Uwien ya Jɔtiefɛnku ya gbɔnku

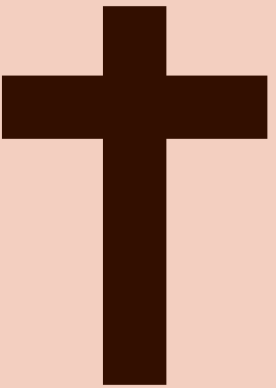

The New Testament in the Ngangam language of Togo

Uwien ya Jɔtiefɛ̀nku ya gbɔnku
The New Testament in the Ngangam language of Togo

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ngangam

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Ngangam

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
f30fbe0b-cda1-5a60-a4ee-8be80c6caef6

Contents

Matie 1
Mark 61
Luk 99
San 160
Itùon 203
Erom yaab 261
1 Korɛnt yaab 286
2 Korɛnt yaab 311
Galasi yaab 327
Efɛs yaab 336
Filip yaab 345
Kolɔs yaab 351
1 Tesalonik yaab 357
2 Tesalonik yaab 363
1 Timote 367
2 Timote 375
Tit 380
Filemɔn 383
Ebrembɛ 385
Saak 406
1 Piɛr 413
2 Piɛr 421
1 San 426
2 San 433
3 San 434
Sud 435
Mikpiirm 438

Tigbɛmɔnmɔnt tà
Matie
kɛle' tù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Matie yé Yesu Kristo ya panpaankaab piik nin bile nnɔ ya uba nɛ. U kɛle' u'gbɔnku kuu ki de' binib bà nnɔ lii yé Sufmbɛ nɛ ki pekre' ki paan' Kristo ya sɛn bo.

U wuɔn' kugbɔnku kuu ni ki ye Yesu nɛ yé uyo bo Uwien là pùon' Sufmbɛ ki ye u li sɔn wà wɔ ń baa kí lá ŋmiɛn bɛ kí li yé bi'bɛr nnɔ. U kɛle' Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ya gbɛr ku'ni tù yɛbe, ki wuɔn' Yesu sɔnsɔn' tù len' nà nnɔ ma bo, ki tɔke' ki ye Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ.

Kugbɔnku kuu ya cincinm, liyul 1 kí tĭ baa iyul 2, Matie lienh Yesu ya màam nin u'buwaam bo nɛ. Yesu yé ubɛr nɛ ki baa' wɔ ń ñɛn binib bi'biɛre ni.

Kí cin iyul 3:1 kí tĭ baa iyul 4:11, Matie lienh San sĭi' Yesu Uwien ya ñunm ma bo nin Satan biike' wɔ ma bo nɛ.

Kí cin iyul 4:12 kí tĭ baa 18: 35, Matie lienh Yesu tien' nà Galile ya tinfɛnm ni nnɔ nɛ. U pɔn' mikpɛnjɛnm mà yɛbe nɛ ki wɔkn' binib Uwien ya bɛl ya gbɛr, ki cère' biwiɛnb faake' ki yɛbe.

Kí cin iyul 19 kí tĭ baa iyul 25, Yesu jon' Yerusalɛm bó, ki tĭ wɔkn' binib Uwien ya gbɛr ni'bó. U wɔkn' binib ugbengbenyo ya gbɛr, ki tɔke' bɛ ki ye bi la cère uba ń lɛre kí tuln bɛ.

Kí cin iyul 26 kí tĭ baa iyul 28, Matie lienh Sufmbɛ ya ciɛnb cuo' Yesu, ki cère' bi bun' wɔ tibuur, ki kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo nin u mɛkre' ma bo ya gbɛr nɛ.

Yesu ya yaajɛb ya yel
(Luk 3:23-38)

1 *Yesu Kristo ya yaajɛb ya yel ya gbɔnku sɔ nɔ. U là yé *Dafid
ya yaabil nɛ, nɛ Dafid mɔ yé *Abraham ya yaabil. 2 *Abraham
là maa' *Isaak, nɛ *Isaak mɔ maa' *Sakɔb, *Sakɔb mɔ maa'
Suda nin u'ninjiɛb. 3 Suda mɔ maa' Farɛs nin Sera. Bi'naa
ya yel si Tamar. Farɛs mɔ maa' Ɛsilɔm, Ɛsilɔm mɔ maa' Alam,
4 Alam mɔ maa' Aminadab, Aminadab mɔ maa' Nasɔn, Nasɔn
mɔ maa' Salima, 5 Salima mɔ maa' Bos. U'naa ya yel si Lahab.
Bos mɔ maa' Yobɛd. U'naa ya yel si Lut. Yobɛd mɔ maa' Yɛse,
6 Yɛse mɔ maa' ubɛr *Dafid. *Dafid mɔ maa' Salomɔn. U'naa là
yé Yuri ya po nɛ, nɛ *Dafid taa' wɔ ki kuɔn'. 7 Salomɔn mɔ maa'
Erobowam, Erobowam mɔ maa' Abiya, Abiya mɔ maa' Asafu,
8 Asafu mɔ maa' Yosafat, Yosafat mɔ maa' Yolam, Yolam mɔ
maa' Osiyas, 9 Osiyas mɔ maa' Yowatam, Yowatam mɔ maa'

Ahas, Ahas mə maa' Esekiyas, 10 Esekiyas mə maa' Manase,
Manase mə maa' Amos, Amos mə maa' Yosiyas, 11 Yosiyas mə
maa' Yekoniya nin u'ninjiɛb uyo wà Israyɛl yaab ya nɛnnɛndb
là tən' nin bɛ lituəl ki cuo' bɛ ki jon' *Babilonn nnə. 12 Bi
cuo' bɛ ki jon' Babilonn ma nnə, ni ya puoli bó nɛ Yekoniya
maa' Salatiɛl, Salatiɛl mə maa' Sorobabɛl, 13 Sorobabɛl mə
maa' Abiyud, Abiyud mə maa' Eliyakim, Eliyakim mə maa'
Asə, 14 Asə mə maa' Sadək, Sadək mə maa' Akim, Akim mə
maa' Eliyud, 15 Eliyud mə maa' Eleyasaa, Eleyasaa mə maa'
Matan, Matan mə maa' *Sakəb, 16 *Sakəb mə maa' *Yosɛf, wà
yé Mari ya cɛ nnə. Mari mə maa' *Yesu wà bi yih wə *Uwien
ya Nigɛndkɛ Kristo nnə.

17 Kí ñɛ *Abraham kí li ŋməŋməbe kí tĭ baa *Dafid, bi là te
yaajɛb piik nin binan nɛ. Kí ñɛ *Dafid kí li ŋməŋməbe kí tĭ baa
uyo wà Israyɛl yaab ya nɛnnɛndb là cuo' bɛ ki jon' Babilonn
nnə, bi'mə là te yaajɛb piik nin binan nɛ. Uyo wà bi'nɛnnɛndb
là cuo' bɛ ki jon' Babilonn nnə kí li ŋməŋməbe kí tĭ baa *Uwien
ya Nigɛndkɛ Kristo ya yo, bi'mə là te yaajɛb piik nin binan nɛ.

Yesu ya màam ya gbɛr
(Luk 2:1-7)

18 Bi maa' Yesu Kristo ma bo sə. Bi là pun' u'naa Mari ujɛ
uba nɛ bi yih wə *Yosɛf. Wa laan là kuən' wə, nɛ *Mifuoñaanm
cère' u punbe'. 19 U'cɛ *Yosɛf yé ugbɛmòndaan ma nnə, nɛ kí
yíe wə ń bəle kí ŋəre wə ŋə tigbɛr nnə la ñɛ saali. 20 U maaleh
nnə ma nnə, nɛ ki laa' Yonbdaan ya tond uba tidɛknt ni. Utond
nnə təke' wə ki ye: «*Yosɛf, *Dafid ya yaabile, la fɛnge kí ye ŋa
ń taa a'po Mari kí baa a'den, kimɛ *Mifuoñaanm nɛ cère' u
punbe'. 21 U li maa kibujɛbuk, nɛ á yin kè *Yesu*, kimɛ wən nɛ
li ñɛn u'bol yaab bi'biɛre ni.»

22 Nɛn kɛ là tien' ŋə Yonbdaan là cère' u'ñəbonsəknl len' nà
nnə, nè ń tien nɛ. U là len' ki ye: 23 «Ujɛfaan wà ŋa bɛn jɛ li
punbe kí maa kibujɛbuk. Bi li yin kè Emaniɛl.» Ni'tingi si: «
‹Uwien te nin tɛ.› »

24 Nɛ *Yosɛf finde', ki tien' Yonbdaan ya tond təke' wə ki ye
wə ń tien nà nnə, nɛ ki taa' u'po Mari, 25 ka duən' nin wə haali
u tĭ maa' kibujɛbuk, nɛ u yin' kè Yesu.

2

Bibɛnbɛnb biba baa' ki puke' Yesu

1 Tə, bi maa' *Yesu Bɛtelɛm ya du ni nɛ, Sude ya tinfɛnm ni,
uyo wà Herod yé ubɛr nnə. Bi maa' *Yesu ma nnə, nɛ binib bà
ŋməbe mibɛnm iŋmaabii bo ya biba ñɛn' lɛnpuoli bó ní ki baa'
Yerusalɛm, 2 nɛ ki niire' ki ye: «Bi maa' kibuk kà kĭ yé Sufmbɛ

* **1:21** Yesu ya tingi si: Uwien ŋmiɛndeh binib nɛ.

ya bɛr nnɔ te lɛ saan-i? Kimɛ ti laa' ki'ŋmaabil lɛnpuoli bó nɛ
ki baa' tí puke kè.» 3 Ubɛr Herod nin Yerusalɛm ya nib kɛ cii'
tigbɛr nnɔ ma nnɔ, nɛ tù bɛke' bɛ cɛɛn. 4 Nɛ u yin' *Sufmbɛ nin
*bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb kɛ, ki niire' bɛ ki ye bi
li maa Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo lɛ saan-i?
5 Nɛ bi ye: «Bɛtelɛm ya du wà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ ni,
kimɛ *Uwien ya ñɔbonsɔknl là kɛle' ki ye Uwien ye:
6 ‹Sin Bɛtelɛm ya du wà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ,
ŋa mɔnbe ki yé dufɛnm Sude ya tinfɛnm ya du kɛ ni,
kimɛ ubɛr li ñɛ sin ni nɛ,
kí li yé wà li likeh n'nib Israyɛl yaab.› »
7 Nɛn bo nɛ Herod bɔle' ki yin' bibɛnbɛnb nnɔ, ki niire' bɛ
liŋmaabil nnɔ cinbe ki puɔ' uyo wà, 8 nɛ ki sɔn' bɛ Bɛtelɛm
bó ki ye: «Li joh mɛn kí tĩ nuun kí bɛnde kibuk nnɔ ya gbɛr
mɔnmɔnm. Ni laa' kè la, ní liɛbe ní kí lá tɔke nni, n'mɔ ń jo kí
tĩ puke kè.»
9 U len' ki gben', nɛ bi siere' ki bure'. Bi joh ma nnɔ nɛ ki
laa' liŋmaabil là bi là laa' lè lɛnpuoli bó nnɔ, le bɛ usɛn ki tĩ baa'
kibuk nnɔ te nà saan nnɔ, nɛ ki sere' ni'saan paaki. 10 Bi laa'
lè nnɔ ma nnɔ, nɛ bi'yɛnm sɔnge' ki tĩ kɛnde'. 11 Bi kɔn' iden
nnɔ, nɛ ki laa' kibuk nnɔ nin ki'naa Mari. Bi gbaan', ki puke'
kibuk nnɔ, ki ñɛn' bi'kɔl ni tibonmɔnmɔnt ki de' kè. Bi de' kè
miñɔ̀km nin liŋubl liba bi yih lè ansan nin mikpɔm miba bi yih
mè miir*.
12 Ni ya puoli bó nɛ Uwien tɔke' bɛ tidɛknt ni ki ye bi la liɛbe
ubɛr Herod bó. Nɛn bo nɛ bi ñɛn' usɛnpaankɛ ki kun'.

Bi taa' Yesu ki sɛn' ki jon' Esipt bó

13 Bi kun' ma nnɔ nɛ *Yosɛf laa' Yonbdaan ya tond uba
tidɛknt ni. Nɛ utond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Fii kí taa kibuk kiɛ
nɔ nin ki'naa kí sɛn kí jo *Esipt bó, kí tĩ ń li te ni'bó, kí li gu
lidaali là n li tɔke ŋɛ kí ye á liɛbe ní, kimɛ ubɛr Herod li nuun
kibuk nnɔ wɔ ń ku kè.»
14 Nɛn saan nɛ Yosɛf fii' ki taa' kibuk nnɔ nin ki'naa kuñɔnku
ki jon' *Esipt, 15 ki tĩ te ni'bó haali Herod tĩ kpo'. Nĩ tien' ŋɔ
Yonbdaan là cère' u'ñɔbonsɔknl len' nà nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. U là
ye: «Uwien ye: ‹N yin' n'buk kè ń ñɛ ní *Esipt ni.› »

Ubɛr Herod ku' mubujɛbumu

16 Tɔ, Herod bɛnde' ki ye bibɛnbɛnb nnɔ lɛre' wɔ ma nnɔ, nɛ
u'benku ni ben' ki gbien', nɛ u cère' u'sojambɛ ku' Bɛtelɛm ya
du nin u'dugbaan kɛ ya bujɛbumu mùa kɛ ŋmɔbe ibin ile nin
mùa ŋa laan baa' ibin ile nnɔ. U là niire' bibɛnbɛnb nnɔ bi
cinbe ki laa' liŋmaabil nnɔ uyo wà. Nɛn nɛ cère' u jiɛ' ki kpaan'

* **2:11** Miir yé mikpɔm miba ya bol nɛ. Bi taah kusiiku kuba ya bol ya siim nɛ ki teh mè. Mi'daaku faa cɛɛn nɛ.

ibin ile. 17 U ku' mubumu nnɔ ma nnɔ nɛ nǐ tien' *Uwien ya
ñɔbonsɔknl Seremi là len' ma ki ye:
18 «Bi cii' imuɔ bó Lama ya du ni,
udaan uba muɔh ikumuɔ,
ki kpǐɛndeh ki gbiekeh.
Lasɛl nɛ muɔh u'bumu bo,
uba ŋa ń fre kí suon wɔ,
kimɛ u'bumu ŋa ji te.»

Bi taa' Yesu ki siere' Esipt ni

19 Nǐ tete, nɛ Herod tǐ kpo'. U kpo' ma nnɔ, nɛ *Yosɛf laa'
Yonbdaan ya tond uba tidɛknt ni, *Esipt ni. 20 Nɛ u tɔke' wɔ
ki ye: «Fii kí taa kibuk nnɔ nin ki'naa kí liɛbe Israyɛl ya du bó,
kimɛ binib bà là nuunh bɛ ń ku kɛ̀ nnɔ kpo'-a.»
21 Nɛ u fii' ki taa' kibuk nnɔ nin ki'naa, ki liɛbeh Israyɛl ya du
bó. 22 *Yosɛf cii' ubɛr Herod ya bijɛ Akelayus teke' u'baa ya bɛl
Sude ya tinfɛnm ni. Nɛn bo nɛ u fɛnge', ka yíe wɔ ń baa ni'bó,
nɛ Uwien wuɔn' wɔ tidɛknt ni nɛ u bure' Galile ya tinfɛnm bó.
23 U tǐ baa', nɛ ki kɔ udu uba ni, bi yih wù Nasarɛt. Nǐ tien' nnɔ
ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' nà nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. Bi là len'
ki ye: «Bi li yin wɔ Nasarɛt ya du ya nil nɛ.»

3

San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya gbɛr
(Mark 1:1-8; Luk 3:1-18; San 1:19-28)

1 San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ baa' uyo uba
ki te kupenpelku ni, Sude ya tinfɛnm ni, ki kpaandeh ki
teh: 2 «Lèbre mɛn ni'tetem, kimɛ Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ.»
3 *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' San ya gbɛr ki ye:
«Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:
‹Tùɔre mɛn Yonbdaan ya sɛn,
kí cubn u'sɛngbɛmu kí de wɔ.› »
4 San là guo liliɛrl là nnɔ, bi taa' ñɔkma ya kobr nɛ ki lon' lɛ̀. U
là gbin kugbɔnku ya ningbɛnl nɛ u'ciɛk ni. U'jier là si inacu nin
tisiir nɛ. 5 Binib ñɛh ní Yerusalɛm nin Sude ya tinfɛnm kɛ nin
Sudɛn ya kpenl ya tinfɛnm kɛ ni, ki bàareh u'saan, 6 ki kpiireh
bi'biɛre, nɛ u siih bɛ Uwien ya ñunm, Sudɛn ya kpenl ni.
7 San laa' *Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ bàareh u'saan ki
yɛbe ki yíe wɔ ń sǐi bɛ Uwien ya ñunm. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye:
«Iwaalɛb ninbi, ŋmɛ nɛ wuɔn' nɛ ni li tien ma kí ñɛ Uwien ya
benpiebe wà we ní nnɔ ni? 8 Li sɔnh mɛn itùon yà wɔngeh
ki teh ni mɔnbe ki lèbre' ni'tetem, 9 ki la li maaleh ni'yɛnm
ni ki teh: ‹Ti'yaajɛ si *Abraham ma nnɔ, nǐ dɛ̀kre' nɛ›, kimɛ n
tɔkeh nɛ nɛ, Uwien li fre kí cère itɛn yiɛ nɔ ń kpɛnde *Abraham
ya yaabii. 10 Uwien bonde' liyɛl ŋɔ wɔ ń kpǐkre isiin. Isiin yà
kɛ ŋa lùonh biimɔnmɔn la, u li gɛ yǐ kí wiɛ umu ni nɛ. 11 Min

taah miñunm nɛ ki siih nɛ Uwien ya ñunm, ki wɔngeh ki teh ni lèbre' ni'tetem. Ama wà li paan n'puoli bó ní nnɔ ŋmɔbe mituɔm ki cɛn' nni. Ma kpɛ ń cɛkre u'tacaan. Wɔn nɛ lá li cère *Mifuoñaanm nin umu ń jiire ní ni'bo. 12 U taa' kiyonyiek wɔ ń tĭ lende u'ji. U li taa mijibim kí cùɔn ubɔnbuɔn ni, kí taa tifent kí wiɛ umu wà ŋa ń kpiin ni.»

San sĭi' Yesu Uwien ya ñunm
(Mark 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Tɔ, u ya yo nɛ *Yesu ñɛn' Galile ya tinfɛnm bó ní ki baa' San saan, Sudɛn ya kpenl saan ŋɔ San ń sĭi wɔ Uwien ya ñunm. 14 San ŋa tuo', nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Sin wà bi li sĭi min Uwien ya ñunm nnɔ, a'mɔ ji liɛbe' ki baa' min saan-ii?» 15 Nɛ *Yesu ye: «Tuo kí tien nnɔ fɛnfɛnnɔ. Nnɔ nɛ ti li fre kí tien Uwien yíe nà kɛ.» Nɛ San tuo' ki sĭi' wɔ Uwien ya ñunm. 16 U sĭi' *Yesu ma nnɔ nɛ u ñɛn' miñunm ni i ya tàan bo. Kutaaku yàare', nɛ u laa' *Uwien ya Fuoñaanm jiinh ní ki naan unɛnjel, ki lá kèle' u'bo. 17 Nɛ uniɛke uba ñɛn' paaki bó ní ki ye: «N'bijɛ sɔ, n yíe wɔ, nɛ n'yɛnm sɔnge u'bo.»

4

Satan biike' Yesu
(Mark 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 U ya yo nɛ *Mifuoñaanm tuke' *Yesu ki jon' kupenpelku ni ŋɔ usɛnpol ń tĭ biike wɔ. 2 *Yesu lòle' buñɔbu iwien pinan nin tiñɔnt pinan. Ni ya puoli bó nɛ mikònm cuo' wɔ, 3 nɛ *usɛnpol unibiikl baa' u'saan, ki lá tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Bijɛ la, cère itɛn yiɛ ń kpɛnde kpɔnɔ.»

4 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹Nil ŋa li fuobe jier baba bo; u li fuobe iñɔbon yà kɛ ñɛh Uwien
ya ñɔbu ni nnɔ mɔ bo nɛ.› »

5 Nɛ *usɛnpol taa' wɔ ki jon' Uwien ya du Yerusalɛm ni, ki tĭ duon' wɔ *Uwien ya duku ya paaki lekleki, 6 nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Bijɛ la, maabe kí ci tingi, kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹Sin bo, Uwien li cère u'tondb ń guɔre ŋɛ,
ŋɔ a'taal la mɛ tɛnl.› »

7 Nɛ *Yesu ye: «Nì tí kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni mɔ ki ye: ‹Ŋa ń biike a'Yonbdaan Uwien.› »

8 *Usɛnpol tí taa' wɔ ki tĭ don' lijɔfɔfɔkrl liba bo, ki wuɔn' wɔ uŋɛndun ya bɛl kɛ nin i'faal, 9 nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «A gbaan' n'nintuɔli ki puke' nni la, n li taa nɛn kɛ kí de sin nɛ.»

10 Nɛ *Yesu ye: «Sin, Satan, siere n'saan, kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹A li gbaan kí kpiɛke a'Yonbdaan Uwien nɛ,
kí li pukeh wɔn baba.› »

11 Nɛn saan nɛ *usɛnpol siere' ki dàan' wɔ. Nɛ *Uwien ya
tondb baa' ki lá toreh wɔ.

Yesu cin' u'tuonl Galile ni
(Mark 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 *Yesu cii' bi cuo' San ki tĭ pɛkn', nɛ u siere' ni'saan ki liɛbe'
Galile ya tinfɛnm bó. 13 U bure' ki tĭ baa' Nasarɛt, ki gèbre' ki
tĭ te Kapɛrnawum ya du ni. Udu nnɔ te miñunciɛnm saan nɛ,
Sabulɔn nin Nɛftali ya tinfɛnm ni. 14 U kèle' ni'saan ma nnɔ, nɛ
nĭ tien' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' ma ki ye:
15 «Sabulɔn nin Nɛftali yaabɛ,
ninbi bà kɔ ki kpieke Galile ya ñunciɛnm,
Sudɛn ya kpenpuol bó nnɔ,
mitinfɛnm mà bi yih mè bà ŋa yé Sufmbɛ ya tinfɛnm nnɔ.
16 Binib bà là te licinñunl ni nnɔ,
bi laa' kuwenwenciɛnku.
Binib bà mikuum là kpàakeh bɛ, mi'jinjinku yiin bi'bo nnɔ,
kuwenwenku wende' bi'bo.»
17 Kí ñɛ u ya yo kí taa kí li joh, nɛ *Yesu cin' ki kpaandeh ki teh:
«Lèbre mɛn ni'tetem, kimɛ Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ.»

Yesu yin' bijɛnbɛb binan bɛ ń paan u'bo
(Mark 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 *Yesu cuonh ki kpàakeh Galile ya ñunciɛnm, nɛ ki laa'
ninjiɛb bile, bi te ki wiɛnh bubɛbu. Bi là yé bijɛnbɛb nɛ. Bi
yih uba Simɔn, ki baanh wɔ Piɛr*, ki yih u'ninjɛ Andre. 19 Nɛ u
tɔke' bɛ ki ye: «Paan mɛn n'bo ní, ŋɔ ń cère ní li taakeh binib ki
dienh nni.» 20 Bi dàan' bi'bàan i ya tàan bo, nɛ ki paan' u'bo.
21 U jɛnde' waamu, nɛ ki tí laa' ninjiɛb bile mɔ, Sebede ya
bijiɛb Saak nin u'ninjɛ San. Bɛn nin bi'baa Sebede te bi'ñɛrbu
ni, ki tùɔreh bi'bàan. Nɛ *Yesu yin' bɛ. 22 Nɛ bi dàan' bi'baa nin
buñɛrbu nnɔ i ya tàan bo, ki paan' u'bo.

Yesu kpaandeh Uwien ya gbɛr, ki buuh biwiɛnb
(Luk 6:17-19)

23 Nɛ *Yesu cuonh Galile ya tinfɛnm kɛ ni, ki kɔh Sufmbɛ ya
táan ya dur ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr, ki kpaandeh
Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt, nɛ ki buuh iwĭɛn kɛ ya bol. 24 Nɛ
u'yel kpienh Siri ya tinfɛnm kɛ ni. Bi tukeh binib bà bun iwĭɛn
kɛ ya bol ki bàareh u'saan nɛ u buuh bi'kɛ. Bɛn si: isɛnpol ŋaake
bà nin bà luh libinbil nin bà ya gbɛnɛnt faan'. 25 Nɛ inigociɛn
ñɛn' ní Galile ya tinfɛnm ni nin mitinfɛnm mà bi yih mè Idu
Piik nnɔ ni nin Yerusalɛm ni nin Sude ya tinfɛnm ni nin Sudɛn
ya kpenpuol bó, nɛ ki paan' u'bo.

5

Yesu wɔknh u'panpaankaab lijuɔl bo

* **4:18** Piɛr ya tingi si: litɛnpenl nɛ.

Uwien ya mənm te binib bà bo
(Luk 6:20-23)

1 *Yesu laa' inigol nnɔ ma nnɔ, nɛ ki don' ki tǐ kɛ̀le' lijuəl liba
bo. U'panpaankaab taan' u'saan, 2 nɛ u cin' ki wəknh bɛ ki teh:
3 «Binib bà ŋməbe ijiinyɛnmaale nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ *Uwien ya bɛl yé bi'yaal nɛ.
4 Binib bà muəh nnɔ, Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ Uwien li sɔnge bi'yɛnm.
5 Binib bà jiindeh bi'ba tingi nnɔ, Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ uŋɛndun wuu li yé bi ya faal nɛ.
6 Binib bà ya nun mɔ́n bɛ ń li yé binimɔ̀nb nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ bi lá li lɛ bi yíe nà.
7 Binib bà muəh bi'təb micɛcɛkm nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ Uwien li muɔ bɛ micɛcɛkm.
8 Binib bà taa' bi'ba ki de' Uwien, bi'fɛ̀l bo ŋa ŋməbe jəknt nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ bɛn nɛ li lɛ Uwien.
9 Binib bà nuunh uyɛnduən ya sɛn nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ Uwien li yin bɛ u'bumu.
10 Binib bà jinh ijɛnd bi'nimɔ̀nt bo nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ bɛn nɛ si Uwien ya bɛl.
11 «Binib sukreh nɛ, ki jɛ̀ndeh nɛ, ki lienh ni'bo iñəbonbil
kɛ ya bol min bo la, Uwien ya mənm te ni'bo. 12 Li te mɛn
uyɛnsɔnge ni, kí li poknh, kimɛ ni li lɛ lisuul là yɛbe paaki bó.
Bi là jɛ̀nde' *Uwien ya ñəbonsɔknb bà là te uyo bo nnɔ mə nnɔ
nɛ.»

Ninbi nɛ yé miyaam nin kuwenwenku uŋɛndun wuu ni
(Mark 9:50; Luk 14:34-35)

13 «Ninbi nɛ yé uŋɛndun wuu ya yaam. Ama miyaam saa' ka
ji ŋmɛ la, niba ŋa te kí ji ń fre kí ŋmaake mɛ̀. Ma ji yé bonn, bi li
wule mɛ̀ nɛ, nɛ binib ń li taanh mi'bo ki gɛ̀breh.
14 «Ninbi nɛ yé uŋɛndun wuu ya wenwenku. Udu wà te
ligbɛngbɛnl bo ŋa ŋməbe bəlm. 15 Unil sɛ' lifrl la, wa ń taa sɛnku
kí cubn li'bo. U li taa lɛ̀ kí tuɔn likpɛnkpɛnl bo nɛ, lɛ̀ ń li wendeh
bà kɛ te iden ni. 16 Ni'mə ya wenwenku ń li wendeh binib ya
nun bó, bɛ ń li lɛnh ni teh nà nǐ mən nnɔ, ŋɔ kí pɛ̀ke ni'Baa wà
te paaki bó.»

Yiko ya wəknm

17 «La maaleh mɛn ki teh n baa' ń lá gben *yiko nin Uwien ya
ñəbonsɔknb ya gbɛr nɛ. Ma baa' ń lá gben tù. N baa' ń lá tien

tù cinbe ki ye ma bo nɛ. 18 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, yiko nnɔ uba
kpein mɔnɔn ŋa ń juore fɛnm, u'kɛ lǐ li tien nɛ. Kutaaku nin
kitink li wuɔke kí kpaan ma kɛ la, yiko nnɔ ya gbɛyɔyɔl liba
mɔnɔn ŋa ń juore fɛnm. 19 Nɛn bo, wà kɛ kɛnde' yiko nnɔ ni
uba bo waamu mɔnɔn, ki wɔkn' binib bɛ ń li teh u'yaam la, u
li yé uwaal nɛ Uwien ya bɛl ni. Wà kɛ tuo' *yiko nnɔ, ki wɔkn'
binib nnɔ la, u li yé uciɛn nɛ Uwien ya bɛl ni. 20 N tɔkeh nɛ nɛ,
ni'nimɔ̀nt ŋa cɛn' *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ yaar
la, na lǐ li kɔ *Uwien ya bɛl ni.»

La cère mɛn ni'benku ni ń li beh tɔb bo

21 «Ni cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: ‹La ku nil. Unil ku' u'tɔ
la, bi li bu wɔ tibuur nɛ.› 22 Ama min tɔkeh nɛ ki teh wà kɛ ya
benku ni ben' u'tɔ bo la, bi li bu wɔ tibuur nɛ. Wà kɛ tɔke' u'tɔ
ki ye u yé fɛnm la, tibuur ya ciɛnb li bu wɔ tibuur nɛ. Wà kɛ
tɔke' u'tɔ ki ye u yé uwaar la, u kpɛ wɔ ń kɔ umu wà ŋa ń kpiin
ni nɛ. 23 Nɛn bo, a joh á pu Uwien mipum u'ponpuol bo, ki tǐ
tiɛre' ki ye sin nin a'tɔ ŋmɔbe mimaam la, 24 taa a'pum nnɔ kí
ble li'saan, kí jo ní tǐ gben mɛ̀ kí yaan, kí liɛbe ní kí lá pu Uwien
a'pum nnɔ.

25 «Sin nin unil ŋmɔbe mimaam nɛ u tuke mɛ̀ ki joh tibuur la,
taan nin wɔ buñɔbu tonm, uyo wà ni laan te usɛn ni. Nnɔ ŋa
ñǐ la, u li taa ŋɛ kí tǐ ŋukn tibuur ya ciɛn, u'mɔ ń taa ŋɛ kí ŋukn
lipɛkl ya ciɛn wɔ ń pɛkn ŋɛ. 26 N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, ŋa tǐ pɛ̀n' ki
gben' tibuur ya like la, ŋa ń ñɛ len.»

Linaŋmaal ya gbɛr

27 «Ni cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: ‹La teh naŋmaal.›
28 Ama min tɔkeh nɛ ki teh wà kɛ liike' upii ŋɔ u'mɛnku kɔn'
u'ni la, u duɔn' nin upii nnɔ ŋɔ u'fɛ̀l ni. 29 Nɛn bo, a'nɔjienunbu
nɛ cèreh a biih la, lǐkre bù kí wiɛ kí jɛnde a'ba saan. A'gbɛnɛnt
ya niba bó juore' fɛnm la, nǐ tu nin a'gbɛnɛnt kɛ ń kɔ umu wà
ŋa ń kpiin ni. 30 A'nɔjie nɛ cèreh a biih la, cere wù kí wiɛ kí
jɛnde a'ba saan. A'gbɛnɛnt ya niba bó juore' fɛnm la, nǐ tu nin
a'gbɛnɛnt kɛ ń kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni.»

Ujɛ la wiɛ u'po
(Matie 19:9; Mark 10:11-12; Luk 16:18)

31 «Bi tí là liɛbe' ki ye: ‹Unil wiɛ' u'po la, wɔ ń kɛle kugbɔnku
kí de wɔ, kí wuɔn kí ye u wiɛ' wɔ nɛ.› 32 Ama min tɔkeh nɛ ki
teh ujɛ wà kɛ ya po ŋa tien' naŋmaal ŋɔ u wiɛ' wɔ la, u sureh upii
nnɔ wɔ ń kpɛnde unaŋmaa nɛ. Ujɛ wà kuɔn' bi wiɛ' upii wà la,
u tien' linaŋmaal nɛ.»

Yesu len' ipɔ̀l ya gbɛr

33 «Ni tí cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: ‹La pole tonnɛnku
bo. A pole' Uwien la, á tien a pole' ki ye bà.› 34 Ama min
tɔkeh nɛ ki teh ni la lǐ ń pole. Ni la pole taaku, kimɛ kutaaku

yé Uwien ya bɛrbiɛk nɛ. 35 Ni la pole tink mɔ, kimɛ kitink yé Uwien ya tàan paandeh nà bo nɛ. Ni la pole Yerusalɛm mɔ, kimɛ Yerusalɛm yé Uwien Ubɛrciɛn ya du nɛ. 36 La pole a'yul, kimɛ ŋa ń fre kí cère a'yurku kuba mɔnɔn ń kpɛnde kuyupenpienku, ka ń fre kí cère kù ń kpɛnde kuyubɔnbɔnku mɔ. 37 Ni'lenm ni, nĩ yé imɔ̀n la, ní ye ‹imɔ̀n›. Nĩ tí yé kutonnɛnku la, ní ye nĩ yé ‹kutonnɛnku›. Ni ji pukn' nà kɛ la, nĩ yé usɛnpol, ubiɛrɔ yaann nɛ.»

La teh mɛn biɛre ki tuukeh fɛ̀n
(Luk 6:29-30)

38 «Ni tí cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: ‹Unil fiɛ' u'tɔ ya nunbu la, bɛ ń fiɛ u'mɔ yaabu. Unil fekre' u'tɔ ya ñinl la, bɛ ń fekre u'mɔ yaal.› 39 Ama min tɔkeh nɛ ki teh unil tien' ŋɛ mibiɛrm la, la jiin wɔ biɛrm. Unil kpɔ̀be' a'nɔjiekpiɛnku la, pekre a'nɔgɛnkpiɛnku mɔ kí de wɔ. 40 Unil taa' ŋɛ ki jon' tibuur wɔ ń tĩ fie a'liɛrwawaal la, cɛ̀be wɔ a'liɛrgbenku mɔ. 41 Unil wɔbn' ŋɛ ki ye á tuke u'tukl kí pĩɛre wɔ kɔnsini uba la, pĩɛre wɔ kɔnsini ule. 42 Wà miɛ' ŋɛ nibonn la, pu wɔ. Wà mɔ yíe á kpende wɔ nibonn la, la sikre wɔ buɔn.»

Li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 «Ni tí cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: ‹Li yíe wà yíe ŋɛ, kí li nɛn wà nɛn ŋɛ.› 44 Ama min tɔkeh nɛ ki teh: ‹Li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb, kí li kàareh ki dienh binib bà jɛ̀ndeh nɛ, 45 ŋɔ kí li yé ni'Baa wà te paaki bó ya bumu, kimɛ wɔn nɛ cèreh u'wien puɔreh ki wendeh bibiɛrdɛnb nin binimɔ̀nb, ki cèreh utaa mɔ niih ki dienh binimɔ̀nb nin bibiɛrdɛnb.› 46 Ni yíe bà yíe nɛ baba la, ni li lɛ li lɛ suul ba? Bilɛnpotekb mɔnɔn ŋa teh nnɔ-ɔɔ? 47 Ni fuondeh ni'yaab baba la, bɛ lèbre'? Bà ŋa yé Sufmbɛ mɔnɔn ŋa teh nnɔ-ɔɔ? 48 Nɛn bo, ninbi li te mɛn mɔnmɔnm kí tĩ gben tɛn ni'Baa wà te paaki bó te ma bo.»

6

Ni li punh mipum ma bo

1 «Li bɛn mɛn, ki la teh nimɔ̀nt binib ya nun bó ki nuunh bɛ ń lɛ kí pɛ̀ke nɛ. Ni teh nnɔ la, na ń lɛ suul ni'Baa wà te paaki bó saan.

2 «A pun' ucɛcɛkdaan nibonn la, la cuonh ki kpaandeh ni'kɛ saan tɛn iñuɔn ilele ya nib teh ma itáan ya dur ni nin isɛnjɛ ni ŋɔ binib ń lɛ kí pɛ̀ke bɛ. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, bi laa' bi'suul ŋɔ. 3 A pun' ucɛcɛkdaan nibonn la, la cère a'nɔgɛn ń li bɛn a'nɔjie de' nà. 4 Pu wɔ lididikl bo. A'Baa wà lɛnh a teh nà lididikl bo nnɔ nɛ li su ŋɛ.»

Ni li kàareh ma bo
(Luk 11:2-4)

5 «Ni kàareh la, ni la li te tɛn iñuɔn ilele ya nib. Bi yíe bɛ ń li
sieh itáan ya dur ni nin isɛnnaan ni nɛ ki kàareh ŋɔ binib ń li
lɛnh bɛ. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, bi laa' bi'suul ŋɔ. 6 Sin wɔn, a tǐ ń
yíe á kàare la, kɔ a'duku ni, kí pǐin, kí kàare a'Baa wà ŋa lɛnh
wɔ nnɔ. A'Baa wà lɛnh a teh nà lididikl bo nnɔ nɛ li su ŋɛ.
7 «Ni kàareh la, ni la li kàareh ki ñɔbleh ki tɛkreh tɛn bà ŋa
pɛ Uwien ya sɛn bo. Bi maaleh ki teh bi lienh ki gbiekeh nɛ la,
Uwien li cenge bi'bó. 8 La teh mɛn tɛn bɛn, kimɛ ni'Baa bɛn nà
wiɛbe nɛ kí lɛ na laan miɛ' wɔ nɛ̀. 9 Ní li kàareh ki teh nɔ:
‹Ti'Baa wà te paaki bó,
cère binib kɛ ń li boh a'yel,
10 Cère a'bɛl ń baa ní,
cère a'yíem ń tien tingi ni tɛn paaki bó.
11 De tɛ dinnɔ ya wentunl ya jier,
12 fère tɛ ti'biil,
tɛn ti'mɔ fèreh ma bà biih tɛ nnɔ.
13 La cère tí lu mibiikm ni.
Ama fie tɛ usɛnpol ubiɛrɔ ya nuɔ ni*.
[Kimɛ sin nɛ si libɛl nin ufaa nin ukpiɛke
uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.]†›
14 «Kimɛ ni fèreh binib bi'biil la, ni'Baa wà te paaki bó mɔ li
fère nɛ ni'yaal. 15 Ama na fèreh binib bi'biil la, ni'Baa mɔ ŋa ń
fère nɛ ni'yaal.»

Ni lòle' buñɔbu la, ni li teh ma bo

16 «Ni lòle' buñɔbu la, ni la li saah ni'nun bó tɛn iñuɔn ilele ya
nib. Bi saah bi'nun bó ŋɔ binib ń bɛnde kí ye bi lùo buñɔbu nɛ.
N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, bi laa' bi'suul ŋɔ. 17 Sin wɔn, a lòle' buñɔbu
la, fɛnde a'nun bó, kí luobe a'yur mikpɔm, 18 ŋɔ binib la bɛnde
kí ye a lùo ñɔbu. Ama a'Baa wà te a'saan lididikl bo nɛ bɛn.
Wɔn wà lɛnh a teh nà lididikl bo nnɔ nɛ li su ŋɛ.»

Paaki bó ya faal
(Luk 12:33-34)

19 «La li nuunh mɛn ní lɛ lifaal kí gbien unɛndun wuu ni.
Kimɛ likuotuul nin uyonyon li saa lɛ̀. Nɛ Binasub mɔ li lɔnbe
kí kɔ kí suu lɛ̀. 20 Ama li nuunh mɛn lifaal là yɛbe paaki bó.
Nɛn bó kuotuul ŋa ń mɔ lɛ̀, nasu mɔ ŋa ń lɔnbe kí kɔ kí suu lɛ̀.
21 Kimɛ a'faal te nà saan la, a'fɛ̀l mɔ dɔ nɛn saan nɛ.»

Bununbu yé tigbɛnɛnt ya frl nɛ
(Luk 11:34-36)

22 «Bununbu yé tigbɛnɛnt ya frl nɛ. A'nun mɔn la, a'gbɛnɛnt
kɛ te kuwenwenku ni nɛ. 23 Ama a'nun ŋa mɔn la, a'gbɛnɛnt kɛ

---

* **6:13** Bi li fre kí lɛbre fie tɛ usɛnpol ubiɛrɔ ya nuɔ ni kí ye ñɛn' tɛ mibiɛrm ni mɔ.

† **6:13** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni: kimɛ sin nɛ si libɛl nin ufaa nin ukpiɛke uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm ŋa te tu'ni.

te licinñunl ni nɛ. A'nun yà cèreh a te kuwenwenku ni nnɔ ŋa ji lɛnh la, a te licinñunl là ni nnɔ ji li te milɛ bo?»

Nil ŋa ń fre kí li pɛ cɛnbaambɛ bile bo
(Luk 16:13; 12:22-31)

24 «Nil ŋa ń fre kí li pɛ cɛnbaambɛ bile bo. U li nɛn uba nɛ, kí li yíe utɔ. U li se uba ya ciɛk bó nɛ, kí li likeh utɔ fɛnm. Na ń fre kí li pɛ Uwien bo ki liɛbe' ki pɛ ilike mɔ bo.»

La cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n tijier nin tiwɛngolkaar bo

25 «Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ ki teh ni la cère nɛ̀ ń li wiɛbe nɛ ni li tien ma kí li fuobe bo, ki la li maaleh ki teh: ‹Ti li ji ba?› Ki la cère nɛ ń li wiɛbe nɛ ni'gbɛnɛnt bo, ki la li maaleh ki teh: ‹Ti li gole ba?› Limiɛl ŋa cɛn' tijier-ii? Tigbɛnɛnt mɔ ŋa cɛn' tiwɛngolkaar-ii? 26 Liike mɛn inuɔn yà laanh paaki bó te ma bo. Ya koh, ka ceh ki cɔngeh bɔnbuɔn ni. Ama ni'Baa wà te paaki bó nɛ jindeh yĭ. Na nín cɛn' yĭ pelpel-ii? 27 Ni'ni ŋmɛ nɛ u'nĭinm ni, u li fre kí fɔkn u'miɛl waamu mɔnɔn kí pukn-i?

28 «Bɛ bo nɛ ni cèreh nĭ wiɛbe nɛ tiwɛngolkaar bo? Maale mɛn kí liike kumuɔku ni ya sir puh ma bo, ta sɔnh tuonl, ka loh kpɛlcɛr. 29 Ama n tɔkeh nɛ nɛ, ubɛr Salomɔn nin u'fàaciɛnl kɛ, wa là gole' kpɛlcɛr tù mɔn ki baa' mipuum nnɔ ya miba mɔnɔn. 30 Uwien cèreh timɔsir tà te dinnɔ kubaaku ni, ki li wun teke umu puh mipúmɔnmɔnm la, bɛ li cère wa ń tien ninbi binib mimɔnm kí cɛn timuɔr-i? Ni'tekjim nɛ pɔre' nɛ. 31 Nɛn bo, ni la cère nɛ̀ ń li wiɛbe nɛ, ki la li maaleh ki teh: ‹Ti li ji ba? Ti li ñu ba? Ti li gole ba?› 32 Kimɛ bà ŋa pɛ Uwien ya sɛn bo ya nun nɛ mɔ́n tu ya bont kɛ bo. Ni'Baa wà te paaki bó bɛn ki ye ni ciɛke tibont nnɔ kɛ. 33 Laan li nuunh mɛn *Uwien ya bɛl, kí li teh Uwien yíe nà, u li taa tibont nnɔ kɛ kí pukn nɛ. 34 Nɛn bo, la cère mɛn nɛ̀ ń li wiɛbe nɛ wenli wà we ní nɔ bo. Wenli nɛ ni li wun maale wenli ya gbɛr bo. Lidaali là kɛ nin li'jɛnd nɛ.»

7

La biindeh mɛn tɔb
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 «La biindeh mɛn nib ŋɔ Uwien mɔ la biin nɛ. 2 Ni biindeh binib ma bo la, Uwien mɔ li biin nɛ nnɔ nɛ. Ni taah nà ki bĭkreh tibont ki dienh binitɔb nnɔ Uwien mɔ li taa nɛn nɛ kí biike kí de nɛ. 3 Bɛ tien' a lɛnh kumuɔku kùa te a'tɔ ya nunbu ni, ka ji lɛnh jaantɛlkɛ wà puɔn a'yaabu ni? 4 A li tien mila kí tɔke a'tɔ kí ye: ‹Cère ń ñɛn kumuɔku kùa te a'nunbu ni nɔ›, ŋɔ jaantɛlkɛ puɔn a'yaabu ni? 5 Sin iñuɔn ilele ya nilɔ, kpiɛ kí ñɛn jaantɛlkɛ wà puɔn a'nunbu ni nnɔ, kí li lɛnh mɔnmɔnm, kí yaan kí fre kí ñɛn kumuɔku a'tɔ yaabu ni.

6 «La taah mɛn tibont tà yé Uwien yaar ki dienh isɛngbɛle,
ŋɔ ǐ la lá liɛbe kí kɛ̀kɛ̀re nɛ. La taah mɛn ni'laan ki dienh
fangambɛ, ŋɔ bi la tɛtɛ i'bo.»

Li miɛh mɛn, kí li nuunh, kí li ñih kunagɛnku
(Luk 11:9-13)

7 «Li miɛh mɛn, bi li pu nɛ; li nuunh mɛn, ni li lɛ; li ñih mɛn
kunagɛnku, bi li pǐire. 8 Kimɛ wà kɛ miɛh la, bi punh wɔ nɛ. Wà
kɛ nuunh la, u lɛnh nɛ. Wà kɛ mɔ ñih kunagɛnku la, bi pǐireh
nɛ. 9 Ni'ni ŋmɛ ya buk miɛ' wɔ kpɔnɔ la, u li de kɛ̀ litɛnl-i? 10 Bii
kǐ miɛ' wɔ ujɛn la, u li de kɛ̀ uwɛ? 11 Ninbi bibiɛrdɛnb, ni bɛn ki
dienh ni'bumu nà mɔn la, bɛ li tien ni'Baa wà te paaki bó ŋa ń
cère binib bà miɛh wɔ nà mɔn nnɔ bɛ ń lɛ nɛ̀!

12 «Nɛn bo, ni yíe binib ń li teh nɛ nà kɛ nnɔ, ni'mɔ ń li teh bɛ
nɛn. *Yiko ya gbɔnku nin Uwien ya ñɔbonsɔknb wɔknh nà kɛ
nnɔ ya tingi nínɔ.»

Ni li ñɛ bunañɔbu bùa kí kɔ
(Luk 13:24)

13 «Ñɛ mɛn bunañɔbu bùa wiɛbe kí kɔ, kimɛ bunañɔbu bùa
piɛ nin usɛn wà piɛ jondeh tɛ fɛnm bó nɛ. Binib kpǐendeh usɛn
wà piɛ nɛ ki yɛbe. 14 Bunañɔbu bùa nin usɛn wà joh limiɛl bó
nnɔ ŋa piɛ. Binib bà nuunh ki lɛnh u ya sɛn ŋa yɛbe.»

Binib ya tetem nɛ li cère bɛ ń bɛnde bi yé bidɛnb bà
(Luk 6:43-44)

15 «Liike mɛn ni'yul bo nin bitonnɛnñɔbonsɔknb. Bi bàareh
ni'saan ki te suoo tɛn ipe nɛ, ama ki nín ji yé ikɛ̀r ki bre.
16 Bi'tùon nɛ li cère ní bɛnde bi yé binib bà ya bol. Ba pɔ̀h
cɛcɛ bɛnɛnk bo. Ka pɔ̀h kɛnkɛn mɔ konkonbu bo. 17 Nɛn bo,
busumɔnmɔnbu kɛ lùonh ibii yà mɔn nɛ. Busubu bùa ŋa mɔn
mɔ lùonh ibii yà ŋa mɔn nɛ. 18 Busumɔnmɔnbu ŋa ń fre kí lùon
ibii yà ŋa mɔn. Busubu bùa ŋa mɔn mɔ ŋa ń fre kí lùon ibii yà
mɔn. 19 Busubu bùa kɛ ŋa lùonh ibii yà mɔn la, bi li gɛ bù kí
wiɛ umu ni nɛ. 20 Nɛn bo, binib ya tùon nɛ li cère ní bɛnde bi
yé binib bà ya bol.»

Uwien ya bɛl ni ya kɔm ya gbɛr
(Luk 13:25-27)

21 «Na yé wà kɛ yih nni ki teh: ‹Yonbdaan, Yonbdaan›, nɛ li
kɔ Uwien ya bɛl ni. Ama wà teh n'Baa wà te paaki bó yíe ma
bo, nɛ li kɔ u'bɛl ni. 22 Lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ,
binib bà yɛbe li tɔke nni kí ye: ‹Yonbdaan, Yonbdaan, a ya yel
bo ŋa ńí nɛ ti sɔkn' Uwien ya gbɛr, ki ŋɔre' isɛnpol binib saan,
ki tien' miyɔkm ya bont-ii?› 23 Nɛ n li tɔke bɛ kí ye: ‹Jɛnde mɛn
n'saan, ma bɛn nɛ fiebu. Ni yé bà teh nà bre nɛ.› »

Binib bile mɛn' bi'dur ma bo
(Luk 6:47-49)

24 «Tɔ, wà kɛ ciih n'gbɛr tuu nɔ, ki teh tù ye ma la, u naan
ujɛ wà ŋmɔbe miyɛnfuom, ki mɛn' u'duku kutɛntiɛku bo nɛ.
25 Utaa nii', miwuɔm kɔn', ki puube' ki yile' kuduku nnɔ bo,
kutafaaku mɔ fii' ki lɛkn' ku'bo. Kù se kutɛntiɛku bo ma nnɔ,
nɛ ka lu'.
26 «Ama wà kɛ ciih n'gbɛr tuu nɔ, ka teh tù ye ma la, u naan
ujɛjɔr wà mɛn' u'duku litɛngbil bo nɛ. 27 Utaa nii', miwuɔm
kɔn', ki puube' ki yile' kuduku nnɔ bo, kutafaaku mɔ fii' ki lɛkn'
ku'bo, nɛ kù lu' kpɛlkpɛl.»

Yesu ya wɔknm ŋmɔbe mituɔm

28 *Yesu wɔkn' ki tĭ gben', nɛ u wɔkn' linigol nnɔ iñɔbon yà
nnɔ cuo' bɛ miyɔkm cɛɛn. 29 Kimɛ wa wɔknh bɛ tɛn *Yiko ya
wɔnwɔknb wɔknh ma bo, u wɔknh bɛ tɛn unil wà du u wɔknh
nà nnɔ bo nɛ.

8

Yesu cère' ujend uba lùore'
(Mark 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 *Yesu jiinh lijuɔl bo, nɛ linigociɛnl pɛ u'bo. 2 Tɔ, ujend uba
baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a yíe
la, a li fre kí cère ń lùore.» 3 Nɛ *Yesu tɛnde' u'nuɔ ki mɛ' wɔ, nɛ
ki ye: «N yíe, lùore.» Nɛ u pɔk ki lùore' i ya tàan bo. 4 Nɛ *Yesu
ye: «Liike a'yul bo ki la tɔke nil, ama jo kí tĭ lɛ utɔtuɔrkɛ, kí tien
lituɔrl tɛn Moyis là ye bɛ ń li teh ma bo. Nɛn nɛ li wuɔn kí ye a
lùore'.»

Yesu buu' sojaciɛn uba ya tonsɔnl
(Luk 7:1-10)

5 *Yesu cuonh ki tĭ kɔh Kapɛrnawum ya du ni uyo wà nnɔ,
nɛ sojambɛ kobk ya ciɛn uba baa' u'saan ki gbáan' wɔ ki ye:
6 «Yonbdaan, n'tonsɔnl nɛ wɔbe' ki dɔ iden, ki wɔlndeh cɛɛn.»
7 Nɛ *Yesu ye: «Min li jo kí tĭ buu wɔ.» 8 Nɛ u tɔke' *Yesu ki ye:
«O, Yonbdaan, ma kpɛ á baa kí kɔ n'den. A lĭ len' mɔnɔn ki ye
‹Faake› la, n'tonsɔnl nnɔ li faake nɛ. 9 Kimɛ min mɔnɔn ŋmɔbe
binib bà yé nin nni biciɛnb, nɛ ki mɔ yé sojambɛ biba ya ciɛn.
N tɔke' uba ki ye: ‹Li joh› la, u joh nɛ, n tɔke' utɔ ki ye ‹Dɛn› la,
u bàareh nɛ. N tí tɔke' n'tonsɔnl ki ye wɔ ń tien nà la, u teh nɛn
nɛ.»
10 *Yesu cii' u'ñɔbon ma nnɔ, nɛ nĭ cuo' wɔ miyɔkm, nɛ u tɔke'
binib bà pɛ u'bo nnɔ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ma laan laa'
nil wà ŋmɔbe miɛ ya tekjim Israyɛl yaab ni mɔnɔn. 11 N tɔkeh
nɛ nɛ, binib yɛbe ki li ñɛ lɛnpuoli bó ní nin nintuɔli bó ní, kí lá
kɛ̀le kí ji *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb saan tijier *Uwien ya
bɛl ni. 12 Ama bi li ñɛn bà bi li si *Uwien ya bɛl nnɔ kí wiɛ saali
licinñunl ni. Nɛn saan nɛ bi li te ki muɔh, ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.»
13 *Yesu tɔke' sojambɛ ya ciɛn nnɔ ki ye: «Li kunh. Nɛ̀ ń tien' ŋɛ

tɛn a teke' nni ki jin' ma bo.» Nɛ uciɛn nnɔ ya tonsɔnl faake' i ya tàan bo.

Yesu buu' binib bà bun iwĭɛn kɛ ya bol
(Mark 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 *Yesu jon' Piɛr den, nɛ ki laa' Piɛr ya cɔbnaa dɔ ki bun,
u'gbɛnɛnt ton. 15 *Yesu mɛ' u'nuɔ, nɛ u'gbɛnɛnt sɔnge'. Nɛn
saan nɛ u fii' ki cènde' wɔ.
16 Ni'daali ya tajuɔku, nɛ bi tuke' binib ligol ki baa' Yesu saan
isɛnpol ŋaake bɛ. *Yesu ŋɔre' isɛnpol nnɔ nin u'ñɔmaam, nɛ ki
cère' bà kɛ bun nnɔ faake'. 17 U tien' nnɔ ŋɔ uñɔbonsɔknl Esayi
là len' nà nnɔ nè ń tien nɛ. U là len' ki ye: «Wɔn nɛ ñɛn' ti'jiint,
ki teke' ti'wĭɛn kɛ ki tuke'.»

Binib bà yíe bɛ ń paan Yesu bo ya gbɛr
(Luk 9:57-62)

18 Tɔ, *Yesu laa' linigol guɔn' wɔ, nɛ u tɔke' u'panpaankaab
ki ye: «Cère mɛn tí puore kí jo miñunciɛnm ya gbaatɔl bó.»
19 Yiko ya wɔnwɔknl uba baa' u'saan, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye:
«Cɛnbaa, a joh nà bó kɛ la, n li pɛ a'bo nɛ.» 20 Nɛ *Yesu tɔke'
wɔ ki ye: «Iŋɛk ŋmɔbe ifɛle, inuɔn mɔ ŋmɔbe titer, ama *Unil
ya Bijɛ wɔn ŋa ŋmɔbe u li kpɔ̀kn nà saan yul.»
21 Nɛ u'panpaankaab ya uba mɔ tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan,
cɛ̀be nni ń jo kí tĭ sube n'baa ŋɔ kí liɛbe ní kí paan a'bo.» 22 Nɛ
*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li pɛ n'bo, kí cère bitɛnkpiib ń li subeh
bi'tɔb.»

Yesu cère' kutafaaku ŋmile'
(Mark 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 *Yesu kɔn' buñɛrbu nɛ u'panpaankaab mɔ paan' u'bo.
24 Bi joh ma nnɔ nɛ kutafaabiiku kuba fii' miñunm bo ki cèreh
iñungbegbel fih ki yildeh buñɛrbu nnɔ bo. Nin nɛn kɛ ŋɔ *Yesu
wɔn dɔ nɛ ki gɔh. 25 Nɛ bi baa' ki lá finde' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye:
«Yonbdaan, ŋmiɛn tɛ, ti benh tí luo nɛ.» 26 Nɛ u ye: «Bɛ tien' ni
sɛn' bujɛwaanbu? Ni'tekjim nɛ pɔre' nɛ.» Nɛn saan nɛ u fii' ki
tiɛn' kutafaaku nin miñunm bo. Nɛ kutafaaku nin miñunm kɛ
ŋmile' cim. 27 Nĭ cuo' binib miyɔkm, nɛ bi niireh ki teh: «U yé
bɛ ya nitunbu sɔ, kutafaaku nin miñunm kɛ tĭ boh wɔ?»

Yesu ŋɔre' isɛnpol binib bile saan
(Mark 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Bi tĭ baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, Gadara yaab ya tinfɛnm
ni, nɛ binib bile ñɛn' ikul bó ní ki cende' wɔ. Isɛnpol nɛ là ŋaake
bɛ. Bi là bre cɛɛn nɛ, nɛ nib ŋa kaabe ki ñɛh ni'bó ya sɛn. 29 Bi
laa' *Yesu ma nnɔ, nɛ ki wuureh i ya tàan bo ki teh: «Uwien ya
Bijɛ, tinbi nin sin tu lɛ nɛ? A baa' á lá jènde tɛ nɛ uyo ŋa laan
baa'-aa!»
30 Tɔ, fangambɛ biba mɔ là te ka fɔke nin ni'saan ki yɛbe ka
dindin, bi kpaah bɛ. 31 Nɛ isɛnpol nnɔ gbáan' *Yesu ki ye: «A

ŋɔre' tɛ binib biɛ saan la, á cɛ̀be tɛ tí jo kí tĭ kɔ fangambɛ biɛ nɔ.» 32 Nɛ *Yesu ye: «Li joh mɛn.» Nɛ ì siere' binib nnɔ saan, ki tĭ kɔn' fangambɛ nnɔ. I ya tàan bo, nɛ fangambɛ nnɔ kɛ sɛn' ki tinde' ligbɛngbɛnl, ki tĭ lu' miñunm ni ki luo'.

33 Bà kpaah fangambɛ nnɔ sɛn' ki jon' udu bó, ki tĭ tɔke' binib *Yesu cère' bijɛb nnɔ faake' ma bo nin nà kɛ tien'. 34 Udu nnɔ ya nib kɛ ñɛn' ki lá tuobe' *Yesu usɛn ni, nɛ ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń ñɛ bi'tinfɛnm ni.

9

Ujɛ uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cère u faake'
(Mark 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 *Yesu liɛbe' ki kɔn' buñɛrbu ki tí puore' miñunciɛnm ki kun' u'du ni. 2 Nɛ bi tuke' ujɛ uba linagɛnl bo u'tàan nin u'nuɔ kɛ faan' ki baa' u'saan. U laa' bi teke' wɔ ki jin' ma nnɔ, nɛ u tɔke' ujɛ wà ya tàan nin u'nuɔ faan' nnɔ ki ye: «N'bukɛ, cuo a'ba, n fère' ŋɛ a'biɛre ŋɔ.»

3 Nɛn saan nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb biba maaleh ki teh: «Ujɛ wuɔ sukreh Uwien nɛ.»

4 *Yesu bɛnde' bi'yɛnmaale, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni ŋmɔbe yii ya yɛnmaalbiɛre? 5 Ni lɛ ba nɛ faa? N tɔke wɔ kí ye n fère' wɔ u'biɛre nɛ faa bii wɔ ń fii kí cuon nɛ faa? 6 Nɛn bo, n li wuɔn nɛ kí ye *Unil ya Bijɛ ŋmɔbe mituɔm uŋɛndun wuu ni wɔ ń fère binib bi'biɛre.» Nɛ ki tɔke' wà ya nuɔ nin u'tàan faan' nnɔ ki ye: «Fii, kí yuure a'nagɛnl, kí li kunh.»

7 Nɛ u fii', ki kun'. 8 Linigol nnɔ laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ nĭ cuo' bɛ bujɛwaanbu, nɛ bi pɛ̀ke' Uwien u de' binib mituɔm mà nnɔ bo.

Yesu yin' Matie wɔ ń paan u'bo
(Mark 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 *Yesu siere' ni'saan ki joh ma nnɔ, nɛ ki laa' ulɛnpotekl uba kɛ lɛnpotekbùol, bi yih wɔ Matie. Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» Nɛ u fii' ki paan' u'bo.

10 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu te Matie den ki jinh tijier. Bilɛnpotekb ligol nin bibiɛrdɛnb mɔ baa' ki kɛ wɔn nin u'panpaankaab saan, ki jinh. 11 *Farisiɛnmbɛ laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki niire' u'panpaankaab ki ye: «Bɛ tien' ni'cɛnbaa tɛ ki jinh nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb-i?»

12 *Yesu cii' bi len' ma bo, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Binib bà ŋmɔbe laanfiɛ ŋa nuunh dɔktiɛ, bà bun nɛ nuunh dɔktiɛ.» 13 Nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Uwien ŋa yíe bɛ ń li teh tuɔrɛ ki dienh wɔ, ama u yíe bɛ ń li muɔh tɔb micɛcɛkm nɛ. Nɛn bo, li joh mɛn kí tĭ bɛnge iñɔbon yiɛ nɔ ya tingi. Kimɛ ma baa' ń yin nimɔ̀nb, n baa' ń yin bibiɛrdɛnb nɛ.»

Uñɔlɔ̀le ya gbɛr
(Mark 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Tɔ, San ya panpaankaab baa' ki lá niire' Yesu ki ye:
«Bɛ tien' tinbi nin *Farisiɛnmbɛ lùoh buñɔbu, nɛ a ya
panpaankaab bɛn ŋa lùoh?» 15 Nɛ u jiin' bɛ ye: «Binib
bà bi yin' bɛ upiikuɔn li fre kí li te uyɛnsaa ni uyo wà
piicɛ laan te bi'saanii? Ama uyo uba we ní bɛ ń ñɛn
piicɛ nnɔ bi'saan. U ya yo nɛ bi li lòle buñɔbu.»
16 Nɛ ki tí ye: «Uba ŋa ń taa kpɛlcɛfɛ̀nku ya jenl, kí lekn
liliɛrkpaal. U tien' nnɔ la, kukpɛlcɛfɛ̀nku ya jenl nnɔ li kɛre
liliɛrkpaal nnɔ nɛ libònl nnɔ ń yɛbre kí pukn. 17 Uba mɔ ŋa ń
taa midaam mà ŋa laan muɔ' ki ben' kí piɛke iyɔkpaan ni. U
tien' nnɔ la, iyɔl nnɔ li kpiɛre kí saa, nɛ midaam nnɔ mɔ ń wule
kí ñɛnde. Bi piɛkeh midaam mà ŋa laan muɔ' ki ben' iyɔfɛ̀n
ni nɛ. Bi tien' nnɔ la, liyɔl nnɔ ŋa ń saa, midaam nnɔ mɔ ŋa ń
wule.»

Yesu cère' upii uba faake', ki mɛkre' kibupiik kiba mɔ
(Mark 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 *Yesu te ki lienh, nɛ uciɛn uba baa', ki lá gbaan' u'nintuɔli
ki tɔke' wɔ ki ye: «N'bisɛ kpo' itàan yiɛ bo nɛ. Ama dɛn kí taa
a'nuɔ kí paan u'bo, ŋɔ wɔ ń liɛbe kí li fuobe.» 19 Nɛ *Yesu fii' ki
paan' u'bo nin u'panpaankaab.
20-21 Tɔ, upii uba mɔ là te ni'saan, ki laa' tifɛr ibin piik nin ile
ta gben'. U maale' u'yɛnm ni ki ye: «N mɛ' u'wɛngolkaar mɔnɔn
la, n li faake nɛ.» Nɛ ki baa' *Yesu ya puoli bó ní, ki nɛkn' wɔ,
nɛ ki mɛ' u'wɛngolkaar ya ñɔgbɛn.
22 *Yesu jiɛbe' ki laa' wɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «N'bisɛ, cuo a'ba.
A'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ.» Nɛ u pɔk ki faake' i ya tàan bo.
23 *Yesu tɨ baa' uciɛn nnɔ den, nɛ ki laa' biwopieb nin linigol
te ni'saan ki ŋmɔbe kuwaaku ki gbien'. 24 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye:
«Ñɛ mɛn saali, kimɛ kibupiik nnɔ ŋa kpo', kɨ̀ gɔh nɛ.» U len' nnɔ
ma nnɔ, nɛ bi lɛh wɔ. 25 Bi ŋɔre' linigol nnɔ ki ñɛn' saali, nɛ u
kɔn' kibupiik nnɔ dɔ kuduku kùa ni nnɔ, ki cuo' ki'nuɔ, nɛ kɨ̀
fii'. 26 Nɛ tigbɛr nnɔ yɛre' ki gbe mitinfɛnm nnɔ ni ni'kɛ saan.

Yesu cère' ijùɔn ile likre'

27 *Yesu siere' ni'saan ki bure'. U joh ma nnɔ, nɛ ijùɔn ile pɛ
u'bo, ki wuureh ki teh: «*Dafid ya yaabile*, muɔ tɛ micɛcɛkm.»
28 *Yesu tɨ baa' iden, ijùɔn nnɔ nɛkn' wɔ, nɛ u niire' yɛ̀ ki ye:
«Ni teke' ki jin' ki ye n li fre kí likre nɛ-ɛɛ?» Nɛ ɨ̀ jiin' wɔ ki ye:
«A li fre, Yonbdaan.» 29 Nɛ u mɛ' i'nun, ki tɔke' yɛ̀ ki ye: «Nɛ̀ ń
tien nɛ tɛn ni teke' nni ki jin' ma bo.» 30 Nɛ ɨ̀ likre'. Nɛn saan nɛ
u tùɔre' ki kpɛkpɛ' i'bo ki ye ɨ̀ la tɔke nil. 31 Ama bi ñɛn' ma nnɔ,
nɛ ki lienh u'bó mitinfɛnm nnɔ ni ni'kɛ saan.

---

* **9:27** Dafid ya yaabile yé miyinm mà uyo uba la, bi taah mɛ̀ ki yih Uwien là pùon' ki ye u li sɔn wà ní wɔ ń li yé ubɛr nnɔ nɛ. Bi kɛle' tigbɔnt tà Grɛkmbɛ ya lenm ni nnɔ, bi kɛle' ki ye Dafid ya Bijɛ nɛ.

Yesu buu' ulɛntɛb uba
32 Tɔ, uyo wà bi ñɛh nnɔ, nɛ bi tuke' ní ujɛ uba usɛnpol cère' u'lɛnl tɛbe' ki baa' *Yesu saan. 33 *Yesu ŋɔre' usɛnpol nnɔ, nɛ u ji freh ki lienh. Nì cuo' linigol miyɔkm cɛɛn, nɛ bi ye: «Ta laan laa' niɛ ya bonn tinbi Israyɛl yaab ni.»
34 Ama *Farisiɛnmbɛ bɛn lienh ki teh isɛnpol ya ciɛn nɛ de' wɔ mituɔm u ŋuɔh isɛnpol binib saan.

Yesu muɔh inigol micɛcɛkm
35 *Yesu cuonh iducɛnciɛn kɛ ni nin iduwawaale ni, ki wɔknh binib itáan ya dur ni, ki kpaandeh Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt, ki buuh iwĭɛn kɛ ya bol. 36 U laa' inigol, nɛ ki muɔ' bɛ micɛcɛkm cɛɛn, kimɛ bi dɔre', bi'yɛnm saa', nɛ bi te tɛn ipe yà ŋa ŋmɔbe wa kpaah yè. 37 Nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Tijier ben' ki yɛbe, ama bà li taan tù ŋa ji yɛbe. 38 Nɛn bo, gbáan mɛn ukpɛdaan wɔ ń sɔn bitonsɔnb bɛ ń tĭ taan u'jier.»

10

Yesu ya tondb piik nin bile
(Mark 3:13-19; Luk 6:12-16)
1 Nɛ *Yesu yin' u'panpaankaab piik nin bile nnɔ ní, ki de' bɛ mituɔm bɛ ń li ŋuɔh isɛnpol binib saan, kí li buuh iwĭɛn kɛ ya bol.
2 U'tondb piik nin bile nnɔ ya yel sɔ: ukpiɛk, Simɔn wà bi yih wɔ Piɛr nnɔ nin u'ninjɛ Andre, Sebede ya bijiɛb Saak nin u'ninjɛ San, 3 Filip nin Batelemi, Toma nin Matie ulɛnpotekl, Alfe ya bijɛ Saak nin Tade, 4 Simɔn wà ya nun món u'du ya gbɛr* bo nin Sudas Iskariyɔt wà lá li kuɔre Yesu nnɔ.

Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile
(Mark 6:7-13; Luk 9:1-6)
5 *Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile nnɔ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «La jo mɛn bà ŋa yé Sufmbɛ ya du ni. Ni'taal la tɛ Samari ya tinfɛnm ya du uba mɔnɔn ni. 6 Ama li joh mɛn Israyɛl yaab saan, kimɛ bɛn nɛ te tɛn ipe yà tùre' usɛn. 7 Ni joh la, ní li kpaandeh ki teh Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ! 8 Kí li buuh biwiɛnb, kí li mɛkreh bitɛnkpiib, kí li cèreh ijend lùoreh, kí li ŋuɔh isɛnpol binib saan. Ni laa' mituɔm nnɔ ma, na pèn' niba. Ni'mɔ ń li buuh binib, ki la li nuunh paaku. 9 Ni joh la, ni la tuke ñɔ̀km, ki la tuke like ya kur, ki la cùɔn likbu buba nin bu'tɔbu; 10 ki la tuke sɛnjokɔl, ki la tuke liɛr ile, ki la tuke tacaan, ki la ŋuuke gbien, kimɛ utonsɔnl kɛ jinh u'tuonl bo nɛ.
11 «Ni tĭ baa' udu wà ni la, ní nuun unimɔ̀n wà li teke nɛ u'den, kí li te nɛn saan kí tĭ baa' uyo wà ni li siere udu nnɔ ni. 12 Ni kɔn' iden yà ni la, ní fuonde iden nnɔ ya nib kí ye: ‹Li

* **10:4** Yesu ya yo, Sufmbɛ ni, biba ya nun là món bi'du ya gbɛr bo nɛ, nɛ bi mɔ̀h bɛ ń fie bi'du Erom yaab saan.

te mɛn uyɛnduɔn ni.› 13 Iden nnɔ ya nib teke' nɛ la, uyɛnduɔn
nnɔ li yé bi'yu nɛ. Ama ba teke' nɛ la, u li juore ni'yu nɛ. 14 Iden
yà ya nib bii udu wà ya nib ŋa teke' nɛ, ka teke' ni'gbɛr mɔ la,
ñɛ mɛn nè kí kpakpaare ni'tàan ya tɛngunku† kí wiɛ nè. 15 N
tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, binib
nnɔ ya tudɛre li cɛn Sodɔm nin Gomər ya du ya nib yu.»

Bi li jɛ̀nde Yesu ya nib ma bo
(Mark 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 «N sɔnh nɛ ma nɔ, ni li te tɛn ipe nɛ te ikèr ya siik ni. Nɛn bo,
ní li ceke tɛn iwɛ, kí li te suoo tɛn inɛnjel. 17 Li bɛn mɛn binib
bó, bi lá li cuo nɛ kí jon tibuur, kí ñĭ nɛ inalɛbe bi'táan ya dur
ni. 18 Min bo, bi lá li tuke nɛ kí jo tibuur idu ya ciɛnb nin bibɛrb
saan. Nnɔ nɛ ni li yé n'mɔ̀nkunb bɛn nin bà ŋa yé Sufmbɛ kɛ
saan. 19 Bi cuo' nɛ ki jon' tibuur la, la nĭin mɛn ni li len ma bo
bii ni li len kí ye bà. Uyo lá baa' la, ni li bɛnde ni li len kí ye bà.
20 Kimɛ na yé ninbi nɛ li len, ni'Baa *Uwien ya Fuoñaanm nɛ
li cère ní len.

21 «U ya yo nɛ unil li kuɔre u'ninjɛ, bɛ ń ku wɔ. Baa mɔ li
kuɔre u'buk, bɛ ń ku kɛ̀. Mubumu mɔ li fii kí sere mu'naambɛ
nin mu'baambɛ bo, kí cère bɛ ń ku bɛ. 22 Min bo nɛ binib kɛ li
nɛn nɛ. Ama wà kɛ li mĭnde kí li ŋmɔŋmɔbe kí tĭ fɔre nnɔ, wɔn
nɛ li ŋmɛre. 23 Bi jɛ̀ndeh nɛ udu uba ni la, ní sɛn kí jo udutɔ
ni. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, *Unil ya Bijɛ li baa ní kí lɛ na laan bòn'
Israyɛl ya du kɛ.

24 «Wà bɛngeh ŋa ń cɛn wà wɔknh wɔ. Utonsɔnl mɔ ŋa ń cɛn
u'cɛnbaa. 25 Nĭ kpɛ wà bɛngeh ń li te tɛn wà wɔknh wɔ nɛ,
utonsɔnl mɔ ń li te tɛn u'cɛnbaa. Bi yin' ududaan isɛnpol ya
ciɛn Bɛlsebul la, ba ń yin u'den yaab mɔ nà cɛn' nnɔ-ɔɔ?»

Li fɛnge mɛn Uwien baba
(Luk 12:2-7)

26 «Nɛn bo, la fɛnge mɛn nib. Niba ŋa te ki buɔ ŋɔ ba lá li
ñɛn nè upaan bo. Tigbɛr tuba mɔ ŋa te kí juore kí li buɔ ŋɔ ba
lá li bɛnde tù. 27 N tɔkeh nɛ nà licinñunl ni nnɔ, kpaande nè
mɛn kuwenwenku ni. N bunbeh nɛ nà litubl ni nnɔ, kpaande
nè mɛn kudulɛkaaku ya paaki. 28 La fɛnge mɛn nib, kimɛ bi
kuuleh tigbɛnɛnt baba nɛ. Ba ń fre kí ku naank. Li fɛnge mɛn
wà li fre kí ku tigbɛnɛnt nin kinaank kɛ umu wà ŋa ń kpiin ni.
29 Bi li fre kí kuɔre inuɔn ile iŋɛ nɛ? Nin nɛn kɛ ŋɔ uba mɔnɔn
ŋa ń lu kí kpo ŋɔ ni'Baa ŋa bɛn. 30 Ninbi wɔn, Uwien bɛn haali
ni'yur mɔnɔn ya ñɔbu. 31 Nɛn bo, la fɛnge mɛn. Ni cɛn' inuɔn
ligol.»

---

† **10:14** Sufmbɛ bo kí kpakpaare itàan ya tɛngunku ya tingi si: nà kɛ ji tu unil la, nĭ yé u'yaar nɛ, na ji yé uba yaar.

Li lienh binib ya nun bó ki teh a yé Yesu yɔ
(Luk 12:8-9)

32 «Wà kɛ lienh binib ya nun bó ki teh u yé n'yɔ la, n'mɔ li
len n'Baa wà te paaki bó ya nun bó kí ye udaan mɔ yé n'yɔ nɛ.
33 Ama wà kɛ lienh binib ya nun bó ki teh wa yé n'yɔ la, n'mɔ li
len n'Baa wà te paaki bó ya nun bó kí ye udaan mɔ ŋa yé n'yɔ.»

Na yé ñɔkpaan, nǐ yé lituɔl nɛ
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 «Ni la li maaleh ki teh n tuke' uñɔkpaan nɛ ki baa' uŋɛndun
wuu ni. N tuke' lituɔl nɛ ki baa'. 35 N baa' ń pàare kibujɛbuk
nin ki'baa nɛ, kí pàare kibupiik nin ki'naa, kí pàare yaabisɛ
mɔ nin u'cɛ ya naa. 36 Unil den yaab nɛ li yé u'nɛnnɛndb.

37 «Wà kɛ yíe u'naa bii u'baa ki cɛn' min la, wa kpɛ wɔ ń li yé
n'yɔ. Unil wà kɛ mɔ yíe u'bisɛ bii u'bijɛ ki cɛn' min la, u'mɔ ŋa
kpɛ wɔ ń li yé n'yɔ. 38 Wà kɛ ŋa yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh ki
paakeh n'bo la, wa kpɛ wɔ ń li yé n'yɔ.‡

39 «Wà nuunh wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn nɛ li kpo kí juore fɛnm.
Wà li tuo kí kpo min bo nnɔ, wɔn nɛ li lɛ limiɛl.»

Uwien li su binib ma bo
(Mark 9:41)

40 «Unil teke' nɛ la, u teke' min nɛ. Unil teke' nni la, u teke'
wà sɔn' nni ní nnɔ nɛ. 41 Unil teke' *Uwien ya ñɔbonsɔknl ki
ye u yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl ma nnɔ nɛ cère' u teke' wɔ la,
u li lɛ *Uwien ya ñɔbonsɔknl ya suul. Unil teke' unimɔ̀n ki
ye u yé unimɔ̀n ma nnɔ nɛ cère' u teke' wɔ la, u li lɛ unimɔ̀n
ya suul. 42 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, wà kɛ de' ibaan yiɛ nɔ ya uba
kiñunyibuok baba mɔnɔn, ki ye u yé n'panpaankɛ ma nnɔ nɛ
cère' u de' wɔ la, wà ń lúo u'suul fiebu.»

11

San wà siih binib Uwien ya ñunm sɔn' u'panpaankaab Yesu saan
(Luk 7:18-35)

1 *Yesu tɔke' u'panpaankaab piik nin bile bi li tien ma ki
tǐ gben' ma nnɔ, nɛ ki siere' ni'saan, ki jon' ki tǐ wɔknh binib
Uwien ya gbɛr, ki kpaandeh tù mitinfɛnm nnɔ ya du ni.

2 Tɔ, San wà siih binib Uwien ya ñunm te lipɛkl ni uyo wà
nnɔ nɛ ki cii' *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ya tùon bó. Nɛ ki sɔn'
u'panpaankaab u'saan, ki ye bɛ ń tǐ niire wɔ kí ye 3 wɔn nɛ yé
wà li baa ní* nnɔ bii bi li guure utɔ nɛ?

4 Bi tǐ niire' Yesu, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Liɛbe mɛn kí tǐ tɔke
San ni cii' nà nin ni laa' nà: 5 ijùɔn likreh, iwɔ̀b cuonh, ijend

‡ **10:38** *Yesu ya yo, bi là ye bɛ ń kpɛ unil la, wɔn bugbɛn nɛ tukeh u'dɔpɔnpɔn ki joh bi li tǐ kpɛ wɔ nà saan. * **11:3** Bi ye Wà li baa ní la, bi niireh Uwien là pùon' ki ye u li sɔn wà ní wɔ ń lá ŋmiɛn Sufmbɛ nnɔ nɛ.

lùoreh, igbaan ciih, bitɛnkpiib mɛkreh, nɛ bijiinb ciih Uwien ya gbɛmənmənt. 6 Wà ŋa tùre' Uwien ya sɛn min bo la, Uwien ya mənm te u'bo.»

7 San ya panpaankaab liɛbeh uyo wà nnɔ, nɛ *Yesu cin' ki tɔkeh linigol San ya gbɛr ki teh: «Ni là jon' kupenpelku ni ní tĭ liike ba? Ni là jon' ní tĭ liike limuɔnl là mitafaam jèngeh lɛ̀ nɛ-ɛɛ? 8 Ni nín là jon' ní tĭ liike ba? Ni là jon' ní tĭ liike unil wà guo tikpɛlcɛmənmənt nɛ-ɛɛ? Binib bà guoh tikpɛlcɛmənmənt kɔh bibɛrb den nɛ. 9 Tɔ, ni nín là jon' ní tĭ liike ni lɛ bonn nɛ? Ni là jon' ní tĭ liike *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ-ɛɛ? N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, u cɛn' *Uwien ya ñɔbonsɔknl mənən. 10 Kimɛ wən San bo nɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbənku ni ki ye: ‹Liike, n li sɔn n'tond wɔ ń liere ŋɛ, kí lá tùɔre a'sɛn.› 11 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ba laan maa' nil uba u cɛn' San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ. Ama unil wà yé uwaal Uwien ya bɛl ni cɛn' wɔ. 12 Kí ñɛ San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fɛnfɛnnɔ, bi piikeh Uwien ya bɛl nin ufaa nɛ, nɛ bà faa nuunh bɛ ń fie lɛ̀†. 13 *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ nin yiko là len' nĭ li te ma bo, kí lá baa San ya yo. 14 Ni yíe ní cii mənmənm la, ní li bɛn kí ye San yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl *Eli wà bi li liɛbe ní nnɔ nɛ. 15 Wà ŋməbe litubl la, wɔ ń cii.

16 «N li taa ba kí nɛnge fɛnfɛnnɔ ya nib-i? Bi naan tɛn mubumu nɛ kɛ kidaak ni ki jeleh, ki tɔkeh mu'tɔmu
17 ki teh: ‹Ti piebe' nɛ liwol,
nɛ na ŋɔn' ciɛk.
Ti gɛn' ikuyuon,
nɛ na kpiɛnde'.›
18 «Kimɛ San baa' ki kùɔ tijier tubambɛ, ki lùoh buñɔbu, ka ñuh daam, nɛ bi ye usɛnpol nɛ ŋaake wɔ. 19 *Unil ya Bijɛ baa' ki jinh ki ñuh, nɛ bi ye: ‹Liike mɛn ujɛ wuɔ yé ufənfuəb nɛ, ki yé udɛyibl, ki jɔreh nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb.› Tɔ, Uwien ya tùon nɛ wɔngeh u'yɛnfuom mən ki kpɛ ma bo.»

Nĭ bre idu yà ŋa tuo' ki teke' Yesu ki jin' nnɔ bo
(Luk 10:13-15)

20 Tɔ, *Yesu cin' ki kɔnh nin idu iba ya nib. U là tien' miyɔkm ya bont tù yɛbe idu nnɔ ni, nɛ i'nib ŋa lèbre' bi'tetem. Nɛn nɛ cère' u kɔnh nin bɛ. 21 U len' ki ye: «Korasinn yaabɛ, nĭ bre ni'bo. Bɛtsayida yaabɛ, nĭ bre ni'mɔ bo. Kimɛ ni laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Tir nin Sidɔn yaab mɔ bi là laa' tù la, bi bi tien' tɛn bi kɛ mikuum nɛ, ki pùnpùkn' mifɛntɛm, ŋɔ kí wuɔn kí ye bi lèbre' bi'tetem nĭ wuɔke'. 22 N tɔkeh nɛ nɛ, lidaali là Uwien

† **11:12** Migbiirm miɛ ya ciim te bolm mile bo nɛ: Kí ñɛ San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fɛnfɛnnɔ, bi piikeh Uwien ya bɛl nin ufaa nɛ, nɛ bà faa nuunh bɛ ń fie lɛ̀ bii kí ñɛ San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fɛnfɛnnɔ, binib ya nun mɔ́n bɛ ń kɔ Uwien ya bɛl ni nin ufaa nɛ.

li bu binib tibuur nnɔ, ni ya tudɛre li cɛn Tir nin Sidɔn yaab yu. 23 Ninbi Kapɛrnawum yaabɛ, ni maaleh ki teh Uwien li duon nɛ paaki nɛ-ɛɛ? U li jiin nɛ kutɛnkpiiku ni nɛ. Kimɛ ni laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Sodɔm yaab mɔ bi là laa' tù la, bi'du nnɔ bi biɛ ki te nɛ haali nin dinnɔ. 24 N tɔkeh nɛ nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, ni ya tudɛre li cɛn Sodɔm yaab yu.»

Dɛn mɛn Yesu saan kí lɛ lifuorl
(Luk 10:21-22)

25 U ya yo nɛ *Yesu len' ki ye: «Baa, sin kutaaku nin kitink ya Yonbdaan, a bɔle' tibont tà biyɛnfodɛnb nin bibɛnbɛnb nnɔ, a taa' tù ki wuɔn' biwaab nɛ. Nɛn bo nɛ n pɛ̀keh ŋɛ. 26 Imɔ̀n, Baa, a yíe nɛ ki tien' nnɔ.

27 «Tɔ, n'Baa nɛ taa' tibont kɛ ki ŋukn' nni. N'Baa ŋa ñí la, uba ŋa bɛn min u'Bijɛ yé udaan wà. Min u'Bijɛ ŋa ñí la, uba mɔ ŋa bɛn n'Baa yé udaan wà. Binib bà n yíe ki taa' n'Baa ki wuɔn' bɛ nnɔ mɔ bɛn u yé udaan wà.

28 «Ninbi bà kɛ tuke ituk ĩ kpiɛke ki jii' nnɔ, dɛn mɛn n'saan, n li de nɛ lifuorl. 29 Buke mɛn n'najɛdɛbiku, kí cère ń wɔkn nɛ, kimɛ n te suoo nɛ, ki ŋmɔbe liyɛnguol. Ni li lɛ lifuorl n'saan, 30 kimɛ n'najɛdɛbiku ya bukm ŋa faa. N'tukl mɔ ŋa kpiɛke.»

12

Saba ya daali ya gbɛr
(Mark 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 *Saba uba ya daali, *Yesu nin u'panpaankaab gɛ̀breh ikpàan iba ni. Mikònm cuo' u'panpaankaab, nɛ bi cin' ki coh ijifen* ki cienh ki nukeh ki ŋmɔnh. 2 *Farisiɛnmbɛ laa' bi teh nnɔ ma nnɔ, nɛ bi tɔke' *Yesu ki ye: «Liike a'panpaankaab teh yiko ye bi la teh nà *Saba ya daali ma.» 3 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Na kaan' *Uwien ya gbɔnku ni *Dafid là tien' ma bo nɛ-ɛɛ? Mikònm là cuo' wɔn nin u'nib, 4 nɛ u kɔn' Uwien ya ninbonl ni, ki taa' kpɔnɔ wà bi taa' ki de' Uwien nnɔ wɔn nin bɛn ŋmɔn'. Ama bitɔtuɔrkaab baba ŋa ñí la, wɔn nin u'nib ŋa ŋmɔbe sɛn bɛ ń ŋmɔn kpɔnɔ nnɔ. 5 Bii na kaan' nà kɛle' yiko ya gbɔnku ni nɛ? Nĩ kɛle' ki ye *Saba ya daali la, bitɔtuɔrkaab kɛndeh *Saba ya daali ya yiko bo nɛ Uwien ya duku† ni, ama uba ŋa biindeh bɛ. 6 N tɔkeh nɛ nɛ, unil te niɛ saan nɔ ki cɛn' Uwien ya duku‡. 7 Nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Uwien ŋa yíe bɛ ń li teh tuɔrɛ ki dienh wɔ ama u yíe bɛ ń li muɔh tɔb micɛcɛkm nɛ.› Ni bi bɛn

---

* **12:1** Bi yin' nà ijifen migbiirm miɛ ni nnɔ yé *Sufmbɛ donbó ya jier tuba nɛ bi yih tù ble. † **12:5** Migbiirm miɛ ni bi ye Uwien ya duku la, ba niireh kuduku nnɔ ya benku ni baba, bi niireh iluo mɔ nɛ. Nà saan kɛ bi ye Uwien ya duku la, bi sɔbe ki niireh iluo nnɔ nɛ. ‡ **12:6** Bi li fre kí lɛbre Unil te niɛ saan nɔ ki cɛn' Uwien ya duku kí ye nà cɛn' Uwien ya duku te niɛ saan nɔ mɔ.

iñɔbon nnɔ ya tingi la, na bi li biindeh binib bà ŋa ŋmɔbe biil nɔ. 8 Tɔ, *Unil ya Bijɛ nɛ ŋmɔbe usɛn wɔ ń wuɔn bi li tien nà *Saba ya daali.»

Ujɛ uba ya nuɔ faan', Yesu cère u faake' Saba ya daali
(Mark 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Tɔ, *Yesu siere' ni'saan, nɛ ki kɔn' bi'taanl ya duku ni. 10 Ujɛ uba mɔ te len u'nuɔ uba faan'. Nɛ bi niire' Yesu ki ye: «Unil ŋmɔbe usɛn wɔ ń buu uwiɛn Saba ya daali-ii?» Kimɛ bi là nuunh bi li dule nà bo kí biin wɔ nɛ. 11 Nɛ u ye: «Ni'ni ŋmɛ nɛ ŋmɔbe upebaab, nɛ upe nnɔ lu' kubùoku ni *Saba ya daali la, wa ń ñɛn wɔ? 12 Unil ŋa cɛn' upe-ee? Nɛn nɛ wuɔn' ki ye ti'yiko ye unil ŋmɔbe usɛn wɔ ń tien nà mɔn *Saba ya daali.» 13 Nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «Tɛnde a'nuɔ.» U tɛnde' u'nuɔ nɛ u jire' u'ciɛm tɛn u'tɔ. 14 Nɛn saan nɛ *Farisiɛnmbɛ nnɔ ñɛn' ki taan' ki kɛle' bɛ ń gbiere kí liike bi li tien ma kí ku Yesu.

Yesu yé Uwien ya tonsɔnl nɛ

15 *Yesu cii' ma nnɔ nɛ ki siere' ni'saan. Linigociɛnl paan' u'bo, nɛ u buu' bi'ni biwiɛnb kɛ, 16 ki kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la cère bɛ ń bɛnde wɔ. 17 U tien' nnɔ ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nnɔ nè ń tien nɛ. U là len' ki ye Uwien ye:

18 «N'tonsɔnl sɔ nɔ,
N yíe wɔ,
N'yɛnm sɔnge u'bo,
nɛ n gènde' wɔ.
N li jiin n'Fuoñaanm u'bo,
ŋɔ wɔ ń li tɔkeh inibol kɛ n li bu binib tibuur ma bo.
19 Wa ń li nuunh gbɛr, ka ń li wuureh,
ba ń cii u'waaku bó isɛnjɛ ni.
20 Wa ń tonde limuɔnl là kuɔ' ki gbàabe,
ka ń kpiin lifrl là benh lè ń kpiin,
u li te nnɔ nɛ kí tĩ baa uyo wà
u li cère nibonmànn ń liere usɛn.
21 «Wɔn bo nɛ inibol kɛ li ŋmɔbe lidɛndɛnl.»

Biba ye Yesu ŋmɔbe Bɛlsebul ya tuɔm nɛ
(Mark 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 U ya yo nɛ bi tuke' ní ujɛ uba ki baa' *Yesu saan. Usɛnpol nɛ cère' u yé ujuɔn, u'lɛnl mɔ tɛbe'. *Yesu buu' wɔ, nɛ u ji freh ki lienh, ki lɛnh mɔ. 23 Ñi cuo' linigol nnɔ kɛ miyɔkm, nɛ bi lienh ki teh: «Ujɛ wuɔ ŋa lii yé *Dafid ya yaabil-ii?»

24 Ama *Farisiɛnmbɛ cii' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki lienh ki teh isɛnpol ya ciɛn Bɛlsebul nɛ dienh wɔ mituɔm u ŋuɔh isɛnpol binib saan. 25 *Yesu bɛn bi'yɛnmaale ma nnɔ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Libɛl là kɛ ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ŋmiɛl ni la, libɛl nnɔ li juore fɛnm nɛ. Udu uba ya nib bii iden iba ya nib mɔ bore' tɔb,

ki kɔnh bi'ŋmiɛl ni la, udu nnɔ bii iden nnɔ mɔ li juore fɛnm nɛ.
26 Nɛn bo, Satan liɛbe' ki ŋuɔh wɔn Satan binib saan la, u kɔnh
nin u'ba nɛ, nɛ u'bɛl li tien mila ka ń juore fɛnm-i? 27 Ni len' ki
ye isɛnpol ya ciɛn *Bɛlsebul nɛ de' nni mituɔm n ŋuɔh isɛnpol
binib saan. Tɔ, ŋmɛ nín de' ni'panpaankaab mɔ mituɔm bi
ŋuɔh isɛnpol binib saan-i? Ni'panpaankaab teh ma bo nɛ li
wuɔn kí ye ni ŋmɔbe imɔ̀n bii na ŋmɔbe. 28 Ama *Uwien ya
Fuoñaanm nɛ dienh nni mituɔm n ŋuɔh isɛnpol. Nɛn nɛ wuɔn'
ki ye Uwien ya bɛl baa' ní ni'saan. 29 Mitɔm la, uba ŋa ń fre kí
kɔ ufɛfaa den, kí fie u'bont, ka ŋmɔbe tuɔm mà u li kpiɛ kí lòle
wɔ kí yaan. U lòle' wɔ la, u ya yo nɛ u li fre kí kɔ u'den kí fie
u'bont.
30 «Wà kɛ ŋa se n'ciɛk bó la, u nɛn nni nɛ. Wà kɛ ŋa taakeh ki
toreh nni la, u kpiɛndeh nɛ. 31 Nɛn bo, n tɔkeh nɛ nɛ, Uwien li
fère binib bi'biɛre kɛ, kí fère bɛ bi sukreh wɔ isuk yà kɛ. Ama
unil suke' *Mifuoñaanm mɛn la, Uwien ŋa ń fère wɔ. 32 Unil
len' *Unil ya Bijɛ bo fɛnfɛnm la, Uwien li fère wɔ. Ama unil len'
*Mifuoñanm mɛn bo fɛnfɛnm la, Uwien ŋa ń fère wɔ kitink kiɛ
bo, ka ń fère wɔ paaki bó mɔ.»

Busubu nin bu'bii ya gbɛr
(Luk 6:43-45)

33 «Ní li bɛn kí ye busubu mɔn la, bu'bii mɔ li mɔn nɛ. Bù
bre la, bu'bii mɔ li bre nɛ. Busubu ya bii nɛ li cère bɛ ń bɛnde
bù yé busubu bùa ya bol. 34 Iwaalɛb ninbi, ni bre ma nnɔ,
ni li tien mila kí len iñɔbon yà mɔn-i? Kimɛ unil kɛ len' ki
kun' nà bó la, nǐ ñɛn' iyɛnmaale yà te u'fɛ̀l bo nɛ. 35 Unimɔ̀n
ya yɛnmaalmɔnmɔn nɛ cèreh u teh nà mɔn, nɛ ubiɛrdaan ya
yɛnmaalbiɛre cèreh u teh nà bre.
36 «N tɔkeh nɛ nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, nɛn
daali nɛ u li niire bɛ bi là len' ñɔbonfɛnfɛnm wà kɛ nnɔ ya gbɛr.
37 A'lenm bo, nɛ Uwien li bù ŋɛ ugbɛmɔ̀ndaan bii u li biin ŋɛ.»

Bi yíe Yesu ń tien miyɔkm ya bonn
(Mark 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 U ya yo nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb biba nin *Farisiɛnmbɛ
biba tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, ti yíe á tien miyɔkm ya bonn
niba nɛ tí lɛ.» 39 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ,
ni yé binibiɛrb nɛ, ka cuube Uwien saan, nɛ ki nuunh ní lɛ
miyɔkm ya bonn. *Uwien ya ñɔbonsɔknl *Sonas ya yɔkm ya
bonn baba ŋa ñí la, na ji li lɛ yɔkm ya bontɔnn niba. 40 Sonas
là tien' ujɛnciɛn ya benku ni iwien ita nin tiñɔnt tuta ma nnɔ,
nnɔ nɛ *Unil ya Bijɛ mɔ li tien kitink ni iwien ita nin tiñɔnt
tuta. 41 Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ, Ninif yaab li
fii kí sere fɛnfɛnnɔ ya nib ya nun bó kí biin bɛ. Kimɛ *Sonas
là kpaande' Ninif ya du ni Uwien ya gbɛr ma nnɔ, bi là cii'

nɛ ki lèbre' bi'tetem. Ama unil te niɛ saan nɔ ki cɛn' *Sonas.§
42 Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ, *Seba ya piibɛr li fii
kí biin fɛnfɛnnɔ ya nib, kimɛ u là ñɛn' ní fɔnfɔkm nɛ wɔ ń lá
cenge Salomɔn ya yɛnfogbɛr. Ama unil te niɛ saan nɔ ki cɛn'
Salomɔn.»*

Isɛnpol liɛbe' unil bo la, nĭ bre u'bo ma bo
(Luk 11:24-26)

43 «Usɛnpol siere' unil saan la, u cuonh ki lindeh kupen-
pelku ni nɛ, ki nuunh u li kèle nà saan kí fuore. U tĭ luo' la,
44 nɛ wɔ ń ye u li liɛbe ki tĭ kɔ u là ñɛn' nà saan nnɔ nɛ. U li
liɛbe ní kí lɛ niba ŋa te u'kɔnkuɔn nnɔ ni, bi tùɔre' ki ŋère' wù,
ki tien' tibonmɔnmɔnt len. 45 Nɛn saan nɛ u li jo kí tĭ taa ní
isɛnpol ilole yà bre ki cɛn' wɔn, i'kɛ ń lá li ŋaake unil nnɔ bo, kí
cère wɔ ń juore fɛnm kí cɛn u là te mikpiɛkm ma bo. Nĭ li te
nnɔ nɛ fɛnfɛnnɔ ya nibiɛrb mɔ bo.»

Yesu ya naa nin u'ninjiɛb
(Mark 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 *Yesu laan biɛ ki lienh nin linigol nnɔ, nɛ u'naa nin
u'ninjiɛb baa' ki lá se saali ki nuunh bɛ ń tɔke wɔ tigbɛr. 47 [Nɛ
linigol nnɔ ni uba tɔke' wɔ ki ye: «A'naa nin a'ninjiɛb se saali
ki nuunh bɛ ń tɔke ŋɛ tigbɛr.»] 48 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye:
«Ŋmɛ yé n'naa? Bi lɛ yé n'ninjiɛb-i?» 49 Nɛ ki tɛnde' u'nuɔ ki
wuɔn' u'panpaankaab ki ye: «Liike mɛn, n'naa nin n'ninjiɛb
sɔ. 50 Unil wà kɛ teh n'Baa wà te paaki bó yíe ma la, wɔn nɛ
yé n'ninjɛ, ki yé n'ninsɛ, ki yé n'naa.»

13

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm
(Mark 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Nɛn daali nɛ *Yesu ñɛn' ki jon' ki tĭ kèle' miñunciɛnm ya
gbaal. 2 Linigociɛnl taan' u'saan, nɛ u kɔn' ki kèle' buñɛrbu
buba ni. Linigol nnɔ kɛ se miñunm ya gbaal. 3 Nɛ u tɔkeh
bɛ tibont tù yɛbe mikpɛnjɛnm ni. U tɔkeh bɛ ki teh: «Ukpaal
uba nɛ là jon' wɔ ń tĭ plè tibonbuor ya bim. 4 U plèh ma nnɔ,
miba lu' usɛngbɛ, nɛ inuɔn baa' ki lá ki jin' mè. 5 Mitɔm lu'
kutɛntiɛku bo, tɛnbim ŋa yɛbe nà saan. Tɛnbim ŋa yɛbe ma
nnɔ, nɛ mĭ pɛn' tonm. 6 Uwien ñɛn' ki tonge', nɛ ki sɛ' mè. Ma
ŋmɔbe ñaan mɔnmɔnm ma nnɔ, nɛ mĭ waan', ki kpo'. 7 Mitɔm
mɔ lu' kujɛgorku ni. Nɛ kujɛgorku kpére', ki wɔbn', ki ku'
mè. 8 Mitɔm mɔ lu' kitinmɔnmɔnk bo, nɛ ki lùon'. Miba lùon'
kokobk, mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ pitata.

9 «Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

§ **12:41** Liike 12:6. * **12:42** Liike 12:6.

Bɛ tien' Yesu pɔh binib mikpɛnjɛnm-i?
(Mark 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Nɛ u'panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ ki ye: «Bɛ tien' a pɔh
bɛ mikpɛnjɛnm-i?» 11 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Uwien cère' ninbi nɛ
bɛnde' u'bɛl ya gbɛbɔlkaar, ama wa cère' bɛn bɛnde'. 12 Kimɛ
wà ŋmɔbe la, bi li de wɔ kí pukn, nɛ wɔ ń li ŋmɔbe kí gbien.
Wà ŋa ŋmɔbe la, bi li fie u ŋmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ.
13 Nɛn nɛ cère' n pɔh bɛ mikpɛnjɛnm. Kimɛ bi likeh nɛ ka lɛnh,
ki cengeh ka ciih, ka bɛndeh ni'tingi mɔ. 14 Bi te nnɔ ŋɔ *Uwien
ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nnɔ nè ń tien nɛ. U là ye:
‹Ni li ciih ka bɛndeh ni'tingi,
kí li likeh ka lɛnh.
15 Kimɛ udu wuu ya nib ya yul faa nɛ.
Bi kpɛ bi'tub nɛ,
ki ŋuun',
ka yíe bi'nun ń lɛ,
ka yíe bi'tub ń cii,
ka yíe bɛ ń bɛnde ni'tingi bi'yɛnm ni,
ka yíe bɛ ń lèbre bi'tetem,
ŋɔ ń buu bɛ.› »
16 «Ninbi wɔn, Uwien ya mɔnm te ni'bo, kimɛ ni'nun lɛnh,
ni'tub mɔ ciih. 17 N tɔkeh nɛ imòn nɛ, *Uwien ya ñɔbonsɔknb
nin bigbɛmòndɛnb ligol là yíe bɛ ń lɛ ni lɛnh nà nɔ, nɛ ka laa'
nè, ki yíe bɛ ń cii ni ciih nà nɔ, nɛ ka cii' nè.»

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm ya tingi
(Mark 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 «Ninbi, cenge mɛn wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm
ya tingi. 19 Wà kɛ ciih Uwien ya bɛl ya gbɛr, ka bɛndeh tu'tingi
la, usɛnpol ubiɛrɔ bàareh nɛ, ki ñɛndeh bi bule' nà u'fɛ̀l ni
nnɔ. Mibim mà lu' usɛngbɛ nnɔ ya tingi nínɔ. 20 Mibim mà lu'
kutɛntiɛku bo nnɔ mɔ yé unil wà ciih Uwien ya gbɛr, ki teknh
tù tontonm nin uyɛnsɔnge, 21 ama ka cèreh tù kpaakeh ñaan
u'fɛ̀l ni, ka wuɔkreh u'ni mɔ nɛ. Liwɔbl bii ijɛnd tu' wɔ tu'bo
la, u pɔk kí taa tù kí wiɛ nɛ. 22 Mibim mà lu' kujɛgorku ni nnɔ
mɔ yé unil wà ciih tigbɛr nnɔ, uŋɛndun ya gbɛr nin lifaal ya
yɛnmaale yà lɛreh binib nnɔ, wɔbndeh tù, ki cèreh ta ń fre kí
sɔn tuonl nɛ. 23 Mibim mà lu' kitinmɔnmɔnk bo nnɔ mɔ yé unil
wà ciih tigbɛr nnɔ, ki bɛndeh tu'tingi ki te tɛn mibim mà lùonh
nɛ. Miba lùonh kokobk, mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ pitata.»

Utɛlmɛntɛ ya kpɛnjɛnm

24 *Yesu tí pɔn' linigol nnɔ mikpɛnjɛntɔm ki ye: «Uwien ya
bɛl naan ukpaal wà plè' ifi u'kpàabu ni nɛ. 25 Binib tĩ duɔn' ki
gùɔn' uyo wà nnɔ, nɛ u'nɛnnɛnd baa' ki taa' utɛlmɛntɛ ki plè'
ki ŋmère' ifi nnɔ ni, nɛ ki bure'. 26 Ifi nnɔ tĩ kpére' ki maa' ma
nnɔ, nɛ bi laa' utɛlmɛntɛ mɔ te i'ni. 27 Nɛ ukpaal nnɔ ya tonsɔnb

niire' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, ŋa là plè' ifi baba nɛ a'kpàabu ni-ii? Utɛlmɛntɛ wuɔ mɔ ñɛn' la?› 28 Nɛ u ye: ‹N'nɛnnɛnd nɛ tien' nnɔ.› Nɛ bi niire' wɔ ki ye: ‹A yíe tí jo kí tĭ ŋɛŋɛbe wɔ-ɔɔ?› 29 Nɛ u ye: ‹Hnhn. Dàan mɛn. Ni ye ní ŋɛbe utɛlmɛntɛ nnɔ la, nba la ni li ŋɛbe kí kpɔbe ifi iba. 30 Cère mɛn ifi nnɔ nin utɛlmɛntɛ nnɔ kɛ ń li te kí tĭ be. Nĭ tĭ kpaan' uceceyo la, n li tɔke bifiiceb kí ye bɛ ń kpiɛ kí ŋɛŋɛbe utɛlmɛntɛ nnɔ kí lòlòle, kí tĭ sɛ, ŋɔ kí yaan kí ce ifi nnɔ kí tĭ cùɔn n'bɔnbuɔn ni.› »

Mibim mà ñilke ya kpɛnjɛnm
(Mark 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 *Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛntɔm ki ye: «Uwien ya bɛl naan mibim mà bi yih mɛ̀ mutaar ujɛ uba taa' mɛ̀ ki bule' u'kpàabu ni nɛ. 32 Mɛn nɛ yé mibim mà ñilke tikpinsir kɛ ya bim ni. Ama mĭ pɛn' la, mĭ li kpére kí gèbre kpinsiiku kɛ kpinsiiku, kí tien busubu nɛ inuɔn ń li bàareh ki lá tereh bu'sigben bo ki kɔh.»

Kpɔnɔ ya ñɔke ya kpɛnjɛnm
(Luk 13:20-21)

33 *Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛntɔm ki ye: «Uwien ya bɛl naan kpɔnɔ ya ñɔke wà upii uba bun' kpɔnɔyom mà dindin, ki taa' wù ki tien' len, nɛ kpɔnɔ nnɔ kɛ nuule' nɛ.»

Bɛ tien' Yesu pɔh binib mikpɛnjɛnm-i?
(Mark 4:33-34)

34 *Yesu tɔkeh inigol ni'kɛ mikpɛnjɛnm ni nɛ. Wa tɔkeh bɛ tuba ka pɔn' bɛ kpɛnjɛnm. 35 U teh nnɔ ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl là len' nà nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. U là yé:
«N li yàare n'ñɔbu kí pɔ mikpɛnjɛnm,
kí kpiire tibonbɔlkaar tà là te
haali uŋɛndun ya cincinyo nnɔ.»

Utɛlmɛntɛ ya kpɛnjɛnm ya tingi

36 *Yesu dàan' linigol nnɔ, ki liɛbe' ki kun'. Nɛ u'panpaankaab baa' u'saan ki niire' wɔ ki ye: «Tɔke tɛ utɛlmɛntɛ wà te ifi ni nnɔ ya kpɛnjɛnm ya tingi.» 37 Nɛ u ye: «Ukpaal wà plè' ifi nnɔ yé *Unil ya Bijɛ nɛ. 38 Bukpàabu nnɔ yé uŋɛndun wuu nɛ. Ifi nnɔ yé Uwien ya bɛl ni ya nib nɛ. Utɛlmɛntɛ nnɔ yé usɛnpol ubiɛrɔ ya nib nɛ. 39 Ukpaal ya nɛnnɛnd wà plè' utɛlmɛntɛ nnɔ yé usɛnpol nɛ. Lifiicel yé uŋɛndun ya gbenm nɛ. Nɛ bifiiceb nnɔ yé *Uwien ya tondb. 40 Utɛlmɛntɛ ya ŋɛbm kí tĭ sɛ nnɔ yé uŋɛndun ya gbenm lá li te ma bo nɛ. 41 *Unil ya Bijɛ li sɔn ní u'tonsɔnb Uwien ya tondb uŋɛndun wuu ni, bɛ ń lá cuo bà tulndeh binib nin bibiɛrdɛnb kɛ kí ñɛn bɛ u'bɛl ni, 42 kí tĭ wiɛ umuciɛn ni. Nɛn saan nɛ bi li muɔh ki ŋmɔnh iñɔgbɛn. 43 U ya yo nɛ binimànb li te bi'Baa ya bɛl ni ki windeh tɛn uwien. Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

Lifaal là buɔ ya kpɛnjɛnm

44 «Uwien ya bɛl naan lifaal là buɔ bukpàabu buba ni nɛ. Unil
uba laa' lifaal nnɔ, nɛ ki taa' lɛ̀ ki nɛbre' ki bɔle'. Nĩ ŋmaake'
wɔ ki tĩ kɛnde', nɛ u jon' ki tĩ kuɔre' u'bont kɛ, ki liɛbe' ki tĩ dɛ'
bukpàabu nnɔ.»

Lilɛnbimɔnmɔnl ya kpɛnjɛnm

45 «Uwien ya bɛl liɛbe' ki naan ukpenkpend wà cuonh ki
nuunh ilɛnbii* yà mɔn wɔ ń dɛ nɛ. 46 U tĩ laa' lilɛnbimɔnmɔnl
là ŋmɔbe kudaaku ki gbien', nɛ ki jon' ki tĩ kuɔre' u'bont kɛ, ki
liɛbe' ki tĩ dɛ' lɛ̀.»

Bubɛbu ya kpɛnjɛnm

47 «Uwien ya bɛl tí liɛbe' ki naan bubɛbu nɛ bi wiɛ' bù
miñunm ni, ki cuo' ijɛn kɛ ya bol. 48 Bù gbe ijɛn ma nnɔ, nɛ
bi dɛre' bù ki ñɛn' liwɛl bo, ki kɛ̀le' ki gèngènde' bi jinh yà ki
kpĩen' ikpɛncub ni, ki taa' ba jinh yà ki wiɛ'. 49 Uŋɛndun ya
gbenm mɔ lá li te nnɔ nɛ. Uwien ya tondb lá li baa uŋɛndun
ni, kí bore bibiɛrdɛnb nin binimɔ̀nb 50 kí taa bibiɛrdɛnb kí wiɛ
umuciɛn ni. Nɛn saan nɛ bi li muɔh ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.»

Tibonkpaar nin tibonfɛ̀nt ya gbɛr

51 *Yesu niire' u'panpaankaab ki ye: «Ni cii' ni'kɛ ya tingi-
ii?» Nɛ bi tuo' hnn. 52 Nɛ u ye: «Nnɔ nɛ *Yiko ya wɔnwɔknl
wà kɛ paan' Uwien ya bɛl ya gbɛr bo la, u naan udendaan wà
ñɛndeh u'faal ni tibonkpaar nin tibonfɛ̀nt nɛ.»

Nasarɛt ya nib ŋa teke' Yesu ki jin'
(Mark 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Tɔ, *Yesu pɔn' mikpɛnjɛnm nnɔ ki tĩ gben' ma nnɔ, nɛ ki
siere' ni'saan, 54 ki liɛbe' u'du ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr
bi'taanl ya duku ni. U'wɔknm cuo' bɛ miyɔkm, nɛ bi niireh tɔb
ki teh: «U laa' la miɛ ya yɛnfuom-i? U laa' la miɛ ya tuɔm ki teh
miyɔkm ya bont-i? 55 Kanpinta ya bijɛ ŋa ńí-ii? Ba yih u'naa
Mari-ii? Saak nin *Yosɛf nin Simɔn nin Sudas ya ninjɛ ŋa ńí-
ii? 56 U'ninsiɛb kɛ ŋa te niɛ saan-ii? U nín laa' nɛn kɛ lɛ saan-i?»
57 Nnɔ nɛ bi'yɛnm ŋa ŋmaake' u'bo, nɛ ba teke' u'gbɛr.

Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «*Uwien ya ñɔbonsɔknl kɛ ñɔbonsɔknl
ya tiɛma du ni yaab nin u'den yaab baba nɛ ŋa boh wɔ.» 58 Ba
teke' wɔ ki jin' ma nnɔ, nɛ wa tien' yɔkm ya bont tù yɛbe
ni'saan.

14

San wà là siih binib Uwien ya ñunm ya kuum
(Mark 6:14-29; Luk 9:7-9)

* **13:45** Bi yin' nà lilɛnbil nnɔ yé nibonn nà windeh nɛ. Bi wokreh miñunciɛnm ya wɛnfuobk kiba nɛ ki ñɛndeh nɛ̀.

1 U ya yo nɛ Galile ya bɛr Herod, cii' bi lienh *Yesu bó, 2 nɛ ki
tɔke' u'tonsɔnb ki ye: «San wà là siih binib Uwien ya ñunm nnɔ
nɛ. U mɛkre' bitɛnkpiib ni nɛ. Nɛn nɛ cère' u ŋmɔbe mituɔm ki
teh miyɔkm ya bont.»
3 Tɔ, nà cère' Herod len' nnɔ si: u là sɔn' u'sojambɛ bi tĭ cuo'
San, ki lòle' wɔ tikudɔkr, ki pɛkn', ŋɔ nɛ̀ ń ŋmaake u'ninjɛ Filip
ya po Herodiyad nɛ. 4 Kimɛ San là tɔke' Herod ki ye wa ŋmɔbe
sɛn wɔ ń taa u'ninjɛ Filip ya po Herodiyad kí kuɔn. 5 San là len'
nnɔ nɛ Herod yíe wɔ ń ku wɔ, ama ki ji fɛnge Sufmbɛ, kimɛ bi
lienh ki teh San yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ.
6 Herod maa' uwien wà nnɔ gɔbre' ki baa', nɛ u tien' kuna-
cenku. Herodiyad ya bisɛ baa' ki lá ŋɔn' kiciɛk Herod nin u
yin' bà kunacenku nnɔ ya nun bó. Herod ya yɛnm sɔnge' u'bo,
7 nɛ u pole' ki ye u miɛ' wɔ nà kɛ la, u li de wɔ.
8 Nɛ u'naa sure' wɔ u tɔke' Herod ki ye: «N yíe á tùkre San wà
siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya yul nɛ, kí kpĭen kikɛnsɛnk
ni kí de nni.» 9 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ nĭ saa' ubɛr Herod ya
yɛnm. Ama u pole' bicɛnb ya nun bó ma nnɔ, nɛn nɛ cère' wa
yĭe'. 10 Nɛn saan nɛ u sɔn' soja uba ki ye wɔ ń jo lipɛkl bó kí tĭ
tùkre San ya yul ní. 11 Soja nnɔ tuke' li'yul nnɔ ní kikɛnsɛnk
ni, ki lá de' ujɛfaan nnɔ. Nɛ u'mɔ taa' ki tĭ de' u'naa. 12 San ya
panpaankaab baa' ki lá yuure' u'gbɛnɛnt ki tĭ sube', nɛ ki jon'
ki tĭ tɔke' *Yesu tigbɛr nnɔ.

Yesu jin' linigociɛnl liba
(Mark 6:30-44; Luk 9:10-17; San 6:1-14)

13 *Yesu cii' nnɔ ma nnɔ, nɛ wɔn nin u'panpaankaab kɔn'
buñɛrbu ki bure' bi'baba nib ŋa te nà bó. Inigol cii' u bure', nɛ
ki ñɛn' idu ni, ki cuon' ki paan' u'bo. 14 *Yesu ñɛn' buñɛrbu ni
uyo wà nnɔ, nɛ ki laa' linigociɛnl liba. Nɛ ki muɔ' bɛ micɛcɛkm
cɛɛn, ki buu' bi'ni bà bun.
15 Nĭ juɔre', nɛ u'panpaankaab baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Ti
te ñiɛn ŋa te nà saan nɛ, nɛ nĭ gɛ̀bre' tijier ya ji yo ma nɔ, cère
linigol liɛ lɛ̀ ń jo idu ni kí tĭ dɛ tijier kí ji.» 16 Nɛ u ye: «Na ciɛke
bɛ ń jo, ninbi bugbɛn, de bɛ mɛn bɛ ń ji.» 17 Nɛ bi ye: «Ti ŋmɔbe
kpɔnɔ uŋun nin ijɛn ile baba nɛ.» 18 Nɛ u ye: «Taa ní mɛn.» 19 Nɛ
ki tɔke' linigol nnɔ ki ye lɛ̀ ń kɛ̀le timuɔr bo tingi ni. Nɛ ki yuure'
kpɔnɔ uŋun nin ijɛn ile nnɔ, ki yaare' ki liike' paaki, ki faare'
Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' u'panpaankaab, nɛ bi gbiire'
linigol nnɔ. 20 Bi'kɛ ŋmɔn' ki gbo', nɛ bi tantaan' kpɔnɔjen nin
ijɛnjen yà sĭen' nnɔ, ki gbien' ikpɛncub piik nin ile. 21 Binib
bà jin' tijier nnɔ, bijɛb là li baa tɛn itur iŋun. Ba kaan' piib nin
bumu.

Yesu cuonh miñunm bo
(Mark 6:45-52; San 6:15-21)

22 I ya tàan bo, nɛ *Yesu wɔbn' u'panpaankaab ki ye bɛ ń
liɛbe kí kɔ buñɛrbu nnɔ kí liere wɔ usɛn, kí puore miñunciɛnm
kí jo ligbaatɔl, ŋɔ wɔ ń cɛ̀be linigol nnɔ kí yaan. 23 U cɛ̀be' lɛ̀,
nɛ ki don' lijuɔl bo u'baba wɔ ń kàare. Nĩ tĩ biire' ki laa' u
biɛ ki te lijuɔl nnɔ bo nɛ. 24 U ya yo ki laa' u'panpaankaab mɔ
te buñɛrbu ni ki jɛnde' liwɛl ŋɔ. Kutafaaku fii' ki tobreh bɛ,
iñungbegbel jèngeh buñɛrbu nnɔ. 25 Ikuojɛ muɔh uyo wà nnɔ,
nɛ u cuonh miñunm bo, ki tuo bi'saan. 26 U'panpaankaab laa'
u cuonh miñunm bo ma nnɔ, nɛ bi'fɛ̀l sɛn' cɛɛn. Bi maaleh ki
teh nĩ yé ufɛnfɛnd nɛ, nɛ ki wuure' ijɛnwaanwuure.

27 Nɛ u tɔke' bɛ i ya tàan bo ki ye: «Cuo mɛn ni'ba. Min *Yesu
nɛ. La sɛn mɛn jɛwaanbu.» 28 Nɛ Piɛr ye: «Yonbdaan, nĩ mɔnbe
ki yé sin nɛ la, cère n'mɔ ń cuon miñunm bo kí baa a'saan.»
29 Nɛ *Yesu ye: «Dɛn.» Nɛ u ñɛn' buñɛrbu ni, ki cuonh miñunm
bo ki joh *Yesu saan. 30 Ama u laa' kutafaaku joh ki faa ma
nnɔ, bujɛwaanbu cuo' wɔ, nɛ u cin' ki feleh ki kɔh miñunm ni,
nɛ ki wuure' ki ye: «Yonbdaan, ŋmiɛn nni.» 31 *Yesu tɛnde' u'nuɔ
ki cuo' wɔ i ya tàan bo nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «A'tekjim nɛ pɔre'
ŋɛ. Bɛ tien' a jieh?» 32 Bi'kɛ bile kɔn' buñɛrbu ni uyo wà nnɔ, nɛ
kutafaaku nnɔ go. 33 Nɛn saan nɛ bà te buñɛrbu ni nnɔ gbaan'
*Yesu ya nintuɔli ki ye: «Imɔ̀n, a mɔnbe ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ.»

Yesu cère' biwiɛnb faake' Genesarɛt ya tinfɛnm ni
(Mark 6:53-56)

34 Bi tĩ baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, Genesarɛt ya tinfɛnm
ni, nɛ ki ñɛn' buñɛrbu ni. 35 Ni'saan ya nib bɛnde' Yesu, nɛ
ki sɔnkn' mitinfɛnm nnɔ ya nib kɛ, bi taa' biwiɛnb kɛ ki baa'
u'saan, 36 ki gbáanh wɔ ki teh wɔ ń cère biwiɛnb ń mɛ u'liɛrku
ya ñɔgbɛn baba. Bà kɛ mɛ' u'liɛrku ya ñɔgbɛn nnɔ kɛ faake' nɛ.

15

Yesu nin Sufmbɛ ya yaajɛbok ya gbɛr
(Mark 7:1-13)

1 Tɔ, *Farisiɛnmbɛ nin *Yiko ya wɔnwɔknb biba ñɛn'
Yerusalɛm bó ki baa' *Yesu saan, nɛ ki niire' wɔ ki ye: 2 «Bɛ
tien' a'panpaankaab saah ti'yaajɛbok-i? Kimɛ bi jinh tijier nɛ
ka nire' ki paan' iyaajɛbok ye ma bo.» 3 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki
ye: «Bɛ tien' ninbi kɛndeh Uwien ya wɔbl bo ni'yaajɛbok bo?
4 Kimɛ Uwien là len' ki ye: ‹Li boh a'naa nin a'baa›, ki tí len'
ki ye: ‹Unil tɔke' u'naa bii u'baa liñɔbonbil la, bɛ ń ku wɔ.›
5 Ama ninbi wɔknh binib ki cèreh wà kɛ lienh ki teh u bi li
de u'naa bii u'baa nà nnɔ, wa ji li fre kí de wɔ nɛ̀, nĩ yé Uwien
yaann nɛ. 6 Nɛ udaan ŋa ji boh u'naa nin u'baa. Nnɔ nɛ ni taah
ni'yaajɛbok ki lèbeh Uwien ya gbɛr. 7 Ninbi iñuɔn ilele ya nibɛ,
*Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' ni'gbɛr ma nnɔ, u là ŋmɔbe
imɔ̀n nɛ. U là len' ki ye Uwien ye:

8 ‹Binib biɛ pɛ̀keh nni buñɔbu ni nɛ,
bi'yɛnm ŋa nɛke n'saan.
9 Bi pukeh nni fɛnm nɛ,
ki wɔknh binib iyaajɛbok baba.› »

Tibont tà kuɔndeh unil tijɔknt
(Mark 7:14-23)

10 *Yesu yin' linigol nnɔ, nɛ ki tɔke' lɛ̀ ki ye: «Li cengeh mɛn, ŋɔ kí cii n li tɔke nɛ tigbɛr tà nɔ ya tingi. 11 Tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni ŋa ń fre kí kuɔn wɔ jɔknt. Tà ñɛh u'ñɔbu ni nnɔ, tun nɛ kuɔndeh wɔ tijɔknt.»

12 Nɛn saan nɛ *Yesu ya panpaankaab nɛkn' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye: «A bɛn a'lenm miɛ wire' *Farisiɛnmbɛ-ɛɛ?»

13 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Kusiiku kùa kɛ n'Baa wà te paaki bó ŋa caan' kù la, u li ŋɛbe kù nɛ. 14 La tɔnge bɛ mɛn. Bi yé ijùɔn nɛ ki dĭɛh ijùɔn. Ujuɔn dĭɛh ujuɔn la, bi'kɛ bile li lu kubùoku ni nɛ.» 15 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Tɔke tɛ mikpɛnjɛnm nnɔ ya tingi.» 16 Nɛ u ye: «Ni'mɔ ŋa laan biɛ ki bɛn tibont ya tingi nɛ-ɛɛ? 17 Na bɛn ki ye tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni nnɔ kɔh u'puoku ni nɛ, nɛ u joh kunincɛnku ki ñɛndeh tù-uu? 18 Ama tibont tà te unil ya fɛ̀l ni nnɔ, nɛ ñɛh u'ñɔbu ni, ki kuɔndeh wɔ tijɔknt. 19 Kimɛ iyɛnmaalbiɛre nin linikul nin linaŋmaal nin lisɔnsɔndl nin bunasubu nin kutonnɛnku nin isuk kɛ ñɛh unil ya fɛ̀l ni nɛ. 20 Tuu ya bont nɛ kuɔndeh unil tijɔknt. Kí ji tijier ka ń nire kí paan iyaajɛbok ye ma bo wɔn ŋa ń fre kí kuɔn nil jɔknt.»

Upii uba teke' Yesu ki jin', ka yé Suf
(Mark 7:24-30)

21 *Yesu siere' ni'saan, nɛ ki bure' Tir nin Sidɔn ya tinfɛnm bó. 22 Tɔ, upii uba là te mitinfɛnm nnɔ ni ki yé Kanaan ya pii, ki baa' ki lá wuureh ki teh: «Yonbdaan, *Dafid ya yaabile*, muɔ nni micɛcɛkm. Usɛnpol nɛ ŋaake n'bisɛ ki jɛ̀ndeh wɔ cɛɛn.»

23 *Yesu ŋa gɛre' wɔ. Nɛ u'panpaankaab nɛkn' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń ŋɔre upii bugbɛn, u pɛ bi'bo ki ŋmɔbe kuwaaku nɛ. 24 Nɛ *Yesu ye: «Uwien sɔn' nni ní ń lá tore Israyɛl yaab baba nɛ, kimɛ bɛn nɛ te tɛn ipe yà tùre' usɛn».

25 Ama upii nnɔ baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli nɛ ki gbáanh wɔ ki teh: «Yonbdaan, tore nni.» 26 Nɛ *Yesu ye: «Na mɔn bɛ ń taa mubumu ya jier ki wiɛ' isɛngbɛle.» 27 Nɛ upii nnɔ ye: «Yonbdaan, nĭ yé imɔ̀n nɛ, ama isɛngbɛle mɔnɔn jinh ijieyɔyɔl yà ñɛh i'dɛnb ya tebl bo ki luh nnɔ nɛ.» 28 Nɛ *Yesu ye: «Upii, a teke' nni ki jin' nĭ yɛbe. Nɛ̀ ń tien a yíe ma bo.» Nɛ u'bisɛ pɔk ki faake' i ya tàan bo.

Yesu cère' biwiɛnb faake' ki yɛbe

---

* **15:22** Liike 9:27.

29 *Yesu siere' ni'saan ki tĭ baa' Galile ya ñunciɛnm ya gbaal,
nɛ ki don' lijuɔl bo ki kɛ̀le'. 30 Nɛ binib bàareh u'saan ki yɛbe,
ki tukeh ní idiɛn nin ijùɔn nin itɛjenb nin igbaanlɛntɛb nin
biwiɛntɔb bi yɛbe, ki lá blinh *Yesu ya nintuɔli. Nɛ u cèreh
bi'kɛ faakreh. 31 Binib nnɔ laa' igbaanlɛntɛb lienh, itɛjenb jire'
i'ciɛm, idiɛn cuonh cucul, ijùɔn mɔ lɛnh ma nnɔ nɛ nĭ cuo' bɛ
miyɔkm, nɛ bi pèkeh Israyɛl yaab ya Wien.

Yesu tĭ jin' linigociɛnl liba
(Mark 8:1-10)

32 Nɛ *Yesu yin' u'panpaankaab ki tɔke' bɛ ki ye: «Linigol liɛ
nɔ ŋmɔbe nni micɛcɛkm cɛɛn nɛ. Bi te n'saan ma wienta sɔ,
ba ji ŋmɔbe niba bɛ ń ji. Ma yíe ń cèbe bɛ bɛ ń li kunh, ka
jin' niba ŋɔ kí tĭ dɔre usɛn ni.» 33 Nɛ bi ye: «Ti te ñiɛn ŋa te
nà saan nɛ. Ti li lɛ la kpɔnɔ wɔ ń li yɛbe kí de liɛ ya nigol lɛ̀ ń
ŋmɔn kí gbo?» 34 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni ŋmɔbe kpɔnɔ uŋɛ?»
Nɛ bi ye: «Ulole nin mujɛnwawaamu mɔ waamu.» 35 Nɛ u tɔke'
linigol nnɔ ki ye lɛ̀ ń kɛ̀le tingi ni, 36 nɛ ki yuure' kpɔnɔ ulole nin
mujɛnwawaamu nnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de'
u'panpaankaab, bi gbiire' linigol nnɔ. 37 Bi'kɛ ŋmɔn' ki gbo',
nɛ bi tantaan' tijenjent tà sĭen' nnɔ, ki gbien' ikɛndɛn ilole.
38 Binib bà ŋmɔn' nnɔ, bijɛb là te itur inan nɛ. Ba kaan' piib
nin bumu.
39 U cèbe' linigol nnɔ, nɛ ki kɔn' buñɛrbu ki bure' Magadan
ya tinfɛnm bó.

16

Bi yíe Yesu ń tien miyɔkm ya bonn
(Mark 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 *Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ biba baa' *Yesu saan, ki
yíe bɛ ń biike wɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tien miyɔkm ya bonn,
kí wuɔn bɛ kí ye u'tuɔm ñɛn' Uwien saan nɛ. 2 Nɛ u tɔke' bɛ ki
ye: «[Kutaajuɔku ni laa' kutaaku wien la, ni tɔkeh ki teh taa ŋa
ń nii nɛ. 3 Nɛ kutɛnŋaaku ni laa' kutaaku biike la, ni tɔkeh ki teh
utaa li nii dinnɔ. Ni likeh kutaaku bo, nɛ ki bɛndeh utaa li nii
bii wa ń nii. Nɛ ka ji li fre kí sekn kí bɛnde tibont tà teh fɛnfɛnnɔ
nɔ ya tingi-ii?]* 4 Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ, ni yé binibiɛrb nɛ, ka
cuube Uwien saan, nɛ ki nuunh ní lɛ miyɔkm ya bonn. *Uwien
ya ñɔbonsɔknl Sonas ya yɔkm ya bonn baba ŋa ñí la, na ji li lɛ
yɔkm ya bontɔnn niba.» U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki siere' ki dàan'
bɛ.

*Yesu lienh Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ ya kpɔnɔ ya ñɔke
bó*
(Mark 8:14-21)

---

* **16:3** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni 16:2a-3 ŋa te tu'ni.

5 *Yesu ya panpaankaab joh bɛ ń puore miñunciɛnm ma
nnɔ, bi sunde' ka tuke' kpɔnɔ. 6 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Li bɛn
mɛn *Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ ya kpɔnɔ ya ñɔke bó.»
7 Nɛ bi maaleh ki teh: «Ta tuke' kpɔnɔ ma nnɔ nɛ cère' u len'
nnɔ.»
8 *Yesu bɛnde' bi maaleh ki teh bà, nɛ ki niire' bɛ ki ye:
«Bɛ tien' ni lienh ki teh na tuke' kpɔnɔ? Ni'tekjim nɛ pɔre'
nɛ. 9 Na laan biɛ ki cii' tibont ya tingi nɛ-ɛɛ? Na tiɛn n là taa'
kpɔnɔ uŋun ki jin' bijɛb itur iŋun ma nnɔ, ni là tantaan' nà
sĩen' nnɔ ikpɛncub ubiɛn wà nɛ-ɛɛ? 10 Na tiɛn n là taa' kpɔnɔ
ulole ki jin' bijɛb itur inan ma nnɔ, ni là tantaan' nà sĩen' nnɔ
ikɛndɛn ubiɛn wà nɛ-ɛɛ? 11 N ye ní li bɛn *Farisiɛnmbɛ nin
Saduseyɛnmbɛ ya kpɔnɔ ya ñɔke bó ma nnɔ, na bɛn ki ye ma
lienh kpɔnɔ ya gbɛr-ii?»
12 Nɛn saan nɛ bi bɛnde' ki ye wa lienh kpɔnɔ ya ñɔke ya gbɛr,
ama u ye bɛ ń li bɛn Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ ya wɔknm
bó nɛ.

Piɛr len' ki ye Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ
(Mark 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 *Yesu tĩ baa' Sesare Filip ya tinfɛnm ni nin
u'panpaankaab, nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Binib lienh ki teh
*Unil ya Bijɛ yé ŋmɛ?» 14 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Biba lienh ki teh
a yé San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ nɛ. Bitɔb lienh ki
teh a yé *Eli nɛ. Bitɔb mɔ lienh ki teh a yé Seremi bii Uwien
ya ñɔbonsɔknb ya uba nɛ.» 15 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ninbi nín
teh n yé ŋmɛ?» 16 Nɛ Simɔn Piɛr jiin' wɔ ki ye: «A yé Uwien
ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ. A yé wɔn Uwien wà fuobe ya Bijɛ nɛ.»
17 Nɛ *Yesu ye: «Simɔn, Sonas ya bijɛ, Uwien ya mɔnm te a'bo.
Na yé nisaal nɛ kpiire' ki wuɔn' ŋɛ. N'Baa wà te paaki bó nɛ
kpiire' ki wuɔn' ŋɛ. 18 Piɛr, n ye a yé litɛnpenl nɛ. Nɛ li ya
tɛnpenl bo nɛ n li sien n'taanl yaab tɛn kuduku se litɛnpuul
bo ma bo. Mikuum ya tuɔm ŋa ń faake nin n'taanl nnɔ. 19 N li
de ŋɛ Uwien ya bɛl ya dupien. A yĩe' nibonn nà uŋɛndun wuu
ni la, bi li yĩe nɛ̀ paaki bó mɔ nɛ. A tuo' nibonn nà uŋɛndun
wuu ni la, bi li tuo nɛ̀ paaki bó mɔ nɛ.»
20 Nɛn saan nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke nil kí ye u
yé *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo.

Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bɔ́
(Mark 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

21 Kí ñɛ u ya yo nɛ *Yesu cin' ki tɔkeh u'panpaankaab ki teh
nĩ kpɛ wɔ ń jo Yerusalɛm, *Sufmbɛ ya ciɛnb nin *bitɔtuɔrciɛnb
nin *Yiko ya wɔnwɔknb ń tĩ jɛ̀nde wɔ kí gbien, kí ku wɔ, nɛ
wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.

22 Nɛn saan nɛ Piɛr taa' wɔ ki jɛnde', ki tĩ kɔnh nin wɔ ki teh:
«Yonbdaan, Uwien ń cère nè ń tien mitafaam kí gɛ̀bre. U la cère
nè ń tu ŋɛ.»
23 Nɛ *Yesu jiɛbe' ki tɔke' Piɛr ki ye: «Paare n'puoli; Satan, a
lïeke nni usɛn nɛ. Kimɛ a'yɛnmaale ŋa ñɛn' Uwien saan, ĩ yé
binib yi nɛ.»
24 Nɛ ki tɔke u'panpaankaab ki ye: «Unil yíe wɔ ń paan n'bo
la, u la tɔnge uba, wɔ ń li yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh, kí li
paakeh n'bo†. 25 Kimɛ wà kɛ yíe wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn nɛ li
kpo kí juore fɛnm. Ama wà kɛ li tuo kí kpo min bo la, wɔn nɛ
li lɛ limiɛl. 26 Unil laa' uŋɛndun wuu ni ya bont kɛ ŋɔ ki tĩ luo'
limiɛl la, u laa' bɛ ya kpɛle nɛ? Bii unil li taa bà kí pɛ kí teke
u'miɛl-i? 27 Lidaali liba, Unil ya Bijɛ lá li baa ní, kí li tɔke nin
u'tonsɔnb Uwien ya tondb, kí li ŋmɔbe u'Baa Uwien ya kpiɛke.
U ya yo nɛ u li jiin unil kɛ u sɔn' ma bo. 28 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ,
binib bà se niɛ saan nɔ ya biba li lɛ *Unil ya Bijɛ we ní u'bɛl ni
nɛ kí yaan kí kpo.»

17

Yesu ya gbɛnɛnt lèbre'
(Mark 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Iwien iluob gɛ̀bre', nɛ *Yesu taa' Piɛr nin Saak nin u'ninjɛ
San ki jɛnde' ki tĩ don' lijɔfɔfɔkrl liba bo. 2 U'gbɛnɛnt lèbre'
bi'nun bó nɛ u'nun bó windeh tɛn uwien. U'wɛngolkaar
pende' tɛn kuwenwenku. 3 Nɛ bi laa' Moyis nin Eli puɔ' u'saan
bi tɔkeh tigbɛr. 4 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ti te niɛ saan
ma nɔ, nĩ mɔn nɛ. A yíe la, á cère ń pɔ niɛ saan ininbon* ita,
sin liba, Moyis liba, *Eli mɔ liba.»
5 U lienh u'ñɔbu ŋa laan lu' nɛ kutɛwɔlgbɔnpenpienku kuba
baa' ki lá pibn' bi'bo. Nɛ bi cii' uniɛke uba bó kutɛwɔlgbɔnku
nnɔ ni u ye: «N'Bijɛ sɔ nɔ, n yíe wɔ; nɛ n'yɛnm sɔnge u'bo. Li
cengeh mɛn u'bó.»
6 U'panpaankaab cii' uniɛke nnɔ bó ma nnɔ, nɛ bujɛwaanbu
cuo' bɛ ki tĩ kɛnde', nɛ bi pùon' tingi ni. 7 *Yesu baa' ki lá mɛ' bɛ,
nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Fii mɛn. La cère mɛn jɛwaanbu ń li ŋmɔbe
nɛ.» 8 Bi yaare' ma nnɔ, ba ji laa' nitɔ, bi laa' Yesu baba nɛ.
9 Bi jiinh lijuɔl nnɔ ya tingi ma nnɔ, nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki
ye: «Ni la tɔke uba ni laa' nà nɔ, kí tĩ baa uyo wà Unil ya Bijɛ li
mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ.»
10 Nɛ u'panpaankaab nnɔ niire' wɔ ki ye: «Bɛ tien' *Yiko ya
wɔnwɔknb lienh ki teh *Eli li baa nɛ kí yaan Kristo ń baa ní?»
11 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «*Eli li mɔnbe kí baa kí lá tùɔre tibont kɛ nɛ
kí yaan. 12 N tɔkeh nɛ nɛ, *Eli baa' ŋɔ. Ama ba bɛnde' wɔ, nɛ ki

† **16:24** Liike 10:38. * **17:4** Sufmbɛ là taah tiwɛngbɔnt bii tikpɛlcɛjɔjuɔkt nɛ ki pɔh ininbon.

tien' wɔ bi yíe ma bo. Bi jɛ̀nde' wɔ ma bo nnɔ, bi li jɛ̀nde *Unil ya Bijɛ mɔ nnɔ nɛ.»

13 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, nɛ u'panpaankaab bɛnde' ki ye u lienh San wà là siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya gbɛr nɛ.

Yesu ŋɔre' usɛnpol kibuk kiba saan
(Mark 9:14-29; Luk 9:37-43)

14 Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab nnɔ tĭ baa' linigol saan uyo wà nnɔ, nɛ ujɛ uba baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli, 15 ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, muɔ n'buk micɛcɛkm. Kĭ luh libinbil nɛ ki jèndeh ki gbiekeh. Kĭ sɔbe ki luh umu nin miñunm ni nɛ. 16 N tuke' kɛ̀ ki baa' ní a'panpaankaab saan, nɛ ba fre' ki cère' kĭ faake'.» 17 Nɛ *Yesu ye: «Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ, na teke' Uwien ki jin', ki yé binib bà bre. N li wuɔke ni'saan kí tĭ kpaan mila nɛ? N li ŋmɔbe sukle ni'bo kí tĭ kpaan mila nɛ?» Nɛ ki ye: «Taa mɛn kibuk nnɔ ní.» 18 Bi taa' kɛ̀ ní, nɛ u tiɛn' usɛnpol wà ŋaake kɛ̀ nnɔ bo, nɛ u siere' ki'saan. Nɛ kĭ faake' i ya tàan bo.

19 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu ya panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ bi'baba bo ki ye: «Bɛ tien' tinbi ŋa fre' ki ŋɔre' usɛnpol nnɔ?» 20 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni'tekjim nɛ ŋa yɛbe. Nɛn nɛ cère' na fre' ki ŋɔre' wɔ. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni bi ŋmɔbe mitekjim mĭ waa tɛn kusiiku kùa bi yih kù mutaar nnɔ ya bim mɔnɔn la, ni bi li fre kí tɔke lijuɔl liɛ kí ye: ‹Siere niɛ saan, kí tĭ sere niɛ bó,› nɛ lɛ̀ ń siere. Na bi li gbɛle niba. 21 [Ama usɛnpol wuɔ ya bol wɔn, na lòle' ñɔbu ki kàare' la, na ń fre kí ŋɔre wɔ.]»†

Yesu tĭ len' u'kuum nin u'mɛkrm bó
(Mark 9:30-32; Luk 9:43b-45)

22 Lidaali liba, *Yesu nin u'panpaankaab taan' Galile ni, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Bi li taa *Unil ya Bijɛ kí ŋukn binib, 23 bɛ ń ku wɔ. Ama wienta daali, u li mɛkre bitɛnkpiib ni.» Nɛ bi'yɛnm saa' ki gbien'.

Uwien ya duku ya lɛnpo

24 *Yesu nin u'panpaankaab baa' Kapɛrnawum ya du ni. Nɛ binib bà teknh Uwien ya duku ya lɛnpo nnɔ baa' ki lá niire' Piɛr ki ye: «A'cɛnbaa wɔn ŋa pɛ̀h Uwien ya duku ya lɛnpo nɛ-a?» 25 Nɛ u ye: «U pɛ̀h nɛ.»

Piɛr tĭ baa' iden, nɛ *Yesu kpiɛ' ki niire' ki ye: «Simɔn, uŋɛndun wuu ya bɛrb teknh bi'du ya nib saan nɛ lɛnpo bii bicɛnb saan-i? A maaleh ki teh ba?»‡ 26 Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Bi teknh bicɛnb saan nɛ.» Nɛ *Yesu ye: «Nnɔ la, bi'du ya nib bɛn fuoreh nɛ-a! 27 Ama ta yíe tí bii bɛ. Li joh miñunciɛnm bó

† **17:21** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 21 ŋa te tu'ni. ‡ **17:25** Yesu ya yo ya bɛrb ŋa là teknh bi'du ya nib lɛnpo. Bi là teknh bi jèkeh idu yà nnɔ ya nib nin bicɛnb nɛ lɛnpo.

kí tĩ wiɛ ufebe. A li cuo ujɛnkpiɛk wà nnɔ, á yàare' u'ñɔbu, a li lɛ bulikbu u'ñɔbu ni. Á taa kí tĩ pè min nin sin bo.»

18

Ŋmɛ yé unikpɛkpiɛk-i?
(Mark 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 U ya yo nɛ *Yesu ya panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ ki ye: «Ŋmɛ yé unikpɛkpiɛk Uwien ya bɛl ni?» 2 Nɛ u yin' kibuk kiba, ki taa' kè ki sien' bi'siik ni, 3 nɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, na cère' ni'tetem te tɛn mubumu yaam la, na ń kɔ *Uwien ya bɛl ni. 4 Unil wà kɛ jiin' u'ba tingi ki te tɛn kibuk kiɛ nɔ te ma bo la, u ya daan nɛ yé unikpɛkpiɛk Uwien ya bɛl ni. 5 Wà kɛ teke' kibuk tɛn kiɛ n'yel bo la, u teke' min nɛ.»

La cère ubaan uba ń tùre Uwien ya sɛn
(Mark 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 «Ama ibaan yà teke' nni ki jin' nɔ, unil cère' i'ni uba tùre' Uwien ya sɛn la, bi bi taa' linɛ̀ciɛnl, ki jɔn' u'tule ni, ki ture' wɔ ki wiɛ' miñunciɛnm ya lùɔl ni la, nĩ bi li tu udaan bo. 7 Mibiikm yé nibonn nà bre uŋɛndun bo nɛ. Mibiikm lĩ li tuu ki te nɛ. Ama nĩ bre unil wà cèreh mibiikm bàareh nnɔ bo.

8 «A'nuɔ bii a'taal nɛ cèreh a biih la, cere tù kí wiɛ kí jɛnde a'ba saan. A ŋmɔbe unuɔ uba bii litaal liba, ŋɔ ki laa' limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm la, nĩ tu nin á li ŋmɔbe inuɔ ile nin itàan ile, ŋɔ kí kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni. 9 A'nunbu nɛ cèreh a biih la, lĩkre bù kí wiɛ kí jɛnde a'ba saan. A ŋmɔbe bununbu buba, ki laa' limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm la, nĩ tu nin á li ŋmɔbe inun ile, ŋɔ kí kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni.»

Upe wà bole' ya kpɛnjɛnm
(Luk 15:3-7)

10 «Li bɛn mɛn ki la yin ibaan yiɛ ya uba fɛnm. N tɔkeh nɛ nɛ, *Uwien ya tondb bà gu bɛ nnɔ tuu ki tiɛn bi'bó n'Baa wà te paaki bó ya nun bó nɛ. 11 [Unil ya Bijɛ baa' uŋɛndun wuu ni wɔ ń lá ŋmiɛn binib bà tùre' Uwien ya sɛn nɛ.]*

12 «Unil ŋmɔbe ipe kobk, i'ni uba bole' la, ni maaleh ki teh u li tien mila? Wa ń cère ipe piwɛ nin iwɛ nnɔ kupekpaabaaku ni, kí jo kí tĩ nuun wà bole' nnɔ-ɔɔ? 13 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, u tĩ laa' wɔ la, u'yɛnm li sɔnge upebaab nnɔ bo, kí cɛn ipe piwɛ nin iwɛ yà ŋa bole' nnɔ bo. 14 Nnɔ nɛ, ni'Baa wà te paaki bó ŋa yíe ibaan yiɛ ya uba ń tùre.»

A'tɔ bii' ŋɛ la, a li tien ma bo

15 «A'tɔ bii' ŋɛ la, ñikn kí jo kí tĩ lɛ wɔ ni'lele bo, kí tɔke wɔ u'biil. U cii' ki de' ŋɛ la, tigbɛr nnɔ gben' nínɔ. 16 U yĩe', ka cii' ki

* **18:11** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 11 ŋa te tu'ni.

de' ŋɛ la, ñikn kí taa unil uba bii bile, kí kpɔbn a'ba bó, kí tí ń jo u'saan kí tĩ lɛ wɔ, ŋɔ ní gben tigbɛr nnɔ, kimɛ nĩ kɛle' Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Bi ye bɛ ń gben tigbɛr tà kɛ la, bi li cenge bimɔ̀nkunb bile bii bita bó nɛ kí yaan kí gben tù.› 17 Ama u yïe', ka cii' ki de' bi'mɔ la, taa tù kí tɔke *Kristo ya taanl yaab. U yïe', ka cii' ki de' bi'mɔ la, á liike wɔ tɛn unil wà ŋa bɛn Wien bii ulɛnpotekl.

18 «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni yïe' nibonn nà kɛ uŋɛndun wuu ni la, bi li yïe nɛ̀ paaki bó mɔ nɛ. Ni tuo' nibonn nà kɛ uŋɛndun wuu ni la, bi li tuo nɛ̀ paaki bó mɔ nɛ.

19 «N tí tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni'ni bile kpaan' buñɔbu uŋɛndun wuu ni, ki kàare' ki miɛ' n'Baa wà te paaki bó nà kɛ la, u li de bɛ nɛ̀ nɛ. 20 Kimɛ binib bile bii bita taan' nà saan n'yel bo la, n te bi'siik ni.»

Utonsɔnl wà ŋa tuo' ki fère' u'tɔ ya gbɛr

21 Nɛn saan nɛ Piɛr baa' ki lá niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, n'tɔ biih nni la, n li fère wɔ bolm miŋɛ nɛ? N li fère wɔ haali bolm milole nɛ-ɛɛ?» 22 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Na yé á fère wɔ bolm milole; fère wɔ haali pilolole bolm milole.

23 «Nɛn bo, Uwien ya bɛl naan ubɛrciɛn wà yíe wɔ ń bɛnde u'faal kpɛ ma u'tonsɔnb saan nnɔ nɛ. 24 U cin' ma nnɔ, bi taa' ní u'tonsɔnl uba nɛ, u kɔn' lifɛ̀nl ni u'cɛnbaa saan ilike tibɔtɔr tibɔtɔr ta dindin. 25 Wa ŋmɔbe like kí pɛ̀ lifɛ̀nl nnɔ ma nnɔ, nɛ u'cɛnbaa ye lifɛ̀nl nnɔ bo, bɛ ń taa wɔn nin u'po nin u'bumu nin u ŋmɔbe tibont tà kɛ kí kuɔre, kí taa ilike ní. 26 Nɛ utonsɔnl nnɔ gbaan' u'cɛnbaa ya nintuɔli, ki gbáanh wɔ ki teh: ‹N'cɛnbaa, ñikn kí tien sukle. N li pɛ̀ ŋɛ n kɔn' lifɛ̀nl là ni a'saan nnɔ kɛ.› 27 Nɛ u'cɛnbaa muɔ' wɔ micɛcɛkm cɛɛn, ki cɛ̀be' wɔ lifɛ̀nl nnɔ, nɛ ki taa' wɔ ki wiɛ'.

28 «Ama utonsɔnl nnɔ ñɛn' saali, ki laa' u'tonsɔntɔ uba u ŋmɔbe u'fɛ̀nl ilike kubɔtuɔku, nɛ u cuo' wɔ, ki sɛre' u'tule ni, ki tɔke' wɔ ki ye: ‹Pɛ̀ nni a ŋmɔbe n'fɛ̀nl là nnɔ kɛ.› 29 Nɛ u'tonsɔntɔ nnɔ gbaan' u'nintuɔli, ki gbáanh wɔ ki teh: ‹Ñikn kí tien sukle. N li pɛ̀ ŋɛ.› 30 Nɛ wa tuo', ki cuo' wɔ ki tĩ pɛkn', wɔ ń li te len haali nin uyo wà u li tĩ pɛ̀ lifɛ̀nl nnɔ. 31 U'tonsɔntɔb laa' nĩ tien' ma, bi'yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi jon' ki tĩ tɔke' bi'cɛnbaa nà kɛ tien'. 32 Nɛn saan nɛ bi'cɛnbaa yin' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: ‹Utonsɔnbiɛrɔ sin! A gbáan' nni ma nnɔ, nɛ n cɛ̀be' ŋɛ a'fɛ̀nl kɛ. 33 A'mɔ ŋa bi li muɔ a'tonsɔntɔ micɛcɛkm tɛn n muɔ' ŋɛ ma bo-oo?› 34 U'cɛnbaa ya benku ni ben' u'bo, nɛ u cère' bi dɛre' u'tub ki taa' wɔ ki tĩ pɛkn', wɔ ń li te len haali nin uyo wà u li tĩ pɛ̀ lifɛ̀nl nnɔ kɛ kí gben.

35 «Ni'ni wà kɛ ŋa fèreh u'tɔ u'biil nin u'fɛ̀l kɛ la, n'Baa wà te paaki bó mɔ li dɛre u'tub nnɔ nɛ.»

19

Uwien taan' nà la, nil la bore nè
(Mark 10:1-12)

1 *Yesu len' ki tĭ gben' uyo wà nnɔ, nɛ ki ñɛn' Galile ya
tinfɛnm ni, ki jon' Sude ya tinfɛnm mà te Sudɛn ya kpenpuol
bó nnɔ ni. 2 Linigociɛnl paan' u'bo, nɛ u tĭ cère' bi'ni bà yé
biwiɛnb faake'.
3 *Farisiɛnmbɛ biba nɛkn' wɔ, ki yíe bɛ ń biike wɔ, nɛ ki niire'
wɔ ki ye: «Ujɛ ŋmɔbe usɛn wɔ ń wiɛ u'po maam kɛ maam bo-
oo?» 4 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Na kaan' nà kɛle' *Uwien ya
gbɔnku ni nnɔ nɛ-ɛɛ? Nĭ kɛle' ki ye micincinm Uwien là ñɛn' bɛ
ma nnɔ, ‹u là ñɛn' ujɛ nin upii nɛ›, 5 nɛ ki ye: ‹Nɛn nɛ cère' ujɛ
kuɔn' upii la, u li dàan u'naa nin u'baa, wɔn nin u'po ń taan, nɛ
bɛn bile nnɔ ń taan kí tien unibaab.› 6 Nnɔ nɛ ba ji te nib bile,
bi ji yé unibaab nɛ. Tɔ, Uwien taan' nà la, nil la bore nè.»
7 Nɛ bi liɛbe' ki niire' wɔ ki ye: «Bɛ tien' Moyis là ye unil ye
wɔ ń wiɛ u'po la, wɔ ń kɛle kugbɔnku kí de wɔ kí wuɔn kí ye
u wiɛ' wɔ nɛ?» 8 Nɛ *Yesu ye: «Ni'yufaa bo nɛ cère' Moyis là
de' nɛ usɛn ní li wiɛnh ni'puob. Ama micincinm na là te nnɔ.
9 N tɔkeh nɛ nɛ, ujɛ wà ya po ŋa tien' naŋmaal ŋɔ u wiɛ' wɔ ki tí
kuɔn' upiitɔ la, ujɛ nnɔ tien' linaŋmaal nɛ.»
10 Nɛ *Yesu ya panpaankaab tɔke' wɔ ki ye: «Ujɛ nin u'po ya
gbɛr te nnɔ la, ujɛ ŋa bi kuɔn' pii la, nĭ bi tu.» 11 Nɛ *Yesu ye:
«Nib kɛ ŋa ń fre kí tien ni len' nà nɔ. Uwien de' bà mituɔm bi la
kuɔn piib nnɔ, bɛn nɛ li tuo. 12 Isɛn yà cèreh binib ŋa kuɔndeh
piib ŋa tɛtɛ. Biba te, bi maa' bɛ, ba yé jɛb. Bitɔb te, bi fàare' bɛ
nɛ. Bitɔb mɔ te, ka kuɔndeh piib Uwien ya bɛl ya tuonl bo nɛ.
Wà kɛ li fre kí cii la, wɔ ń cii.»

Yesu nin mubumu
(Mark 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Nɛn saan nɛ bi tukeh mubumu ki bàareh *Yesu saan
ŋɔ wɔ ń taa u'nuɔ kí paan mu'bo, kí kàare kí de mù. Nɛ
u'panpaankaab kɔnh nin bɛ. 14 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Cère
mɛn mubumu mù ń li bàareh n'saan. La piendeh mù mɛn,
kimɛ binib bà te tɛn mubumu nɛ si Uwien ya bɛl.» 15 U taa'
u'nuɔ ki paan' mu'bo ki gben', nɛ ki siere' ni'saan.

Ufàadaan uba ya gbɛr
(Mark 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Tɔ, unacenfaan uba baa' *Yesu saan, ki niire' wɔ ki ye:
«Cɛnbaa, n li tien milɛ mɔnm ŋɔ kí lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm-
i?» 17 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Bɛ tien' a niireh nni nà mɔn bo?
Wà mɔn te uba nɛ. A yíe á lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm la, li boh
*iwɔb.» 18 Nɛ u ye: «I lɛ wɔb-i?» Nɛ *Yesu ye: «La ku nil, ki la
teh naŋmaal, ki la suh, ki la nɛndeh nib bo, 19 kí li boh a'naa nin
a'baa, kí li yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba ma bo.» 20 Nɛ unacenfaan nnɔ

ye: «N boh ni'kɛ nɛ. Bɛ biɛ ki pɔre' nni?» 21 Nɛ *Yesu ye: «A yíe á
li yé unimɔ̀n kí tĭ gben la, jo kí tĭ kuɔre a ŋmɔbe tibont tà, kí taa
ilike kí de bicɛcɛkdɛnb, kí li ŋmɔbe lifaal paaki bó, ŋɔ kí baa kí
lá paan n'bo.» 22 Unacenfaan nnɔ cii' nnɔ ma nnɔ, u'yɛnm saa',
nɛ u siere' ki bure', kimɛ u ŋmɔbe lifaal ki gbien'.

23 Nɛ *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n
nɛ, nĭ faa ki gbien' nin ufàadaan ń kɔ Uwien ya bɛl ni.»
24 Nɛ ki ye: «N tí tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, nĭ faa nin ufàadaan ń kɔ
*Uwien ya bɛl ni ki cɛn' ñɔkma ń càare' mikpɛlpienbonm ni.»
25 U'panpaankaab cii' nnɔ ma nnɔ, nĭ bɛke' bɛ cɛɛn, nɛ bi ye:
«Nì te nnɔ la, ŋmɛ li fre kí ŋmɛre?» 26 *Yesu caan' bi'bo inun, nɛ
ki tɔke' bɛ ki ye: «Binib nɛ ŋa ń fre, Uwien wɔn ŋa gbɛle' niba.»

27 Nɛ Piɛr ye: «Tinbi wɔn la, ti dàan' ti'bont kɛ nɛ ki paan'
a'bo-a! Ti li lɛ bɛ ya kpɛle?» 28 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «N
tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, Unil ya Bijɛ lá li kɛ̀le kibɛrbiɛk bo, kí li ŋmɔbe
ukpiɛke kí gbien unɛndunfaan ni. U ya yo nɛ ninbi bà pɛ n'bo
nnɔ mɔ li kɛ̀le mubɛrbiɛmu piik nin mule bo, kí bu Israyɛl
yaab ya baamul piik nin ile nnɔ tibuur. 29 Wà kɛ dàan' u'den
bii u'ninjiɛb bii u'ninsiɛb bii u'naa bii u'baa bii u'bumu bii
u'kpàan n'yel bo la, u li lɛ ni'kɛ bolm kobk, ki li lɛ limiɛl là ŋa
ŋmɔbe gbenm mɔ. 30 Bisɛnlierb lá li paan puoli ki yɛbe. Puoli
yaab mɔ lá li liere usɛn ki yɛbe.»

20

Ufàadaan uba pɛ̀n' u'paatieb ma bo

1 «Uwien ya bɛl naan ufàadaan wà fii' kutɛnŋɛsɔnsɔnku wɔ
ń tĭ nuun paatieb bɛ ń lá sɔn u'kpàabu ni ya tuonl nɛ. 2 U laa'
biba, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: ‹N li pɛ̀ nɛ liwentunl ya paaku nɛ›. Bi
tuo' nɛ u wuɔn' bɛ u'kpàabu. 3 Uwien pende', nɛ u jon' kidaak
bó ki tĭ laa' bitɔb se ki'ni, ka ŋmɔbe tuonl. 4 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye:
‹Ni'mɔ ń jo kí tĭ sɔn n'kpàabu ni. Ni sɔn ki kpaan' ma bo la, n li
pɛ̀ nɛ nnɔ nɛ›, 5 nɛ bi bure'. Liwenyul, nɛ u tí liɛbe' kidaak bó,
ki tĭ laa' bitɔb mɔ se ki'ni, nɛ u tɔke' bi'mɔ nnɔ. Uwien dere', nɛ
u tí liɛbe' kidaak bó, ki tí tĭ tien' nnɔ. 6 Uwien móndeh uyo wà
nnɔ, nɛ u tí liɛbe' kidaak bó, ki tí tĭ laa' bitɔb mɔ tí se ki'ni, nɛ
u tɔke' bɛ ki ye: ‹Bɛ tien' nɛ ni tun' ki se nɔ nnɔ ka sɔnh niba?›
7 Nɛ bi ye: ‹Ta laa' wà li de tɛ tuonl nɛ› Nɛ u ye: ‹Ni'mɔ ń li joh
kí tĭ sɔn n'kpàabu ni.›

8 «Uwien lu' ma nnɔ, nɛ ufàadaan nnɔ tɔke' u'tonsɔnb ya ciɛn
ki ye: ‹Yin paatieb nnɔ ní kí lá pɛ̀ bɛ bi'paaku. Cin kí li paanh
bà paan' puoli bó ní nnɔ kí tĭ fɔre bà liere' usɛn.› 9 Bà baa'
liwenmónl nnɔ baa' bɛ ń lá teke bi'paaku, nɛ u pɛ̀n' wà kɛ
liwentunl ya paaku. 10 Bà liere' usɛn nnɔ mɔ baa' bɛ ń lá teke
bi'paaku ki maaleh ki teh bi li lɛ kí gɛ̀bre puoli bó yaab nnɔ nɛ.
Nɛ u pɛ̀n' bi'mɔ wà kɛ liwentunl ya paaku. 11 Bi teke' bi'paaku

ma nnɔ, nɛ ki kɔnh nin ufàadaan nnɔ 12 ki teh: ‹Bà paan' puoli
bó nnɔ sɔn' kukurku kuba kpein nɛ. Tinbi ya gbɛn nɛ ben'
liwentunŋmɛnl. Kutòntònku nii' tɛ. Nɛ a cère' tinbi nin bɛn ya
paaku kpɛ-a!› 13 Nɛ ufàadaan nnɔ tɔke' bi'ni uba ki ye: ‹N'jɔ,
ma jin' ŋɛ. A bi tuo' ki ye a li teke liwentunl ya paaku nɛ. Na te
nnɔ-ɔɔ? 14 Teke a'like kí li kunh. N yíe ń de puoli bó yaab tɛn n
de' ŋɛ ma bo nɛ. 15 Ma ŋmɔbe sɛn ń taa n'like kí tien n yíe ma
bo-oo? N ŋmɔbe tinimònt ma nnɔ nɛ cère' a ŋmɔbe iponponbe-
ee?› »
16 Tɔ, *Yesu tɔke' ki ye: «Nnɔ nɛ puoli bó yaab lá li liere usɛn,
nɛ bisɛnlierb mɔ lá li paan puoli bó.»

Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bó nta bo
(Mark 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 *Yesu yíe wɔ ń dùo Yerusalɛm bó, nɛ ki taa'
u'panpaankaab piik nin bile nnɔ, ki ñɛn' ugbɛ. Bi joh ma
nnɔ nɛ u tɔkeh bɛ ki teh: 18 «Li cengeh mɛn, ti doh Yerusalɛm
bó nɛ. Ti tĩ baa' la, bi li taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn bitɔtuɔrciɛnb
nin *Yiko ya wɔnwɔknb, bɛ ń bu wɔ tibuur, kí ye u kpɛ bɛ ń ku
wɔ, 19 nɛ kí taa wɔ kí ŋukn bà ŋa yé Sufmbɛ, bɛ ń lɛ̀ wɔ, kí ñĩ wɔ
inalɛbe, kí yaan kí kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo, nɛ wienta daali wɔ ń
mɛkre bitɛnkpiib ni.»

Yesu ya panpaankaab bile ya naa ya miɛbu
(Mark 10:35-45)

20 Nɛn saan nɛ Sebede ya bijiɛb bile ya naa taa' bɛ ní *Yesu
saan, ki lá gbaan' u'nintuɔli, ki ye wɔ ń pu wɔ nibonn niba.
21 Nɛ u niire' wɔ ki ye: «A yíe ba?» Nɛ u ye: «A lá jin' a'bɛl la,
á cère n'bijiɛb bile biɛ ń li kɛ a'saan. Uba ń li kɛ a'nɔjie bó, utɔ
mɔ a'nɔgɛn bó.» 22 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Na bɛn ni miɛh nni
nibonn nà. Ni li fre kí ji n li ji ijɛnd yà nnɔ-ɔɔ?»* Nɛ bi ye: «Ti
li fre.» 23 Nɛ u ye: «Imɔ̀n, ni li ji n li ji ijɛnd yà nnɔ. Ama binib
bà li kèle n'nɔjie bó nin n'nɔgɛn bó nnɔ wɔn na yé min nɛ li
gènde bɛ. N'Baa nɛ li de mifɛnm nnɔ u bonde' mè ki ble' binib
bà nnɔ.»
24 Nɛ u'panpaankaab piik bà sĩen' nnɔ cii' Sebede ya bijiɛb
nnɔ tɔke' *Yesu ki ye bà, nɛ bi'benku ni ben' bi'bo. 25 Nɛ *Yesu
yin' bɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni bɛn nĩ te ma uŋɛndun wuu ni. Bà
yé idu ya bɛrb nnɔ wɔbndeh i'nib nɛ, nɛ bà ŋmɔbe ticiɛnt nnɔ
wɔngeh bɛ bi'tuɔm kpɛ ma bo. 26 Na ń li te nnɔ ninbi ni. Ni'ni
wà yíe wɔ ń li yé uciɛn la, wɔ ń tien u'ba ni'tonsɔnl. 27 Wà yíe
wɔ ń li yé usɛnlier la, wɔ ń tien u'ba u'yonb. 28 Kimɛ *Unil ya
Bijɛ ŋa baa' uŋɛndun wuu ni bɛ ń sɔn kí de wɔ. U baa' wɔn nɛ
ń sɔn kí de binib, kí kpo ŋɔ kí dɛ binib bà yɛbe kí wiɛ.»

---

* **20:22** Yesu taa' kunɛnnɛnku kuba nɛ ki wuɔn' ijɛnd nnɔ yɛbe ki kpɛ ma bo. Kun si: kí ñu kijɛndyiek ni.

Yesu likre' ijùɔn ile
(Mark 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 *Yesu nin u'panpaankaab ñɛh Seriko ya du ni uyo wà
nnɔ nɛ linigociɛnl paan' bi'bo. 30 Ijùɔn ile kɛ sɛngbaal ki cii' bi
ye *Yesu nɛ gèbreh, nɛ ì wuureh ki teh: «Yonbdaan, *Dafid ya
yaabile, muɔ tɛ micɛcɛkm.» 31 Nɛ linigol nnɔ tɛngeh i'bo ki teh
yè ń ŋmile, ama ì tùɔreh ki wuureh nɛ ki teh: «Yonbdaan, *Dafid
ya yaabile, muɔ tɛ micɛcɛkm.» 32 Nɛ *Yesu sere' ki yin' ijùɔn
nnɔ, nɛ ki niire' yè ki ye: «Ni yíe ń tien bà kí de nɛ?» 33 Nɛ ì ye:
«Yonbdaan, ti yíe tí likre nɛ.» 34 *Yesu muɔ' yè micɛcɛkm cɛɛn, ki
mɛ' i'nun, nɛ ì likre' i ya tàan bo, ki paan' u'bo.

21

Binib kpiɛkreh Yesu u tĭ kɔn' Yerusalɛm ni
(Mark 11:1-11; Luk 19:28-40; San 12:12-19)

1 *Yesu nin u'panpaankaab tĭ nɛke Yerusalɛm, ki tuo'
Bɛtifaaje ya du, u te Olifi ya siin ya juɔl bó. Bi tĭ tuo' ni'saan
ma nnɔ, nɛ *Yesu sɔn' u'panpaankaab ni bile 2 ki tɔke' bɛ ki ye:
«Li joh mɛn udu wà te inun bó nɔ ni. Ni tĭ kɔn' u'ni la, ni li pɔk
kí lɛ uŋuunñɔ uba lùo, u'buk se u'saan. Ní lore wɔ, kí taa wɔn
nin u'buk kɛ ní. 3 Unil ye nɛ niba la, ní ye: ‹Yonbdaan nɛ ciɛke
yĭ.› Bi li pɔk kí cère ní taa yĭ kí bure nɛ.»

4 Nĭ tien' ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl là len' nà nnɔ nè ń tien.
Nɛ u là ye:
5 «Tɔke mɛn Siyɔn yaab kí ye bi'bɛrciɛn we ní.
U te suoo nɛ, ki jɛke uŋuunñɔ nin u'buk.»

6 Nɛ *Yesu ya panpaankaab bile nnɔ bure', ki tĭ tien' u len'
ma nnɔ, 7 ki tuke' uŋuunñɔ nin u'buk nnɔ ki baa' Yesu saan, nɛ
ki taa' bi'liɛr ki paan' i'bo, *Yesu jèke'. 8 Binib ligol taah bi'liɛr
ki pèreh usɛn ni. Bitɔb mɔ bɛreh tifɛr kí lá pèreh. 9 Nɛ linigol là
le usɛn nin là pɛ puoli nnɔ wuureh ki teh: «Osana*, *Dafid ya
yaabil. Uwien ya mɔnm ń li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo
nnɔ bo. Osana, Uwien wà te paaki bó.»

10 Tɔ, *Yesu tĭ baa' Yerusalɛm ni ma nnɔ, nɛ udu nnɔ kɛ jènge',
binib niireh ki teh: «U lɛ daan bɛ nɛ?» 11 Nɛ linigol nnɔ ye:
«U yé *Yesu *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà ñɛn' Nasarɛt Galile ya
tinfɛnm ni nnɔ nɛ.»

Yesu ŋɔre' ikpenkpend Uwien ya duku ya luo bo
(Mark 11:15-19; Luk 19:45-48; San 2:13-22)

12 *Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, nɛ ki ŋɔre' binib
bà kuɔreh tiwɛnt nin bà daanh nnɔ kɛ ki ñɛn'. Ki tuture'
bilikkpendb ya teb nin bà kuɔreh inɛnjel nnɔ mɔ ya biɛmu ki
gbɔ̀be'.
13 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni

* **21:9** Osana ya tingi si: Uwien si ukpiɛke nɛ.

ki ye: ‹Bi li yin u'duku ikaare ya duku nɛ,
ama ninbi taah kù ki teh binasub ya tantaanbùol nɛ.› »
14 Nɛn saan nɛ ijùɔn nin iwɔ̀b bàareh *Yesu saan Uwien ya
duku ya luo bo, nɛ u cèreh ĭ faakreh. 15 *Bitɔtuɔrciɛnb nin
*Yiko ya wɔnwɔknb laa' *Yesu tien' miyɔkm ya bont tà nnɔ, ki
cii' mubumu wuureh Uwien ya duku ya luo bo ki teh: «Osana,
*Dafid ya yaabil» ma nnɔ, nɛ bi'benku ni ben' u'bo. 16 Nɛ bi
tɔke' wɔ ki ye: «Ŋa ciih mubumu muu lienh ki teh ba nɛ-ɛɛ?»
Nɛ u ye: «N ciih. Na laan kaan' *Uwien ya gbɔnku ni nĭ kɛle'
nà saan ki ye: ‹Uwien cère' mubumu nin mucɛnfɛndmu pèkeh
wɔ nnɔ nɛ-ɛɛ?› » 17 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki siere' ki dàan'
bɛ, ki ñɛn' Yerusalɛm ni, ki jon' ki tĭ gɔn' Betani ya du ni.

Yesu wiɛ' bukɛnkɛnbu buba miŋùum
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 Nĭ faa', *Yesu liɛbeh Yerusalɛm bó ma nnɔ, nɛ mikònm
cuo' wɔ. 19 U laa' bukɛnkɛnbu buba se sɛngbaal, nɛ u jon'
bu'saan, ka laa' kɛnkɛn bu'bo. U laa' tifɛr baba nɛ bu'bo, nɛ
ki tɔke' bù ki ye: «Ŋa ji li lùon bil fiebu.» Nɛ busubu nnɔ kuore'
bu'kɛkɛ i ya tàan bo.
20 U'panpaankaab laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ nĭ cuo' bɛ miyɔkm
cɛɛn. Nɛ bi ye: «O! Bɛ tien' busubu nnɔ pɔk ki kuore' nɔ nnɔ?»
21 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni teke' Uwien ki jin', ka
maaleh milele la, ni'mɔ li fre kí tien nnɔ. Na yé ni li tien nɛn
baba nɛ. Ni tɔke' lijuɔl liɛ ki ye lɛ̀ ń fii kí tĭ lu miñunciɛnm ni la,
nĭ li tien nnɔ nɛ. 22 Ni miɛ' Uwien nibonn nà kɛ ni'kaare ni, ki
teke' ki jin' la, u li de nɛ nɛ̀.»

Bi niire' Yesu wà de' wɔ usɛn wɔ ń tien u teh nà nɔ
(Mark 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 *Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib
Uwien ya gbɛr, nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb nɛkn' wɔ
ki niire' wɔ ki ye: «A ŋmɔbe usɛn á tien a teh nà nɔ-ɔɔ? Ŋmɛ nɛ
de' ŋɛ u ya sɛn-i?» 24 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'mɔ li niire nɛ iniire
iba kpein nɛ. Ni fre' ki jiin' nni la, n'mɔ li tɔke nɛ n ŋmɔbe usɛn
wà ki teh n teh nà nɔ. 25 San là siih binib Uwien ya ñunm ma
nnɔ, ŋmɛ là de' wɔ usɛn-i? Uwien bii binib-i?» Nɛn saan nɛ bi
tɔkeh tɔb ki teh: «Ti ye Uwien nɛ de' wɔ usɛn la, u li niire tɛ kí
ye bɛ tien' ta là teke' wɔ ki jin'-i? 26 Ti tí ye binib nɛ de' wɔ usɛn
la, ti fɛnge linigol nnɔ mɔ, kimɛ bi'kɛ maaleh ki teh San là yé
*Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ.» 27 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Ta bɛn.» Nɛ
*Yesu mɔ jiin' bɛ ki ye: «N'mɔ ŋa bɛn, ka ń tɔke nɛ n ŋmɔbe usɛn
wà ki teh n teh nà nɔ mɔ.»

Ninjiɛb bile ya kpɛnjɛnm

28 *Yesu tí len' ki ye: «Maale mɛn kí liike n li tɔke nɛ nà nɔ ya
tingi. Ujɛ uba nɛ là te ki ŋmɔbe bijiɛb bile, nɛ ki tɔke' uciɛn ki ye:
‹N'bukɛ, jo kí tĭ sɔn bukpàabu ni dinnɔ.› Nɛ u ye: 29 ‹Ma we.›

Nĩ pukn' waamu, nɛ u lèbre' u'yɛnmaale ki jon' ukpàabó. 30 Nɛ
ujɛ nnɔ jon' uwaal saan ki tɔke' mɔ ki ye: ‹N'bukɛ, jo kí tĩ sɔn
bukpàabu ni dinnɔ.› Nɛ u ye: ‹N'baa, n li jo,› nɛ ka jon'.» 31 Nɛ
*Yesu niire' bɛ ki ye: «Mubumu mule nnɔ ni, ki lɛ tien' ki'baa yíe
nà?» Nɛ bi jiin' ki ye: «Ukpiɛke nnɔ.» Nɛ u ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n
nɛ, *bilɛnpotekb nin ijɛnkpend li kpiɛ kí kɔ Uwien ya *bɛl ni
nin nɛ. 32 Kimɛ San baa' ní ki lá wuɔn' nɛ usɛn wà mɔn, nɛ na
teke' wɔ ki jin'. Ama bilɛnpotekb nin ijɛnkpend nɛ teke' wɔ ki
jin'. Nin ni laa' bi teke' wɔ ki jin' ma kɛ nnɔ na lèbre' ni'tetem,
ní teke wɔ kí ji.»

Bikpàab bà bre ya kpɛnjɛnm
(Mark 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 «Li cengeh mɛn mikpɛnjɛntɔm. Udendaan uba nɛ là te ki
ŋmɔbe bukpàabu, ki caan' bukpàabu nnɔ ni tisir tà bi taah
tu'bii ki ŋɛh fɛn nnɔ, nɛ ki bɛke' ki linde' bù, ki gbin' kubùoku
kùa bi li ŋmɛngeh isibii nnɔ bu'ni, ki caan' kininbɛntaak bu'ni,
ki taa' bù ki guun' bikpàab biba, nɛ ki bure' usɛn. 34 Uyo wà
isibii nnɔ tĩ ben' nnɔ, nɛ u sɔn' u'tonsɔnb bikpàab nnɔ saan, bɛ
ń tĩ teke wɔn ukpɛdaan ya bó ní. 35 Bitonsɔnb nnɔ tĩ baa' ma
nnɔ, nɛ bikpàab nnɔ cuo' bɛ, ki ñi' uba, ki ku' utɔ, ki yèke' utɔ
itɛn. 36 Nɛ ukpɛdaan nnɔ tí sɔn' bitonsɔntɔb bi yɛbe ki gèbre'
bikpiɛkb nnɔ. Nɛ bikpàab nnɔ tí tĩ tien' bi'mɔ nnɔ. 37 Nɛ u fɔre'
ki sɔn' u'bijɛ bi'saan, ki maaleh ki teh u yé u'bijɛ ma nnɔ, bi
li tĩ bo wɔ nɛ. 38 Ama bikpàab nnɔ laa' u'bijɛ we ní ma nnɔ,
nɛ bi tɔke' tɔb ki ye: ‹Wɔn nɛ yé u'faajil, cère mɛn tí ku wɔ, ŋɔ
lifaal nnɔ ń juore ti'yaal.› 39 Nɛ bi cuo' wɔ, ki ñɛn' ukpɛgbɛ, ki
tĩ ku' wɔ.» 40 *Yesu niire' ki ye: «Tɔ, ukpɛdaan nnɔ lá baa' ní
uyo wà la, u li tien bikpàab nnɔ mila?» 41 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin
Sufmbɛ ya ciɛnb nnɔ jiin' wɔ ki ye: «U li ku bibiɛrdɛnb bugbɛn
mikubiɛrm nɛ, kí taa u'kpàabu nnɔ kí de bikpɛtɔb bɛ ń li dienh
wɔ isibii uyo wà u yíe.»

42 Nɛ *Yesu ye: «Na kaan' *Uwien ya gbɔnku ni nĩ kɛle' nà
saan ki ye:
‹Litɛnl là biduməb wiɛ' lɛ̀ nnɔ,
lɛn nɛ lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku nnɔ nɛ-ɛɛ?
Yonbdaan nɛ tien' nnɔ,
nɛ nĩ ŋmɔbe kuñuɔrku ti'nun bó.›
43 «Nɛn nɛ cère' n tɔkeh nɛ ki teh Uwien li fie u'bɛl ni'saan, kí
taa lɛ̀ kí de linibol là li teh u yíe nà. 44 [Wà kɛ lu' litɛnl nnɔ bo
la, u li kɔkuɔ nɛ. Litɛnl nnɔ lu' wà bo la, lĩ li mɛmɛre wɔ nɛ.]»†

45 Bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ cii' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki
bɛnde' ki ye *Yesu tɔkeh bi ya gbɛr nɛ. 46 Nɛ bi'nun món bɛ ń

† **21:44** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 44 ŋa te tu'ni.

cuo wɔ, ama bi fɛnge' linigol nnɔ, kimɛ linigol nnɔ tuo' ki ye *Yesu yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ.

22

Tipiikuɔnjier ya kpɛnjɛnm
(Luk 14:15-24)

1 *Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: 2 «Uwien ya *bɛl naan
ubɛr wà tien' u'bijɛ ya piikuɔn, 3 ki sɔn' u'tonsɔnb bɛ ń tĭ yin
binib bà u yíe bɛ ń baa kí lá ji nnɔ nɛ. Bi yin' bɛ, nɛ bi yĭe' ka
baa'. 4 Nɛ u tí sɔn' bitonsɔntɔb bɛ ń tĭ tɔke bɛ kí ye u bonde'
u'jier kɛ ki gben'-a. U kòre' u'najɛ nin u'wɛnkobr tà gbenge,
ki bonde' tibont kɛ ki gben'-a, ki ye bɛ ń baa ní, 5 nɛ ba tɔnge'.
Biba bure' bi'kpàan bó, bitɔb mɔ bure' bi'kpenkpende. 6 Bà
sĭen' nnɔ cuo' bitonsɔnb nnɔ, ki jènde' bɛ, ki ku' bɛ. 7 Ubɛr nnɔ
ya benku ni ben' ki gbien', nɛ u sɔn' u'sojambɛ, bi tĭ ku' binikub
nnɔ, ki sɛ' bi'du. 8 Nɛ u tɔke' u'tonsɔnb ki ye: ‹Upiikuɔn ya jier
bonde'-a. Ama binib bà n yin' bɛ nnɔ ŋa kpɛ bɛ ń ji tijier nnɔ.
9 Li joh mɛn udu ni nin isɛnnaan, kí tĭ yin ní ni li lɛ binib bà kɛ,
bɛ ń baa kí lá ji upiikuɔn ya jier nnɔ.› 10 Nɛ u'tonsɔnb nnɔ jon'
udu ni nin isɛnnaan, ki tĭ yin' ní bi laa' bà nnɔ kɛ, bà mɔn nin
bà bre kɛ. Nɛ bi baa' ki gbe kuduku kùa bi jinh tijier ku'ni nnɔ.
11 «Ubɛr kɔn' wɔ ń liike binib bà baa' bɛ ń ji tijier nnɔ, nɛ ki
laa' ujɛ uba ŋa guo upiikuɔn nnɔ ya kpɛlcɛr. 12 Nɛ u niire' wɔ
ki ye: ‹N'jɔ, a tien' mila ki kɔn' ní niɛ saan, ka guo piikuɔn ya
kpɛlcɛr-i?› Nɛ wa jiin' wɔ. 13 Nɛ ubɛr nnɔ tɔke' u'tonsɔnb ki ye
bɛ ń cuo wɔ, kí lòle u'nuɔ nin u'tàan, kí ñɛn wɔ kí tĭ wiɛ saali
licinñunl ni. Nɛn saan nɛ u li te ki muɔh, ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.
14 Kimɛ binib bà Uwien yih bɛ nnɔ yɛbe nɛ, ama u gèndeh bà
nnɔ nɛ ŋa yɛbe.»

Sesa ya lɛnpolike
(Mark 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Tɔ, *Farisiɛnmbɛ jon' ki tĭ taan' ki gbiere' ki liike' bi li
tien ma kí dɛle kí cuo *Yesu miyɛnfuom ni. 16 Nɛ ki sɔn'
bi'panpaankaab nin ubɛr Herod yaab ya biba *Yesu saan. Nɛ
bi tĭ tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti bɛn ki ye a tɔkeh tigbɛmɔ̀nt nɛ, ki
wɔngeh tɛ Uwien ya sɛn mɔnmɔnm, ka fɛnge uba, ka boh uba
ki cɛn' utɔ. 17 Nɛn bo, tɔke tɛ a maaleh ma bo. Ti ŋmɔbe usɛn tí
li pɛ̀h lɛnpo ki dienh ubɛrciɛn Sesa* bii ta ŋmɔbe?»

18 *Yesu bɛn bi'cekn kpɛ ma bo, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi
iñuɔn ilele ya nibɛ, bɛ tien' ni bĭkreh nni? 19 Wuɔn nni mɛn
lɛnpo ya likbu.» Bi taa' milikbim miba ki wuɔn' wɔ nɛ, 20 u
niire' bɛ ki ye: «Ŋmɛ ya nɛnnɛnku nin u'yel te mi'bo?» 21 Bi
ye: «Ubɛrciɛn Sesa,» nɛ u ye: «Taa mɛn nà yé Sesa yaann kí de

* **22:17** Bi là yih Erom yaab ya bɛrciɛn kɛ bɛrciɛn Sesa nɛ.

Sesa, kí taa nà mɔ yé Uwien yaann kí de Uwien.» 22 Bi cii' nnɔ
ma nnɔ, nĭ cuo' bɛ miyɔkm cɛɛn, nɛ bi dàan' wɔ ki bure'.

Bitɛnkpiib ya mɛkrm ya gbɛr
(Mark 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Nɛn daali nɛ Saduseyɛnmbɛ biba baa' *Yesu saan. Bɛn nɛ
lienh ki teh bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre nnɔ. Bi niire' wɔ iniire 24 ki
ye: «Cɛnbaa, Moyis là len' ki ye: ‹Unil ya ninjɛ kpo' ki cère'
u'po, ka ŋmɔbe buk la, wɔ ń kere ukpopii nnɔ, kí maa mubumu
kí de u'ninjɛ wà kpo' nnɔ.› 25 Tɔ, ninjiɛb bilole biba nɛ là te
ti'ni, nɛ ukpiɛk lá kuɔn' upii, ki kpo' ka maa' buk. Nɛ ulie kere'
ukpopii nnɔ, 26 ki mɔ kpo' ka maa' buk. Wà tɔ u'bo nnɔ mɔ tien'
nnɔ. Bi'kɛ bilole tien' nnɔ, ki kpo' ka maa' buk. 27 Nɛ upii nnɔ
mɔ tĭ tonde' ki kpo'. 28 Tɔ, bitɛnkpiib lá mɛkre' uyo wà la, ŋmɛ li
si upii nnɔ? Kimɛ bi'kɛ kuɔn' wɔ ki tĭ bòn' nɛ.» 29 Nɛ *Yesu jiin'
bɛ ki ye: «Na bɛn nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni, ka bɛn Uwien
ya tuɔm kpɛ ma bo. Nɛn nɛ cèreh ni tùreh. 30 Bitɛnkpiib lá
mɛkre' la, jɛb ŋa ń kuɔn piib, piib mɔ ŋa ń kun cɛr. Bi li te tɛn
*Uwien ya tondb nɛ paaki bó. 31 Bitɛnkpiib ya mɛkrm mɛn la,
na kaan' Uwien là tɔke' nɛ tigbɛr tà nnɔ nɛ-ɛɛ? 32 U là ye: ‹Min
nɛ yé *Abraham nin *Isaak nin *Sakɔb ya Wien.› Uwien ŋa yé
tɛnkpiib ya Wien, u yé bà fuobe ya Wien nɛ.»

33 Linigol nnɔ cii' *Yesu tɔke' bɛ nnɔ ma nnɔ, nɛ nĭ cuo' bɛ
miyɔkm cɛɛn.

Li lɛ wɔbl yé likpiɛkl-i?
(Mark 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 *Farisiɛnmbɛ cii' *Yesu len' ki jin' *Saduseyɛnmbɛ, nɛ ki
taan' u'saan. 35 Bi'ni bà bɛn yiko mɔnmɔnm nnɔ ya uba, nuunh
wɔ ń dɛle kí cuo *Yesu nɛ ki niire' wɔ ki ye: 36 «Cɛnbaa, yiko ya
gbɔnku ni, li lɛ wɔbl cɛn' wɔbl kɛ wɔbl-i?» 37 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ
ki ye: « ‹Li yíe a'Yonbdaan Uwien nin a'fèl kɛ nin a'tetem kɛ
nin a'yɛnmaale kɛ.› 38 Lɛn nɛ yé liwɔbkpiɛkl ki cɛn' wɔbl kɛ
wɔbl. 39 Liwɔbliel naan likpiɛkl là sɔ: ‹Li yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba
ma bo.› 40 Moyis ya gbɔnt kɛ nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len'
nà kɛ nnɔ te iwɔb ile yà ni sɔ.»

Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nin Dafid ya gbɛr
(Mark 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 *Farisiɛnmbɛ taan' ma nnɔ, nɛ *Yesu niire' bɛ 42 ki ye:
«Ni maaleh *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo bo ki teh ba? Ŋmɛ ya
yaabil si wɔ?» Nɛ bi ye: «*Dafid ya yaabil nɛ.» 43 Nɛ u ye: «U yé
*Dafid ya yaabil la, nĭ tien' mila, *Mifuoñaanm là cère' *Dafid
yin' wɔ Yonbdaan-i? Kimɛ *Dafid là len' ki ye:
44 ‹Yonbdaan Uwien tɔke' n'Yonbdaan ki ye:
Kɛ̀le n'nɔjie bó,
kí tĭ baa' uyo wà n li cère á tɛ a'nɛnnɛndb kɛ bo litaal.›

45 «*Dafid là yin' Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo u'Yonbdaan la, u
ji tien' mila ki liɛbe' ki yé u'yaabil-i?» 46 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ,
uba mɔnɔn ŋa fre' ki laa' ñɔbonl ki jiin' wɔ. Kí ñɛ nɛn daali ma,
uba ŋa ji kaabe' ki niire' wɔ niire.

23

Li bɛn mɛn Yiko ya wɔnwɔknb nin Farisiɛnmbɛ bó
(Mark 12:38-40; Luk 11:43-45; 20:45-47)

1 Nɛn saan nɛ *Yesu tɔke' inigol nin u'panpaankaab ki ye:
2 «Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ nɛ ŋmɔbe usɛn bɛ ń li
tɔkeh Moyis ya yiko ya tingi. 3 Nɛn bo, bi tɔkeh nɛ nà kɛ nnɔ,
ní li tuonh, kí li teh bi ye ma. Ni nín la sɔnh bi sɔnh ma bo,
kimɛ bi lienh nà nnɔ ba teh nɛn. 4 Bi lùoh ituk yà kpiɛke nɛ
ki cèreh binib tukeh, ama bɛn bugbɛn ŋa toh bɛ ń taa bi'nɔbil
mɔnɔn kí mɛ yè. 5 Bi teh bi'bont kɛ binib nɛ ń li ñuɔreh bɛ. Nɛn
bo nɛ bi taah Uwien ya gbɛr ya ñɔbon ki teh itil* iba ni, ĩ piɛ
ki cɛn' bi'tɔb yɛ, ki ñiɛh ki pĩɛndeh bi'liɛr ya ñɔgbɛn. 6 Bi yíe bɛ
ń li kaah binikpɛkpiɛkb ya kànkàan nɛ tinacent ni, ki yíe bɛ ń
li kaah inun bó ya biɛmu bo itáan ya dur ni, 7 ki yíe binib ń
li gbaandeh ki fuondeh bɛ mudaamu ni, ki yih bɛ ‹Cɛnbaa›.
8 Ninbi la li nuunh binib ń li yih nɛ cɛnbaa, kimɛ ni ŋmɔbe
Cɛnbaa uba kpein nɛ. Ni'kɛ yé ninjiɛb nɛ. 9 Ni la yih uba ni'baa
uŋɛndun wuu ni, kimɛ ni ŋmɔbe Baa uba kpein nɛ, u te paaki
bó. 10 Ni la li nuunh uba ń li yih nɛ u'ciɛn, kimɛ ni ŋmɔbe uciɛn
uba kpein nɛ. Wɔn nɛ yé Uwien ya Nigɛndkɛ *Kristo. 11 Ni'ni
wà yé usɛnlier la, wɔ ń li yé ni'tonsɔnl. 12 Wà kpiɛke' u'ba la,
Uwien li yuɔn wɔ. Wà jiin' u'ba tingi la, Uwien li kpiɛke wɔ.»

Nĩ bre iñuɔn ilele ya nib bo
(Mark 12:40; Luk 11:39-42, 44, 47-52; 20:47)

13 *Yesu tí len' ki ye: «Ninbi, *Yiko ya wɔnwɔknb nin
*Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nĩ bre ni'bo, kimɛ ni piindeh
bunañɔbu binib la kɔ Uwien ya bɛl ni nɛ. Ninbi ŋa ń kɔ len,
ka ń tuo binib bà yíe bɛ ń kɔ nnɔ mɔ ń kɔ. [14 Ninbi *Yiko ya
wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nĩ bre ni'bo,
kimɛ ni jinh ki pendeh bikpopiib, nɛ ki kàareh nĩ wuɔkreh, ki
lɛreh ki teh ni yé binimànb nɛ. Nɛn bo nɛ Uwien li dɛre ni'tub
kí cɛn u li dɛre binitɔb ya tub ma bo.]†

15 «Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele
ya nibɛ, nĩ bre ni'bo, kimɛ ni cuonh ni'kɛ saan, ki puonh ikpen,
ni'nun mɔ́n ní lɛ unil uba kpein mɔnɔn kí tien wɔ unil wà pɛ
yiko bo nɛ. Ni tĩ laa' wɔ la, nɛ ni teh wɔ unil wà kpɛ utudɛre
umu wà ŋa ń kpiin ni bolm mile ki cɛn' ninbi.

---

* **23:5** Sufmbɛ là kiɛh Uwien ya gbɛr ya ñɔbon nɛ ki teh itil ni ki kpiɛh bi'yutun.

† **23:14** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 14 ŋa te tu'ni.

16 «Ninbi bisɛnwuɔnjuɔnbɛ, nĭ bre ni'bo; ni tɔkeh ki teh: ‹Unil pole' Uwien ya duku la, na yé niba,› ki liɛbe' ki teh: ‹Unil pole' miñɔ̀km mà te ku'ni nnɔ la, wɔ ń tien u pole' ki ye ma nnɔ.› 17 Ninbi ijɔrjùɔn, ni lɛ bonn cɛn' nitɔnn-i? Miñɔ̀km nnɔ bii Uwien ya duku kùa cère' miñɔ̀km nnɔ yé Uwien yaam-i? 18 Ni tí tɔkeh ki teh: ‹Unil pole' Uwien ya ponpuol la, na yé niba,› ki liɛbe' ki teh: ‹Unil pole' tibonpukaar tà te li'bo nnɔ la, wɔ ń tien u pole' ki ye ma nnɔ.› 19 Ninbi ijùɔn, ni lɛ bonn cɛn' nitɔnn-i? Tibonpukaar nnɔ bii Uwien ya ponpuol là cère' tibonpukaar nnɔ yé Uwien yaar-i? 20 Nɛn bo, unil pole' Uwien ya ponpuol la, u pole' Uwien ya ponpuol ki kpɔbn' nà kɛ te li'bo nnɔ mɔ nɛ. 21 Unil pole' Uwien ya duku la, u pole' Uwien ya duku ki kpɔbn' Uwien wà te ku'ni nnɔ mɔ nɛ. 22 Unil pole' kutaaku la, u pole' Uwien ya biɛk ki kpɔbn' Uwien wà kɛ̀ ki'bo nnɔ mɔ nɛ.

23 «Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nĭ bre ni'bo, kimɛ ni gbiinh ni'ninjo nin ni'kɛn nin ni'mɔsiyuole bolm piik nɛ, ki taah miba ki dienh Uwien, nɛ ki dàandeh nà yé nibonmɔ̀nn yiko nnɔ ni. Nɛn si: tinimɔ̀nt nin micɛcɛkm ya muɔm nin mitekjim mà mɔn. Ni bi li teh nɛn nɛ, ki la sunde tibontɔr tà sĭen' nnɔ bó. 24 Ninbi bisɛnwuɔnjuɔnbɛ, ni cɛh ki ñɛndeh uŋmaŋmaasi nɛ. Ama ki ji ñuh ki kpɔbeh ñɔkmaŋmɛn.

25 «Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nĭ bre ni'bo, kimɛ ni ñikndeh ki cɛndeh isɛn nin tiyer ya puoli nɛ. Ama tù gbe ni sun' tibont tà nin ni'nunfɔke cèreh ni lɛnh tà nɛ. 26 Ninbi Farisiɛnjuɔnmbɛ, kpiɛ mɛn kí cɛnde tu'benku ni, kí yaan tu'puoli bó mɔ ń wende.

27 «Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nĭ bre ni'bo, kimɛ ni naan ikul yà bi pende' yɛ̀ nɛ. Saali mɔn, nɛ benku ni gbe inikpɔb nin tijɔknt kɛ ya bol. 28 Ni'mɔ te nnɔ nɛ. Binib likeh nɛ la, bi teh ni yé binimɔ̀nb nɛ, ama iñuɔn ilele ya gbɛr nin itùonbiɛrɛ nɛ gbe ni'fɛ̀l bo.»

29 «Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nĭ bre ni'bo, kimɛ ni mɛh *Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nnɔ ya kul nɛ, ki mɔngreh binimɔ̀nb ya kul, 30 nɛ ki lienh ki teh: ‹Ti bi là te ti'yaajɛb ya yo la, ta bi li tuo tinbi nin bɛn ń kpaan buñɔbu kí ku *Uwien ya ñɔbonsɔknb.› 31 Ni lienh nà nnɔ nɛ wɔngeh ki teh ni yé binib bà là ku' *Uwien ya ñɔbonsɔknb nnɔ ya yaabii. 32 Ni'yaajɛb là sɔn' itùonbiɛrɛ yà nnɔ, sɔn mɛn kí tonde yɛ̀. 33 Iwɛ ninbi, ni yé iwaalɛb nɛ, ni li tien mila kí ñɛ utudɛre wà li tu nɛ umu wà ŋa ń kpiin ni? 34 Nɛn bo nɛ n li sɔn *biñɔbonsɔknb nin biyɛnfodɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb ni'saan. Ni li ku biba, kí kpɛ bitɔb idɔpɔnpɔn bo, kí ñĭ bitɔb mɔ inalɛbe ni'táan ya dur ni, kí li tuɔnh idu ki jɛ̀ndeh bɛ. 35 Nɛn nɛ cère' Uwien li dɛre ni'tub binib bà bi là ku' bɛ ba

bii' niba nnɔ kɛ bo, kí cin unimɔ̀n Abɛl, ki tĭ baa' Baraki ya bijɛ Sakari, wà ni là ku' wɔ Uwien ya duku ya dubenku nin Uwien ya ponpuol ya sɛsiɛke nnɔ. 36 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, Uwien li dɛre fɛnfɛnnɔ ya nib ya tub tibont nnɔ kɛ bo.»

Yesu kpĭɛndeh Yerusalɛm bo
(Luk 13:34-35)

37 Nɛ ki ye: «Yerusalɛm, Yerusalɛm, a kuuleh *Uwien ya ñɔbonsɔknb, ki yèkreh u sɔnh binib bà a'saan itɛn ki kuuleh bɛ. Uyo kɛ n là yíe ń taan a'nib n'ba saan tɛn ukuoñɔ taakeh u'bumu u'fiɛbe ni ma bo, nɛ ba tuo'. 38 Liike mɛn Uwien sɛln' nɛ ni'kɔnkuɔn ma. 39 N tɔkeh nɛ nɛ, na ji li lɛ nni kí tĭ baa uyo wà ni li len ki ye: ‹Uwien ya mɔnm ń li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo.› »

24

Bi lá li bere Uwien ya duku
(Mark 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 *Yesu siere' Uwien ya duku ya luo bo ki ñɛn' ki joh, nɛ u'panpaankaab nɛkn' wɔ ki wuɔn' wɔ bi mɛn' Uwien ya duku ma bo. 2 Nɛ u ye: «Ni laa' tibont tuu kɛ-a? N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, kuduku kuu nɔ ya tɛnl liba mɔnɔn ŋa lá li juore kí li pɛ tɔl bo, bi lá li bere ku'kɛ nɛ.»

Ijɛnd ya yo lá li te ma bo
(Mark 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Yesu jon' ki tĭ kɛ̀le' Olifi ya siin ya juɔl bo, nɛ u'panpaankaab baa' u'saan bi'baba, ki lá niire' wɔ ki ye: «Tɔke tɛ, tibont nnɔ kɛ lá li tien uyo wà. Ku lɛ dĭɛku ba li wuɔn tɛ kí ye nĭ kpaan' a'babaayo nin unɛndun ya gbenm-i?» 4 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Li bɛn mɛn, ki la cère uba ń tuln nɛ. 5 Kimɛ binib lá li baa ki yɛbe, kí li ŋmɔbe n'yel ki teh bi yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ, kí tuln binib bi yɛbe. 6 Ni li cii binib tɔh lituɔl kɔnkɔnm bii fɔnfɔkm. Cuo mɛn ni'ba, ki la cère ni'fɛ̀l ń li tiinh, kimɛ ti ya bont kɛ li tien nɛ kí yaan, na laan yé gbengbenyo. 7 Linibol liba li jɛ̀ke linibotɔl. Libɛl liba ya nib mɔ li jɛ̀ke libɛtɔl yaab. Mikònm li lu idu ya yɛbe ni, kitink li jènge bùol, bùol. 8 Nɛn kɛ li te tɛn imɛrwiɛn ya cincinm nɛ.

9 «U ya yo nɛ bi lá li cuo nɛ, kí jènde nɛ, kí ku nɛ. Min bo nɛ inibol kɛ li nɛn nɛ. 10 U ya yo nɛ binib bà yɛbe li wiɛ n'sɛn, kí li kuɔreh tɔb, kí li nɛn tɔb. 11 Bitonnɛnñɔbonsɔknb li baa ki yɛbe kí lɛre binib bi yɛbe. 12 Itùonbiɛrɛ li yɛbreh ki joh nɛ. Nɛn nɛ li cère binib bà yɛbe ya yíem ń waake. 13 Ama wà kɛ li mĭnde kí li ŋmɔŋmɔbe kí tĭ fɔre nnɔ, wɔn nɛ li ŋmɛre. 14 Bi li kpaande *Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt tuu unɛndun kɛ ni inibol kɛ ń cii, nɛ kí yaan unɛndun ń gben.»

Nibonn nà ŋməbe ijuəke ya gbɛr
(Mark 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 «Tə, ni li lɛ ijuəke ya bonn nà saah tibont tà kɛ məŋ nnə se Uwien ya duku ya dubenku ni tɛn *Uwien ya ñəbonsəknl Daniɛl là len' nibonn nnə bo ma bo.» (Wà kɛ kàanh la, wə ń li ciih ni'tingi.) 16 Uyo nnə lá baa' la, binib bà te Sude ya tinfɛnm ni nnə, bɛ ń sɛn kí jo ijuən bó. 17 Wà te kudulɛkaaku ya paaki la, u la jiire kí kɔ iden ni, kí taa niba. 18 Wà mə te ikpàan bó la, u la ji ń liɛbe kí kun, wə ń tĭ taa u'liɛrgbenku. 19 U ya yo bipiib bà punbe nin bà ŋməbe mubumu mùa ŋaanh, li ŋməbe micɛcɛkm nɛ. 20 Li kàareh mɛn, Uwien la cère ní sɛn kusɛnañuəku bii *Saba ya daali. 21 Kimɛ binib li ji ijɛnd kí gbien. Haali uŋɛndun ya cincinm, kí lá baa fɛnfɛnnə, nib ŋa laan jin' i ya jɛnd ya bol, ka ji lĭ li ji yè fiebu. 22 Uwien ŋa bi kùore' ijɛnd nnə ya wien bo la, uba mənən ŋa bi li ŋmɛre. U gènde' binib bà nnə bo nɛ cère' u kùore' iwien nnə bo.

23 «U ya yo unil təke' nɛ ki ye: ‹Liike mɛn, *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo te niɛ saan› bii, ‹u te niɛ bó› la, ni la tuo. 24 Kimɛ bitonnɛnmànkunb li baa. Biba li ye bi yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ. Bitəb li ye bi yé *Uwien ya ñəbonsəknb nɛ. Bi li tien micincilnm ya bont nin miyəkm ya bont, kí tuln binib. Bi li nuunh nĭ tuo' la, bɛ ń tuln Uwien gènde' binib bà nnə mənən nɛ. 25 Li bɛn mɛn, n kpiɛ' ki təke' nɛ tigbɛr nnə ŋə.

26 «Nɛn bo, bi təke' nɛ ki ye: ‹Liike mɛn *Kristo te kupenpelku ni› la, la jo mɛn. Bi tí təke' nɛ ki ye: ‹U buə niɛ saan› la, la teke mɛn kí ji. 27 Utɛmɛknde ñɛh lɛnpuoli bó ki tĭ bàareh nintuəli bó ma bo nnə, Unil ya Bijɛ ya baam mə lá li te nnə nɛ. 28 «Liwɛnkpil te nà saan la, inɛnyobl taakeh nɛn saan nɛ.»

Unil ya Bijɛ ya baam ya gbɛr
(Mark 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 «I ya dɛn ya jɛnd gèbre' la, i ya tàan bo,
‹uwien li biike,
uŋmaal ŋa ji li wien,
iŋmaabii li cecere kí lu,
tibont tà ŋməbe mituəm paaki bó li jènge.›
30 U ya yo bi li lɛ Unil ya Bijɛ ya dĭɛku te paaki bó ní. Nɛ inibol yà kɛ te utingbɛn bo nnə ń muə kí kpiɛnde. Bi li lɛ *Unil ya Bijɛ te titɛwəlgbənt ni ki we ní, ki ŋməbe ukpiɛke nin ufaa ki gbien'. 31 Linatunciɛnl li muə uyo wà nnə, u li sən u'tonsənb Uwien ya tondb bɛ ń jo lɛnpuoli nin nintuəli nin ugɛn nin ujie bó, kí cin utingbaan uba kí tĭ baa utə, kí taan Uwien gènde' binib bà nnə kɛ.»

Bukɛnkɛnbu ya kpɛnjɛnm
(Mark 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 «Bukɛnkɛnbu ya tetem yé mikpɛnjɛnm nɛ ni'bo. Ni lá laa' bù tɔh isigben ki teh tifɛr la, ni bɛn ki ye nǐ nɛke uñalɛnd nɛ.*
33 Nnɔ nɛ, ni lá laa' nɛn kɛ la, ní li bɛn kí ye *Unil ya Bijɛ nɛkn' ni'nañuɔn saan ŋɔ†. 34 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, tibont nnɔ kɛ li tien kí lɛ fɛnfɛnnɔ ya nib biɛ ŋa laan kpo' ki gben'. 35 Kutaaku nin kitink li gben. Ama n'gbɛr tun ŋa ŋmɔbe tù ń gben.»

Uba ŋa bɛn lidaali là Unil ya Bijɛ li baa ní
(Mark 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 «Ama uba ŋa bɛn tibont nnɔ li tien lidaali là bii uyo wà. Paaki bó, Uwien ya tondb ŋa bɛn. U'Bijɛ mɔ ŋa bɛn, Uwien Baa baba nɛ bɛn. 37 *Nowe ya yo là te ma bo nnɔ, Unil ya Bijɛ ya baam mɔ lá li te nnɔ nɛ. 38 Nowe ya yo, uyo wà miwuɔm ŋa laan là jin' kitink nnɔ, binib là jinh nɛ ki ñuh, bijɛb kuɔndeh bipiib, bipiib mɔ kunh ticɛr, ki tǐ baa' lidaali là Nowe kɔn' buñɛrciɛnbu. 39 Ba là bɛn ki ye niba li tien bɛ, ki tǐ baa' uyo wà miwuɔm kun' nin bi'kɛ. Uyo wà Unil ya Bijɛ lá li baa ní nnɔ, nǐ li te nnɔ nɛ. 40 U ya yo, bijɛb bile li bɔ bukpàabu ni, bi li taa uba kí dàan utɔ. 41 Bipiib bile li nàanh unɛgɔn uba bo, bi li taa uba kí dàan utɔ. 42 Nɛn bo, la gɔh mɛn, kimɛ na bɛn lidaali là Yonbdaan li baa ní. 43 Ni bɛn ki ye ududaan bi bɛn uyo wà unasu li baa la, wa bi li dɔ ki gɔh, u bi li kɛ ki gu nɛ nasu la kɔ u'den. 44 Nɛn bo, ni'mɔ ń bonde kí li gu, kimɛ uyo wà na maaleh ki teh Unil ya Bijɛ li baa ní nnɔ, u ya yo nɛ u li baa ní.»

Utonsɔnl wà mɔn nin wà bre ya gbɛr
(Luk 12:41-48)

45 «U lɛ tonsɔnl ba nɛ ŋmɔbe mibɛnm u'cɛnbaa du u'bo? Wɔn si: wà ya cɛnbaa de' wɔ ticiɛnt wɔ ń li likeh u'den yaab, kí li loh bɛ tijier uyo wà nǐ kpɛ nɛ. 46 Utonsɔnl nnɔ ya cɛnbaa baa' ki laa' u sɔnh lituonl nnɔ li'donbó la, Uwien ya mɔnm li te utonsɔnl bugbɛn bo. 47 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, u'cɛnbaa li de wɔ ticiɛnt wɔ ń li likeh u'bont kɛ. 48 Ama utonsɔnl nnɔ bre la, u li maale u'fɛ̀l ni kí ye u'cɛnbaa li wuɔke, 49 nɛ kí cin kí li ñih u'tonsɔntɔb, ki pɛ bidɛyib bo, ki jinh, ki ñuh. 50 Utonsɔnl nnɔ ya cɛnbaa li baa ní lidaali là nin uyo wà wa maaleh ki teh u li baa ní. 51 U li bien u'gbɛnɛnt cɛɛn kí cère wɔ ń lɛ iñuɔn ilele ya nib li lɛ utudɛre wà nnɔ. Nɛn saan nɛ u li te ki muɔh, ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.»

25

Bijɛfɛ̀nb piik ya kpɛnjɛnm

---

* **24:32** Sufmbɛ donbó ya kɛnkɛnde teh nnɔ nɛ. † **24:33** Bi li fre kí lɛbre Unil ya Bijɛ nɛkn' ni'nañuɔn saan ŋɔ kí yé nà li tien nnɔ ya yo baa' ŋɔ, nǐ li tien nɛ.

1 «Tɔ, Uwien ya bɛl li naan bijɛfɛ̀nb piik bà taa' bi'fr, bɛ ń tĭ
tuobe wà ŋməbe upiikuɔn nnɔ usɛn bó nɛ.* 2 Bi'ni biŋun yé
ijɔr, nɛ biŋun mɔ yé biceknb. 3 Ijɔr nnɔ taa' bi'fr, ka tuke kpɔm.
4 Biceknb nnɔ taa' bi'fr, ki tuke mikpɔm mɔ ki kpaabe. 5 Piicɛ
nnɔ wuɔke' ma nnɔ, migùɔnm cuo' bɛ nɛ bi gùɔn'.
6 «Kuyɔku ya siik, nɛ bi cii' bi wuureh ufaa bo ki teh: ‹Liike
mɛn, piicɛ nɛkn' ní ŋɔ. Ɲɛ mɛn kí tuobe wɔ usɛn bó.› 7 Nɛ
bijɛfɛ̀nb piik nnɔ kɛ fĭnde', ki bondeh bi'fr. 8 Nɛn saan nɛ ijɔr
iŋun nnɔ tɔke' biceknb biŋun nnɔ ki ye: ‹Pu tɛ mɛn mikpɔm,
ti'fr benh yɛ̀ ń kpiin nɛ.› 9 Nɛ biceknb nnɔ ye: ‹Nĭ yé fɛnm!
Ti'kpɔm ŋa ń baa tinbi nin ninbi kɛ. Li joh mɛn bà kuɔreh
mikpɔm saan kí tĭ dɛ.› 10 Bi bure' bɛ ń tĭ dɛ, nɛ piicɛ baa' ní.
Nɛ biceknb biŋun bà bonde' nnɔ paan' piicɛ nnɔ bo, ki kɔn' bi
teh nà saan upiikuɔn nnɔ, nɛ bi pĭin'.
11 «Tɔ, ijɔr nnɔ mɔ lá baa' ní, nɛ ki ye: ‹Cɛnbaa, Cɛnbaa, pĭire
tí kɔ.› 12 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: ‹N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ma bɛn nɛ.›
13 «Nɛn bo, la gɔh mɛn! Kimɛ na bɛn lidaali là bii uyo wà nɛ.»

Bitonsɔnb bita ya kpɛnjɛnm
(Luk 19:11-27)

14 «*Uwien ya bɛl tí naan ujɛ wà joh usɛn, ki yin' u'tonsɔnb ki
taa' u'faal ki de' bɛ nnɔ nɛ. 15 U taa' milikbim itur iŋun ki de'
uba, ki taa' itur ile ki de' utɔ, ki taa' liturl liba ki de' utɔ mɔ. U
de' bi'kɛ bi li fre kí sɔn ma bo nɛ, nɛ ki pɔk ki siere' ki bure'.
16 Wà teke' itur iŋun nnɔ, i ya tàan bo nɛ u tien' ukpenkpende,
ki laa' kpɛle itur iŋun ki pukn'. 17 Wà teke' itur ile nnɔ mɔ tien'
ukpenkpende ki laa' kpɛle itur ile ki pukn'. 18 Ama wà teke'
liturl liba nnɔ jon' ki tĭ gbin' kubùoku, nɛ ki taa' u'cɛnbaa ya
likbim nnɔ ki subn'.
19 «Nì tete, nɛ bitonsɔnb nnɔ ya cɛnbaa lá liɛbe' ní, ki yíe
wɔ ń bɛnde u'faal kpɛ ma bi'saan. 20 Nɛ utonsɔnl wà là
teke' itur iŋun nnɔ tuke' ní, itur iŋun ki pukn', ki lá tɔke' wɔ
ki ye: ‹Cɛnbaa, a là de' nni itur iŋun nɛ. Liike, n'mɔ tien'
ukpenkpende ki laa' kpɛle itur iŋun ki pukn', yin sɔ.› 21 Nɛ
u'cɛnbaa ye: ‹Nĭ mɔn, a yé utonsɔnmɔnmɔn nɛ, ki sɔn' lituonl
mɔnmɔnm. A tien' mɔnmɔnm tibont tà waa ni. N li tien ŋɛ
tibont tà yɛbe ya ciɛn. Dɛn kí li poknh nin nni.› 22 Nɛ utonsɔnl
wà là teke' itur ile nnɔ mɔ tuke' ní, ki lá tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa,
a là de' nni itur ile nɛ. Liike, n'mɔ tien' ukpenkpende ki laa'
kpɛle itur ile ki pukn', yin sɔ.› 23 Nɛ u'cɛnbaa ye: ‹Nĭ mɔn,
a yé utonsɔnmɔnmɔn nɛ, ki sɔn' lituonl mɔnmɔnm. A tien'
mɔnmɔnm tibont tà waa ni. N li tien ŋɛ tibont tà yɛbe ya ciɛn.
Dɛn kí li poknh nin nni.› 24 Nɛ utonsɔnl wà là teke' liturl liba
nnɔ mɔ tuke' ní, ki lá tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, n bɛn a'bó a'gbɛr

* **25:1** Uyo bo, *Sufmbɛ ya piikuɔndaali, piicɛ nin u'yul nɛ là tĭ ń jo kí taa u'jɛkpen kí tĭ kuɔn.

faa nɛ. Ŋa bule' nà saan la, a ceh nɛn saan nɛ. Ŋa cokn' nà saan la, a woreh nɛn saan nɛ. 25 Nɛn nɛ cère' n sɛn' bujɛwaanbu, ki taa' a'likbim, ki gbin' kubùoku ki subn'. Liike, a'likbim sɔ.› 26 Nɛ u'cɛnbaa ye: ‹Utonsɔnbiɛrɔ sin, ukpaayuon sin, a len' ki ye a bɛn n'bó, ki ye ma bule' nà saan la, n ceh nɛn saan nɛ, ma cokn' nà saan la, n woreh nɛn saan nɛ. 27 A bɛn nnɔ ma nnɔ, bɛ tien' ŋa nín taa' n'likbim ki tĩ ble' banki ŋɔ n lá baa ní la, ń lɛ n'likbim nin kpɛle kí pukn-i?› 28 Nɛ ki ye: ‹Fie mɛn u'turl liba nnɔ, kí taa kí pukn wà ŋmɔbe itur piik nnɔ. 29 Kimɛ wà kɛ ŋmɔbe la, bi li pukn wɔn nɛ, wɔ ń li ŋmɔbe ki gbien'. Wà ŋa ŋmɔbe la, bi li tonde kí fie u ŋmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ. 30 Utonsɔnbiɛrɔ wuɔ wɔn, wa ŋmɔbe kpɛle; ñɛn wɔ mɛn kí tĩ wiɛ saali licinñunl ni. Nɛn saan nɛ u li te ki muɔh, ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.› »

Unil ya Bijɛ li bu binib tibuur

31 «*Unil ya Bijɛ li baa ní, ki li tɔke nin Uwien ya tondb kɛ. U ya yo nɛ u li ŋmɔbe ukpiɛke ki gbien', kí kèle u'bɛrbiɛk bo tɛn ubɛrciɛn. 32 Bi li taan uŋɛndun ya nib kɛ u'nun bó, nɛ wɔ ń bore bɛ tɛn upekpaal boreh ipe nin iwɔb ma bo, 33 kí taa ipe kí jon n'nɔjie bó, kí taa iwɔb kí jon u'nɔgɛn bó. 34 Nɛn saan nɛ ubɛrciɛn li tɔke bà te u'nɔjie bó nnɔ kí ye: ‹Ninbi bà n'Baa tien' nɛ u'mɔnm nnɔ, dɛn mɛn kí lá ji libɛl là u là bonde' lɛ̀ ki ble' nɛ haali uŋɛndun ya cincinm nnɔ. 35 Kimɛ mikònm là cuo' nni, nɛ ni de' nni tijier n jin'. Uñuñun là cuo' nni, nɛ ni de' nni miñunm n ñun'. N là yé ucaan, nɛ ni teke' nni. 36 N là te liñil, nɛ ni de' nni tiwɛngolkaar n gole'. N là bun, nɛ ni baa' ki lá fuonde' nni. N là te lipɛkl ni, nɛ ni baa' n'saan.› 37 Nɛ binimɔ̀nb nnɔ li niire nni kí ye: ‹Yonbdaan, u lɛ yo ba nɛ ti là laa' ŋɛ mikònm ŋmɔbe ŋɛ, ti de' ŋɛ a jin'-i? Ki laa' ŋɛ uñuñun ŋmɔbe ŋɛ, ti de' ŋɛ a ñun'-i? 38 Ki laa' ŋɛ a yé ucaan, ti teke' ŋɛ? Ki laa' ŋɛ a te liñil, ti de' ŋɛ tiwɛngolkaar a gole'? 39 Ki laa' ŋɛ a bun bii a te lipɛkl ni, ti baa' ki lá fuonde' ŋɛ?› 40 Nɛ ubɛrciɛn li jiin bɛ kí ye: ‹N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni là tien' nnɔ ki de' n'yaab ibaan nnɔ ma nnɔ, ni tien' ki de' min nɛ.›

41 «Nɛ kí tɔke bà te n'nɔgɛn bó nnɔ kí ye: ‹Ninbi bà Uwien wiɛ' nɛ miŋùum nnɔ, jɛnde mɛn n'saan, kí tĩ kɔ Uwien sɛ̀re' umu wà wa ń kpiin, ki ble' usɛnpol nin u'tondb nnɔ ni. 42 Kimɛ mikònm là cuo' nni, nɛ na de' nni jier n jin'. Uñuñun là cuo' nni, nɛ na de' nni ñunm n ñun'. 43 N là yé ucaan, nɛ na teke' nni. N là te liñil, nɛ na de' nni wɛngolkaar n gole'. N là bun bii n là te lipɛkl ni, nɛ na baa' ki lá fuonde' nni.› 44 Nɛ bi'mɔ li niire nni kí ye: ‹Yonbdaan, u lɛ yo ba nɛ ti là laa' ŋɛ, mikònm ŋmɔbe ŋɛ bii uñuñun ŋmɔbe ŋɛ bii a yé ucaan bii a te liñil bii a bun bii a te lipɛkl ni, nɛ ta tore' ŋɛ?› 45 Nɛ n li jiin bi'mɔ kí ye: ‹N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, na là tore' n'yaab ibaan nnɔ ma nnɔ, na tore' min nɛ.›

46 Bi li lɛ utudɛre wà ŋa ŋməbe gbenm. Ama binimònb nnɔ bɛn
li lɛ limiɛl là ŋa ŋməbe gbenm nɛ.»

26

Bi kpaan' iyɛ bɛ ń ku Yesu
(Mark 14:1-2; Luk 22:1-2; San 11:45-53)

1 Uyo wà *Yesu len' ni'kɛ ki tĩ gben' nnɔ nɛ ki tɔke'
u'panpaankaab ki ye: 2 «Ni bɛn ki ye iwien ile gɛ̀bre' la, tinbi
Sufmbɛ li jele ti'Pak ya nacenku. U ya yo nɛ bi li taa Unil ya
Bijɛ kí ŋukn binib, bɛ ń tĩ kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo.»
3 Tɔ, bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb taan' bitɔtuɔrciɛnb
ya ciɛn Kayif den u luo bo 4 ki kpaan' iyɛ ki ye bi li bɔle nɛ kí
cuo Yesu, kí ku wɔ. 5 Nɛ ki tɔkeh tɔb ki teh: «Ti la cuo wɔ mɛn
kunacenku nnɔ ya yo. Ti cuo' wɔ u ya yo la, udu ya nib li kpre.»

Upii uba wule' Yesu ya yul bo lɛfina
(Mark 14:3-9; San 12:1-8)

6 *Yesu là te Betani ya du ni, Simɔn, ujend den. 7 U jinh uyo
wà nnɔ nɛ upii uba kɔn' ní ki tuke lɛfina uba u'daaku faa cɛɛn
alabaat* ya dingl ni, bi yih lɛfina nnɔ naar. Upii nnɔ taa' lɛfina
nnɔ kɛ ki wuwule' *Yesu ya yul bo. 8 U'panpaankaab laa' nnɔ
ma nnɔ nɛ bi'benku ni ben', nɛ bi ye: «Bɛ tien' u ñɛ̀nde' lɛfina
wuɔ nɔ? 9 Ti bi li fre kí kuɔre wɔ kí lɛ ilike yĩ ń li yɛbe kí taa kí
de bijiinb-a!»
10 *Yesu bɛnde' bi lienh nà bo, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Bɛ tien'
ni ŋaabeh upii wuɔ ya yɛnm nɔ nnɔ? U tien' nni nà mɔn nɛ.
11 Bijiinb lĩ li te ni'saan uyo kɛ nɛ; ama min ŋa ń li te ni'saan
uyo kɛ. 12 U taa' lɛfina wuɔ ki wule' n'gbɛnɛnt bo ma nnɔ,
u bonde' n'subm nɛ. 13 N tɔkeh nɛ imòn nɛ, bi li kpaande
tigbɛmɔnmɔnt tuu uŋɛndun ni nà saan kɛ nnɔ, bi li len u tien'
nà nɔ bó, ŋɔ binib ń li tiɛn u'bó.»

Sudas yie wɔ ń kuɔre Yesu
(Mark 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba, bi yih wà
Sudas Iskariyɔt nnɔ jon' *bitɔtuɔrciɛnb saan, 15 ki tĩ niire' bɛ
ki ye: «N taa' *Yesu ki ŋukn' nɛ la, ni li de nni ba?» Nɛ bi kaan'
ilike ya kur pita ki de' wɔ. 16 Nɛn daali nɛ u cin' ki nuunh u li
ñɛ isɛn yà kí taa *Yesu kí ŋukn bɛ.

Yesu nin u'panpaankaab jele' Pak ya nacenku
(Mark 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; San 13:21-30)

17 Kpɔnɔ wà ŋa ŋməbe ñɔke ya nacenku ya cincindaali, nɛ
*Yesu ya panpaankaab nɛkn' wɔ ki niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien
ŋɛ Pak ya nacenku ya jier lɛ saan-i?» 18 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ní jo

* **26:7** Alabaat yé litɛnl liba ya bol nɛ li'daaku faa cɛɛn.

udu bó udaan uba saan, kí tĩ tɔke wɔ ki ye: ‹Ti'Cɛnbaa ye u'yo baa'-a, wɔn nin u'panpaankaab li baa kí lá ji Pak ya nacenku ya jier a ya den nɛ.› » 19 Nɛ u'panpaankaab tien' u tɔke' bɛ ma bo, nɛ ki tien' kunacenku nnɔ ya jier.

20 Nĩ juɔre' nɛ *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nnɔ kɛ̀le' ki jinh. 21 Bi jinh uyo wà nnɔ, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni'ni uba li kuɔre nni.» 22 Bi'yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi'kɛ niireh wɔ jɛjɛ ki teh: «Yonbdaan, n teh min ŋa ñí-a?» 23 Nɛ u ye: «Min nin wà taan' ki paan' lisɛnl ni nɔ nɛ li kuɔre nni. 24 Unil ya Bijɛ li kpo tɛn nĩ kɛle' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ma bo nnɔ nɛ. Ama unil wà li kuɔre wɔ nnɔ, nĩ bre udaan bo. Ba bi maa' wɔ mɔnɔn la, nĩ bi li tu.» 25 Nɛ Sudas wà li kuɔre wɔ nnɔ mɔ niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, n teh min ŋa ñí-a?» Nɛ *Yesu ye: «A ye nnɔ.»

Yonbdaan ya jier
(Mark 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korɛnt 11:23-25)

26 Bi te ki jinh tijier ma nnɔ, nɛ *Yesu yuure' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' bɛ, ki ye: «Teke mɛn kí ŋmɔn, nà sɔ yé n'gbɛnɛnt.» 27 Nɛ ki taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, ki taa' ki de' bɛ, ki ye: «Ni'kɛ ń ñu mɛn, 28 nà sɔ yé n'sɛ̀m. Mɛn nɛ wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtieku. Mĩ li puube binib bà yɛbe ya kpɛle bo ŋɔ Uwien ń fère bɛ bi'biɛre. 29 N tɔkeh nɛ nɛ, ma ji li faa kí ñu daam†, haali kí tĩ baa lidaali là min nin ninbi li liɛbe kí taan kí ñu mɛ̀ midɛfɛ̀nm n'Baa ya bɛl ni.»

30 Bi gɛn' Uwien ya yuon ki gben', nɛ ki ñɛn' ki don' Olifi ya siin ya juɔl bo.

Yesu tɔke' Piɛr ki ye u li niɛ kí ye wa bɛn wɔ
(Mark 14:27-31; Luk 22:31-34; San 13:36-38)

31 Tɔ, *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Kuñɔnku kuu nɔ, nà li tu nni nnɔ li cère ni'kɛ ń sɛn kí dàan nni, kimɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹N li ku upekpaal, nɛ upepɛke kɛ ń yɛre.› 32 Ama uyo wà n li mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ, n li liere nɛ kí jo Galile.» 33 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Nà li tu ŋɛ nnɔ li cère bi'kɛ ń sɛn kí dàan ŋɛ mɔnɔn la, min ŋa ń sɛn kí dàan ŋɛ fiebu.» 34 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, kuñɔnku kuu, a li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ.» 35 Nɛ Piɛr ye: «Haali bi li ku min nin sin kɛ mɔnɔn la, ma ń niɛ kí ye ma bɛn ŋɛ.» Nɛ u'panpaankaab kɛ mɔ len' nnɔ.

Yesu kàare' niba saan bi yih nɛ̀ Gɛtsemani
(Mark 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab tĩ baa' niba saan, bi yih nɛ̀ Gɛtsemani. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Juore mɛn niɛ saan, ń jɛnde kí tĩ kàare.» 37 Nɛ ki taa' Piɛr nin Sebede ya bijiɛb bile ki bure'.

† **26:29** Midaam nnɔ yé isibii ya daam mà bi yih mɛ̀ fɛn nnɔ nɛ.

Bujɛwaanbu cin' ki kɔh wɔ nɛ u'yɛnm saah, 38 nɛ u tɔke' bɛ ki ye:
«N'yɛnm saa' ki tĭ kɛnde' tɛn mikuum nɛ benh nin nni. Ni'mɔ
ń juore niɛ saan, ki la gɔh.»
39 U jɛnde' waamu, nɛ ki pùon', ki kàareh ki teh: «O, n'Baa,
nĭ tuo' la, á cère ijɛnd yiɛ ń jɛnde nni. Ama la cère nè ń li yé
min yíe ma bo, cère nè ń li yé sin yíe ma bo.»
40 U liɛbe' ní u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi dɔ ki
gɔh nɛ, nɛ u tɔke' Piɛr ki ye: «O! Na ń fre kí la gùɔn kukurku
kuba mɔnɔn-ii? 41 La gɔh mɛn, kí li kàareh ŋɔ ki la lu biikm ni.
Ni'yɛnm yíe, ama mituɔm nɛ pɔre' nɛ.»
42 Nɛ ki tí jɛnde' waamu, ki kàare' nle bo ki ye: «O, n'Baa, na
ń tuo á jɛnde n'saan ijɛnd yiɛ nɔ la, cère a'yíem ń tien.» 43 U tí
liɛbe' ní u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi tí gɔh nɛ, kimɛ
migùɔnm nɛ ñɔ̀nde' bɛ.
44 Nɛ u dàan' bɛ, ki tí jɛnde' waamu, nɛ ki kàare' nta bo nin
i ya ñɔbonbaab. 45 U tí liɛbe' ní u'panpaankaab nnɔ saan, nɛ
ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni biɛ ki fuoreh nɛ ki gɔh-a! Uyo nɛkn' ní ŋɔ!
Bi li taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn bibiɛrdɛnb. 46 Fii mɛn tí jo. Liike
mɛn, wà kuɔre' nni nnɔ nɛkn' ní ŋɔ.»

Yesu ya cuom
(Mark 14:43-50; Luk 22:47-53; San 18:3-12)

47 U laan biɛ ki lienh nɛ Sudas u'panpaankaab piik nin
bile nnɔ ya uba baa' ní nin linigociɛnl bi tuke mujusiemu
nin ilɛnbɛn. Bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb nɛ sɔn' bɛ ní.
48 Sudas wà kuɔre' *Yesu nnɔ tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ni lá laa'
n jon' ki tĭ lɔkn' wà la, wɔn nínɔ, ní cuo wɔ.»
49 U pɔk ki cuon' ki nɛkn' Yesu, nɛ ki ye: «Cɛnbaa, n fuondeh
ŋɛ,» nɛ ki lɔkn' wɔ. 50 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «N'jɔ, tien a baa'
á tien nà.»
Nɛn saan nɛ binib nnɔ nɛkn' ki lá cuo' Yesu. 51 Bà te Yesu
saan nnɔ ya uba nère' u'jusiek ki gɛ' ki paare' bitɔtuɔrciɛnb
ya ciɛn ya tonsɔnl uba ya tubl. 52 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye:
«jiin a'jusiek nnɔ kí cùɔn ki'tuɔku ni, kimɛ wà kɛ kuuleh nin
kijusiek la, kijusiek nɛ li ku u'mɔ. 53 Ŋa bɛn ki ye n miɛ'
n'Baa Uwien la, u li sɔn ní u'tondb icɛk icɛk piik nin ile n'saan
fɛnfɛnnɔ-ɔɔ?‡ 54 N tien' nnɔ la, nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni
nnɔ li tien mila kí tien-i?»
55 Nɛn saan nɛ u tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ni tuke mujusiemu
nin ilɛnbɛn ní lá cuo nni tɛn n yé udukond nɛ-a! N là kaah
idaan kɛ *Uwien ya duku ya luo bo ki wɔknh binib, nɛ na cuo'
nni u ya yo. 56 Nɛn kɛ tien' ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle'
nà *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nè ń tien nɛ.»
Nɛn saan nɛ u'panpaankaab kɛ sɛn' ki dàan' wɔ.

‡ **26:53** Erom ya sojacɛkl liba ya sojambɛ là li baa tɛn itur iluob.

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Yesu tibuur
(Mark 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; San 18:13-14, 19-24)

57 Binib bà cuo' *Yesu nnɔ taa' wɔ ki jon' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn Kayif den, *Yiko ya wɔnwɔknb nin Sufmbɛ ya ciɛnb taan' nà saan nnɔ. 58 Piɛr pɛ *Yesu bo, ki te fɔnfɔkm, ki tĭ baa' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn den nɛ ki kɔn' ki tĭ kɛ̀le' biguguurb saan, wɔ ń liike nĭ li gben ma bo. 59 Bitɔtuɔrciɛnb nin tibuur ya cɛkl yaab kɛ nuunh bi li dule kutonnɛnku kùa bo kí biin Yesu ŋɔ kí ku wɔ nɛ. 60 Nin binib baa' ki lá nɛn' u'bo kutonnɛnku ki yɛbe ma kɛ nnɔ, ba laa' u'biil. Mifɔfɔrm nɛ biñɔŋmaadɛnb bile baa' 61 ki lá len' ki ye: «Ujɛ wuɔ len' ki ye: ‹N li fre kí bere Uwien ya duku, kí liɛbe kí mɛ kù iwien ita.› »

62 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn fii' ki sere', ki tɔke' *Yesu ki ye: «Ŋa ń len kí jiin-ii? Ŋa ŋmɔbe tuba á len kí jiin binib bà biindeh ŋɛ nɔ-ɔɔ?» 63 *Yesu ŋmin, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tɔke' wɔ ki ye: «Uwien wà fuobe ya yel bo, a yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo, ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ la, tɔke tɛ.» 64 Nɛ *Yesu ye: «Sin nɛ ye nnɔ. Ama n tɔkeh nɛ nɛ, kí ñɛ fɛnfɛnnɔ kí taa kí li joh, ni li lɛ Unil ya Bijɛ kɛ Uwien, mituɔm kɛ ya daan ya jie bó, ki li lɛ wɔ titɛwɔlgbɔnt ni paaki bó, u we ní.»

65 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn kɛre' wɔn bugbɛn ya liɛrl,§ nɛ ki ye: «U suke' Uwien nɛ. Ta ji nuunh mànkunl. Ni cii' u suke' Uwien ma bo. 66 Ni maaleh mila?» Nɛ bi ye: «U kpɛ mikuum nɛ.»

67 Nɛn saan nɛ bi cɛreh u'nun bó tiñinsɛnt, ki kureh wɔ, nɛ bitɔb mɔ kpɔ̀breh wɔ itɛnpɛ, 68 ki tɔkeh wɔ ki teh: «A yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo la, bukre wà ñi' ŋɛ.»

Piɛr niɛ' ki ye wa bɛn Yesu
(Mark 14:66-72; Luk 22:56-62; San 18:15-18, 25-27)

69 Tɔ, Piɛr kɛ uluo bo, nɛ upiitonsɔnl uba baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «A'mɔ là te nin Galile ya *Yesu wuɔ nɛ.» 70 Nɛ Piɛr niɛ' bi'kɛ ya nun bó ki ye: «Ma bɛn a ye á ye bà.» 71 U joh bunañɔjɛbu bó, nɛ upiitonsɔntɔ laa' wɔ, ki tɔke' binib bà te ni'saan nnɔ ki ye: «Ujɛ wuɔ mɔ là te nin Nasarɛt ya *Yesu nɛ.» 72 Nɛ u tí niɛ' ki pole' ki ye: «Ma bɛn ujɛ bugbɛn.»

73 Nĭ pukn' waamu, nɛ binib bà te ni'saan nnɔ baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Nì yé imɔ̀n nɛ, a'mɔ yé *Yesu yaab ya uba nɛ; a'lenm nɛ wɔngeh a yé nà bó yɔ.» 74 Nɛ Piɛr cin' ki niɛh ki poleh ki teh «Ma bɛn ujɛ wuɔ nɔ. N nɛn' la, Uwien la dàan nni.» Nɛ ukuojɛ pɔk ki muɔ' i ya tàan bo. 75 Nɛn saan nɛ Piɛr tiɛre' *Yesu bi tɔke' wɔ ma ki ye: «A li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ nnɔ.» Nɛ ki ñɛn' saali, ki tĭ muɔ' ki gbiɛnde' cɛɛn.

§ **26:65** Sufmbɛ bo kí kɛre liliɛrl ya tingi si: unil ya benku ni ben' bii u te uyɛnsaa ni nɛ.

27

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur
(Mark 15:1; Luk 23:1-2; San 18:28-32)

1 Nì faa' kutɛnŋɛsɔnsɔnku, nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya
ciɛnb kɛ kèle' ki bonde' ki liike' bi li tien ma kí ku Yesu. 2 Bi
lòle' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki tĭ ŋukn' gobina Pilat.

Sudas kpo' ma bo
(Itùon 1:18-19)

3 Tɔ, Sudas wà kuɔre' *Yesu nnɔ laa' bi bun' *Yesu tibuur ki
ye u kpɛ mikuum ma nnɔ, u'yɛnm ŋaabe' ki gbien', nɛ u jiin'
ilike ya kur pita nnɔ, wɔ ń tĭ de bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya
ciɛnb, 4 nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «N bii' nɛ. N kuɔre' unil wà ŋa ŋmɔbe
biil nɛ.» Nɛ bi ye: «Na yé ti ya gbɛr, a'yaar nínɔ.» 5 Nɛ u taa' ilike
ya kur nnɔ ki wiɛ' Uwien ya duku ni, ki siere', nɛ ki jon' ki tĭ jɔn'
u'ba.

6 Tɔ, bitɔtuɔrciɛnb gèngènde' ilike ya kur nnɔ, nɛ ki ye: «Nì
yé misèm ya like nɛ. Ti'yiko ŋa ń tuo tí taa yĭ kí kpĭen Uwien
ya duku ya liklɛkl ni.» 7 Bi gbiere' ki liike' bi li tien yĭ ma, nɛ ki
taa' yĭ ki dɛ' umaar ya kpàabu, bɛ ń li subeh bicɛnb. 8 Nɛn bo
nɛ bi yih ni'saan «Misèm ya kpàabu» haali nin fɛnfɛnnɔ.

9 Nĭ tien' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Seremi là len' ma ki ye: «Bi
taa' ilike ya kur pita nɛ; Israyɛl yaab là kpaan' udaan ya daaku
ubiɛn wà nnɔ, 10 nɛ ki dɛ' umaar ya kpàabu. Yonbdaan là tɔke'
nni ki ye nnɔ nɛ.»

Pilat bun' Yesu tibuur
(Mark 15:2-5; Luk 23:3-5; San 18:33-38)

11 *Yesu se gobina Pilat ya nun bó, nɛ u niire' wɔ ki ye: «Sin,
a yé Sufmbɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?» Nɛ Yesu jiin' wɔ ki ye: «Sin nɛ ye
nnɔ.» 12 Bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb biindeh Yesu, ama
wa len' tuba. 13 Nɛ Pilat tɔke' wɔ ki ye: «Ŋa ciih bi biindeh ŋɛ
mibiinm mà kɛ ya bol-ii?» 14 Ama *Yesu ŋa jiin' wɔ ñɔbonl liba
mɔnɔn. Nɛn nɛ cuo' wɔ miyɔkm cɛɛn.

Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpɛ mikuum
(Mark 15:6-15; Luk 23:13-25; San 18:39–19:16)

15 Sufmbɛ ya Pak ya nacenku kɛ nacenku ya yo la, Pilat tĭ
ń ñɛn lipɛkl ya nil wà linigol yíe wɔ nɛ kí wiɛ. 16 U ya yo ki
laa' unil uba te lipɛkl ni u'yel kpére', bi yih wɔ *Yesu Barabas.
17 Linigol taan' ma nnɔ, nɛ Pilat niire' lè ki ye: «Ni yíe ń ñɛn ŋmɛ
lipɛkl ni? *Yesu Barabas bii *Yesu wà bi yih wɔ *Kristo nnɔ?»
18 Pilat niire' nnɔ, kimɛ u bɛn ki ye bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ
ya ciɛnb ŋmɔbe kinɛnk nɛ *Yesu bo. Nɛn nɛ cère' bi taa' wɔ ki
lá ŋukn' wɔ.

19 Uyo wà Pilat kɛ ki buh *Yesu tibuur nnɔ, nɛ u'po sɔn' ki
tɔke' wɔ ki ye: «La taa a'gbɛr kí kuɔn ujɛ wà ŋa ŋmɔbe biil nɔ ya

gbɛr ni. Kimɛ ujɛ bugbɛn bo, n dɛkn' tidɛknt kuñɔnku kuu tù wiɛbe nni cɛɛn.»
20 Ama bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb sure' linigol nnɔ
ki ye lɛ ń tɔke Pilat wɔ ń wiɛ bɛ Barabas, kí ku Yesu. 21 Nɛ Pilat
tí niire' bɛ ki ye: «Bijɛb bile biɛ ni, ni yíe ń wiɛ u la?» Nɛ bi ye:
«Wiɛ Barabas.» 22 Nɛ Pilat niire' bɛ ki ye: «Nnɔ la, *Yesu wà bi
yih wɔ *Kristo nnɔ, n li tien wɔ mila?» Nɛ bi'kɛ ye: «Bɛ ń kpɛ
wɔ udɔpɔnpɔn bo.» 23 Nɛ u tí niire' bɛ ki ye: «U tén ki bii' li lɛ
biil nɛ?» Nɛ bi tùɔreh ki wuureh ki gbiekeh ki teh: «Bɛ ń kpɛ
wɔ udɔpɔnpɔn bo.»
24 Pilat laa' wa ń fre kí tien niba, bi kpireh ki joh nɛ, nɛ u
taa' miñunm, ki nire' bi'nun bó, nɛ ki ye: «Ma te ujɛ wuɔ ya
kuum ni. Nĩ yé ni ya gbɛr nɛ.» 25 Nɛ bi'kɛ ye: «Cère u'kuum ń li
yé tinbi nin ti'bumu ya gbɛr.» 26 Pilat wiɛ' bɛ Barabas, ki cère'
u'sojambɛ ñi' *Yesu inalɛbe, nɛ u taa' wɔ ki de' bɛ bɛ ń tĩ kpɛ wɔ
udɔpɔnpɔn bo.

Sojambɛ lɛh Yesu
(Mark 15:16-20; San 19:2-3)

27 Tɔ, Pilat ya sojambɛ nnɔ taa' *Yesu ki kɔn' Pilat den uluo
bo, nɛ ki taan' bi'cɛkl ya sojambɛ kɛ, ki guɔn' ki linde' wɔ, 28 ki
gore' wɔ, nɛ ki taa' kuliɛrmónmónku kuba ki goln' wɔ, 29 ki taa'
ikonkon ki lònlòn' uyukpɛkpiɛ ki kpɛle' u'yul, ki taa' lilɛnbɛnl
ki ŋukn' u'nɔjie ni, nɛ ki gbaandeh u'nun bó, ki lɛh wɔ ki teh:
«Sufmbɛ ya bɛrɔ, ti fuondeh ŋɛ-a!» 30 Nɛ ki cɛreh u'bo tiñinsɛnt,
ki taah lilɛnbɛnl nnɔ ki kpaakeh u'yul bo. 31 Bi lɛ' wɔ ki tĩ gben',
nɛ ki gore' kuliɛrmónmónku nnɔ, ki taa' u'wɛngolkaar ki jiin'
ki goln' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki bure' bɛ ń tĩ kpɛ udɔpɔnpɔn bo.

Bi kpɛ' Yesu udɔpɔnpɔn bo
(Mark 15:21-32; Luk 23:26-43; San 19:17-27)

32 Bi tĩ ñɛh udu ni ma nnɔ, nɛ ki cende' ujɛ uba bi yih wɔ
Simɔn, u yé Sirɛnn ya du ya nil nɛ. Bi cuo' ujɛ bugbɛn ki wɔbn'
wɔ, wɔ ń tuke *Yesu ya dɔpɔnpɔn. 33 Bi tĩ baa' niba saan, bi
yih nɛ̀ Golgota, ni'tingi si: «Kuyukpɔbku ya Bùol.» 34 Nɛ ki taa'
midaam mà cuuke' nà to kɛrkɛri ki de' Yesu, ki ye wɔ ń ñu. U
lèn', nɛ ki yĭe' ka ñun'.
35 Sojambɛ nnɔ kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo. Nɛ ki taa'
u'wɛngolkaar ki fùɔre' imúɔn ki gbiire' tù, 36 nɛ ki kɛ ni'saan ki
gu wɔ. 37 Bi là kɛle' nà cère' bi kpɛ' wɔ nnɔ ki tɛbn' u'dɔpɔnpɔn
bo u'yul bó. Bi là kɛle' ki ye: «Sufmbɛ ya bɛr *Yesu sɔ nɔ.» 38 Bi
kpɛ' idukond ile mɔ u'saan idɔpɔnpɔn bo, bi kpɛ' uba u'nɔjie
bó, ki kpɛ' u'tɔ u'nɔgɛn bó.
39 Binib bà gèbreh ni'saan nnɔ sukreh wɔ ki gònbeh iyul ki
tɔkeh wɔ 40 ki teh: «Sin wà ye a li bere Uwien ya duku kí liɛbe kí

mɛ kù iwien ita nnɔ, ŋmiɛn a'ba-a! A yé Uwien ya Bijɛ la, jiire
ní udɔpɔnpɔn wuu bo-a!»
41 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin Yiko ya wɔnwɔknb nin Sufmbɛ ya
ciɛnb mɔ lɛh wɔ ki teh: 42 «U ŋmiɛn' binitɔb nɛ, ka ń fre kí ŋmiɛn
u'ba-a! U yé Israyɛl yaab ya bɛr la, wɔ ń jiire ní udɔpɔnpɔn wuu
bo fɛnfɛnnɔ, ŋɔ tí teke wɔ kí ji. 43 U du Uwien bo nɛ, ki tɔke' ki ye
u yé Uwien ya Bijɛ. Uwien yíe wɔ la, wɔ ń ŋmiɛn wɔ fɛnfɛnnɔ.»
44 Nɛ idukond yà bi kpɛ' yè u'saan idɔpɔnpɔn bo nnɔ mɔ
sukreh wɔ nnɔ.

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo
(Mark 15:33-41; Luk 23:44-49; San 19:28-30)

45 Tɔ, kuwensiiku ya yo nɛ nĭ ci' ki bĭike' utingbɛn kɛ bo ki tĭ
baa' kutaajuɔku tikur tuta ya yo. 46 Nĭ tuoh tikur tuta ya yo nɛ
*Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «Eli, Eli, lama sabaktani?» Ni'tingi
si: «N'Wien, n'Wien, bɛ tien' a wiɛ' nni?»
47 Binib bà se ni'saan nnɔ ya biba ŋa cii' u wuure' ki ye bà
mɔnmɔnm nɛ ki ye: «U lii yih Eli nɛ.» 48 Nɛ bi'ni uba sɛn' i ya
tàan bo ki jon' ki tĭ yuure' ticitɔnt, ki lá sèkn' midɛŋmiŋmiikm
miba ni, ki taa' ki tuun' lilɛnbɛnl bo, ki tɛnde' ki kòle' u'ñɔbu ki
ye wɔ ń muɔre. 49 Nɛ bà sĭen nnɔ ye: «Dàan, tí liike *Eli li baa
kí lá ŋmiɛn wɔ bii wa ń baa.»
50 Nɛn saan nɛ *Yesu tí wuure' ufaa bo, nɛ ki kpo'. 51 U ya
yo nɛ kukpɛlcɛkpɛkpiɛku kùa bore' Uwien ya duku ni bolm
mile nnɔ kɛre' ku'siik ni paaki ki tĭ ci' tingi. Kitink jènge', itɛn
yɛyɛkre', 52 ikul bibiire', nɛ Uwien cère' binib bà là pɛ u'sɛn bo
ki kpo' nnɔ mɛkre' ki yɛbe. 53 Bi ñɛn' ikul ni, nɛ *Yesu mɛkre'
uyo wà bitɛnkpiib ni nnɔ, bi kɔn' Uwien ya du Yerusalɛm ni, ki
cère' binib laa' bɛ ki yɛbe.
54 Sojambɛ kobk ya ciɛn nin sojambɛ bà te *Yesu saan ki gu
wɔ nnɔ laa' kitink jènge' ma, ki laa' tibont tà kɛ tien' nnɔ, nɛ nĭ
cuo' bɛ bujɛwaanbu ki gbien', nɛ bi ye: «Imɔn, ujɛ wuɔ mɔnbe
ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ.» 55 Bipiib biba mɔ là te ni'saan ki yɛbe,
ki se fɔnfɔkm ki likeh. Bi là ñɛn' haali Galile nɛ ki pɛ u'bo ki
toreh wɔ. 56 Bi'ni biba si: Mari Madelɛnn nin Saak nin *Yosɛf
ya naa Mari nin Sebede ya bijiɛb ya naa.

Yesu ya subm
(Mark 15:42-47; Luk 23:50-56; San 19:38-42)

57 Nĭ juɔre', nɛ ufàadaan uba baa' ní ki yé Arimate ya nil, bi
yih wɔ *Yosɛf. U mɔ là yé *Yesu ya panpaankɛ nɛ. 58 U jon' Pilat
saan ki tĭ tɔke' wɔ ki ye u tuo' la, wɔ ń cèbe wɔ *Yesu ya gbɛnɛnt.
Nɛ Pilat de' usɛn ki ye bɛ ń cèbe wɔ tù. 59 Nɛ *Yosɛf taa' *Yesu
ya gbɛnɛnt, ki taa' kukpɛlcɛfènku ki tɛntɛn' tù, 60 ki taa' tù ki
tĭ ble' ufɛle uba ni, ki binde' kutɛngbengbenku kuba, ki bĭin'
bufɛnañɔbu nɛ ki bure'. U là cère' bi cube' ufɛle nnɔ kujɔtɛnku

kuba ya kɛle ni nɛ ki de' wɔn bugbɛn. Ba laan là sube' nil len.*
61 Mari Madelɛnn nin Maritɔ nnɔ mɔ là te ni'saan, ki kɛ likul
nnɔ ya nun bó.

Sojambɛ gu Yesu ya kul

62 Lidaali là bi bondeh *Saba ya daali nnɔ gèbre', nǐ faa' nɛ
bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ taan' ki jon' Pilat saan, 63 ki
tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti tiɛre' ki ye utonnɛndaan nnɔ là fuobe
ma nnɔ, u là ye u kpo' la, wienta daali u li mɛkre bitɛnkpiib ni.
64 Nɛn bo, cère sojambɛ ń li gu u'kul, ki tǐ baa' wienta daali,
ŋɔ u'panpaankaab la baa kí lá suu kí ñɛn u'gbɛnɛnt, kí tɔke
binib kí ye u mɛkre' bitɛnkpiib ni nɛ. Bi tien' nnɔ la, ku ya
tonnɛnfɔrkaaku li cɛn kukpiɛku.» 65 Nɛ Pilat ye: «Sojambɛ sɔ.
Li joh mɛn ki tǐ cère bɛ ń li gu u'kul ni yíe ma bo.» 66 Nɛ bi
bure' ki tǐ pɔle' ki diɛke' litɛnl là bi likul nnɔ, ki cère' sojambɛ
nnɔ gu.

28

Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni
(Mark 16:1-10; Luk 24:1-12; San 20:1-10)

1 *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li faa nnɔ, nɛ Mari
Madelɛnn nin Maritɔ wɔre' ki fii' ki jon' bɛ ń tǐ gɔnde likul nnɔ.
2 I ya tàan bo nɛ kitink jènge' ki gbien', nɛ Yonbdaan ya tond
uba ñɛn' paaki bó ní, ki lá biire' litɛnl nnɔ ki binde' lè, ki kèle'
li'bo. 3 U windeh tɛn utɛmɛknde, nɛ u'wɛngolkaar pǐen tein.
4 Sojambɛ bà gu likul nnɔ laa' wɔ ma nnɔ, bujɛwaanbu cuo' bɛ
cɛɛn. Bi'gbɛnɛnt ŋɔh, nɛ bi fifike'.

5 Nɛ utond nnɔ tɔke' bipiib nnɔ ki ye: «Ninbi, la fɛnge mɛn.
N bɛn ni nuunh *Yesu wà bi là kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo nnɔ nɛ.
6 Wa ji te niɛ saan. U mɛkre' tɛn u là len' ma bo nɛ. Dɛn mɛn, kí
liike u là dɔ nà saan. 7 Jo mɛn tonm kí tǐ tɔke u'panpaankaab
kí ye u mɛkre', ki liere' bɛ ki bure' Galile bó ŋɔ. Bi li tǐ lɛ wɔ nɛn
bó nɛ. N ŋmɔbe tun nɛ ń tɔke nɛ.»

8 Nɛ bipiib nnɔ pɔk ki siere' likul nnɔ saan; bujɛwaanbu
ŋmɔbe bɛ, ama bi'yɛnm mɛn sɔnge cɛɛn nɛ bi tiinh ki joh bɛ
ń tǐ tɔke *Yesu ya panpaankaab Uwien ya tond nnɔ tɔke' bɛ nà
nnɔ.

9 Bi joh ma nnɔ nɛ *Yesu cende' bɛ usɛn ni, ki fuonde' bɛ. Nɛ
bi gbaan' u'nintuɔli, ki cuo' u'tàan ki puke' wɔ. 10 Nɛ u tɔke' bɛ
ki ye: «La fɛnge mɛn. Li joh mɛn kí tǐ tɔke n'panpaankaab kí ye
bɛ ń li joh Galile. Bi li tǐ lɛ nni nɛn bó nɛ.»

Bi pèn' Sojambɛ ilike bɛ ń tɔke kí ye Yesu ŋa mɛkre'

11 Uyo wà bipiib nnɔ joh nnɔ, nɛ sojambɛ bà gu *Yesu ya kul
nnɔ ya biba jon' Yerusalɛm, ki tǐ tɔke' bitɔtuɔrciɛnb bi laa' nà

* **27:60** Sufmbɛ là subeh bitɛnkpiib nnɔ nɛ.

kɛ. 12 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb taan' ki kèle' ki
gbiere', nɛ ki ñɛn' ilike ĩ yɛbe ki de' sojambɛ nnɔ, 13 ki tɔke' bɛ ki
ye: «Li joh mɛn kí li tɔkeh binib ki teh ni dɔ kuñɔnku ki gɔh, nɛ
u'panpaankaab baa' ki lá sun' ki ñɛn' wɔ likul nnɔ ni. 14 Pilat
cii' la, tinbi nɛ li duɔn u'yɛnm kí ñɛn nɛ len.»
15 Sojambɛ nnɔ teke' ilike nnɔ, nɛ ki jon' ki tĩ tien' bi tɔke' bɛ
ki ye ma bo. Nɛn bo nɛ bi kpaandeh tigbɛr nnɔ Sufmbɛ ni haali
nin dinnɔ.

Yesu sɔn' u'panpaankaab uŋɛndun ni ni'kɛ saan
(Mark 16:14-18; Luk 24:36-49; San 20:19-23; Itùon 1:6-8)

16 Tɔ, *Yesu ya panpaankaab piik nin uba nnɔ jon' Galile ni,
lijuɔl là *Yesu là yiɛn' bɛ li'bo nnɔ bo. 17 Bi laa' wɔ ma nnɔ,
nɛ ki gbaan' u'nintuɔli ki puke' wɔ. Ama bi'ni biba jieh. 18 Nɛ
*Yesu nɛkn' bɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Uwien de' nni mituɔm kɛ paaki
nin tingi. 19 Nɛn bo, li joh mɛn inibol kɛ saan, kí tĩ tien bɛ
n'panpaankaab, kí sĩi bɛ Uwien ya ñunm, Baa nin Bijɛ nin
*Mifuoñaanm ya yel bo, 20 kí wɔkn bɛ bɛ ń li boh n tɔke' nɛ
nà kɛ nnɔ. Ní li bɛn kí ye n te ni'saan uyo kɛ kí tĩ baa uŋɛndun
ya gbenm.»

Tigbɛmɔnmɔnt tà
Mark
kɛle' tù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Mark ŋa yé Yesu ya tondb piik nin bile nnɔ ya uba. Ama u cii' Yesu ya gbɛr Piɛr nin Pɔl saan nɛ, kimɛ u tien' bi'saan ki wuɔke'. U kɛle' kugbɔnku kuu ki de' binib bà nnɔ ya biba ŋa yé Sufmbɛ. Wa kɛle' ku'ni bi maa' Yesu ma bo, ka kɛle' Yesu len' tigbɛr tà nnɔ mɔ nĭ fɔke, ama u tùɔre' ki kɛle' Yesu sɔnsɔn' itùon yà nin u tien' miyɔkm ya bont tà kɛ, ki wuɔn' Yesu buu' biwiɛnb nin wɔn nin Sufmbɛ ya ciɛnb finfinde' ma bo nɛ.

Mark cin' u'gbɔnku ma nnɔ, u wuɔn' ki ye Yesu yé Uwien ya Bijɛ nɛ (1:1), ki tĭ tonde' nin wɔn Yesu, Uwien ya Bijɛ ya kuum udɔpɔnpɔn bo ya gbɛr (15:39).

Bi li fre kí gbiire Mark ya gbɔnku ibɔk ile. Libɔkkpiɛkl cinh liyul 1:1 kí tĭ baa iyul 8:26 nɛ libɔkliel cinh iyul 8:27 kí tĭ baa 16:20. Kugbɔnku kuu ya bɔkkpiɛkl ni (1:1–8:26), Yesu buu' biwiɛnb, ki ŋɔre' isɛnpol binib saan, ki wɔkn' binib Uwien ya gbɛr. Ama wa yíe binib ń bɛnde u yé udaan wà nɛ ka toh binib mɔ ń tɔke u yé udaan wà. Kugbɔnku kuu ya bɔkliel ni (8:27–16:20), Mark yíe wɔ ń wuɔn binib kí ye Yesu yé Uwien ya Bijɛ nɛ. U yé Uwien ya Bijɛ ma nnɔ, nɛ cère' u teh miyɔkm ya bont.

Imɔ̀n, Yesu yé Uwien ya Bijɛ nɛ, ama u tuo' ki tien' u'ba unisaal ki tuo' Uwien ya ñɔbu bó, ki jin' ijɛnd ki tĭ kpo' udɔpɔnpɔn bo.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya gbɛr
(Matie 3:1-12; Luk 3:1-18; San 1:19-28)

1 *Uwien ya Bijɛ *Yesu Kristo ya gbɛmɔnmɔnt ya cinm. 2 Tù
cin' tɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là kɛle' ma u'gbɔnku ni ki
ye:
«Liike, n li sɔn n'tond wɔ ń liere ŋɛ,
kí lá tùɔre a'sɛn.
3 Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:
‹Tùɔre mɛn Yonbdaan ya sɛn,
kí cubn u'sɛngbɛnmu kí de wɔ.› »

4 Nnɔ nɛ San wà siih binib Uwien ya ñunm baa' ki te
kupenpelku ni, ki kpaandeh ki teh: «Lèbre mɛn ni'tetem, ń
sĭi nɛ Uwien ya ñunm ŋɔ Uwien ń fère nɛ ni'biɛre.» 5 Nɛ Sude
ya tinfɛnm yaab kɛ nin Yerusalɛm yaab kɛ bàareh u'saan ki
kpiireh bi'biɛre, nɛ u siih bɛ Uwien ya ñunm Sudɛn ya kpenl
ni.

6 San là guo liliɛrl là nnɔ bi taa' ñɔkma ya kobr nɛ ki lòn' lɛ̀. U
là gbin kugbɔnku ya ningbɛnl nɛ u'ciɛk ni. U là jinh inacu nin
tisiir nɛ. 7 U là tɔkeh linigol nnɔ ki teh: «Uba li paan n'puoli
bó ní ki ŋmɔbe mituɔm ki cɛn' nni. Ma kpɛ ń bùɔn kí lore
u'tacɛningbɛn. 8 Min taa' miñunm nɛ ki sɩ̀i' nɛ Uwien ya ñunm.
Wɔn nɛ lá li cère *Mifuoñaanm ń jiire ní ni'bo.»

San sɩ̀i' Yesu Uwien ya ñunm
(Matie 3:13–4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

9 Tɔ, i ya dɛn nɛ *Yesu ñɛn' Nasarɛt, udu wà te Galile ya
tinfɛnm ni nnɔ ki baa' San saan. Nɛ San sɩ̀i' wɔ Uwien ya ñunm
Sudɛn ya kpenl ni. 10 *Yesu ñɛh miñunm ni uyo wà nnɔ nɛ
ki laa' kutaaku kɛre', ki laa' *Mifuoñaanm jiinh ní ki naan
unɛnjel, ki lá kɛ̀le' u'bo. 11 Nɛ uniɛke uba ñɛn' paaki bó ní ki
ye: «Sin, a yé n'bijɛ nɛ, n yíe ŋɛ nɛ n'yɛnm sɔnge a'bo.»

Satan biike' Yesu

12 I ya tàan bo, nɛ *Mifuoñaanm taa' *Yesu ki jon' kupen-
pelku ni. 13 U là tien' len iwien pinan nɛ, nɛ *Satan bɩ̀kreh wɔ.
U te nin kumuɔku ni ya wɛnt nɛ, nɛ Uwien ya tondb toreh wɔ.

Yesu cin' u'tuonl Galile ni

14 Tɔ, nɩ̀ tete nɛ bi lá cuo' San ki pɛkn'. Ni ya puoli bó nɛ
*Yesu jon' Galile ki tɩ̀ kpaandeh Uwien ya gbɛmɔnmɔnt, 15 ki
teh: «Uyo baa'-a! Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ. Lèbre mɛn ni'tetem,
kí teke tigbɛmɔnmɔnt kí ji.»

Yesu yin' bijɛnbɛb binan bɛ ń paan u'bo
(Matie 4:18-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

16 *Yesu cuonh ki kpàakeh Galile ya ñunciɛnm, nɛ ki laa'
Simɔn nin u'ninjɛ Andre te ki wiɛnh bubɛbu. Bi là yé bijɛnbɛb
nɛ. 17 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Paan mɛn n'bo ní, ŋɔ ń cère ní li
taakeh binib ki dienh nni.» 18 Bi dàan' bi'bàan i ya tàan bo,
nɛ ki paan' u'bo.

19 U jɛnde' waamu ki pukn', nɛ ki tí laa' Sebede ya bijiɛb
Saak nin u'ninjɛ San te bi'ñɛrbu ni, ki tùɔreh bi'bàan. 20 *Yesu
yin' bɛ i ya tàan bo nɛ bi dàan' bi'baa Sebede nin u'tonsɔnb
buñɛrbu nnɔ ni, ki paan' u'bo.

Yesu ŋɔre' usɛnpol ujɛ uba saan
(Luk 4:31-37)

21 Yesu nin u'panpaankaab tɩ̀ baa' Kapɛrnawum ya du ni.
*Saba ya daali nɛ *Yesu kɔn' bi'taanl ya duku ni, ki wɔknh
binib Uwien ya gbɛr. 22 Nɩ̀ cuo' binib bà cengeh u'bó nnɔ
miyɔkm cɛɛn, kimɛ wa wɔknh bɛ tɛn *Yiko ya wɔnwɔknb
wɔknh ma bo, u wɔknh bɛ tɛn unil wà du u wɔknh nà bo nɛ.

23 Ujɛ uba mɔ là te *Sufmbɛ ya taanl ya duku nnɔ ni usɛnpol
ŋaake wɔ, nɛ u wuure' 24 ki ye: «Nasarɛt ya Yesu, tinbi nin sin
tu lɛ nɛ? A baa' á lá boln tɛ nɛ-ɛɛ? N bɛn a yé udaan wà. A yé

Uwien ya Niñaan nɛ.» 25 Nɛ *Yesu tiɛn' u'bo ki ye: «ŋmile, kí
siere ujɛ wuɔ saan.» 26 Nɛ usɛnpol nnɔ ñɔnñɔnge' ujɛ nnɔ nin
ufaa, ki wuure' ki gbien', nɛ ki siere' u'saan. 27 Nɛ nǐ cuo' bi'kɛ
miyɔkm cɛɛn. Nɛn saan nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Nì yé bɛ sɔ?
U wɔknh miwɔknfɛ̀nm nɛ ki du mi'bo-a, ki wɔbndeh isɛnpol
mɔnɔn ǐ tuonh u'ñɔbu bó-a!» 28 Nɛn bo nɛ *Yesu ya yel kpére'
Galile ya tinfɛnm ni ni'kɛ saan.

Yesu buu' binib bà bun iwǐɛn kɛ ya bol
(Matie 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 *Yesu nin bà pɛ u'bo nnɔ ñɛn' litaanl ya duku nnɔ ni, nɛ
ki jon' Simɔn nin Andre den. Saak nin San mɔ pǐɛre' bɛ. 30 Tɔ,
Simɔn ya cɔbnaa dɔ ki bun, u'gbɛnɛnt ton. Nɛ bi pɔk ki tɔke'
*Yesu ki ye u bun, 31 nɛ u baa' u'saan ki cuo' u'nuɔ ki fin' wɔ.
U'gbɛnɛnt sɔnge' nɛ u cènde' bɛ.

32 Ni'daali ya tajuɔku uwien lu' ma nnɔ, nɛ bi tukeh bà bun
iwǐɛn kɛ ya bol nin isɛnpol ŋaake bà nnɔ kɛ ya bol ki bàareh
*Yesu saan. 33 Udu nnɔ ya nib kɛ là taan' Simɔn nin Andre den
nɛ bunañɔbu saan. 34 Nɛ *Yesu buu' binib bà bun iwǐɛn kɛ ya
bol bi yɛbe, ki ŋɔre' isɛnpol binib saan ǐ yɛbe ka cèreh ǐ lienh,
kimɛ ǐ bɛn wɔ.

Yesu tɔke' binib Uwien ya gbɛr Galile ya tinfɛnm ni
(Luk 4:42-44)

35 Utɛnŋafaa nɛ *Yesu fii' nǐ bǐike ki ñɛn' ki jon' nib ŋa te
nà saan ki tǐ kàareh. 36 Nɛ Simɔn nin u'tɔntɔknlieb mɔ fii' ki
ñɛn', ki nuunh wɔ, 37 bi tǐ laa' wɔ ma nnɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki
ye: «Binib kɛ nuunh ŋɛ nɛ.» 38 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Tí jo mɛn
nitɔnn bó, itengbaan yà te kɔnkɔnm nnɔ ni ŋɔ ń tǐ tɔke Uwien
ya gbɛr ni'mɔ bó. Kimɛ nɛn bo nɛ n baa'.» 39 Nɛ ki taa' bɛ ki jon'
Galile ya tinfɛnm kɛ ni, ki tǐ kɔh Sufmbɛ ya táan ya dur ni, ki
kpaandeh Uwien ya gbɛr, ki ŋuɔh isɛnpol binib saan.

Yesu cère' ujend uba lùore'
(Matie 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Ujend uba baa' *Yesu saan, nɛ ki gbaan' u'nintuɔli, ki
gbáan' wɔ ki ye: «A yíe la, a li fre kí cère ń lùore.» 41 Yesu muɔ'
wɔ micɛcɛkm cɛɛn, nɛ ki tɛnde' u'nuɔ, ki mɛ' wɔ, ki tɔke' wɔ ki
ye: «N yíe, lùore.» 42 I ya tàan bo nɛ lijendl nnɔ pɔk ki gben'
nɛ u lùore'. 43 Nɛn saan nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye wɔ ń li joh, nɛ
ki kpɛkpɛ' u'bo, 44 ki ye: «Liike a'yul bo ki la tɔke nil, ama jo tí
tǐ lɛ utɔtuɔrkɛ, kí tien milùorm ya tuɔrl tɛn Moyis là ye bɛ ń li
teh ma bo. Nɛn nɛ li wuɔn kí ye a lùore'.» 45 Ama ujɛ nnɔ bure'
ma nnɔ, u tǐ kpaandeh tigbɛr nnɔ ni'kɛ saan nɛ. U tien' nnɔ ma
nnɔ, nɛ *Yesu ŋa ji li fre kí kɔ du uba ni, ka bɔle'. U là juonh
idugbaan nɛ nib ŋa te nà saan. Nɛ binib ñɛh ni'kɛ bó ki bàareh
u'saan.

2

Ujɛ uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cère' u faake'
(Matie 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Iwenkàankɛ gèbre', nɛ *Yesu liɛbe' ki jon' Kapɛrnawum ya
du bó. Binib cii' u te u càan' iden yà nnɔ ni, 2 nɛ linigol taan'
ni'saan ki yɛbe haali fɛnm ŋa ji tĩ te nañɔbu ni mənən. Nɛ u
tɔkeh bɛ Uwien ya gbɛr. 3 Tɔ, binib biba tuke' ujɛ uba u'tàan
nin u'nuɔ kɛ faan' ki baa' Yesu saan. Binib binan nɛ là tuke'
wɔ. 4 Linigol nnɔ bo ba ń fre kí taa wɔ kí nènde *Yesu ma nnɔ,
nɛ ki don' u te kudulɛkaaku kùa ni nnɔ ya paaki, ki cube' libònl
u se nà saan nnɔ, nɛ ki taa' ujɛ nnɔ ki kuɔn' ki yekn' nin linagɛnl
nnɔ ki ble' *Yesu ya nun bó. 5 *Yesu laa' bi teke' wɔ ki jin' ma
nnɔ, nɛ u tɔke' ujɛ nnɔ ki ye: «N'bukɛ, n fère' ŋɛ a'biɛre ŋɔ.»

6 *Yiko ya wɔnwɔknb biba kɛ ni'saan ki maaleh bi'fɛ̀l ni ki
teh: 7 «Bɛ tien' ujɛ wuɔ lienh nɔ nnɔ? U sukreh Uwien nɛ.
Uwien baba ŋa ñí la, ŋmɛ li fre kí fère binib bi'biɛre?» 8 *Yesu
pɔk ki bɛnde' u'yɛnm ni bi maaleh ma bo nɛ ki niire' bɛ ki ye:
«Bɛ tien' ni maaleh nɔ nnɔ ni'yɛnm ni? 9 Ni lɛ ba faa? Ɲ tɔke ujɛ
wuɔ kí ye n fère' wɔ u'biɛre nɛ faa bii wɔ ń fii kí yuure u'nagɛnl
kí li cuonh nɛ faa? 10 Nɛn bo, n li wuɔn nɛ kí ye Unil ya Bijɛ
ŋmɔbe mituɔm uŋɛndun wuu ni wɔ ń fère binib bi'biɛre.» Nɛ
ki tɔke' ujɛ wà ya nuɔ nin u'tàan faan' nnɔ ki ye: 11 «N lienh sin
nɛ, fii kí yuure a'nagɛnl, kí li kunh.»

12 I ya tàan bo nɛ u fii' ki yuure' u'nagɛnl ki ñɛn' saali bi'kɛ
ya nun bó. Nĩ cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn nɛ bi pèkeh Uwien ki teh:
«Ti fii' ma, ta laan laa' niɛ ya bonn ya tunbu.»

Yesu yin' Lefi wɔ ń paan u'bo
(Matie 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 *Yesu liɛbe' ki jon' Galile ya ñunciɛnm ya gbaal, nɛ binib
ligol bàareh u'saan, u tɔkeh bɛ Uwien ya gbɛr. 14 U joh ma nnɔ
nɛ ki laa' ulɛnpotekl uba kɛ lɛnpotekbùol, bi yih wɔ Lefi u yé
Alfe ya bijɛ. Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» Nɛ u fii' ki
paan' u'bo.

15 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu te Lefi den ki jinh tijier.
Bilɛnpotekb ligol nin bibiɛrdɛnb mɔ là kɛ wɔn nin
u'panpaankaab saan ki jinh tijier, kimɛ bi là paakeh u'bo
ki yɛbe. 16 *Yiko ya wɔnwɔknb biba, bà yé *Farisiɛnmbɛ nnɔ
laa' *Yesu nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb tɛ ki jinh tijier ma
nnɔ nɛ bi niire' u'panpaankaab ki ye: «Bɛ tien' u tɛ ki jinh nin
bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb-i?»

17 *Yesu cii' bi len' ma bo, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Binib bà ŋmɔbe
laanfiɛ ŋa nuunh dɔktiɛ, bà bun nɛ nuunh dɔktiɛ. Ma baa' ń yin
nimònb, n baa' ń yin bibiɛrdɛnb nɛ.»

Uñəlòle ya gbɛr
(Matie 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Uyo uba nɛ San ya panpaankaab nin *Farisiɛnmbɛ là lùo
buñəbu, nɛ binib biba baa' ki lá niire' *Yesu ki ye: «Bɛ tien' San
ya panpaankaab nin *Farisiɛnmbɛ yaab lùoh buñəbu a'yaab
bɛn ŋa lùoh?» 19 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Binib bà bi yin' bɛ upiikuɔn
li fre kí lòle buñəbu uyo wà piicɛ laan te bi'saan-ii? Piicɛ laan
te bi'saan la, ba ń fre kí lòle ñəbu. 20 Ama uyo uba we ní bɛ ń
ñɛn piicɛ nnɔ bi'saan ufaa. U ya yo nɛ bi li lòle buñəbu.» 21 Nɛ
ki tí ye: «Uba ŋa ń taa kpɛlcɛfènku ya jenl kí lekn liliɛrkpaal. U
tien' nnɔ la, kukpɛlcɛfènku ya jenl nnɔ li kɛre liliɛrkpaal nnɔ nɛ
libònl nnɔ ń yɛbre kí pukn. 22 Uba mɔ ŋa ń taa midaam mà ŋa
laan muɔ' ki ben' kí piɛke iyəkpaan ni. U tien' nnɔ la, midaam
nnɔ li kpiɛn iyəl nnɔ, kí wule kí ñɛnde nɛ iyəl nnɔ mɔ ń saa. Bi
piɛkeh midaam mà ŋa laan muɔ' ki ben' iyɔfèn ni nɛ.»

Saba ya daali ya gbɛr
(Matie 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 *Saba uba ya daali nɛ *Yesu nin u'panpaankaab gèbreh
ikpàan iba ni. Bi cuonh ki joh ma nnɔ nɛ u'panpaankaab coh
ijifen* ki cienh. 24 Nɛ *Farisiɛnmbɛ niire' *Yesu ki ye: «Bɛ tien'
a'panpaankaab teh yiko kùɔn' nà *Saba ya daali?» 25 Nɛ u tɔke'
bɛ ki ye: «Na laan kaan' *Dafid là tien' ma bo nɛ-ɛɛ? Wɔn nin
u'nib ŋa là ŋməbe jier ma mikònm cuo' bɛ nnɔ 26 u kɔn' Uwien
ya ninbonl ni, uyo wà Abiyatar là yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nnɔ,
ki taa' kpɔnɔ wà bi taa' ki de' Uwien nnɔ ki ŋmɔn', nɛ ki de'
wɔn nin bà tɔke nnɔ bi'mɔ ŋmɔn'. Ama bitɔtuɔrkaab baba nɛ
là ŋməbe usɛn bɛ ń ŋmɔn kpɔnɔ nnɔ.» 27 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye:
«Unisaal bo nɛ Uwien sien' *Saba ya daali, na yé *Saba ya daali
bo nɛ Uwien ñɛn' unisaal. 28 Nɛn bo, Unil ya Bijɛ nɛ ŋməbe usɛn
wɔ ń wuɔn bi li tien nà haali *Saba ya daali mənən.»

3

Ujɛ uba ya nuɔ uba faan', Yesu cère' u faake' Saba ya daali
(Matie 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 *Saba uba ya daali nɛ *Yesu tí liɛbe' ki kɔn' *Sufmbɛ ya
taanl ya duku ni. Ujɛ uba mɔ te len u'nuɔ uba faan'. 2 Nɛ bi
sekndeh ki likeh u li cère ujɛ nnɔ ń faake *Saba ya daali bii wa
ń cère wɔ ń faake, kimɛ bi là nuunh bi li dule nà bo kí biin wɔ
nɛ. 3 Nɛ *Yesu tɔke' ujɛ wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «fii kí sere
siik ni.» 4 Nɛ ki niire' bɛ ki ye: «*Saba ya daali la, unil ŋməbe
usɛn wɔ ń tien nà mən bii nà bre nɛ? U ŋməbe usɛn wɔ ń ŋmiɛn
unil bii wɔ ń ku wɔ nɛ?» Ba jiin' wɔ. 5 Nɛ u liike' bɛ ki gɔbre' ki
bòn' nin ubenpiebe, u'yɛnm saa' bi'yufaa bo, nɛ u tɔke' ujɛ wà
ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «Tɛnde a'nuɔ.» U tɛnde' u'nuɔ nɛ u jire'

* **2:23** Liike Matie 12:1.

u'ciɛm. 6 Nɛn saan nɛ *Farisiɛnmbɛ ñɛn', ki taan' ki kɛ̀le' i ya tàan bo nin Herod yaab bɛ ń gbiere kí liike bi li tien ma kí ku Yesu.

Linigol taan' Yesu saan

7 Nɛ *Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan ki bure' miñunciɛnm bó, nɛ linigociɛnl paan' u'bo. Linigol nnɔ ñɛn' ní Galile ya tinfɛnm ni nin Sude ya tinfɛnm ni 8 nin Yerusalɛm ni nin Idume ya tinfɛnm ni nin mitinfɛnm mà te Sudɛn ya kpenpuol nnɔ ni nin Tir nin Sidɔn ya tinfɛnm ni nɛ. Bi là yɛbe cɛɛn nɛ. Bi cii' *Yesu teh miyɔkm ya bont ma nnɔ nɛ cère' bi baa' u'saan. 9 Nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye bɛ ń taa buñɛrbu kí pùkn miñunm bo wɔ ń kɔ ŋɔ linigol nnɔ la pɛbe wɔ. 10 Kimɛ u là cère' binib faake ki yɛbe ma nnɔ nɛ biwiɛnb kɛ kpiɛleh bɛ ń nɛ̀nde kí mɛ wɔ. 11 Isɛnpol yà ŋaake binib nnɔ laa' wɔ la, ĭ cèreh bi gbaandeh u'nintuɔli nɛ ki wuureh ki teh: «A yé Uwien ya Bijɛ nɛ.» 12 Ama *Yesu tɛngeh isɛnpol nnɔ bo nɛ ki teh ĭ la cère binib ń bɛnde u yé udaan wà.

Yesu gɛ̀nde' u'tondb piik nin bile
(Matie 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu don' lijuɔl bo, ki yin' u yíe binib bà nnɔ. Bi baa' u'saan, 14 nɛ u gɛ̀nde' binib piik nin bile bɛ ń li tuu ki te u'saan, nɛ ki yin' bɛ u'tondb. U gɛ̀nde' bɛ wɔ ń li sɔnh bɛ bi tĭ tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt nɛ, 15 kí li ŋmɔbe mituɔm ki ŋuɔh isɛnpol binib saan. 16 U gɛ̀nde' binib piik nin bile bà nnɔ ya yel sɔ: Simɔn, u baan' wɔ Piɛr 17 nin Sebede ya bijiɛb Saak nin u'ninjɛ San, u baan' bɛ Bowanɛrgɛs, ni'tingi si: «itɛtiɛn ya nib» 18 nin Andre nin Filip nin Batelemi nin Matie nin Toma nin Alfe ya bijɛ Saak nin Tade nin Simɔn wà ya nun món u'du ya gbɛr bo 19 nin Sudas Iskariyɔt wà lá li kuɔre wɔ nnɔ.

Biba ye Yesu ŋmɔbe Bɛlsebul ya tuɔm nɛ
(Matie 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 *Yesu kun' nɛ linigol tí taan' u'saan haali wɔn nin u'panpaankaab ŋa tĭ ŋmɔbe fɛnm bɛ ń ji jier mɔnɔn. 21 U'den yaab cii' nĭ te nnɔ nɛ bi baa' bɛ ń taa wɔ. Kimɛ bi maaleh ki teh u waare' nɛ.

22 Tɔ, Yiko ya wɔnwɔknb bà ñɛn' Yerusalɛm bó ní nnɔ lienh ki teh Bɛlsebul nɛ ŋaake wɔ. Wɔn isɛnpol ya ciɛn nɛ dienh wɔ mituɔm u ŋuɔh isɛnpol binib saan. 23 Nɛ u yin' bɛ ki pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «*Satan li tien mila kí ŋɔre wɔn *Satan? 24 Libɛl liba ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ŋmiɛl ni la, libɛl nnɔ li juore fɛnm nɛ. 25 Iden iba mɔ ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ŋmiɛl ni la, iden nnɔ li juore fɛnm nɛ. 26 Nɛn bo nɛ *Satan liɛbe' ki kɔnh nin u'ba la, u li gben kí juore fɛnm nɛ.

27 «Uba ŋa ń fre kí kɔ ufɛfaa den kí fie u'bont ka ŋmɔbe tuɔm
mà u li kpiɛ kí lòle wɔ kí yaan. U lòle' wɔ la, u ya yo nɛ u li fre
kí kɔ u'den kí fie u'bont kɛ. 28 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, Uwien li fère
binib bi'biɛre kɛ, kí fère bɛ bi suke' wɔ isuk ì yɛbe ki kpɛ ma kɛ.
29 Ama, unil suke' *Mifuoñaanm mɛn la, Uwien ŋa ń fère wɔ,
u'biɛre li juore u'bo nɛ haali uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.» 30 Bi
tɔke' wɔ ki ye usɛnpol nɛ ŋaake wɔ ma nnɔ, nɛ cère' u len' nnɔ.

Yesu ya naa nin u'ninjiɛb
(Matie 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Tɔ, *Yesu ya naa nin u'ninjiɛb baa' ní ki lá te saali, nɛ ki
sɔn' bɛ ń tĭ yin wɔ. 32 Linigol kɛ ki guɔn' wɔ, nɛ bi tɔke' wɔ ki
ye: «A'naa nin a'ninjiɛb [nin a'ninsiɛb]* te saali ki nuunh ŋɛ.»
33 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ŋmɛ nɛ yé n'naa? Bi lɛ yé n'ninjiɛb-i?»
34 Ki liike' ki bòn' binib bà kɛ ki guɔn' wɔ nnɔ nɛ ki ye: «Liike
mɛn, n'naa nin n'ninjiɛb sɔ. 35 Unil wà kɛ teh Uwien yíe nà la,
wɔn nɛ yé n'ninjɛ, ki yé n'ninsɛ, ki yé n'naa.»

4

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm
(Matie 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 *Yesu tí liɛbe' ki jon' Galile ya ñunciɛnm ya gbaal ki tĭ
wɔknh binib Uwien ya gbɛr. Linigociɛnl tí taan' u'saan nɛ u
kɔn' ki kɛ̀le' buñɛrbu ni miñunm bo. Linigol nnɔ kɛ te miñunm
ya gbaal. 2 Nɛ u wɔknh bɛ tibont tù yɛbe mikpɛnjɛnm ni, ki
tɔkeh bɛ ki teh: 3 «Li cengeh mɛn, ukpaal uba nɛ jon' wɔ ń
tĭ plè tibonbuor ya bim. 4 U plèh ma nnɔ, miba lu' usɛngbɛ,
nɛ inuɔn baa' ki lá jin' mɛ̀. 5 Mitɔm lu' kutɛntiɛku bo, tɛnbim
ŋa yɛbe nà saan. Tɛnbim ŋa yɛbe ma nnɔ, nɛ mĭ pɛn' tonm.
6 Uwien ñɛn' ki tonge', nɛ ki sɛ' mɛ̀. Ma ŋmɔbe ñaan mɔnmɔnm
ma nnɔ, nɛ mĭ waan', ki kpo'. 7 Mitɔm mɔ lu' kujɛgorku ni.
Nɛ kujɛgorku kpére' ki wɔbn' mɛ̀ nɛ ma lùon'. 8 Mitɔm mɔ lu'
kitinmɔnmɔnk bo, ki pɛn', ki kpére', ki lùon'. Miba lùon' pitata,
mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ kokobk.» 9 Nɛ ki tí ye: «Wà ŋmɔbe
litubl la, wɔ ń cii.»

Bɛ tien' Yesu pɔh binib mikpɛnjɛnm-i?
(Matie 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 *Yesu nin u'tondb piik nin bile nin binib bà tuu ki paakeh
u'bo nnɔ tĭ te bi'baba ma nnɔ, nɛ bi niire' wɔ mikpɛnjɛnm nnɔ
ya tingi. 11 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Uwien nɛ cère' ninbi bɛnde' u'bɛl
ni ya gbɛbɔlkaar. Binib bà ŋa te u'bɛl ni nnɔ wɔn, nĭ yé bɛn bo
mikpɛnjɛnm baba nɛ, 12 ŋɔ
‹bɛ ń li likeh ka lɛnh,
kí li cengeh ka ciih ni'tingi,

* **3:32** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nin a'ninsiɛb ŋa te tu'ni.

nnɔ ŋa ñí la, bi cii' ni'tingi,
ki lèbre' bi'tetem la,
Uwien li fère bɛ bi'biɛre nɛ.› »

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm ya tingi
(Matie 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 *Yesu niire' bɛ ki ye: «Na cii' mikpɛnjɛnm miɛ ya tingi la,
ni li tien mila kí cii mà kɛ sïen' nnɔ ya tingi? 14 Mikpɛnjɛnm
nnɔ ya tingi sɔ: ukpaal nnɔ te tɛn unil wà tɔkeh binib Uwien
ya gbɛr nɛ. 15 Mibim mà lu' usɛngbɛ nnɔ yé binib bà ciih Uwien
ya gbɛr, *Satan bàareh i ya tàan bo ki lá ñɛndeh tù bi'fèl ni nɛ.
16 Mibim mà lu' kutɛntiɛku bo nnɔ mɔ yé binib bà ciih Uwien
ya gbɛr, ki teknh tù tontonm nin uyɛnsɔnge, 17 ama ka cèreh tù
kpaakeh ñaan bi'fèl ni nɛ, nɛ ta wuɔkreh bi'ni mɔ. Liwɔbl bii
ijɛnd tu' bɛ tu'bo la, bi pɔk kí wiɛ Uwien ya sɛn nɛ. 18 Mibim mà
lu' kujɛgorku ni nnɔ mɔ yé binib bà ciih Uwien ya gbɛr, 19 nɛ
uŋɛndun wuu ya gbɛr nin lifaal ya yɛnmaale yà lɛreh binib
nnɔ nin tibont kɛ ya yɛnmaale kɔh bi'fèl ni, ki wɔbndeh tù, ki
cèreh ta ń fre kí sɔn tuonl. 20 Mibim mà lu' kitinmɔnmɔnk bo
nnɔ mɔ yé binib bà ciih tigbɛr nnɔ, ki teknh tù, ki te tɛn mibim
mà lùonh nɛ. Miba lùonh pitata, mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ
kokobk.»

Lifrl ya kpɛnjɛnm
(Luk 8:16-18)

21 Nɛ *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: «Unil sɛ' lifrl la, u li taa kusɛnku
kí cubn li bo-oo? Bii u li taa lè kí sien igado ya tingi-ii? Wa ń
taa lè kí tuɔn likpɛnkpɛnl bo ka-aa? 22 Kimɛ niba ŋa te ki buɔ
ŋɔ ba lá li lɛ nè, niba mɔ ŋa ń juore kí li buɔ ŋɔ ka lá li ñɛ upaan
bo. 23 Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

24 U tí tɔke' bɛ ki ye: «Liike mɛn ni'yul bo nin ni ciih tigbɛr
tà nɔ. Ni taah nà ki bïkreh tibont ki dienh binitɔb nnɔ Uwien
mɔ li taa nɛn nɛ kí biike kí de nɛ. U li biike kí gèbre nnɔ mɔnɔn
kí de nɛ. 25 Kimɛ wà ŋmɔbe la, bi li de wɔ kí pukn nɛ. Wà ŋa
ŋmɔbe la, bi li tonde kí fie u ŋmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ.»

Kitink cèreh tibonbuor pɛh ma bo ya kpɛnjɛnm

26 Yesu tí len' ki ye: «Uwien ya bɛl naan tibonbuor ya bim mà
ujɛ uba bule' mè u'kpàabu ni nɛ. 27 U gɔh-ɔɔ, u likeh ñɔnku nin
wien ni-ii, mibim nnɔ pɛh nɛ ki kpienh, wa bɛn mï teh ma bo.
28 Kitink nɛ cèreh mï pɛh, ki cinh ki kpienh, kí tï pobe kí maa,
kí tien ijifen, kí fɔre nin mibim. 29 Nï lá ben' ki kpaan' micem
la, nɛ wɔ ń taa puoko kí jo kí tï ce.»

Mibim mà ñilke ya kpɛnjɛnm
(Matie 13:31-32, 34; Luk 13:18-19)

30 *Yesu tí len' ki ye: «Ti li taa ba kí nɛnge Uwien ya bɛl-i? Ti
li taa milɛ kpɛnjɛnm ba kí nɛnge lè? 31 Lï naan mibim mà bi

yih mɛ̀ mutaar nnɔ nɛ. Mɛn nɛ yé mibim mà ñilke tikpinsir kɛ ya bim ni kitink bo. 32 Ama bi bule' mɛ̀ la, mǐ li pɛ kí kpére kí gɛ̀bre kpinsiiku kɛ kpinsiiku, kí tien isigben yà gbenge. Inuɔn li fre kí tere isigben nnɔ ya sɔnge ni kí li kɔ mɔnɔn.»

33 *Yesu taah mikpɛnjɛnm ma sɔ ya bol mǐ yɛbe ki tɔkeh binib Uwien ya gbɛr, bi li fre kí cii ma bo. 34 Wa tɔkeh bɛ tuba ka pɔn' bɛ kpɛnjɛnm. Ama wɔn nin u'panpaankaab lá te bi'baba la, nɛ u tɔkeh bɛ mikpɛnjɛnm nnɔ kɛ ya tingi.

Yesu cère' kutafaaku ŋmile'
(Matie 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Ni'daali ya taajuɔku, uwien benh wù ń kɔ ma nnɔ, nɛ Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cère mɛn tí puore kí jo miñunciɛnm ya gbaatɔl bó.» 36 U cɛ̀be' linigol nnɔ, nɛ u'panpaankaab kɔn' u'saan buñɛrbu ni ki tuke' wɔ ki bure'. Iñɛrtɔ mɔ là pɛ bi'bo. 37 Bi joh ma nnɔ nɛ kutafaabiiku kuba fii', ki cèreh iñungbegbel fih ki yildeh buñɛrbu nnɔ bo, nɛ miñunm kuonh bu'ni haali bù tǐ benh bù ń gbe. 38 Nin nɛn kɛ ŋɔ *Yesu wɔn dɔ buñɛrbu ni nɛ puoli bó ki gɔh ki kuu liyukukul. Nɛ bi baa' ki lá finde' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti benh tí luo, nɛ ŋa tɔnge-ee?» 39 Nɛn saan nɛ u finde', ki tiɛn' kutafaaku nnɔ bo, nɛ ki tɔke' miñunm nnɔ ki ye: «Duɔn suoo.» Nɛ kutafaaku go, ni'kɛ ŋmile' cim. 40 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni sɛn' bujɛwaanbu nɔ nnɔ? Na laan biɛ ki ŋmɔbe tekjim nɛ-ɛɛ?» 41 Bujɛwaanbu cuo' bɛ ki gbien' nɛ bi niireh tɔb ki teh: «U cinbe ki yé bɛ ya nitunbu sɔ, kutafaaku nin miñunm kɛ tǐ boh wɔ?»

5

Usɛnpol ŋaake ujɛ uba Yesu ŋɔre' wɔ
(Matie 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 *Yesu nin u'panpaankaab tǐ baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, Gerasa yaab ya tinfɛnm ni. 2 U ñɛh buñɛrbu ni uyo wà nnɔ nɛ ujɛ uba pɔk ki ñɛn' ikul bó ní ki cendeh wɔ. Usɛnpol nɛ là ŋaake wɔ. 3 U là kɔ bi subeh binib tijɔlulnt tà ni nnɔ nɛ. Bi lòle' wɔ tikudɔkr mɔnɔn la, u cienh tù nɛ. Nɛn bo nɛ uba ŋa ji là li fre kí cuo wɔ. 4 Bi là taah mugbiɛmu nin tikudɔkr nɛ ki lùoh wɔ, nɛ u cienh tikudɔkr nnɔ ki kɔ̀h mugbiɛmu nnɔ. Uba ŋa là li fre wɔ. 5 U là tuu ki te ikul nnɔ ni nin igbɛngbɛn bo nɛ ñɔnku nin wien ni ki wuureh, ki taah itɛn ki bungreh u'ba.

6 U te fɔnfɔkm, ki laa' Yesu, nɛ ki sɛn' ki lá gbaan' u'nintuɔli, 7 ki wuure' ufaa bo ki ye: «Yesu, Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya Bijɛ, min nin sin tu lɛ nɛ? N gbáanh ŋɛ nɛ, Uwien bo, la jènde nni.» 8 Yesu tɔke' usɛnpol nnɔ ki ye wɔ ń siere ujɛ nnɔ saan ma nnɔ nɛ cère' u len' nnɔ. 9 Nɛn saan nɛ *Yesu niire' wɔ ki ye: «Bi yih ŋɛ ba?» Nɛ u ye: «Ti yɛbe ma nnɔ, bi yih nni Ligol nɛ,» 10 ki

tùɔreh ki gbáanh wɔ ki teh u la ŋɔre bɛ kí ñɛn mitinfɛnm nnɔ ni.
11 Tɔ, fangambɛ biba mɔ là te ni'saan ligbɛngbɛnl bo ki yɛbe
ka dindin, bi kpaah bɛ. 12 Nɛ isɛnpol nnɔ gbáan' *Yesu ki ye wɔ
ń cɛ̀be yɛ̀, yɛ̀ ń jo kí tĭ kɔ fangambɛ biɛ nɔ. 13 U tuo', nɛ ĭ siere' ujɛ
nnɔ saan, ki tĭ kɔn' fangambɛ nnɔ. Nɛ fangambɛ nnɔ kɛ sɛn' ki
tinde' ligbɛngbɛnl, ki tĭ lu' miñunm ni ki luo'. Fangambɛ nnɔ
là li baa tɛn itur ile.
14 Bà kpaah fangambɛ nnɔ sɛn' ki jon' udu ni nin idugbaan
ki tĭ tɔke' binib tigbɛr nnɔ. Bi cii' tù ma nnɔ, nɛ ki baa' bɛ ń lá
liike nà tien'. 15 Bi baa' *Yesu saan ki laa' ujɛ wà isɛnpol yà yɛbe
là ŋaake wɔ nnɔ ya yɛnm jire' u kɛ ki guo, nɛ bujɛwaanbu cuo'
bɛ. 16 Nɛ binib bà là te ni'saan ki laa' *Yesu cère' ujɛ nnɔ faake'
ma bo nin nà tien' fangambɛ nnɔ tɔke' bɛ ni'kɛ. 17 Nɛ bi gbáan'
*Yesu ki ye wɔ ń ñɛ bi'tinfɛnm ni.
18 Nɛ u liɛbe' ki kɔn' buñɛrbu. U liɛbeh wɔ ń tĭ kɔ buñɛrbu ma
nnɔ nɛ ujɛ wà isɛnpol là ŋaake wɔ nnɔ gbáanh wɔ ki teh wɔ ń
cère wɔ ń paan u'bo. 19 Nɛ u yĭe', ki tɔke' wɔ ki ye: «Liɛbe kí kun
kí tĭ tɔke a'den yaab Yonbdaan muɔ' ŋɛ micɛcɛkm ki tien' nà kɛ
ki de' ŋɛ nnɔ.» 20 Nɛ u bure' ki gɛ̀breh mitinfɛnm mà bi yih mɛ̀
Idu Piik nnɔ ni, ki tɔkeh binib *Yesu tien' nà kɛ ki de' wɔ. Nɛ nĭ
cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn.

Yesu cère' upii uba faake', ki mɛkre' kibupiik kiba mɔ
(Matie 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 *Yesu liɛbe' ki puore' miñunciɛnm ya gbaatɔl nin buñɛrbu
nɛ linigociɛnl taan' u'saan miñunm nnɔ ya gbaal. 22 Nɛn saan
nɛ *Sufmbɛ ya taanl ya duku ya ciɛn uba baa', bi yih wɔ
Yayirus. U laa' *Yesu ma nnɔ, nɛ ki gbaan' u'nintuɔli, 23 ki
gbáan' wɔ cɛɛn ki ye: «N'bisɛ benh wɔ ń kpo nɛ. N gbáanh ŋɛ
nɛ, dɛn kí taa a'nuɔ kí paan u'bo wɔ ń faake kí li fuobe.» 24 Nɛ
*Yesu paan' u'bo ki bure', linigociɛnl pɛ u'bo ki pɛbeh wɔ ikɛle
kɛ.
25 Tɔ, upii uba mɔ là te ni'saan, ki laa' tifɛr ibin piik nin ile
ta gben'. 26 U là jon' dɔktiɛmbɛ ligol saan, ki laa' ijɛnd kɛ ya bol
bi'nuɔ ni, ki ñɛnde' u'like kɛ ki tĭ gben' na tungreh, ama u'wĭɛn
nnɔ kpireh ki joh nɛ. 27-28 U cii' bi lienh *Yesu bó, nɛ u maale'
u'yɛnm ni ki ye: «N mɛ' u'wɛngolkaar mɔnɔn la, n li faake nɛ.»
Nɛ ki pɛ *Yesu bo linigol nnɔ ni, ki tĭ mɛ' u'wɛngolkaar. 29 U'fɛr
nnɔ pɔk ki gben' i ya tàan bo, nɛ u bɛnde' u'gbɛn ni ki ye u'wĭɛn
nnɔ gben'-a! 30 U ya yo nɛ *Yesu mɔ pɔk ki bɛnde' ki ye mituɔm
miba ñɛn' u'ni, nɛ ki jiɛbe' linigol nnɔ ni ki niire' ki ye: «Ŋmɛ
mɛ' n'wɛngolkaar-i?» 31 Nɛ u'panpaankaab tɔke' wɔ ki ye: «A
laa' linigol liɛ pɛbeh ŋɛ ikɛle kɛ ma bo nɛ a niireh ki teh ŋmɛ mɛ'
ŋɛ-ɛɛ?» 32 Nɛ u jiɛbeh ki likeh ni'kɛ saan wɔ ń lɛ udaan wà mɛ'
wɔ. 33 Upii nnɔ bɛn nibonn nà tien' wɔ ma nnɔ, nɛ bujɛwaanbu

cuo' wɔ u'gbɛnɛnt ŋɔh. Nɛ u baa' ki lá gbaan' *Yesu ya nintuɔli, ki tɔke' wɔ tigbɛmɔ̀nt kɛ. 34 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Nʼbisɛ, a'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ. Li joh nin uyɛnduɔn. A'wǐɛn nnɔ gben' nínɔ.»

35 *Yesu laan te ki lienh, nɛ binib biba ñɛn' Yayirus donbó ki lá tuobe' bɛ usɛn ni nɛ ki tɔke' Yayirus ki ye: «A'bisɛ kpo'-a! La ji ń li ŋmɔbe Cɛnbaa yɛnŋaabe.» 36 *Yesu cii' bi len' ma bo. Nin nɛn kɛ u tɔke' wɔ ki ye: «La fɛnge, teke nni kí ji baba.» 37 Nɛ ka cère' binib kɛ paan' u'bo, u cère' Piɛr nin Saak nin Saak ya ninjɛ San baba nɛ paan' u'bo. 38 Bi tǐ baa' Yayirus den nɛ ki cii' kuwaaku bó. Binib te ni'saan ki yɛbe, ki muɔh ki kpǐɛndeh cɛɛn. 39 *Yesu kɔn' iden nnɔ ni nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni muɔh ki ŋmɔbe kuwaaku nɔ nnɔ? Kibuk nnɔ ŋa kpo', kǐ gɔh nɛ.»

40 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi lɛh wɔ. Nɛn saan nɛ u ŋɔre' bi'kɛ ki ñɛn' saali, nɛ ki taa' kibuk nnɔ ya naa nin ki'baa nin u'panpaankaab bita nnɔ ki kɔn' kǐ te kuduku kùa ni nnɔ, 41 nɛ ki cuo' ki'nuɔ, ki tɔke' kè bi'lenm ni ki ye: «Talita kumi,» ni'tingi si: «Kibupiikɛ, n tɔkeh ŋɛ nɛ fii!»

42 Nɛ kǐ fii' ki sere' i ya tàan bo, ki cuonh. Bi laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ nǐ cuo' bi'kɛ miyɔkm ki tǐ kɛnde'. Kǐ là yé ibin piik nin ile ya bupiik nɛ. 43 Nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo, ki ye bi la tɔke nil, nɛ ki ye bɛ ń de kè tijier kè ń ji.

6

Nasarɛt ya nib ŋa teke' Yesu ki jin'
(Matie 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 *Yesu siere' ni'saan ki liɛbe' u'du ni nɛ u'panpaankaab paan' u'bo. 2 *Saba ya daali nɛ u kɔn' bi'taanl ya duku ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr. Nǐ cuo' linigol là cenge u'bó nnɔ miyɔkm cɛɛn, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «U laa' nɛn kɛ lɛ saan-i? U laa' la miɛ ya yɛnfuom-i? U teh miyɔkm ya bont tà nɔ, u teh mila ki teh tù? 3 Kanpinta ŋa ñí-ii? Mari ya bijɛ ŋa ñí-ii? Saak nin Yosɛ nin Sud nin Simɔn ya ninjɛ ŋa ñí-ii? U'ninsiɛb ŋa te niɛ saan-ii?» Nnɔ nɛ bi'yɛnm ŋa ŋmaake' u'bo nɛ ba teke' u'gbɛr. 4 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «*Uwien ya ñɔbonsɔknl kɛ ñɔbonsɔknl ya du ni yaab nin u'densɛn yaab nin u'dencɛnl yaab baba nɛ ŋa boh wɔ.» 5 U taa' u'nuɔ ki paan' biwiɛnb biba bo nɛ bi faake' baba ŋa ñí la, wa ji fre ki tien' yɔkm ya bontɔnn ni'saan. 6 Ba teke' wɔ ki jin' ma nnɔ nɛ nǐ cuo' wɔ miyɔkm cɛɛn.

Yesu sɔn' u'panpaankaab piik nin bile
(Matie 10:5-15; Luk 9:1-6)

U siere' ni'saan nɛ ki cuonh itengbaan ni ki wɔknh binib tigbɛmɔnmɔnt. 7 U yin' u'panpaankaab piik nin bile nɛ ki sɔn' bɛ bilele, ki de' bɛ mituɔm bɛ ń li ŋuɔh isɛnpol binib saan. 8 Nɛ

ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni joh la, ni la tuke jier, ki la tuke kɔl, ki la
cùɔn like, ki la tuke niba nin nitɔnn, ní li tuke ugbien baba,
9 kí cɛke itacaan, ki la tuke liɛr ile mɔ. 10 Ni tĭ baa' nà kɛ saan
bi teke' nɛ iden yà ni la, ni la lèbre den kí tĭ baa' lidaali là ni li
siere ni'saan. 11 Nà saan ya nib ŋa teke' nɛ ki yĭe' ni'gbɛr la, ní
siere nè kí kpakpaare ni'tàan ya tɛngunku* kí wiɛ nè. Nɛn nɛ
li yé ni'saan ya nib bo kudĭɛku.»
12 Nɛ u'panpaankaab bure' ki tĭ kpaandeh tigbɛmɔnmɔnt ki
teh: «Lèbre mɛn ni'tetem.» 13 Nɛ ki ŋuɔh isɛnpol ĭ yɛbe binib
saan ki taah mikpɔm ki faanh biwiɛnb bi yɛbe, nɛ bi faakreh.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya kuum
(Matie 14:1-12; Luk 9:7-9)

14 Tɔ, *Yesu ya yel kpienh ni'kɛ saan haali ubɛr Herod mɔnɔn
tĭ cii', kimɛ bi lienh *Yesu bo ki teh San wà là siih binib Uwien
ya ñunm nnɔ nɛ mɛkre' bitɛnkpiib ni. Nɛn nɛ cère' u ŋmɔbe
mituɔm ki teh miyɔkm ya bont. 15 Bitɔb lienh ki teh u yé Eli nɛ.
Bitɔb mɔ teh u yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl tɛn biñɔbonsɔkntɔb
bà là te uyo bo nnɔ nɛ. 16 Herod cii' *Yesu ya gbɛr ma nnɔ nɛ
ki ye: «N là cère' bi tùkre' San wà ya yul nnɔ wɔn nɛ mɛkre'
bitɛnkpiib ni.»
17 Nà cère' Herod len' nnɔ si: wɔn nin u'yul nɛ là
cère' u'sojambɛ cuo' San ki lòle' wɔ tikudɔkr ki pɛkn', u'po
Herodiyad bo. Kimɛ Herodiyad là yé Herod ya ninjɛ Filip ya
po nɛ, nɛ u taa' wɔ ki kuɔn'. 18 Tɔ, San tɔke' Herod ki ye wa
ŋmɔbe sɛn wɔ ń taa u'ninjɛ ya po. 19 Nɛn bo nɛ Herodiyad là
nɛn San ki yíe wɔ ń ku wɔ, ka ń fre, 20 kimɛ Herod là boh San
nɛ, ki bɛn ki ye u yé unimɔ̀n nɛ, ki yé Uwien ya nil, nɛ ka sè
u'bo. Herod là cengeh San ya gbɛr la, wa ji tĭ bɛn u maaleh ki
teh bà, ama u nín yíe wɔ ń li tuu ki cengeh u'bó nɛ.
21 Ama lidaali liba Herodiyad laa' u li dule nà bo. Herod
maa' uwien wà nnɔ gɔbre' ki baa', nɛ u tien' tijier tù yɛbe, ki
yin' binikpɛkpiɛkb nin u'sojaciɛnb nin Galile ya tinfɛnm ya
ciɛnb bɛ ń baa kí lá ji. 22 Bi te ki jinh ma nnɔ nɛ Herodiyad ya
bisɛ baa' ki lá ŋɔn' kiciɛk bi'kɛ ya nun bó. Ubɛr Herod nin bà kɛ
jinh u'saan tijier nnɔ ya yɛnm sɔnge' u'bo. Nɛ u tɔke' ujɛfaan
nnɔ ki ye: «Miɛ nni a yíe nà, ń de ŋɛ.» 23 Nɛ ki pole' ki ye: «A
miɛ' nni nà kɛ la, n li de ŋɛ nè nɛ; haali nĭ yé n'bɛl ya gbiirm
bolm mile mɔnɔn la, n li tuo.»
24 Nɛ ujɛfaan nnɔ ñɛn' ki tĭ niire' u'naa ki ye: «N'naa, n li tɔke
wɔ kí ye wɔ ń de nni ba?» Nɛ u tɔke' u'bisɛ ki ye: «Tɔke kí ye a
yíe San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya yul nɛ.»
25 Nɛ u pɔk ki liɛbe' ki kɔn' i ya tàan bo ubɛr Herod saan, ki
tɔke' wɔ ki ye: «N yíe itàan yiɛ bo á tùkre San wà siih binib

* **6:11** Sufmbɛ bo kí kpakpaare itàan ya tɛngunku ya tingi si: nà kɛ ji tu unil la, nĭ yé u'yaar nɛ, na ji yé uba yaar.

Uwien ya ñunm nnɔ ya yul nɛ kí kpɨen kikɛnsɛnk ni kí de nni.»
26 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ nɨ saa' ubɛr Herod ya yɛnm ki gbien'.
Ama u pole' bicɛnb ya nun bó ma nnɔ nɛn nɛ cère' wa yɨe'.
27 Nɛn saan nɛ u sɔn' soja uba i ya tàan bo wɔ ń jo kí tɨ gɛ kí
tùkre San ya yul ní. Nɛ soja nnɔ jon' lipɛkl ni ki tɨ cuo' San ki
tùkre' liyul, 28 ki kpɨen' kikɛnsɛnk ni, ki lá de' ujɛfaan nnɔ. Nɛ
u'mɔ taa' ki tɨ de' u'naa. 29 San ya panpaankaab cii' nɨ te nnɔ,
nɛ ki baa' ki lá yuure' u'gbɛnɛnt, ki tɨ sube'.

Yesu jin' linigociɛnl liba
(Matie 14:13-21; Luk 9:10-17; San 6:1-14)

30 Tɔ, *Yesu ya tondb liɛbe' ki taan' u'saan, nɛ ki tɔke' wɔ bi
tien' nà kɛ nin bi wɔkn' binib nà kɛ. 31 Binib mɔ te ni'saan ki
yɛbe, biba joh, bitɔb liɛbeh. Nɛn bo nɛ wɔn nin u'panpaankaab
ŋa laa' fɛnm mɔnɔn bɛ ń ji jier. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Cère mɛn tí
bure nib ŋa te nà saan kí tɨ ń li te ti'ba kí fuore waamu.» 32 Nɛn
saan nɛ bi kɔn' buñɛrbu ki bure' bi'baba nib ŋa te nà bó.
33 Ama binib laa' bi cubn' nà bó, bà yɛbe bɛnde' bɛ nɛ ki
ñɛn' idu kɛ ni, ki sɛn' ki kpiɛ' ki baa' ni'saan nin bɛ. 34 *Yesu
baa' ki ñɛn' buñɛrbu ni uyo wà nnɔ nɛ ki laa' linigociɛnl liba.
Nɛ ki muɔ' bɛ micɛcɛkm cɛɛn, kimɛ bi te tɛn ipe yà ŋa ŋmɔbe
wà kpaah yè nɛ. Nɛn bo nɛ u cin' ki tɔkeh bɛ tigbɛr tù yɛbe.
35 Uwien benh wù ń kɔ ma nnɔ nɛ u'panpaankaab baa' ki lá
tɔke' wɔ ki ye: «Ti te ñiɛn ŋa te nà saan nɛ, nɛ uwien mɔ benh
wù ń kɔ ma nɔ, 36 cère binib biɛ nɔ ń jo mudufifiirmu nin
itengbaan yà kɔkuɔ niɛ saan nɔ ni kí tɨ dɛ niba kí ji.» 37 Nɛ u
tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi bugbɛn de bɛ mɛn bɛ ń ji.» Nɛ bi niire'
wɔ ki ye: «A yíe tí ñɛn iwentun kobiile ya tuonl ya paaku nɛ kí
dɛ kpɔnɔ kí lá de bɛ, bɛ ń ŋmɔn-ii?» 38 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni
ŋmɔbe kpɔnɔ uŋɛ? Jo mɛn kí liike.» Nɛ bi bure' ki tɨ liike', ki
liɛbe' ní ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Ti ŋmɔbe kpɔnɔ uŋun nin ijɛn ile
nɛ.»
39 Nɛ u tɔke' u'panpaakaab ki ye bɛ ń cère binib nnɔ kɛ ń kɛ̀le
timɔsɔngt bo icɛk icɛk. 40 Nɛ bi kɛ̀kɛ̀le' icɛk icɛk binib piŋunŋun
nin binib kokobk. 41 Nɛn saan nɛ u yuure' kpɔnɔ uŋun nin ijɛn
ile nnɔ, ki yaare' ki liike' paaki, nɛ ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki
taa' ki de' u'panpaankaab bɛ ń gbiire binib nnɔ kɛ. Bi gbiire'
ijɛn ile nnɔ mɔ ki tí taa' ki de' bi'kɛ. 42 Bi'kɛ ŋmɔn' ki gbo', 43 nɛ
bi tantaan' kpɔnɔjenjent nin tijɛnjenjent tà sɨen' nnɔ, ki gbien'
ikpɛncub piik nin ile. 44 Binib bà jin' tijier nnɔ bijɛb là te itur
iŋun nɛ.

Yesu cuonh miñunm bo
(Matie 14:22-33; San 6:15-21)

45 I ya tàan bo nɛ *Yesu wɔbn' u'panpaankaab ki ye bɛ ń liɛbe
kí kɔ buñɛrbu nnɔ kí liere wɔ usɛn kí puore miñunciɛnm ya
gbaatɔl kí jo Bɛtsayida ya du ni ŋɔ wɔn bugbɛn ń cèbe linigol

nnɔ lɛ̀ ń kun. 46 U cɛ̀be' linigol nnɔ ma nnɔ nɛ ki don' lijuɔl bo wɔ ń tĭ kàare.
47 U'panpaankaab joh ma nnɔ nĭ tĭ biire' ki laa' buñɛrbu nnɔ te miñunm ya siik ni nɛ; nɛ *Yesu te liwɛl bo u'baba. 48 U laa' kutafaaku tobreh bɛ, nĭ faa bi'bo ki gbien' ba ji li fre kí kùre. Ukuojɛmuɔyo nɛ u cuonh miñunm bo ki joh bi'saan ki tĭ nɛkn' bɛ ki benh wɔ ń gɛ̀bre. 49-50 Bi laa' unil cuonh miñunm bo ma nnɔ bi maaleh ki teh nĭ yé ufɛnfɛnd nɛ. Bujɛwaanbu cuo' bɛ ki gbien' nɛ bi wuure'.
Nɛ u tɔke' bɛ i ya tàan bo ki ye: «Cuo mɛn ni'ba, Min *Yesu nɛ, la sɛn mɛn jɛwaanbu.» 51 Nɛ ki kɔn' bi'saan buñɛrbu ni. U kɔn' buñɛrbu ni nɛ kutafaaku nnɔ go. Nɛ nĭ bɛke' bɛ cɛɛn. 52 Bi'yɛnm là libe' ma nnɔ nɛ cère' ba bɛnde' u taa' kpɔnɔ ki tien' miyɔkm ya bonn nà nnɔ ya tingi.

Yesu cère' biwiɛnb faake' Genesarɛt ya tinfɛnm ni
(Matie 14:34-36)

53 Yesu nin u'panpaankaab tĭ baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, Genesarɛt ya tinfɛnm ni, ki ñɛn' buñɛrbu ni, nɛ ki lòle' bù. 54 Bi ñɛn' buñɛrbu ni uyo nnɔ nɛ binib bɛnde' *Yesu i ya tàan bo. 55 Nɛ ki tiinh ki joh mitinfɛnm nnɔ ni ni'kɛ saan, ki tukeh biwiɛnb inagɛn bo. Bi cii' u te nà saan la, nɛ bi taah bɛ ki joh u'saan. 56 U jon' iducɛnciɛn ni bii itengbaan ni la, bi taah biwiɛnb nɛ ki lá siendeh binib taakeh nà saan, ki gbáanh wɔ ki teh wɔ ń cère biwiɛnb ń mɛ u'liɛrku ya ñɔgbɛn baba. Bà kɛ mɛ' u'liɛrku ya ñɔgbɛn nnɔ kɛ faake' nɛ.

7

Yesu nin Sufmbɛ ya yaajɛbok ya gbɛr
(Matie 15:1-9)

1 *Farisiɛnmbɛ nin *Yiko ya wɔnwɔknb biba ñɛn' Yerusalɛm bó, ki baa' ki lá taan' *Yesu saan. 2 Bi laa' *Yesu ya pan-paankaab biba jinh inɔbɔnjɔkn, ni'tingi si: ba nire' ki paan' iyaajɛbok ye ma bo. 3 Tɔ, *Farisiɛnmbɛ nin Suftɔb kɛ pɛ bi'yaajɛbok bo nɛ. Ba nire' ki paan' bi'yaajɛbok ye ma bo la, ba ń ji jier. 4 Nɛ bi ñɛn' kidaak ki baa' ka sɔkre' bi'ba ki paan' bi'yaajɛbok ye ma bo la, ba ń ji jier. Bi liɛbe' ki ŋmɔbe iyaajɛboktɔ mɔ ĭ yɛbe: tɛn tiñunñuwɛnt nin icùɔn nin tikur ya sɛ̀n ya cɛndm.
5 Nɛ *Farisiɛnmbɛ nin *Yiko ya wɔnwɔknb nnɔ niire' *Yesu ki ye: «Bɛ tien' a'panpaankaab ŋa pɛ ti'yaajɛbok ye ma bo?» 6 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ninbi iñuɔn ilele ya nibɛ, Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' ni'gbɛr ma nnɔ, u là ŋmɔbe imɔ̀n nɛ. U là len' ki ye Uwien ye:
‹Binib biɛ pèkeh nni buñɔbu ni nɛ,
bi'yɛnm ŋa nɛke n'saan.

7 Bi pukeh nni fɛnm nɛ,
ki wɔknh binib iyaajɛbok baba.›
8 Nɛ *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: ‹Ni wiɛnh *Uwien ya wɔbl, nɛ ki
boh iyaajɛbok.› » 9 Nɛ ki tí tɔke' bɛ ki ye: « ‹Ninbi ya bùol, kí
wiɛ *Uwien ya wɔbl, kí paan ni'yaajɛbok bo ŋa faa-a!› 10 Kimɛ
Moyis là len' ki ye: ‹Li boh a'naa nin a'baa›, ki tí len' ki ye:
‹Unil tɔke' u'naa bii u'baa liñɔbonbil la, bɛ ń ku wɔ.› 11 Ama
ninbi wɔknh binib ki cèreh bi lienh ki teh bi bi li de bi'naambɛ
nin bi'baambɛ nà nnɔ, ji yé ‹kɔrban nɛ› ba ji li fre kí de bɛ nè.
Kɔrban ya tingi si: nǐ yé Uwien yaann nɛ. 12 Nɛn bo, ninbi nɛ
cèreh ba toreh bi'naambɛ nin bi'baambɛ. 13 Nnɔ nɛ ni taah
ni'yaajɛbok ki lèbeh Uwien ya gbɛr, ki tɔkeh yè ni'tɔb ki nɛbreh,
ki teh tibontɔr tɛn tuu nɔ tù yɛbe.»

Tibont tà kuɔndeh unil tijɔknt
(Matie 15:10-20)

14 Yesu tí yin' linigol nnɔ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni'kɛ ń li
cengeh n'bó ŋɔ kí cii n li tɔke nɛ tigbɛr tà nɔ ya tingi. 15 Tibont
tà kɔh unil ya ñɔbu ni ŋa ń fre kí kuɔn wɔ jɔknt. Tà ñɛh u'fèl
ni nnɔ, tun nɛ kuɔndeh wɔ tijɔknt. 16 [Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń
cii.]»*
17 U siere' ki dàan' linigol nnɔ ki tǐ kɔn' iden iba ni. U ya yo
nɛ u'panpaankaab niire' wɔ mikpɛnjɛnm nnɔ ya tingi. 18 Nɛ u
tɔke' bɛ ki ye: «Ni'mɔ ŋa laan biɛ ki bɛn tibont ya tingi nɛ-ɛɛ?
Na bɛn ki ye tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni ŋa ń fre kí kuɔn wɔ
jɔknt-ii? 19 Kimɛ ta kɔh u'fèl ni, tù kɔh u'puoku ni nɛ, nɛ u joh
kunincɛnku ki ñɛndeh tù.» *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, u wuɔn' ki
ye jier tuba ŋa kùɔ nɛ.
20 U tí ye: «Tibont tà ñɛh unil ya fèl ni nnɔ, tun nɛ kuɔndeh
wɔ tijɔknt. 21 Kimɛ tibonbiɛrt ñɛh unil ya fèl ni nɛ. Tun
si: iyɛnmaalbiɛre nin lisɔnsɔndl nin bunasubu nin linikul
22 nin linaŋmaal nin ununfɔke nin mibiɛrm nin milɛrkjim nin
fɛnfɛnm nin mituom nin isuk nin tigbengt nin mijɔrtetem.
23 Tibonbiɛrt tuu kɛ ñɛh unil ya fèl ni nɛ, ki kuɔndeh wɔ
tijɔknt.»

Upii uba teke' Yesu ki jin', ka yé Suf
(Matie 15:21-28)

24 *Yesu siere' ni'saan, nɛ ki jon' Tir ya tinfɛnm ni. U kɔn'
iden iba ni, ka yíe uba ń bɛnde kí ye u te ni'saan ama wa fre'
ki bɔle' u'ba. 25 Tɔ, upii uba là te mitinfɛnm nnɔ ni usɛnpol
ŋaake u'bisɛ. U cii' *Yesu bó, nɛ ki baa' i ya tàan bo ki lá gbaan'
u'nintuɔli. 26 Upii nnɔ ŋa yé Suf, bi maa' wɔ Siri ya tinfɛnm ya
kɛle wà bi wù Fenisi nnɔ ni nɛ. U gbáan' *Yesu ki ye wɔ ń ŋɔre
usɛnpol wà ŋaake u'bisɛ nnɔ. 27 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Cère

* **7:16** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 16 ŋa te tu'ni.

mubumu ń ji kí gbo kí yaan, kimɛ na mən bɛ ń taa mubumu ya jier kí wiɛ isɛngbɛle.» 28 Nɛ upii nnɔ ye: «Yonbdaan, nǐ yé imɔ̀n nɛ, ama isɛngbɛle jinh mubumu ya jieyɔyɔl yà luh tingi ni nnɔ nɛ.» 29 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A'ñɔbonmənmənl liɛ bo, li jo, usɛnpol nnɔ dàan' a'buk ŋɔ.»

30 U liɛbe' ki kun', ki tǐ baa' ki laa' usɛnpol nnɔ mənbe ki dàan' u'buk ŋɔ, kǐ dɔ kuduku ni.

Yesu cère' ugbaanlɛntɛb uba faake'

31 *Yesu tí siere' Tir ya tinfɛnm ni, ki ñɛn' Sidɔn ya du ni, ki jon' Galile ya ñunciɛnm ya kɛle wà te mitinfɛnm mà bi yih mɛ̀ Idu Piik nnɔ bó. 32 Tɔ, binib biba tuke' ugbaanlɛntɛb uba ki baa' u'saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń taa u'nuɔ kí paan u'bo. 33 Nɛ *Yesu taa' wɔ ki ñɛn' linigol nnɔ ni, ki jon' ugbɛ, ki taa' u'nɔbii ki tuun' ugbaan nnɔ ya tub ni, ki sǐi' tiñinsɛnt ki mɛ u'lɛnl, 34 ki yaare' ki liike' paaki, ki fuore' ki jiin', nɛ ki ye «Efata,» ni'tingi si: «Ñɛre.»

35 Nɛ u'tub ñɛre' i ya tàan bo, u'lɛnl mɔ tɛbre', nɛ u cin' ki lienh mənmənm. 36 Nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke uba. Nin u kpɛpkɛ' bi'bo ma kɛ nnɔ, bi tùɔreh ki kpaandeh tù nɛ. 37 Nǐ cuo' binib miyɔkm ki tǐ kɛnde' nɛ bi lienh ki teh: «U teh nà kɛ nnɔ mən nɛ, haali ki tǐ cèreh igbaan mənən ciih, ki cèreh bilɛntɛb mɔ lienh.»

8

Yesu tí jin' linigociɛnl liba
(Matie 15:32-39)

1 I ya dɛn nɛ, linigociɛnl liba tí taan' *Yesu saan. Ba ŋmɔbe niba bɛ ń ji, nɛ u yin' u'panpaankaab ki tɔke' bɛ ki ye: 2 «Linigol liɛ nɔ ŋmɔbe nni micɛcɛkm cɛɛn nɛ. Bi te n'saan ma wienta sɔ. Ba ji ŋmɔbe niba bɛ ń ji. 3 Biba ñɛn' ní fɔnfɔkm nɛ. N cèbe' bɛ bi kunh ka jin' niba la, bi li tǐ dɔre usɛn ni.» 4 Nɛ u'panpaankaab jiin' wɔ ki ye: «Ti te ñiɛn ŋa te nà saan nɛ. Ŋmɛ li fre kí lɛ tijier niɛ saan kí de binib biɛ kɛ bɛ ń ji kí gbo?» 5 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni ŋmɔbe kpɔnɔ uŋɛ?» Nɛ bi ye: «Ulole.» 6 Nɛ u tɔke' linigol nnɔ ki ye lɛ̀ ń kɛ̀le tingi ni, nɛ ki yuure' kpɔnɔ ulole nnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ' ki taa' ki de' u'panpaankaab, bɛ ń gbiire linigol nnɔ. Nɛ bi taa' ki gbiire' bɛ. 7 Bi ŋmɔbe mujɛnwawaamu muba mɔ. Nɛ u yuure' mu'mɔ, ki faare' Uwien, nɛ ki ye bɛ ń taa mu'mɔ kí gbiire linigol nnɔ. 8 Bi'kɛ ŋmən' ki gbo', nɛ bi tantaan' tijenjent tà sǐen' nnɔ, ki gbien' ikɛndɛn ilole. 9 Binib nnɔ là li baa tɛn itur inan. Nɛn saan nɛ u cèbe' bɛ, 10 nɛ wɔn nin u'panpaankaab kɔn' buñɛrbu i ya tàan bo ki bure' Dalmanuta ya tinfɛnm bó.

Bi yíe Yesu ń tien miyɔkm ya bonn
(Matie 16:1-4)

11 *Farisiɛnmbɛ baa' ki lá cin' ki niɛh nin *Yesu miniɛm. Bi
yíe bɛ ń biike wɔ nɛ ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tien miyɔkm ya bonn
nà li wuɔn kí ye u'tuɔm ñɛn' Uwien saan nɛ. 12 *Yesu fuore' ki
jiin', nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Bɛ tien' fɛnfɛnnɔ ya nib biɛ nuunh bɛ
ń lɛ miyɔkm ya bonn-i? N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ba ń lɛ yɔkm ya
bonn niba.» 13 Nɛ ki siere' bi'saan ki liɛbe' ki kɔn' buñɛrbu ki
joh wɔ ń tĩ puore miñunciɛnm.

Yesu lienh Farisiɛnmbɛ nin Herod ya kpɔnɔ ya ñɔke bó
(Matie 16:5-12)

14 Tɔ, Yesu ya panpaankaab là sunde' ka tuke' kpɔnɔ. Kpɔnɔ
uba kpein nɛ là te bi'saan buñɛrbu ni. 15 *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo
ki ye: «Li bɛn mɛn *Farisiɛnmbɛ nin Herod ya kpɔnɔ ya ñɔke
bó.» 16 Nɛ bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ta tuke' kpɔnɔ ma nnɔ nɛ cère u
len' nnɔ.»
17 *Yesu bɛnde' bi tɔkeh tɔb ki teh bà, nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Bɛ
tien' ni tɔkeh tɔb ki teh na tuke' kpɔnɔ? Na laan biɛ ki freh ki
sekndeh tibont nɛ-ɛɛ? Bii na ciih tu'tingi nɛ? Ni'yɛnm biɛ ki
liibe nɛ-ɛɛ? 18 Ni ŋmɔbe inun, bɛ tien' na lɛnh-i? Ni ŋmɔbe itub,
bɛ tien' na ciih-i? Na tiɛn, 19 n là taa' kpɔnɔ uŋun ki kɔkuɔ', ki
gbiire' binib itur iŋun ma nnɔ, ni là tantaan' nà sĩen' nnɔ ki
gbien' ikpɛncub ubiɛn wà nɛ-ɛɛ?» Nɛ bi ye: «Piik nin ile.» 20 Nɛ
u liɛbe' ki niire' bɛ ki ye: «Na tiɛn n là taa' kpɔnɔ ulole ki kɔkuɔ',
ki gbiire' binib itur inan ma nnɔ, ni là tantaan' tijenjent tà sĩen'
nnɔ ki gbien' ikɛndɛn ubiɛn wà nɛ-ɛɛ?» Nɛ bi ye: «Ilole.» 21 Nɛ u
ye: «Na laan biɛ ki ciih tibont ya tingi nɛ-ɛɛ?»

Yesu likre' ujuɔn uba Bɛtsayida ya du ni

22 Yesu nin u'panpaankaab tĩ baa' Bɛtsayida ya du ni, nɛ bi
tuke' ujuɔn uba ki baa' *Yesu saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń taa
u'nuɔ kí mɛ wɔ. 23 *Yesu cuo' u'nuɔ, nɛ ki dɛ̀re' wɔ ki ñɛn' udu
ni, ki sii' tiñinsɛnt, ki sèkn ujuɔn nnɔ ya nun, ki taa' u'nuɔ ki
paan' u'bo, ki niire' wɔ ki ye: «A lɛnh nibonn-ii?» 24 U likre', nɛ
ki ye: «N lɛnh binib ama bi naan isiin nɛ ki cuonh.» 25 Nɛ *Yesu
liɛbe' ki taa' u'nuɔ ki pi' u'nun bó, u faake' nɛ ki tùɔre' ki ŋɛbe'
inunbii ki caan' ki ji lɛnh tibont kɛ mɔnmɔnm. 26 Nɛ *Yesu tɔke'
wɔ ki ye wɔ ń li kun ki la liɛbe udu nnɔ ni*.

Piɛr len' ki ye Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo
(Matie 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 *Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan ki bure'
iduwawaale yà te ka fɔke nin Sesare Filip ya tinfɛnm nnɔ
bó. Bi joh ma nnɔ nɛ u niire' bɛ ki ye: «Binib lienh ki teh n yé
ŋmɛ nɛ?» 28 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Biba lienh ki teh a yé San wà

* **8:26** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nĩ kɛle' ki ye: «La tĩ tɔke nil tigbɛr nnɔ udu ni nɛ.»

siih binib Uwien ya ñunm nɛ. Bitɔb lienh ki teh a yé Eli nɛ. Bitɔb mɔ lienh ki teh a yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya uba nɛ.» 29 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ninbi nín teh n yé ŋmɛ nɛ?» Nɛ Piɛr jiin' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.» 30 Nɛn saan nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke nil u yé udaan wà.

Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bó
(Matie 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Ni ya puoli bó nɛ Yesu cin' ki tɔkeh u'panpaankaab ki teh: «Nì kpɛ Unil ya Bijɛ ń ji ijɛnd kí gbien nɛ. *Sufmbɛ ya ciɛnb nin bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb li wiɛ u'gbɛr, kí ku wɔ, nɛ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.» 32 U tɔke' bɛ tigbɛr nnɔ tù wien nɛ. Nɛn saan nɛ Piɛr taa' wɔ ki jɛnde', ki tĭ kɔn' nin wɔ ki ye u la lienh ki teh nnɔ. 33 Ama *Yesu jiɛbe' ki liike' u'panpaankɛtɔb nɛ ki tiɛn' Piɛr bo ki ye: «Paare n'puoli, Satan. Kimɛ a'yɛnmaale ŋa ñɛn' Uwien saan, ĭ yé binib yi nɛ.» 34 Nɛ ki yin' linigol nin u'panpaankaab ki tɔke' bɛ ki ye: «Unil yíe wɔ ń paan n'bo la, u la tɔnge u'ba, wɔ ń li yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh ki paakeh n'bo. 35 Kimɛ wà kɛ yíe wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn nɛ li kpo kí juore fɛnm. Ama wà kɛ li tuo kí kpo min nin tigbɛmɔnmɔnt tuu bo nnɔ, wɔn nɛ li lɛ limiɛl. 36 Unil laa' uŋɛndun wuu ni ya bont kɛ ŋɔ ki tĭ luo' limiɛl la, u laa' bɛ ya kpɛle nɛ? 37 Unil li taa bà kí pɛ̀ kí teke u'miɛl-i? 38 Unil ye min nin n'gbɛr ŋmɔbe wɔ ifɛ fɛnfɛnnɔ ya nib bà ŋa cuube Uwien saan, ki yé bibiɛrdɛnb nnɔ saan la, udaan mɔ lá li ŋmɔbe nni ifɛ nɛ uyo wà Unil ya Bijɛ lá li baa ní nin Uwien ya tondb, wɔ ń li ŋmɔbe u'Baa Uwien ya kpiɛke nnɔ.»

9

1 U tí tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ninbi bà se niɛ saan nɔ ya biba li lɛ Uwien ya bɛl we ní nin mituɔm nɛ kí yaan kí kpo.»

Yesu ya gbɛnɛnt lèbre'
(Matie 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Iwien iluob gèbre', nɛ *Yesu taa' Piɛr nin Saak nin San ki jɛnde' ki tĭ don' lijɔfɔfɔkrl liba bo bi'baba. U'gbɛnɛnt lèbre' bi'nun bó, 3 nɛ u'wɛngolkaar pende' kponkpon, ki windeh tein. Uba ŋa te uŋɛndun wuu ni kí fre kí tien kukpɛlciɛku kù ń li pĭen nnɔ. 4 Nɛ bi laa' Eli nin Moyis puɔ' u'saan bi tɔkeh tigbɛr. 5 Nɛn saan nɛ Piɛr tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, ti te niɛ saan ma nɔ, nĭ mɔn nɛ. Cère tí pɔ ininbon ita, sin liba, Moyis liba, Eli mɔ liba.» 6 Piɛr ŋa bɛn u li len kí ye bà, kimɛ bujɛwaanbu cuo' wɔn nin bipanpaankɛtɔb nnɔ ki gbien'-a.

7 Kutɛwɔlgbɔnku kuba baa' ki pibn' bi'bo, nɛ bi cii' uniɛke uba bó kutɛwɔlgbɔnku nnɔ ni u ye: «N'Bijɛ sɔ nɔ, n yíe wɔ, li

cengeh mɛn u'bó.» 8 I ya tàan bo nɛ bi jiɛbe' ki liike', ka ji laa' nitɔ, bi laa' *Yesu baba nɛ se bi'saan.

9 Bi jiinh lijuɔl nnɔ ya tingi ma nnɔ, nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke uba bi laa' nà nɔ kí tĭ baa uyo wà Unil ya Bijɛ li mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ. 10 Nɛ bi tuo' u ye ma nnɔ, ama ki ji niireh tɔb ki teh u ye wɔ ń ye ba nɛ ki ye «kí mɛkre bitɛnkpiib ni?» 11 Nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Bɛ bo nɛ Yiko ya wɔnwɔknb lienh ki teh Eli li baa nɛ kí yaan Kristo ń baa ní?» 12 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Eli li mɔnbe kí kpiɛ kí baa kí lá tùɔre tibont kɛ nɛ kí yaan. Ama nĭ nín tien' mila ki liɛbe' ki kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye binib li jènde Unil ya Bijɛ kí gbien, kí yuɔn wɔ? 13 N tɔkeh nɛ nɛ, Eli baa' ní ŋɔ. Nɛ bi tien' wɔ bi yíe ma bo. Bi tien' wɔ tɛn nĭ kɛle' ma u'bo *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nɛ.»

Yesu ŋɔre' usɛnpol kibuk kiba saan
(Matie 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab bita nnɔ tĭ baa' u'panpaankɛtɔb saan, nɛ ki laa' linigociɛnl se ki guɔn' bɛ. *Yiko ya wɔnwɔknb biba mɔ te, ki niɛh nin bɛ miniɛm. 15 Linigol nnɔ laa' *Yesu i ya tàan bo ma nnɔ, nɛ nĭ cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn. Nɛ bi sɛn' ki jon' ki tĭ fuonde' wɔ. 16 Nɛ u niire' u'panpaankaab ki ye: «Ninbi nin bɛn niɛh bɛ bo?»

17 Nɛ linigol nnɔ ni, ujɛ uba tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, n tuke' n'buk nɛ ki baa' a'saan. Usɛnpol uba nɛ ŋaake kɛ̀, ki tien' kɛ̀ ulɛntɛb. 18 U cuo' kɛ̀ nà saan la, u gbɔ̀breh kɛ̀ nɛ, nɛ kuñinsɛnjujuku puubeh ki'ñɔbu bó, kĭ ŋmɔnh iñin, ki'gbɛnɛnt mɔ tɛreh. N gbáan' a'panpaankaab bɛ ń ŋɔre usɛnpol nnɔ, nɛ ba fre'.» 19 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ, na teke' Uwien ki jin'. N li wuɔke ni'saan kí tĭ kpaan mila nɛ? N li ŋmɔbe sukle ni'bo kí tĭ kpaan mila nɛ?» Nɛ ki ye: «Taa mɛn kibuk nnɔ ní.»

20 Nɛ bi taa' kɛ̀ ki baa' u'saan. Usɛnpol nnɔ laa' *Yesu ma nnɔ nɛ ki cère' ki'gbɛnɛnt ŋɔh pepebu, kĭ lu' ki bindeh, kuñinsɛnjujuku puubeh ki'ñɔbu bó. 21 Nɛ *Yesu niire' ki'baa ki ye: «Nì cin' kɛ̀ ma nĭ wuɔke'-aa?» Nɛ ki'baa ye: «Nì cin' kɛ̀ haali ki'buwaam ni nɛ. 22 U sɔbe ki gbɔ̀breh kɛ̀ umu nin miñunm ni nɛ, ki nuunh wɔ ń ku kɛ̀. A li fre la, á muɔ tɛ micɛcɛkm kí tore tɛ.» 23 Nɛ *Yesu ye: «Bɛ tien' a ye n li fre la? Wà teke' ki jin' ŋa ń gbɛle niba.» 24 Nɛ kibuk nnɔ ya baa wuure' i ya tàan bo ki ye: «N teke' ŋɛ ki jin', tore nni, kimɛ n'tekjim nɛ pɔre' nni.»

25 *Yesu laa' linigol nnɔ tiinh ki taakeh ní, nɛ u tiɛn' usɛnpol nnɔ bo ki ye: «Usɛnpol wà teh binib igbaanlɛntɛb nnɔ n tɔkeh ŋɛ nɛ, dàan kibuk kiɛ, ki la ji ń ŋɛkn kɛ̀ lidaali liba.» 26 Usɛnpol nnɔ wuure', nɛ ki cère' kibuk nnɔ ya gbɛnɛnt ŋɔh pepebu, nɛ ki dàan' kɛ̀. Kĭ dɔ ki naan utɛnkpii, nɛ binib bà yɛbe ye kĭ kpo'-a! 27 Ama *Yesu cuo' ki'nuɔ ki fin' kɛ̀. Nɛ kĭ fii' ki sere'.

28 *Yesu kun' ma nnɔ nɛ u'panpaankaab niire' wɔ bi'baba bo
ki ye: «Bɛ tien' tinbi ŋa fre' ki ŋɔre' usɛnpol nnɔ?» 29 Nɛ u jiin'
bɛ ki ye: «Yiɛ ya sɛnpol ya bol wɔn, ikaare baba ŋa ńí la, bonn
ŋa te kí fre kí ŋɔre yè.»

Yesu tɨ len' u'kuum nin u'mɛkrm bó
(Matie 17:22-23; Luk 9:43-45)

30 Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan, nɛ ki cuon' ki
càare' Galile ya tinfɛnm. *Yesu ŋa yíe uba ń li bɛn u te nà saan,
31 kimɛ u yíe wɔ ń wɔkn u'panpaankaab nɛ. U tɔke' bɛ ki ye: «Bi
li taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn binib, bɛ ń ku wɔ. Ama wienta daali
u li mɛkre bitɛnkpiib ni.» 32 U'panpaankaab ŋa cii' u'lenm nnɔ
ya tingi nɛ ka kaabe' bɛ ń niire wɔ mɔ.

Ŋmɛ yé unikpɛkpiɛk-i?
(Matie 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Yesu nin u'panpaankaab tɨ baa' Kapɛrnawum ya du ni,
nɛ ki kɔn' kuduku kuba ni. Bi te kuduku nnɔ ni ma nnɔ, nɛ u
niire' bɛ ki ye: «Ni bi niɛh bɛ bo usɛn ni?» 34 Nɛ bi se ki ŋmin,
kimɛ bi bi niɛh ticiɛnt bo nɛ usɛn ni. 35 Nɛn saan nɛ u kèle' ki
yin' u'panpaankaab piik nin bile nnɔ kɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye:
«Unil yíe wɔ ń li yé usɛnlier la, wɔ ń tien u'ba bi'kɛ ya gbaarkɛ,
kí li yé bi'kɛ ya tonsɔnl.» 36 Nɛ ki taa' kibuk kiba ki sien' bi'siik
ni, ki yuure' kɛ̀ ki bibe', ki tɔke' bɛ ki ye: 37 «Wà kɛ teke' kibuk
tɛn kiɛ n'yel bo la, u teke' min nɛ. Wà kɛ teke' nni la, na yé u
teke' min nɛ, u teke' wà sɔn' nni ní nnɔ nɛ.»

Wà ŋa nɛn tɛ la, u se ti'ciɛk bó nɛ
(Luk 9:49-50)

38 Nɛn saan nɛ San tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti laa' unil uba u
ŋuɔh isɛnpol binib saan a'yel bo. Wa pɛ ti'bo ma nnɔ nɛ ti pien'
wɔ.» 39 Nɛ *Yesu ye: «La ji ń pien wɔ mɛn, kimɛ nil ŋa ń fre kí
tien miyɔkm ya bonn n'yel bo ŋɔ kí pɔk kí len n'bo nà bre i ya
tàan bo. 40 Wà ŋa nɛn tɛ la, u se ti'ciɛk bó nɛ. 41 N tɔkeh nɛ imɔ̀n
nɛ, wà kɛ de' nɛ kiñunyibuok ki ye ni yé Kristo yaab ma nnɔ nɛ
la, wa ń lúo u'suul fiebu.»

La cère ubaan uba ń tùre Uwien ya sɛn
(Matie 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 «Ama ibaan yà teke' nni ki jin' nɔ, unil cère' i'ni uba tùre'
Uwien ya sɛn la, bi bi taa' linècienl, ki jɔn' u'tule ni, ki ture'
wɔ ki wiɛ' miñunciɛnm ni la, nɨ bi li tu udaan bo. 43 A'nuɔ nɛ
cèreh a biih la, cere wù. A ŋmɔbe unuɔ uba ŋɔ ki laa' limiɛl
là ŋa ŋmɔbe gbenm la, nɨ tu nin á li ŋmɔbe inuɔ ile, ŋɔ kí kɔ
umucɛnciɛn wà ŋa ń kpiin ni. 44 [Ni'saan, ‹Mu ŋa ń kpiin.
Ininbiɛb yà ŋmɔnh tigbɛnɛnt mɔ ŋa ń kpo.›]* 45 A'taal nɛ cèreh
a biih la, cere lè. A ŋmɔbe litaal liba ŋɔ ki laa' limiɛl là ŋa ŋmɔbe

* **9:44** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 44 ŋa te tu'ni.

gbenm la, nǐ tu nin á li ŋmɔbe itàan ile, ŋɔ kí kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni. [46 Ni'saan, ‹Mu ŋa ń kpiin. Ininbiɛb yà ŋmɔnh tigbɛnɛnt mɔ ŋa ń kpo.›]† 47 A'nunbu nɛ cèreh a biih la, lĭkre bù. A ŋmɔbe bununbu buba ki kɔn' Uwien ya bɛl ni la, nǐ tu nin á li ŋmɔbe inun ile, ŋɔ kí kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni. 48 Ni'saan, ‹Mu ŋa ń kpiin. Ininbiɛb yà ŋmɔnh tigbɛnɛnt mɔ ŋa ń kpo.›

49 «Umu nɛ li cère unil kɛ ń ŋmaake tɛn miyaam. 50 Miyaam yé nibonn nà mɔn nɛ. Ama mǐ saa' ka ji ŋmɛ la, niba ŋa te kí ji ń fre kí ŋmaake mɛ̀. Ní li ŋmɛ tɛn miyaam, kí li ŋmɛ nin tɔb.»

10

Uwien taan' nà la, nil la bore nɛ̀
(Matie 19:1-12; Luk 16:18)

1 *Yesu siere' ni'saan, nɛ ki jon' Sude ya tinfɛnm mà te Sudɛn ya kpenpuol bó nnɔ ni. Inigol tí taan' u'saan, nɛ u tí wɔkn' bɛ tɛn u tí ń teh ma bo.

2 *Farisiɛnmbɛ biba nɛkn' wɔ ki yíe bɛ ń biike wɔ, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Ujɛ ŋmɔbe usɛn wɔ ń wiɛ u'po-oo?» 3 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Moyis là ye ní li teh mila?» 4 Nɛ bi ye: «Moyis là ye ujɛ yíe wɔ ń wiɛ u'po la, wɔ ń kɛle kugbɔnku kí de wɔ kí wuɔn kí ye u wiɛ' wɔ.» 5 Nɛ *Yesu ye: «Ni'yufaa bo nɛ cère' Moyis là kɛle' ki ye ní li teh nnɔ. 6 Ama micincinm, uyo wà Uwien là ñɛn' uŋɛndun wuu nnɔ, ‹u là ñɛn' ujɛ nin upii nɛ. 7 Nɛn nɛ cère' ujɛ kuɔn' upii la, u li dàan u'naa nin u'baa, 8 nɛ bɛn bile nnɔ ń taan kí tien unibaab.› Nnɔ nɛ ba ji te nib bile, bi ji yé unibaab nɛ. 9 Tɔ, Uwien taan' nà la, nil la bore nɛ̀.»

10 Bi tĭ baa' iden nɛ u'panpaankaab mɔ liɛbe' ki niire' wɔ tigbɛr nnɔ bo. 11 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ujɛ wà wiɛ' u'po, ki tí kuɔn' upiitɔ la, ujɛ nnɔ yé ujɛnaŋmaa nɛ u'po ukpiɛk nnɔ bo. 12 Upii wà fii' u'cɛ saan, ki tĭ kun' ujɛtɔ la, upii nnɔ yé upiinaŋmaa nɛ.»

Yesu nin mubumu
(Matie 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Tɔ, binib tukeh mubumu, ki bàareh *Yesu saan ŋɔ wɔ ń mɛ mù, nɛ u'panpaankaab kɔnh nin bɛ. 14 U laa' bi kɔnh nin bɛ ma nnɔ, na ŋmaake' wɔ, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Cère mɛn mubumu mù ń li bàareh n'saan. La piendeh mù mɛn, kimɛ binib bà te tɛn mubumu nɛ si Uwien ya bɛl. 15 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, wà kɛ ŋa teke' Uwien ya bɛl ya gbɛr kibuk yaam la, wa ń kɔ li'ni.» 16 Nɛn saan nɛ u yuunh mubumu nnɔ, ki taah u'nuɔ ki paakeh mu'bo, ki teh mù Uwien ya mɔnm.

Ufàadaan uba ya gbɛr
(Matie 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 *Yesu siereh uyo wà nnɔ, nɛ ujɛ uba sɛn' ki baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli, ki niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa wà mɔn, n li tien mila kí

† **9:46** Liike 9:44.

lɛ limiɛl là ŋa ŋməbe gbenm-i?» 18 Nɛ *Yesu niire' wɔ ki ye: «Bɛ tien' a yih nni wà mən-i? Uwien baba ŋa ñí la, uba ŋa mən. 19 A bɛn iwɔb yà ye: ‹La ku nil, ki la teh naŋmaal, ki la suh, ki la nɛndeh nib bo, ki la jinh nib, kí li boh a'naa nin a'baa nnɔ.› 20 Nɛ ujɛ nnɔ ye: «Cɛnbaa, n boh ni'kɛ haali n'buwaam ni nɛ.» 21 *Yesu liike' wɔ, u'yɛnm sɔnge' u'bo, nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Nibonn niba nɛ pɔre' ŋɛ. Jo kí tɨ kuɔre a ŋməbe tibont tà kɛ nnɔ, kí taa ilike nnɔ kí de bicɛcɛkdɛnb, kí li ŋməbe lifaal paaki bó, ŋɔ kí baa kí lá paan n'bo.» 22 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, nɛ ujɛ nnɔ saa' u'nun bó, ki siere' ki bure' nin uyɛnsaa, kimɛ u ŋməbe lifaal ki gbien'.

23 *Yesu jiɛbe' ki liike' u'panpaankaab, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Nì faa ki gbien' nin binib bà ŋməbe lifaal nnɔ ń kɔ Uwien ya bɛl ni.» 24 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ miyɔkm cuo' u'panpaankaab cɛɛn, nɛ u tí tɔke' bɛ ki ye: «N'bumu, Uwien ya bɛl ni ya kɔm faa cɛɛn nɛ. 25 Nì faa nin ufàandaan ń kɔ Uwien ya bɛl ni ki cɛn' ñɔkma ń càare mikpɛlpienbonm ni.» 26 Nì tùɔre' ki bɛke' bɛ cɛɛn, nɛ bi tɔkeh tɔb ki teh: «O, nɨ te nnɔ la, ŋmɛ li fre kí ŋmɛre?» 27 *Yesu caan' bi'bo inun, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Binib nɛ ŋa ń fre, Uwien wɔn ŋa ń gbɛle niba, u li fre kí tien ni'kɛ.»

28 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Tinbi wɔn la, ti dàan' tibont kɛ nɛ ki paan' a'bo-a!» 29 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh nɛ imòn nɛ, unil wà kɛ dàan' u'den bii u'ninjiɛb bii u'ninsiɛb bii u'naa bii u'baa bii u'bumu bii u'kpàan min nin tigbɛmənmənt bo la, 30 u li lɛ iden nin ninjiɛb nin ninsiɛb nin naambɛ nin mubumu nin ikpàan, ni'kɛ bolm kobk fɛnfɛnnɔ, ama u li lɛ ijɛnd mɔ. Nɛ uyo wà we ní nnɔ, u lá li lɛ limiɛl là ŋa ŋməbe gbenm. 31 Bisɛnlierb lá li paan puoli ki yɛbe. Puoli bó yaab mɔ lá li liere usɛn ki yɛbe.»

Yesu tɨ len' u'kuum nin u'mɛkrm bó nta bo
(Matie 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 *Yesu nin u'panpaankaab doh Yerusalɛm bó, nɛ u le usɛn. Bi joh ma nnɔ u'panpaankaab ya yɛnm saa' nɛ bujɛwaanbu cuo' bà mɔ pɛ u'bo nnɔ. Nɛn saan nɛ u tí yin' u'panpaankaab piik nin bile nnɔ u'ba saan nɛ ki cin' ki tɔkeh bɛ nà li tɨ tu wɔ ni'bó. 33 U tɔke' bɛ ki ye: «Li cengeh mɛn, ti doh Yerusalɛm bó nɛ. Ti tɨ baa' la, bi li taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb, bɛ ń bu wɔ tibuur, kí ye u kpɛ mikuum, kí taa wɔ kí ŋukn bà ŋa yé Sufmbɛ. 34 Bi li lɛ̀ wɔ, kí cɛre u'bo tiñinsɛnt, kí ñĩ wɔ inalɛbe, kí yaan kí ku wɔ, nɛ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.»

Saak nin San ya miɛbu
(Matie 20:20-28)

35 Tɔ, Sebede ya bijiɛb Saak nin San nɛkn' Yesu, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti yíe á tuo kí tien ti li miɛ ŋɛ nà nɛ.» 36 Nɛ

u niire' bɛ ki ye: «Ni yíe ń tien ba nɛ kí de nɛ?» 37 Nɛ bi ye: «A
lá jin' a'bɛl la, á cère ti'ni uba ń li kɛ a'nɔjie bó, utɔ mɔ ń li kɛ
a'nɔgɛn bó.» 38 Nɛ u ye: «Na bɛn ni miɛh nibonn nà. Ni li fre kí
ji n li ji ijɛnd yà nnɔ-ɔɔ?» Bii ni li fre kí kɔ n li kɔ micɛcɛkm mà
ni nnɔ ni-ii? * 39 Nɛ bi ye: «Ti li fre.» Nɛ u ye: «Imɔ̀n, ni li ji n
li ji ijɛnd yà nnɔ, ki li kɔ n li kɔ micɛcɛkm mà ni nnɔ ni. 40 Ama
binib bà li kɛ̀le n'nɔjie nin n'nɔgɛn bó nnɔ wɔn, na yé min nɛ li
gɛ̀nde bɛ. Uwien nɛ li de mifɛnm nnɔ u bonde' mɛ̀ ki ble' binib
bà nnɔ.»
41 U'panpaankaab piik bà sɛ̀en' nnɔ cii' Saak nin San tɔke' wɔ
ki ye bà, nɛ bi'benku ni cin' ki beh bi'bo. 42 Nɛn saan nɛ u yin'
bɛ u'ba saan ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni bɛn nɩ̀ te ma uŋɛndun wuu
ni. Bà yé idu ya bɛrb wɔbndeh i'nib nɛ, nɛ bà ŋmɔbe ticiɛnt nnɔ
wɔngeh bɛ bi'tuɔm kpɛ ma bo. 43 Na ń li te nnɔ ninbi ni. Ni'ni
wà yíe wɔ ń li yé uciɛn la, wɔ ń tien u'ba ni'tonsɔnl. 44 Ni'ni wà
yíe wɔ ń li yé usɛnlier la, wɔ ń tien u'ba ni'kɛ ya yonb. 45 Kimɛ
Unil ya Bijɛ ŋa baa' uŋɛndun wuu ni bɛ ń sɔn kí de wɔ. U baa'
wɔn nɛ ń sɔn kí de binib, kí kpo ŋɔ kí dɛ binib bà yɛbe kí wiɛ.»

Yesu likre' Bartime
(Matie 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 *Yesu nin u'panpaankaab tɩ̀ baa' Seriko ya du ni. Bi
ñɛh u'ni uyo wà nnɔ nɛ linigociɛnl paan' bi'bo. Ujuɔn uba kɛ
sɛngbaal ki miɛh, bi yih wɔ Bartime, u yé Time ya bijɛ. 47 U cii'
bi ye Nasarɛt ya *Yesu nɛ gɛ̀breh, nɛ u cin' ki wuureh ki teh:
«Yesu, *Dafid ya yaabile, muɔ nni micɛcɛkm.»
48 Linigol nnɔ tɛngeh u'bo ki teh wɔ ń ŋmile, ama u tùɔreh
ki wuureh nɛ ki teh: «*Dafid ya yaabile, muɔ nni micɛcɛkm.»
49 Nɛ *Yesu sere' ki ye: «Yin wɔ mɛn ní.» Nɛ bi yin' wɔ ki tɔke'
wɔ ki ye: «Cuo a'ba! Fii kí sere, u yih ŋɛ.»
50 Nɛ u wiɛ' u'liɛrgbenku, ki fii' wukbu, ki baa' *Yesu saan.
51 *Yesu niire' wɔ ki ye: «A yíe ń tien ba kí de ŋɛ?» Nɛ u ye:
«Cɛnbaa, n yíe ń likre nɛ.» 52 Nɛ *Yesu ye: «Li joh, a'tekjim nɛ
ŋmiɛn' ŋɛ.» U likre' i ya tàan bo, nɛ ki paan' *Yesu bo.

11

Binib kpiɛkreh Yesu u tɩ̀ kɔn' Yerusalɛm ni
(Matie 21:1-11; Luk 19:28-40; San 12:12-19)

1 *Yesu nin u'panpaankaab tɩ̀ nɛke Yerusalɛm ki tuo'
Bɛtifaaje nin Betani ya du. I te Olifi ya siin ya juɔl bó nɛ. Bi tɩ̀
tuo' ni'saan ma nnɔ, nɛ u sɔn' u'panpaankaab ni bile 2 ki tɔke'
bɛ ki ye: «Li joh mɛn udu wà te inun bó nɔ ni. Ni tɩ̀ kɔn' u'ni
la, ni li pɔk kí lɛ uŋuunfanfaan uba lùo. Uba ŋa laan jɛ̀ke' wɔ. Ní

* **10:38** Yesu taa' tinɛnnɛnt tule nɛ ki wuɔn' ijɛnd nnɔ yɛbe ki kpɛ ma bo. Tun si: kí
ñu kijɛndyiek ni bii kí lùo ijɛnd ni.

lore wɔ kí taa ní. 3 Unil niire' nɛ ki ye bɛ tien' ni loreh wɔ la, ní
ye: ‹Yonbdaan nɛ ciɛke wɔ. U li jiin wɔ ní fɛnfɛnnɔ wuɔ.› »
4 Bi bure', nɛ ki tĭ laa' unʉunfanfaan nnɔ lùo iden iba saali
bunañɔbu saan ki nɛke usɛn. Nɛ bi cin' ki loreh wɔ. 5 Binib bà
se ni'saan nnɔ ya biba niire' bɛ ki ye: «Ni teh ba sɔ? Bɛ tien' ni
loreh unʉunfanfaan wuɔ nɔ?» 6 Nɛ bi jiin' bɛ *Yesu bi ye bɛ ń ye
ma nnɔ. Nɛ binib nnɔ cɛ̀be' bɛ bi bure', 7 ki tuke' unʉunfanfaan
nnɔ ki baa' *Yesu saan, nɛ ki taa' bi'liɛr ki paan' u'bo, *Yesu
jɛ̀ke'. 8 Nɛn saan nɛ biba taah bi'liɛr ki pɛ̀reh usɛn ni ki yɛbe.
Bitɔb kɔh kumuɔku ni, ki bɛreh tifɛr ki mɔ lá pɛ̀reh. 9 Bà le usɛn
nnɔ nin bà pɛ puoli nnɔ kɛ wuureh ki teh: «Osana*, Uwien ya
mɔnm ń li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo. 10 Uwien
ya mɔnm ń li te ti'yaajɛ *Dafid ya bɛl là we ní nnɔ bo. Osana,
Uwien wà te paaki bó.»
11 Tɔ, *Yesu tĭ baa' Yerusalɛm, ki kɔn' Uwien ya duku† ya luo
bo, ki liike' tibont kɛ. Uwien benh wù ń kɔ ma nnɔ, nɛ wɔn nin
u'panpaankaab piik nin bile nnɔ ñɛn' ki bure' Betani ya du bó.

Yesu wiɛ' bukɛnkɛnbu buba miŋùum
(Matie 21:18-19)

12 Kutaaku faa', nɛ *Yesu nin u'panpaankaab ñɛn' Betani ya
du ni ki bure'. Bi joh ma nnɔ nɛ mikònm tĭ cuo' wɔ. 13 U laa'
bukɛnkɛnbu buba tĭ se fɔnfɔkm ki ŋmɔbe tifɛr. Nɛ u jon' wɔ ń
tĭ liike u li lɛ niba bu'bo bii wa ń lɛ. U tĭ baa' bu'nintuɔli, ki laa'
tifɛr baba nɛ bu'bo. Kimɛ na là yé kɛnkɛn ya lònlùonyo. 14 Nɛ
u tɔke' busubu nnɔ ki ye: «Uba ŋa ji li lɛ bil liba a'bo fiebu.» Nɛ
u'panpaankaab cii' u len' ki ye bà.

Yesu ŋɔre' binib Uwien ya duku ya luo bo
(Matie 21:12-17; Luk 19:45-48; San 2:13-22)

15 Yesu nin u'panpaankaab tĭ baa' Yerusalɛm. Nɛ *Yesu kɔn'
Uwien ya duku ya luo bo, ki cin' ki ŋuɔh binib bà kuɔreh tiwɛnt
nin bà daanh tiwɛnt nnɔ ki ñɛndeh; ki tureh bilikkpendb ya
teb nin bà kuɔreh inɛnjel nnɔ ya biɛmu ki gbɔ̀breh. 16 Wa
cèreh nib tukeh wɛnt ki gɛ̀breh Uwien ya duku ya luo bo.
17 Nɛn saan nɛ u tɔke' bɛ ki ye:
«Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹Bi li yin n'duku inibol kɛ ya kaare ya duku nɛ›,
ama ninbi taa' kù ki tien' binasub ya tantaanbùol nɛ.»
18 Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb cii' *Yesu tien' ma bo.
Nɛ bi nuunh bi li tien ma kí ku wɔ, ama ki ji fɛnge wɔ. Kimɛ
u'wɔknm sɔnge linigol nnɔ ya yɛnm cɛɛn nɛ. 19 Nĭ juɔre' ma
nnɔ, nɛ *Yesu nin u'panpaankaab tí siere' udu nnɔ ni.

Yesu wiɛ' bukɛnkɛnbu bùa miŋùum nnɔ kuore'
(Matie 21:20-22)

* **11:9** Liike Matie 21:9. † **11:11** Liike Matie 12:5.

20 Kutɛŋɛsɔnsɔnku, nɛ bi cuonh ki gèbreh bukɛnkɛnbu nnɔ
saan, ki laa' bù kuore' paaki ki tĩ ci' tingi. 21 Nɛ Piɛr tiɛre' nà
wun tien', nɛ ki tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, liike, a wun wiɛ'
bukɛnkɛnbu bùa miŋùum nnɔ, kuore'-a!» 22 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ
ki ye: «Teke mɛn Uwien kí ji. 23 N tɔkeh nɛ imòn nɛ, unil wà kɛ li
tɔke lijuɔl liɛ kí ye lè ń fii kí tĩ lu miñunciɛnm ni, ki teke' ki jin'
ki ye nĩ li tien tɛn u len' ma bo, ka maaleh milele la, nĩ li tien
nnɔ nɛ. 24 Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ ki teh ni miɛ' Uwien nibonn nà
kɛ ni'kaare ni la, ní li du kí ye ni laa' nɛ ŋɔ, nɛ ni li mɔnbe kí lɛ
nè nɛ. 25 Uyo wà ni te ki kàareh, kí lá tiɛre ki ye uba ŋmɔbe nɛ
tigbɛr tà kɛ la, ní fère udaan ŋɔ ni'Baa wà te paaki bó nnɔ mɔ
ń fère nɛ ni'biil. [26 Ama na fère' ni'tɔb la, ni'Baa wà te paaki
bó mɔ ŋa ń fère nɛ.]»‡

Bi niire' Yesu wà de' wɔ usɛn wɔ ń tien u teh nà nɔ?
(Matie 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yesu nin u'panpaankaab tí liɛbe' ki baa' Yerusalɛm ni.
*Yesu kɔn' ki cuonh Uwien ya duku ya luo bo, nɛ bitɔtuɔrciɛnb
nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb baa' u'saan, 28 ki
niire' wɔ ki ye: «A ŋmɔbe usɛn á tien a teh nà nɔ-ɔɔ? Ŋmɛ nɛ de'
ŋɛ usɛn á tien nè?» 29 Nɛ u ye: «N'mɔ li niire nɛ iniire iba kpein
nɛ. Ni fre' ki jiin' nni la, n'mɔ li tɔke nɛ n ŋmɔbe usɛn wà ki teh
n teh nà nɔ. 30 San là siih binib Uwien ya ñunm ma nnɔ, ŋmɛ
nɛ là de' wɔ usɛn-i? Uwien bii binib nɛ? Tɔke nni mɛn.»
31 Nɛn saan nɛ bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ti ye Uwien nɛ de' wɔ usɛn
la, u li niire tɛ kí ye: ‹Bɛ tien' ta là teke' wɔ ki jin'-i?› 32 Ta ń fre
kí ye binib mɔ sɔ.» Bi fɛnge linigol nnɔ mɔ, kimɛ bi'kɛ tuo' ki
ye San là cinbe ki yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ. 33 Nɛ bi tɔke'
*Yesu ki ye: «Ta bɛn.» Nɛ u'mɔ ye: «N'mɔ ŋa bɛn, ka ń tɔke nɛ
wà de' nni usɛn ń tien n teh nà nɔ mɔ.»

12

Bikpàab bà bre ya kpɛnjɛnm
(Matie 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Ujɛ
uba nɛ là ŋmɔbe bukpàabu, ki caan' bukpàabu nnɔ ni tisir
tà bi taah tu'bii ki ŋɛh fɛn nnɔ, nɛ ki bɛke' ki linde' bù, ki
gbin' kubùoku kùa bi li ŋmɛngeh isibii nnɔ bu'ni, ki caan'
kininbɛntaak bu'ni, ki taa' bù ki guun' bikpàab biba, nɛ ki
bure' usɛn. 2 Uyo wà isibii nnɔ tĩ ben' nnɔ, nɛ u sɔn' utonsɔnl
uba bikpàab nnɔ saan, wɔ ń tĩ teke wɔn ukpɛdaan ya bó
ní. 3 Utonsɔnl nnɔ tĩ baa' nɛ bi cuo' wɔ ki ñi', ki ŋɔre' wɔ, u
liɛbe' inuɔkuon. 4 Ukpɛdaan nnɔ tí sɔn' utonsɔntɔ bi'saan. Nɛ
bi tĩ ñiñi' ki cube' u'yul, ki susuke' wɔ. 5 U tí liɛbe' ki sɔn'
utonsɔntɔ bi'saan. Wɔn tĩ baa' ma, bi ku' wɔ nɛ. U liɛbe' ki

‡ **11:26** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba migbiirm 26 ŋa te tu'ni.

sɔnsɔn' bitonsɔnb bi'saan bi yɛbe, bi tí ñiñi' biba, ki kuku' bitɔb. 6 U'bijɛ baba nɛ ji sɨen' u'saan, u yíe u'bijɛ nnɔ cɛɛn. Nɛ u fɔre' ki sɔn' wɔ bi'saan, ki maaleh ki teh u yé u'bijɛ ma nnɔ, bi li tɨ bo wɔ nɛ. 7 Ama bikpàab nnɔ laa' u'bijɛ nnɔ we ní ma nnɔ, nɛ bi tɔke' tɔb ki ye: ‹Wɔn nɛ yé u'faajil, cère mɛn tí ku wɔ ŋɔ lifaal nnɔ ń juore ti'yaal.› 8 Nɛ bi cuo' wɔ ki ku', ki ñɛn' ki tɨ wiɛ' kpɛgbaal.

9 «Tɔ, ukpɛdaan nnɔ li tien mila? U li baa kí lá ku bikpàab nnɔ nɛ, kí taa bukpàabu nnɔ kí guun bikpɛtɔb. 10 Na kaan' *Uwien ya gbɔnku ni nɨ kɛle' nà saan ki ye:
‹Litɛnl là bidumɛb wiɛ' lɛ̀ nnɔ,
lɛn nɛ lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku nnɔ nɛ-ɛɛ?
11 Yonbdaan nɛ tien' nnɔ,
nɛ nɨ ŋmɔbe kuñuɔrku ti'nun bó.› »
12 *Sufmbɛ ya ciɛnb bɛnde' ki ye *Yesu pɔn' bɛn nɛ mikpɛnjɛnm. Nɛn bo nɛ bi'nun mɔ́n bɛ ń cuo wɔ, ama bi fɛnge' linigol nnɔ nɛ ki siere' ki dàan' wɔ.

Sesa ya lɛnpolike
(Matie 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Bi sɔn' *Farisiɛnmbɛ biba nin ubɛr Herod yaab ya biba *Yesu saan bɛ ń tɨ dɛle wɔ, wɔ ń len kí lòle u'ba. 14 Bi tɨ baa' nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti bɛn ki ye a tɔkeh tigbɛmɔ̀nt nɛ, ka fɛnge uba, ka boh uba ki cɛn' u'tɔ. A wɔngeh tɛ Uwien ya sɛn mɔnmɔnm nɛ. Tɔ, ti ŋmɔbe usɛn tí li pɛ̀h lɛnpo ki dienh ubɛrciɛn Sesa bii ta ŋmɔbe?* Tí li pɛ̀h bii ti la pɛ̀h?»

15 *Yesu bɛn ki ye bi yé iñuɔn ilele ya nib nɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni bɨ̀kreh nni? Taa mɛn milikbim miba ní ń liike.» 16 Bi taa' ní; nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ŋmɛ ya nɛnnɛnku nin u'yel te mi'bo?» Nɛ bi ye: «Ubɛrciɛn Sesa.» 17 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Taa mɛn nà yé Sesa yaann kí de Sesa, kí taa nà mɔ yé Uwien yaann, kí de Uwien.» U len' nnɔ ma nnɔ nɛ nɨ cuo' bɛ miyɔkm cɛɛn.

Bitɛnkpiib ya mɛkrm ya gbɛr
(Matie 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Nɨ ya puoli nɛ Saduseyɛnmbɛ biba baa' *Yesu saan. Bɛn nɛ lienh ki teh bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre nnɔ. 19 Bi tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, Moyis là kɛle' yiko ki de' tɛ ki ye: ‹Unil ya ninjɛ kpo' ki cère' u'po, ka ŋmɔbe buk la, wɔ ń kere ukpopii nnɔ, kí maa mubumu kí de u'ninjɛ wà kpo' nnɔ.› 20 Tɔ, ninjiɛb bilole biba nɛ là te, nɛ ukpiɛk lá kuɔn' upii, ki kpo', ka maa' buk. 21 Wà tɔ u'bo nnɔ kere' ukpopii nnɔ ki mɔ kpo' ka maa' buk. Wà mɔ tɔ wɔn bo nnɔ mɔ kere' wɔ ki mɔ kpo' ka maa' buk. 22 Bijɛb bilole nnɔ kɛ tien' nnɔ ki kpo' ka maa' buk. Upii nnɔ mɔ tɨ fɔre' ki kpo'.

---

* **12:14** Liike Matie 22:17.

23 Tɔ, bitɛnkpiib lá mɛkre' uyo wà la, ŋmɛ li si upii nnɔ? Kimɛ
bi'kɛ bilole kuɔn' wɔ ki tĭ bòn' nɛ.»
24 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Na bɛn nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku
ni ya tingi, ka bɛn Uwien ya tuɔm kpɛ ma bo. Nɛn nɛ cèreh ni
tùreh. 25 Bitɛnkpiib lá mɛkre' la, jɛb ŋa ń kuɔn piib, piib mɔ ŋa
ń kun cɛr. Bi li te tɛn Uwien ya tondb nɛ paaki bó. 26 Bitɛnkpiib
ya mɛkrm mɛn la, na kaan' Moyis ya gbɔnku ni nà saan Uwien
là len' nin Moyis kufɛtuku kuba saan kù teknh umu ka wih
nnɔ nɛ-ɛɛ? U là tɔke' Moyis ki ye: ‹Min nɛ yé *Abraham nin
*Isaak nin Sakɔb ya Wien.› 27 Uwien ŋa yé tɛnkpiib ya Wien,
u yé bà fuobe ya Wien nɛ. Ninbi lienh ki teh bitɛnkpiib ŋa ń
mɛkre ma nnɔ ni tùre' kpɛlkpɛl nɛ.»

Li lɛ wɔbl yé wɔbkpiɛkl-i?
(Matie 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 *Yiko ya wɔnwɔknl uba là te ni'saan ki cii' bi niɛh nin tɔb
ma, nɛ ki laa' *Yesu jiin' bɛ mɔnmɔnm ma bo. U nɛkn' *Yesu ki
niire' wɔ ki ye: «Iwɔb kɛ nni li lɛ yé likpiɛkl-i?» 29 Nɛ *Yesu jiin'
wɔ ki ye: «Liwɔbkpiɛkl si: ‹Ninbi Israyɛl yaabɛ, li cengeh mɛn:
Yonbdaan Uwien baba nɛ yé Yonbdaan. 30 Li yíe a'Yonbdaan
Uwien nin a'fèl kɛ nin a'tetem kɛ nin a'yɛnmaale kɛ nin a'tuɔm
kɛ.› 31 Liwɔbl là tɔ si: ‹Li yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba ma bo.› Wɔbl
liba ŋa te ki gèbre' liɛ ya wɔbl.»
32 Nɛ u tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, a tɔke' tigbɛmɔ̀nt nɛ. A
tɔke' ki ye Yonbdaan Uwien yé Uwenbaabe nɛ, uba ŋa te ki
pukn' u'bó ma nnɔ, tù te nɛ. 33 Unil yíe Uwien nin u'fèl kɛ nin
u'yɛnmaale kɛ nin u'tuɔm kɛ, ki yíe u'tɔ tɛn u yíe u'ba ma bo la,
nɛn nɛ mɔn ki cɛn' wɔ ń li taah tiwɛnt ki teh ituɔrɛ ki wĭndeh
ki dienh Uwien nin mipum kɛ ya bol.» 34 *Yesu laa' u len' nin
mibɛnm, nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Ŋa fɔke nin Uwien ya bɛl.» Nɛn
gèbre' ma nnɔ, uba ŋa ji kaabe' ki niire' *Yesu niire ki pukn'.

Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nin Dafid ya gbɛr
(Matie 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 *Yesu là te Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib
Uwien ya gbɛr ma nnɔ, nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Nì tien' mila *Yiko
ya wɔnwɔknb lienh ki teh Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo yé *Dafid
ya yaabil-i? 36 Mifuoñanm là cère' *Dafid bugbɛn len' ki ye:
‹Yonbdaan Uwien tɔke' n'Yonbdaan ki ye:
Kɛ̀le n'nɔjie bó,
kí tĭ baa uyo wà
n li cère á tɛ a'nɛnnɛndb bo litaal.›
37 *Dafid mɔnɔn là yin' Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo u'Yonbdaan
la, u ji tien' mila ki liɛbe' ki yé u'yaabil-i?» Linigociɛnl cengeh
*Yesu ya gbɛr, nɛ nĭ ŋmɛ lè cɛɛn.

Li bɛn mɛn Yiko ya wɔnwɔknb bó
(Matie 23:1-36; Luk 20:45-47)

38 Yesu wɔknh bɛ Uwien ya gbɛr, nɛ ki tɔkeh bɛ ki teh: «Li bɛn
mɛn *Yiko ya wɔnwɔknb bó. Bi yíe bɛ ń li guoh tiliɛrgbengt nɛ
ki gaakeh, ki yíe binib ń li gbaandeh ki fuondeh bɛ mudaamu
ni, 39 ki yíe bɛ ń li kaah binikpɛkpiɛkb ya kànkàan itáan ya
dur ni nin tinacent ni. 40 Bɛn nɛ jinh ki pendeh bikpopiib, ki
kàareh nĭ wuɔkreh, ki bɔndeh binib ya nun bó. Nɛn bo nɛ
Uwien li tùɔre kí dɛre bi'tub cɛɛn.»

Ukpopiicɛcɛkdaan uba ya pum
(Luk 21:1-4)

41 Tɔ, *Yesu kɛ ki nɛke Uwien ya pum ya likkpienbùol, nɛ
ki likeh linigol nnɔ kpĭendeh len ilike ma bo. Bifàadɛnb bà
yɛbe bàareh ki kpĭendeh ilike len ĭ yɛbe. 42 Ukpopiicɛcɛkdaan
uba mɔ baa' ki lá kpĭen' milikbim mile ma baa' gbɔnku kuba
mɔnɔn. 43 Nɛ *Yesu yin' u'panpaankaab ki tɔke' bɛ ki ye: «N
tɔkeh nɛ imòn nɛ, ukpopiicɛcɛkdaan wuɔ kpĭen' ilike ki cɛn'
bà kɛ kpĭen' nnɔ. 44 Kimɛ bi'kɛ de' ka pɔkre' bi'like ya pɔkl.
Ama wɔn yé ucɛcɛkdaan nɛ, ki tonde' u ŋmɔbe nà kɛ nnɔ ki lá
kpĭen'.»

13

Bi lá li bere Uwien ya duku
(Matie 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 *Yesu siere' Uwien ya duku ya luo bo ki ñɛn', nɛ
u'panpaankaab ni uba tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, liike itɛn yiɛ
gbenge ki kpɛ ma bo-a! Liike bi taa' yɛ̀ ki mɛn' tidur tù ŋmɔbe
kuñuɔrku ma bo-a!» 2 Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «A laa' tiduciɛnt tuu
nɔ-ɔɔ? Bi lá li bere tu'kɛ nɛ, tɛnl liba mɔnɔn ŋa lá li juore kí li
pɛ tɔl bo.»

Iɛnd ya yo lá li te ma bo
(Matie 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Yesu jon' ki tĭ kɛ̀le' Olifi ya siin ya juɔl bo, Uwien ya duku
ya nuun bó, nɛ Piɛr nin Saak nin San nin Andre baa' u'saan
bi'baba, ki lá niire' wɔ ki ye: 4 «Tɔke tɛ, tibont nnɔ kɛ lá li tien
uyo wà? Ku lɛ dĭɛku ba li wuɔn kí ye uyo nnɔ baa'.» 5 Nɛ u cin'
ki tɔkeh bɛ ki teh: «Li bɛn mɛn, ki la cère uba ń tuln nɛ. 6 Kimɛ
binib lá li baa ki yɛbe kí li ŋmɔbe n'yel ki teh bi yé min nɛ, kí
tuln binib bà yɛbe. 7 Ni lá cii binib tɔh lituɔl kɔnkɔnm ni bii
fɔnfɔkm la, ni la cère ni'fèl ń li tiinh. Kimɛ tu ya bont kɛ li tien
nɛ kí yaan, na laan yé gbengbenyo. 8 Kimɛ linibol liba li jɛ̀ke
linibotɔl. Libɛl liba ya nib mɔ li jɛ̀ke libɛtɔl yaab. Kitink li jènge
bùol, bùol. Mikònm mɔ li lu. Nĭ li te tɛn imɛrwiɛn ya cincinm
nɛ.
9 «Ninbi bɛn wɔn, li bɛn mɛn. Bi lá li cuo nɛ kí jon tibuur, kí
ñĭ nɛ itáan ya dur ni. Min bo, bi lá li tuke nɛ kí jo tibuur idu
ya ciɛnb nin bibɛrb saan. Nnɔ nɛ ni li yé n'mànkunb bi'saan.

10 Bi li kpaande tigbɛmɔnmɔnt tuu inibol kɛ saan nɛ kí yaan.
11 Bi cuo' nɛ ki jon' tibuur la, ni la pɔk kí li yɔke ni li len kí ye
bà. Uyo nnɔ lá baa' la, *Mifuoñaanm nɛ li tɔke nɛ ni li len kí ye
bà. Na yé ninbi nɛ li len, *Mifuoñaanm nɛ li len. 12 U ya yo nɛ
unil li kuɔre u'ninjɛ, bɛ ń ku wɔ. Baa mɔ li kuɔre u'buk, bɛ ń ku
kè. Mubumu mɔ li fii kí sere mu'naambɛ nin mu'baambɛ bo,
kí cère bɛ ń ku bɛ. 13 Min bo nɛ binib kɛ li nɛn nɛ. Ama wà kɛ li
mìnde kí li ŋmɔŋmɔbe kí tĭ fɔre nnɔ, wɔn nɛ li ŋmɛre.»

Nibonn nà ŋmɔbe ijuɔke ya gbɛr
(Matie 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 «Ni li lɛ ijuɔke ya bonn nà saah tibont tà kɛ mɔn nnɔ se na
bi li sere nà saan. (Wà kɛ kàanh la, wɔ ń li ciih ni'tingi.) Uyo
nnɔ lá baa' la, bà li te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ, bɛ ń sɛn kí jo
ijuɔn bó. 15 Wà te kudulɛkaaku ya paaki la, u la jiire kí kɔ iden
ni, kí taa niba. 16 Wà mɔ te ikpàan bó la, u la liɛbe kí kun, wɔ
ń tĭ taa u'liɛrgbenku. 17 U ya yo bipiib bà punbe nin bà ŋmɔbe
mubumu mùa ŋaanh, li ŋmɔbe micɛcɛkm nɛ. 18 Li kàareh mɛn,
Uwien la cère nè ń tien kusɛnañuɔku. 19 I ya dɛn binib li ji ijɛnd
kí gbien. Haali uŋɛndun ya cincinm kí lá baa fɛnfɛnnɔ, nib ŋa
laan jin' i ya jɛnd ya bol, ka ji lĭ li ji yè fiebu. 20 Yonbdaan ŋa
bi kùore' ijɛnd nnɔ ya wien bo la, uba mɔnɔn ŋa bi li ŋmɛre. U
gènde' binib bà nnɔ bo nɛ cère' u kùore' iwien nnɔ bo.

21 «U ya yo unil tɔke' nɛ ki ye: ‹Liike mɛn, Uwien ya Nigɛndkɛ
Kristo te niɛ saan› bii ‹u te niɛ bó› la, ni la tuo. 22 Kimɛ
bitonnɛnmɔ̀nkunb li baa. Biba li ye bi yé Uwien ya Nigɛndkɛ
Kristo nɛ. Bitɔb li ye bi yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb nɛ. Bi li tien
micincilnm ya bont nin miyɔkm ya bont, kí tuln binib. Bi li
nuunh nĭ tuo' la, bɛ ń tuln Uwien gènde' binib bà nnɔ mɔnɔn
nɛ. 23 Ninbi li bɛn mɛn. N kpiɛ' ki tɔke' nɛ tigbɛr nnɔ kɛ ŋɔ.»

Unil ya Bijɛ ya baam ya gbɛr
(Matie 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 «Ama, ijɛnd nnɔ ya yo gèbre' la,
uwien li bĭike,
uŋmaal ŋa ji li wien,
25 Iŋmaabii li cecere kí lu,
tibont tà ŋmɔbe mituɔm paaki bó li jènge.
26 U ya yo nɛ bi li lɛ Unil ya Bijɛ te titɛwɔlgbɔnt ni, ki we ní, ki
ŋmɔbe ufaa nin ukpiɛke ki gbien'. 27 U ya yo nɛ u li sɔn Uwien
ya tondb bɛ ń jo lɛnpuoli nin nintuɔli nin ugɛn nin ujie bó, kí
cin utingbaan uba kí tĭ baa utɔ, kí taan Uwien gènde' binib bà
nnɔ kɛ.»

Bukɛnkɛnbu ya kpɛnjɛnm
(Matie 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 «Bukɛnkɛnbu ya tetem yé mikpɛnjɛnm nɛ ni'bo. Ni lá laa' bù tɔh isigben, ki bundeh la, ni bɛn ki ye nĭ nɛke uñalɛnd nɛ*.
29 Nnɔ nɛ, ni lá laa' tibont tuu teh la, ní li bɛn kí ye Unil ya Bijɛ nɛkn' ni'nañuɔn saan ŋɔ†. 30 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, tibont nnɔ kɛ li tien kí lɛ fɛnfɛnnɔ ya nib biɛ ŋa laan kpo' ki gben'. 31 Kutaaku nin kitink li gben. Ama n'gbɛr tun ŋa ŋmɔbe tù ń gben.»

Uba ŋa bɛn lidaali là Unil ya Bijɛ li baa ni
(Matie 24:36-44)

32 «Ama uba ŋa bɛn tibont nnɔ li tien lidaali là bii uyo wà. Paaki bó, Uwien ya tondb ŋa bɛn. U'Bijɛ mɔnɔn ŋa bɛn, Uwien Baa baba nɛ bɛn. 33 Li bɛn mɛn ki la gɔh, kimɛ na bɛn uyo nnɔ. 34 Nĭ naan ujɛ wà joh usɛn ki tɔke' u'tonsɔnb ki ye bɛ ń li likeh u'den mɔnmɔnm, ki wuɔn' wà kɛ u li sɔn lituonl là, ki tɔke' u'nañɔguurl ki ye u la gɔh, ki yaan ki bure' nɛ. 35 Nɛn bo, la gɔh mɛn, kimɛ na bɛn uyo wà ududaan li baa ní. U li baa ní kutajuɔku-uu, kuyɔku-uu, ukuojɛmuɔyo-oo, kutɛnŋaaku-uu, na bɛn. 36 Li bɛn mɛn, ŋɔ u la lá lure kí baa kí lɛ ni dɔ ki gɔh. 37 N tɔkeh nɛ nà nɔ n tɔkeh binib kɛ nɛ, la gɔh mɛn.»

14

Bi kpaan' iyɛ bɛ ń ku Yesu
(Matie 26:1-5; Luk 22:1-2; San 11:45-53)

1 Nĭ sĭen' iwien ile bɛ ń jele *Sufmbɛ ya Pak ya nacenku. U ya yo nɛ bi ŋmɔnh kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke. *Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nuunh bi li tien ma kí bɔle kí cuo *Yesu kí ku wɔ, 2 nɛ ki tɔkeh tɔb ki teh: «Ti la cuo wɔ mɛn kunacenku nnɔ ya yo. Ti cuo' wɔ u ya yo la, udu ya nib li kpre.»

Upii uba wule' Yesu ya yul bo lɛfina
(Matie 26:6-13; San 12:1-8)

3 Tɔ, *Yesu là te Betani ya du ni, Simɔn ujend den ki jinh tijier. U jinh uyo wà nnɔ nɛ upii uba kɔn' ní ki tuke lɛfina uba u'daaku faa cɛɛn alabaat* ya dingl ni, bi yih lɛfina nnɔ naar. Upii nnɔ kpɔbre' lidingl nnɔ ya tule, ki taa' lɛfina nnɔ kɛ ki wuwule' *Yesu ya yul bo. 4 Binib bà te ni'saan nnɔ ya biba ya benku ni ben', nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Bɛ tien' u ñɛ̀nde' lɛfina wuɔ nɔ? 5 Bi bi li fre kí kuɔre wɔ kí lɛ nɛ̀ ń gɛ̀bre iwentun kobiita ya paaku kí taa kí gbiire bijiinb-a!» Nɛ ki kɔnh nin upii nnɔ. 6 Nɛ *Yesu ye: «Cɛ̀re wɔ mɛn wɔ ń fuore. Bɛ tien' ni ŋaabeh u'yɛnm nɔ nnɔ? U tien' nà mɔn nɛ ki de' nni-a! 7 Bijiinb lĭ li te ni'saan uyo kɛ nɛ. Ni yíe ní tore bɛ uyo wà la, ni li fre kí tore bɛ; ama min ŋa ń li te ni'saan uyo kɛ. 8 U tien' u li fre kí tien nà nɛ. U taa' lɛfina nnɔ ki wule' n'bo ki kpiɛ' ki

* **13:28** Liike Matie 24:32. † **13:29** Liike Matie 24:33. * **14:3** Liike Matie 26:7.

bonde' n'gbɛnɛnt ŋɔ bɛ ń sube nni nɛ. 9 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, bi li kpaande tigbɛmɔnmɔnt tuu uŋɛndun ni nà saan kɛ nnɔ, bi li len u tien' nà nɔ bó, ŋɔ binib ń li tiɛn u'bó.»

Sudas yíe wɔ ń kuɔre Yesu
(Matie 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba, bi yih wà Sudas Iskariyɔt nnɔ jon' ki tĭ laa' bitɔtuɔrciɛnb ki ye u li taa *Yesu kí ŋukn bɛ. 11 Bi cii' nnɔ ma nnɔ bi'yɛnm sɔnge' cɛɛn, nɛ bi pùon' ki ye bi li de wɔ ilike. Nɛ u bure' ki tĭ nuunh u li ñɛ isɛn yà kí taa *Yesu kí ŋukn bɛ.

Yesu nin u'panpaankaab jele' Sufmbɛ ya Pak ya nacenku
(Matie 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; San 13:21-30)

12 Kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke ya nacenku ya cincindaali, lidaali là bi kòreh *Sufmbɛ ya Pak ya pefanfaan nnɔ nɛ *Yesu ya panpaankaab niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ŋɛ kunacenku nnɔ ya jier lɛ saan-i?» 13 Nɛ u tɔke' u'panpaankaab ni bile ki ye: «Ní jo udu bó. Ni tĭ kɔn' u'ni la, ni li lɛ ujɛ uba u tuke liñuncuɔl ki cendeh nɛ. Ní paan u'bo, 14 kí tĭ kɔ u li kɔ iden yà ni nnɔ ni kí tɔke udendaan kí ye: ‹Ti'Cɛnbaa ye wɔn nin u'panpaankaab li ji kunacenku nnɔ ya jier ku lɛ duku ni?› 15 U li wuɔn nɛ lidutɔtuɔl ya paaki ya duciɛnku kuba bi bonde' kù ŋɔ, tibont kɛ te ku'ni. Ní tien tɛ kunacenku nnɔ ya jier kun ni.» 16 Bi bure' ki tĭ baa' udu nnɔ ni, nɛ ki laa' *Yesu tɔke' bɛ ki ye bi li lɛ nà kɛ nnɔ, nɛ ki tien' kunacenku nnɔ ya jier.

17 Nĭ juɔre' nɛ *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nnɔ baa' ki kɔn' kuduku nnɔ ni. 18 Bi kɛ ki jinh uyo wà nnɔ nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ninbi bà te ki jinh n'saan nɔ ni ya uba nɛ li kuɔre nni.»

19 Bi'yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi niireh wɔ jɛjɛ ki teh: «N teh min ŋa ñí-a?» 20 Nɛ u ye: «Ninbi piik nin bile biɛ ni ya uba nɛ li kuɔre nni. Min nin udaan nɛ taan' ki paan' lisɛnl ni nɔ. 21 Unil ya Bijɛ li kpo tɛn nĭ kɛle' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ma bo nnɔ nɛ. Ama unil wà li kuɔre wɔ nnɔ nĭ bre udaan bo. Ba bi maa' wɔ mɔnɔn la, nĭ bi li tu u'bo.»

Yonbdaan ya jier
(Matie 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korɛnt yaab 11:23-25)

22 Bi te ki jinh tijier ma nnɔ, nɛ *Yesu yuure' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' bɛ, ki ye: «Teke mɛn. Nà sɔ yé n'gbɛnɛnt.» 23 Nɛ ki taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, ki taa' ki de' bɛ, bi'kɛ ñun'. 24 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Nà sɔ yé n'sèm. Mɛn nɛ wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtieku. Mĭ li puube binib bà yɛbe ya kpɛle bo.» 25 Nɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ma ji li ñu sibii ya daam haali kí tĭ baa lidaali là n li liɛbe kí ñu mè midɛfènm Uwien ya bɛl ni.»

Yesu tɔke' Piɛr ki ye u li niɛ kí ye wa bɛn wɔ
(Matie 26:31-35; Luk 22:31-34; San 13:36-38)

26 Bi gɛn' Uwien ya yuon ki gben' nɛ ki ñɛn' ki don' Olifi ya
siin ya juɔl bo. 27 Nɛn saan nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Ni'kɛ li
sɛn kí dàan nni, kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹N
li ku upekpaal nɛ ipe kɛ ń yɛre.› 28 Ama uyo wà n li mɛkre
bitɛnkpiib ni nnɔ, n li liere nɛ kí jo Galile.» 29 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ
ki ye: «Bi'kɛ li sɛn kí dàan ŋɛ mɔnɔn la, min ŋa ń sɛn.» 30 Nɛ
*Yesu ye: «N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, kuñɔnku kuu a li niɛ bolm mita
kí ye ŋa bɛn nni nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ kí lere.» 31 Nɛ Piɛr
ñiikeh ki lienh ki teh: «Haali bi li ku min nin sin kɛ mɔnɔn la,
ma ń niɛ kí ye ma bɛn ŋɛ.» Nɛ bitɔb bà sĭen nnɔ kɛ len' nnɔ.

Yesu kàare' ni'ba saan bi yih nɛ̀ Gɛtsemani
(Matie 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab tĭ baa' niba saan, bi yih
nɛ̀ Gɛtsemani. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Juore mɛn niɛ saan, ń
jo kí tĭ kàare.» 33 Nɛ ki taa' Piɛr nin Saak nin San ki bure'.
Bujɛwaanbu cin' ki kɔh wɔ nɛ u'yɛnm saah. 34 Nɛ u tɔke' bɛ
ki ye: «N'yɛnm saa' ki tĭ kɛnde' tɛn mikuum nɛ benh nin nni.
Ni'mɔ ń juore niɛ saan, ki la gɔh.»

35 U jɛnde' ki jon' inun bó waamu, nɛ ki pùon' ki kàareh ki
teh nĭ li tuo la, Uwien la cère' ijɛnd yiɛ ya yo ń baa ní, 36 ki
lienh ki teh: «O, n'Baa, a li fre kí tien nibonn kɛ. Cère ijɛnd yiɛ
ń jɛnde nni. Ama la cère nɛ̀ ń li yé min yíe nà, cère' nɛ̀ ń li yé
sin yíe nà.»

37 U liɛbe' ní u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi dɔ ki
gɔh nɛ, nɛ u tɔke' Piɛr ki ye: «Simɔn, a gɔh nɛ-ɛɛ? Ŋa ń fre kí la
gùɔn kukurku kuba mɔnɔn-ii? 38 La gɔh mɛn, kí li kàareh ŋɔ ki
la lu biikm ni. Ni'yɛnm yíe, ama mituɔm nɛ pɔre' nɛ.»

39 Nɛ ki tí jɛnde' waamu, ki kàare' nin i ya ñɔbonbaab. 40 U tí
liɛbe' ní u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi tí gɔh nɛ, kimɛ
migùɔnm nɛ ñɔ̀nde' bɛ, ba bɛn bi li jiin kí ye bà.

41 U tí jon' ki kàare' ki liɛbe' ní nta bo, ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni
biɛ ki fuoreh nɛ ki dɔ ki gɔh-a! Nĭ dɛ̀kre'-a! Uyo baa'-a! Bi li taa
Unil ya Bijɛ kí ŋukn bibiɛrdɛnb. 42 Fii mɛn tí jo. Liike mɛn, wà
kuɔre' nni nnɔ nɛkn' ní ŋɔ.»

Yesu ya cuom
(Matie 26:47-56; Luk 22:47-53; San 18:3-12)

43 U laan biɛ ki lienh nɛ Sudas u'panpaankaab piik nin bile
nnɔ ya uba nin linigol pɔk ki puɔ' u'bo ki tuke mujusiemu nin
ilɛnbɛn. Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbɛ ya
ciɛnb nɛ sɔn' bɛ ní. 44 Sudas wà kuɔre' *Yesu nnɔ tɔke' linigol
nnɔ ki ye: «Ni lá laa' n jon' ki tĭ lɔkn' wà la, wɔn nínɔ. Ní cuo
wɔ, kí tùɔre kí li ŋuuke wɔ ki joh.»

45 Tɔ, Sudas tĩ baa' nɛ ki pɔk ki nɛkn' *Yesu nɛ ki ye: «Cɛnbaa,»
nɛ ki lɔkn' wɔ. 46 Nɛ bi cuo' Yesu. 47 Bà te ni'saan nnɔ ya uba
nɛ̀re' kijusiek ki gɛ' ki paare' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya tonsɔnl
uba ya tubl. 48 Nɛ *Yesu tɔke' bà baa' bɛ ń lá cuo wɔ nnɔ ki ye:
«Ni tuke mujusiemu nin ilɛnbɛn ní lá cuo nni tɛn n yé udukond
nɛ-a! 49 Idaan kɛ n là te ni'saan Uwien ya duku ya luo bo nɛ ki
wɔknh binib, nɛ na cuo' nni u ya yo. Tɔ, ni cuo' nni fɛnfɛnnɔ,
ŋɔ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ.»
50 Nɛn saan nɛ u'panpaankaab kɛ sɛn' ki dàan' wɔ.
51 Unacenfaan uba mɔ là pɛ u'bo ki fifike' bukpɛlbu. Bi ye
bɛ ń cuo unacenfaan nnɔ ki tĩ dɛ̀kre nin u'kpɛlbu, 52 nɛ u dàan'
bù ki sɛn' liñil ki bure'.

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Yesu tibuur
(Matie 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; San 18:13-14, 19-24)

53 Bi taa' *Yesu ki jon' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn den.
Bitɔtuɔrciɛnb kɛ nin *Sufmbɛ ya ciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb
mɔ taan' ni'saan. 54 Piɛr pɛ *Yesu bo, ki te fɔnfɔkm ki tĩ baa'
bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn den, ki kɔn' ki kɛ̀le' biguguurb saan ki
lokreh umu. 55 Bitɔtuɔrciɛnb nin tibuur ya cɛkl yaab kɛ nuunh
bi li dule nà bo kí biin *Yesu ŋɔ kí ku wɔ. Bi tien' ma kɛ ba
laa' u'biil. 56 Binib ligol nɛn' u'bo kutonnɛnku kɛ ya bol ama
bi'gbɛr nnɔ ŋa cende'. 57 Bi'ni biba fii' ki sere' ki nɛn' u'bo ki
ye: 58 «Ti cii' u len' ki ye u li bere Uwien ya duku kùa binib
mɛn' kù nnɔ, kí mɛ kutɔku iwien ita, nib ŋa ń mɛ kun.» 59 U ya
sɛn ni mɔnɔn bi'gbɛr ŋa cende'.
60 Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn fii' ki sere' binib nnɔ kɛ ya siik ni,
nɛ ki niire' *Yesu ki ye: «Ŋa ń len kí jiin-ii? Ŋa ŋmɔbe tuba
á len kí jiin binib bà biindeh ŋɛ nɔ-ɔɔ?» 61 Nɛ *Yesu ŋmin ka
gɛre'. Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tí niire' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya
Nigɛndkɛ Kristo nɛ-ɛɛ? A yé ti pɛ̀keh wà nnɔ ya Bijɛ nɛ-ɛɛ?»
62 Nɛ *Yesu ye: «N yé wɔn nɛ. Ni li lɛ Unil ya Bijɛ kɛ Uwien,
mituɔm kɛ ya daan ya jie bó, ki li lɛ u te titɛwɔlgbɔnt ni paaki
bó, ki we ní.»
63 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn kɛre' wɔn
bugbɛn ya liɛrl†, nɛ ki ye: «Ta ji nuunh mɔ̀nkunl. 64 Ni cii' u
suke' Uwien ma bo. Ni maaleh mila?» Nɛ bi'kɛ ye u bii' ki kpɛ
mikuum.
65 Bi'ni biba cin' ki cɛreh u'bo tiñinsɛnt ki taa' kukpɛlciɛku
ki pibn' u'nun bó, ki kureh wɔ, ki tɔkeh wɔ ki teh: «Bukre' wà
kure' ŋɛ.» Nɛ biguguurb nnɔ taa' wɔ nin itɛnpɛ.

Piɛr niɛ' ki ye wa bɛn Yesu
(Matie 26:69-75; Luk 22:56-62; San 18:15-18, 25-27)

66 Piɛr te uluo bo uyo wà nnɔ, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya
piitonsɔnl uba baa' 67 ki laa' Piɛr lokreh umu, nɛ u tùɔre' ki

† **14:63** Liike Matie 26: 65.

liike' wɔ ki ye: «A'mɔ là te nin Nasarɛt ya *Yesu wuɔ nɛ.» 68 Nɛ
Piɛr niɛ' ki ye: «Ma bɛn, ka cii' a'lenm nnɔ ya tingi.» Nɛ ki siere'
ki kɔn' kunakuuku ni. [U ya yo nɛ ukuojɛ muɔ'.]‡
69 Upiitonsɔnl nnɔ tí laa' wɔ nɛ ki tí tɔke' binib bà te ni'saan
nnɔ ki ye: «Ujɛ wuɔ mɔ yé *Yesu yaab ya uba nɛ.» 70 Nɛ Piɛr tí
niɛ' nle bo.
Nì tí pukn' waamu nɛ binib bà te u'saan nnɔ mɔ tɔke' wɔ ki
ye: «Nì yé imɔ̀n nɛ, a yé *Yesu yaab ya uba nɛ, kimɛ a'mɔ yé
Galile ya nil nɛ.» 71 Nɛ Piɛr cin' ki niɛh ki poleh ki teh: «Ma bɛn
ni lienh unil wà ya gbɛr nɔ, n nɛn' la, Uwien la dàan nni» 72 Nɛ
ukuojɛ pɔk ki muɔ' i ya tàan bo ki lere'. Nɛn saan nɛ Piɛr tiɛre'
*Yesu bi tɔke' wɔ ma ki ye: «A li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni
nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ kí lere» nnɔ, nɛ ki muɔ' cɛɛn.

15

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur
(Matie 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; San 18:28-38)

1 Nì faa' kutɛnŋɛsɔnsɔnku, nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya
ciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin tibuur ya cɛkl yaab kɛ kɛ̀le'
ki bonde' bi li tien ma bo. Bi lòle' *Yesu, nɛ ki taa' wɔ ki tĭ ŋukn'
Pilat. 2 Pilat niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé *Sufmbɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?»
Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Sin nɛ ye nnɔ.»
3 Tɔ, Bitɔtuɔrciɛnb nnɔ biin' wɔ isɛn yà yɛbe ni. 4 Nɛ Pilat
tí niire' wɔ ki ye: «Ŋa ń len kí jiin-ii? Cenge bi biindeh ŋɛ
mibiinm mà kɛ ya bol-a!» 5 Ama *Yesu ŋa ji jiin' ñɔbonl, nɛ
nì cuo' Pilat miyɔkm.

Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpɛ mikuum
(Matie 27:15-26; Luk 23:13-25; San 18:39–19:16)

6 *Sufmbɛ ya Pak ya nacenku kɛ nacenku ya yo la, Pilat li
ñɛn lipɛkl ya nil wà linigol yíe wɔ nɛ kí wiɛ. 7 U ya yo ki laa' ujɛ
uba te lipɛkl ni bi yih wɔ Barabas. Wɔn nin binib bà là pɛ u'bo
nnɔ là kpĭin' kukpiinku nɛ ki ku' unil uba. Nɛn bo nɛ bi là pɛkn'
bɛ. 8 Linigol nnɔ baa' Pilat saan ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tien u tĭ
ń teh ma kunacenku nnɔ ya yo. 9 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni yíe
ń wiɛ nɛ *Sufmbɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?» 10 U niire' nnɔ, kimɛ u bɛn ki
ye bitɔtuɔrciɛnb ŋmɔbe kinɛnk nɛ *Yesu bo, nɛn nɛ cère' bi taa'
wɔ ki ŋukn' wɔ.
11 Ama bitɔtuɔrciɛnb bɛn sureh linigol nnɔ nɛ ki teh bɛ ń tɔke
Pilat wɔ ń wiɛ bɛ Barabas. 12 Nɛ Pilat tí niire' bɛ ki ye: «Nnɔ la,
ujɛ wà ni yih wɔ *Sufmbɛ ya bɛr nnɔ n li tien wɔ mila?» 13 Nɛ
bi wuure' ki ye: «Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo!» 14 Nɛ Pilat tí niire'
bɛ ki ye: «U tén ki bii' li lɛ biil nɛ?» Nɛ bi tùɔreh ki wuureh ki
gbiekeh ki teh: «Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo!»

‡ **14:68** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni u ya yo nɛ ukuojɛ muɔ' ŋa te tu'ni.

15 Pilat yíe wɔ ń sɔnge bi'yɛnm nɛ ki wiɛ' Barabas. U cère'
u'sojambɛ ñi' *Yesu inalɛbe, nɛ u taa' wɔ ki de' bɛ bɛ ń tĩ kpɛ wɔ
udɔpɔnpɔn bo.

Sojambɛ lɛh Yesu
(Matie 27:27-31; San 19:2-3)
16 Sojambɛ nnɔ taa' wɔ ki kɔn' Pilat den uluo bo, nɛ ki yin'
bi'cɛkl ya sojambɛ kɛ ki taan', 17 ki taa' kuliɛrmɔ́nmɔ́nku* kuba
ki goln' wɔ, nɛ ki taa' ikonkon ki lònlòn' uyukpɛkpiɛ ki kpɛle'
u'yul, 18 nɛ ki teh tɛn bi pèkeh wɔ nɛ ki teh: «*Sufmbɛ ya bɛrɔ,
ti fuondeh ŋɛ-a!» 19 Ki taah lilɛnbɛnl ki kpaakeh u'yul bo,
ki cɛreh u'bo tiñinsɛnt nɛ ki gbaandeh u'nun bó ki gòndeh.
20 Bi lè' wɔ ki tĩ gben', nɛ ki gore' kuliɛrmɔ́nmɔ́nku nnɔ, ki taa'
u'wɛngolkaar ki jiin' ki goln' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki ñɛn' ki bure'
bɛ ń tĩ kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo.

Bi kpɛ' Yesu udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:32-44; Luk 23:26-43; San 19:17-27)
21 Bi joh ma nnɔ nɛ ki tĩ cende' ujɛ uba bi yih wɔ Simɔn, u
yé Sirɛnn ya du ya nil nɛ, ki ñɛn' ikpàan bó ní. U yé Alɛksand
nin Lufus ya baa nɛ. Bi cuo' ujɛ bugbɛn ki wɔbn' wɔ, wɔ ń
tuke *Yesu ya dɔpɔnpɔn. 22 Bi taa' *Yesu ki tĩ baa' niba saan, bi
yih nè Golgota, ni'tingi si: «Kuyukpɔbku ya Bùol.» 23 Nɛ ki taa'
midaam mà cuuke' uñɔke wà bi yih wù miir nnɔ ki de' wɔ ki ye
wɔ ń ñu. Nɛ u yĩe' ka ñun'. 24 Sojambɛ nnɔ kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn
bo. Nɛ ki taa' u'wɛngolkaar bɛ ń tĩ gbiire nɛ ki fùɔre' imúɔn ki
liike' wà kɛ li ji nà bó. 25 Nĩ là te kutɛnŋaaku tikur tiwɛ nɛ, nɛ
bi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo. 26 Bi là kɛle' nà cère' bi kpɛ' wɔ nnɔ
ki tɛbn' u'dɔpɔnpɔn bo u'yul bó. Bi là kɛle' ki ye: «*Sufmbɛ ya
bɛr.» 27 Bi kpɛ' idukond ile mɔ idɔpɔnpɔn bo Yesu saan. Bi kpɛ'
uba u'nɔjie bó, ki kpɛ' utɔ u'nɔgɛn bó. [28 Nɛ nà kɛle' *Uwien
ya gbɔnku ni nnɔ tien'. Nĩ kɛle' ki ye: «Bi kaan' wɔ ki kpɔbn'
idukond bó nɛ.»]†
29 Binib bà gèbreh ni'saan nnɔ sukreh wɔ ki gònbeh iyul ki
tɔkeh wɔ ki teh: «Sin wà là ye a li bere Uwien ya duku kí liɛbe
kí mɛ kù iwien ita nnɔ 30 ŋmiɛn a'ba, kí jiire ní udɔpɔnpɔn wuu
bo-a!»
31 Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb mɔ lɛh wɔ ki teh:
«U ŋmiɛn' binitɔb nɛ, ka ń fre kí ŋmiɛn u'ba-a! 32 Uwien ya
Nigɛndkɛ Kristo, Israyɛl yaab ya bɛrɔ, jiire ní udɔpɔnpɔn wuu
bo fɛnfɛnnɔ, tí lɛ ŋɔ kí teke ŋɛ kí ji-a!» Nɛ bi kpɛ' idukond yà
u'saan idɔpɔnpɔn bo nnɔ mɔ sukreh wɔ nnɔ.

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:45-56; Luk 23:44-49; San 19:28-30)

---

* **15:17** U ya yo, bibɛrb là guoh tiliɛrmɔ́nt tà ya daaku faa nɛ. † **15:28** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 28 ŋa te tu'ni.

33 Tɔ, kuwensiiku ya yo nɛ nĭ ci' ki bĭike' utingbɛn kɛ bo ki tĭ
baa' kutaajuɔku tikur tuta ya yo. 34 Tikur tuta ya yo nɛ *Yesu
wuure' ufaa bo ki ye: «Elowi, Elowi, lama sabaktani?» Ni'tingi
si: «N'Wien, n'Wien, bɛ tien' a wiɛ' nni?»
35 Binib bà se ni'saan nnɔ ya biba ŋa cii' u wuure' ki ye ba
mɔnmɔnm nɛ ki ye: «Li cengeh mɛn u yih Eli nɛ.» 36 Bi'ni uba
sɛn' ki jon' ki tĭ yuure' ticitɔnt ki lá sèkn' midɛŋmiŋmiikm miba
ni, ki taa' ki tuun' lilɛnbɛnl bo, ki tɛnde' ki kòle' u'ñɔbu ki ye wɔ
ń muɔre, nɛ ki ye: «Dàan mɛn, tí liike Eli li baa kí lá jiin wɔ bii
wa ń baa.»
37 Nɛn saan nɛ *Yesu wuure' ufaa bo, nɛ ki kpo'. 38 U ya yo
nɛ kukpɛlcɛkpɛkpiɛku kùa bore' Uwien ya duku ni bolm mile
nnɔ kɛre' ku'siik ni paaki ki tĭ ci' tingi. 39 Sojambɛ kobk ya ciɛn
wà se *Yesu ya nun bó nnɔ laa' u kpo' ma bo nɛ ki ye: «Imɔ̀n,
ujɛ wuɔ mɔnbe ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ.»
40 Bipiib biba mɔ là te ni'saan, ki se fɔnfɔkm ki likeh. Bi'ni
uba si Mari Madelɛnn, utɔ si Saakbuk nin Yosɛ ya naa Mari,
utɔ mɔ si Salome. 41 *Yesu là te Galile ma nnɔ, nɛ bipiib nnɔ là
pɛ u'bo, ki sɔnh itùon ki toreh wɔ. Bipiib bà là pɛ u'bo ki tĭ baa'
Yerusalɛm nnɔ mɔ là te ni'saan ki yɛbe.

Yesu ya subm
(Matie 27:57-61; Luk 23:50-56; San 19:38-42)

42-43 Nĭ juɔre' ma nnɔ nɛ ujɛ uba baa' ní bi yih wɔ Yosɛf u yé
Arimate ya nil, ki yé tibuur ya cɛkl yaab ya uba binib boh wɔ
cɛɛn. U'mɔ là gu Uwien ya bɛl li baa ní uyo wà nnɔ nɛ. Nĭ là
yé kutaaku kùa li faa *Saba ya daali, uyo wà bi bondeh *Saba
ya daali nnɔ nɛ. Yosɛf jon' Pilat saan nin lifèl ki tĭ tɔke' wɔ ki
ye u tuo' la, wɔ ń cèbe wɔ *Yesu ya gbɛnɛnt. 44 Pilat cii' bi ye
*Yesu kpo' ŋɔ ma nnɔ nɛ nĭ cuo' wɔ miyɔkm. Nɛn saan nɛ u
yin' sojambɛ kobk ya ciɛn ki niire' wɔ ki ye: «*Yesu kpo' ma nĭ
wuɔke'-aa?» 45 Nɛ u tɔke' wɔ u kpo' uyo wà. Pilat cii' u kpo'
uyo wà ma nnɔ, nɛ ki de' Yosɛf usɛn wɔ ń tĭ taa u'gbɛnɛnt. 46 Nɛ
Yosɛf jon' ki tĭ dɛ' kukpɛlciɛku kuba, nɛ ki jiin' *Yesu ya gbɛnɛnt
udɔpɔnpɔn bo, ki taa' kù ki tɛntɛn' tù, ki taa' ki tĭ ble' ufɛle
uba ni. Bi là cube' ufɛle nnɔ kujɔtɛnku kuba ya kɛle ni nɛ, nɛ
ki binde' kutɛngbengbenku kuba, ki bĭin' bufɛnañɔbu‡. 47 Nɛ
Mari Madelɛnn nin Yosɛ ya naa Mari laa' bi ble' *Yesu nà saan.

16

Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni
(Matie 28:1-8; Luk 24:1-12; San 20:1-10)

1 *Saba ya daali gèbre' ma nnɔ, nɛ Mari Madelɛnn nin Saak
ya naa Mari nin Salome jon' ki tĭ dɛ' mikpɔm mà ya nu ŋmɛ bɛ ń
tĭ faan *Yesu ya gbɛnɛnt. 2 Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li

‡ **15:46** Liike Matie 27:60.

faa nnɔ, nɛ bipiib nnɔ wɔre' ki fii' nĭ bĭike ki bure' likul nnɔ bó ki tĭ baa' ki laa' uwien te ki puɔreh. 3 Bi joh ma nnɔ nɛ ki niireh tɔb ki teh: «ŋmɛ li tĭ biire tɛ kutɛnku nnɔ?» 4 Bi tĭ tuo ni'saan sɔ, ki liike' ki laa' kutɛnku nnɔ ŋa ji bi. Kù là yé kutɛncɛnciɛnku nɛ. 5 Bi tĭ baa' ki kɔn' likul nnɔ ni nɛ ki laa' unacenfaan uba kɛ unɔjie bó ki guo kuliɛrpenpienku. Nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ cɛɛn.

6 Nɛn saan nɛ unacenfaan nnɔ tɔke' bɛ ki ye: «La cère mɛn nè ń cuo nɛ jɛwaanbu. Ni nuunh Nasarɛt ya *Yesu wà bi là kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo nnɔ nɛ. U mɛkre'-a! Wa ji te niɛ saan. Liike mɛn, bi là taa' wɔ ki ble' nà saan sɔ. 7 Li joh mɛn, kí tĭ tɔke Piɛr nin u'panpaankɛtɔb kí ye u liere' bɛ ki bure' Galile bó ŋɔ. Bi li tĭ lɛ wɔ nɛn bó nɛ tɛn u là tɔke' bɛ ma bo.»

8 Nĭ bɛke' bipiib nnɔ cɛɛn nɛ bi ñɛn' likul nnɔ ni ki tiinh bi'gbɛnɛnt kɛ ŋɔh. Bujɛwaanbu cuo' bɛ ma nnɔ nɛ ba tɔke' nil.

Yesu mɛkre' ki cère' bi laa' wɔ
(Matie 28:9-10; San 20:11-18; Luk 24:13-35)

[9 *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li faa nnɔ ya tɛŋaaku, *Yesu mɛkre' ma nnɔ nɛ ki kpiɛ' ki taa' u'ba ki wuɔn' Mari Madelɛnn. Wɔn nɛ yé upii wà isɛnpol ilole là ŋaake wɔ, *Yesu ŋɔre' yè nnɔ. 10 U jon' *Yesu yaab saan ki laa' bi te uyɛnsaa ni, ki kɛ ki muɔh. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye u laa' Yesu. 11 Bi cii' u ye u laa' *Yesu u fuobe, nɛ ba teke' ki jin'.

12 Ni ya puoli bó nɛ bi'ni bile là cuonh ki joh udugbaan bó. Bi joh ma nnɔ nɛ *Yesu cère' bi laa' wɔ. Wa te tɛn u là te ma uyo wà Mari Madelɛnn laa' wɔ nnɔ. 13 Bi liɛbe' bi'tɔb saan ki tĭ tɔke' bɛ ki ye bi laa' Yesu, nɛ ba tí teke' ki jin'.

Yesu cère' u'panpaankaab piik nin uba laa' wɔ
(Matie 28:16-20; Luk 24:36-49; San 20:19-23; Itùon 1:6-8)

14 *Yesu fɔre' ki cère' u'panpaankaab piik nin uba laa' wɔ uyo wà bi te ki jinh tijier. U kɔn' nin bɛ ki ye bɛ tien' ba teke' binib bà laa' wɔ u mɛkre' nnɔ len' nà nnɔ ki jin-i? Nɛ ki ye bi'yul nɛ faa. 15 Nɛ ki tí tɔke' bɛ ki ye: «Li joh mɛn uŋɛndun ni ni'kɛ saan kí li kpaandeh tigbɛmɔnmɔnt binib kɛ saan. 16 Wà kɛ li teke kí ji kí cère bɛ ń sĭi wɔ Uwien ya ñunm nɛ li ŋmɛre. Wà kɛ ŋa teke' ki jin' la, Uwien li dɛre u'tub. 17 Binib bà kɛ li teke kí ji nnɔ li tien miyɔkm ya bont. N'yel bo, bi li ŋɔre isɛnpol, ki li len milencɛnm, 18 ki li cuo iwɛ ya ń tien bɛ niba. Bi ñun' uñɔkñɛndkɛ la, wa ń tien bɛ niba. Bi li taa bi'nuɔ kí paan biwiɛnb bo nɛ bɛ ń faake.»

Uwien taa' Yesu ki don' paaki bó
(Luk 24:50-53; Itùon 1:9-11)

19 Yonbdaan *Yesu tɔke' bɛ tigbɛr ki tĭ gben' nɛ Uwien cère' u don' paaki bó, ki tĭ kèle' u'jie bó. 20 Nɛn saan nɛ u'panpaankaab joh ni'kɛ saan ki tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt.

Nɛ Yonbdaan toreh bɛ ki cèreh bi teh miyɔkm ya bont. Nɛn nɛ wɔngeh ki teh bi lienh tigbɛr tà nnɔ te nɛ.]*

* **16:20** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 9 kí tĭ baa 20 ŋa te tu'ni.

Tigbɛmɔnmɔnt tà
Luk
kɛle' tù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Bi yih wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ Luk nɛ. Wa yé Yesu ya tondb piik nin bile nnɔ ya uba. Ama u tùɔre' ki nuun' bà là pɛ Yesu bo saan nɛ ki bɛnde' u'gbɛr cin' ma bo nin tù tĭ fɔre' ma bo. U là tɔke nin Pɔl u'sɛn ya jom ni ma nnɔ nɛ cère' u bɛnde' tù ki pukn'.

U kɛle' kugbɔnku kuu ki de' binib bà nnɔ ŋa yé Sufmbɛ. Bi teke' Yesu ki jin' nɛ. Nɛn nɛ cère' u tɔkeh bɛ iñɔbonfafaa ya tingi nin Sufmbɛ ya yaajɛtentienm mà ba bɛn mè nnɔ.

Luk kɛle' kugbɔnku kùa nɔ pɛ Matie nin Mark yaar bo nɛ, ama u kɛle' tigbɛr tuba ta te Matie nin Mark nin San ya gbɔnt ni. Tun si: Yesu jon' ki fuonde' Mart nin Mari (10:38-42) nin Samari ya jɛnimɔ̀n ya gbɛr (10:29-37) nin ujɛ wà ya buk bole' u liɛbe' ki laa' kɛ̀ nnɔ ya gbɛr (15:11-32).

Luk bo, Yesu Kristo nɛ yé Yonbdaan nɛ, ki yé Uwien sɔn' wà wɔ ń lá ŋmiɛn binib. Imɔ̀n, Uwien mɛkre' wɔn Yesu nɛ, ki de' wɔ mituɔm tibont kɛ bo. Luk ya gbɔnku ya gbɛr tĭ tonde' Yerusalɛm ni nɛ (iyul 24) nin Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo nin u'mɛkrm bitɛnkpiib ni.

Nà cère' Luk kɛle' kugbɔnku kuu nɔ

1 Ni bɛn ki ye binib bà yɛbe ñikn' ki kɛle' tigbɔnt ni tibont tà là tien' ti'ni nnɔ. 2 Bi kɛle' tù tɛn binib bà là te tu'cincinyo ki laa' tù tien' ma bo, ki yé binib bà kpaandeh Uwien ya gbɛr nnɔ là wɔkn' tɛ ma bo nɛ. 3 Nɛ n'mɔ tùɔre' ki nuun' ki bɛnde' tù cin' ma bo, nɛ ki maale' ki ye nĭ mɔn n'mɔ ń paan tu'bo mɔnmɔnm kí kɛle tù tentien ma bo, kí de sin uciɛn Teofil, 4 ŋɔ a'mɔ ń bɛnde kí ye bi wɔkn' ŋɛ tigbɛr tà nnɔ mɔnbe ki te nɛ.

Uwien ya tond uba len' ki ye bi li maa San

5 Uyo wà Herod là yé Sude ya bɛr nnɔ, ki laa' utɔtuɔrkɛ uba te, ki yé Abiya ya cɛkl yaab ya uba, bi yih wɔ Sakari; ki yih u'po Elisabɛt, u yé Arɔn ya yaabil. 6 Bi'kɛ bile là yé binib bà cuube nɛ Uwien ya nun bó, ki boh Yonbdaan ya wɔb, ki teh u yíe nà kɛ mɔnmɔnm. 7 Ama ba là ŋmɔbe buk, kimɛ Elisabɛt là yé uŋɔl nɛ, nɛ bi'kɛ bile là pore'-a.

8 Nĭ kpaan' Sakari ń sɔn lituonl Uwien ya nun bó, kimɛ u'cɛkl li sɔn itùon Uwien ya nun bó uyo wà nnɔ baa'. 9 Nɛ bitɔtuɔrkaab ya tentienm bo, bi fùɔre' imúɔn, nĭ lu' Sakari bo, nɛ bi gènde' wɔ, wɔ ń kɔ Yonbdaan ya dubenku ni, kí tĭ sɛ liŋubl.

10 Uyo wà u te ki siɛnh liŋubl nnɔ, Uwien ya nib ligol te saali nɛ
ki kàareh. 11 Nɛn saan nɛ Yonbdaan ya tond uba baa' u'saan,
ki se bi siɛnh liŋubl liponpuol là bo nnɔ ya jie bó. 12 Sakari
laa' wɔ ma nnɔ, nĭ bɛke' wɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' wɔ. 13 Nɛ
utond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Sakari, la cère' nɛ̀ ń cuo ŋɛ jɛwaanbu.
Uwien cii' a'kaare bó. A'po Elisabɛt li maa kibujɛbuk, nɛ á yin
kɛ̀ San. 14 Kĭ li cère a'yɛnm ń sɔnge kí gbien, nɛ binib bà yɛbe
mɔ li pokn ki'màam bo. 15 Kĭ li yé unikpɛkpiɛk nɛ Yonbdaan ya
nun bó. Ka ń ñu sibii ya daam, ka ń ñu dɛfɛfaam kɛ dɛfɛfaam.
*Mifuoñaanm li te ki'bo ki gbien' haali ki'naa ya benku ni nɛ.
16 Kĭ li cère Israyɛl yaab bà yɛbe ń liɛbe kí paan Yonbdaan
Uwien bo. 17 Kĭ li ŋmɔbe *Uwien ya Fuoñaanm nin mituɔm tɛn
*Uwien ya ñɔbonsɔknl Eli nɛ. Kĭ li liere Yonbdaan usɛn, kí cère
bibaambɛ ń liɛbe kí taan nin bi'bumu buñɔbu, kí cère binib bà
ŋa tuo' Uwien ya ñɔbu bó ń li ŋmɔbe iyɛnmaale tɛn binimɔ̀nb,
kí cère binib ń li yé binib bà bonde' bɛ ń teke Yonbdaan.»

18 Nɛ Sakari tɔke' utond nnɔ ki ye: «Bɛ li cère ń bɛnde kí ye
a len' nà nɔ, nĭ te? Kimɛ min pore'-a nɛ n'po mɔ pore'.» 19 Nɛ
utond nnɔ jiin' wɔ ki ye: «N yé Uwien ya tond Gabriɛl nɛ, ki
te Uwien ya nun bó ki sɔnh u'tùon. U sɔn' nni ní ń lá tɔke ŋɛ
tigbɛmɔnmɔnt tuu nɛ. 20 Tɔ, a'lɛnl li tɛbe, ŋa ji li freh ki lienh
kí tĭ baa uyo wà nibonn nnɔ ń tien, kimɛ ŋa teke' ki jin' ki ye n
tɔke' ŋɛ tigbɛr tà nɔ ya yo lá baa' la, tù li tien.»

21 U ya yo ki laa' linigol nnɔ gu Sakari li ñɛ ní Uwien ya duku
ni uyo wà nɛ. U wuɔke' ka ñɛn' ní ma nnɔ nɛ nĭ bɛke' bɛ cɛɛn.
22 U lá ñɛn' ní ka ji freh ki lienh, nɛ bi bɛnde' ki ye u laa' niba
nɛ tidɛknt yaam Uwien ya duku ni. Nɛ u wɔngeh bɛ migbaam,
ka freh ki lienh.

23 Sakari ya tùon ya wien tĭ gben' nɛ u liɛbe' u'den. 24 Nĭ tete
nɛ u'po Elisabɛt lá punbe', ki bɔle' u'ba ki tĭ baa' iŋmaale iŋun,
25 nɛ ki maale' u'yɛnm ni ki ye: «A laa'-aa! Uyo wà Yonbdaan
yíe nɛ ki muɔ' nni, ki ñɛn' nni ifɛ ni binib ya nun bó.»

Uwien ya tond tɔke' Mari ki ye u li maa Yesu

26 Elisabɛt ya tɛnpunbe ya ŋmaalluob ni, nɛ Uwien sɔn' u'tond
Gabriɛl Galile ya tinfɛnm ya du uba ni, bi yih wù Nasarɛt. 27 U
là sɔn' wɔ ujɛfaan uba saan nɛ wa bɛn jɛ, bi yih wɔ Mari. Bi
là pun' wɔ ujɛ uba nɛ u yé *Dafid ya yaabil, bi yih wɔ Yosɛf.
28 Utond nnɔ baa' ki kɔn' Mari den, nɛ ki ye: «N fuondeh ŋɛ
Mari. Yonbdaan tien' ŋɛ tinimɔ̀nt ki gbien', nɛ ki te nin ŋɛ.»
29 Mari cii' iñɔbon nnɔ ma nnɔ nɛ nĭ bɛke' wɔ cɛɛn, u maaleh
wɔ ń bɛnde ifuonde nnɔ ya tingi si bà. 30 Nɛ utond nnɔ tɔke' wɔ
ki ye: «Mari, la cère nɛ̀ ń cuo ŋɛ jɛwaanbu, kimɛ Uwien tien' ŋɛ
tinimɔ̀nt nɛ. 31 Liike-a! A li punbe, kí maa kibujɛbuk kí yin kɛ̀
Yesu. 32 Kĭ li yé unikpɛkpiɛk nɛ, bi li yih kɛ̀ Uwien wà ŋa ŋmɔbe
Nacentɔ ya Bijɛ nɛ. Yonbdaan Uwien li de wɔ u'yaajɛ *Dafid ya

bɛl. 33 U li yé ubɛr nɛ Sakɔb ya yaabii bo uyo kɛ. Nɛ u'bɛl nnɔ
ŋa ń li ŋmɔbe gbenm.» 34 Nɛn saan nɛ Mari tɔke' utond nnɔ ki
ye: «Nì li tien mila kí tuo, kimɛ ma bɛn jɛ-a?» 35 Nɛ utond nnɔ
jiin' wɔ ki ye: «*Mifuoñaanm li jiire ní a'bo, nɛ Uwien wà ŋa
ŋmɔbe Nacentɔ ya tuɔm ń lèkn a'bo tɛn usɔnge. Nɛn nɛ cère'
a li maa kibuk kà nnɔ, li yé uñaan, bi li yih kɛ̀ Uwien ya Bijɛ
nɛ. 36 Liike, a'puole Elisabɛt punbe' ma u'ŋmaalluob sɔ. Wɔn
wà bi là yih wɔ uŋɔl nnɔ punbe' u'por ni nɛ. 37 Kimɛ Uwien ŋa
gbɛle' niba.» 38 Nɛn saan nɛ Mari jiin' utond nnɔ ki ye: «N yé
Yonbdaan ya piitonsɔnl nɛ. Nɛ̀ ń tien tɛn a len' ma nɔ.» U ya yo
nɛ utond nnɔ siere' ki dàan' wɔ.

Mari jon' ki tɨ fuonde' Elisabɛt

39 I ya dɛn nɛ Mari pɔk ki bure' ijuɔn bó, Sude ya tinfɛnm ya
du uba ni. 40 U tɨ baa' ki kɔn' Sakari den, nɛ ki fuonde' Elisabɛt.
41 Elisabɛt cii' ifuonde nnɔ ma nnɔ, nɛ u'buk nukbe' u'benku
ni. *Mifuoñaanm jiire' ní u'bo ki gbien', 42 nɛ u len' ufaa bo ki
ye: «Uwien tien' ŋɛ u'mɔnm ki cɛn' bipiib kɛ, ki tien' mimɔnm
kibuk kà te a'benku ni nnɔ mɔ bo. 43 N'mɔ ya ba nɛ n'Yonbdaan
ya naa baa' n'saan-i? 44 Kimɛ uyo wà a'fuonde lu' n'tubl ni nnɔ,
nɛ n'buk nukbe' n'benku ni nin uyɛnsɔnge. 45 Sin wà teke' ki
jin' ki ye Yonbdaan tɔke' ŋɛ nà nnɔ li tien nnɔ, Uwien ya mɔnm
te a'bo.»

Mari gɛn' iyuon ki donde' Yonbdaan

46 Nɛ Mari ye:
«N ñɛngeh Yonbdaan,
47 ki ŋmɔbe uyɛnsɔnge ki gbien',
Uwien, n'Ŋmiɛnl bo.
48 U tiɛre' min u'tonsɔnpiijiin bó,
fɛnfɛnnɔ kí taa kí li joh,
binib kɛ li len kí ye Uwien ya mɔnm te n'bo.
49 Kimɛ mituɔm kɛ ya daan tien' nni
tibont tà ŋmɔbe ukpiɛke,
u'yel si: Uñaan nɛ.
50 U li tuu ki teh binib bà boh wɔ tinimɔ̀nt nɛ,
haali uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.
51 U wuɔn' binib u'tuɔm,
ki ŋɔre' binib bà maaleh ki teh
bi yé binikpɛkpiɛkb nnɔ.
52 U ñɛn' bibɛrciɛnb bi'bɛl ni,
ki kpiɛke' bijiinb.
53 U de' binib bà mikɔ̀nm ŋmɔbe bɛ tibont na ŋmɔbe fuul,
ki ŋɔre' bifàadɛnb bi bure' inɔpien.
54 U tiɛre' u'nimɔ̀nt bó,
ki tore' u'tonsɔnb Israyɛl yaab,
55 tɛn u là ye u li tuu ki teh ma

ki dienh ti'yaajɛ *Abraham nin u'yaabii nnɔ.»
56 Mari tien' Elisabɛt saan nǐ baa' tɛn iŋmaale ita,
nɛ ki liɛbe' ki kun'.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya màam

57 Elisabɛt ya mamaayo baa', nɛ u maa' kibujɛbuk. 58 U'den
yaab nin u'kɔnkuɔnlieb cii' Yonbdaan muɔ' wɔ micɛcɛkm ki
gbien', nɛ wɔn nin bɛn kɛ pokn'.
59 Kibuk nnɔ ya wienniin daali, nɛ bi baa' bɛ ń jiɛ ki'punl, ki
yíe bɛ ń yin kɛ̀ Sakari tɛn ki'baa. 60 Nɛ ki'naa yǐe', ki ye bi li yin
kɛ San nɛ. 61 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye ba yih a'den ya nil uba li ya
yel-a. 62 Nɛ bi niire' ki'baa migbaam ki ye u yíe wɔ ń yin u'buk
li lɛ yel ba?
63 Nɛ u wuɔn' bɛ ki ye bɛ ń de wɔ kudɔbipɛnpɛnku kuba wɔ
ń kɛle ku'bo. Bi de' wɔ, nɛ u kɛle' ki ye: «ki'yel si San» nɛ. Nɛ nǐ
cuo' bi'kɛ miyɔkm. 64 I ya tàan bo nɛ Sakari ya lɛnl tɛbre', nɛ u
cin' ki lienh, ki pɛ̀keh Uwien. 65 Nɛn saan nɛ bujɛwaanbu cuo'
binib bà kɛ kɔ ka fɔke nin ni'saan nnɔ. Sude ya tinfɛnm ya du
yà kɛ te ijuɔn bó nnɔ ya nib lienh tigbɛr nnɔ. 66 Tù de' binib bà
kɛ cii' tù nnɔ iyɛnmaale. Nɛ bi maaleh bi'yɛnm ni ki teh: «Kibuk
kiɛ lá li yé bɛ ya nitunbu sɔ?» Kimɛ Yonbdaan ya tuɔm te ki'bo.

Sakari ya yuon

67 Nɛn saan nɛ *Mifuoñaanm jiire' ní kibuk nnɔ ya baa
Sakari bo ki tǐ gben', ki cère' u sɔkndeh Uwien ya ñɔbon ki teh:
68 «Tí pɛ̀ke mɛn Yonbdaan, tinbi Israyɛl yaab ya Wien,
kimɛ u baa' u'nib saan, ki teke' bɛ ki wiɛ',
69 ki cère' wà li ŋmiɛn tɛ,
ñɛn' u'tonsɔnl *Dafid den,
ki ŋmɔbe mituɔm.
70 U là cère' u'ñɔbonsɔknb len' nɛn nɛ uyo bo.
71 Bi là len' ki ye:
‹Uwien ye u li fie tɛ bà se ti'bo saan,
kí ñɛn tɛ bà kɛ nɛn tɛ ya nuɔ ni.
72 U là muɔ' ti'yaajɛb micɛcɛkm,
ki tiɛre' u'jɔtieku bó.›
73 U là pùon' nà sɔ ti'yaajɛ Abraham:
74 ‹u là ye u li ñɛn tɛ ti'nɛnnɛndb ya nuɔ ni,
ŋɔ tí li pukeh wɔ ki la fɛnge,
75 kí li pɛ u'bo mɔnmɔnm,
kí li cuube u'nun bó,
ti'fuobm kɛ ni.›
76 ‹Sin, n'bukɛ, bi li yin ŋɛ
Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya ñɔbonsɔknl.
Kimɛ a li liere Yonbdaan,
kí tùɔre u'sɛn kí de wɔ,
77 kí cère u'nib ń bɛnde kí ye u li fère bɛ bi'biɛre, bɛ ń ŋmɛre.›

78 Kimɛ ti'Wien ŋməbe tinimɔ̀nt ki gbien'.
U'nimɔ̀nt nnɔ bo nɛ u li cère kuwenwenku ń ñɛ paaki bó kí
wende ti'bo tɛn uwien puɔreh ma bo.
79 Kuwenwenku nnɔ li wende binib bà te licinñunl ni,
mikuum ya jinjinku yiin bi'bo nnɔ.
Kù li wuɔn tɛ usɛn wà li de tɛ uyɛnduɔn.»

80 Kibuk nnɔ kpienh, nɛ ki lɛnh miyɛnm*. Kĭ te kupenpelku ni nɛ ki tĭ baa' uyo wà kĭ ñɛn' ki'tuonl upaan bo Israyɛl yaab ya nun bó.

2

Yesu ya màam ya gbɛr
(Matie 1:18-25)

1 Tɔ, i ya dɛn nɛ Erom ya bɛrciɛn Ogust caan' ki ye bɛ ń kàan binib bà kɛ te u ya tinfɛnm bo nnɔ. 2 Bi là kaan' kukènkpiɛku bu'gbɛn ma nnɔ ki laa' Kirinus nɛ yé Siri ya tinfɛnm ya gobina. 3 Wà kɛ là li jo kí tĭ kàan kukènku nnɔ u'yaajɛdu ni nɛ. 4 Nɛn bo nɛ Yosɛf ñɛn' Galile ya tinfɛnm ya du wà bi yih wù Nasarɛt nnɔ ni, ki jon' bi maa' *Dafid udu wà ni u te Sude ya tinfɛnm ni, bi yih wù Bɛtelɛm nnɔ ni, kimɛ Yosɛf bugbɛn yé *Dafid ya yaabil nɛ. 5 U là tɔke nin Mari utɛnpunb ki jon' ni'bó kukènku nnɔ nɛ. Bi là pun' Yosɛf u ya jɛfaan nɛ, ama wa laan là kuɔn' wɔ. 6 Bi te Bɛtelɛm ni u yo wà nnɔ, nɛ Mari ya mamaayo baa', 7 u maa' u'jɛfɛnmɛl kĭ yé kijɛk ki taa' tikpɛlcɛr ki pɔbn' kɛ̀, ki taa' kɛ̀ ki kpĭen' tiwɛnt jinh nà ni, kimɛ fɛnm ŋa là te cɛnduku ni.

Uwien ya tond uba tɔke' biwɛnkpaab Yesu ya màam bó

8 Tɔ, biwɛnkpaab biba là te mitinfɛnm nnɔ ni, ki kɔh ikpàan bó, ki gɔh ki gu bi'wɛnt kuñɔnku. 9 Yonbdaan ya tond uba puɔ' bi'saan, nɛ Yonbdaan ya wenwenku wende' ki yile' bi'bo, nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ cɛɛn. 10 Nɛn saan nɛ utond nnɔ tɔke' bɛ ki ye: «La fɛnge mɛn, kimɛ n tuke tigbɛmɔnmɔnt nɛ ń lá tɔke nɛ. Tigbɛr nnɔ li sɔnge binib kɛ ya yɛnm kí gbien. 11 Dinnɔ wuɔ nɔ, bi maa' ni'Ŋmiɛnl *Kristo Yonbdaan, *Dafid ya du ni. 12 Nà sɔ li yé kudĭɛku: ni li lɛ kicɛnfɛndk kiba puɔbe tikpɛlcɛr ni ki kpe tiwɛnt jinh nà ni.» 13 Nɛ Yonbdaan ya tondb ligol baa' utondbaab nnɔ saan i ya tàan bo bi pèkeh Uwien ki teh: 14 «Uwien si ukpiɛke paaki bó. Uyɛnduɔn ń li te kitink bo binib bà Uwien yíe bɛ nnɔ bo» 15 Yonbdaan ya tondb nnɔ siere' ki liɛbe' ki don' paaki bó u yo wà nnɔ, nɛ biwɛnkpaab nnɔ ji tɔkeh tɔb ki teh: «Tí jo mɛn Bɛtelɛm, kí tĭ liike nibonn nà tien' ni'bó ŋɔ Yonbdaan cère' tí bɛnde nɔ.» 16 Nɛ bi pɔk ki bure' ki tĭ baa' ki laa' Mari nin Yosɛf nin kicɛnfɛndk nnɔ, ki kpe tiwɛnt jinh nà ni. 17 Bi laa' kɛ̀ ma nnɔ, nɛ ki len' Yonbdaan ya tond bi

* **1:80** Bi li fre kí lɛbre ki lɛnh miyɛnm kí ye ki pɛ Uwien ya sɛn bo nin ki'yɛnmaale kɛ mɔ.

tɔke' bɛ nà kɛ kicɛnfɛndk nnɔ bo nnɔ. 18 Nɛ nǐ bɛke' binib bà kɛ
cii' biwɛnkpaab len' tigbɛr tà nnɔ. 19 Mari wɔn cengeh tigbɛr
nnɔ kɛ, nɛ ki tùɔreh ki taah tù ki blinh u'fɛ̀l bo. 20 Nɛn saan nɛ
biwɛnkpaab nnɔ siere' ki liɛbeh, ki pɛ̀keh Uwien, ki kpiɛkreh
wɔ, bi cii' nà nin bi laa' nà bo. Kimɛ ni'kɛ tien' tɛn Yonbdaan
ya tond bi len' ma bo nɛ. 21 Wienniin daali bi jiɛ' kibuk nnɔ ya
punl nɛ ki yin' kɛ̀ Yesu. Kimɛ Yonbdaan ya tond là ye bɛ ń yin
kɛ̀ li ya yel nɛ ki yaan bi punbe' kɛ̀.

Bi taa' Yesu ki kɔn' Uwien ya duku ya luo bo ki wuɔn' Uwien

22 Uyo wà nǐ kpaan' bɛ ń tien tijɔknt ya ñɛnm ya tuɔrl tɛn
Moyis ya yiko ye ma bo nnɔ, nɛ Mari nin Yosɛf taa' kibuk nnɔ
ki jon' Yerusalɛm, bɛ ń tǐ wuɔn Yonbdaan. 23 Kimɛ nǐ kɛle'
Yonbdaan ya yiko ya gbɔnku ni ki ye: «Kibujɛbukpiɛk kɛ li
yé Yonbdaan yaak nɛ.» 24 Mari nin Yosɛf li tien lituɔrl nnɔ
Yonbdaan ya yiko ye ma bo nɛ. U ye bɛ ń li taah kumuɔku ni
ya nɛnjel ile bii iden ya nɛnjefanfaan ile nɛ ki teh lituɔrl nnɔ.

25 Tɔ, ujɛ uba là te Yerusalɛm ni, bi yih wɔ Simeyɔn, u yé
unil wà cuube nɛ, ki pɛ *Uwien bo mɔnmɔnm, ki gu lidaali là
Uwien li ñɛn Israyɛl yaab bi'jɛnd ni. *Mifuoñaanm là te u'bo,
26 ki tɔke' wɔ ki ye wa ń kpo, ka laa' Yonbdaan ya Nigɛndkɛ
Kristo. 27 *Mifuoñaanm cère' u kɔn' Uwien ya duku* ya luo
bo. U te len uyo wà nnɔ, nɛ kicɛnfɛndk *Yesu ya naa nin ki'baa
tuke kɛ̀ ki kɔn' ní, bɛ ń lá tien kɛ̀ lituɔrl Yonbdaan ya yiko ye
ma bo, 28 nɛ Simeyɔn teke' kɛ̀ ki ŋuuke, ki pɛ̀keh Uwien ki teh:

29 «Tɔɔ, Yonbdaan, fɛnfɛnnɔ a tien' a là tɔke' nni nà nnɔ.
A li fre kí cère min a'tonsɔnl ń kpo nin uyɛnduɔn.
30 Kimɛ a cère' n'nun laa' Uŋmiɛnl.
31 A là bonde' wɔ uŋɛndun ya nib kɛ ya nun bó nɛ.
32 U yé kuwenwenku kùa li cère bà ŋa yé Israyɛl yaab ń bɛnde
ŋɛ nɛ.
Wɔn bo nɛ binib li kpiɛke a'nib Israyɛl yaab.»

33 Kibuk nnɔ ya naa nin ki'baa cii' Simeyɔn len' ki'bo tigbɛr
tà nnɔ, nɛ nǐ bɛke' bɛ. 34 U tien' bɛ Uwien ya mɔnm, ki tɔke'
ki'naa Mari ki ye: «A li bɛn ki ye kibuk kiɛ bo, tinbi Israyɛl yaab
ni bà yɛbe li lu, bà yɛbe mɔ li fii. Kǐ yé kudǐɛku kùa li cère binib
ŋa ń len ki cii' tɔb bó nɛ. 35 Kǐ li cère iyɛnmaale yà buɔ binib bà
yɛbe ya fɛ̀l ni ń ñɛ upaan bo. Sin Mari mɔnɔn, nǐ li wire ŋɛ tɛn
bi cɔke' ŋɛ kijuk nɛ.»

36 Upii uba mɔ là te, ki yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl, bi yih wɔ
Ann. U yé Fanuyɛl ya bisɛ, ki yé Asɛr ya bol ya nil, ki pore' cɛɛn.
U là tien' u'cɛ saan ibin ilole, nɛ u kpo' ki cère' wɔ, 37 u juore'
ki yé ukpopii ki tǐ baa' ibin piniin nin inan, ka jɛndeh Uwien
ya duku, ki pukeh wɔ ñɔnku nin wien ni, ki lùoh buñɔbu, ki
kàareh. 38 Tɔ, u ya yo nɛ u'mɔ baa' ní, ki cin' ki faareh Uwien

* **2:27** Liike Matie 12:5; Mark 11:11.

kibuk nnɔ bo, nɛ ki tɔke' ki'gbɛr Yerusalɛm ya nib bà kɛ là gu uyo wà Uwien li teke bɛ kí wiɛ nnɔ.

Yosɛf nin Mari liɛbe' ki kun' Nasarɛt

39 *Yesu ya baambɛ tien' Yonbdaan ya yiko ye ma nnɔ kɛ, nɛ ki liɛbe' ki kun' Nasarɛt, bi'du ni Galile ya tinfɛnm ni. 40 Kibuk nnɔ kpienh, ki faakreh, ki lɛnh miyɛnfuom, nɛ Uwien ya mɔnm te ki'bo.

Yesu tɔke nin u'baambɛ ki jon' Yerusalɛm

41 Binl kɛ binl *Yesu ya baambɛ doh Yerusalɛm bó nɛ ki tĩ jeleh Pak ya nacenku. 42 *Yesu tĩ laa' ibin piik nin ile uyo wà nnɔ, nɛ bi tuke' wɔ ki don' Yerusalɛm bó tɛn bi tĩ ń tuu ki joh ma kunacenku nnɔ. 43 Kunacenku nnɔ ya wien tĩ gben' ma nnɔ nɛ bi liɛbe' ki kunh bi'donbó. Ama kibuk *Yesu wɔn là juore' Yerusalɛm ni nɛ, ba bɛn ki ye u juore'. 44 *Yesu ya baambɛ cuon' liwentunŋmɛnl ki maaleh ki teh u lii te bisɛnjotɔb ni nɛ. Bi lá tiɛre' ki liike' ka laa' wɔ, nɛ ki cin' ki nuunh wɔ bi'yaab nin bi'bɛnbɛnkaab kɛ ni. 45 Ba laa' wɔ, nɛ ki pekre' ki nuunh wɔ ki liɛbeh Yerusalɛm. 46 Wienta daali nɛ bi laa' wɔ Uwien ya duku ya luo bo, u kɛ *Yiko ya wɔnwɔknb ya siik ni, ki cengeh bi'wɔknm, ki niireh bɛ iniire. 47 Nĩ jin' binib bà kɛ cengeh u'bó nnɔ, kimɛ u ŋmɔbe mibɛnm, nɛ ki jiindeh bɛ mɔnmɔnm. 48 Uyo wà u'baambɛ tĩ laa' wɔ nnɔ, nĩ bɛke' bɛ cɛɛn, nɛ u'naa ye: «Kibukɛ! Bɛ nɛ a tien' tɛ nɔ nnɔ? Liike min nin a'baa ya yɛnm saa' ma cɛɛn uyo wà ti nuunh ŋɛ nnɔ-a!» 49 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Bɛ bo nɛ ni nuunh nni? Na bɛn ki ye ń li te n'Baa den nɛ-ɛɛ?† » 50 Ama ba cii' u tɔke' bɛ liñɔbonl là nnɔ ya tingi.

51 Nɛn saan nɛ *Yesu paan' bi'bo ki liɛbe' Nasarɛt, kimɛ u là boh bɛ nɛ. U'naa taah tigbɛr nnɔ kɛ ki blinh u'fèl bo. 52 *Yesu kpienh ki yɛbreh, u'yɛnfuom pukndeh, nɛ Uwien nin binib kɛ ya yɛnm sɔnge u'bo.

3

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya gbɛr
(Matie 3:1-12; Mark 1:1-8; San 1:19-28)

1 Erom yaab ya bɛrciɛn Tibɛr Sesa ya bɛl ya piikn binlŋun bo, ki laa' Pɔns Pilat nɛ yé Sude ya tinfɛnm ya gobina. Herod mɔ yé Galile ya tinfɛnm ya gobina, u'ninjɛ Filip mɔ yé Iture nin Trakonit ya gobina, nɛ Lisaniyas mɔ yé Abilɛnn yɔ. 2 U yo wà Anni nin Kayif yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛnb nnɔ nɛ Uwien len' nin Sakari ya bijɛ San kupenpelku ni. 3 U cin' ki cuonh mitinfɛnm mà nuɔn Sudɛn ya kpenl nnɔ ni, ki kpaandeh ki teh: «Lèbre mɛn ni'tetem, ń sĩi nɛ Uwien ya ñunm ŋɔ Uwien ń fère nɛ

† **2:49** Bi li fre kí lɛbre ń li te n'Baa den kí ye ń li sɔnh n'Baa ya tuonl nɛ mɔ.

ni'biɛre.» 4 U tien' nnɔ ŋɔ nà kɛle' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi
ya gbɔnku ni nnɔ nɛ́ ń tien nɛ. Nì kɛle' ki ye:
«Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:
‹Tùɔre mɛn Yonbdaan ya sɛn,
kí cubn u'sɛngbɛnmu kí de wɔ.
5 Bi li taa titɛnt kí gbien tijɔbòr kɛ,
kí bere kí jenge ijuɔn nin igbɛngbɛn kɛ,
kí naare isɛn yà kɛ pɔle',
kí kpɛlke isɛn yà kɛ ŋa kpɛlke.
6 Unisaal kɛ li lɛ Uwien ŋmiɛndeh ma binib.› »

7 Nɛn saan nɛ San tɔkeh linigol là bàareh u'saan, ki nuunh
wɔ ń sǐi bɛ Uwien ya ñunm nnɔ ki teh: «Iwaalɛb ninbi, ŋmɛ nɛ
wuɔn' nɛ ni li tien ma kí ñɛ Uwien ya benpiebe wà we ní nnɔ
ni? 8 Li sɔnh mɛn itùon yà wɔngeh ki teh ni lèbre' ni'tetem, ki
la li maaleh ni'yɛnm ni ki teh: ‹Ti'yaajɛ si *Abraham ma nnɔ,
nǐ dɛ̀kre' nɛ›, kimɛ n tɔkeh nɛ nɛ, Uwien li fre kí cère itɛn yiɛ
nɔ ń kpɛnde *Abraham ya yaabii. 9 Uwien bonde' liyɛl ŋɔ wɔ ń
kpǐkre isiin. Isiin yà kɛ ŋa lùonh biimɔnmɔn la, u li gɛ yǐ kí wiɛ
umu ni nɛ.»

10 Nɛ inigol nnɔ niireh wɔ ki teh: «Ti nín li tien mila?» 11 Nɛ
u jiindeh bɛ ki teh: «Wà ŋmɔbe iliɛr ile la, wɔ ń taa liba kí pu
wà ŋa ŋmɔbe. Wà mɔ ŋmɔbe tijier la, wɔ ń pu wà ŋa ŋmɔbe.»

12 Bilɛnpotekb mɔ baa' u'saan wɔ ń sǐi bɛ Uwien ya ñunm, nɛ
ki niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti'mɔ li tien mila?» 13 Nɛ u jiin' bɛ
ki ye: «La wɔbndeh mɛn nib bɛ ń li paanh nǐ gèbreh bi sien' nɛ
ubiɛn wà.»

14 Nɛ sojambɛ mɔ niire' wɔ ki ye: «Nɛ tinbi le? Ti'mɔ li tien
mila?» Nɛ u jiin' bi'mɔ ki ye: «La fienh mɛn nib ya bonn, ki la
biin wà ŋa ŋmɔbe biil. Cère mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge ni'paaku
bo.»

15 Binib là gu Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ya baam, nɛ ki
maaleh bi'yɛnm ni ki teh: «San la lii yé wɔn nɛ-a?» 16 Nɛ
San tɔke' bi'kɛ ki ye: «Min taah miñunm nɛ ki siih nɛ Uwien
ya ñunm. Ama uba we ní, ki cɛn' nni. Ma kpɛ ń lore
u'tacɛningbɛn. Wɔn nɛ lá li cère *Mifuoñaanm nin umu ń
jiire ní ni'bo. 17 U taa' kiyonyiek ŋɔ wɔ ń tǐ lende u'ji. U li taa
mijibim kí cùɔn ubɔnbuɔn ni, kí taa tifent kí wiɛ umu wà ŋa ń
kpiin ni.»

18 Tɔ, San liɛbe' ki taa' iñɔbontɔ ǐ yɛbe ki saake' binib ya
gbɛnɛnt, ki tɔke' bɛ tigbɛmɔnmɔnt.

19 U ya yo nɛ gobina Herod là taa' u'ninjɛ ya po Herodiyad,
ki kuɔn', ki liɛbe' ki sɔn' itùonbiɛrtɔ mɔ ǐ yɛbe. Nɛn kɛ bo nɛ San
tɔke' wɔ ki ye u bii'. 20 Nɛn bo nɛ Herod cuo' San ki tǐ pɛkn', ki
liɛbe' ki bii' ki pukn'.

San sĩi' Yesu Uwien ya ñunm
(Matie 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 San là siih binib kɛ Uwien ya ñunm ma nnɔ, nɛ ki sĩi'
*Yesu mɔ. *Yesu kàareh uyo wà nnɔ, nɛ kutaaku yàare',
22 *Mifuoñaanm jiinh ní ki naan unɛnjel ki lá kɛ̀le' u'bo, nɛ
uniɛke uba ñɛn' paaki bó ní ki ye: «Sin, a yé n'bijɛ* nɛ, n yíe
ŋɛ nɛ n'yɛnm sɔnge a'bo.»

Yesu ya yaajɛb ya yel
(Matie 1:1-17)

23 Uyo wà *Yesu baa tɛn ibin pita nnɔ, nɛ ki cin' u'tuonl.
Binib là maaleh ki teh u yé Yosɛf ya bijɛ nɛ. Yosɛf là yé Heli ya
bijɛ nɛ, 24 Heli mɔ yé Matat ya bijɛ, Matat mɔ yé Lefi ya bijɛ, Lefi
mɔ yé Mɛlki ya bijɛ, Mɛlki mɔ yé Yanayi ya bijɛ, Yanayi mɔ yé
Yosɛf ya bijɛ, 25 Yosɛf mɔ yé Matatiyas ya bijɛ, Matatiyas mɔ yé
Amos ya bijɛ, Amos mɔ yé Nahum ya bijɛ, Nahum mɔ yé Esili
ya bijɛ, Esili mɔ yé Nagayi ya bijɛ, 26 Nagayi mɔ yé Mart ya bijɛ,
Mart mɔ yé Matatiyas ya bijɛ, Matatiyas mɔ yé Semeyinn ya
bijɛ, Semeyinn mɔ yé Yosɛk ya bijɛ, Yosɛk mɔ yé Yoda ya bijɛ,
27 Yoda mɔ yé Yowanan ya bijɛ, Yowanan mɔ yé Lesa ya bijɛ,
Lesa mɔ yé Sorobabɛl ya bijɛ, Sorobabɛl mɔ yé Salatiɛl ya bijɛ,
Salatiɛl mɔ yé Neri ya bijɛ, 28 Neri mɔ yé Mɛlki ya bijɛ, Mɛlki mɔ
yé Adi ya bijɛ, Adi mɔ yé Kosam ya bijɛ, Kosam mɔ yé Elmadam
ya bijɛ, Elmadam mɔ yé Ɛri ya bijɛ, 29 Ɛri mɔ yé *Yesu† ya bijɛ,
*Yesu mɔ yé Eliesɛr ya bijɛ, Eliesɛr mɔ yé Yorim ya bijɛ, Yorim
mɔ yé Matat ya bijɛ, Matat mɔ yé Lefi ya bijɛ, 30 Lefi mɔ yé
Simeyɔn ya bijɛ, Simeyɔn mɔ yé Suda ya bijɛ, Suda mɔ yé Yosɛf
ya bijɛ, Yosɛf mɔ yé Yonam ya bijɛ, Yonam mɔ yé Eliyakim ya
bijɛ, 31 Eliyakim mɔ yé Meleya ya bijɛ, Meleya mɔ yé Mena ya
bijɛ, Mena mɔ yé Matata ya bijɛ, Matata mɔ yé Natan ya bijɛ,
Natan mɔ yé *Dafid ya bijɛ, 32 *Dafid mɔ yé Yɛse ya bijɛ, Yɛse
mɔ yé Yobɛd ya bijɛ, Yobɛd mɔ yé Bos ya bijɛ, Bos mɔ yé Sala
ya bijɛ, Sala mɔ yé Nasɔn ya bijɛ, 33 Nasɔn mɔ yé Aminadab ya
bijɛ, Aminadab mɔ yé Adimin ya bijɛ, Adimin mɔ yé Arini ya
bijɛ, Arini mɔ yé Ɛsiləm ya bijɛ, Ɛsiləm mɔ yé Farɛs ya bijɛ, Farɛs
mɔ yé Suda ya bijɛ, 34 Suda mɔ yé Sakɔb ya bijɛ, Sakɔb mɔ yé
*Isaak ya bijɛ, *Isaak mɔ yé *Abraham ya bijɛ, *Abraham mɔ
yé Tara ya bijɛ, Tara mɔ yé Nakor ya bijɛ, 35 Nakor mɔ yé Seruk
ya bijɛ, Seruk mɔ yé Eragawu ya bijɛ, Eragawu mɔ yé Falɛk ya
bijɛ, Falɛk mɔ yé Ebɛr ya bijɛ, Ebɛr mɔ yé Sala ya bijɛ, 36 Sala mɔ
yé Kayinam ya bijɛ, Kayinam mɔ yé Afaksad ya bijɛ, Afaksad
mɔ yé Sɛm ya bijɛ, Sɛm mɔ yé Nowe ya bijɛ, Nowe mɔ yé Lamɛk
ya bijɛ, 37 Lamɛk mɔ yé Matusala ya bijɛ, Matusala mɔ yé Enɔk

* **3:22** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni bi ye: A yé n'bijɛ nɛ. Dinnɔ n tien' ŋɛ n'bijɛ. † **3:29** Migbiirm miɛ ni bi ye *Yesu la, ba niire' Yonbdaan Yesu. U'mɔ te uba nɛ.

ya bijɛ, Enɔk mɔ yé Yarɛd ya bijɛ, Yarɛd mɔ yé Malelɛl ya bijɛ, Malelɛl mɔ yé Kayinam ya bijɛ, 38 Kayinam mɔ yé Enɔs ya bijɛ, Enɔs mɔ yé Sɛt ya bijɛ, Sɛt mɔ yé Adam ya bijɛ, Adam mɔ yé Uwien ya bijɛ.

4

Satan biike' Yesu
(Matie 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 *Mifuoñaanm jiire' ní *Yesu bo ki gbe u'ni. U siere' Sudɛn ya kpenl saan, nɛ mì tuke' wɔ ki jon' kupenpelku ni, 2 nɛ usɛnpol bi̋kreh wɔ len ki tì baa' iwien pinan. Iwien pinan nnɔ wa jin' niba. I gèbre' ma nnɔ nɛ mikònm cuo' wɔ.

3 Nɛn saan nɛ usɛnpol tɔke' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Bijɛ la, cère litɛnl liɛ ń kpɛnde kpɔnɔ.» 4 *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Nil ŋa ń li fuobe jier baba bo.› »

5 Nɛ usɛnpol taa' wɔ ki don' nà saan dokre', ki wuɔn' wɔ uŋɛndun ya bɛl kɛ i ya tàan bo, 6 nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «N li de ŋɛ libɛl liɛ ya ciɛnt nin li'faal kɛ, kimɛ bi là taa' ni'kɛ ki de' min nɛ. N li fre kí taa nè kí de n yíe wà. 7 Nɛn bo, a gbaan' n'nintuɔli ki puke' nni la, sin nɛ li si ni'kɛ.» 8 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹A li gbaan kí kpiɛke a'Yonbdaan Uwien nɛ
kí li pukeh wɔn baba.› »

9 Nɛ *usɛnpol taa' wɔ ki jon' Yerusalɛm, ki tì duon' wɔ *Uwien ya duku ya paaki lekleki, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Bijɛ la, maabe kí lá ci tingi ni, 10 kimɛ nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Sin bo, Uwien li wɔbn u'tondb bɛ ń guure ŋɛ.› 11 Ki tí ye: ‹Bi li guɔre ŋɛ ŋɔ a'taal la mɛ tɛnl.› » 12 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Nì tí kɛle' mɔ ki ye: ‹Ŋa ń biike a'Yonbdaan Uwien.› »

13 Usɛnpol biike' *Yesu mibiikm kɛ ya bol ki tì gbɛle', nɛ ki laan siere' ki dàan' wɔ.

Yesu cin' u'tuonl Galile ni
(Matie 4:12-17; Mark 1:14-15)

14-15 *Yesu liɛbe' ní Galile ya tinfɛnm ni nin *Mifuoñaanm ya tuɔm, ki wɔknh *Sufmbɛ ya táan ya dur ni; nɛ binib kɛ kpiɛkreh wɔ. U ya yo nɛ u'yel kpienh mitinfɛnm nnɔ ni ni'kɛ sàan.

Nasarɛt ya nib ŋa teke' Yesu ki jin'
(Matie 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 *Yesu baa' Nasarɛt ya du ni, bi wube' wɔ nà saan, nɛ ki kɔn' *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni *Saba ya daali tɛn u tì ń teh ma uyo kɛ. U fii' ki sere' wɔ ń kàan *Uwien ya gbɔnku, 17 nɛ bi taa' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi ya gbɔnku ki de' wɔ. U père' kugbɔnku nnɔ, nɛ ki kaan' nà saan nì kɛle' ki ye:
18 «Yonbdaan ya Fuoñaanm te n'bo,

kimɛ u gènde' nni ń tɔke bijiinb tigbɛmɔnmɔnt nɛ,
ki sɔn' nni ní ń lá tɔke iyonbe kí ye ĩ li teke i'yul,
kí tɔke ijùɔn kí ye ĩ li likre,
kí tɔke bi jèndeh bà nnɔ kí ye bi li ñɛ bi'jɛnd ni,
19 kí tɔke binib libinl là Yonbdaan li tien bɛ tinimɔ̀nt.»
20 *Yesu konkonde' kugbɔnku nnɔ, ki jiin' ki de' litaanl ya duku
ya tonsɔnl, nɛ ki kɛ̀le'. Binib bà kɛ te kuduku nnɔ ni caan' u'bo
inun, 21 nɛ u cin' ki tɔkeh bɛ ki teh: «Tigbɛr tà ni cii' tù nɔ, dinnɔ
nɛ tù tien'.» 22 Nɛ bi'kɛ kun' u'bo imɔ̀n. U len' iñɔbonmɔnmɔn
yà nnɔ bɛke' bɛ cɛɛn, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Wa yé Yosɛf ya
bijɛ-ɛɛ?»
23 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N bɛn ki ye ni li pɔ nni mikpɛnjɛnm
miɛ nɔ ki ye: ‹Dɔktiɛ, buu a'ba.› Ni tí li tɔke nni kí ye ‹ni cii' n
tien' nà kɛ Kapɛrnawum ya du ni nnɔ, ń tien nɛ̀ n'du ni mɔ.›
» 24 Nɛ ki tí ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ‹*Uwien ya ñɔbonsɔknl
kɛ ñɔbonsɔknl ya tiɛma du ni yaab nɛ ŋa teknh u'gbɛr.› » 25 N
tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, Eli ya yo utaa là sere' ibin ita nin iŋmaale
iluob nɛ, nɛ mikònciɛnm lu' uŋɛndun kɛ ni. U ya yo ki laa'
bikpopiib po nɛ Israyɛl ya du ni. 26 Nin nɛn kɛ ŋɔ Uwien ŋa là
sɔn' Eli bi'ni uba mɔnɔn saan. Ama u là sɔn' wɔ Sarɛpta ya du
wà te Sidɔn ya tinfɛnm ni nnɔ ya kpopii uba saan nɛ. 27 *Uwien
ya ñɔbonsɔknl Elise ya yo ki laa' ijend po nɛ Israyɛl ya du ni,
ama Elise ŋa là cère' bi'ni uba mɔnɔn lùore', u là cère' Naaman
wà yé Siri ya tinfɛnm ya nil nnɔ baba nɛ lùore'.
28 Binib bà kɛ te litaanl ya duku ni nnɔ cii' u len' nà nnɔ nɛ
bi'benku ni ben' u'bo ki gbien', 29 nɛ bi fii', ki cuo' wɔ ki ñɛn'
udu ni, ki taa' wɔ ki tĩ baa' bi'du nnɔ te ligbɛngbɛnl là bo nnɔ ya
tintinm saan, bɛ ń ture wɔ kí wiɛ li'tingi. 30 Ama u ñɛn' bi'siik
ni, ki bure'.

Yesu ŋɔre' usɛnpol ujɛ uba saan

31 U tĩ baa' Galile ya tinfɛnm ya du uba ni bi yih wù
Kapɛrnawum, ki cin' ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr *Saba ya
daali. 32 U'wɔknm nnɔ cuo' binib nnɔ kɛ miyɔkm cɛɛn, kimɛ u
du u'wɔknm nnɔ bo nɛ. 33 Tɔ, ujɛ uba là te Sufmbɛ ya taanl ya
duku nnɔ ni usɛnpol ŋaake wɔ. U laa' Yesu, nɛ ki wuure' ufaa
bo ki ye: 34 «Ho! Nasarɛt ya Yesu, tinbi nin sin tu lɛ nɛ? A baa'
á lá boln tɛ nɛ-ɛɛ? N bɛn a yé udaan wà, a yé Uwien ya Niñaan
nɛ.» 35 Nɛ *Yesu tiɛn' u'bo ki ye: «Ŋmile, kí siere ki dàan ujɛ
wuɔ nɔ». Nɛ usɛnpol nnɔ gbɔ̀be' ujɛ nnɔ binib kɛ ya siik ni, ki
dàan' wɔ ka tien' wɔ niba. 36 Nɛ nĩ cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn. Nɛn
saan nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Bɛ ya gbɛr sɔ nɔ? U ŋmɔbe ufaa
nin mituɔm nɛ ki wɔbndeh isɛnpol, ĩ dàandeh binib-a!» 37 Nɛ
*Yesu ya yel kpienh mitinfɛnm nnɔ kɛ ni.

Yesu buu' binib bà bun iwĩɛn kɛ ya bol
(Matie 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 *Yesu ñɛn' litaanl ya duku nnɔ ni, ki jon' Simɔn den, ki laa' Simɔn ya cɔbnaa bun, u'gbɛnɛnt ton cɛɛn. Bi gbáan' *Yesu ki ye wɔ ń cère wɔ ń faake. 39 Nɛ u gòn' u'bo, ki tiɛn' iwĭɛn nnɔ bo nɛ u faake' ki pɔk ki fii' ki cènde' bɛ.

40 Uwien benh wù ń lu uyo wà nnɔ, nɛ bà kɛ yaab bun iwĭɛn kɛ ya bol tukeh bɛ ki bàareh *Yesu saan. U taah u'nuɔ ki paakeh bi'bo, nɛ bi faakreh. 41 U cèreh isɛnpol mɔ dàandeh linigol, ki wuureh ki teh: «A yé Uwien ya Bijɛ nɛ.» Ama *Yesu tɛngeh i'bo nɛ ka cèreh ĭ lienh kimɛ ĭ bɛn ki ye u yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.

42 Nĭ faa', nɛ *Yesu siere' ki jon' nib ŋa te nà saan. Nɛ linigol cin' ki nuunh wɔ. Bi tĭ laa' wɔ, nɛ ka ji yíe wɔ ń siere kí dàan bɛ. 43 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Nì kpɛ ń taa Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt tuu nɔ kí tɔke idutɔ mɔ yaab nɛ, kimɛ nɛn bo nɛ Uwien sɔn nni ní.» 44 Nnɔ nɛ u tɔkeh binib Uwien ya gbɛr *Sufmbɛ ya táan ya dur tà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ ni.

5

Yesu yin' u'panpaankɛkpiɛkb
(Matie 4:18-22; Mark 1:16-20; San 1:35-51)

1 Lidaali liba *Yesu là se Genesarɛt ya ñunciɛnm ya gbaal, nɛ linigol pɛbeh wɔ ki nuunh bɛ ń cenge Uwien ya gbɛr. 2 U laa' iñɛrde ile miñunm nnɔ ya gbaal. Bijɛnbɛb ñɛn' i'ni ki te ki sɔkreh bi'bàan. 3 Nɛ *Yesu kɔn' iñɛrde nnɔ ya buba, bù yé Simɔn yaabu, nɛ ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń sule kí kɔ miñunm ni waamu. U sule' ki kɔn', nɛ *Yesu kèle' buñɛrbu nnɔ ni, ki cin' ki wɔknh inigol Uwien ya gbɛr.

4 U wɔkn' ki tĭ gben', nɛ ki tɔke' Simɔn ki ye: «Jo miñunm ñɔ nà saan, ní tĭ wiɛ ni'bàan kí cuo ijɛn.» 5 Nɛ Simɔn jiin' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti jènde' kuñɔnŋmɛnku nɛ ka cuo' bonn. Ama sin len' ma nɔ, n li wiɛ.»

6 Bi wiɛ', ki cuo' ijɛn ĭ yɛbe ka dindin, haali ibàan tĭ benh yè ń kɛre. 7 Nɛ bi kɛnbe' ki yin' bi'jɛnbɛtɔb bà te buñɛrtɔbu ni nnɔ, bɛ ń baa kí tore bɛ. Bi baa', nɛ bi ñɛn' ijɛn nnɔ ki gbien' iñɛrde ile nnɔ kɛ, haali ĭ tĭ benh yĭ ń lin. 8 Simɔn Piɛr laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki gbaan' *Yesu ya nun bó, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, jɛnde n'saan, kimɛ n yé ubiɛrdaan nɛ.» 9 Bi cuo' ijɛn ĭ yɛbe ma nnɔ, nɛ nĭ cuo' Simɔn nin bà kɛ te u'saan nnɔ miyɔkm cɛɛn. 10 Miyɔkm cuo' Sebede ya bijiɛb Saak nin San bà yé Simɔn ya tonsɔntɔb nnɔ mɔ. Nɛn saan nɛ *Yesu tɔke' Simɔn ki ye: «La fɛnge, fɛnfɛnnɔ kí taa kí li joh, a ji li taakeh binib nɛ ki dienh nni.» 11 Bi dère' bi'ñɛrde nnɔ ki ñɛn' ugbɛ, ki dàan' ni'kɛ, nɛ ki paan' u'bo.

Yesu cère' ujend uba lùore'
(Matie 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Lidaali liba nɛ *Yesu te mitinfɛnm nnɔ ya du uba ni, ujɛ
uba mɔ te len lijendl gbe u'gbɛnɛnt kɛ bo. U laa' Yesu, nɛ ki
baa' ki lá pùon' u'nun bó, ki gbáan' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a yíe
la, a li fre kí cère ń lùore.» 13 Nɛ *Yesu tɛnde' u'nuɔ ki mɛ' wɔ,
nɛ ki ye: «N yíe, lùore.» Nɛ lijendl nnɔ pɔk ki gben' i ya tàan bo.
14 Nɛ *Yesu kpɛkpɛ' u'bo ki ye u la tɔke nil nà tien', nɛ ki tɔke wɔ
ki ye: «Li jo kí tĭ lɛ utɔtuɔrkɛ, kí tien milùorm ya tuɔrl tɛn Moyis
là ye bɛ ń li teh ma bo. Nɛn nɛ li wuɔn kí ye a lùore'.»

15 *Yesu ya yel tùɔreh ki kpienh, nɛ inigol taakeh u'saan bɛ
ń cenge u'gbɛr ki yɛbe, ki nuunh wɔ ń buu bi'ni bà yé biwiɛnb.
16 Ama u sɔbe ki siereh bi'saan nɛ, ki joh nib ŋa te nà saan, ki
tĭ kàareh.

Ujɛ uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cère' u faake'
(Matie 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Lidaali liba nɛ *Yesu te ki wɔknh Uwien ya gbɛr.
*Farisiɛnmbɛ nin *Yiko ya wɔnwɔknb bà ñɛn' Galile nin Sude
ya tinfɛnm ya du kɛ ni nin Yerusalɛm bó ní nnɔ mɔ te ni'saan.
Yonbdaan Uwien ya tuɔm cèreh u buuh biwiɛnb. 18 Nɛ bijɛb
biba tuke' ujɛ uba linagɛnl bo ki baa' ní. Ujɛ nnɔ ya tàan nin
u'nuɔ nɛ là faan'. Bi nuunh bɛ ń taa wɔ kí kuɔn kuduku ni kí
tĭ ble *Yesu ya nun bó nɛ. 19 Linigol nnɔ bo ba laa' fɛnm bɛ ń
kuɔn wɔ Yesu saan ma nnɔ, nɛ ki don' u te kudulɛkaaku kùa
ni nnɔ ya paaki, ki cube' libònl, nɛ ki taa' wɔ ki kuɔn' ki yekn'
nin linagɛnl nnɔ, ki ble' siik ni *Yesu ya nun bó. 20 *Yesu laa'
bi teke' wɔ ki jin' ma nnɔ, nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya tàan nin u'nuɔ
faan' nnɔ ki ye: «N fère' ŋɛ a'biɛre ŋɔ.»

21 Nɛn saan nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ cin'
ki maaleh ki teh: «U yé ŋmɛ nɛ ki sukreh Uwien nɔ? Uwien
baba ŋa ńí la, ŋmɛ li fre kí fère binib bi'biɛre?» 22 *Yesu bɛnde'
bi'yɛnmaale, nɛ ki niire' bɛ ki ye: « ‹Bɛ tien' ni maaleh nɔ nnɔ
ni'yɛnm ni?› 23 Ni lɛ ba nɛ faa? Ɲ tɔke wɔ kí ye n fère' wɔ u'biɛre
nɛ faa bii wɔ ń fii kí li cuonh nɛ faa? 24 Nɛn bo, n li wuɔn nɛ kí
ye Unil ya Bijɛ ŋmɔbe mituɔm uŋɛndun wuu ni wɔ ń fère binib
bi'biɛre. Nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya tàan nin u'nuɔ faan' nnɔ ki ye: ‹N
lienh sin nɛ, fii, kí yuure a'nagɛnl, kí li kunh.› »

25 I ya tàan bo nɛ u pɔk ki fii' bi'nun bó, ki yuure' linagɛnl
là u bi dɔ li'bo nnɔ, ki pèkeh Uwien ki kunh. 26 Nĭ cuo' bi'kɛ
miyɔkm cɛɛn, nɛ bi pèkeh Uwien. Bujɛwaanbu cuo' bɛ, nɛ bi
lienh ki teh: «Ti laa' miyɔkm ya bonn dinnɔ.»

Yesu yin' Lefi wɔ ń paan u'bo
(Matie 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu siere' ni'saan ki joh, ki laa'
ulɛnpotekl uba bi yih wɔ Lefi, u kɛ lɛnpotekbùol. *Yesu tɔke'
wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» 28 Nɛ u dàan' ni'kɛ, ki fii' ki paan' u'bo.

29 Lefi tien' tijier u'den tù yɛbe ki teke' *Yesu kucènku.
Bilɛnpotekb ligol nin binitɔb mɔ là te tijier nnɔ ya jim. 30 Nà
ŋmaake' *Farisiɛnmbɛ nin bi'yaab bà yé *Yiko ya wɔnwɔknb
nnɔ, nɛ bi niire' *Yesu ya panpaankaab ki ye: «Bɛ tien' ni jinh,
ki ñuh nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb-i?» 31 Nɛ *Yesu tɔke'
bɛ ki ye: «Binib bà ŋmɔbe laanfiɛ ŋa nuunh dɔktiɛ, bà bun nɛ
nuunh dɔktiɛ. 32 Ma baa' ń yin nimɔ̀nb, n baa' ń yin bibiɛrdɛnb
nɛ bɛ ń lèbre bi'tetem.»

Uñɔlòle ya gbɛr
(Matie 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 *Farisiɛnmbɛ nnɔ tɔke' *Yesu ki ye: «San ya panpaankaab
nin tinbi *Farisiɛnmbɛ yaab sɔbe ki lùoh buñɔbu nɛ, ki kàareh,
nɛ a'yaab bɛn jinh ki ñuh-a!» 34 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ni li fre
kí cère binib bà bi yin' bɛ upiikuɔn nnɔ ń lòle buñɔbu uyo
wà piicɛ laan te bi'saan-ii? 35 Ama uyo uba we ní bɛ ń ñɛn
piicɛ bi'saan. U ya yo nɛ bi li lòle buñɔbu.» 36 Nɛ u tí pɔn' bɛ
mikpɛnjɛnm ki ye: «Uba ŋa ń jiɛ kí lekre liliɛrfɛ̀nl ya kpɛlciɛku
kí lekn likpaal. U tien' nnɔ la, u li saa lifɛ̀nl nnɔ, nɛ lifɛ̀nl ya
kpɛlciɛku nnɔ ŋa ń tuo kí cuo nin likpaal nnɔ. 37 Uba mɔ ŋa ń
taa midaam mà ŋa laan muɔ' ki ben' kí piɛke iyɔkpaan ni. U
tien' nnɔ la, midaam nnɔ li kpiɛn iyɔl nnɔ, kí wule kí ñɛnde nɛ
iyɔl mɔ ń saa. 38 Ama bi piɛkeh midaam mà ŋa laan muɔ' ki
ben' iyɔfɛ̀n ni nɛ. 39 Wà kɛ ñun' midaam mà muɔ' ki ben' la, wa
ji yíe mà ŋa laan muɔ' ki ben', u li ye: ‹Mà muɔ' ki ben' nnɔ nɛ
ŋmɛ.› »

6

Saba ya daali ya gbɛr
(Matie 12:1-8; Mark 2:23-28)

1 *Saba uba ya daali, *Yesu nin u'panpaankaab gèbreh
ikpàan iba ni, nɛ u'panpaankaab coh ijifen* ki cienh ki nukeh
ki ŋmɔnh. 2 Nɛ *Farisiɛnmbɛ biba niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni
teh yiko kùɔn' nà *Saba ya daali?» 3 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye:
«Na kaan' *Dafid là tien' ma bo nɛ-ɛɛ? Mikònm là cuo' wɔn
nin u'nib ma nnɔ, 4 u kɔn' Uwien ya ninbonl ni, ki taa' kpɔnɔ
wà bi taa' ki de' Uwien nnɔ ki ŋmɔn', ki taa' ki de' u'nib, bi'mɔ
ŋmɔn'. Ama bitɔtuɔrkaab baba nɛ là ŋmɔbe usɛn bɛ ń ŋmɔn
kpɔnɔ nnɔ.» 5 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Unil ya Bijɛ nɛ ŋmɔbe usɛn
wɔ ń wuɔn bi li tien nà Saba ya daali.»

Ujɛ uba ya nuɔ faan', Yesu cère' u faake' Saba ya daali
(Matie 12:9-14; Mark 3:16)

6 *Saba ya dɛtɔl liba, *Yesu tí kɔn' litaanl ya duku ni, ki
wɔknh binib Uwien ya gbɛr. Ujɛ uba mɔ te len, u'nɔjie faan'.
7 *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ seknde bɛ ń liike u li

* **6:1** Liike Matie 12:1.

cère unil ń faake *Saba ya daali bii wa ń cère, kimɛ bi nuunh
bɛ ń lɛ bi li dule nà bo kí biin wɔ nɛ. 8 *Yesu bɛn bi'yɛnmaale
ma nnɔ nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «Fii kí sere siik
ni.» U fii' ki sere', 9 nɛ *Yesu niire' bɛ ki ye: «*Saba ya daali la,
unil ŋmɔbe usɛn wɔ ń tien nà mɔn bii nà bre nɛ? U ŋmɔbe usɛn
wɔ ń ŋmiɛn unil bii wɔ ń ku wɔ nɛ?» 10 U liike' bi'kɛ ki gɔbre' ki
bòn', nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «Tɛnde a'nuɔ.»
U tɛnde' u'nuɔ, nɛ u jire' u'ciɛm. 11 Bi'benku ni ben' cɛɛn, nɛ bi
gbiereh bɛ ń liike bi li tien *Yesu ma.

Yesu gɛ̀nde' u'tondb piik nin bile
(Matie 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Lidaali liba nɛ *Yesu don' lijuɔl bo wɔ ń tĭ kàare, ki gɔn'
ki kàareh 13 nĭ tĭ faa', nɛ u yin' u'panpaankaab ki gɛ̀nde' bi'ni
piik nin bile, ki yin' bɛ u'tondb. 14 U'tondb nnɔ ya yel sɔ: Simɔn,
wà u yin' wɔ Piɛr nnɔ nin u'ninjɛ Andre nin Saak nin San nin
Filip nin Batelemi 15 nin Matie nin Toma nin Alfe ya bijɛ Saak
nin Simɔn wà ya nun món u'du ya gbɛr bo, 16 nin Saak ya bijɛ
Sudas nin Sudas Iskariyɔt wà lá li kuɔre Yesu.

Yesu kpaandeh Uwien ya gbɛr, ki buuh biwiɛnb
(Matie 4:23-25)

17 Yesu nin u'tondb jiinh lijuɔl nnɔ bo, ki lá sere' li'ñiɛl,
u'panpaankaab yɛbe nà saan nnɔ. Linigociɛnl liba mɔ là te
ni'saan. Lĭ ñɛn' ní Sude ya tinfɛnm kɛ ni nin Yerusalɛm ni nin
Tir ni nin Sidɔn ya du ni nɛ. Idu nnɔ te miñunciɛnm ya gbaal
nɛ. 18 Bi baa' bɛ ń cenge u'gbɛr nɛ, kí nuunh wɔ ń buu bi'ni bà
yé biwiɛnb. Nɛ u buu' bɛ, ki ŋɔre' isɛnpol mɔ ĭ ŋmɔbe binib bà
ki jèndeh nnɔ saan. 19 Linigol nnɔ kɛ nuunh bɛ ń mɛ wɔ, kimɛ
mituɔm miba nɛ ñɛh u'ni ki cèreh bi'kɛ faakreh.

Uwien ya mɔnm te ni'bo
(Matie 5:1-12)

20 Nɛn saan nɛ Yesu caan' u'panpaankaab bo inun, ki ye:
«Ninbi bijiinbɛ, Uwien ya mɔnm te ni'bo,
kimɛ Uwien ya bɛl yé ni'yaal nɛ.
21 Ninbi bà mikònm ŋmɔbe nɛ fɛnfɛnnɔ nɔ,
Uwien ya mɔnm te ni'bo,
kimɛ ni lá li ji kí gbo.
Ninbi bà muɔh fɛnfɛnnɔ nɔ, Uwien ya mɔnm te ni'bo,
kimɛ ni lá li lè.
22 «Binib nɛn nɛ,
ka yíe bɛ ń li lɛnh nɛ,
ki sukreh nɛ,
ki saah ni'yel Unil ya Bijɛ bo la, Uwien ya mɔnm te ni'bo.
23 Bi teh nɛ nnɔ la, cère mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge ní li poknh,
kimɛ ni li lɛ lisuul là yɛbe paaki bó.
Bi'yaajɛb mɔ là teh nnɔ nɛ Uwien ya ñɔbonsɔknb.»

Nĭ bre binib bo
24 «Ama ninbi bifàadɛnbɛ, nĭ bre ni'bo,
kimɛ ni jin' ni'ŋmaa ŋɔ.
25 Ninbi bà jinh ki gbiɛh fɛnfɛnnɔ nɔ,
nĭ bre ni'bo,
kimɛ mikònm lá li cuo nɛ.
Ninbi bà lɛh fɛnfɛnnɔ nɔ,
nĭ bre ni'bo,
kimɛ ni'yɛnm lá li saa tɛn ni kɛ mikuum nɛ ki muɔh.
26 Binib kɛ pèkeh nɛ la, nĭ bre ni'bo.
Bi'yaajɛb mɔ là teh nnɔ nɛ bitonnɛnñɔbonsɔknb.»

Li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb
(Matie 5:38-48; 7:12a)
27 «N tɔkeh ninbi bà cengeh nni nɔ nɛ, li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb, kí li teh bà nɛn nɛ mɔnmɔnm. 28 Li tɔkeh mɛn binib bà wiɛnh nɛ miŋùum ki teh Uwien ń tien bɛ u'mɔnm, kí li kàareh ki dienh bà sukreh nɛ. 29 Unil kpɔ̀be' a'kpiɛnku kuba la, pekre kutɔku mɔ kí de wɔ. Unil fie' a'liɛrgbenku la, cɛ̀be wɔ a'liɛrwawaal mɔ. 30 Wà kɛ miɛ' ŋɛ nibonn la, pu wɔ. Wà mɔ taa' a'bonn la, la niire wɔ ni'bó. 31 Ni yíe binib ń li teh nɛ nà nnɔ, ni'mɔ ń li teh bɛ nɛn.
32 «Ni yíe bà yíe nɛ baba la, ni li lɛ ku lɛ pɛnpɛku? Bibiɛrdɛnb mɔnɔn yíe bà yíe bɛ nɛ. 33 Ni teh mɔnmɔnm bà teh nɛ mɔnmɔnm baba nɛ la, ni li lɛ ku lɛ pɛnpɛku? Bibiɛrdɛnb mɔnɔn teh nnɔ nɛ. 34 Ni kpendeh bà ni daan ki ye bi li jiin nɛ baba la, ni li lɛ ku lɛ pɛnpɛku? Bibiɛrdɛnb mɔnɔn kpendeh bi'tɔb nɛ, ki daan ki teh bi li jiin bɛ bi kpende' nà nnɔ. 35 Ama ninbi li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb, kí li teh bɛ nà mɔn, kí li kpendeh binib tibont, ki la daan ki ye bi li jiin nɛ tù. Ni teh nnɔ la, ni li lɛ lisuul là yɛbe, nɛ ki li yé Uwien Wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya bumu. Wɔn mɔnɔn teh bibiɛrdɛnb nin binib bà ŋa faareh wɔ tinimɔ̀nt nɛ. 36 Li teh mɛn tinimɔ̀nt tɛn ni'Baa Uwien teh ma bo.»

La li biindeh mɛn tɔb
(Matie 7:1-5)
37 «La biindeh mɛn nib ŋɔ Uwien mɔ la biin nɛ. La ye mɛn uba kpɛ utudɛre ŋɔ Uwien mɔ la ye ni'mɔ kpɛ utudɛre. Li fèreh mɛn binib bi'biɛre ŋɔ Uwien mɔ ń fère nɛ ni'yi. 38 Li punh mɛn binib ŋɔ Uwien mɔ ń li punh nɛ. U li gbien ni'yiek kɛ̀ ń gbe wɔ ń yeyeke, kí ñiñi kí gbien nɛ̀ ń wule, nɛ kí de nɛ, kimɛ ni taah nà ki bĭkreh tibont ki dienh binitɔb nnɔ Uwien mɔ li taa nɛn nɛ kí biike kí de nɛ.»
39 *Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Ujuɔn li fre kí dĭɛ u'juɔntɔ-ɔɔ? Bi'kɛ bile ŋa ń lu kubùoku ni-ii? 40 Wà bɛngeh ŋa cɛn' wà wɔknh wɔ. Ama wà kɛ bɛnge' ki tĭ gben' la, u li te tɛn u'cɛnbaa nɛ.

41 «Bɛ tien' a lɛnh kumuɔku kùa te a'tɔ ya nunbu ni, ka ji lɛnh
jaantɛlkɛ wà puɔn a'yaabu ni? 42 A li tien mila kí tɔke a'tɔ kí
ye: ‹Cère ń ñɛn kumuɔku kùa te a'nunbu ni nɔ›, ŋɔ ka lɛnh
jaantɛlkɛ wà puɔn a'yaabu ni nnɔ. Sin iñuɔn ilele ya nilɔ, kpiɛ
kí ñɛn jaantɛlkɛ wà puɔn a'nunbu ni nnɔ, kí li lɛnh mɔnmɔnm,
kí yaan kí fre kí ñɛn kumuɔku a'tɔ yaabu ni.»

Busubu nin bu'bii ya gbɛr
(Matie 7:16-20; 12:33-35)

43 *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: «Busumɔnmɔnbu ŋa ń fre kí lùon
ibii yà ŋa mɔn. Busubu bùa ŋa mɔn mɔ ŋa ń fre kí lùon ibii yà
mɔn. 44 Busubu ya bii nɛ cèreh bi bɛndeh bù yé busubu bùa
ya bol. Ba pɔ̀h kɛnkɛn konkonbu bo, ka pɔ̀h cɛcɛ mɔ bɛnɛnk
bo. 45 Unimɔ̀n ya yɛnmaalmɔnmɔn yà te u'fɛ̀l bo nɛ cèreh u
teh nà mɔn, nɛ ubiɛrdaan ya yɛnmaalbiɛre cèreh u teh nà bre,
kimɛ unil kɛ len' ki kun' nà bó la, nǐ ñɛn' iyɛnmaale yà te u'fɛ̀l
bo nɛ.»

Binib bile mɛn' bi'dur ma bo
(Matie 7:24-27)

46 «Bɛ bo nɛ ni yih nni: ‹Yonbdaan, Yonbdaan,› ka teh n tɔkeh
nɛ ní li teh ma bo. 47 Wà kɛ baa' n'saan, ki ciih n'gbɛr, ki teh
tù ye ma la, n li wuɔn nɛ u naan udaan wà. 48 U naan ujɛ
wà yíe wɔ ń mɛ kuduku ŋɔ ki gbin' nǐ ñuɔke', ki pu' litɛnpuul
kutɛntiɛku bo nɛ. Miwuɔm kɔn' ki puube' ki yile' kuduku nnɔ
bo, nɛ ka fre' ki jènge' kù, kimɛ udaan nnɔ mɛn' kù mɔnmɔnm
nɛ. 49 Ama unil wà ciih n'gbɛr, ka teh tù ye ma la, u naan ujɛ
wà mɛn' kuduku utintɛle bo nɛ. Miwuɔm kɔn', ki puube' ki yile'
ku'bo, nɛ kù pɔk ki lu' kpɛlkpɛl.»

7

Yesu buu' sojaciɛn uba ya tonsɔnl
(Matie 8:5-13)

1 *Yesu tɔke' binib nnɔ tigbɛr ki gben', nɛ ki bure'
Kapɛrnawum ya du bó. 2 Sojambɛ kobk ya ciɛn uba là te
ki ŋmɔbe utonsɔnl uba ki yíe wɔ cɛɛn. Utonsɔnl nnɔ lá bun ki
benh wɔ ń kpo. 3 Sojaciɛn nnɔ cii' bi lienh Yesu bó, nɛ u sɔn'
Sufmbɛ ya ciɛnb u'saan, bɛ ń tǐ gbáan wɔ wɔ ń baa kí lá ŋmiɛn
u'tonsɔnl nnɔ. 4 Biciɛnb nnɔ baa' *Yesu saan, nɛ ki tùɔreh ki
gbáanh wɔ ki teh: «Sojaciɛn nnɔ kpɛ á tore wɔ nɛ, 5 kimɛ u yíe
ti'du ya nib, nɛ wɔn nɛ mɛn' ti'taanl ya duku.»

6 Nɛn saan nɛ Yesu paan' bi'bo ki bure', ki tǐ nɛke sojaciɛn
nnɔ den, nɛ u sɔn' u'jɔtieb bi tuobe' wɔ usɛn bó, ki tɔke' wɔ ki
ye: «Yonbdaan, sojaciɛn nnɔ ye a la ji ń jènde a'ba, kimɛ wa kpɛ á
baa kí kɔ u'den. 7 Nɛn bo nɛ u maale' ki ye wa kpɛ wɔ ń bugbɛn
ń tuobe ŋɛ usɛn bó mɔnɔn. A lǐ len' ki ye faake la, u'tonsɔnl
nnɔ li faake nɛ. 8 Kimɛ wɔn mɔnɔn ŋmɔbe binib bà yé nin wɔ

biciɛnb, nɛ ki mɔ yé sojambɛ biba ya ciɛn. U tɔke' uba ki ye: ‹Li joh› la, u joh nɛ, u tɔke' utɔ ki ye: ‹Dɛn› la, u bàareh nɛ. U tí tɔke' u'tonsɔnl ki ye: ‹Tien niɛ› la, u teh nɛn nɛ.»

9 *Yesu cii' u'ñɔbon nnɔ ma nnɔ, nǐ cuo' wɔ miyɔkm, nɛ u jiɛbe' ki liike' linigol là pɛ u'bo nnɔ ki ye: «N tɔkeh nɛ nɛ, ma laan laa' miɛ ya tekjim ya tunbu Israyɛl yaab mɔnɔn ni.» 10 Binib bà tuobe' *Yesu usɛn bó nnɔ liɛbe' sojaciɛn nnɔ den, ki laa' u'tonsɔnl nnɔ faake'-a.

Yesu mɛkre' ukpopii uba ya bijɛ

11 Lidaali liba nɛ *Yesu joh udu uba bó, bi yih wù Nayinn, ki tɔke nin u'panpaankaab nin binib ligol. 12 U tǐ tuo wɔ ń kɔ udu nnɔ ni, nɛ ki laa' ukpopii uba ya bubaabk kpo' bi tuke ki joh kukaaku bó, nɛ udu nnɔ ya nib pɛ ka dindin. 13 Yonbdaan laa' ukpopii nnɔ ma nnɔ, nɛ ki muɔ' wɔ micɛcɛkm, ki tɔke' wɔ ki ye: «Ji la muɔh», nɛ 14 ki cuon' ki nɛkn' ikɛliɛn, ki tɛnde' u'nuɔ ki mɛ' yè. Binib bà tuke utɛnkpii nnɔ sere', nɛ u ye: «Unacien, n lienh sin nɛ, fii.» 15 U fii' ki kèle', ki cin' ki lienh, nɛ *Yesu taa' wɔ ki de' u'naa. 16 Nɛn saan nɛ bujɛwaanbu cuo' bi'kɛ, nɛ bi pèkeh Uwien ki teh: «Uwien ya ñɔbonsɔknciɛn uba nɛ ñɛn' ti'ni. Uwien nɛ baa' wɔ ń ŋmiɛn u'nib.»

17 Nɛ bi tɔkeh *Yesu tien' nà nnɔ Sude ya tinfɛnm kɛ ni nin itengbaan yà kɛ nɛke Sude nnɔ ni.

San wà siih binib Uwien ya ñunm sɔn' u'panpaankaab Yesu saan

(Matie 11:2-19)

18 San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya panpaankaab jon' ki tǐ tɔke' wɔ tigbɛr nnɔ kɛ. Nɛ u yin' bi'ni bile, 19 ki sɔn' bɛ Yonbdaan saan, bɛ ń tǐ niire wɔ kí ye wɔn nɛ yé wà li baa* ní nnɔ bii bi li guure utɔ nɛ?

20 San ya panpaankaab nnɔ baa' *Yesu saan nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: « ‹San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ nɛ sɔn' tɛ a'saan tí lá niire ŋɛ› kí ye: ‹Sin nɛ yé wà li baa ní nnɔ bii ti li guure utɔ nɛ?› » 21 U ya yo ki laa' *Yesu cèreh biwiɛnb bà yɛbe faakreh, ki cèreh iwɔ̀b cuonh, ki ŋuɔh isɛnpol binib saan, ki likreh ijùɔn ǐ yɛbe; 22 nɛ ki tɔke' San ya panpaankaab nnɔ ki ye: «Liɛbe mɛn kí tǐ tɔke San ni laa' nà nin ni cii' nà: ijùɔn likreh, iwɔ̀b cuonh, ijend lùoreh, igbaan ciih, bitɛnkpiib mɛkreh, nɛ bijiinb ciih tigbɛmɔnmɔnt. 23 Wà ŋa tùre' Uwien ya sɛn min bo la, Uwien ya mɔnm te u'bo.»

24 San ya panpaankaab liɛbe' uyo wà nnɔ, nɛ Yesu cin' ki tɔkeh linigol San ya gbɛr ki teh: «Ni là jon' kupenpelku ni ní tǐ liike ba? Ni là jon' ní tǐ liike limuɔnl là mitafaam jèngeh lɛ̀ nɛ-ɛɛ? 25 Ni nín là jon' ní tǐ liike ba? Ni là jon' ní tǐ liike unil wà guo tikpɛlcɛmɔnmɔnt nɛ-ɛɛ? Binib bà guoh tikpɛlcɛmɔnmɔnt,

* **7:19** Liike Matie 11:3.

ki te liwiel ni nnɔ kɔh bibɛrb den nɛ. 26 Tɔ, ni nín là jon' ní tĩ
liike ni lɛ bonn nɛ? Ni là jon' ní tĩ liike Uwien ya ñɔbonsɔknl
nɛ-ɛɛ? N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, u cɛn' Uwien ya ñɔbonsɔknl mɔnɔn.
27 Kimɛ wɔn San bo nɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹Liike, n li sɔn n'tond wɔ ń liere ŋɛ,
kí lá tùɔre a'sɛn.›
28 «N tɔkeh nɛ nɛ, ba laan maa' nil uba, u cɛn' San. Ama unil wà
yé uwaal Uwien ya bɛl ni cɛn' wɔ.

29 «Udu ya nib kɛ, haali nin bilɛnpotekb kɛ cii' San ya gbɛr, ki
bɛnde' ki ye Uwien yé ugbɛmɔ̀ndaan, nɛ ki cère' u sìi' bɛ Uwien
ya ñunm. 30 Ama Farisiɛnmbɛ nin bà bɛn yiko mɔnmɔnm ŋa
tuo' u sĩi' bɛ Uwien ya ñunm. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye bi yĩe' Uwien
yíe nà.»

31 Yesu tí len' ki ye: «N nín li taa ba kí nɛnge fɛnfɛnnɔ ya nib-
i? Bi naan ba? 32 Bi naan tɛn mubumu nɛ kɛ kidaak ni ki jeleh,
ki tɔkeh mu'tɔmu ki teh:
‹Ti piebe' nɛ liwol, nɛ na ŋɔn' ciɛk.
Ti gɛn' ikuyuon, nɛ na muɔ'.›
33 Kimɛ San wà siih binib Uwien ya ñunm baa' ki kùɔ tijier
tubambɛ, ka ñuh daam, nɛ ni ye usɛnpol nɛ ŋaake wɔ. 34 Unil
ya Bijɛ baa', ki jinh ki ñuh, nɛ ni ye: ‹Liike mɛn ujɛ wuɔ
yé ufɔnfuɔb nɛ ki yé udɛyibl, ki jɔreh nin bilɛnpotekb nin
bibiɛrdɛnb.› 35 Ama binib bà kɛ tuo' Uwien ya yɛnfuom nɛ bɛn
mĩ mɔn ki kpɛ ma bo.»

Upii uba kpiɛke' Yesu

36 Lidaali liba nɛ Farisiɛn uba yin' *Yesu wɔ ń baa kí lá ji
u'den, nɛ u jon' Farisiɛn nnɔ den, ki tĩ kɛ ki jinh. 37 Upiisɔnsɔnd
uba mɔ là te udu nnɔ ni. U cii' *Yesu te Farisien nnɔ den ki jinh,
nɛ ki tuke ní lɛfina uba alabaat† ya dingl ni, 38 ki baa' ki lá sere'
*Yesu ya puoli bó u'tàan saan, ki muɔh, u'nunsiir luh *Yesu ya
tàan bo, ki sèkndeh yè, nɛ u taah u'yur ki ŋmireh yè, ki bibeh
yè, ki taah lɛfina nnɔ ki faanh yè. 39 Farisiɛn nnɔ laa' nnɔ ma
nnɔ, nɛ ki maale' u'yɛnm ni ki ye: «Ujɛ wuɔ bi yé *Uwien ya
ñɔbonsɔknl la, u bi li bɛnde upii wà miɛkeh wɔ nɔ yé udaan
wà. U bi li bɛnde kí ye u yé usɔnsɔnd nɛ.»

40 Nɛ *Yesu tɔke' Farisiɛn nnɔ ki ye: «Simɔn, n ŋmɔbe tigbɛr
tuba ń tɔke ŋɛ.» Nɛ u ye: «Len n'cɛnbaa» 41 Nɛ *Yesu ye: «Ujɛ
uba nɛ kpende' binib bile ilike. U kpende' uba milikbim itur
kobiiŋun, ki kpende' utɔ milikbim itur piŋun. 42 Bi'kɛ bile ŋa
ń fre kí pɛ̀ wɔ ma nnɔ, nɛ u cèbe' bɛ bi'fɛ̀n. Bijɛb bile nnɔ ni,
u lɛ li yíe ulikdaan nnɔ ki cɛn' utɔ.» 43 Nɛ Simɔn jiin' wɔ ki ye:
«N maale' ki ye wà ya fɛ̀nl yɛbe nnɔ nɛ li yíe wɔ ki cɛn'.» Nɛ
*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A tɔke' bù te.» 44 Nɛ ki pekre' upii nnɔ bó,
ki tɔke' Simɔn ki ye: «A laa' upii wuɔ-ɔɔ? N kɔn' ní a'den ma ŋa

† **7:37** Liike Matie 26:7.

de' ñunm bɛ ń sɔkre n'tàan, ama upii wuɔ wɔn, u taa' u'nunsiir nɛ ki sèkn' yè, ki taa' u'yur ki ŋmiŋmire' yè. 45 Ŋa lɔkn' nni ama n tĩ kɔn' ní ma wɔn ŋa dàan n'tàan ya bibm haali nin fɛnfɛnnɔ. 46 Sin ŋa taa' kpɔm mɔnɔn ki fàan' n'yul, ama wɔn taa' lɛfina nɛ ki fàan' n'tàan. 47 Nɛn bo, n tɔkeh ŋɛ nɛ, n fère' wɔ u'biɛre ĭ yɛbe ma nnɔ, nɛ cère' u yíe nni ki gbien', kimɛ unil wà n fère' wɔ ibiɛre waamu la, udaan mɔ yíe nni waamu nɛ.» 48 Nɛn saan nɛ u tɔke' upii nnɔ mɔ ki ye: «N fère' ŋɛ a'biɛre.» 49 Nɛ wɔn nin binib bà jinh nnɔ maaleh bi'yɛnm ni ki teh: «Ujɛ wuɔ yé ŋmɛ nɛ, ki tĩ fèreh binib bi'biɛre?» 50 Nɛ *Yesu tɔke' upii nnɔ ki ye: «A'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ. Li joh nin uyɛnduɔn.»

8

Yesu ya tondb nin bipiib biba pĭɛreh wɔ

1 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu joh iducɛnciɛn nin iduwawaale ni, ki kpaandeh Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt, nɛ u'tondb piik nin bile nnɔ pɛ u'bo. 2 Bipiib bà u là cère' bi faake' nin u là ŋɔre' bà saan isɛnpol nnɔ mɔ pɛ u'bo. Bɛn si: Mari wà bi yih wɔ Madelɛnn nnɔ, *Yesu là ŋɔre' isɛnpol ilole wɔn saan nɛ 3 nin Herod ya tonsɔnb ya ciɛn Kusa ya po Sann nin Susann nin bipiitɔb ligol, nɛ bi'kɛ taah bi'bont ki toreh wɔn nin u'tondb.

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm
(Matie 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Tɔ, binib ñɛn' ní idu kɛ ni, ki baa' *Yesu saan, ki taan' ki tien' linigociɛnl, nɛ u pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: 5 «Ukpaal uba nɛ là jon' wɔ ń tĩ plè tibonbuor ya bim. U plèh ma nnɔ, miba lu' usɛngbɛ, nɛ binib tɛtɛ' mi'bo, nɛ inuɔn baa' ki lá jin' mè. 6 Mitɔm lu' kutɛntiɛku bo, ki pɛn'. Ni'saan ŋa sɔnge ma nnɔ, nɛ mipiɛm nnɔ kuore'. 7 Mitɔm mɔ lu' kujɛgorku ni, ki pɛn'. Nɛ mipiɛm nnɔ nin kujɛgorku kɛ kpienh, nɛ kujɛgorku wɔbn', ki ku' mè. 8 Mitɔm mɔ lu' kitinmɔnmɔnk bo, ki pɛn' ki kpére', nɛ ki lùon' kokobk.» *Yesu len' ki pukn' ki ye: «Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

Bɛ tien' Yesu pɔh binib mikpɛnjɛnm-i?
(Matie 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 *Yesu ya panpaankaab niire' wɔ mikpɛnjɛnm nnɔ ya tingi. 10 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Uwien nɛ cère' ninbi bɛnde' u'bɛl ya gbɛbɔlkaar. Ama bitɔb bɛn wɔn, nĭ yé mikpɛnjɛnm nɛ bi'bo ŋɔ
‹bɛ ń li likeh ka lɛnh,
kí li cengeh ka ciih ni'tingi.› »

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm ya tingi
(Matie 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 «Mikpɛnjɛnm nnɔ ya tingi sɔ: tibonbuor nnɔ yé Uwien ya gbɛr nɛ. 12 Mibim mà lu' usɛngbɛ nnɔ yé binib bà ciih Uwien

ya gbɛr, usɛnpol bàareh ki lá ñɛndeh tù bi'fèl ni ŋɔ bi la teke Uwien kí ji kí ŋmɛre nɛ. 13 Mibim mà lu' kutɛntiɛku bo nnɔ mɔ yé binib bà ciih Uwien ya gbɛr, ki teknh tù nin uyɛnsɔnge, ama ka cèreh tù kpaakeh ñaan bi'fèl ni nɛ. Bi teke' Uwien ki jin' nǐ wuɔke' waamu, mibiikm tu' bɛ la, bi pɔk kí wiɛ Uwien ya sɛn nɛ. 14 Mibim mà lu' kujɛgorku ni nnɔ mɔ yé binib bà ciih Uwien ya gbɛr nɛ ki cèreh uŋɛndun ya gbɛr nin lifaal ya yɛnmaale nin uŋɛndun ya ŋmaa wɔbndeh tigbɛr nnɔ ki cèreh ta fɔreh mɔnmɔnm bi'fèl ni nɛ. 15 Mibim mà lu' kitinmɔnmɔnk bo nnɔ mɔ yé binib bà ya fèl bo mɔn, bi ŋmɔbe tigbɛmànt, ki cengeh tigbɛr nnɔ, ki taah tù ki blinh bi'fèl bo, ki ñikndeh ki cèreh tù sɔnh itùon nɛ.»

Yesu sureh binib bɛ ń li cengeh u'gbɛr
(Mark 4:21-25)

16 *Yesu tí ye: «Uba ŋa ń sɛ frl kí taa lisɛnl kí cubn li'bo bii kí taa lè kí sien gado ya tingi. Ama u li taa lè kí tuɔn likpɛnkpɛnl bo nɛ ŋɔ bà kɛ kɔh ní iden ni ń li lɛnh. 17 Kimɛ bonn ŋa te ki buɔ ŋɔ ba lá li lɛ nè, gbɛr mɔ ŋa te ki buɔ ŋɔ ka lá li ñɛ upaan bo. 18 Nɛn bo, liike mɛn ni'yul bo nin ni cengeh n'gbɛr ma bo, kimɛ wà ŋmɔbe la, bi li de wɔ kí pukn, wà ŋa ŋmɔbe la, bi li tonde kí fie u maaleh ki teh u ŋmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ.»

Yesu ya naa nin u'ninjiɛb
(Matie 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 *Yesu ya naa nin u'ninjiɛb baa' ki nuunh wɔ. Linigol te ma nnɔ nɛ ba fre' ki kɔn' ki laa' wɔ. 20 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «A'naa nin a'ninjiɛb te saali ki yíe bɛ ń lɛ ŋɛ.» 21 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'naa nin n'ninjiɛb si binib bà kɛ ciih Uwien ya gbɛr ki teh tù ye ma bo nɛ.»

Yesu cère' kutafaaku ŋmile'
(Matie 8:18, 23-27; Mark 4:35-41)

22 Lidaali liba nɛ *Yesu nin u'panpaankaab kɔn' buñɛrbu, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Cère mɛn tí puore kí jo miñunciɛnm ya gbaatɔl bó.» Nɛ bi bure'. 23 Bi te miñunm bo ki joh ma nnɔ nɛ *Yesu duɔn' ki gɔh. Kutafaabiiku kuba pɔk ki fii' miñunm bo, ki cèreh miñunm fih ki kɔh buñɛrbu nnɔ ni ki gbiekeh. Nǐ là yé kinunbɔnk nɛ bi'bo. 24 Nɛ bi baa' ki lá finde' *Yesu ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, Cɛnbaa, ti benh tí luo nɛ.» *Yesu finde', ki tiɛn' kutafaaku nin iñungbegbel nnɔ bo. Kutafaaku go, iñungbegbel nnɔ lu' nɛ ni'kɛ ŋmile'. 25 Nɛ u niire' u'panpaankaab ki ye: «Ń lɛ ni'tekjim-i?» *Yesu tien' nà nnɔ cuo' bɛ miyɔkm, ki cuo' bɛ bujɛwaanbu, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «U cinbe ki yé bɛ ya nitunbu sɔ nɔ? U tɛngeh kutafaaku nin miñunm mɔnɔn bo, nɛ ni'kɛ boh wɔ.»

Yesu ŋɔre' isɛnpol ujɛ uba saan
(Matie 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Bi tĩ baa' Gerasa yaab ya tinfɛnm ni. Mitinfɛnm nnɔ kuo
Galile ya ñunciɛnm nɛ. 27 *Yesu ñɛh buñɛrbu ni uyo wà nnɔ,
nɛ mitinfɛnm nnɔ ya jɛ uba cende' wɔ. Isɛnpol nɛ là ŋaake
wɔ. U cuonh upuntenge nĩ wuɔke', ka ji te den, ki kɔ bi subeh
bitɛnkpiib tijɔlulnt tà ni nnɔ ni. 28 Ujɛ nnɔ laa' *Yesu ma nnɔ
nɛ ki gbaan' u'nintuɔli, nɛ isɛnpol nnɔ cère' u wuure' ufaa bo
ki ye: «Yesu, Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya Bijɛ, min nin sin
tu lɛ nɛ? N gbáanh ŋɛ nɛ, la jènde nni.» 29 Yesu tɔke' usɛnpol
nnɔ kí ye wɔ ń siere kí dàan ujɛ nnɔ ma nnɔ nɛ cère' u len'
nnɔ. Usɛnpol nnɔ cuo' ujɛ bugbɛn nĩ wuɔke'. Bi là kuɔndeh
wɔ mugbiɛmu, ki lùoh wɔ tikudɔkr, u la jo niba saan nɛ, ama
u cienh tikudɔkr nnɔ nɛ ki kɔ̀h mugbiɛmu nnɔ. Usɛnpol nnɔ
tukeh wɔ ki joh nib ŋa te nà saan nɛ. 30 *Yesu niire' wɔ ki ye:
«Bi yih ŋɛ ba?» Nɛ u ye: «Bi yih nni Ligol nɛ.» Isɛnpol ŋaake
wɔ ki yɛbe ma nnɔ nɛ cère' u ye nnɔ. 31 Nɛ isɛnpol nnɔ gbáan'
Yesu ki ye u la wɔbn yɛ̀, yɛ̀ ń jo kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe
biɛn nnɔ ni.

32 Tɔ, fangambɛ biba mɔ là te ligbɛngbɛnl bo ki yɛbe ka
dindin, bi kpaah bɛ. Isɛnpol nnɔ gbáan' *Yesu ki ye wɔ ń cɛ̀be
yɛ̀, yɛ̀ ń jo kí tĩ kɔ fangambɛ nnɔ. U tuo', 33 nɛ ĩ dàan' ujɛ nnɔ, ki
jon' ki tĩ kɔn' fangambɛ nnɔ. Nɛ fangambɛ nnɔ kɛ sɛn' ki tinde'
ligbɛngbɛnl nnɔ, ki tĩ lu' miñunm ni ki luo'.

34 Bà kpaah fangambɛ nnɔ laa' nà tien', nɛ ki sɛn' ki jon' udu
ni nin idugbaan, ki tĩ tɔke' binib tigbɛr nnɔ. 35 Nɛ bi ñɛn' ki joh
bɛ ń tĩ liike nà tien'. Bi tĩ baa', ki laa' ujɛ wà isɛnpol dàan' wɔ
nnɔ ya yɛnm jire' u kɛ *Yesu saan, ki guo, nɛ bujɛwaanbu cuo'
bɛ. 36 Binib bà là te ni'saan ki laa' tibont nnɔ kɛ tentien' ma bo
nnɔ tɔke' bɛ *Yesu cère' ujɛ nnɔ faake' ma bo. 37 Nɛ bujɛwaanbu
cuo' Gerasa ya tinfɛnm yaab kɛ cɛɛn. Nɛn nɛ cère' bi tɔke' *Yesu
ki ye wɔ ń jɛnde bi'saan. *Yesu liɛbe' ki kɔn' buñɛrbu, wɔ ń
bure, 38 nɛ ujɛ wà isɛnpol dàan' wɔ nnɔ gbáanh wɔ ki teh wɔ ń
cère wɔ ń paan u'bo, nɛ *Yesu ŋa tuo', ki tɔke' wɔ ki ye: 39 «Liɛbe
kí kun kí tĩ tɔke binib Uwien tien' nà kɛ ki de' ŋɛ.» Nɛ u bure',
ki cuonh udu ni ni'kɛ saan, ki tɔkeh binib *Yesu tien' nà kɛ ki
de' wɔ.

Yesu cère' upii uba faake', ki mɛkre' kibupiik kiba mɔ
(Matie 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 *Yesu liɛbe' ki baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, nɛ linigol teke'
wɔ, kimɛ bi'kɛ là gu wɔ nɛ. 41 Nɛ *Sufmbɛ ya taanl ya duku ya
ciɛn uba, bi yih wɔ Yayirus, baa' ki lá gbaan' *Yesu ya nintuɔli,
ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń dɛn u'den, 42 kimɛ u'bubaabk nɛ bun,

---

* **8:31** Sufmbɛ là maaleh ki teh kubùoku kuba nɛ te bi pɛkndeh len isɛnpol ki gu lidaali là Uwien li bu yè tibuur.

ki benh kɛ̀ ń kpo; kǐ ŋmɔbe ibin piik nin ile nɛ. Nɛ *Yesu paan' u'bo ki bure'.

U joh ma nnɔ nɛ linigol pɛ u'bo ki pɛbeh wɔ, wa ji tǐ freh ki fuoreh. 43 Upii uba mɔ te ni'saan, ki laa' tifɛr ibin piik nin ile ta gben'. U jon' dɔktiɛmbɛ saan, ki ñɛnde' u'like kí tǐ gben'. Uba ŋa fre' ki buu' wɔ. 44 U baa' *Yesu ya puoli bó, ki lá mɛ' u'wɛngolkaar ya ñɔgbɛn, nɛ u'fɛr nnɔ pɔk ki gben' i ya tàan bo. 45 Nɛ *Yesu niire' ki ye: «Ŋmɛ mɛ' nni?» Bi'kɛ niɛ' ki ye ba mɛ' wɔ ma nnɔ nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, linigol là guɔn' ŋɛ nɔ nɛ pɛbeh ŋɛ.» 46 Nɛ *Yesu ye: «Unil uba mɛ' nni, kimɛ n laa' mituɔm miba ñɛn' nni.» 47 Upii nnɔ laa' wa ń fre kí bɔle, bujɛwaanbu cuo' wɔ, u'gbɛnɛnt ŋɔh, nɛ u baa' ki lá gbaan' *Yesu ya nintuɔli, ki tɔke' wɔ binib kɛ ya nun bó, nà cère' u mɛ' wɔ nin u faake' i ya tàan bo ma bo. 48 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «N'bisɛ, a'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ. Li joh nin uyɛnduɔn.» 49 *Yesu laan te ki lienh nɛ unil uba ñɛn' Yayirus donbó ki lá tuobe' bɛ usɛn ni, ki tɔke' Yayirus ki ye: «A'bisɛ kpo'-a! La ji ń li ŋmɔbe Cɛnbaa yɛnŋaabe.» 50 *Yesu cii' bi len' ma bo, nin nɛn kɛ ŋɔ u tɔke' Yayirus ki ye: «La fɛnge, teke nni kí ji baba, u li ŋmɛre.»

51 *Yesu tǐ baa' Yayirus den, nɛ ka cère' binib kɛ paan' u'bo ki kɔn'. U cère' Piɛr nin San nin Saak nin kibupiik nnɔ ya naa nin ki'baa baba nɛ paan' u'bo ki kɔn'. 52 Binib bà kɛ te ni'saan nnɔ muɔh ki'kuum bo nɛ ki kpǐɛndeh. Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «La ji muɔh mɛn, ka kpo', kǐ gɔh nɛ.»

53 Nɛ bi lɛh Yesu, kimɛ bi bɛn ki ye kibuk nnɔ kpo'-a! 54 *Yesu cuo' ki'nuɔ, ki tɔke' kɛ̀ ki ye: «N'bukɛ, fii.» 55 Nɛ ki'naank liɛbe' ní i ya tàan bo, kǐ fii' nɛ *Yesu ye bɛ ń de kɛ̀ tijier kɛ̀ ń ji. 56 Nǐ cuo' ki'naa nin ki'baa miyɔkm, nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke nil nà tien' nɔ.

9

Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile
(Matie 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 *Yesu taan' u'tondb piik nin bile, ki de' bɛ mituɔm nin usɛn bɛ ń li ŋuɔh isɛnpol kɛ ya bol binib saan, kí li buuh iwǐɛn. 2 U sɔn' bɛ, bɛ ń li tɔkeh binib Uwien ya bɛl ya gbɛr, kí li buuh biwiɛnb, 3 nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni joh la, ni la tuke bonn. Ni la tuke gbien, ki la tuke kɔl, ki la tuke jier, ki la tuke like, ki la tuke liɛr ile mɔ. 4 Ni tǐ baa' iden yà kɛ bi teke' nɛ la, ni li te nɛn saan kí tǐ baa lidaali là ni li siere udu nnɔ ni. 5 Udu wà ya nib ŋa teke' nɛ la, ní kpakpaare ni'tàan ya tɛngunku* kí wiɛ nɛ̀, kí siere. Nɛn nɛ li yé ni'saan ya nib bo kudǐɛku.» 6 Tɔ, bi bure', nɛ

* **9:5** Sufmbɛ bo kí kpakpaare itàan ya tɛngunku ya tingi si: nà kɛ ji tu unil la, na yé uba yaar, nǐ ji yé u'yaar nɛ.

ki joh idu ni, ki təkeh binib tigbɛmənmənt, ki cèreh biwiɛnb faakreh ni'kɛ saan.

Herod nuunh wə ń bɛnde Yesu yé udaan wà
(Matie 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Gobina Herod cii' bi lienh *Yesu teh tibont tà kɛ nnə bó, nɛ ka bɛn u li maale kí ye bà. Kimɛ biba lienh ki teh: «San wà là siih binib Uwien ya ñunm nnə nɛ mɛkre',» 8 bitəb lienh ki teh: «Eli nɛ liɛbe' ní», bitəb mə lienh ki teh: «Uwien ya ñəbonsəknb bà là te uyo bo nnə ya uba nɛ mɛkre' ki liɛbe' ní.» 9 Nɛ Herod ye: «Min bugbɛn nɛ là cère' bi tùkre' San ya yul-a! N cii' bi lienh wà mə bó nə, u'mə yé ŋmɛ nɛ?» Nɛ ki nuunh wə ń lɛ Yesu.

Yesu jin' linigociɛnl liba
(Matie 14:13-21; Mark 6:30-44; San 6:1-14)

10 *Yesu ya tondb liɛbe' ní, ki lá təke' wə bi tien' nà kɛ, nɛ u taa' bɛ ki jɛnde' bi tĩ te bi'baba Bɛtsayida ya du bó ya kɛle. 11 Inigol nnə cii' u bure' ma nnə nɛ ki paan' u'bo. *Yesu teke' bɛ, ki təkeh bɛ Uwien ya bɛl ya gbɛr, nɛ ki buuh bi'ni bà yé biwiɛnb.

12 Uwien benh wù ń lu, nɛ u'tondb piik nin bile nnə nɛkn' wə ki təke' wə ki ye: «Ti te ñiɛn ŋa te nà saan nɛ, cère linigol liɛ ń jo idu bó, kí tĩ nuun tijier nin gəgəbùol.» 13 Nɛ *Yesu ye: «Ninbi bugbɛn, de bɛ mɛn bɛ ń ji.» Nɛ bi ye: «Ti ŋməbe kpənə uŋun nin ijɛn ile baba nɛ, ti'bugbɛn nɛ ŋa nín jon' ki tĩ dɛ' tijier ki lá de' biɛ ya nib kɛ ŋa ñí la.» 14 Bijɛb là li baa tɛn itur iŋun. Nɛ *Yesu təke' u'panpaankaab ki ye: «Cère mɛn linigol nnə ń kèle tingi ni, icɛk icɛk binib piŋunŋun.»

15 Nɛ bi cère' bi'kɛ kèle' nnə. 16 Nɛ *Yesu yuure' kpənə uŋun nin ijɛn ile nnə, ki yaare' ki liike' paaki, ki faare' Uwien tu'bo, ki kəkuə', ki taa' ki de' u'panpaankaab bɛ ń gbiire linigol nnə. 17 Bi'kɛ ŋmən' ki gbo', nɛ bi tantaan' tijenjent tà sìen' nnə, ki gbien' ikpɛncub piik nin ile.

Piɛr ye Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ
(Matie 16:13-19; Mark 8:27-29)

18 Lidaali liba nɛ *Yesu jɛnde' ki tĩ kàareh, nɛ u'panpaankaab te u'saan. U niire' bɛ ki ye: «Inigol lienh ki teh n yé ŋmɛ nɛ?» 19 Nɛ bi jiin' wə ki ye: «Biba lienh ki teh a yé San wà siih binib Uwien ya ñunm nnə nɛ, bitəb lienh ki teh a yé Eli nɛ, bitəb mə lienh ki teh Uwien ya ñəbonsənknb bà là te uyo bo nnə ya uba nɛ mɛkre' ki liɛbe' ní.» 20 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ninbi nín teh n yé ŋmɛ nɛ?» Nɛ Piɛr jiin' wə ki ye: «A yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.» 21 Nɛ *Yesu tùəre' ki kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la təke tù nil.

Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bớ
(Matie 16:24-28; Mark 8:30–9:1)

22 Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Nì kpɛ Unil ya Bijɛ ń ji ijɛnd kí gbien nɛ. *Sufmbɛ ya ciɛnb nin bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb li wiɛ u'gbɛr, kí ku wɔ, nɛ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.»
23 Nɛ ki tɔke' bi'kɛ ki ye: «Unil yíe wɔ ń paan n'bo la, u la tɔnge u'ba. Wɔ ń li yuunh u'dɔpɔnpɔn daan kɛ daan ki bukeh ki paakeh n'bo. 24 Kimɛ wà kɛ yíe wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn nɛ li kpo kí juore fɛnm. Ama wà kɛ li tuo kí kpo min bo nnɔ, wɔn nɛ li ŋmɛre. 25 Unil laa' uŋɛndun wuu ni ya bont kɛ ŋɔ ki tĭ luo' limiɛl la, u laa' bɛ ya kpɛle? 26 Unil ye min nin n'gbɛr ŋmɔbe wɔ ifɛ la, uyo wà Unil ya Bijɛ lá li baa ní kí li ŋmɔbe wɔn nin u'Baa nin u'tondb ya kpiɛke nnɔ, udaan mɔ li ŋmɔbe wɔ ifɛ nɛ. 27 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ninbi bà se niɛ saan nɔ ya biba li lɛ Uwien ya bɛl nɛ kí yaan kí kpo.»

Yesu ya gbɛnɛnt lèbre'
(Matie 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 *Yesu len' ki gben' ma nnɔ, iwien iniin gèbre', nɛ u taa' Piɛr nin San nin Saak, ki don' lijuɔl liba bo wɔ ń tĭ kàare. 29 U tĭ te ki kàareh ma nnɔ nɛ u'nun bó lèbre', u'wɛngolkaar pende' kponkpon, ki dɔnbeh inun bó. 30 Nɛ bi laa' bijɛ bile u'saan bi tɔkeh tigbɛr. Moyis nin Eli nɛ. 31 Bi'mɔ windeh tein. Bi tɔkeh wɔ u li kpo Yerusalɛm ni ma bo ya gbɛr nɛ. 32 U ya yo ki laa' migùɔnm ñɔ̀nde' Piɛr nin u ya tɔb, nɛ bi dɔ ki gɔh. Bi finde', nɛ ki laa' *Yesu windeh ki dɔnbeh inun bó, ki laa' bijɛb bile nnɔ mɔ se u'saan. 33 Uyo wà, bijɛb nnɔ ye bɛ ń siere *Yesu saan nnɔ, nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti te niɛ saan ma nɔ nĭ mɔn nɛ. Cère tí pɔ ininbon† ita, sin liba, Moyis liba, Eli mɔ liba.» Piɛr len' nnɔ, kimɛ wa bɛn u li len kí ye bà nɛ.
34 U lienh nnɔ u'ñɔbu ŋa laan lu', nɛ kutɛwɔlgbɔnku kuba baa' ki lá pibn' bi'bo. Kù pibndeh bi'bo uyo wà nnɔ nɛ bujɛwaanbu cuo' Piɛr nin u'tɔb nnɔ. 35 U ya yo nɛ bi cii' uniɛke uba bó kutɛwɔlgbɔnku nnɔ ni u ye: «N'Bijɛ sɔ nɔ, n gènde' wɔn nɛ. Li cengeh mɛn u'bó.» 36 Uniɛke nnɔ tĭ ŋmile' uyo wà nnɔ, bi laa' *Yesu baba nɛ ji se. Nɛ bi bɔle' tigbɛr nnɔ bi'ba ya bùol, ka tuo' ki tɔke' nil bi laa' nà nnɔ u ya yo.

Yesu ŋɔre' usɛnpol kibuk kiba saan
(Matie 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Kutaaku faa', nɛ bi jiire' ní lijuɔl nnɔ bo. Nɛ linigociɛnl tuobe' *Yesu usɛn bó. 38 Linigol nnɔ ni ujɛ uba wuure' ki ye: «Cɛnbaa, n gbáanh ŋɛ nɛ, muɔ n'bijɛ, kimɛ u yé n'bubaabk nɛ. 39 Usɛnpol uba nɛ sɔbe ki coh kɛ̀, ki cèreh kĭ ciikeh ki wuureh, ki'gbɛnɛnt tɛreh, kuñinsɛnjujuku ñɛh ki'ñɔbu bó. Usɛnpol nnɔ bungreh kɛ̀ ki gbiekeh, nɛ ka wiɛnh kɛ̀ tonm. 40 N gbáan' a'panpaankaab bɛ ń ŋɔre usɛnpol nnɔ ki'saan, nɛ ba fre'.»

† **9:33** Liike Matie 17:4.

41 Nɛ *Yesu ye: «Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ, na teke' Uwien ki jin', ki yé binib bà bre. N li wuɔke ni'saan kí tĩ kpaan mila nɛ? N li ŋmɔbe sukle ni'bo kí tĩ kpaan mila nɛ? Nɛ ki tɔke' ujɛ nnɔ ki ye: ‹Taa a'bijɛ ní.› » 42 Kibuk nnɔ we ní uyo wà nnɔ nɛ usɛnpol nnɔ tí gbɔ̀be' kɛ̀ tingi ni, ki cère' ki tɛreh. Nɛ *Yesu tiɛn' usɛnpol nnɔ bo, ki buu' kibuk nnɔ, ki taa' kɛ̀ ki de' ki'baa. 43 Nĩ cuo' linigol nnɔ kɛ miyɔkm nɛ bi lienh ki teh: «Uwien ŋmɔbe mituɔm.»

Yesu tĩ len' u'kuum nin u'mɛkrm bó
(Matie 17:22-23; Mark 9:30-32)

*Yesu teh nà nnɔ bɛke' linigol nnɔ kɛ, nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye: 44 «Tùɔre kí cenge mɛn n ye ń tɔke nɛ nà nɔ. Nà ń taande bi li taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn binib.» 45 Nɛ ba cii' ni'tingi. Uwien nɛ bɔle' nɛ̀ ŋɔ bi la bɛnde. Nɛ ba kaabe' bɛ ń niire *Yesu ni'tingi mɔ.

Ŋmɛ yé unikpɛkpiɛk-i?
(Matie 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 *Yesu ya panpaankaab cin' ki niɛh nin tɔb bɛ ń bɛnde wà yé bi'kɛ ya ciɛn nɛ. 47 *Yesu bɛn bi'yɛnmaale, nɛ ki taa' kibuk kiba ki sien' u'ba saan, 48 ki tɔke' bɛ ki ye: «Wà kɛ teke' kibuk tɛn kiɛ n'yel bo la, u teke' min nɛ. Wà kɛ teke' nni la, u teke' wà sɔn' nni ní nnɔ nɛ. Imɔ̀n, wà yé uwaal ni'ni la, wɔn nɛ yé ni'kɛ ya ciɛn.»

Wà ŋa nɛn nɛ la, u se ni'ciɛk bó nɛ
(Mark 9:38-40)

49 Nɛn saan nɛ San tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti laa' unil uba u ŋuɔh isɛnpol binib saan a'yel bo. Wa pɛ a'bo tɛn tinbi ma nnɔ nɛ ti pien' wɔ.» 50 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «La ji ń pien wɔ mɛn, kimɛ wà ŋa nɛn nɛ la, u se ni'ciɛk bó nɛ.»

Samari yaab biba ŋa teke' Yesu

51 Uyo wà *Yesu li liɛbe kí dùo paaki bó nnɔ nɛkn' ní. Nɛ u caan' ki ye u li jo Yerusalɛm nɛ, pèrm ŋa te len, 52 nɛ ki sɔn' u'tondb bɛ ń liere usɛn. Bi bure' ki tĩ baa' Samari ya du uba ni, bɛ ń bonde kí li gu wɔ. 53 Ama udu nnɔ ya nib ŋa teke' wɔ, kimɛ u joh Yerusalɛm bó nɛ. 54 U'panpaankaab Saak nin San laa' nnɔ ma nnɔ nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a yíe tí cère umu ń jiire ní kí lá wi bɛ-ɛɛ?» 55 Nɛ *Yesu jiɛbe' ki liike' Saak nin San, ki kɔn' nin bɛ. 56 Nɛ wɔn nin u'panpaankaab siere' ni'saan, ki bure' udutɔ bó.

Binib bà yíe bɛ ń paan Yesu bo ya gbɛr
(Matie 8:19-22)

57 Bi joh ma nnɔ nɛ ujɛ uba tɔke' *Yesu ki ye: «A joh nà bó kɛ la, n li pɛ a'bo nɛ.» 58 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Iŋɛk ŋmɔbe ifɛle, inuɔn mɔ ŋmɔbe titer, ama Unil ya Bijɛ wɔn ŋa ŋmɔbe u li kpɔ̀kn nà saan yul.» 59 U tí tɔke' utɔ mɔ ki ye: «Paan n'bo ní.»

Nɛ u ye: «Yonbdaan, cɛ̀be nni ń jo kí tĭ sube n'baa ŋɔ kí liɛbe ní kí paan a'bo.» 60 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Cɛ̀re bitɛnkpiib ń li subeh bi'tɔb. Sin wɔn li joh kí tĭ li tɔkeh binib Uwien ya bɛl ya gbɛr.»

61 Nɛ utɔ mɔ tí tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, n li paan a'bo, ama cère ń kun kí tĭ cɛ̀be n'den yaab ŋɔ.» 62 Nɛ *Yesu tɔke' u'mɔ ki ye: «Wà kɛ ŋa teke' Uwien ya tuonl tinɔjɛr tule la, wa kpɛ wɔ ń sɔn Uwien ya bɛl ni ya tuonl.»

10

Yesu sɔn' u'panpaankaab pilole nin bile

1 Ni ya puoli bó nɛ Yonbdaan *Yesu liɛbe' ki gènde' binib pilole nin bile*, ki sɔn' bɛ, bilele bɛ ń liere kí jo wɔn bugbɛn li jo idu yà kɛ ni nnɔ. 2 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Tijier ben' ki yɛbe, ama bà li taan tù ŋa yɛbe. Nɛn bo gbáan mɛn ukpɛdaan wɔ ń sɔn bitonsɔnb bɛ ń tĭ taan u'jier. 3 Li joh mɛn. N sɔnh nɛ ma nɔ, ni li te tɛn mupebumu nɛ te ikèr ya siik ni. 4 Ni la tuke likbu, ki la tuke kɔl, ki la taa tacaan, ki la fuonde nil sɛn ni. 5 Ni kɔn' iden yà la, ní kpiɛ kí fuonde iden nnɔ ya nib kí ye: ‹Li te mɛn uyɛnduɔn ni.› 6 Unil te ni'saan ki nuunh uyɛnduɔn la, u li lɛ ni'yɛnduɔn nnɔ. Nnɔ ŋa ñí la, ni'yɛnduɔn nnɔ li juore ni'yu nɛ. 7 Ní li te i ya den, ki la lèbre dentɔ, kí li jinh ki ñuh bi dienh nɛ nà, kimɛ utonsɔnl kɛ kpɛ bɛ ń li pɛ̀h wɔ nɛ. 8 Ni kɔn' udu wà ni, bi teke' nɛ la, ní li jinh bi li de nɛ nà, 9 kí li buuh biwiɛnb bà te ni'saan, kí li tɔkeh bɛ ki teh Uwien ya bɛl nɛkn' bɛ ŋɔ. 10 Ama ni kɔn' udu wà ni, ba teke' nɛ la, jo mɛn binib taakeh nà saan kí tĭ tɔke bɛ kí ye: 11 ‹Ni'du wuu ya tɛngunku kùa mɔnɔn tɛbn' ti'tàan bo nɔ, ti pipre' kun nɛ kí wiɛ ni'bo. Ama ní nín li bɛn kí ye Uwien ya bɛl nɛkn' nɛ ŋɔ.› 12 *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: ‹N tɔkeh nɛ nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, binib nnɔ ya tudɛre li cɛn Sodɔm† yaab yu.› »

Idu yà ŋa tuo' ki teke' Yesu ki jin'
(Matie 11:20-24)

13 *Yesu tí len' ki ye: «Korasinn yaabɛ, nĭ bre ni'bo. Bɛtsayida yaabɛ, nĭ bre ni'mɔ bo. Kimɛ ni laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Tir nin Sidɔn yaab mɔ bi là laa' tù la, bi bi tien' tɛn bi kɛ mikuum nɛ, kí pùnpùkn mifɛntɛm ŋɔ kí wuɔn kí ye bi lèbre' bi'tetem nĭ wuɔke'. 14 Lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, ni ya tudɛre li cɛn Tir nin Sidɔn yaab yu. 15 Ninbi Kapɛrnawum yaabɛ, ni maaleh ki teh Uwien li duon nɛ paaki nɛ-ɛɛ? U li jiin nɛ kutɛnkpiiku ni nɛ.»

---

* **10:1** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni bi ye binib pilole nɛ. † **10:12** Sodɔm yé uyo bo ya du uba nɛ. U'nib là teh ibiɛre cɛɛn nɛ.

16 *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Wà cengeh ni'gbɛr la, u
cengeh n'yaar nɛ. Wà nɛn nɛ la, u nɛn min nɛ. Wà nɛn nni la,
u nɛn wà sɔn' nni ní nɛ.»

Yesu ya panpaankaab pilole nin bile nnɔ liɛbe' ní

17 *Yesu ya panpaankaab pilole nin bile nnɔ liɛbe' ní nin
uyɛnsɔnge, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, isɛnpol mɔnɔn tuonh
ti'ñɔbu bó nɛ a'yel bo.» 18 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N laa' *Satan
cere' kutaaku bo tɛn utɛmɛknde ki lá lu'. 19 Liike mɛn, n de' nɛ
mituɔm ní li taanh iwɛ nin inɛn bo, kí li ŋmɔbe mituɔm ki cɛn'
unɛnnɛnd ya tuɔm kɛ. Bonn ŋa ń tien nɛ. 20 La li poknh mɛn
isɛnpol tuo' ni'ñɔbu bó ma nnɔ bo, ama li poknh mɛn Uwien
kɛle' ni'yel paaki bó ma nnɔ bo.»

Yesu ye wɔn bo ŋa ñí la, uba ŋa ń fre ki bɛnde Uwien
(Matie 11:25-27; 13:16-17)

21 U ya yo nɛ *Mifuoñaanm cère' *Yesu ya yɛnm sɔnge cɛɛn
nɛ u len' ki ye: «Baa, sin kutaaku nin kitink ya Yonbdaan,
a bɔle' tibont tà biyɛnfodɛnb nin bibɛnbɛnb nnɔ, a taa' tù ki
wuɔn' biwaab nɛ. Nɛn bo nɛ n pèkeh ŋɛ. Imòn, Baa, a yíe nɛ ki
tien' nnɔ.»
22 *Yesu tí len' ki ye: «N'Baa nɛ taa' tibont kɛ ki ŋukn' nni.
N'Baa ŋa ñí la, uba ŋa bɛn min u'Bijɛ yé udaan wà. Min u'Bijɛ
ŋa ñí la, uba mɔ ŋa bɛn n'Baa yé udaan wà. Binib bà n yíe' ki
taa' n'Baa ki wuɔn' bɛ nnɔ mɔ bɛn u yé udaan wà.»
23 Nɛ ki jiɛbe' ki liike' u'panpaankaab, ki tɔke' bɛn baba ki
ye: «Ni'nunbu laa' nà nɔ, Uwien ya mɔnm te ni'bo. 24 N tɔkeh
nɛ nɛ, *Uwien ya ñɔbonsɔknb nin bibɛrb ligol là yíe bɛ ń lɛ ni
lɛnh nà nɔ, nɛ ka laa' nè. Bi là yíe bɛ ń cii ni ciih nà nɔ, nɛ ka cii'
nè.»

Samari ya jɛnimòn uba ya gbɛr

25 Nɛn saan nɛ bà bɛn *yiko mɔnmɔnm nnɔ ya uba fii' ki sere'
ki nuunh wɔ ń biike *Yesu nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Uwɔnwɔknlɔ,
n li tien mila kí lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm-i?» 26 Nɛ *Yesu
niire' wɔ ki ye: «Bɛ kɛle' *Yiko ya gbɔnku ni? A kàanh bɛ len-
i?» 27 Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Li yíe a'Yonbdaan Uwien nin a'fèl
kɛ nin a'tetem kɛ nin a'tuɔm kɛ nin a'yɛnmaale kɛ, kí li yíe a'tɔ
mɔ tɛn a yíe a'ba ma bo.» 28 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A jiin'
mɔnmɔnm. Li teh nnɔ kí lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.»

29 Ama u yíe wɔ ń wuɔn kí ye u cuube ma nnɔ, nɛ ki tí niire'
*Yesu ki ye: «Ŋmɛ nɛ nín yé n'tɔ?» 30 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye:
«Ujɛ uba nɛ là ñɛn' Yerusalɛm ki joh Seriko bó, ki tì lu' idukond
ya nuɔ ni. Idukond nnɔ fie' u'wɛnt kɛ, ki ñi' wɔ u tì benh wɔ ń
kpo, nɛ ì siere' ki dàan' wɔ. 31 Nibonn yaam, utɔtuɔrkɛ uba mɔ
kpe u ya sɛn ki lá lɛke' u'bo, nɛ ki lɔke' ki gèbre'. 32 Nì te pupuki,
nɛ Lefi ya bol ya nil uba mɔ kpe u ya sɛn ki mɔ lá lɛke' u'bo, nɛ ki
mɔ lɔke' ki gèbre'. 33 Ama Samari ya nil uba mɔ là joh usɛn ki tì

baa' ni'saan ki laa' wɔ, nɛ ki muɔ' wɔ micɛcɛkm cɛɛn. 34 U cuon' ki nɛkn' wɔ, ki taa' midaam mà bi yih mɛ̀ fɛn nnɔ ki sɔsɔkre' u'gbɪ̀ɛn, ki taa' mikpɔm ki tentien' yɛ̀, ki taa' tikpɛlcɛr ki lòlòle' yɛ̀, ki taa' wɔ ki jɛkn' wɔn bugbɛn ya ŋuun bo, ki taa' wɔ ki jon' ticɛndur tuba saan, ki tɪ̈ liike' wɔ. 35 Kutaaku faa' nɛ u ñɛn' ilike ki de' ticɛndur nnɔ ya daan, ki tɔke' wɔ ki ye: ‹Liike nni wɔ. A ñɛn' ilike ki pukn' yii bó la, n lá liɛbe' ní la, min bugbɛn nɛ li pɛ̀ ŋɛ.› »

36 Nɛ *Yesu niire' wà bɛn *yiko nnɔ ki ye: «A ya bùol bijɛb bita nnɔ ni, ŋmɛ nɛ yíe wà lu' idukond ya nuɔ ni nnɔ?» 37 Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Wà muɔ' wɔ micɛcɛkm nnɔ.» Nɛ *Yesu ye: «Li joh ki mɔ ń tɪ̈ ń li teh nnɔ.»

Yesu jon' ki tɪ̈ fuonde' Mart nin Mari

38 *Yesu nin u'panpaankaab te usɛn ni ki joh ma nnɔ nɛ ki tɪ̈ baa' udu uba ni, nɛ upii uba teke' wɔ u'den, bi yih wɔ Mart. 39 U ŋmɔbe ninsɛ uba, bi yih wɔ Mari. Mari nnɔ baa' ki lá kɛ̀le' Yonbdaan *Yesu saan, ki cengeh u'gbɛr. 40 Ama Mart wɔn ya nun mɔ́n tijier ya tienm bo nɛ. Nɛn bo nɛ u kpiere' ní ki lá tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, n'ninsɛ cɛ̀be' min baba nɛ itùon nɛ nà teh ŋɛ niba? Tɔke wɔ wɔ ń tore nni-a!» 41 Nɛ Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «Mart, Mart, a cère' a'nun mɔ́n tibont tà yɛbe bo nɛ, nɛn nɛ cère' a jieh. 42 Ama nibonn niba kpein nɛ yé nibonmɔ̀nn. Mari wɔn gènde' nɛn nɛ. Uba ŋa ń fie nɛ̀ u'saan.»

11

Yesu wɔkn' u'panpaankaab bi li kàareh ma bo (Matie 6:9-13; 7:7-11)

1 Lidaali liba nɛ *Yesu te niba saan ki kàareh. U kàare' ki tɪ̈ gben', nɛ u'panpaankaab ya uba tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, San wà siih binib Uwien ya ñunm wɔkn' u'panpaankaab bi li kàareh ma bo nɛ, a'mɔ ń wɔkn tɛ ti li kàareh ma bo.» 2 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Ni kàareh la, ní li teh:

‹Ti'Baa,
cère binib kɛ ń li boh a'yel,
cère' a'bɛl ń baa ní,
3 Li dienh tɛ daanl kɛ daanl ya wentunl ya jier.
4 Fère tɛ ti'biɛre, kimɛ ti'mɔ fèreh bà kɛ biih tɛ nnɔ nɛ.
La cère tí lu mibiikm ni.› »

5 *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: «Tɛntɛn, ni'ni uba ń li ŋmɔbe jɔ, nɛ u'jɔ nnɔ ń baa u'den kuyɔku ya siik kí len kí ye: ‹N'jɔ, kpende nni kpɔnɔ uta, 6 kimɛ n'jɔ uba nɛ ñɛn' usɛn ki baa' n'den, nɛ ma ŋmɔbe jier ń de wɔ.› 7 Nɛ u'jɔ nnɔ ń jiin kuduku ni ki ye: ‹La ŋmɔbe nni yɛnŋaabe, min nin n'bumu kɛ duɔn' ki piin'-a, ma ń fre kí fii kí de ŋɛ.› 8 N tɔkeh nɛ nɛ, wa ń fii kí de wɔ kujɔtieku bo mɔnɔn la, u li fii kí de wɔ u yíe nà kɛ, u gbien' wɔ uyɛnŋaabe ma nnɔ bo. 9 Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ, li miɛh mɛn, bi li pu nɛ; li

nuunh mɛn, ni li lɛ; li ñih mɛn kunagɛnku, bi li pïire. 10 Kimɛ
wà kɛ miɛh la, bi punh wɔ nɛ. Wà kɛ nuunh la, u lɛnh nɛ. Wà
kɛ mɔ ñih kunagɛnku la, bi pïireh nɛ. 11 Ni'ni uba ya buk miɛ'
wɔ ujɛn la, u li de kɛ̀ uwɛ-ɛɛ?* 12 Bii kĭ miɛ' wɔ lijènl la, u li de kɛ̀
unɛn-ii? 13 Ninbi bibiɛrdɛnb, ni bɛn ki dienh ni'bumu nà mɔn
la, bɛ li tien ni'Baa wà te paaki bó ŋa ń cère *Mifuoñaanm ń
jiire ní binib bà miɛh wɔ mɛ̀ nnɔ bo!»

Biba ye Yesu ŋmɔbe Bɛlsebul ya tuɔm nɛ
(Matie 12:22-30; Mark 3:20-27)

14 Ujɛ uba nɛ là te usɛnpol cère' u'lɛnl tɛbe. *Yesu ŋɔre'
usɛnpol nnɔ u'saan, nɛ u ji freh ki lienh. Nĭ bɛke' linigol cɛɛn.
15 Ama bi'ni biba lienh ki teh u taah isɛnpol ya ciɛn Bɛlsebul
ya tuɔm nɛ ki ŋuɔh isɛnpol binib saan.
16 Bitɔb mɔ yíe bɛ ń biike wɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tien
miyɔkm ya bonn nà li wuɔn kí ye u'tuɔm ñɛn' Uwien saan nɛ.
17 Ama u bɛn bi'yɛnmaale ma nnɔ nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Libɛl là
kɛ ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ŋmiɛl ni la, libɛl nnɔ li juore fɛnm
nɛ, nɛ li'nib ya dur ń lulu tu'tɔr bo. 18 Ni lienh ki teh n taah
isɛnpol ya ciɛn Bɛlsebul ya tuɔm nɛ ki ŋuɔh isɛnpol binib saan
bii ba? *Satan ya nib tɔh lituɔl bi'ŋmiɛl ni la, u'bɛl li tien mila
ka ń juore fɛnm-i? 19 Ni ye min taah isɛnpol ya ciɛn Bɛlsebul ya
tuɔm nɛ ki ŋuɔh isɛnpol binib saan la, ni'yaab taa' ŋmɛ ya tuɔm
ki ŋuɔh isɛnpol binib saan? Ni'yaab teh ma bo nɛ li wuɔn kí
ye na ŋmɔbe mɔ̀n. 20 Ama min taa' Uwien ya tuɔm nɛ ki ŋuɔh
isɛnpol binib saan. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye *Uwien ya bɛl baa' ní
ni'saan.
21 «Ufɛfaa bèle' u'jɛkɔnwɛnt, ki kɛ ki gu u'den la, niba ŋa ń
tien u'faal. 22 Ama wà mɔ faa ki cɛn' wɔn pi' wɔ ki faake' nin
wɔ la, u li fie u'jɛkɔnwɛnt tà u du tu'bo nnɔ kɛ, kí fie u'faal mɔ
kí gbigbiire binib.
23 «Wà kɛ ŋa se n'ciɛk bó la, u nɛn nni nɛ. Wà kɛ ŋa taakeh ki
toreh nni la, u kpiɛndeh nɛ.»

Isɛnpol liɛbe' unil saan la, nĭ bre u'bo ma bo
(Matie 12:43-45)

24 «Usɛnpol siere' ki dàan unil la, u cuonh ki lindeh kupen-
pelku ni nɛ, ki nuunh u li kèle nà saan kí fuore. U tĭ luo' la,
nɛ wɔ ń ye u li liɛbe kí tĭ ŋɛkn u là siere' ki dàan wà nnɔ nɛ.
25 U li liɛbe ní kí lɛ bi tùɔre' ki ŋɛ̀ŋɛ̀re' u'kɔnkuɔn nnɔ, ki tien'
tibonmɔnmɔnt len. 26 Nɛn saan nɛ u li jo kí tĭ taa ní isɛnpol
ilole yà bre ki cɛn' wɔn, i'kɛ ń lá ŋɛkn unil nnɔ kí li te, kí cère
wɔ ń juore fɛnm kí cɛn u là te mikpiɛkm ma bo.»

Uwien ya mɔnm li te binib bà bo

* **11:11** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nĭ kɛle' ki ye: Ni'ni uba ya buk miɛ' wɔ kpɔnɔ la, u li de kɛ̀ litɛnl-ii?

27 *Yesu laan biɛ ki lienh, nɛ upii uba len' ufaa bo linigol nnɔ
ni ki ye: «Upii wà maa' ŋɛ ki ŋaan' ŋɛ nnɔ Uwien ya mɔnm te
u'bo.» 28 Nɛ *Yesu ye: «Binib bà cengeh Uwien ya gbɛr, ki boh
tù nnɔ, Uwien ya mɔnm te bɛn bo nɛ.»

Bi yíe Yesu ń tien miyɔkm ya bonn
(Matie 12:38-42)

29 Binib taakeh *Yesu saan ki yɛbreh, nɛ u len' ki ye:
«Fɛnfɛnnɔ ya nib biɛ yé bibiɛrdɛnb nɛ, ki nuunh bɛ ń lɛ miyɔkm
ya bonn. *Uwien ya ñɔbonsɔknl Sonas ya yɔkm ya bonn baba
ŋa ñí la, ba ji li lɛ yɔkm ya bontɔnn niba. 30 Uwien là tien' Sonas
nà nnɔ là yé kudĭɛku nɛ Ninif yaab bo. Nnɔ nɛ, u li tien Unil ya
Bijɛ nà nnɔ mɔ li yé kudĭɛku fɛnfɛnnɔ ya nib bo. 31 Uwien li bu
binib tibuur lidaali là nnɔ, Seba ya piibɛr li fii kí biin fɛnfɛnnɔ
ya nib, kimɛ u là ñɛn' ní fɔnfɔkm nɛ wɔ ń lá cenge Salomɔn
ya yɛnfogbɛr. Ama unil uba te niɛ saan nɔ ki cɛn' Salomɔn.
32 Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ, Ninif ya nib mɔ li fii
kí biin fɛnfɛnnɔ ya nib, kimɛ Sonas là tɔke' bɛ Uwien ya gbɛr,
nɛ bi lèbre' bi'tetem. Ama unil te niɛ saan nɔ ki cɛn' Sonas.»

Inun yé tigbɛnɛnt ya frl nɛ
(Matie 5:15; 6:22-23)

33 «Uba ŋa ń sɛ frl kí taa lè kí bɔle bii kí taa kusɛnku kí
cubn li'bo, ama u li taa lè kí tuɔn likpɛnkpɛnl bo nɛ ŋɔ bà
kɛ kɔh ní iden ni ń li lɛnh. 34 A'nunbu yé a'gbɛnɛnt ya frl
nɛ. A'nun mɔn la, a'gbɛnɛnt kɛ te kuwenwenku ni nɛ. A'nun
ŋa mɔn la, a'gbɛnɛnt kɛ te licinñunl ni nɛ. 35 Nɛn bo, fiin
kí liike kuwenwenku kùa te a'bo nnɔ la li yé licinñunl-a!
36 Kuwenwenku wendeh ŋɛ, ka sĭen' niba saan la, a'gbɛnɛnt
kɛ te ku'ni nɛ. Nĭ te tɛn lifrl là wien cɛɛn nɛ wendeh ŋɛ.»

Yesu biin' Farisiɛnmbɛ nin Yiko ya wɔnwɔknb
(Matie 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 *Yesu len' ki gben', nɛ Farisiɛn uba yin' wɔ wɔ ń baa kí lá ji
u'den, nɛ u jon' Farisiɛn nnɔ den ki tĭ kɛ ki jinh. 38 Farisiɛn nnɔ
laa' *Yesu jinh ka nire' ki paan' iyaajɛbok ye ma bo, nɛ nĭ cuo'
wɔ miyɔkm. 39 Nɛ Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «*Farisiɛnmbɛ, liike
mɛn ni naan ma, ni ñikndeh ki cɛndeh isèn nin tiyer ya puoli
nɛ, ama inasuyɛnmaale nin mibiɛrm nɛ gbe ni'fèl ni. 40 Ijɔr
ninbi, na bɛn ki ye Uwien wà ñɛn' tibont tà ni lɛnh tù nnɔ, wɔn
nɛ tien' unisaal ya fèl mɔ-ɔɔ? 41 Nɛn bo, taa mɛn ni ŋmɔbe tibont
tà, kí pu bijiinb ŋɔ ni'bont kɛ la li ŋmɔbe jɔknt.

42 «Ninbi *Farisiɛnmbɛ, nĭ bre ni'bo, kimɛ ni gbiinh ni'ninjo
nin ni'gɔ̀nt nin ni'kpinfɛtɔr bolm piik nɛ, ki taah miba ki dienh
Uwien, ama ka tɔnge ní li cuube, ka yíe Wien mɔ. Ni bi li teh
nɛn nɛ, ki la sunde tibontɔr tà sĭen' nnɔ mɔ bó.

43 «Ninbi *Farisiɛnmbɛ, nĭ bre ni'bo, kimɛ ni yíe ní li kaah
binikpɛkpiɛkb ya kànkàan nɛ itáan ya dur ni, ki yíe binib ń li
gbaandeh ki fuondeh nɛ mudaamu ni. 44 Nĭ bre ni'bo, kimɛ ni
naan ikul yà bere' nib ŋa ji lɛnh yè, ki cuonh ki taanh i'bo ka
bɛn nɛ.»
45 Nɛ bà bɛn *yiko mənməm nnə ya uba tɔke' wə ki ye:
«Uwənwəknlə, a lienh nnə ma nə, a sukreh ti'mə nɛ-a!» 46 Nɛ
*Yesu ye: «Ninbi bà bɛn *yiko mənməm nnə, nĭ bre ni'mə bo,
kimɛ ni cèreh binib tukeh itukkpɛkpiɛk nɛ ka toh ni'bugbɛn
ń taa ni'nəbil mənən kí mɛ yè. 47 Nĭ bre ni'bo, kimɛ ni mɛh
*Uwien ya ñəbonsəknb bà là te uyo bo nnə ya kul nɛ, ki sunde'-
a ki ye ni ya yaajɛb nɛ là ku' bɛ. 48 Ni teh nà nɛ wəngeh ki teh
ni tuo' ni'yaajɛb là tien' nà nnə nɛ, kimɛ bi là ku' *Uwien ya
ñəbonsəknb, nɛ ninbi ji mɛh bi'kul. 49 Nɛn bo nɛ Uwien len' nin
miyɛnfuom ki ye: ‹N li sən n'ñəbonsəknb nin bitondb bi'saan.
Bi li ku bi'ni biba kí jènde bitəb.› 50 Nɛn nɛ li cère Uwien ń
dɛre fɛnfɛnnə ya nib ya tub haali uŋɛndun ya cincinyo bi là
ku' *Uwien ya ñəbonsəknb bà kɛ nnə bo ki lá tu fɛnfɛnnə, 51 kí
cin Abɛl, ki tĭ baa' Sakari, wà bi là ku' wə Uwien ya duku ya
luo bo nnə. N təkeh nɛ imàn nɛ, Uwien li dɛre fɛnfɛnnə ya nib
ya tub binib nnə kɛ ya kuum bo.
52 «Ninbi bà bɛn *yiko mənməm nnə, nĭ bre ni'bo, kimɛ na
dienh nib sɛn bɛ ń bɛnde Uwien. Ninbi ŋa pɛ Uwien ya sɛn bo,
nɛ ki piendeh binib bà yíe bɛ ń paan u'bo nnə mə.»
53 *Yesu ñɛn' uyo wà nnə, nɛ *Yiko ya wənwəknb nin
*Farisiɛnmbɛ taa' u'bo ubenpiebe nɛ ki niireh wə iniire tigbɛr
kɛ ya bol bo, 54 ki nuunh bɛ ń dɛle kí cuo wə u'lenm ni.

12

Li bɛn mɛn iñuən ilele ya nib bó
(Matie 10:26-27)

1 U ya yo nɛ binib itur itur taan' *Yesu saan, haali ki tĭ pɛbeh
təb. Nɛ *Yesu cin' ki təkeh u'panpaankaab ki teh: «Li bɛn mɛn
*Farisiɛnmbɛ ya kpənə ya ñəke bó, bi yé iñuən ilele ya nib nɛ.
2 Niba ŋa te ki buə ŋə ka lá li ñɛ upaan bo. Tigbɛr tuba mə ŋa te
ki juore' kí li buə ŋə ba lá li bɛnde tù. 3 Ni len' nà kɛ licinñunl
ni la, bi li cii nè kuwenwenku ni nɛ. Ni bunbe' nà litubl ni
kudubenku bó nnə, bi li kpaande nè kuduku ya paaki nɛ.»

Li fɛnge mɛn Uwien baba
(Matie 10:28-31)

4 «Ninbi bà yé n'jətieb nnə, n təkeh ninbi nɛ: la fɛnge mɛn bà
kuuleh tigbɛnɛnt, ka ji li fre kí tien niba kí pukn. 5 N li wuən
nɛ udaan wà nĭ kpɛ ní li fɛnge wə. Li fɛnge mɛn Uwien. Wən
nɛ li fre kí cère ní kpo nɛ ki ŋməbe mituəm wə ń taa nɛ kí wiɛ
umu wà ŋa ń kpiin ni. N təkeh nɛ nɛ, li fɛnge mɛn wən.

6 «Bi li fre kí kuɔre inuɔn iŋun iŋɛ nɛ? Nin nɛn kɛ ŋɔ Uwien
ŋa ń sunde i'ni uba mɔnɔn bó. 7 Nɛn bo, la fɛnge mɛn, kimɛ ni
cɛn' inuɔn ligol. Uwien bɛn haali ni'yur mɔnɔn ya ñɔbu.»

Li lienh binib ya nun bó ki teh a yé Yesu yɔ
(Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 «N tɔkeh nɛ nɛ, wà kɛ lienh binib ya nun bó ki teh u yé n'yɔ
la, Unil ya Bijɛ mɔ li len Uwien ya tondb ya nun bó kí ye udaan
mɔ yé u'yɔ nɛ. 9 Ama wà kɛ lienh binib ya nun bó ki teh wa yé
n'yɔ la, n'mɔ li len Uwien ya tondb ya nun bó kí ye udaan mɔ
ŋa yé n'yɔ. 10 Unil len' Unil ya Bijɛ bo fɛnfɛnm la, Uwien li fère
wɔ. Ama unil suke' *Mifuoñaanm mɛn la, Uwien ŋa ń fère wɔ.
11 «Bi taa' nɛ ki jon' itáan ya dur ni bii tibuur ya ciɛnb saan
bii udu ya ciɛnb saan bɛ ń bu nɛ tibuur uyo wà la, la nĭin mɛn
ni li len ma bo bii ni li len bà kí ñɛ len. 12 Kimɛ *Mifuoñaanm
nɛ li cère ní bɛnde ni li len kí ye bà u ya yo.»

Ufàadɛnjɔr uba ya kpɛnjɛnm

13 Linigol nnɔ ni ujɛ uba tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, tɔke
n'ninjɛ kí ye wɔ ń gbiire ti'baa ya faal kí de nni n ya bó.» 14 Nɛ
*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Ujɛ, ŋmɛ de' nni usɛn ń tùɔre ni'gbɛr bii ń
gbiire nɛ ni'faal-i?» 15 Nɛ ki tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Li bɛn mɛn
ki la cère ni'nun ń li fɔke lifaal bo, kimɛ unil ŋmɔbe lifaaciɛnl
mɔnɔn la, na yé lɛn nɛ li cère wa ń kpo.»

16 Nɛ ki pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Ufàadaan uba nɛ là te
u'kpàan lùon' cɛɛn. 17 Nɛ u maaleh u'fèl ni ki teh: ‹N li tien
mila? Kimɛ ma ji ŋmɔbe ń li cùɔn nà saan n'jier.› 18 Nɛ ki ye:
‹N li tien ma sɔ: n li we n'bɔnbuɔn kɛ nɛ, kí mɛ icɛnciɛn, kí cùɔn
n'jier nin n'bont kɛ, 19 nɛ kí ye n ŋmɔbe lifaal lĭ yɛbe ki li baa
nni ibin ibin. Nɛn bo, n li fuoreh nɛ, kí li jinh, ki ñuh, ki poknh.›
20 Nɛn saan nɛ Uwien tɔke' wɔ ki ye: ‹Ujɔr sin, a li kpo kuñɔnku
kuu kɛ. A taan' lifaal là kɛ nɔ, ŋmɛ ji li si lè?› 21 Unil wà kɛ
nuunh lifaal ki dòkndeh, ka ŋmɔbe nà yé lifaal Uwien ya nun
bó nnɔ yaam mɔ te nnɔ nɛ.»

La cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n tijier nin tiwɛngolkaar bo

22 *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ
ki teh ni la cère nè ń li wiɛbe nɛ ni li tien ma kí li fuobe bo,
ní li maaleh ki teh: ‹Ti li ji ba?› Ki la cère nè ń li wiɛbe nɛ
ni'gbɛnɛnt bo, ní li maaleh ki teh: ‹Ti li gole ba?› 23 Kimɛ limiɛl
cɛn' tijier, nɛ tigbɛnɛnt mɔ cɛn' tiwɛngolkaar. 24 Maale mɛn kí
liike ikankaan te ma bo. Ya koh, ka ceh, ka ŋmɔbe bɔnbuɔn, ka
ŋmɔbe jieblibùol. Ama Uwien nɛ jindeh yè. Na nín cɛn' inuɔn-
ii? 25 Ni'ni ŋmɛ nɛ u'nĭinm ni, u li fre kí fɔkn u'miɛl waamu
kí pukn-i? 26 Na nín li fre kí tien nibonwawaann ma nɔ, bɛ
tien' ni nĭinh tibontɔr bo? 27 Maale mɛn kí liike tisir puh ma
bo. Ta loh kunkum, ka loh kpɛlcɛr mɔ. Ama n tɔkeh nɛ nɛ,

ubɛr Salomən nin u'fàaciɛnl kɛ wa là gole' kpɛlcɛr tù mən ki baa' mipuum nnɔ ya miba mənən. 28 Uwien cèreh timəsir tà te kubaaku ni dinnɔ ki li wun teke umu puh mipúmənmənm la, bɛ li cère wa ń tien ninbi binib mimənm kí cɛn timuɔr-i? Ni'tekjim nɛ pɔre' nɛ. 29 Ninbi la cère mɛn ni'nun ń li món ni li ji bà nin ni li ñu bà bo, ki la cère iyɛnmaale ń li jèndeh nɛ. 30 Kimɛ uŋɛndun yaab bà ŋa pɛ Uwien ya sɛn bo ya nun nɛ món tu ya bont kɛ bo. Ama ninbi bɛn wɔn, ni'Baa Uwien bɛn ki ye ni ciɛke tù. 31 Nɛn bo, cère mɛn ni'nun ń li món *Uwien ya bɛl bo, u li taa tibont nnɔ kí pukn nɛ. 32 Kicɛkwawaak ya nibɛ, la fɛnge mɛn, kimɛ ni'Baa Uwien yíe ní li te u'bɛl ni nɛ.»

Lifaal là ŋa ŋməbe gbenm
(Matie 6:19-21)

33 «Kuɔre mɛn ni ŋməbe nà, kí taa ilike nnɔ kí pu bijiinb, ŋɔ kí li ŋməbe muliksɔrmu mùa ŋa ń saa, kí li ŋməbe Uwien saan lifaal là ŋa ŋməbe gbenm. Nasu ŋa ń nɛkn nɛn saan, kuotuul mə ŋa te ni'saan kí mə lè. 34 Kimɛ ni'faal te nà saan la, ni'fèl mə də nɛn saan nɛ.»

Bonde mɛn kɨ li gu Yonbdaan

35 «Li bondeh mɛn ni'ba, ki la cère ni'fr ń kpíin. 36 Li te mɛn tɛn bitonsɔnb bà gu uyo wà bi'cɛnbaa ñɛn' upiikuɔn bó ki lá ñi' kunagɛnku la, bɛ ń pɔk kí pïire nnɔ. 37 Uwien ya mənm te bitonsɔnb bà bi'cɛnbaa li baa ki lɛ bà gɔh nnɔ bo. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, u li taa u'tonsɔnkpɛlcɛr kí gole kí cère bɛn nɛ ń kèle, wɔn ń taa tijier kí gbiire bɛ. 38 U baa' kuyɔku ya siik bii ukuojɛmuɔyo mənən ki laa' bi bonde' la, Uwien ya mənm te bi'bo. 39 Ni bɛn ki ye ududaan bi bɛn uyo wà unasu li baa la, wa bi li cère nasu ń kɔ u'den. 40 Ni'mə ń bonde kí li gu, kimɛ uyo wà na maaleh ki teh Unil ya Bijɛ li baa ní nnɔ, u ya yo nɛ u li baa.»

Utonsɔnl wà mən nin wà bre ya gbɛr
(Matie 24:45-51)

41 Nɛn saan nɛ Piɛr niire' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, a pɔn' tinbi nɛ mikpɛnjɛnm miɛ bii a pɔn' mè binib kɛ nɛ?» 42 Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «U lɛ tonsɔnl ba nɛ ŋməbe mibɛnm u'cɛnbaa du u'bo? Wən si: wà ya cɛnbaa li de wɔ ticiɛnt wɔ ń li likeh u'tonsɔntɔb, kí li loh bɛ tijier uyo wà nì kpɛ nɛ. 43 Utonsɔnl nnɔ ya cɛnbaa baa' ki laa' u sɔnh lituonl nnɔ li'donbó la, Uwien ya mənm li te utonsɔnl bugbɛn bo. 44 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, u'cɛnbaa li de wɔ ticiɛnt wɔ ń li likeh u'bont kɛ. 45 Ama n'ba la, utonsɔnl nnɔ li maale u'yɛnm ni kí ye u'cɛnbaa li wuɔke, nɛ kí cin kí li ñih u'tonsɔntɔb, bijɛb nin bipiib kɛ, kí li jinh, ki ñuh ki yibeh. 46 Utonsɔnl nnɔ ya cɛnbaa li baa ní lidaali là nin uyo wà wa

maaleh ki teh u li baa, nɛ kí bien u'gbɛn cɛɛn, kí cère wɔ ń lɛ bà ŋa tuo' Uwien ya ñɔbu bó li lɛ utudɛre wà nnɔ.
47 «Utonsɔnl wà bɛn u'cɛnbaa yíe ma, ka bonde' bonn, ka
tien' u'cɛnbaa yíe ma la, bi li bien u ya gbɛn nɛ kí gbien. 48 Ama
utonsɔnl wà ŋa bɛn u'cɛnbaa yíe ma, ki sɔnh lituonl là kpɛ bɛ
ń ñì wɔ mɔnɔn la, bi li ñì wɔ waamu nɛ. Nɛn bo nɛ bi de' wà
nì yɛbe la, bi niireh wɔn nɛ bi de' wɔ nà nnɔ bó ki gbiekeh. Bi
guun' wà tibont tù yɛbe la, bi niireh wɔn nɛ tu'bó ki gbiekeh.»

Na yé ñɔkpaan, nì yé umaapàare nɛ
(Matie 10:34-36)

49 «N tuke umu nɛ ki lá wiɛ' kitink bo, nɛ n bi yíe wù ń pɔk
kí teke nɛ. 50 N li jènde kí tì kɛnde. Ma jènde' ki tì gben' la,
n'yɛnm ŋa ń duɔn. 51 Ni maaleh ki teh n tuke uñɔkpaan nɛ
ki baa' uŋɛndun wuu ni-ii? Na te nnɔ, n tɔkeh nɛ nɛ, n tuke
umaapàare nɛ ki baa'. 52 Kimɛ fɛnfɛnnɔ kí taa kí li joh, binib
biŋun te iden iba la, bi li pàare tɔb. Bita li nɛn bile, bile nnɔ mɔ
li nɛn bita.
53 Bibaa li nɛn u'bijɛ,
u'bijɛ mɔ li nɛn wɔ;
binaa li nɛn u'bisɛ,
u'bisɛ mɔ li nɛn wɔ;
upii li nɛn u'yaabisɛ,
u'yaabisɛ mɔ li nɛn wɔ.»

Binib ŋa ciih Uwien teh tibont tà fɛnfɛnnɔ nɔ ya tingi
(Matie 16:2-3)

54 *Yesu tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ni laa' titɛwɔlgbɔnt te
nintuɔli bó la, ni pɔk tɔkeh ki teh: ‹utaa li nii nɛ›, nɛ wɔ ń nii.
55 Mitafaam ñɛn' unɔgɛn bó ní la, ni tɔkeh ki teh kutòntònku
li cùun, nɛ kù ń cùun. 56 Ninbi iñuɔn ilele ya nibɛ, ni freh ki
sekndeh ki bɛndeh kutaaku nin kitink ya bont teteh ma bo, bɛ
tien' na fre' ki sekn' ki bɛnde' Uwien teh tibont tà fɛnfɛnnɔ nɔ
ya tingi?»

A bii' unil la, cuo u'dunl tonm
(Matie 5:25-26)

57 «Bɛ tien' ninbi bugbɛn ŋa freh ki maaleh ki bɛndeh nà
mɔn-i? 58 Sin nin unil ŋmɔbe mimaam, nɛ u tuke mɛ̀ kí jo
tibuur la, cère ní gben mɛ̀ uyo wà ni laan te usɛn ni. Nnɔ ŋa
ñí la, u li taa ŋɛ kí tì ŋukn tibuur ya ciɛn, u'mɔ ń taa ŋɛ kí tì
ŋukn lipɛkl ya ciɛn wɔ ń pɛkn ŋɛ. 59 N tɔkeh ŋɛ nɛ, ŋa tì pèn' ki
gben' tibuur ya like la, ŋa ń ñɛ len.»

13

Lèbre mɛn ni'tetem

1 U ya yo nɛ binib biba baa' ki lá tɔke' *Yesu ki ye Galile yaab
biba là te ki teh lituɔrl ki dienh Uwien, nɛ Pilat ku' bɛ. 2 Nɛ

*Yesu jiin' bɛ ki ye: «Ni maaleh ki teh Galile ya nib nnɔ là yé
bibiɛrdɛnb ki cɛn' Galile ya nitɔb nɛ cère' bi jɛ̀nde' bɛ nnɔ-ɔɔ?
3 Na te nnɔ. N tɔkeh nɛ nɛ, na lèbre' ni'tetem la, ni'kɛ mɔ li kpo
nnɔ nɛ.» 4 *Yesu tí len' ki ye: «Likpɛnkpɛnfɔfɔkrl là lu' ki ku'
bijɛb piik nin biniin Silowe ni ma nnɔ, ni maaleh ki teh bi là
teh ibiɛre ki cɛn' Yerusalɛm ya nitɔb kɛ nɛ-ɛɛ? 5 Na te nnɔ. N
tɔkeh nɛ nɛ, na lèbre' ni'tetem la, ni'kɛ mɔ li kpo nnɔ nɛ.»

Busubu bùa ŋa lùonh ya kpɛnjɛnm

6 Nɛ ki pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Bukɛnkɛnbu buba nɛ là se
ujɛ uba ya kpàabu ni. Nǐ tete nɛ u lá baa' wɔ ń liike bù lùon'
bii bua lùon'-i? Nɛ ki laa' bua lùon'. 7 Nɛ u tɔke' u'tonsɔnl wà
gu bukpàabu nnɔ ki ye: ‹Ibin ita sɔ n baa' ma kɛ ń pùɔ ikɛnkɛn
busubu buu bo la, ma lɛnh bonn. Gɛ bù, la cère bù ń ji ń li se ki
teknh kitink ya sensenm fɛnm.› 8 Nɛ utonsɔnl nnɔ tɔke' wɔ ki
ye: ‹Cɛnbaa, dàan bù libinl liɛ nɔ, ń gbii bu'ñiɛl, kí nuun tiwɛnt
ya bint kí tien bù. 9 N'ba la, libinl là we ní nɔ, bù li lùon. Bua
lùon' la, á ji ń gɛ bù.› »

Yesu cère' upii uba faake' Saba ya daali

10 *Saba uba ya daali nɛ *Yesu te Sufmbɛ ya taanl ya duku
kuba ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr. 11 Ki laa' upii uba mɔ
te len, usɛnpol ŋaake wɔ, ki tien' wɔ uwiɛn ibin piik nin iniin,
u bɔ ka freh ki yaareh. 12 *Yesu laa' wɔ, ki yin' wɔ, nɛ ki tɔke'
wɔ ki ye: «Upii, a laa' a'ba,» 13 ki taa' u'nuɔ ki paan' u'bo, nɛ u
yaare' i ya tàan bo, ki cin' ki pè̀keh Uwien.

14 *Yesu cère' upii nnɔ faake' *Saba ya daali ma nnɔ nɛ
litaanl ya duku nnɔ ya ciɛn ya benku ni ben' nɛ u tɔke' linigol
nnɔ ki ye: «Ni ŋmɔbe iwien iluob nɛ ní li sɔnh itùon. Nǐ li
bàareh i ya wien nɛ u buuh nɛ, na yé *Saba ya daali nɛ ni li
bàareh u buuh nɛ.»

15 Nɛ Yonbdaan *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Ninbi iñuɔn ilele ya
nibɛ, ni'ni ŋmɛ ŋa ñɛndeh u'nɛ bii u'ŋuun *Saba ya daali ki tǐ
ñundeh? 16 Upii wuɔ yé *Abraham ya yaabil nɛ, nɛ *Satan
cère' u bun ibin piik nin iniin ka ń fre kí yaare. Ma bi li cère
wɔ ń faake *Saba ya daali bii?» 17 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ nɛ ifɛ
cuo' binib bà kɛ niɛh nin wɔ miniɛm nnɔ. Ama linigol nnɔ kɛ
ya yɛnm sɔnge' u tien' miyɔkm ya bont tà kɛ nnɔ bo.

Mibim mà ñilke ya kpɛnjɛnm
(Matie 13:31-32; Mark 4:30-32)

18 Nɛn saan nɛ *Yesu ye: «Uwien ya bɛl naan ba? N li taa ba kí
nɛnge lɛ̀? 19 Lǐ naan mibim mà bi yih mɛ̀ mutaar ujɛ uba taa' ki
bule' u'kpàabu ni nɛ. Mǐ pɛn' ki kpére' ki tɔn' isigben, nɛ inuɔn
tereh i'bo ki kɔh.»

Kpɔnɔ ya ñɔke ya kpɛnjɛnm
(Matie 13:33)

20 *Yesu tí ye: «N tí li taa ba kí nɛnge Uwien ya bɛl-i? 21 Lì
naan kpɔnɔ ya ñɔke wà upii uba bun' kpɔnɔyom mà dindin, ki
taa' wù ki tien' len, kpɔnɔ nnɔ kɛ nuule' nɛ.»

Ni li ñɛ bunañɔbu bùa kí kɔ
(Matie 7:13-14, 21-23)

22 *Yesu joh Yerusalɛm, nɛ ki ñɛh iducɛnciɛn nin
iduwawaale ni ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr. 23 Nɛ udaan
uba niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, bà li ŋmɛre ŋa yɛbe nɛ-ɛɛ?»
Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: 24 «Cère mɛn ni'nun n li món ní ñɛ
bunañɔbu bùa wiɛbe kí kɔ. N tɔkeh nɛ nɛ, kimɛ binib bà yɛbe
li nuunh bɛ ń ñɛ bù kí kɔ ka ń fre. 25 Uyo uba ududaan lá li fii
kí pïin bunañɔbu, nɛ ni juore' kí li se saali ki ñih kunagɛnku
ki teh: ‹Yonbdaan, pïire tɛ bunañɔbu.› U li tɔke nɛ kí ye: ‹Ma
bɛn ni yé nà bó yaab.› 26 Nɛn saan nɛ ni li lienh ki teh: ‹Tinbi
nin sin nɛ là taakeh ki jinh ki ñuh. A là te ti'du ya sɛnjɛ ni nɛ ki
wɔknh binib Uwien ya gbɛr.› 27 Nɛ wɔ ń tɔke nɛ kí ye: ‹N tɔkeh
nɛ nɛ, jɛnde mɛn n'saan, ma bɛn ni yé nà bó yaab. Ninbi, ni'kɛ
teh nà bre nɛ.› 28 Nɛn nɛ cère' bi li juon nɛ saali, ní li muɔh ki
ŋmɔnh iñɔgbɛn uyo wà ni li lɛ *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb
nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ te Uwien ya bɛl ni nnɔ. 29 Binib
li ñɛ lɛnpuoli bó ní nin nintuɔli bó ní nin ikɛle kɛ ní kí lá kɛ̀le
kí ji tijier Uwien ya bɛl ni. 30 Nnɔ nɛ bà paan' puoli ya biba lá
li liere usɛn. Bà mɔ liere' usɛn ya biba lá li paan puoli.»

Yesu kpïɛndeh Yerusalɛm bo
(Matie 23:37-39)

31 U ya yo nɛ *Farisiɛnmbɛ biba nɛkn' *Yesu ki tɔke' wɔ ki
ye: «Siere libùol liɛ kí li joh, kimɛ Herod yíe wɔ ń ku ŋɛ nɛ.»
32 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ kí ye: «Li joh mɛn kí tĭ tɔke u ya tiibe
ki ye: ‹Dinnɔ n ŋuɔh isɛnpol binib saan, ki cèreh biwiɛnb
faakreh, ki tí li wun tien nnɔ wenli mɔ, nɛ n'tuonl ń gben
wienta daali.› 33 Ama n li cuon dinnɔ nin wenli nin daalibó
nɛ kí baa Yerusalɛm, kimɛ na kpɛ *Uwien ya ñɔbonsɔknl ń kpo
niba saan, ki kɛnde' Yerusalɛm ni.»
34 Nɛ ki ye: «Yerusalɛm, Yerusalɛm, a kuuleh *Uwien ya
ñɔbonsɔknb, ki yèkreh u sɔnh binib bà a'saan nnɔ itɛn ki
kuuleh bɛ. Uyo kɛ n là yíe ń taan a'nib n'ba saan tɛn ukuoñɔ
taakeh u'bumu u'fiɛbe ni ma bo, nɛ ba tuo'. 35 Liike mɛn Uwien
sɛln' nɛ ni'kɔnkuɔn ma. N tɔkeh nɛ nɛ, na ji li lɛ nni, kí tĭ baa uyo
wà ni li len kí ye: ‹Uwien ya mɔnm ń li te wà we ní Yonbdaan
ya yel bo nnɔ bo.› »

14

Yesu cère' uwiɛn uba faake' Saba ya daali

1 *Saba uba ya daali nɛ *Yesu jon' *Farisiɛnmbɛ ya ciɛn uba
den wɔ ń tĭ ji tijier, nɛ binib bà te ni'saan nnɔ sieke wɔ. 2 Ujɛ

uba mɔ te ni'saan ki se *Yesu ya nun bó u'gbɛnɛnt cɔncuɔn',
3 nɛ *Yesu niire' bà bɛn *yiko mɔnmɔnm nnɔ nin *Farisiɛnmbɛ
ki ye: «Unil ŋmɔbe usɛn wɔ ń buu biwiɛnb *Saba ya daali bii wa
ŋmɔbe?» 4 Bi ŋmin, nɛ *Yesu mɛ' ujɛ nnɔ ki cère' u faake', nɛ u
cèbe' wɔ u bure'. 5 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni'ni ŋmɛ ya buk bii
u'nɛ lu' liñunbunl ni *Saba ya daali la, wa ń ñɛn wɔ i ya tàan
bo?» 6 Nɛ ba fre' ki jiin' wɔ u'niire nnɔ.

Yesu tɔkeh binib ukànkàan ya gbɛr

7 *Yesu laa' bi yin' binib bà tijier ya jim nnɔ gèndeh
binikpɛkpiɛkb ya kànkàan ki kaah, nɛ u pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm
ki ye: 8 «Unil yin' ŋɛ upiikuɔn ya jier ya jim la, la jo kí tĭ kɛ̀le
binikpɛkpiɛkb ya kànkàan. Nba la, u yin' uba mɔ u cɛn' ŋɛ u'mɔ
ń lá baa ní, 9 nɛ wà yin' ni'kɛ bile nnɔ ń baa kí lá tɔke ŋɛ kí ye:
‹Cère ujɛ wuɔ ń kɛ̀le a kɛ nà saan nɔ.› Nɛ a fii kí tĭ kɛ̀le puoli
bó nin ifɛ. 10 Nɛn bo, unil yin' ŋɛ tijier ya jim la, jo kí tĭ kɛ̀le
puoli bó, ŋɔ wà yin' ŋɛ nnɔ lá baa' la, wɔ ń tɔke ŋɛ kí ye: ‹N'jɔ,
dɛn inun bó ní.› Nɛn saan nɛ nĭ li yé a'bo ukpiɛke sin nin bà
kɛ jinh tijier nnɔ ya nun bó. 11 Kimɛ wà kɛ kpiɛkreh u'ba la,
Uwien li yuɔn wɔ. Wà kɛ jiindeh u'ba tingi la, Uwien li kpiɛke
wɔ.»
12 Nɛ *Yesu tɔke' wà yin' wɔ tijier ya jim nnɔ ki ye: «A ye á
yin binib tijier ya jim la, la yin a'jɔtieb, ki la yin a'ninjiɛb, ki la
yin a kpi nin bà, ki la yin a'kɔnkuɔnlieb bà yé bifàadɛnb, kimɛ
bi'mɔ li fre kí yin ŋɛ á ji kí jiin. 13 Ama a ye á yin binib tijier ya
jim la, yin bijiinb nin itɛjenb nin iwɔ̀b nin ijùɔn. 14 Uwien ya
mɔnm li te a'bo, kimɛ bɛn ŋa ŋmɔbe niba bɛ ń jiin ŋɛ. Uwien nɛ
li su ŋɛ uyo wà u li cère binimɔ̀nb ń mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ.»

Tipiikuɔnjier ya kpɛnjɛnm
(Matie 22:1-10)

15 Wɔn nin binib bà jinh tijier nnɔ ya uba cii' u len' ma bo
nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Bà li ji tijier Uwien ya bɛl ni nnɔ, Uwien
ya mɔnm te bi'bo.» 16 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Ujɛ uba nɛ là
tien' tijier tù yɛbe, ki yin' binib ligol bɛ ń baa kí lá ji. 17 Tijier
nnɔ ya jijiyo baa' nɛ u sɔn' u'tonsɔnl u nɔn' ki tɔke' bɛ kí ye bɛ ń
dɛn bi bonde' ni'kɛ ki gben'-a. 18 Nɛ bi'kɛ yĭe', a li ye bi kpaan'
iyɛ nɛ. Ukpiɛk ye: ‹Tien' nni kafala, ma ń fre kí baa, kimɛ n
dɛ' bukpàabu nɛ ki yíe ń jo kí tĭ liike bù.› 19 Utɔ ye: ‹Tien' nni
kafala, ma ń fre kí baa, kimɛ n dɛ' inajɛ piik nɛ ki yíe ń jo kí tĭ
wɔkn yè.› 20 Utɔ mɔ ye: ‹N laan kuɔn' upii sɔ, nɛn bo nɛ ma ń fre
kí baa.› 21 Nɛ utonsɔnl nnɔ liɛbe' u'cɛnbaa saan, ki tĭ tɔke' wɔ
bi'kɛ len' ma bo. Nɛn saan nɛ u'cɛnbaa nnɔ ya benku ni ben', nɛ
u tɔke' u'tonsɔnl nnɔ ki ye: ‹Jo tontonm isɛnjɛ nin musɛnbumu
ni, kí tĭ taa ní bijiinb nin itɛjenb nin ijùɔn nin iwɔ̀b, bɛ ń baa
kí lá ji.› 22 Nɛ utonsɔnl nnɔ liɛbe' ní ki lá tɔke' u'cɛnbaa ki ye:
‹Cɛnbaa, n tien' a ye ma nnɔ, ama mifɛnm biɛ ki sĭen'.› 23 Nɛ

u'cɛnbaa tɔke' wɔ ki ye: ‹Nnɔ la, jo isɛn ni nin ikpàan ni, kí tĭ cékn binib bɛ ń baa ŋɔ n'den ń gbe. 24 N tɔkeh nɛ nɛ, binib bà n là kpiɛ' ki yin' bɛ nnɔ uba mɔnɔn ŋa ń lèn n'jier.› »

Dàan mɛn tibont kɛ ki paan Yesu bo
(Matie 10:37-38)

25 *Yesu joh ma nnɔ nɛ binib pɛ u'bo ki yɛbe. U jiɛbe' ki liike' bɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: 26 «Unil baa' wɔ ń paan n'bo, ka yíe nni ki cɛn' u'naa nin u'baa nin u'po nin u'bumu nin u'ninjiɛb nin u'ninsiɛb nin u'miɛl mɔnɔn la, wa kpɛ wɔ ń li yé n'panpaankɛ. 27 Unil wà kɛ ŋa yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh ki paakeh n'bo la, wa ń fre kí li yé n'panpaankɛ. 28 Ni'ni ŋmɛ nɛ yíe wɔ ń mɛ kuduku la, wa ń kpiɛ kí kèle kí bù kí liike u'like li baa bii ya ń baa? 29 Wà tien' nnɔ ŋɔ ki pu' kuduku nnɔ ka fre' ki mɛn' ki faa' kù la, binib bà kɛ li lɛ kuduku nnɔ li lɛ̀ wɔ nɛ, 30 kí len kí ye: ‹Liike mɛn udaan wuɔ cin' ki mɛh kuduku nɛ ka fre' ki faa' kù.› 31 U lɛ bɛr ba nɛ ŋmɔbe sojambɛ itur piik ki yíe wɔ ń jo kí tĭ jɛ̀ke' ubɛrtɔ wà ŋmɔbe sojambɛ itur pile, ŋɔ ka ń kpiɛ kí kɛ̀le kí maale kí liike, u li fre kí taa u'sojambɛ itur piik nnɔ kí tuobe ubɛrtɔ wà ŋmɔbe sojambɛ itur pile nnɔ bii wa ń fre? 32 U laa' wa ń fre la, wɔn nnɔ laan te fɔkm ma nnɔ, u li sɔn ucɛndɛnduol nɛ wɔ ń cende wɔ usɛn ni kí tɔke wɔ kí ye wɔ ń cère bɛ ń gben tigbɛr nnɔ. 33 Nnɔ nɛ ni'ni wà kɛ ŋa dàan' u ŋmɔbe nà kɛ la, wa ń fre kí li yé n'panpaankɛ.»

Miyaam ya kpɛnjɛnm
(Matie 5:13; Mark 9:50)

34 «Miyaam yé nibonn nà mɔn nɛ. Ama mĭ saa' ka ji ŋmɛ la, niba ŋa te kí ji ń fre kí ŋmaake mɛ̀. 35 Mĭ li juore fɛnm nɛ, ma ji li ŋmɔbe tuonl. Bi li taa mɛ̀ kí wule nɛ. Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

15

Upe wà bole' ya kpɛnjɛnm
(Matie 18:12-14)

1 Bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛntɔb kɛ nɛkndeh *Yesu saan bɛ ń cenge u'gbɛr. 2 Nɛ *Farisiɛnmbɛ nin Yiko ya wɔnwɔknb bunbeh u'bo ki teh: «Ujɛ wuɔ teknh bibiɛrdɛnb nɛ ki taakeh ki jinh nin bɛ.»

3 Nɛn saan nɛ *Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: 4 «Ni'ni ŋmɛ ŋmɔbe ipe kobk ŋɔ uba bole' la, wa ń cère ipe piwɛ nin iwɛ yà sĭen' nnɔ kumuɔku ni, kí jo kí tĭ nuun wà bole' nnɔ haali kí tĭ lɛ wɔ? 5 U tĭ laa' wɔ la, u'yɛnm li sɔnge nɛ wɔ ń yuure wɔ kí buke. 6 U tĭ baa' iden la, u li yin u'jɔtieb nin u'kɔnkuɔnlieb, kí tɔke bɛ kí ye: ‹Cère mɛn tí li poknh, kimɛ n laa' n'pe wà là bole' nnɔ.› 7 Nnɔ nɛ n tɔkeh nɛ, ubiɛrdaan uba mɔnɔn lèbre' u'tetem

la, Uwien ya yɛnm li sɔnge u'bo kí cɛn binib piwɛ nin biwɛ bà cuube ka ŋmɔbe bɛ ń lèbre bi'tetem nnɔ bo.»

Bulikbu bùa bole' ya kpɛnjɛnm

8 «U lɛ pii ba ŋmɔbe milikbim piik ŋɔ miba bole' la, wa ń sɛ lifrl, kí ŋère kuduku, kí tùɔre kí nuun kí tĩ lɛ mè? 9 U tĩ laa' mè la, u li yin u'jɔtieb nin u'kɔnkuɔnlieb kí tɔke bɛ kí ye: ‹Cère mɛn tí li poknh, kimɛ n laa' n'likbu bùa là bole' nnɔ.› 10 Nnɔ nɛ n tɔkeh nɛ, ubiɛrdaan uba mɔnɔn lèbre' u'tetem la, Uwien ya tondb li pokn u'bo.»

Kibuk kà gaare' ya kpɛnjɛnm

11 *Yesu tí ye: «Ujɛ uba nɛ là te ki ŋmɔbe bijiɛb bile. 12 Nɛ uwaal tɔke' u'baa ki ye: ‹N'Baa, gbiire a'faal kí taa n lá li ji nà bó kí de nni.› Nɛ u'baa gbiire' u'faal ki de' bi'kɛ bi ya bó. 13 Na wuɔke', nɛ uwaal nnɔ taan' u'faal kɛ, ki bure' fɔnfɔkm udu uba bó, ki tĩ te ni'bó ki teh fɛnfɛnm, ki ñɛnde' u'faal kɛ. 14 U tĩ ñɛnde' ni'kɛ ki gben', nɛ mikònciɛnm miba lu' udu nnɔ ni. U ya yo nɛ tijiint kɔn' wɔ. 15 Nɛn saan nɛ u jon' udu nnɔ ya jɛ uba saan wɔ ń taa wɔ lituonl, nɛ ujɛ nnɔ jon' wɔ u'kpàabó u tĩ gu fangambɛ. 16 U yíe wɔ ń ji fangambɛ nnɔ ya jier mɔnɔn, ama uba ŋa dienh wɔ tù. 17 Nɛ u maale' u'yɛnm ni ki ye: ‹N'baa ya tonsɔnb kɛ jinh ki gbiɛh nɛ, nɛ mikònm benh mè ń ku min niɛ saan. 18 N li fii kí liɛbe n'baa bó, kí tĩ tɔke wɔ kí ye: «N'Baa, n bii' Uwien, ki bii' a'mɔ. 19 Ma ji kpɛ á yin nni a'bijɛ. Li teh nni tɛn n yé a'tonsɔnb ya uba nɛ.» › 20 Nɛ ki fii' ki liɛbeh u'baa bó.*

«U tĩ tuo iden, ki laan biɛ ki te fɔkm, nɛ u'baa laa' wɔ, nĩ cuo' wɔ micɛcɛkm, nɛ u sɛn' ki tuobe' wɔ usɛn bó, ki lɔkn' wɔ. 21 Nɛ u'bijɛ tɔke' wɔ ki ye: ‹N'baa, n bii' Uwien, ki bii' a'mɔ. Ma ji kpɛ á yin nni a'bijɛ.› 22 Ama u'baa tɔke' u'tonsɔnb ki ye: ‹Taa mɛn liliɛrmɔnmɔnl ní tonm kí lá goln wɔ, kí piln wɔ miflĩm, kí cɛkn wɔ itacaan, 23 kí taa ní unafanfaan wà gbenge, kí lá kòre, tí jele kunacenku. 24 Kimɛ n là maaleh ki teh n'bijɛ wuɔ nɔ kpo' nɛ, jaan u fuobe. U là bole' nɛ, nɛ n piire' wɔ.› Nɛ bi cin' ki jeleh kunacenku.

25 «U ya yo ki laa' u'bijɛ uciɛn te ukpàabó nɛ. U ñɛn' ukpàabó ní ki lá tuo iden, nɛ ki cii' inacenjelgangaan nin kujaanku bó. 26 Nɛ u yin' bitonsɔnb ya uba, ki niire' wɔ nà tien'. 27 Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: ‹A'waakɛ nɛ liɛbe' ní. U liɛbe' ní nin laanfiɛ ma nnɔ, nɛ a'baa cère' bi kòre' unafanfaan wà gbenge.› 28 U cii' nnɔ ma nnɔ nɛ u'benku ni ben', u jɛ' ka kɔn', nɛ u'baa ñɛn' ki gbáan' wɔ. 29 Nɛ u tɔke' u'baa ki ye: ‹Liike, n sɔnh ŋɛ itùon ibin ibin nɛ, ka yĩe' a'ñɔbu bó fiebu, ama ŋa de' nni wɔbuk mɔnɔn, min nin n'jɔtieb ń jele kunacenku. 30 Ama a'bijɛ wuɔ, wɔn là paan' ijɛnkpend bo nɛ, ki tĩ ñɛnde' a'faal ki lá liɛbe' ní, nɛ a kòre' wɔ unafanfaan wà gbenge-a!› 31 Nɛ u'baa jiin' wɔ ki ye: ‹N'bukɛ, sin te n'saan uyo kɛ nɛ. Sin nɛ si n ŋmɔbe tibont tà kɛ.

32 A'waakɛ wɔn, n là maaleh ki teh u kpo' nɛ, jaan u fuobe. U
là bole' nɛ, nɛ n piire' wɔ. Nɛn bo nɛ nǐ kpɛ tí jele kunacenku kí
pokn.› »

16

Utonsɔnl wà ŋmɔbe miyɛnfuom

1 *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Ufàadaan uba nɛ là te ki
ŋmɔbe utonsɔnl uba u likeh u'bont kɛ. Bi linde' u'puoli bó ki
lá tɔke' u'cɛnbaa ki ye u ñɛ̀ndeh u'faal nɛ. 2 Nɛ u'cɛnbaa yin'
wɔ ki lá niire' wɔ ki ye: ‹N ciih bi lienh a'bo bɛ ya gbɛr sɔ?
Wuɔn nni a tentien' n'bont ma bo, kimɛ ŋa ji li yé n'tonsɔnl.›
3 Nɛ utonsɔnl nnɔ maale' u'yɛnm ni ki ye: ‹N'cɛnbaa li ñɛn
nni lituonl ni ma, n li tien mila? Ma ŋmɔbe tuɔm ń ko kpàar-
a! Ki ye n li miɛh mɔ la, nǐ ŋmɔbe nni ifɛ nɛ. 4 Tɔ, n bɛn n
li tien ma ŋɔ n'cɛnbaa ñɛn' nni lituonl ni la, biba ń teke nni
bi'den.› 5 Nɛ ki yih bà ŋmɔbe u'cɛnbaa ya fɛ̀nl nnɔ uba uba,
nɛ ki niire' ukpiɛk ki ye: ‹A ŋmɔbe n'cɛnbaa ya fɛ̀nl iŋɛ?› 6 Nɛ
u ye: ‹Mikpɔm tikucinwawaart* kobk.› Nɛ u tɔke' wɔ ki ye:
‹Taa a'fɛ̀nl ya gbɔnku ní kí kɛ̀le tonm, kí kɛle tikucinwawaart
piŋun.› 7 Nɛ ki niire' utɔ ki ye: ‹Sin, a'mɔ ŋmɔbe u'fɛ̀nl iŋɛ?›
Nɛ u ye: ‹Iji tibɔtɔcɛnciɛnt† kobk.› Nɛ u tɔke' u'mɔ ki ye: ‹Taa
a'fɛ̀nl ya gbɔnku kí kɛle tibɔtɔcɛnciɛnt piniin.› 8 Utonsɔnl wà
ŋa ŋmɔbe gbɛmɔ̀nt nnɔ ya cɛnbaa cii' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki pɛ̀ke'
wɔ ki ye u ŋmɔbe miyɛnfuom nɛ ki tien' nnɔ. Kimɛ uŋɛndun
wuu ya nib ŋmɔbe miyɛnfuom bi'tɔb bo ki cɛn' bà yé Uwien
yaab.

9 «N tɔkeh nɛ nɛ, ní li taah uŋɛndun wuu ni ya faal là lɛreh
binib, ki coh binib kujɔtieku, ŋɔ lǐ lá gben' la, Uwien ń teke
nɛ u'den yà tuu ki te ni. 10 Wà yé unimɔ̀n nibonwawaann ni
la, u li yé unimɔ̀n nɛ niboncɛnciɛnn mɔ ni. Wà ŋa yé nimɔ̀n
bonwawaann ni la, wa ń li yé nimɔ̀n boncɛnciɛnn mɔ ni. 11 Na
yé nimɔ̀nb uŋɛndun wuu ya faal ni la, ŋmɛ ji li de nɛ lifaamɔ̀nl-
i? 12 Na likeh utɔ ya bont mɔnmɔnm la, ŋmɛ ji li de nɛ ni'yaar-i?

13 «Utonsɔnl uba ŋa ń fre kí li pɛ cɛnbaambɛ bile bo. U li nɛn
uba nɛ, kí li yíe utɔ. U li se uba ya ciɛk bó nɛ, kí li likeh utɔ fɛnm.
Na ń fre kí li pɛ Uwien bo ki liɛbe' ki pɛ ilike mɔ bo.»

Yesu len' tigbɛtɔr tù yɛbe
(Matie 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

14 *Farisiɛnmbɛ cii' *Yesu len' tigbɛr tà kɛ nnɔ nɛ ki lɛh wɔ,
kimɛ bi yíe ilike ki gbien'. 15 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi, ni yé
binib bà yih ni'ba binimɔ̀nb nɛ binib ya nun bó, ama Uwien

---

* **16:6** Bi yih tikucinwawaart nnɔ nɛ bat. Kuba li fre kí teke tɛn litr pita nin uluob.

† **16:7** Bi yih tibɔtɔcɛnciɛnt nnɔ nɛ Kɔr. Kuba li fre kí teke tɛn litr kobiita nin piluob.

bɛn ni'fɛ̀l ni te ma bo, kimɛ binib likeh nà tɛn nǐ yé nibonmɔ̀nn la, nǐ yé fɛnm nɛ Uwien ya nun bó.

16 «Uwien de' Moyis *yiko wà nnɔ, binib là pɛ wɔn nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gbɛr bo nɛ ki tǐ baa' San ya yo. Kí ñɛ u ya yo nɛ bi tɔke' binib Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt, nɛ unil kɛ mɔ̀h ki nuunh wɔ ń kɔ li'ni nin ufaa. 17 Nin nɛn kɛ ŋɔ nǐ faa nin Yiko ya gbɛyɔyɔl liba mɔnɔn ń juore fɛnm ki cɛn' kutaaku nin kitink ya gbenm.

18 «Ujɛ wà kɛ wiɛ' u'po ki tí kuɔn' upiitɔ la, u tien' linaŋmaal nɛ. Upii ya cɛ wiɛ' wɔ, ujɛtɔ kuɔn' wɔ la, ujɛ nnɔ mɔ tien' linaŋmaal nɛ.»

Ufàadaan uba nin Lasaar ya gbɛr

19 «Ufàadaan uba nɛ là te, ki guoh tiwɛnmɔnmɔnt tà ŋmɔbe kudaaku, ki teh tinacent idaan kɛ, ki jinh nà ŋmɛ, ki poknh. 20 Ucɛcɛkdaan uba mɔ là dɔ ufàadaan nnɔ ya nañɔjɛbu saan inɛl yèyèke' wɔ ni'kɛ saan, bi yih wɔ Lasaar. 21 U yíe wɔ ń ji ijieyɔyɔl yà ñɛh ufàadaan nnɔ ya tebl bo ki luh nnɔ mɔnɔn ka ń lɛ. Isɛngbɛle nɛ bàareh ki lá liɛreh u'nɛl nnɔ. 22 Nǐ tete nɛ ucɛcɛkdaan nnɔ lá kpo'. Nɛ Uwien ya tondb baa' ki lá yuure' wɔ ki don' paaki bó *Abraham saan. Ufàadaan nnɔ mɔ lá kpo', nɛ bi sube' wɔ. 23 U te kutɛnkpiiku ni ki jɛ̀ndeh, nɛ ki lá yaare' ki laa' *Abraham fɔnfɔkm, ki laa' Lasaar mɔ te u'saan. 24 Nɛ u wuure' ki ye: ‹N'baa *Abraham, muɔ nni micɛcɛkm, kí sɔn Lasaar wɔ ń tǐ taa u'nɔbijom, kí tuun miñunm ni kí lá sèkn n'lɛnl, kimɛ n jɛ̀ndeh umu wuu ni ki gbiekeh nɛ.› 25 Nɛ *Abraham tɔke' wɔ ki ye: ‹N'bukɛ, tiɛre kí ye a là fuobe ma nnɔ, a là te liwiel ni nɛ, nɛ Lasaar te ijɛnd ni. Fɛnfɛnnɔ Lasaar ji te uyɛnsɔnge ni nɛ niɛ saan, nɛ sin te ijɛnd ni. 26 Nitɔnn mɔ si: kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn nɛ te tinbi nin ninbi ya siik ni, ŋɔ unil yíe wɔ ń ñɛ ti'saan kí jo ni'bó la, u la fre, uba mɔ ŋa ń fre kí ñɛ ni'saan kí baa ti'bùol.› 27 Nɛ ufàadaan nnɔ tɔke' *Abraham ki ye: ‹Wee, n'baa, nǐ te nnɔ la, n gbáanh ŋɛ nɛ, sɔn Lasaar wɔ ń jo n'baa den 28 kimɛ n'ninjiɛb biŋun sǐen' ni'bó. Wɔ ń tǐ gbiere bɛ, ŋɔ bi la baa niɛ saan, ki mɔ ń lá li jɛ̀ndeh.› 29 Nɛ *Abraham tɔke' wɔ ki ye: ‹Bi ŋmɔbe Uwien de' Moyis *yiko wà nnɔ nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gbɛr. Bɛ ń li pɛ *yiko nnɔ bo, kí li cengeh tigbɛr nnɔ teh bà.› 30 Nɛ u ye: ‹N'baa *Abraham, na te nnɔ, ba ń cii, ama unil ñɛn' kutɛnkpiiku ni ki jon' bi'saan la, bi li lèbre bi'tetem.› 31 Nɛ *Abraham tɔke' wɔ ki ye: ‹Ba paan' Uwien de' Moyis *yiko wà nnɔ bo, ka cenge' *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gbɛr la, unil mɛkre' bitɛnkpiib ni mɔnɔn la, ba ń tuo kí lèbre bi'tetem.› »

17

La cère uba ŋ́ tùre Uwien ya sɛn
(Matie 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1 *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Nà li cère binib ŋ́ tùre
Uwien ya sɛn ŋa lì li lúo, ama wà li cère utɔ ŋ́ tùre nnɔ, nǐ bre
u'bo. 2 Bi bi taa' linèciɛnl ki jɔn' u'tule ni, ki ture' wɔ ki wiɛ'
miñunciɛnm ni la, nǐ bi li tu u'bo, nin wɔ ŋ́ cère ibaan yiɛ ya
uba ŋ́ tùre Uwien ya sɛn. 3 Nɛn bo, li bɛn mɛn.

A'tɔ bii' ŋɛ la, wuɔn wɔ u'biil. U tuo' ki ye u bii' la, á fère wɔ.
4 U bii' ŋɛ uwien uba bolm milole, ki baa' a'saan bolm milole
ki tɔke' ki ye u bii' ŋɛ la, á fère wɔ.»

Mitekjim ya gbɛr
(Matie 17:19-20)

5 Nɛ u'tondb tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, cère ti'tekjim ŋ́ yɛbre
kí pukn.» 6 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni bi ŋmɔbe mitekjim mǐ waa
tɛn kusiiku kùa bi yih kù mutaar nnɔ ya bim mɔnɔn la, ni bi li
tɔke busubu buu kí ye bù ŋ́ ŋɛbe bu'ba kí tǐ caan miñunciɛnm
ni, nɛ bù ŋ́ tuo ni'ñɔbu bó.»

Utonsɔnl bi li sɔnh ma bo u'cɛnbaa ya bùol

7 «Ni'ni ŋmɛ ŋmɔbe utonsɔnl u koh wɔ bukpàabu bii u kpaah
wɔ tiwɛnt, ki ñɛn' ni'bó ní la, u li tɔke wɔ kí ye: ‹Dɛn tonm kí
lá ji?› 8 Na te nnɔ. U li tɔke wɔ kí ye: ‹Lèbre a'kpɛlcɛr, kí tien
tijier, kí taa kí lá sien nni ŋ́ ji kí ñu kí tǐ gben kí yaan a'mɔ ŋ́ ji
kí ñu.› 9 Utonsɔnl tien' u'cɛnbaa ye wɔ ŋ́ tien nà la, u li de wɔ
faala-aa? 10 Ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Ni tien' Uwien ye ní tien nà
kɛ la, ní tɔke kí ye: ‹Ti yé bitonsɔnb bà ŋa nuunh bɛ ŋ́ pèke tɛ
nɛ, ti tien' ti bi li tien nà nɛ.› »

Yesu cère' ijend piik lùore'

11 *Yesu joh Yerusalɛm ma nnɔ, nɛ ki ñɛn' Samari nin Galile
ya tinbiɛn. 12 U tǐ kɔh udu uba ni uyo wà nnɔ, nɛ ijend piik
tobreh wɔ usɛn bó, ki te fɔnfɔkm, 13 ki lienh ufaa bo ki teh:
«Cɛnbaa Yesu, muɔ tɛ micɛcɛkm.» 14 *Yesu laa' yè nɛ ki tɔke'
yè ki ye: «Li joh mɛn bitɔtuɔrkaab saan bɛ ŋ́ tǐ fiin nɛ.»

I joh ma nnɔ nɛ ki lùore'. 15 Bi'ni uba laa' u lùore' ma nnɔ, nɛ
ki liɛbe' ní ki lá pèkeh Uwien ufaa bo, 16 nɛ ki gbaan' *Yesu ya
nintuɔli, ki faare' wɔ. Ujɛ bugbɛn yé Samari ya nil nɛ. 17 Nɛn
saan nɛ *Yesu ye: «Ijend piik nnɔ kɛ ŋa lùore' bi? Biwɛ nnɔ nín
te lɛ saan-i? 18 Ucaan wuɔ baba ŋa ñí la, bi'ni uba mɔnɔn ŋa
maale' wɔ ŋ́ liɛbe ní kí kpiɛke Uwien-a!» 19 Nɛ ki tɔke' wɔ ki ye:
«Fii, kí li joh, a'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ.»

Uwien ya bɛl li baa nɨ
(Matie 24:23-28, 37-41)

20 *Farisiɛnmbɛ niire' *Yesu ki ye: «Uwien ya bɛl li baa ní u lɛ
yo ba?» Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Uwien ya bɛl ya baam ŋa yé bonn
nà binib lɛnh nɛ̀. 21 Ba ń ye: ‹Liike mɛn lĭ te niɛ saan bii lĭ te niɛ
bó.› Kimɛ Uwien ya bɛl te ni'ni nɛ.»
22 Nɛ ki tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Uyo uba we ní, ni'nun li
món ní tien Unil ya Bijɛ saan liwentunl liba mɔnɔn, ka ń lɛ wɔ.
23 Bi li tɔke nɛ kí ye: ‹Liike mɛn, u te niɛ bó,› bii ‹U te niɛ saan.›
La jo mɛn, ki la jekbeh. 24 Kimɛ utɛmɛknde ñɛh kutaaku ya
kɛle uba, ki muɔreh ki tĭ bàareh ukɛltɔ ma bo nnɔ, Unil ya Bijɛ
yaam mɔ li te nnɔ nɛ lidaali là u li baa ní nnɔ. 25 Ama nĭ kpɛ wɔ
ń ji ijɛnd kí gbien nɛ. Fɛnfɛnnɔ ya nib li wiɛ u'gbɛr nɛ kí yaan
tibont nnɔ kɛ ń tien. 26 Nĭ là te ma bo Nowe ya yo nnɔ, Unil ya
Bijɛ ya babaayo mɔ lá li te nnɔ nɛ. 27 Binib là jinh nɛ ki ñuh,
bijɛb kuɔndeh bipiib, bipiib mɔ kunh ticɛr, ki tĭ baa' lidaali là
Nowe kɔn' buñɛrciɛnbu, nɛ miwuɔm kɔn' ki jin' bi'kɛ. 28 Bii nĭ
li te tɛn nĭ là te ma bo Lɔt ya yo nɛ. Binib là jinh nɛ ki ñuh, ki
teh ukpenkpende, ki koh tikpàar, ki mɛh tidur. 29 Ama lidaali
là Lɔt ñɛn' Sodɔm ya du ni nnɔ, nɛ umu nin mitɛnñɔkjiɛm ñɛn'
paaki bó ní utaa yaam ki lá ku' bi'kɛ. 30 Lidaali là Unil ya Bijɛ
lá li puɔ ni'bó ní nnɔ, nĭ li te nnɔ nɛ.
31 «U ya yo wà te kudulɛkaaku ya paaki, u'wɛnt te kuduku ni
la, u la jiire kí kɔ kí taa tù. Wà mɔ te ikpàan bó la, u la liɛbe kí
kun. 32 Tiɛre mɛn Lɔt ya po bó. 33 Wà nuunh wɔ ń fie u'miɛl la,
wɔn nɛ li kpo kí juore fɛnm. Wà li tuo kí kpo min bo nnɔ, wɔn
nɛ li lɛ limiɛl. 34 N tɔkeh nɛ nɛ, ni'daali ya ñɔnku, binib bile li
dɔ gado uba bo, bɛ ń taa uba kí dàan utɔ. 35 Bipiib bile li tɛ ki
nàanh unɛgɔn uba bo, bɛ ń taa uba kí dàan utɔ. 36 [Bijɛb bile li
te bukpàabu ni, bɛ ń taa uba kí dàan utɔ.]*»
37 Nɛ u'panpaankaab niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, nĭ li tien lɛ
saan-i?» Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Liwɛnkpil te nà saan la, inɛnyobl
taakeh nɛn nɛ.»

18

Ukpopii uba nin tibuur ya nil uba ya gbɛr

1 Nɛ *Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm, wɔ ń wuɔn bɛ kí ye nĭ mɔn
bɛ ń li kàareh uyo kɛ nɛ, ki la cère bi'gbɛnɛnt ń ŋende. 2 U tɔke'
ki ye: «Tibuur ya nil uba nɛ là te udu uba ni, ka fɛnge Wien, ka
boh nib. 3 Ukpopii uba mɔ là te udu nnɔ ni, ki bàareh u'saan,
ki tɔkeh wɔ ki teh: ‹Liike min nin n'nɛnnɛnd ya gbɛr tuu kí kun
nni imòn.› 4 U tuu ki yĭenh nĭ tĭ wuɔke', nɛ u maale' u'yɛnm ni
ki ye: ‹Nin ma fɛnge Wien, ka boh nib ma kɛ nnɔ, 5 n li kun wɔ
imòn nɛ, kimɛ u gbien' nni uyɛnŋaabe nɛ. Ma kun' wɔ mòn la, u
li tuu ki bàareh nɛ n'yɛnm ń tĭ ñɛ n'ba ni.› »

* **17:36** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 36 ŋa te tu'ni.

6 *Yesu tí tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Ni cii' tibuur ya nil
wà ŋa buh buur tu'donbó nnɔ len' ma bo-a! 7 Uwien nɛ ŋa ji li
kun u'nigɛndkaab bà muɔh ki yih wɔ ñɔnku nin wien ni nnɔ
imɔ̀n-ii? U li taande-ee? 8 N tɔkeh nɛ nɛ, u li kun bɛ imɔ̀n na ń
taande. Ama Unil ya Bijɛ lá li baa ní uyo wà nnɔ, u li biɛ kí lɛ
binib ŋmɔbe mitekjim kitink kiɛ bo-oo?»

Farisiɛn uba nin ulɛnpotekl uba ya gbɛr

9 *Yesu tí pɔn' mikpɛnjɛnm wɔ ń wuɔn binib bà maaleh ki
teh bi cuube ki yindeh binitɔb nnɔ. 10 U ye: «Bijɛb bile nɛ don'
Uwien ya duku bó, bɛ ń tĩ kàare. Uba yé Farisiɛn, nɛ utɔ yé
ulɛnpotekl. 11 Farisiɛn nnɔ se nɛ ki kàareh u'yɛnm ni ki teh:
‹Uwien, n faareh ŋɛ nin ma te tɛn binitɔb te ma nnɔ bo. Ma
suh, ka teh nà bre, ka teh naŋmaal, ka te tɛn ulɛnpotekl wuɔ
nɔ. 12 N lùoh buñɔbu bolm mile nɛ iwien ilole ni. N lɛnh
nà kɛ nnɔ, n gbiinh nè bolm piik nɛ, ki taah miba ki dienh
ŋɛ.› 13 Ama ulɛnpotekl nnɔ, wɔn se fɔnfɔkm nɛ, ka kaabe wɔ
ń yaare kí liike paaki bó mɔnɔn, ki gbiknh liyul ki teh: ‹O,
Uwien muɔ min ubiɛrdaan micɛcɛkm.› 14 N tɔkeh nɛ nɛ, Uwien
bù' ulɛnpotekl nnɔ nɛ ugbɛmɔ̀ndaan, u kun', nà yé Farisiɛn
nnɔ, kimɛ wà kɛ kpiɛkreh u'ba la, Uwien li yuɔn wɔ nɛ. Wà
kɛ jiindeh u'ba tingi la, Uwien li kpiɛke wɔ nɛ.»

Yesu nin mucɛnfɛndmu
(Matie 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Binib tukeh mucɛnfɛndmu ki bàareh *Yesu saan ŋɔ wɔ ń
taa u'nuɔ kí mɛ mù. U'panpaankaab laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki
kɔnh nin bɛ. 16 Ama *Yesu cère' bi taa' mù ki baa' u'saan, nɛ
u ye: «Cère mɛn mubuwawaamu mù ń li bàareh n'saan. La
piendeh mù mɛn, kimɛ binib bà te tɛn mubumu nɛ si Uwien
ya bɛl. 17 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, wà kɛ ŋa teke' Uwien ya bɛl ya
gbɛr kibuk yaam la, wa ń kɔ li'ni.»

Ufàadaan uba ya gbɛr
(Matie 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 *Sufmbɛ ya ciɛn uba niire' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa wà mɔn,
n li tien mila kí lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm-i?» 19 Nɛ *Yesu
ye: «Bɛ tien' a yih nni wà mɔn-i? Uwien baba ŋa ñí la, uba ŋa
mɔn. 20 A bɛn iwɔb yà ye: ‹La teh naŋmaal, ki la ku nil, ki la
suh, ki la nɛndeh nib bo, kí li boh a'naa nin a'baa nnɔ.› » 21 Nɛ
uciɛn nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «N boh ni'kɛ haali n'buwaam ni nɛ.»
22 *Yesu cii' nnɔ ma nnɔ nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Nibonn niba biɛ
ki pɔre' ŋɛ. Kuɔre a ŋmɔbe tibont tà kɛ, kí taa ilike nnɔ kí de
bijiinb, kí li ŋmɔbe lifaal paaki bó, ŋɔ kí baa kí lá paan n'bo.»
23 Ama u cii' nnɔ ma nnɔ nɛ u'yɛnm saa' ki gbien', kimɛ u'faal
yɛbe.

24 *Yesu laa' u'yɛnm saa' ma nnɔ nɛ u ye: «Nì faa ki gbien' nin binib bà ŋmɔbe lifaal ń kɔ Uwien ya bɛl ni. 25 Nĩ faa nin ufàadaan ń kɔ Uwien ya bɛl ni ki cɛn' nin ñɔkma ń càare mikpɛlpienbonm ni.» 26 Nɛ binib bà cengeh u'bó nnɔ ye: «O, nĩ te nnɔ la, ŋmɛ li fre kí ŋmɛre?» 27 Nɛ *Yesu ye: «Binib nɛ ŋa ń fre, Uwien wɔn ŋa gbɛle' niba.»

28 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Tinbi wɔn la, ti dàan' ti'faal nɛ ki paan' a'bo-a!» 29 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imòn nɛ, unil wà kɛ dàan' u'den bii u'po bii u'ninjiɛb bii u'naa bii u'baa bii u'bumu, Uwien ya bɛl bo la, 30 u li lɛ haali kí tĩ gèbre tibont tà kɛ u dàan' tù nnɔ fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ. Nɛ uyo wà we ní nnɔ, u li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm mɔ.»

Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bớ nta bo
(Matie 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nnɔ cuonh ki joh, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Li cengeh mɛn, ti doh Yerusalɛm bó sɔ, *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle' nà kɛ Unil ya Bijɛ bo nnɔ li tien nɛ. 32 Kimɛ bi li taa wɔ kí ŋukn bà ŋa yé Sufmbɛ, bɛ ń lè wɔ, kí jènde wɔ, kí cɛre u'bo tiñinsɛnt, 33 kí ñĩ wɔ inalɛbe, kí yaan kí ku wɔ, nɛ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.» 34 U'panpaankaab nnɔ ŋa cii' ni'tingi, kimɛ iñɔbon nnɔ ya tingi buɔ nɛ, nɛ ba bɛnde' ĩ ye yè ń ye bà.

Yesu likre' ujuɔn uba
(Matie 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 *Yesu tĩ nɛkn' Seriko ya du ni. Ujuɔn uba là te udu nnɔ ni, ki kaah sɛngbaal ki miɛh binib tibont. 36 U cii' linigol gèbreh ma nnɔ nɛ u niire' ki ye: «Bɛ teh nɔ?» 37 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Nasarɛt ya *Yesu nɛ gèbreh.» 38 Nɛ u yin' ufaa bo ki ye: «Yesu, *Dafid ya yaabile, muɔ nni micɛcɛkm.» 39 Binib bà le *Yesu usɛn nnɔ tɛngeh u'bo ki teh wɔ ń ŋmile, ama u tùɔreh ki wuureh nɛ ki teh: «*Dafid ya yaabile, muɔ nni micɛcɛkm.» 40 Nɛ *Yesu sere' ki ye bɛ ń taa wɔ ní. U nɛkn' *ma nnɔ nɛ Yesu niire' wɔ ki ye: 41 «A yíe ń tien bà kí de ŋɛ?» Nɛ u ye: «Yonbdaan, n yíe ń likre nɛ.» 42 Nɛ *Yesu ye: «Likre, a'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ.» 43 U likre' i ya tàan bo, nɛ ki paan' u'bo, ki pèkeh Uwien. Binib nnɔ kɛ laa' nnɔ ma nnɔ nɛ ki mɔ pèkeh Uwien.

19

Ulɛnpotekl uba teke' Yesu u'den

1 *Yesu kɔn' Seriko ya du ni, ki joh wɔ ń càare. 2 Ujɛ uba là te len, bi yih wɔ Sase, u yé bilɛnpotekb ya ciɛn nɛ, ki yé ufàadaan mɔ, 3 ki nuunh wɔ ń lɛ *Yesu kí bɛnde wɔ. Ama linigol te ma nnɔ, wa fre' ki laa' wɔ, kimɛ u yé kinijenjenk nɛ. 4 Nɛ u sɛn' ki liere' usɛn ki tĩ don' busubu buba, *Yesu li gèbre nà saan, ŋɔ

u lá gɛ̀breh la, wɔ ń lɛ wɔ. 5 *Yesu tĩ baa' ni'saan, ki yaare' ki
liike', nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Sase, jiire ní tonm, kimɛ dinnɔ wuɔ
nɔ nĩ kpɛ ń gɔ a'den nɛ.»
6 U jiire' ní tonm, nɛ ki teke' *Yesu nin uyɛnsɔnge. 7 Linigol
nnɔ laa' nnɔ ma nnɔ nɛ bi'kɛ bunbeh ki teh: «U jon' ki tĩ càan'
ubiɛrdaan nɛ.»
8 Nɛ Sase fii', ki sere', ki tɔke' Yonbdaan ki ye: «Yonbdaan a
bɛn-ii! N li gbiire n'faal mile kí taa miba kí de bijiinb. N là jin'
unil ya bonn la, n li jiin nɛ̀ bolm minan nɛ kí de udaan.» 9 Nɛ
*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Dinnɔ Uŋmiɛnl baa' iden yii, kimɛ a'mɔ
yé *Abraham ya yaabil nɛ. 10 Unil ya Bijɛ baa' wɔ ń lá nuun bà
bole' nɛ, kí ŋmiɛn bɛ.»

Bitonsɔnb bita ya kpɛnjɛnm
(Matie 25:14-30)

11 Binib bà cengeh *Yesu ya gbɛr nnɔ maaleh ki teh u nɛke
Yerusalɛm ma nnɔ, bi li pɔk kí lɛ Uwien ya bɛl i ya tàan bo nɛ,
nɛ u tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm, 12 ki ye: «Unikpɛkpiɛk uba là yíe
wɔ ń jo udu uba bó nĩ fɔke, bɛ ń tĩ jin wɔ libɛl wɔ ń liɛbe ní.
13 Nɛn saan nɛ u yin' u'tonsɔnb piik, ki de' unil kɛ milikbim,
nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: ‹Taa mɛn kí li teh ukpenkpende, kí tĩ baa
uyo wà n li liɛbe ní.› 14 U'du ni ya nib là nɛn wɔ, nɛ ki sɔn'
binib ki ye bɛ ń upaan u'bo kí tĩ tɔke ubɛrciɛn kí ye: ‹Ta yíe
ujɛ wuɔ ń li ye ti'bɛr.› 15 Ama u jin' libɛl nnɔ, ki liɛbe' ki kun'
ní, nɛ ki yin' u'tonsɔnb bà u là de' bɛ ilike nnɔ ŋɔ wɔ ń liike wà
kɛ tien' ukpenkpende, ki laa' kpɛle wà. 16 Ukpiɛk baa', ki lá
tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, a là de' nni milikbim mà nnɔ, n taa'
mɛ̀ ki tien' ukpenkpende, ki laa' piik ki pukn'.› 17 Nɛ u tɔke'
wɔ ki ye: ‹Nĩ mɔn. A yé utonsɔnmɔnmɔn nɛ. A tien' unimɔ̀n
nibonwawaann ni ma nɔ, n li cère a li likeh idu piik.› 18 Nɛ nle
mɔ baa', ki lá tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, a là de' nni milikbim mà
nnɔ, n taa' mɛ̀ ki tien' ukpenkpende, ki laa' miŋun ki pukn'.›
19 Nɛ u tɔke' u'mɔ ki ye: ‹Li yé idu iŋun ya ciɛn.› 20 Nɛ utɔ mɔ
baa', ki lá tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, liike, a'likbim nnɔ sɔ. N
là pɔbn' mɛ̀ kukpɛlciɛku ni nɛ ki bɔle'. 21 Kimɛ n fɛnge ŋɛ nɛ.
A'gbɛr faa nɛ, a yuunh ŋa ble' nà, nɛ ki ceh ŋa bule' nà.› 22 Nɛ
u tɔke' wɔ ki ye: ‹Utonsɔnbiɛrɔ sin, a len' ki lòle' a'ba nɛ. N li
ñi nɛn bo nɛ kí bu ŋɛ tibuur. A ye a bɛn n'bó, n'gbɛr faa nɛ,
n yuunh ma ble' nà, nɛ ki ceh ma bule' nà. 23 Bɛ tien' ŋa nín
taa' n'like ki tĩ ble' banki n lá baa' ní la, ń lɛ n'like nin kpɛle kí
pukn-i?› 24 Nɛ ki tɔke' bà te ni'saan nnɔ ki ye: ‹Fie mɛn u'saan
milikbim nnɔ, kí taa kí pukn wà ŋmɔbe milikbim piik nnɔ.›
25 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, u ŋmɔbe milikbim piik-a!› 26 Nɛ
u ye: ‹N tɔkeh nɛ nɛ, wà kɛ ŋmɔbe la, bi li de wɔn nɛ kí pukn. Wà
ŋa ŋmɔbe la, bi li tonde kí fie u ŋmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn

nɛ. 27 N'nɛnnɛndb bɛn wɔn, ba là yíe ń li yé bi'bɛr. Nɛn bo, taa
mɛn bɛ ní, kí lá kòkòre bɛ n'nun bó.› »

Binib kpiɛkreh Yesu u tĭ kɔn' Yerusalɛm ni
(Matie 21:1-11; Mark 11:1-11; San 12:12-19)

28 *Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm nnɔ ki tĭ gben', nɛ ki liere' bɛ
usɛn bi doh Yerusalɛm bó. 29 U tĭ nɛkn' Bɛtifaaje nin Betani ya
du. I te lijuɔl liba saan nɛ, bi yih lè Olifi ya siin ya juɔl. Nɛn
saan nɛ u sɔn' u'panpaankaab bile 30 ki ye: «Li joh mɛn udu
wà te inun bó nɔ ni. Ni tĭ kɔn' u'ni la, ni li lɛ uŋuunfanfaan uba
lùo. Uba ŋa laan jèke' wɔ. Ní lore wɔ kí taa ní. 31 Unil niire'
nɛ ki ye bɛ tien' ni loreh wɔ la, ní tɔke wɔ kí ye: ‹Yonbdaan nɛ
ciɛke wɔ.› »
32 *Yesu sɔn' bà nnɔ, bure' ki tĭ laa' tibont nnɔ kɛ te tɛn u bi
tɔke' bɛ ma bo. 33 Bi loreh uŋuunfanfaan nnɔ uyo wà nnɔ, nɛ
u'dɛnb niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni loreh wɔ?» 34 Nɛ bi jiin' bɛ
ki ye: «Yonbdaan nɛ ciɛke wɔ.» 35 Nɛ ki tuke wɔ ki baa' *Yesu
saan, nɛ ki taa' bi'liɛrgbengt ki paan' uŋuunfanfaan nnɔ bo, ki
cère' *Yesu jèke'. 36 U joh ma nnɔ nɛ binib taah bi'liɛrgbengt
ki pèreh usɛn ni. 37 U tĭ nɛkn' Yerusalɛm ki baa' Olifi ya siin ya
juɔl ya tintindbùol, nɛ u'panpaankaab kɛ ligol cin' ki poknh,
ki lienh ufaa bo ki pèkeh Uwien bi là laa' *Yesu tien' miyɔkm
ya bont tà kɛ nnɔ bo,
38 ki wuureh ki teh:
«Uwien ya mɔnm ń li te
ubɛr wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo.
Uyɛnduɔn ń li te paaki bó,
pèke mɛn Uwien paaki bó.»
39 *Farisiɛnmbɛ bà te linigol nnɔ ni ya biba tɔke' *Yesu ki ye:
«Cɛnbaa, tɔke a'panpaankaab biɛ bɛ ń ŋmile.» 40 Nɛ *Yesu tɔke'
bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ nɛ, bi ŋmile' mɔnɔn la, itɛn li wuure kí pèke
nni nɛ.»

Yesu muɔh Yerusalɛm bo

41 *Yesu nɛkn' Yerusalɛm ya du, ki laa' wù ma nnɔ nɛ ki muɔh
u'bo, 42 ki teh: «Yerusalɛm, a bi bɛn uyɛnduɔn ya sɛn dinnɔ la,
nĭ bi li mɔn a'bo. Ama fɛnfɛnnɔ ŋa ji li lɛ wù, kimɛ u buɔ nɛ.
43 Uyo uba we ní a'nɛnnɛndb lá li ñɛ ni'kɛ bó ní kí lá jebe ŋɛ,
44 kí ku a'nib kɛ, kí bere a'dur kɛ, ka ń cère tɛnl liba ń juore kí
li pɛ tɔl bo, kimɛ ŋa bɛnde' uyo wà Uwien baa' wɔ ń tore ŋɛ.»

Yesu ŋɔre' ikpenkpend Uwien ya duku ya luo bo
(Matie 21:12-17; Mark 11:15-19; San 2:13-22)

45 *Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, nɛ ki cin' ki ŋuɔh bà
kuɔreh tibont u'bo nnɔ ki ñɛndeh.
46 Nɛ ki tɔkeh bɛ ki teh:
«Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹N'duku li yé ikaare ya duku nɛ,

ama ninbi taa' kù ki tien' binasub ya tantaanbùol nɛ.› »
47 Idaan kɛ *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo nɛ, ki wɔknh
binib Uwien ya gbɛr. Nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb
nin *Sufmbɛ ya ciɛnb nuunh bɛ ń ku wɔ, 48 ka laa' bi li ñɛ isɛn
yà, kimɛ binib kɛ ya nun mɔ́n bɛ ń cenge u'gbɛr nɛ.

20

Bi niire' Yesu wà de' wɔ usɛn wɔ ń tien u teh nà nɔ
(Matie 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 Lidaali liba nɛ *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo, ki
wɔknh binib Uwien ya gbɛr, ki tɔkeh bɛ tigbɛmɔnmɔnt, nɛ
bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb
baa', 2 ki lá niire' wɔ ki ye: «Tɔke tɛ, a ŋmɔbe usɛn a tien' a teh
nà nɔ-ɔɔ? Ŋmɛ nɛ de' ŋɛ u ya sɛn-i?» 3 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «N'mɔ li
niire nɛ iniire iba nɛ. Tɔke nni mɛn. 4 San là siih binib Uwien
ya ñunm ma nnɔ, ŋmɛ là de' wɔ usɛn-i? Uwien bii binib nɛ?»
5 Nɛn saan nɛ bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ti ye Uwien nɛ de' wɔ usɛn
la, u li niire tɛ kí ye: ‹Bɛ tien' ta là teke' wɔ ki jin'-i?› 6 Ti tí ye
binib nɛ de' wɔ usɛn la, linigol liɛ li yèke tɛ itɛn kí ku tɛ, kimɛ
bi'kɛ tuo' ki ye San là yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ.» 7 Nɛ bi jiin'
*Yesu ki ye ba bɛn wà là de' San usɛn. 8 Nɛ u'mɔ ye: «N'mɔ ŋa
bɛn, ka ń tɔke nɛ wà de' nni usɛn ń tien n teh nà nɔ mɔ.»

Bikpàab bà bre ya kpɛnjɛnm
(Matie 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 Ni ya puoli bó nɛ u pɔn' binib mikpɛnjɛnm ki ye: «Ujɛ uba
nɛ là ŋmɔbe bukpàabu, ki caan' bukpàabu nnɔ ni tisir tà bi
taah tu'bii ki ŋɛh fɛn nnɔ, ki taa' bù ki guun' bikpàab biba, nɛ
ki bure' usɛn, ki tĩ wuɔke' ni'bó. 10 Uyo wà isibii nnɔ tĩ ben'
nnɔ, nɛ u sɔn' utonsɔnl uba bikpàab nnɔ saan bɛ ń tĩ de wɔ u
ya bó ní. Ama bikpàab nnɔ tĩ ñi' wɔ, ki ŋɔre' wɔ u bure' inɔpien.
11 Nɛ u tí sɔn' utonsɔntɔ, bi tí ñi' u'mɔ, ki suke' wɔ, ki ŋɔre' u'mɔ
u bure' inɔpien. 12 Nɛ u tí liɛbe' ki sɔn' nta, bi tí ñi' u'mɔ ki
bunbunge' wɔ, nɛ ki ŋɔre' wɔ. 13 Nɛ ukpɛdaan nnɔ ye: ‹N li tien
mila? N li sɔn n'bijɛ wà n yíe wɔ nɛ. Nba la, bi li tĩ bo wɔn.›
14 Ama bikpàab nnɔ laa' u'bijɛ nnɔ we ní ma nnɔ, nɛ bi tɔke'
tɔb ki ye: ‹Wɔn nɛ yé u'faajil, cère mɛn tí ku wɔ ŋɔ lifaal nnɔ ń
juore ti'yaal.› 15 Nɛ bi ñɛn' wɔ ukpɛgbɛ, ki tĩ ku' wɔ.

«Nɛn bo ukpɛdaan nnɔ li tien bɛ mila? 16 U li baa kí lá ku
bikpàab nnɔ, nɛ kí taa bukpàabu nnɔ kí guun bikpɛtɔb.»

Linigol nnɔ cii' u len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi ye: «Uwien la cère nɛ̀
ń tien.»
17 *Yesu caan' bi'bo inun nɛ ki ye: «Na te nnɔ la, nà kɛle'
*Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹Litɛnl là bidumɛb wiɛ' lɛ̀ nnɔ,
lɛn nɛ lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku› nnɔ ya tingi si ba?»

18 Wà kɛ lu' litɛnl nnɔ bo la, u li kɔkuɔ nɛ. Litɛnl nnɔ lu' wà mɔ bo la, lĭ li mɛmɛre wɔ nɛ. 19 *Yiko ya wɔnwɔknb nin bitɔtuɔrciɛnb bɛnde' ki ye *Yesu pɔn' bɛn nɛ mikpɛnjɛnm nnɔ. Nɛn bo nɛ bi nun mɔ́n bɛ ń cuo wɔ i ya tàan bo, nɛ ki fɛnge' linigol nnɔ.

Sesa ya lɛnpolike
(Matie 22:15-22; Mark 12:13-17)

20 U ya yo nɛ bi cin' ki pingeh Yesu, nɛ ki sɔn' bifinfiinb biba u'saan, bɛ ń li teh tɛn bi yé binimɔ̀nb nɛ ki yíe bɛ ń cenge u'gbɛr, ŋɔ kí dule u'lenm bo kí cuo wɔ, kí ŋukn udu nnɔ ya gobina. Wɔn nɛ ŋmɔbe mituɔm udu nnɔ bo. 21 Nɛ bi baa' ki lá niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti bɛn ki ye a lienh nà nin a wɔknh binib nà kɛ nnɔ cuube nɛ, ki bɛn ki ye ŋa boh uba ki cɛn' utɔ, ki wɔknh mɔnmɔnm binib li tien ma kí li pɛ Uwien ya sɛn bo. 22 Tɔke tɛ, ti ŋmɔbe usɛn tí li pɛ̀h lɛnpo ki dienh ubɛrciɛn Sesa bii ta ŋmɔbe?»

23 Ama *Yesu bɛn bi'cekn nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: 24 «Wuɔn nni mɛn milikbim miba.» Bi wuɔn' wɔ, nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ŋmɛ si kunɛnnɛnku nin liyel là te mi'bo nɔ?» Nɛ bi ye: «Ubɛrciɛn Sesa.» 25 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Taa mɛn nà yé Sesa yaann kí de Sesa, kí taa nà mɔ yé Uwien yaann kí de Uwien.» 26 Ba fre' ki laa' bi li dule nà bo kí cuo *Yesu u'lenm ni binib ya nun bó. U'lenm ni, u jiin' bi'niire ma bo nnɔ cuo' bɛ miyɔkm, nɛ ba ji ye niba.

Bitɛnkpiib ya mɛkrm ya gbɛr
(Matie 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Saduseyɛnmbɛ biba mɔ nɛkn' Yesu. Bɛn nɛ lienh ki teh bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre nnɔ. Bi niire' wɔ 28 ki ye: «Cɛnbaa, Moyis là kɛle' yiko ki de' tɛ ki ye: ‹Unil ya ninjɛ kpo' ki cère' u'po, ka ŋmɔbe buk la, wɔ ń kere ukpopii nnɔ, kí maa mubumu kí de u'ninjɛ wà kpo' nnɔ.› 29 Tɔ, ninjiɛb bilole biba nɛ là te, nɛ ukpiɛk lá kuɔn' upii, ki kpo', ka maa' buk. 30 Nɛ ulie kere' ukpopii nnɔ, ki mɔ kpo', ka maa' buk. 31 Nta mɔ tien' nnɔ, ki mɔ kpo', ka maa' buk. Bi teteh nnɔ nɛ jɛb bilole nnɔ kɛ tĭ kuɔn' upii nnɔ ki bòn', ki kpo', ka maa' buk. 32 Upii nnɔ mɔ tĭ fɔre' ki kpo'. 33 Tɔ, bitɛnkpiib lá mɛkre' uyo wà la, ŋmɛ li si upii nnɔ? Kimɛ bi'kɛ bilole kuɔn' wɔ ki tĭ bòn' nɛ.»

34 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Uŋɛndun wuu ni nɛ bijɛb kuɔndeh bipiib, bipiib kunh ticɛr. 35 Ama binib bà Uwien ye bi kpɛ bɛ ń mɛkre bitɛnkpiib ni, kí li yé uŋɛndun wà we ní yaab nnɔ; wun ni jɛb ŋa ń kuɔn piib, bipiib mɔ ŋa ń kun cɛr. 36 Ba ji li kpo, kimɛ bi li te tɛn Uwien ya tondb nɛ. Bi li mɛkre ma nnɔ, bi li yé Uwien ya bumu nɛ. 37 Moyis mɔnɔn là wuɔn' tɛ nĭ wien ki ye bà kpo' li mɛkre. U laa' nà saan kufɛtuku kuba kù teknh umu ka wih nnɔ, u yin' Yonbdaan ki ye *Abraham nin *Isaak nin

Sakɔb ya Wien nɛ. 38 Uwien ŋa yé tɛnkpiib ya Wien, u yé bà
fuobe ya Wien nɛ, kimɛ wɔn bo bi'kɛ fuobe nɛ.»
39 Nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb biba tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, a
len' mɔnmɔnm.» 40 Nɛ uba ŋa ji kaabe' wɔ ń niire wɔ niire niba
bo.

Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nin Dafid ya gbɛr
(Matie 22:41-46; Mark 12:35-37)

41 Nɛ *Yesu niire' bɛ ki ye: «Nì tien' mila, binib lienh ki
teh Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo yé *Dafid ya yaabil-i? 42 Kimɛ
*Dafid bugbɛn là len' Uwien ya yuon ya gbɔnku ni ki ye:
‹Yonbdaan Uwien tɔke' n'Yonbdaan ki ye:
Kɛ̀le n'nɔjie bó,
43 kí tĭ baa uyo wà n li cère á tɛ a'nɛnnɛndb bo litaal.›
44 *Dafid yih *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo u'Yonbdaan la, u ji
tien' mila ki liɛbe' ki yé u'yaabil mɔ?»

Li bɛn mɛn Yiko ya wɔnwɔknb bó
(Matie 23:1-36; Mark 12:38-40)

45 Linigol nnɔ cengeh *Yesu ya gbɛr, nɛ u tɔke'
u'panpaankaab ki ye: 46 «Li bɛn mɛn *Yiko ya wɔnwɔknb
bó. Bi yíe bɛ ń li guoh tiliɛrgbengt nɛ ki gaakeh, ki yíe binib
ń li gbaandeh ki fuondeh bɛ mudaamu ni, ki yíe bɛ ń li kaah
binikpɛkpiɛkb ya kànkàan itáan ya dur nin tinacent ni. 47 Bɛn
nɛ jinh ki pendeh bikpopiib, ki kàareh nĭ wuɔkreh ŋɔ binib
ń ye bi yé binimànb. Uwien li dɛre bi'tub kí gbien kí cɛn
binitɔb.»

21

Ukpopiicɛcɛkdaan uba ya pum
(Mark 12:41-44)

1 *Yesu liike', ki laa' bifàadɛnb bàareh ki kpĭendeh ilike
Uwien ya pum ya likkpienbùol, 2 ki laa' ukpopiicɛcɛkdaan uba
mɔ baa' ki lá kpĭen' milikbim mile. 3 Nɛ u ye: «N tɔkeh nɛ imòn
nɛ, ukpopicɛcɛkdaan wuɔ kpĭen' ilike ki cɛn' bi'kɛ. 4 Kimɛ bi'kɛ
de' ka pɔkre' bi'like ya pɔkl. Ama wɔn yé ucɛcɛkdaan nɛ, nɛ ki
tonde' u ŋmɔbe nà kɛ nnɔ ki baa', ki lá kpĭen'.»

Bi lá li bere Uwien ya duku
(Matie 24:1-2; Mark 13:1-2)

5 Binib lienh Uwien ya duku ya gbɛr ki teh bi taa' itɛn yà ki
mɛn' kù nnɔ nin binib pun' Uwien tibont tà, bi taa' ki tien' ku'ni
nnɔ mɔn cɛɛn. Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: 6 «Ni likeh nà nɔ, uyo uba
we ní, tɛnl ŋa ń juore kí li pɛ tɔl bo, bi li bere ni'kɛ nɛ.»

Ijɛnd ya yo lá li te ma bo
(Matie 24:3-14; Mark 13:3-13)

7 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, nĭ li tien nnɔ u lɛ yo ba? Ku lɛ dĭɛku ba li wuɔn tɛ kí ye uyo baa'?» 8 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Li bɛn mɛn, ki la cère uba ń tuln nɛ. Kimɛ binib lá li baa ki yɛbe, kí li ŋmɔbe n'yel ki teh bi yé min nɛ, kí tɔke kí ye uyo nnɔ baa' ŋɔ. Ni la paan bi'bo. 9 Ni lá cii' binib tɔh lituɔl kɔnkɔnm, ki cii' binib yĭenh bi'bɛrb ya ñuɔn bó la, ni la cère nɛ̀ ń cuo nɛ jɛwaanbu, kimɛ tu ya bont kɛ li tien nɛ kí yaan. Ama na yé uŋɛndun li pɔk kí gben i ya tàan bo nɛ.»

10 Nɛn saan nɛ u tí tɔke' bɛ ki ye: «Linibol liba li jɛ̀ke linibotɔl. Libɛl liba ya nib mɔ li jɛ̀ke libɛtɔl yaab. 11 Kitink li jènge kí gbien, nɛ mikònm nin iwiɛnbiɛre mɔ ń lu bùol, bùol. Micincilnciɛnm li tien kutaaku bo.

12 «Ama kí yaan nɛn kɛ ń tien nnɔ, bi li cuo nɛ, kí jènde nɛ, kí cère bɛ ń bu nɛ tibuur *Sufmbɛ ya táan ya dur ni, kí taa nɛ kí jon lipɛkl. Min bo nɛ bi lá li tuke nɛ kí jon tibuur bibɛrb nin idu ya ciɛnb saan. 13 Nnɔ nɛ ni li yé n'mɔ̀nkunb bi'saan. 14 Taa mɛn kí ble ni'yul ni kí ye na ń li nuunh ni li tĭ len ma kí ŋmɛre. 15 Kimɛ min nɛ li tɔke nɛ, ni li tĭ len ma bo nin miyɛnfuom, ŋɔ ni'nɛnnɛndb ya uba la fre kí niɛ nin nɛ, ki la fre kí len kí jiin nɛ. 16 Haali ni'baambɛ nin ni'naambɛ nin ni'ninjiɛb nin ni'yaab nin ni'jɔtieb mɔnɔn li kuɔre nɛ. Nɛ bi li ku ni'ni biba. 17 Min bo nɛ binib kɛ li nɛn nɛ. 18 Ama ni'ni uba mɔnɔn ya yul ŋa ń gàare. 19 Ni mĭnde' ijɛnd kɛ ni la, ni li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.»

Bi lá li bere Yerusalɛm ya du
(Matie 24:15-21; Mark 13:14-19)

20 «Ni lá laa' sojambɛ jebe' Yerusalɛm ya du uyo wà la, li bɛn mɛn kí ye bi li bere wù, na ń taande. 21 Uyo nnɔ lá baa' la, bà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ, bɛ ń sɛn kí jo ijuɔn bó. Bà mɔ te Yerusalɛm ni la, bɛ ń sɛn kí ñɛ u'ni. Bà mɔ te idugbaan bó la, bi la ji ń kɔ udu ya benku ni. 22 Kimɛ u ya yo nɛ Uwien li dɛre Yerusalɛm ya nib ya tub, ŋɔ nà kɛ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ ń tien. 23 U ya yo, bipiib bà punbe' nin bà ŋmɔbe mubumu mùa ŋaanh, li ŋmɔbe micɛcɛkm nɛ, kimɛ Uwien ya benku ni ben' udu nnɔ ya nib bo ma nnɔ, bi li jènde kí gbien. 24 Bi li ku biba nin kijusiek, kí cuo bitɔb kí jon inibol kɛ ya du bó, nɛ bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ li ŋuuke Yerusalɛm bugbɛn kí tĭ baa uyo wà Uwien sien' nnɔ.»

Unil ya Bijɛ ya baam ya gbɛr
(Matie 24:29-31; Mark 13:24-27)

25 «Micincilnm ya bont li tien uwien nin uŋmaal nin iŋmaabii bo. Iñungbegbel li fii miñunciɛnm bo, kí li ŋmɔbe kuwaaku kí gbien, kí ŋaabe binib ya yɛnm ba ji li bɛn bi li tien ma. 26 Tibont tà ŋmɔbe paaki bó mituɔm li jènge, binib li maaleh nà li tu uŋɛndun wuu nɔ bo nɛ bi'fɛ̀l ń sɛn kí tĭ kɛnde. 27 U ya yo nɛ bi li lɛ Unil ya Bijɛ te kutɛwɔlgbɔnku ni, ki we ní, ki ŋmɔbe ufaa

nin ukpiɛke ki gbien'. 28 Ni lá laa' tu ya bont kɛ cin' ki teh la,
ní cuo ni'ba, kí cère ni'yul ń li cɛ, kimɛ ni'ŋmɛŋmɛryo nɛkn' ní
ŋɔ.»

Bukɛnkɛnbu ya kpɛnjɛnm

29 Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Sekn mɛn bukɛnkɛnbu
nin isitɔ kɛ. 30 Ni lá laa' ĩ bundeh la, ninbi nin ni'yul bɛn kí ye
nĩ nɛke uñalɛnd nɛ. 31 Ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Ni lá laa' tibont
nnɔ teh la, ní li bɛn kí ye Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ.

32 «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, tibont nnɔ kɛ li tien, kí lɛ fɛnfɛnnɔ ya
nib biɛ ŋa laan kpo' ki gben'. 33 Kutaaku nin kitink li gben, ama
n'gbɛr tun ŋa ŋmɔbe tù ń gben.»

La gɔh mɛn ŋɔ Unil ya bijɛ ya baam la pĩln nɛ

34 «Liike mɛn ni'yul bo, ki la cère tidɛyibr nin ujinciɛn nin
uŋɛndun ya bont ya nuunm ń yɛbre ni'fɛ̀l ni ŋɔ Unil ya Bijɛ ya
babaadaali la pĩln nɛ, 35 tɛn bubɛbu pĩlndeh ijɛn ma bo, kimɛ
Unil ya Bijɛ ya baam li ci binib bà kɛ te utingbɛn bo nɛ. 36 La
gɔh mɛn, kí li kàareh uyo kɛ, ŋɔ kí lɛ mituɔm kí ñɛ ijɛnd yà kɛ
we ní nnɔ ni, kí fre kí sere Unil ya Bijɛ ya nun bó.»

37 Uwien ni la, *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo nɛ ki wɔknh
binib Uwien ya gbɛr, nɛ nĩ biire' la, u joh ki tĩ gɔh Olifi ya siin
ya juɔl bo. 38 Nɛ udu ya nib kɛ bàareh u'saan Uwien ya duku
ya luo bo kutɛnŋɛsɔnsɔnku ki cengeh u'gbɛr.

22

Bi kpaan' iyɛ bɛ ń ku Yesu
(Matie 26:1-5, 14-16; Mark 14:1-2, 10-11; San 11:45-53)

1 Kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke ya nacenku kùa bi yih kù
*Sufmbɛ ya Pak nnɔ nɛkn' ní. 2 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya
wɔnwɔknb nuunh bi li tien ma kí ku Yesu, nɛ ki ji fɛnge udu ya
nib.

Sudas yie wɔ ń kuɔre Yesu
(Mark 14:10-11; Matie 26:14-16)

3 Nɛn saan nɛ *Satan kɔn' Sudas Iskariyɔt ya fɛ̀l ni. U yé
*Yesu ya panpaakaab piik nin bile nnɔ ya uba nɛ. 4 U jon'
bitɔtuɔrciɛnb nin Uwien ya duku ya guguurb ya ciɛnb saan,
wɔ ń tĩ tɔke bɛ u li tien ma kí taa *Yesu kí ŋukn bɛ. 5 Bi'yɛnm
sɔnge' cɛɛn, nɛ bi kpaan' buñɔbu ki ye bi li de wɔ ilike. 6 U tuo',
nɛ ki nuunh u li ñɛ isɛn yà kí taa *Yesu kí ŋukn bɛ ki la cère
linigol nnɔ ń bɛnde.

Yesu nin u'panpaankaab jele' Sufmbɛ ya Pak
(Matie 26:17-29; Mark 14:12-26)

7 Lidaali là bi jeleh kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke ya nacenku nnɔ
baa'. Nɛn daali nɛ bi kòreh *Sufmbɛ ya Pak ya pefanfaan. 8 Nɛ
*Yesu sɔn' Piɛr nin San ki tɔke' bɛ ki ye: «Jo mɛn kí tĩ tien tɛ

Pak ya jier tí ji.» 9 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ku'jier lɛ saan-i?» 10 Nɛ u ye: «Cenge mɛn, ni tĭ kɔn' udu ni la, ni li lɛ ujɛ uba tuke liñuncuɔl ki cendeh nɛ. Ní paan u'bo, kí tĭ kɔ u li kɔ iden yà ni nnɔ ni, 11 kí tɔke udendaan ki ye: ‹Ti'Cɛnbaa ye wɔn nin u'panpaankaab li ji Pak ya nacenku ya jier ku lɛ duku ni?› 12 U li wuɔn nɛ lidutɔtuɔl ya paaki ya duciɛnku kuba, bi bonde' kù ŋɔ. Ní tien kunacenku nnɔ ya jier kun ni.» 13 Bi bure', ki tĭ baa' ki laa' *Yesu bi tɔke' bɛ ki ye bi li lɛ nà nnɔ kɛ, nɛ ki tien' kunacenku nnɔ ya jier.

Yonbdaan ya jier
(Matie 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Korɛnt 11:23-25)

14 Tijier nnɔ ya jijiyo baa', nɛ *Yesu nin u'tondb kɛ̀le' ki jinh. 15 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'nun là mɔ́n min nin ninbi ń taan kí ji kunacenku ya jier nɛ kí yaan ń jɛ̀nde. 16 N tɔkeh nɛ nɛ, kimɛ ma ji li ji ku'jier kí tĭ baa uyo wà ku'tingi li tùɔre kí wende Uwien ya bɛl ni.»

17 Nɛ ki taa' midaam, ki faare' Uwien ki ye: «Teke mɛn midaam miɛ kí gbiire. 18 N tɔkeh nɛ nɛ, ma ji li faa kí ñu sibii ya daam, kí tĭ baa uyo wà Uwien ya bɛl li baa ní.»

19 Nɛ ki taa' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' bɛ, nɛ ki ye: «Nà sɔ yé n'gbɛnɛnt, n taa' ki de' nɛ. Li teh mɛn nnɔ kí li tiɛn n'bó.» 20 Bi jin' ki tĭ gben', nɛ u taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, nɛ ki ye: Midaam miɛ yé n'sɛ̀m nɛ, ki wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtiefɛ̀nku. Ninbi bo nɛ mĭ li puube.

21 «Liike mɛn, wà li kuɔre nni nnɔ kɛ niɛ saan ki jinh nin nni. 22 Unil ya Bijɛ li kpo Uwien sien' wɔ ma bo nɛ. Ama unil wà li kuɔre wɔ nnɔ, nĭ bre udaan bo. 23 Nɛ u'panpaankaab cin' ki niireh tɔb ki teh: ‹Ti'ni ŋmɛ li tien ni ya bonn-i?› »

Yesu ya panpaankaab findeh ticiɛnt bo
(Matie 18:1; 20:25-28; Mark 9:34; 10:42-45)

24 Uyo uba nɛ *Yesu ya panpaankaab findeh nin tɔb wà li yé uciɛn bi'ni. 25 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Idu ya bɛrb wɔbndeh i'nib nɛ, nɛ bà ŋmɔbe ticiɛnt bi'bo cèreh bi yih bɛ binimɔ̀nb. 26 Ninbi yaam ŋa te nnɔ. Wà yé uciɛn ni'ni la, wɔ ń tien u'ba uwaal. Wà yé usɛnlier la, wɔ ń tien u'ba utonsɔnl. 27 Wà teh tijier nin wà jinh, ŋmɛ cɛn' utɔ? Na yé wà jinh-ii? Nin nɛn kɛ ŋɔ min te ni'ni tɛn utonsɔnl nɛ.

28 «Ninbi nɛ ñikn' ka siere' ki dàan' nni uyo wà kɛ nĭ faa n'bo. 29 Nɛn bo, n'Baa cère' u'bɛl yé n'yaal ma nnɔ, n'mɔ li cère lɛ̀ ń li yé ni'yaal, 30 ŋɔ ní li jinh ki ñuh nin nni n'bɛl ni, kí kɛ̀le mubɛrbiɛmu bo, kí bu Israyɛl yaab ya baamul piik nin ile nnɔ tibuur.»

Yesu tɔke' Piɛr ki ye u li niɛ kĭ ye wa bɛn wɔ
(Matie 26:31-35; Mark 14:27-31; San 13:36-38)

31 *Yesu tɔke' Simɔn ki ye: «Simɔn, Simɔn, liike *Satan miɛ'
usɛn wɔ ń yoyoke nɛ tɛn bi yoknh kufenku ma bo ki ñɛndeh
mibim nɛ. 32 Ama n kàare' ki de' sin ŋɔ a'tekjim la pɔre ŋɛ. Uyo
wà a liɛbe' ní ki paan' n'bo la, á saake a'ninjiɛb ya gbɛnɛnt.»
33 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, n li tuo bɛ ń pɛkn min nin
sin, bii kí kpo nin ŋɛ mɔnɔn-a!» 34 Nɛ *Yesu ye: «Piɛr, n tɔkeh ŋɛ
nɛ, dinnɔ mɔnɔn, a li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni nɛ kí yaan
ukuojɛ ń muɔ.»

Bonde mɛn ni'ba, nɨ yé lituɔl nɛ ni'bo

35 Nɛ ki niire' bɛ ki ye: «N là sɔn' nɛ ma, ki ye ni la tuke like,
ki la tuke kɔl, ki la taa tacaan nnɔ, ni là luo' niba-aa?» Nɛ bi ye:
«Ta là luo' niba.» 36 Nɛ u ye: «Fɛnfɛnnɔ wà ŋmɔbe bulikbu la,
wɔ ń li tuke. Wà mɔ ŋmɔbe likɔl la, wɔ ń li tuke. Wà ŋa ŋmɔbe
jusiek la, wɔ ń kuɔre u'liɛrku kí dɛ. 37 N tɔkeh nɛ nɛ, kimɛ nà
kɛle' n'bo *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ li tien nɛ.
Nɨ kɛle' ki ye:
‹Bi kaan' wɔ ki kpɔbn' idukond bó nɛ›,
‹bi li mɔnbe kí tien nni nnɔ nɛ fɛnfɛnnɔ.› »
38 Nɛ bi ye: «Yonbdaan, liike-a mujusiemu mule sɔ.» Nɛ u tɔke'
bɛ ki ye: «Nì li dɛ̀kre.»

Yesu kàare' Olifi ya siin ya juɔl bo
(Matie 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 *Yesu ñɛn' ni'saan ki jon' Olifi ya siin ya juɔl bo tɛn u tɨ
ń joh uyo kɛ ma bo, nɛ u'panpaankaab mɔ paan' u'bo. 40 U
tɨ baa' ni'saan, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Li kàareh mɛn ŋɔ ki la
lu biikm ni.» 41 Nɛ ki dàan' bɛ, ki jɛnde' waamu, ki gbaan' ki
kàareh 42 ki teh: «N'Baa, a yíe la, cère ijɛnd yiɛ ń jɛnde nni.
Ama la cère n ya yíem ń tien, cère a'yaam ń tien.» [43 Nɛn
saan nɛ Uwien ya tond uba ñɛn' paaki bó ní, ki baa' u'saan ki
saake' u'gbɛnɛnt. 44 *Yesu ya yɛnm saa' ki tɨ kɛnde', nɛ u tùɔre'
ki kàare' nin inunmón; nɛ kutòntònku ñɛh wɔ ki naan misèm
ki tuoreh tingi ni.]*

45 U kàare' ki gben' nɛ ki fii' ki liɛbe' u'panpaankaab bita nnɔ
saan, ki laa' bi'yɛnm saa' ki gbien', bi dɔ ki gɔh, 46 nɛ u ye: «O!
Nɨ tuo', ni dɔ ki gɔh-ɔɔ? Fii mɛn, kí li kàareh ŋɔ ki la lu biikm
ni.»

Yesu ya cuom
(Matie 26:47-56; Mark 14:43-50; San 18:3-11)

47 *Yesu laan biɛ ki lienh nɛ linigol liba puɔ' bi'bo, bi yih wà
Sudas, u yé *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba nnɔ le
bɛ usɛn. U nɛkn' *Yesu nɛ ki lɔkn' wɔ. 48 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye:
«Sudas! A li lɔkn Unil ya Bijɛ nɛ kí kuɔre wɔ-ɔɔ!» 49 *Bà te nin
Yesu nnɔ laa' nà benh nɛ̀ ń tien, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan,

* **22:44** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 43 nin 44 ŋa te tu'ni.

tí taa mujusiemu kí gɛgɛ bɛ-ɛɛ?» 50 Nɛ bi'ni uba taa' kijusiek ki gɛ' ki paare' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya tonsɔnl uba ya nɔjietubl. 51 Nɛ *Yesu ye: «Dàan mɛn, nǐ li dɛ̀kre», nɛ ki mɛ' utonsɔnl nnɔ ya tubl nnɔ ki cère' u faake'. 52 Nɛ ki tɔke' bitɔtuɔrciɛnb nin Uwien ya duku ya guguurb ya ciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb bà baa' bɛ ń lá cuo wɔ nnɔ ki ye: «Ni tuke mujusiemu nin ilɛnbɛn ní lá cuo nni tɛn n yé udukond nɛ-a! 53 N là te nin nɛ Uwien ya duku ya luo bo idaan kɛ, nɛ na cuo' nni. Ama fɛnfɛnnɔ ninbi nin ubiɛrɔ ya tuɔm ya yo nɛ baa'.»

Piɛr niɛ' ki ye wa bɛn Yesu
(Matie 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; San 18:12-18, 25-27)

54 Nɛn saan nɛ bi cuo' *Yesu ki taa' wɔ ki jon' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn den. Nɛ Piɛr pɛ bi'bo ki te fɔnfɔkm. 55 Bi sère' umu uluo ya siik, nɛ ki kɛ̀le' ki jebe' wù. Piɛr mɔ baa' ki kɛ̀le' bi'ni. 56 Upiitonsɔnl uba laa' wɔ u kɛ umu saan, nɛ u caan' u'bo inun ki ye: «Ujɛ wuɔ nɔ mɔ bi te nin *Yesu nɛ.» 57 Nɛ u niɛ' ki ye: «Upii, ma bɛn wɔ.» 58 Nǐ pukn' waamu, nɛ unitɔ mɔ laa' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: «A'mɔ yé bi ya uba nɛ.» Nɛ Piɛr ye: «Kayi! Ma yé bi'yɔ.» 59 Nǐ tien tɛn kukurku kuba, nɛ unitɔ mɔ len' ki ye: «Nì yé imɔ̀n nɛ, ujɛ wuɔ mɔ bi te nin *Yesu nɛ, kimɛ u yé Galile yɔ nɛ.» 60 Nɛ Piɛr jiin' wɔ ki ye: «Ujɛ, ma bɛn a ye a ye bà.» U laan biɛ ki lienh nɛ ukuojɛ pɔk ki muɔ'. 61 U ya yo nɛ Yonbdaan jiɛbe' ki caan' Piɛr bo inun. Nɛ Piɛr tiɛre' Yonbdaan bi tɔke' wɔ ma ki ye: «Dinnɔ, a li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ nnɔ.» 62 Nɛ u fii' ki ñɛn' saali, ki tǐ muɔ' ki gbiɛnde' cɛɛn.

Biguguurb sukreh Yesu ki yieke ki ñih wɔ
(Matie 26:67-68; Mark 14:65)

63 Nɛn saan nɛ binib bà gu *Yesu nnɔ lɛh wɔ, ki yieke ki ñih wɔ, 64 ki taa' kukpɛlciɛku ki pibn' u'nun bó, ki tɔkeh wɔ ki teh: «Bukre' wà ñi' ŋɛ.» 65 Nɛ ki liɛbe' ki sukreh wɔ isuk mɔ ǐ yɛbe.

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Yesu tibuur

66 Nǐ faa' kutɛnŋɛsɔnsɔnku, nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb nin bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb taan', ki cère' bi taa' *Yesu ki baa' bi'buur ya cɛkl yaab saan. 67 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ la, tɔke tɛ.» Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «N tɔke' nɛ mɔnɔn la, na lǐ li teke kí ji. 68 N tí niire' nɛ iniire mɔ la, na ń jiin nni. 69 Ama kí ñɛ fɛnfɛnnɔ kí taa kí li joh, Unil ya Bijɛ li kɛ̀le Uwien, mituɔm kɛ ya daan ya jie bó.» 70 Nɛ bi'kɛ ye: «Nɛn mɛn la, a yé Uwien ya Bijɛ nɛ-a!» Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Ninbi mɔnɔn len' bù te, n yé wɔn nɛ.» 71 Nɛn saan nɛ bi ye: «Ta ji nuunh mɔ̀nkunl, tinbi mɔnɔn cii' u'ñɔbu ni.»

23

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur
(Matie 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; San 18:28-38)

1 Nɛ bi'kɛ fii', ki taa' *Yesu ki jon' Pilat saan, 2 ki cin' ki biindeh
wɔ ki teh: «Ti laa' ujɛ wuɔ sureh ti'du ya nib nɛ bɛ ń kpre, ki
tɔkeh bɛ ki teh, bi la ji ń li pèh ubɛrciɛn Sesa lɛnpo, ki teh u yé
Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo, ubɛr nɛ.» 3 Nɛ Pilat niire' wɔ ki ye:
«Sin, a yé *Sufmbɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?» Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Sin nɛ ye
nnɔ.» 4 Nɛ Pilat tɔke' bitɔtuɔrciɛnb nin linigol nnɔ ki ye: «Ma
laa' ujɛ wuɔ ya biil.» 5 Nɛ bi ñiikeh ki teh: «U wɔknh Sude ya
tinfɛnm kɛ ni nɛ, ki cèreh binib kpreh. U cin' Galile ya tinfɛnm
ni nɛ, ki ŋmɔŋmɔbe ki lá baa' niɛ saan.»

Herod bun' Yesu tibuur

6 Pilat cii' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki niire' ki ye: «Ujɛ bugbɛn yé
Galile yɔ nɛ-ɛɛ?» 7 Pilat cii' *Yesu ñɛn' Galile ma nnɔ, nɛ u
ye bɛ ń taa wɔ kí jo Herod saan, kimɛ Herod nɛ likeh Galile
ya nib, ki te Yerusalɛm ni i ya dɛn. 8 Herod laa' *Yesu ma
nnɔ, nɛ u'yɛnm sɔnge cɛɛn, kimɛ u là cii' u'bó, nɛ ki nuunh wɔ
ń lɛ wɔ nǐ tǐ wuɔke', ki daan wɔ ń tien miyɔkm ya bonn ŋɔ
wɔ ń lɛ. 9 U niire' *Yesu iniire ǐ yɛbe, ama *Yesu ŋa jiin' wɔ
ñɔbonl. 10 Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb mɔ te ni'saan
ki biindeh wɔ ufaa bo. 11 Herod nin u'sɔjambɛ liike' wɔ fɛnm,
ki lɛ̀' wɔ, nɛ Herod taa' kuliɛrku kuba, kù mɔn cɛɛn ki goln' wɔ,
ki cère' bi taa' wɔ ki jiin' Pilat saan. 12 Herod nin Pilat ŋa là
ŋmɛ. Nɛn daali nɛ bi ŋmaake'.

Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpɛ mikuum
(Matie 27:15-26; Mark 15:6-15; San 18:39–19:16)

13 Nɛn saan nɛ Pilat yin' bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb
nin udu ya nib, 14 ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni taa' ujɛ wuɔ ki baa' n'saan
ki ye u gaandeh binib nɛ. Nɛn bo nɛ n bun' wɔ tibuur ni'kɛ ya
nun bó, ki niire' wɔ iniire ni biindeh wɔ isɛn yà ni nnɔ, ka laa'
u bii' bà. 15 Herod mɔ ŋa laa' u bii' bà. Nɛn bo nɛ u jiin' wɔ ní
ti'saan. Tɔ, wa tien' nà kpɛ kuum. 16 Nɛn bo, n li cère bɛ ń ñǐ
wɔ nɛ, kí taa wɔ kí wiɛ.» 17 [Binl kɛ binl, kunacenku nnɔ ya yo
la, Pilat ñɛndeh lipɛkl ya nil uba nɛ ki wiɛnh.]* 18 Nɛ bi'kɛ taan'
ki wuure' ki ye: «Ku ujɛ wuɔ nɔ, kí wiɛ tɛ Barabas.» 19 Bi là cuo'
Barabas ki pɛkn', kimɛ u là cère' binib kpi' udu ni, nɛ ki ku' unil
mɔ.

20 Pilat yíe wɔ ń wiɛ *Yesu ma nnɔ, nɛn nɛ cère' u liɛbe' ki
len' nin binib nnɔ. 21 Ama bɛ ń wuureh nɛ ki teh: «Kpɛ wɔ
udɔpɔnpɔn bo! Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo!» 22 Nɛ u tí niire' bɛ nta
bo ki ye: «U tén ki bii' li lɛ biil bɛ nɛ? Min ŋa laa' u tien' nà nǐ
kpɛ kuum. N li cère bɛ ń ñǐ wɔ nɛ, kí taa wɔ kí wiɛ.» 23 Ama bi

* **23:17** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 17 ŋa te tu'ni.

ñiikeh ki wuureh ufaa bo nɛ ki teh bɛ ń kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo.
Bi wuure' ki tĭ faake' 24 nin Pilat, nɛ u gbɛle' ki tuo' bi ye ma.
25 U pɛkre' Barabas wà là cère' binib kpi' udu ni, ki ku unil mɔ
nnɔ ki wiɛ'. Bi là ye wɔ ń wiɛ' wɔn nɛ. Ama *Yesu wɔn, u taa'
wɔ ki de' bɛ bɛ ń tĭ tien wɔ bi yíe ma nɛ.

Bi kpɛ' Yesu udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:32-44; Mark 15:21-32; San 19:17-27)

26 Bi taa' *Yesu ki bure'. Bi joh ma nnɔ nɛ ki tĭ cende' ujɛ uba
bi yih wɔ Simɔn, u yé Sirɛnn ya du ya nil nɛ, ki ñɛn' ikpàan
bó ní. Bi cuo' ujɛ bugbɛn ki wɔbn' ki bukn' wɔ udɔpɔnpɔn nɛ
u pɛ *Yesu ya puoli bó. 27 Linigociɛnl pɛ *Yesu bo. Bi'ni biba
yé bipiib nɛ, ki muɔh ki kpĭɛndeh u'bo. 28 *Yesu jiɛbe' ki liike'
bɛ, nɛ ki ye: «Yerusalɛm ya piibɛ, la muɔh mɛn min bo, li muɔh
mɛn ninbi nin ni'bumu bo. 29 Kimɛ uyo uba we ní bi li len kí
ye: ‹Bipiib bà yé iŋɔl, ka maa', ka ŋaan' nnɔ yaam tu.› 30 U ya
yo nɛ binib li tɔke ijuɔn kí ye: ‹Bere mɛn kí ñɛkn ti'bo›, kí tɔke
igbɛngbɛn mɔ kí ye: ‹Lèkn mɛn ti'bo.› 31 Kimɛ bi teh udɔsɔnge
nɔ la, bi ji li tien mila udɔkuon-i?»

32 Bi là tuke' idukond ile mɔ, bɛ ń tĭ taan kí ku yɛn nin Yesu.
33 Bi tĭ baa' niba saan, bi yih nè «Kuyukpɔbku ya Bùol.» Nɛn
saan nɛ bi kpɛ' *Yesu udɔpɔnpɔn bo, nɛ ki kpɛ' idukond ile nnɔ
mɔ. Bi kpɛ' uba u'nɔjie bó, ki kpɛ' utɔ u'nɔgɛn bó. 34 [Nɛ *Yesu
ye: «N'Baa, fère bɛ bi'biɛre, kimɛ ba bɛn bi teh nà.»]† Sojambɛ
taa' u'wɛngolkaar ki fùɔre' imúɔn ki gbiire' tù. 35 Nɛ udu ya
nib se ki likeh. *Sufmbɛ ya ciɛnb bɛn lɛh *Yesu nɛ ki teh: «U
ŋmiɛn' bitɔb nɛ. U yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo la, wɔ ń ŋmiɛn
u'ba mɔ.» 36 Sojambɛ nnɔ mɔ sukreh wɔ, ki nɛkn' wɔ ki taa'
midɛŋmiŋmiikm ki tɛnde' wɔ, 37 nɛ ki ye: «A yé *Sufmbɛ ya bɛr
la, ŋmiɛn a'ba-a!» 38 Bi là kɛle' ki tɛbn' u'yul ya paaki bó, ki ye:
«*Sufmbɛ ya bɛr sɔ nɔ.»

39 Idukond yà bi kpɛ' yè idɔpɔnpɔn bo nnɔ ya uba mɔ sukreh
wɔ ki teh: «Ŋa yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo bi? Ŋmiɛn a'ba ŋɔ
kí ŋmiɛn ti'mɔ!» 40 Nɛ udukondtɔ nnɔ tiɛn' u'bo ki ye: «Tinbi
nin wɔn taan' ki laa' utudɛre uba, nɛ ŋa fɛnge Wien-a! 41 Tinbi
yaam kpɛ' utudɛre wuu nɛ, kimɛ bi tien' tɛ ti'tùon kpɛ ma bo
nɛ. Ama wɔn ŋa tien' biɛre iba.» 42 Nɛ ki ye: «Yesu, a lá jin' a'bɛl
uyo wà la, á li tiɛn n'bó.» 43 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «N tɔkeh ŋɛ
imàn nɛ, dinnɔ mɔnɔn a li te nin nni Uwien den nɛ.»

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:45-56; Mark 15:33-41; San 19:28-30)

44 Nĭ là tuo kuwensiiku ya yo nɛ, nĭ ci' ki bĭike' utingbɛn kɛ
bo ki tĭ baa' kutaajuɔku tikur tuta ya yo. 45 Wien ŋa ji ñɛh

† **23:34** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni, «N'Baa, fère bɛ bi'biɛre, kimɛ ba bɛn bi teh nà» ŋa te tu'ni.

nɛ kukpɛlcɛkpɛkpiɛku kùa bore' Uwien ya duku ni bolm mile nnɔ kɛre' ku'siik ni. 46 U ya yo nɛ *Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «N'Baa, n taa' n'miɛl ki ŋukn' ŋɛ.» U len' nnɔ ki tĭ gben', nɛ ki kpo'. 47 Sojambɛ kobk ya ciɛn laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki pɛ̀ke' Uwien ki ye: «Ujɛ wuɔ mɔnbe ki yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ.»

48 Binib bà kɛ baa' ligol bɛ ń lá liike nnɔ, laa' tibont tà kɛ tien', nɛ ki liɛbe' ki kunh nin uyɛnsaa. 49 Binib bà kɛ bɛn wɔ nin bipiib bà ñɛn' Galile ya tinfɛnm bó ní, ki pɛ u'bo nnɔ, se fɔnfɔkm ki likeh.

Yesu ya subm
(Matie 27:57-61; Mark 15:42-47; San 19:38-42)

50-51 Ujɛ uba là te, bi yih wɔ Yosɛf, u ñɛn' *Sufmbɛ ya du uba ni, nɛ bi yih wù Arimate. U là yé *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab ya uba nɛ, ki cuube, ki yé unimɔ̀n, ki gu Uwien ya bɛl li baa ní uyo wà. Wa là tuo' u'tɔb ye bɛ ń tien ma, nɛ ka kuɔn' u'ba bi'tùon ni. 52 U jon' Pilat saan ki tĭ tɔke' wɔ ki ye wɔ ń cɛ̀be wɔ *Yesu ya gbɛnɛnt ŋɔ wɔ ń jiin tù udɔpɔnpɔn bo kí tĭ sube. 53 Pilat tuo', nɛ Yosɛf jiin' *Yesu ya gbɛnɛnt udɔpɔnpɔn bo, ki taa' kukpɛlciɛku ki tɛntɛn' tù, ki taa' ki tĭ ble' ufɛle ni. Bi là cube' ufɛle nnɔ kujɔtɛnku kuba ya kɛle ni nɛ, ka laan sube' nil len‡. 54 Ni là yé lidaali là bi bondeh Saba nɛ, nɛ Saba bugbɛn benh wɔ ń cin.

55 Bipiib bà là ñɛn' Galile ya tinfɛnm bó ní ki pɛ *Yesu bo nnɔ, paan' Yosɛf bo, ki tĭ laa' ufɛle nnɔ, ki laa' bi taa' *Yesu ya gbɛnɛnt ki ble' len ma bo. 56 Bipiib nnɔ liɛbe' ki kun', ki tĭ bonde' lɛfina nin mikpɔm. Nɛ ki juore' ki fuore' *Saba ya daali liwɔbl ye ma bo.

24

Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni
(Matie 28:1-10; Mark 16:1-8; San 20:1-10)

1 *Saba ya daali gɛ̀bre', kutaaku kùa li faa nnɔ, nɛ bipiib nnɔ wɔre' ki fii', ki taa' bi là bonde' mikpɔm mà mi'nu ŋmɛ nnɔ ki jon' likul bó. 2 Bi tĭ baa', ki laa' kutɛnku kùa bi là taa' ki bĭin' likul nnɔ ŋa ji bi. 3 Nɛ bi kɔn' ka laa' Yonbdaan *Yesu ya gbɛnɛnt. 4 Nĭ bɛke' bɛ cɛɛn nɛ ba ji bɛn bi li ye bà. I ya tàan bo nɛ bi laa' bijɛb bile baa' ki lá sere' bi'saan, ki guo tikpɛlcɛr tù windeh ki dɔnbeh inun bó. 5 Bujɛwaanbu cuo' bipiib nnɔ, nɛ ba ji kaabe' ki liike' bijɛb nnɔ, nɛ bi niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni nuunh unifuob bitɛnkpiib ni? 6 Wa ji te niɛ saan. U mɛkre'-a. Tiɛre mɛn u là tɔke' nɛ ki ye bà uyo wà u laan là te Galile ni nnɔ. 7 U là ye ‹nĭ kpɛ bɛ ń taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn bibiɛrdɛnb, bɛ ń kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo, ŋɔ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni nɛ.› »

‡ **23:53** Liike Matie 27:60.

8 Nɛn saan nɛ bipiib nnɔ tiɛre' *Yesu la len' ki ye bà. 9 Bi
siere' likul nnɔ saan ki liɛbe' ki kun', ki taa' tigbɛr nnɔ kɛ ki
tɔke' *Yesu ya tondb piik nin uba nnɔ nin binitɔb bà kɛ mɔ là
pɛ u'bo nnɔ. 10 Bipiib nnɔ ya yel si: Mari Madelɛnn nin Sann
nin Mari Saak ya naa. Bɛn nin bipiitɔb nɛ taa' tigbɛr nnɔ ki
tɔke' *Yesu ya tondb. 11 Bi tɔke' bɛ ma nnɔ nɛ bi maaleh ki teh
nĭ yé mijɔ̀rlenm nɛ, nɛ ka teke' tigbɛr nnɔ ki jin'. 12 Nɛn saan
nɛ Piɛr fii' ki sɛn' ki jon' likul nnɔ saan, ki gbĭen' ki liike', ki laa'
kukpɛlciɛku nnɔ baba nɛ dɔ len. Nibonn nà tien' nnɔ cuo' wɔ
miyɔkm cɛɛn, nɛ u liɛbe' ki kun'.

Yesu cère' u'panpaankaab bile laa' wɔ Emayus ya sɛn ni (Mark 16:12-13)

13 Nɛn daali nɛ *Yesu ya panpaankaab ya bile joh udu uba
bó bi yih wù Emayus. Kí ñɛ Yerusalɛm kí tĭ baa udu nnɔ nĭ te
tɛn kɔnsini piik nin uba nɛ. 14 Bi joh ma nnɔ nɛ ki lienh tibont
tà kɛ tien' nnɔ bó. 15 Bi lienh ki niɛh nin tɔb uyo wà nnɔ, nɛ
*Yesu nɛ̀nde' bɛ, bi tɔke ki joh. 16 Nĭ libe' bi'yɛnm nɛ ba bɛnde'
wɔ. 17 U niire' bɛ ki ye: «Ni cuonh ki lienh bɛ ya gbɛr nɛ?»
Bi'yɛnm saa' nɛ bi sere'. 18 Bi'ni bi yih wà Kleyopas nnɔ jiin'
wɔ ki ye: «N maale' ki ye sin baba nɛ te Yerusalɛm ni, ka bɛn
nà tien' len idɛn yiɛ nɔ.» 19 Nɛ u ye: «Bɛ ya bonn tien'-i?» Nɛ
bi tɔke' wɔ ki ye: «Ti lienh nà tu' Nasarɛt ya *Yesu nnɔ ya gbɛr
nɛ. U là yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ, ki ŋməbe mituəm u'lenm
nin u'tùon kɛ ni, binib nin Uwien ya nun bó. 20 Ama ti'yaab bà
yé bitɔtuɔrciɛnb nin ti'du ya ciɛnb taa' wɔ ki tĭ ŋukn' Erom ya
ciɛnb, bi bun' wɔ ki ye u kpɛ mikuum, nɛ ki kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn
bo. 21 Tinbi là daan ki ye wɔn nɛ li teke tinbi Israyɛl yaab kí
wiɛ. Nin ti'dɛndɛnl kɛ ŋɔ tibont nnɔ kɛ tien' ma dinnɔ wienta
sɔ. 22 Ama ti'cɛkl ya piib biba tɔke' tɛ tigbɛr tuba tù jin' tɛ. Bi
wɔre' ki fii' ki jon' likul bó, 23 ka tĭ laa' *Yesu ya gbɛnɛnt, nɛ ki
liɛbe' ní ki lá tɔke' tɛ ki ye Uwien ya tondb biba baa' bi'saan ki
tɔke' bɛ ki ye u fuobe. 24 Nɛ ti'yaab biba mɔ jon' likul nnɔ bó,
ki tĭ laa' nĭ te tɛn bipiib nnɔ len' ma nɛ. Ama wɔn wɔn, ba laa'
wɔ.»

25 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «O, bijɛbɛ, mibɛnm nɛ pɔre' nɛ. Na
teke' *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' nà kɛ nnɔ tonm. 26 Nĭ kpɛ
Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ń jɛ̀nde nɛ kí yaan Uwien ń kpiɛke
wɔ.» 27 Nɛ ki cin' ki tɔkeh bɛ nà kɛ kɛle' u'bo Uwien ya gbɔnt ni
nnɔ. U cin' ki tɔkeh bɛ Moyis là kɛle' nà u'bo nɛ ki tĭ baa' *Uwien
ya ñɔbonsɔknb kɛ mɔ là kɛle' nà.

28 Bi tĭ nɛkn' bi joh udu wà ni nnɔ, nɛ *Yesu tien' tɛn u ye wɔ ń
gɛ̀bre nɛ. 29 Nɛ bi cékn' wɔ ki ye wɔ ń juore bi'saan, uwien benh
wù ń lu nɛ, nĭ li biire na ń wuɔke. Nɛ u juore' bi'saan. 30 Bi kɛ̀le'
bɛ ń ji uyo wà nnɔ, nɛ u yuure' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ'
ki de' bɛ. 31 Nɛn saan nɛ bi'yɛnm cĭbre', bi bɛnde' wɔ, nɛ u pɔk

ki fele'. 32 Nɛ bi tɔke' tɔb ki ye: «U bi lienh ki tùɔreh ki tɔkeh tɛ
*Uwien ya gbɔnku ya gbɛr ya tingi usɛn ni ma nnɔ, nà bi siɛnh
ti'fɛ̀l ni tɛn umu-uu?»
33 Nɛ bi fii' ki liɛbe' Yerusalɛm i ya tàan bo ki tĭ laa' *Yesu
ya tondb piik nin uba nnɔ nin binitɔb taan' ki te. 34 Bi tɔke'
bipanpaankaab bile nnɔ ki ye: «Yonbdaan mɔnbe ki mɛkre'. U
cère' Simɔn laa' wɔ.» 35 Nɛ bipanpaankaab bile nnɔ mɔ tɔke' bɛ
nà tien' usɛn ni, ki tɔke' bɛ ki ye bi bɛnde' wɔ uyo wà u kɔkuɔ'
kpɔnɔ nnɔ nɛ.

Yesu cère' u'panpaakaab piik nin uba laa' wɔ
(Matie 28:16-20; Mark 16:14-18; San 20:19-23; Itùon 1:6-8)
36 Bi lienh bi'ñɔbu ŋa lu', nɛ *Yesu baa' ki lá sere' bi'siik ni, ki
tɔke' bɛ ki ye: «Li te mɛn uyɛnduɔn ni.» 37 Nĭ fènde' bɛ ki gbien',
bujɛwaanbu cuo' bɛ, kimɛ bi maaleh ki teh nĭ yé ufɛnfɛnd nɛ.
38 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' nĭ cuo' nɛ bujɛwaanbu, ni
maaleh milele? 39 Liike mɛn n'nuɔ nin n'tàan, min lĭ nɛ. Mɛ
nni mɛn kí liike, ni li lɛ n ŋmɔbe tigbɛnɛnt nin ikpɔb. Fɛnfɛnd
ŋa ŋmɔbe gbɛnɛnt ki niireh nin kpɔbl.» 40 U lienh nnɔ uyo wà
nnɔ, nɛ ki wɔngeh bɛ u'nuɔ nin u'tàan. 41 Nɛn saan nɛ bi'yɛnm
sɔnge', ama ba laan teke' ki jin' ki gben', ki biɛ ki te miyɔkm ni.
Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Nì ŋmɔbe niba libùol liɛ ní ji-ii?» 42 Bi de'
wɔ lijɛnjenpulkaal liba. 43 Nɛ u teke', ki ŋmɔn' bi'nun bó.
44 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «N laan là te nin nɛ uyo wà nnɔ,
n là tɔke' nɛ ki ye: nĭ kpɛ Moyis là kɛle' nà nin *Uwien ya
ñɔbonsɔknb là kɛle' nà nin nà kɛ kɛle' Uwien ya yuon ya
gbɔnku ni n'bo nnɔ, kɛ ń tien nɛ.»
45 Nɛn saan nɛ u cĭbre' bi'yɛnm bɛ ń fre kí cii nà kɛle' *Uwien
ya gbɔnku ni nnɔ ya tingi. 46 Nɛ ki tí tɔke' bɛ ki ye: «Nì kɛle' ki
ye nĭ kpɛ Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ń jènde, kí kpo kí mɛkre
bitɛnkpiib ni wienta daali. 47 Bi li tɔke uŋɛndun ya nib kɛ
n'gbɛr, kí ye bɛ ń lèbre bi'tetem ŋɔ Uwien ń fère bɛ bi'biɛre. Bi
li cin Yerusalɛm ni nɛ kí li tɔkeh tù. 48 Ninbi nɛ yé n'mɔ̀nkunb
tibont nnɔ kɛ bo. 49 Min nin n'yul nɛ li cère ní lɛ n'Baa là pùon'
ki ye u li de nɛ nà nnɔ. Ní li te Yerusalɛm ni, kí tĭ baa lidaali là
ni li lɛ mituɔm mà li ñɛ paaki bó ní nnɔ.»

Yesu don' paaki bó ma bo
(Mark 16:19-20; Itùon 1:9-11)
50 *Yesu taa' bɛ ki jon' Betani ya du bó ya kɛle, ki tĭ yuon'
u'nuɔ ki tien' bɛ Uwien ya mɔnm. 51 U teh bɛ Uwien ya mɔnm
uyo wà nnɔ, nɛ ki dàan' bɛ, Uwien cère' u don' paaki bó. 52 Bi
gbaan' ki kpiɛke' wɔ, nɛ ki liɛbe' Yerusalɛm nin uyɛnsɔngciɛn.
53 Bi là tuu ki te Uwien ya duku ya luo bo nɛ ki pɛ̀keh Uwien.

Tigbɛmɔnmɔnt tà San kɛle' tù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Yesu ya tond San nɛ kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ. U yíe binib ń bɛnde Yesu yé udaan wà nɛ. Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ. Wɔn nɛ liɛbe' ki yé Uwien ya Bijɛ.

San kɛle' tigbɛmɔnmɔnt ma bo nnɔ bore' nin Matie nin Mark nin Luk kɛle' tù ma bo. U yíe binib ń tùɔre kí cii Yesu tien' tibont tà nin u len' tà nnɔ ya tingi nɛ. San ya gbɔnku ya cincinm (1:1-18) u tɔkeh binib ki teh Yesu bugbɛn nɛ yé Uwien ya ñɔbonl. U là te nin Uwien nɛ haali ucincinyo nɛ ki baa' ki lá kɔn' nin binib (1:1-18).

San ya gbɔnku gbiire' ibɔk ile nɛ. Libɔkkpiɛkl ni (1:18–12:50), San lienh Yesu tien' miyɔkm ya bont tà nnɔ bó nɛ. U tien' tù ki tĭ dukn' bolm milole nɛ. Tu ya bont nɛ wɔngeh ki teh Yesu yé Uwien ya Bijɛ. Sufmbɛ ya ciɛnb tuu ki findeh nin wɔ ki teh u taah u'ba ki kpàandeh Uwien nɛ, ki kɛndeh Saba ya daali ya yiko bo. Yesu tɔke' binib ki ye wɔn nɛ yé tijier tà dienh limiɛl, ki yé kuwenwenku kùa wendeh uŋɛndun.

Libɔkliel ni (13:1–21:25), San liɛbe' ki ye Yesu nɛ yé usɛn wà unisaal li kpĭen wù kí baa Baa Uwien saan, ki liɛbe' ki ye Yesu siere' uŋɛndun wuu ni ki liɛbe' u'Baa bó (iyul 13–17). Li ya bɔkl ni San lienh bi cuo' Yesu ma bo, ki bun' wɔ tibuur ki ye u kpɛ mikuum, ki kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn ma bo nɛ. U mɛkre' bitɛnkpiib ni, ki cère' u'panpaankaab laa' wɔ u fuobe (iyul 18–21).

Yesu Kristo nɛ yé Uwien ya ñɔbonl

1 Uwien ŋa laan là ñɛn' uŋɛndun ma nnɔ ki laa' Liñɔbonl te
nɛ. Lĭ là te nin Uwien nɛ, ki yé Uwien. 2 Lĭ là te nin Uwien
nɛ micincinm. 3 Uwien là ñɛn' tibont kɛ nin lɛn nɛ. Uwien ŋa
ñɛn' bonn niba ŋɔ la te ni'ñɛnm ni. 4 Lɛn nɛ yé limiɛl ya daan.
Limiɛl nnɔ nɛ dienh binib kuwenwenku. 5 Kuwenwenku nnɔ
wendeh licinñunl ni, nɛ licinñunl ŋa fre' ki kpiin' kù.*
6 Uwien sɔn' unil uba ní, bi yih wɔ San. 7 U baa' wɔ ń kun
kuwenwenku nnɔ bo imɔ̀n nɛ, ŋɔ wɔn bo binib kɛ ń teke kù kí
ji. 8 Wɔn ŋa yé kuwenwenku nnɔ, ama u baa' wɔ ń kun ku'bo
imɔ̀n nɛ. 9 Kù yé kuwenwenmɔ̀nku kùa baa' uŋɛndun ni kù ń
wende binib kɛ nɛ.
10 Uwien ñɛn' uŋɛndun nin Liñɔbonl nnɔ nɛ. Lĭ baa'
uŋɛndun ni ama uŋɛndun ya nib ŋa bɛnde' lè. 11 Lĭ baa' li'yaab

* **1:5** Bi li fre kí lɛbre licinñunl ŋa fre' ki kpiin' kù kí ye licinñunl ŋa teke' kù mɔ.

saan, nɛ li'yaab ŋa teke' lɛ̀. 12 Ama binib bà kɛ teke' lɛ̀ nnɔ, bi
teke' lɛ̀ ki jin' nɛ, nɛ lɪ̂ de' bɛ usɛn bɛ ń li yé Uwien ya bumu.
13 Bi yé Uwien ya bumu ma nnɔ, na yé u maa' bɛ tɛn unisaal
maa' mubumu ma bo nɛ, Uwien nɛ yíe ki cère' bi yé u'bumu.
14 Liñɔbonl nnɔ tien' li'ba unisaal, ki baa' ki lá kɔn' ti'ni, ki
teh tinimɔ̀nt cɛɛn, ki tɔkeh tigbɛmɔ̀nt baba. Ti laa' u'kpiɛke.
Ukpiɛke wà u'Baa Uwien de' wɔ wù, kimɛ u yé u'bubaabk nɛ.
15 San kun' u'bo imɔ̀n ki kpaande' ki ye: «N là lienh wɔn bo nɛ
ki teh wà li paan n'bo ní nnɔ cɛn' nni, kimɛ u là te ki laa' ba
laan maa' nni.»
16 U'nimɔ̀nt ni nɛ u de' ti'kɛ bupaabu, ki li liɛbe kí de tɛ bù kí
pukn. 17 Imɔ̀n, Moyis nɛ là de' tɛ *yiko. Tinimɔ̀nt nin tigbɛmɔ̀nt
tun wɔn, *Yesu Kristo nɛ baa' nin tù. 18 Uba ŋa kpele ki laa'
Wien. Ama u'Bijɛbaab wà yé Uwien ki te nin Uwien nnɔ nɛ
cère' ti bɛnde' wɔ.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya gbɛr
(Matie 3:1-12; Mark 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Sufmbɛ ya ciɛnb bà te Yerusalɛm ni nnɔ sɔn' bitɔtuɔrkaab
nin Lefi yaab† San saan, nɛ bi tɪ̂ niire' wɔ ki ye: «A yé ŋmɛ
nɛ?» 20 Nɛ San kun' imɔ̀n ki ye: «Min ŋa yé Uwien ya Nigɛndkɛ
Kristo.» 21 Nɛ bi liɛbe' ki niire' wɔ ki ye: «A nín yé ŋmɛ? A yé Eli
nɛ-ɛɛ?» Nɛ u ye: «Ma yé Eli.» Bi tí niire' wɔ ki ye: «A yé *Uwien
ya ñɔbonsɔknl wà li baa ní nnɔ nɛ-ɛɛ?» Nɛ u ye: «Hnhn.» 22 Nɛ
bi tí niire' wɔ ki ye: «A nín yé ŋmɛ nɛ? A bugbɛn tɔke tɛ a yé
udaan wà, ŋɔ tí bɛnde ti li tɪ̂ jiin bà sɔn' tɛ ní nnɔ kí ye bà.»
23 Nɛn saan nɛ San jiin' bɛ ki ye: «N yé
wà wuureh kupenpelku ni ki teh:
‹Tùɔre mɛn kí cubn Yonbdaan ya sɛn,› nnɔ nɛ.
*Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' nnɔ nɛ.»

24 Bi sɔn' binib bà San saan nnɔ ya biba là yé *Farisiɛnmbɛ
nɛ. 25 Bi liɛbe' ki niire' wɔ ki ye: «Ŋa yé Uwien ya Nigɛndkɛ
Kristo, ka yé Eli, ka yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà li baa ní nnɔ
mɔ la, bɛ nín tien' a siih binib Uwien ya ñunm-i?» 26 Nɛ u tɔke'
bɛ ki ye: «Min taah miñunm nɛ ki siih binib Uwien ya ñunm.
Ama uba te ni'siik ni, na bɛn wɔ. 27 U pɛ n'puoli bó ní nɛ, ama
ma kpɛ ń lore u'tacɛningbɛn mɔnɔn.»

28 Ni'kɛ là tien' Betani ya du ni nɛ, Sudɛn ya kpenpuol bó.
San là siih binib Uwien ya ñunm nɛn saan nɛ.

Yesu nɛ yé Uwien ya Pebuk

29 Kutaaku faa', San laa' *Yesu we ní u'saan, nɛ u ye: «Liike
mɛn, Uwien ya *Pebuk kà ñɛndeh uŋɛndun ya nib ya biɛre nnɔ
sɔ. 30 N là tɔke' wɔn ya gbɛr nɛ ki ye ujɛ uba pɛ n'puoli bó ní ki
cɛn' nni nnɔ, kimɛ u là te ki laa' ba laan maa' nni. 31 Min mɔnɔn

† **1:19** Lefi yaab yé binib bà là toreh bitɔtuɔrkaab Uwien ya duku ni nɛ.

ŋa là bɛn udaan wà nɛ, ama n baa' ki siih binib Uwien ya ñunm ŋɔ Israyɛl yaab nɛ ń bɛnde wɔ.»

32 Nɛ San tɔke' binib ki ye: «N laa' *Mifuoñaanm ñɛn' paaki
bó ki jiinh ní, ki naan unɛnjel, ki lá te u'bo. 33 Min mɔnɔn ŋa
là bɛn udaan wà nɛ, ama Uwien wà sɔn' nni ń li siih binib
u'ñunm nnɔ, nɛ tɔke' nni ki ye n li lɛ *Mifuoñaanm jiire' ní ki
lá te ujɛ uba bo. Wɔn nɛ li cère *Mifuoñaanm ń jiire ní binib
bo. 34 N laa', nɛ ki kun' imàn ki ye wɔn nɛ yé Uwien ya Bijɛ.»

Bà kpiɛ' ki tien' Yesu ya panpaankaab

35 Kutaaku faa', nɛ San tí te ni'saan nin u'panpaankaab bile.
36 U laa' *Yesu gèbreh, nɛ u caan' u'bo inun, ki ye: «Liike mɛn,
Uwien ya Pebuk sɔ.» 37 San ya panpaankaab bile nnɔ cii' u len'
nà, nɛ ki paan' *Yesu bo. 38 *Yesu jiɛbe', ki laa' bi pɛ u'bo, nɛ u
niire' bɛ ki ye: «Ni yíe ba?» Nɛ bi ye: «Rabi, a te lɛ saan-i?» Rabi
ya tingi si: Uwɔnwɔknl bii Cɛnbaa nɛ. 39 Nɛ u ye: «Dɛn mɛn, ni
li lɛ.» Ñì là te kutaajuɔku tikur tunan ya yo nɛ. Bi paan' u'bo
ki tǐ laa' u te nà saan, nɛ ki juore' u'saan ki tonde' ni'daali ya
wentunl.

40 Bijɛb bile bà là cii' San ya lenm ŋɔ ki paan' *Yesu bo nnɔ,
bi yih uba Andre, u yé Simɔn Piɛr ya ninjɛ. 41 U kpiɛ' ki jon' ki
tǐ laa' u'ninjɛ Simɔn nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Ti laa' Mɛsi.» Mɛsi ya
tingi si: Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ. 42 Nɛ ki taa' wɔ ki baa'
*Yesu saan. *Yesu caan' Simɔn bo inun, ki tɔke' wɔ ki ye: «Bi
yih ŋɛ Simɔn nɛ, San ya bijɛ. Bi ji li yih ŋɛ Sefas nɛ.» Sefas ya
tingi si: Litɛnpenl nɛ.

43 Kutaaku tí faa' nɛ *Yesu yíe wɔ ń jo Galile ya tinfɛnm bó.
U laa' Filip nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» 44 Filip nnɔ
yé Bɛtsayida ya du yɔ nɛ. Andre nin Piɛr mɔ yé nɛn bó yaab
nɛ. 45 Filip jon' ki tǐ laa' Natanayɛl nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Ti laa'
unil wà Moyis là kɛle' u'gbɛr Yiko ya gbɔnku ni nnɔ. *Uwien ya
ñɔbonsɔknb mɔ là len' u'gbɛr. Wɔn si: Nasarɛt ya Yesu, Yosɛf
ya bijɛ.» 46 Nɛ Natanayɛl niire' wɔ ki ye: «Nibonmɔnmɔnn li fre
kí ñɛ ní Nasarɛt ya du ni-ii?» Nɛ Filip tɔke' wɔ ki ye: «Dɛn kí tǐ
liike.»

47 *Yesu laa' Natanayɛl we ní u'saan, nɛ u ye: «Liike mɛn,
Israyɛl ya bol ya nil tenten sɔ, u yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ.» 48 Nɛ
Natanayɛl niire' wɔ ki ye: «A bɛn nni lɛ saan-i?» Nɛ *Yesu ye:
«A bi te bukɛnkɛnbu ni ma nnɔ n kpiɛ' ki laa' ŋɛ nɛ ki yaan Filip
yin' ŋɛ.» 49 Nɛ Natanayɛl ye: «Cɛnbaa, a mɔnbe ki yé Uwien ya
Bijɛ nɛ. A yé Israyɛl ya bɛrciɛn nɛ.» 50 Nɛ *Yesu ye: «N tɔke' ŋɛ ki
ye n laa' ŋɛ bukɛnkɛnbu ni ma nnɔ nɛ a teke' nni ki jin'. A li lɛ
miyɔkm ya bont tà yɛbe ki cɛn' niɛ nɔ.» 51 Nɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ
imàn nɛ, ni li lɛ kutaaku yɛ, kí lɛ Uwien ya tondb doh kutaaku
ki jiinh ní *Unil ya Bijɛ ya yul ya paaki.»

2

Bi tien' upiikuɔn uba Kana ya du ni

1 Wienta daali nɛ bi tien' upiikuɔn uba Kana ya du ni, Galile
ya tinfɛnm ni. *Yesu ya naa mɔ là te ni'saan. 2 Bi là yin' *Yesu
nin u'panpaankaab mɔ upiikuɔn nnɔ. 3 Midaam là pɔre', nɛ
*Yesu ya naa tɔke' wɔ ki ye: «Ba ji ŋmɔbe daam.» 4 Nɛ *Yesu
jiin' wɔ ki ye: «Upii, min nin sin tu lɛ nɛ? N'yo ŋa laan baa'-a!»
5 Nɛ u'naa tɔke' bitonsɔnb ki ye: «U ye ma la, ní tien nnɔ.»

6 Tɔ, icincɛnciɛn iluob iba là se ni'saan. Cin kɛ cin là li fre kí
teke tɛn icùɔn iniin bii icùɔn piik nin ile. *Sufmbɛ là kuonh i ya
cin ni nɛ miñunm ki taah ki sɔkreh bi'ba, ki paakeh iyaajɛbok
ye ma bo. 7 *Yesu tɔke' bitonsɔnb nnɔ ki ye: «Gbien mɛn icin yii
nɔ miñunm.» Nɛ bi gbien' i'kɛ miɛɛn. 8 Nɛ u ye: «Kon mɛn kí tĭ
de wà likeh kunacenku ya tùon.» Nɛ bi kon' ki tĭ de' wɔ, 9 ki
laa' miñunm nnɔ kpɛnde' midaam ŋɔ. Nɛ u wube' ki liike', ka
bɛn mĭ ñɛn' nà saan. Ama bitonsɔnb bà kon' ki tĭ de' wɔ nnɔ,
bɛn bɛn. Nɛ u yin' piicɛ, 10 ki tɔke' wɔ ki ye: «Wà kɛ ye wɔ ń
de midaam la, u kpɪ̀ɛreh ki dienh mà ŋmɛ nɛ. Binib ñun' ki tĭ
gbo' la, nɛ u ji dienh mà ŋa ŋmɛ ki gbien'. Sin sĭen' ma ŋmɛ ki tĭ
kɛnde' nɛ ki yùɔn' ki de'-a!»

11 Nɛn nɛ yé miyɔkm ya bonn nà *Yesu cin' ki tien' nɛ̀. U là
tien' miyɔkm ya bonn bugbɛn Kana ni nɛ, Galile ya tinfɛnm ni,
ki cère' binib laa' u ŋmɔbe ukpiɛke ma bo. Nɛ u'panpaankaab
teke' wɔ ki jin'.

12 Ni ya puoli bó nɛ wɔn nin u'naa nin u'ninjiɛb nin
u'panpaankaab jiire' Kapɛrnawum ya du bó, ki tĭ tien' ni'bó
iwenkàankɛ.

Yesu ŋɔre' ikpenkpend Uwien ya duku ya luo bo
(Matie 21:12-13; Mark 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Nĭ là sĭen' waamu nɛ *Sufmbɛ ya Pak ń jele, nɛ *Yesu
don' Yerusalɛm bó, 14 ki tĭ kɔn' Uwien ya duku* ya luo bo,
ki laa' binib te u'bo. Biba kuɔreh inɛ nin ipe nin inɛnjel,
bitɔb kpendeh ilike. 15 Nɛ u taa' iŋmi ki tien' unalɛbe yaam,
ki ŋɔre' biwɛnkuɔrb nnɔ nin bi'pe nin bi'nɛ nnɔ kɛ ki ñɛn'
saali, ki kpɛnkpiɛn' bilikkpendb nnɔ ya like, ki tuture' bi'teb ki
gbɔ̀gbɔ̀be'. 16 Nɛ ki tɔke' binɛnjekuɔrb nnɔ ki ye: «Ñɛn mɛn ni'kɛ
niɛ saan! Ni la taa n'Baa ya duku kí tien kukpenkpendduku.»
17 Nɛ u'panpaankaab tiɛre' ki ye nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni
ki ye: «Uwien, n'nun món a'duku ya gbɛr bo cɛɛn, nɛ nĭ siɛnh
n'fɛ̀l ni tɛn umu.»

18 Nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb niire' wɔ ki ye: «A li tien mi lɛ yɔkm
ya bonn kí wuɔn tɛ kí ye a ŋmɔbe usɛn á tien a teh nà nɔ?» 19 Nɛ
u ye: «We mɛn Uwien ya duku kuu, ŋɔ ń taa iwien ita kí liɛbe

---

* **2:14** Liike Matie 12:5; Mark 11:11; Luk 2:27.

kí mɛ kù.» 20 Nɛ bi ye: «Bi taa' ibin pinan nin iluob nɛ ki mɛn' Uwien ya duku kuu nɔ, nɛ sin ye a li taa iwien ita kí liɛbe kí mɛ kù-uu?» 21 Ama *Yesu lienh Uwien ya duku kùa bó nnɔ, u niireh u'gbɛnɛnt nɛ. 22 Uyo wà u mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ, nɛ u'panpaankaab tiɛre' ki ye u là len' nnɔ. Nɛ ki teke' nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nin *Yesu ya lenm ki jin'.

Yesu bɛn nà te unil ya fɛ̀l ni

23 *Yesu là te Yerusalɛm ni nɛ Pak ya nacenku nnɔ ya yo, ki tien' miyɔkm ya bont, binib laa', nɛ bà yɛbe teke' wɔ ki jin'. 24 Ama wɔn ŋa du bi'bo, kimɛ u bɛn binib kɛ ya yɛnmaale. 25 Wa nuunh uba ń tɔke wɔ unil ya gbɛr. Kimɛ wɔn bugbɛn bɛn nà te unil ya fɛ̀l ni.

3

Yesu nin Nikodɛm ya gbɛr

1 Ujɛ uba là te bi yih wɔ Nikodɛm, u yé *Farisiɛnmbɛ ya cɛkl ya nil nɛ, ki yé Sufmbɛ ya ciɛnb ya uba. 2 U baa' *Yesu saan kuñɔnku ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti bɛn ki ye Uwien nɛ sɔn' ŋɛ ní á lá wɔkn tɛ, kimɛ Uwien ŋa te nin nil la, wa ń fre kí tien yɔkm ya bont tɛn a teh ma bo nɔ.» 3 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, ba maa' unil wà ki lere' la*, udaan ŋa ń fre kí lɛ Uwien ya bɛl.» 4 Nɛ Nikodɛm ye: «Unil tien' uciɛn la, bi li tien mila kí maa wɔ kí lere? U li fre kí liɛbe kí kɔ u'naa ya benku ni ŋɔ bɛ ń maa wɔ kí lere-ee?» 5 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, ba maa' nil wà miñunm nin *Mifuoñaanm ni la, udaan ŋa ń fre kí kɔ Uwien ya bɛl ni. 6 Unisaal maa' nà la, nĭ yé unisaal nɛ. *Mifuoñaanm maa' nà la, nĭ yé *Mifuoñaanm yaann nɛ. 7 La cère n tɔke' ŋɛ ma ki ye nĭ kpɛ bɛ ń maa nɛ kí lere nnɔ ń cuo ŋɛ miyɔkm. 8 Mitafaam† joh mĭ yíe nà bó nɛ, nɛ a ciih mi'waaku bó, ka bɛn mĭ ñɛn' nà, ki niireh nin mĭ joh nà. Unil wà kɛ *Mifuoñaanm maa' wɔ la, u'mɔ yaam te nnɔ nɛ.»

9 Nɛ Nikodɛm niire' wɔ ki ye: «Nì li tien mila kí tien-i?» 10 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «A yé unil wà wɔknh Israyɛl yaab Uwien ya gbɛr, nɛ ka bɛn n len' nà nɔ ya tingi-ii? 11 N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, ti lienh ti bɛn nà nɛ, ki kundeh imɔ̀n ti'nun laa' nà bo, nɛ na teknh ti'mɔ̀nkun ki jinh. 12 N tɔkeh nɛ uŋɛndun wuu ni ya gbɛr, nɛ na teknh tù ki jinh. N tɔke' nɛ paaki bó yaar la, ni li tien mila kí teke tù kí ji? 13 Unil ya Bijɛ wà ñɛn' paaki bó ki jiire' ní ŋa ńí la, uba ŋa don' paaki bó.

14 «Bi li fin Unil ya Bijɛ paaki bó tɛn Moyis là fin' ma uwɛ udɔ bo ki caan' kupenpelku ni nnɔ nɛ, 15 ŋɔ unil wà kɛ teke' wɔ ki

* **3:3** Grɛkmbɛ ya lenm ya ñɔbonl là teh kí maa kí lere nnɔ li fre kí ye kí maa paaki bó mɔ. † **3:8** Grɛkmbɛ ya lenm ya ñɔbonl là teh Mifuoñaanm nnɔ li fre kí ye mitafaam mɔ.

jin' la, wɔ ń lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.» 16 Imɔ̀n, Uwien yíe
uŋɛndun ya nib ki gbien', nɛ ki taa' u'Bubaabk ki de' ŋɔ wà kɛ
teke' wɔ ki jin' la, u la kpo kí juore fɛnm, ama wɔ ń lɛ *limiɛl là
ŋa ŋmɔbe gbenm. 17 Kimɛ Uwien ŋa sɔn' ní u'Bijɛ uŋɛndun ni
wɔ ń lá biin uŋɛndun ya nib, u sɔn' wɔ ní wɔ ń lá ŋmiɛn bɛ nɛ.
18 Wà kɛ teke' wɔ ki jin' la, Uwien ŋa ń biin wɔ. Ama wà kɛ ŋa
teke' wɔ ki jin' la, Uwien biin' wɔ ŋɔ, kimɛ wa teke' wɔn Uwien
ya Bubaabk ki jin'. 19 Uwien ñïikeh nà bo sɔ ki biindeh binib:
kuwenwenku baa' uŋɛndun ni, nɛ binib yíe licinñunl ki cɛn'
kuwenwenku, kimɛ bi'tùon bre nɛ. 20 Wà kɛ teh nà bre nɛn
kuwenwenku nɛ, ka yíe wɔ ń nɛkn kù, kimɛ u jie u'tùonbiɛrɛ
nnɔ li ñɛ upaan bo nɛ. 21 Wà kɛ teh nà mɔn joh kuwenwenku
ni nɛ, nɛ binib ń lɛ u'tùon kí bɛnde kí ye u teh Uwien yíe nà nɛ.

San len' Yesu ya gbɛr ma bo

22 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu nin u'panpaankaab jon' Sude
ya tinfɛnm ni, ki tĭ te ni'bó, nɛ u siih binib Uwien ya ñunm.
23 San mɔ là siih binib Uwien ya ñunm, Ɛnɔn ya du ni nɛ, kimɛ
miñunm là yɛbe ni'saan. Udu nnɔ kpieke Salim ya du nɛ.
Binib là bàareh u'saan, nɛ u siih bɛ Uwien ya ñunm. 24 U ya
yo ki laa' ba laan là cuo' San ki tĭ pɛkn'.

25 San ya panpaankaab findeh nin Suf uba bi sɔkreh bi'ba ki
paakeh iyaajɛbok ye ma bo nnɔ bo nɛ. 26 San ya panpaankaab
baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, unil wà là te a'saan Sudɛn ya
kpenpuol bó, a tɔke' binib u'gbɛr nnɔ, u'mɔ ji siih binib Uwien
ya ñunm nɛ, nɛ binib kɛ ji joh wɔn saan.» 27 Nɛ San tɔke' bɛ ki
ye: «Nil ŋa ń fre kí li ŋmɔbe niba ŋɔ Wien ŋa de' wɔ nɛ̀. 28 Ninbi
bugbɛn yé n'mɔ̀nkunb ki ye n là len' ki ye min ŋa yé Uwien
ya Nigɛndkɛ *Kristo, ama Uwien sɔn' nni ń liere wɔn nɛ usɛn.
29 Ujɛ kuɔndeh upii la, wɔn si upii. Piicɛ ya jɔ wɔn te ugbɛ nɛ ki
cengeh u'jɔ bó. U tĭ cii' u'jɔ ya niɛke bó uyo wà la, nɛ u'yɛnm ń
sɔnge cɛɛn. N'mɔ ŋmɔbe u ya yɛnsɔnge nɛ ki tĭ gben'. 30 Nì kpɛ
wɔn *Kristo ya yel ń li tùɔreh ki kpienh, nɛ n'yaal ń li sondeh.»

Unil wà ñɛn' paaki bó ni ya gbɛr

31 Wɔn wà ñɛn' paaki bó ní nnɔ nɛ cɛn' nà kɛ te. Unil wà ñɛn'
uŋɛndun ni yé uŋɛndun ya nil nɛ, ki lienh uŋɛndun ya lenm.
Unil wà ñɛn' paaki bó ní nɛ cɛn' nà kɛ te. 32 U kundeh imɔ̀n u
laa' nà nin u cii' nà bo nɛ. Ama uba mɔnɔn ŋa teke' u'mɔ̀nkun
nnɔ. 33 Wà kɛ teke' u'mɔ̀nkun nnɔ la, u tuo' ki ye Uwien yé
ugbɛmɔ̀ndaan nɛ. 34 Unil wà Uwien sɔn' wɔ ní nnɔ lienh wɔn
Uwien ya gbɛr nɛ, kimɛ Uwien taa' *u'Fuoñaanm ki de' wɔ ki tĭ
gben' nɛ. 35 Uwien Baa yíe u'Bijɛ, nɛ ki taa' nà kɛ te ki ŋukn' wɔ.
36 Wà teke' Uwien ya Bijɛ ki jin' la, u ŋmɔbe limiɛl là ŋa ŋmɔbe
gbenm nɛ. Ama wà ŋa tuo' ki teke' Uwien ya Bijɛ ki jin' la, wa
ń lɛ limiɛl nnɔ. Uwien ya mutuol li tuu ki te u'bo nɛ.

4

Yesu nin Samari ya pii uba ya gbɛr

1 *Yesu cii' binib tɔke' *Farisiɛnmbɛ ki ye u teh binib
u'panpaankaab ki siih bɛ Uwien ya ñunm ki cɛn' San. 2 Imɔ̀n,
*Yesu bugbɛn ŋa là siih nib Uwien ya ñunm. U'panpaankaab
nɛ là siih bɛ. 3 *Yesu cii' bi lienh nnɔ ma nnɔ nɛ u siere' Sude
ya tinfɛnm ni, ki liɛbeh Galile ya tinfɛnm bó. 4 U joh Galile la,
u li ñɛ *Samari ya tinfɛnm ni nɛ.

5 U tĭ baa' Samari ya du uba ni, bi yih wù Sikar. Sakɔb là
de' u'bijɛ Yosɛf bukpàabu bùa nnɔ ŋa fɔke nin ni'saan. 6 Sakɔb
ya ñunbunl te nɛn saan nɛ. *Yesu cuon' ki jii', nɛ ki kɛ̀le'
liñunbunl nnɔ ya ñɔgbel bo. Nĭ là tuo kuwensiiku ya yo nɛ.

7 Samari ya pii uba baa' wɔ ń lun miñunm, nɛ *Yesu tɔke' wɔ
ki ye: «Pu nni miñunm ń ñu.» 8 U ya yo ki laa' u'panpaankaab
jon' udu ya benku ni bɛ ń tĭ dɛ tijier.

9 Nɛ upii nnɔ ye: «Kí ye bɛ bo? Sin Suf mɔ lá miɛh min Samari
ya pii miñunm-ii?» U len' nnɔ, kimɛ Sufmbɛ ŋa là nɛkndeh
Samari yaab.

10 Nɛ *Yesu ye: «A bi bɛn Uwien ya paabu, ki tí bi bɛn wà
miɛh ŋɛ miñunm nɔ la, sin nɛ bi li miɛ wɔ, nɛ u bi li de ŋɛ
mifuobm ya ñunm.*» 11 Nɛ upii nnɔ ye: «Cɛnbaa, ŋa ŋmɔbe
bonlunkaann, liñunbunl nnɔ mɔ ñɔ, a li lɛ mifuobm ya ñunm
nnɔ lɛ saan-i? 12 Ti'yaajɛ Sakɔb nɛ là de' tɛ liñunbunl liɛ nɔ.
Wɔn nin u'bijiɛb nin u'wɛnt kɛ là ñun' li'ñunm. Sin nɛ cɛn'
wɔn-ii?» 13 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Wà kɛ ñuh miɛ ya ñunm
la, uñuñun li liɛbeh ki coh wɔ nɛ. 14 Ama wà kɛ li ñu n li de
wɔ miñunm mà nnɔ, ñuñun ŋa ji li cuo wɔ fiebu. N li de wɔ
miñunm mà nnɔ li te tɛn liñunbunl nɛ u'ni, kí li dienh wɔ limiɛl
là ŋa ŋmɔbe gbenm.» 15 Nɛ upii nnɔ ye: «Cɛnbaa, de nni mi ya
ñunm, ñuñun ji la cuo nni ŋɔ n ji la bàareh niɛ saan ki luh.»

16 Nɛ *Yesu ye: «Jo kí tĭ yin a'cɛ kí liɛbe ní.» 17 Nɛ u ye: «Ma
ŋmɔbe cɛ.» Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «A ye ŋa ŋmɔbe cɛ ma nɔ,
nĭ yé imɔ̀n nɛ. 18 Kimɛ a kun' ticɛr ki tĭ dukn' jɛb binŋun nɛ. A
ji te ujɛ wà saan fɛnfɛnnɔ nɔ ŋa yé a'cɛ. A len' ma nɔ, a tɔke'
tigbɛmɔ̀nt nɛ.» 19 Nɛ upii nnɔ ye: «Cɛnbaa, n bɛnde' ki ye a
yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ. 20 Tinbi Samari yaab ya yaajɛb
puke' Uwien lijuɔl liɛ bo nɛ, nɛ ninbi *Sufmbɛ ye bi li pukeh
Uwien nà saan si: Yerusalɛm ni nɛ.»

21 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Upii, teke kí ji kí ye, uyo we ní,
nib ŋa ji lá li pukeh Baa Uwien lijuɔl liɛ bo, ka ji li pukeh wɔ
Yerusalɛm mɔ ni. 22 Ninbi Samari yaab pukeh Uwien, nɛ ka
bɛn wɔ. Tinbi *Sufmbɛ wɔn, ti bɛn wɔ, nɛ ki pukeh wɔ. Kimɛ
wà li ŋmiɛn binib kɛ ñɛn' *Sufmbɛ ni nɛ. 23 Uyo we ní, nɛ nĭ

---

* **4:10** Grɛkmbɛ ya lenm ya ñɔbonl là te mifuobm ya ñunm nnɔ li fre kí ye miñunbungkaam mɔ.

yé fɛnfɛnnɔ nɛ, bipupukmɔ̀nb li pukeh Baa Uwien bi'fɛ̀l ni nɛ imɔ̀nmɔ̀n. Kimɛ Uwien nuunh bi ya nib ya bol nɛ bɛ ń li pukeh wɔ. 24 Uwien ŋa ŋmɔbe gbɛnɛnt, ba lɛnh wɔ. Binib bà kɛ pukeh wɔ nnɔ li pukeh wɔ bi'fɛ̀l ni† nɛ imɔ̀nmɔ̀n.» 25 Nɛ upii nnɔ ye: «N bɛn ki ye Uwien ya Nigɛndkɛ, wà bi yih wɔ *Kristo nnɔ, li baa ní. U lá baa' la, u li tɔke tɛ tibont kɛ ya tingi.» 26 Nɛ *Yesu ye: «Min wà lienh ŋɛ nɔ, n yé wɔn nɛ.»

27 U ya yo nɛ u'panpaankaab liɛbe' ní. Bi laa' wɔn nin upii tɔkeh tigbɛr ma nnɔ nɛ nǐ cuo' bɛ miyɔkm, ama uba ŋa kaabe' ki niire' wɔ ki ye: «A yíe ba u'saan-i?» Bii «A tɔkeh wɔ bɛ ya gbɛr-i?»

28 Nɛn saan nɛ upii nnɔ taa' u'cuɔl ki sien', ki jon' udu ya benku ni, ki tǐ tɔke' binib ki ye: 29 «Dɛn mɛn kí tǐ liike ujɛ wà tɔke' nni n tien' nà kɛ nɔ-a! Wa lii yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo-oo?» 30 Nɛ bi ñɛn' udu ni ki joh *Yesu bó.

31 Upii nnɔ liɛbe' udu bó uyo wà nnɔ, nɛ *Yesu ya pan-paankaab gbáanh wɔ ki teh: «Cɛnbaa, ji tijier.» 32 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N ŋmɔbe tijier tuba ń ji na bɛn tù.»

33 Nɛ u'panpaankaab niireh tɔb ki teh: «Uba nɛ nín tuke' tijier ki lá de' wɔ bii?» 34 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'jier si ń tien wà sɔn' nni ní yíe nà nɛ, kí sɔn u'tuonl kí tǐ gben. 35 Ninbi pɔh mikpɛnjɛnm ki teh: ‹Nǐ sǐen' iŋmaale inan nɛ nɛ̀ ń kpaan tikpɛjier ya taanm.› Ama min tɔkeh nɛ nɛ: yaare mɛn kí liike, tikpɛjier ben' ki kpaan' mitaanm ŋɔ. 36 Wà taakeh tikpɛjier teknh u'paaku nɛ, ki taakeh ni'kɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm bo. Nɛn nɛ li cère wà buuh nin wà taakeh kɛ ń li ŋmɔbe uyɛnsɔnge. 37 Mikpɛnjɛnm mà teh: ‹Uba buuh, nɛ utɔ taakeh› nnɔ yé imɔ̀n nɛ. 38 Kimɛ n sɔn' nɛ ní tǐ taan tikpɛjier tà na jɛ̀nde' tu'bo nɛ. Biba nɛ jɛ̀nde' ki sɔn', nɛ ninbi jondeh bi'tontonku bo.»

39 Upii nnɔ tɔke' Samari ya tinfɛnm yaab ki ye *Yesu tɔke' wɔ u tien' nà kɛ ma nnɔ nɛ bi teke' *Yesu ki jin' ki yɛbe, 40 ki baa' u'saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń juore bi'saan, nɛ u tien' nin bɛ iwien ile. 41 Binib teke' wɔ ki jin' wɔn bugbɛn ya lenm bo ki yɛbe ki cɛn' bà teke' wɔ ki jin' upii nnɔ ya lenm bo nnɔ. 42 Nɛ bi tɔke' upii nnɔ ki ye: «Na ji yé a ya lenm baba bo nɛ ti teke' wɔ ki jin'. Tinbi bugbɛn cii' u len' ma bo, ki bɛnde' ki ye u mɔnbe ki yé uŋɛndun ya Ŋmiɛnl nɛ.»

Yesu cère' utonsɔnciɛn uba ya buk faake'

43 Iwien ile nnɔ gɛ̀bre', nɛ *Yesu ñɛn' ni'saan ki jon' Galile ya tinfɛnm ni. 44 Wɔn bugbɛn nɛ là len' ki ye *Uwien ya ñɔbonsɔknl kɛ ñɔbonsɔknl ya tiɛma du ni yaab nɛ ŋa boh wɔ. 45 Ama u tǐ baa' Galile ya tinfɛnm ni ma nnɔ, bi teke' wɔ kucènku mɔnmɔnm nɛ, kimɛ bi'mɔ là jon' Yerusalɛm bɛ ń tǐ jele

† **4:24** Grɛkmbɛ ya lenm ya ñɔbonl là teh bi'fɛ̀l ni nnɔ li fre kí ye Mifuoñaanm ya tuɔm bo mɔ.

kunacenku ma nnɔ, bi là laa' u tien' nà kɛ kunacenku nnɔ ya yo.
46 U liɛbe' ki baa' Kana ya du ni, Galile ya tinfɛnm ni,
u là cère' miñunm kpɛnde' midaam nà saan nnɔ. Gob-
ina ya tonsɔnciɛn uba te Kapɛrnawum ya du ni u'bijɛ bun.
47 Utonsɔnciɛn nnɔ cii' *Yesu ñɛn' Sude ya tinfɛnm bó ki baa'
Galile ya tinfɛnm ni, nɛ u baa' ki gbáan' *Yesu ki ye wɔ ń jo
u'den, kí cère u'bijɛ ń faake, kimɛ u benh wɔ ń kpo nɛ. 48 Nɛ
*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Na laa' yɔkm ya dĭɛku nin yɔkm ya bonn
la, na lĭ li teke nni kí ji-a!» 49 Nɛ utonsɔnciɛn nnɔ tɔke' wɔ ki ye:
«Yonbdaan, jo n'den tonm! A taande' la, a li tĭ baa kí lɛ n'buk
nnɔ kpo'-a.» 50 Nɛ *Yesu ye: «Li kunh, a'bijɛ faake'-a.»
Ujɛ nnɔ teke' *Yesu tɔke' wɔ nà nnɔ ki jin', nɛ ki liɛbe' ki kùnh.
51 U kùnh ma nnɔ nɛ u'tonsɔnb tuobe' wɔ usɛn ni ki tɔke' wɔ ki
ye: «A'bijɛ faake'-a.»
52 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «U lɛ yo ba nɛ u'gbɛnɛnt tunge'?» Nɛ
bi tɔke' wɔ ki ye: «Wenli kutaajuɔku kukurku kuba ya yo nɛ
u'gbɛnɛnt wun sɔnge'.» 53 Nɛ ujɛ nnɔ bɛnde' ki ye u ya yo nɛ
*Yesu wun tɔke' wɔ ki ye u'bijɛ faake' ŋɔ. Nɛn saan nɛ wɔn nin
u'den yaab kɛ teke' *Yesu ki jin'.
54 Nɛn nɛ tien' miyɔkm ya bonlienn nà *Yesu tien' nè uyo wà
u ñɛn' Sude ya tinfɛnm ni, ki liɛbe' ní Galile ya tinfɛnm ni nnɔ.

5

Ujɛ uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cère' u faake'

1 Ni ya puoli bó nɛ Sufmbɛ ya nacenku kuba te Yerusalɛm ni,
nɛ *Yesu don' ni'bó. 2 Bi là lùke' kujɛbieku kuba Yerusalɛm ni,
kù te bi yih nà saan ipe ya nañɔbu nnɔ. *Sufmbɛ ya lenm ni, bi
yih kujɛbieku nnɔ Bɛtsata nɛ. Tininbont tuŋun là se ki guɔn' kù.
3 Biwiɛnb dɔdɔ tininbont nnɔ ni ki yɛbe. Biba yé ijùɔn, bitɔb yé
idiɛn, bitɔb mɔ ya nuɔ nin bi'tàan kɛ faan'. [Bi'kɛ là dɔ ki gu
uyo wà miñunm li jènge nɛ. 4 Kimɛ uyo uba la, Uwien ya tond
uba tĭ ń jiire ní nɛ kí lá kɔ kujɛbieku nnɔ ni, kí kùkùre miñunm.
Uyo wà u baa' ki lá kùreh uwiɛn wà kpiɛ' ki kɔn' la, u bun iwĭɛn
yà kɛ la, u li faake nɛ.]* 5 Ujɛ uba mɔ là te ni'saan ki bun ibin
pita nin iniin. 6 *Yesu laa' u dɔ, nɛ u bɛnde' ki ye u bunge' nĭ
wuɔke'-a. Nɛ u niire' wɔ ki ye: «A yíe á faake-ee?» 7 Nɛ uwiɛn
nnɔ jiin' wɔ ki ye: «Yonbdaan, miñunm lá jèngeh la, ma ŋməbe
nil wà li taa nni kí kuɔn mi'ni. N benh ń kɔ la, nɛ uba ń kpiɛ
nin nni kí kɔ.» 8 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Fii, kí yuure a'nagɛnl,
kí li cuonh.» 9 Nɛ u faake' i ya tàan bo, ki yuure' u'nagɛnl, ki
cuonh.
Ni'daali là yé *Saba ya daali nɛ. 10 Nɛn bo nɛ *Sufmbɛ ya
ciɛnb tɔke' ujɛ wà faake' nnɔ ki ye: «Dinnɔ yé *Saba ya daali

* **5:4** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 5:3b-4 ŋa te tu'ni.

nɛ, ŋa ŋmɔbe sɛn a yuure' a'nagɛnl kí tuke.» 11 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ujɛ wà cère' n faake' nnɔ, wɔn nɛ ye ń yuure n'nagɛnl kí li cuonh.» 12 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «U lɛ daan nɛ ye á yuure a'nagɛnl kí li cuonh-i?»

13 Nɛ ujɛ wà faake' nnɔ ŋa bɛnde' unil wà nɛ, kimɛ linigol là te ni'saan ma nnɔ wa bɛnde' *Yesu taa' nà bó.

14 Uyo uba nɛ *Yesu lá laa' wɔ Uwien ya duku ya luo bo, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Liike, fɛnfɛnnɔ a faake'-a! A la ji ń tien biɛre ŋɔ ijɛnd yà cɛn' yiɛ nɔ la tu ŋɛ.» 15 Nɛ ujɛ nnɔ jon' ki tĭ tɔke' *Sufmbɛ ya ciɛnb ki ye *Yesu nɛ cère' u faake'. 16 Nɛn bo nɛ Sufmbɛ ya ciɛnb cin' ki kɔnh nin Yesu, kimɛ u cère' unil faake' *Saba ya daali. 17 Ama *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «N'Baa sɔnh itùon nɛ haali nin fɛnfɛnnɔ, nɛ n'mɔ sɔnh.» 18 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ nɛ Sufmbɛ ya ciɛnb tùɔreh ki nuunh bɛ ń ku wɔ. Na yé u saa' *Saba ya daali ya kuɔl baba nɛ bi nuunh bɛ ń ku wɔ, kimɛ u yin' Uwien wɔn bugbɛn ya Baa ma nnɔ u taa' u'ba ki kpaan' Uwien nɛ.

Uwien de' u'Bijɛ mituɔm

19 Nɛn saan nɛ *Yesu liɛbe' ki tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, Uwien ya Bijɛ ŋa ń fre kí tien niba u'ba bo. U laa' u'Baa teh nà nnɔ, u'mɔ teh nɛn nɛ. U'Baa teh nà nnɔ, u'mɔ teh nɛn nɛ, 20 kimɛ Baa yíe u'Bijɛ, nɛ ki wuɔn' wɔ u teh nà kɛ. U li wuɔn wɔ itùon yà cɛn' yiɛ nɔ, ŋɔ nɛ̀ ń tùɔre kí cuo nɛ miyɔkm. 21 Uwien Baa mɛkreh bitɛnkpiib, ki cèreh bi fuobe ma nnɔ, nnɔ nɛ u'Bijɛ mɔ li cère u yíe bà nnɔ ń li fuobe. 22 Uwien Baa ŋa buh nil uba buur, u cèbe' u'Bijɛ nɛ tibuur kɛ, 23 ŋɔ binib kɛ ń kpiɛke u'Bijɛ tɛn bi kpiɛkreh u'Baa ma bo. Unil wà kɛ ŋa kpiɛke' Uwien ya Bijɛ la, wa kpiɛke' u'Baa wà sɔn' wɔ ní nnɔ mɔ nɛ.

24 «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil wà kɛ cii' n'gbɛr, ki teke' wà sɔn' nni ní ki jin' la, u laa' limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ. Uwien ŋa ń biin udaan. U ñɛn' mikuum ni nɛ, ki kɔn' mifuobm ni. 25 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, uyo we ní, nɛ nĭ yé fɛnfɛnnɔ nɛ, bitɛnkpiib li cii Uwien ya Bijɛ ya niɛke bó. Bà li cii nnɔ li lɛ limiɛl. 26 Baa yé limiɛl ya daan ma nnɔ nɛ ki cère' u'Bijɛ mɔ yé limiɛl ya daan, 27 ki de' wɔ ufaa wɔ ń bu binib tibuur, kimɛ u yé Unil ya Bijɛ nɛ. 28 La cère mɛn niɛ kɛ ń cuo nɛ miyɔkm. Uyo we ní, binib bà kɛ te ikul ni nnɔ li cii u'niɛke bó, 29 kí ñɛ ní. Bà sɔn' lituonmɔnmɔnl nnɔ li mɛkre kí lɛ limiɛl, nɛ bà sɔn' itùonbiɛrɛ nnɔ mɔ li mɛkre ŋɔ Uwien ń bu bɛ tibuur.»

Nà wɔngeh ki teh Yesu mɔnbe ki ñɛn' nĭ u'Baa Uwien saan

30 «Ma ń fre kí tien niba n'ba bo. N buh binib tibuur n'Baa ye ma bo nɛ. N'buur cuube nɛ, kimɛ ma nuunh n yíe nà, n nuunh wà sɔn' nni ní nnɔ yíe nà nɛ. 31 N kundeh n'ba bo imɔ̀n la, na ń tuo n'mɔ̀nkun nnɔ. 32 Uba nɛ kundeh n'bo imɔ̀n, nɛ n bɛn ki ye u lienh n'bo nà nnɔ, yé imɔ̀n nɛ. 33 Ninbi bugbɛn là

sɔn' ni'tondb San saan, nɛ u tĭ len' n'bo tigbɛmɔ̀nt. 34 Na yé n nuunh unil ya mɔ̀nkun nɛ cère' n tiɛre' nɛ San ya gbɛr. N lienh nnɔ ŋɔ ní ŋmɛre nɛ. 35 San là te tɛn lifrl là bi sɛ' lɛ̀ lĭ wendeh nɛ. Ninbi bugbɛn là tuo' ki pokn' u'wenwenku ni uyo uba. 36 Ama niba kundeh n'bo imɔ̀n, ki cɛn' San ya mɔ̀nkun. Nɛn si: n'Baa de' nni itùon yà nnɔ n sɔnh yɛn nɛ, nɛ n li sɔn yɛ̀ kí tĭ gben nɛ. Itùon bugbɛn nɛ wɔngeh ki teh n'Baa nɛ sɔn' nni ní. 37 N'Baa wà sɔn' nni ní nnɔ, wɔn bugbɛn kundeh n'bo imɔ̀n nɛ. Ama na cii' u'niɛke bó, ka laa' wɔ mɔ. 38 U'gbɛr ŋa te ni'fɛ̀l ni, kimɛ na teke' u sɔn' wà ní nnɔ ki jin'. 39 Ni tùɔreh ki fiinh *Uwien ya gbɔnku, ki maaleh ki teh, ni li lɛ kun ni nɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Kugbɔnku nnɔ nɛ kundeh n'bo imɔ̀n. 40 Nɛ na yíe ní baa n'saan kí lɛ limiɛl nnɔ.

41 «Na yé n nuunh ukpiɛke binib saan nɛ. 42 Ama n bɛn nɛ, ninbi ŋa ŋmɔbe Wien ya yíem ni'fɛ̀l ni. 43 Min baa' n'Baa ya yel bo nɛ, nɛ na teke' nni. Ama unil baa' wɔn bugbɛn ya yel bo la, ni teknh wɔ nɛ. 44 Ni yíe ní li kpiɛkreh tɔb nɛ, ka nuunh kpiɛke wà ñɛh ní Uwien baba saan nnɔ. Nɛn bo, ni li tien mila kí teke nni kí ji? 45 Ni la maaleh ki teh min nɛ li biin nɛ n'Baa saan. Ni du Moyis wà bo nnɔ, wɔn nɛ li biin nɛ. 46 Ni bi teke' Moyis ki jin' la, ni bi li teke n'mɔ kí ji nɛ, kimɛ Moyis là kɛle' n ya gbɛr nɛ. 47 Na teke' Moyis kɛle' nà nnɔ ki jin' ma nnɔ, ni li tien mila kí teke n'gbɛr kí ji?»

6

Yesu jin' linigociɛnl liba
(Matie 14:13-21; Mark 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu puore' Galile ya ñunciɛnm mà bi liɛbe' ki yih mɛ̀ Tiberiyad ya ñunciɛnm nnɔ. 2 Binib laa' u teh miyɔkm ya bont, ki cèreh biwiɛnb faakreh ma nnɔ nɛ bi pɛ u'bo ki yɛbe. 3 Nɛ *Yesu nin u'panpaankaab don' lijuɔl ki tĭ kɛ̀le'. 4 Nĭ là sĭen' waamu nɛ *Sufmbɛ ya Pak ń jele. 5 *Yesu yaare' ki laa' binib we ní u'saan ligol, nɛ u niire' Filip ki ye: «Ti li dɛ tijier lɛ saan ŋɔ binib biɛ ń ji?» 6 Wɔn bugbɛn là bɛn u li tien ma bo, nɛ ki niire' Filip ŋɔ wɔ ń cii u li len kí ye bà. 7 Nɛ Filip jiin' wɔ ki ye: «Ti taa' iwien kobiile ya tuonl ya paaku mɔnɔn ki dɛ' tijier la, ta ń baa unil kɛ ń lɛ finfiimu kí ji.»

8 Nɛ u'panpaankaab ya uba, bi yih wà Andre u yé Simɔn Piɛr ya ninjɛ nnɔ tɔke' *Yesu ki ye: 9 «Kibujɛbuk kiba te niɛ saan ki ŋmɔbe kpɔnɔ uŋun nin mujɛnwawaamu mule ama binib biɛ yɛbe ki kpɛ ma nɔ, nĭ li tien bɛ ba?»

10 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Cère mɛn binib nnɔ kɛ ń kɛ̀le.» Timɔsɔngt là yɛbe ni'saan, nɛ bi kɛ̀le' tu'bo. Bijɛb là li baa tɛn itur iŋun. 11 *Yesu yuure' kpɔnɔ nnɔ, ki faare' Uwien, ki gbiire' binib nnɔ, nɛ ki tien' nnɔ mujɛnwawaamu nnɔ mɔ. U

là de' bi'kɛ bi yíe ma bo nɛ. 12 Bi'kɛ ŋmɔn' ki gbo', nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye bɛ ń tantaan tijenjent tà sïen' nnɔ ŋɔ niba la ñɛnde. 13 Bi tantaan' binib nnɔ ŋmɔn' kpɔnɔ uŋun nnɔ ki gbo' tijenjent tà sïen nnɔ, ki gbien' ikpɛncub piik nin ile.

14 Binib nnɔ laa' *Yesu tien' miyɔkm ya bonn nnɔ ma nnɔ nɛ ki ye: «Ujɛ wuɔ mɔnbe ki yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà li baa uŋɛndun wuu ni nnɔ nɛ.» 15 *Yesu bɛnde' ki ye bi nuunh bɛ ń cuo wɔ kí tien bi'bɛr, nɛ ki siere' bi'saan, ki liɛbe' ki don' lijuɔl u'baba.

Yesu cuonh miñunm bo
(Matie 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Kutaajuɔku juɔre' ma nnɔ nɛ u'panpaankaab bure' miñunciɛnm bó, 17 ki tï kɔn' buñɛrbu, ki joh miñunciɛnm ya kpenpuol, Kapɛrnawum ya du bó. Nï biire' ki laa' *Yesu ŋa laan baa' bi'saan. 18 Kutafaaku fii' ki joh ki gbiekeh, nɛ iñungbegbel fih. 19 Bi kùre' buñɛrbu ki baa' kɔnsini uŋun bii uluob, nɛ ki laa' *Yesu cuonh miñunm bo ki nɛkndeh buñɛrbu nnɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ. 20 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Min nɛ. La sɛn mɛn jɛwaanbu.» 21 U len' nnɔ ma nnɔ bi'yɛnm sɔnge nɛ bi taa' wɔ buñɛrbu nnɔ ni. Nɛ i ya tàan bo bi pɔk ki baa' ugbɛ, bi li ñɛ nà saan buñɛrbu ni.

Linigol nuunh Yesu

22 Kutaaku faa', nɛ linigol là juore' miñunciɛnm ya gbaatɔl nnɔ tiɛre' ki ye buñɛrbu buba nɛ wun te ni'saan, ki bɛnde' ki ye bù wun fii' uyo wà nnɔ, *Yesu ŋa kɔn' bù, u'panpaankaab baba nɛ wun kɔn' bù ki bure'. 23 Ama iñɛrtɔ ñɛn' Tiberiyad ya du bó ní ki baa' nà saan Yonbdaan wun taa' kpɔnɔ ki faare' Uwien, ki de' binib bi ŋmɔn' nnɔ. 24 Linigol nnɔ laa' *Yesu nin u'panpaankaab ŋa ji te ni'saan ma nnɔ nɛ bi kɔn' iñɛrde nnɔ, ki joh miñunciɛnm ya kpenpuol, Kapɛrnawum ya du bó, bɛ ń tï nuun wɔ.

Yesu nɛ yé limiɛl ya jier

25 Bi tï laa' wɔ miñunciɛnm ya kpenpuol, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, a baa' niɛ saan u lɛ yo ba?» 26 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imòn nɛ, ni jin' tijier ki gbo' ma nnɔ, nɛn bo nɛ ni nuunh nni, na yé ni bɛnde' miyɔkm ya bont nnɔ ya tingi nɛ ki nuunh nni. 27 La sɔnh mɛn ki nuunh tijier tà saah. Ama li sɔnh mɛn ki nuunh tijier tà dienh nɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Unil ya Bijɛ nɛ li de nɛ tijier bugbɛn, kimɛ Baa Uwien bugbɛn wuɔn' ki ye u de' wɔn nɛ u'tuɔm.»

28 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «Ti li tien mila kí sɔn Uwien yíe itùon yà?» 29 Nɛ *Yesu ye: «Uwien yíe lituonl là si: ní teke min wà u sɔn' nni ní nnɔ nɛ kí ji.» 30 Nɛ bi ye: «A li tien mi lɛ yɔkm ya bonn tí lɛ ŋɔ kí teke ŋɛ kí ji? A li sɔn ba? 31 Ti'yaajɛb là jin' tijier tà bi yih tù *mann nnɔ kupenpelku ni. Nï kɛle' *Uwien ya gbɔnku

ni ki ye: ‹U de' bɛ tijier tà ñɛn' paaki bó ní bɛ ń ji.› » 32 Nɛ *Yesu
ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, na yé Moyis nɛ là de' nɛ tijier tà ñɛn'
paaki bó ní nnɔ. Ama n'Baa nɛ dienh nɛ tijiemɔ̀nt tà ñɛh paaki
bó ní. 33 Kimɛ tijier tà Uwien dienh nɛ tù nnɔ, tun nɛ ñɛh paaki
bó ní ki dienh uŋɛndun ya nib limiɛl.» 34 Nɛ bi ye: «Yonbdaan,
li dienh tɛ tu ya jier uyo kɛ.» 35 Nɛ u ye: «Min nɛ yé limiɛl ya
jier. Wà kɛ baa' n'saan la, kònm ŋa ji li cuo wɔ. Wà kɛ teke' nni
ki jin' la, ñuñun ŋa ji li cuo wɔ. 36 N kpiɛ' ki tɔke' nɛ ŋɔ: ni laa'
nni, ama na nín teke' nni ki jin'. 37 Binib bà kɛ n'Baa taah bɛ
ki dienh nni li baa n'saan. Wà kɛ baa' n'saan la, ma ń wiɛ wɔ.
38 Kimɛ n ñɛn' paaki bó ní ń lá tien wà sɔn' nni ní yíe nà nɛ, ma
baa' ń tien n'bugbɛn yíe nà. 39 Wà sɔn' nni ní yíe nà si: u de' nni
binib bà kɛ nnɔ, n la cère bi'ni uba ń bole, ama ń mɛkre bi'kɛ
uwenfɔrkɛ ya daali*. 40 Kimɛ n'Baa yíe nà si: ‹Binib bà kɛ laa'
min u'Bijɛ ki teke' nni ki jin' nnɔ ń lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm
nɛ. Nɛ n li mɛkre bɛ uwenfɔrkɛ ya daali.› »

41 U ya yo nɛ Sufmbɛ ya ciɛnb bunbeh u'bo, kimɛ u len' ki ye:
«Min nɛ yé tijier tà ñɛn' paaki bó ní.» 42 Nɛ ki tɔkeh tɔb ki teh:
«Ujɛ wuɔ Yosɛf ya bijɛ *Yesu ŋa ñí-ii? Ti bɛn u'naa nin u'baa-a!
Bɛ tien' u len' ki ye u ñɛn' paaki bó ní?»

43 Nɛ *Yesu liɛbe' ki tɔke' bɛ ki ye: «La bunbeh mɛn tɔb saan.
44 N'Baa wà sɔn' nni ní nnɔ ŋa dère' nil, ki baa' n'saan la, nil
ŋa ń fre kí baa n'saan. Unil wà kɛ baa' n'saan la, n li mɛkre
udaan uwenfɔrkɛ ya daali. 45 Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle' ki
ye: ‹Uwien li wɔkn bi'kɛ miwɔknm.› Unil wà kɛ cii' n'Baa len'
nà miwɔknm nnɔ ni, ki teke' nɛ̀ la, udaan li baa n'saan. 46 Uba
ŋa laa' Baa Uwien, wà ñɛn' ní u'saan nnɔ baba nɛ laa' wɔ. 47 N
tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil wà teke' nni ki jin' la, u ŋmɔbe limiɛl là
ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ. 48 Min nɛ yé limiɛl ya jier. 49 Ni'yaajɛb là
jin' tijier tà bi yih tù *mann nnɔ kupenpelku ni. Nin nɛn kɛ ŋɔ
bi kpo'. 50 Ama tijier tà ñɛn' paaki bó ní nnɔ, unil jin' tun la,
wa ń kpo. 51 Min nɛ yé tijier tà ñɛn' paaki bó ní ki dienh binib
limiɛl. Unil jin' tu ya jier la, u li fuobe nɛ uyo kɛ. N'gbɛnɛnt nɛ
yé tijier tà n li de tù uŋɛndun ya nib ŋɔ bɛ ń lɛ limiɛl.» 52 Nɛn
bo nɛ *Sufmbɛ findeh bi'ŋmiɛl ni ki teh: «Ujɛ wuɔ li tien mila
kí de' tɛ u'gbɛnɛnt tí ŋmɔn-i?»

53 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, na ŋmɔnh Unil ya
Bijɛ ya gbɛnɛnt, ka ñuh u'sɛ̀m la, miɛl ŋa te ni'ni. 54 Unil wà
ŋmɔnh n'gbɛnɛnt ki ñuh n'sɛ̀m la, limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm te
u'ni, nɛ n li mɛkre wɔ uwenfɔrkɛ ya daali. 55 Kimɛ n'gbɛnɛnt
yé tijiemɔ̀nt nɛ, nɛ n'sɛ̀m yé midɛmɔ̀nm. 56 Unil wà ŋmɔnh
n'gbɛnɛnt ki ñuh n'sɛ̀m la, u tɛ nin nni, nɛ n'mɔ tɛ nin wɔ.
57 N'Baa yé limiɛl ya daan nɛ ki sɔn' nni ní, wɔn bo nɛ n fuobe.

* **6:39** Uwenfɔrkɛ ya daali yé lidaali là Uwien li bu binib kɛ tibuur nnɔ nɛ.

Nnɔ nɛ unil ŋmɔnh n'gbɛnɛnt la, min bo nɛ u'mɔ li fuobe.
58 Tijier tà ñɛn' paaki bó ní te nnɔ nɛ. Ta te tɛn ni'yaajɛb là
jin' tà nnɔ. Bɛn kpo'-a. Ama unil jin' tu ya jier la, u li fuobe
nɛ uyo kɛ.» 59 *Yesu là wɔknh *Sufmbɛ ya taanl ya duku kùa
te Kapɛrnawum ni nnɔ nɛ ki len' nɛn kɛ.

Yesu ya panpaankaab biba siere' u'saan

60 U'panpaankaab cii' nnɔ ma nnɔ nɛ bi'ni bà yɛbe ye:
«Tigbɛr tuu faa nɛ. Ŋmɛ li fre kí cenge tù?»
61 U bɛnde' u'yɛnm ni ki ye bi bunbeh tigbɛr nnɔ bo, nɛ
ki niire' bɛ ki ye: «Nì saa' ni'yɛnm nɛ-ɛɛ? 62 Ni nín ji bi laa'
Unil ya Bijɛ liɛbe' ki doh paaki bó u là te nà saan nɛ le?
63 *Mifuoñaanm nɛ dienh limiɛl. Unisaal baba ŋa ń fre kí tien
bonn. Tigbɛr tà n tɔke' nɛ nɔ ñɛn' *Mifuoñaanm saan nɛ ki
dienh limiɛl. 64 Ama ni'ni biba ŋa teke' ki jin'.» Kimɛ *Yesu là
bɛn haali micincinm bà ŋa teke' wɔ ki jin', ki bɛn wà lá li kuɔre
wɔ mɔ. 65 Nɛ u tí ye: «Nɛn bo nɛ n tɔke' nɛ ki ye n'Baa ŋa cɛbe'
wà la, wa ń fre kí baa n'saan.»
66 Kí ñɛ u ya yo nɛ u'panpaankaab ni bà yɛbe siere' u'saan
ka ji tɔkeh nin wɔ. 67 Nɛ u niire' piik nin bile nnɔ ki ye: «Ni'mɔ
yíe ní siere bi?» 68 Nɛ Simɔn Piɛr jiin' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ti
siere' la, ti li jo ŋmɛ saan-i? Sin nɛ ŋmɔbe limiɛl là ŋa ŋmɔbe
gbenm ya gbɛr. 69 Ti teke' ki jin', ki bɛn ki ye sin nɛ yé Uwien
ya Niñaan.»
70 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Min nɛ ŋa gènde' nɛ piik nin bile-
ee? Ama ni'ni uba yé usɛnpol nɛ.» 71 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ,
u niireh Simɔn Iskariyɔt ya bijɛ Sudas nɛ. Nin Sudas mɔ yé
u'panpaankaab piik nin bile nnɔ ya uba ma kɛ nnɔ, wɔn nɛ lá
li kuɔre wɔ.

7

Yesu ya ninjiɛb ŋa teke' wɔ ki jin'

1 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu cuonh Galile ya tinfɛnm ni, ka
yíe wɔ ń jo Sude ya tinfɛnm ni, kimɛ Sufmbɛ ya ciɛnb bà te
ni'bó nnɔ nuunh bɛ ń ku wɔ nɛ. 2 Tɔ, nĭ là sĭen' waamu nɛ
*Sufmbɛ ń jele kunacenku kùa bi yih kù Ininbon ya nacenku
nnɔ. 3 Nɛ u'ninjiɛb tɔke' wɔ ki ye: «Siere niɛ saan, kí li joh Sude
ya tinfɛnm bó ŋɔ a'panpaankaab mɔ ń tĭ lɛ a teh miyɔkm ya
bont tà. 4 Unil yíe u'yel ń fii la, wa buɔh u sɔnh nà. A teh
miyɔkm ya bont tà nnɔ, cère binib kɛ ń lɛ a teh nà.» 5 Kimɛ
bɛn u'ninjiɛb mɔnɔn ŋa là teke' wɔ ki jin'.
6 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «N'yo ŋa laan baa'. Ninbi wɔn uyo
kɛ mɔn ni'bo nɛ. 7 Uŋɛndun ya nib ŋa ń fre kí li nɛn ninbi. Bi
nɛn min nɛ, kimɛ n lienh ki teh bi'tùon bre nɛ. 8 Ninbi li joh
mɛn kunacenku nnɔ. Min ŋa ń jo, kimɛ n'yo ŋa laan baa'.» 9 U
là tɔke' bɛ nnɔ nɛ ki juore' Galile ya tinfɛnm ni.

Yesu jon' Ininbon ya nacenku ya jelm

10 *Yesu ya ninjiɛb bure' kunacenku nnɔ ma nnɔ nɛ u'mɔ lɔkre' ki paan'. 11 *Sufmbɛ ya ciɛnb nuunh wɔ kunacenku nnɔ ni, nɛ ki niireh ki teh: «U te lɛ sɔ?»

12 Nɛ linigol nnɔ bunbeh ki tɔkeh tɔb u'gbɛr. Biba teh u yé unimɔ̀n, nɛ bitɔb teh wa yé nimɔ̀n, u tulndeh binib nɛ. 13 Ama uba ŋa len' u'gbɛr paan bo, kimɛ bi fɛnge *Sufmbɛ ya ciɛnb nɛ.

14 Bi jele' kunacenku ki tĭ gbiire' siik ni uyo wà nnɔ, nɛ *Yesu jon' Uwien ya duku bó, ki tĭ wɔknh binib Uwien ya gbɛr. 15 Nĭ cuo' *Sufmbɛ miyɔkm, nɛ bi len' ki ye: «Ujɛ wuɔ ŋa bɛnge' gbɔnku-a! U tien' mila ki bɛn kugbɔnku miɛ ya bɛnm-i?» 16 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N wɔknh binib nà nɔ, na yé min bugbɛn ya wɔknm. Nĭ yé wà sɔn' nni ní nnɔ ya wɔknm nɛ. 17 Unil yíe wɔ ń tien Uwien yíe nà la, u li bɛnde n wɔknh binib nà nɔ, nĭ yé Uwien ya wɔknm nɛ bii n lienh min bugbɛn ya yel bo nɛ. 18 Unil wà lienh wɔn bugbɛn ya yel bo la, u nuunh u'tiɛma kpiɛke nɛ. Unil wà nuunh wà sɔn' wɔ ya kpiɛke la, wɔn nɛ yé ugbɛmɔ̀ndaan, ka ŋmɔbe tonnɛnku. 19 Moyis nɛ ŋa là de' nɛ *yiko-oo? Nin nɛn kɛ ni'ni uba ŋa pɛ yiko nnɔ bo. Bɛ tien' ni nuunh ní ku nni?»

20 Nɛ linigol nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Usɛnpol nɛ ŋaake ŋɛ! Ŋmɛ nuunh wɔ ń ku ŋɛ?» 21 Nɛ u ye: «N tien' miyɔkm ya bonn niba kpein nɛ *Saba ya daali, nɛ nĭ cuo' ni'kɛ miyɔkm. 22 Moyis là ye ní li jɛh ipun. Upunjiɛ ŋa ñɛn' Moyis saan, u ñɛn' ni'yaajɛkpiɛkb saan nɛ. Nɛn bo nɛ *Saba ya daali mɔnɔn, kibuk kà kpaan' ní jiɛ ki'punl la, ni jɛh kɛ̀ nɛ. 23 Ni jɛh ipun *Saba ya daali ŋɔ ni la saa Moyis ya yiko nɛ. Nɛ min cère' uwiɛn ya gbɛnɛnt kɛ faake' *Saba ya daali, nɛ ni'benku ni ben' n'bo-oo? 24 La likeh mɛn nib ya nun bó ki buh bɛ buur. Cère mɛn ni'buur ń li cuube.»

Binib nuunh bɛ ń bɛnde Yesu yé udaan wà

25 Yerusalɛm yaab biba lienh ki teh: «Ujɛ wà bi nuunh bɛ ń ku wɔ nnɔ ŋa sɔ-ɔɔ? 26 Wɔn nɛ lienh binib ya nun bó ba teh wɔ niba nɔ! Bii ti'ciɛnb mɔnbe ki bɛnde' ki ye u yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ? 27 *Kristo lá baa' la, uba ŋa ń bɛnde u ñɛn' nà saan. Ama ujɛ wuɔ wɔn ti'kɛ bɛn u ñɛn' nà saan.»

28 *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib, nɛ ki len' ufaa bo ki ye: «Ni mɔnbe ki bɛn nni ki bɛn n ñɛn' nà saan-a! Nin nɛn kɛ ŋɔ ma baa' n'ba ya baam. Wà sɔn' nni ní nnɔ yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ. Ama ninbi ŋa bɛn wɔ. 29 Min wɔn, n bɛn wɔ, kimɛ n ñɛn' wɔn saan nɛ, nɛ wɔn nɛ sɔn' nni ní.»

30 Nɛn saan nɛ bi nuunh bɛ ń cuo wɔ. Ama uba ŋa tien' wɔ niba, kimɛ u'yo ŋa laan là baa'. 31 Linigol nnɔ ni binib bà yɛbe nɛ teke' wɔ ki jin', nɛ ki len' ki ye: «Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo lá baa' la, u li tien miyɔkm ya bont kí cɛn ujɛ wuɔ tien' ma bo nɔ-ɔɔ?»

Farisiɛnmbɛ nin bitɔtuɔrciɛnb nuunh bɛ ń cuo Yesu

32 *Farisiɛnmbɛ cii' linigol nnɔ bunbeh *Yesu bo nà kɛ nnɔ,
nɛ bɛn nin bitɔtuɔrciɛnb sɔn' biguguurb bɛ ń tĭ cuo wɔ ní. 33 Nɛ
*Yesu tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ma ji li wuɔke ni'saan, n li liɛbe
wà sɔn' nni ní nnɔ bó. 34 Ni lá li nuun nni ka ń lɛ nni, kimɛ na
ń fre kí jo n tĭ li te nà saan nnɔ.»

35 Nɛ *Sufmbɛ niireh tɔb ki teh: «U li jo lɛ saan nɛ ta ń lɛ wɔ?
U li jo Grɛkmbɛ ya tinfɛnm mà *Sufmbɛ yɛre' ki te mi'ni nnɔ nɛ
kí tĭ ń li wɔknh Grɛkmbɛ-ɛɛ? 36 U len' ki ye ti li nuun wɔ, ka ń lɛ
wɔ, ka ń fre kí jo u tĭ li te nà saan nnɔ. U'lenm miɛ nɔ ya tingi
si ba?»

Miñunm mà dienh limiɛl ya gbɛr

37 Kunacenku nnɔ ya tontonddaali là yé uwengbenge nɛ.
Nɛn daali nɛ *Yesu sere' ki len' ufaa bo ki ye: «Uñuñun ŋmɔbe
wà la, wɔ ń dɛn n'saan kí ñu. 38 Unil wà teke' nni ki jin' la,
miñunm mà dienh limiɛl li puube u'fɛ̀l ni tɛn likpenl nɛ. Nĭ
kɛle' nnɔ nɛ *Uwien ya gbɔnku ni.» 39 U len' nnɔ ma nnɔ, u
niireh *Mifuoñaanm mà Uwien lá li de mɛ̀ binib bà teke' wɔ
ki jin' nnɔ nɛ. U ya yo ki laa' *Mifuoñaanm ŋa laan là jiire' ní,
kimɛ Uwien ŋa laan là kpiɛke' Yesu.

Yesu bo, binib ŋa len' ki cii' tɔb bó

40 Linigol nnɔ cii' *Yesu len' nà nnɔ nɛ biba len' ki ye: «Ujɛ
wuɔ mɔnbe ki yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà li baa ní nnɔ nɛ.»
41 Bitɔb ye: «U yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.» Nɛ bitɔb mɔ
ye: «Kristo li fre kí li yé Galile ya nil-ii? 42 Na kɛle' Uwien ya
gbɔnku ni ki ye u li yé ti'yaajɛ *Dafid ya yaabil, kí li yé *Dafid
ya du Bɛtelɛm ya nil nɛ-ɛɛ?» 43 Nnɔ nɛ Yesu bo, linigol nnɔ ŋa
len' ki cii' tɔb bó, nɛ ki gbiire' icɛk ile. 44 Bi'ni biba là nuunh bɛ
ń cuo wɔ ufaa bo nɛ, ama uba ŋa tien' wɔ niba.

45 Biguguurb bà bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ sɔn' bɛ bɛ ń
tĭ cuo *Yesu nnɔ liɛbe' bi'saan, nɛ bi niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' na
cuo' wɔ ní?» 46 Nɛ bi ye: «Nil uba ŋa laan len' tɛn u ya jɛ.» 47 Nɛ
*Farisiɛnmbɛ nnɔ ye: «Ninbi mɔ cère' u tuln' nɛ nɛ-ɛɛ? 48 Biciɛnb
nin tinbi *Farisiɛnmbɛ ni, unil te ki teke' wɔ ki jin'-ii? 49 Linigol
là teke' wɔ ki jin' nnɔ ŋa bɛn *yiko ya gbɛr nɛ. Bi yé binib bà
Uwien wiɛ' bɛ miŋùum nɛ.»

50 Nikodɛm, *Farisiɛnmbɛ ya uba, wà là jon' *Yesu saan uyo
uba nnɔ niire' bɛ ki ye: 51 «Ti'yiko bo, ti li fre kí biin unil, ka
kpiɛ' ki bun' wɔ tibuur ki bɛnde' u tien' nà-aa?» 52 Nɛ bi ye:
«Sin, a'mɔ yé Galile yɔ nɛ-ɛɛ? Tùɔre kí fiin *Uwien ya gbɔnku
kí liike, a li lɛ Galile ya nil uba mɔnɔn ŋa laan ñɛn' *Wien ya
ñɔbonsɔknl?»

Upiinaŋmaa uba ya gbɛr

53 [Nɛ bi'kɛ kùn'.

8

1 *Yesu don' lijuɔl liba bo, bi yih lɛ̀ Olifi ya siin ya juɔl. 2 Nɩ̀ faa'
kutɛnŋɛsɔnsɔnku, nɛ u liɛbe' Uwien ya duku bó. Binib taan'
u'saan ki yɛbe, nɛ u kɛ̀le' ki wɔknh bɛ Uwien ya gbɛr. 3 Nɛn
saan nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ tuke' nɩ́ upii uba
bi pɩ̈ln' wɔn nin ujɛ, ki lá sien' linigol nnɔ ya nun bó, 4 nɛ ki
tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, upii wuɔ nɔ, bi pɩ̈ln' wɔn nin jɛ nɛ.
5 Moyis ya yiko ni, nɩ̈ yé liwɔbl nɛ bɛ ɱ́ li yèkreh itɛn kí kuuleh
ni ya piibol. Tɔ, sin ye ba?» 6 Bi là len' nnɔ ŋɔ bɛ ɱ́ dɛle *Yesu
kudiɛku nɛ, kí lɛ bi li dule nà bo kí biin wɔ. Nɛ *Yesu gòn' ki
ŋmɔbe u'nɔbil ki dɛngeh tingi ni.
7 Bi ŋaake ki niireh wɔ ma nnɔ nɛ u yaare' ki tɔke' bɛ ki ye:
«Nɩ̈'ni wà ŋa laan tien' biɛre la, wɔn ɱ́ kpiɛ kí wiɛ wɔ litɛnl,»
8 ki liɛbe' ki gòn' ki ŋmɔbe u'nɔbil ki dɛngeh tingi ni. 9 Bi cii'
u len' nnɔ ma nnɔ nɛ bi'kɛ siereh uba uba, ki cin' biciɛnb ki tɩ̈
fɔre' biwaab, ki tɩ̈ dàan' *Yesu nin upii nnɔ, u se *Yesu ya nun
bó. 10 Nɛ *Yesu yaare' ki niire' wɔ ki ye: «Upii, bi te lɛ saan-i?
Uba ŋa biin' ŋɛ-a?» 11 Nɛ u ye: «Yonbdaan, uba ŋa biin' nni.» Nɛ
Yesu ye: «N'mɔ ŋa ɱ́ biin ŋɛ. Li joh, ki la ji ɱ́ li teh biɛre.»]

Yesu nɛ yé uŋɛndun ya wenwenku

12 *Yesu tí tɔke' linigol ki ye: «Min nɛ yé uŋɛndun ya wen-
wenku. Unil wà kɛ pɛ n'bo la, wa ɱ́ li cuonh cinñunl ni, ama u
li lɛ kuwenwenku kùa dienh limiɛl.
13 «U len' nnɔ ma nnɔ nɛ *Farisiɛnmbɛ tɔke' wɔ ki ye: ‹A
kundeh a'ba bo nɛ imɔ̀n. A'mɔ̀nkun nnɔ ŋa yé mɔ̀n.› »
14 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N kundeh n'ba bo imɔ̀n mɔnɔn la,
n'mɔ̀nkun nnɔ yé imɔ̀n nɛ, kimɛ n bɛn n ñɛn' nà saan, ki bɛn
n joh nà saan mɔ. Ninbi nɛ ŋa bɛn n ñɛn' nà saan, ka bɛn n
joh nà saan mɔ. 15 Ni buh tibuur unisaal buh ma bo nɛ. Min
ŋa buh uba buur. 16 N li buh binib tibuur mɔnɔn la, n'buur
cuube nɛ, kimɛ na yé min baba nɛ buh binib tibuur, min nin
n'Baa wà sɔn' nni ní nnɔ nɛ buh binib tibuur. 17 Nɩ̈'yiko ni, nɩ̈
kɛle' ki ye bimɔ̀nkunb bile len' tigbɛbaabt la, bi'mɔ̀nkun nnɔ
yé imɔ̀n nɛ. 18 N yé n'bugbɛn ya mɔ̀nkunl nɛ. Nɛ n'Baa wà sɔn'
nni ní nnɔ mɔ yé n'mɔ̀nkunl.» 19 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A'baa
te la?» Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Na bɛn nni, ka bɛn n'Baa mɔ. Ni bi
bɛn nni la, ni bi li bɛnde n'Baa mɔ.»
20 U lienh nnɔ, ki laa' u te Uwien ya duku ya luo bo nɛ, bi
dienh Uwien mipum nà saan nnɔ, ki wɔknh binib. Uba ŋa cuo'
wɔ, kimɛ u'yo ŋa laan baa'.

Yesu len' ki ye u ñɛn' nɩ́ paaki bó nɛ

* **8:11** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 7:53 kí tɩ̈ baa 8:11 ŋa te tu'ni.

21 *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: «N bureh nɛ. Ni li nuun nni, ka ń lɛ nni, kí tĩ kpo nin ni'biɛre. N joh nà saan nnɔ, na ń fre kí jo ni'saan.»
22 Nɛ Sufmbɛ niireh tɔb ki teh: «U ye wɔ ń ku u'ba nɛ bii? Kimɛ u len' ki ye u jo nà saan nnɔ, ta ń fre kí jo ni'saan.»
23 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi yé kitink bo yaab nɛ. Ama min ñɛn' ní paaki bó nɛ. Ni yé uŋɛndun wuu yaab nɛ, nɛ min ŋa yé uŋɛndun wuu yɔ. 24 Nɛn bo nɛ n tɔke' nɛ ki ye ni li kpo nin ni'biɛre. Kimɛ na teke' ki jin' ki ye n yé n yé wà ma nnɔ ni li kpo nin ni'biɛre nɛ.»
25 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A yé ŋmɛ?» Nɛ u ye: «N tɔke' nɛ micincinm ki ye n yé wà nnɔ, n yé wɔn nɛ. 26 N ŋmɔbe tigbɛr tù yɛbe ń len ni'bo kí biin nɛ. Ama wà sɔn' nni ní nnɔ yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ. N cii' tigbɛr tà u'saan nnɔ n tɔkeh tun nɛ uŋɛndun yaab.»
27 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, ba bɛnde' ki ye u lienh u'Baa ya gbɛr nɛ. 28 Nɛn saan nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni li fin Unil ya Bijɛ uyo wà paaki bó nnɔ nɛ kí bɛnde kí ye ‹n yé n yé wà› nɛ. Ni li bɛnde kí ye ma sɔnh niba n'ba bo. N tɔkeh n'Baa wɔkn' nni nà nɛ. 29 Wà sɔn' nni ní nnɔ te nin nni nɛ. Wa dàan nni n'baba, kimɛ n teh nà sɔnge u'yɛnm nɛ uyo kɛ.» 30 *Yesu lienh nnɔ ma nnɔ nɛ binib teke' wɔ ki jin' ki yɛbe.

Ibiɛre coh binib tiyonbt yaam

31 Nɛ *Yesu tɔke' *Sufmbɛ bà teke' wɔ ki jin' nnɔ ki ye: «Ni pɛ n'gbɛr bo ka dàan' tù la, ni mɔnbe ki yé n'panpaankaab nɛ, 32 ki li bɛnde tigbɛmɔ̀nt. Nɛ tigbɛmɔ̀nt nnɔ li ñɛn nɛ tiyonbt ni.» 33 Nɛ bi ye: «Ti yé *Abraham ya yaabii nɛ. Uba ŋa lĩ cuo' tɛ yonbt. Bɛ tien' a ye ti li ñɛ tiyonbt ni?» 34 Nɛ u ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, wà kɛ teh ibiɛre la, u yé ibiɛre ya yonb nɛ. 35 Uyonb ŋa ń li tuu ki yé u'yonbdaan den yɔ. Ama unil maa' u'bijɛ la, u li tuu ki yé u'den yɔ uyo kɛ nɛ. 36 Nɛn bo nɛ Uwien ya Bijɛ ñɛn' nɛ tiyonbt ni la, ni li mɔnbe kí ñɛ tu'ni nɛ. 37 N bɛn ki ye ni yé *Abraham ya yaabii nɛ. Ama ni nuunh ní ku nni nɛ, kimɛ na tuo' n'gbɛr. 38 Min tɔkeh nɛ n laa' nà n'Baa saan nɛ. Nɛ ninbi teh ni cii' nà ni'baa saan.» 39 Nɛ bi ye: «Ti'baa si *Abraham nɛ.» Nɛ u ye: «Ni bi yé *Abraham ya bumu la, ni bi li sɔnh u là sɔn' ma bo nɛ. 40 N tɔke' nɛ n cii' tigbɛmɔ̀nt tà Uwien saan nnɔ, nɛ ni nuunh ní ku nni. *Abraham ŋa là tien' nnɔ. 41 Ninbi teh tɛn ni'baa nɛ.» Nɛ bi ye: «Tinbi ŋa yé gbaandbumu. Ti ŋmɔbe Baa uba nɛ. Wɔn si Uwien.» 42 Nɛ u ye: «Ni'baa bi si Uwien la, ni bi li yíe nni nɛ, kimɛ n ñɛn' ní Uwien saan nɛ. Ma baa' n'ba ya baam, wɔn nɛ sɔn' nni ní. 43 Bɛ tien' na ciih n lienh ki teh bà? Kimɛ na lĩ yíe ní cenge n'gbɛr nɛ. 44 Ni'baa si usɛnpol nɛ, nɛ ni nuunh ní li teh u yíe nà. U yé unikul nɛ haali uŋɛndun ya cinm, ka tɔkeh gbɛmɔ̀nt, kimɛ gbɛmɔ̀nt ŋa te u'ni. U'lenm si

kutonnɛnku nɛ, kimɛ u yé utonnɛndaan nɛ, ki yé kutonnɛnku ya baa. 45 Ama min tɔkeh tigbɛmɔ̀nt nɛ. Nɛn nɛ cère' na teknh n'gbɛr ki jinh. 46 Ni'ni, ŋmɛ li fre kí wuɔn kí ye n fii' ma, n tien' ibiɛre? N tɔkeh tigbɛmɔ̀nt nɛ. Bɛ tien' na teknh n'gbɛr ki jinh-i? 47 Unil wà kɛ yé Uwien yɔ la, wɔn nɛ ciih Uwien ya gbɛr. Ninbi ŋa ciih, kimɛ na yé u'yaab.»

Unil wà kɛ boh Yesu ya gbɛr ŋa ń kpo fiebu

48 *Sufmbɛ tɔke' wɔ ki ye: «Ta bi len'-ii? A yé Samari ya nil nɛ. Usɛnpol nɛ ŋaake ŋɛ.» 49 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Sɛnpol ŋa ŋaake nni. N boh n'Baa nɛ, nɛ ninbi ŋa boh nni. 50 Min ŋa nuunh ń kpiɛke n'ba; uba nɛ kpiɛkreh nni. Wɔn nɛ si wɔ ń liike tu ya gbɛr. 51 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil boh n'gbɛr la, wa ń kpo fiebu.»

52 Nɛ *Sufmbɛ tɔke' wɔ ki ye: «Fɛnfɛnnɔ wuɔ ti bɛnde' ki ye usɛnpol nɛ ŋaake ŋɛ. Ti'yaajɛ *Abraham nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kpo', nɛ sin len' ki ye unil boh a'gbɛr la, wa ń kpo fiebu-a! 53 A cɛn' ti'yaajɛ *Abraham nɛ-ɛɛ? Wɔn nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ kpo'. Sin yé ŋmɛ nɛ?» 54 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N bi kpiɛkreh n'ba nɛ la, n'kpiɛke nnɔ bi yé fɛnm nɛ. N'Baa nɛ kpiɛkreh nni, wɔn wà ni ye u yé ni'Wien nnɔ. 55 Na bɛn wɔ, ama min bɛn wɔ. N bi ye ma bɛn wɔ la, n bi li tien utonnɛndaan tɛn ninbi nɛ. Ama min bɛn wɔ, nɛ ki boh u'gbɛr. 56 Ni'yaajɛ *Abraham là maale' ki ye u li lɛ n'yo, nɛ ki pokn'. U laa' n'yo nnɔ, nɛn bo nɛ u là ŋmɔbe uyɛnsɔnge.» 57 Nɛ *Sufmbɛ ye: «Ŋa baa' ibin piŋun, nɛ ki ye a laa' *Abraham?» 58 Nɛ u ye: «N tɔke' nɛ imɔ̀n nɛ, ba laan là maa' *Abraham ma nnɔ ki laa' n te nɛ.»

59 Nɛn saan nɛ bi gènde' itɛn bɛ ń yèke kí ku wɔ, nɛ u lɔkre' ki ñɛn' Uwien ya duku ya luo bo.

9

Yesu likre' ujɛ uba bi maa' wɔ ujuɔn

1 *Yesu cuonh ki joh nɛ ki tĩ laa' ujɛ uba, bi maa' wɔ ujuɔn. 2 Nɛ u'panpaankaab niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ujɛ wuɔ nɛ tien' ibiɛre bii u'naa nin u'baa nɛ tien' ŋɔ bi maa' wɔ ujuɔn-i?» 3 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Na yé ujɛ bugbɛn ya biɛre bo, ka yé u'naa bii u'baa ya biɛre mɔ bo. Nĩ te nnɔ ŋɔ unil kɛ ń lɛ Uwien li sɔn lituonl là kí de wɔ nɛ. 4 Nĩ laan wien ma nɔ, nĩ kpɛ tí sɔn wà sɔn' nni ní nnɔ ya tuonl nɛ. Nĩ li biire, nɛ nil ŋa ń fre kí sɔn. 5 N laan te uŋɛndun ni ma nɔ, n yé uŋɛndun ya wenwenku nɛ.»

6 U len' nnɔ ki tĩ gben', nɛ ki sii' tiñinsɛnt tingi ni, ki taa' u'nɔbil ki bunbun' titɛnt, ki fàan' ujuɔn nnɔ ya nun, 7 ki tɔke' wɔ ki ye: «Jo kí tĩ fɛnde kujɛbieku kùa bi yih kù Silowe nnɔ ni.» Silowe ya tingi si: Bi sɔn' wà. Ujuɔn nnɔ jon' ki tĩ fɛnde' ki liɛbeh ní ma nnɔ, u ji like nɛ.

8 Nɛ ukɔnkuɔnlieb nin binib bà bɛn ki ye u yé wà tĭ ń miɛh
nnɔ niireh tɔb ki teh: «Na yé ujɛ wuɔ nɛ là tĭ ń kɛ ki miɛh nnɔ-
ɔɔ?» 9 Biba ye wɔn nɛ. Bitɔb ye bi naan nɛ, wɔn ŋa ñí. Nɛ wɔn
bugbɛn ye: «Min nɛ.» 10 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A'nun likre' mila
bo?» 11 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ujɛ wà bi yih wɔ *Yesu nnɔ, wɔn nɛ
bun' titɛnt ki fàan' n'nun, nɛ ki tɔke' nni ki ye ń li joh Silowe ya
jɛbieku ni kí tĭ fɛnde. N jon' ki tĭ fɛnde', nɛ ki likre'.» 12 Nɛ bi
niire' wɔ ki ye: «U te lɛ saan-i?» Nɛ u ye: «Ma bɛn.»

Farisiɛnmbɛ niire' ujuɔn wà likre' nnɔ iniire

13 Nɛ bi taa' wɔ ki jon' *Farisiɛnmbɛ saan. 14 Tɔ, lidaali là
*Yesu bun' titɛnt ki likre' ujuɔn nnɔ là yé *Saba ya daali nɛ.
15 Nɛ *Farisiɛnmbɛ mɔ niire' ujɛ wà là yé ujuɔn nnɔ nĭ tien ma
bo ŋɔ u likre'. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «U bun' titɛnt nɛ ki fàan'
n'nun, nɛ n fɛnde', ki likre'.»

16 Nɛ *Farisiɛnmbɛ ya biba ye: «Ujɛ bugbɛn ŋa ñɛn' ní Wien
saan, kimɛ wa boh *Saba ya daali.» Nɛ bitɔb ye: «Unil yé
ubiɛrdaan la, wa ń fre kí tien yɔkm ya bont tɛn u teh ma nɔ.»
Bi len' ka cii' tɔb bó nɛ ki gbiire' icɛk ile. 17 Nɛ bi liɛbe' ki niire'
ujɛ wà là yé ujuɔn nnɔ ki ye: «Sin wà u likre' ŋɛ nnɔ, a maaleh
ki teh u yé ŋmɛ nɛ?» Nɛ u ye: «U yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl uba
nɛ.»

18 *Sufmbɛ ya ciɛnb ŋa teke' ki jin' ki ye u là yé ujuɔn, nɛ
ki likre'. Nɛ ki yin' u'naa nin u'baa ní 19 ki lá niire' bɛ ki ye:
«Ni'bijɛ sɔ nɔ-ɔɔ? Ni maa' wɔ ujuɔn nɛ-ɛɛ? Nĭ tien' mila u ji likeh
fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ?» 20 Nɛ u'naa nin u'baa ye: «Ti bɛn ki ye ti'bijɛ
nɛ. Ti là maa' wɔ ujuɔn nɛ. 21 Ama ta bɛn nĭ tien' ma u likre'
fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ, ka bɛn udaan wà likre' wɔ mɔ. Wa ji yé buk,
niire wɔ mɛn. U li tɔke nɛ u'gbɛr.» 22 U'naa nin u'baa là fɛnge
*Sufmbɛ ya ciɛnb ma nnɔ nɛ cère' bi len' nnɔ, kimɛ *Sufmbɛ ya
ciɛnb là kpaan' buñɔbu ki ye wà len' ki ye *Yesu yé Uwien ya
Nigɛndkɛ Kristo la, bi li ŋɔre wɔ bi'taanl ya duku ni nɛ. 23 Nɛn
bo nɛ u'naa nin u'baa len' ki ye: «Wa ji yé buk, niire wɔ mɛn.»

24 *Farisiɛnmbɛ tí yin' ujɛ wà là yé ujuɔn nnɔ, ki lá tɔke' wɔ
ki ye: «Tɔke tigbɛmɔ̀nt Uwien ya nun bó. Tinbi bɛn ki ye ujɛ
bugbɛn yé ubiɛrdaan nɛ.» 25 Nɛ u ye: «U yé ubiɛrdaan la, ma
bɛn. N bɛn nà nnɔ nɛn si: N là yé ujuɔn nɛ, fɛnfɛnnɔ wuɔ n
likre'.» 26 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «U tien' mila ki likre' ŋɛ?» 27 Nɛ
u jiin' bɛ ki ye: «N kpiɛ' ki tɔke' nɛ, nɛ na tuo' ní cii. Bɛ bo nɛ
ni nuunh ń tí ń liɛbe kí tɔke nɛ? Ni'mɔ la lii nuunh ní tien
u'panpaankaab nɛ-a?» 28 U len' nnɔ ma nnɔ nɛ bi suke' wɔ,
ki tɔke' wɔ ki ye: «Sin nɛ yé u'panpaankɛ. Tinbi yé Moyis ya
panpaankaab nɛ. 29 Tinbi bɛn ki ye Uwien là tɔke' Moyis nɛ
tigbɛr, ama ujɛ wuɔ wɔn, ta bɛn u ñɛn' nà saan.» 30 Nɛ u ye:
«Liike mɛn miyɔkm ya bonn-a! U likre' nni, nɛ na bɛn u ñɛn'
nà saan-a! 31 Ti bɛn ki ye Uwien ŋa cengeh biɛrdaan ya kaare.

Unil boh Uwien ki teh Uwien ya yíem la, Uwien cengeh u ya kaare nɛ. 32 Uŋɛndun ya cincinyo kí lá baa dinnɔ, ta laan cii' nil likre' wà bi maa' wɔ ujuɔn. 33 Ujɛ bugbɛn ŋa bi ñɛn' ní Uwien saan la, wa bi li fre kí tien niba.» 34 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Bi maa' sin a yé ubiɛrdaan, nɛ a yíe á wɔkn tinbi-ii?» Nɛ ki ŋɔre' wɔ ki ñɛn' litaanl ya duku ni.

Bà cinbe ki yé ijùɔn

35 *Yesu cii' bi ŋɔre' wɔ ki ñɛn' litaanl ya duku ni. Nɛ u jon' ki tĩ laa' wɔ, ki niire' wɔ ki ye: «Sin, a teke' Unil ya Bijɛ ki jin'-ii?» 36 Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ŋmɛ nɛ yé Unil ya Bijɛ? Tɔke nni ŋɔ ń teke wɔ kí ji.» 37 Nɛ *Yesu ye: «A laa' wɔ; wɔn nɛ tɔkeh ŋɛ tigbɛr nɔ.» 38 Nɛ u ye: «Yonbdaan, n teke' ŋɛ ki jin',» nɛ ki gbaan' u'nintuɔli ki puke' wɔ.

39 Nɛ *Yesu ye: «N baa' uŋɛndun wuu ni, ń bu tibuur nɛ, kí cère binib bà ŋa lɛnh ń likre, ŋɔ bà like ń juɔn.» 40 Farisiɛnmbɛ bà te u'saan nnɔ cii' u len' ma bo, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Tí'mɔ yé ijùɔn nɛ-ɛɛ?» 41 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni bi yé ijùɔn la, na bi li ŋmɔbe biɛre. Ama ni lienh ki teh ni yé binunyaanb nɛ, nɛn bo nɛ ni juore' ki te ni'biɛre ni.»

10

Yesu nɛ yé upekpaamɔ̀n

1 «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil wà maabe' ki kɔn' upepɛke ni, ka ñɛn' nañɔbu ki kɔn' la, u yé unasu nɛ, ki yé udukond. 2 Ama unil wà ñɛh bunañɔbu ki kɔh nnɔ, wɔn nɛ yé upekpaal. 3 Unil wà gu bunañɔbu nnɔ li pĩire wɔ bù nɛ. Ipe bɛn u'niɛke. U yih wɔn bugbɛn ya pe ya yel, nɛ ki ñɛndeh yɛ̀. 4 U tĩ ñɛn' u'pe kɛ la, u le usɛn nɛ ĩ pɛ u'bo, kimɛ ĩ bɛn u'niɛke. 5 Ya ń paan caan bo. I li sɛn wɔ nɛ mɔnɔn, kimɛ ya bɛn cɛnb ya niɛke.»*

6 *Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm miɛ nɔ, ama ba cii' mi'tingi.

7 Nɛ u tí tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, min nɛ yé upepɛke ya nañɔbu. 8 Binib bà kɛ kpiɛ' ki baa' nin nni nnɔ yé binasub nɛ, ki yé idukond, ama ipe ŋa cenge' bi'bó. 9 Min nɛ yé bunañɔbu. Unil ñɛn' min ki kɔn' la, u li ŋmɛre, kí li kɔh ki ñɛh, ki li lɛ u li ji bà. 10 Unasu baa' la, u nuunh wɔ ń suu ipe kí kòkòre kí sasaa nɛ. Min baa' ń lá de yɛ̀ limiɛl nɛ, ŋɔ niba la pɔre i'fuobm ni.

11 «Min nɛ yé upekpaamɔ̀n. Upekpaamɔ̀n li tuo kí kpo u'pe bo. 12 Unil wà ŋa cinbe ki yé pekpaal ki kpaah ipe ilike bo, ŋɔ ka yé pedaan mɔ nnɔ, laa' ukɛ̀r we ní la, u li sɛn kí cère yɛ̀ nɛ. Ukɛ̀r li cuo iba, nɛ yà sĩen' ń yɛyɛre. 13 Wà kpaah ipe ilike bo nnɔ ŋa tɔnge yɛ̀. Nɛn nɛ cère u li sɛn kí dàan yɛ̀. 14 Min yé

---

* **10:5** *Yesu ya yo nnɔ upedaan nin u'yul nɛ là sɔbe ki yé upekpaal. Bi là taakeh bi'pe ki gɔ̀ndeh upepɛke uba ni nɛ, nɛ uguguurl gu yɛ̀. Nĩ faa' la, nɛ wà kɛ ń baa upepɛke nnɔ saan kí yin u'pe, yɛ̀ ń ñɛ kí paan u'bo.

upekpaamɔ̀n nɛ, ki bɛn n'pe, nɛ n'pe mɔ bɛn nni, 15 tɛn n'Baa
bɛn nni ma, n'mɔ bɛn wɔ nnɔ. Nɛ min li tuo kí kpo n'pe bo. 16 N
ŋmɔbe ipetɔ yà ŋa yé upepɛke wuu ya pe. N lĭ li kpaa i'mɔ nɛ,
nɛ ĭ li cengeh n'niɛke bó. I'kɛ li taan kí tien upepɛke uba nɛ, kí
li ŋmɔbe upekpaal uba. 17 N'Baa yíe nni, kimɛ n li tuo kí kpo,
ŋɔ kí liɛbe kí mɛkre. 18 Uba ŋa ń fre kí ku nni. Min nɛ tuo' bɛ ń
ku nni. N ŋmɔbe mituɔm ń kpo, ki ŋmɔbe mituɔm ń mɛkre mɔ.
N'Baa nɛ cɛ̀be nni ń tien nnɔ.»
19 *Yesu len' nnɔ nɛ Sufmbɛ ya gbɛr ŋa tí cende'. 20 Bi'ni bà
yɛbe tɔke' ki ye: «Usɛnpol uba nɛ ŋaake wɔ. U waare' nɛ. Bɛ
tien' ni cengeh u'bó?» 21 Nɛ bitɔb ye: «U'lenm ŋa yé unil wà
usɛnpol ŋaake wɔ ya lenm. Unil wà usɛnpol ŋaake wɔ li fre kí
likre ijùɔn-ii?»

Sufmbɛ ŋa teke' Yesu ki jin'

22 Sufmbɛ là jeleh kunacenku Yerusalɛm ni ki tiɛn bi là tien'
lituɔrl ki mɔnge' Uwien ya duku uyo wà nnɔ nɛ. Nĭ là yé
tiwɔrciɛnt ya yo nɛ.† 23 *Yesu là cuonh ki joh ki liɛbeh Salomɔn
ya ninbonku ni Uwien ya duku ya luo bo. 24 *Sufmbɛ ya ciɛnb
guɔn' wɔ, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «A li cère tí li jie nɛ̀ ń tĭ wuɔke-a?
A yé Uwien ya NigɛndkɛKristo la, tɔke tɛ imɔ̀n.»
25 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N là tɔke' nɛ, nɛ na teke' nni ki jin'. N
sɔnh itùon yà n'Baa ya yel bo nnɔ nɛ wɔngeh n yé udaan wà.
26 Ninbi ŋa yé n'pe. Nɛn bo nɛ na teke' nni ki jin'. 27 N'pe cengeh
n'niɛke bó. N bɛn yɛ̀, nɛ ĭ pɛ n'bo. 28 N dienh n'pe limiɛl là ŋa
ŋmɔbe gbenm. Ya ń kpo kí juore fɛnm, uba mɔ ŋa ń fre kí fie
yɛ̀ n'saan. 29 N'Baa nɛ de' nni yɛ̀; u'tuɔm cɛn' mituɔm kɛ.‡ Uba
ŋa ń fre kí fie bonn wɔn n'Baa ya nuɔ ni. 30 Min nin n'Baa te
miba nɛ.»
31 Nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb tí yuure' itɛn bɛ ń yèke kí ku wɔ. 32 Nɛ
u tɔke' bɛ ki ye: «N sɔn' ni'nun bó itùonmɔnmɔn ĭ yɛbe n'Baa ya
yel bo. Li lɛ tuonl bo nɛ ni nuunh ní yèke nni itɛn kí ku nni?»
33 Nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb ye: «Na yé tuonmɔnmɔnl bo nɛ ti nuunh
tí yèke ŋɛ itɛn kí ku ŋɛ. A suke' Uwien nɛ. Sin yé unil, nɛ ki
taah a'ba ki teh Uwien.» 34 Nɛ u ye: «Nì kɛle' ni'yiko ya gbɔnku
ni ki ye ni yé iwien nɛ. 35 Ti bɛn ki ye uba ŋa ń fre kí ŋmire nà
kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni. Tɔ, Uwien là tɔke' binib bà u'gbɛr
nnɔ, u ye bi yé iwien nɛ. 36 Nɛ min wà Uwien gènde' nni ki sɔn'
nni ní uŋɛndun wuu ni nnɔ, n len' ki ye n yé u'Bijɛ, nɛ ni ye n
suke' wɔ-ɔɔ? 37 Ma sɔnh n'Baa ya tùon la, la teke nni mɛn kí ji.
38 Ama n sɔnh yɛ̀ la, na lĭ li teke nni kí ji mɔnɔn la, teke mɛn

† **10:22** Ba ŋa yé Sufmbɛ là kɔn' Uwien ya duku ni ki kuɔn' kù tijɔnkt, nɛ bi
tien' lituɔrl ki liɛbe' ki mɔnge' kù. Sufmbɛ ji la jeleh kunacenku ki tiɛn nɛn bó nɛ.

‡ **10:29** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nĭ kɛle' ki ye: «N'Baa de' nni nà
nnɔ yɛbe ki cɛn' nibonn kɛ» nɛ.

n sɔnh itùon yà nnɔ kí ji, ŋɔ kí bɛnde mɔnmɔnm kí ye n'Baa tɛ nin nni, nɛ n'mɔ tɛ nin wɔ.»
39 Nɛn saan nɛ bi tí nuunh bɛ ń cuo wɔ, nɛ u ŋmɛre' bi'nuɔ ni.
40 U liɛbe' ki jon' Sudɛn ya kpenpuol bó, ki tĩ te San là cin' ki
siih binib Uwien ya ñunm nà saan nnɔ. 41 Nɛ binib baa' u'saan
ki yɛbe, ki len' ki ye: «San ŋa là tien' yɔkm ya bonn niba, ama
u là len' ujɛ wuɔ ya gbɛr tà nnɔ yé imɔ̀n nɛ.» 42 Nɛ binib teke'
Yesu ki jin' ni'saan ki yɛbe.

11

Lasaar ya kuum

1-2 Ujɛ uba nɛ là te ki bun, bi yih wɔ Lasaar. U yé Mari nin
Mart ya ninjɛ nɛ. Wɔn nin bɛn kɛ là kɔh udu uba ni nɛ, bi
yih wù Betani. Mari nnɔ yé upii wà là taa' lɛfina ki wule'
Yonbdaan ya tàan bo, ki taa' u'yur ki ŋmiŋmire' yɛ̀ nnɔ nɛ. 3 Ujɛ
nnɔ ya ninsiɛb nnɔ sɔn' bi tĩ tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, unil
wà a yíe wɔ nnɔ bun nɛ.»
4 Yesu cii' ma nnɔ nɛ ki ye: «Iwìɛn bugbɛn ŋa yé kuum. Ama
ĩ li cère binib ń kpiɛke Uwien ŋɔ kí kpiɛke wɔn Uwien ya Bijɛ
mɔ.»
5 Yesu là yíe Mart nin u'ninsɛ nin Lasaar ya gbɛr. 6 U cii'
Lasaar bun ma nnɔ nɛ u juore' ki tien' u te nà saan nnɔ iwien
ile. 7 Iwien ile nnɔ gèbre' nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cère
mɛn tí liɛbe Sude ya tinfɛnm bó.» 8 Nɛ u'panpaankaab ye:
«Cɛnbaa, na yé idɛn yiɛ nɛ Sufmbɛ là nuunh bɛ ń yèke itɛn kí
ku ŋɛ ni'bó nɛ a tí liɛbeh ni'bó-oo?» 9 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Uwien
uba ŋa te tikur piik nin tule-ee? Unil cuonh uwien ni la, wa
ń gbiɛre, kimɛ uŋɛndun wuu ya wenwenku nɛ cèreh u lɛnh.
10 Ama unil cuonh kuñɔnku la, u li gbiɛre nɛ, kimɛ na wien.»
11 Yesu len' nnɔ ki tĩ gben', nɛ ki tí ye: «Ti'jɔ Lasaar gùɔn'-a, ama
n li jo kí tĩ finde wɔ.» 12 Nɛ u'panpaankaab ye: «Yonbdaan, u
gùɔn' la, u li faake-a!»
13 Yesu là yíe wɔ ń tɔke kí ye Lasaar kpo' nɛ. Ama
u'panpaankaab bɛn maaleh ki teh u lienh migɔmɔ̀nm ya gbɛr
nɛ. 14 Nɛn saan nɛ *Yesu ji tɔke' bɛ nĩ wien ki ye: «Lasaar kpo'-
a! 15 U kpo', ma te ni'saan ma nnɔ, ninbi bo nɛ nĩ tien' nni
uyɛnsɔnge, kimɛ nɛn nɛ li cère ní tùɔre kí teke nni kí ji. Tí jo
mɛn u'bó.» 16 Nɛ u'panpaankaab ya uba, bi yih wà Toma ki
liɛbe' ki yih wɔ lilebl nnɔ tɔke' bitɔb ki ye: «Cère mɛn ti'mɔ ń jo
kí tĩ kpo nin wɔ.»

Yesu nɛ yé mimɛkrm, ki yé limiɛl

17 *Yesu tĩ baa' Betani ya du ni uyo wà nnɔ, ki laa' Lasaar
tien' likul ni iwien inan nínɔ.* 18 Betani ŋa fɔke nin Yerusalɛm.

---

* **11:17** Liike Matie 27:60.

Nĭ li te tɛn kɔnsini uta nɛ. 19 Nɛn nɛ cère' Sufmbɛ là baa' Mart
nin Mari saan, bɛ ń lá suon bɛ bi'ninjɛ ya kuum bo ki yɛbe.
20 Mart cii' *Yesu we ní, nɛ u tobreh wɔ usɛn bó. Ama Mari
wɔn juore' ki kɛ iden nɛ. 21 Mart tĭ tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan,
a bi te niɛ saan la, n'ninjɛ ŋa bi kpo'. 22 Ama n bɛn ki ye fɛnfɛnnɔ
wuɔ mɔnɔn, a miɛ' Uwien nibonn nà kɛ la, u li de ŋɛ nɛ̀ nɛ.»
23 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A'ninjɛ li mɛkre.» 24 Nɛ Mart ye:
«N bɛn ki ye u lá li mɛkre uwenfɔrkɛ ya daali, lidaali là binib li
mɛkre nnɔ nɛ.» 25 Nɛ Yesu ye: «Min nɛ yé mimɛkrm ki yé limiɛl.
Unil teke' nni ki jin' la, u kpo' mɔnɔn la, u li fuobe nɛ. 26 Wà kɛ
fuobe ki teke' nni ki jin' la, wa ń kpo fiebu. A teke' n len' nà nɔ
ki jin-ii?» 27 Nɛ Mart ye: «Hnn, Yonbdaan, n teke' ki jin' ki ye a
yé Uwien ya Bijɛ nɛ, ki yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo wà li baa
ní uŋɛndun ni nnɔ.»
28 Mart len' nnɔ, nɛ ki bure' ki tĭ yin' u'ninsɛ Mari, ki bunbe'
ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa baa' ní, ki yih ŋɛ.»
29 Mari cii' nnɔ ma nnɔ nɛ ki pɔk ki fii', ki jon' u'saan. 30 *Yesu
ŋa laan kɔn' udu ni, u laan te usɛn ni, Mart tuobe' wɔ nà saan
nnɔ nɛ. 31 *Sufmbɛ bà te iden Mari saan, ki suondeh wɔ nnɔ
laa' u pɔk ki fii' ki ñɛn' saali ma nnɔ nɛ bi'mɔ paan' u'bo. Bi là
maaleh ki teh u joh likul bó nɛ wɔ ń tĭ muɔ.
32 Mari tĭ baa' *Yesu te nà saan uyo wà ki laa' wɔ nnɔ, nɛ ki
gbaan' u'nintuɔli, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a bi te niɛ saan
la, n'ninjɛ ŋa bi kpo'.» 33 Yesu laa' u muɔh, ki laa' *Sufmbɛ bà
pɛ u'bo nnɔ mɔ muɔh ma nnɔ, nɛ u'yɛnm saa' ki gbien', 34 nɛ u
niire' bɛ ki ye: «Ni sube' wɔ lɛ saan-i?» Nɛ bi ye: «Yonbdaan, dɛn
kí tĭ liike-a!»
35 Nɛ saan nɛ Yesu muɔ'. 36 Nɛ *Sufmbɛ ye: «Liike mɛn u là yíe
wɔ nĭ tĭ kpɛ ma.» 37 Nɛ bi'ni biba ye: «Wɔn wà là likre' ujuɔn-ii?
Wa bi li fre kí cère Lasaar la kpo-oo?»
38 Nɛn saan nɛ *Yesu ya yɛnm tí saa' ki gbien', nɛ u bure' likul
bó. Nĭ là yé kujɔlulnku nɛ, nɛ litɛnl bi ku'ñɔbu. 39 Yesu ye: «Biire
mɛn litɛnl nnɔ.» Ujɛ wà kpo' nnɔ ya ninsɛ Mart tɔke' wɔ ki ye:
«Yonbdaan, u lii nuuke'-a! Kimɛ u tien' len iwien inan sɔ.» 40 Nɛ
*Yesu ye: «Ma tɔke' ŋɛ ki ye a teke' nni ki jin' la, a li lɛ Uwien
ŋmɔbe ukpiɛke ma bo-oo?» 41 Nɛn saan nɛ bi biire' litɛnl nnɔ,
nɛ u yaare' ki liike' paaki ki ye: «N'Baa, n faareh ŋɛ nin a cenge'
n'bó ma nɔ. 42 N bɛn ki ye uyo kɛ a cengeh n'bó nɛ. Ama linigol
liɛ bo nɛ cère' n len' nnɔ, ŋɔ bɛ ń teke kí ji kí ye sin nɛ sɔn' nni
ní.» 43 U len' nnɔ, nɛ ki tiɛn' ufaa bo ki ye: «Lasaar, ñɛ ní!» 44 Nɛ
ujɛ wà bi yé utɛnkpii nnɔ ñɛn' likul ni ní, tikpɛlcɛr biɛ ki tɛntɛn'
u'nuɔ nin u'tàan, kutɔku piibe u'nun bó. Nɛ Yesu tɔke' bɛ ki ye:
«Ñɛnñɛn mɛn tikpɛlcɛr nnɔ, kí cère wɔ ń li joh.»

Bi kpaan' iyɛ bɛ ń ku Yesu
(Matie 26:1-5; Mark 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Sufmbɛ bà là baa' Mari saan ki laa' Yesu tien' nibonn nà
nnɔ, bi'ni bà yɛbe teke' wɔ ki jin'. 46 Ama bi'ni biba mɔ jon'
*Farisiɛnmbɛ saan ki tĭ tɔke' bɛ *Yesu tien' nà nnɔ. 47 Nɛn
saan nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ nnɔ yin' bi'buur ya
cɛkl yaab ki taan', nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ti li tien mila? Kimɛ
ujɛ bugbɛn teh miyɔkm ya bont cɛɛn nɛ. 48 Ti cère' u tuu ki teh
nnɔ la, binib kɛ li teke' wɔ kí ji, nɛ Erom yaab li baa kí lá bere
ti'Wien ya duku, kí gben ti'bol ya nib kɛ.»

49 Bi yih bi'ni uba Kayif, wɔn nɛ là yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn
libinl nnɔ, nɛ u tɔke' bitɔb ki ye: «Na bɛn niba, 50 ka bɛn ki ye
nĭ mɔn unibaab ń kpo ti'du ya nib bo ŋɔ ti'bol kɛ la gben-ii?»
51 U len' ma nnɔ, na yé wɔn bugbɛn ya yɛnm ni nɛ u len' nnɔ.
U là yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn libinl nnɔ ma nnɔ, nɛ cère' u len'
tɛn uñɔbonsɔknl ki ye *Yesu li kpo bi'bol ya nib kɛ bo. 52 Na
yé bi'bol ya nib baba bo nɛ u li kpo. U li kpo kí taan Uwien ya
bumu mùa yɛre' ni'kɛ saan nnɔ kí tien bɛ unibaab nɛ.

53 Kí ñɛ nɛn daali nɛ bi sien' ki ye bi li ku Yesu nɛ. 54 Nɛn bo
nɛ *Yesu ŋa ji cèreh *Sufmbɛ lɛnh wɔ. U siere' ni'saan ki bure'
udu uba bó, bi yih wù Efrayim, wa fɔke nin kupenpelku, nɛ
wɔn nin u'panpaankaab tĭ te ni'bó.

55 Nĭ là sĭen' waamu nɛ bɛ ń jele *Sufmbɛ ya Pak ya nacenku.
Nɛ binib ñɛn' idugbaan ni ki baa' Yerusalɛm ki yɛbe, bɛ ń lá
ñɛn bi'yul bo tijɔknt kí bonde kunacenku nnɔ. 56 Bi te Uwien
ya duku ya luo bo ki nuunh Yesu ma nnɔ nɛ ki niireh tɔb ki
teh: «Ni maaleh mila? U li baa kunacenku kuu bii wa ń baa?»
57 Bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ là len' ki ye unil bɛn u te nà
saan la, wɔ ń wuɔn bɛ, bɛ ń jo kí tĭ cuo wɔ.

12

Mari fàan' Yesu ya tàan lɛfina
(Matie 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Nĭ là sĭen' iwien iluob nɛ Sufmbɛ ń jele bi'Pak ya nacenku,
nɛ *Yesu jon' Betani ya du ni. Lasaar wà u là mɛkre' wɔ nnɔ,
kɔh nɛn ni nɛ. 2 Bi tien' *Yesu tijier ni'saan. Mart nɛ là gbiinh
bɛ tijier nnɔ nɛ Lasaar mɔ yé bà jinh tijier *Yesu saan nnɔ ya
uba. 3 Mari taa' lɛfina uba u te litrjenku, u'daaku faa cɛɛn, bi
yih lɛfina nnɔ naar, ki lá fanfaan' *Yesu ya tàan, ki taa' u'yur
ki ŋmiŋmire' yè. Lɛfina nnɔ ya nu teke' kuduku kɛ. 4 Nɛ *Yesu
ya panpaankaab ya uba, bi yih wà Sudas Iskariyɔt, wɔn wà
lá li kuɔre Yesu nnɔ ye: 5 «Bɛ tien' ba ń taa lɛfina nnɔ kí kuɔre
kí lɛ iwentun kobiita ya paaku kí taa kí de bijiinb-i?» 6 Na yé
Sudas tɔngeh bijiinb nɛ. Kimɛ u là yé unasu nɛ. Wɔn nɛ ŋuuke
kiliksɔrk ma nnɔ, u suh bi taah ilike yà ki kpĭendeh len nnɔ nɛ.
Nɛn nɛ cère' u len' nnɔ. 7 Nɛ *Yesu tɔke' Sudas ki ye: «Cère wɔ
wɔ ń fuore. U taa' lɛfina wuɔ wɔ ń bonde n'subm nɛ. 8 Bijiinb
lĭ li te ni'saan uyo kɛ nɛ; ama min ŋa ń li te ni'saan uyo kɛ.»

9 Sufmbɛ ligol cii' *Yesu te Betani ya du ni, nɛ ki baa' u'saan.
Na yé Yesu baba bo nɛ bi baa'. Bi nuunh bɛ ń lɛ Lasaar wà
*Yesu là mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni nnɔ mɔ nɛ. 10 Nɛn saan nɛ
bitɔtuɔrciɛnb sien' ki ye bi li ku Lasaar mɔ, 11 kimɛ wɔn bo nɛ
*Sufmbɛ teke' *Yesu ki jin' ki yɛbe, ka ji pɛ bɛn bitɔtuɔrciɛnb
bo.

Bi kpiɛkreh Yesu u tĭ kɔn' Yerusalɛm ni
(Matie 21:1-11; Mark 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Kutaaku faa', nɛ linigociɛnl là baa' Yerusalɛm ni lɛ ń jele
kunacenku nnɔ cii' *Yesu we ní, 13 nɛ bi bɛre' mubiɛbisiimu
ya fɛr ki tobreh wɔ usɛn bó, ki wuureh ki teh:
«Osana!
Uwien ya mɔnm ń li te wà we ní
Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo.
Uwien ya mɔnm ń li te Israyɛl yaab ya bɛr bo.»
14 *Yesu laa' uŋuunfanfaan ki jɛke' tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya
gbɔnku ni ki ye:
15 «*Siyɔn* yaabɛ, la cère mɛn nɛ̀ ń cuo nɛ jɛwaanbu.
Liike mɛn, ni'bɛrciɛn we ní,
ki jɛke uŋuunfanfaan.»
16 *Yesu ya panpaankaab ŋa laan là cii' ni'tingi u ya yo.
Uwien kpiɛke' wɔ uyo wà nnɔ, nɛ bi tiɛre' ki ye nĭ kɛle' u'bo
nnɔ nɛ *Uwien ya gbɔnku ni, ki bɛnde' ki ye linigol nnɔ tien'
wɔ bi bi li tien wɔ ma bo nɛ.
17 Linigol là là te *Yesu saan lidaali là u là mɛkre' Lasaar
ki yin' wɔ ki ye wɔ ń ñɛ ní likul ni nnɔ, bɛn nɛ là tɔke' binib
tigbɛr nnɔ. 18 Nɛn bo nɛ binib ligol tuobe' wɔ usɛn bó, kimɛ
bi là cii' u tien' miyɔkm ya bonn nnɔ ma bo. 19 Nɛn saan nɛ
*Farisiɛnmbɛ tɔkeh tɔb ki teh: «Ni laa'-aa? Ninbi ŋa ji li fre kí
tien niba. Uŋɛndun ya nib kɛ ji pɛ wɔn bo nɛ.»

Grɛkmbɛ biba nuunh bɛ ń lɛ Yesu

20 Grɛkmbɛ† biba mɔ là baa' Yerusalɛm kunacenku nnɔ ya yo
bɛ ń lá puke Uwien. 21 Bi nɛkn' Filip. U yé Bɛtsayida ya du wà
te Galile ya tinfɛnm ni nnɔ yɔ nɛ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Uciɛn, ti
yíe tí lɛ *Yesu nɛ.» 22 Nɛ Filip jon' ki tĭ tɔke' Andre. Nɛ bi'kɛ bile
jon' ki tĭ tɔke' Yesu. 23 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Uyo wà Uwien
li kpiɛke Unil ya Bijɛ nnɔ baa' ní ŋɔ. 24 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, bi
bule' mijibim ma kpo' la, mĭ li juore mi'baba nɛ. Ama mĭ kpo'
la, mĭ li pɔ̀re kí yɛbre nɛ. 25 Wà kɛ yíe wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn
nɛ li kpo kí juore fɛnm. Ama wà kɛ ŋa tɔngeh u'miɛl uŋɛndun
wuu ni la, wɔn nɛ li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. 26 Unil yíe wɔ
ń sɔn n'tùon la, udaan ń li pɛ n'bo. N te nà saan la, n'tonsɔnl
mɔ li te nɛn saan nɛ. Unil sɔnh n'tùon la, n'Baa li kpiɛke wɔ.»

---

* **12:15** Bi liɛbe' ki yih Yerusalɛm nɛ Siyɔn. † **12:20** Migbiirm miɛ ni bi ye Grɛkmbɛ la, bi niireh bà ŋa yé Sufmbɛ nɛ.

Yesu lienh u'kuum bo

27 «Fɛnfɛnnɔ, n'yɛnm saa' ki gbien'-a! N li len kí ye ba? N ye:
‹N'Baa, ñɛ nni ijɛnd yà we ní nɔ ni-ii?› Ama n baa' nɛn bo nɛ ki
lá tu' uyo wuu nɔ. 28 N'Baa, wuɔn a'kpiɛke.»

Nɛn saan nɛ uniɛke uba ñɛn' paaki bó ní ki ye: «N wuɔn'
n'kpiɛke ŋɔ, ki li liɛbe kí wuɔn wù mɔ nɛ.»

29 Linigol là se ni'saan ki cii' uniɛke nnɔ bó nnɔ, ya biba ye
utaa nɛ dun', nɛ bitɔb ye Uwien ya tond uba nɛ len' wɔ.

30 Nɛ u ye: «Na yé min bo nɛ cère' udaan wà len' nɔ len', ninbi
bo nɛ u len'. 31 Fɛnfɛnnɔ wuɔ nɛ Uwien li bu uŋɛndun wuu ya
nib tibuur. Fɛnfɛnnɔ nɛ Uwien li ŋɔre wà yé uŋɛndun wuu ya
ciɛn nnɔ. 32 Min wɔn, uyo wà bi li fin nni paaki bó nnɔ‡, nɛ n li
dɛre binib kɛ kí nɛkn n'ba.» 33 U len' nnɔ ŋɔ wɔ ń wuɔn u li kpo
mikuum mà ya bol nɛ.

34 Nɛ linigol nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Ti cii' *Uwien ya gbɔnku ye
Uwien ya Nigɛndkɛ *Kristo li fuobe uyo kɛ nɛ. A tien' mila ki
len' ki ye bi li fin Unil ya Bijɛ udɔpɔnpɔn bo paaki bó? Ŋmɛ yé
Unil ya Bijɛ bugbɛn-i?» 35 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Kuwenwenku ŋa ji
li wuɔke' ni'ni. Li cuonh mɛn uyo wà kuwenwenku laan te, ŋɔ
licinñunl la pïln nɛ. Unil wà kɛ cuonh licinñunl ni la, wa bɛn
u joh nà bó. 36 Kuwenwenku laan te ma nɔ, teke mɛn kù kí ji,
ŋɔ kí li yé kuwenwenku yaab.»

*Yesu len' nnɔ, nɛ ki ñɛn' ni'saan ki jɛnde' ki tï bɔle'.

Sufmbɛ ŋa teke' Yesu ki jin'

37 Nin u là tien' miyɔkm ya bont tù yɛbe bi'nun ni ma kɛ
nnɔ, ba teke' wɔ ki jin'. 38 Ba teke' wɔ ki jin' ŋɔ *Uwien ya
ñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. U là ye:
«Yonbdaan, ŋmɛ tuo' ki teke' ti len' nà nnɔ ki jin'-i?
Ŋmɛ bɛnde' a ŋmɔbe mituɔm ma bo?»

39 Esayi tí là len' nà bo cère' ba lï li fre kí teke kí ji. U là ye:
40 «Uwien juɔn bi'nun,
ki libe' bi'yɛnm,
ŋɔ bi la lɛnh,
ki la cii' ni'tingi bi'yɛnm ni,
ki la lèbre bi'tetem,
ŋɔ wɔ ń buu bɛ.»

41 Esayi là len' nnɔ, kimɛ u là laa' *Yesu ya kpiɛke ma nnɔ nɛ
cère' u len' u'gbɛr.

42 Nin nɛn kɛ, *Sufmbɛ ya ciɛnb bà yɛbe mɔnɔn là teke' *Yesu
ki jin'; ama *Farisiɛnmbɛ bo nɛ ba len' upaan bo ki ye bi teke'
wɔ ki jin'. Bi là fɛnge' bi li ŋɔre bɛ litaanl ya duku ni nɛ. 43 Kimɛ
bi yíe binib ya kpiɛkm ki cɛn' Uwien yaam.

---

‡ **12:32** Bi li fin nni paaki bó nnɔ ya tingi te bolm mile bo nɛ. Miba si: kí fin udɔpɔnpɔn bo. Mitɔm si: kí dùo paaki u'Baa saan.

Yesu tɔke' binib tigbɛr tà nnɔ nɛ lá li biin bɛ

44 *Yesu len' ufaa bo ki ye: «Wà kɛ teke' nni ki jin' la, na yé u
teke' min baba nɛ ki jin', u teke' wà sɔn' nni ní nnɔ mɔ ki jin' nɛ.
45 Wà kɛ laa' nni la, u laa' wà sɔn' nni ní nnɔ mɔ nɛ. 46 Min yé
kuwenwenku nɛ ki baa' uŋɛndun ni, ŋɔ unil wà kɛ teke' nni ki
jin' la, u la juore cinñunl ni. 47 Unil cii' n'gbɛr, ka bon' tù la, na
yé min nɛ li biin wɔ, kimɛ ma baa' ń lá biin uŋɛndun ya nib, n
baa' ń lá ŋmiɛn bɛ nɛ. 48 Wà kɛ wiɛ' nni, ka teke' n'gbɛr la, u laa'
nibonn nà li biin wɔ. Uwenfɔrkɛ ya daali la, n'gbɛr nnɔ nɛ li
biin wɔ, 49 kimɛ ma tɔkeh n'bugbɛn ya gbɛr. N'Baa wà sɔn' nni
ní nnɔ, wɔn nɛ tɔke' nni n li len ma bo nin n li wɔkn ma bo. 50 N
bɛn ki ye u'gbɛr dienh binib limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ. Nnɔ
nɛ n tɔkeh tà kɛ nɔ n tɔkeh tù n'Baa tɔke' nni tù ma bo nɛ.»

13

Yesu sɔkre' u'panpaankaab ya tàan

1 Nǐ là sǐen' waamu nɛ *Sufmbɛ ya Pak ya nacenku ń jele.
*Yesu bɛn ki ye u'yo baa' wɔ ń ñɛ uŋɛndun wuu ni, kí liɛbe
u'Baa bó. U là yíe u'nib bà te uŋɛndun ni nnɔ. U là yíe bɛ ki
tǐ gben' nɛ.

2 *Yesu nin u'panpaankaab là jinh kutaajuɔku ya jier uyo
wà nnɔ ki laa' usɛnpol de' Simɔn Iskariyɔt ya bijɛ Sudas
iyɛnmaale ŋɔ wɔ ń kuɔre Yesu. 3 Yesu bɛn ki ye u'Baa de' wɔ
mituɔm tibont kɛ bo, ki bɛn mɔ ki ye u ñɛn' ní Uwien saan
nɛ, ki tí liɛbeh Uwien saan. 4 Wɔn nin u'panpaankaab kɛ ki
jinh, nɛ u fii' ki sere', ki gore' u'paaki bó ya liɛrl ki ble', ki taa'
kukpɛlciɛku ki gbin' u'ciɛk ni, 5 nɛ ki taa' miñunm ki kuore'
kusɛnku ni, ki cin' ki sɔkreh u'panpaankaab ya tàan*, ki taah
u gbin kukpɛlciɛku kùa nnɔ ki ŋmireh yè. 6 U tǐ baa' Simɔn Piɛr
saan, nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, sin ń lá sɔkre min ya tàan-
ii?» 7 Nɛ *Yesu ye: «Fɛnfɛnnɔ ŋa ń cii n teh nà nɔ ya tingi, ama
a lá li cii nè uyo uba nɛ.» 8 Nɛ Piɛr ye: «Ŋa lǐ li sɔkre n'tàan
fiebu.» Nɛ *Yesu ye: «Ma sɔkre' a'tàan la, ŋa ń lɛ gbiin n'saan.»
9 Nɛ Simɔn Piɛr ye: «Yonbdaan, nnɔ la, la sɔkre n'tàan baba.
Sɔkre n'nuɔ nin n'yul mɔ.» 10 Nɛ *Yesu ye: «Unil sǐi' la, wa ń
li nuunh wɔ ń pɔk kí sǐi kí lere, u li sɔkre u'tàan baba nɛ, kimɛ
u'gbɛnɛnt kɛ wien nɛ. Ni'mɔ wien nɛ, ama na nín yé ni'kɛ nɛ
wien.» 11 Kimɛ *Yesu bɛn udaan wà li kuɔre wɔ, nɛn nɛ cère' u
len' ki ye: «Na yé ni'kɛ nɛ wien.»

12 Tɔ, u sɔkre' bi'tàan ki tǐ gben', ki gole' u'liɛrl nnɔ, nɛ ki liɛbe'
ki tǐ kɛ̀le', ki niire' bɛ ki ye: «Ni cii' n tien' nɛ nà nɔ ya tingi-ii?
13 Ni yih nni ni'Cɛnbaa nin ni'Yonbdaan ma nɔ, ni ŋmɔbe imɔ̀n
nɛ, kimɛ n yé wɔn nɛ. 14 Min ni'Yonbdaan nin ni'Cɛnbaa sɔkre'
ni'tàan ma nɔ, ni'mɔ ń li sɔkreh ni'tɔb ya tàan nnɔ. 15 Kimɛ min

* **13:5** Itàan ya sɔkrm là yé liyonbtuonl nɛ.

wuɔn' nɛ ni li teh ma nɛ, ni'mɔ ń li teh ni'tɔb tɛn n tien' nɛ ma nɔ. 16 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, utonsɔnl ŋa cɛn' u'cɛnbaa, utond mɔ ŋa cɛn' wà sɔn' wɔ. 17 Ni bɛnde' n len' nà nɔ ya tingi ma nɔ, ni teh nnɔ la, Uwien ya mɔnm li te ni'bo nɛ.

18 «Ma lienh ni'kɛ bo, min n bɛn n gɛ̀nde' binib bà; ama nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ li tien nɛ. Nĩ kɛle' ki ye: ‹Min nin unil wà taakeh ki jinh n'jier nɛ fii' ki sere' n'bo.› 19 N tɔke' nɛ nibonn nà ŋa laan tien' ya gbɛr fɛnfɛnnɔ, ŋɔ nĩ lá tien' la, ní bɛnde kí ye ‹n yé n yé wà› nɛ†. 20 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil teke' n sɔn' unil wà la, u teke' min nɛ. Unil teke' nni la, u teke' wà sɔn' nni ní nnɔ nɛ.»

Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye bi'ni uba li kuɔre wɔ
(Matie 26:20-25; Mark 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 *Yesu len' nnɔ ki tĩ gben', u'yɛnm saa' ki gbien', nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni'ni uba li kuɔre nni.» 22 Nɛ u'panpaankaab jiɛbeh ki likeh tɔb, ka bɛn u niireh wà. 23 Bi jinh ma nnɔ, u'panpaankaab ni u yíe wà ki gbien' nnɔ nɛ kɛ ki buɔke wɔ. 24 Nɛ Simɔn Piɛr kɛnbe' wɔ ki ye wɔ ń niire *Yesu kí ye u niireh ŋmɛ nɛ? 25 Nɛ u'panpaankɛ nnɔ gbĩen' *Yesu bo, ki niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ŋmɛ nɛ?» 26 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «N wɔ́re' kpɔnɔ ki se' ki de' wà la‡, wɔn nínɔ.» Nɛ ki wɔ́re' kpɔnɔ ki se', ki de' Simɔn Iskariyɔt ya bijɛ Sudas. 27 Sudas teke' kpɔnɔ nnɔ uyo wà nnɔ, nɛ *Satan kɔn' u'fɛ̀l ni. Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Tien a ye á tien nà nnɔ tonm!»

28 Binib bà kɛ ki jinh tijier nnɔ ni uba mɔnɔn ŋa bɛnde' nà cère' *Yesu tɔke' wɔ ki ye nnɔ. 29 Sudas nɛ ŋuuke kiliksɔrk ma nnɔ, biba maale' ki ye *Yesu tɔke' wɔ ki ye wɔ ń jo kí tĩ dɛ bɛ kunacenku ya bont nɛ, bii wɔ ń jo kí tĩ de bijiinb nɛ niba. 30 Sudas teke' kpɔnɔ nnɔ ma nnɔ nɛ ki pɔk ki ñɛn' i ya tàan bo. Nĩ là yé kuñɔnku nɛ.

Yesu gbiereh u'panpaankaab bɛ ń li yíe tɔb

31 Sudas ñɛn' uyo wà nnɔ nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Fɛnfɛnnɔ Uwien kpiɛke' Unil ya Bijɛ. Wɔn bo nɛ bi li kpiɛke Uwien mɔ. 32 Wɔn bo nɛ bi kpiɛke' Uwien la, Uwien bugbɛn mɔ li kpiɛke wɔ. U li kpiɛke wɔ fɛnfɛnnɔ nɛ. 33 N'bumu, ma ji li wuɔke ni'saan. Ni li nuun nni, ama n là tɔke' *Sufmbɛ ya ciɛnb nà nnɔ, n ji li tɔke ni'mɔ nɛ̀ fɛnfɛnnɔ, kí ye: ‹Na ń fre kí jo n joh nà saan.› 34 N de' nɛ liwɔbfɛ̀nl nɛ: ‹li yíe mɛn tɔb.› N yíe nɛ ma nnɔ, ni'mɔ ń li yíe tɔb nnɔ. 35 Ni yíe tɔb la, nɛn nɛ li cère binib kɛ ń bɛnde kí ye ni yé n'panpaankaab.»

Yesu tɔke' ki ye Piɛr li niɛ kí ye wa bɛn wɔ
(Matie 26:31-35; Mark 14:27-31; Luk 22:31-34)

† **13:19** Liike 8:28. ‡ **13:26** Ki wɔ́re' kpɔnɔ ki se' ki de' unil yé kujɔtieku ya dĩɛku nɛ Sufmbɛ bo.

36 Nɛ Simɔn Piɛr niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a joh lɛ bó?» Nɛ
*Yesu jiin' wɔ ki ye: «N joh nà bó nnɔ ŋa ń fre kí paan n'bo
fɛnfɛnnɔ. A lá li paan n'bo uyo uba nɛ.» 37 Nɛ Piɛr niire' wɔ ki
ye: «Yonbdaan, bɛ bo nɛ ma ń fre kí paan a'bo fɛnfɛnnɔ? N li tuo
kí kpo a'bo-a!» 38 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A li mɔnbe kí tuo kí
kpo n'bo-oo? N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, a li niɛ bolm mita kí ye ŋa
bɛn nni nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ.»

14

Yesu nɛ yé usɛn wà joh Uwien saan

1 *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «La cère mɛn ni'yɛnm ń
saa. Teke mɛn Uwien kí ji, kí teke n'mɔ kí ji. 2 Mifɛnm yɛbe
n'Baa den. Ma bi yɛbe la, n bi li tɔke nɛ kí ye n joh ń tĩ bonde
mifɛnm kí ble nɛ-ɛɛ? 3 N jon' ki tĩ bonde' mifɛnm ki ble' nɛ la,
n li liɛbe ní, kí lá taa nɛ, ŋɔ ni'mɔ ń tĩ ń li te min te nà saan. 4 N
joh nà bó nnɔ, ni bɛn ni bó ya sɛn.» 5 Nɛ Toma tɔke' wɔ ki ye:
«Yonbdaan, ta bɛn a joh nà bó, ti li tien mila kí bɛnde ni'bó ya
sɛn-i?» 6 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Min nɛ yé usɛn wà wɔngeh
binib tigbɛmɔ̀nt, ki dienh bɛ limiɛl. Uba ŋa ń fre kí jo n'Baa
saan ka ñɛn' min saan. 7 Ni bi bɛn nni la, ni bi li bɛnde n'Baa
mɔ nɛ. Fɛnfɛnnɔ ni bɛn wɔ, ki laa' wɔ mɔ.»

8 Nɛ Filip tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, wuɔn tɛ a'Baa nɛ nĩ li
dɛ̀kre tɛ.» 9 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Filip, n te ni'saan nĩ wuɔke'
ki kpaan' nɔ, nɛ ŋa bɛn nni-ii! Unil wà laa' nni la, u laa' n'Baa
nɛ. Bɛ tien' a tɔke' ki ye ń wuɔn nɛ n'Baa? 10 Ŋa teke' ki jin' ki ye
n tɛ nin n'Baa nɛ, nɛ n'Baa mɔ tɛ nin nni-ii? N tɔkeh nɛ tigbɛr
tà nɔ ŋa yé n'bugbɛn yaar. N'Baa wà tɛ nin nni nnɔ nɛ sɔnh
u'tùon.

11 «Teke mɛn kí ji kí ye n tɛ nin n'Baa nɛ, nɛ n'Baa mɔ tɛ nin
nni. Na teke' n'gbɛr ki jin' la, teke nni mɛn kí ji miyɔkm ya bont
nnɔ bo. 12 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil wà kɛ teke' nni ki jin' la, u
li sɔn itùon yà n sɔn' yɛ̀ nɔ. U li sɔn itùon yà yɛbe nin n sɔn' yà
nɔ mɔnɔn, kimɛ n joh n'Baa bó nɛ. 13 Ni miɛ' nà kɛ n'yel bo la,
n li tien nɛ̀, ŋɔ bɛ ń kpiɛke n'Baa min u'bijɛ bo. 14 Ni miɛ' nni *
nà kɛ n'yel bo la, n li tien nɛ̀.»

Uwien li sɔn Utotorl uba ni

15 Ni yíe nni la, ni li boh n'wɔb nɛ, 16 nɛ n li gbáan n'Baa wɔ ń
de nɛ Utotortɔ wɔ ń li te ni'saan uyo kɛ. 17 U yé *Mifuoñaanm
nɛ, ki yé tigbɛmɔ̀nt ya daan. Uŋɛndun ya nib ŋa ń fre kí teke
mɛ̀, kimɛ ba lɛnh mɛ̀, ka bɛn mɛ̀ mɔ. Ama Ninbi wɔn, ni bɛn
mɛ̀; mĩ te ni'saan, ki li te ni'ni mɔ.

18 Ma ń cère nɛ ní li te tɛn mutɛnkpiibumu. N li liɛbe ní
ni'saan. 19 Nĩ sĩen' waamu, uŋɛndun ya nib ŋa ji li lɛ nni, ama

* **14:14** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nni ŋa te tu'ni.

ninbi li lɛ nni, kimɛ n fuobe, nɛ ni'mɔ li fuobe. 20 Ni'daali baa' la, ni li bɛnde kí ye min nin n'Baa taan' ki yé unibaab nɛ, nɛ ninbi nin min mɔ taan' ki yé unibaab.

21 «Unil wà yíe nni si: wà bɛn n'wɔb ki boh yè nɛ. N'Baa li yíe unil wà yíe nni, nɛ n'mɔ li yíe udaan, kí cère udaan ń bɛnde nni.»

22 Nɛ Sudastɔ, wà ŋa yé Sudas Iskariyɔt nnɔ niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, bɛ bo nɛ a li cère tinbi ń bɛnde ŋɛ, ka ń cère uŋɛndun ya nib ń bɛnde ŋɛ?» 23 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Wà yíe nni la, u li boh n'gbɛr nɛ, n'Baa li yíe wɔ, nɛ ti li baa u'saan, kí li kɔh u'saan. 24 Wà ŋa yíe nni la, wa ń li boh n'gbɛr. Ni cengeh tigbɛr tà nɔ ŋa yé n'yaar, tù yé n'Baa wà sɔn' nni ní nnɔ yaar nɛ.

25 «N laan biɛ ki te ni'saan ma nnɔ nɛ ki tɔke' nɛ tigbɛr tuu nɔ. 26 Ama *Mifuoñaanm mà yé Utotorl nnɔ, n'Baa li sɔn mè ní n'yel bo. Mɛn nɛ li wɔkn nɛ ni'kɛ, kí tiɛre nɛ n tɔke' nɛ tigbɛr tà nnɔ.

27 «Li te mɛn uyɛnduɔn ni. N dienh nɛ n ŋmɔbe uyɛnduɔn wà nnɔ nɛ; ma dienh nɛ wù tɛn uŋɛndun ya nib dienh ma bo. La cère mɛn ni'yɛnm ń saa, ki la sɛn jɛwaanbu. 28 Ni cii' n tɔke' nɛ ki ye n li jo kí liɛbe ní ni'saan. Ni yíe nni la, n joh n'Baa saan ma nnɔ ni bi li ŋmɔbe uyɛnsɔnge nɛ, kimɛ n'Baa cɛn' nni. 29 N tɔkeh nɛ nibonn nà ŋa laan tien' ya gbɛr fɛnfɛnnɔ, ŋɔ nǐ lá tien' la, ní teke kí ji nɛ. 30 Ma ji li tɔke nɛ tigbɛr nè ń wuɔke, kimɛ uŋɛndun wuu ya ciɛn we ní, wa ń fre kí tien nni niba. 31 Ama nǐ kpɛ uŋɛndun ya nib ń bɛnde kí ye n yíe n'Baa, nɛ ki teh u tɔke' nni ma bo. ‹Fii mɛn tí jo.› »

15

Yesu nɛ yé busumànbu

1 «Min nɛ yé busumànbu* nɛ n'Baa yé ukpaal wà tùɔreh busubu nnɔ. 2 Isigben yà kɛ te n'bo ka lùonh nnɔ, u li gɛ yǐ kí wiɛ nɛ. Ama isigben yà kɛ lùonh nnɔ, u li kpɛkpɛre kí tùɔre yǐ, nɛ yǐ ń tùɔre kí lùon. 3 N tɔke' nɛ tigbɛr tà nɔ tùɔre' ni'tetem ŋɔ. 4 Li tɛ mɛn nin nni, tɛn n tɛ nin nɛ ma. Usigben te u'ba, ka tuuke busubu bo la, wà ń fre kí lùon. Nnɔ nɛ ni'mɔ ŋa tɛ nin nni la, na ń fre kí tien bonn.

5 «Min nɛ yé busubu, nɛ ninbi yé isigben. Unil wà kɛ tɛ nin nni, n'mɔ tɛ nin udaan la, u li te tɛn usigben wà lùonh ki gbiekeh nɛ. Na tɛ nin nni la, na ń fre kí tien bonn. 6 Unil wà ŋa tɛ nin nni la, bi li jɛnde wɔ kí tǐ wiɛ nɛ wɔ ń kuore tɛn usigben wà ŋa tuuke subu bo. Isigben yà kuore' la, bi gèndeh yǐ ki kpǐendeh umu ni nɛ ǐ wih. 7 Ni tɛ nin nni, ki ŋmɔbe n'gbɛr ni'fèl ni, ki miɛ' Uwien ni yíe nà la, u li de nɛ nè nɛ. 8 Ni yé n'panpaakaab, ki te tɛn isigben yà lùonh ki gbiekeh la, nɛn nɛ

* **15:1** Busubu nnɔ yé tisir tà bi taah tu'bii ki ŋɛh fɛn nnɔ nɛ.

kpiɛkreh n'Baa. 9 N'Baa yíe nni ma nnɔ nɛ n'mɔ yíe nɛ. Li te mɛn n'yíem ni. 10 N boh n'Baa ya wɔb, nɛ ki te u'yíem ni. Ni'mɔ boh n ya wɔb la, ni'mɔ li te n'yíem ni nɛ.

11 «N tɔke' nɛ nɛn kɛ ŋɔ ní li ŋmɔbe uyɛnsɔnge wà n ŋmɔbe wù nnɔ nɛ; ŋɔ ni'yɛnm ń li sɔnge kí tĭ gben. 12 N yíe ní li teh nà si: li yíe mɛn tɔb tɛn n yíe nɛ ma bo. 13 Nil ŋa ŋmɔbe yíem ki cɛn' wà li tuo kí kpo u'jɔtieb bo. 14 Ni teh n tɔke' nɛ nà la, ni yé n'jɔtieb nɛ. 15 Ma ji li yih nɛ n'tonsɔnb; n li yih nɛ n'jɔtieb nɛ, kimɛ utonsɔnl ŋa bɛn u'cɛnbaa ya gbɛr kɛ; ama min tɔke' nɛ tigbɛr tà kɛ n cii' tù n'Baa saan nnɔ. 16 Na yé ninbi nɛ gènde' nni, min nɛ gènde' nɛ, ki de' nɛ lituonl kí ye ní li joh, kí li te tɛn isigben yà lùonh isibii yà li tuu ki te. Nɛn bo, ni miɛ' n'Baa nibonn nà kɛ n'yel bo la, u li de nɛ nè nɛ. 17 N yíe ni li teh nà si: ní li yíe tɔb nɛ.»

Uŋɛndun ya nib li nɛn Yesu nin u'yaab

18 «Uŋɛndun ya nib nɛn nɛ la, ní li bɛn kí ye bi kpiɛ' ki nɛnde' min nɛ. 19 Ni bi yé uŋɛndun yaab la, uŋɛndun yaab bi li yíe nɛ nɛ, kimɛ uŋɛndun ya nib yíe bi'yaab nɛ. Ama ninbi ŋa yé uŋɛndun yaab. N ñɛn' nɛ uŋɛndun ya nib ni ma nnɔ nɛ cère' bi nɛn nɛ. 20 Li tiɛn mɛn n là tɔke' nɛ nà ki ye: ‹Utonsɔnl ŋa cɛn' u'cɛnbaa nnɔ.› Bi jènde' min la, bi li jènde ni'mɔ nɛ. Bi tuo' n'gbɛr la, bi li tuo ni'mɔ yaar nɛ. 21 Min bo nɛ bi li tien nɛ nɛn kɛ, kimɛ ba bɛn wà sɔn' nni ní. 22 Ma bi baa' ki lá tɔke' bɛ n'gbɛr la, uba ŋa bi li biin bɛ kí ye bi tien' ibiɛre, ama fɛnfɛnnɔ, ba ji li fre kí dule niba bo kí ye ba tien' biɛre. 23 Unil nɛn nni la, u nɛn n'Baa mɔ nɛ. 24 Ma bi sɔn' yɔkm ya tùon yà nisaal ŋa laan sɔn' yè bi laa' la, uba ŋa bi li biin bɛ kí ye bi tien' biɛre. Ama fɛnfɛnnɔ bi laa' yè nɛ ki nɛn min nin n'Baa kɛ. 25 Ama nɛn kɛ tien' ŋɔ nè ń cère nà kɛle' bi'yiko ya gbɔnku † ni nnɔ nè ń tien nɛ. Nĭ kɛle' ki ye: ‹Bi nɛn nni nɛ ka ŋmɔbe bi nɛn nni bà bo.›

26 «Tɔ, n'Baa li cère ń sɔn Utotorl ní. U yé *Mifuoñaanm nɛ, ki yé tigbɛmònt ya daan, ki ñɛn' ní n'Baa saan. Mĭ lá baa' uyo wà la, mĭ li kun n'bo imòn. 27 Ni'mɔ li kun n'bo imòn, kimɛ ni te n'saan haali n'tuonl ya cincinyo nɛ.»

16

1 «N tɔke' nɛ nɛn kɛ ŋɔ nĭ lá tien' la, ni la wiɛ ni'tekjim nɛ. 2 Bi li ŋɔre nɛ itáan ya dur ni. Uyo uba mɔnɔn we ní, unil ku' nɛ la, u li maaleh ki teh u tien' lituɔrl nɛ ki de' Uwien. 3 Ba bɛnde' n'Baa yé udaan wà, ka bɛnde' n'mɔ yé udaan wà, nɛn nɛ li cère bɛ ń tien' nɛ nnɔ. 4 N tɔke' nɛ bi lá li tien' nɛ ma bo, ŋɔ u ya yo lá baa' la, ní li tiɛn kí ye n là tɔke' nɛ nè ŋɔ.»

Mifuoñaanm ya tuonl

† **15:25** Bi ye bi'yiko ya gbɔnku la, bi niireh Uwien ya Jɔtiekpaaku ya gbɔnku nɛ. Liike 10:34.

«Ma là tɔke' nɛ tù n'tuonl ya cincinyo, kimɛ min nin ninbi nɛ
là te. 5 Ama fɛnfɛnnɔ, n liɛbeh wà sɔn' nni ní nnɔ saan nɛ, nɛ
ni'ni uba ŋa niire' nni n joh nà bo-a?» 6 Kimɛ n len' ki ye n li
bure kí cère nɛ ma nnɔ nɛ ni'yɛnm saa' ki gbien'. 7 Ama n tɔkeh
nɛ imɔ̀n nɛ, n jon' nɛ la, nǐ li mɔn ni'bo, kimɛ ma jon' la, Utotorl
nnɔ ŋa ń baa ní. N jon' la, n li sɔn wɔ ní ni'saan. 8 U lá baa'
la, u li cère uŋɛndun ya nib ń bɛnde kí ye bi yé bibiɛrdɛnb, kí
cère bɛ ń bɛnde kí ye Uwien cuube, kí bɛnde kí ye Uwien li bu
bɛ tibuur. 9 U li cère bɛ ń bɛnde kí ye bi yé bibiɛrdɛnb, kimɛ
ba teke' nni ki jin'. 10 U li cère bɛ ń bɛnde kí ye Uwien cuube,
kimɛ n li jo n'Baa saan, nɛ na ji li lɛ nni. 11 U li cère bɛ ń bɛnde
kí ye bi li bu bɛ tibuur, kimɛ Uwien bun' uŋɛndun wuu ya ciɛn
tibuur ŋɔ.

12 «N biɛ ki ŋmɔbe tigbɛr tù yɛbe ń tɔke nɛ, ama tù li kpiɛke
nin nɛ fɛnfɛnnɔ. 13 Uyo wà *Mifuoñaanm lá li baa nnɔ; mɛn
mà yé tigbɛmɔ̀nt ya daan nnɔ; mǐ li pekre nɛ tigbɛmɔ̀nt ya sɛn
kɛ ni. Ma ń tɔke mi'bugbɛn ya gbɛr, ama mǐ cii' tà nnɔ, tun nɛ
mǐ li tɔke nɛ. Mǐ li tɔke nɛ nà lá li tien' ya gbɛr mɔ. 14 Mǐ li kpiɛke
nni, kimɛ mǐ li taa n ya gbɛr nɛ kí tɔke nɛ. 15 N'Baa ya bont kɛ
yé n'yaar nɛ, nɛn nɛ cère' n ye mǐ li taa n ya gbɛr nɛ kí tɔke nɛ.»

Ni'yɛnsaa li kpɛnde uyɛnsɔnge

16 «Nì sǐen' waamu, na ji li lɛ nni, nǐ pukn' waamu la, ni li lɛ
nni.»

17 Nɛ u'panpaankaab biba niireh tɔb ki teh: «U len' nà nɔ
ya tingi si ba? U ye nǐ sǐen' waamu, ta ji li lɛ wɔ, nǐ pukn'
waamu la, ti li lɛ wɔ, ki ye u joh u'Baa bó! 18 Nɛ ki tí ye ‹U yih
ba waamu?› Ta bɛn u ye wɔ ń ye bà?»

19 *Yesu bɛnde' bi yíe bɛ ń niire wɔ iniire, nɛ u tɔke' bɛ ki
ye: «Ni niireh tɔb n len' ma ki ye: ‹nǐ sǐen' waamu, na ji li lɛ
nni, nǐ pukn' waamu la, ni li lɛ nni nnɔ ya tingi nɛ-a?› 20 N
tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ninbi li muɔ kí kpiɛnde, nɛ uŋɛndun ya
nib li pokn. Ninbi ya yɛnm li saa, ama ni'yɛnsaa nnɔ lá li
kpɛnde uyɛnsɔnge. 21 Upii benh nin timɛr la, u te uyɛnsaa ni
nɛ u'mɛrwiɛn bo. Ama u tǐ maa' ki gben' la, uyɛnsɔnge li cère
wa ji li tiɛre imɛrwiɛn nnɔ bó, kimɛ unifaan kɔn' uŋɛndun ni.
22 Nǐ te nnɔ nɛ ni'mɔ bo; fɛnfɛnnɔ, ni te uyɛnsaa ni nɛ. Ama n
lá li liɛbe kí lɛ nɛ, nɛ ní li te uyɛnsɔnge ni. Uba ŋa ń fre kí ñɛn
ni'yɛnsɔnge nnɔ ni'fɛ̀l ni.

23 «Nɛn daali na ji li niire nni bonn niba bó. N tɔkeh nɛ imɔ̀n
nɛ, ni miɛ' n'Baa nibonn n'yel bo la, u li de nɛ nɛ̀ nɛ. 24 Na laan
miɛ' bonn n'yel bo haali nin fɛnfɛnnɔ. Miɛ mɛn, ní li lɛ ŋɔ kí lɛ
uyɛnsɔnge kí tǐ gben.»

Yesu faake' nin uŋɛndun

25 «N tɔke' nɛ ni'kɛ mikpɛnjɛnm ni nɛ. Uyo uba we ní ma ji li
pɔ kpɛnjɛnm kí tɔke nɛ gbɛr. Ama n li tɔke nɛ n'Baa ya gbɛr nɛ̀ ń
li wien nɛ. 26 Ni'daali ni li miɛ n'Baa tibont n'yel bo. Ma tɔkeh
nɛ ki teh min nɛ li miɛ n'Baa kí de nɛ, 27 kimɛ n'Baa bugbɛn nɛ
yíe nɛ, ni yíe nni, ki teke' ki jin' ki ye n ñɛn' ní wɔn saan ma
nnɔ bo. 28 Tɔ, n ñɛn' n'Baa saan nɛ ki baa' unɛndun ni, n tí li ñɛ
unɛndun ni kí liɛbe n'Baa bó.»

29 Nɛ u'panpaankaab tɔke' wɔ ki ye: «A laa'-aa! Fɛnfɛnnɔ a ji
lienh nǐ wien nɛ, ŋa ji pɔh kpɛnjɛnm. 30 Fɛnfɛnnɔ ti bɛnde' ki ye
a bɛn tibont kɛ, ŋa nuunh nil ń niire ŋɛ niire kí yaan á bɛnde
u ye wɔ ń niire kí ye bà; nɛn nɛ cère' ti teke' ki jin' ki ye a ñɛn'
ní Uwien saan nɛ.» 31 Nɛ *Yesu niire' bɛ ki ye: «Ni teke' ki jin'
fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ-ɔɔ? 32 Tɔ, uyo uba we ní, ki lǐ baa'-a, ni'kɛ li
yɛre wà kɛ ń taa u ya bó kí cère nni n'baba; ama ma te n'baba,
kimɛ n'Baa te nin nni. 33 N tɔke' nɛ tigbɛr tuu nɔ ŋɔ ni tɛ nin nni
ma nnɔ, ní li te uyɛnduɔn ni nɛ. Unɛndun wuu ni, ni te ijɛnd
ni nɛ, ama li co mɛn ni'ba, kimɛ n faake' nin unɛndun ki gben'
u'tuɔm ŋɔ.»

17

Yesu kàareh Uwien

1 Tɔ, *Yesu len' nnɔ ki gben', nɛ ki yaare' ki liike' paaki bó, ki
ye: «N'Baa, uyo baa', wuɔn a'Bijɛ ya kpiɛke, ŋɔ a'Bijɛ mɔ ń wuɔn
a'kpiɛke. 2 A de' wɔ mituɔm unisaal kɛ bo ŋɔ wɔ ń taa limiɛl là
ŋa ŋmɔbe gbenm kí de a de' wɔ binib bà nnɔ kɛ nɛ. 3 Limiɛl là
ŋa ŋmɔbe gbenm si bɛn ń bɛnde kí ye sin baba nɛ yé Uwien
imàn, kí bɛnde *Yesu Kristo wà a sɔn' wɔ ní nnɔ mɔ. 4 Min
wuɔn' a'kpiɛke kitink bo, ki sɔn' a de' nni lituonl là ń sɔn nnɔ
ki gben'. 5 N'Baa, fɛnfɛnnɔ, kpiɛke nni a'saan. De nni ukpiɛke
wà n là ŋmɔbe wù a'saan ki laa' unɛndun ŋa laan te nnɔ.

6 «N cère' binib bà a gènde' bɛ unɛndun ya nib ni, ki de' nni
nnɔ bɛnde' a yé udaan wà. Bi là yé a'yaab nɛ, nɛ a taa' bɛ ki
de' nni, nɛ bi boh a'gbɛr. 7 Fɛnfɛnnɔ, bi bɛnde' ki ye a de' nni
nibonn nà kɛ nnɔ ñɛn' a'saan nɛ, 8 kimɛ n tɔke' bɛ a tɔke' nni
tigbɛr tà nnɔ, nɛ bi teke' tù, ki mɔnbe ki bɛnde' ki ye n ñɛn' ní
a'saan nɛ, ki teke' ki jin' ki ye sin nɛ sɔn' nni ní.

9 «N kàareh ŋɛ ki dienh bɛn nɛ. Ma kàareh ŋɛ ki dienh
unɛndun ya nib. Ama n kàareh ŋɛ ki dienh binib bà a de' nni
bɛ nnɔ nɛ, kimɛ bi yé a'yaab nɛ. 10 Nà kɛ yé n'yaann yé a'yaann
nɛ, nɛ nà kɛ mɔ yé a'yaann yé n'yaann nɛ. Bɛn nɛ cèreh binib
lɛnh n'kpiɛke. 11 Ma ji li te unɛndun ni, bɛn nɛ li te unɛndun ni;
min we ní a'saan nɛ. N'Baa uñaan, a de' nni a'yel là nnɔ, cère
liyel bugbɛn ya tuɔm ń li gu bɛ, bɛ ń li yé unibaab tɛn min nin
sin yé unibaab ma bo. 12 N là te bi'saan uyo wà nnɔ, n là gu bɛ
nin a'yel là a de' nni nnɔ ya tuɔm nɛ. N guure' bɛ, nɛ nǐ kpaan'

wà ń kpo kí juore' fɛnm nnɔ baba ŋa ñí la, bi'ni uba ŋa kpo' ki juore' fɛnm. U kpo' ki juore' fɛnm ŋɔ nà kɛle' a'gbɔnku ni nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. 13 Fɛnfɛnnɔ, n we ní a'saan nɛ. N laan te uŋɛndun ni ma nnɔ nɛ ki lienh nnɔ, ŋɔ bɛ ń li ŋmɔbe uyɛnsɔnge wà n ŋmɔbe wù nnɔ kí tĩ gben. 14 N tɔke' bɛ a'gbɛr, nɛ ŋɛndun ya nib nɛnde' bɛ, kimɛ ba yé ŋɛndun yaab, tɛn n'mɔ ŋa yé ŋɛndun yɔ ma. 15 Ma kàareh ŋɛ ki teh á ñɛn bɛ uŋɛndun ni, ama n kàareh ŋɛ ki teh a la cère usɛnpol ubiɛrɔ nɛ ń tien bɛ niba. 16 Ba yé ŋɛndun yaab tɛn n'mɔ ŋa yé ŋɛndun yɔ ma. 17 Cère bɛn li cinbe ki yé a'yaab tigbɛmɔ̀nt bo. A'gbɛr nɛ yé tigbɛmɔ̀nt nnɔ. 18 A sɔn' nni ní uŋɛndun ni ma nnɔ, nɛ n'mɔ sɔn' bɛn uŋɛndun ni. 19 Bɛn bo nɛ n taa' n'ba ki de' ŋɛ, ŋɔ bi'mɔ ń li cinbe ki yé a'yaab tigbɛmɔ̀nt bo.

20 «Ma kàareh ŋɛ ki dienh bɛn baba, n kàareh ŋɛ ki dienh binib bà bi li tɔke bɛ n'gbɛr bɛ ń teke nni kí ji nnɔ mɔ nɛ. 21 N kàareh ŋɛ ŋɔ bi'kɛ ń taan kí li yé unibaab nɛ. Tɛn sin n'Baa a tɛ nin nni ma n'mɔ tɛ nin ŋɛ nnɔ, cère bi'mɔ ń li tɛ nin tɛ, ŋɔ uŋɛndun ya nib ń teke kí ji kí ye sin nɛ sɔn' nni ní. 22 A de' nni ukpiɛke wà nnɔ, n'mɔ de' bɛ wù, ŋɔ bɛ ń taan kí li yé unibaab tɛn min nin sin yé unibaab ma, 23 kimɛ n tɛ nin bɛ, nɛ a'mɔ tɛ nin nni. Nnɔ nɛ bi taan' ki yé unibaab ki tĩ gben', ŋɔ uŋɛndun ya nib ń bɛnde kí ye sin nɛ sɔn' nni ní, kí bɛnde kí ye a yíe bɛ tɛn a yíe nni ma bo. 24 N'Baa, a de' nni binib bà nnɔ, n yíe ń te nà saan la, bi'mɔ ń li te nin nni nɛ, kí lɛ a de' nni ukpiɛke wà nnɔ, kimɛ a yíe nni ki laa' ŋa laan ñɛn' uŋɛndun. 25 N'Baa ugbɛmɔ̀ndaan, uŋɛndun ya nib ŋa bɛn ŋɛ, ama min bɛn ŋɛ. Nɛ biɛ nɔ mɔ bɛn ki ye sin nɛ sɔn' nni ní. 26 N cère' bi bɛnde' a yé udaan wà, ki li liɛbe kí cère bɛ ń bɛnde ŋɛ, ŋɔ a yíe nni miyíem ma nnɔ ń li te bi'ni, ŋɔ n'mɔ ń li tɛ nin bɛ.»

18

Yesu ya cuom
(Matie 26:47-56; Mark 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 *Yesu len' nnɔ ki tĩ gben', nɛ wɔn nin u'panpaankaab bure' ki tĩ puore' kubunbunku kùa bi yih kù Sedrɔn nnɔ. Isiin ya kpàabu buba te ni'saan, nɛ wɔn nin u'panpaankaab kɔn' bu'ni. 2 Sudas, wà kuɔre' *Yesu nnɔ, mɔ bɛn ni'saan, kimɛ *Yesu nin u'panpaankaab là sɔbe ki taakeh nɛ̀ nɛ. 3 Nɛ Sudas taa' Erom ya sojacɛkl liba nin Uwien ya duku ya guguurb bà bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ sɔn' bɛ nnɔ, bi joh ni'saan ki tuke ifr nin imɔnafin nin tijɛkɔnwɛnt. 4 *Yesu bɛn nà kɛ li tu wɔ ma nnɔ, nɛ ki tuobe' bɛ usɛn bó, ki niire' bɛ ki ye: «Ni nuunh ŋmɛ?» 5 Nɛ bi ye: «Ti nuunh Nasarɛt ya *Yesu nɛ.» Nɛ u ye: «Min sɔ.» Sudas wà kuɔre' wɔ nnɔ mɔ te bi'ni. 6 U len' ki ye wɔn sɔ ma nnɔ, nɛ bi sulnh puoli bó ki luh. 7 *Yesu tí niire' bɛ ki ye: «Ni

nuunh ŋmɛ?» Nɛ bi ye: «Ti nuunh Nasarɛt ya *Yesu nɛ.» 8 Nɛ u ye: «N tɔke' nɛ ki ye min sɔ nɔ. Ni nuunh min nɛ la, cère mɛn biɛ bɛ ń li joh.» 9 U len' nnɔ ŋɔ u là len' tigbɛr tà nnɔ tù ń tien nɛ. U là len' ki ye: «N'Baa a de' nni binib bà nnɔ, ma cère' uba mɔnɔn bole'.»

10 Tɔ, Simɔn Piɛr ŋmɔbe kijusiek, nɛ ki nɛ̀re' ki gɛ' ki paare' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya tonsɔnl uba ya nɔjietubl. Bi yih utonsɔnl nnɔ Malkus nɛ. 11 Nɛ *Yesu tɔke' Piɛr ki ye: «Jiin a'jusiek kí cùɔn ki'tuɔku ni. N'Baa sien' ki ye ń ji ijɛnd yà nnɔ n la ji yɛ̀-ɛɛ?»

Bi tuke' Yesu ki jon' Anni saan

12 Sojacɛkl nnɔ nin li'ciɛn nin Sufmbɛ ya guguurb nnɔ cuo' *Yesu ki lòle' u'nuɔ, 13 nɛ ki kpiɛ' ki tuke' wɔ ki jon' Anni saan. Anni yé Kayif ya cuɔjɛ nɛ. Kayif nɛ là yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn libinl nnɔ. 14 Wɔn Kayif nɛ là tɔke' *Sufmbɛ ya ciɛnb ki ye nǐ mɔn unibaab ń kpo bi'du ya nib bo nnɔ.

Piɛr niɛ' ki ye wa bɛn Yesu
(Matie 26:69-70; Mark 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Bi tuke *Yesu ki joh ma nnɔ, nɛ Simɔn Piɛr nin *Yesu ya panpaankɛtɔ uba pɛ u'bo. Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn bɛn *Yesu ya panpaankɛtɔ bugbɛn. Nɛn bo nɛ u paan' *Yesu bo ki kɔn' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nnɔ den uluo bo. 16 Ama Piɛr wɔn juore' ki se saali nɛ bunañɔbu saan. Nɛ upanpaankɛtɔ wà bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn bɛn wɔ nnɔ jon' ki tǐ laa' upiitonsɔnl wà gu bunañɔbu nnɔ, nɛ ki cère' Piɛr kɔn'. 17 Nɛ upii nnɔ niire' Piɛr ki ye: «Sin, a'mɔ ŋa lii yé ujɛ wuɔ ya panpaankaab ya uba-aa?» Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Ma yé u'panpaankɛ.»

18 Tiwɔr là te, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya tonsɔnb nin biguguurb sère' umu, ki lokreh. Nɛ Piɛr mɔ te bi'saan ki lokreh.

Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn niire' Yesu iniire
(Matie 26:59-66; Mark 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn niire' *Yesu iniire u'panpaankaab bo nin u wɔknh miwɔknm ma nnɔ bo. 20 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «N len' binib kɛ ya nun bó nɛ, ki wɔkn' uyo kɛ ni'táan ya dur ni nin Uwien ya duku ya luo bo, *Sufmbɛ kɛ taakeh nà saan. Ma len' gbɛr tuba bɔlm ni. 21 Bɛ tien' a niireh min-i? Niire binib bà cenge' n'gbɛr n tɔke' bɛ ki ye bà. Bɛn bɛn n tɔke' bɛ ki ye bà mɔnmɔnm.»

22 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, ki laa' biguguurb ya uba se ki nɛke wɔ, nɛ ki kpɔ̀be' wɔ utɛnpɛ, ki niire' wɔ ki ye: «A jiindeh bitɔtuɔciɛnb ya ciɛn nɛ nɔ nnɔ-ɔɔ?» 23 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «N len' nǐ bre nɛ la, wuɔn nà cère' nǐ bre; nɛ n tí len' nǐ mɔn nɛ la, bɛ tien' a ñih nni?»

24 Nɛn saan nɛ Anni cère' bi taa' *Yesu ki jon' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn Kayif saan u'nuɔ juore' ki lùo.

Piɛr tí niɛ' ki ye wa bɛn Yesu
(Matie 26:71-75; Mark 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Simɔn Piɛr se ki lokreh umu, nɛ bi niire' wɔ ki ye: «Sin, a'mɔ ŋa lii yé u'panpaankaab ya uba-aa?» Nɛ u niɛ' ki ye: «Ma yé u'panpaankɛ.» 26 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya tonsɔnb ya uba, wà Piɛr bi gɛ' ki paare' u'tubl nnɔ ya den yɔ uba tɔke' Piɛr ki ye: «Ma bi laa' ŋɛ u'saan bukpàabu nnɔ ni-ii?» 27 Nɛ Piɛr tí niɛ' ki ye wa bɛn Yesu. Nɛ ukuojɛ pɔk ki muɔ' i ya tàan bo.

Bi taa' Yesu ki jon' Pilat saan
(Matie 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Nɛn saan nɛ bi taa' *Yesu ki ñɛn' Kayif den, ki jon' udu nnɔ ya gobina den, bi yih wɔ Pilat. Nĩ là yé kutɛnŋɛsɔnsɔnku nɛ. *Sufmbɛ ya ciɛnb ŋa là yíe bɛ ń kuɔn bi'ba jɔknt ŋɔ kí fre kí jele bi'Pak ya nacenku nɛ. Nɛn nɛ cère' ba tuo' ki kɔn' Pilat den*. 29 Nɛn bo nɛ Pilat ñɛn' saali bi'saan, ki niire' bɛ ki ye: «Ujɛ wuɔ tien' ba ni biindeh wɔ?» 30 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Wa bi yé nibiɛrɔ la, ta bi cuo' wɔ ki ŋukn' ŋɛ.» 31 Nɛ Pilat ye: «Ninbi bugbɛn, taa wɔ mɛn kí tĩ bu wɔ ni'yiko ye ma bo.» Nɛ bi ye: «Tinbi Sufmbɛ ŋa ŋmɔbe sɛn tí ku nil.»

32 Bi len' nà nɔ nɛ wuɔn' ki ye *Yesu là len' nà ki tɔke' binib, u li kpo mikuum mà ya bol nnɔ nɛ ń tien. 33 Pilat tí liɛbe' ki kɔn' tibuur ya duku ni, ki yin' *Yesu ki lá niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé *Sufmbɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?» 34 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «A len' nà nɔ, a maale' a'ba nɛ bii bi tɔke' ŋɛ nɛ ki ye n yé *Sufmbɛ ya bɛr-i?» 35 Nɛ Pilat tɔke' wɔ ki ye: «Min ŋa yé Suf-a! A'bol ya nib nin bitɔtuɔrciɛnb nɛ taa' ŋɛ ki ŋukn' nni. A tien' bɛ nɛ?» 36 Nɛ *Yesu ye: «N'bɛl ŋa yé uŋɛndun wuu ni ya bɛl. N'bɛl bi yé uŋɛndun wuu ni ya bɛl la, n'nib bi li kɔn tijɛr ŋɔ *Sufmbɛ ya ciɛnb la fre kí cuo nni. Ama fɛnfɛnnɔ, n'bɛl ŋa nín te niɛ saan.» 37 Nɛ Pilat tɔke' wɔ ki ye: «Nɛn mɛn la, a yé ubɛr nɛ-a!» Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Sin nɛ ye n yé ubɛr. N baa' uŋɛndun wuu ni ń lá tɔke binib tigbɛmànt nɛ. Nɛn bo nɛ bi maa' nni. Unil wà kɛ pɛ tigbɛrmànt bo nɛ cengeh n'bó.» 38 Nɛ Pilat niire' wɔ ki ye: «Tigbɛmànt si ba?»

Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpɛ mikuum
(Matie 27:15-31; Mark 15:6-20; Luk 23:13-25)

Pilat len' nnɔ ma nnɔ nɛ ki tí ñɛn' *Sufmbɛ bó, ki tĩ tɔke' bɛ ki ye: «Min ŋa laa' u'biil. 39 Ama binl kɛ binl ni'Pak ya nacenku ya yo la, n tuu ki ñɛndeh lipɛkl ya nil uba nɛ ki wiɛnh. Nɛn bo, ni yíe ń taa *Sufmbɛ ya bɛr nnɔ nɛ kí wiɛ-ɛɛ?» 40 Nɛ bi wuure' ki ye: «La wiɛ wɔn, wiɛ Barabas.» Barabas nnɔ là yé unil wà yĩe' Erom yaab ya ñɔbu bó nɛ.

---

* **18:28** Sufmbɛ kɔn' bà ŋa yé Sufmbɛ den la, bi saa' bi'yiko nɛ, ki kuɔn' bi'ba tijɔknt kí tĩ kpaan uyo uba.

19

1 Nɛn saan nɛ Pilat cère' bi taa' *Yesu ki ñi' wɔ inalɛbe.
2 Sojambɛ taa' ikonkon ki lònlòn' uyukpɛkpiɛ ki kpɛle' u'yul,
ki taa' kuliɛrmónmónku kuba ki goln' wɔ, 3 nɛ ki nɛkndeh wɔ
ki tɔkeh wɔ ki teh: «Sufmbɛ ya bɛrɔ, ti fuondeh ŋɛ-a!» Nɛ ki
kpɔ̀breh wɔ itɛnpɛ.
4 Nɛ Pilat tí ñɛn' saali, ki tɔke' *Sufmbɛ ki ye: «N li taa wɔ
kí ñɛn ní saali ni'saan ŋɔ ní bɛnde kí ye ma laa' u'biil.» 5 Nɛn
saan nɛ *Yesu ñɛn' ní saali ki kpiɛ ikonkon ya yukpɛkpiɛ, ki guo
kuliɛrmónmónku nnɔ. Nɛ Pilat tɔke' bɛ ki ye: «Ujɛ bugbɛn sɔ.»
6 Ama bitɔtuɔrciɛnb nin biguguurb laa' wɔ ma nnɔ nɛ ki
wuureh ki teh: «Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo! Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn
bo!» Nɛ Pilat tɔke' bɛ ki ye: «Ni'bugbɛn ń taa wɔ kí tĭ kpɛ wɔ
udɔpɔnpɔn bo, kimɛ min ŋa laa' u bii' nà nĭ kpɛ kuum.» 7 Nɛ bi
tɔke' wɔ ki ye: «Tinbi ŋmɔbe yiko uba nɛ, nɛ yiko nnɔ bo, u kpɛ
mikuum nɛ, kimɛ u taa' u'ba ki tien' Uwien ya Bijɛ nɛ.»
8 Pilat cii' bi ye *Yesu taa' u'ba ki tien' Uwien ya Bijɛ ma nnɔ,
nɛ bujɛwaanbu tùɔre' ki cuo' wɔ cɛɛn. 9 Nɛ u tí liɛbe' ki kɔn'
tibuur ya duku nnɔ ni ki tí niire' *Yesu ki ye: «Sin, a yé lɛ bó yɔ
nɛ?» Ama *Yesu ŋa jiin' wɔ. 10 Nɛ Pilat tɔke' wɔ ki ye: «Ŋa gɛreh
min nɛ-ɛɛ? Ŋa bɛn ki ye n ŋmɔbe mituɔm ń wiɛ ŋɛ bii ń kpɛ ŋɛ
udɔpɔnpɔn bo-oo?» 11 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Uwien de' ŋɛ
mituɔm mà nnɔ baba ŋa ñí la, ŋa ŋmɔbe tuɔm miba n'bo. Nɛn
bo nɛ unil wà taa' nni ki ŋukn' ŋɛ nnɔ ya biil cɛn' a'yaal.»
12 Nɛn saan nɛ Pilat nuunh u li tien ma kí wiɛ Yesu, ama
Sufmbɛ wuureh nɛ ki teh: «A wiɛ' wɔ la, ŋa ji yé ubɛrciɛn Sesa ya jɔ, kimɛ unil wà kɛ yih u'ba ubɛr la, u yé Sesa ya nɛnnɛnd
nɛ.»
13 Pilat cii' bi len' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki tí ñɛn' *Yesu saali, nɛ
ki kɛ̀le' tibuur ya biɛk bo, bi yih libùol là «Itɛn ya bɛnbɛnl
nnɔ.» *Sufmbɛ ya lenm ni, bi yih ni'saan ki teh «Gabata» nɛ.
14 Nĭ là yé lidaali là *Sufmbɛ bondeh bi'Pak ya nacenku nnɔ
nɛ, ki tuo liwenyul ya yo, nɛ Pilat tɔke' bɛ ki ye: «Ni'bɛr sɔ.»
15 Nɛ bi wuure' ki ye: «U kpɛ mikuum nɛ! U kpɛ mikuum nɛ!
Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo!» Nɛ Pilat niire' bɛ ki ye: «N kpɛ ni'bɛr
udɔpɔnpɔn bo-oo?» Nɛ bitɔtuɔrciɛnb jiin' wɔ ki ye: «Ta ŋmɔbe
bɛrtɔ ki kɛnde' ubɛrciɛn Sesa bo.» 16 Nɛn saan nɛ Pilat taa'
*Yesu ki ŋukn' bɛ bɛ ń tĭ kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo. Nɛ bi taa' wɔ
ki bure'.

Bi kpɛ' Yesu udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:32-44; Mark 15:21-32; Luk 23:26-43)

17 *Yesu bugbɛn tuke u'dɔpɔnpɔn ki ñɛn' udu ni, ki joh niba
saan, bi yih nɛ̀ «Kuyukpɔbku ya Bùol.» *Sufmbɛ ya lenm ni,
bi yih ni'saan «Golgota» nɛ. 18 Bi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo nɛn

---

* **19:12** Sesa nɛ là yé Erom yaab likeh mitinfɛnm mà nnɔ kɛ ya bɛrciɛn.

saan nɛ, nɛ ki kpɛ' bijɛb bile mɔ; uba ukɛle uba, utɔ mɔ ukɛltɔ, nɛ *Yesu fo siik ni. 19 Pilat kɛle' mikɛlm miba ki ye: «Nasarɛt ya *Yesu wà yé *Sufmbɛ ya bɛr nnɔ sɔ», nɛ ki cère bi taa' ki tɛbn' u'dɔpɔnpɔn bo. 20 Nĩ kɛle' *Sufmbɛ ya lenm ni nin Erom yaab ya lenm ni nin Grɛkmbɛ ya lenm ni nɛ. Bi kpɛ' *Yesu udɔpɔnpɔn bo nà saan nnɔ ŋa fɔke nin udu ni, nɛn nɛ cère' *Sufmbɛ bà yɛbe kaan' mikɛlm nnɔ. 21 Nɛ *Sufmbɛ ya tɔtuɔrciɛnb tɔke' Pilat ki ye: «Ŋa bi li kɛle kí ye *Sufmbɛ ya bɛr, a bi li kɛle kí ye: wɔn nɛ ye u yé *Sufmbɛ ya bɛr nɛ.» 22 Nɛ Pilat tɔke' bɛ ki ye: «N kɛle' nà nɔ n kɛle' nɛ.»

23 Sojambɛ kpɛ' *Yesu udɔpɔnpɔn bo ki gben', nɛ ki gbiire' u'wɛngolkaar igbiin inan, wà kɛ ugbiin uba ki tĩ sĩen' u'liɛrfɔfɔkrku. Kuliɛrfɔfɔrku nnɔ ŋa ŋmɔbe ñɛñiɛ kí ñɛ paaki kí tĩ ci tingi, kimɛ bi là lòn' kù nɛ. 24 Nɛn saan nɛ bi tɔke' tɔb ki ye: «Ti la kɛre kù mɛn, cère mɛn tí fùɔre imúɔn, kí liike wà li ji kù.» Nɛn kɛ tien' ŋɔ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nè ń tien nɛ. Nĩ kɛle' ki ye:

«Bi gbiire' n'wɛngolkaar,
nɛ ki fùɔre' imúɔn,
bɛ ń liike wà li ji n'liɛrku.»

Tɔ, sojambɛ nnɔ tien' nɛn nɛ.

25 *Yesu ya naa nin u'naa ya ninsɛ nin Klopas ya po Mari nin Mari Madelɛnn se u'dɔpɔnpɔn saan. 26 *Yesu laa' u'naa nin u'panpaankɛ wà u yíe wɔ ki gbien' nnɔ se ki buɔke, nɛ u tɔke' u'naa ki ye: «Upii, a'bijɛ sɔ,» 27 nɛ ki tɔke' u'panpaankɛ nnɔ mɔ ki ye: «A'naa sɔ.» Kí ñɛ nɛn daali nɛ u'panpaankɛ nnɔ cère' *Yesu ya naa te u'den.

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:45-56; Mark 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu bɛn ki ye fɛnfɛnnɔ u sɔn' u'tùon kɛ ki gben'-a, nɛ ki len' ki ye: «Uñuñun nɛ ŋmɔbe nni,» ŋɔ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ ń tien. 29 Licuɔl liba se ni'saan ki gbe midɛŋmiŋmiikm miba, nɛ bi taa' ticitɔnt ki sèkn' mi'ni, ki taa' ki tuun' kusiiku kùa bi yih kù isɔp nnɔ ya lɛnbɛnl bo, ki tɛnde' ki kòle' u'ñɔbu. 30 U muɔre' midaam nnɔ nɛ ki ye: «N tien' ni'kɛ ki gben' nínɔ», ki gòn', nɛ ki kpo'.

Soja uba cɔke' Yesu ya kɛle ni likpaanl

31 Nĩ là yé lidaali là *Sufmbɛ bondeh bi'Saba nɛ. U ya *Saba là yé uwengbenge nɛ. Nɛn bo nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb ŋa là yíe nikpil ń li te dɔpɔnpɔn bo, nɛ ki tɔke' Pilat ki ye wɔ ń cère u'sojambɛ ń ñĩ kí kuɔ bi kpɛ' binib bà nnɔ ya tàan†, kí jiin bɛ. 32 Nɛ sojambɛ nnɔ baa' ki ñi' ki kuɔ' binib bà bi kpɛ' bɛ

† **19:31** Bi là ñih ki kɔ̀h binib bà bi kpaakeh bɛ idɔpɔnpɔn bo ya tàan ŋɔ bɛ ń kpo tonm nɛ.

idɔpɔnpɔn bo nin *Yesu nnɔ ya tàan. Bi ñi' ki kuɔ' ukpiɛk yɛ, ki ñi' ki kuɔ' ulie mɔ yɛ. 33 Ama bi tĭ baa' *Yesu saan ma nnɔ, ki laa' u kpo'-a, nɛn bo nɛ ba kuɔ' u'yɛ. 34 Nɛ sojambɛ nnɔ ya uba taa' likpaanl ki cɔke' *Yesu ya kɛle ni. Nɛ misèm nin miñunm pɔk ki ñɛn' i ya tàan bo. 35 Unil wà laa' tibont nnɔ nɛ tɔke' u laa' nà. U len' nà nɔ yé imòn nɛ, nɛ u bɛn ki ye u tɔke' tigbɛmònt nɛ, ŋɔ ni'mɔ ń teke kí ji. 36 Bi tien' *Yesu nnɔ ŋɔ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nè ń tien nɛ. Nĭ kɛle' ki ye: «Ba ń kuɔ u'kpɔbl liba mɔnɔn.» 37 Nĭ tĭ liɛbe' ki kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Bi li caan unil wà bi cɔke' wɔ likpaanl nnɔ bo inun.»

Yesu ya subm
(Matie 27:57-61; Mark 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Ni ya puoli bó nɛ Yosɛf wà yé Arimate ya du ya nil nnɔ baa' ki miɛ' Pilat ki ye wɔ ń cèbe wɔ wɔ ń jiin' *Yesu ya gbɛnɛnt udɔpɔnpɔn bo. Pilat tuo', nɛ u jon' ki tĭ jiin' tù. Yosɛf bugbɛn là yé *Yesu ya panpaankɛ nɛ ka tuo' nil ń bɛnde, kimɛ u là fɛnge *Sufmbɛ ya ciɛnb nɛ. 39 Nikodɛm, wà là baa' *Yesu saan miba kuñɔnku nnɔ mɔ baa', ki tuke' lɛfina. Bi cùuke lɛfina wà bi yih wɔ *miir nnɔ nin bi yih wà alowɛs nnɔ nɛ. Lɛfina nnɔ ya kpiɛke li baa' tɛn kilo pita. 40 Yosɛf nin Nicodɛm taa' kukpɛlciɛku ki tɛntɛn' *Yesu ya gbɛnɛnt, nɛ ki taa' lɛfina nnɔ ki tien' tu'bo, *Sufmbɛ subeh bitɛnkpiib ma bo. 41 Isiin ya kpàabu buba te bi kpɛ' *Yesu nà saan nnɔ. Bi là gbin' ufɛle uba bukpàabu nnɔ ni ka laan sube' nil len. 42 Nĭ là yé lidaali là *Sufmbɛ bondeh Saba nɛ, nɛ ufɛle nnɔ mɔ ŋa fɔke nin ni'saan. Nɛn bo nɛ bi taa' *Yesu ki tĭ sube' u'ni.

20

Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni
(Matie 28:1-8; Mark 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li faa nnɔ nɛ Mari Madelɛnn wɔre' ki fii' nĭ bĭike, ki bure' likul nnɔ bó. U tĭ baa' ki laa' kutɛnku kùa bi là taa' ki bĭin' likul nnɔ ŋa ji bi. 2 Nɛ u sɛn' ki jon' Simɔn Piɛr nin *Yesu ya panpaankɛtɔ wà u yíe wɔ ki gbien' nnɔ saan, ki tĭ tɔke' bɛ ki ye: «Bi ñɛn' Yonbdaan likul nnɔ ni ŋɔ! Ta bɛn bi taa' wɔ ki ble' nà saan!»

3 Nɛn saan nɛ Piɛr nin *Yesu ya panpaankɛtɔ nnɔ ñɛn' ki joh likul nnɔ bó. 4 Bi joh ma nnɔ bi'kɛ bile tiinh nɛ, ama upanpaankɛtɔ nnɔ sɛn' ki cɛn' Piɛr ki kpiɛ' ki baa' li'saan, 5 nɛ ki gbĭen' ki liike', ki laa' tikpɛlcɛr nnɔ nɛ dɔ len, ama wa kɔn'. 6 Simɔn Piɛr, wà paan' puoli bó ní nnɔ, mɔ baa', nɛ ki kɔn' likul nnɔ ni, ki laa' tikpɛlcɛr nnɔ dɔ len, 7 ki laa' kukpɛlciɛku kùa bi là taa' ki pibn' *Yesu ya yul nnɔ jɛnde' ki dɔ likonkonl, ku'ba. 8 Nɛn saan nɛ upanpaankɛ wà bi kpiɛ' ki baa' likul saan nnɔ mɔ kɔn' ki laa', nɛ ki teke' ki jin'. 9 Kimɛ haali nin u ya yo ba

laan là cii' nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye *Yesu lá li mɛkre
bitɛnkpiib ni nnɔ ya tingi. 10 Nɛ *Yesu ya panpaankaab nnɔ
liɛbe' ki kùn'.

Yesu cère' Mari Madelɛnn laa' wɔ
(Matie 28:9-10; Mark 16:9-11)

11 Tɔ, Mari juore' ki se saali nɛ likul nnɔ saan ki muɔh. U se ki
muɔh, nɛ ki lá gbĭen' ki liike' li'ni, 12 ki laa' Uwien ya tondb bile
bi guo tiwɛnpenpient ki kɛ *Yesu ya gbɛnɛnt là dɔ nà saan nnɔ.
Uba kɛ u'yul là kunh nà bó, nɛ utɔ mɔ kɛ u'tàan là kunh nà bó
nnɔ. 13 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «Upii, bɛ tien' a muɔh?» Nɛ u jiin'
bɛ ki ye: «Bi ñɛn' n'Yonbdaan nɛ, ma bɛn bi taa' wɔ ki ble' nà
saan.» 14 U len' nnɔ ma nnɔ nɛ ki jiɛbe' ki laa' *Yesu se, ama wa
bɛnde' ki ye *Yesu nɛ. 15 Nɛ *Yesu niire' wɔ ki ye: «Upii, bɛ tien' a
muɔh? A nuunh ŋmɛ?» Mari maale' ki ye ujɛ wà gu bukpàabu
nnɔ nɛ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, sin nɛ taa' wɔ la, wuɔn'
nni, a ble' wɔ nà saan ń jo kí taa.» 16 Nɛ *Yesu ye: «Mari.» Nɛ u
jiɛbe' ki tɔke' wɔ *Sufmbɛ ya lenm ni ki ye: «Rabuni.» Ni'tingi
si «Cɛnbaa.» 17 Nɛ *Yesu ye: «La li co nni*, kimɛ ma laan don'
n'Baa bó, ama jo kí tĭ tɔke n'ninjiɛb kí ye: n doh n'Baa wà yé
ni'mɔ ya baa nnɔ bó nɛ. U yé n'Wien nɛ, ki yé ni'mɔ ya Wien.»
18 Nɛ Mari Madelɛnn jon' ki tĭ tɔke' *Yesu ya panpaankaab ki
ye: «N laa' Yonbdaan,» nɛ ki tɔke' bɛ *Yesu tɔke' wɔ tigbɛr tà
nnɔ.

Yesu cère' u'panpaankaab laa' wɔ
(Matie 28:16-20; Mark 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Tɔ, *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li faa' nnɔ ya
tajuɔku, nɛ *Yesu ya panpaankaab taan' ki te kuduku kuba
ni ki pĭnpĭin' inañuɔn, kimɛ bi là fɛnge *Sufmbɛ ya ciɛnb nɛ.
Nɛ *Yesu baa' ki lá sere' bi'siik ni, ki tɔke' bɛ ki ye: «Li te mɛn
uyɛnduɔn ni.» 20 U len' nnɔ, nɛ ki wuɔn' bɛ u'nuɔ nin u'kɛle ni
ya gbĭɛn. U'panpaankaab laa' wɔ ma nnɔ, nɛ bi'yɛnm sɔnge.
21 Nɛ u tí tɔke' bɛ ki ye: «Li te mɛn uyɛnduɔn ni. N'Baa sɔn' nni
ma nnɔ, nɛ n'mɔ sɔn' ninbi.» 22 U len' nnɔ, nɛ ki piebe' bi'bo,
ki tɔke' bɛ ki ye: «Teke mɛn *Mifuoñaanm. 23 Ni fère' binib bà
bi'biɛre la, Uwien mɔ li fère bɛ. Na fère' bà la, Uwien mɔ ŋa ń
fère bɛ.»

Toma laa' Yesu nɛ ki teke' ki jin'

24 *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba bi yih wà
Toma, ki liɛbe' ki yih wɔ lilebl nnɔ, ŋa là te nin bitɔb uyo wà
*Yesu baa' bi'saan nnɔ. 25 Bipanpaankɛtɔb tɔke' wɔ ki ye: «Ti
laa' Yonbdaan.» Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ma laa' bi là kpɛ' u'nuɔ ni
ipenjen nà saan ya gbĭɛn, ka taa' n'nɔbil ki tuun' igbĭɛn nnɔ ni,

* **20:17** Bi li fre kí lɛbre la li co nni kí ye la mɛ nni mɔ.

ka taa' n'nuɔ ki tuun' bi là cɔke' u'kɛle ni nà saan nnɔ ya gbiɛl ni la, ma ń teke kí ji fiebu.»

26 Tɔ, iwien iniin gèbre', nɛ *Yesu ya panpaankaab tí taan' ki te kuduku ni. Toma mɔ ji te bi'ni. Nin inañuɔn pipi ma kɛ nnɔ *Yesu baa' ki lá sere' bi'siik ni ki ye: «Li te mɛn uyɛnduɔn ni.» 27 Nɛ ki tɔke' Toma ki ye: «Tɛnde a'nɔbil kí mɛ niɛ saan, kí liike n'nuɔ ya gbïɛn, kí tɛnde a'nuɔ kí tuun n'kɛle ya gbiɛl mɔ ni. Ji la maaleh tɛma, teke kí ji.» 28 Nɛ Toma ye: «A yé n'Yonbdaan nin n'Wien nɛ.» 29 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A laa' nni ma nnɔ nɛ ki teke' ki jin'. Bà ŋa laa' nni ki teke' ki jin' nnɔ, Uwien ya mɔnm te bi'bo.»

Nà cère' San kɛle' kugbɔnku kuu

30 *Yesu tien' miyɔkm ya bontɔr mɔ tù yɛbe u'panpaankaab ya nun ni. Ba kɛle' tù kugbɔnku kuu ni. 31 Bi kɛle' tuu nɔ ŋɔ ní teke kí ji kí ye *Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo, ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ. Ni teke' wɔ ki jin' la, wɔn bo nɛ ni li lɛ limiɛl.

21

Yesu tí cère' u'panpaankaab laa' wɔ

1 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu tí cère' u'panpaankaab laa' wɔ Tiberiyad ya ñunciɛnm ya gbaal. U cère' bi laa' wɔ ma sɔ: 2 Simɔn Piɛr nin Toma wà bi liɛbe' ki yih wɔ lilebl nnɔ nin Natanayɛl wà ñɛn' ní Kana ya du wà te Galile ya tinfɛnm ni nnɔ nin Sebede ya bijiɛb nin *Yesu ya panpaankaatɔb bile nɛ là taan' ki te. 3 Nɛ Simɔn Piɛr tɔke' bɛ ki ye: «N joh lijɛnbɛl nɛ.» Nɛ bi ye: «Ti'mɔ li paan a'bo.» Nɛ bi ñɛn' ki bure' ki tï kɔn' buñɛrbu. Ba cuo' bonn haali kuñɔnŋmɛnku.

4 Nï tï wendeh uyo wà nnɔ, nɛ bi laa' *Yesu se miñunm ya gbaal. Ama u'panpaankaab nnɔ ŋa bɛnde' ki ye wɔn nɛ. 5 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Hee! Nacenbɛ, na laa' bonn bi?» Nɛ bi ye: «Ta laa' bonn.» 6 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Wiɛ mɛn bubɛbu buñɛrbu ya jie bó, ni li lɛ.» Bi wiɛ' ki cuo' ijɛn ï yɛbe cɛɛn nɛ ka fre' ki dɛre' bubɛbu nnɔ ki jiin' ní.

7 Nɛ *Yesu ya panpaankɛ wà u yíe wɔ ki gbien' nnɔ tɔke' Piɛr ki ye: «Yonbdaan nɛ.» Simɔn Piɛr cii' Yonbdaan nɛ ma nnɔ, ki laa' u te liñil nɛ, nɛ u taa' u'liɛrl ki gole', ki lu' miñunm ni ki joh u'saan. 8 U'panpaankɛtɔb bà sïen' nnɔ we ní buñɛrbu ni ki diɛh bubɛbu bù gbe ijɛn. Ba là fɔke nin ñunm ya gbaal. Nï li te tɛn mɛta kobk nɛ. 9 Bi tï baa' miñunm ya gbaal ki ñɛn' buñɛrbu ni nɛ ki laa' ikuɔn ya mu uba, ujɛn puu u'ni, ki laa' kpɔnɔ mɔ. 10 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Taa ní mɛn ni cuo' ijɛn yà nɔ ya iba.»

11 Nɛn saan nɛ Simɔn Piɛr liɛbe' buñɛrbu nnɔ ni, ki tï dɛre' bubɛbu ki ñɛn' liwɛl bo, bù gbe ijɛngbengbenge kobk nin piŋun nin ita. Nin ï yɛbe ma kɛ nnɔ, bubɛbu nnɔ ŋa kɛre'. 12 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Dɛn mɛn kí ŋmɔn.» U'panpaankaab ya

uba mənən ŋa tənge wɔ ń niire wɔ kí ye: «Sin ŋmɛ nɛ?» Kimɛ bi bɛn ki ye Yonbdaan nɛ. 13 Nɛn saan nɛ *Yesu nɛkn', ki yuure' kpənɔ ki de' bɛ, ki taa' ujɛn nnɔ mɔ ki de' bɛ. 14 *Yesu tĩ mɛkre' bitɛnkpiib ni ki cère' u'panpaankaab laa' wɔ ma, bolmta sɔ.

Yesu ye Piɛr ń li likeh u'nib

15 Bi jin' tijier nnɔ ki gben' uyo wà nnɔ, nɛ *Yesu niire' Simən Piɛr ki ye: «Simən, San ya bijɛ, a yíe nni ki cɛn' biɛ nɔ-ɔɔ*?» Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Hnn, Yonbdaan, sin mənən bɛn ki ye n fɛ ŋɛ.» Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li likeh n'pebumu». 16 Nɛ ki liɛbe' ki niire' wɔ ki lere' ki ye: «Simən, San ya bijɛ, a yíe nni-ii?» Nɛ u tí jiin' wɔ ki ye: «Hnn, Yonbdaan, sin mənən bɛn ki ye n fɛ ŋɛ.» Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li yé n'pekpaal.» 17 Nɛ ki liɛbe' ki niire' wɔ nta ki ye: «Simən, San ya bijɛ, a fɛ nni-ii?» Nɛ Piɛr ya yɛnm saa', kimɛ *Yesu niire' wɔ bolmta sɔ ki ye: «A fɛ nni-ii?» Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a bɛn tibont kɛ, ki bɛn ki ye n fɛ ŋɛ.» Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li kpaah n'pe. 18 N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, a là yé unacenfaan ma nnɔ, a là guoh a'kpɛlcɛr a'ba nɛ, ki joh a yíe nà bó. Ama a tĩ pore' uyo wà la, a li yuon a'nuɔ, nɛ unitɔ ń goln ŋɛ, kí taa ŋɛ kí jo ŋa yíe nà bó.» 19 U len' nnɔ ŋɔ wɔ ń wuɔn, Piɛr lá li kpo mikuum mà ya bol kí kpiɛke Uwien nɛ. U len' nnɔ ki gben', nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.»

Piɛr niire' Yesu upanpaankɛtɔ nnɔ ya gbɛr

20 Piɛr jiɛbe', ki laa' *Yesu yíe upanpaankɛ wà ki gbien' nnɔ pɛ bi'bo. Upanpaankɛ nnɔ nɛ là gbïen' *Yesu bo, bi là jinh tijier uyo wà nnɔ, ki niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ŋmɛ ye wɔ ń kuɔre ŋɛ?» 21 Piɛr laa' wɔ ma nnɔ, nɛ ki niire' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, bɛ lá li tu wuɔ mɔ?» 22 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «N yíe wɔ ń li te kí tĩ baa uyo wà n li baa ní la, nĩ yé a'gbɛr-ii? Sin, li pɛ n'bo ní dee.»

23 Li ya ñɔbonl bo nɛ *Yesu yaab ni bi lienh ki teh u'panpaankɛ nnɔ ŋa ń kpo. *Yesu wɔn ŋa tɔke' ki ye wa ń kpo. Ama u tɔke' wɔ ki ye: «N yíe wɔ li te kí tĩ baa uyo wà n li baa ní la, nĩ yé a'gbɛr-ii» nɛ?

24 Upanpaankɛ nnɔ nɛ tɔke' binib tigbɛr tuu, ki kɛle' tù kugbɔnku kuu ni. Nɛ ti bɛn ki ye u'gbɛr nnɔ yé imɔ̀n nɛ.

25 *Yesu tien' tibont tù yɛbe. Bi bi ye bɛ ń kɛle tu'kɛ jɛjɛ la, n maale' ki ye uŋɛndun wuu ya fɛnm ŋa ń baa bɛ ń ble bi li kɛle tigbɔnt tà nnɔ.

---

* **21:15** Grɛkmbɛ ya lenm ya ñɔbonl là ya tingi si: biɛ nɔ nnɔ li fre kí li yé binitɔb bii tibontɔr mɔ.

Yesu ya tondb ya tùon
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Bi yih wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ Luk nɛ. Kugbɔnku bugbɛn yé tigbɛmɔnmɔnt tà u kɛle' tù nnɔ ya tutukl nɛ. Kù tɔkeh Yesu ya tondb là kpaande' u'gbɛmɔnmɔnt uŋɛndun ni ma bo nɛ. Bi cin' ki kpaande' tù Yerusalɛm ni nɛ, ki tuɔn' mitinfɛnm mà guɔn' Yerusalɛm nnɔ, ki ŋmɔŋmɔbe ki tĭ baa' idu yà kɛ guɔn' Mediterane ya ñunciɛnm nnɔ.

Kugbɔnku kuu cin' nin Yesu ya dùom paaki bó Uwien saan ya gbɛr nɛ (1:9). U cère' Mifuoñaanm jiire' ní u'tondb bo ki toreh bɛ bi'tùon ni (2:1-12).

Kí cin iyul 2 kí tĭ baa iyul 12, bi lienh Yesu ya tond Piɛr bo nɛ nĭ yɛbe. Binib bà là kpiɛ' ki teke' Yesu ki jin' nnɔ kɛ là yé Sufmbɛ nɛ. Sufmbɛ ya ciɛnb là jènde' bi'mɔ tɛn bi là jènde' Yesu ma bo nɛ. Nin bi jèndeh bɛ ma kɛ nnɔ Mifuoñaanm dienh bɛ lifèl nɛ bi tɔkeh binib Yesu ya gbɛmɔnmɔnt, ki teh miyɔkm ya bont (3-8).

Kí cin iyul 13 kí tĭ baa ku'biɛn, bi ji lienh Pɔl bo nɛ nĭ yɛbe. Bi lienh Pɔl concuon' ma bo ki tɔke' binib Uwien ya gbɛr nɛ. Pɔl mɔ là yé Suf nɛ, ki yé Farisiɛnmbɛ ya cɛkl ya uba, ki yé unil wà jèndeh Kristo ya taanl yaab cɛɛn.

Lidaali liba nɛ u lá joh Damas ya du bó wɔ ń tí ń tĭ jènde bà mɔ teke' Yesu ki jin' ni'bó nnɔ. Nɛ Yesu tĭ jiɛ' wɔ usɛn ki cère' u tien' u'yɔ. U ya Pɔl nɛ ji cère' Yesu ya gbɛmɔnmɔnt yɛre' Mediterane ya ñunciɛnm ya tinfɛnm ni, ki ŋmɔŋmɔbe ki tĭ baa' uduciɛn Erom ni.

Yesu pùon' ki ye u li de u'tondb Mifuoñaanm

1 N'jɔ Teofil, n'gbɔnkpiɛku ni, n tɔke' ŋɛ *Yesu cin' ki tien' nà nin u wɔkn' nà, 2 ki tĭ baa' lidaali là Uwien taa' wɔ ki don' paaki bó nnɔ. Kí yaan Uwien ń taa wɔ kí dùo paaki bó nnɔ *Mifuoñaanm cère' u wɔkn' binib bà u gènde' bɛ ki tien' u'tondb nnɔ bi li kpe isɛn yà. 3 U kpo' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni ma nnɔ, u cère' bɛn nɛ laa' wɔ mibolm mà yɛbe, ki tĭ baa' iwien pinan, ŋɔ wɔ ń wuɔn bɛ kí ye u mɔnbe ki fuobe. U cère' bi laa' wɔ, nɛ u tɔke' bɛ Uwien ya bɛl ya gbɛr. 4 Lidaali liba wɔn nin bɛn jinh tijier*, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni la jɛnde Yerusalɛm ni, ama ní li te len, kí tĭ baa lidaali là n'Baa Uwien li de nɛ u là pùon' ki ye u li de nɛ nà nnɔ. Ni cii' lipuonl nnɔ min saan nɛ. 5 Ni là cii' n ye: San là taa' miñunm nɛ ki sĭi' binib Uwien ya ñunm, ama ninbi wɔn, nĭ sĭen' iwenkàankɛ nɛ, n li cère *Mifuoñaanm nɛ ń jiire ní ni'bo.»

---

* **1:4** Bi li fre kí lɛbre wɔn nin bɛn jinh tijier nnɔ kí yé wɔn nin bɛn te mɔ.

Uwien cère' Yesu don' paaki bó

6 *Yesu ya tondb taan' u'saan nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan,
nɛn mɛn la, fɛnfɛnnɔ nɛ a li fie tinbi Israyɛl yaab ya bɛl, kí jiin
kí de tɛ-ɛɛ?»
7 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Lidaali là nin uyo wà tibont nnɔ
li tien nnɔ ŋa yé ni'gbɛr, Baa Uwien nɛ sien' ni'kɛ u yíe ma
bo. 8 Ama uyo wà *Mifuoñaanm li jiire ní ni'bo nnɔ, ni li lɛ
mituɔm, kí li yé n'mànkunb Yerusalɛm ni nin Sude ya tinfɛnm
kɛ ni nin Samari ya tinfɛnm kɛ ni nin utingbɛn kɛ bo.»
9 U len' nnɔ ma nnɔ nɛ Uwien cère' u doh paaki bó bi'nun
ni. Nɛ kutɛwɔlgbɔnku kuba baa' ki lèkn' u'bo, ba ji laa' wɔ. 10 U
doh uyo wà nnɔ nɛ bi juore' ki se ki likeh paaki bó. Bi se ki
likeh ma nnɔ nɛ ki laa' i ya tàan bo bijɛb bile se bi'saan, ki guo
tikpɛlcɛpient, 11 ki niire' bɛ ki ye: «Galile yaabɛ, bɛ tien' ni se ki
likeh paaki nɔ? Uwien nɛ ñɛn' *Yesu wuɔ ni'saan ki don' paaki.
U li baa ní tɛn ni laa' u doh ma bo nɔ nɛ.»

Yesu ya tondb nin binitɔb taan' bɛ ń kàare

12 Tɔ, *Yesu ya tondb siere' lijuɔl là bi yih lɛ̀ Olifi ya siin
ya juɔl nnɔ bo ki liɛbe' Yerusalɛm ni. Lijuɔl nnɔ ŋa fɔke nin
Yerusalɛm. Nì lii te kɔnsini uba nɛ. 13 Bi tì baa' Yerusalɛm ni
ma nnɔ nɛ ki kɔn' bi tì ń taakeh ki te paaki ya duku kùa ni
nnɔ. Piɛr nin San nin Saak nin Andre nin Filip nin Toma nin
Batelemi nin Matie nin Alfe ya bijɛ Saak nin Simɔn wà ya nun
móń u'du bo ya gbɛr nin Saak ya bijɛ Sudas nɛ kɔn' ki te kuduku
nnɔ ni. 14 Bipiib biba mɔ là te bi'ni, bi ya uba si: *Yesu ya naa
Mari nin *Yesu ya ninjiɛb. Bi'kɛ kpaan' buñɔbu, nɛ ki tuu ki
taakeh ki kàareh.

Bi gɛ̀nde' Matiyas ki lère' Sudas ya lènl

15 I ya dɛn nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ taan' litaanl. Bi
là li baa binib kobk nin pile. Nɛ Piɛr fii' ki sere' bi'siik ni, ki
tɔke' bɛ ki ye: 16 «N'yaabɛ, nì kpɛ *Mifuoñaanm là cère' *Dafid
len' Sudas ya gbɛr tà, bi kɛle' tù *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ ń tien
nɛ. Wɔn Sudas nɛ là le ki wɔngeh binib bà cuo' *Yesu nnɔ usɛn.
17 Sudas là yé tinbi *Yesu ya tondb ya uba nɛ. *Yesu là gɛ̀nde'
u'mɔ ki de' wɔ ti sɔnh lituonl là nɔ nɛ.» 18 (Sudas tien' nibonn
nà bre, nɛ bi pɛ̀n' wɔ ilike, u taa' ki dɛ' kitink kiba; nɛ ki lu' ki'bo
libenlibl u'puoku kpiɛre', nɛ u'niɛr kɛ ñɛn'. 19 *Yerusalɛm ya
nib kɛ cii' tigbɛr nnɔ. Nɛn bo nɛ bi yin' kitink nnɔ bi'lenm ni ki
ye: «Akaldama» Ni'tingi si: Misɛ̀m ya tink.) 20 Piɛr tí len' ki ye:
«Nì kɛle' iyuon ya gbɔnku kùa te *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ ni
ki ye:
‹U'den ń tien kulɛngbonku, ŋɔ nil la ji ń li kɔ yĭ.›
Nì tí kɛle' ki ye:
‹Unitɔ ń lère u'lènl.›

21 Binib te ki tɔke' nin tɛ uyo wà kɛ Yonbdaan *Yesu là te nin tɛ
ti joh ni'kɛ saan nnɔ, 22 ki cin' uyo wà San là siih binib Uwien
ya ñunm ki tĭ baa' lidaali là Uwien ñɛn' wɔ ti'bùol ki cère' u
don' paaki nnɔ. Nĭ kpɛ bɛn ya uba nɛ ń kpɔbn ti'bó, kí li yé
umɔ̀nkunl Yonbdaan ya mɛkrm bo.»

23 Nɛn saan nɛ bi gènde' bijɛb bile. Bi yih uba Yosɛf, ki baanh
wɔ Basabas, ki liɛbe' ki baanh wɔ Yustus mɔ, ki yih utɔ Matiyas.
24 Nɛ bi kàare' ki ye: «Yonbdaan, sin nɛ bɛn binib kɛ ya fèl ni te
ma bo. Binib bile biɛ ni, wuɔn tɛ a gènde' wà, 25 ŋɔ wɔ ń lère
Sudas ya lènl a'tondb ya tuonl ni, kimɛ Sudas dàan' lɛ̀ nɛ ki jon'
u kpɛ wɔn li te nà saan». 26 Bi kàare' Yonbdaan ki gben', nɛ ki
fùore' imúɔn bɛ ń liike bi li gènde wà. Nɛn nɛ wuɔn' bɛ ki ye bi
li gènde Matiyas nɛ. Nɛ bi taa' wɔ ki kpɔbn' *Yesu ya tondb piik
nin uba nnɔ bó.

2

Mifuoñaanm ya baam

1 *Pantekot ya nacenku ya daali, nɛ binib bà teke' *Yesu ki
jin' nnɔ kɛ taan' ki te bùol liba. 2 Nɛ bi cii' i ya tàan bo kuwaaku
kuba ñɛn' ní kutaaku bó, ki naan tɛn kutafaabiiku, ki lá gbe
kuduku kùa bi kɛ ku'ni nnɔ. 3 Nɛn saan nɛ bi laa' nibonn niba
baa' ki naan imupien, ki pàareh ki paakeh wà kɛ ya yul bo. 4 Nɛ
*Mifuoñaanm kɔn' bi'kɛ ki tĭ gben', ki cère' bi lienh ilenbol, mĭ
yíe wà kɛ ń len ma bo.

5 U ya yo ki laa' *Sufmbɛ bà pɛ Uwien bo mɔnmɔnm nnɔ te
Yerusalɛm ni nɛ. Bi ñɛn' idu yà kɛ te unɟɛndun ni nɛ ki baa'. 6 Bi
cii' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya waaku bó ma nnɔ nɛ ki
taan' ni'saan ki yɛbe. Bi cii' bi lienh ma nnɔ nɛ nĭ bɛke' bɛ ki
gbien', kimɛ wà kɛ ciih bi lienh u'tiɛma lenm nɛ. 7 Nĭ bɛke' bɛ
ki gbien' ba ji bɛn bi li ye bà, ki ñuɔreh binib bà teke' *Yesu ki
jin' nnɔ, nɛ ki ye: «O, binib bà lienh nɔ, bi'kɛ ŋa yé Galile yaab-
ii? 8 Nĭ tien' mila ŋɔ ti'ni wà kɛ ciih bi lienh u'yaajɛlenm-i?
9 Ti'ni biba ñɛn' Pat ya du bó ní nɛ, bitɔb ñɛn' Medi ya du bó ní,
bitɔb mɔ ñɛn' Elam ya du bó ní, bitɔb mɔ ñɛn' Mesopotami bó
ní, bitɔb mɔ yé Sude ya tinfɛnm yaab, bitɔb mɔ ñɛn' Kapadosi
ya tinfɛnm bó ní, bitɔb mɔ ñɛn' Pɔnt ya tinfɛnm bó ní, bitɔb mɔ
ñɛn' Asi ya tinfɛnm bó ní, 10 bitɔb mɔ ñɛn' Friji ya tinfɛnm bó ní,
bitɔb mɔ ñɛn' Panfili bó ní, bitɔb mɔ ñɛn' Esipt bó ní, bitɔb mɔ
ñɛn' Libi ya du wà bi yih wù Sirɛnn nnɔ ya tinfɛnm bó ní. Bitɔb
mɔ ñɛn' Erom bó ní. 11 Ti'ni, biba yé *Sufmbɛ nɛ, bitɔb mɔ yé
Sufkpɛnkpɛnd. Bitɔb mɔ yé Krɛt yaab, bitɔb mɔ yé Arabi yaab.
Ti'kɛ ciih bi lienh ti'lenm ni nɛ ki tɔkeh Uwien sɔn' itùonciɛn
yà nnɔ.» 12 Nĭ bɛke' bɛ ki gbien', ba ji bɛn bi li maale kí ye bà,
nɛ ki niireh tɔb ki teh: «Ni'tingi si ba?» 13 Ama biba mɔ sukreh
bɛ nɛ ki teh bi ñun' midaam nɛ ki yibe'.

Piɛr tɔke' linigol Uwien ya gbɛr

14 Nɛn saan nɛ Piɛr nin u'tɔb piik nin uba nnɔ fii' ki sere', nɛ
Piɛr len' ufaa bo, ki tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ninbi *Sufmbɛ nin
ninbi bà kɛ te *Yerusalɛm ni nɔ, cenge mɛn n'bó mɔnmɔnm, ń
tɔke nɛ ni'tingi. 15 Ni maaleh ki teh binib biɛ ñun' midaam nɛ
ki yibe'-ee? Ba ñun' daam, kimɛ nĭ laan te kutɛnŋaaku ya kur
tuwɛ nɛ. 16 Ama *Uwien ya ñɔbonsɔknl Sowɛl là len' nà nnɔ nɛ
teh. U là len' ki ye:
17 ‹Uwien ye: iwenfɔrkɛ yà we ní nɔ;
n li cère n'Fuoñaanm ń baa binib kɛ bo,
ni'bijiɛb nin ni'bisiɛb li sɔnkn n'ñɔbon,
ni'nacenfɛ̀nb nin ni'jɛciɛn li lɛ tibont tidɛknt yaam.
18 U ya yo nɛ n lá li cère n'Fuoñaanm ń baa n'tonsɔnb,
bijɛb nin bipiib bo,
bɛ ń tien n'ñɔbonsɔknb.
19 N li tien micincilnm kutaaku nin kitink bo,
n li cère misèm nin umu nin kumuñiijuɔku ń li te,
20 uwien li bĭike tɛn licinñunl,
nɛ uŋmaal ń mónde tɛn misèm,
kí yaan Yonbdaan ya daali ń baa ní,
u li yé uwengbenge nɛ, ki li ŋmɔbe ukpiɛke.
21 Nɛn daali wà kɛ li muɔ kí yin Yonbdaan ya yel nɛ li ŋmɛre.›
»

22 Piɛr tí len' ki pukn' ki ye: «Israyɛl yaabɛ, cenge mɛn n'bó.
Ninbi mɔnɔn bɛn ki ye Uwien cère' Nasarɛt ya *Yesu tien'
miyɔkm ya bont nin tibont tà kɛ nisaal ŋa ń fre kí tien tù, ŋɔ wɔ
ń wuɔn nɛ *Yesu yé udaan wà nɛ. 23 Bi taa' wɔ ki ŋukn' nɛ, nɛ ni
cère' bà ŋa pɛ yiko bo kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo ki ku' wɔ. Uwien
là bɛn nɛ ki sien' ki ye nè ń tien nnɔ. 24 Ama Uwien mɛkre' wɔ
ki ñɛn' wɔ mikuum ya jɛnd ni, kimɛ kuum ŋa ŋmɔbe tuɔm mè
ń juon wɔ kutɛnkpiiku ni. 25 *Dafid là len' u'bo ki ye:
‹N tuu ki lɛnh Yonbdaan n'nun bó nɛ.
U te n'nɔjie bó,
ŋɔ niba la sén n'fèl nɛ.
26 Nɛn bo nɛ n ŋmɔbe uyɛnsɔnge,
ki lienh miyɛnsɔnglenm,
n bɛn ki ye n li kpo,
ama n ŋmɔbe lidɛndɛnl,
27 kimɛ ŋa ń cère ń juore kutɛnkpiiku ni,
ka ń cère min a'niñaan ń bùre.
28 A wuɔn' nni limiɛl ya sɛn.
A te n'saan ma nnɔ,
a li cère n li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí tĭ gben nɛ.› »

29 Piɛr tí len' ki ye: «N'yaabɛ, nĭ kpɛ ń tùɔre kí tɔke nɛ ti'yaajɛ
*Dafid ya gbɛr nɛ. U là kpo', nɛ bi sube' wɔ. U'kul biɛ ki te ti'du
ni haali nin dinnɔ. 30 U là yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ, ki bɛn

ki ye Uwien là pùon' ki pole' ki ye u lá li cère u'yaabil liba ń kɛ̀le
u'bɛrbiɛk bo. 31 Uwien là cère' *Dafid bɛnde' ki ye u'Nigɛndkɛ
Kristo lá li mɛkre bitɛnkpiib ni. Nɛn bo nɛ *Dafid là len' u'bo
ki ye:
‹Uwien ŋa cère' u juore' kutɛnkpiiku ni,
ka cère' u'gbɛnɛnt bùre'.›
32 U ya *Yesu nɛ Uwien mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni, nɛ ti'kɛ yé
bimɔ̀nkunb. 33 U'Baa Uwien kpiɛke' wɔ, ki taa' wɔ ki kàan'
u'jie bó, ki de' wɔ u là pùon' ki ye u li de wɔ Mifuoñaanm mà
nnɔ, nɛ u cère' mǐ baa' ti'bo. Ni ciih nà, ki likeh nɛ̀ nɔ, nǐ yé
*Mifuoñaanm ya tuonl nɛ. 34 Ti bɛn ki ye *Dafid ŋa là don'
paaki, ama wɔn bugbɛn là len' ki ye:
‹Yonbdaan Uwien tɔke' n'Yonbdaan ki ye:
Kɛ̀le n'nɔjie bó,
35 kí tǐ baa uyo wà n li cère á tɛ a'nɛnnɛndb bo litaal.› »

36 Nɛ Piɛr tí len' ki ye: «Israyɛl yaabɛ, ni'kɛ ń mɔnbe kí bɛnde
kí ye ninbi kpɛ' *Yesu wà udɔpɔnpɔn bo nnɔ, Uwien tien' wɔn
nɛ Yonbdaan, ki tien' wɔ Kristo u'Nigɛndkɛ.»

37 Linigol nnɔ cii' Piɛr len' nnɔ ma nnɔ nɛ nǐ jin' bɛ, ki saa'
bi'yɛnm ki gbien', nɛ bi niire' Piɛr nin *Yesu ya tondtɔb ki ye:
«Tǐ'yaabɛ, ti nín li tien mila?»

38 Nɛ Piɛr jiin' bɛ ki ye: «Lɛ̀bre mɛn ni'tetem, kí cère tí sǐi ni'ni
wà kɛ Uwien ya ñunm *Yesu Kristo ya yel bo, ŋɔ Uwien ń fère
nɛ ni'biɛre, kí pu nɛ *Mifuoñaanm, 39 kimɛ ti'Yonbdaan Uwien
là pùon' lipuonl ki ye u li taa *Mifuoñaanm kí de u yin' binib
bà kɛ nnɔ. Bɛn si: ninbi nin ni'bumu nin bà kɛ te fɔkm nnɔ.»

40 Piɛr taah iñɔbontɔ ǐ yɛbe ki sureh bɛ, ki saakreh bi'gbɛnɛnt
ki teh: «Wiɛ mɛn fɛnfɛnnɔ ya nib bà yé bibiɛrdɛnb nnɔ ya gbɛr
ŋɔ Uwien ń ŋmiɛn nɛ.»

Binikpiɛkb bà là teke' Yesu ki jin' nnɔ là fuobe ma bo

41 Nɛ bi sǐi' binib bà tuo' u'gbɛr nnɔ Uwien ya ñunm. Ni'daali
binib bà pukn' bà teke' *Yesu ki jin' bó nnɔ li baa tɛn itur ita.
42 Bi tuu ki cengeh *Yesu ya tondb ya wɔknm nin inunmɔ́n nɛ,
ki te tɛn bi tɛ naa nin baa, ki taakeh ki jinh tijier*, ki taakeh
ki kàareh. 43 Tɔ, Uwien cère' *Yesu ya tondb teh miyɔkm ya
bont cɛɛn. Nɛn bo nɛ binib kɛ fɛnge Uwien. 44 Binib bà kɛ teke'
*Yesu ki jin' nnɔ kpɛ buñɔbu nɛ, ki taah bi'bont kɛ ki gbiinh tɔb.
45 Bi kuɔreh bi'tinmu nin bi ŋmɔbe tibont tà, nɛ ki taah ilike ki
gbiinh tɔb, nǐ wiɛbe bɛ ma bo. 46 Idaan kɛ bi là kpɛ buñɔbu nɛ,
ki tuu ki taakeh Uwien ya duku ya luo bo, ki taakeh tɔb den ki
jinh tijier, ki ŋmɔbe uyɛnŋmaa nin lifɛ̀sɔngl, 47 ki pɛ̀keh Uwien,
nɛ bi'du ya nib kɛ yíe bi'gbɛr. Nɛ idaan kɛ Yonbdaan ŋmiɛndeh
binib ki pukndeh bi'bó.

* **2:42** Bi taakeh ki jinh tijier tà nnɔ li fre kí li yé Yonbdaan ya jier bii tijiefɛ̀nt tuba.

3

Piɛr nin San cère' uwɔb uba faake'

1 Lidaali liba nɛ Piɛr nin San joh Uwien ya duku bó tikur tuta
ya kaare ya yo. 2 Tɔ, ujɛ uba là te bi maa' wɔ uwɔb. Idaan kɛ
bi yuunh wɔ ki lá kaandeh Uwien ya duku ya nañɔbu bùa bi
yih bù Bunañɔmɔnmɔnbu nnɔ saan, wɔ ń li miɛh binib bà kɔh
Uwien ya duku ya luo bo nnɔ nɛ tibont. 3 U laa' Piɛr nin San
tuo bɛ ń kɔ Uwien ya duku ya luo bo, nɛ u miɛ' bɛ nibonn. 4 Piɛr
nin San caan' u'bo inun, nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Liike tɛ.» 5 Nɛ
u tùɔre' ki likeh bɛ, ki daan u li lɛ bi'saan nibonn nɛ. 6 Nɛ Piɛr
tɔke' wɔ ki ye: «Ma ŋmɔbe like, ka ŋmɔbe ñɔ̀km. Ama n li de ŋɛ
n ŋmɔbe nà nɛ. *Yesu Kristo wà yé Nasarɛt ya nil nnɔ ya yel
bo, fii kí cuon!» 7 Nɛ ki cuo' u'nɔjie, ki fin' wɔ. Nɛ u'tàan nin
u'tɛgbiɛmu pɔk ki faake' i ya tàan bo. 8 U maabe' ki ci', ki sere',
ki cin' ki cuonh, nɛ ki paan' bi'bo ki kɔn' Uwien ya duku ya luo
bo, ki cuonh, ki mɛbreh, ki pèkeh Uwien. 9 Linigol kɛ laa' u
cuonh ki pèkeh Uwien. 10 Bi bɛnde' ki ye wɔn nɛ tĭ ń kɛ Uwien
ya duku ya Nañɔmɔnmɔnbu saan ki miɛh nnɔ. Bi laa' u faake'
ma nnɔ nɛ nĭ cuo' bɛ miyɔkm nin bujɛwaanbu.

Piɛr lienh nin linigol Uwien ya duku ya luo bo

11 Ujɛ nnɔ ŋa dàan' Piɛr nin San. Nĭ cuo' binib nnɔ kɛ miyɔkm
nɛ bi sɛn' ki baa' bi'saan kuninbonku* kuba ni, bi yih kù
«Salomɔn ya ninbonku.» 12 Tɔ, Piɛr laa' binib nnɔ ma nnɔ, nɛ ki
niire' bɛ ki ye: «Israyɛl yaabɛ, bɛ tien' nĭ cuo' nɛ miyɔkm-i? Bɛ
tien' ni likeh tɛ tɛn ti'tiɛma tuɔm nin ti pɛ Uwien bo mɔnmɔnm
ma nnɔ nɛ cère' ujɛ wuɔ faake'? 13 Uwien wà *Abraham nin
*Isaak nin Sakɔb nin ti'yaajɛb là pukeh wɔ nnɔ nɛ kpiɛke'
u'tonsɔnl *Yesu wà ninbi kuɔre' wɔ ki yĭe' wɔ Pilat ya nun bó
nnɔ. Pilat wɔn là yíe wɔ ń taa wɔ kí wiɛ nɛ, nɛ na tuo'. 14 Ninbi,
yĭe' wà yé uñaan, ki yé ugbɛmɔ̀ndaan, nɛ ki ji tɔke' Pilat ki ye
wɔ ń taa unikul kí wiɛ. 15 Ni ku' wà yé limiɛl ya daan, nɛ Uwien
mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni. Tinbi nɛ yé bimɔ̀nkunb. 16 Ti du u'yel
bo ma nnɔ nɛ liyel bugbɛn ya tuɔm cère' ujɛ wà ni likeh wɔ ki
bɛn wɔ nɔ faake'. Ti teke' *Yesu ki jin' ma nnɔ nɛ cère' ujɛ wuɔ
laa' laanfiɛ ki tĭ gben' ki se ni'kɛ ya nun bó nɔ.

17 «N'yaabɛ, n bɛn ki ye ninbi nin ni'ciɛnb ku' *Yesu ma nnɔ,
na bɛn nɛ ki sɔn' li ya tuonl. 18 Uwien là cère' u'ñɔbonsɔknb
kɛ len' uyo bo ki ye u'Nigɛndkɛ Kristo lá li jènde nɛ. Nɛn nɛ
tien'. 19 Nɛn bo, lèbre mɛn ni'tetem, kí liɛbe kí paan Uwien bo
ŋɔ wɔ ń fère nɛ ni'biɛre. 20 Nnɔ nɛ Yonbdaan li de nɛ lifuorl, ki
li sɔn ní u'Nigɛndkɛ Kristo ni'saan. Wɔn si *Yesu; u là gènde'

* **3:11** Bi yih nà saan kuninbonku nnɔ te Uwien ya duku ya luo bo nɛ. Bi là taa' itɛn nɛ ki mɛn' ku'kpenkpen, ki lɛ' ki yekn' Uwien ya duku ya luo ya guoncɛnciɛnl là guɔn' ki linde' kù nnɔ.

wɔ ninbi bo nɛ. 21 Nĭ kpɛ wɔn *Yesu ń li te paaki bó nɛ, kí
tĭ baa uyo wà Uwien li fènde tibont kɛ. Nĭ te tɛn u là cère'
u'ñɔbonsɔknb len' nà kɛ uyo bo nnɔ nɛ. 22 Moyis wɔn là len'
ki ye: ‹Yonbdaan Uwien li cère ni'ni uba ń ñɛ uñɔbonsɔknl
ni'bo tɛn min. Ní cenge u li tɔke nɛ nà kɛ. 23 Unil wà kɛ ŋa tuo'
uñɔbonsɔknl nnɔ ya ñɔbu bó la, Uwien li ñɛn wɔ u'nib ni nɛ ki
gben' u'gbɛr.› 24 *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ, ki cin' Samiɛl nin
biñɔbonsɔkntɔb bà paan' u'bo nnɔ mɔ là len' nà teh idɛn yiɛ nɔ
ya gbɛr. 25 Ninbi nɛ yé Uwien ya ñɔbonsɔknb nnɔ ya yaabii, nɛ
ki li jonde kujɔtieku kùa u là cuo' kù nin ni'yaajɛb nnɔ bo. U là
tɔke' ni'yaajɛ *Abraham ki ye u li tien inibol yà kɛ te utingbɛn
bo nnɔ u'mɔnm u ya yaabii bo nɛ. 26 Mikpiɛkm, ninbi bo nɛ
Uwien là gènde' u'tonsɔnl Yesu, ki sɔn' wɔ ni'saan wɔ ń lá tien
nɛ Uwien ya mɔnm, kí ñɛn ni'ni wà kɛ u'tùonbiɛrɛ ni.»

4

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Piɛr nin San tibuur

1 Piɛr nin San laan biɛ ki lienh nin linigol nnɔ; u ya
yo nɛ bitɔtuɔrkaab nin Uwien ya duguurb ya ciɛn nin
Saduseyɛnmbɛ baa' bi'saan. 2 Bi'benku ni ben' Piɛr nin San
bo, kimɛ bi wɔknh binib ki teh *Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni ma
nnɔ, binib bà kpo' mɔ li mɛkre nɛ. 3 Bi cuo' bɛ ki laa' uwien lu'
ŋɔ, nɛ bi taa' bɛ ki tĭ pɛkn' ki cère' bi te len nĭ tĭ faa'. 4 Nin nɛn kɛ,
binib bà cii' Piɛr nin San len' nà nnɔ, bi'ni bà yɛbe teke' *Yesu
ki jin'. Bijɛb bà teke' wɔ ki jin' nnɔ li baa tɛn itur iŋun.

5 Kutaaku faa', nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb nin
*Yiko ya wɔnwɔknb taan' Yerusalɛm ni. 6 Bà là taan' nnɔ
ya biba si: bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn Anni nin Kayif nin San nin
Alɛksand nin bitɔtuɔrciɛnb ya cɛkl ya nitɔb kɛ. 7 Bi cère' Piɛr
nin San sere' bi'siik ni nɛ bi niire' bɛ ki ye: «Ni taa' ba ya tuɔm
nɛ bii ni taa' ŋmɛ ya yel nɛ ki buu' uwɔb wuɔ nɔ?»

8 Nɛn saan nɛ *Mifuoñaanm cère' Piɛr tɔke' bɛ ki ye:
«Bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnbɛ, 9 ti tore' uwɔb nnɔ ma
nnɔ, nɛ ni buh tɛ tibuur dinnɔ, ki niireh tɛ ki teh ti tien' mila
ki buu' wɔ. 10 Tɔ, ninbi nin Israyɛl ya nitɔb kɛ ń bɛnde kí ye
Nasarɛt ya *Yesu Kristo wà ninbi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo nnɔ,
Uwien mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni. U ya yel ya tuɔm nɛ cère' ujɛ
wuɔ faake' ki se ni'nun bó nɔ. 11 *Yesu bo nɛ nĭ kɛle' *Uwien ya
gbɔnku ni ki ye:

‹Litɛnl là ninbi bidumɛb wiɛ' lè nnɔ,
lɛn nɛ lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku.›

12 Miŋmiɛnm ŋa ń ñɛ uba saan ki kɛnde' *Yesu saan, kimɛ *Yesu
ya yel baba ŋa ñí la, Uwien ŋa de' nil uba liyel uŋɛndun wuu
ni ŋɔ lɛn bo tí fre kí ŋmɛre.»

13 Bi sekn' ki laa' Piɛr nin San ŋa yé nikpɛkpiɛkb udu ni, ka
bɛn gbɔnku ki gbien', ki ŋmɔbe lifɛ̀l ki lienh ma nnɔ, nɛ nǐ cuo'
bɛ miyɔkm. Nɛ bi bɛnde' ki ye bɛn nin *Yesu nɛ là te. 14 Tɔ, bi
laa' ujɛ wà faake' nnɔ se Piɛr nin San saan ma nnɔ nɛ ba ji bɛn
bi li ye bà. 15 Bi cère' bi ñɛn' Piɛr nin San tibuur ya duku nnɔ
ni, nɛ bi cin' ki gbiereh 16 ki teh: «Ti li tien mila binib biɛ nɔ?
Binib bà kɛ te Yerusalɛm ni bɛn ki ye bi mɔnbe ki tien' miyɔkm
ya bonn nɛ, ta ń fre kí niɛ. 17 Ama ta yíe tigbɛr nnɔ ń yɛbre udu
ni ni'kɛ saan. Nɛn bo, cère mɛn tí mónde bi'bo inun kí wɔbn
bɛ, bi la ji ń tɔke nil *Yesu ya gbɛr.»

18 Nɛ bi liɛbe' ki yin' bɛ ki kuɔn', ki pien' bɛ ki ye bi la ji ń wɔkn
nil *Yesu ya gbɛr, ki la ji ń tɛ u'yel mɔ. 19 Ama Piɛr nin San tɔke'
bɛ ki ye: «Nì kpɛ tí tuo ni ya ñɔbu bó bii Uwien ya ñɔbu bó nɛ?
Ninbi mɔnɔn maale mɛn kí liike. Ni lɛ ba mɔn Uwien saan ní-
i? 20 Tinbi ŋa ń fre kí li ŋmin kí la tɔke ti laa' nà nin ti cii' nà.»
21 Biciɛnb nnɔ tí mónde' bi'bo inun nɛ ki taa' bɛ ki wiɛ'. Ba laa'
bi li dule nà bo kí dɛre bi'tub, kimɛ udu ya nib kɛ pɛ̀keh Uwien
miyɔkm ya bonn nnɔ bo nɛ. 22 Piɛr nin San tien' miyɔkm ya
bonn, ki cère' ujɛ wà faake' nnɔ ya bin gɛ̀bre' ibin pinan.

Binib bà teke' Yesu ki jin' nnɔ kàareh

23 Tɔ, bi taa' Piɛr nin San ki wiɛ' ma nnɔ nɛ bi liɛbe' ki jon'
bi'tɔb saan, ki tǐ tɔke' bɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb
nnɔ tɔke' bɛ nà nnɔ kɛ. 24 Bi cii' ma nnɔ nɛ bi'kɛ kpaan' buñɔbu,
ki kàareh Uwien ki teh: «Yonbdaan, sin nɛ ñɛn' kutaaku nin
kitink nin miñunciɛnm, ki ñɛn' tibont tà kɛ te kutaaku bo nin
tà kɛ te kitink bo nin tà kɛ te miñunciɛnm ni. 25 Sin nɛ là cère'
Mifuoñaanm ya tuɔm bo, a'tonsɔnl ti'yaajɛ *Dafid len' ki ye:
‹Bɛ bo nɛ bà ŋa yé *Sufmbɛ ya benku ni ben' ki tǐ kɛnde'?
Bɛ bo nɛ idu ya nib maaleh yɛnmaalfɛnm-i?
26 Unɛndun ya bɛrciɛnb bonde' bi'ba,
nɛ idu ya bɛrb taan' bi'tɔb saan,
bɛ ń kɔn nin Yonbdaan nin u'Nigɛndkɛ Kristo tijɛr.›

27 Imɔ̀n nɛ, ubɛr Herod nin Pɔns Pilat nin bà ŋa yé Israyɛl
yaab nin Israyɛl yaab là taan' udu wuu ni, ki ku' *Yesu wà yé
a'tonsɔnñaan ki yé a'Nigɛndkɛ nnɔ. 28 Bi taan' ki tien' a'tuɔm
nin a'yíem bo, a là sien' ki ye nà ń tien nnɔ nɛ. 29 Yonbdaan,
fɛnfɛnnɔ gbǐen kí liike bi wɔbndeh tɛ liwɔbl là ba, kí de tinbi
a'tonsɔnb lifɛ̀l ŋɔ tí li tɔkeh binib a'gbɛr ki la fɛnge. 30 Wuɔn
a'tuɔm kí cère biwiɛnb ń faake, miyɔkm ya bont ń li teh,
a'tonsɔnñaan *Yesu ya yel bo.»

31 Bi kàare' ki gben' ma nnɔ nɛ bi taan' ki te nà saan nnɔ
jènge'. *Mifuoñaanm baa' bi'kɛ bo, nɛ bi laa' lifɛ̀l ki tɔkeh binib
Uwien ya gbɛr.

Binib bà teke' Yesu ki jin' nnɔ taakeh bi'bont ki gbiinh tɔb

32 Linigol là teke' *Yesu ki jin' nnɔ kpɛ buñəbu nɛ, ki ŋməbe
iyɛnmaale iba. Uba ŋa lienh ki teh u'bonn yé u'baba yaann.
Bi'kɛ là taakeh bi'bont nɛ ki gbiinh. 33 *Yesu ya tondb ŋməbe
mitɔciɛnm ki kundeh imɔ̀n ki teh Yonbdaan *Yesu mɔnbe
ki mɛkre' bitɛnkpiib ni. Nɛ Uwien juokeh bi'kɛ ki gbiekeh.
34 Bi'ni uba ŋa te ki luo' niba, kimɛ bà kɛ ŋməbe mutinmu bii
iden nnɔ kuɔreh nɛ ki taah bi kuɔreh ki lɛnh ilike yà nnɔ, 35 ki
lá dienh *Yesu ya tondb, nɛ bi gbiinh, ki dienh unil kɛ nĭ wiɛbe
wɔ ma bo.
36 Ujɛ uba te bi'ni, bi yih wɔ Yosɛf. Nɛ *Yesu ya tondb baanh
wɔ Banabas, ni'tingi si: «wà sɔngreh binib ya yɛnm.» U yé Lefi
ya yaabil nɛ. Bi maa' wɔ Ciip ya du ni nɛ. 37 U ŋməbe bukpàabu
buba, ki kuɔre' bù, nɛ ki taa' u kuɔre' ki laa' ilike yà nnɔ, ki lá
de' *Yesu ya tondb.

5

Ananiyas nin u'po Safira ya gbɛr

1 Tɔ, ujɛtɔ mɔ là te bi'ni, bi yih wɔ Ananiyas, ki yih u'po
Safira. U kuɔre' u'kpàabu buba, ki teke' ilike. 2 Wɔn nin u'po
kpaan' buñəbu nɛ u bore' ilike nnɔ ya niba bó ki taa' u'ba, ki
tuke' nà bó sĭen' nnɔ ki lá de' *Yesu ya tondb. 3 Nɛ Piɛr niire'
wɔ ki ye: «Ananiyas, bɛ tien' a taa' a'fɛ̀l ki cɛ̀be' *Satan nɔ nnɔ,
ki lɛre' *Mifuoñaanm, ki bore' bukpàabu nnɔ ya like ya niba
bó ki taa' a'ba! 4 Ŋa laan là kuɔre' bukpàabu nnɔ ma nnɔ, bù
là yé a'yaabu nɛ. A kuɔre' bù ma nɔ, ilike nnɔ mɔ yé a'yi nɛ.
Bɛ tien' a maale' a'fɛ̀l ni á tien nɔ? A lɛre' Uwien nɛ, ŋa lɛre'
nib.» 5 Ananiyas cii' iñɔbon nnɔ ma nnɔ, nɛ ki lu' ki kpo'. Nɛ
bujɛwaanciɛnbu cuo' binib bà kɛ cii' tigbɛr nnɔ. 6 Nɛn saan
nɛ binacenfɛ̀nb baa' ki taa' bukpɛlbu, ki pɔbn' wɔ, ki yuure' ki
ñɛn' ki tĭ sube'.
7 Nĭ tien' tɛn tikur tuta, nɛ u'po kɔn' ní, ka bɛn nà tien'. 8 Nɛ
Piɛr niire' wɔ ki ye: «Tɔke nni tigbɛmɔ̀nt, ni kuɔre' bukpàabu
bùa nnɔ ya like kɛkɛ sɔ-ɔɔ?» Nɛ u ye: «Hnn, i'kɛkɛ nínɔ.» 9 Nɛ
Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Bɛ tien' sin nin a'cɛ kɛ kpaan' buñəbu ki
biike' *Yonbdaan ya Fuoñaanm-i? Liike, bà sube' a'cɛ nnɔ nɛ
tuo bunañəbu nɔ. Bi li yuure a'mɔ, kí ñɛn.» 10 Nɛ u'mɔ lu' u'nun
bó i ya tàan bo ki kpo'. Binacenfɛ̀nb nnɔ kɔn' ní ki laa' u kpo',
nɛ bi tí yuure' u'mɔ, ki tĭ sube' u'cɛ saan. 11 Bujɛwaanciɛnbu
cuo' Kristo ya taanl yaab kɛ nin binib bà kɛ cii' tigbɛr nnɔ.

Yesu ya tondb teh miyɔkm ya bont

12 *Yesu ya tondb teh miyɔkm ya bont udu ya nib ni cɛɛn.
Binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ kɛ kpɛ buñəbu nɛ, ki taan' ki
te Salomɔn ya ninbonku* ni. 13 Nitɔb ŋa kaabe' ki taakeh nin
bɛ, ama udu ya nib kɛ là pɛ̀keh bɛ nɛ. 14 Nɛ binib ligol, bijɛb

* **5:12** Liike 3:11.

nin bipiib kɛ teknh Yonbdaan ki jinh uyo kɛ ki pukndeh bi'bó.
15 *Yesu ya tondb teh miyɔkm ya bont ma nnɔ, nɛ binib yuunh
biwiɛnb ki là blinh tikaagbɔnt nin igado bo isɛngbɛ, ŋɔ Piɛr lá
gèbreh, u'jinjinku mɔnɔn lu' bi'bo la, bɛ ń faake. 16 Linigol mɔ
tukeh biwiɛnb nin binib bà isɛnpol ŋaake bɛ nnɔ, ki ñɛh ní idu
yà nɛke Yerusalɛm nnɔ ni, ki bàareh *Yesu ya tondb saan nɛ bi
cèreh bi'kɛ faakreh.

Bi cuo' Yesu ya tondb

17 Tɔ, bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nin binib bà kɛ pɛ u'bo ki yé
Saduseyɛnmbɛ nnɔ laa' *Yesu ya tondb teh nnɔ ma nnɔ, nɛ bi
taa' bi'bo iponponbe, ki jon' 18 ki cuo' bɛ, ki tĭ pɛkn' udu nnɔ
ya pɛkl ni. 19 Ama ni'daali ya ñɔnku, nɛ Yonbdaan Uwien ya
tond baa' ki lá pĭire' lipɛkl ya nagɛnku, ki ñɛn' bɛ, nɛ ki tɔke' bɛ
ki ye: 20 «Li joh mɛn Uwien ya duku ya luo bo, kí tĭ ń li tɔkeh
binib mifuobfènm miɛ ya gbɛr kɛ.» 21 Bi tuo' u'ñɔbu bó, nɛ
kutɛnŋɛsɔnsɔnku bi kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh
binib Uwien ya gbɛr.

Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nin binib bà pɛ u'bo nnɔ baa' ki lá yin'
*Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bà bi liɛbe' ki yih bɛ Israyɛl ya
ciɛnb nnɔ kɛ ki taan', nɛ ki sɔn' biguguurb bɛ ń jo lipɛkl bó kí
tĭ taa *Yesu ya tondb ní. 22 Bi tĭ baa' ni'saan ka laa' bɛ, nɛ ki
liɛbe' ní ki lá tɔke' ki ye: 23 «Ti tĭ baa' ki laa' lipɛkl ya duku pi
mɔnmɔnm nɛ, biguguurb mɔ se kunagɛnku saan ki gu. Nin
nɛn kɛ ti pĭire' ma, ta laa' nil uba mɔnɔn len.» 24 Uwien ya
duku ya guguurb ya ciɛn nin bitɔtuɔrciɛnb cii' tigbɛr nnɔ ma
nnɔ, nɛ nĭ bɛke' bɛ *Yesu ya tondb bo cɛɛn, kimɛ ba bɛn nĭ tien'
ma† 25 Nɛn saan nɛ unil uba baa', ki tɔke' bɛ ki ye: «Liike mɛn-
a! Bijɛb bà ni pɛkn' bɛ nnɔ, bi te Uwien ya duku ya luo bo ki
wɔknh binib Uwien ya gbɛr.» 26 Nɛn saan nɛ Uwien ya duku
ya guguurb ya ciɛn nin u'nib bure' bɛ ń tĭ cuo *Yesu ya tondb
ní. Ba cuo' bɛ nin ufaa, bi tuke' bɛ ní suoo nɛ, kimɛ bi fɛnge udu
ya nib la yèke bɛ tɛn nɛ.

27 Bi tuke' bɛ ki tĭ baa', nɛ ki cère' bi sere' *Sufmbɛ ya buur
ya cɛkl yaab ya nun bó, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tɔke' bɛ ki ye:
28 «Ta là wɔbn' ki pien' nɛ ki ye ni la ji ń wɔkn nil *Yesu ya gbɛr-
ii? Nɛ ni cère' ni'wɔknm gbe Yerusalɛm ni ni'kɛ saan-a! Ni yíe
ní ye ujɛ bugbɛn ya kuum ñɛn' tinbi nɛ-a!»

29 Nɛ Piɛr nin *Yesu ya tondtɔb tɔke' bɛ ki ye: «Nì kpɛ tí tuo
Uwien ya ñɔbu bó ki cɛn' nin tí tuo binib ya ñɔbu bó. 30 Ninbi
nɛ kpɛ' *Yesu udɔpɔnpɔn bo, ki ku' wɔ, nɛ ti'yaajɛb ya Wien
mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni, 31 ki kpiɛke' wɔ, ki taa' wɔ ki kàan' u'jie
bó, wɔ ń li yé ubɛr, kí li yé Uŋmiɛnl, kí cère Israyɛl yaab ń lèbre
bi'tetem ŋɔ Uwien ń fère bɛ bi'biɛre. 32 Tinbi nɛ yé tigbɛr nnɔ

† **5:24** Bi li fre kí lɛbre ba bɛn nĭ tien' ma kí ye ba bɛn tigbɛr nnɔ li kpaan ma mɔ.

ya mɔ̀nkunb, nɛ Uwien taa' *Mifuoñaanm mà ki de' binib bà boh wɔ nnɔ mɔ yé tu'mɔ̀nkunl.»

33 *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab cii' bi len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi'benku ni ben' bi'bo ki tĭ kɛnde', nɛ bi yíe bɛ ń ku bɛ. 34 Tibuur yaab nnɔ ya uba fii' ki sere' bi'nun bó, bi yih wɔ Gamaliɛl. U yé *Farisiɛnmbɛ ya uba nɛ, ki yé *Yiko ya wɔnwɔknl mɔ, ki ŋmɔbe liyel *Sufmbɛ kɛ saan. U tɔke' bɛ ki ye bɛ ń taa *Yesu ya tondb nnɔ kí ñɛ saali waamu. 35 Bi ñɛn' saali, nɛ u tɔke' tibuur ya cɛkl yaab nnɔ ki ye: «Israyɛl yaabɛ, liike mɛn ni'yul bo nin ni yíe ní tien bijɛb biɛ nà nɔ. 36 Kimɛ ujɛ uba nɛ là te nà laan wuɔke', bi yih wɔ Teyuda. U là yih u'ba unikpɛkpiɛk nɛ, nɛ bijɛb kobiinan pɛ u'bo. Bi ku' wɔ nɛ binib bà kɛ pɛ u'bo nnɔ yɛre', nɛ licɛkl nnɔ juore' fɛnm. 37 Ujɛ nnɔ yaam gèbre', nɛ Galile ya nil uba mɔ fii' ki sure' binib bi paan' u'bo ki yɛbe, bi yih wɔ Sudas. Nĭ là yé uyo wà bi kàanh kukènku nnɔ nɛ. Bi ku' u'mɔ, nɛ binib bà kɛ pɛ u'mɔ bo nnɔ, mɔ yɛre'. 38 Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ, ji la tuuke mɛn bijɛb biɛ ya gbɛr. Cère bɛ mɛn bɛ ń li joh. Bi lienh nà nɔ nin bi sɔnh lituonl là nɔ yé unisaal yaam nɛ la, nĭ li juore fɛnm nɛ. 39 Ama nĭ yé Uwien yaam nɛ la, na ń fre kí pien bɛ. Ni kɔnh nin bɛ tijɛr la, nba la, ni lá li lɛ ni kɔnh nin Uwien nɛ.»

Gamaliɛl len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi tuo'. 40 Bi yin' *Yesu ya tondb, bi liɛbe' ki kɔn' ní, nɛ bi ñi' bɛ, ki pien' bɛ ki ye bi la ji ń li tɔkeh nil *Yesu ya gbɛr, nɛ ki taa' bɛ ki wiɛ'. 41 *Yesu ya tondb siere' bi'saan nin uyɛnsɔnge, kimɛ bi bɛn nĭ kpɛ bɛ ń ji ifɛ *Yesu ya yel bo nɛ. 42 Idaan kɛ, bi tuu ki joh Uwien ya duku ya luo bo nin binib den nɛ, ki tĭ wɔknh binib, ki tɔkeh tigbɛmɔnmɔnt ki teh *Yesu nɛ yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo.

6

Bi gènde' jɛb bilole bɛ ń li toreh Yesu ya tondb

1 Idɛn yà binib bà teke' *Yesu ki jin' ya cɛkl yɛbreh ki puknˌdeh nnɔ, nɛ *Sufmbɛ bà teke' *Yesu ki jin' ki lienh Grɛkmbɛ ya lenm nnɔ cin' ki kɔnh nin Suftɔb bà lienh bi'yaajɛlenm nnɔ* ki teh daan kɛ daan bi gbiinh tibont la, bi sundeh bi ya kpopiib bó nɛ. 2 Nɛ *Yesu ya tondb piik nin bile nnɔ yin' binib bà kɛ teke' *Yesu ki jin' nnɔ ki taan', nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Na mɔn tí juore tijier ya gbiirm bo kí dàan Uwien ya gbɛr ya tɔkm. 3 Nɛn bo, ti'yaabɛ, gènde mɛn ni'ni jɛb bilole bà *Uwien ya Fuoñaanm te bi'bo, bi ŋmɔbe miyɛnfuom, ki yé binimɔ̀nb binib ya nun bó, ŋɔ tí cère bɛ ń li sɔnh li ya tuonl. 4 Tinbi *Yesu ya tondb wɔn, tí li mɔ̀ndeh ki kàareh nɛ, kí li tɔkeh binib Uwien ya gbɛr.»

* **6:1** U ya yo binib bà là teknh *Yesu ki jiinh nnɔ, biyɛbnb là yé *Sufmbɛ nɛ. Bi'ni biba là lienh Grɛkmbɛ ya lenm nɛ, ki pɛ Grɛkmbɛ ya tentienm bo. Bitɔb lienh bi'yaajɛlenm, ki pɛ bi'yaajɛtentienm bo. Bɛn nɛ là yɛbe.

5 *Yesu ya tondb len' nà nnɔ ŋmaake' binib nnɔ kɛ, nɛ bi
gɛ̀nde' Etiɛnn, u teke' *Yesu ki jin' mɔnmɔnm, *Mifuoñaanm
te u'bo. Bi gɛ̀nde' Filip nin Prokɔr nin Nikanɔr nin Timɔn nin
Pamena nin Antiyɔk ya Nikola, u yé Sufkpɛnkpɛnd. 6 Bi taa'
jɛb bilole nnɔ ki wuɔn' *Yesu ya tondb, bi taa' bi'nuɔ ki paan'
bi'bo nɛ ki kàare' ki de' bɛ.
7 Uwien ya gbɛr yɛreh ni'kɛ saan, nɛ binib teknh *Yesu ki
jinh ki yɛbreh ki pukndeh Yerusalɛm ni. Bitɔtuɔrkaab ligol mɔ
tuo' ki teke' *Yesu ki jin'.

Bi cuo' Etiɛnn
8 Uwien juoke' Etiɛnn ki gbien', ki de' wɔ mituɔm ki gbien',
ki cère' u teh miyɔkm ya bont udu ya nib ni. 9 *Sufmbɛ bà
te litaanl ya duku kùa bi yih kù bà ŋa ji yé yonbe ya taanl
ya duku nnɔ, ya biba nin Sirɛnn ya du nin Alɛksandri ya du
nin Silisi ya du nin Asi ya tinfɛnm yaab kɛ taan' ki findeh
nin Etiɛnn. 10 Ama ba fre' ki faake' nin wɔ, kimɛ u lienh nin
*Mifuoñaanm de' wɔ miyɛnfuom mà nnɔ nɛ. 11 Nɛn saan nɛ
bi de' bijɛb biba ilike bɛ ń nɛn u'bo kí ye bi cii' u suke' Moyis
nin Uwien. 12 Bi len' nnɔ ma nnɔ nɛ udu ya nib nin bi'ciɛnb
nin *Yiko ya wɔnwɔknb kpre', nɛ ki bere' ki tĭ cuo' Etiɛnn, ki
taa' wɔ ki jon' *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab saan, 13 nɛ ki tuke'
bitonnɛndɛnb ní bi lá len' ki ye: «Uyo kɛ ujɛ wuɔ sukreh Uwien
ya duku nɛ, ki saah Moyis ya yiko. 14 Kimɛ ti cii' u len' ki ye
Nasarɛt ya *Yesu li we Uwien ya duku kuu, kí lèbre mitetem
mà Moyis là wɔkn' tɛ mɛ̀ nnɔ.» 15 Nɛ tibuur ya cɛkl yaab nnɔ kɛ
caan' Etiɛnn bo inun ki laa' u'nun bó te tɛn Uwien ya tond ya
nun bó.

7

Etiɛnn len' ki jin' Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab
1 Nɛn saan nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn niire' Etiɛnn ki ye: «Bi
len' ma nɔ, tù te-ee?» 2 Nɛ Etiɛnn jiin' ki ye: «N'baambɛ nin
n'ninjiɛbɛ, li cengeh mɛn. Uyo wà ti'yaajɛ *Abraham laan là
kɔ Mesopotami ya du ni, ka laan jon' ki tĭ kɔn' Haraan ya du
ni nnɔ, nɛ Uwien wà ŋmɔbe ukpiɛke puɔ' u'saan, 3 ki tɔke' wɔ
ki ye: ‹Ñɛ a'du ni nin a'yaab ni, kí jo n li wuɔn ŋɛ udu wà
nnɔ ni.› 4 Nɛn saan nɛ u fii' Kalde yaab ya du ni, ki tĭ kɔn'
Haraan ya du ni. U te wun ni nɛ haali u'baa tĭ kpo', nɛ Uwien
cère' u baa' ki kɔn' udu wà ni kɔ u'ni fɛnfɛnnɔ nɔ. 5 Uwien
ŋa de' wɔ tink kiba udu wuu ni, wa de' wɔ tink kì kpɛ nin
kutɛpɛnku ya pĭɛn mɔnɔn, ama u pùon' ki ye u li taa udu wuu
kí de wɔn nin u'yaabii nɛ, wù ń li yé bi'yu uyo kɛ. Uyo wà
Uwien pùon' lipuonl liɛ nnɔ, ki laa' *Abraham ŋa laan ŋmɔbe
buk. 6 Nɛ Uwien tɔke' wɔ ki ye: ‹A'yaabii lá li tien bicɛnb udutɔ
ni, nɛ u'nib ń taa bɛ kí tien iyonbe, kí jɛ̀nde bɛ ibin kobiinan.

7 Ama min Uwien nɛ li dɛre bi li yé udu wà ya nib ya yonbe
nnɔ ya tub. Ni ya puoli bó nɛ a'yaabii li ñɛ udu nnɔ ni, kí baa
kí lá li pukeh nni niɛ saan.› 8 Nɛ Uwien cuo' nin *Abraham
kujɔtieku ki tɔke' wɔ ki ye upunjiɛ nɛ yé kudĭɛku kùa wɔngeh
bi'jɔtieku nnɔ. Nɛn bo nɛ *Abraham maa' *Isaak, nɛ ki jiɛ'
u'punl wienniin daali. *Isaak mɔ maa' Sakɔb, ki mɔ jiɛ u'punl.
Sakɔk mɔ tien' nnɔ u'bijiɛb. Bɛn nɛ yé ti'yaajɛb piik nin bile
nnɔ.

9 «Ti'yaajɛb nnɔ taa' iponponbe bi'waakɛ Yosɛf bo, nɛ ki
kuɔre' wɔ binib bo wɔ ń tĭ ń li yé uyonb Esipt bó. Ama Uwien
là te nin wɔ, 10 nɛ ki ñɛn' wɔ u'jɛnd kɛ ni, ki juoke' wɔ, ki de' wɔ
miyɛnfuom, ki cère' Esipt ya bɛrciɛn Farahɔn yíe u'gbɛr; nɛ ki
taa' wɔ ki tien' udu nnɔ nin u'den kɛ ya ciɛn. 11 Tɔ, mikònm
miba ya bol lu' Esipt nin Kanaan ya du ni ni'kɛ saan. Nĭ là yé
micɛcɛkciɛnm nɛ binib bo. Ti'yaajɛb ŋa ji là ŋmɔbe bi li ji bà.
12 Sakɔb cii' tijier te Esipt ni, nɛ u cère' u'bijiɛb jon' miba ki tĭ
dɛ'. 13 Bi jon' nle ma nnɔ, nɛ Yosɛf cère' u'ninjiɛb bɛnde' wɔ, nɛ
Farahɔn mɔ bɛnde' Yosɛf ya bol si là. 14 Nɛn saan nɛ Yosɛf sɔn'
bɛ ń tĭ taa u'baa Sakɔb nin u'den yaab kɛ ní Esipt ni. Bi là te
binib pilole nin biŋun nɛ. 15 Sakɔb nin u'den yaab kɛ jon' ki tĭ
kɔ Esipt ni, nɛ u tĭ kpo'. Nĭ tete nɛ u'bijiɛb, ti'yaajɛb mɔ tĭ kpo',
16 nɛ bi taa' bɛ ki tĭ sube' ufɛle uba ni Sikɛm ya du ni. *Abraham
nɛ là taa' ilike ki dɛ' ufɛle nnɔ Sikɛm ni, Hemɔr yaab saan.

17 «Uyo wà Uwien li tien u là pùon' lipuonl là ki de' *Abra-
ham nnɔ nɛkn' ní. U ya yo nɛ ti'bol ya nib pòre' ki yɛbre' Esipt
ni, 18 ki tĭ baa' uyo wà ubɛrtɔ teke' libɛl Esipt ni. Wɔn ŋa tu'
Yosɛf. 19 U là lɛre' ti'bol ya nib, ki jènde' ti'yaajɛb, ki wɔbn' bɛ
bɛ ń taa bi'cɛnfɛndmu kí tĭ wiɛ mù ń kpo. 20 U ya yo nɛ bi maa'
Moyis, u là yé kibuk kà mɔn Uwien ya nun bó nɛ. Bi wube' kɛ̀
ki'baa den iŋmaale ita nɛ. 21 Bi taa' kɛ̀ ki tĭ wiɛ' uyo wà nnɔ, nɛ
Farahɔn ya bisɛ lɛke' ki'bo, ki yuure' kɛ̀, ki wube' kɛ̀ tɛn u'tiɛma
buk. 22 Bi wɔkn' Moyis Esipt yaab ya yɛnfuom kɛ. U là yé unil
wà ŋmɔbe mituɔm u'lenm ni nin u'tùon ni nɛ.

23 «Tɔ, uyo wà u laa' ibin pinan nnɔ, nɛ u taa' iyɛnmaale
ki jon' wɔ ń tĭ fuonde u'yaab Israyɛl yaab. 24 U tĭ baa' ki laa'
Esipt ya nil uba ŋmɔbe Israyɛl yɔ uba ki jèndeh, nɛ u teke'
Israyɛl yɔ bo, ki ñi' ki ku' Esipt yɔ nnɔ. 25 U tien' nnɔ ki maaleh
ki teh u'yaab li bɛnde kí ye Uwien li cère wɔn nɛ ń ñɛn bɛ
bi'nɛnnɛndb ya nuɔ ni, ama ba bɛnde'. 26 Kutaaku faa' sɔ u
laa' Israyɛl yaab bile kɔnh. U yíe wɔ ń pàa bɛ, nɛ ki tɔke' bɛ
ki ye: ‹Ni'ninjiɛl nɛ, bɛ tien' ni ŋmɔbe tɔb ki jèndeh?› 27 Ama
wà ŋmɔbe u'tɔ ki jèndeh nnɔ pe' Moyis ki jɛnde', ki tɔke' wɔ ki
ye: ‹Ŋmɛ nɛ kàan' ŋɛ ti'bɛr ŋɔ a li buh tɛ tibuur-i? 28 A yíe á
ku nni tɛn a wun ku' Esipt yɔ ma nnɔ nɛ-a!› 29 U len' nnɔ ma

nnɔ nɛ Moyis sɛn' ki jon' Madiyan ya du ni, ki tĩ kɔ, nɛ ki maa' mubujɛbumu mule ni'bó.

30 «Ibin pinan gèbre', nɛ Uwien ya tond uba baa' Moyis saan kupenpelku ni, Sinayi ya juɔl saan, ki te kufɛtuku kuba ni kù teknh umu ka wih. 31 Moyis laa' nè ma nnɔ, nɛ nĩ cuo' wɔ miyɔkm. Uyo wà u nɛkndeh wɔ ń liike nnɔ, nɛ ki cii' Yonbdaan len' ki ye: 32 ‹Min nɛ yé a'yaajɛb ya Wien, ki yé *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb ya Wien.› Bujɛwaanbu cuo' Moyis, u'gbɛnɛnt ŋɔh, nɛ wa ji kaabe' ki liike'. 33 Nɛn saan nɛ Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛkre a'tacaan, kimɛ a se nà saan nɔ n te ni'saan nɛ. 34 Imɔ̀n, n laa' n'nib Israyɛl yaab ya cɛcɛkm kpɛ ma bo Esipt ni, ki cii' bi'kpiɛnde bó, nɛ ki jiire' ní ń ŋmiɛn bɛ. Fɛnfɛnnɔ li joh, n sɔn' ŋɛ Esipt bó, á tĩ ñɛn bɛ len nɛ.›

35 «Moyis wà Israyɛl yaab là yĩe' wɔ, ki tɔke' ki ye ŋmɛ kàan' wɔ ubɛr wɔ ń li buh bɛ tibuur nnɔ, Uwien tien' wɔn nɛ ubɛr nin Uŋmiɛnl, ki sɔn' wɔ, ki cère' u'tond wà là baa' u'saan kufɛtuku kuba ni nnɔ toreh wɔ. 36 Wɔn nɛ ñɛn' bɛ Esipt ni. U tien' miyɔkm ya bont udu nnɔ ni nin miñunciɛnmónmónm saan nin kupenpelku ni ibin pinan. 37 Wɔn Moyis nɛ tɔke' Israyɛl yaab ki ye: ‹Uwien li cère ni'ni uba ń ñɛ uñɔbonsɔknl ni'bo tɛn min.› 38 Israyɛl yaab là taan' kupenpelku ni uyo wà nnɔ, wɔn nɛ là te ti'yaajɛb nin Uwien ya tond wà lienh nin wɔ nnɔ ya siik ni. Utond nnɔ là tɔke' wɔ tigbɛr tà dienh limiɛl Sinayi ya juɔl bo wɔ ń lá tɔke tɛ nɛ. 39 Nin nɛn kɛ ti'yaajɛb ŋa tuo' ki bon' wɔ. Bi yĩe' u'ñɔbu bó, nɛ ki yíe bɛ ń liɛbe Esipt ni, 40 nɛ ki tɔke' Arɔn ki ye: ‹Mɛ tɛ ibule yĩ ń li le tɛ usɛn, kimɛ Moyis wà ñɛn' tɛ Esipt ni nnɔ, ta bɛn nà tu' wɔ.› 41 U ya yo nɛ bi mɛn' ubul uba u naan kinabuk, ki tùɔre' lituɔrl ki de' wɔ, nɛ ki jele' kunacenku ki pokn' bi mɛn' ubul wà nnɔ bo ki gbien'. 42 Nɛn nɛ cère' Uwien búle' bɛ ibuɔn, ki sɛln' bɛ bi pukeh tiwenwent tà te kutaaku bo nnɔ, tɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni. Bi kɛle' ki ye:

‹Israyɛl yaabɛ, ni là kòre' tiwɛnt ki tien' ituɔrɛ yà
nin ni tien' ituɔrtɔ yà kupenpelku ni ibin pinan nnɔ,
ni là tien' ki de' min nɛ-ɛɛ?
43 Na là tien' ki de' min,
ama ni là yuure' ubul Molok ya ninbonl nɛ ki tuke',
ki yuure' ubul wà naan liŋmaabil bi yih wɔ Erefann nnɔ mɔ.
Ni là mɛn' ibule nnɔ ki ye ni li gbaandeh ki pukeh yin nɛ.
Nɛn bo nɛ n li cère bɛ ń cuo nɛ tiyonbt
kí jon nà bó fɔke ki cɛn' nin *Babilonn.›

44 «Ti'yaajɛb là te kupenpelku ni ma nnɔ bi là ŋmɔbe bɛn nin Uwien cendeh lininbonl là ni nɛ. Kujɔtieku ya gbɔnku mɔ là te lɛn ni nɛ. Uwien nɛ là tɔke' Moyis ki ye wɔ ń tien lininbonl nnɔ. Nɛ Moyis tien' lè Uwien wuɔn' wɔ ki ye lè ń li naan ma bo nnɔ.

45 Ti'yaajɛb là taa' lininbonl nnɔ ki de' bi'yaabii. Nɛ bi teke' lɛ̀
ki ŋuuke ki tĭ baa' uyo wà Sosuwe yé bi'sɛnlierl nnɔ. Bɛn nin
Sosuwe là joh bɛ ń tĭ teke udu wà, bɛn bo Uwien là ŋɔre' inibol
u'ni nnɔ ma nnɔ, bi là tuke lɛ̀ nɛ. Lininbonl nnɔ là te nɛn saan
nɛ, ki tĭ baa' ubɛr *Dafid ya yo. 46 Uwien ya yɛnm sɔnge *Dafid
bo, nɛ *Dafid miɛ' wɔ usɛn wɔ ń mɛ kuduku ki de' wɔn Uwien
wà yé u'yaajɛ Sakɔb ya Wien nnɔ*. 47 U'bijɛ Salomɔn nɛ mɛn'
Uwien kuduku.

48 «Ama Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ŋa kɔh nib mɛn' tidur
tà ni tɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknl là len' ma ki ye Uwien ye:
49 ‹Kutaaku nɛ yé n'bɛrbiɛk,
kitink yé n'tàan taanh nà bo nɛ,
ni li mɛ bɛ ya dubol nɛ kí de nni,
ŋɔ ń li kɔh ku'ni ki fuoreh?
50 Na yé min nɛ ñɛn' tibont kɛ-ɛɛ?› »
51 Etiɛnn tí len' ki ye: «Ni'yul faa, nɛ ni'fɛ̀l bo te tɛn binib
bà ŋa pɛ Wien bo, ka cengeh u'gbɛr, ki yĭenh *Mifuoñaanm
uyo kɛ. Ni te tɛn ni'yaajɛb nɛ. 52 Ni'yaajɛb là jènde' *Uwien
ya ñɔbonsɔknb kɛ, ki ku' binib bà tɔkeh ki teh Uwien ya
Gbɛmàndaan li baa ní nnɔ. Fɛnfɛnnɔ, u baa' ní, nɛ ni kuɔre'
wɔ, ki ku' wɔ. 53 Uwien là sɔn' u'tondb bi lá de' ninbi nɛ u'yiko,
nɛ na bon' wɔ.»

Bi yèke' Etiɛnn itɛn ki ku' wɔ

54 Etiɛnn len' nnɔ ma nnɔ nɛ bi'benku ni ben' ki tĭ kɛnde',
nɛ bi gbiɛnh u'bo inɔbii. 55 Ama *Mifuoñaanm te Etiɛnn bo
ma nnɔ, nɛ u yaare' ki liike' kutaaku bo, ki laa' Uwien ya
wenwenku windeh, ki laa' *Yesu se Uwien ya jie bó. 56 Nɛ u ye:
«Liike mɛn, n laa' kutaaku yɛ, nɛ ki laa' Unil ya Bijɛ† se Uwien
ya jie bó.»

57 U len' nnɔ ma nnɔ nɛ bi wuure' ufaa bo, ki pipi' bi'tub, nɛ
ki taan' ki bere' ki tĭ cuo' wɔ, 58 ki ñɛn' wɔ udu nnɔ ni, bɛ ń tĭ
yèke wɔ itɛn kí ku wɔ, nɛ ki gore' bi'liɛrcɛnciɛn ki ble' ki guun'
unacenfaan uba bi yih wɔ Sɔl. 59 Bi yèkreh wɔ itɛn uyo wà nnɔ,
nɛ u kàareh ki teh: «Yonbdaan Yesu, teke n'naank.» 60 Nɛ ki
gbaan', ki wuure' ufaa bo ki ye: «Yonbdaan, la tɔnge bi'biɛre
yii nɔ.» U len' nnɔ ki gben', nɛ ki kpo'.

8

1 Sɔl mɔ se bà ku' Etiɛnn nnɔ ya ciɛk bó nɛ.

Sɔl jèndeh Kristo ya taanl yaab

Kí ñɛ nɛn daali nɛ bi cin' ki jèndeh *Kristo ya taanl yaab bà
te Yerusalɛm ni nnɔ ki gbiekeh. Nɛn bo nɛ bi'kɛ yɛre', ki jon'
Sude nin Samari ya tinfɛnm ni. *Yesu ya tondb baba nɛ ji là

* **7:46** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni, nĭ kɛle' ki ye kí mɛ kuduku kí de
Sakɔb nɛ. † **7:56** Bi liɛbe' ki yih Yesu nɛ Unil ya Bijɛ.

sìen' Yerusalɛm ni. 2 Binib bà pɛ Uwien bo mənməm nnə nɛ
sube' Etiɛnn, ki muə' u'kuum ki gbien'. 3 Səl wən là ñiknde h
wə ń bere *Kristo ya taanl nɛ. U joh iden nɛ kí tĭ coh bijɛb nin
bipiib ufaa bo kí tĭ pɛkndeh.

Filip təkeh Uwien ya gbɛmənmənt Samari ni

4 *Kristo ya taanl yaab yɛre' ma nnə, nɛ ki cuonh ni'kɛ saan
ki təkeh binib u'gbɛmənmənt. 5 Filip jon' Samari ya tinfɛnm ya
du uba ni ki tĭ təkeh binib Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ya gbɛr.
6 Udu nnə ya nib cengeh Filip bó, ki lɛnh u teh miyəkm ya bont
tà nnə mə, nɛn nɛ cère' bi pɛ u'gbɛr bo mənməm. 7 Isɛnpol
ŋaake binib bi yɛbe nɛ u ŋuəh yè bi'saan, ĭ siereh ki wuureh
ufaa bo. U cèreh iwəb nin idiɛn mə faakreh ki yɛbe. 8 Nɛn bo
nɛ udu nnə ya nib ya yɛnm sənge' ki gbien'.

9 Ujɛ uba mə là te udu nnə ni, bi yih wə Simən, u teh
iñəke nĭ coh Samari ya tinfɛnm ya nib miyəkm. U là yih uba
unikpɛkpiɛk nɛ. 10 Nɛ binib kɛ tuo' u'ñəbu bó, ka tuuke wà yé
wà, ki lienh u'bo ki teh: «Uwien ya tuəm nɛ kpɛnde' unil wuə. Bi
yih nɛn nɛ mitəciɛnm.» 11 Bi tuonh u'ñəbu bó, kimɛ u ñɛn' uyo
nɛ ki teh iñəke nĭ coh bɛ miyəkm. 12 Ama Filip baa' ki lá təke' bɛ
Uwien ya bɛl ya gbɛmənmənt, ki liɛbe' ki təke' bɛ *Yesu Kristo
yé udaan wà, bi teke' ki jin' nɛ u sìi' bijɛb nin bipiib kɛ Uwien
ya ñunm. 13 Simən, uñəkdaan nnə mənən teke' ki jin', nɛ Filip
sìi' u'mə Uwien ya ñunm. Wa ji siereh Filip saan, ki lɛnh u teh
miyəkciɛnm ya bont, nɛ nĭ coh wə miyəkm cɛɛn. 14 *Yesu ya
tondb bà te Yerusalɛm ni nnə cii' Samari ya tinfɛnm ya nib mə
teke' Uwien ya gbɛr ki jin', nɛ bi sən' Piɛr nin San ni'bó. 15 Bi
tĭ baa', nɛ ki kàare' ki de' Samari ya nib bà teke' ki jin' nnə, ŋə
Uwien ń de bɛ *Mifuoñaanm. 16 Kimɛ *Mifuoñaanm ŋa laan
là jiire' ní bi'ni uba mənən bo. Bi là sìi' bɛ Uwien ya ñunm
baba nɛ, Yonbdaan *Yesu ya yel bo. 17 Nɛn saan nɛ Piɛr nin San
taa' bi'nuə ki paan' bi'bo, ki kàare' ki de' bɛ, nɛ *Mifuoñaanm
jiire' ní bi'bo. 18 Simən uñəkdaan nnə, laa' *Yesu ya tondb taa'
bi'nuə ki paan' binib bo, *Mifuoñaanm jiire' ní bi'bo ma nnə,
nɛ u ye u li de bɛ ilike, 19 bɛ ń de wə mituəm nnə, ŋə u'mə taa'
u'nuə ki paan' unil wà bo la, *Mifuoñaanm ń jiire ní udaan
bo. 20 Nɛ Piɛr təke' wə ki ye: «Sin nin a'like kɛ ń juore fɛnm,
kimɛ a maale' ki ye a li fre kí taa ilike kí dɛ Uwien ya paabu
nɛ. 21 A'niba ŋa lĭ te tigbɛr tuu ni, kimɛ a'yɛnmaale ŋa cuube
Uwien ya nun bó. 22 Lèbre a'tetem, kí wiɛ a'biɛrm miɛ nə, kí
kàare Yonbdaan, nba la, u li fère ŋɛ a'yɛnmaalbiɛre yii nə.
23 Kimɛ n laa' a ŋməbe iponponbe ki gbien', nɛ ibiɛre lùo ŋɛ
iŋmi yaam.» 24 Nɛ Simən uñəkdaan nnə, təke' Piɛr nin San ki
ye: «Ni bugbɛn kàare mɛn Yonbdaan kí de nni, ŋə ni len' nà nə
niba la tu nni.» 25 Piɛr nin San kun' Yonbdaan bo imàn, ki təke'

binib u'gbɛr ki tĭ gben' nɛ ki liɛbeh Yerusalɛm. Bi joh ma nnɔ nɛ ki tɔkeh tigbɛmɔnmɔnt Samari ya tinfɛnm ya du yà yɛbe ni.

Etiyopi ya kɛraciciɛn uba teke' Yesu ki jin'

26 Lidaali liba nɛ Yonbdaan ya tond uba tɔke' Filip ki ye: «Fii,
kí taa unɔgɛn bó, kí tĭ kpĭen usɛn wà ñɛh Yerusalɛm ki joh Gasa
ya du bó nnɔ. Nib ŋa ji kpĭendeh usɛn bugbɛn.» 27 Filip fii' ki
bure'. U joh ma nnɔ nɛ ki laa' ujɛfàarkɛ uba, u yé Etiyopi ya
kɛraciciɛn uba nɛ. Wɔn nɛ likeh Etiyopi ya piibɛr Kandasi ya
faal kɛ. U là baa' Yerusalɛm ni ki puke' Uwien nɛ. 28 U liɛbe' ki
kunh ki kaa kutɛnlolku ni, nɛ ki kàanh *Uwien ya ñɔbonsɔknl
Esayi là kɛle' kugbɔnku kùa nnɔ. 29 Nɛ Mifuoñaanm tɔke'
Filip ki ye: «Cuon kí nɛkn kutɛnlolku kuu nɔ.» 30 Filip sɛn' ki
nɛkn' kù, nɛ ki cii' u kàanh *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là
kɛle' kugbɔnku kùa nnɔ. Nɛ Filip niire' wɔ ki ye: «A kàanh
kugbɔnku kùa nɔ, a ciih ku'tingi-ii?» 31 Nɛ u ye: «Nil ŋa wuɔn'
nni ku'tingi la, n li tien mila kí cii?» Nɛ ki tɔke' Filip ki ye wɔ ń
kɔ ní kí kɛ̀le u'saan. 32 U kàanh *Uwien ya gbɔnku ni nà saan
nnɔ, nĭ kɛle' ki ye:
«Bi tuke wɔ tɛn bi tuke upe nɛ ki joh bɛ ń tĭ kòre.
U te tɛn bi gureh kipebuk ya kobr nɛ ka muɔh.
Nnɔ nɛ u'mɔ ŋa len' tuba.
33 Bi yuɔn' wɔ, nɛ ki mun' wɔ imɔ̀n,
ŋmɛ ji li len u'yaabii bó?
Kimɛ bi gben' u'miɛl unɛndun wuu ni ŋɔ.»
34 Nɛ ujɛ nnɔ tɔke' Filip ki ye: «N faare' ŋɛ nɛ, laan tɔke nni,
*Uwien ya ñɔbonsɔknl nnɔ len' ŋmɛ ya gbɛr nɛ? Wɔn bugbɛn
ya gbɛr nɛ bii u len' uba yaar nɛ?» 35 Nɛn saan nɛ Filip ñi'
mikɛlm nnɔ bo ki tɔke' wɔ *Yesu ya gbɛmɔnmɔnt. 36 Bi jojoh ki
tĭ baa' libùol liba miñunm te ni'saan, nɛ ujɛ nnɔ tɔke' Filip ki
ye: «Liike-a, miñunm sɔ-a! A li tuo kí sĭi nni Uwien ya ñunm-
ii?» 37 [Nɛ Filip ye: «A teke' *Yesu ki jin' mɔnmɔnm la, usɛn
te.» Nɛ u ye: «N teke' ki jin' ki ye *Yesu Kristo yé Uwien ya Bijɛ
nɛ.»]* 38 Nɛn saan nɛ u cère' bi sien' kutɛnlolku nnɔ, nɛ wɔn
nin Filip kɛ bile jiire', ki kɔn' miñunm ni, nɛ Filip sĭi' wɔ Uwien
ya ñunm. 39 Bi ñɛn' miñunm ni uyo wà nnɔ, nɛ Yonbdaan ya
Fuoñaanm taa' Filip ki bure'. Ujɛ nnɔ ŋa ji laa' wɔ nɛ ki liɛbe'
ki kɔn' u'tɛnlolku ni, ki joh nin uyɛnsɔnge. 40 Filip wɔn, bi tĭ
laa' wɔ Asɔt ya du ni nɛ. U ñɛh idu yà kɛ ni nnɔ, u tɔkeh binib
tigbɛmɔnmɔnt nɛ, ki tĭ baa' Sesare ya du ni.

9

Sɔl pekre' ki paan' Yesu bo

* **8:37** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 37 ŋa te tu'ni.

1 U ya yo ki laa' Sɔl laan biɛ ki ŋmɔbe limutuol binib bà
teke' Yonbdaan ki jin' nnɔ bo nɛ, ki nuunh wɔ ń ku bɛ. U jon'
bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn saan, 2 wɔ ń kɛle kugbɔnku kí de wɔ usɛn
wɔ ń jo *Sufmbɛ ya táan ya dur tà te Damas ya du ni nnɔ. U tĭ
laa' ni'bó binib bà pɛ *Yesu ya sɛn bo, nĭ yé bijɛb bii bipiib la,
wɔ ń cuo bɛ kí lòle, kí taa bɛ ní Yerusalɛm ni.
3 Sɔl joh ki tĭ nɛke Damas ya du ma nnɔ, nɛ kuwenwenku
kuba ñɛn' paaki bó ní i ya tàan bo, ki wende' ki yile' u'bo. 4 U
lu' tingi ni, nɛ ki cii' uniɛke uba bó u teh: «Sɔl, Sɔl, bɛ tien' a
jèndeh nni?» 5 Nɛ Sɔl niire' ki ye: «Yonbdaan, a yé u lɛ daan nɛ?»
Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Min *Yesu nɛ, a jèndeh min nɛ. 6 Ama fii,
kí kɔ udu ni, bi li tɔke ŋɛ a li tien ma bo.» 7 Sɔl nin bijɛb bà tɔke
nnɔ jeke ki se, ka ji li fre kí len, kimɛ bi cii' uniɛke bó nɛ, ama
ba laa' wà lienh. 8 Sɔl fii', u'nunbii kɛ, ama wa ji lɛnh. Nɛ bi
cuo' u'nuɔ, ki dɛ̀re' wɔ ki kɔn' Damas ya du ni. 9 U tien' iwien
ita ka lɛnh, ka jinh, ka ñuh mɔ.
10 Tɔ, unil uba là te Damas ya du ni, ki teke' Yonbdaan ki
jin', bi yih wɔ Ananiyas. Yonbdaan yin' wɔ tidɛknt yaam ki ye:
«Ananiyas.» Nɛ u ye: «Min sɔ, Yonbdaan.» 11 Nɛ Yonbdaan tɔke'
wɔ ki ye: «Fii, kí tĭ kpĭen usɛn wà bi yih wù usɛn wà cuube
nnɔ, kí li joh Sudas den, kí tĭ niire ujɛ uba bó, u te ki kàareh, bi
yih wɔ Sɔl. U yé Tars ya du ya nil nɛ. 12 U laa' ujɛ uba tidɛknt
yaam, bi yih wɔ Ananiyas, u kɔn' ní u'saan, ki lá taa' u'nuɔ ki
paan' u'bo, wɔ ń likre.» 13 Nɛ Ananiyas jiin' ki ye: «Yonbdaan,
n cii' binib len' ujɛ bugbɛn ya gbɛr ki yɛbe. Bi ye u jènde' a'nib
ki gbien' Yerusalɛm ni. 14 Bitɔtuɔrciɛnb de' wɔ usɛn u baa' niɛ
saan mɔ wɔ ń cuo binib bà taakeh a'yel bo nnɔ nɛ.» 15 Nin nɛn
kɛ Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «Li joh u'saan, kimɛ min nɛ gɛ̀nde'
wɔ, wɔ ń cère bà ŋa yé Israyɛl yaab nin bi'bɛrb nin Israyɛl yaab
ń bɛnde n yé udaan wà. 16 Min bugbɛn nɛ li wuɔn wɔ u li ji ijɛnd
yà kɛ n'yel bo.» 17 Nɛn saan nɛ Ananiyas fii' ki jon' Sudas den,
ki tĭ kɔn' Sɔl saan, ki taa' u'nuɔ ki paan' u'bo, nɛ ki ye: «N'ninjɛ
Sɔl, Yonbdaan *Yesu wà cère' a laa' wɔ usɛn ni, uyo wà a we ní
nnɔ nɛ sɔn' nni ní, ń baa kí cère á likre, kí cère *Mifuoñaanm
ń jiire ní a'bo.» 18 Nɛ nibonn niba ñɛn' Sɔl ya nun ni i ya tàan
bo ki lu' ki naan tijɛnpɔkr. U ya yo nɛ u likre', ki fii', bi sĭi' wɔ
Uwien ya ñunm, 19 nɛ u jin' tijier ki laa' mituɔm.

Sɔl kpaande' Uwien ya gbɛr Damas ya du ni

Sɔl tien' Damas ya du ni iwenkàankɛ binib bà teke'
Yonbdaan ki jin' nnɔ saan. 20 Nɛ ki cin' i ya tàan bo ki kɔh
*Sufmbɛ ya táan ya dur ni, ki tɔkeh binib ki teh *Yesu yé
Uwien ya Bijɛ nɛ. 21 Miyɔkm cuo' binib bà kɛ ciih u tɔkeh tigbɛr
tà nnɔ, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Bo, na yé wɔn nɛ là jèndeh binib
bà taakeh *Yesu ya yel bo Yerusalɛm ni nnɔ-ɔɔ? Wa baa' wɔ ń lá
cuo bà mɔ te niɛ saan nɔ nɛ, kí lòle bɛ, kí taa bɛ kí jo Yerusalɛm,

kí tĭ ŋukn bitɔtuɔrciɛnb-ii?» 22 Sɔl wɔn tùɔreh ki faakreh nɛ, ki lienh ki jinh *Sufmbɛ bà te Damas ya du ni nnɔ, ki wɔngeh bɛ ki teh *Yesu mɔnbe ki yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.

23 Iwien yà yɛbe gɛ̀bre', nɛ *Sufmbɛ nnɔ gbiere' ki kpaan' bɛ ń ku Sɔl. 24 Idaan kɛ, ñɔnku nin wien ni, bi kɛ ki gu udu nnɔ ya guon ya nañuɔn nɛ, Sɔl lá ñɛn' ní la, bɛ ń ku wɔ. Nɛ u cii' bi kpaan' u'bo iyɛ ma bo. 25 Nɛ kuñɔnku kuba, wɔn nin binib bà te nnɔ yuure' wɔ kukɛndɛncɛnciɛnku kuba ni, ki ñɛn' liguonl.

Sɔl liɛbe' Yerusalɛm bó

26 Nɛ Sɔl bure' ki tĭ baa' Yerusalɛm, ki yíe wɔ ń taan nin binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ; nɛ bi'kɛ fɛnge' wɔ, ka teke' ki jin' ki ye u'mɔ ji yé unil wà teke' *Yesu ki jin' nɛ. 27 Nɛn saan nɛ Banabas taa' wɔ ki jon' *Yesu ya tondb saan, ki tĭ tɔke' bɛ Sɔl là laa' Yonbdaan usɛn ni ma bo nin Yonbdaan len' nin wɔ ma bo nin u laa' lifɛ̀l ki tɔke' binib *Yesu ya gbɛr Damas ya du ni ma bo. 28 Banabas tɔke' bɛ ma nnɔ nɛ bi tuo' ki cère' Sɔl nin bɛn te. U tɔkeh nin bɛ ki cuonh Yerusalɛm ni ni'kɛ saan, ki tɔkeh binib Yonbdaan ya gbɛr nin lifɛ̀l. 29 U là tɔke' *Sufmbɛ bà lienh Grɛkmbɛ ya lenm nnɔ mɔ tigbɛr nnɔ, nɛ bi finde' nin wɔ, ki nuunh bɛ ń ku wɔ. 30 Binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ cii' bi nuunh bɛ ń ku Sɔl ma nnɔ, nɛ bi taa' wɔ ki jon' Sesare ya du ni, ki cère' u bure' Tars ya du bó. 31 *Kristo ya taanl yaab bà te Sude ya tinfɛnm ni nin Galile ya tinfɛnm ni nin Samari ya tinfɛnm ni nnɔ kɛ là te uyɛnduɔn ni nɛ, ki faakreh mitekjim ni, ki boh Yonbdaan bi'fuobm ni nɛ, *Mifuoñaanm saakreh bi'gbɛnɛnt ki cèreh bi yɛbreh ki pukndeh.

Piɛr cère' Ene faake'

32 Tɔ, Piɛr joh ni'kɛ saan ma nnɔ, nɛ ki jon' Lida ya du ya nib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ mɔ saan. 33 U laa' ujɛ uba ni'saan u'gbɛnɛnt faan' bi yih wɔ Ene. U dɔ kukaagbɔnku bo haali ibin iniin ka freh ki fih. 34 Nɛn saan nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Ene, *Yesu Kristo de' ŋɛ laanfiɛ ŋɔ. Fii, kí gbɔgbɔbe a'kaagbɔnku.» Nɛ u pɔk ki fii' i ya tàan bo. 35 Binib bà kɛ te Lida ya du ni nin Sarɔnn ya du ni nnɔ laa' wɔ, nɛ ki lèbre' bi'tetem, ki paan' Yonbdaan ya sɛn bo.

Piɛr cère' upii uba mɛkre' Yope ya du ni

36 Upii uba là te Yope ya du ni ki teke' *Yesu ki jin', bi yih wɔ Tabita, ki liɛbe' ki yih u'yel bugbɛn Grɛkmbɛ ya lenm ni ki teh Dorkas, ni'tingi si: «upiɛcɛl». U là sɔnh itùonmɔnmɔn ĭ yɛbe, nɛ ki punh bijiinb mipum. 37 Uwien uba sɔ u lá bunge', ki kpo'. Bi sĭi' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki tĭ ble' lidutɔtuɔl ya duku kuba ni paaki. 38 Yope ya du ya nib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ cii' Piɛr te Lida ya du ni. Idu nnɔ ŋa fɔke nin i'tɔ ma nnɔ, nɛ bi sɔn' bijɛb bile, bɛ ń tĭ yin Piɛr wɔ ń ñikn kí baa bi'saan tonm. 39 Bi tĭ baa' ki

tɔke' Piɛr nɛ u fii' ki paan' bi'bo ki bure'. U tĩ baa' ni'saan, nɛ bi taa' wɔ ki don' paaki ya duku nnɔ ni. Bikpopiib bà kɛ taan' ni'saan nnɔ te Piɛr ya nun bó ki muɔh, ki wɔngeh wɔ tikpɛlcɛr tà Dorkas là ñɛle' tù uyo wà u là fuobe nnɔ. 40 Piɛr ŋɔre' bi'kɛ ki ñɛn', nɛ ki gbaan', ki kàare', ki pekre' utɛnkpii nnɔ bó ki len' ki ye: «Tabita, fii.» Nɛ u likre', ki laa' Piɛr, nɛ ki fii' ki kɛ̀le'. 41 Piɛr cuo' u'nuɔ ki fin' wɔ, nɛ ki yin' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ nin bikpopiib nnɔ, ki taa' wɔ ki wuɔn' bɛ u fuobe. 42 Binib bà kɛ te Yope ya du ni nnɔ cii' tigbɛr nnɔ. Nɛn bo nɛ binib teke' Yonbdaan ki jin' ki yɛbe. 43 Piɛr tien' Yope ya du ni ki wuɔke'. U là te ujɛ u'ba den nɛ, bi yih wɔ Simɔn u yé ugbɔnjɛbl.

10

Kɔrnɛyi laa' Yonbdaan ya tond uba tidɛknt yaam

1 Ujɛ uba là te Sesare ya du ni, bi yih wɔ Kɔrnɛyi. U yé Sojambɛ kobk ya ciɛn nɛ. Bi yih Sojacɛkl nnɔ «Itali ya Sojambɛ nɛ.» 2 Kɔrnɛyi nin u'den yaab kɛ pɛ Uwien bo mɔnmɔnm nɛ, ki boh wɔ. U punh bijiinb mipum ki gbiekeh, ki kàareh idaan kɛ. 3 Lidaali liba ya tajuɔku tikur tuta ya yo, nɛ u cinbe ki laa' Uwien ya tond uba tidɛknt yaam, u kɔn' ní u'saan ki yin' wɔ ki ye: «Kɔrnɛyi.» 4 U liike' Uwien ya tond nnɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' wɔ, nɛ u ye: «Yonbdaan, a ye ba?» Nɛ Uwien ya tond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «A'kaare nin a punh bijiinb mipum ma nnɔ nɛ cère' Uwien tiɛre' a'bó. 5 Fɛnfɛnnɔ, sɔn binib bɛ ń jo Yope ya du ni, kí tĩ yin ujɛ uba ní, bi yih wɔ Simɔn, ki baanh wɔ Piɛr. 6 U te ugbɔnjɛbl uba den nɛ, bi yih u'mɔ Simɔn. Iden nnɔ te miñunciɛnm ya gbaal nɛ.» 7 Uwien ya tond wà len' nin Kɔrnɛyi nnɔ bure', nɛ Kɔrnɛyi pɔk ki yin' u'tonsɔnb ni bile nin u'sojambɛ bà te u'saan idaan kɛ, ki sɔnh wɔ itùon nnɔ ni ya uba, wà pɛ Uwien bo mɔnmɔnm nnɔ, 8 ki tɔke' bɛ u laa' nà nnɔ kɛ, nɛ ki sɔn' bɛ Yope ya du bó.

Uwien wuɔn' Piɛr nibonn niba tidɛknt yaam

9 Kutaaku faa' ki laa' bi te usɛn ni ki nɛke Yope ya du. Kuwensiiku ya yo, nɛ Piɛr don' u te kudulɛkaaku kùa ni nnɔ ya paaki wɔ ń kàare. 10 Mikònm cuo' wɔ, nɛ u yíe wɔ ń ji. Bi teh tijier bɛ ń de wɔ uyo wà nnɔ, nɛ u laa' tidɛknt yaam, 11 kutaaku yɛ, ki laa' nibonn niba, nĩ naan bukpɛlbu ki piɛ, bi co ni'ñɔgbɛn inan nĩ jiinh ní tingi. 12 Itàan inan ya wɛnt kɛ ya bol nin tiwɛnt tà fuunh kubenku bo kɛ ya bol nin inuɔn kɛ ya bol te nibonn nnɔ bo. 13 Nɛ u cii' uniɛke uba bó u ye: «Piɛr, fii kí ku kí ŋmɔn.» 14 Nɛ Piɛr ye: «Kayi, Yonbdaan, n tĩ fii' ma, ma ŋmɔn' nibonn nà yé likuɔl, ki yé tijɔknt ya bonn fiebu.» 15 Nɛ uniɛke nnɔ tí ye: «Uwien mɔnge' nà la, la ye nĩ yé jɔknt.» 16 Uniɛke nnɔ ye nnɔ bolm mita, nɛ nibonn nnɔ pɔk ki liɛbe' ki don' kutaaku. 17 Uyo

wà Piɛr te ki maaleh wɔ ń bɛnde u laa' nibonn nà tidɛknt yaam nnɔ ya tingi nnɔ, nɛ binib bà Kɔrnɛyi sɔn' bɛ, bi te ki niireh bɛ ń bɛnde Simɔn den nnɔ baa' ni'saan, ki lá sere' bunañəbu ni,
18 nɛ ki yin' ki niire' ki ye: «Ujɛ wà bi yih wɔ Simɔn, ki baanh wɔ Piɛr nnɔ te iden yà sɔ-ɔɔ?» 19 Piɛr laan biɛ ki te ki maaleh u laa' nibonn nà tidɛknt yaam nnɔ ya tingi, nɛ *Mifuoñaanm tɔke' wɔ ki ye: «Liike, bijɛb bita biba nuunh ŋɛ. 20 Fii kí jiire, kí paan bi'bo, ki la jie, kimɛ min nɛ sɔn' bɛ ní.» 21 Nɛ Piɛr jiire', ki tɔke' bijɛb nnɔ ki ye: «Min nɛ yé unil wà ni nuunh wɔ nnɔ. Ni nuunh nni bɛ bo?» 22 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Kɔrnɛyi nɛ sɔn' tɛ ní. U yé Sojambɛ kobk ya ciɛn nɛ, ki yé ugbɛmàndaan, ki boh Uwien. *Sufmbɛ kɛ pɛ̀keh wɔ ki gbiekeh nɛ. Uwien ya tond uba tɔke' wɔ ki ye wɔ ń yin ŋɛ, á baa u'den wɔ ń cenge a'gbɛr.»
23 Piɛr taa' bɛ ki kɔn', ki cère' bi gɔn'.

Nĩ faa' nɛ u fii' ki paan' bi'bo. Yope ya du ya nib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya biba pĩɛre' wɔ. 24 Nĩ tí liɛbe' ki faa' nɛ Piɛr baa' Sesare ya du ni. U baa' ki laa' Kɔrnɛyi yin' u'den yaab nin u'jɔtiemɔ̀nb bi taan' ŋɔ, ki kɛ ki gu wɔ. 25 Piɛr baa' uyo wà nnɔ, nɛ Kɔrnɛyi tuobe' wɔ, ki lá gbaan' u'nintuɔli, ki puke' wɔ. 26 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Fii», nɛ ki cuo' wɔ ki fin' ki ye: «N'mɔ yé unisaal nɛ.» 27 U lienh nin wɔ ki tĩ kɔn', nɛ ki laa' binib taan' ki yɛbe. 28 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi, ni bɛn ki ye unil wà kɛ yé Suf ŋa ŋmɔbe sɛn wɔ ń kɔ wà ŋa yé Suf den bii wɔ ń taan nin udaan. Ama min wɔn Uwien wuɔn' nni ki ye n la ye uba yé jɔknt ka kpɛ ń nɛkn wɔ. 29 Nɛn bo nɛ ni yin' nni ma nnɔ, n baa', ka yĩe'. N ji niireh nɛ nɛ, ni cinbe ki yin' nni bɛ bo?»
30 Nɛ Kɔrnɛyi tɔke' wɔ ki ye: «Dɛtɔlbó ya tajuɔku tikur tuta ya yo, tɛn wu ya yo, n là te n'den ki kàareh, nɛ ki laa' ujɛ uba i ya tàan bo, u se n'nun bó ki guo tikpɛlcɛr tù windeh teen. 31 Nɛ u tɔke' nni ki ye: ‹Kɔrnɛyi, Uwien teke' a'kaare, ki tiɛre' a punh bijiinb mipum ma nnɔ bó. 32 Nɛn bo, sɔn binib bɛ ń jo Yope ya du ni, kí tĩ yin ujɛ wà te ni'bó, bi yih wɔ Simɔn, ki baanh wɔ Piɛr nnɔ ní. U te ugbɔnjɛbl uba den nɛ, bi yih u'mɔ Simɔn, u'den te miñunciɛnm ya gbaal.› 33 U tɔke' nni ma nnɔ, i ya tàan bo, nɛ n sɔn' bɛ ń tĩ yin ŋɛ ní. A baa' ma nɔ, nĩ mɔn. Fɛnfɛnnɔ, ti'kɛ te niɛ saan Uwien ya nun bó nɛ, ki yíe tí cii tigbɛr tà kɛ u tɔke' ŋɛ á lá tɔke tɛ nnɔ.»

Piɛr tɔke' Uwien ya gbɛr Kɔrnɛyi den

34 Nɛ Piɛr len' ki ye: «Imɔ̀n nɛ, fɛnfɛnnɔ n bɛnde' ki ye Uwien ŋa yíe uba ki cɛn' utɔ. 35 Inibol kɛ ni, unil te ki boh Uwien, ki teh nà cuube la, Uwien ya yɛnm sɔnge u'bo nɛ. 36 Ni bɛn tigbɛmɔnmɔnt tà Uwien cère' Israyɛl yaab cii' tù nnɔ. Tù yé tigbɛr tà cère' Uwien nin binib taan' buñəbu kí ñɛ *Yesu Kristo wà yé unil kɛ ya Yonbdaan nnɔ bo nɛ. 37 Ki bɛn San là kpaandeh uyo wà ki teh binib ń lèbre bi'tetem wɔ ń sĩi bɛ

Uwien ya ñunm nnɔ gèbre' ma nnɔ, nibonn nà tien', ki cin' Galile ya tinfɛnm ni ki tɨ baa' Sude ya tinfɛnm kɛ ni. 38 Ki bɛn mɔ ki ye Uwien cère' *Mifuoñaanm te Nasarɛt ya *Yesu bo, ki de' wɔ mituɔm. U là cuonh ni'kɛ saan nɛ ki teh nà mɔn, ki cèreh binib bà kɛ usɛnpol jèndeh bɛ nnɔ faakreh, kimɛ Uwien là te nin wɔ. 39 U tien' tibont tà kɛ *Sufmbɛ ya du ni nin Yerusalɛm ni nnɔ, tinbi nɛ yé tu'mɔ̀nkunb. U ya *Yesu nɛ bi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo, ki ku' wɔ. 40 Ama wɔn nɛ, Uwien mɛkre' wɔ wienta daali bitɛnkpiib ni, ki cère' binib laa' wɔ. 41 Wa cère' udu ya nib kɛ laa' wɔ, ama Uwien gènde' tinbi bà uyoyo ti yé bimɔ̀nkunb nnɔ, u cère' tinbi nɛ laa' wɔ. U mɛkre' bitɛnkpiib ni ma nnɔ, tinbi nin wɔn nɛ taan' ki jin', ki ñun'. 42 U tɔke' tinbi nɛ ki ye tí li kpaandeh ki tɔkeh udu ya nib u'gbɛr, kí li yé u'mɔ̀nkunb ki ye Uwien gènde' wɔn nɛ, wɔ ń bu binifuob nin bitɛnkpiib kɛ tibuur. 43 *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ là kun' wɔn *Yesu bo imɔ̀n ki ye wà kɛ teke' wɔ ki jin' la, Uwien li fère udaan u'biɛre u'yel bo.»

Mifuoñaanm jiire' nɨ bà ŋa yé Sufmbɛ bo

44 Piɛr laan biɛ ki lienh, nɛ *Mifuoñaanm jiire' ní binib bà kɛ cengeh u lienh tigbɛr tà nnɔ bo. 45 Nɛ *Sufmbɛ bà teke' *Yesu ki jin' ki pɨɛre' Piɛr nnɔ, laa' Uwien de' bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ mɔ *Mifuoñaanm nɛ nɨ cuo' bɛ miyɔkm. 46 Bi cii' bi lienh ilenbol ki pɛ̀kɛh Uwien. Nɛn saan nɛ Piɛr len' ki ye: 47 «Uwien de' binib biɛ mɔ *Mifuoñaanm tɛn tinbi ma nɔ, ŋmɛ ji li fre kí ye bi la sɨi bɛ Uwien ya ñunm-i?» 48 Nɛ ki de' usɛn bi sɨi' bi'kɛ Uwien ya ñunm, *Yesu Kristo ya yel bo. Nɛn saan nɛ bi gbáan' Piɛr ki ye wɔ ń tien bi'saan iwenkàankɛ kí pukn.

11

Piɛr liɛbe' nɨ Yerusalɛm ki tɔke' Kristo ya taanl yaab u tien' nà

1 *Yesu ya tondb nin Sude ya tinfɛnm yaab bà kɛ teke' *Yesu ki jin' nnɔ cii' bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ teke' Uwien ya gbɛr ki jin'. 2 Piɛr liɛbe' ní Yerusalɛm u yo wà nnɔ nɛ *Sufmbɛ bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ findeh nin wɔ 3 ki teh: «Bɛ tien' a kɔn' bà ŋa yé *Sufmbɛ den, ki jin' nin bɛ tijier-i?» 4 Nɛn saan nɛ Piɛr taa' tigbɛr cin' ma bo, ki tɔke' bɛ tù tentien' ma bo ki ye: 5 «N là te Yope ya du ni ki kàareh, nɛ ki laa' nibonn niba tidɛknt yaam, nɨ ñɛn' ní kutaaku bo, ki naan bukpɛlbu ki piɛ, bi co ni'ñɔgbɛn inan, nɨ jiinh ní ki lá nɛkn' nni. 6 N liike' nè mɔnmɔnm, nɛ ki laa' itàan inan ya wɛnt kɛ ya bol nin kumuɔku ni ya wɛnt kɛ ya bol nin tiwɛnt tà fuunh kubenku bo kɛ ya bol nin inuɔn kɛ ya bol te nibonn nnɔ bo. 7 Nɛ n cii' uniɛke uba bó u tɔke' nni ki ye: ‹Piɛr, fii kí ku kí ŋmɔn.› 8 Nɛ n ye: ‹Kayi, Yonbdaan, n tɨ fii' ma, nibonn nà yé likuɔl ki yé tijɔknt ya bonn ŋa laan kɔn' n'ñɔbu ni

fiebu.› 9 Nɛ uniɛke nnɔ tí len' kutaaku bo ki ye: ‹Uwien mɔnge' nà la, la ye nĭ yé jɔknt.› 10 Uniɛke nnɔ ye nnɔ bolm mita, nɛ ni'kɛ liɛbe' ki don' kutaaku. 11 Nɛ i ya tàan bo, bijɛb bita baa' ní ti te* iden yà nnɔ ya nañɔbu saan. Bi sɔn' bɛ Sesare ya du bó ní nɛ bɛ ń lá yin nni. 12 Nɛ *Mifuoñaanm tɔke' nni ki ye ń paan bi'bo, ki la ŋmɔbe gèngènde. Nɛ ti'ninjiɛb biluob biɛ nɔ pĭɛre' nni, ti tĭ baa' ki kɔn' ujɛ nnɔ den, 13 nɛ u tɔke' tɛ u laa' Uwien ya tond uba baa' u'den ma bo, ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń sɔn binib bɛ ń jo Yope ya du ni, kí tĭ yin ujɛ wà bi yih wɔ Simɔn, ki baanh wɔ Piɛr nnɔ ní. 14 U li tɔke wɔ tigbɛr tà li cère wɔn nin u'den yaab kɛ ń ŋmɛre. 15 N cin' n li lienh, nɛ *Mifuoñaanm pɔk ki jiire' ní bi'bo tɛn mĭ là jiire' ní ti'bo micincinm ma nnɔ. 16 Nɛn saan nɛ n tiɛre' Yonbdaan là tɔke' tɛ liñɔbonl là nnɔ. U là ye: ‹San là taa' miñunm nɛ ki sĭi' binib Uwien ya ñunm, ama ninbi wɔn, n li cère *Mifuoñaanm nɛ ń jiire ní ni'bo.› 17 Uwien de' tinbi bà teke' Yonbdaan *Yesu Kristo ki jin' bupaabu bùa nnɔ, u de' bi'mɔ bu ya paabaabu nɛ. Min yé ŋmɛ nɛ kí fre kí pien Uwien u la tien u yíe ma?» 18 *Sufmbɛ nnɔ cii' Piɛr len' nnɔ ma nnɔ, nɛ ba ji finde' nin wɔ. Bi pɛke' Uwien, nɛ ki tɔke' ki ye: «Imɔ̀n, Uwien nɛ mɔnbe ki cère' bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ mɔ lèbre' bi'tetem ki laa' limiɛl.»

Antiyɔk yaab teke' Yesu ki jin'

19 Tɔ, bi ku' Etiɛnn uyo wà nnɔ, nɛ bi cin' ki jèndeh binib bà teke' *Yesu ki jin', nɛ bi yɛre' ni'kɛ saan, ki tĭ baa' Fenisi ya tinfɛnm nin Ciip nin Antiyɔk ya du ni, ki tɔkeh *Sufmbɛ baba *Yesu ya gbɛr. 20 Ama bi'ni bà yé Ciip nin Sirɛnn yaab nnɔ baa' Antiyɔk ya du ni, nɛ ki cin' ki tɔkeh bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ mɔ Yonbdaan *Yesu ya gbɛmɔnmɔnt. 21 Bi là ŋmɔbe Yonbdaan ya tuɔm nɛ. Nɛn bo nɛ binib teke' Yonbdaan ki jin', ki lèbre' bi'tetem, ki paan' u'sɛn bo ki yɛbe. 22 Tigbɛr nnɔ lu' *Kristo ya taanl yaab bà te Yerusalɛm ni nnɔ ya tubl ni, nɛ bi sɔn' Banabas Antiyɔk ya du bó. 23 U tĭ baa' ki laa' Uwien tien' bɛ tinimɔ̀nt ma nnɔ nɛ u'yɛnm sɔnge' ki gbien'. Nɛ u saake' bi'kɛ ya gbɛnɛnt ki ye bɛ ń li pɛ Yonbdaan ya sɛn bo nin inunmɔ́n. 24 Banabas là yé unimɔ̀n nɛ, ki teke' *Yesu ki jin', nɛ *Mifuoñaanm te u'bo. Nɛn bo nɛ binib là teke' Yonbdaan ki jin' ki yɛbe ki pukn' u'bó.

25 Ni ya puoli bó nɛ Banabas bure' Tars ya du bó wɔ ń tĭ nuun Sɔl. 26 U tĭ laa' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki baa' Antiyɔk ya du ni. Banabas nin Sɔl tien' len libinŋmɛnl nɛ ki te Kristo ya taanl yaab ni ki wɔkn' linigol Uwien ya gbɛr. Bi cin' ki yin' binib bà teke' Yesu ki jin' «Kristo yaab» Antiyɔk ya du ni nɛ.

27 U ya yo nɛ *Uwien ya ñɔbonsɔknb biba ñɛn' Yerusalɛm, ki baa' Antiyɔk ya du ni. 28 Bi yih uba Agabus. U fii' ki sere',

* **11:11** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni, nĭ kɛle' ki ye n te nɛ.

nɛ *Mifuoñaanm cère' u len' ki ye mikònciɛnm miba li lu utingbɛn kɛ bo. (Mikònciɛnm nnɔ mɔnbe ki lu' ubɛrciɛn Klod ya yo nɛ.) 29 Agabus len' nnɔ ma nnɔ nɛ bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ye unil kɛ ń de u li fre kí de nà, bɛ ń taa kí tĭ tore bi ya tɔb bà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ. 30 Bi'kɛ de', nɛ bi taa' ki sɔn' Banabas nin Sɔl bɛ ń tĭ de *Kristo ya taanl ya ciɛnb bà te Sude ni nnɔ.

12

Ubɛr Herod jènde' bà teke' Yesu kì jin'

1 U ya yo nɛ ubɛr Herod cin' ki jèndeh *Kristo ya taanl yaab biba. 2 U cère' bi ku' San ya ninjɛ Saak nin kijusiek. 3 U tien' nnɔ, ki laa' nĭ ŋmaake' Sufmbɛ, nɛ u cère' bi tí cuo' Piɛr mɔ. Nĭ là yé uyo wà *Sufmbɛ jeleh kunacenku kùa bi ŋmɔnh kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke nnɔ nɛ. 4 Bi cuo' wɔ ma nnɔ nɛ ki taa' wɔ ki tĭ pɛkn'. Nɛ ki cère' Sojambɛ icɛk inan gu wɔ. Cɛkl kɛ cɛkl ŋmɔbe sojambɛ binan nɛ. Herod yíe *Sufmbɛ ya Pak ń gèbre ŋɔ nɛ wɔ ń ñɛn Piɛr kí bu wɔ tibuur udu ya nib ya nun bó. 5 Piɛr te lipɛkl ni ma nnɔ nɛ *Kristo ya taanl yaab mɔ te ki kàareh Uwien nin inunmón, ki dienh wɔ.

Uwien ya tond uba ñɛn' Piɛr lipɛkl ni

6 Tɔ, kutaaku kùa li faa ŋɔ Herod ń ñɛn Piɛr kí bu wɔ tibuur nnɔ ya ñɔnku ki laa' Piɛr dɔ sojambɛ bile ya siik ni nɛ ki gɔh, ki lùo tikudɔkr tule. Biguguurb mɔ se bunañɔbu saan ki gu. 7 Nɛ Yonbdaan Uwien ya tond uba pɔk ki puɔ' nɛ u'wenwenku wende' kuduku nnɔ ni. U ñi' Piɛr ya kɛle ni ki finde' wɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Fii tonm», nɛ tikudɔkr nnɔ lore' u'nuɔ ni ki lu'. 8 Nɛ utond nnɔ tí tɔke' wɔ ki ye: «Gbin a'ningbɛnl, kí cɛke a'tacaan.» Piɛr tien' nnɔ, nɛ u tí ye: «Gole a'liɛrgbenku kí paan n'bo ní.» 9 Nɛ Piɛr paan' u'bo ki ñɛh, ki maaleh ki teh nĭ yé tidɛknt nɛ. Wa maaleh ki teh utond nnɔ tien' nà nnɔ mɔnbe ki yé imòn nɛ. 10 Bi ñɛh ma nnɔ nɛ ki gèbre' uguguurl uba, ki tí gèbre' ulie, ki tĭ baa' tikur ya nagɛnku kùa pi saali ya nañɔbu nnɔ. Kunagɛnku nnɔ pĭire' ku'ba, nɛ bi ñɛn', ki kpĭen' usɛn uba ki cuon' waamu, nɛ utond nnɔ pɔk ki bure' ki dàan' wɔ. 11 Nɛn saan nɛ Piɛr ya nun bó wende', nɛ u ye: «Fɛnfɛnnɔ nɛ n bɛnde' ki ye nĭ yé tigbɛmònt. Yonbdaan nɛ mɔnbe ki sɔn' u'tond ní u lá fie' nni Herod ya nuɔ ni, ki ñɛn' nni *Sufmbɛ yíe bɛ ń tien nni nà nnɔ ni.»

12 Piɛr cii' nà tien' wɔ nnɔ ya tingi, nɛ ki bure' San wà bi baanh wɔ Mark nnɔ ya naa Mari donbó. Binib taan' ni'saan ki kàareh ki yɛbe. 13 U tĭ baa', ki ñi' saali ya nagɛnku, nɛ upiitonsɔnl uba baa' ki lá liike' udaan wà ñih. Bi yih upii nnɔ Loda. 14 U bɛnde' Piɛr ya niɛke, u'yɛnm sɔnge ki gbien' nɛ wa pĭire, ki sɛn' ki liɛbe' u'tɔb saan, ki tĭ tɔke' bɛ ki ye Piɛr nɛ se

bunañɔbu saan saali. 15 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi tɔke' wɔ ki ye
u waare' nɛ. Nin nɛn kɛ u ñiikeh ki teh nĭ yé imàn nɛ. Nɛ bi tɔke'
wɔ ki ye nĭ lii yé Uwien ya tond wà gu wɔ nɛ. 16 Piɛr biɛ ki se
ki ñih kunagɛnku, bi pĭire' ki laa' wɔn nɛ, nɛ nĭ bɛke' bɛ cɛɛn.
17 Nɛn saan nɛ u yuon' u'nuɔ ki wuɔn' bɛ ki ye bɛ ń ŋmile. Bi
ŋmile' nɛ u tɔke' bɛ Yonbdaan tien' ma ki ñɛn' wɔ lipɛkl ni, nɛ ki
len' ki pukn' ki ye bɛ ń jo kí tĭ tɔke Saak nin bi ya tɔb tigbɛr nnɔ.
Nɛ ki ñɛn' ki bure' niba bó. 18 Nĭ faa' uyo wà nnɔ, nɛ sojambɛ
nnɔ ya yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi niireh tɔb ki teh Piɛr wuɔ nín
tien' mila? 19 Nɛn saan nɛ Herod cère' bi nuun' wɔ. Bi nuun'
wɔ, ka laa', nɛ u yin' biguguurb nnɔ, ki niire' bɛ tigbɛr nnɔ, nɛ
ki cère' bi ku' bɛ, nɛ ki siere' Sude ya tinfɛnm ni, ki bure' Sesare
ya du bó, ki tĭ tien' ni'bó idɛn ile.

Ubɛr Herod ya kuum

20 Herod ya benku ni piebe' Tir nin Sidɔn ya nib bo ki gbien'.
Nɛ bi'kɛ kpaan' buñɔbu bɛ ń jo kí lɛ wɔ. Bi kpiɛ' ki laa' ujɛ uba
nɛ bi yih wɔ Blatus, wɔn nɛ gu Herod ya dugɔkaaku. Wɔn nin
bɛn kpaan' tù ŋɔ wɔ ń cuo ubɛr ya dunl tigbɛr nnɔ ń gben nɛ,
kimɛ tijier ñɛh Herod ya du ni nɛ ki bàareh bi'du ni. 21 Bi sien'
lidaali là bɛ ń cende tɔb nnɔ baa', nɛ Herod gole' u'bɛrliɛrl, ki
kèle' u'bɛrbiɛk bo, nɛ ki cin' ki lienh binib kɛ ya nun bó. 22 U
lienh ma nnɔ, nɛ bi'kɛ wuureh ki teh: «Nì yé Uwien ya niɛke
nɛ, na yé nisaal yu.» 23 Nɛ Yonbdaan ya tond uba pebe' wɔ i ya
tàan bo, ki cère' iwĭɛn iba ya bol lu' u'bo, nɛ ininbiɛb ŋmɔnh
wɔ u tĭ kpo', kimɛ wa kpiɛke' Uwien.

24 U ya yo nɛ Uwien ya gbɛr tùɔre' ki yɛre' ki gbe ni'kɛ saan.
25 Banabas nin Sɔl bɛn wɔn, bi là taa' mipum ki tĭ de' *Kristo ya
taanl ya ciɛnb Yerusalɛm ni ma nnɔ, nɛ ki taa' San wà bi baanh
wɔ Mark nnɔ, ki liɛbe' ki jon' Antiyɔk ya du bó.

13

Mifuoñaanm cère' bi gènde' Banabas nin Sɔl ki sɔn' bɛ

1 *Kristo ya taanl yaab bà te Antiyɔk ya du ni nnɔ, *Uwien
ya ñɔbonsɔknb nin *Yesu ya gbɛr ya wɔnwɔknb te bi'ni. Bɛn si:
Banabas nin Simeyɔn, bi baanh wɔ unibɔn nin Lusiyus, u yé
Sirɛnn ya du ya nil nin Manayɛnn, bi taan' ki wube' wɔn nin
Herod Antipas nɛ. Utɔ si Sɔl. 2 Lidaali liba nɛ bi lòle' buñɔbu
ki taan' bùol liba ki dondeh Yonbdaan, nɛ *Mifuoñaanm tɔke'
bɛ ki ye: «Bore nni mɛn Banabas nin Sɔl bi'ba, bɛ ń sɔn n yin'
bɛ lituonl là bo nnɔ.» 3 Bi lòle' buñɔbu ki kàare' ki tĭ gben' ma
nnɔ, nɛ ki taa' bi'nuɔ ki paan' Banabas nin Sɔl bo, ki cèbe' bɛ bi
bure'.

Banabas nin Sɔl jon' Ciip ya dekl bó

4 Tɔ, *Mifuoñaanm sɔn' Banabas nin Sɔl ma nnɔ, nɛ bi bure'
ki tĭ baa' Selusi ya du ni, ki kɔn' buñɛrciɛnbu, ki bure' Ciip

ya dekl bó. 5 Bi tĭ baa' lidekl nnɔ ya du uba ni bi yih wù
Salaminn, nɛ ki kɔh *Sufmbɛ ya táan ya dur ni ki tɔkeh binib
Uwien ya gbɛr. San Mark mɔ là tɔke nin bɛ ki toreh bɛ. 6 Bi
cuon' ki càare' lidekl nnɔ kɛ, nɛ ki tĭ baa' ligbaatɔl ya du
uba ni, bi yih wù Pafos, ki cende' ujɛ uba, u yé uñɔkdaan,
ki yé utonnɛnñɔbonsɔknl. U yé Suf nɛ, bi yih wɔ Bar Yesu.
7 Uñɔkdaan nnɔ là te lidekl nnɔ ya gobina saan nɛ, u yé
ununwiendaan, u'yel si Sɛgiyus Pɔlus. U ciɛke wɔ ń cii Uwien
ya gbɛr, nɛ ki cère' bi yin' Banabas nin Sɔl ní. 8 Bar *Yesu nnɔ
ya yetɔl si Elimas nɛ. Grɛkmbɛ ya lenm ni Elimas ya tingi si
uñɔkdaan nɛ. U jɛh Banabas nin Sɔl ya gbɛr, nɛ ki ñikndeh wɔ
ń pien gobina nnɔ u la teke *Yesu kí ji. 9 Nɛ *Mifuoñaanm cère'
Sɔl, wà bi liɛbe' ki yih wɔ Pɔl nnɔ caan' Elimas bo inun, 10 ki
tɔke' wɔ ki ye: «Utonnɛndaan sin, a'biɛre nɛ yɛbre' nin ŋɛ, a yé
usɛnpol ya bijɛ nɛ, ki nɛn nà kɛ mɔn. A nuunh á saa Yonbdaan
ya gbɛmònt kí tĭ kpaan mila nɛ? 11 Fɛnfɛnnɔ, sin nin Yonbdaan
nɛ kòle'. U li cère á juɔn tɛtɛli, ka ji li lɛnh bɔnbɔnl mɔnɔn kí tĭ
baa uyo wà u yíe.» I ya tàan bo, nĭ tien' tɛn ligunl yaam ki
bĭike' u'nun bó, nɛ u yekn' ki juɔn', ki tulnh ki nuunh wà li cuo
u'nuɔ kí diɛ wɔ. 12 Gobina nnɔ laa' nĭ tien' nnɔ ma nnɔ, nɛ u
teke' Yonbdaan ki jin', kimɛ Yonbdaan ya gbɛr tà bi wɔkn' wɔ
nnɔ jin' wɔ cɛɛn.

Pɔl nin Banabas jon' Pisidi ya tinfɛnm ya du uba ni bi yih wù Antiyɔk

13 Pɔl nin u'tɔntɔknlieb kɔn' buñɛrciɛnbu Pafos ya du ni, ki
bure' ki tĭ baa' Pɛje ya du ni, u te Panfili ya tinfɛnm ni. Nɛn
saan nɛ San Mark dàan' bɛ ki liɛbe' Yerusalɛm. 14 Pɔl nin
Banabas bɛn siere' Pɛje ya du ni, ki bure' ki tĭ baa' Antiyɔk ya
du ni, u te Pisidi ya tinfɛnm ni. *Saba ya daali, nɛ bi kɔn' ki
kèle' bi'taanl ya duku ni. 15 Bi kaan' Moyis là kɛle' *yiko ya
gbɔnku kùa nnɔ ni nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle' nà nnɔ
ki gben', nɛ litaanl ya duku nnɔ ya ciɛnb sɔn' bɛ ń tĭ tɔke bɛ kí
ye bi ŋmɔbe tigbɛr bɛ ń tɔke kí saake binib ya gbɛnɛnt la, bɛ ń
tɔke. 16 Nɛn saan nɛ Pɔl fii' ki sere' ki yuon' unuɔ ki len' ki ye:
«Israyɛl yaab nin ninbi bà kɛ boh Uwien nnɔ, li cengeh mɛn.
17 Tinbi Israyɛl ya bol ya Wien nɛ là gènde' ti'yaajɛb, ki cère'
bi pòre' uyo wà bi là te Esipt ni nnɔ. Nɛ Uwien taa' u'tuɔm ki
ñɛn' bɛ u'ni. 18 U jènde' nin bɛ kupenpelku ni ibin pinan nɛ,
19 ki yaan ki gben' inibol ilole yà là kɔ Kanaan ya tink bo nnɔ,
ki taa' bi'tink nnɔ ki de' tɛ, kĭ kpɛnde' ti'yaak.

20 «Kí ñɛ uyo wà Israyɛl yaab là kɔ Esipt ni nnɔ kí tĭ baa uyo
wà Uwien de' bɛ Kanaan ya tink nnɔ, nĭ tien' tɛn ibin kobiinan
nin piŋun nɛ. Ni ya puoli bó nɛ Uwien gèndeh bi'ni biba ki teh
bi'sɛnlierb, ki ŋmɔŋmɔbe ki tĭ baa' u'ñɔbonsɔknl Samiɛl ya yo.
21 U ya yo nɛ bi ye bi yíe bɛ ń li ŋmɔbe ubɛr, nɛ Uwien gènde' Kis

ya bijɛ Sawul, u yé Bɛnsamɛn* ya baamul ya nil ki tien' bi'bɛr.
U yé bi'bɛr ki tĭ baa' ibin pinan, 22 nɛ Uwien ñɛn' wɔ libɛl ni, ki
taa' *Dafid ki tien' bi'bɛr. Uwien len' wɔn *Dafid bo nɛ ki ye: ‹N
laa' Yɛse ya bijɛ *Dafid, u yé unil wà n'yɛnm sɔnge u'bo nɛ. U
li tien n yíe nà kɛ.› 23 Uwien ñɛn' wɔn *Dafid ya yaabii ni nɛ
*Yesu ki tien' Israyɛl yaab ya Ŋmiɛnl kí ñɛ u là pùon' lipuonl là
nnɔ bo. 24 San liere' *Yesu usɛn ki baa' ki lá tɔke' Israyɛl yaab
ki ye bɛ ń lèbre bi'tetem ŋɔ wɔ ń sĭi bɛ Uwien ya ñunm. 25 San
là benh wɔ ń gben u'tuonl ma nnɔ, nɛ ki niire' bɛ ki ye: ‹Ni bɛn
n yé ni maaleh ki teh n yé wà nnɔ nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ, wɔn pɛ ní
n'puoli bó nɛ, ama ma nín kpɛ ń lore u'tacɛningbɛn mɔnɔn.› »
26 Tɔ, nɛ Pɔl tí tɔke' bɛ ki ye: «N'yaab *Abraham ya yaabii
nin bà ŋa yé *Sufmbɛ ki boh Uwien nnɔ, Uwien là cère' tinbi
nɛ cii' tigbɛr tà li cère tí ŋmɛre nnɔ. 27 Nin nɛn kɛ Yerusalɛm ya
nib nin bi'bɛrb ŋa bɛnde' *Yesu yé udaan wà, ka cii' *Uwien
ya ñɔbonsɔknb là len' nà, bi kàanh nɛ̀ *Saba kɛ Saba ya daali
nnɔ ya tingi. Nɛn bo nɛ bi bun' *Yesu tibuur. *Uwien ya
ñɔbonsɔknb là len' ki ye bi li tien nnɔ nɛ. 28 Ba laa' bi li dule nà
bo kí ye u kpɛ mikuum. Nin nɛn kɛ bi miɛ' Pilat usɛn bɛ ń ku
wɔ. 29 Bi tien' wɔ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye bi li tien wɔ
ma bo ki gben' ma nnɔ nɛ ki jiin' wɔ udɔpɔnpɔn bo, ki taa' wɔ
ki tĭ sube'. 30 Ama Uwien cère' u mɛkre' bitɛnkpiib ni. 31 *Yesu
cère' binib bà là pɛ u'bo ki ñɛn' Galile ki lá baa' Yerusalɛm nnɔ
laa' wɔ iwien yà yɛbe. Fɛnfɛnnɔ bɛn nɛ yé u'mànkunb udu ya
nib ya nun bó. 32 Tinbi mɔnɔn tɔkeh nɛ tu ya gbɛmɔnmɔnt nɛ ki
teh Uwien là pùon' lipuonl ki de' ti'yaajɛb nɛ. 33 U tien' lipuonl
nnɔ ki de' tinbi bà yé bi'yaabii nɛ; ki mɛkre' *Yesu tɛn nĭ kɛle'
ma Uwien ya yuon ya gbɔnku ni, iyul ile, ki ye:
‹Sin nɛ yé n'Bijɛ.
Dinnɔ nɛ n wuɔn' ki ye n yé a'Baa.›
34 Uwien cère' *Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni, ka ji li liɛbe len, ki
niireh nin wɔ ń bùre. U là len' nɛn nɛ ki ye:
‹N li de nɛ tibont tà n là pùon' ki ye n li de tù *Dafid nnɔ,
tù ñɛn' ní n ya bùol nɛ, ki kpɛ bɛ ń li du tu'bo.›
35 Nɛn bo nɛ nĭ tí kɛle' kugbɔnku nnɔ ni niba saan ki ye:
‹Ŋa ń cère a'niñaan ń bùre.›
36 *Dafid là fuobe uyo wà nnɔ, u là yé Uwien ya tonsɔnl
nɛ, ki teh Uwien yíe ma. U tĭ kpo', nɛ bi sube' wɔ u'yaajɛb
saan, u bùre'. 37 *Yesu wɔn, Uwien mɛkre' wɔ nɛ, wa bùre'.
38-39 N'yaabɛ, Moyis ya yiko ŋa là fre' ki bù' nɛ gbɛmàndɛnb
ama wa kɛ teke' *Yesu ki jin' la, Uwien li bù wɔ ugbɛmàndaan
nɛ. Ní li bɛn kí ye wɔn bo nɛ bi tɔkeh nɛ ki teh Uwien li fère
nɛ ni'biɛre. 40 Tɔ, liike mɛn ni'yul bo ki la cère *Uwien ya

* **13:21** Bɛnsamɛn yé Sakɔb ya bufɔrkaak nɛ, ki yé Israyɛl yaab ya baamul piik nin ile nnɔ ya liba ya yaajɛ.

ñɔbonsɔknb là len' nà nnɔ ń tu nɛ. Bi là len' ki ye: 41 ‹Ninbi
bà yih bitɔb fɛnm nnɔ, liike mɛn,
kí cère nɛ̀ ń ji nɛ ní juore fɛnm,
kimɛ n li tien miyɔkm ya bonn niba,
uyo wà ni laan fuobe,
unil tɔke' nɛ lituonl nnɔ bó la,
na ń teke kí ji.› »

42 Pɔl nin Banabas ñɛh litaanl ya duku nnɔ ni uyo wà nnɔ,
nɛ bi gbáan' bɛ ki ye *Saba wà we ní nnɔ ya daali, bɛ ń tí ń
liɛbe ní, kí lá tɔke bɛ tu ya gbɛr. 43 Litaanl nnɔ yaare' uyo wà
nnɔ, nɛ *Sufmbɛ ligol nin binib bà yé Sufkpɛnkpɛnd ki pukeh
Uwien nnɔ paan' Pɔl nin Banabas bo. Nɛ Pɔl nin Banabas tɔkeh
bɛ ki teh Uwien juoke' bɛ ma nnɔ, bɛ ń li tuu ki pɛ u'sɛn bo
mɔnmɔnm.

44 Tɔ, *Saba wà tuɔn' nnɔ ya daali, udu nnɔ ya nib bà yɛbe
taan' bɛ ń cenge Yonbdaan ya gbɛr. 45 *Sufmbɛ ya ciɛnb laa'
linigol nnɔ taan' ma nnɔ, nɛ bi ponbe' nin bɛ ki gbien', ki
sukreh Pɔl, ki saah u tɔkeh tigbɛr tà nnɔ. 46 Nin nɛn kɛ Pɔl nin
Banabas laa' lifɛ̀l ki tɔke' bɛ ki ye: «Nì bi kpɛ tí kpiɛ kí tɔke ninbi
nɛ Uwien ya gbɛr. Nɛ ni yïe', ka teke' tù, ki maale' ki ye na kpɛ
ní lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Nɛn bo nɛ ti li pekre bà ŋa yé
*Sufmbɛ bó. 47 Yonbdaan tɔke' tɛ nà sɔ. U ye:
‹N tien' sin nɛ kuwenwenku á li wende inibol kɛ,
kí cère binib bà kɛ te utingbɛn bo ń ŋmɛre.› »

48 Binib bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ cii' bi len' nnɔ ma nnɔ, nɛ
bi'yɛnm sɔnge' ki gbien', nɛ bi pèkeh Yonbdaan ya gbɛr cɛɛn.
Nɛ binib bà kɛ Uwien sien' ki ye bɛ ń lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe
gbenm nnɔ, teke' ki jin'. 49 Nɛn saan nɛ Yonbdaan ya gbɛr
yɛreh mitinfɛnm nnɔ kɛ ni. 50 *Sufmbɛ bɛn wɔn, bi cère'
bipiikpɛkpiɛkb bà te udu nnɔ ni, ki pukeh Uwien nnɔ nin udu
nnɔ ya ciɛnb kpre' Pɔl nin Banabas bo, ki jènde' bɛ, nɛ ki ŋɔre'
bɛ ki ñɛn' bi'du ni. 51 Pɔl nin Banabas kpakpaare' bi'tàan ya
tɛngunku ki wiɛ' nɛ̀†, nɛ ki bure' Ikoniyɔm ya du bó. 52 Binib
bà teke' *Yesu ki jin' Antiyɔk ya du ni nnɔ wɔn *Mifuoñaanm
te bi'bo nɛ bi ŋmɔbe uyɛnsɔnge ki gbien'.

14

Pɔl nin Banabas te Ikoniyɔm ya du ni

1 Pɔl nin Banabas tĭ baa' Ikoniyɔm ya du ni, nɛ ki tien' bi bi
tien' mà Antiyɔk ni nnɔ. Bi kɔn' *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni
ki tɔke' binib Uwien ya gbɛr. Nɛn bo nɛ *Sufmbɛ nin Grɛkmbɛ
teke' ki jin' ki yɛbe. 2 Ama *Sufmbɛ biba tien' uyufaa, ka teke'
ki jin', ki sure' bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ bi kpre' binib bà teke'

† **13:51** Sufmbɛ bo kí kpakpaare itàan ya tɛngunku ya tingi si: nà kɛ ji tu unil la, nì yé u'yaar nɛ, na ji yé uba yaar.

*Yesu ki jin' nnɔ bo, ki maaleh bi'bo nà bre. 3 Nin nɛn kɛ Pɔl
nin Banabas tien' udu nnɔ ni ki wuɔke'. Bi là ŋmɔbe lifɛ̀l ki
lienh ki du Yonbdaan bo nɛ, nɛ u cèreh bi teh miyɔkm ya bont
ŋɔ wɔ ń wuɔn kí ye bi tɔkeh u'juokm ya gbɛr tà nnɔ yé imɔ̀n
nɛ. 4 Ama udu nnɔ ya nib ŋa len' ki cii' tɔb bó, nɛ ki gbiire' icɛk
ile. Biba se *Sufmbɛ ya ciɛk bó, nɛ bitɔb mɔ se *Yesu ya tondb
ya ciɛk bó. 5 *Sufmbɛ nin bi'ciɛnb nin bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ
ya biba bonde' bi li tien *Yesu ya tondb ma, ki ye bi li jɛ̀nde bɛ
nɛ, kí yèke bɛ itɛn kí ku bɛ. 6 Pɔl nin Banabas cii' bi nuunh bɛ
ń tien bɛ ma, nɛ ki sɛn' ki jon' Likawoni ya tinfɛnm ya du Lista
nin Dɛbe nin idu nnɔ ya tengbaan ni. 7 Nɛ ki tɔkeh ni'mɔ bó
yaab tigbɛmɔnmɔnt nnɔ.

Pɔl nin Banabas te Lista ya du ni

8 Ujɛ uba là te Lista ya du ni, u'tàan faan wà ń fre kí fii kí
sere. Bi maa' wɔ uwɔb nɛ, wa cuon' fiebu. 9 Lidaali liba Pɔl
lienh nɛ u cengeh. Pɔl caan' u'bo inun, ki bɛnde' ki ye u'tekjim
li cère wɔ ń faake. 10 Nɛ ki len' ufaa bo ki ye: «Fii kí sere.» Nɛ
ujɛ nnɔ fii' ki maabe' ki ci', ki cin' ki cuonh. 11 Linigol laa' Pɔl
tien' nà nnɔ, nɛ ki wuure' Likawoni yaab ya lenm ni ki ye: «Ho!
Ibule nɛ kpɛnde' binib ki baa' ti'saan-a!» 12 Nɛ bi yin' Banabas
Seyus, ki yin' Pɔl Hɛrmɛs, kimɛ Pɔl nɛ sɔbe ki lienh. 13 Ubul
*Seyus nnɔ ya duku te udu nnɔ ya guon ya nañɔbu saan nɛ
saali. Seyus ya tɔtuɔrkɛ tuke' ní inajɛ nin misipuum mà u tien'
mɛ̀ uyukpɛkpiɛ yaam ki baa' iguon nnɔ ya nañɔbu saan, ki yíe
wɔn nin linigol nnɔ ń tùɔre lituɔrl kí de Banabas nin Pɔl.

14 Ama *Yesu ya tondb Banabas nin Pɔl cii' nnɔ ma nnɔ,
bi'yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi cuo' bi'liɛr ki kɛre'†, ki sɛn' ki kɔn'
linigol nnɔ ya siik ni, nɛ ki wuureh 15 ki teh: «Ti'jɔtiebɛ, bɛ bo
nɛ ni teh niɛ ya bonn-i? Ti'mɔ yé binib tɛn ninbi nɛ. Ti baa' ki
tɔkeh nɛ tigbɛmɔnmɔnt nɛ ki teh ni'bule yii yé fɛnm nɛ, ní wiɛ
yĭ ki paan' Uwien wà fuobe bo. Wɔn nɛ ñɛn' kutaaku nin kitink
nin miñunciɛnm nin tibont kɛ. 16 Uyo bo, u là cère' inibol kɛ
pɛ ì yíe nà bo nɛ. 17 Nin nɛn kɛ wà dàan' mimɔnm ya tienm ŋɔ
wɔ ń wuɔn binib u yé udaan wà. U cèreh utaa niih, tijier teh,
ni jinh ki gbuokeh, ki te liwiel ni.» 18 Nin *Yesu ya tondb len'
nà kɛ nnɔ bi ñikn' nɛ ki tĭ pien' linigol nnɔ lĭ la tùɔre tuɔrl kí de
bɛ.

19 Nɛn saan nɛ *Sufmbɛ biba ñɛn' Antiyɔk nin Ikoniyɔm ya
du bó ki baa' ní, ki lá sure' linigol nnɔ, ki cère' lĭ kpre' Pɔl nin
Banabas bo, ki yèke' Pɔl itɛn, ki fuun' wɔ ki ñɛn' udu ni, ki
maaleh ki teh u kpo' nɛ. 20 Binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ baa'
ki lá sere' ki guɔn' wɔ, nɛ u fii', ki liɛbe' ki kɔn' udu nnɔ ni.

---

* **14:12** Grɛkmbɛ ya du ni bi yih ibule ya ciɛn nɛ Seyus, nɛ ki yih i'tond Hɛrmɛs.

† **14:14** Liike Matie 26:65.

Pəl nin Banabas liɛbe' ki jon' Antiyək ya du ni

Kutaaku faa' nɛ Pəl nin Banabas siere' ki jon' Dɛbe ya du bó,
21 ki tĭ təkeh ni'bó yaab tigbɛmənmənt nnə. Nɛ binib teke' tù ki
paan' *Yesu ya sɛn bo ki yɛbe. Bi siere' ki liɛbe' Lista ya du nin
Ikoniyəm ya du nin Antiyək ya du wà te Pisidi ya tinfɛnm ni
nnə ni. 22 Bi gèbreh idu nnə ni ma nnə, nɛ ki saakreh bà teke'
*Yesu ki jin' nnə ya gbɛnɛnt, ki gbiereh bɛ ki teh bɛ ń li tuu ki
ŋməbe mitekjim, ki təkeh bɛ ki teh ti li jènde kí gbien nɛ kí yaan
kí kə Uwien ya bɛl ni. 23 Nɛn saan nɛ bi gènde' *Kristo ya táan
kɛ ni biciɛnb, nɛ ki lòle' buñəbu, ki kàare' ki de' bɛ, ki taa' bɛ ki
ŋukn' Yonbdaan wà bi teke' wə ki jin' nnə.
24 Pəl nin Banabas ñɛn' Pisidi ya tinfɛnm ni, nɛ ki jon' Panfili
ya tinfɛnm ni. 25 Bi tĭ baa' Pɛje ya du ni ki təke' udu nnə ya nib
Uwien ya gbɛr, nɛ ki bure' Atali ya du bó. 26 Bi tĭ baa', nɛ ki kən'
buñɛrciɛnbu, ki puore' miñunciɛnm ki liɛbe' Antiyək ya du bó.
U ya du ni nɛ *Kristo ya taanl yaab kàare' ki ye Uwien ń juoke
bɛ bi sən' lituonl là nnə bo.
27 Bi tĭ baa', nɛ ki taan' *Kristo ya taanl yaab, ki təke' bɛ
Uwien cère' bi tien' tibont tà kɛ nnə nin u wuən' bà ŋa yé
*Sufmbɛ mitekjim ya sɛn ma bo. 28 Pəl nin Banabas tien' binib
bà teke' *Yesu ki jin' nnə saan ki wuəke'.

15

Bi finde' upunjiɛ bo Antiyək ya du ni

1 Tə, binib biba ñɛn' Sude ya tinfɛnm bó ní ki baa' Antiyək ya
du ni, ki lá wəknh binib bà teke' *Yesu ki jin' nnə ki teh: «Na jiɛ'
ni'pun Moyis ya yiko ye ma bo la, Uwien ŋa ń ŋmiɛn nɛ.» 2 Pəl
nin Banabas ŋa tuo', nɛ ki finde' nin bɛ tigbɛr nnə bo ki gbien'.
Nɛn bo nɛ bi'kɛ tuo' ki ye Pəl nin Banabas nin binitəb biba ń jo
Yerusalɛm, kí tĭ lɛ *Yesu ya tondb nin u'taanl ya ciɛnb ifinfinde
nnə bo. 3 Nɛ *Kristo ya taanl yaab bà te Antiyək ni nnə pĭɛre'
bɛ*. Bi joh ma nnə nɛ ki ñɛh binib bà teke' *Yesu ki jin', ki te
Fenisi nin Samari ya tinfɛnm ni nnə saan, ki təkeh bɛ ki teh bà
ŋa yé *Sufmbɛ mə lèbre' bi'tetem ki teke' *Yesu ki jin'. Nɛ nĭ
səngreh bi'kɛ ya yɛnm ki gbiekeh.

Bi taan' litaanl Yerusalɛm ni

4 Bi tĭ baa' Yerusalɛm ni, nɛ *Kristo ya taanl yaab nin bi'ciɛnb
nin *Yesu ya tondb teke' bɛ kucènku. Nɛ Pəl nin Banabas təke'
bɛ Uwien cère' bi tien' tibont tà kɛ nnə. 5 *Farisiɛnmbɛ ya cɛkl
yaab bà lèbre' bi'tetem ki teke' *Yesu ki jin' nnə ya biba, fii' ki
sere', ki len' ki ye bà ŋa yé *Sufmbɛ ki teke' *Yesu ki jin' nnə,
nĭ kpɛ bɛ ń jiɛ bi'pun nɛ, kí li boh Moyis ya yiko. 6 Nɛn saan nɛ
*Yesu ya tondb nin u'taanl ya ciɛnb taan' bɛ ń liike bi li tien

* **15:3** Bi li fre kí lɛbre ki pĭɛre' kí ye ki tore' mə.

ma tigbɛr nnɔ. 7 Bi finde' ki gbien' ma nnɔ, nɛ Piɛr fii' ki sere', ki tɔke' bɛ ki ye: «ɴ'yaabɛ, ni bɛn ki ye Uwien gènde' nni ni'ni nǐ wuɔke' ŋɔ bà ŋa yé *Sufmbɛ ń cii u'gbɛmɔnmɔnt n'ñɔbu ni, kí teke *Yesu kí ji nɛ. 8 Uwien bɛn binib ya fèl ni te ma bo, nɛ ki de' bɛ *Mifuoñaanm tɛn u là de' ti'mɔ ma bo ŋɔ wɔ ń wuɔn bɛ, kí ye u gènde' bɛ nɛ. 9 Wa bore' tinbi nin bɛn, kimɛ mitekjim bo nɛ u sɔkre' bi'fèl bo ya jɔknt. 10 Nǐ te nnɔ la, bɛ tien' fɛnfɛnnɔ ni dɛlkeh Uwien, ki wɔbndeh bɛ, bɛ ń tuke litukl là tinbi nin ti'yaajɛb ŋa fre' ki tuke' lɛ̀? 11 Ama tinbi wɔn, Yonbdaan *Yesu ya juokm bo nɛ ti teke' wɔ ki jin' ki ŋmɛre'. Nǐ te nnɔ nɛ bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ ya bùol.»

12 Piɛr len' ki gben', nɛ linigol nnɔ ŋmile', ki cengeh Banabas nin Pɔl li len kí ye bà. Nɛ bi cin' ki tɔkeh bɛ Uwien cère' bi tien' miyɔkm ya bont tà bà ŋa yé *Sufmbɛ ni nnɔ ma bo. 13 Banabas nin Pɔl len' ki gben' ma nnɔ nɛ Saak mɔ ye: «ɴ'yaabɛ, cenge mɛn. 14 Simɔn tɔke' tɛ Uwien cin' ki tien' ma bo. U gènde' bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ ni binib ki tien' u'yaab. 15 Nǐ tien' tɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' ma bo nɛ, kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

16 ‹Yonbdaan là len' ki ye:

*Dafid ya den lu'†, n li liɛbe ní kí mɛ yǐ,
N li liɛbe ní kí fin lilɛngbenl nnɔ kí cère iden nnɔ ń li se.
17 Nɛn bo nɛ binib bà sǐen' kɛ li nuun min Yonbdaan.
Inibol yà kɛ n yin' yɛ̀, yɛ̀ ń li yé n'yɛ nnɔ li nuun nni.
Yonbdaan nɛ len' nnɔ,
nɛ ki tien' tibont nnɔ kɛ.
18 U cère' binib bɛnde' tibont nnɔ haali uyo bo nɛ.› »

19 Saak tí len' ki ye: «Nɛn bo nɛ n maale' ki ye nǐ mɔn ti la li wɔbndeh bà ŋa yé *Sufmbɛ, ki lèbre' bi'tetem ki paan' Uwien bo nnɔ nin ti'yaajɛtentienm. 20 Ama cère mɛn tí kɛle kugbɔnku kí tɔke bɛ kí ye: bi la li jinh bule ya jier, kimɛ tù yé tijɔknt nɛ, ki la teh naŋmaal, ki la ŋmɔnh wɛnkpil, ki la ji sèm. 21 Kimɛ haali ti'yaajɛb ya yo kí lá baa dinnɔ, Moyis ŋmɔbe binib bà wɔknh u'yiko nɛ idu kɛ ni. Bi tuu ki kàanh wɔ nɛ *Saba kɛ *Saba ya daali *Sufmbɛ ya táan ya dur ni.»

Bi kɛle' kugbɔnku ki de' bà ŋa yé Sufmbɛ

22 Nɛn saan nɛ *Yesu ya tondb nin u'taanl yaab kɛ nin bi'ciɛnb gbiere' ki kpaan' ki gènde' bijɛb biba bi'ni ki pukn' Pɔl nin Banabas bó bɛ ń sɔn bɛ Antiyɔk ya du bó. Bi gènde' Sudas wà bi baanh wɔ Basabas nin Silas nɛ. Bi yé binib bà bi boh bɛ *Kristo ya taanl yaab ni nɛ. 23 Bi de' bɛ kugbɔnku kùa nnɔ bi kɛle' ku'ni ki ye ma sɔ: «Tinbi *Yesu ya tondb nin *Kristo ya taanl ya ciɛnb, fuondeh ti'yaab bà ŋa yé Sufmbɛ ki te Antiyɔk

† **15:16** Migbiirm miɛ ya ciim te bolm mile bo nɛ. Dafid ya den lu' bii Dafid ya bɛl lu'.

ya du ni nin Siri ya tinfɛnm ni nin Silisi ya tinfɛnm ni nnɔ.
24 Ti cii' ti'yaab biba jon' ni'saan, ki tĭ tɔke' nɛ tigbɛr tà ŋaabeh
ni'yɛnm ki dienh nɛ iyɛnmaale. Ta sɔn' bɛ bɛ ń tĭ tɔke nɛ gbɛr.
25 Nɛn bo nɛ ti taan' ki kpaan' buñɔbu, ki gènde' ti'ni binib, tí
sɔn bɛ ni'saan, bɛn nin Banabas nin Pɔl, ti'yaab bà ti yíe bɛ nnɔ.
26 Bi yé binib bà ŋa tɔnge' bi'miɛl Yonbdaan *Yesu Kristo ya
tuonl bo nɛ. 27 Ti sɔn' Sudas nin Silas, bɛ ń lá tɔke nɛ buñɔbu ni
tigbɛr tà ti kɛle' tù kugbɔnku kuu ni nnɔ nɛ. 28 *Mifuoñaanm
tore' tɛ ti kpaan' buñɔbu, ti la wɔbn nɛ kí de nɛ *yiko uba wɔ ń
li yé ni'bo litukl kí pukn tibont tà yé ni'bo tibonmònt nnɔ bó.
Tun si: 29 ni la ŋmɔnh tɔtuɔrnɔnt, ki la jinh sèm, ki la ŋmɔnh
wɛnkpil, ki la teh naŋmaal. Ni cuo' ni'ba tu ya bont bo la, nɛn
nɛ mɔn. Ni'yaam ń li ŋmɛ.»
30 Tɔ, bi cèbe' bi sɔn' binib bà nnɔ bi bure' Antiyɔk ya du
bó. Bi tĭ baa' ni'bó, nɛ ki taan' *Kristo ya taanl yaab kɛ, ki taa'
kugbɔnku nnɔ ki ŋukn' bɛ. 31 Bi kaan' kù ma nnɔ, nɛ bi'kɛ ya
yɛnm sɔnge', kimɛ kù saake' bi'gbɛnɛnt. 32 Sudas nin Silas yé
*Uwien ya ñɔbonsɔknb ma nnɔ, nɛ ki tɔke' bɛ tigbɛr tù yɛbe
ki saake' bi'gbɛnɛnt bɛ ń li pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm.
33 Bi wuɔke' ni'saan waamu nɛ ki yaan binib bà teke' *Yesu
ki jin' nnɔ cèbe' bɛ bɛ ń liɛbe bà sɔn' bɛ nnɔ saan nin uyɛnduɔn.
34 [Silas wɔn juore' ki te Antiyɔk ya du ni nɛ.]‡
35 Pɔl nin Banabas mɔ juore' Antiyɔk ya du ni, ki tɔkeh nin
binib bi yɛbe ki tĭ wɔknh binib, ki tɔkeh bɛ Yonbdaan ya gbɛr.

Pɔl nin Banabas pàare' tɔb

36 Iwenkàankɛ gèbre', nɛ Pɔl tɔke' Banabas ki ye: «Cère tí
liɛbe idu yà kɛ ni, ti là tɔke' binib Yonbdaan ya gbɛr nnɔ, kí tĭ
fuonde binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ kí liike bi ŋuuke u'gbɛr
ma bo.» 37 Banabas là yíe wɔ ń tuke San wà bi liɛbe' ki yih wɔ
Mark nnɔ nɛ. 38 Ama Pɔl ŋa tuo' wɔ ń liɛbe kí tɔke nin San Mark,
kimɛ u là siere' ki dàan' bɛ Panfili ya tinfɛnm ni, nɛ ka tore' bɛ
bi'tùon ni. 39 Pɔl nin Banabas finde' nin tɔb nĭ tĭ ben' ki fiire',
nɛ wà kɛ taa' u ya bó. Nɛn saan nɛ Banabas taa' San Mark ki
kɔn' buñɛrciɛnbu, ki bure' Ciip ya dekl bó. 40 Nɛ Pɔl gènde' Silas
wɔ ń pĭɛre wɔ. Binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ kàare' Yonbdaan
ki ye wɔ ń juoke bɛ, nɛ bi bure', 41 ki ñɛh *Kristo ya táan yà te
Siri nin Silisi ya tinfɛnm ni nnɔ saan, ki cèreh i'nib faakreh
mitekjim ni.

16

Timote pĭɛre' Pɔl nin Silas

1 Pɔl nin Silas tĭ baa' Dɛbe nin Lista ya du ni, ki laa' ujɛ uba
teke' *Yesu ki jin' ki te mifɛnm nnɔ, bi yih wɔ Timote. U'naa

‡ **15:34** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 34 ŋa te tu'ni.

yé Suf nɛ, ki teke' *Yesu ki jin', nɛ u'baa yé Grɛk. 2 Binib bà
teke' *Yesu ki jin' ki te Lista nin Ikoniyɔm ya du ni nnɔ kɛ pèkeh
Timote nɛ. 3 Pɔl yíe Timote ń pĭɛre wɔ. *Sufmbɛ bà te ni'saan
nnɔ bo nɛ u jiɛ' Timote ya punl, kimɛ *Sufmbɛ nnɔ kɛ bɛn ki
ye Timote ya baa yé Grɛk nɛ. 4 Bi cuonh ki ñɛh idu ni ma nnɔ,
nɛ ki tɔkeh binib bà teke' ki jin' ki te i'ni nnɔ, *Yesu ya tondb
nin u'taanl yaab ya ciɛnb bà te Yerusalɛm ni ñɛn' isɛn yà nnɔ,
nɛ ki sureh bɛ bɛ ń li pɛ i'bo. 5 Nɛn bo nɛ *Kristo ya táan yaab
faakreh mitekjim ni, nɛ binitɔb teknh wɔ ki jinh ki pukndeh
bi'bó daan kɛ daan.

Uwien yíe Pɔl ń jo Maseduɔnn ya tinfɛnm bó

6 *Mifuoñaanm pien' Pɔl nin u'tɔntɔknlieb bi la tɔke Uwien
ya gbɛr Asi ya tinfɛnm ni. Nɛn bo nɛ bi gèbre' Friji nin Galasi ya
tinfɛnm, 7 ki tĭ baa' Misi ya tinbiɛn, ki maaleh bɛ ń jo Bitini ya
tinfɛnm ni, nɛ *Yesu ya Fuoñaanm ŋa de' bɛ sɛn. 8 Nɛn saan nɛ
bi gèbre' Misi ya tinfɛnm, ki tĭ baa' Trowas ya du ni. 9 Kuñɔnku
nɛ Pɔl laa' Maseduɔnn ya tinfɛnm ya jɛ uba tidɛknt yaam, u se
u'saan ki gbáanh wɔ ki teh wɔ ń baa ní Maseduɔnn kí lá tore
bɛ. 10 Pɔl laa' Maseduɔnn ya jɛ nnɔ tidɛknt yaam ma nnɔ, nɛ ti *
pɔk ki bonde' i ya tàan bo, tí jo Maseduɔnn ya tinfɛnm bó, kimɛ
ti bɛnde' ki ye Uwien nɛ yin' tɛ ni'bó tí tĭ tɔke u'gbɛmɔnmɔnt.

Upii uba teke' Yesu ki jin' Filip ya du ni

11 Nɛn saan nɛ ti kɔn' buñɛrciɛnbu Trowas ya du ni, ki cubn'
Samotras ya dekl bó. Kutaaku faa' nɛ ti bure' Neyapoli ya
du bó. 12 Nɛ ki ñɛn' nɛn saan, ki jon' Filip ya du bó; u yé
Maseduɔnn ya tinfɛnm ya ducɛnciɛn nɛ. Erom yaab nɛ ŋuuke
udu nnɔ. Ti tien' u'ni iwenkàankɛ nɛ. 13 *Saba ya daali, nɛ
ti ñɛn' udu nnɔ ni, ki jon' ukpen uba ya gbaal. Ti maale'
ki ye *Sufmbɛ taakeh nà saan ki kàareh lii te nè nɛ. Ti laa'
bipiib biba taan' ni'saan, nɛ ti kèle' ki tɔke' bɛ Uwien ya gbɛr.
14 Upii uba là te bi'ni, bi yih wɔ Lidi. U yé Tiyatiir ya du ya pii
nɛ, ki pukeh Uwien, ki kuɔreh ikpɛlde ĭ mɔn ki yé imónmón.
Yonbdaan cĭbre' u'yɛnm ki cère' u cenge' mɔnmɔnm, ki tuo' Pɔl
len' nà nnɔ. 15 Ti sĭi' wɔn nin u'den yaab kɛ Uwien ya ñunm ma
nnɔ, nɛ u tɔke' tɛ ki ye: «Ni tuo' ki ye n mɔnbe ki teke' Yonbdaan
ki jin' la, dɛn mɛn, kí li te n'den.» Nɛ ki cékn' tɛ ti tuo'.

Bi pɛkn' Pɔl nin Silas Filip ya du ni

16 Lidaali liba nɛ ti tí là joh bi taakeh nà saan ki kàareh nnɔ.
Nɛ ujɛfaan uba cende' tɛ usɛn ni, ki yé uyonb; ki ŋmɔbe ipol
iba, ki tɔkeh binib nà li wun ń tien. U teh nnɔ nɛ ki lɛnh lifaal
lĭ yɛbe ki dienh u'cɛnbaambɛ. 17 U paan' tinbi nin Pɔl bo ki
wuureh ki teh: «Binib biɛ nɔ yé Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ

* **16:10** Wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ ye tinbi ma nnɔ, nĭ wuɔn' ki ye u'mɔ tɔke nin Pɔl nɛ.

ya tonsɔnb nɛ. Bi tɔkeh nɛ ni li kpïen usɛn wà kí ŋmɛre nɛ.» 18 U teh nnɔ nɛ idaan kɛ, Pɔl ya benku ni tï piebe', nɛ u jiɛbe' ki tɔke' ipol nnɔ ki ye: «Yesu Kristo ya yel bo, siere mɛn u'saan.» Nɛ ì siere' u'saan i ya tàan bo. 19 Tɔ, ujɛfaan nnɔ ya cɛnbaambɛ laa' ba ji li fre kí lɛ faal u'bo, nɛ bi cuo' Pɔl nin Silas, ki tuke' bɛ ufaa bo ki jon' udu nnɔ ya nib taakeh nà saan nnɔ, ŋɔ u'ciɛnb ń bu bɛ tibuur. 20 Nɛ ki taa' bɛ ki wuɔn' Erom yaab ya buur ya ciɛnb ki ye: «Binib biɛ nɔ yé *Sufmbɛ nɛ, ki tuke' fɛnfɛnm ki baa' ti'du ni, 21 ki wɔknh mitetem mà ŋa kpɛ tinbi Erom yaab ń tuo mè, ki niireh nin tí paan mi'bo.»

22 Bi len' nnɔ ma nnɔ nɛ linigol kpre' bi'bo. Tibuur yaab nnɔ dɛre' ki gore' Pɔl nin Silas ya wɛnt, nɛ ki ye bɛ ń ñì bɛ ilɛnbɛn. 23 Bi ñi' bɛ cɛɛn, nɛ ki taa' bɛ ki tï pɛkn', ki tɔke' wà gu lipɛkl nnɔ ki ye wɔ ń li gu bɛ mɔnmɔnm. 24 Bi tɔke' wɔ ma nnɔ nɛ u kuɔn' bɛ lipɛkl ya dubenku ni, ki taa' bi'tàan ki sɛkn' idɔ ya ŋmɔbe ibon ni, ki lòle' ki mɔkn' yì.

25 Nì tï tuo kuyɔku, nɛ Pɔl nin Silas te ki kàareh, ki gɛh iyuon ki pèkeh Uwien, nɛ lipɛkl ya nitɔb cengeh bi'bó. 26 Nɛ kitink jènge' i ya tàan bo ki gbien', ki cère' lipɛkl ya duku ya tɛnpuul mɔ jènge', nɛ li'nagɛnt kɛ pïpïire'. Tikudɔkr tà lùo lipɛkl ya nib nnɔ kɛ cecere'. 27 Wà gu lipɛkl nnɔ finde', ki laa' tinagɛnt yɛyɛ ma nnɔ, nɛ u nère' u'jusiek wɔ ń ku u'ba, ki maaleh ki teh lipɛkl ya nib nnɔ kɛ ñɛn' ki sɛnsɛn' nɛ. 28 Nɛ Pɔl tiɛn' u'bo ki ye: «La tien a'ba nà bre, ti'kɛ te ni'saan.»

29 Wà gu lipɛkl nnɔ ye bɛ ń taa umu ní, nɛ ki tòre' ki kɔn' lipɛkl ya du ni, ki gbaan' Pɔl nin Silas ya nun bó, u'gbɛnɛnt kɛ ŋɔh. 30 Ni ya puoli bó nɛ u taa' bɛ ki ñɛn' saali, ki niire' bɛ ki ye: «Biciɛnbɛ, n li tien mila kí ŋmɛre?» 31 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Teke Yonbdaan *Yesu kí ji, sin nin a'den yaab kɛ li ŋmɛre.» 32 Nɛn saan nɛ bi tɔke' wɔn nin u'den yaab kɛ Yonbdaan ya gbɛr. 33 Nɛ u taa' bɛ u ya yo kuñɔnku nnɔ kɛ ki tï sɔkre' bi wun ñiñi' bɛ ma nnɔ ya gbìɛn. Nɛ Pɔl nin Silas sìi' wɔn nin u'den yaab kɛ Uwien ya ñunm i ya tàan bo. 34 Nɛ u taa' Pɔl nin Silas ki jon' u'den, ki tï de' bɛ tijier. U teke' Uwien ki jin' ma nnɔ nɛ wɔn nin u'den yaab te uyɛnsɔnge ni.

35 Kutaaku faa' nɛ Erom ya buur yaab nnɔ sɔn' bi'sojambɛ bɛ ń jo kí tï tɔke wà gu lipɛkl nnɔ wɔ ń taa bijɛb nnɔ kí wiɛ. 36 Wà gu lipɛkl nnɔ tɔke' Pɔl ki ye tibuur yaab sɔn' ki tɔke' nni ki ye ń taa nɛ kí wiɛ. Nɛn bo, ñɛ mɛn kí li joh nin uyɛnduɔn. 37 Nɛ Pɔl ye: «Tibuur yaab cère' bi ñiñi' tinbi Erom yaab binib ya nun bó ka bun' tɛ buur, nɛ ki pɛkn' tɛ. Fɛnfɛnnɔ bi ji yíe bɛ ń bɔle kí wiɛ tɛ ma nɔ, ta ń tuo. Cère tibuur yaab bugbɛn ń baa kí ñɛn tɛ.»

38 Sojambɛ nnɔ liɛbe' ki tï tɔke' tibuur yaab nnɔ Pɔl len' nà nnɔ. Bi cii' Pɔl nin Silas yé Erom yaab ma nnɔ nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ. 39 Nɛ bi baa' Pɔl nin Silas saan ki tien' bɛ kafala, nɛ ki

ñɛn' bɛ lipɛkl ni, ki gbáan' bɛ bɛ ń siere udu nnɔ ni. 40 Pɔl nin
Silas ñɛn' kupɛnpɛkndu nnɔ ni, nɛ ki jon' Lidi den, ki laa' binib
bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ, ki saake' bi'gbɛnɛnt, nɛ ki bure'.

17

Pɔl nin Silas te Tesalonik ya du ni

1 Pɔl nin Silas siere' Filip ya du ni, nɛ ki gèbre' Anfipolis nin
Apoloni ya du ni, ki tĭ baa' Tesalonik ya du ni. *Sufmbɛ ya
taanl ya duku kuba te len. 2 Pɔl kɔn' litaanl ya duku nnɔ ni
tɛn u tĭ ń teh ma bo. Nɛ ki taa' *Saba uta ki tɔkeh bɛ *Uwien
ya gbɔnku ya gbɛr. 3 U tɔkeh tigbɛr nnɔ ya tingi ki teh Uwien
ya Nigɛndkɛ Kristo li jènde, kí kpo kí mɛkre bitɛnkpiib ni nɛ.
Nɛ ki teh n tɔkeh nɛ *Yesu wà ya gbɛr nɔ, wɔn nɛ yé Uwien ya
Nigɛndkɛ Kristo. 4 *Sufmbɛ biba nin Grɛkmbɛ bà pukeh Uwien
nnɔ ligol nin bipiikpɛkpiɛkb mɔ ligol ya yɛnm sɔnge' Pɔl len' nà
nnɔ bo, nɛ bi kpɔbn' wɔn nin Silas bó.

5 *Sufmbɛ bà ya yɛnm ŋa sɔnge' Pɔl len' nà nnɔ bo nnɔ, taa'
u'bo iponponbe, nɛ ki taa' idukond isɛnjɛ ni, ki kpɔbn' bi'ba bó,
ki cère' udu nnɔ ya nib taan' ki yɛbe ki kpre' Pɔl nin Silas bo,
ki teh fɛnfɛnm udu ni. Bi jon' ujɛ uba den, bi yih wɔ Sasɔn ki tĭ
kɔn' nin mituɔm, ki nuunh bɛ ń taa Pɔl nin Silas kí jo udu nnɔ
ya nib taan' nà saan nnɔ, 6 nɛ ka laa' bɛ. Ba laa' bɛ ma nnɔ nɛ ki
cuo' Sasɔn nin binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya biba ufaa bo,
ki taa' bɛ ki jon' udu nnɔ ya ciɛnb saan, nɛ ki wuureh ki teh:
«Binib bà cuon' ki saa' uŋɛndun kɛ nnɔ, baa' niɛ saan mɔ, 7 nɛ
Sasɔn teke' bɛ u'den. Bi kɛnde' ubɛrciɛn Sesa ya yiko bo, nɛ ki
lienh ki teh ubɛrtɔ te, bi yih wɔ Yesu.» 8 Tigbɛr nnɔ cɔke' linigol
nin udu nnɔ ya ciɛnb kɛ, 9 nɛ bi teke' Sasɔn nin bi'tɔb nnɔ ilike,
ki yaan ki wiɛ' bɛ.

Pɔl nin Silas te Bere ya du ni

10 Nĭ biire' nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ cère' Pɔl nin
Silas bure' i ya tàan bo Bere ya du bó. Bi tĭ baa' nɛ ki jon'
*Sufmbɛ ya taanl ya duku bó. 11 *Sufmbɛ bà kɔ Bere ya du ni
nnɔ teknh tigbɛr ki cɛn' Tesalonik yaab. Nɛn bo nɛ bi teke' Pɔl
tɔke' bɛ tigbɛr tà nnɔ mɔnmɔnm, nɛ ki fiinh *Uwien ya gbɔnku
daan kɛ daan bɛ ń liike tù te bii ta te. 12 Bi'ni binib teke' *Yesu
ki jin' ki yɛbe. Nɛ Grɛkmbɛ ya piikpɛkpiɛkb nin bijɛb mɔ teke'
wɔ ki jin' ka dindin. 13 Ama uyo wà *Sufmbɛ bà te Tesalonik
ya du ni nnɔ cii' Pɔl te Bere ya du mɔ ni ki tɔkeh binib Uwien
ya gbɛr nnɔ, nɛ bi jon' ni'mɔ bó ki tí tĭ cère' linigol kpre'. 14 Nɛn
saan nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ cère' Pɔl siere' i ya tàan
bo ki kpĭen' usɛn wà joh miñunciɛnm bó nnɔ. Silas nin Timote
bɛn juore' Bere ya du ni nɛ. 15 Bà pĭɛreh Pɔl nnɔ, pĭɛre' wɔ ki
tĭ baa' Atɛnn ya du ni nɛ. Nɛ Pɔl tɔke' bɛ ki ye bi tĭ baa' la, bɛ ń
tɔke Silas nin Timote kí ye bɛ ń baa ní u'saan tonm.

Pəl təkeh Uwien ya gbɛr Atɛnn ya du ni

16 Pəl gu Silas nin Timote Atɛnn ya du ni uyo wà nnə, nɛ
ki laa' ibule gbe udu nnə ni, nɛ u'yɛnm saa' ki gbien'. 17 U te
*Sufmbɛ ya taanl ya duku ni, nɛ wən nin *Sufmbɛ nin binib
bà pukeh Uwien nnə təkeh tigbɛr. Idaan kɛ u joh binib taakeh
nà saan nɛ ki təkeh binib bà bàareh ni'saan nnə *Yesu ya gbɛr.
18 Binib biba mə là te ni'saan ki bɛnge' miyɛnfuom, bɛn nin
Pəl lienh. Biba yé *Epikuryɛnmbɛ, nɛ bitəb yé *Stoyisiɛnmbɛ.
Biba lienh ki teh «Ujɛ wuə ñəñəbleh ki teh ba nɛ?» Nɛ bitəb
lienh ki teh: «U lii lienh niba bó ya bule ya gbɛr nɛ.» Bi len'
nnə, kimɛ Pəl təkeh *Yesu ya gbɛmənmənt nin mimɛkrm ya
gbɛr nɛ. 19 Bɛn nin wən jon' udu nnə ya buur ya bùol, bi yih
nà saan Ayeropaji* nnə, nɛ bi niire' wə ki ye: «A li fre kí təke
tɛ a wəknh binib miwəknfènm mà nə-əə?» 20 Kimɛ a kpaakeh
ti'tub nɛ nin a'gbɛcɛnt tuu, nɛ ti yíe tí cii tu'tingi. 21 Tə, Atɛnn
ya du ya nib kɛ nin bicɛnb bà te udu nnə ni nnə fɛ tigbɛcɛnt ya
təkm nɛ. Nɛn bo nɛ bi taakeh ki kaah uyo kɛ ki təkeh tù.

22 Pəl fii' ki sere' Ayeropaji ya nib nnə ya siik ni, nɛ ki ye:
«Atɛnn yaabɛ, n sekn' ki laa' ni pɛ ibule bo cɛɛn nɛ. 23 N cuonh
ni'du ni uyo wà nnə nɛ ki likeh ni'ponpob, ki tǐ laa' liba bi kɛle'
li'bo ki ye: ‹Ta bɛn wà nnə mə yaal sə.› Ni pukeh wà, ka bɛn wə
nnə min baa' ń təke nɛ u ya gbɛr nɛ. 24 Wən nɛ yé Uwien, ki ñɛn'
uŋɛndun nin tibont tà kɛ te u'ni nə. Wən wà yé kutaaku nin
kitink ya Yonbdaan nnə, ŋa kə nib mɛn' tidur tà nnə ni. 25 Wa
nuunh nil ya torm, niba ŋa pəre' wə, kimɛ wən nɛ dienh binib
limiɛl nin mitafaam mà bi fuoreh mè nə nin tibont kɛ. 26 U ñɛn'
unibaab nɛ, ki cère' u pàre' inibol yà te utingbɛn kɛ bo nə. Wən
Uwien nɛ sien' iyo kɛ, ki bobore' inibol kɛ nin i'kənkuən. 27 U
là tien' nnə ŋə binib ń li nuunh wə nɛ. Nba la, bi ŋanŋaanh kí
nuunh wə la, bi li tǐ lɛ wə. Imòn wa lǐ jɛnde' ti'ni uba mənən
saan. 28 Wən bo nɛ ti te, ki fuobe, ki cuonh. Ni'yonyuonb
biba mə là len' nnə nɛ. Bi là len' ki ye: ‹Ti'mə yé Uwien ya
bumu nɛ.› 29 Ti yé Uwien ya bumu ma nnə, ta bi li maaleh ki
teh Uwien naan tɛn ibule nɛ. Unisaal nɛ taa' u'yɛnmaale nin
u'bɛnm ki kpen' itɛn, ki duore' miñəkm nin ilike ya kurku ki
tien' yǐ. 30 Uwien ŋa tənge binib ŋa laan là bɛn wə ki teh tibont
tà nnə. Ama fɛnfɛnnə u ji təkeh uŋɛndun ya nib kɛ nɛ ki teh bɛ
ń lèbre bi'tetem. 31 Kimɛ u sien' lidaali là u li bu uŋɛndun ya
nib kɛ tibuur tù ń li cuube. U gènde' unil wà li bu binib tibuur
nnə. U cère' udaan mɛkre' bitɛnkpiib ni ŋə wə ń wuən binib kí
ye u mənbe ki gènde' wən nɛ.»

32 Binib nnə cii' Pəl len' ki ye binib li mɛkre bitɛnkpiib ni ma
nnə, nɛ biba lɛ' wə, bitəb mə len' ki ye: «Ti lá li cenge a'gbɛr

* **17:19** Ayeropaji yé ligbɛngbɛnl liba ya yel nɛ Grɛkmbɛ ya lenm ni. Bi là liɛbe' ki yih binib bà taakeh li'bo nnə mə ki teh Ayeropaji yaab nɛ.

tuu uyo uba nɛ.» 33 Nɛ Pɔl siere' bi'saan ki bure'. 34 Nin nɛn kɛ
binib biba teke' *Yesu ki jin', ki kpɔbn' Pɔl bó. Bi'ni bi yih uba
Denis u yé Ayeropaji ya nil, utɔ mɔ yé upii, bi yih wɔ Damaris
nin binitɔb mɔ.

18

Pɔl te Korɛnt ya du ni

1 Pɔl siere' Atɛnn ni, nɛ ki jon' Korɛnt ya du bó. 2 U tĭ cende'
Suf uba bi yih wɔ Akilas nin u'po. Bi maa' wɔ Pɔnt ya tinfɛnm
ni nɛ, ki yih u'po Prisil. Bi ñɛn' Itali ya duciɛn Erom bó nɛ
ki baa' na wuɔke'. Kimɛ ubɛrciɛn Klod nɛ là ble' liwɔbl ki ye
*Sufmbɛ kɛ ń ñɛ Erom ya du ni. Pɔl nin bɛn cuo' kujɔtieku.
3 Bɛn nin Pɔl ya tuonl kɛ là tɛ nɛ, bi là pɔh ininbon* nɛ. Nɛn
bo nɛ Pɔl jon' ki tĭ te bi'den, bi tɛ ki sɔnh. 4 *Saba kɛ *Saba ya
daali Pɔl joh *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni nɛ bi tɔkeh tigbɛr, nɛ
u ñikndeh *Sufmbɛ nin Grɛkmbɛ ń teke *Yesu kí ji.

5 Silas nin Timote ñɛn' Maseduɔnn ya du bó, ki baa' ní uyo
wà nnɔ, nɛ Pɔl taa' u'ba ki de' Uwien ya gbɛr ya tɔkm baba, ki
tùɔreh ki tɔkeh *Sufmbɛ ki teh *Yesu nɛ yé Uwien ya Nigɛndkɛ
Kristo. 6 Ba tuo' Pɔl ya ñɔbu bó, ki sukreh wɔ ma nnɔ, nɛ u
gbɛgbɛ' u'wɛngolkaar ya tɛngunku ki tɔke' bɛ ki ye: «Na ŋmɛre'
la, ni'yaar bo, na ñɛn' min. Fɛnfɛnnɔ n li pekre bà ŋa yé
*Sufmbɛ bó nɛ.» 7 Pɔl siere' ni'saan, ki jon' ujɛ uba den, bi yih
wɔ Titiyus Yustus, u yé unil wà pukeh Uwien nɛ. U'den nin
litaanl ya duku nnɔ buɔke nɛ. 8 Litaanl ya duku nnɔ ya ciɛn
Krispus nin u'den yaab kɛ teke' Yonbdaan ki jin'. Korɛnt yaab
mɔ cii' Pɔl tɔkeh *Yesu ya gbɛr tà nnɔ, ki teke' ki jin' ki yɛbe, nɛ
bi sĭi' bɛ Uwien ya ñunm.

9 Kuñɔnku kuba nɛ Yonbdaan tɔke' Pɔl tidɛknt yaam, ki ye:
«La li fɛnge, li tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt nnɔ, ki la li ŋmin. 10 N
te nin ŋɛ, uba ŋa ń fre kí tien ŋɛ nà bre, kimɛ n'yaab yɛbe udu
wuu ni.» 11 Pɔl tien' ni'saan libinl liba nin iŋmaale iluob nɛ, ki
wɔknh binib Uwien ya gbɛr.

Bi tuke' Pɔl ki jon' Galiyɔn saan tibuur

12 Tɔ, uyo wà Galiyɔn là yé Akayi ya tinfɛnm ya gobina nnɔ
nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb kpaan' Pɔl bo iyɛ, nɛ ki cuo' wɔ, ki jon'
tibuur, 13 ki tĭ tɔke' ki ye: «Ujɛ wuɔ sureh binib bɛ ń li pukeh
Uwien yiko ŋa ye ma bo nɛ.» 14 Pɔl yàare' wɔ ń len, nɛ Galiyɔn
tɔke' *Sufmbɛ nnɔ ki ye: «U bi bii' libiil liba nɛ, bii u bi tien'
kinunbɔnk kiba nɛ la, ninbi Sufmbɛ, n bi li duɔn n'yɛnm kí
cenge ni'bó. 15 Ama ni findeh nin tɔb iñɔbon bo nin binib ya
yel bo nin ni'yiko bo wɔn la, nĭ yé ni'yaar nɛ. Min ŋa yíe n li yé
wà li bu tuu ya gbɛr.» 16 Nɛ ki ŋɔre' bɛ ki ñɛn' tibuur ya duku

* **18:3** Bi là nukeh tigbɔnt nɛ ki pɔh ininbon nnɔ, mitɔm la, bi taah tikpɛlcɛr nɛ ki pɔh yɛ̀.

ni. 17 Nɛ binib bà kɛ te ni'saan nnɔ cuo' litaanl ya duku ya ciɛn, Sɔstɛnn, ki ñih wɔ tibuur ya duku ya nun bó, ama Galiyɔn ŋa lĭ tɔnge' tù.

Pɔl liɛbe' Antiyɔk ya du bó

18 Pɔl biɛ ki tien' Korɛnt ya du ni ki wuɔke'. U cɛ̀be' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ, nɛ wɔn nin Prisil nin Akilas bure' bɛ ń tĭ kɔ buñɛrciɛnbu Sankre ya du ni. U kuo' u'yur wun ni nɛ u là pùon' lipuonl là nnɔ bo. Bi kɔn' buñɛrciɛnbu u ya du ni nɛ ki cubn' Siri ya tinfɛnm bó. 19 Bi tĭ baa' Efɛs ya du ni nɛ Pɔl dàan' u'tɔntɔknlieb, ki jon' *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni bi tĭ tɔkeh tigbɛr. 20 Bi gbáan' wɔ wɔ ń tien bi'saan iwenkàankɛ, nɛ wa tuo', 21 ki cɛ̀be' bɛ, ki tɔke' bɛ ki ye Uwien tuo' la, u tí li liɛbe ní bi'saan uyo uba. Nɛ ki kɔn' buñɛrciɛnbu ki siere' Efɛs ya du ni, ki bure' 22 ki tí baa Sesare ya du ni. U tĭ baa' ma nnɔ nɛ ki don' Yerusalɛm bó, ki fuonde' *Kristo ya taanl yaab, nɛ ki ñɛn' ni'bó ki cɔn' Antiyɔk ya du bó. 23 U tien' iwenkàankɛ Antiyɔk ya du ni, nɛ ki tí bure'. U joh ma nnɔ nɛ ki ñɛn' Galasi nin Friji ya tinfɛnm ni, ki faake' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya tekjim.

Apolos jon' Efɛs nin Korɛnt ya du ni

24 Ujɛ uba baa' Efɛs ya du ni, ki yé Suf, bi yih wɔ Apolos. Bi maa' wɔ Alɛksandri ya du ni nɛ. U yé unil wà freh ki lienh nɛ, ki bɛn tigbɛr tà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ mɔnmɔnm. 25 Bi là wɔkn' wɔ u li paan ma bo Yonbdaan ya sɛn bo. U'yɛnm pɛ *Yesu ya gbɛr bo cɛɛn, nɛ u tɔkeh tù binib, ki wɔknh bɛ tù te ma bo mɔnmɔnm. Ama u bɛn San là siih binib Uwien ya ñunm ma bo nnɔ baba nɛ. 26 Apolos kɔn' *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni, ki cin' ki tɔkeh binib *Yesu ya gbɛr nin lifɛ̀l. Prisil nin Akilas cenge' u'gbɛr ki gben', nɛ ki taa' wɔ ki jon' bi'den, ki tĭ tùɔre' ki tɔke' wɔ Uwien ya sɛn ya gbɛr mɔnmɔnm. 27 Apolos yíe wɔ ń jo Akayi ya tinfɛnm bó ma nnɔ nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ saake' u'gbɛnɛnt, ki kɛle' kugbɔnku ki de' wɔ wɔ ń tĭ de bi'tɔb bà te ni'bó nnɔ bɛ ń teke wɔ kucɛ̀nku mɔnmɔnm. U tĭ baa' ni'bó nɛ ki tore' binib bà teke' *Yesu ki jin' Uwien ya juokm bo nnɔ nĭ yɛbe. 28 Kimɛ u lienh ki jinh *Sufmbɛ binib kɛ ya nun bó nɛ, nɛ ki ñĭikeh nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ bo, ki wɔngeh ki teh *Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.

19

Pɔl tĭ te Efɛs ya du ni

1 Apolos laan biɛ ki te Korɛnt ya du ni u yo wà nnɔ, nɛ Pɔl ñɛn' ijuɔn ya du bó, ki baa' Efɛs ya du ni, nɛ ki laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya biba len, 2 ki niire' bɛ ki ye: «Ni tĭ teke' *Yesu ki jin' ma nɔ, *Mifuoñaanm jiire' ni'bo ŋɔ-ɔɔ?» Nɛ bi ye: «Tinbi ŋa laan lĭ cii' nil len' ki ye *Mifuoñaanm te mɔnɔn.»

3 Nɛ Pɔl niire' bɛ ki ye: «Bi sĩi' nɛ Uwien ya ñunsii u lɛ ba?» Nɛ
bi jiin' wɔ ki ye: «Bi sĩi' tɛ San là siih binib Uwien ya ñunsii
wà nnɔ nɛ.» 4 Nɛ Pɔl tɔke' bɛ ki ye: «San là siih binib Uwien
ya ñunm mitetem ya lèbrm bo nɛ, nɛ ki tɔkeh bɛ ki teh bɛ ń
teke wà li paan u'puoli bó ní nnɔ kí ji. Ni'tingi si: bɛ ń teke
*Yesu kí ji.» 5 Bi cii' Pɔl len' nà nnɔ, nɛ ki cère' u sĩi' bɛ Uwien
ya ñunm Yonbdaan *Yesu ya yel bo. 6 Pɔl taa' u'nuɔ ki paan'
bi'bo, nɛ *Mifuoñaanm jiire' ní bi'bo, nɛ bi lienh milencɛnm,
ki sɔkndeh Uwien ya ñɔbon. 7 Binib nnɔ kɛ là li baa piik nin
bile.

8 Pɔl là joh *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni, ki tĩ baa' iŋmaale
ita nɛ, ki lienh nin binib ka fɛnge, ki tɔkeh bɛ Uwien ya bɛl
ya gbɛr, ki ñikndeh ki sureh bɛ bɛ ń tuo u tɔkeh tigbɛr tà nnɔ.
9 Ama bi'ni biba ya yul faa, ba tuo' ki teke' tigbɛr nnɔ, nɛ ki
séreh binib bà teke' *Yesu ki jin' ki pɛ u'sɛn bo nnɔ linigol ya
nun bó. Nɛn bo nɛ Pɔl siere' ki dàan' bɛ, ki taa' bà teke' Yesu ki
jin' nnɔ, ki jon' Tiranus ya kɛraduku bó ki tĩ wɔknh bɛ idaan kɛ.
10 U tien' nnɔ ki tĩ dukn' ibin ile nɛ. Nɛn bo nɛ Asi ya tinfɛnm
ya nib, bà yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ cii' Yonbdaan
ya gbɛr.

Sikefa ya bijiɛb ya gbɛr

11 Uwien cère' Pɔl teh miyɔkm ya bonciɛnt cɛɛn, 12 haali bi
tĩ taah mupapaajɛmu nin tikpɛlcɛr tà kɛ mɛ' Pɔl nnɔ mɔnɔn
ki tĩ paakeh bi'wiɛnb bo nin isɛnpol ŋaake binib bà bo, nɛ bi
faakreh i ya tàan bo. 13 *Sufmbɛ biba mɔ là te ki cuonh ni'kɛ
saan ki ŋuɔh isɛnpol binib saan. Bi yíe bɛ ń taa Yonbdaan
*Yesu ya yel, kí li ŋuɔh isɛnpol binib saan, nɛ ki lienh ki teh:
«*Yesu wà Pɔl tɔkeh binib u'gbɛr nnɔ ya yel bo, siere mɛn.»
14 Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn uba nɛ là te ki ŋmɔbe bijiɛb bilole, ki yé
Suf, bi yih wɔ Sikefa. Bɛn nɛ là cuonh ki teh nnɔ. 15 Nɛ usɛnpol
cère' ujɛ wà u ŋaake wɔ nnɔ tɔke' bɛ ki ye: «N bɛn Yesu, ki bɛn
Pɔl yé udaan wà. Ninbi le? Ni'mɔ yé ŋmɛmbɛ nɛ?» 16 Nɛ ki fii' ki
ciin' bɛ, ki faake' nin bi'kɛ ki jènde' bɛ ki gbien', ki bunbunge'
bɛ. Nɛ bi'kɛ sɛn' ki ñɛn' u'den iñil. 17 Efɛs ya nib, bà yé *Sufmbɛ
nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ cii' tigbɛr nnɔ, bujɛwaanbu cuo' bi'kɛ;
nɛ bi kpiɛke' Yonbdaan Yesu. 18 Linigol là teke' *Yesu ki jin'
nnɔ ya biba bàareh ki lá tɔkeh binib ya nun bó bi là teh nà na
mɔn nin bi là teh iñɔke ma bo. 19 Bà là teh iñɔke nnɔ ya biba
tukeh bi'ñɔkgbɔnt ní ki lá taakeh ki cokndeh, ki siɛnh binib kɛ
ya nun bó. Bi bù' tigbɔnt nnɔ ya daaku, ki laa' nĩ te tilikur itur
piŋun nɛ. 20 Nnɔ nɛ Yonbdaan ya tuɔm bo, u'gbɛr yɛre' ni'kɛ
saan ki ŋmɔbe mituɔm.

Kukpiinku kpi' Efɛs ya du ni

21 Ni ya puoli bó nɛ Pɔl maale' ki ye u li ñɛ Maseduɔnn nin
Akayi ya tinfɛnm bó nɛ kí jo Yerusalɛm. Nɛ ki ye: «N tĭ baa'
ni'bó la, n li jo Erom ya du bó mɔ.» 22 Nɛn saan nɛ u gɛ̀nde' bà
toreh wɔ nnɔ ya bile, bi yih uba Timote, ki yih utɔ Erat, ki sɔn'
bɛ Maseduɔnn ya tinfɛnm bó. Nɛ wɔn juore' Asi ya tinfɛnm ni
ki tien' iwenkàankɛ.
23 U ya yo nɛ kukpiinku kpi' Efɛs ya du ni Yonbdaan ya sɛn bo
ki bre cɛɛn. 24 Ujɛ uba là te udu nnɔ ni, bi yih wɔ Demetriyus.
U taah ilike ya kur nɛ ki teh muduwawaamu mùa naan tɛn
ubul *Atemis ya duku, ki kuɔreh binib bo. Lituonl nnɔ bo
bitonsɔnb lɛnh kpɛle cɛɛn nɛ. 25 Demetriyus taan' binib bà
kɛ sɔnh lituonl nnɔ nin binib bà mɔ sɔnh li ya tuonbol, nɛ ki
tɔke' bɛ ki ye: «N'jɔtiebɛ, ni bɛn ki ye ti fuobe lituonl là bo
sɔ-a! 26 Ama Pɔl wɔn lienh ki teh, ibule ŋa yé bonn, binib nɛ
mɛh yĭ. U sure' binib bà bi tuo' u'ñɔbu bó yɛbe. Na yé niɛ
saan Efɛs ni baba, Asi ya tinfɛnm kɛ ni nɛ. Ninbi mɔnɔn cii',
ki sekn' ki laa' mɔ. 27 U teh nnɔ la, na yé ti'tuonl baba nɛ li saa.
Ubuciɛn *Atemis mɔ ya duku li juore fɛnm nɛ. Atemis wà, Asi
ya tinfɛnm ya nib nin uŋɛndun ya nib kɛ pukeh wɔ nnɔ, mɔ ŋa
ji li ŋmɔbe kpiɛke.»
28 Binib nnɔ cii nnɔ ma nnɔ nɛ bi'benku ni ben' ki gbien' nɛ
bi wuureh ki teh: «Efɛs yaab ya bul *Atemis yé ubuciɛn nɛ.»
29 Nɛn saan nɛ udu nnɔ ya nib kɛ kpre', ki tɔke ligol ki joh udu
nnɔ ya nib taakeh nà saan nnɔ, nɛ ki cuo' Pɔl ya tɔntɔknlieb bile
usɛn ni. Bi yih uba Gayus, ki yih utɔ Aristak. Bi yé Maseduɔnn
ya tinfɛnm ya nib nɛ. 30 Pɔl yíe wɔ ń jo linigol nnɔ saan, nɛ binib
bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ pien' wɔ. 31 Mitinfɛnm nnɔ ya ciɛnb bà
yé Pɔl ya jɔtieb nnɔ mɔ sɔn' ki tɔke' wɔ ki ye u la jo linigol nnɔ
taan' nà saan nnɔ. 32 U ya yo nɛ linigol nnɔ ŋmɔbe kuwaaku
ki gbien', ka ji bɛn nà bó si nà bó. Biba wuureh ki lienh tuba,
bi'tɔb mɔ wuureh ki lienh tutɔr. Bi'ni biba ŋa ji là bɛn nà cère'
bi taan' ni'saan mɔnɔn. 33 *Sufmbɛ bà te ni'saan nnɔ gɛ̀nde' ujɛ
uba ki lĭen' usɛn, bi yih wɔ Alɛksand. Linigol nnɔ ni biba tɔke'
wɔ tigbɛr nnɔ ya tingi, nɛ u yuon' unuɔ ki wuɔn' ki ye u yíe wɔ
ń tɔke linigol nnɔ tigbɛr nnɔ ya tingi nɛ.
34 Ama linigol nnɔ bɛnde' ki ye u yé Suf ma nnɔ, nɛ bi taakeh
ki wuureh ki tĭ baa' tɛn tikur tule ki teh: «Efɛs yaab ya bul
Atemis yé ubuciɛn nɛ.»
35 Udu nnɔ ya kɛraci cère' linigol nnɔ ŋmile', nɛ u len' ki ye:
«Efɛs yaabɛ, unil kɛ bɛn ki ye ninbi Efɛs yaab nɛ gu ubuciɛn
Atemis ya duku, ki bɛn ki ye u'nɛnnɛnku ñɛn' kutaaku bo nɛ
ki jiire' ní. 36 Uba ŋa ń fre kí niɛ kí ye ta te. Nɛn bo, ni bi li duɔn
ni'yɛnm nɛ, ki la tien niba ka maale'. 37 Kimɛ ninbi nɛ tuke'
bijɛb biɛ nɔ ki baa' niɛ saan. Ba saa' niba ubul ya duku ni, ka
suke' ti'bule mɔ. 38 Demetriyus nin u'tonsɔnb ŋmɔbe tigbɛr nin

unil la, tibuur ya bùol te, bà buh tibuur mɔ te, bɛ ń jo nɛn bó kí tĭ len. 39 Ni tí ŋmɔbe tigbɛtɔr ki pukn' la, bi li tùɔre tù udu
ya taancɪɛnl là ñɛndeh *yiko nnɔ ni nɛ. 40 Ta bɛn la, dinnɔ ya
taanl lɪɛ bo, ti'du ya cɪɛnb li biin tɛ kí ye ti nuunh tí kpĭin udu
nɛ; kimɛ ta ŋmɔbe ti li ñi nà bo kí tɔke nà cère' ti taan'.» U len'
nnɔ ki gben', nɛ ki cère' bi'kɛ siere'.

20

Pɔl jon' Maseduɔnn nin Grɛs ya du ni

1 Kukpiinku nnɔ ya waaku tĭ ŋmile' ma nnɔ, nɛ Pɔl cère' binib
bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ taan' u'saan, nɛ u saake' bi'gbɛnɛnt,
ki cɛ̀be' bɛ ki bure' Maseduɔnn ya tinfɛnm bó. 2 U ñɛh idu yà
te mitinfɛnm nnɔ ni, ki tɔkeh binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ
tigbɛr tù yɛbe ki saakreh bi'gbɛnɛnt, ki tĭ baa' Grɛs ya du ni,
3 ki tien' len iŋmaale ita. U là benh wɔ ń kɔ buñɛrcɪɛnbu uyo
wà kí jo Siri ya tinfɛnm bó nnɔ nɛ ki cii' *Sufmbɛ kpaan' u'bo
iyɛ bɛ ń tien wɔ nà bre, nɛ u ye u li lɪɛbe' kí ñɛ Maseduɔnn ya
tinfɛnm bó nɛ. 4 Nɛ binib biba pĭɛre' wɔ. Bà pĭɛre' wɔ nnɔ ya
yel si: Sopatɛr, u yé Bere ya du ya nil nɛ, ki yé Pirus ya bijɛ
nin Aristak nin Sekundus, bi yé Tesalonik ya du ya nib nɛ nin
Gayus, u yé Dɛbe ya du ya nil nɛ nin Ticik nin Trofim, bi yé Asi
ya tinfɛnm ya nib nɛ nin Timote. 5 Binib bugbɛn liere' usɛn
ki jon' Trowas ya du ni ki tĭ gu tɛ*. 6 Tinbi wɔn, kpɔnɔ wà ŋa
ŋmɔbe ñɔke ya *nacenku gɛ̀bre' nɛ ki yaan ti kɔn' buñɛrcɪɛnbu
Filip ya du ni. Ti tĭ tu' bɛ Trowas ya du ni wienŋun daali nɛ, ki
tien' len iwien ilole.

Pɔl te Trowas ya du ni

7 *Saba ya daali ya tajuɔku nɛ ti taan' tí ji Yonbdaan ya jier,
nɛ Pɔl cin' ki tɔkeh binib Uwien ya gbɛr. Nĭ faa' la, u li bure
ma nnɔ nɛ u tɔke' bɛ tù ki tĭ baa' kuyɔku ya siik. 8 Ti taan'
lidutɔtuɔl liba ya paaki ya duku ni nɛ. Ifr yɛbe kuduku nnɔ ni.
9 Unacenfaan uba kɛ lidutɔtuɔl nnɔ ya dutaaku ya dubonl bo,
bi yih wɔ Etikus. Pɔl tɔke' tigbɛr ki wuɔke' ma nnɔ nɛ migùɔnm
ñɔ̀nde' unacenfaan nnɔ u gùɔn' ki gbɔkre', nɛ ki cere' ki lu'
tingi. Bi jiire' bɛ ń fin wɔ ki laa' u kpo'-a! 10 Nɛn saan nɛ Pɔl
jiire' ki bùɔn' ki yuure' wɔ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Cuo mɛn ni'ba,
wa kpo'.» 11 Pɔl lɪɛbe' ki don' kuduku nnɔ ya paaki nɛ ki gbiire'
Yonbdaan ya jier bi jin', nɛ u tí tɔke' bɛ tigbɛr ki wuɔke'. Nĭ tĭ
tuo mifaam, nɛ u bure'. 12 Bi tuke' unacenfaan nnɔ ní u fuobe
nɛ unil kɛ ya yɛnm duɔn'.

Pɔl ñɛn' Trowas ki jon' Milɛ

13 Tinbi kɔn' buñɛrcɪɛnbu, ki liere' usɛn ki bure' Asɔs ya du
bó. Pɔl ye ti li taa wɔ buñɛrcɪɛnbu ni nɛn bó nɛ, kimɛ u là

* **20:5** Liike 16:10.

yíe wɔ ń cuon nɛ kí jo ni'bó. 14 U tĩ tu' tɛ Asɔs ni, nɛ ti taa' wɔ buñɛrciɛnbu nnɔ ni ti bure' Mitilɛnn ya du bó. 15 Ti siere' ni'saan ki bure', nĩ ŋmɔŋmɔbe ki tĩ faa' ki laa' ti gaake Kiyo ya dekl nɛ. Kutaaku faa' nɛ ti baa' lidektɔl saan, bi yih lɛ Samɔs, kutaaku tí liɛbe' ki faa' nɛ ti baa' Milɛ ya du ni. 16 Kimɛ Pɔl ŋa yíe wɔ ń wuɔke Asi ya tinfɛnm ni nɛ ki lɔke' Efɛs ya du. U là benh wɔ ń baa Yerusalɛm tonm nɛ, ki maaleh nĩ tuo' la, wɔ ń baa len *Pantekot ya nacenku ya daali.

Pɔl cɛ̀be' Kristo ya taanl là te Efɛs ni nnɔ ya ciɛnb

17 Pɔl te Milɛ ya du ni, nɛ ki sɔn' ki yin' *Kristo ya taanl ya ciɛnb bà te Efɛs ya du ni nnɔ. 18 Bi baa' u'saan uyo wà nnɔ, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Kí ñɛ lidaali là n'taal tɛ Asi ya tinfɛnm ni nnɔ, ninbi nɛ bɛn n là fuobe nin nɛ idaan kɛ ma bo. 19 N jiin' n'ba tingi nɛ ki sɔn' Yonbdaan ya tuonl nin tinunsiir, ki jin' ijɛnd, kimɛ *Sufmbɛ biba là kpaan' iyɛ bɛ ń li teh nni nà bre nɛ. 20 N tɔke' nɛ *Yesu ya gbɛr binib taakeh nà saan nin ni'den ka bɔle' nɛ tigbɛr tà kɛ li tore nɛ. 21 N tɔke' *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ ki ye bɛ ń lèbre bi'tetem kí paan Uwien ya sɛn bo, kí teke Yonbdaan *Yesu kí ji. 22 Fɛnfɛnnɔ min nɛ te usɛn ni ki joh Yerusalɛm nɔ. *Uwien ya Fuoñaanm nɛ wɔbn' nni ń jo. Ma bɛn nà li tĩ tu nni ni'bó. 23 Ama n nín bɛn ki ye *Mifuoñaanm tɔkeh nni idu kɛ ni ki teh bi li tĩ lòle nni ni'bó, kí jènde nni mɔ. 24 Ama min ŋa nín tɔngeh n'miɛl tɛn lɛn nɛ yé n'bo nibonmɔ̀nn. N yíe ń sɔn ki tĩ baa' n'tuonl ya biɛn nɛ. N yíe ń tien Yonbdaan *Yesu ye ń tien nà nnɔ nɛ. Nɛn si: ń tɔke binib Uwien ya juokm ya gbɛmɔnmɔnt.

25 «N là cuonh ki tɔkeh ninbi bà kɛ Uwien ya bɛl ya gbɛr nnɔ, n bɛn ki ye na ji li lɛ nni. 26 Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ dinnɔ wuɔ ki teh ni'ni wà kɛ kpo' ki juore' fɛnfɛnm la, na ñɛn' min, 27 kimɛ n tɔke' nɛ Uwien yíe nà kɛ, ka bɔle' nɛ niba. 28 Li ŋuuke mɛn ni'ba mɔnmɔnm, kí li ŋuuke binib bà *Mifuoñaanm guun' nɛ bɛ nnɔ mɔ mɔnmɔnm. Li likeh bɛ mɛn. Bi yé Uwien ya taanl nɛ. U taa' u'Bijɛ ya sɛ̀m nɛ ki dɛ' lɛ̀. 29 N bɛn ki ye n bure' la, binib li kɔ ni'ni, kí li bre tɛn ikɛ̀r, kí li nuunh bɛ ń bere litaanl nnɔ, kí tien li'nib nà bre ka ń lɔkre uba mɔnɔn. 30 Bitonnɛndɛnb li ñɛ ninbi mɔnɔn ni kí lɛre binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ bɛ ń wiɛ u'sɛn kí paan bɛn bo. 31 Nɛn bo, la gɔh mɛn, kí li tiɛn kí ye ibin ita sɔ n gbiereh ni'ni wà kɛ nin tinunsiir nɛ ñɔnku nin wien ni.

32 «Fɛnfɛnnɔ n taa' nɛ ki ŋukn' Uwien; ki tɔkeh nɛ ki teh ní tiɛre Uwien ya juokm ya gbɛr bó. Tigbɛr nnɔ ŋmɔbe mituɔm, ki li cère ní li faa mitekjim ni, ki li de nɛ lifaal là u bonde' lɛ̀ ki ble' binib bà kɛ yé u'yaab nnɔ. 33 N là te ni'saan ma nnɔ, ma binbe' uba ya likbu ki niireh nin u'wɛngolkaar. 34 Ninbi mɔnɔn bɛn ki ye n ya nɔjɛ bo nɛ min nin n'tɔntɔknlieb là fuobe. 35 N tuu ki sɔnh ki wɔngeh nɛ ki teh ni'mɔ ń li sɔnh nin inunmón ŋɔ kí li

toreh bijiinb, kí li tiɛn Yonbdaan *Yesu mənən là len' liñəbonl là ki ye: ‹Wà dienh ya yɛnm sənge ki cɛn' wà teknh nnə.› »

36 Pəl len' ki tĭ gben', nɛ wən nin bɛn kɛ gbaan' nɛ u kàare'.
37 Nɛn saan nɛ bi'kɛ cin' ki muəh ki joh ki tĭ ləkndeh Pəl.
38 Bi'yɛnm tùəre' ki saa' u len' liñəbonl là ki ye ba ji li lɛ wə nnə bo nɛ, nɛ ki pĭɛre' wə, wə ń tĭ kə buñɛrciɛnbu.

21

Pəl doh Yerusalɛm bớ

1 Ti cɛ̀be' bɛ ma nnə nɛ ki kən' buñɛrciɛnbu, ki bure' ki cubn' ki tĭ baa' Kəs ya dekl; wienle daali nɛ ti baa' Lod ya dekl, ki ñɛn' nɛn saan ki bure' Patara ya du bó. 2 Ti laa' ni'saan buñɛrciɛnbu buba bù fih bù ń bure Fenisi ya tinfɛnm bó, nɛ ti kən' bù ki bure'. 3 Ti jojoh ki tĭ likeh Ciip ya dekl ti'nun bó, nɛ ki ŋmiɛke' lɛ̀ unəgɛn bó, ki cubn' Siri ya tinfɛnm bó, ki tĭ baa' Tir ya du ni. Bi li ñɛn ituk buñɛrciɛnbu nnə ni nɛn saan nɛ. 4 Ti laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' udu nnə ni, nɛ ki tien' bi'saan iwien ilole. *Mifuoñaanm cère' bi təke' Pəl ki ye u la dùo Yerusalɛm bó.
5 Iwien ilole nnə gɛ̀bre' ma nnə, nɛ ti liɛbe' ki bure'. Ti joh tí kə buñɛrciɛnbu, nɛ bɛn nin bi'puob nin bi'bumu kɛ pĭɛre' tɛ ki ñɛn' udu nnə ni. Ti'kɛ gbaan' miñunciɛnm nnə ya gbaal, ki kàare', 6 nɛ ti cɛ̀be' təb, ti kən' buñɛrbu nnə, nɛ bɛn liɛbe' ki kun'.

7 Ti kən' buñɛrciɛnbu mifərkaam Tir ya du ni nɛ ki tĭ baa' Tolemayis ya du ni. Ti jon' ki fuonde' binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te ni'saan nnə, nɛ ki tien' bi'saan uwien uba. 8 Kutaaku faa' nɛ ti tí liɛbe' ki bure' ki tĭ baa' Sesare ya du ni, ki jon' ki tĭ te Filip wà təkeh *Yesu ya gbɛmənmənt nnə den. U yé bi là gɛ̀nde' jɛb bilole* bà nnə ya uba nɛ. 9 U là ŋmə̀be bisiɛb binan nɛ ba bɛn jɛb, ki səkndeh Uwien ya ñəbon. 10 Ti tien' ni'saan iwenkàankɛ, nɛ *Uwien ya ñəbonsəknl uba ñɛn' Sude ya tinfɛnm bó ki baa' ní bi yih wə Agabus. 11 U tu' tɛ ni'saan nɛ ki teke' Pəl ya ningbɛnl, ki lòle' wən Agabus ya tàan nin u'nuə, ki len' ki ye *Mifuoñaanm ye ma sɔ: «Udaan wà si liningbɛnl liɛ nnə *Sufmbɛ li tĭ lòle wə nnə nɛ Yerusalɛm ni, kí taa wə kí ŋukn bà ŋa yé *Sufmbɛ.» 12 Ti cii' nnə ma nnə nɛ tinbi nin binib bà te ni'saan nnə gbáan' Pəl ki ye u la dùo Yerusalɛm bó. 13 Nɛ Pəl ye: «Ni teh bɛ nə, ki məmuəh ki saah n'yɛnm-i? Min bonde' ki gben' nɛ. Bi li tĭ lòle nni bii bi li tĭ ku nni Yerusalɛm ni Yonbdaan *Yesu bo mənən la, n lĭ li jo nɛ.» 14 Wa tuo' ti'yaam ma nnə nɛ ti dàan' wə, ki ye: «Yonbdaan ń tien u yíe ma.»

15 Ti tien' ni'saan iwenkàankɛ yà nnə gɛ̀bre', nɛ ti bonde' ki tĭ gben' ki don' Yerusalɛm bó. 16 Binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te Sesare ya du ni nnə ya biba mə pĭɛre' tɛ. Bi tuke' tɛ ki jon' ujɛ

---

* **21:8** Liike 6:5.

uba den ti tĭ gɔn', bi yih wɔ Minasɔn, u yé Ciip ya nil nɛ, ki pɛ Yesu ya sɛn bo nĭ wuɔke'.

Pɔl baa' Yerusalɛm ni ki jon' Saak den

17 Tɔ, ti baa' Yerusalɛm ni ma nnɔ nɛ binib bà teke' *Yesu ki
jin' nnɔ teke' tɛ nin uyɛnsɔnge. 18 Kutaaku faa' nɛ tinbi nin Pɔl
jon' Saak den ki tĭ fuonde' wɔ. *Kristo ya taanl ya ciɛnb kɛ mɔ
là taan' ni'saan. 19 Pɔl fuonde' bɛ ki tĭ gben', nɛ ki tɔke' bɛ ni'kɛ
dokdoki kí ñɛ u'tuonl bo Uwien tien' nà bà ŋa yé *Sufmbɛ ya
siik ni. 20 Bi cii' Pɔl len' nà nnɔ, nɛ bi pɛ̀ke' Uwien, ki tɔke' wɔ ki
ye: «Ti'ninjɛ, a laa'-aa! *Sufmbɛ itur itur nɛ teke' *Yesu ki jin',
nɛ bi'kɛ ya nun món bɛ ń li boh Moyis ya yiko nɛ. 21 Bi cii' bi
ye a wɔknh *Sufmbɛ bà kɛ te inibotɔ ya du ni nnɔ ki teh bi la
ji ń li pɛ Moyis ya yiko bo, ki la ji ń li jɛh bi'bumu ya pun, ki
la ji ń li pɛ bi'yaajɛbok bo. 22 Ti li tien mila? Bi lĭ li cii a'baam
bó nɛ. 23 Tɔ, á tien ti li tɔke ŋɛ nà nɔ. Bijɛb binan biba te ti'ni,
ki là pùon' lipuonl; 24 taa bɛ ní jo Uwien ya duku ni, kí tĭ tien
tijɔknt ya ñɛnm ya tuɔrl, á pɛ̀ bi li tĭ taa tibont tà kí tien lituɔrl
nnɔ bo, ŋɔ bɛ ń kuo bi'yur. A tien' nnɔ la, binib kɛ li bɛnde kí ye
bi lienh tà a'bo nnɔ ta te, kí bɛnde kí ye a'mɔ pɛ Moyis ya yiko
bo nɛ. 25 Binib bà ŋa yé *Sufmbɛ ki teke' *Yesu ki jin' nnɔ, bɛn
wɔn, ti là maale' ki ye nĭ mɔn tí kɛle kugbɔnku nɛ kí tɔke bɛ kí
ye bi la ŋmɔnh tɔtuɔrnɔnt, ki la ŋmɔnh wɛnkpil, ki la jinh sèm,
ki la teh naŋmaal.»

26 Kutaaku tí faa' nɛ Pɔl taa' bijɛb nnɔ, wɔn nin bɛn tĭ taan'
ki cin' ki teh tijɔknt ya ñɛnm ya tuɔrl nnɔ. Nɛ u kɔn' Uwien ya
duku ya luo bo, ki tɔke' utɔtuɔrkɛ lidaali là bi li tien lituɔrl nnɔ
kí gben ŋɔ wà kɛ ń de Uwien u'pum.

Bi cuo' Pɔl Uwien ya duku ya luo bo

27 Tɔ, bi li tien lituɔrl nnɔ kí tĭ dukn iwien ilole nɛ. Iwien nnɔ
tĭ benh yĭ ń gben, nɛ *Sufmbɛ bà ñɛn' Asi ya tinfɛnm bó ní nnɔ
laa' Pɔl Uwien ya duku ya luo bo, ki cère' linigol kpre' Pɔl bo,
nɛ ki cuo' wɔ, 28 ki wuureh ki teh: «Israyɛl yaabɛ, la tuo mɛn, ujɛ
wà sɔ cuonh ni'kɛ saan, ki wɔknh binib kɛ miwɔknm mà saah
tinbi *Sufmbɛ nin Moyis ya yiko nin Uwien ya duku. U tuke'
binib bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔnɔn, ki kɔn' Uwien ya duku ni, ki
kuɔn' kù tijɔknt.» 29 Kimɛ bi là laa' Pɔl nin Trofim, wà yé Efɛs
ya du ya nil nnɔ tɔke udu ni ma nnɔ nɛ bi maale' ki ye Pɔl taa'
wɔ ki kɔn' Uwien ya duku ni nɛ.

30 Kukpiinku kpi' udu ni ni'kɛ saan, nɛ udu nnɔ ya nib sɛn'
ki taan' ní, ki cuo' Pɔl, ki dɛre' wɔ ki ñɛn' Uwien ya duku ni, nɛ
ki pɔk ki pĭin' inañuɔn. 31 Uyo wà bi nuunh bɛ ń ku Pɔl nnɔ,
nɛ Erom ya Sojambɛ ya ciɛn cii' bi ye: «Yerusalɛm kɛ kpi' ŋɔ.»
32 I ya tàan bo, nɛ uciɛn nnɔ taa' Sojambɛ nin sojambɛ kobk
ya ciɛnb biba, ki tiinh ki joh linigol nnɔ saan. Bi laa' Sojambɛ

nnɔ nin bi'ciɛn ma nnɔ, nɛ bi dàan' ka ji ñih Pɔl. 33 Nɛn saan
nɛ sojambɛ ya ciɛn nnɔ cuon' ki nɛkn' Pɔl, ki cuo' wɔ, ki tɔke'
u'sɔjambɛ ki ye bɛ ń taa tikudɔkr tule kí lòle wɔ, nɛ ki niire' Pɔl
yé udaan wà nin u tien' bà. 34 Ama linigol nnɔ ni, biba wuureh
ki lienh tuba, nɛ bitɔb mɔ wuureh ki lienh tutɔr. Kuwaaku nnɔ
bo nɛ sojambɛ ya ciɛn nnɔ ŋa fre' ki bɛnde' nà tien', nɛ ki tɔke'
u'sɔjambɛ ki ye bɛ ń taa Pɔl kí jo bi'tonsɔnduku saan. 35 Bi tuke
wɔ ki joh ki tĭ baa' kuduku nnɔ ya nañɔkɔkɔl saan, nɛ sojambɛ
tĭ gben' ki yuure' wɔ paaki, kimɛ linigol nnɔ ŋmɔbe kinunbɔnk
nɛ. 36 Udu nnɔ ya nib kɛ pɛ puoli nɛ ki wuureh ki teh: «Ku wɔ
mɛn! Ku wɔ mɛn!»

Pɔl len' wɔ ń fie u'ba Sufmbɛ saan

37 Bi ye bɛ ń kuɔn Pɔl kuduku nnɔ ni uyo wà nnɔ nɛ u niire'
sojambɛ ya ciɛn nnɔ Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: «A li tuo kí cèbe
nni ń tɔke ŋɛ liñɔbonl liba-aa?» Nɛ uciɛn nnɔ niire' wɔ ki ye: «A
ciih Grɛkmbɛ ya lenm nɛ-ɛɛ? 38 Nɛn mɛn la, sin ŋa ñí Esipt ya
jɛ wà cère' linigol yĭe' ti'du ya ciɛnb ya ñɔbu bó idɛn yiɛ nɔ ki
tuke' binikub itur inan ki jon' kupenpelku ni nnɔ-a?» 39 Nɛ Pɔl
ye: «Min yé Suf nɛ, ki maa' Tars ya du wà te Silisi ya tinfɛnm
ni, u'yel kpére' nnɔ ni, ki yé len ya nil. A tuo' la, á cèbe nni ń
len nin linigol liɛ nɔ.»

40 U cèbe' Pɔl ki ye wɔ ń len, nɛ Pɔl sere' linañɔkɔkɔl nnɔ bo, ki
yuon' unuɔ ki ye bɛ ń ŋmile, bi ŋmile' cim, nɛ u len' bɛ *Sufmbɛ
ya lenm ni ki ye:

22

1 «N'baambɛ nin n'ninjiɛbɛ, cenge mɛn fɛnfɛnnɔ n li tɔke nɛ
tigbɛr tà kí fie n'ba nɔ.»

2 Bi cii' u lienh bi ya lenm ma nnɔ, nɛ bi tùɔre' ki ŋmile' cim.
Nɛn saan nɛ Pɔl ye: 3 «N yé Suf nɛ, ki maa' Tars ya du wà te
Silisi ya tinfɛnm ni nnɔ ni. Ama bi wube' nni udu wà ni sɔ.
Gamaliɛl nɛ là wɔkn' nni ti'yaajɛb ya yiko ya bom mɔnmɔnm.
Nɛ n'nun là món Uwien ya tuonl bo, tɛn ni'kɛ ya nun món ma
li'bo fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ. 4 N là jèndeh binib bà pɛ *Yesu ya sɛn
bo nɛ haali bi tĭ kpuokeh, ki coh bijɛb nin bipiib, ki lùoh bɛ
tikudɔkr, ki tĭ pɛkndeh. 5 Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nin *Sufmbɛ
ya buur ya cɛkl yaab li fre kí tɔke nɛ kí ye n len' nà nɔ nĭ yé
imòn nɛ. Bi là kɛle' tigbɔnt mɔnɔn ki de' nni ń tĭ de *Sufmbɛ
bà te Damas ya du ni nnɔ, bɛ ń cèbe nni ń cuo binib bà teke'
*Yesu ki jin' ki te ni'bó nnɔ, kí lòle bɛ tikudɔkr kí taa bɛ kí baa
Yerusalɛm ni, kí lá dɛre bi'tub.»

Pɔl tɔke' bɛ u teke' Yesu ki jin' ma bo
(Itùon 9:1-19; 26:12-18)

6 «N là joh ki tĭ nɛkn' Damas ya du, kuwensiiku ya yo, nɛ
kuwenwenciɛnku kuba ci' ki ñɛn' paaki bó ní, ki wende' ki

yile' n'bo. 7 N lu' tingi ni, nɛ ki cii' uniɛke uba bó u teh: ‹Sɔl, Sɔl, bɛ tien' a jèndeh nni?› 8 Nɛ n niire' ki ye: ‹Yonbdaan, a yé u lɛ daan nɛ?› Nɛ u jiin' nni ki ye: ‹Min Nasarɛt ya *Yesu nɛ, a jèndeh min nɛ.› 9 Min nin bà là te nnɔ laa' kuwenwenku nnɔ ama ba cii' wà lienh nni nnɔ ya niɛke bó. 10 Nɛ n tí niire' ki ye: ‹Yonbdaan, n li tien mila?› Nɛ u jiin' nni ki ye: ‹Fii kí jo Damas ya du ni, bi li tĭ tɔke ŋɛ a li tien nà kɛ.› 11 Kuwenwenku nnɔ wende' n'nun ni ma nnɔ, ma ji lɛnh, nɛ min nin bà tɔke nnɔ cuo' n'nuɔ ki dĭɛh n tĭ baa' Damas ya du ni.

12 «Ujɛ uba là te len, bi yih wɔ Ananiyas. U pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm, ki boh Moyis ya yiko nɛ *Sufmbɛ bà kɛ kɔ Damas ni nnɔ pèkeh wɔ. 13 U baa' ki sere' n'saan nɛ ki tɔke' nni ki ye: ‹N'ninjɛ Sɔl, likre.› Nɛ n pɔk ki likre' i ya tàan bo ki laa' wɔ. 14 Nɛ u tɔke' nni ki ye: ‹Tì'yaajɛb ya Wien juɔ' ki gènde' ŋɛ, á bɛnde u'yíem, kí lɛ *Yesu ugbɛmòndaan, kí cii u'niɛke bó. 15 Kimɛ a li yé u'mònkunl nɛ binib kɛ ya nun bó, kí tɔke bɛ a laa' nà nin a cii' nà. 16 Ji la taande, fii kí cère bɛ ń sĭi ŋɛ Uwien ya ñunm, á tɛ u'yel wɔ ń fère ŋɛ a'biɛre.›

17 «Ni ya puoli bó nɛ n liɛbe' Yerusalɛm. Lidaali liba nɛ n te Uwien ya duku ni ki kàareh nɛ nĭ tien' nni tidɛknt yaam, 18 n laa' Yonbdaan nɛ u tɔke' nni ki ye: ‹Fii kí ñɛ Yerusalɛm ni tonm, kimɛ len ya nib ŋa ń teke a li tɔke bɛ n'gbɛr tà nnɔ.› 19 Nɛ n jiin' wɔ ki ye: ‹Yonbdaan, bi bɛn ki ye min nɛ là joh *Sufmbɛ ya táan ya dur ni, ki coh binib bà teke' ŋɛ ki jin' nnɔ, ki tĭ pɛkndeh, ki jèndeh bɛ ki gbiekeh. 20 Bi là kuuleh a'mònkunl Etiɛnn uyo wà nnɔ, min mɔnɔn là te ni'saan, ki tuo' ki ye nĭ mɔn, nɛ ki gu binib bà kuuleh wɔ nnɔ ya wɛngolkaar.› 21 Nɛ u tɔke' nni ki ye: ‹Li joh, kimɛ n li sɔn ŋɛ nà bó fɔke, bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ saan.› »

Ba kaabe' ki ñi' Pɔl kimɛ u yé Erom yɔ nɛ

22 Linigol nnɔ cenge' Pɔl bó ki tĭ baa' uyo wà u ye Yonbdaan ye wɔ ń jo bà ŋa yé *Sufmbɛ saan nnɔ, nɛ ki cin' ki wuureh ki teh: «Gben mɛn unil wuɔ ya gbɛr kitink bo, kimɛ na kpɛ wɔ ń li fuobe.» 23 Nɛ ki tùɔreh ki wuureh, ki goreh bi'liɛrgbenkt ki wiɛnh, ki yiih titɛnt ki plèh paaki ki teh kutɛngunku. 24 Nɛ Sojambɛ ya ciɛn nnɔ tɔke' u'sɔjambɛ ki ye bɛ ń taa Pɔl kí kuɔn bi'duku ni, kí ñĭ wɔ inalɛbe, kí wɔbn wɔ wɔ ń tɔke u tien' bà ŋɔ bi wuureh u'bo nɔ nnɔ. 25 Bi lòle' Pɔl, bɛ ń ñĭ wɔ inalɛbe uyo wà nnɔ, nɛ u tɔke' Sojambɛ kobk ya ciɛn wà se u'saan nnɔ ki ye: «Ni ŋmɔbe usɛn ní ñĭ Erom yɔ, ka kpiɛ' ki bun' wɔ tibuur ki laa' u'biil-ii?» 26 Sojambɛ kobk ya ciɛn nnɔ cii' nnɔ ma nnɔ nɛ ki jon' bi'ciɛn nnɔ saan, ki tĭ tɔke' wɔ ki ye: «A bi ye á tien bɛ sɔ! Ujɛ nnɔ yé Erom yɔ nɛ.» 27 Nɛ bi'ciɛn nnɔ jon' Pɔl saan, ki tĭ niire' wɔ ki ye: «A yé Erom yɔ nɛ-ɛɛ?» Pɔl tuo'. 28 Nɛ uciɛn nnɔ ye: «Min pèn' ilike ĭ yɛbe nɛ ki yaan ki kpɛnde' Erom ya nil.»

Nɛ Pɔl ye: «Bi maa' min n yé Erom ya nil nɛ.» 29 Pɔl len' nnɔ ma
nnɔ nɛ bà bi li ñĭ wɔ kí wɔbn wɔ wɔ ń len nnɔ sule' ki sere' i ya
tàan bo. Uciɛn nnɔ bɛnde' ki ye u lòle' unil wà nnɔ yé Erom yɔ
ma nnɔ nɛ bujɛwaanbu cuo' wɔ.

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Pɔl tibuur

30 Tɔ, sojambɛ ya ciɛn nnɔ yíe wɔ ń tùɔre kí bɛnde *Sufmbɛ
biindeh Pɔl nibonn nà bo ma nnɔ, kutaaku faa' nɛ u lore' Pɔl, ki
cère' bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab kɛ taan',
nɛ u cère' Pɔl baa' ki lá sere' bi'nun bó.

23

1 Pɔl caan' tibuur ya ciɛn nnɔ bo inun nɛ ki ye: «N'yaabɛ,
n bɛn n'yɛnm ni ki ye ma ŋmɔbe biil Uwien ya nun bó haali
nin fɛnfɛnnɔ.» 2 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn
Ananiyas tɔke' bà se ki nɛke Pɔl nnɔ ki ye bɛ ń ñĭ u'ñɔbu bó nɛ
bi ñĭ'. 3 Nɛn saan nɛ Pɔl tɔke' wɔ ki ye: «A yíe a li mɔn binib
ya nun ni nɛ, Uwien nɛ li ñĭ sin. A kɛ niɛ saan ki ye a buh nni
tibuur ti'yiko ye ma bo nɛ, nɛ ki kɛnde' *yiko bugbɛn bo ki ye bɛ
ń ñĭ nni.» 4 Nɛ binib bà te ni'saan nnɔ tɔke' Pɔl ki ye: «A sukreh
bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn sɔ-ɔɔ?» 5 Nɛ Pɔl ye: «Weee! N'yaabɛ, ma
bɛn ki ye u yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn. N bi bɛn la, ma bi li len
nnɔ, kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Ŋa ń len a'du ya
ciɛn fɛnfɛnm.› »

6 Tɔ, Pɔl bɛn ki ye bi'ni biba yé Saduseyɛnmbɛ nɛ, bitɔb
mɔ yé Farisiɛnmbɛ. Nɛ u wuure' tibuur ya cɛkl yaab nnɔ
ya siik ni ki ye: «N'yaabɛ, n yé Farisiɛn nɛ, nɛ n'baa mɔ
yé Farisiɛn. N ŋmɔbe lidɛndɛnl ki ye bitɛnkpiib li mɛkre.
Lidɛndɛnl nnɔ bo nɛ, bi buh nni tibuur.» 7 U len' nnɔ u'ñɔbu
ŋa lu', nɛ Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ cin' ki findeh nin
tɔb, nɛ linigol nnɔ bore' mile. 8 Saduseyɛnmbɛ bɛn, maaleh ki
teh tɛnkpiib ŋa ń mɛkre, Wien ya tondb ŋa te, ciiku mɔ ŋa te,
ama *Farisiɛnmbɛ bɛn teh ni'kɛ te nɛ. 9 Bi biɛ findeh nin tɔb,
ki ŋmɔbe kuwaaku ki gbien', nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb ni bà yé
*Farisiɛnmbɛ nnɔ ya biba fii' ki sere' ki len' ufaa bo ki ye: «Ta
laa' ujɛ wuɔ ya biil. Nba la, Uwien ya tond bii niba nɛ len' nin
wɔ.» 10 Ifinfinde nnɔ brikreh ki joh ma nnɔ, Sojambɛ ya ciɛn
nnɔ fɛnge bi la lá dɛre kí tɔnde Pɔl nɛ ki tɔke' u'sojambɛ ki ye
bɛ ń jiire kí jo kí tĭ ñɛn Pɔl bi'ni, kí jiin bi'duku ni.

11 Ni'daali ya ñɔnku nɛ Yonbdaan baa' Pɔl saan, ki tɔke' wɔ
ki ye: «Cuo a'ba. A tɔke' binib n'gbɛr Yerusalɛm ni ma bo nnɔ,
a li tĭ tɔke tù nnɔ nɛ Erom ya du ni mɔ.»

Sufmbɛ kpaan' iyɛ bɛ ń ku Pɔl

12 Kutaaku faa' nɛ *Sufmbɛ biba taan' ki kpaan' iyɛ ki pole'
ki ye ba ku' Pɔl la, ba ń ji ka ń ñu mɔ. 13 Binib bà kpaan' iyɛ
nnɔ gèbre' pinan. 14 Bi jon' bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb

saan, ki tĭ tɔke' bɛ ki ye: «Ti pole' ki ye ta ku' Pɔl la, ta ń ji bonn.
15 Fɛnfɛnnɔ ninbi nin *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab tuo' la, ní
sɔn unil wɔ ń jo Sojambɛ ya ciɛn saan kí tĭ tɔke wɔ kí ye wɔ ń
cère Pɔl ń baa ni'saan, ní tùɔre kí fiin u'gbɛr. Tinbi bonde' ŋɔ
tí ku wɔ, wa ń baa niɛ saan.»
16 Pɔl ya ninsɛ ya bijɛ cii' bi bonde' ma bo, nɛ ki jon' Sojambɛ
ya tonsɔnduku bó, ki tĭ kɔn' ki tɔke' Pɔl. 17 Nɛn saan nɛ Pɔl yin'
Sojambɛ kobk ya ciɛn uba, ki tɔke' wɔ ki ye: «Pìɛre unacien wuɔ
ni'ciɛn saan, kimɛ u ŋmɔbe tigbɛr tuba wɔ ń tɔke wɔ.» 18 Nɛ
sojambɛ kobk ya ciɛn nnɔ taa' wɔ ki jon' bi'ciɛn nnɔ saan, ki tĭ
tɔke' wɔ ki ye: «Lipɛkl ya nil Pɔl nɛ yin' nni ki tɔke' nni ki ye ń
pĭɛre unacien wuɔ a'saan, u ŋmɔbe tigbɛr tuba wɔ ń tɔke ŋɛ.»
19 Sojambɛ ya ciɛn nnɔ cuo' unacien nnɔ ya nuɔ bi jɛnde', nɛ
u niire' wɔ ki ye: «A yíe á tɔke nni bɛ ya gbɛr-i?» 20 Nɛ u ye:
«*Sufmbɛ biba bonde', ki ye bi li tɔke ŋɛ kí ye á wun taa Pɔl ní
tibuur ya ciɛnb saan, ŋɔ bɛ ń tùɔre kí fiin u'gbɛr. 21 Bi tɔke' ŋɛ
la, a la tuo, kimɛ bijɛb bà nuunh bɛ ń gùbn usɛn bó kí ku Pɔl
nnɔ gèbre' pinan. Bi pole' ki ye ba ku' Pɔl la, ba ń ji ka ń ñu mɔ.
Fɛnfɛnnɔ bi bonde' ki gben'-a, bi ji cengeh sin bó nɛ.» 22 Nɛ
Sojambɛ ya ciɛn nnɔ tɔke' unacien nnɔ ki ye: «La tɔke nil kí ye
a tɔke' nni tigbɛr tù nɔ», nɛ ki cère' u bure'.

Bi taa' Pɔl ki jon' gobina Feliks saan

23 Sojambɛ ya ciɛn nnɔ yin' sojambɛ kobk ya ciɛnb ni bile ki
tɔke' bɛ ki ye bɛ ń taa Sojambɛ kobiile nin bitɛnjɛkb pilole nin
sojambɛ bà bukeh ikpaan nnɔ kobiile, bɛ ń bonde kí lá bure
kuñɔnku tikur tuwɛ ya yo Sesare ya du bó. 24 Ní bonde itaan
mɔ kí taa Pɔl kí jo gobina Feliks saan, wɔ ń ñɛ caabu, niba
la tien wɔ. 25 Sojambɛ ya ciɛn nnɔ kɛle' kugbɔnku bɛ ń tĭ de
gobina Feliks. U kɛle' ki ye:
26 «Min Klod Lisiyas nɛ fuondeh sin uciɛn, gobina Feliks.
27 *Sufmbɛ là cuo' ujɛ wuɔ ki benh bɛ ń ku wɔ nɛ. N cii' u yé
Erom yɔ ma nnɔ nɛ n taa' Sojambɛ ki tĭ fie' wɔ bi'saan. 28 N là
yíe ń bɛnde bi biindeh wɔ bà bo ma nnɔ, nɛ ki taa' wɔ ki jon'
*Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab saan. 29 Bi bun' wɔ tibuur, nɛ n
bɛnde' ki ye bi biindeh wɔ bi'yiko bo nɛ. Ma laa' u tien' nà, nĭ
kpɛ bɛ ń ku wɔ bii bɛ ń pɛkn wɔ. 30 N cii' bi ye *Sufmbɛ kpaan'
iyɛ bɛ ń bɔle kí ku wɔ ma nnɔ nɛ n cère' bi taa' wɔ i ya tàan bo
ki baa' a'saan, ki tɔke' binib bà biindeh wɔ nnɔ ki ye bi'mɔ ń jo
a'saan, kí tĭ tɔke ŋɛ bi biindeh wɔ bà bo.»
31 Tɔ, Sojambɛ nnɔ paan' bi'ciɛn tɔke' bɛ nà nnɔ bo, nɛ ki
taa' Pɔl kuñɔnku ki jon' Antipatis ya du bó. 32 Kutaaku faa' nɛ
Sojambɛ bà cuonh tingi ni nnɔ liɛbe' bi'duku bó, nɛ bitɛnjɛkb
nnɔ gèbre' nin Pɔl ki joh Sesare ya du bó. 33 Bi tĭ baa' ki taa'
kugbɔnku nnɔ ki de' gobina Feliks, nɛ ki taa' Pɔl mɔ ki ŋukn'
wɔ. 34 Gobina nnɔ kaan' kugbɔnku nnɔ ki gben', nɛ ki niire' Pɔl

ki ye «A yé mi lɛ tinfɛnm bɛ yɔ nɛ?» Nɛ Pɔl ye: «N yé Silisi yɔ nɛ.» U cii' u yé Silisi yɔ ma nnɔ, 35 nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Binib bà biindeh ŋɛ nnɔ mɔ baa' ní la, n li cenge a'gbɛr.» Ki cère' u te ubɛr Herod là mɛn' kubɛrduku kùa nnɔ ni, nɛ bi gu wɔ.

24

Sufmbɛ biin' Pɔl

1 Iwien iŋun gèbre', nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn Ananiyas baa' Sesare ya du ni nin *Sufmbɛ ya ciɛnb biba nin lɔya uba bi yih wɔ Tɛtulus. Nɛ bi biin' Pɔl gobina Feliks ya nun bó. 2 Bi yin' Pɔl u baa' nɛ Tɛtulus cin' ki biindeh wɔ ki teh: «Uciɛn Feliks, sin bo nɛ ti ŋmɔbe uñɔkpaan ki tĭ gben' kí ñɛ a laa' miyɛnfuom mà ki tuke' milèbrm ki baa' ti'du wuu ni nnɔ. 3 Ti lɛnh a teh mimɔnm mà uyo kɛ ni'kɛ saan, nɛ ki faareh ŋɛ. 4 Ma yíe ń len kí wuɔke kí ŋaabe a'yɛnm. Nɛn bo, n gbáanh ŋɛ a'nimɔ̀nt bo, á cenge ti'bo waamu. 5 Ti sekn' ki laa' ujɛ wuɔ yé unibiɛrɔ nɛ. U kpĭindeh *Sufmbɛ bà kɛ te uŋɛndun wuu ni nɛ, ki cèreh bi teh fɛnfɛnm. Wɔn nɛ yé licɛkl là pɛ Nasarɛt ya *Yesu ya sɛn bo nnɔ ya ciɛn. 6 U là bikn' wɔ ń kuɔn Uwien ya duku tijɔknt mɔnɔn nɛ ti cuo' wɔ. [Ti là yíe tí bu wɔ tibuur ti'yiko ye ma bo nɛ. 7 Nɛ Sojambɛ ya ciɛn Lisiyas baa' ki lá taa' ufaa ki fie' wɔ ti'saan, 8 ki tɔke' binib bà biindeh wɔ nnɔ ki ye bɛ ń jo a'saan.]* Sin mɔnɔn bun' wɔ tibuur la, a li bɛnde ti biindeh wɔ bà bo.» 9 Sufmbɛ taan' Tɛtulus buñɔbu ki ye u len' tà nɔ tù te nɛ.

Pɔl lienh Feliks ya nun bó wɔ ń fie u'ba

10 Nɛn saan nɛ Feliks yuon' unuɔ ki de' Pɔl usɛn wɔ ń len. Nɛ Pɔl ye: «N bɛn ki ye a ŋuuke udu wuu nĭ tien' ibin yà yɛbe, nɛn bo, n li tɔke ŋɛ n'gbɛmɔ̀nt nin midum. 11 N don' Yerusalɛm bó ki tĭ puke' Uwien ma na gèbre' iwien piik nin ile. A li fre kí niire binib kí liike tù te bii ta te. 12 Nil ŋa laa' n te Uwien ya duku ni bii *Sufmbɛ ya táan ya dur ni bii udu ni niba saan ki findeh nin uba bii ki sureh binib bɛ ń kpre. 13 Ba ń fre kí wuɔn ŋɛ fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ bi biin' nni bà bo. 14 N bɛn nà sɔ ń tɔke ŋɛ: n pɛ *Yesu ya sɛn bo ŋɔ ń li pukeh ti'yaajɛb ya Wien mɔnmɔnm nɛ, nɛ bɛn *Sufmbɛ lienh ki teh usɛn nnɔ ŋa yé sɛnmɔ̀n. N boh nà kɛ kɛle' *yiko ya gbɔnku ni nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛle' nà kɛ nnɔ mɔ nɛ. 15 N ŋmɔbe lidɛndɛnl là nnɔ, bɛn mɔnɔn ŋmɔbe li ya dɛndɛnbaabl nɛ, ki ye Uwien li mɛkre bitɛnkpiib, bà mɔn nin bà bre kɛ. 16 Nɛn bo nɛ n tuu ki ñikndeh n la li ŋmɔbe biil Uwien nin binib saan.

17 «N tien' ibin yà yɛbe ka te Yerusalɛm ni, nɛ ki liɛbe' ní ń lá pu n'du ya jiinb bupaabu, kí tùɔre lituɔrl kí de Uwien. 18 Nɛn saan nɛ bi laa' nni n te uyo wà Uwien ya duku ya luo bo ki

* **24:8** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 6b-8a ŋa te tu'ni.

teh tijɔknt ya ñɛnm ya tuɔrl nnɔ. Ba laa' nni nin nigol, ka laa' n cère' nib mɔ kpre' ma. 19 Ama *Sufmbɛ bà ñɛn' ní Asi ya tinfɛnm bó ní nnɔ, nɛ là laa' nni. Bi bi ŋmɔbe n'bo tigbɛr la, bɛn nɛ bi li baa a'saan kí là biin nni, 20 bii bɛn bà biindeh nni nɔ, bɛ ń tɔke ŋɛ *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' nni tibuur Yerusalɛm ni ma nnɔ bi laa' n'biil li la? 21 Nba la, n là sere' bi'nun bó ma ki wuure' ki len' liñɔbonl là baba ki ye: ‹N teke' ki jin' ki ye Uwien li mɛkre bitɛnkpiib nnɔ bo nɛ ni buh nni tibuur dinnɔ.› »

22 Feliks bɛn *Yesu ya sɛn ya paanm bo ya gbɛr mɔnmɔnm. Nɛn bo nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Liɛbe ní mɛn lidaali liba. Sojambɛ ya ciɛn Lisiyas lá baa' ní la, n li liike ni'gbɛr ya tingi.» 23 Nɛ ki tɔke' Sojambɛ kobk ya ciɛn ki ye wɔ ń li gu Pɔl, ki la li wɔbndeh wɔ isɛn iba ni. U'yaab ye bɛ ń tore wɔ la, u la piendeh bɛ.

24 Iwenkàankɛ gèbre', nɛ Feliks tɔke nin u'po Drusil ki baa' tibuur ni. U'po nnɔ yé Suf nɛ. Feliks sɔn' bɛ ń tĭ yin Pɔl ní wɔ ń lá tɔke bɛ tigbɛr tà li cère bɛ ń teke *Yesu Kristo kí ji ŋɔ bɛ ń cenge. 25 Pɔl te ki lienh ki wɔngeh unil li teh ma kí li cuube nin u li coh u'ba ma bo, kimɛ Uwien li bu binib tibuur ma nnɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' Feliks, nɛ u ye: «Fɛnfɛnnɔ á li fre kí li joh, n lá laa' mifɛnm la, n li liɛbe kí yin ŋɛ.» 26 Feliks daan ki teh nba la Pɔl li de wɔ ilike nɛ. Nɛn bo nɛ u sɔnh ki yih wɔ uyo kɛ bi tɔkeh tigbɛr.

27 Ibinŋmɛn ile gèbre', nɛ gobina wà bi yih wɔ Pɔsiyus Fɛstus nnɔ baa' ki lá lère' Feliks ya lènl. Feliks yíe wɔ ń sɔnge *Sufmbɛ ya yɛnm ma nnɔ nɛ ki dàan' Pɔl juore' ki paake.

25

Pɔl ye ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu u'buur

1 Gobina Fɛstus baa' Sesare ya du ni, ki tien' len iwien ita nɛ ki don' Yerusalɛm bó. 2 U tĭ baa' nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab nnɔ ya sɛnlierb baa' u'saan, ki lá biin' Pɔl, ki gbáan' Fɛstus cɛɛn, 3 ki ye u la yĭe, wɔ ń ñikn kí cère bɛ ń taa Pɔl kí baa Yerusalɛm ni. Kimɛ bi kpaan' iyɛ u we ní la, bɛ ń ku wɔ usɛn ni nɛ. 4 Nɛ Fɛstus tɔke' bɛ ki ye: «Pɔl laan biɛ ki te lipɛkl ni nɛ Sesare ya du ni. Nɛ min mɔnɔn li liɛbe kí kun i tàan yiɛ bo nɛ. 5 U ŋmɔbe libiil la, cère mɛn ni'ciɛnb ń paan n'bo kí tĭ biin wɔ nɛn bó.»

6 Fɛstus lii tien' Yerusalɛm ni iwien iniin bii iwien piik nɛ ki yaan ki liɛbe' Sesare ya du bó. Kutaaku faa' nɛ u kɔn' ki kèle' tibuur ya duku ni ki sɔn' bɛ ń tĭ taa Pɔl ní. 7 Pɔl baa' ma nnɔ nɛ *Sufmbɛ bà ñɛn' ní Yerusalɛm nnɔ guɔn' wɔ, ki biindeh wɔ nĭ bre isɛn yà yɛbe ni, ka ń fre kí wuɔn kí ye bi lienh tà nnɔ tù te. 8 Pɔl yíe wɔ ń fie u'ba nɛ ki len' ki ye: «Ma saa' *Sufmbɛ ya yiko, ka saa' Uwien ya duku, ka bii' ubɛrciɛn Sesa mɔ.»

9 Fɛstus yíe wɔ ń sɔnge *Sufmbɛ ya yɛnm, nɛ ki niire' Pɔl ki
ye: «A yíe á dùo Yerusalɛm bó bɛ ń tĭ bu ŋɛ tibuur tigbɛr tuu bo
n'nun bó-oo?» 10 Nɛ Pɔl jiin' wɔ ki ye: «N li sere ubɛrciɛn Sesa
ya nun bó u'buur ya duku ni nɛ. Bi li bu nni tibuur nɛn saan
nɛ. Sin mɔnɔn bɛn mɔnmɔnm ki ye ma bii' *Sufmbɛ niba. 11 N
bi bii' bii n bi tien' nibonn nà kpɛ mikuum la, ma bi li nuunh
ń ŋmɛre. Ama bi biindeh nni nà bo ŋa yé gbɛmɔ̀nt la, uba ŋa ń
fre kí taa nni kí ŋukn bɛ. Ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu n'buur.» 12 Nɛn
saan nɛ Fɛstus nin u'gbegbierkaab taan' ki liike' tigbɛr nnɔ nɛ
u tɔke' Pɔl ki ye: «A ye ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu a'buur ma nɔ a li
jo wɔn saan nɛ.»

Ubɛr Agripa yíe wɔ ń cenge Pɔl ya gbɛr

13 Iwenkàankɛ gèbre', nɛ ubɛr Agripa nin u'ninsɛ Berenis
tɔke ki baa' Sesare ya du ni, bɛ ń fuonde Fɛstus. 14 Bi tien' len
idɛn ile ma nnɔ nɛ Fɛstus tɔke' ubɛr Agripa Pɔl ya gbɛr ki ye:
«Ujɛ uba te libùol liɛ nɔ, Feliks nɛ là pɛkn' wɔ, u juore' ki te
lipɛkl ni. 15 N là jon' Yerusalɛm uyo wà nnɔ nɛ bitɔtuɔrciɛnb
nin *Sufmbɛ ya ciɛnb baa' ki lá biin' ujɛ bugbɛn ki ye u kpɛ
mikuum nɛ. 16 Nɛ n jiin' bɛ ki ye tinbi Erom yaab ya tentienm
ni, bi biin' unil la, ti tĭ ń kòle' wɔn nin binib bà biindeh wɔ
nnɔ nɛ, wɔ ń cii bi biindeh wɔ bà bo, kí cère u'mɔ ń len u li len
ma kí fie u'ba. Ta ń dɛre nil ya tubl ka kpiɛ' ki bun' wɔ buur.
17 N tɔke' bɛ nnɔ, nɛ bi baa' ní. Kutaaku faa' ma, ma taande',
n kɔn' ki kèle' tibuur ya duku ni nɛ, ki sɔn' bi tĭ taa' ujɛ nnɔ ní.
18 Nɛ binib bà biindeh wɔ nnɔ fii' ki sere' ki guɔn' wɔ ki biindeh
wɔ. Min maaleh ki teh bi li biin wɔ nibonn nà bo nnɔ li bre ki
tĭ kɛnde' nɛ, ama na te nnɔ. 19 N laa' bi findeh nin wɔ nà bo
nnɔ, yé bi'Wien bo ya paanm ya gbɛr nɛ nin ujɛ wà bi yih wɔ
*Yesu u kpo' ŋɔ Pɔl lienh ki teh u fuobe nnɔ ya gbɛr nɛ. 20 Ma
là bɛn n li tien ma tigbɛr nnɔ. Nɛ n niire' Pɔl ki ye u yíe wɔ ń jo
Yerusalɛm bɛ ń tĭ bu wɔ tibuur tigbɛr nnɔ bo nɛn bó-oo? 21 Ama
u ye ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu u'buur. Nɛn bo nɛ n cère' u te lipɛkl
ni, kí tĭ baa lidaali là n li cère bɛ ń taa wɔ kí jo ubɛrciɛn saan.»

22 Nɛ ubɛr Agripa tɔke' Fɛstus ki ye: «Min mɔnɔn bi yíe ń
cenge ujɛ bugbɛn bó.» Nɛ Fɛstus tɔke' wɔ ki ye: «Wenli a li wun
cenge u'bó.»

23 Kutaaku faa' nɛ ubɛr Agripa nin Berenis baa'
binikpɛkpiɛkb ya baam, ki tɔke nin sojambɛ ya ciɛnb nin
udu nnɔ ni ya ciɛnb, ki lá kɔn' kuduciɛnku kùa ubɛr teknh
binib ku'ni nnɔ ni. Nɛ Fɛstus sɔn' bi taa' Pɔl ní. 24 Nɛ ki len' ki
ye: «Ubɛr Agripa nin ninbi bà kɛ te nin tɛ niɛ saan nɔ, ni likeh
ujɛ wà nɔ, *Sufmbɛ kɛ là baa' n'saan Yerusalɛm ni, ki tí baa'
niɛ saan mɔ, ki là wuureh ki teh na kpɛ wɔ ń ji li fuobe. 25 Min
ya bùol ma laa' u tien' nà nĭ kpɛ kuum; ama wɔn nin u'yul ye
ubɛrciɛn nɛ li bu u'buur ma nnɔ, nɛ n ye nĭ mɔn ń jon wɔ nɛn

bó nɛ. 26 N yíe ń kɛle kugbɔnku kí de ubɛrciɛn kí tɔke wɔ Pɔl ya
gbɛr nɛ, ka bɛn n li cinbe kí kɛle kí kun nà bó, nɛn bo nɛ n taa'
wɔ ki sien' ni'nun bó. N cinbe ki sien' wɔ sin ubɛr Agripa ya
nun bó nɛ, á niire wɔ u'gbɛr nnɔ te ma bo, ŋɔ n bɛnde' n li kɛle
kí kun nà bó. 27 Kimɛ n maale' ki ye nà mɔn ń cère bɛ ń taa'
lipɛkl ya nil kí jo Ubɛrciɛn saan ka tɔke' bi biin' udaan nà bo.»

26

Pɔl len' wɔ ń fie u'ba Agripa ya nun bó

1 Tɔ, ubɛr Agripa tɔke' Pɔl ki ye: «A ŋmɔbe usɛn á len kí fie
a'ba.»
Nɛ Pɔl yuon' unuɔ ki cin' ki tɔkeh ki teh: 2 «Ubɛr Agripa,
n'yɛnm sɔnge cɛɛn nin n laa' usɛn dinnɔ wuɔ ma ń len a'nun
bó kí fie n'ba *Sufmbɛ biin' nni mibiinm mà kɛ nnɔ ni. 3 N bɛn
ki ye a bɛn *Sufmbɛ ya tentienm kɛ, ki bɛn bi findeh nin tɔb nà
bo. Nɛn bo nɛ n gbáanh ŋɛ á duɔn a'yɛnm kí li cengeh n li len
kí ye bà.

4 «*Sufmbɛ kɛ bɛn n là te ma n'nacenfɛ̀nm ni. Bi bɛn haali
micincinm n là fuobe ma bo n'du ya nib ni nin Yerusalɛm ni.
5 Bi bɛn nni nǐ wuɔke' ki ye n yé Farisiɛnmbɛ ya cɛkl yɔ nɛ. Li ya
cɛkl nɛ boh Moyis ya yiko mɔnmɔnm ki cɛn' icɛktɔ. Bi yíe la, bi
li fre kí kun imɔ̀n. 6 N ŋmɔbe lidɛndɛnl Uwien là pùon' lipuonl
là ki de' ti'yaajɛb nnɔ bo nɛ. Nɛn bo nɛ bi buh nni tibuur dinnɔ.
7 Tinbi *Sufmbɛ ya baamul piik nin ile nnɔ kɛ pukeh Uwien
ñɔnku nin wien ni, nɛ ki daan ki ye Uwien li tien u'puonl nnɔ.
Ubɛr Agripa, li ya dɛndɛnl bo nɛ *Sufmbɛ biindeh nni. 8 Ninbi
Sufmbɛ, bɛ bo nɛ na teke' ki jin' ki maaleh ki teh Uwien ŋa ń
mɛkre tɛnkpiib-i? 9 Min mɔnɔn là maaleh ki teh nǐ kpɛ, nǐ tuo'
la, ń ñɛ isɛn kɛ kí saa Nasarɛt ya *Yesu ya yel nɛ. 10 N là teh
nnɔ nɛ Yerusalɛm ni. Min nin n'yul là coh Uwien ya nib nɛ ki
tǐ pɛkndeh, kí ñɛ bitɔtuɔrciɛnb de' nni usɛn wà nnɔ bo. Bi là ye
bi li ku bɛ la, n'mɔ se bi'ciɛk bó nɛ. 11 Uyo kɛ n là joh *Sufmbɛ
ya táan ya dur ni nɛ ki tǐ jɛ̀ndeh Uwien ya nib, ki wɔbndeh bɛ
bɛ ń suke wɔ. N'benku ni là piebe' bi'bo ki gbien', nɛ n joh idu
yà ŋa te *Sufmbɛ ya tinfɛnm ni bó, ki tǐ jɛ̀ndeh bɛ.»

Pɔl tɔke' u teke' Yesu ki jin' ma bo
(Itùon 9:1-19; 22:6-16)

12 «Nnɔ nɛ lidaali liba bitɔtuɔrciɛnb de' nni usɛn ń jo kí tǐ cuo
binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te Damas ya du ni nnɔ. 13 Ubɛr
Agripa, n là te usɛn ni ki joh Damas bó ma nnɔ, kuwensiiku ya
yo nɛ n laa' kuwenwenku kuba ñɛn' paaki bó ní ki windeh ki
cɛn' uwien, ki wende' ki yile' min nin n'tɔntɔknlieb bo. 14 Ti'kɛ
lu' tingi ni, nɛ n cii' uniɛke uba bó u len' *Sufmbɛ ya lenm ni
ki ye: ‹Sɔl, Sɔl, bɛ tien' a jɛ̀ndeh nni? Nǐ bre a'bo nin á mɔ̀ nin
Uwien.› 15 Nɛ n niire' wɔ ki ye: ‹Yonbdaan, a yé u lɛ daan nɛ?›

Nɛ u tɔke' nni ki ye: ‹Min *Yesu nɛ, a jèndeh min nɛ. 16 Fii kí
sere, kimɛ n baa' a'saan, ki gènde' ŋɛ á sɔn n'tuonl nɛ, kí li yé n
cère' a laa' tibont tà nɔ nin n lá li cère á lɛ tà nnɔ ya mɔ̀nkunl.
17 N sɔnh ŋɛ *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ saan nɛ. N li
cère bi la fre kí tien ŋɛ niba. 18 Tì wende bi'nun bó, kí ñɛn bɛ
licinñunl ni, kí cère bɛ ń li te kuwenwenku ni, kí fie bɛ *Satan
ya nuɔ ni, kí taa bɛ kí ŋukn Uwien, ŋɔ Uwien ń fère bɛ bi'biɛre,
kí de bɛ lifaal là Uwien li de lɛ̀ binib bà teke' min *Yesu ki jin'
ki yé u'yaab nnɔ.› »

Pɔl tɔke' u teke' Yesu ki jin' ki sɔn' itùon yà

19 «Tɔ, ubɛr Agripa, kí ñɛ nɛn daali ma, ma yïe' udaan wà
len' nni paaki bó tidɛknt yaam nnɔ ya ñɔbu bó. 20 N kpiɛ' ki
tɔke' Damas ya du ya nib nɛ Uwien ya gbɛr, ki tuɔn' Yerusalɛm
yaab nin Sude ya tinfɛnm kɛ yaab nin bà ŋa yé Sufmbɛ. N
tɔke' bɛ ki ye bɛ ń lèbre bi'tetem kí paan Uwien ya sɛn bo kí
sɔn itùon yà wɔngeh ki teh bi mɔnbe ki lèbre' bi'tetem. 21 Nɛn
bo nɛ *Sufmbɛ cuo' nni Uwien ya duku ya luo bo, ki nuunh bɛ
ń ku nni. 22 Ama Uwien pi n'bo haali nin dinnɔ, nɛ ki cère' n
yé u'mɔ̀nkunl mubumu nin biciɛnb kɛ ya nun bó. Ma tɔkeh
tuba ki kɛnde' *Uwien ya ñɔbonsɔknb nin Moyis là len' ki ye
tà li tien nnɔ. 23 N tɔkeh ki teh Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo lì bi
li ji ijɛnd nɛ, kí li yé unil wà li kpiɛ kí mɛkre bitɛnkpiib ni, kí li
wɔngeh *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ Uwien ya wenwenku.»

24 Pɔl lienh wɔ ń fie u'ba ma nnɔ, nɛ Fɛstus len' ufaa bo ki ye:
«Pɔl, a yé uwaar nɛ. A'bɛnciɛnm nɛ cère' a waare'.» 25 Nɛ Pɔl
jiin' wɔ ki ye: «Uciɛn Fɛstus, ma yé waar. N lienh tigbɛmɔ̀nt nɛ,
na yé waarlenm. 26 Ubɛr Agripa bɛn tigbɛr nnɔ. Nɛn bo nɛ n
laa' lifɛ̀l ki lienh u'nun bó. N bɛn ki ye tigbɛr nnɔ tuba ŋa luɔn'
wɔ, kimɛ tigbɛr nnɔ ŋa là tien' bɔlm ni. 27 Ubɛr Agripa, a teke'
*Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' nà nnɔ ki jin'-ii? N bɛn ki ye a
teke' ki jin'.»

28 Nɛ Agripa niire' Pɔl ki ye: «Nì sïen' waamu nɛ á sure nni
ń tien Kristo yɔ.» 29 Nɛ Pɔl ye: «N kàareh Uwien tuo' la, nĭ
yé fɛnfɛnnɔ bii uyo uba nɛ la, sin nin binib bà kɛ cengeh n'bó
nnɔ, ń tien *Kristo yaab tɛn min nɛ. Ama ma yíe bɛ ń lòle nɛ
tikudɔkr tɛn min».

30 Nɛ ubɛr Agripa nin gobina Fɛstus nin Berenis nin binib
bà kɛ te kuducɛnciɛnku kùa ubɛr teknh binib ku'ni nnɔ fii',
31 ki ñɛh nɛ ki tɔkeh tɔb ki teh: «Ujɛ wuɔ ŋa tien' nà kpɛ kuum
bii pɛkl.» 32 Nɛ Agripa tɔke' Fɛstus ki ye: «Ujɛ bugbɛn ŋa bi ye
ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu u'buur la, ti bi li fre kí wiɛ wɔ.»

27

Bi taa' Pɔl ki bure' Erom ya du bó

1 Tɔ, bi tɔke' ki ye ti li jo Itali bó ma nnɔ, nɛ bi taa' Pɔl
nin lipɛkl ya nitɔb ki de' Sojambɛ kobk ya ciɛn uba bi yih wɔ
Juliyus. U te sojacɛkl là ni nnɔ ya yel si «Ubɛrciɛn ya Sojambɛ
nɛ.» 2 Buñɛrciɛnbu buba là te ki yé Adramiti ya du ya ñɛrbu, ki
joh Asi ya tinfɛnm bó, nɛ ti kɔn' bù ki bure'. Tinbi nin ujɛ uba
nɛ là tɔke bi yih wɔ Aristak. U yé Maseduɔnn ya tinfɛnm ya
nil nɛ, ki kɔ Tesalonik ya du ni. 3 Kutaaku faa' nɛ ti baa' Sidɔn
ni. Sojambɛ ya ciɛn Juliyus ŋuuke Pɔl nin tinimènt ma nnɔ nɛ
ki cèbe' wɔ, wɔ ń jo u'jɔtieb saan bɛ ń tĭ teke wɔ kucènku. 4 Ti
siere' ni'saan ki joh, kutafaaku tobreh tɛ ma nnɔ, nɛ ti likn' Ciip
ya dekl ki nuɔn lè, 5 ki tĭ puore' miñunciɛnm mà nuɔn Silisi
nin Panfili ya tinfɛnm nnɔ, nɛ ki tĭ baa' Lisi ya tinfɛnm ya du
uba ni bi yih wù Mira. 6 Nɛn saan nɛ Sojambɛ ya ciɛn nnɔ laa'
Alɛksandri ya du ya ñɛrciɛnbu buba, bù joh Itali ya du bó, nɛ
u cère' ti kɔn' bun.

7 Ti là tien' iwenkàankɛ nɛ ki jènjèndeh ki tĭ nɛkn' Kinid
ya du. Ti'ñɛrbu là joh sosuo nɛ, kimɛ kutafaaku là tobreh tɛ
nɛ, nɛ ti wiɛ' ti bi cuube nà bó nnɔ, ki cubn' Salomone ki tĭ
linde' Krɛt ya dekl, ki nuɔn lè. 8 Ti kpàakeh miñunciɛnm nnɔ
nin ijɛnd nɛ, ki ŋmɔŋmɔbe ki tĭ baa' libùol liba saan bi yih lè
«ñɛrsienbòmɔnmɔnl», ni'saan ŋa fɔke nin Lase ya du.

9 Ti wuɔke' usɛn ni nɛ *Sufmbɛ ya ñɔlòle ya yo tĭ gèbre'. U
ya yo gèbre' la, uñɛrkure ji ŋmɔbe kinunbɔnk nɛ. Nɛn bo nɛ
Pɔl gbiere' bɛ ki ye: 10 «N'jɔtiebɛ, n likeh ma nɔ, ti biɛ ki joh nin
buñɛrbu buu la, kinunbɔnk li tu tɛ, nɛ na yé buñɛrbu baba nɛ
li saa ituk ń ñɛnde, tinbi binib mɔnɔn te len.» 11 Ama Sojambɛ
ya ciɛn nnɔ du uñɛrdaan nin uñɛrkurl bo ki cɛn' Pɔl len' nà nnɔ.
12 Nɛ ñɛrsienbùol nnɔ mɔ ŋa mɔn nil ń li te ni'saan tiwɔrciɛnt
ya yo ma nnɔ, bà yɛbe ye nĭ mɔn bɛ ń bure nɛ, nĭ tuo' la, bɛ
ń baa Krɛt ya ñɛrsienbùol bi yih ni'saan Feniks. Nɛrsienbùol
nnɔ ŋmɔbe kɔkɔbùon ile nɛ. Liba te nintuɔli bó ugɛn bó, litɔl te
nintuɔli bó ujie bó. Bi yíe tiwɔrciɛnt nnɔ ya yo kí lɛ bi te nɛn
saan nɛ.

Kutafaabiiku fii' miñunciɛnm bo

13 Kutafaaku kuba ñɛn' ugɛn bó ní, ka faa nɛ bi ye bi bi
maale' nà nnɔ li tuo, nɛ ki lore' buñɛrciɛnbu nnɔ ki bure',
ki kpàakeh Krɛt ya dekl. 14 Ama bi bure' ma, na taande' nɛ
kutafaabiiku kuba fii' lidekl nnɔ bó ní ki yile' bi'bo bi yih
kù «Lɛnpuoli ya jie bó ya tafaaku». 15 Kutafaaku nnɔ yile'
buñɛrbu nnɔ bo ma nnɔ bua ji li fre kí tuobe kù. Kù pe' tɛ ki
cɔn', nɛ ti cère' buñɛrbu nnɔ paan' ku'bo. 16 Ti jojoh ki tĭ likn'
lidekl liba, bi yih lè Koda, nɛ ki ñikn' ki yuure' ti'ñɛrciɛnbu
dĭɛh buñɛrwawaabu bùa nnɔ 17 ki kpĭen' buciɛnbu ni. Nɛ
biñɛrkurb taa' iŋmi ki lòle' ki pònpòn' ki cuo' buciɛnbu nnɔ ya
tingi. Bi là fɛnge nba la, buñɛrbu nnɔ li tĭ yèke litɛngbil là bi

yih lɛ̀ Sirt * nnɔ nɛ. Nɛn bo nɛ bi taa' nà co buñɛrciɛnbu bù la joh tontonm nnɔ ki jɔn' bu'bo ki cùun' miñunm ni, ki cère' bù paan' kutafaaku bo. 18 Kutaaku tí faa' ki laa' kutafaaku biɛ ki joh ki faa, ki jèngeh buñɛrciɛnbu, nɛ bi ñɛn' ituk iba ki wiɛ' miñunm ni. 19 Wienta daali nɛ biñɛrkurb ñɛn' buñɛrciɛnbu bugbɛn ya wɛnt tuba mɔ ki wiɛ' miñunm ni. 20 Ti tien' idɛn yà yɛbe ka laa' wien, ka laa' ŋmaabii mɔ. Kutafaaku nnɔ lǐ biɛ ki faa nɛ. Ta ji daan ki ye ti li ŋmɛre.

21 Tɔ, nǐ wuɔke' binib bà te buñɛrciɛnbu ni nnɔ ŋa jin' niba. Nɛn saan nɛ Pɔl fii' ki sere' bi'nun bó ki tɔke' bɛ ki ye: «N'jɔtiebɛ, ni bi là tuo' n'ñɔbu bó, ka siere' Krɛt ya dekl ni la, kinunbɔnk kiɛ ŋa bi li tu tɛ, tibont mɔ ŋa bi li ñɛnde. 22 Fɛnfɛnnɔ wuɔ n gbáanh nɛ nɛ, cuo mɛn ni'ba kimɛ ni'ni uba ŋa ń kpo, buñɛrbu baba nɛ li saa. 23 N yé Uwien ya nil nɛ, nɛ ki pukeh wɔ. Kuñɔnku kuu nɔ u sɔn' u'tond uba n'saan, 24 u lá tɔke' nni ki ye: ‹Pɔl, la sɛn jɛwaanbu. A lǐ li sere ubɛrciɛn Sesa ya nun bó nɛ. Uwien li juoke ŋɛ kí cère binib bà kɛ te nin ŋɛ buñɛrciɛnbu ni nnɔ ń ŋmɛre.› 25 Nɛn bo, n'jɔtiebɛ, cuo mɛn ni'ba. N teke' Uwien ki jin' ki du ki ye u li tien u tɔke' nni nà nnɔ. 26 Ama kutafaaku li tuke tɛ kí tǐ gbèn lidekl liba.»

27 Tɔ, piik nin ñɔnkunan sɔ, kutafaaku tuke tɛ ti te Adriyatik ya ñunciɛnm bo. Nǐ tǐ tuo kuyɔku nɛ biñɛrkurb maale' ki ye ti nɛkn' liwɛl liba nɛ. 28 Bi yíe bɛ ń bikn kí liike miñunm nnɔ ñɔ ki kpɛ ma bo, nɛ ki taa' uŋmi ki lòle' likuluɔnl liba ki wiɛ' miñunm ni ki bikn' ki laa' nǐ kpɛ mɛta pita nin ulole nɛ. Ti jɛnde' ki pukn', nɛ bi tí bikn' ki laa' mɛta pile nin uniin. 29 Bi fɛnge nba la, buñɛrciɛnbu nnɔ la tǐ yèke itɛn nɛ. Nɛn bo nɛ bi lòle' ikuluɔn inan ki jɔn' buñɛrbu nnɔ ya puoli ki cuo' bù ki sien', ki tureh kutaaku ń faa kí tu bɛ. 30 Biñɛrkurb nnɔ nuunh bɛ ń lɔkre kí ñɛ buñɛrciɛnbu nnɔ ni ma nnɔ nɛ ki jiin' buñɛrwawaabu nnɔ ki pùkn' miñunm bo, ki nɛn' ki ye bi joh bɛ ń tǐ lòle ikuluɔn nɛ kí jɔn buñɛrciɛnbu nnɔ ya nun bó. 31 Nɛ Pɔl tɔke' sojambɛ nin bi'ciɛn ki ye: «Binib biɛ ñɛn' buñɛrbu buu ni la, na ń ŋmɛre» 32 Nɛn saan nɛ sojambɛ cere' iŋmi yà lùo buñɛrwawaabu nnɔ, ki cère' bù bure'.

33 Nǐ wendeh pǐpǐ nɛ Pɔl gbáan' bi'kɛ bɛ ń ñikn kí ji tijier, nɛ ki ye: «Dinnɔ wuɔ nɔ nǐ tien' iwien piik nin inan sɔ, ni te iyɛnbɛn ni ka jinh niba. 34 Nɛn bo ñikn mɛn kí ji tijier, kimɛ nǐ li tore nɛ ní ŋmɛre. Ni'ni uba mɔnɔn ya yul ŋa ń gàare» 35 Pɔl len' ki gben', nɛ ki taa' kpɔnɔ, ki faare' Uwien bi'kɛ ya nun bó, ki kuɔ' ki cin' ki ŋmɔnh. 36 Nɛn saan nɛ bi'kɛ cuo' bi'ba ki mɔ jin' tijier. 37 Ti là te binib kobiile nin pilole nin biluob nɛ buñɛrciɛnbu nnɔ ni. 38 Bi'kɛ jin' ki gbo', nɛ ki ñɛn' tijier tà te buñɛrbu ni nnɔ ki wiɛ' miñunm ni ŋɔ bù ń yuɔke.

---

* **27:17** Litɛngbil là bi yih lɛ̀ Sirt nnɔ te Libi ya ñunciɛnm ni nɛ, ka fɔke nin ñungbaal.

39 Uwien puɔ' uyo wà nnɔ, biñɛrkurb ŋa bɛnde' bi te nà saan,
ama bi laa' lijaal liba miñunciɛnm ya gbaal. Nɛ bi ye nǐ tuo' la,
bi li cère buñɛrciɛnbu nnɔ ń tǐ ñɛ nɛn saan nɛ. 40 Nɛ ki cere'
ikuluɔn nnɔ ya ŋmi, ki cère' ǐ juore' miñunm ni. Nɛ ki lore'
tiñɛkurlɛnbɛnt ya ŋmi, ki taa' kukpɛlciɛku kuba ki jɔn' buñɛrbu
ya nun bó paaki, ki cère' kutafaaku tureh bɛ ki cuube miñunm
nnɔ ya gbaal. 41 Bi tǐ lɛke' litɛngbil liba bo miñunm linde' lè.
Buñɛrbu don' li'bo, nɛ liñɛryul bubn', bua ji li fre kí jo. Nɛ
iñungbegbel fih ki yèkreh ufaa bo ki wieleh buñɛrbu nnɔ ya
juul bó.
42 Sojambɛ nnɔ maale' ki ye bi li ku lipɛkl ya nib nnɔ nɛ ŋɔ
uba la wo kí ñɛ kí sɛn kí ŋmɛre. 43 Ama sojambɛ ya ciɛn nnɔ
yíe wɔ ń ŋmiɛn Pɔl, nɛ ka tuo' bɛ ń tien bi maale' nà nnɔ, nɛ ki
ye bà freh ki woh nnɔ ń kpiɛ kí maabe kí lu miñunm ni, kí wo
kí puore. 44 Bà sǐen' nnɔ mɔ ń cuo idɔyɛk bii iñɛryɔyɔl kí puore.
Bi tien' nnɔ nɛ bi'kɛ puore' caabu.

28

Pɔl te Malt ya dekl bo

1 Ti ñɛn' miñunm nnɔ ni ma nnɔ nɛ bi tɔke' tɛ ki ye bi yih
lidekl nnɔ Malt nɛ. 2 Lidekl nnɔ ya nib tien' tɛ tinimɔ̀nt cɛɛn.
Utaa cin' ki niih, tiwɔr te ma nnɔ, nɛ bi sɛ̀re' umu ki cère' ti'kɛ
jebe' wù. 3 Pɔl wore' tidɔbikuont, ki lá kpǐen' umu ni. Umu nnɔ
ya wɔl cère' uwɛ ñɛn' tidɔbri nnɔ ni, ki kɛ̀re' Pɔl ya nuɔ ki juore'
ki juɔn. 4 Lidekl nnɔ ya nib laa' uwɛ juɔn Pɔl ya nuɔ bo ma nnɔ,
nɛ ki tɔkeh tɔb ki teh: «Ujɛ wuɔ lǐ yé unikul nɛ. U ŋmɛre' ka
kpo' miñunciɛnm ni, ama ti'bul wà cuube nnɔ ŋa ń cère wɔ ń
li fuobe.» 5 Nɛn saan nɛ Pɔl gbɛ' uwɛ nnɔ, u lu' umu ni ka cii'
u'luol bó. 6 Bi maaleh ki teh nǐ li duun nɛ, bii Pɔl li kpo i ya
tàan bo nɛ. Bi lilikeh nǐ tǐ wuɔke', bi laa' bonn ŋa tien' wɔ, nɛ bi
liɛbe' ki maale' ki ye u yé ubul nɛ.
7 Tɔ, lidekl nnɔ ya ciɛn uba là te bi yih wɔ Publiyus. U'kpàabu
ŋa fɔke nin ti te nà saan nnɔ. Nɛ u teke' tɛ iwien ita, ki cɛ̀nde' tɛ
tɛn ti yé u'jɔtieb nɛ. 8 Publiyus ya baa dɔ ki bun, u'gbɛnɛnt ton,
u juh misɛ̀m. Pɔl jon' u dɔ nà saan nnɔ, ki tǐ taa' u'nuɔ ki paan'
u'bo ki kàare' ki de' wɔ, nɛ u faake'. 9 Pɔl tien' nnɔ ma nnɔ, nɛ
biwiɛntɔb bà te lidekl nnɔ bo nnɔ baa' u'saan, nɛ u cère' bi'mɔ
faake'. 10 Binib nnɔ seln' tɛ cɛɛn. Ti ye tí siere uyo wà nnɔ, nɛ
bi pun' tɛ nà kɛ ciɛke tɛ.

Pɔl baa' Erom ya du ni

11 Ti là tien' ni'saan iŋmaale ita nɛ, ki yaan ki kɔn' Alɛksandri
ya ñɛrciɛnbu buba ki bure' bù ŋmɔbe ibuleb* ya nɛnnɛnku.

* **28:11** Ibuleb nnɔ yé Grɛkmbɛ ya bule ya yel nɛ. Bi là maaleh ki teh yin nɛ gu
biñɛrkurb miñunciɛnm bo. Bi yih ibuleb nnɔ ya liba Kastɔr, ki yih li'tɔ mɔ Polus.

Buñɛrciɛnbu nnɔ là juore' ni'saan tiwɔrciɛnt ya yo nɛ. 12 Ti tĩ
baa' Sirakus ya du ni, ki tien' len iwien ita, 13 nɛ ki ñɛn' len'
ki nɔn' miñunciɛnm, ki tĩ baa' Lɛjiyo ya du ni. Kutaaku faa',
kutafaaku kuba fii' ugɛn bó ní, nɛ ti taa' iwien ile ki baa' Pusɔl
ya du ni. 14 Ti laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya biba len,
nɛ bi gbáan' tɛ tí tien bi'saan iwien ilole. Ti tentien' nnɔ nɛ ki tĩ
baa' Erom ya du ni. 15 Binib bà teke' ki jin' ki te Erom ya du ni
nnɔ cii' ti we ní nɛ ki tuobe' tɛ usɛn bó. Biba tĩ tuobe' tɛ Apiyus
ya daak saan nɛ, bitɔb mɔ tĩ tuobe' tɛ Ticɛndur tuta saan. Pɔl
laa' bɛ ma nnɔ, nɛ ki faare' Uwien, nɛ u'gbɛnɛnt saake'. 16 Ti tĩ
baa' Erom ya du ni ma nnɔ, nɛ bi de' Pɔl u'duku u'ba, ki cère'
soja uba gu wɔ.

Pɔl tɔke' Erom yaab Uwien ya gbɛr

17 Iwien ita gèbre', nɛ Pɔl yin' *Sufmbɛ ya ciɛnb, bi taan', nɛ
u tɔke' bɛ ki ye: «N'yaabɛ, ma tien' ti'du ya nib bonn, ka saa'
ti'yaajɛbok liba. Ama bi cuo' nni Yerusalɛm ni nɛ, ki taa' nni ki
ŋukn' Erom yaab. 18 Bi bun' nni tibuur ki laa' ma ŋmɔbe biil,
nɛ bi yíe bɛ ń taa nni kí wiɛ, kimɛ ba laa' n tien' nà nĩ kpɛ bɛ ń
ku nni. 19 Ama *Sufmbɛ ŋa tuo' bɛ ń wiɛ nni ma nnɔ nɛ cère' n
len' ki ye ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu n'buur. Na yé n yíe ń biin n'bol
ya nib nɛ. 20 N yin' nɛ ń lá wuɔn nɛ tu ya gbɛr nɛ. Tinbi Israyɛl
yaab là ŋmɔbe lidɛndɛnl là nnɔ bo nɛ bi lòle' nni tikudɔkr.»

21 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Sude ya tinfɛnm ya nib ŋa kɛle' a'gbɛr
gbɔnku ni ki de' tɛ. Ti'yɔ uba mɔ ŋa ñɛn' ni'bó ní, ki lá tɔke' tɛ
a'gbɛr bii ki len' tigbɛbiɛrt tuba a'bo. 22 Ama ti yíe tí cii a'ñɔbu
ni nɛ sin bugbɛn maaleh ki teh bà, kimɛ ti bɛn ki ye idu kɛ ni,
binib ŋa tuonh a'cɛkl ya gbɛr.»

23 Nɛ bi sien' lidaali là bi li liɛbe ní Pɔl saan. Ni'daali, nɛ
bi baa' u te nà saan nnɔ, ki yɛbe cɛɛn. Pɔl cin' kutɛnŋaaku
nɛ ki tɔkeh Uwien ya bɛl ya gbɛr ki tĩ baa' kutaajuɔku. U
ñĩikeh Moyis nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle' nà *Uwien
ya gbɔnku ni nnɔ bo nɛ, ki tɔkeh bɛ *Yesu ya gbɛr ki ñikndeh
bɛ ń tuo tù. 24 Bi'ni biba tuo' tù, nɛ bitɔb yĩe' ka teke' tù ki jin'.
25 Bi tĩ siereh ka cii' tɔb bó ma nnɔ, nɛ Pɔl len' liñɔbonl liba ki
ye: «*Mifuoñaanm là cère' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi tɔke'
ni'yaajɛb tigbɛr tà nnɔ yé tigbɛmònt nɛ. 26 Mĩ là ye: ‹Li joh ki tĩ
tɔke Israyɛl yaab kí ye:
Ni li tùɔre kí cenge ama na ń cii ni'tingi,
ni li tùɔre kí liike ama na ń lɛ,
27 kimɛ binib nnɔ ya yul faa nɛ,
bi kpɛ' bi'tub nɛ,
ki pi' bi'nun,
ka yíe bi'nun ń lɛ,
ka yíe bi'tub ń cii,
ka yíe bɛ ń bɛnde ni'tingi bi'yɛnm ni,

ka yíe bɛ ń lèbre bi'tetem ŋɔ ń buu bɛ.› »
28 Nɛ Pɔl tí tɔke' bɛ ki ye: «Bɛnde mɛn kí ye Uwien sɔn' nni bà
ŋa yé *Sufmbɛ saan nɛ ń tĭ tɔke bɛ miŋmiɛnm ya gbɛr. Bɛn li
cengeh tù.»
29 [Pɔl len' nnɔ ma nnɔ, nɛ *Sufmbɛ nnɔ siere' ki findeh nin
tɔb ki gbiekeh.]†
30 Pɔl tien' ibinŋmɛn ile nɛ ki te kuduku kùa u paanh ku'bo
nnɔ ni, ki teknh bà kɛ bàareh u'saan nnɔ. 31 U tɔkeh binib
Uwien ya bɛl ya gbɛr nin Yonbdaan *Yesu Kristo ya gbɛr, ki
ŋmɔbe lifɛ̀l ki lienh, nɛ uba ŋa piendeh wɔ.

† **28:29** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 29 ŋa te tu'ni.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de' Erom yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Yesu ya tond Pɔl nɛ kɛle' kugbɔnku kuu nɔ. U yé Suf nɛ, ki maa' Tars ya du ni. U là bɛn Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ya gbɛr mɔnmɔnm nɛ, ki yé Farisiɛn, ka sè yiko ya gbɛr bo. U là jèndeh Kristo yaab cɛɛn nɛ. Nɛ ki tí lá joh Damas bó wɔ ń tĭ jènde ni'mɔ bó yaab. Kristo jiɛ' wɔ usɛn, ki tien' wɔ u'yɔ, nɛ u ji tɔkeh binib wɔn Kristo ya gbɛr.

Pɔl ya sɛn ya jom nta bo nɛ u kɛle' kugbɔnku kuu ki de' Erom yaab. Bi'ni biba là teke' Kristo ki jin' ka yé Sufmbɛ. Ama Sufmbɛ bà teke' Kristo ki jin' ki juore' ki pɛ yiko bo ya biba lienh ki teh bà ŋa yé sufmbɛ nnɔ mɔ li boh yiko nnɔ nɛ. Nɛn bo nɛ Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu nɔ.

Kí cin liyul 1 kí tĭ baa iyul 8, Pɔl ye unisaal kɛ yé ubiɛrdaan nɛ. Nɛ yiko ŋa ń fre kí ñɛn nil biɛre ni. Ama unil kɛ li ŋmɛre kí ñɛ mitekjim nin Mifuoñanm ya torm bo nɛ.

Kí cin iyul 9 kí tĭ baa 11, Pɔl kɛle' Uwien ya nib Israyɛl yaab nin Kristo yaab ya gbɛr nɛ. Kristo yaab ya tekjim te tɛn busubu nɛ. Bu'ñaan cin' Sufmbɛ ya bùol nɛ. Ama na yé Sufmbɛ kɛ nɛ teke' Kristo ki jin'. Nin nɛn kɛ ŋɔ Uwien biɛ ki yíe bɛ nɛ ki yih bɛ u'yaab.

Kí cin iyul 12 kí tĭ baa 15, Pɔl wuɔn' binib li pukeh Uwien ma bo nin bi li ŋmɛ nin tɔb ma bo, ki sure' bà ya tekjim faa bɛ ń li ciih ki dienh bà ya tekjim ŋa faa nnɔ. U tĭ fɔre' nin ifuonde nɛ (liyul 16).

Ifuonde

1 Min Pɔl nɛ kiɛh nɛ kugbɔnku kuu. N yé *Yesu Kristo ya tonsɔnl nɛ. Uwien nɛ yin' nni ń li yé Yesu Kristo ya tond, ki gènde' nni ń li kpaandeh wɔn Uwien ya gbɛmɔnmɔnt. 2 Uwien là pùon' tɛ ti ya gbɛmɔnmɔnt nɛ haali uyoyo, ki cère' u'ñɔbonsɔknb kɛle' tù u'gbɔnku ni. 3 Tù lienh u'Bijɛ bo nɛ. U tien' u'ba unisaal nɛ bi maa' wɔ *Dafid ya lontunku ni. 4 Ama *Mifuoñaanm bo nɛ Uwien wuɔn' ki ye u yé u'Bijɛ ki cère' u ŋmɔbe mituɔm kí ñɛ u'mɛkrm bitɛnkpiib ni bo. Wɔn nɛ yé *Yesu Kristo ti'Yonbdaan. 5 Wɔn bo nɛ n laa' mijuokm ki yé u'tond, ŋɔ u'yel bo ń li tɔkeh inibol kɛ ki teh bɛ ń teke wɔ kí ji, kí li boh wɔ. 6 Ni'mɔ te inibol nnɔ ni nɛ, kimɛ *Yesu Kristo yin' ni'mɔ nɛ. 7 N kiɛh kugbɔnku kuu ń de ninbi bà kɛ te Erom ya du

ni Uwien yíe nɛ, ki yin' nɛ ki tien' u'yaab nnɔ nɛ. Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pəl nuunh wɔ ń jo kí tì fuonde Kristo yaab bà te Erom ni nnɔ

8 Micincinm n li kpiɛ kí faare n'Wien nɛ. *Yesu Kristo bo nɛ n li faareh wɔ ni'kɛ bo, kimɛ bi lienh uŋɛndun ni ni'kɛ saan ni'tekjim bó. 9 Wɔn Uwien wà n sɔnh nin n'fɛ̀l kɛ ki dienh wɔ u'Bijɛ ya gbɛmɔnmɔnt ya tɔkm ni nnɔ nɛ yé n'mɔ̀nkunl ki ye n tuu ki tiɛn ni'bó n'kaare ni. 10 N kàareh ki miɛh wɔ uyo kɛ ki teh u tuo' la, wɔ ń de nni usɛn ń baa ni'saan nɛ. 11 Kimɛ n'nun mɔ́n ń lɛ nɛ kí cère ní lɛ *Mifuoñaanm ya paabu ŋɔ kí tùɔre kí li faa mitekjim ni nɛ. 12 N len' nà nɔ ya tingi si: n baa' ni'saan la, min nin ninbi, wà kɛ ń saake u'tɔ ya gbɛnɛnt kí ñɛ ti ŋmɔbe mitekjim ma nnɔ bo nɛ. N ya tekjim ń saake ni'gbɛnɛnt, ni'mɔ yaam ń saake n'yaar.

13 N'yaabɛ, n yíe ní li bɛn kí ye n tuu ki bobndeh ń baa ni'saan nɛ, ka laan laa' bònl. N yíe n'tuonl ń cuon ni'mɔ saan tɛn lì cuon' ma inibotɔ saan nnɔ nɛ. 14 Nì yé liwɔbl nɛ n'bo ń tɔke binib kɛ tigbɛmɔnmɔnt, bà ya nun wende' nin bà ya nun ŋa wende', bà bɛn niba nin bà ŋa bɛn niba mɔ. 15 Nɛn bo nɛ n'nun mɔ́n ń tɔke ninbi bà te Erom ni mɔ tigbɛmɔnmɔnt nnɔ.

Tigbɛmɔnmɔnt yé Uwien ya tuɔm nɛ

16 Fɛ ŋa ŋmɔbe nni tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm bo. Tù yé Uwien ya tuɔm nɛ, ki li ŋmiɛn binib bà kɛ teke' tù ki jin': bà yé *Sufmbɛ mikpiɛkm nin bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ. 17 Kimɛ tun nɛ wɔngeh Uwien ñìikeh nà bo ki bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb. U ñìikeh mitekjim baba bo nɛ ki bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb tɛn nì kɛle' ma u'gbɔnku ni ki ye: «Ugbɛmɔ̀ndaan li fuobe u'tekjim bo nɛ.»

Binib kɛ bre nɛ

18 Uwien wɔngeh haali paaki bó nɛ ki teh u'mutuol fii' binib bo. Kimɛ bi sɔnh itùonbiɛrɛ nɛ ka pɛ u'bo, ki piendeh tigbɛmɔ̀nt ya sɛn bi'tùonbiɛrɛ nnɔ bo. 19 Kimɛ bi bɛn unisaal li fre kí bɛnde nà kɛ Uwien bo. Wɔn Uwien nɛ wuɔn' bɛ nɛ̀. 20 Imɔ̀n, haali uŋɛndun ya cincinyo kí lá baa fɛnfɛnnɔ nɔ, nib ŋa kpele ki laa' Wien nin bi'nunbu, ama bi lɛnh u ñɛn' tibont tà nɛ ki bɛndeh ki teh u mɔnbe ki yé Uwien, ki ŋmɔbe mituɔm mà ŋa ŋmɔbe gbenm. Nɛn bo nɛ ba ji li fre kí ye ba bɛn wɔ. 21 Nin bi bɛn wɔ ma kɛ nnɔ, ba kpiɛkreh wɔ ki ye u yé Uwien, ka faareh wɔ mɔ. Ama bi juore' nin bi'yɛnmaalkuon nɛ, ka ŋmɔbe yɛnm, ki te libɔnbɔnl ni. 22 Bi yih bi'ba biyɛnfodɛnb nɛ, ki nín ji yé ijɔr. 23 Bi dàan' Uwien wà ŋa ń kpo ya kpiɛkm, nɛ ki lèbe' ki kpiɛkreh unisaal wà li kpo ya nɛnnɛnku nin inuɔn nin itàan inan ya wɛnt nin tiwɛnbɛlnkaar ya nɛnnɛnt.

24 Nɛn bo nɛ Uwien sɛln' bɛ, bi pɛ bi'yɛnm yíe nà bo, ki sɔnh tijɔknt ya tùon, ki jindeh bi'ba ifɛ. 25 Bi taa' kutonnɛnku nɛ ki

lèbe' Uwien ya gbɛmɔ̀nt, ki pukeh tibont tà Uwien ñɛn' tù, ki sɔnh itùon ki dienh tù, ki dàan' wɔn Uwien wà ñɛn' tibont nnɔ kɛ ki kpɛ kupɛnpɛku uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm nnɔ. Ami.

26 Nɛn bo nɛ Uwien sɛln' bɛ, bɛ ń li sɔnh ifɛ ya tùon bi'yɛnm yíe ma bo. Nɛ bi'puob teh nà ŋa kpɛ tienm, ki dàan' miduɔnm nin bijɛb, ki duɔndeh nin bi'piitɔb. 27 Bijɛb mɔ dàan' miduɔnm nin bipiib, bi'mɛnku kɔh bijɛtɔb ni ki gbiekeh, nɛ bi teh nà ŋa kpɛ tienm, ki yé ifɛ nin bi'jɛtɔb. Nɛn bo nɛ bi lɛnh bi'yul bo ya tudɛre wà kpɛ bi'tùonbiɛrɛ nnɔ.

28 Ba tɔnge' Uwien ma nnɔ, nɛ u sɛln' bɛ, bɛ ń li ŋmɔbe yɛnmaalfɛnm, kí li teh nà ŋa kpɛ tienm. 29 Bi cère' mitetem mà kɛ ŋa mɔn ya bol nin mibiɛrm nin ununfɔke nin iponponbe nin linikul nin ikɔ̀nkɔ̀n nin milɛrkjim nin iyɛnmaalbiɛre nɛ yɛbre' nin bɛ. Bi yé bitonnɛndɛnb nɛ, 30 ki yé bitɛnfuonb, ki yé Uwien ya nɛnnɛndb, ki yé bikɛlnbaandɛnb, ki yíe tigbengt nin tinacenkpekuont, ki yé idukond, ka boh bi'naambɛ nin bi'baambɛ, 31 ki yé ijɔr, ki yé binib bà ba du bi'bo, ki yé binunkuondɛnb, ka muɔh nil cɛcɛkm. 32 Bi bɛn Uwien sien' ki ye binib teh nnɔ la, bi kpɛ mikuum nɛ. Nin nɛn kɛ bi tuu ki teh nnɔ nɛ, ka juore' nɛn baba bo, ki liɛbe' ki saakreh binitɔb bà mɔ teh nnɔ ya gbɛnɛnt.

2

Uwien li bu unil kɛ tibuur

1 Tɔ, sin unil wà biindeh a'tɔ nnɔ, a yíe la, á li yé wà kɛ, a'mɔ te libiil ni nɛ Uwien saan. A biindeh a'tɔ ma nnɔ a biindeh a'ba nɛ. Kimɛ a biindeh wɔ nà bo nnɔ, a'mɔ teh nɛn nɛ. 2 Ti bɛn ki ye Uwien diɛh binib bà teh tu ya bont ya tub la, u ŋmɔbe imɔ̀n nɛ. 3 Sin unil wà biindeh binitɔb bà teh tu ya bont, ki mɔ teh tù nnɔ, a maaleh ki teh a li ñɛ tibuur ni Uwien saan nɛ-ɛɛ? 4 Uwien tien' ŋɛ tinimɔ̀nt ki gbien', ki ŋmɔbe a'bo lifɛ̀sɔngl nin kuminku, nɛ a yin' nɛn kɛ fɛnm-ii? Ŋa bɛn ki ye Uwien tien' ŋɛ tinimɔ̀nt ŋɔ á lèbre a'tetem nɛ-ɛɛ? 5 A'yul faa, ŋa yíe á lèbre a'tetem ma nnɔ, a bondeh a'ba bo Uwien ya benpiebciɛn nɛ, ki gu lidaali là u'mutuol li fii binib bo wɔ ń bu bɛ tibuur ni'donbó nnɔ. 6 Nɛn daali nɛ u li jiin unil kɛ u'tùon kpɛ ma bo. 7 Binib bà mǐndeh ki sɔnh itùon yà mɔn, ki nuunh ukpiɛke nin lisel nin limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm Uwien saan nnɔ, Uwien li cère bɛn nɛ ń li tuu ki fuobe nin wɔ. 8 Ama binib bà pɛ bi'yɛnm yíe nà bo, ki wiɛ' tigbɛmɔ̀nt ya sɛn, ki pɛ tibonbiɛrt ya sɛn bo nnɔ, Uwien ya mutuol li fii, u'benku ni ń piebe bi'bo kí gbien. 9 Binib bà kɛ teh nà bre nnɔ, ijɛnd nin micɛcɛkm li lu bi'bo. Nĭ li lu bà yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ bo nɛ. 10 Ama bà kɛ teh nà mɔn li lɛ ukpiɛke nin lisel nin uyɛnduɔn. Bà yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ li lɛ nɛ, 11 kimɛ Uwien ŋa ŋmɔbe gèngènde.

12 Binib bà kɛ ŋa bɛn *yiko ki teh nà bre la, bi li kpo, ama
Uwien ŋa ń ñi *yiko bo kí bu bɛ buur. Ama binib bà kɛ bɛn
*yiko ki teh nà bre nnɔ Uwien li ñi *yiko nnɔ bo nɛ kí bu
bɛ tibuur. 13 Kimɛ na yé bà bɛn *yiko nɛ yé bigbɛmɔ̀ndɛnb
Uwien saan, ama Uwien bùh bà teh *yiko nnɔ ye ma bo nɛ
bigbɛmɔ̀ndɛnb. 14 Bà ŋa yé *Sufmbɛ, ka bɛn *yiko ŋɔ ki teh
*yiko nnɔ ye ma nnɔ, ba bɛn ma ki teh nnɔ, bi'yɛnmaale nɛ yé
bi'yiko. 15 Bi teh nnɔ ma nnɔ, nɛn nɛ wɔngeh ki teh yiko ye nà
nnɔ te bi'yɛnm ni nɛ. Bi'yɛnm ni bi bɛn nà mɔn nin nà bre. Nɛn
bo nɛ bi'yɛnmaale biindeh bɛ uyo uba, ki teknh bɛ uyotɔ mɔ.
16 N tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ wɔngeh ki teh nǐ lá li te
nnɔ nɛ lidaali là Uwien li cère *Yesu Kristo ń bu binib tibuur,
kí cère bɛ ń ñɛn nà kɛ buɔ bi'fɛ̀l ni upaan bo nnɔ.

Sufmbɛ nin yiko ya gbɛr

17 Tɔ, sin Suf wà lienh ki teh a yé Suf, ki du *yiko bo baba,
ki jɛbnh a'ba ki teh a bɛn Uwien, 18 ki bɛn u yíe nà, ki bɛn
nà mɔn nin nà ŋa mɔn, kí ñɛ *yiko bo, 19 ki maaleh ki teh
a yé ununyaan nɛ ki dǐɛh ijùɔn, ki yé bà te licinñunl ni ya
wenwenku, 20 ki wɔknh ijɔr mibɛnm, ki wɔknh mubumu,
kimɛ a bɛn *Uwien ya yiko ma nnɔ, a maaleh ki teh a bɛn
tibont kɛ nɛ, ki maaleh ki teh a lienh nà kɛ nnɔ yé tigbɛmɔ̀nt
nɛ. 21 Tɔ, sin wà wɔknh bitɔb nɔ nnɔ, bɛ tien' ŋa wɔknh a'ba?
Sin wà tɔkeh binib ki teh bi la suh nnɔ, bɛ tien' a suh? 22 Sin
wà lienh ki teh nib la teh naŋmaal nnɔ, bɛ tien' a teh lɛ̀? Sin
wà ŋa yíe á cii bule ya nu nnɔ, bɛ tien' a suh tibudur ya bont-i?
23 A jɛbnh a'ba *yiko bo, ki liɛbe' ki saah wɔ ma nnɔ, a yuɔndeh
Uwien nɛ. 24 Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Ninbi nɛ
cèreh inibotɔ sukreh Uwien.»

25 Tɔ, a jiɛ' a'punl ki boh yiko la, upunjiɛ ŋmɔbe kpɛle nɛ.
Ama a jiɛ' a'punl ki saah yiko la, nǐ te tɛn ŋa jiɛ' nɛ. 26 Wà ŋa
jiɛ' punl, boh *yiko la, Uwien ya bùol nǐ te tɛn u jiɛ' u'punl nɛ.
27 Sin wà yé Suf ki ŋmɔbe yiko, u kɛle' kugbɔnku ni, ki liɛbe' ki
jiɛ' a'punl mɔ nnɔ, ŋa boh *yiko nnɔ ma nnɔ, wà ŋa jiɛ' punl, ki
boh wɔ nnɔ nɛ li bu ŋɛ tibuur. 28 Na yé unil wà yé Suf upaan
bo baba nɛ yé Sufmɔ̀n. Na yé wà jiɛ' u'punl bi'kɛ laa' u jiɛ' nɛ
yé upunjiɛmɔ̀n. 29 Suf ya yɛnm nɛ wɔngeh ki teh u yé Sufmɔ̀n.
Upunjiɛmɔ̀n ñɛ lifɛ̀l ni nɛ. U ya punjiɛ ñɛn' *Mifuoñaanm saan
nɛ, wa ñɛn' *yiko wà bi kɛle' wɔ kugbɔnku ni nnɔ. Na yé binib
nɛ li pɛ̀ke wà yé Sufmɔ̀n, Uwien nɛ li pɛ̀ke wɔ.

3

Uba ŋa te ki yé gbɛmɔ̀ndaan Uwien saan

1 *Sufmbɛ ya kpɛle nín si ba? Bii bi'punjiɛ ŋmɔbe kpɛle-ee?
2 Ni'kɛ ŋmɔbe kpɛle wà yɛbe nɛ isɛn kɛ ni, kimɛ Uwien kpiɛ'
ki taa' u'gbɛr ki ŋukn' bɛn nɛ. 3 Nǐ ye nɛ̀ ń wuɔn kí ye ba? Nǐ

ye nɛ̀ ń wuɔn kí ye bi'ni biba ŋa paan' Uwien ye ma bo la,
nǐ li pien Uwien u la tien u ye ma bo nɛ-ɛɛ? 4 Na ń tien nnɔ
fiebu. Binib kɛ yé bitonnɛndɛnb mənən la, Uwien wɔn tuu ki
yé ugbɛmàndaan nɛ tɛn nǐ kɛle' ma u'gbɔnku ni ki ye:
«A'lenm ni nɛ bi li bɛnde kí ye
a yé ugbɛmàndaan.
Bi bun' nin ŋɛ tibuur la,
a li faake nin bɛ.»
5 Tɔ, nǐ yé ti teh nà ŋa cuube nǐ wɔngeh ki teh Uwien yé
ugbɛmàndaan la, ti nín ji li len kí ye ba? Ti li ye Uwien diɛh
ti'tub la, u teh nà ŋa cuube nɛ-ɛɛ? (N lienh binib lienh ma bo
nɛ.) 6 Na te nnɔ fiebu. U teh nà ŋa cuube la, u li tien mila kí bu
uŋɛndun ya nib tibuur-i?
7 Tɔ, nǐ yé n'tonnɛnku wɔngeh Uwien ya gbɛmànt ki cèreh
binib kpiɛkreh wɔ la, bɛ tien' u diɛh n'tub ki teh n yé
ubiɛrdaan-i? 8 Tí li teh nà bre ŋɔ nɛ̀ ń kpɛnde nà mən-ii? Binib
biba sukreh tɛ ki teh ti lienh ki teh nnɔ nɛ. Bidɛnb li lɛ utudɛre
wà bi kpɛ wù nɛ.
9 Nǐ ye nɛ̀ ń wuɔn kí ye ba? Nǐ ye nɛ̀ ń wuɔn kí ye tinbi
Sufmbɛ, ti cɛn' binitɔb nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu. N là wɔkn' nɛ
ki ye *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ te ibiɛre ya yonbt ni nɛ.
10 Nɛn nɛ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni. Nǐ kɛle' ki ye:
«Uba mənən ŋa te ki yé gbɛmàndaan,
11 uba ŋa te ki ŋməbe yɛnfuom,
uba ŋa te ki nuunh Uwien,
12 bi'kɛ dàan' u'sɛn nɛ,
ki taan' ki juore' fɛnm.
Uba mənən ŋa te ki teh nà mən.
13 Bi'niɛke yɛ tɛn itɛnkpiifɛle nɛ,
bi'lɛn ya tùon si milɛrm baba nɛ,
Bi'ñuɔn ŋməbe tilɔbr tɛn iwaalɛb nɛ.
14 Iñɔbonbil nin miŋùum baba nɛ gbe bi'ñuɔn ni.
15 Bi'tàan ton linikul bo nɛ.
16 Bi ñɛn' nà kɛ saan la, bi saah nɛ,
ki kuɔndeh binitɔb micɛcɛkm ni.
17 Ba bɛn yɛnduɔn ya sɛn.
18 Ba fɛnge Wien.»
19 Tɔ, ti bɛn ki ye *yiko len' nà kɛ nnɔ, u len' ki de' binib bà
li boh wɔ nnɔ nɛ, ŋɔ uba la dule niba bo kí ye wa bii'. Nnɔ nɛ
uŋɛndun ya nib kɛ li bɛnde kí ye bi ŋməbe libiil Uwien saan.
20 Nɛn bo nɛ unil teh *yiko ye ma bo la, na ń cère Uwien ń bù
wɔ gbɛmàndaan. Yiko cèreh binib bɛndeh nà yé ibiɛre baba
nɛ.

Uwien bùh binib bigbɛmàndɛnb mitekjim bo nɛ

21 Fɛnfɛnnɔ wuɔ Uwien ji wuɔn' u ñɛh usɛn wà ki bùh binib
bigbɛmàndɛnb, na yé u tukndeh *yiko ye ma bo nɛ. Yiko nin

Uwien ya ñəbonsəknb là juɔ' ki len' nɛn nɛ u'gbənku ni. 22 U
bùh binib bigbɛmàndɛnb bi'tekm *Yesu Kristo kí ji bo nɛ. Bà
kɛ teke' *Yesu Kristo ki jin' la, u bùh bɛ bigbɛmàndɛnb nɛ. Kimɛ
bi'kɛ te miba nɛ. 23 Bi'kɛ tien' ibiɛre nɛ ki luo' Uwien ya kpiɛke.
24 Ama Uwien ya juokm bo nɛ u bù' bɛ bigbɛmàndɛnb *Yesu
Kristo ya tuɔrl là dɛ' bɛ ki wiɛ' nnɔ bo. Na yé bi'nimànt bo nɛ.
25 Uwien taa' wɔn nɛ ki tien' lituɔrl u'sèm bo, ki dɛ' bà kɛ teke'
wɔ ki jin' ki wiɛ', ki wuɔn' wɔn Uwien ya gbɛmànt, ka dɛre'
binib ya tub bi'biɛre bo uyo bo, 26 u là duɔn' u'yɛnm uyo wà
nnɔ. Fɛnfɛnnɔ wuɔ u wuɔn' u'gbɛmànt ki ye wà kɛ teke' *Yesu
ki jin' nɛ yé ugbɛmàndaan. U tien' nnɔ ŋɔ binib ń̀ bɛnde kí ye
wɔn Uwien nɛ yé ugbɛmàndaan.

27 Nĭ te nnɔ la, uba biɛ ki ŋmɔbe u li jɛbn u'ba nà bo-oo? Nĭ yé
fɛnm. Na yé binib ya tùon bo nɛ Uwien bùh bɛ bigbɛmàndɛnb,
u bùh bɛ bigbɛmàndɛnb bi'tekjim bo nɛ. 28 Kimɛ ti bɛn ki ye
Uwien bùh unil ugbɛmàndaan u'tekjim bo nɛ, na yé u teh
*yiko ye ma bo nɛ u bùh wɔ ugbɛmàndaan. 29 Uwien yé
*Sufmbɛ baba ya Wien nɛ, ka yé bà ŋa yé *Sufmbɛ ya Wien-
ii? U yé bi'mɔ ya Wien nɛ. 30 Kimɛ Uwien te uba nɛ. Wɔn
nɛ bùh bà yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ bigbɛmàndɛnb
mitekjibaabm bo. 31 Ti lienh nà nnɔ, nĭ ye nɛ ń̀ ye mitekjim
bo *yiko ŋa ji yé bonn nɛ-ɛɛ? Nnɔ ŋa ñĭ! Ti wɔngeh *yiko cinbe
ki te ma bo nɛ.

4

Uwien bù' Abraham ugbɛmàndaan u'tekjim bo nɛ

1 Tɔ, ti li ye ba kí taa kí jo ti'yaajɛ *Abraham ya gbɛr bo? Wɔn
nin u'yul là laa' ba? 2 Nĭ bi yé u'tùonmɔnmɔn nɛ cère' Uwien
bù' wɔ ugbɛmàndaan la, u bi ŋmɔbe u li jɛbn u'ba nà bo. Ama
Uwien ya bùol na te nnɔ. 3 Kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbənku
ni ki ye: «*Abraham teke' Uwien ki jin', nɛn bo nɛ Uwien bù'
wɔ ugbɛmàndaan.» 4 Unil sɔn' lituonl ki teke' nibonn la, na yé
paabu, nĭ ye u'paaku nɛ. 5 Unil wà ŋa nuunh Uwien ń̀ juoke wɔ
u'tùon bo, ama ki teke' wɔn Uwien wà juokeh bibiɛrdɛnb nnɔ
ki jin' la, u'tekjim bo nɛ Uwien li bù wɔ ugbɛmàndaan. 6 Nnɔ
nɛ *Dafid mɔ là pokn' binib bà Uwien bù' bɛ bigbɛmàndɛnb, ka
tukn' bi'tùon nnɔ ya mɔnm bo. *Dafid là ye:

7 «Binib bà Uwien fère' bɛ bi'biil, ki subn' bi'biɛre bo nnɔ,
u'mɔnm te bi'bo.
8 Unil wà Yonbdaan ŋa ń̀ tɔnge u'biɛre nnɔ u'mɔnm te udaan
bo.»

9 Mimɔnm nnɔ te ki de' bà jiɛ' ipun baba nɛ bii mĭ te ki de'
bà mɔ ŋa jiɛ' nɛ? Tí liɛbe ní *Abraham ya gbɛr bo. Ti ye u teke'
Uwien ki jin' ma nnɔ nɛ cère' Uwien bù' wɔ ugbɛmàndaan. 10 U
lɛ yo ba nɛ u bù' wɔ ugbɛmàndaan-i? Uyo wà u jiɛ' u'punl nnɔ
bii uyo wà wa laan là jiɛ' nɛ? Uyo wà wa laan là jiɛ' nnɔ nɛ.

11 Ni ya puoli bó nɛ Uwien cère' *Abraham jiɛ' u'punl. Upunjiɛ
nnɔ nɛ yé kudĭɛku kùa wɔngeh ki teh *Abraham ya tekjim bo
nɛ Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan ki laa' wa laan jiɛ' punl. Nɛn
nɛ cère' *Abraham yé binib bà kɛ teke' Uwien ki jin' ka jiɛ' pun
ya yaajɛ ŋɔ Uwien ń bù bi'mɔ bigbɛmɔ̀ndɛnb. 12 Binib bà jiɛ'
ipun, ka pɛ upunjiɛ baba bo, ama ki tɛkn' *Abraham ya taal
ni, ki teke' Uwien ki jin' tɛn *Abraham là teke' Uwien ki jin'
ma, ki laa' wà laan jiɛ' punl nnɔ, u yé bi'mɔ ya yaajɛ nɛ.

Uwien pùon' binib bà teke' wɔ ki jin' nnɔ mimɔnm

13 Na yé *Abraham là bon' *yiko nɛ Uwien pùon' ki ye
uŋɛndun li yé wɔn nin u'yaabii ya faal, kimɛ mitekjim bo nɛ
Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan. 14 Nĭ yé Uwien bi pùon' ki ye
uŋɛndun li yé bà boh *yiko nnɔ ya faal nɛ la, mitekjim ŋa ji
bi li ŋmɔbe kpɛle, lipuonl nnɔ mɔ bi li juore fɛnm nɛ. 15 Kimɛ
*yiko ya saam nɛ cèreh Uwien ya mutuol fih binib bo. Yiko ŋa
te la, unil li saa wɔ-ɔɔ?

16 Nɛn bo nɛ Uwien pùon' lipuonl mitekjim bo, ŋɔ lɛ̀ ń li
yé bupaabu, kí li kpɛ *Abraham ya yaabii kɛ bo. Na yé lĭ
li te kí de bà pɛ *yiko bo baba nɛ, lĭ li te ki de' bà mɔ teke'
Uwien ki jin' tɛn *Abraham nnɔ nɛ. Kimɛ *Abraham yé tinbi
bà kɛ teke' Uwien ki jin' nnɔ ya yaajɛ nɛ. 17 Tɛn nĭ kɛle' ma
*Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «N tien' ŋɛ inibol ligol ya yaajɛ.»
*Abraham nɛ yé ti'kɛ ya yaajɛ Uwien ya nun bó. Wɔn Uwien
nɛ mɛkreh bitɛnkpiib, nɛ ki naanh tibont nin u'ñɔbon. 18 Nĭ
là naan lipuonl nnɔ ŋa ń tien nɛ. Nin nɛn kɛ *Abraham tuu
ki daan nɛ. U teke' Uwien ki jin' nɛ Uwien tien' wɔ inibol
ligol ya yaajɛ. Tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«A'yaabii li yɛbe ka ŋmɔbe fuul.» 19 Nĭ là sĭen' waamu nɛ wɔ
ń lɛ ibin kobk, ki bɛnde' ki ye u nɛke mikuum, nɛ u'po Sara
mɔ tonde' ki yé uŋɔl. Ama nin nɛn kɛ *Abraham ya dum ŋa
kùore' waamu mɔnɔn. 20 *Abraham ŋa maale' milele lipuonl
nnɔ bo, u'dum mɔ ŋa kùore', ama u tùɔreh ki faakreh mitekjim
ni nɛ, ki kpiɛkreh Uwien, 21 ki cinbe ki bɛn ki ye Uwien pùon'
nà nnɔ, u ŋmɔbe mituɔm mà u li fre kí tien nɛ̀. 22 Nɛn bo nɛ
Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan. 23 Nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni
ki ye: «Uwien bù' *Abraham ugbɛmɔ̀ndaan.» Na yé *Abraham
baba bo nɛ nĭ kɛle' nnɔ. 24 Nĭ kɛle' ti'mɔ bo nɛ. Ti teke' Uwien
wà cère' Yonbdaan *Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ ki jin', nɛ
wɔn Uwien bù' ti'mɔ bigbɛmɔ̀ndɛnb. 25 Uwien cère' wɔn *Yesu
nɛ kpo' ti'biɛre bo, ki cère' u mɛkre' bitɛnkpiib ni, ŋɔ wɔn bo
wɔ ń bù tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb.

5

Uwien cère' binib nin wɔn taan' buñɔbu

1 Tɔ, ti'tekjim bo nɛ Uwien bù' tɛ bigbɛmàndɛnb, ki cère' ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo, tinbi nin wɔn taan' buñɔbu.
2 Wɔn *Yesu Kristo nɛ cère' ti laa' mijuokm Uwien saan, kimɛ ti teke' wɔ ki jin'. Ti fuobe mi ya juokm ni nɛ ki ŋmɔbe lidɛndɛnl ki jɛbnh ti'ba ki teh ti li lɛ ukpiɛke Uwien saan.
3 Na yé nɛn baba bo nɛ ti jɛbnh, ti jɛbnh ijɛnd mɔ ni nɛ. Kimɛ ti bɛn ti ye ijɛnd ni nɛ ti lɛnh lifɛ̀l,
4 nɛ lifɛ̀l cèreh ti ŋmɔbe kuminku, kuminku mɔ dienh tɛ lidɛndɛnl.
5 Lidɛndɛnl nnɔ ŋa ń yuɔn tɛ. Kimɛ Uwien de' tɛ *Mifuoñaanm ma nnɔ, mɛn nɛ cèreh ti bɛndeh ti'fɛ̀l ni u yíe tɛ ki gbien' ma bo.
6 Imàn, uyo wà ta là ŋmɔbe tuɔm nnɔ, nɛ *Kristo teke' tinbi bibiɛrdɛnb ya kuum ki kpo'. Uwien nɛ sien' u ya yo.
7 Nǐ faa nin unil ń teke ugbɛmàndaan ya kuum kí kpo. Nba la, uba li kaabe kí kpo unimàn bo.
8 Ama Uwien wuɔn' ki ye u yíe tɛ, ki cère' *Kristo teke' ti'kuum ki kpo' uyo wà ti laan là biɛ ki yé bibiɛrdɛnb nnɔ.
9 Fɛnfɛnnɔ, *Kristo ya sèm bo nɛ Uwien bù' tɛ bigbɛmàndɛnb ma nnɔ, bɛ li tien ŋɔ wa ji li ñɛn tɛ Uwien ya benpiebe wà we ní nnɔ ni?
10 Uyo wà ti là yé Uwien ya nɛnnɛndb nnɔ nɛ u cère' tinbi nin wɔn taan' buñɔbu kí ñɛ u'Bijɛ ya kuum bo. Tinbi nin wɔn taan' buñɔbu ma nnɔ, bɛ li tien ŋɔ ta ji li ŋmɛre u'Bijɛ ya fuobm bo?
11 Na yé nɛn baba bo nɛ ti jɛbnh ti'ba, ti jɛbnh Uwien bo mɔ nɛ. Yonbdaan *Yesu Kristo taan' tinbi nin Uwien buñɔbu fɛnfɛnnɔ ma nnɔ, nɛ cère' ti jɛbnh.

Adam nin Kristo ya gbɛr

12 Unibaab bo nɛ ibiɛre cin' uŋɛndun ni. Ibiɛre nnɔ nɛ tuke' mikuum ki baa', nɛ binib kɛ kpuokeh kimɛ bi'kɛ teh ibiɛre nɛ.
13 Kí yaan Uwien ń de Moyis *yiko nnɔ ki laa' ibiɛre te nɛ uŋɛndun ni. Yiko ŋa laan là te ma nnɔ, ba là tɔngeh binib ya biɛre.
14 Ama kí ñɛ Adam ya yo kí tǐ baa Moyis ya yo mikuum jinh binib nɛ. Nin ba tien' biɛre tɛn Adam là kɛnde' Uwien ya ñɔbu bó ki bii' ma kɛ nnɔ mikuum jinh bɛ nɛ. Adam là yé unil wà we ní nnɔ ya nɛnnɛnku nɛ.
15 Ama Uwien ya paabu nin Adam ya biil ŋa tɛ, ka kpɛ mɔ. Unibaab ya biil bo nɛ mikuum jin' binib bi yɛbe ma nnɔ, bɛ li tien ŋɔ unibaab *Yesu Kristo mɔ bo Uwien ŋa ń juoke binib bi yɛbe, kí de bɛ bupaabu bù ń li yɛbe ka ŋmɔbe bù kpɛ nin bà ni?
16 Uwien ya paabu tien' nà nin unibaab nnɔ ya biɛre tien' nà ŋa tɛ. Wɔn unibaab ya biɛre bo nɛ Uwien ye binib kɛ kpɛ utudɛre. Ama Uwien ya juokm bo nɛ u bùh binib bigbɛmàndɛnb nin bi'biɛre yɛbe ma kɛ nnɔ.
17 Unibaab ya biil bo nɛ mikuum ŋmɔbe mituɔm binib kɛ bo kí ñɛ wɔn unibaab nnɔ. Nǐ te nnɔ la, bɛ li tien ŋɔ binib bà laa' Uwien ya nimànciɛnt tà cère' Uwien bù' bɛ bigbɛmàndɛnb nnɔ ŋa ji li lɛ Uwien ya fuobm, kí ji libɛl unibaab *Yesu Kristo bo?
18 Unibaab ya

biil nɛ tuke' utudɛre ki baa' binib kɛ bo. Nnɔ nɛ unibaab ya tuonmɔnmɔnl mɔ bo, Uwien bùh binib kɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb ki cèreh bi fuobe. 19 Unibaab ŋa bon' Uwien ma nnɔ nɛ cère' binib kɛ yé bibiɛrdɛnb Uwien saan. Nnɔ nɛ unibaab mɔ bon' Uwien ma nnɔ cère' binib kɛ yé bigbɛmɔ̀ndɛnb Uwien saan.

20 Uwien lá taa' *yiko ki baa' nɛ binib ya biil yɛbre' ki gbien'. Ama ibiɛre yɛbe nà saan la, Uwien ya nimɔ̀nt mɔ yɛbe ni'saan cɛɛn nɛ. 21 Ibiɛre là ŋmɔbe mituɔm nɛ ki tukeh mikuum ki bàareh. Nnɔ nɛ Uwien ya nimɔ̀nt mɔ ŋmɔbe mituɔm ki cèreh binib yé bigbɛmɔ̀ndɛnb u'saan, ki li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm kí ñɛ Yonbdaan *Yesu Kristo bo.

6

Ti kpo' nin Kristo ma nnɔ, ti li fuobe nin wɔ mɔ nɛ

1 Tɔ, nǐ te nnɔ ma nnɔ, nǐ ye nɛ̀ ń ye ba? Nǐ ye nɛ̀ ń ye tí li tuu ki teh ibiɛre ŋɔ Uwien ya nimɔ̀nt ń li yɛbreh nɛ-ɛɛ? 2 Na te nnɔ fiebu. Ti ñɛn' ibiɛre ya wɔbl ni ŋɔ, ti li tien mila kí liɛbe kí li fuobe ibiɛre ni? 3 Bii na bɛn ki ye bi sǐi' tinbi bà kɛ Uwien ya ñunm ti taan' nin *Yesu Kristo nnɔ ti taan' u'kuum mɔ nɛ-ɛɛ? 4 Bi sǐi' tɛ Uwien ya ñunm ti taan' Kristo ya kuum ma nnɔ, bi taan' ki sube' tinbi nin wɔn nɛ. Nɛ u'Baa Uwien ya kpiɛke bo, u cère' u mɛkre' bitɛnkpiib ni ŋɔ ti'mɔ ń li te mifuobfɛ̀nm ni.

5 Nɛ tinbi nin wɔn taan' u'kuum ma nnɔ, ti li taan u'mɛkrm mɔ nɛ. 6 Tùɔre mɛn kí li bɛn kí ye bi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo ma nnɔ, bi kpɛ' ti'tetekpaam mɔ nin wɔ nɛ. Mitetekpaam nnɔ la ji ń li ŋmɔbe tuɔm ŋɔ ti la ji ń li yé ibiɛre ya yonbe. 7 Imɔ̀n, unil kpo' la, u ñɛn' ibiɛre ya yonbt ni nɛ. 8 Ti kpo' nin Kristo ma nnɔ, ti teke' ki jin' ki ye ti li fuobe nin wɔ mɔ nɛ. 9 Ti bɛn ki ye u mɛkre' bitɛnkpiib ni ma nnɔ, wa ji li kpo, kuum ŋa ji ŋmɔbe tuɔm u'bo. 10 U kpo' bolm miba kpein nɛ ki gben' ibiɛre ya tuɔm. Fɛnfɛnnɔ u fuobe, nɛ u'fuobm nnɔ yé Uwien yaam nɛ. 11 Nnɔ nɛ ni'mɔ li bùh ni'ba tɛn ni'mɔ kpo' ki ñɛn' ibiɛre ya tuɔm ni, nɛ ki fuobe ki de' Uwien *Yesu Kristo bo.

12 Nɛn bo, ni la ji ń cère ibiɛre ń li ŋmɔbe tuɔm ni'gbɛnɛnt tà li kpo nnɔ bo, ki la ji ń li teh tù yíe nà. 13 Ni la taah ni'gbɛnɛnbɛl ki teh ibiɛre tɛn ǐ yé itùonbiɛrɛ ya jɛwɛnt nɛ. Ama ni te tɛn binib bà mɛkre' ki liɛbe' ki fuobe ma nnɔ, taa mɛn ni'ba kí de Uwien, kí taa ni'gbɛnɛnbɛl kí de wɔ tɛn ǐ yé itùonmɔnmɔn ya jɛwɛnt nɛ. 14 Na ji li te biɛre ya yonbt ni, kimɛ yiko ŋa ji ŋuuke nɛ, Uwien ya nimɔ̀nt nɛ ji ŋuuke nɛ.

Tí ñɛ ibiɛre ni kɨ li teh nà mɔn Uwien ya nun bó

15 Nǐ tingi si ba? Tí li teh ibiɛre kí ye *yiko ŋa ji ŋuuke tɛ, Uwien ya nimɔ̀nt nɛ ji ŋuuke tɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu! 16 Na bɛn ki ye a taa' a'ba ki de' unil, ki boh wɔ tɛn a yé u'yonb la, a mɔnbe ki yé udaan ya yonb nɛ-ɛɛ? A taa' a'ba ki de' ibiɛre la, a yé

ibiɛre ya yonb nɛ, nɛ ibiɛre bàareh nin mikuum nɛ. Nĩ yé a tí taa' a'ba ki de' Uwien, ki boh wɔ la, u li bù ŋɛ ugbɛmàndaan nɛ. 17 Tí faare mɛn Uwien. Ninbi bà là yé ibiɛre ya yonbe uyo uba nnɔ, fɛnfɛnnɔ ni ji boh bi wɔkn' nɛ miwɔknm mà Uwien ya sɛn bo nnɔ nin ni'fèl kɛ nɛ. 18 Uwien ñɛn' nɛ ibiɛre ya yonbt ni, nɛ ki tien' nɛ tigbɛmànt ya yonbe. 19 Ni'jiint bo nɛ n taa' minisaaltetem ki tien' kunɛnnɛnku ŋɔ ní fre kí cii. Uyo uba ni là taa' ni'ba ki tien' tijɔnkt nin fɛnfɛnm ya yonbe nɛ, ki teh nà ŋa kpe sɛn Uwien ya nun bó ma nnɔ, fɛnfɛnnɔ ní ji ń taa ni'ba kí tien tigbɛmànt ya yonbe, kí li yé Uwien ya nib imànmàn.

20 Ni là yé ibiɛre ya yonbe ma nnɔ, niba ŋa là wɔbndeh nɛ ní li teh nà cuube Uwien ya nun bó. 21 Ni là teh tibont tà uyo uba nnɔ, tù ji coh nɛ ifɛ nɛ fɛnfɛnnɔ, nɛ tu'fɔrm là bàareh nin mikuum nɛ. 22 Ama fɛnfɛnnɔ Uwien ñɛn' nɛ ibiɛre ya yonbt ni, ki tien' nɛ u ya yonbe, nɛ ni ji teh tibont tà mɔn u'nun bó. Nɛ mifɔrm, ni li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. 23 Ibiɛre ya paaku si mikuum nɛ, nɛ Uwien ya paabu si limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm, Yonbdaan *Yesu Kristo bo.

7

Yiko nin Kristo yaab ya gbɛr

1 N'yaabɛ, n lienh nin ninbi bà nnɔ, ni yé binib bà bɛn *yiko mɔnmɔnm nɛ. Ni bɛn ki ye unil te *yiko ya wɔbl ni uyo wà u laan fuobe nɛ. 2 Nnɔ nɛ *yiko bo ujɛ laan fuobe la, u'po ŋa ŋmɔbe sɛn wɔ ń fii u'saan, ama u'cɛ kpo' la, u ŋmɔbe usɛn wɔ ń liɛbe kí kun ticɛr. 3 Upii nɛbre' ki kun' ticɛr uyo wà u'cɛ laan fuobe la, bi li yin wɔ upiinaŋmaa nɛ. Ama u'cɛ kpo' la, wa ji te yiko ya wɔbl ni. U liɛbe' ki kun' ujɛtɔ la, ba ń yin wɔ piinaŋmaa.

4 N'yaabɛ, ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Kristo là kpo' ma nnɔ, ni'mɔ là kpo' nin wɔ nɛ, ka te yiko ya wɔbl ni, ni ji yé uba yaab nɛ. Ni'tingi si: ni ji yé Kristo wà mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ yaab nɛ, ŋɔ tí li sɔnh itùon yà mɔn ki dienh Uwien. 5 Imàn, uyo wà ti là pɛ minisaaltetem bo nnɔ, *yiko nɛ là cèreh ti lɛnh iyɛnmaalbiɛre, ki teh tibont tà bàareh nin mikuum. 6 Fɛnfɛnnɔ ti te tɛn ti kpo' nɛ ki ñɛn' nà là co tɛ nnɔ ni, ka ji te yiko ya wɔbl ni. Ti ji pɛ Mifuoñaanm wɔngeh tɛ usɛnfaan wà nnɔ bo nɛ, ki sɔnh Uwien ya tuonl; ta ji pɛ Moyis kɛle' yiko wà nnɔ là wɔngeh tɛ usɛnkpaan wà nnɔ bo.

Yiko nɛ cèreh unil bɛndeh ibiɛre

7 Tɔ, nĩ ye nɛ̀ ń ye ba? Nĩ ye nɛ̀ ń ye yiko yé ibiɛre ya bonn nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu! Kimɛ *yiko ŋa bi te la, ma bi li bɛnde nà yé ibiɛre ya bonn. Nà bi kɛle' *yiko ya gbɔnku ni ki ye: «La ŋmɔbe nunfɔke la,» ma bi li bɛnde kí ye ununfɔke yé biɛre. 8 Yiko ya wɔbl bo nɛ ibiɛre laa' usɛn ki cère' n ŋmɔbe ununfɔke kɛ ya bol. Yiko ŋa bi te la, biɛre ŋa bi ŋmɔbe tuɔm. 9 Uyo wà ma là bɛn yiko

nnɔ, n là fuobe nɛ. Ama n tĭ bɛnde' *yiko nnɔ ya wɔbl ma nnɔ, nɛ ibiɛre laa' mituɔm n'bo, 10 nɛ n kpo'. Yiko ya wɔbl là bi li de nni limiɛl nnɔ, baa' nin mikuum nɛ min bo. 11 Kimɛ *yiko ya wɔbl bo nɛ, ibiɛre laa' usɛn, ki lɛre' nni, ki cère' n kpo'. 12 Imɔ̀n, *yiko nin u'wɔbl ñɛn' Uwien saan nɛ ki mɔn, ki cuube.

13 Tɔ, nà yé nibonmɔnmɔnn nɛ kpɛnde' n'bo mikuum-ii? Na te nnɔ fiebu! Ibiɛre nɛ cère' n kpo'. Nibonmɔnmɔnn nnɔ bo nɛ ibiɛre laa' usɛn ki ku' nni, ŋɔ yĭ ń tùɔre kí wuɔn ĭ yé bà. Yiko nnɔ ya wɔbl nɛ wuɔn' tɛ ibiɛre bre ki gbien' ma bo.

Ibiɛre coh binib tiyonbt ma bo

14 Imɔ̀n, ti bɛn ki ye *yiko ñɛn' Uwien saan nɛ. Min wɔn, n yé unisaal nɛ, nɛ ibiɛre cuo' nni tiyonbt. 15 Ma bɛn n teh nà, kimɛ n yíe ń tien nà la, ma teh nɛn. Ama n nɛn nà nnɔ n teh nɛn nɛ. 16 N teh ma yíe ń tien nà la, nɛn nɛ wuɔn' ki ye n tuo' ki ye *yiko yé nibonmɔnmɔnn nɛ. 17 Nĭ te nnɔ la, na yé min nɛ teh nnɔ, ibiɛre yà te nni nnɔ nɛ teh nnɔ. 18 N bɛn ki ye bonmɔnmɔnn ŋa te nni, n niireh n yé unisaal ma nnɔ nɛ. N yíe ń tien nà mɔn, ama ma ń fre kí tien nɛ̀. 19 Kimɛ n yíe ń tien mimɔnm mà nnɔ, ma teh mɛ̀. Nà bre, ma yíe ń tien nɛ̀ nnɔ, n teh nɛn nɛ. 20 N teh ma yíe nà la, na yé min nɛ teh, ibiɛre yà te nni nnɔ nɛ teh.

21 Nɛn bo, n laa' n te mitetem mà ni sɔ: min wà yíe ń tien nà mɔn nnɔ, n lɛnh n freh ki teh nà bre baba nɛ. 22 N fɛ *Uwien ya yiko n'yɛnm ni cɛɛn nɛ, 23 ama n laa' mituɔm miba mɔ te nni, ki mɔ̀h nin n'yɛnmaalmɔnmɔn, ki cère' ibiɛre yà te nni nnɔ cuo' nni tiyonbt, n te i'wɔbl ni. 24 Min wuɔ ya cɛcɛkdaan! Ŋmɛ li fie nni ibiɛre yà te nni, ki li baa nin nni mikuum nnɔ saan-i? 25 N faareh Uwien, kimɛ wɔn nɛ li fie nni kí ñɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo.

Min wɔn n'yɛnmaale ni, n te *Uwien ya yiko ya yonbt ni nɛ, ama minisaaltetem ya sɛn ni wɔn, n yé ibiɛre ya yonb nɛ ki te i'yiko ni.

8

Mifuoñaanm nɛ dienh limiɛl

1 Fɛnfɛnnɔ Uwien ŋa ji li dɛre bà yé *Yesu Kristo yaab ya tub. 2 Kimɛ unil yé *Yesu Kristo yɔ la, *Mifuoñaanm ya tuɔm mà dienh limiɛl nnɔ, nɛ ñɛn' udaan ibiɛre nin mikuum ya tuɔm ni. 3 Uwien tien' *yiko ŋa ń fre kí tien nà. Kí ñɛ unisaal ya jiint bo nɛ *yiko ŋa là ŋmɔbe tuɔm. Nɛn bo nɛ ibiɛre bo, Uwien sɔn' ní u'tiɛma Bijɛ uŋɛndun wuu ni nin tigbɛnɛnt, tù naan tinbi bibiɛrdɛnb yaar. Uwien taa' wɔn nɛ ki tien' lituɔrl ki gben' ibiɛre ya gbɛr. 4 U tien' nnɔ ŋɔ tinbi bà dàan' minisaaltetem ki pɛ *Mifuoñaanm yíe nà bo nɛ ń fre kí tien *yiko ye nà kɛ mɔnmɔnm. 5 Binib bà pɛ minisaaltetem bo nnɔ teh unisaal yíe nà nɛ. Ama bà pɛ *Mifuoñaanm bo nnɔ, bɛn teh mĭ yíe

nà nɛ. 6 Unisaal yíe nà nnɔ bàareh nin mikuum nɛ. Ama
*Mifuoñaanm yíe nà nnɔ nɛn dienh limiɛl nin uyɛnduɔn nɛ.
7 Kimɛ binib bà teh unisaal yíe nà nnɔ yé Uwien ya nɛnnɛndb
nɛ. Ba boh *Uwien ya yiko, ka lì li fre kí bo wɔ mɔ. 8 Bà pɛ
minisaaltetem bo nnɔ ŋa ń fre kí sɔnge Uwien ya yɛnm. 9 Ninbi
bɛn wɔn, na pɛ nisaaltetem bo, ni pɛ *Uwien ya Fuoñaanm bo
nɛ, kimɛ Uwien ya Fuoñaanm te ni'ni. Kristo ya Fuoñaanm ŋa
te unil wà ni la, udaan ŋa yé u'yɔ. 10 Kristo te ninbi ni ma nnɔ,
ibiɛre cère' ni'gbɛnɛnt li kpo mɔnɔn la, *Mifuoñaanm nɛ yé
ni'miɛl kí ñɛ Uwien bù' nɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb ma nnɔ bo. 11 Uwien
wà cère' *Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ ya Fuoñaanm te ni'ni
ma nnɔ, wɔn wà cère' Kristo mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ li de
ni'gbɛnɛnt tà lá li kpo nnɔ mifuobm kí ñɛ *u'Fuoñaanm mà te
ni'ni nnɔ bo.
12 N'yaabɛ, nɛn bo nɛ ti ŋmɔbe lifɛ̀nl. Ama ta ŋmɔbe fɛ̀nl
nin unisaal ya tetem ŋɔ tí li teh unisaal yíe nà. 13 Kimɛ
ni pɛ minisaaltetem bo la, ni li kpo nɛ, ama kí ñɛ *Uwien
ya Fuoñaanm bo, ni wiɛ' unisaal yíe nà la, ni li fuobe nɛ.
14 *Uwien ya Fuoñaanm pekreh binib bà kɛ nnɔ nɛ yé Uwien
ya bumu. 15 Uwien de' nɛ *u'Fuoñaanm mà nnɔ ŋa co nɛ yonbt
ŋɔ ní liɛbe kí sɛn bujɛwaanbu, ama *u'Fuoñaanm nɛ tien' nɛ
u'bumu, nɛ ki cère' ti yih wɔ ti'Baa.* 16 *Uwien ya Fuoñaanm
nin mi'yul nɛ kundeh imɔ̀n ti'yɛnm ni ki teh ti yé Uwien ya
bumu. 17 Ti yé Uwien ya bumu ma nnɔ, ti yé u'faajib mɔ nɛ. Ti
yé Uwien ya faajib nɛ tinbi nin Kristo kɛ. Ti taan' ki jɛ̀ndeh nin
Kristo ma nnɔ, tinbi nin wɔn li taan kí lɛ ukpiɛke mɔ nɛ.

Uwien lá li kpiɛke u'nib

18 N bɛn ki ye fɛnfɛnnɔ ya jɛnd ŋa ŋmɔbe bɛ ń taa yɛ̀ kí kpaan
nin ukpiɛke wà Uwien lá li ñɛn wù upaan bo kí de tɛ nnɔ.
19 Kimɛ Uwien ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ gu nin inunmón nɛ lidaali
là Uwien li wuɔn bà yé u'bumu. 20 Uwien ñɛn' tibont tà kɛ
nnɔ juore' fɛnm. Na yé tù yíe nɛ ki juore' fɛnm, wɔn Uwien
nɛ cère' tù juore' fɛnm. Ama tù ŋmɔbe lidɛndɛnl ki ye 21 lidaali
liba tu'mɔ li ñɛ mituɔm mà kuuleh tù, ki cèreh tù te tiyonbt ni
nnɔ ni, ki mɔ ń lɛ Uwien ya bumu ya kpiɛke, ki li te liwiel ni.
22 Ti bɛn ki ye haali nin fɛnfɛnnɔ Uwien ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ
jɛ̀ndeh nɛ ki kpɪ̈ɛndeh tɛn upii nɛ benh nin imɛrwiɛn. 23 Na
yé tibont nnɔ baba, tinbi bà Uwien de' tɛ *u'Fuoñaanm, mɪ̈ yé
u'paacindkaabu nnɔ, ti'mɔ kpɪ̈ɛndeh ti'fɛ̀l ni nɛ, ki gu lidaali là
Uwien li wuɔn kí ye ti mɔnbe ki yé u'bumu, u dɛ' tɛ ki wiɛ' nnɔ.
24 Ti ŋmɛre' ama nɪ̈ laan yé lidɛndɛnl nɛ. Unil ŋmɔbe lidɛndɛnl
nibonn bo la, wa laan laa' nɛ̀ nɛ. U laa' nɛ̀ la, na ji yé dɛndɛnl

* **8:15** Grɛkmbɛ ya lenm ni bi kɛle' ki ye: Aba nɛ. Liñɔbonl nnɔ ñɛn' *Sufmbɛ ya lenm ni nɛ, nɛ li'tingi si: Baa.

u'bo. 25 Ti ŋməbe lidɛndɛnl nibonn bo, ka laan laa' nɛ̀ la, ti li mĭnde nɛ kí li gu.

26 Nnə nɛ *Uwien ya Fuoñaanm toreh tɛ ti'jiint ni, kimɛ ta bɛn u yíe tí li kàareh wə ma bo. Nɛ *u'Fuoñaanm kàareh wə ki dienh tɛ, ki dunh haali nil ŋa ń fre kí lɛ u li taa iñəbon yà kí tɛkn mĭ lienh nà nnə. 27 Uwien, wà bɛn binib ya fɛ̀l ni te ma bo, bɛn *u'Fuoñaanm ya yɛnmaale. Mɛn nɛ kàareh wə u yíe ma bo ki dienh u'yaab.

28 Ti bɛn ki ye Uwien teh tibont tà kɛ nnə u teh tù binib bà yíe wə ya mənm bo nɛ. Bi yé binib bà u yin' bɛ u là bobn' ma bo nɛ. 29 Kimɛ u là bɛn bɛ ki laa' ba laan maa' bɛ, nɛ ki sien' ki ye bɛ ń li naan u'Bijɛ, ŋə u'Bijɛ ń li yé kibukpiɛk libugol ni. 30 Uwien yin' bà nnə, u là juə' ki gènde' bɛn nɛ. U yin' bà nnə, u cère' bɛn nɛ yé bigbɛmàndɛnb. U cère' bɛn bà yé bigbɛmàndɛnb nnə, u de' bɛn nɛ ukpiɛke.

Niba ŋa ń fre kí bore tinbi nin Uwien ya yíem

31 Ti li len tu lɛ ba kí pukn-i? Uwien se ti'ciɛk bó la, ŋmɛ ji li fre kí tien tɛ niba? 32 Wa yĭe' u'tiɛma Bijɛ mənən bo, ama u taa' wə ki cɛ̀be' wə ń tĭ kpo ti'kɛ ya biɛre bo nɛ. U de' tɛ u'Bijɛ ma nnə, bɛ li tien u la juoke tɛ kí de tɛ tibont kɛ? 33 Ŋmɛ li fre kí biin Uwien gènde' binib bà? Uwien mənən ye bi yé bigbɛmàndɛnb nɛ. 34 Nɛn bo, ŋmɛ li fre kí ye bi kpɛ utudɛre? Yesu Kristo kpo'. Na yé u kpo' baba, u mɛkre' bitɛnkpiib ni mə nɛ, ki te Uwien ya jie bó, ki kàareh wə ki dienh tɛ. 35 Bɛ li fre kí bore tinbi nin Kristo u la li yíe tɛ? Ijɛnd bii uyɛnsaa bii bi jèndeh tɛ ma nnə bii mikònm bii micɛcɛkm bii kinunbənk bii mikuum-i? 36 Nĭ te tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbənku ni nɛ. Nĭ kɛle' ki ye:

«Sin bo nɛ bi kuuleh tɛ idaan kɛ,
ki likeh tɛ tɛn ti yé ipe nɛ bi tuke ki joh bɛ ń tĭ kòre.»

37 Ama *Yesu Kristo wà yíe tɛ nnə ya tuəm bo nɛ, ti faa ki cɛn' wà kɛ mən' ki faake'. 38 Imən, n bɛn ki ye niba ŋa te kí fre kí bore tinbi nin Uwien u la yíe tɛ. Mikuum, limiɛl, Uwien ya tondb, paaki bó ya tuəm kɛ ya bol, fɛnfɛnnə ya gbɛr, uyo wà we ní ya gbɛr, mituəm mà kɛ te ya bol, 39 nà kɛ te paaki bó, nà kɛ te dɛntingi, Uwien ñɛn' nà kɛ nnə, niba ŋa te kí fre kí bore tinbi nin Uwien u la yíe tɛ. U wuən' tɛ u'yíem nnə kí ñɛ Yonbdaan *Yesu Kristo bo nɛ.

9

Uwien nin u'nib Israyɛl yaab ya gbɛr

1 Tə, n yé Kristo yə nɛ ki təkeh tigbɛmànt, ma nɛndeh. N'yɛnm nin *Mifuoñaanm nɛ yé bimənkunb ki ye 2 n te uyɛnsaaciɛn ni, nɛ nĭ wi n'fɛ̀l ni ki gbiekeh uyo kɛ. 3 Imən, n bi yíe Uwien ń wiɛ nni miŋùum kí bore min nin Kristo, n'yaab bà yé n'bol ya nib nnə bo. 4 Bɛn nɛ yé Israyɛl yaab. Uwien

tien' bɛn nɛ u'bumu, ki de' bɛ u'kpiɛke, ki cuo' nin bɛ kujɔtieku
mibolm mà yɛbe, ki de' bɛ *yiko, ki wuɔn' bɛ bi li pukeh wɔ ma
bo, nɛ ki pùon' bɛ ipuon. 5 Israyɛl ya bol cin' nin bi ya yaajɛb nɛ.
Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo tien' u'ba unisaal ki ñɛn' bi ya bol
ni nɛ. Wɔn nɛ yé Uwien ki ŋmɔbe mituɔm tibont kɛ bo. Wɔn si
kupɛnpɛku uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ami.

6 Na yé Uwien ŋa fre' ki tien' u là pùon' lipuonl là nnɔ nɛ.
Ama Israyɛl ya yaabii kɛ ŋa cinbe ki yé Israyɛl ya bol ya nib.
7 *Abraham ya yaabii mɔ kɛ ŋa cinbe ki yé Uwien ya puonl ya
bumu. Kimɛ Uwien là pùon' *Abraham ki ye u'bijɛ *Isaak ya
bumu baba nɛ li yé u'yaabiimɔ̀n. 8 Ni'tingi si: na yé unisaal
maa' mubumu mùa nɛ yé Uwien ya bumu. Uwien ya puonl ya
bumu baba nɛ yé u'bumu, ki yé *Abraham ya yaabii. 9 Uwien
là pùon' *Abraham ki ye ma sɔ: «Nì lá ŋmɛ̀n nɔ la, n li liɛbe ní
kí lɛ a'po Sara ŋuuke kibujɛbuk nɛ.»

10 Na yé nɛn baba: tiɛre mɛn Lebeka mɔ ya gbɛr. Wɔn nin
ti'yaajɛ *Isaak là maa' ileb nɛ, mù yé mujɛmu. 11-12 Ama ba
laan la maa' mubumu nnɔ, ki niireh nin mù ń tien nà mɔn bii
nà bre, nɛ Uwien juɔ' ki tɔke' Lebeka ki ye uciɛn lá li tien uwaal
ya yonb nɛ. Uwien len' nnɔ ŋɔ wɔ ń wuɔn kí ye wa tukndeh nil
ya tuonl bo ki gèndeh wɔ, ama u'yíem bo nɛ u gèndeh unil, nɛ
miyíem nnɔ ŋa ŋmɔbe lèbrm. 13 Nì te tɛn nì kɛle' ma *Uwien
ya gbɔnku ni nɛ. Nì kɛle' ki ye: «N yíe Sakɔb, nɛ ki nɛn Esawu.»

14 Nì te nnɔ la, ti nín li len kí ye ba? Ti li ye Uwien teh nà ŋa
cuube nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu! 15 Uwien là tɔke' Moyis ki ye: «N
yíe ń muɔ unil wà micɛcɛkm la, n muɔh wɔn nɛ. N tí yíe ń tien
wà tinimɔ̀nt la, n teh wɔn nɛ.» 16 Nɛn bo, na yé unil ya yíem
bo, ka yé u'ñiknm bo nɛ Uwien muɔh wɔ micɛcɛkm. Uwien
ya nimɔ̀nt bo nɛ u muɔh unil micɛcɛkm. 17 Nì kɛle' *Uwien ya
gbɔnku ni ki ye Uwien tɔke' Farahɔn ki ye: «N kàan' ŋɛ ubɛr ŋɔ
sin bo ń wuɔn binib n ŋmɔbe mituɔm ma bo nɛ, ŋɔ binib kɛ ń
cii n'yel bó utingbɛn kɛ bo.» 18 Nnɔ nɛ Uwien yíe wɔ ń muɔ wà
micɛcɛkm la, u muɔh wɔn nɛ, nɛ u yíe wà ya yul ń li faa la, u
cèreh li faa nɛ.

Uwien ya benpiebe nin u muɔh binib micɛcɛkm ma bo

19 Nɛn bo, uba li niire nni kí ye: nì te nnɔ la, bɛ bo nɛ Uwien
kɔnh nin binib ki teh ba teh ni'donbó? Bii u li fre kí ye: ŋmɛ li
fre kí pien Uwien u la tien u yíe ma? 20 Tɔ, sin unisaalɔ, a tɛn ki
yé ŋmɛ nɛ ki niɛh nin Uwien-i? Timaar li fre kí niire, wà mɛn'
tù kí ye «Bɛ tien' a mɛn' tɛ nɔ nnɔ-ɔɔ?» 21 Umaar ŋa ŋmɔbe sɛn
wɔ ń tien u'yɔkr u yíe ma-aa? U li fre kí bore tuba kí mɛ lisɛnl
là ŋmɔbe kuñuɔrku, kí taa tutɔr kí mɛ là ŋa ŋmɔbe ñuɔrku.

22 Uwien là yíe wɔ ń wuɔn biba kí ye u'mutuol fii' bi'bo,
ki yíe bɛ ń bɛnde kí ye u ŋmɔbe mituɔm nɛ. Nin nɛn kɛ bà
fin' u'mutuol ki bi kpɛ mikuum nnɔ, u taa' lifèsɔngl cɛɛn nɛ

ki ŋmɔbe bɛ. 23 U là yíe wɔ ń̀ wuɔn bitɔb mɔ kí ye u muɔ' bɛ
micɛcɛkm nɛ, ki yíe bɛ ń̀ bɛnde u'kpiɛke yɛbe ki kpɛ ma bo nɛ.
U là bonde' bɛn nɛ wɔ ń̀ de bɛ ukpiɛke nnɔ. 24 Tinbi nɛ yé u
bonde' bà nnɔ. Na yé u yin' tɛ *Sufmbɛ ya bol ni baba nɛ, bà ŋa
yé *Sufmbɛ mɔ te len nɛ. 25 Nĭ te tɛn nĭ kɛle' ma Ose ya gbɔnku
ni nnɔ nɛ. Nĭ kɛle' ki ye:
«Linibol là ya nib ŋa là yé n'yaab nnɔ,
n li yin bɛ n'yaab,
linibol là ma là yíe lɛ̀ nnɔ,
n li yíe lɛ̀.
26 Bi là tɔke' bɛ nà saan ki ye ba yé n'nib la,
bi li yin bɛ ni'saan min Uwien wà fuobe ya bumu.»
27 Israyɛl yaab bɛn wɔn, *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi mɔ là
len' bi'gbɛr ki ye: «Israyɛl yaab yɛbe tɛn likpentɛngbil mɔnɔn
la, bi'ni binikàankaab nɛ li ŋmɛre. 28 Kimɛ Yonbdaan li sɔn
u'tuonl kitink bo u là len' ma bo nnɔ kí tĭ gben ka ń̀ taande.»
29 Nĭ liɛbe' ki te tɛn Esayi tí là len' ma ki ye:
«Yonbdaan mituɔm kɛ ya daan
ŋa bi cère' ti'bol sĭen' waamu la,
ti bi kunde' tɛn Sodɔm nin Gomɔr yaab nɛ.»

Israyɛl yaab nin mitekjim ya gbɛr

30 Ti len nà nnɔ ya tingi si ba? Ni'tingi si: bà ŋa yé *Sufmbɛ ka
là nuunh Uwien ń̀ bù bɛ bigbɛmàndɛnb nnɔ, fɛnfɛnnɔ Uwien
bù' bɛ bigbɛmàndɛnb bi'tekjim bo nɛ. 31 Ama Israyɛl yaab bɛn
là nuunh Uwien ń̀ bù bɛ bigbɛmàndɛnb *yiko ya bom bo nɛ ka
laa'. 32 Bɛ bo nɛ ba laa'? Kimɛ ba teke' Uwien ki jin', ki maaleh
ki teh bi'tùon bo nɛ Uwien li bù bɛ bigbɛmàndɛnb. Nnɔ nɛ bi
gbiɛre' milum ya tɛnl, 33 tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni
ki ye: «Liike mɛn, n taa' milum ya tɛnl ki ble' Siyɔn ya du ni. Lĭ
yé litɛnl là binib lɛkeh li'bo ki luh nɛ. Ama wà du li'bo la, fɛ ŋa
ń̀ ji wɔ.»

10

1 N'yaabɛ, n'nun mɔ́n nà bo n kàareh Uwien si: Israyɛl yaab
ń̀ ŋmɛre nɛ. 2 N li fre kí kun bi'bo imàn kí ye bi'nun mɔ́n Uwien
ya tuonl bo, ama ba bɛn bi li sɔn ma bo nɛ. 3 Ba bɛn Uwien bùh
binib bigbɛmàndɛnb isɛn yà ni, nɛ ki nuunh bi'tiɛma sɛn, bɛ
ń̀ li yé bigbɛmàndɛnb, ki yĭe' ka paan' isɛn yà bo Uwien bùh
binib bigbɛmàndɛnb nnɔ bo. 4 Kimɛ Kristo baa' ma yiko ŋa
ji ŋmɔbe tuonl. Wà kɛ teke' wɔ ki jin' la, Uwien li bù udaan
ugbɛmàndaan nɛ.

Wà kɛ teke' Kristo ki jin' li ŋmɛre

5 Bà nuunh bɛ ń̀ li yé bigbɛmàndɛnb *yiko bo nnɔ, Moyis là
kɛle' bi'gbɛr ki ye: «Unil wà teh *yiko ye ma la, *yiko nnɔ bo nɛ
u li fuobe.» 6 Ama bà nuunh bɛ ń̀ li yé bigbɛmàndɛnb mitekjim

bo nnɔ ya gbɛr wɔn, nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye bi la li maaleh bi'yɛnm ni ki teh: «ŋmɛ li dùo paaki bó?» Ni'tingi si: ŋmɛ li jiin Kristo ní? 7 Ki la li maaleh mɔ ki teh: «ŋmɛ li jiire dɛntingi?» Ni'tingi si: ŋmɛ li mɛkre Kristo ní? 8 Nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ba? Nĭ kɛle' ki ye:
«Uwien ya gbɛr nɛke a'saan,
ki te a'ñɔbu nin a'fɛ̀l ni.»
Tigbɛr nnɔ yé mitekjim ya gbɛr tà ti tɔkeh tù binib nnɔ nɛ.

9 A yàare' ki len' binib kɛ ya nun bó ki ye *Yesu nɛ yé Yonbdaan, ki ŋmɔbe midum a'fɛ̀l ni ki ye Uwien mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni la, Uwien li ŋmiɛn ŋɛ. 10 Kimɛ a ŋmɔbe midum a'fɛ̀l ni la, Uwien bù' ŋɛ ugbɛmɔ̀ndaan nɛ. Nɛ a yàare' ki len' binib kɛ ya nun bó ki ye *Yesu yé a'Yonbdaan la, Uwien li ŋmiɛn ŋɛ. 11 Imɔ̀n, nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Wà kɛ du u'bo la, fɛ ŋa ń ji udaan.» 12 Nɛn bo, *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ te miba nɛ. Bi'kɛ ya Yonbdaan te uba nɛ ki teh bà kɛ muɔh ki yih wɔ mimɔnm. 13 Imɔ̀n: «Wà kɛ li muɔ kí yin Yonbdaan ya yel nnɔ, wɔn nɛ li ŋmɛre.»

14 Tɔ, binib ŋa teke' wɔ ki jin' la, bi li tien mila kí muɔ kí yin wɔ? Ba cii' u'gbɛr la, bi li tien mila kí teke wɔ kí ji? Unil ŋa kpaande' tù la, bi li tien mila kí cii tù? 15 Ba sɔn' nil wɔ ń tĭ kpaande tù la, ŋmɛ li kpaande tù? Nĭ te tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Binib bà tuke tigbɛmɔnmɔnt ki we ní nnɔ ya cènl mɔn cɛɛn nɛ.» 16 Nin nɛn kɛ na yé binib kɛ nɛ tuo' tigbɛmɔnmɔnt nnɔ. Nɛn bo nɛ Esayi là len' ki ye: «Yonbdaan, ŋmɛ tuo' ki teke' ti len' nà nnɔ ki jin'-i?» 17 Nɛn bo, mitekjim ñɛh tigbɛr ya ciim ni nɛ, nɛ tigbɛr nnɔ yé Kristo ya gbɛr nɛ.

18 Tɔ, n niireh nɛ-a, Israyɛl yaab ŋa là cii' nɛ-ɛɛ? Bɛn nɛ là cii'-a!
Nĭ te tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Bi cii' bi'ñɔfaam bó utingbɛn kɛ bo,
bi'ñɔbon jon' utingbɛn bo ni'kɛ saan.»
19 Tɔ, n tí niireh nɛ-a, Israyɛl yaab ŋa là cii' ni'tingi nɛ-ɛɛ? Bɛn nɛ là cii' ni'tingi-a! Moyis là len' ŋɔ ki ye Uwien ye:
«N li cère ní li ponbe linibol là ŋa yé niba nnɔ,
kí cère bà ŋa bɛn niba ya bol ń fin ni'mutuol.»
20 Esayi mɔ là mɛnge' lifɛ̀l ki len' ki ye Uwien ye:
«Binib bà ŋa nuunh nni nnɔ, n cère' bɛn nɛ laa' nni.
Binib bà ŋa là niireh n'bo nnɔ, n taa' n'ba ki wuɔn' bɛn nɛ.»
21 Israyɛl yaab bɛn wɔn, u len' bi'gbɛr ki ye: «N tun' liwen-tunŋmɛnl, nɛ ki kɛnbeh ki yih linibol là ŋa boh nni ka ciih n'ñɔbu bó nnɔ.»

11

Uwien ŋa wiɛ' Israyɛl yaab

1 Nɛn bo, n niireh nɛ-a, Uwien wiɛ' u'nib Israyɛl yaab nɛ-ɛɛ?
Wa wiɛ' bɛ fiebu. Kimɛ min Pɔl mɔnɔn yé Israyɛl yɔ nɛ, ki yé
*Abraham ya yaabil, ki yé Bɛnsamɛn ya lontunku yɔ. 2 Uwien
ŋa wiɛ' u'nib bà uyo bo u là juɔ' ki gènde' bɛ nnɔ. Na bɛn nà kɛle'
*Uwien ya gbɔnku ni Eli bo nɛ-ɛɛ? Nĭ kɛle' ki ye Eli biin' Israyɛl
yaab Uwien saan ki ye: 3 «Yonbdaan, bi kuku' a'ñɔbonsɔknb, ki
wewe' a'ponpob. Min baba nɛ sĭen', nɛ bi nuunh bɛ ń ku n'mɔ.»
4 Ama Uwien jiin' wɔ ki ye: «N sĭen' n'ba bijɛb bà ŋa gbaan'
ki pɛke' ubul Baal nnɔ itur ilole nɛ.» 5 Nĭ te nnɔ nɛ haali nin
dinnɔ, Israyɛl yaab ni nĭ sĭen' binikàankaab bà Uwien gènde'
bɛ u'nimànt bo nnɔ nɛ. 6 U là gènde' bɛ u'nimànt bo nɛ na yé
bi'tùon bo. Nĭ bi yé bi'tùon bo nɛ la, Uwien ya nimànt ŋa ji bi
li yé nimànt.

7 Nnɔ la, ti nín li ye ba? Israyɛl yaab nuun' nà nnɔ, ba laa'
nè, Uwien gènde' bà nnɔ nɛ laa' nè. Bitɔb nnɔ wɔn, Uwien cère'
bi'yul faa nɛ. 8 Nĭ te tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nĭ
kɛle' ki ye:
«Uwien fùɔre' bi'yɛnm,
nɛ ki cère' bi'nun ŋa lɛnh,
bi'tub ŋa ciih kí lá baa fɛnfɛnnɔ wuɔ.»
9 *Dafid mɔ là len' bi'bo ki ye:
«Bi'jier ń li yé bi'bo kudiɛku,
kí li yé bi'bo ticuɔr,
kí li yé bi li lɛke nà bo kí lu,
kí li yé bi'bo utudɛre wà bi kpɛ wù.
10 Cère bi'nun ń bɔnde bi ji la lɛnh,
kí cère bɛ ń li tuu ki niibeh ibuɔn.»

11 Nɛn bo, n niireh nɛ-a, Israyɛl yaab lu' ŋɔ bi la ji ń fii
kpɛlkpɛl nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu! Bi'lum nnɔ bo nɛ bà ŋa yé
Israyɛl yaab mɔ li ŋmɛre. Nɛn nɛ li fin bi'ponponbe. 12 Nĭ yé
*Sufmbɛ ya biil cère' uŋɛndun laa' mimɔnm Uwien saan, nɛ
bi'lum cère' bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ laa' lifaal Uwien saan la, bi
lá li lɛ miŋmɛrm kí tĭ gben ma nnɔ, nĭ ji li te mila bo?

Bà ŋa yé Sufmbɛ ya ŋmɛrm ya gbɛr

13 Tɔ, n ji cinbe ki lienh ninbi bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ nɛ. *Yesu
sɔn' nni ń tɔke nɛ u'gbɛr ma nnɔ, n poknh n'tuonl bugbɛn bo
nɛ, 14 ki daan ki ye nĭ tuo' la, ń fin n'bol ya nib ya mutuol ŋɔ kí
ŋmiɛn bi'ni bi'ba nɛ. 15 Nĭ yé Uwien wiɛ' *Sufmbɛ ki cère' wɔn
nin inibotɔ yà te uŋɛndun ni taan' buñɔbu la, u lá li liɛbe kí teke
bɛ ma nnɔ, nĭ ji li te mila bo? Na li yé bitɛnkpiib ya mɛkrm-ii?

16 Tɔ, Uwien si kpɔnɔ ya niba bó la, nĭ wuɔn' ki ye wɔn si
kpɔnɔ nnɔ kɛkɛ nɛ. Uwien si busubu ya ñaan la, nĭ wuɔn'
ki yé wɔn si bu'sigben mɔ nɛ. 17 Israyɛl yaab te tɛn olifi ya
sucaankaabu bùa bi cɔre' bu'sigben iba nɛ, ki taa' bà ŋa yé
Israyɛl yaab ki te tɛn olifi ya subu bùa pɛn' kumuɔku ni nnɔ

ya sigben ki nɛbn' ki kpɔbn' yà sïen' nnɔ bo nɛ. Fɛnfɛnnɔ sin
nin yà sïen nnɔ kɛ ji jondeh busubu nnɔ ya ñaan yà jindeh bù
nnɔ bo nɛ. 18 Nɛn bo, la jɛbnh a'ba bi cɔre' isigben yà nnɔ bo. A
li tien mila kí jɛbn a'ba, kimɛ na yé sin nɛ tuke isiñaan, isiñaan
nɛ tuke ŋɛ.
19 Nba la, a li ye: «Bi cɔre' isigben nnɔ ŋɔ bɛ ń taa min nɛ kí
nɛbn i'bùol.» 20 Imàn, isigben nnɔ ŋa teke' Uwien ki jin', nɛ bi
cɔre' yï, sin teke' Uwien ki jin' nɛ bi taa' ŋɛ ki nɛbn' i'bùol. Ama
a la nín li jɛbnh a'ba, á li fɛnge. 21 Kimɛ Uwien cɔre' busubu ya
sigbenmàn la, a bɛn ki ye u li dàan sin wà yé usigbennɛbnkɛ
nnɔ nɛ-ɛɛ? 22 Sekn kí bɛnde Uwien ya nimànt nin u'biɛrm. U
bre binib bà ŋa ji pɛ u'bo nnɔ bo, nɛ ki teh sin wà pɛ u'bo nnɔ
tinimànt. A tuu ki pɛ u'bo la, u li tuu ki teh ŋɛ tinimànt nɛ.
Nnɔ ŋa ñí la, u li wiɛ a'mɔ nɛ. 23 Nï te nnɔ nɛ Israyɛl yaab mɔ
bo: bi wiɛ' bi'yufaa la, Uwien li jiin bɛ kí nɛbn bi là cɔre' bɛ nà
saan nnɔ nɛ. U ŋmɔbe mituɔm wɔ ń jiin bɛ kí nɛbn. 24 Sin wà
yé olifi ya subu bùa pɛn' kumuɔku ni ya sigben bi taa' ŋɛ ki
nɛbn' olifi ya sucaankaabu bo nnɔ, a yé usigbencaan nɛ, ŋa yé
busubu nnɔ ya sigbenmàn. Nnɔ nɛ Uwien ye wɔ ń jiin kí nɛbn
busucaankaabu nnɔ ya sigbenmàn bu'bo la, na ń li faa.

Israyɛl kɛ li ŋmɛre nɛ

25 N'yaabɛ, n yíe ń tɔke nɛ tigbɛbɔlkaar tuba nɛ, ŋɔ ni la li
maaleh ki teh ni yé biyɛnfodɛnb. Israyɛl yaab biba lï li ŋmɔbe
uyufaa nɛ haali nin uyo wà bà ŋa yé Israyɛl yaab kɛ li paan
Uwien ya sɛn bo. 26 Nnɔ nɛ Israyɛl yaab kɛ li ŋmɛre, tɛn nï kɛle'
ma *Uwien ya gbɔnku ni. Nï kɛle' ki ye:
«Uŋmiɛnl li ñɛ Siyɔn ya du ni nɛ,
kí gben Sakɔb ya yaabii ya biil.
27 N li gben bi'biɛre,
n li cuo nin bɛ kujɔtieku kùa nnɔ nínɔ.»
28 Tɔ, bi yïe' tigbɛmɔnmɔnt ma nnɔ, nɛ ki kpɛnde' Uwien ya
nɛnnɛndb ŋɔ ninbi nɛ ń jonde. Ama Uwien biɛ ki yíe bɛ nɛ kí ñɛ
bi'yaajɛb bo, kimɛ wɔn nɛ là gènde' bɛ ki tien' u'yaab. 29 Kimɛ
Uwien pun' unil bupaabu bùa la, wa liɛbeh ki teknh bù, u tí
yin' unil la, u yin' wɔ nɛ, wa lèbreh u'yɛnmaale. 30 Imàn, uyo bo
ni'mɔ ŋa là boh Wien. Ama fɛnfɛnnɔ *Sufmbɛ ŋa bon' Uwien
ma nnɔ nɛ u muɔ' nɛ micɛcɛkm. 31 Fɛnfɛnnɔ ba bon' Uwien ma
nnɔ nɛ Uwien muɔ' nɛ micɛcɛkm. Nɛn nɛ li cère Uwien ń muɔ
bi'mɔ micɛcɛkm. 32 Kimɛ Uwien kuɔn' binib kɛ uyufaa ni, ŋɔ
wɔ ń muɔ bi'kɛ micɛcɛkm nɛ.

Uwien ya yɛbn ŋa ŋmɔbe kpaanm

33 Bo! Uwien ya faal mɔ laan yɛbe-a!
U'yɛnfuom nin u'bɛnm yɛbe cɛɛn nɛ!
Nil ŋa ń fre kí bɛnde u'yɛnmaale,
ka ń fre kí bɛnde u teh ma bo mɔ.

34 «ŋmɛ bɛn Yonbdaan ya yɛnmaale?
Ŋmɛ li fre kí gbiere wɔ?
35 Bii ŋmɛ kpiɛ' ki de' wɔ nibonn,
ŋɔ wɔ ń jiin kí pè wɔ?»

36 Nibonn kɛ ñɛn' wɔn saan nɛ. Wɔn nɛ cère' ni'kɛ te, nɛ wɔn si ni'kɛ mɔ. Wɔn si ukpiɛke uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ami.

12

Kristo yɔ li ŋmɔbe mitetem mà

1 Nɛn bo, n'yaabɛ, Uwien ya nimònt bo nɛ n gbiereh nɛ ní taa ni'ba kí de Uwien tɛn kitɔtuɔrwɛnk kà fuobe, ki mɔn, ki sɔnge Uwien ya yɛnm. Nɛn nɛ yé mipum ma sɔnge Uwien ya yɛnm. 2 Ni la li te tɛn uŋɛndun wuu ya nib. Ama cère mɛn Uwien ń lèbre ni'yɛnmaale kí de nɛ iyɛnmaalfaan ŋɔ ní li sekndeh kí bɛnde Uwien yíe nà: nà mɔn, ka pɔre' niba, ki sɔnge u'yɛnm.

3 Tɔ, Uwien de' nni bupaabu bùa nnɔ bo, nɛ n tɔkeh ni'kɛ ki teh ni la li bùh ni'ba ki gèbreh ni kpɛ ma bo. Unil kɛ ń tùɔre kí bɛnde u yé wà, ki li bùh u'ba ki kpàandeh Uwien cère' u teke' Kristo ki jin' ma bo. 4 Unisaal ya gbɛnɛnt te tuba nɛ, ki ŋmɔbe igbɛnɛnbɛl ĭ yɛbe. Ama i'kɛ ŋa tɛ tùon. 5 Ti'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Nin ti yɛbe ma kɛ nnɔ ti taan' nin Kristo ma nnɔ, ti ji te tigbɛnɛnt tuba nɛ, nɛ wà kɛ yé tigbɛnɛnt nnɔ ya gbɛnɛnbɛl ki tuuke i'tɔ bo. 6 Uwien ya juokm bo nɛ u de' ti'kɛ bupaabu jɛjɛ. Nɛn bo, Uwien de' wà uñɔbonsɔkn ya paabu la, udaan ń li sɔkndeh ki kpàandeh Uwien de' wɔ mitekjim ma bo. 7 Uwien de' wà bupaabu wɔ ń li toreh binib la, wɔ ń li toreh. Uwien de' wà bupaabu wɔ ń li wɔknh la, wɔ ń li wɔknh. 8 Uwien de' wà bupaabu wɔ ń li saakreh binib ya gbɛnɛnt la, wɔ ń li saakreh binib ya gbɛnɛnt. Uwien de' wà bupaabu wɔ ń li punh binib tibont la, wɔ ń li punh ki la cuɔleh. Uwien de' wà ticiɛnt wɔ ń li likeh binib la, wɔ ń li sɔnh u'tuonl mɔnmɔnm. Uwien de' wà bupaabu wɔ ń li muɔh binib micɛcɛkm la, wɔ ń li muɔh bɛ nin lifèsɔngl.

9 Ní li yíe binib imànmàn. Cère mɛn ni'nun ń li món nà mɔn ya tienm bo, kí li nɛn nà bre. 10 Ní li yíe tɔb tɛn ninjiɛb yíe tɔb ma bo. Ní li ñikndeh ki boh tɔb, ama ní cère mibom ń li kpĭɛreh ki ñɛh ninbi. 11 Li yíe mɛn lituonl ki la tiinh gbɛnɛnbien. Cère mɛn ni'nun ń li món Yonbdaan ya tuonl bo. 12 Ni ŋmɔbe lidɛndɛnl là u'saan nnɔ cère mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge li'bo. Ní li ŋmɔbe kuminku ijɛnd ni, kí li kàareh uyo kɛ. 13 Ní li toreh Uwien ya nib bà nĭ pɔre' bɛ, kí cère ni'nun ń li món bicɛnb ya tekm bo. 14 Ní li kàareh Uwien wɔ ń tien binib bà jèndeh nɛ nnɔ u'mɔnm. Ní li teh wɔ ń tien bɛ u'mɔnm, ni la teh wɔ ń wiɛ bɛ ŋùum. 15 Li poknh mɛn nin bà poknh, kí li muɔh nin bà muɔh. 16 Li lienh mɛn ki ciih tɔb bó. La li wɔngeh mɛn

ni'ba, li jiindeh mɛn ni'ba tingi binib ya nun bó, ki la maaleh ki teh ni yé biyɛnfodɛnb.

17 Unil tien' ŋɛ nà bre la, la jiin wɔ nà bre. Li nuunh mɛn ní li teh nà mɔn binib kɛ ya nun bó. 18 Nĩ yé ni li fre, nɛ nĩ li ñɛ ninbi nɛ la, li ñikndeh mɛn kí li ŋmɛ nin unil kɛ. 19 N'jɔtiebɛ, unil tien' nɛ nà bre la, ninbi nin ni'yul la nuunh ní tu wɔ fɛ̀nl, ama cère mɛn Uwien ya mutuol ń fii wɔ ń tien u li tien ma. Kimɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye Yonbdaan ye: «Min nɛ li tu lifɛ̀nl, min nɛ li jiin unil kɛ u'tuonl kpɛ ma bo.» 20 Nĩ liɛbe' ki kɛle' ki ye: «Mikɔ̀nm ŋmɔbe a'nɛnnɛnd la, de wɔ wɔ ń ji, uñuñun ŋmɔbe wɔ la, de wɔ miñunm. A teh nnɔ la, ni naan tɛn a woreh imukuɔn nɛ ki cokndeh u'yul bo.» 21 La cère mibiɛrm ń faake nin ŋɛ. Li faa nin mibiɛrm a'mɔnm bo.

13

Li boh mɛn udu ya ciɛnb

1 Unil kɛ ń li boh biciɛnb bà likeh udu nnɔ. Kimɛ nil ŋa yé ciɛn ŋɔ Uwien ŋa tien' wɔ ciɛn. Bà kɛ yé udu ya ciɛnb nnɔ, Uwien nɛ tien' bɛ biciɛnb. 2 Nɛn bo, wà kɛ yĩe' udu ya ciɛn ya ñɔbu bó la, u yĩe' Uwien sien' ki ye nɛn li te ma bo nɛ. Unil teh nnɔ la, u nuunh u'ba bo utudɛre nɛ. 3 Nnɔ nɛ binib bà teh nà mɔn ŋa fɛnge udu ya ciɛnb, bà teh nà bre nɛ fɛnge bɛ. Nɛn bo, ŋa yíe á li fɛnge bɛ la, li teh nà mɔn, ŋɔ bɛ ń li pɛ̀keh ŋɛ. 4 Kimɛ udu ya ciɛnb sɔnh Uwien ya tuonl là li pukn ŋɛ a li te mɔnmɔnm nɛ. Ama a teh nà bre la, li fɛnge. Kimɛ na yé fɛnm nɛ udu ya ciɛnb ŋmɔbe usɛn bɛ ń dɛre a'tub. Bi diɛh binib ya tub la, bi sɔnh Uwien ya tuonl nɛ bɛ ń wuɔn kí ye Uwien ya mutuol fih bà teh nà bre bo. 5 Nɛn bo, na yé ni boh udu ya ciɛnb ki fɛnge utudɛre baba nɛ. Ama ni boh bɛ kimɛ ni'yɛnm ni, ni bɛn ki ye nɛn nɛ mɔn.

6 Nɛn bo nɛ ni pɛ̀h lɛnpo. Kimɛ lɛnpotekb nnɔ, Uwien nɛ sien' bi'mɔ bɛ ń li sɔnh li ya tuonl nin inunmɔ́n. 7 Li teh mɛn unil kɛ u kpɛ ní li teh wɔ nà. Li pɛ̀h mɛn lɛnpo ki dienh bilɛnpotekb, kí li pɛ̀h tikre ki dienh tikrtekb, kí li boh bà kpɛ ní li boh bɛ, kí li selndeh bà kpɛ ní li selndeh bɛ.

Li yíe mɛn tɔb

8 La ŋmɔbe mɛn uba fɛ̀nl. Lifɛnbaabl là ni li ŋmɔbe lɛ̀ si: ní li yíe tɔb nɛ, kimɛ unil wà yíe u'tɔ la, udaan bon' *yiko ye nà kɛ nnɔ nɛ. 9 Imɔ̀n, *yiko wà ye: «La teh naŋmaal, ki la ku nil, ki la suh, ki la ŋmɔbe nunfɔke utɔ ya bonn bo» nin wà kɛ sĩen' nnɔ taan' ki te yikobaab wà ye: «Li yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba ma bo» nnɔ ni nɛ. 10 Unil wà ŋmɔbe miyíem ŋa teh u'tɔ nà bre. Nɛn si unil ŋmɔbe miyíem la, u boh *yiko ye nà kɛ nnɔ nɛ.

Bonde mɛn kí li gu Kristo ya baam

11 Tɔ, n lienh nnɔ kimɛ ni bɛn ti te uyo wà. Nĭ yé uyo wà ni
li finde migùɔnm bo nɛ. Kimɛ lidaali là ti li ŋmɛre nnɔ ŋa ji
fɔke tɛn lidaali là ti teke' Kristo ki jin' nnɔ. 12 Kuyɔku gɛ̀bre'-
a! Kutaaku ya wendm ŋa ji fɔke. Nɛn bo, cère mɛn tí dàan
licinñunl ya tuonl, kí bɛ̀le kuwenwenku ni ya jɛwɛnt. 13 Cère
mɛn tí li te mɔnmɔnm tɛn binib te ma uwien ni. Cère mɛn ti la
li yíe uninfɛnjin, ki la ñuh ki yibeh, ki la teh sɔnsɔndl, ki la teh
fɛnfɛnm, ki la kɔnh jɛr, ki la ŋmɔbe nɛnk. 14 Taa mɛn Yonbdaan
*Yesu Kristo kí tien ni'liɛrl, ki la ji ń de ni'gbɛnɛnt sɛn tù ń tien
tù yíe nà.

14

La biindeh mɛn tɔb jier ya jim bo

1 Tɔ, teke mɛn wà ŋa faa tekjim ni, ki la niɛh nin wɔ u maaleh
ma bo. 2 Nba la, uba li fre kí maale kí ye tijier tuba ŋa kùɔ
u'tekjim bo, kí lɛ wà ŋa faa tekjim ni nnɔ kùɔ tinɔnt, nɛ ki jinh
tikpinfɛr baba. 3 Wà jinh ni'kɛ nnɔ, la li séreh wà jinh tijier
tubambɛ nnɔ. Wà mɔ ŋa jinh tijier tubambɛ nnɔ, la biindeh
wà jinh ni'kɛ nnɔ. Kimɛ Uwien teke' u'mɔ nɛ. 4 A yé ŋmɛ ki
biindeh u'tɔ ya tonsɔnl-i? U teh nĭ mɔn bii u teh na mɔn la, nĭ
likeh u'cɛnbaa nɛ. Nɛ u li tien nɛ̀ ń li mɔn nɛ, kimɛ Yonbdaan li
fre kí sere u'ciɛk bó.

5 Nĭ te nnɔ nɛ iwentun mɔ bo. Uba maaleh ki teh iwentun
iba cɛn' i'tɔ nɛ, utɔ mɔ maaleh ki teh i'kɛ te miba nɛ. Unil kɛ ń
li teh u maaleh ma bo. 6 Unil wà boh liwentunl liba ki cɛn' i'tɔ
la, u boh lɛ̀ ki selndeh Yonbdaan nɛ. Unil wà jinh ni'kɛ la, u
jinh ki selndeh Yonbdaan nɛ, kimɛ u faareh Uwien nɛ kí yaan
kí ji. Wà mɔ ŋa jinh tijier tubambɛ nnɔ, wa jinh tù ki selndeh
Yonbdaan nɛ, kimɛ u'mɔ ŋa jinh tù ki faareh Uwien nɛ. 7 Ti'ni
uba ŋa fuobe ki de' u'ba. Uba mɔ ŋa kpuokeh ki dienh u'ba. 8 Ti
fuobe la, ti fuobe ki de' Yonbdaan nɛ. Ti tí kpo' la, ti kpo' ki de'
Yonbdaan nɛ. Nɛn bo nɛ ti fuobe bii ti kpo' la, ti yé Yonbdaan
yaab nɛ. 9 Kimɛ Kristo kpo' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni, ŋɔ wɔ ń
li yé bitɛnkpiib nin binifuob kɛ ya Yonbdaan nɛ. 10 Nɛ sin, nĭ
te nnɔ la, bɛ tien' a biindeh a'tɔ? A'mɔ, bɛ tien' a séreh a'ninjɛ?
Ti'kɛ li jo kí sere Uwien ya nun bó, nɛ wɔ ń bu tɛ tibuur. 11 Kimɛ
nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Min Yonbdaan wà fuobe nɛ len' ki ye:
nisaal kɛ nisaal li gbaan n'nintuɔli,
kí yàare u'ñɔbu kí ye min nɛ yé Uwien.»
12 Nɛn saan nɛ unil kɛ li tɔke [Uwien] u tien' ma bo.

Uba la cère u'tɔ ń tùre Uwien ya sɛn ni

13 Nɛn bo, cère mɛn ti dàan' tɔb ya biinm. Ni li cɛ nà bo si: ni
la tien' niba nɛ̀ ń tuln ni'yɔ Uwien ya sɛn ni, kí cère wɔ ń kɔ libiil
ni. 14 Yonbdaan *Yesu bo, n mɔnbe ki bɛn ki ye jier tuba ŋa yé
jɔknt. Unil ye tijier tuba yé tijɔknt la, tù yé tijɔknt wɔn baba bo

nɛ. 15 A jinh tijier ki bɛn ki ye nĭ li saa a'tɔ ya yɛnm la, ŋa ji kpe yíem ya sɛn. La cère Kristo kpo' unil wà bo nnɔ ń juore fɛnm a jinh tijier tà nnɔ bo. 16 La cère mɛn nibonn nà mɔn ki de' nɛ nnɔ ń li yé nibonn nà bi'tɔb li suke nɛ ni'bo. 17 Kimɛ Uwien ya bɛl ŋa yé jim nin ñunm ya gbɛr. Lì yé tibont tà *Mifuoñaanm dienh tɛ tù nnɔ ya gbɛr nɛ. Tun si: tigbɛmànt nin uyɛnduɔn nin uyɛnsɔnge. 18 Unil ŋmɔbe mi ya tetem, ki sɔnh ki dienh Kristo la, Uwien ya yɛnm sɔnge u'bo nɛ, nɛ binib pèkeh wɔ.

19 Nɛn bo, cère mɛn tí li nuunh nà li cère tí li kpɛ buñɔbu, ki li cère ti'ni wà kɛ ń li faakreh mitekjim ni. 20 La saah Uwien ya tuonl tijier bo. Imɔ̀n, jier tuba ŋa yé jɔknt, ama nà bre si: unil li ji tijier tà nè ń tuln u'tɔ Uwien ya sɛn ni nɛ. 21 Nà mɔn si: á dàan tinɔnt nin midaam nin tijier tà kɛ li tuln a'yɔ Uwien ya sɛn ni nɛ. 22 A'tekjim bo a ŋmɔbe iyɛnmaale kɛ tu ya bont bo la, cère nè ń li te a'fɛ̀l ni Uwien ya nun bó. Unil wà jɛke' wɔ ń tien nibonn u'yɛnmaale ŋa biindeh wɔ la, Uwien ya mɔnm te u'bo nɛ. 23 Ama unil jinh tijier ki jieh la, u biindeh u'ba nɛ Uwien ya nun bó. Udaan jieh ma nnɔ, wa teh mitekjim ye ma bo, kimɛ nà kɛ ŋa yé tekjim yaann yé ibiɛre nɛ.

15

Li toreh mɛn tɔb bɛ ń faake mitekjim ni

1 Tinbi bà faa mitekjim ni nnɔ, nĭ mɔn tí li toreh bà ŋa faa tekjim ni nnɔ nɛ bi'jiint ni, ki la li nuunh tí li teh ti'yɛnm yíe ma. 2 Cère mɛn ti'ni wà kɛ ń li teh nà sɔnge u'tɔ ya yɛnm, ki mɔn ki de' wɔ, kí li toreh wɔ wɔ ń faake mitekjim ni. 3 Kimɛ Kristo ŋa là nuunh wɔ ń li teh u'yɛnm yíe ma. Tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Bà sukreh ŋɛ nnɔ, ya suk juore' min bo nɛ.» 4 Nà kɛ là kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni uyo bo nnɔ, nĭ là kɛle' nè ń wɔkn tɛ nɛ. Nĭ là kɛle' nè ń de tɛ kuminku nin uyɛnduɔn ŋɔ tí li ŋmɔbe lidɛndɛnl nɛ. 5 Uwien wà yé kuminku nin uyɛnduɔn ya daan nnɔ, ń cère ní li lienh ki ciih tɔb bó *Yesu Kristo yíe ma bo, 6 ŋɔ ni'kɛ ń taa iyɛnmaale iba kí kpaan buñɔbu, kí pèke Uwien, ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa.

Kristo baa' unil kɛ bo nɛ

7 Nɛn bo, li teknh mɛn tɔb tɛn Kristo teke' nɛ ma ŋɔ nè ń de Uwien ukpiɛke. 8 N tɔkeh nɛ nɛ, Kristo là tien' *Sufmbɛ ya tonsɔnl, ŋɔ Uwien là pùon' bi'yaajɛb nà nnɔ nè ń tien nɛ. Nɛn nɛ wɔngeh ki teh Uwien yé umɛmàndaan. 9 Kristo baa' ŋɔ bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ ń kpiɛke Uwien kí ñɛ u muɔh binib micɛcɛkm ma nnɔ bo nɛ tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Nɛn bo nɛ n li pèke ŋɛ inibol kɛ ni,
kí gɛ̀ iyuon kí donde ŋɛ.»

10 Nĭ tí kɛle' ki ye:

«Ninbi inibotɔ nnɔ,

li poknh mɛn nin Uwien ya nib.» 11 Nĭ tí liɛbe' ki kɛle' ki ye:
«Ninbi inibotɔ kɛ,
li pèkeh mɛn Yonbdaan,
inibol kɛ ń li dondeh wɔ.»
12 Esayi mɔ là len' ki ye:
«Unil uba li ñɛ Yɛse ya bol ni,
wɔn nɛ li fii kí li ŋmɔbe mituɔm inibol kɛ bo,
inibol kɛ li ŋmɔbe lidɛndɛnl wɔn bo nɛ.»
13 Uwien wà yé lidɛndɛnl ya daan, ń de nɛ uyɛnsɔnge nin uyɛnduɔn kí gbien isɛn kɛ ni, kí ñɛ ni'tekjim bo, ŋɔ *Mifuoñaanm ya tuɔm ń cère ni'dɛndɛnl nnɔ ń li yɛbreh ki gbiekeh.

Pəl lienh u'tuonl bo

14 N'yaabɛ, ninbi ya bùol wɔn, min nin n'yul bɛn n'yɛnm ni ki ye ni'nimɔ̀nt yɛbe ki gbien', ni ŋmɔbe mibɛnm isɛn kɛ ni, ki li fre kí li gbiereh tɔb. 15 Nin nɛn kɛ n mɛnge' lifɛ̀l ki kɛle' kugbɔnku kuu ni nibɛmbɛ saan, ŋɔ ń tiɛre nɛ tigbɛr tà ni kpiɛ' ki cii' tù ŋɔ nɛ. N kɛle' nnɔ kí ñɛ Uwien là de' nni bupaabu bùa 16 ki tien' nni *Yesu Kristo ya tonsɔnl bà ŋa yé *Sufmbɛ saan nnɔ nɛ. N sɔnh lituonl nnɔ tɛn utɔtuɔrkɛ nɛ, ki tɔkeh bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ Uwien ya gbɛmɔnmɔnt, ŋɔ bɛ ń li yé lituɔrl là *Mifuoñaanm cère' lĭ yé Uwien yaal, u'yɛnm sɔnge li'bo. 17 *Yesu Kristo bo nɛ n li fre kí jɛbn n'ba n sɔnh lituonl là ki dienh Uwien nnɔ bo. 18 Kimɛ ma ń fre kí mɛnge fɛ̀l kí len niba bo, kí kɛnde Kristo taa' nni n sɔn' lituonl là ki cère' bà ŋa yé *Sufmbɛ boh Uwien nnɔ bo. N'lenm nin n'tùon ni nɛ u tien' nɛ̀, 19 kí ñɛ miyɔkm ya bont nin Uwien ya Fuoñaanm ya tuɔm bo. Nnɔ nɛ n fre' ki tɔke' Kristo ya gbɛmɔnmɔnt ni'kɛ saan, ki ñɛn' Yerusalɛm ki tĭ baa' Iliri ya tinfɛnm ni. 20 N'nun là mɔ́n ń tɔke tigbɛmɔnmɔnt nnɔ nib ŋa laan là cii' Kristo ya yel nà saan nnɔ nɛ, kimɛ ma là yíe ń ŋuɔn uba ya tɛnpuul bo. 21 N là yíe ń tien tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nɛ. Nĭ kɛle' ki ye:
«Ba là tɔke' binib bà u'gbɛr nnɔ li lɛ wɔ,
ba ŋa là cii' u'gbɛr nnɔ li cii tù.»

Pəl yie wə ń jo Erom bó

22 Nɛn nɛ là tuu ki piendeh nni ki cère' ma fre' ki baa' ni'saan. 23 Fɛnfɛnnɔ ma ji ŋmɔbe tuonl iten nnɔ ni. N ñɛn' ibin ibin ki nuunh ń baa ni'saan, nɛ ka laa' bònl. 24 Ama n yíe ń jo Ɛspaña. N daan n joh nɛ la, ń ñɛ kí lɛ nɛ, kí jonde ni'tɔntɔkn bo waamu ŋɔ ní tore nni ń baa ni'bó.

25 Ama fɛnfɛnnɔ, n laan joh Yerusalɛm nɛ Uwien ya nib ya torm bo. 26 Kimɛ Kristo yaab bà te Maseduɔnn nin Akayi ya tinfɛnm ni nnɔ cɛ̀kre' bi'yɛnm bɛ ń tore Kristo yaab bà yé bijiinb ki te Yerusalɛm ni nnɔ. 27 Imɔ̀n, bi là cɛ̀kre' bi'yɛnm nɛ, nɛ nĭ li bi kpɛ bɛ ń tore bɛ nɛ. Kimɛ *Sufmbɛ laa' Uwien

ya mənm mà nnɔ, bi gbiire' mè nin bà ŋa yé *Sufmbɛ nɛ. Nɛn bo nɛ nĭ kpɛ bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ ń gbiire bi'bont nin Sufmbɛ. 28 N taan' mipum nnɔ ki gben', ki taa' ki jon' Yerusalɛm ki tĭ de' bɛ la, n li ñɛ ni'saan nɛ kí yaan kí jo Ɛspaña ya du bó. 29 Nɛ n bɛn ki ye n we ní ni'saan la, n li baa nin Kristo ya mənm mà yɛbe nɛ.

30 N'yaabɛ, ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo nin *Mifuoñaanm ya yíem bo, nɛ n gbáanh nɛ, ní tore nni kí li kàareh Uwien ki dienh nni, 31 ŋɔ wɔ ń ñɛn nni Sude ya tugbendɛnb ya nuɔ ni, kí li kàareh wɔ mɔ ki teh wɔ ń cère mipum mà n tuke mè ki joh Yerusalɛm bó nnɔ, Uwien ya nib ń tĭ teke mè mənmənm. 32 Nnɔ nɛ Uwien tuo' la, n li baa ni'saan nin uyɛnsɔnge, kí fuore waamu. 33 Uwien wà yé uyɛnduɔn ya daan ń li te nin ni'kɛ. Ami.

16

Ifuonde

1 Tɔ, n yíe ní teke ti'ninsɛ Febe nɛ. U yé wà sɔnh Kristo ya taanl là te Sankre ya du ni nnɔ ni nɛ. 2 Yonbdaan ya yel bo, teke mɛn wɔ tɛn nĭ kpɛ bɛ ń li teknh Uwien ya nib ma bo. Uyo wà kɛ u lá ciɛke ní tore wɔ la, ní tore wɔ. Kimɛ wɔn mɔnɔn là tore' binib bi yɛbe. U là tore' min mɔnɔn.

3 Ní fuonde Prisil nin Akilas kí de nni. Bi yé n'tonsɔnlieb nɛ *Yesu Kristo ya tuonl ni. 4 Bi là nuunh bɛ ń ŋmiɛn min nɛ ki tĭ benh bɛ ń kpo. Nɛn bo nɛ n faareh bɛ. Na yé min baba nɛ faareh bɛ, Kristo ya táan yaab bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ mɔ kɛ faareh bɛ nɛ. 5 Ní fuonde Kristo yaab bà taakeh bi'den ki kàareh nnɔ mɔ kí de nni. Ní fuonde n'jɔ Epayinɛt kí de nni. Wɔn nɛ kpiɛ' ki teke' Kristo ki jin' Asi ya tinfɛnm ni. 6 Ní fuonde Mari kí de nni. U'gbɛnɛnt ben' ni'bo cɛɛn nɛ. 7 Ní fuonde n'ninjiɛb Andronikus nin Yuniyas. Min nin bɛn nɛ là te lipɛkl ni. Bi ŋməbe liyel *Yesu ya tondb saan. Bi kpiɛ' ki teke' Kristo ki jin' nin nni mɔnɔn.

8 Ní fuonde n'jɔ Ampliyatus kí de nni. N yíe wɔ ki gbien' Yonbdaan bo nɛ. 9 Ní fuonde n'jɔ Urbɛn. U yé ti'tonsɔnlie nɛ Kristo ya tuonl ni. Ní fuonde n'jɔ Stakis mɔ kí de nni. 10 Ní fuonde Apɛlɛs wà wuɔn' ki ye u mɔnbe ki yé Kristo yɔ nnɔ kí de nni. Ní fuonde Aristobul nin u'den yaab. 11 Ní fuonde n'den yɔ Herodiyɔn, kí fuonde Narsis nin u'den yaab bà pɛ Yonbdaan bo nnɔ. 12 Ní fuonde Trifɛnn nin Trifos bà ya gbɛnɛnt ben' Yonbdaan ya tuonl ni nnɔ, kí fuonde ti'jɔ Pɛrsid wà mɔ ya gbɛnɛnt ben' Yonbdaan ya tuonl ni nnɔ. 13 Ní fuonde Yonbdaan ya tonsɔnmɔ̀n Lufus nin u'naa wà yé n'mɔ ya naa nnɔ. 14 Ní fuonde Asɛnkirt nin Flegon nin Hɛrmɛs, kí fuonde Patrobas nin Hɛrmas nin ti'ninjiɛb bà te bi'saan nnɔ.

15 Ní fuonde Filoloŋ nin Yuli, kí fuonde Nere nin u'ninsɛ nin
Olimpas nin Uwien ya nib bà kɛ te bi'saan nnɔ. 16 Ní fuonde
ni'tɔb mɔnmɔnm. Kristo ya táan yaab kɛ fuondeh nɛ.

Igbierfɔrkɛ

17 N'yaabɛ, n gbáanh nɛ nɛ, liike mɛn ni'yul bo nin binib bà
boreh nɛ ki cèreh ni tùreh nnɔ. Bɛn nɛ niɛh nin bi là tɔke'
nɛ Uwien ya gbɛr tà nnɔ. Ni la nɛkndeh bi ya nib, 18 kimɛ ba
yé ti'Yonbdaan Kristo ya tonsɔnb. Bi sɔnh bi'pòr bo nɛ, nɛ ki
ŋmɔbe uñɔŋmaa, ki lɛreh binib bà ya bɛnm ŋa yɛbe. 19 Ninbi
bɛn wɔn, unil kɛ bɛn ni ŋmɔbe mibom ma bo. Nɛn nɛ cère'
n'yɛnm sɔnge ni'bo. N yíe ní li ŋmɔbe miyɛnfuom kí gbien, kí li
teh nà mɔn nɛ, kí li ceke ki lɔkeh nà bre. 20 Na ń wuɔke Uwien,
uyɛnduɔn ya daan, li cère ni tɛ kí mɛre *Satan. Ti'Yonbdaan
*Yesu ń juoke nɛ.

21 N'tonsɔnlie Timote fuondeh nɛ. N'den yaab Lusiyus nin
Sasɔn nin Sosipatɛr mɔ fuondeh nɛ.

22 Min Tɛtiyus wà Pɔl cère' n kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ mɔ
fuondeh nɛ Yonbdaan ya yel bo.*

23 Gayus wà teke' min Pɔl nin Kristo ya taanl yaab kɛ ya
cènku nnɔ mɔ fuondeh nɛ. Erat wà ŋuuke udu wuu ya like nnɔ
mɔ fuondeh nɛ. Ti'ninjɛ Katus mɔ fuondeh nɛ.

[24 Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ. Ami.]†

25 Cère mɛn tí kpiɛke Uwien. U ŋmɔbe mituɔm mà li cère
tí li faa mitekjim ni. N tɔkeh *Yesu Kristo ya gbɛmɔnmɔnt tà
nnɔ nɛ ye nnɔ. Tù là buɔ nɛ haali uyo bo nɛ Uwien kpiire' tù,
26 ki cère' fɛnfɛnnɔ tù te upaan bo. *Uwien ya ñɔbonsɔknb là
kɛle' tù bi'gbɔnt ni ma nnɔ nɛ cère' tù ji te kuwenwenku ni.
Uwien wà tuu ki te nnɔ, nɛ là sien' ki ye inibol kɛ ń cii tù, ŋɔ kí
li ŋmɔbe mibɛnm kí teke wɔ kí ji kí li boh wɔ. 27 Uwien baba nɛ
yé uyɛnfodaan, ki kpɛ ukpiɛke uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm *Yesu
Kristo bo. Ami.

---

* **16:22** Pɔl nin u'yul ŋa cinbe ki kɛle' kugbɔnku bugbɛn. U lienh nɛ ujɛ uba cengeh ki kiɛh bi yih wɔ Tɛtiyus.

† **16:24** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 24 ŋa te tu'ni.

Kugbɔnkpiɛku kùa Pɔl kɛle' ki de' Korɛnt yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl ya sɛn ya jom nle bo nɛ u caan' Kristo ya taanl là te Korɛnt ni nnɔ. Korɛnt yé Grɛkmbɛ ya ducɛnciɛn ya uba nɛ. Udu nnɔ ya ñɛrsienbùon bo nɛ cère' u là ŋmɔbe lifaal ki gbien'. Binib bà yɛbe là fuobe fɛnfɛnm nɛ udu nnɔ ni, ki pɛ ibule bo.

Pɔl cii' bi ye Kristo yaab ni biba mɔ fuobe fɛnfɛnm nɛ (1:11; 7:11). Udu nnɔ ya nib ya tetem bo nin bi là lienh Kristo yaab bo tigbɛr tà nnɔ, nɛ cère' bi kɛle' kugbɔnku ki niire' Pɔl bi li te ma bo. Nɛ Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu ki jiin' bɛ bi'niire nnɔ.

Kí cin liyul 1 kí tĭ baa iyul 4, Pɔl ye binib bà kɛ tɔkeh Kristo ya gbɛmɔnmɔnt nnɔ, kɛ sɔnh lituonbaabl nɛ. Nɛn bo nɛ nà kpɛ bɛ ń li findeh nin tɔb.

Kí cin iyul 5 kí tĭ baa iyul 11:16, Pɔl ye Kristo yaab ŋa ji yé yonbe. U ye unil yé Kristo yɔ ki biɛ ki teh fɛnfɛnm la, bɛ ń pien wɔ (iyul 5–6). U wuɔn' bɛ bi li te ma bo upiikuɔn ya sɛn ni (iyul 7) nin bi li fuobe ma bo nin bà ŋa yé Kristo yaab (iyul 8–10). U sureh bɛ bɛ ń li nuunh tɔb ya mɔnm, kí li boh tɔb nɛ, kí li yíe tɔb, ki la ŋmɔbe pàpàare (iyul 13).

Iyul 15 ni, Pɔl ye Uwien mɛkre' Kristo ma nnɔ, u li mɛkre bitɛnkpiib mɔ. Pɔl sureh Korɛnt yaab bɛ ń taan mipum kí tĭ tore Kristo yaab bà yé bijiinb Yerusalɛm bó. U tĭ fɔre' nin ifuonde nɛ (16).

Ifuonde

1 Uwien ya yíem bo nɛ u yin' min Pɔl, ń li yé *Yesu Kristo ya tond. Min nin ti'ninjɛ Sɔstɛnn nɛ kiɛh kugbɔnku kuu 2 tí de Uwien ya taanl yaab bà te Korɛnt ya du ni nnɔ. U gènde' bɛ kí ñɛ *Yesu Kristo bo nɛ ki tien' u'yaab. U gènde' bɛ bɛ ń li ŋmɔbe mitetem mà dèkre' u'bo nin binib bà kɛ muɔh ki yih Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel ni'kɛ saan nnɔ nɛ. U yé tinbi nin bɛn kɛ ya Yonbdaan nɛ. 3 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl faareh Uwien u tien' Korɛnt yaab mimɔnm mà nnɔ bo

4 N tuu ki faareh n'Wien ni'bo kí ñɛ u tien' nɛ mimɔnm ni yé *Yesu Kristo yaab ma nnɔ bo nɛ. 5 Kimɛ ni yé u'yaab ma nnɔ nɛ Uwien tien' nɛ mimɔnm ki gbien' isɛn kɛ ni, milenm nin mibɛnm kɛ ni, 6 kí ñɛ bi tɔke' nɛ tigbɛr tà Kristo bo, ni teke' tù, ki cère' tù kpɛ' iñaan ni'ni nnɔ bo. 7 Nɛn bo, ninbi bà gu nin inunmɔ́n lidaali là ti'Yonbdaan *Yesu Kristo li ñɛn u'ba upaan

bo nnɔ Uwien ya paabu buba mɔnɔn ŋa ji pɔre' nɛ. 8 Wɔn nɛ li
cère ní li faa kí tĩ fɔre ŋɔ lidaali là ti'Yonbdaan *Yesu [Kristo] li
baa ní nnɔ bi la lɛ bi li biin nɛ nà bo. 9 Uwien yé umɛmɔ̀ndaan
nɛ. Wɔn nɛ yin' nɛ ní taan nin u'Bijɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo.

Miborm mà te Kristo ya taanl yaab ni

10 N'yaabɛ, ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo nɛ n sureh
nɛ ní li lienh ki ciih tɔb bó, ki la cère borm ń li te ni'ni. Ama
ní li kpɛ buñɔbu mɔnmɔnm, kí li ŋmɔbe iyɛnmaale iba, kí li
kpe usɛn uba. 11 Tɔ, n'yaabɛ, Kolowe* den yaab tɔke' nni ki
ye ifinfinde te ni'ni. 12 N ye ń len nà si: ni'ni biba lienh ki teh
bɛn pɛ Pɔl bo nɛ, bitɔb teh bɛn pɛ Apolos bo nɛ, bitɔb teh bɛn pɛ
Piɛr† bo nɛ, bitɔb mɔ teh bɛn pɛ Kristo bo nɛ. 13 Kristo bobore'
nɛ-ɛɛ? Bi kpɛ' Pɔl nɛ udɔpɔnpɔn bo ni'bo-oo? Pɔl ya yel bo nɛ
bi sĩi' nɛ Uwien ya ñunm-ii? 14 N faareh Uwien, Kripus nin
Gayus baba ŋa ñí la, ma sĩi' uba ni'ni Wien ya ñunm. 15 Nɛn
bo, uba ŋa ń fre kí ye bi sĩi' nɛ Uwien ya ñunm n ya yel bo nɛ.
16 Oo! N sĩi' Sitefanas nin u'den yaab mɔ. Ma teke' ki jin' ki ye
n liɛbe' ki sĩi' uba Uwien ya ñunm ki pukn'. 17 Kimɛ Kristo ŋa
sɔn' nni ń li siih binib Uwien ya ñunm. U sɔn' nni ń li tɔkeh
binib u'gbɛmɔnmɔnt nɛ, ki la tuuke unisaal ya yɛnfogbɛr ŋɔ
*Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo la juore fɛnm.

Yesu Kristo nɛ yé Uwien ya tuɔm nin u'yɛnfuom

18 Imɔ̀n, Kristo ya kuum udɔpɔnpɔn bo yé tiwaargbɛr nɛ bà
pɛ fɛnm ya sɛn bo, ama tinbi bà Uwien ŋmiɛndeh tɛ nnɔ, tinbi
bo nĩ yé Uwien ya tuɔm nɛ. 19 Kimɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku
ni ki ye Uwien ye:

«N li gben biyɛnfodɛnb ya yɛnfuom,
kí cère bibɛnbɛnb ya bɛnm ń juore fɛnm.»

20 Tɔ, uyɛnfodaan ji te la? Yiko ya wɔnwɔknl ji te la? Miniɛm
ya nil ji te la uyo wuu nɔ? Uwien wuɔn' ki ye uŋɛndun ya
yɛnfuom yé liwaarl nɛ. 21 Kimɛ uŋɛndun wuu ya nib nin
bi'yɛnfuom kɛ ba fre' ki bɛnde' Uwien u'yɛnfuom ni. Nɛn bo
nɛ Uwien cɛ̀kre' u'yɛnm wɔ ń cère binib bà teke' Kristo ki
jin' nnɔ ń ŋmɛre kí ñɛ tiwaargbɛr tà ti kpaandeh tù ki tɔkeh
binib nnɔ bo. 22 *Sufmbɛ nuunh bɛ ń lɛ miyɔkm ya bont nɛ, nɛ
Grɛkmbɛ nuunh miyɛnfuom. 23 Ama tinbi tɔkeh binib bi kpɛ'
Kristo udɔpɔnpɔn bo ma nnɔ ya gbɛr nɛ. Tù yé tigbɛr tà cɔkreh
*Sufmbɛ nɛ, ki yé tiwaargbɛr bà ŋa yé *Sufmbɛ bo. 24 Ama
Kristo yé Uwien ya tuɔm nin u'yɛnfuom nɛ binib bà Uwien yin'
bɛ nnɔ bo; *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ. 25 Kimɛ binib yih
Uwien ya tuonl là liwaartuonl nnɔ cɛn' unisaal ya yɛnfotuonl,
nɛ u'jiint mɔ ŋmɔbe mituɔm ki cɛn' unisaal ya tuɔm.

---

* **1:11** Kolowe yé upii nɛ. † **1:12** Nĩ kɛle' migbiirm miɛ ni ki yé Kefasi nɛ. Bi liɛbe' ki yih wɔn nɛ Piɛr. Liike San 1:42.

26 N'yaabɛ, tiɛre mɛn Uwien yin' nɛ ki laa' ni yé bidɛnb bà.
Unisaal bo ni'ni biyɛnfodɛnb nin inigbengbeng ŋa yɛbe, nɛ ba
yé iden yà ŋməbe mituəm yaab mə ŋa yɛbe. 27 Ama binib likeh
bà ki teh ba bɛn niba nnə, Uwien gènde' bɛn nɛ wə ń jin bi yih
bà biyɛnfodɛnb nnə ifɛ, ki gènde' bi yih bà ijiin nnə wə ń jin bi
yih bà bifɛfaab nnə ifɛ. 28 Binib likeh bà ki teh ba ŋməbe pukm
uŋɛndun ni ki yindeh bɛ, ki yih bɛ fɛnm nnə, Uwien gènde' bɛn
nɛ, ki tien' binib likeh bà ki teh bi ŋməbe mipukm nnə fɛnm.
29 U tien' nnə ŋə uba la li jɛbnh u'ba wən Uwien ya nun bó nɛ.
30 Wən nɛ taan' ninbi nin *Yesu Kristo, ki cère' Kristo yé ti'bo
miyɛnfuom. Wən Kristo bo nɛ u bù' tɛ bigbɛmàndɛnb, ki gènde'
tɛ tí li yé u'yaab, ki dɛ' tɛ ki wiɛ'. 31 Nɛn bo, nǐ te tɛn nà kɛle'
*Uwien ya gbənku ni nnə nɛ. Nǐ kɛle' ki ye: «Unil ye wə ń wuən
u'ba la, wə ń wuən u'ba Yonbdaan bo.»

2

Pəl təkeh binib bi kpɛ' Kristo udəpənpən bo ma nnə ya gbɛr

1 N'yaabɛ, min mənən là baa' ni'saan ma nnə, ma baa' nin
iñəbon yà ya ciim faa, ka baa' nin binib ya yɛnfuom ń lá təke
nɛ Uwien ya bonbəlkaar ya gbɛr, 2 kimɛ ma là jɛke' ń təke nɛ
gbɛr tuba ki kɛnde' *Yesu Kristo ya gbɛr, wən wà bi kpɛ' wə
udəpənpən bo nnə ya gbɛr. 3 N là te ni'saan ma nnə n là yé
ujiin nɛ, ki fɛnge, nɛ n'gbɛnɛnt ŋəh pepebu. 4 N là te ni'saan
ma nnə, na yé n là bɛn milenm nɛ bii n là taa' miyɛnfuom nɛ ki
wəkn' nɛ bii ki təke' nɛ tigbɛmənmənt nnə. Ama *Mifuoñaanm
nɛ wəngeh mi'tuəm n teh nà kɛ nnə ni, 5 ŋə ni'tekjim la li pɛ
binib ya yɛnfuom bo ama mè ń li pɛ Uwien ya tuəm bo.

Uwien ya yɛnfuom

6 Tə, ti nín wəknh Kristo yaab bà tien' binicekrkaab
mitekjim ni nnə miyɛnfuom nɛ. Na yé uŋɛndun wuu ya
yɛnfuom, ka yé bà ŋməbe mituəm uŋɛndun bo ya yɛnfuom mə,
kimɛ bi gben' bi'gbɛr. 7 Tinbi təkeh Uwien ya yɛnfuom ya gbɛr
nɛ. Tù yé tigbɛbəlkaar tà là juore' ki buə nɛ. Kí yaan Uwien ń
ñɛn uŋɛndun wuu nnə u là juə' ki bonde' miyɛnfuom bugbɛn
wə ń de tɛ ukpiɛke nɛ. 8 Bà ŋməbe mituəm uŋɛndun wuu bo ya
uba mənən ŋa bɛnde' miyɛnfuom nnə. Kimɛ bi bi bɛnde' mè la,
ba bi kpɛ' Yonbdaan ukpiɛke ya daan udəpənpən bo. 9 Ama nǐ
te tɛn nà kɛle' *Uwien ya gbənku ni nɛ. Nǐ kɛle' ki ye:
«Uwien bonde' nà ki ble' bà yíe wə nnə,
nil ya nunbu ŋa tuun' ni'bo,
u'tubl ŋa cii' ni'bó,
wa lǐ maale' ni'bó mənən.»
10 U cère Mifuoñaanm kpiire' nɛn nɛ ki wuən' tinbi. Kimɛ
mǐ likeh ki lɛnh nibonn kɛ nɛ, haali tigbɛr tà te Uwien ya fèl bo
mənən. 11 Na yé unisaal baba ŋa ñí la, ŋmɛ li fre kí bɛnde nà

te u'fɛ̀l bo? Nnɔ nɛ *Uwien ya Fuoñaanm baba ŋa ńí la, uba ŋa bɛn nà te Uwien ya fɛ̀l bo. 12 Tinbi wɔn, ta maaleh tɛn uŋɛndun ya nib maaleh ma bo, ama Uwien nɛ de' tɛ *u'Fuoñaanm ŋɔ tí fre kí bɛnde u punh tɛ bupaabu bùa nnɔ. 13 Ti lienh nibonn nà bo nɔ, ta taah nisaal ya yɛnfuom ya ñɔbon ki lienh. Ama ti lienh *Uwien ya Fuoñaanm ye tí len iñɔbon yà nɛ. Ti teh nnɔ ma nnɔ ti taah iñɔbon yà ñɛh ní *Uwien ya Fuoñaanm saan nɛ ki wɔknh binib bà *Uwien ya Fuoñaanm te bi'ni*. 14 Unil wà ŋmɔbe inisaalyɛnmaale baba ŋa ń fre kí teke *Uwien ya Fuoñaanm ya gbɛr. Wɔn bo tù yé tiwaargbɛr nɛ, nɛ wa ń fre kí cii tu'tingi, kimɛ *Uwien ya Fuoñaanm nɛ cèreh binib bɛndeh tù. 15 Ama wà ŋmɔbe *Uwien ya Fuoñaanm wɔn li fre kí bɛnde tibont kɛ ya tingi, nɛ uba ŋa ń fre kí bɛnde udaan ya yɛnmaale. 16 Nì te tɛn nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nì kɛle' ki ye:
«Ŋmɛ bɛn Yonbdaan ya yɛnmaale?
Ŋmɛ li fre kí gbiere wɔ?»
Ama tinbi wɔn, ti ŋmɔbe Kristo ya yɛnmaale nɛ.

3

Uwien ya tonsɔnl ya tuonl

1 N'yaabɛ, ma fre' ki len'* nin nɛ tɛn n bi li len ma nin bà ŋmɔbe *Mifuoñaanm nnɔ. Ama n len' nin nɛ tɛn ni yé binib bà pɛ minisaaltetem bo nɛ, ki yé mucɛnfɛndmu Kristo ya sɛn ni. 2 N là de' nɛ mibiim nɛ, ma là de' nɛ jier tà kpiɛke, kimɛ na là li fre kí ji tù. Fɛnfɛnnɔ mɔnɔn na lì li biɛ kí fre kí ji tù, 3 kimɛ ni laan lì biɛ ki pɛ minisaaltetem bo nɛ. Iponponbe nin ikɔ̀nkɔ̀n yà te ni'ni nnɔ nɛ wɔngeh ki teh ni biɛ ki ŋmɔbe minisaaltetem nɛ, ki ŋaake ki teh unisaal teh nà baba. 4 Ni'ni biba lienh ki teh bɛn pɛ Pɔl bo nɛ, bitɔb lienh ki teh bɛn pɛ Apolos bo ma nnɔ, na pɛ nisaaltetem bo nínɔ-ɔɔ? 5 Apolos yé bɛ nɛ? Bii min Pɔl yé bɛ nɛ? Ti yé Uwien ya tonsɔnb nɛ. Nɛ kí ñɛ tinbi bo Uwien cère' ni teke' *Yesu Kristo ki jin'. Ti'ni wà kɛ sɔn' Yonbdaan de' wɔ lituonl là nɛ. 6 Min Pɔl caan' busubu nɛ, nɛ Apolos jɔke' bù miñunm, ama Uwien nɛ cèreh bù kpienh. 7 Nɛn bo, wà caakeh nin wà jɔknh miñunm kɛ ŋa yé niba, ama Uwien wà cèreh nì kpienh nnɔ nɛ yé niba. 8 Wà caakeh nin wà jɔknh kɛ te miba nɛ, nɛ wà kɛ li lɛ u'suul u'tiɛma tuonl bo nɛ. 9 Kimɛ ti tɛ ki sɔnh Uwien ya tuonl nɛ†. Ni te tɛn Uwien ya kpàabu nɛ, ki te tɛn Uwien ya duku mɔ.

10 Uwien nɛ de' nni bupaabu ki cère' n yé udumɛciɛn wà ŋmɔbe miyɛnfuom, ki pu' kuduku ya tɛnpuul, nɛ uba ji

* **2:13** Migbiirm miɛ ya fɔrm ya ciim te bolm mile bo nɛ: ki wɔknh binib bà Uwien ya Fuoñaanm te bi'ni bii ki tɔkeh binib Mifuoñaanm ya gbɛr. * **3:1** Liike Itùon 18:1-17. † **3:9** Bi li fre lɛbre ti tɛ ki sɔnh Uwien ya tuonl kí ye tinbi nin Uwien tɛ ki sɔnh u'tuonl mɔ.

ŋuɔndeh. Ama unil kɛ ń liike u'yul bo nin u ŋuɔndeh ma bo.
11 Kimɛ uba ŋa ji li fre kí pu tɛnputɔl ki kɛnde' là te nnɔ bo; lɛn
si: *Yesu Kristo. 12 Uba li fre kí taa miñɔ̀km bii ilike ya kur bii
itɛn yà mɔn ki ŋmɔbe kudaaku kí ŋuɔn litɛnpuul nnɔ bo. Utɔ
mɔ li fre kí taa idɔ bii timuɔr bii ikɛk kí caan litɛnpuul nnɔ bo.
13 Unil kɛ ya tuonl lá li ñɛ upaan bo Uwien li bu binib tibuur
lidaali là nnɔ nɛ. Kimɛ ni'daali li baa nin umu nɛ. Umu nnɔ nɛ
li bikn wà kɛ ya tuonl kí wuɔn lɨ́ yé là ba. 14 Wà kɛ mu ŋa wɨ̀n'
u ŋuɔn' nà litɛnpuul nnɔ bo la, u li lɛ u'tuonl ya suul. 15 Wà kɛ
umu wɨ̀n' u ŋuɔn' nà la, u'tuonl juore' fɛnm nɛ. Wɔn bugbɛn
nín li ŋmɛre ama u li te tɛn unil wà càare' umu ni nɛ ki ŋmɛre'.
16 Na bɛn ki ye ni yé Uwien ya duku nɛ, nɛ *u'Fuoñaanm te
ni'ni-ii? 17 Unil bere' Uwien ya duku la, Uwien li gben udaan
ya gbɛr nɛ, kimɛ kù yé wɔn Uwien ya tiɛma duku nɛ‡, nɛ ninbi
nɛ yé kuduku bugbɛn.
18 Uba la lɛreh u'ba. Unil te ni'ni ki yih u'ba uyɛnfodaan tɛn
uŋɛndun wuu ni ya nib maaleh ma bo la, wɔ ń kpiɛ kí tien u'ba
uwaar ŋɔ kí mɔnbe kí li yé uyɛnfodaan. 19 Kimɛ uŋɛndun wuu
ya yɛnfuom yé liwaarl nɛ Uwien bo.
Nɨ̀ te tɛn nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nɨ̀ kɛle' ki ye:
«U taah biyɛnfodɛnb ya cekn nɛ ki coh bɛ.»
20 Nɨ̀ tí liɛbe' ki kɛle' ki ye:
«Yonbdaan bɛn biyɛnfodɛnb ya yɛnmaale.
U bɛn ki ye ya yé bonn.»
21 Nɛn bo, uba ji la ŋmɔbe gbengt kí ye wɔn pɛ wuɔ bo bii
wuɔ bo, kimɛ nibonn kɛ yé u'yaann nɛ. 22 Min Pɔl bii Apolos
bii Piɛr§ bii uŋɛndun wuu bii limiɛl bii mikuum nin tibont tà
te fɛnfɛnnɔ nɔ, haali nin tà we ní nnɔ, ninbi si ni'kɛ. 23 Ama
ni'mɔ yé Kristo yaab nɛ, nɛ Kristo mɔ yé Uwien yɔ.

4

Pɔl nin Korɛnt yaab ya gbɛr

1 Nɛn bo, unil kɛ ń li bɛn kí ye ti yé Kristo ya tonsɔnb nɛ, ki yé
binib bà Uwien taa' u'gbɛbɔlkaar kɛ ya bol ki ŋukn' tɛ tí taa tù
kí tɔke binib. 2 Tɔ, ni bɛn ki ye bi de' unil lituonl la, nɨ̀ kpɛ wɔ ń
sɔn lɛ̀ ni'donbó nɛ. 3 Min wɔn, ninbi nɛ li biin nni bii tibuur ya
nib mɔnɔn nɛ li biin nni la, n'baka ŋa kpe len. Min nin n'yul
ŋa biindeh n'ba. 4 Imɔ̀n, n'yɛnmaale ŋa jèndeh nni niba bo,
ama na yé nɛn nɛ wɔngeh ki teh n cuube Uwien ya nun bó.
Yonbdaan nɛ yé wà buh nni tibuur. 5 Nɛn bo, la ci mɛn kí bu
buur tu'daali ŋa laan baa. Guure mɛn Yonbdaan ń baa kí bu
tibuur. Wɔn nɛ li ñɛn tibont tà buɔ licinñunl ni upaan bo, kí

‡ **3:17** Bi li fre kí lɛbre kù yé wɔn Uwien ya tiɛma duku nɛ kí ye kù yé kuñaanku mɔ. § **3:22** Liike 1:12.

kpiire iyɛnmaale yà te unil kɛ ya fɛ̀l bo kí wuɔn. Nɛn saan nɛ unil kɛ li lɛ u kpɛ kupɛnpɛku kùa Uwien saan.

6 N'yaabɛ, n len' nà nɔ, n taa' min nin Apolos ya gbɛr nɛ kunɛnnɛnku ń gbiere nɛ, ní tɛkn ti ya taal ni ŋɔ ki la teh niba ki tĭ gèbreh nà kɛle'. Ni la li ŋmɔbe gbengt ki teh ni pɛ uba bo nɛ, ki nɛn utɔ. 7 Bɛ wuɔn' ki ye a cɛn' bitɔb-i? A ŋmɔbe ba ŋɔ Uwien ŋa de' ŋɛ nɛ̀? Uwien nɛ de' ŋɛ nɛ̀ la, bɛ tien' a ji ŋmɔbe tigbengt tɛn uba ŋa de' ŋɛ nɛ̀?

8 Ni laa' ni yíe nà kɛ ŋɔ-a! Ni ji yé bifàadɛnb nɛ-a, ki kpɛnde' bi'bɛrb nɛ tinbi juore' fɛnm-a! Imàn, n bi yíe ní mɔnbe kí li yé bibɛrb nɛ, ŋɔ ti'mɔ ń tɛbn nɛ kí li yé bibɛrb. 9 Kimɛ, min bo, nĭ naan Uwien tien' tinbi Yesu ya tondb, binigbaarkaab nɛ. Ti te tɛn binib bà bi bun' bɛ tibuur ki ye bi kpɛ mikuum nɛ. Imàn, ti yé tilaar ya bonn nɛ uŋɛndun wuu ni. Uwien ya tondb nin binib kɛ lɛh tɛ nɛ. 10 Kristo bo, tinbi te tɛn iwaar nɛ, nɛ ninbi yé biyɛnfodɛnb kí ñɛ ni yé Kristo yaab ma nnɔ bo-a! Tinbi yé ijiin nɛ, nɛ ninbi yé bifɛfaab. Bi kpiɛkreh ninbi nɛ ki yuɔndeh tinbi. 11 Mikònm nin uñuñun ŋmɔbe tɛ, haali nin fɛnfɛnnɔ wuɔ. Ta ŋmɔbe wɛngolkaar. Binib ñih tɛ, ta ŋmɔbe ti kɔ nà. 12 Ti jèndeh ki sɔnh itùon nɛ ki jinh ti'nojɛ bo. Bi sukreh tɛ, nɛ ti teh «Uwien ń tien bɛ u'mɔnm.» Bi jèndeh tɛ, nɛ ti tuonh ijɛnd nnɔ. 13 Bi lienh ki saah tɛ, nɛ ti duɔndeh bi'yɛnm. Bi likeh tɛ tɛn ti yé tinagbokmuɔr nɛ uŋɛndun wuu ni, ki likeh tɛ tɛn ti yé tijɔknt ya bonn nɛ unil kɛ bo haali nin fɛnfɛnnɔ.

14 Ma kɛle' tigbɛr bugbɛn ń jin nɛ ifɛ, ama n nuunh ń pekre nɛ ní kpĭen usɛn nɛ, kimɛ ni te tɛn n'tiɛma bumu nɛ, nɛ n yíe nɛ. 15 Kimɛ ni ŋmɔbe biwɔnwɔknb itur piik mɔnɔn Kristo ya sɛn ni la, ni'baa te uba nɛ. Min nɛ yé ni'baa, kimɛ min nɛ tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt nɛ ni teke' *Yesu Kristo ki jin'. 16 Nɛn bo nɛ n gbáanh nɛ, ní tɛkn n'taal ni Kristo ya sɛn ni. 17 Nɛn bo nɛ n sɔn' Timote ni'saan. U sɔnh Yonbdaan ya tuonl ni'donbó nɛ. N yíe wɔ tɛn n'tiɛma buk nɛ. U li tiɛre nɛ n fuobe ma bo Kristo ya sɛn ni. N wɔknh nɛn nɛ ni'kɛ saan Kristo ya táan kɛ ni.

18 Ni'ni biba là maaleh ki teh ma ji li baa ni'saan nɛ. Nɛn nɛ cère' bi gbengreh bi'ba. 19 Ama Yonbdaan tuo' la, n li baa ni'saan na ń taande. Binib bà gbengreh bi'ba nnɔ n lá baa' la, na yé n li tukn bi'lenm baba bo nɛ, n li tukn kí liike bi'tuɔm mɔ kpɛ ma bo nɛ. 20 Kimɛ Uwien ya bɛl ŋa yé lenm ya gbɛr, lĭ yé mituɔm ya gbɛr nɛ. 21 Tɔ, ni cinbe ki yíe ba? Ni yíe ń baa ni'saan nin iningbɛn nɛ bii ń baa kí li ŋmɔbe miyíem nin uyɛnduɔn nɛ?

5

Pəl kənh nin Korɛnt yaab lisənsəndl bo

1 Tɔ, bi lienh ni'kɛ saan ki teh uba te ni'ni ki teh lisɔnsɔndl
liba ya bol. Bi lienh ki teh udaan diere' u'baa ya po nɛ. Haali
binib bà ŋa pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnɔn ŋa teh li ya sɔnsɔndl.
2 Nin nɛn kɛ nɛ ni biɛ ki ŋmɔbe tigbengt-a! Ni bi li te tɛn ni kɛ
mikuum nɛ, kí ñɛn udaan wà tien' ni ya bonn ni'ni. 3 Min ŋa
te nin nɛ. Nin nɛ kɛ n likeh ki lɛnh nà kɛ teh ni'ni. Nɛn bo, n
bun' udaan wà tien' ni ya bonn tibuur n bi te nin nɛ la, n li bu
wɔ ma bo ŋɔ. 4 Ní taan litaanl Yonbdaan *Yesu ya yel bo. Ni
taan' la, n'yɛnmaale li te nin nɛ, Yonbdaan *Yesu ya tuɔm mɔ
te nin nɛ, 5 ní taa udaan kí cèbe *Satan* wɔ ń ji ijɛnd u'gbɛn ni
ŋɔ u'naank ń ŋmɛre lidaali là Yonbdaan li bu binib tibuur nnɔ.
6 Ni gbengreh ni'ba nà bo nnɔ ŋa mɔn. Na bɛn ki ye bi bun'
kpɔnɔyom, ki taa' kpɔnɔ ya ñɔke waamu ki tien' len la, kpɔnɔ
nnɔ kɛ nuuleh nɛ-ɛɛ? 7 Nɛn mɛn ibiɛre yà te ni'ni kí wiɛ tɛn bi
wiɛnh ma kpɔnɔ ya ñɔke wà saa', ki la li ŋmɔbe jɔknt, kí li te
tɛn kpɔnɔyom mà bi bun' mè mifènfènm ka tien' ñɔke mi'ni.
Ni mɔnbe ki te tɛn kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke nɛ. Kimɛ Kristo
wà yé ti'Pak ya Pebuk nnɔ là taa' u'ba ki tien' lituɔrl ki de'
Uwien, ti'tùonbiɛrɛ bo nɛ. 8 Nɛn bo, ti'tetem kɛ ni, cère mɛn tí
li jeleh kunacenku, kí la li ŋmɔbe biɛre iba nin itɔ. Lisɔnsɔndl
nin ibiɛre kɛ ya bol te tɛn kpɔnɔ ya ñɔke nɛ. Ama tí li jeleh nin
iyɛnmaalmɔnmɔn nin tigbɛmɔ̀nt. Nɛn nɛ te tɛn kpɔnɔ wà ŋa
ŋmɔbe ñɔke.
9 Tɔ, n là kɛle' n'gbɔnku ni ki ye ni la li ŋmɔbe kànkàan nin
isɔnsɔnd. 10 Ma niireh kutataaku ni uŋɛndun ya nib bà yé
isɔnsɔnd nin binunfɔkdɛnb nin binasub nin bà pɛ ibule bo
nnɔ. Nĩ bi yé bɛn la, ni bi li ñɛ uŋɛndun wuu ni nɛ. 11 N là
kɛle' nà nnɔ ya tingi si: ni la ŋmɔbe kànkàan nin wà yih u'ba
Kristo yɔ, ki biɛ ki yé usɔnsɔnd bii ununfɔkdaan bii wà pɛ ubul
bo bii utɛnfuon bii udɛyibl bii unasu nɛ. Ni la taan nin ni ya
nitunbu kí ji tijier mɔnɔn. 12-13 Na yé min nɛ li bu kí biin bà ŋa
yé Kristo yaab, Uwien nɛ li bu kí biin bɛ. Bà yé Kristo yaab bɛn
wɔn, ninbi nɛ li bu kí biin bɛn, kimɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku
ni ki ye: «Ñɛn mɛn unibiɛrɔ ni'ni.»

6

La taah mɛn tɔb ki joh buur

1 U lɛ sɛn bo nɛ, ni'ni wà kɛ nin u'tɔ laa' tigbɛr la, u taah tù ki
joh tibuur ya dɛnb bà ŋa cuube Uwien saan, bɛ ń tĩ bu tù, ka ń
cère Uwien ya nib ń tùɔre tù? 2 Na bɛn ki ye Uwien ya nib nɛ li
bu uŋɛndun yaab tibuur-ii? Nĩ yé ninbi nɛ li bu uŋɛndun yaab
tibuur la, bɛ tien' na ji li fre kí tùɔre ni'gbɛwawaar-i? 3 Na bɛn
ki ye ti li bu Uwien ya tondb tibuur, ki ji niireh nin fɛnfɛnnɔ

* **5:5** Pɔl ye bɛ ń taa udaan kí cèbe Satan ma nnɔ u ye wɔ ń ye bɛ ń ŋɔre udaan bi'cɛkl ni nɛ.

wuɔ ya gbɛr-ii? 4 Ni laa' tu ya gbɛr ya bol ni'ni la, ni taah binib
bà Kristo ya taanl ŋa yíe bi'gbɛr nɛ ki teh ni'buur ya nib. 5 N
len' nà nɔ yé ni'fɛ nɛ. Yɛnfodaan uba mɔnɔn ŋa te ninbi Kristo
yaab ni kí li freh ki tùɔreh tigbɛr ni'ni-ii? 6 Bɛ tien' ni'ni wà nin
u'tɔ laa' tigbɛr la, u taah tù ki joh tibuur ya dɛnb bà ŋa teke'
Kristo ki jin' saan ki tĩ buh tù?

7 Imòn, ni taah tɔb ki joh tibuur ma nnɔ, nĩ wuɔn' ki ye na
kpĩen' sɛn nɛ. Na bi kpɛ unil tien' nɛ nà bre la, ní tuo-oo? Bii
u jin' ni'bonn la, ní dàan wɔ-ɔɔ? 8 Ama ninbi nɛ teh binitɔb
nà bre, ki jinh ki pendeh bɛ, nɛ bi yé ni'yaab nɛ. 9 Na bɛn ki
ye binib bà ya tetem ŋa cuube ŋa ń kɔ Uwien ya bɛl ni-ii? La
lɛreh mɛn ni'ba. Isɔnsɔnd nin bà pɛ ibule bo nin binaŋmaab
nin bijɛb bà taah bi'tɔb ki teh bipiib ki duɔndeh nin bɛ 10 nin
binasub nin binunfɔkdɛnb nin bidɛyib nin bitɛnfuonb nin bà
fienh bi'tɔb ya bont nnɔ ŋa ń kɔ Uwien ya bɛl ni. 11 Ni là te nnɔ
nɛ, ni'kɛ ŋa ñí mɔnɔn la, ama Uwien sĩi' ki lùore' nɛ ki bore' nɛ
ki tien' u'yaab ki bù' nɛ bigbɛmòndɛnb, Yonbdaan *Yesu Kristo
ya yel bo nin wɔn ti'Wien ya Fuoñaanm bo.

Li teh mɛn nà li kpiɛkreh Uwien

12 «Niba ŋa yé n'bo kuɔl*.» Nĩ yé imòn nɛ, ama na yé ni'kɛ nɛ
yé n'bo nibonmɔnmɔnn. «Niba ŋa yé n'bo kuɔl». Nĩ yé imòn
nɛ, ama min ŋa ń taa n'ba kí tien niba ya yonb. 13 «Tijier bo nɛ
kupuoku te, kupuoku bo nɛ tijier mɔ te.» Tɔ, Uwien li cère ni'kɛ
nile ń gben. Ama tigbɛnɛnt tun ŋa te ki de' sɔnsɔndl, tù te ki de'
Yonbdaan nɛ, nɛ Yonbdaan mɔ te ki de' tigbɛnɛnt. 14 Nɛ Uwien
wà cère' Yonbdaan mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ li cère u'tuɔm bo
ti'mɔ ń mɛkre.

15 Na bɛn ki ye ni'gbɛnɛnt yé Kristo ya gbɛnɛnbɛl nɛ-ɛɛ? Ñ taa
n'gbɛnɛnt tà yé Kristo ya gbɛnɛnbɛl nnɔ kí tien ujɛnkpend ya
gbɛnɛnbɛl-ii? Ma ń tien nnɔ fiebu. 16 Na bɛn ki ye wà kɛ mɔkn'
ujɛnkpend la, wɔn nin ujɛnkpend nnɔ taan' ki tien' tigbɛnɛnt
tuba nɛ-ɛɛ? Kimɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ujɛ nin
upii taan' la, «bɛn bile nnɔ taan' ki tien' unibaab nɛ.» 17 Ama
wà kɛ taan' nin Yonbdaan la, wɔn nin Yonbdaan ya yɛnm taan'
ki tien' miyɛnm miba nɛ.

18 Wiɛ mɛn lisɔnsɔndl. Unil teh ibiɛrtɔ la, na likeh u'gbɛnɛnt.
Ama u teh lisɔnsɔndl la, u teh u'tiɛma gbɛnɛnt nɛ ibiɛre. 19 Na
bɛn ki ye ni'gbɛnɛnt yé *Mifuoñaanm ya duku nɛ-ɛɛ? Uwien
nɛ de' nɛ mè, nɛ mĩ te ni'ni. Nɛn bo na ji si niba. 20 Kimɛ Uwien
nɛ pèn' ki ñɛn' nɛ ti'yonbt ni. Nɛn bo, ní li taah ni'gbɛnɛnt ki
sɔnh itùon yà kpiɛkreh wɔn Uwien.

---

* **6:12** Niba ŋa yé n'bo kuɔl yé mikpɛnjɛnm nɛ Korɛnt yaab là pɔh mè.

7

Upii nin yiko ya gbɛr

1 Tɔ, tí ji ń liike mɛn ni kɛle' nni kugbɔnku tigbɛr tà bo nnɔ.
Nĩ mɔn ujɛ ń li coh u'ba upii bo nɛ*. 2 Ama linaŋmaal ya pĩenm
bo, jɛ kɛ jɛ ń li ŋmɔbe u'po, pii kɛ pii mɔ ń li ŋmɔbe u'cɛ. 3 Ujɛ
ya mɛnku kɔn' u'po ni la, na kpɛ u'po ń yĩe. Upii mɔ ya mɛnku
kɔn' u'cɛ ni la, na kpɛ u'cɛ mɔ ń yĩe. 4 Upii ŋa si u'tiɛma gbɛnɛnt,
u'cɛ nɛ si tù. Ujɛ mɔ ŋa si u'tiɛma gbɛnɛnt, u'po nɛ si tù. 5 Uba la
yĩe kí ye wa ń duɔn nin u'tɔ. Nĩ yé ni lá yíe ní lɛ libònl kí kàare
nɛ la, ní kpiɛ kí len kí cii tɔb bó, kí laan dàan waamu. Ama ní
liɛbe kí tùkre kí li fuobe upii nin u'cɛ fuobe nin tɔb ma bo. Nnɔ
ŋa ñí la, *Satan li biike nɛ, kí ñɛ na ń fre kí cuo ni'ba ma nnɔ
bo. 6 N len' nà nɔ ŋa yé wɔbl. N de' nɛ usɛn ni yíe la, ní li teh
nnɔ nɛ. 7 N bi yíe unil kɛ ń li te tɛn min nɛ†, ama Uwien de' unil
kɛ u'tiɛma paabu nɛ. U de' uba buu ya paabu nɛ, ki de' utɔ mɔ
buu ya paabu.

8 N tɔkeh ijɛkpɔk nin ipiikpɔk nin bikpopiib nɛ ki teh nĩ mɔn
bɛ ń juore kí li te tɛn min nɛ. 9 Ama ba ń fre kí cuo bi'ba la, bijɛb
ń kuɔn bipiib, bipiib mɔ ń kun ticɛr. Kimɛ bijɛb kuɔn' bipiib,
bipiib mɔ kun' ticɛr la, nɛn tu nin upii ya mɛnku ń li ŋmɔbe ujɛ
u wɔlnh bii ujɛ ya mɛnku ń li ŋmɔbe upii u'mɔ wɔlnh.

10 Piiciɛb nin bipiib bà ŋmɔbe ciɛbɛ, n li tɔke nɛ nà nɔ yé ni'bo
liwɔbl nɛ. Nà ñɛn' min saan, Yonbdaan nɛ ye nnɔ: Upii la fii
u'cɛ saan. 11 Upii fii' u'cɛ saan la, u la liɛbe kí kun cɛr bii wɔ ń
liɛbe kí taan u'cɛ buñɔbu. Ujɛ mɔ la ŋɔre u'po.

12 Bà sĩen' nnɔ, na yé Yonbdaan nɛ tɔkeh bɛ, min nin n'yul nɛ
tɔkeh bɛ. Nĩ yé ujɛ yé Kristo yɔ ŋɔ u'po ŋa yé Kristo yɔ ki tuo' ki
ye u li te nin wɔ la, u la ŋɔre upii nnɔ. 13 Upii mɔ yé Kristo yɔ ŋɔ
u'cɛ ŋa yé Kristo yɔ ki tuo' ki ye u li te nin wɔ la, u la fii u'cɛ nnɔ
saan. 14 Kimɛ ujɛ ŋa yé Kristo yɔ ŋɔ u'po yé Kristo yɔ la, u'po
nnɔ bo Uwien li tien wɔ tɛn u yé u'yɔ nɛ. Upii mɔ ŋa yé Kristo
yɔ ŋɔ u'cɛ yé Kristo yɔ la, u'cɛ nnɔ bo Uwien li tien wɔ tɛn u yé
u'yɔ nɛ. Na bi te nnɔ la, bi'bumu bi li yé bà yé tijɔknt Uwien ya
nun bó ya bumu nɛ, ama mù ji yé bà ŋa yé jɔknt Uwien ya nun
bó yaamu nɛ.

15 Ama ujɛ wà ŋa yé Kristo yɔ yíe wɔ ń wiɛ u'po bii upii wà
ŋa yé Kristo yɔ yíe wɔ ń fii u'cɛ saan la, u li fre kí tien u yíe ma.
U ya yo wà yé Kristo yɔ nin wà ŋa yé Kristo yɔ nnɔ ŋa ji tɛ gbɛr.
Uwien ŋa yin' nɛ ní li ŋmɔbe uyɛnduɔn nɛ-ɛɛ? 16 Upii, sin bo a'cɛ
bi li ŋmɛre la, a bɛn-ii? Ujɛ, sin bo a'po bi li ŋmɛre la, a bɛn-ii?

Uba la nuunh wɔ ń lèbre Uwien sien' wɔ ma bo

* **7:1** Nĩ mɔn ujɛ ń li coh u'ba upii bo nɛ. Biba maaleh ki teh Korɛnt yaab nɛ len' i ya ñɔbon. † **7:7** Pɔl ye u bi yíe unil kɛ ń li te tɛn wɔn ma nnɔ u ye wɔ ń ye u bi yíe unil kɛ ń juore kí li yé lijɛkpɔkl tɛn wɔn nɛ.

17 Nɛn ñɛn' len la, Yonbdaan sien' unil kɛ ma bo la, wɔ ń li
fuobe nnɔ. Uwien yin' unil kɛ ki laa' u se usensien wà la, wɔ
ń juore kí li se wun ni. N tɔkeh nɛn nɛ Kristo ya táan kɛ ni.
18 Uwien yin' unil ki laa' u jiɛ' u'punl ŋɔ la, u la li buɔh binib la
bɛnde kí ye u jiɛ'. U yin' wà mɔ ki laa' wa jiɛ' u'punl la, u la ji ń
jiɛ. 19 Unil jiɛ' u'punl bii wa jiɛ' la, nà yé nɛn nɛ yé nibonmɔ̀nn.
Ama Uwien ya wɔb ya bom nɛ yé nibonmɔ̀nn. 20 Uwien yin'
unil kɛ ki laa' u se usensien wà la, wɔ ń juore kí li se wun ni.
21 Uwien yin' ŋɛ ki laa' a yé uyonb la, la cère nɛ ń li wi ŋɛ.
Ama a laa' usɛn á fre kí ñɛ tiyonbt nnɔ ni la, la cère nè ń ŋmɛre
ŋɛ. 22 Kimɛ Yonbdaan yin' unil ki laa' u te tiyonbt ni la, u ñɛn'
udaan ibiɛre ya yonbt ni nɛ, u ji yé u'yɔ nɛ. Nnɔ nɛ Yonbdaan
tí yin' wà mɔ ki laa' wa te yonbt ni la, u ji yé Kristo ya yonb nɛ.
23 Uwien nɛ pèn' ki ñɛn' ni'kɛ ti'yonbt ni. Nɛn bo, la ji ń li yé
mɛn nib ya yonbe. 24 Tɔ, n'yaabɛ, Uwien yin' wà kɛ ki laa' u se
usensien wà la, wɔ ń juore kí li se wun wɔn Uwien ya nun bó.

Bà ŋa kuɔn' piib nin bà ŋa kun' cɛr ya gbɛr

25 Bà ŋa kuɔn' piib nin bà ŋa kun' cɛr bɛn wɔn, ma ŋmɔbe
Yonbdaan ya mɛsɛn ń wuɔn bɛ. Ama n li tɔke bɛ n maaleh ma
bo nɛ, kimɛ n yé unil wà Yonbdaan muɔ' nni ki cère' n kpɛ bɛ
ń li du n'bo nɛ.

26 Ti jinh ijɛnd yà fɛnfɛnnɔ nɔ bo, n maale' ki ye nǐ mɔn wà kɛ
ń juore kí li te tɛn u te ma bo nɛ. 27 A ŋmɔbe upii la, la li nuunh
sin nin wɔn ń gbiire. Ŋa laan ŋmɔbe pii la, ji la li nuunh á kuɔn.
28 Ama a ye á kuɔn upii la, na yé biɛre. Kijɛfɛ̀nbuk mɔ ye kɛ̀ ń
kun ticɛr la, na yé biɛre. Bà kuɔn' bipiib nin bà kun' ticɛr li lɛ
ijɛnd bi'fuobm ni. Ma yíe ijɛnd nnɔ ń tu bɛ nɛ cère n len' nnɔ.

29 N'yaabɛ, n yíe ń len nà sɔ: uyo wà sǐen' nnɔ ŋa ji yɛbe. Nɛn
bo, kí ñɛ fɛnfɛnnɔ kí li joh wà ŋmɔbe upii la, wɔ ń tien tɛn wa
ŋmɔbe, 30 wà muɔh la, wɔ ń tien tɛn wa muɔh, wà poknh la, wɔ
ń tien tɛn wa poknh, wà daanh tibont la, wɔ ń tien tɛn wɔn ŋa
si tibont nnɔ, 31 wà jondeh uŋɛndun ni ya bont bo la, wɔ ń tien
tɛn wa cinbe ki jondeh tu'bo, kimɛ uŋɛndun wuu nɔ ji te ma
bo nnɔ wa ji li wuɔke.

32 Ma yíe niba ń li wiɛbe nɛ. Wà ŋa ŋmɔbe pii ya nun
mɔ́n Yonbdaan ya tùon bo nɛ. U'nun mɔ́n u li tien ma bo ŋɔ
Yonbdaan ya yɛnm ń li sɔnge u'bo nɛ. 33 Ama wà ŋmɔbe upii ya
nun mɔ́n u li fuobe ma bo uŋɛndun wuu ni nɛ. U'nun mɔ́n u li
tien ma bo ŋɔ u'po ya yɛnm ń li sɔnge u'bo nɛ, 34 nɛ u'yɛnmaale
gbiire' mile. Upii wà ŋa ŋmɔbe cɛ nin kijɛfɛ̀nbuk ya nun mɔ́n
Yonbdaan ya tùon bo nɛ, ki nuunh bi'yɛnmaale nin bi'fɛ̀l kɛ ń
li te ki de' Yonbdaan. Ama upii wà ŋmɔbe cɛ ya nun mɔ́n u li
fuobe uŋɛndun wuu ni ma bo nɛ, nɛ u'nun mɔ́n u li tien ma bo
ŋɔ u'cɛ ya yɛnm ń li sɔnge u'bo.

35 N len' nnɔ ki nuunh ni'tiɛma mɔnm nɛ, ma nuunh ń de nɛ
wɔbl. Ama n nuunh ní li teh nà mɔn ki dɛ̀kre' nɛ, kí taa ni'ba
kí de Yonbdaan kí li te ki de' wɔn baba.
36 ‡ Nĩ yé unil ŋmɔbe kijɛkpeng u'mɛnku te ki'ni nĩ tĩ kɛnde',
wà yíe wɔ ń saa kɛ̀ kí jin kɛ̀ fɛ, ki yíe nibonn kɛ ń li te ni'donbó
la, wɔ ń tien nà mɔn u'bo. Bɛ ń kuɔn tɔb. Na yé biɛre. 37 Ama
unil cɛ̀kre' u'yɛnm, uba ŋa wɔbn' wɔ, ki yíe nɛ ki gɛ̀nde' ki ye
wɔn nin u'jɛkpeng ń li te, wa ń mɛ kɛ̀ fiebu la, u tien' nĩ mɔn nɛ.
38 Tɔ, wà kuɔn' u'jɛkpeng la, u tien' nĩ mɔn nɛ, ama wa juore'
lijɛkpɔkl la, u tien' nĩ mɔn ki cɛn' u bi kuɔn' la.
39 Uyo wà upii ya cɛ laan fuobe la, u yé u'cɛ nɛ. Ujɛ nnɔ tĩ
kpo' la, u li fre kí kun u yíe ujɛ wà, ama nĩ kpɛ ujɛ nnɔ ń li yé
Kristo yɔ nɛ. 40 N ya bùol, min maale' ki ye u juore' ka liɛbe'
ki kun' jɛ la, u li ŋmɔbe uyɛnsɔnge ki gbien'. Na yé *Uwien ya
Fuoñaanm nɛ pekreh n'mɔ bi?

8

Titɔtuɔrnɔnt ya gbɛr

1 Tɔ, tí ji ń liike mɛn titɔtuɔrnɔnt ya gbɛr. Tun bo wɔn la, ti
bɛn ki ye «ti'kɛ ŋmɔbe mibɛnm nɛ.» Ama mibɛnm cèreh unil
gbengreh u'ba nɛ, nɛ miyíem cèreh unil kpienh mitekjim ya
sɛn ni. 2 Unil maaleh ki teh u bɛn niba la, wa laan bɛnde' ki
kpaan' u bi li bɛnde ma bo. 3 Ama wà yíe Uwien la, Uwien bɛn
udaan nɛ.
4 Tɔ, titɔtuɔrnɔnt ya ŋmɔnm wɔn la, ti bɛn ki ye ibule yà kɛ te
uŋɛndun wuu ni nɔ ŋa yé bonn, ki bɛn ki ye niba ŋa te ki kɛnde'
Uwien bo. 5 Imɔ̀n, tibont te kutaaku nin kitink bo binib taah
tù ki teh bi'wien. Imɔ̀n, bɛn bo iwien te ligol nɛ, nɛ yonbdɛnb
mɔ ligol. 6 Ama tinbi bo Uwien te uba nɛ ki yé ti'Baa. Wɔn nɛ
ñɛn' tibont kɛ, nɛ wɔn bo nɛ ti fuobe. Yonbdaan mɔ te uba nɛ.
Wɔn si *Yesu Kristo. Kí ñɛ wɔn bo nɛ tibont kɛ te, nɛ ti'mɔ te kí
ñɛ wɔn bo nɛ.
7 Ama na yé binib kɛ nɛ ŋmɔbe mi ya bɛnm. Biba paan' ibule
bo ki mɛn' nɛ ki dàan' yĩ na laan wuɔke'. Nɛn bo nɛ bi biɛ ki
ŋmɔnh titɔtuɔrnɔnt la, bi maaleh ki teh tù yé titɔtuɔrnɔnt nɛ.
Bi'fɛ̀l ŋa co ma nnɔ nɛ bi'yɛnmaale jɛ̀ndeh bɛ, nɛ bi maaleh ki
teh tù kuɔndeh bɛ tijɔnkt. 8 Na yé tijier nɛ li cère tí li yé binib
bà cuube Uwien ya nun bó. Ti jin' la, na ń pukn tɛ niba, ta tí
jin' mɔ la, na ń kùore tɛ niba.
9 Ama ní liike ni'yul bo, ki la cère wà ya tekjim ŋa faa ń lu
Uwien ya sɛn ni, kí ñɛ ni ŋmɔbe usɛn ní li teh tibont tà nnɔ bo.
10 Kimɛ unil wà ya tekjim ŋa faa laa', sin wà ŋmɔbe mibɛnm,
jinh tijier ibule ya duku ni la, u'mɔ ya fɛ̀l li cúun nɛ wɔ ń li

‡ **7:36** Migbiirm 36 kí tĩ baa 38 ya gbɛr ya ciim te bolm mile bo nɛ. Biba maaleh ki teh migbiirm bugbɛn lienh wà ŋmɔbe kijɛkpeng ya gbɛr nɛ. Bitɔb maaleh ki teh mĩ lienh bibaa wà ŋmɔbe bisɛ ka yíe wɔ ń gɛ̀bre cɛr ya kunm bo nɛ.

ŋmɔnh titɔtuɔrnɔnt ki ciibe. 11 Nnɔ nɛ a'bɛnm nnɔ bo a'tɔ wà
ya tekjim ŋa faa li bole. Nɛ Kristo kpo' u'mɔ bo nɛ. 12 Ni teh
u'yaab i ya biɛre ya bol, ki saah bi'yɛnm bi'fɛ̀l ŋa co ma nnɔ
bo la, ni teh Kristo nɛ ibiɛre. 13 Nɛn bo, n jinh nà li cère n'tɔ ń
lu Uwien ya sɛn ni la, ma ji li ji nɛ̀ fiebu ŋɔ ki la cère n'tɔ ń lu
Uwien ya sɛn ni.

9

Yesu ya tondb ŋmɔbe usɛn wà

1 Ma si n'ba bi? Ma yé *Yesu ya tond bi? Ma laa' Yonbdaan
*Yesu bi? Na yé n sɔn' Yonbdaan ya tùon ma nnɔ nɛ cère' ni
yé u'yaab-ii? 2 Ma yé *Yesu ya tond binitɔb bo mɔnɔn la, ninbi
bo wɔn n yé wɔ nɛ. Kimɛ ni yé Yonbdaan yaab ma nnɔ nɛ yé
kudɪ̀ɛku kùa wuɔn' ki ye n yé u'tond.
3 Binib bà biindeh nni nnɔ n li jiin bɛ nà sɔ: 4 Ta ŋmɔbe sɛn
tí ji kí ñu ti'tùon bo bi? 5 Ta ŋmɔbe sɛn wà kɛ ń li ŋmɔbe upii
wà yé Kristo yɔ, kí li tɔke nin wɔ bi? Yonbdaan ya tondtɔb nin
u'ninjiɛb nin Piɛr* ŋa teh nnɔ nɛ-ɛɛ? 6 Bii min nin Banabas
baba nɛ ŋa sɔn' tuontɔl la, ta ń ji? 7 U lɛ soja ba nɛ sɔnh sojatuonl
ka teknh paaku fiebu? Bii ŋmɛ nɛ li caan busubu ka ń mɔ
bu'bii? Bii ŋmɛ nɛ kpaah tiwɛnt ka ń ñu tu'biim-i?
8 N len' nà nɔ yé unisaal ya yɛnmaale baba nɛ-ɛɛ? Yiko ya
gbɔnt ni mɔnɔn nà te nnɔ-ɔɔ? 9 Kimɛ Moyis kɛle' yiko ya gbɔnt
nnɔ ni ki ye: «A taa unɛ u taanh iji la, ŋa ń lòle u'ñɔbu†.» Uwien
tuukeh inɛ ya gbɛr nɛ-ɛɛ? 10 Na yé tinbi bo nɛ Uwien cinbe
ki len' nnɔ-ɔɔ? Imɔ̀n, tinbi bo nɛ nɪ̀ kɛle' nnɔ. Nɪ̀ kpɛ wà kòn'
bukpàabu nin wa gun' bu'ji kɛ ń li daan ki ye wà kɛ li lɛ u ya
bó nɛ. 11 Ti cère' ni laa' *Mifuoñaanm ya mɔnm ma nnɔ, ni de'
tɛ ni'faal ya niba bó la, nɪ̀ bre nɛ-ɛɛ? 12 Binitɔb ŋmɔbe usɛn bɛ
ń teke tibont ni'saan la, ta ŋmɔbe usɛn ki cɛn' bɛ-ɛɛ?
Ama tinbi ŋa tɔnge' nɛn kɛ, kimɛ ta yíe niba ń pien Kristo ya
gbɛmɔnmɔnt ma nnɔ nɛ cère' ta yíe ti li yé uba bo tukl, nɛ ki
ŋmɔbe sukle nibonn kɛ bo. 13 Na bɛn ki ye binib bà sɔnh itùon
Uwien ya duku ya luo bo nnɔ bi'jier ñɛh kuduku nnɔ ya luo
bo nɛ-ɛɛ? Nɛ bà mɔ sɔnh itùon Uwien ya ponpuol saan nnɔ,
mɔ ŋmɔbe bi ya bó nɛ binib tukeh tibont tà ki lá dienh Uwien
u'ponpuol bo nnɔ ni. 14 Nnɔ nɛ Yonbdaan là de' usɛn ki ye binib
bà kpaandeh tigbɛmɔnmɔnt nnɔ, ń li fuobe tun bo.
15 Ama min ŋa tɔnge' i ya sɛn kɛ. Nɛ n kiɛh kugbɔnku kuu ma
nɔ, na yé n nuunh ní de nni n kpɛ ní de nni nà nnɔ nɛ. N kpo'
la, nɪ̀ tu nin uba ń cère ń lúo n jɛbnh n'ba nà bo nnɔ. 16 Kí tɔke
binib tigbɛmɔnmɔnt tun wɔn la, na yé ń li jɛbnh n'ba, kimɛ nɪ̀
yé n'bo liwɔbl nɛ. Ma tɔke' tù la, nɪ̀ bre n'bo nɛ. 17 Min nin n'yul

---

* **9:5** Liike 1:12. † **9:9** Israyɛl yaab là yé bɛ ń gu tibont la, bi taah inɛ nɛ ɪ̀ taanh ki ñɛndeh tibont nnɔ ya bim.

nɛ bi cèkre' n'yɛnm ki sɔnh lituonl bugbɛn la, n bi li nuunh lisuul nɛ. Na yé n yíe nɛ ki sɔnh lè. Bi niin' nni nɛ n sɔnh lè, n bi li sɔnh lè ma bo. 18 Nɛn bo, n'suul si ba? N'suul si ń li tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt tuu ki la nuunh niba nɛ, ki la tuuke n tɔke' binib tigbɛmɔnmɔnt bugbɛn la, n kpɛ bɛ ń de nni tibont tà nnɔ.

19 Ma yé uba ya yonb, ama n taa' n'ba ki tien' binib kɛ ya yonb ŋɔ ń lɛ binib bà yɛbe kí de Kristo nɛ. 20 *Sufmbɛ saan, n teh bi teh ma bo nɛ ŋɔ ń lɛ bɛ kí de Kristo. Imɔ̀n, ma ji te Moyis ya yiko ya wɔbl ni, ama n lá te nin bɛ la, n pɛ bi teh ma bo nɛ ŋɔ ń lɛ bɛ kí de Kristo. 21 Bà ŋa bɛn Moyis ya yiko nnɔ saan mɔ n teh tɛn bɛn nɛ ŋɔ ń lɛ bi'mɔ kí de Kristo. Na yé n kɛnde' *Uwien ya yiko bo nɛ, kimɛ n boh Kristo ya yiko nɛ. 22 Bà ya tekjim ŋa faa' mɔ saan la, n te tɛn bɛn nɛ ŋɔ ń lɛ bi'mɔ kí de Kristo. Nɛn bo, binib kɛ saan n te tɛn bɛn nɛ ŋɔ ń ñikn kí cère bi'ni biba ń ŋmɛre. 23 Tigbɛmɔnmɔnt bo nɛ n teh nɛn kɛ, ŋɔ n'mɔ ń lɛ n ya bó tu'mɔnm ni.

24 Na bɛn ki ye binib te minɔnsɛnniɛm bo la, bi'kɛ tiinh nɛ, ama unibaab wà li sɛn kí faake nnɔ nɛ li lɛ lisuul-ii? Nɛn bo, ni'kɛ ń li tiinh ki nuunh ní lɛ lisuul. 25 Wà kɛ nuunh wɔ ń niɛ kí sɛn la, u coh u'ba tibont tà yɛbe ni nɛ. U teh nnɔ ŋɔ wɔ ń lɛ lisuul là nnɔ ŋa wuɔkreh. Tinbi wɔn, ti mɔ̀h ki nuunh lisuul là li tuu ki te nɛ. 26 Nɛn bo, min tiinh la, ma ŋaake ki tiinh ka bɛn n joh nà bó, ka te tɛn unɔkuñil wà ñih ka ŋmɔbe u ñih wà. 27 N biendeh n'gbɛnɛnt ki gbiekeh, ki teh n'ba tɛn uyonb ŋɔ min wà tɔkeh bitɔb tigbɛmɔnmɔnt tuu nnɔ, min bugbɛn la lá lúo n ya bó nɛ.

10

La li ŋmɔbe mɛn Israyɛl yaab là ŋmɔbe mitetem mà kupenpelku ni nnɔ

1 N'yaabɛ, n yíe ní li bɛn nà là tu' ti'yaajɛb nɛ. Kutɛwɔlgbɔnku kuba nɛ là jiire' ní ki wɔngeh bi'kɛ usɛn, nɛ bi'kɛ puore' miñunciɛnm. 2 Kutɛwɔlgbɔnku nin miñunciɛnm nnɔ yé bi'kɛ bo Uwien ya ñunsii nɛ ki tien' bɛ Moyis ya panpaankaab. 3 Bi'kɛ là taan' ki jin' tijiebaabt tà ñɛn' Uwien saan nɛ, 4 ki taan' ki ñun' miñunbaabm mà ñɛn' Uwien saan. Imɔ̀n, bi'kɛ là ñuh miñunm mà nnɔ Uwien nɛ là cère' mĭ tɔh ki ñɛh kujɔtɛnku kuba ni. Kutɛnku nnɔ yé Uwien yaaku nɛ, nɛ bi là te nà kɛ saan la, kù te nɛ. Kutɛnku nnɔ là yé Kristo nɛ. 5 Nin nɛn kɛ Uwien ya yɛnm ŋa sɔnge' bi'ni bà yɛbe bo. Nɛn bo nɛ bi là kpokpo' kupenpelku ni.

6 Tibont tuu là tu' ti'yaajɛb ŋɔ nè ń de tɛ ucekn ŋɔ ti la tien nà bre tɛn bɛn nɛ. 7 Ni'mɔ la li pɛ ibule bo tɛn bi'ni biba là tien' ma. Nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Binib nnɔ là kɛ̀le' ki jin' ki ñun', nɛ ki fii' ki caan' kujelku.» 8 Ti la li teh mɛn sɔnsɔndl tɛn bi'ni biba là tien' ma, ki cère' binib itur pile nin ita kpo'

uwien uba nnɔ. 9 Ti la biike mɛn Yonbdaan* tɛn bi'ni biba là
tien' ma ki cère' iwɛ kɛ̀kɛ̀re' ki ku' bɛ nnɔ. 10 La li ŋulnh mɛn tɛn
bi'ni biba là ŋulnh ma ki cère' Uwien ya tond wà kuuleh baa'
ki kuku' bɛ nnɔ.
11 Tibont tuu nnɔ kɛ là tu' ti'yaajɛb ŋɔ nɛ̀ ń de binitɔb ucekn
nɛ. Bi kɛle' tù ŋɔ tù ń gbiere tinbi bà ŋa ji fɔke nin ugbengbenyo
nnɔ nɛ. 12 Nɛn bo, wà maale' ki ye u se mɔnmɔnm mitekjim
ya sɛn ni la, wɔ ń li bɛn ki la lu. 13 Mibiikm mà tu' nɛ nɔ, yé
mibiikm mà li fre kí tu unisaal kɛ nɛ. Uwien yé umɛmɔ̀ndaan
ma nnɔ, wa ń cère mibiikm mà li faake nin nɛ ń tu nɛ. Ama
mibiikm lá tu nɛ la, u li de nɛ mituɔm ní juun kí teke, kí wuɔn
nɛ ni li kpi̍en isɛn yà kí ñɛ len.

La li tuuke mɛn ibule nin ituɔrɛ ya gbɛr

14 Nɛn bo, n'jɔtiebɛ, wiɛ mɛn ibule nin ituɔrɛ ya gbɛr. 15 N
lienh nin ninbi bà nnɔ, ni yé biyɛnfodɛnb nɛ. Ninbi mɔnɔn ń
maale kí liike n len' nà nɔ ya tingi. 16 Ti jinh Yonbdaan ya jier
la, ti ñuh midaam mà, ki faareh Uwien mi'bo nnɔ ŋa taakeh tɛ
nin Kristo ya sèm-ii? Ti kɔ̀h kpɔnɔ wà ki gbiinh ki ŋmɔnh nnɔ
ŋa taakeh tɛ nin Kristo ya gbɛnɛnt-ii? 17 Kpɔnɔ nnɔ te kpɔnɔ
uba ma nnɔ, nin tí yɛbe ma kɛ nnɔ ti taan' ki tien' tigbɛnɛnt
tuba nɛ. Kimɛ ti'kɛ taakeh ki gbiinh u ya kpɔnɔbaab nɛ.
18 Liike mɛn Israyɛl yaab teh ma bo. Binib bà jinh bi taah
tiwɛnt tà ki teh ituɔrɛ liponpuol bo ki dienh Uwien nnɔ, bɛn
nin wɔn taakeh nɛ kí ñɛ liponpuol nnɔ bo. 19 N len' nà nɔ ya
tingi si ba? N ye ń ye ibule yé niba nɛ-ɛɛ? Bii n ye ń ye bi taah
tiwɛnt tà ki punh yi̍ nnɔ ya nɔnt nɛ yé niba? 20 Na te nnɔ. N
ye ń ye bi tùɔreh ituɔrɛ yà nnɔ, ba tùɔreh ki dienh Wien, bi
tùɔreh ki dienh isɛnpol nɛ. Nɛ ma yíe ninbi nin isɛnpol ń li
tɛ gbɛr. 21 Na ń fre kí ñu Yonbdaan ya dɛyiek, kí liɛbe kí ñu
isɛnpol yaak mɔ. Na ń fre kí ji Yonbdaan ya jier, kí liɛbe kí ji
isɛnpol yaar mɔ. 22 Bii ti yíe tí fin Yonbdaan ya mutuol nɛ? Ti
ŋmɔbe mituɔm ki cɛn' wɔ-ɔɔ?

Cère mɛn ni teh nà kɛ ń li kpiɛkreh Uwien

23 Tɔ, «Niba ŋa yé kuɔl†» ama na yé ni'kɛ nɛ yé ni-
bonmɔnmɔnn. «Niba ŋa yé kuɔl.» Ama na yé ni'kɛ nɛ li tore
unil wɔ ń kpére mitekjim ya sɛn ni. 24 Uba la nuunh u'tiɛma
mɔnm, ama wɔ ń li nuunh bitɔb yaam. 25 Ni lɛke' tinɔnt tà kɛ
bo kidaak ni la, dɛ mɛn kí ŋmɔn, ki la cère' ni'yɛnmaale ń li
jɛ̀ndeh nɛ, ní li niireh tù yé bà yaar, 26 kimɛ «Yonbdaan si kitink
nin tibont tà kɛ te ki'bo.»
27 Wà ŋa yé Kristo yɔ yin' nɛ tijier ya jim, ni tuo' ki jon' la, u
de' nɛ nà kɛ la, ji mɛn, ki la cère' ni'yɛnmaale ń li jɛ̀ndeh nɛ, ní li
niireh tù yé bà yaar. 28 Ama unil tɔke' nɛ ki ye ni̍ yé titɔtuɔrnɔnt

---

* **10:9** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni ni̍ kɛle' ki ye Kristo nɛ. † **10:23** Liike 6:12.

la, ni la ji. Wà tɔke' nɛ ki ye nĩ yé titɔtuɔrnɔnt nnɔ bo nɛ na ń ji ŋɔ udaan ya yɛnmaale la jèndeh wɔ. 29 N niireh u ya daan ya yɛnmaale nɛ la jèndeh wɔ, ma niireh ninbi yi.

Tɔ, nba la, uba li fre kí maale u'yɛnm ni kí ye: «Bɛ bo nɛ wa ń fre kí tien u bi ŋmɔbe usɛn wɔ ń tien nà kí ñɛ utɔ ya yɛnmaale bo? 30 N faareh Uwien ki jinh tijier la, bɛ bo nɛ bi li liɛbe kí biin nni n faareh Uwien tijier tà bo nnɔ bo?»

31 Nɛn bo, ni jinh bii ni ñuh bii ni teh nà kɛ la, ní li teh ni'kɛ ki kpiɛkreh Uwien. 32 Nĩ yé Suf bii wà ŋa Suf bii Uwien ya taanl yɔ nɛ la, ni la cère ni'tentiem ń tuln bi'ni uba mɔnɔn. 33 Ní li teh tɛn n teh ma bo. N sɔngreh binib kɛ ya yɛnm tibont kɛ ni nɛ, ka nuunh n'yul bo ya mɔnm, ki nuunh linigol ya mɔnm ŋɔ bɛ ń ŋmɛre nɛ.

11

1 Tɛkn mɛn n'taal ni tɛn n tɛkn' Kristo ya taal ni ma.

Ujɛ nin upii li te ma bo ikaare ni

2 N pèkeh nɛ nin ni tiɛn n'bó tibont kɛ ni ma, ki pɛ Kristo ya nikpiɛb ya wɔknm mà n là wɔkn' nɛ mè nnɔ bo mɔnmɔnm nnɔ. 3 Ama n yíe ní bɛnde kí ye jɛ kɛ jɛ ya ciɛn si Kristo nɛ. Pii kɛ pii mɔ ya ciɛn si ujɛ nɛ, nɛ Kristo mɔ ya ciɛn si Uwien. 4 Ujɛ wà kɛ kàareh bii u sɔkndeh Uwien ya ñɔbon ki cùube nibonn la, u jindeh u'ciɛn nɛ ifɛ. 5 Ama upii wà mɔ kɛ kàareh bii u sɔkndeh Uwien ya ñɔbon, bonn ŋa ŋaake u'yul bo la, u mɔ jindeh u'ciɛn nɛ ifɛ, kimɛ nĩ te tɛn u kuo' u'yur* nɛ. 6 Upii laa' wa ń taa niba kí ŋɛkn u'yul bo la, wɔ ń tu kí ce u'yur-a! Ama upii cen' u'yur bii u kuo' tù la, nĩ yé u'bo ifɛ nɛ. Nɛn bo, wɔ ń li taah niba ki ŋɛkndeh u'yul bo. 7 Ujɛ kàareh la, wa kpɛ wɔ ń li cùube bonn, kimɛ u yé Uwien ya nɛnnɛnku nɛ, ki wɔngeh Uwien ya kpiɛke. Ama upii wɔn wɔngeh ujɛ ya kpiɛke nɛ. 8 Na yé Uwien là taa' upii ya gbɛnɛnt bo nɛ ki tien' ujɛ, u là taa' ujɛ ya gbɛnɛnt bo nɛ ki tien' upii, 9 nɛ na yé upii bo nɛ Uwien là ñɛn' ujɛ ama ujɛ bo nɛ Uwien là ñɛn' upii. 10 Nɛn bo nɛ Uwien ya tondb bo, nĩ kpɛ upii ń taa niba kí ŋɛkn u'yul bo kí wuɔn kí ye u ŋmɔbe usɛn wɔ ń tien u teh nà. 11 Tɔ, nin nɛn kɛ Yonbdaan ya sɛn ni wɔn, pii ŋa te la, jɛ ŋa te. Jɛ mɔ ŋa te la, pii ŋa te. 12 Kimɛ nĩ yé imɔ̀n nɛ, Uwien là taa' ujɛ ya gbɛnɛnt bo nɛ ki tien' upii, nɛ upii mɔ nɛ maah ujɛ. Nɛ nɛn kɛ ñɛn' Uwien saan nɛ.

13 Ninbi mɔnɔn maale mɛn kí liike, upii kàareh niba ŋa ŋaake u'yul bo la, nĩ cuube-ee? 14 Uwien ñɛn' tibont ma bo mɔnɔn wuɔn' ki ye ujɛ tuke tiyufɔfɔrkrt la, nĩ yé ifɛ nɛ. 15 Upii wɔn bo, tiyufɔfɔkrt yé ukpiɛke nɛ. Kimɛ Uwien de' wɔ tiyufɔfɔkrt tù ń li piibe u'yul bo nɛ. 16 Unil nuunh wɔ ń li niɛh isɛn kɛ ni la, udaan

* **11:5** Pɔl ya yo upii là kuo' u'yur bii u cen' tù la, nĩ yé u'bo ifɛ nɛ.

ń li bɛn ki ye tinbi ŋa ŋməbe mi ya tetem, Uwien ya táan yaab mɔ ŋa ŋməbe mɛ̀.

Yonbdaan ya jier
(Matie 26:26-29; Mark 14:22-25; Luk 22:14-20)

17 Tɔ, n gbiereh nɛ ma nɔ ń li tɔke nɛ usɛn wà bo ma ń pɛ̀ke nɛ, kimɛ ni taakeh ni'táan la, na teh nà li tore nɛ, ni teh nà li saa nɛ nɛ. 18 Mikpiɛkm n cii' bi ye ni taakeh itáan la, ni ŋməbe ipàpàare nɛ. Nɛ n teke' ki jin' ki ye bi tɔke' nni tigbɛr tà nnɔ, tuba yé tigbɛmɔ̀nt nɛ. 19 Imɔ̀n, uyo uba la, nĭ kpɛ miborm ń li te ni'ni ŋɔ bɛ ń bɛnde bà cinbe ki yé bigbɛmɔ̀ndɛnb nɛ. 20 Ni lá taan' la, na yé ni cinbe ki jinh Yonbdaan ya jier nɛ, 21 kimɛ wà kɛ kpiɛleh wɔ ń ji u'tiɛma jier nɛ. Mikònm ŋməbe uba, utɔ mɔ ñun' ki yibe' ŋɔ. 22 Na ŋməbe den ní ji kí ñu nɛn bó-oo? Bii ni yindeh Uwien ya taanl yaab nɛ, ki jindeh bijiinb ifɛ? N li len kí ye ba? N li pɛ̀ke nɛ nɛ-ɛɛ? Ma ń pɛ̀ke nɛ u ya sɛn bo.

23 Tɔ, min cii' miwɔknm mà sɔ Yonbdaan saan nɛ ki taa' mɛ̀ ki wɔkn' nɛ. Kuñɔnku kùa bi là li kuɔre Yonbdaan *Yesu nnɔ, nɛ u taa' kpɔnɔ 24 ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', nɛ ki ye: «Nà sɔ yé n'gbɛnɛnt n taa' ki de' nɛ. Li teh mɛn nnɔ kí li tiɛn n'bó.» 25 Bi jin' ki tĭ gben', nɛ u taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, nɛ ki ye: «Midaam miɛ yé n'sɛ̀m nɛ, ki wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtiefɛ̀nku. Uyo wà kɛ ni ñuh mɛ̀ la, ní li teh nnɔ ki tiɛn n'bó.» 26 Kimɛ uyo wà kɛ ni ŋmɔnh kpɔnɔ wuɔ, ki ñuh midaam miɛ la, ni tɔkeh binib Yonbdaan ya kuum ya gbɛr nɛ, kí tĭ baa lidaali là u li baa ní.

27 Nɛn bo nɛ wà kɛ ŋmɔnh Yonbdaan ya kpɔnɔ, ki ñuh u'daam, ka boh tijier bugbɛn la, u biindeh u'ba nɛ Yonbdaan ya gbɛnɛnt nin u'sɛ̀m bo. 28 Nɛn bo, unil kɛ ń tùɔre kí maale kí liike u'tetem te ma bo kí yaan kí ŋmɔn kpɔnɔ nnɔ, kí ñu midaam nnɔ. 29 Kimɛ unil ŋmɔn' kpɔnɔ nnɔ, ki ñun' midaam nnɔ, ka bùh ki teh nĭ yé Yonbdaan ya gbɛnɛnt la, u ŋmɔnh, ki ñuh ma nnɔ, u nuunh u'tiɛma yul bo ya tudɛre nɛ. 30 Nɛn nɛ cère' ni'ni bà yɛbe yé biwiɛnb, bitɔb yé ijiin, bà yɛbe mɔ kpo'. 31 Ti tùɔre' ki maale' ki liike' ti'tetem te ma bo la, Yonbdaan ŋa ń dɛre ti'tub nnɔ. 32 Ama u diɛh ti'tub la, u cekndeh tɛ ŋɔ u la lá bu kí biin uŋɛndun ya nib kí yekn tɛ nɛ.

33 N'yaabɛ, nɛn bo, ni tĭ taan' ní ji la, ní li guureh tɔb. 34 Mikònm ŋməbe wà la, wɔ ń ji u'den, ŋɔ ni la lá taan kí li nuunh ni'tiɛma tudɛre.

Tigbɛr tà sĭen' nnɔ, n lá baa' la, n li tùɔre tu'mɔ.

12

Mifuoñaanm ya paabu

1 Tɔ, tí ji ń liike mɛn *Mifuoñaanm ya paabu ya gbɛr. N'yaabɛ, ma yíe ní li te ka bɛn Mifuoñaanm dienh bupaabu

bùa kɛ ya bol nnɔ ya gbɛr. 2 Ni bɛn ki ye na laan là pɛ Uwien
ya sɛn bo ma nnɔ, ibule nɛ là co nɛ ticuɔr nɛ na ń fre kí ŋmɛre
i'saan, ki bɛn mɔ ki ye ibule nnɔ ŋa lienh. 3 Nɛn bo nɛ n
yíe ní tùɔre kí bɛnde kí ye *Uwien ya Fuoñaanm cèreh unil
tɔkeh tigbɛr la, wa ń fre kí len kí ye: *Yesu ń juore fɛnm.
*Mifuoñaanm ŋa ñí la, nil mɔ ŋa ń fre kí len kí ye: *Yesu yé
Yonbdaan.
4 *Mifuoñaanm ya paabu te ibol ibol nɛ, ama mi ya
Fuoñaanbaabm nɛ dienh ni'kɛ. 5 Itùon te ibol ibol nɛ, ama
wà kɛ sɔnh ki dienh Yonbdaan uba nɛ. 6 Itùon ya sɔnm te
ibol ibol nɛ, ama Uwien uba nɛ cèreh unil kɛ sɔnh itùon.
7 *Mifuoñaanm dienh wà kɛ bupaabu nɛ̀ ń li toreh unil
kɛ nɛ. 8 *Mifuoñaanm nɛ dienh uba miyɛnfolenm. Mi ya
Fuoñaanbaabm nɛ dienh utɔ mɔ mibɛnm. 9 Mɛn nɛ dienh
uba mitekjim mà yɛbe, ki dienh utɔ mɔ bupaabu bùa cèreh
u buuh biwiɛnb. 10 Mĩ dienh uba mituɔm wɔ ń li teh miyɔkm
ya bont, ki cèreh utɔ mɔ sɔkndeh Uwien ya ñɔbon, ki cèreh
utɔ mɔ sekndeh ki bɛndeh nà yé *Mifuoñaanm yaann nin
nà ŋa yé Fuoñaanm yaann, ki cèreh uba lienh milencɛnm
ibol ibol, ki cèreh utɔ mɔ sɔkndeh milencɛnm nnɔ. 11 Mi ya
Fuoñaanbaabm nɛ cèreh tibont nnɔ kɛ teh. Mĩ dienh unil kɛ
bupaabu jɛjɛ mĩ yíe ma bo nɛ.

Tigbɛnɛnt te tuba nɛ, ama tu'gbɛnɛnbɛl te ligol nɛ

12 Tɔ, liike mɛn unisaal ya gbɛnɛnt te ma bo. Tù ŋmɔbe
igbɛnɛnbɛl ligol nɛ. Nin ĩ te ligol ma kɛ nnɔ, ĩ taan' ki tien'
tigbɛnɛnbaabt nɛ. Kristo yaam mɔ te nnɔ nɛ. 13 Kimɛ ti'ni bà
yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé Sufmbɛ, bà yé iyonbe nin bà ŋa yé
yonbe, Mifuoñaanbaabm nɛ jiire' ní ti'kɛ bo ki yé ti'bo Uwien
ya ñunsii, ki tien' tɛ unibaab. Ti'kɛ ñun' mi ya Fuoñaanbaabm
nɛ tɛn miñunm.
14 Tɔ, tigbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl ŋa te liba, ĩ te ligol nɛ. 15 Litaal
tɔke' ki ye: «Ma yé nuɔ ma nnɔ, ma yé gbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl» la,
lĩ li fre kí bore li'ba ki la tuuke gbɛnɛnt bo-oo? 16 Litubl mɔ tɔke'
ki ye: «Ma yé nunbu ma nnɔ, ma yé gbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl» la,
lĩ li fre kí bore li'ba ki la tuuke gbɛnɛnt bo-oo? 17 Tigbɛnɛnt kɛ
bi yé bununbu nɛ la, unil bi li teh mila ki ciih? Tù tí bi yé litubl
nɛ la, u bi li teh mila ki ciih unu? 18 Ama Uwien tien' tigbɛnɛnt
ya gbɛnɛnbɛl kɛ gbɛnɛnbɛl li'bùol u yíe ma bo nɛ. 19 Tigbɛnɛnt
kɛ bi yé ligbɛnɛnbɛl liba la, nĩ bi li yé tigbɛnɛnt-ii? 20 Nɛn bo,
igbɛnɛnbɛl te ligol nɛ ki taan' ki tien' tigbɛnɛnbaabt.
21 Nɛn nɛ cère' bununbu ŋa ń fre kí tɔke unuɔ kí ye: «Ma
ciɛke ŋɛ.» Liyul mɔ ŋa ń fre kí tɔke itàan kí ye: «Ma ciɛke
nɛ.» 22 Na te nnɔ. Tigbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl yà bi likeh yè tɛn
ya yé bonn nnɔ mɔnɔn ŋmɔbe lituonl nɛ. 23 Igbɛnɛnbɛl yà ŋa
ŋmɔbe sel nnɔ, ti dienh yɛn nɛ lisel ki cɛn' i'tɔ. Nɛ tigbɛnɛnt ya

na'saan yé ifɛ ya bonn nnɔ, ti tùɔreh nɛn saan nɛ mɔnmɔnm.
24 Ama tigbɛnɛnt ya nà saan ŋa yé fɛ ya bonn nnɔ ŋa nuunh
mi ya tùɔrm kɛ. Uwien nɛ tien' tigbɛnɛnt nɛ ki de' tigbɛnɛnt
ya nà saan ŋa ŋmɔbe sel nnɔ, lisel ki gbien', 25 ŋɔ tigbɛnɛnt ya
gbɛnɛnbɛl la boreh i'tɔ, ama yè ń li kpɛ buñɔbu kí li toreh i'tɔ.
26 Tigbɛnɛnt ya niba saan wi la, ni'kɛ saan wi nɛ. Niba saan
laa' lisel la, ni'kɛ saan li ŋmɔbe uyɛnsɔnge nɛ.

27 Ninbi nɛ yé Kristo ya gbɛnɛnt, nɛ unil kɛ yé tigbɛnɛnt
nnɔ ya gbɛnɛnbɛl. 28 Uwien cère' binib bà sɔnh u'taanl ni si:
mikpiɛkm, *Yesu ya tondb, nle bo *Uwien ya ñɔbonsɔknb, nta
bo biwɔnwɔknb. Ni ya puoli bó nɛ u de' bà bupaabu bɛ ń li teh
miyɔkm ya bont nin u de' bà bupaabu bɛ ń li buuh biwiɛnb nin
u de' bà bupaabu bɛ ń li muɔh binib nin u de' bà bupaabu bɛ
ń li likeh binitɔb nin u de' bà bupaabu bɛ ń li lienh milencɛnm
ibol ibol nnɔ. 29 Bi'kɛ yé *Yesu ya tondb nɛ-ɛɛ? Bi'kɛ yé *Uwien
ya ñɔbonsɔknb nɛ-ɛɛ? Bi'kɛ yé biwɔnwɔknb nɛ-ɛɛ? Bi'kɛ teh
miyɔkm ya bont nɛ-ɛɛ? 30 Bi'kɛ ŋmɔbe bupaabu bɛ ń li buuh
biwiɛnb nɛ-ɛɛ? Bi'kɛ lienh milencɛnm ibol ibol nɛ-ɛɛ? Bi'kɛ
sɔkndeh milencɛnm ibol ibol nnɔ nɛ-ɛɛ? 31 Tɔ, cère mɛn ni'nun
ń li mɔ́n bupaabu bùa mɔn ki cɛn' bupaabu kɛ ya bol bo.

Ama fɛnfɛnnɔ n li wuɔn nɛ usɛn wà mɔn ki cɛn' isɛntɔ.

13

Miyíem nɛ cɛn' nibonn kɛ

1 N lienh binib ya lenm nin Uwien ya tondb ya lenm kɛ,
ka nín ji yíe nib la, n te tɛn lisɛnbuɔl bii ligangaal là muɔh
ki ŋmɔbe kuwaaku nɛ. 2 Nĩ yé n ŋmɔbe bupaabu ki sɔkndeh
Uwien ya ñɔbon, ki bɛn tigbɛr tà kɛ buɔ, ki ŋmɔbe mibɛnm kɛ
ya bol, ki ŋmɔbe mitekjim ki tĩ gben', mĩ li fre kí cère ijuɔn ń
nɛbre i'bùol ŋɔ ka yíe nib la, ma yé bonn. 3 Nĩ yé n taa' n'faal
kɛ ki gbigbiire' binib, ki tuo' bi wĩn' nni ŋɔ ka yíe nib la, ma
ŋmɔbe kpɛle uba nin utɔ.

4 Unil ŋmɔbe miyíem la, u ŋmɔbe lifèsɔngl nɛ, ki ŋmɔbe
tinimɔ̀nt, ka ŋmɔbe nunfɔke, ka wɔngeh u'ba, ka ŋmɔbe
gbengt, 5 ka teh fɛ ya bonn, ka nuunh u'tiɛma mɔnm, ka yé
benpiebdaan, ka ŋuuh nib bo. 6 U'yɛnm ŋa sɔnge nà ŋa cuube
bo, ama u'yɛnm pɛ tigbɛmɔ̀nt bo nɛ. 7 Unil ŋmɔbe miyíem la, u
ŋmɔbe sukle tibont kɛ ni nɛ, ki du Uwien bo isɛn kɛ ni, ki ŋmɔbe
lidɛndɛnl isɛn kɛ ni, ki ŋmɔbe kuminku nà kɛ li tu wɔ bo.

8 Miyíem ŋa ń gben fiebu. Uwien ya ñɔbon ya sɔknm mɛn
li gben nɛ. Milencɛnm mà binib lienh mè nnɔ mɔ li gben.
Mibɛnm mɔ li gben. 9 Fɛnfɛnnɔ wuɔ ti bɛn jenjenku nɛ, nɛ ki
sɔkndeh Uwien ya ñɔbon mɔ jenjenku. 10 Ama nà mɔn ki tĩ
gben' lá baa' uyo wà la, ti bɛn nà nin ti teh nà jenjenku nnɔ kɛ
li gben nɛ.

11 N là yé kibuk ma nnɔ, n là lienh mibuwaalenm nɛ, ki bɛn
tibont ya tingi kibuk bɛn ma bo, ki maaleh kibuk maaleh ma
bo. N tĭ tien' uciɛn, nɛ ki dàan' ibuwaatùon. 12 Fɛnfɛnnɔ, ti
lɛnh tibont dɔmudɔmu nɛ, nĭ te tɛn ti likeh kinunliik kà ŋa lɛnh
mɔnmɔnm ni nɛ, nɛ ki lɛnh tijinjint. Ama uyo we ní tí lɛ tù nin
ti'nunbu. Fɛnfɛnnɔ ma laan bɛn tibont ki tĭ gben'. Ama uyo
we ní ń bɛnde tù kí tĭ gben tɛn Uwien bɛn nni ma bo.
13 Tɔ, mitekjim nin lidɛndɛnl nin miyíem tuu ki te nɛ, ama
tibont tuta nnɔ ni miyíem nɛ cɛn' tu'kɛ.

14

Mifuoñaanm ya paabu li toreh Kristo ya taanl yaab kɛ nɛ

1 Li nuunh mɛn ní li yíe binib, kí cère ni'nun ń li món
*Mifuoñaanm ya paabu bo; ni'kɛ tu nin bupaabu bùa li cère
ní li sɔkndeh Uwien ya ñɔbon. 2 Kimɛ unil lienh milencɛnm
la, wa lienh nin nib, u lienh nin Uwien nɛ. Uba ŋa ciih u
lienh ki teh bà. *Mifuoñaanm nɛ cèreh u lienh tigbɛr tà buɔ.
3 Ama unil sɔkndeh Uwien ya ñɔbon la, u lienh nin binib nɛ, ki
toreh bɛ bi kpienh mitekjim ya sɛn ni, ki saakreh bi'gbɛnɛnt,
ki sɔngreh bi'yɛnm. 4 Wà lienh milencɛnm la, u kpiendeh u'ba
nɛ mitekjim ya sɛn ni. Ama wà sɔkndeh Uwien ya ñɔbon toreh
Kristo ya taanl yaab nɛ bɛ ń kpére mitekjim ya sɛn ni. 5 N
yíe ni'kɛ ń li lienh milencɛnm, ama n tùɔre' ki fɛ ní li sɔkndeh
Uwien ya ñɔbon nɛ. Wà sɔkndeh Uwien ya ñɔbon cɛn' wà lienh
milencɛnm. Ama nĭ yé unil te kí sɔkn milencɛnm nnɔ la, ni'mɔ
li fre kí tore Kristo ya taanl yaab bɛ ń kpére mitekjim ya sɛn
ni.
6 N'yaabɛ, nĭ yé n baa' ni'saan ki lá lienh milencɛnm baba,
ka cèreh ni bɛndeh Uwien ya gbɛbɔlkaar, ka cèreh ni bɛndeh
gbɛmònt, ka sɔkndeh nɛ Uwien ya ñɔbon, ka wɔknh nɛ wɔknm
miba nin mitɔm la, n toreh nɛ nínɔ-ɔɔ? 7 Tɔ, maale mɛn kí
liike bi taah tibont tà ki jeleh kujelku nnɔ te ma bo. Nĭ yé
liwol bii kubĭɛku nɛ tu'muɔ ŋa bore' la, bi li tien mila kí bɛnde
nà kɛ muɔh ma bo? 8 Unil piebe' butɔbu ya natunl ka piebe'
mɔnmɔnm la, ŋmɛ li bonde butɔbu? 9 Ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ.
Ni lienh iñɔbon ñɛh ni'ñuɔn ni nib ŋa ciih i'tingi la, bi li tien
mila kí bɛnde ni ye ní ye bà? Ni lienh ki wiɛnh fɛnm nɛ. 10 Ma
bɛn ilenbol ya ñɔbu uŋɛndun wuu ni, ama lenm miba ŋa te ka
ŋmɔbe mi'tingi. 11 Ma ciih nil ya lenm la, u yé ucaan nɛ n'bo,
nɛ n'mɔ yé ucaan u'bo. 12 Ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Ni'nun món
*Mifuoñaanm ya paabu bo ma nɔ, tùɔre mɛn kí li nuunh bù,
ama ní li nuunh bupaabu bùa li tore Kristo ya taanl yaab bɛ ń
kpére mitekjim ya sɛn ni.

13 Nɛn bo, unil lienh milencɛnm la, wɔ ń li kàareh, Uwien
ń de wɔ bupaabu bùa li cère wɔ ń fre kí sɔkn milencɛnm nnɔ.

14 Kimɛ n kàareh milencɛnm ni la, *Mifuoñaanm nɛ cère' n
kàareh, n'bugbɛn ŋa bɛn n teh bà. 15 Nɛn bo, n li tien mila?
*Mifuoñaanm cèreh n kàareh milencɛnm ni la, n li kàareh n
bɛn milenm mà mɔ ni nɛ. Mĩ cèreh n gɛh iyuon milencɛnm ni
la, n li gɛh n bɛn milenm mà mɔ ni nɛ. 16 Kimɛ *Mifuoñaanm
cèreh a faareh Uwien milencɛnm ni baba ŋɔ unil te ni'ni, ka
bɛn niba Uwien ya sɛn ni la, u li tien mila kí ye «Ami»? Kimɛ
wa ciih a lienh ki teh bà. 17 Imòn, a faareh Uwien nĩ mɔn cɛɛn
nɛ, ama na toreh bitɔb bɛ ń kpére mitekjim ya sɛn ni.

18 N faareh Uwien nin n lienh milencɛnm ki cɛn' ni'kɛ ma
nnɔ. 19 Ama n te Kristo ya taanl yaab ni, ki tu ki len' iñɔbon
iŋun ĩ wien ki wɔkn' bɛ la, nĩ tu nin ń len iñɔbon itur piik
milencɛnm ni.

20 N'yaabɛ, la te mɛn tɛn mubumu ni'yɛnmaale ni. Nà bre
ya tienm wɔn, li te mɛn tɛn mucɛnfɛndmu, ama iyɛnmaale ni
wɔn, li maaleh mɛn biciɛnb maaleh ma bo. 21 Nĩ kɛle' *Uwien
ya gbɔnku ni ki ye Yonbdaan ye:

«N li cère linibotɔl ya nib nɛ ń len nin n'nib biɛ milencɛnm,
nin nɛn kɛ ŋɔ,
ba ń cenge n'bó.»

22 Nɛn bo, milencɛnm ŋa yé dĩɛku binib bà teke' Uwien ki
jin' nnɔ bo, ama mĩ yé kudĩɛku bà ŋa teke' wɔ ki jin' nnɔ bo nɛ.
Uwien ya ñɔbon ya sɔknm mɛn yé kudĩɛku bà teke' wɔ ki jin'
nnɔ bo nɛ, ma yé dĩɛku bà ŋa teke' wɔ ki jin' nnɔ bo.

23 Nĩ yé Kristo ya taanl yaab kɛ taan' ŋɔ bi'kɛ lienh mi-
lencɛnm la, binib bà ŋa bɛn niba Uwien ya sɛn ni bii binib bà
ŋa teke' wɔ ki jin', kɔn' ní la, ba ń ye ni yé iwaar-ii? 24 Ama
unil kɛ sɔkndeh Uwien ya ñɔbon, wà ŋa teke' wɔ ki jin', bii wà
ŋa bɛn niba u'sɛn ni kɔn' ní la, binib kɛ lienh nà nnɔ nɛ li cère
wɔ ń bɛnde kí ye u yé ubiɛrdaan, nɛ u'yɛnm ń saa u'biɛre bo.
25 U'fɛ̀l bo ya gbɛr kɛ li ñɛ upaan bo. Nnɔ nɛ u li gbaan, kí puke
Uwien, kí ye nĩ yé imòn nɛ, Uwien mɔnbe ki te ni'ni.

Kristo yaab taan' la, bi la teh tibont ŋmɛrkŋmɛrki

26 N'yaabɛ, ti li tien mila? Ni lá taan' la, wà ŋmɔbe iyuon la,
wɔ ń gɛ̀. Wà mɔ ŋmɔbe miwɔknm la, wɔ ń wɔkn. Uwien cère'
wà bɛnde' u'gbɛbɔlkaar la, wɔ ń tɔke tù bitɔb. Wà mɔ ŋmɔbe
bupaabu wɔ ń len milencɛnm la, wɔ ń len bii wɔ ń sɔkn mɛ̀.
Wà teh nà kɛ la, wɔ ń cère nɛ̀ ń li toreh Kristo yaab bɛ ń kpére
mitekjim ya sɛn ni. 27 Binib ye bɛ ń len milencɛnm la, nɛ̀ li yé
bile bii bita. Nĩ la gèbre' binib bita. Bɛ ń li lienh uba uba. Uba
mɔ ń li sɔkndeh bi lienh ki teh bà. 28 Nil ŋa te litaanl nnɔ ni
kí sɔkn la, bɛ ń li ŋmin, kí li lienh bi'yɛnm ni nin Uwien. 29 Nĩ
yé Uwien ya ñɔbon ya sɔknm mɔ la, bile bii bita ń sɔkn, bitɔb
ń fiin kí liike bi sɔkndeh nà nnɔ ya tingi. 30 Uwien cère' unitɔ
bɛnde' u'gbɛbɔlkaar litaanl nnɔ ni, ki ye wɔ ń sɔkn tù la, wà bi

lienh nnɔ ń ŋmile. 31 Imɔ̀n, ni'kɛ li fre kí li sɔkndeh Uwien ya
ñɔbon ama ní li sɔkndeh uba uba. Ni teh nnɔ la, unil kɛ li bɛnde
Uwien ya gbɛr, nɛ nǐ li saake unil kɛ ya gbɛnɛnt. 32 Unil sɔkndeh
Uwien ya ñɔbon la, u li fre kí li coh u'ba. 33 Kimɛ Uwien ŋa yíe
fɛnfɛnm, u yíe nibonn kɛ ń li te ni'donbó nɛ.

Nǐ te ma Kristo yaab ya táan kɛ ni si: 34 Bipiib li ŋmin nɛ itáan
ni. Ba ŋmɔbe sɛn bɛ ń len, bɛ ń li blinh bi'yul, kimɛ nǐ kɛle' nnɔ
nɛ Moyis ya gbɔnt ni. 35 Bi yíe bɛ ń tùɔre kí cii niba ya tingi la,
bɛ ń tǐ niire bi'ciɛb idonbó; kimɛ na kpɛ pii ń li lienh Kristo ya
taanl ni.

36 Bii Uwien ya gbɛr ñɛn' ninbi saan nɛ-ɛɛ? Ninbi baba nɛ
cii' tù-uu? 37 Unil maaleh ki teh u yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl
bii u maaleh ki teh *Mifuoñaanm te u'ni la, wɔ ń bɛnde kí ye
n kɛle' nà nɔ yé Yonbdaan ya wɔbl nɛ. 38 Unil wà ŋa tɔnge' nɛ̀
la, Uwien mɔ ŋa ń tɔnge wɔ.

39 N'yaabɛ, nɛn bo, cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n ní li sɔkndeh
Uwien ya ñɔbon, ki la pien nil u la len lencɛnm. 40 Ama ní li
teh nibonn kɛ ni'donbó, ki la teh ŋmɛrkŋmɛrki.

15

Kristo ya mɛkrm bitɛnkpiib ni

1 N'yaabɛ, n yíe ń tiɛre nɛ n là tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà, ni
teke' tù, ki ŋuuke tù mɔnmɔnm nnɔ nɛ. 2 Ni ŋuuke tù n là tɔke'
nɛ tù ma bo la, tun bo nɛ ni li ŋmɛre. Nnɔ ŋa ñí la, ni teke' ki
jin' fɛnm nɛ.

3 N là cii' nà nnɔ n cinde' ki tɔke' nɛ nɛn nɛ. Nɛn si: Ti'biɛre bo
nɛ Kristo kpo'. Nǐ là kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye nǐ lá li tien
nnɔ nɛ. 4 Bi sube' wɔ, nɛ wienta daali u mɛkre' bitɛnkpiib ni. Nǐ
là kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye nǐ lá li tien nnɔ nɛ. 5 U cère'
Piɛr* laa' wɔ, ni ya puoli bó nɛ u cère' bitondb piik nin bile nnɔ
kɛ laa' wɔ. 6 Nɛ ki liɛbe' ki cère' u'panpaankaab mɔ taan' ki laa'
wɔ ki gɛ̀bre' binib kobiiŋun. Bi'ni bà yɛbe biɛ ki fuobe, nɛ biba
mɔ kpo'-a! 7 U liɛbe' ki cère' Saak laa' wɔ, nɛ ki cère' bitondb kɛ
mɔ laa' wɔ.

8 Bi'kɛ yaam tǐ gɛ̀bre', nɛ u cère' min wà te tɛn kibuk kà bi
lɔre' kɛ̀ nnɔ mɔ fɔre' ki laa' wɔ. 9 Imɔ̀n, min nɛ yé *Yesu ya tondb
kɛ ya gbaarkɛ. Ma kpɛ bɛ ń yin nni *Yesu ya tond mɔnɔn, kimɛ
n là jɛ̀ndeh Uwien ya taanl yaab nɛ. 10 Ama Uwien ya juokm bo
nɛ n ji te tɛn n te ma fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ. U juoke' nni mijuokm
ma nnɔ ŋa juore' fɛnm. Ma juore' fɛnm, kimɛ n'gbɛnɛnt ben'
lituonl ni ki cɛn' bi'kɛ. Na yé n taa' n'tiɛma tuɔm nɛ ki sɔn'
lituonl nnɔ, n laa' Uwien ya juokm mà nnɔ nɛ cère' n sɔn'. 11 Tɔ,
nǐ yé min nɛ bii bɛn nɛ tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt la, ti'kɛ tɔke' nɛ
tigbɛbaabt nɛ, nɛ ni teke' tun nɛ ki jin'.

---

* **15:5** Liike 1:12.

Uwien li mɛkre bitɛnkpiib

12 Tɔ, ti tɔkeh ki teh Kristo mɛkre' bitɛnkpiib ni nɛ. Nĩ tien' mila ni'ni biba lienh ki teh bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre? 13 Nĩ yé bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, Kristo mɔ ŋa mɛkre' nɛ-a! 14 Kristo ŋa mɛkre' la, ti tɔkeh tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ yé fɛnm nɛ, nɛ ni'tekjim mɔ yé fɛnm nɛ. 15 Bitɛnkpiib ŋa ń mɔnbe kí mɛkre la, nĩ wɔngeh ki teh ti nɛndeh Uwien bo nɛ-a! Kimɛ ti lienh ki teh u mɛkre' Kristo nɛ, nɛ wa mɛkre' wɔ-a! 16 Tɔ, bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, Kristo mɔ ŋa mɛkre' nɛ-a! 17 Nɛ Kristo ŋa mɛkre' la, ni'tekjim yé fɛnm nɛ, nɛ ni juore' ki te ni'biɛre ni nɛ. 18 Nnɔ la, Kristo yaab bà kpo' nnɔ mɔ juore' fɛnm nɛ. 19 Nĩ yé ti ŋmɔbe lidɛndɛnl Kristo bo uŋɛndun wuu ni ya fuobm baba bo nɛ la, ti yé bicɛcɛkdɛnb ki cɛn' binib kɛ.

20 Ama imɔ̀n nɛ, Uwien mɔnbe ki mɛkre' Kristo. Wɔn nɛ yé unil wà kpiɛ' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni, ki wuɔn' ki ye bitɛnkpiib mɔ lá li mɛkre. 21 Kimɛ unibaab bo nɛ mikuum baa', nɛ unibaab mɔ bo nɛ bitɛnkpiib li mɛkre. 22 Adam bo nɛ binib kɛ kpuokeh, nɛ Kristo mɔ bo nɛ binib kɛ li mɛkre. 23 Ama wà kɛ nin u'sensien nɛ. Kristo nɛ yé unil wà kpiɛ' ki mɛkre'. U lá baa' la, binib bà yé u'yaab nnɔ mɔ li mɛkre. 24 Ni ya puoli bó nɛ Kristo li gben nà ŋmɔbe ufaa kɛ ya bol nin nà ŋmɔbe mituɔm kɛ ya bol, kí taa libɛl kí jiin kí de u'Baa Uwien. Ugbengbenyo nínɔ. 25 Kimɛ u li yé ubɛr nɛ kí tĩ baa uyo wà Uwien li cère wɔ ń tɛ u'nɛnnɛndb kɛ bo litaal. 26 Mikuum nɛ yé unɛnnɛndfɔrkɛ wà u li gben u'gbɛr. 27 Imɔ̀n, Uwien cère' u tɛ' nibonn kɛ bo litaal ŋɔ. Ama bi ye: «U tɛ' nibonn kɛ bo litaal la», nà yé u tɛ' Uwien mɔ bo nɛ, kimɛ Uwien nɛ cère' u tɛ' nibonn kɛ bo litaal. 28 Uyo wà Kristo li yé uciɛn nibonn kɛ bo nnɔ, u ya yo nɛ wɔn Kristo wà yé Uwien ya Bijɛ nnɔ mɔ li jiin ticiɛnt kí de Uwien wà de' wɔ ticiɛnt nibonn kɛ bo nnɔ. Nnɔ nɛ Uwien li tùɔre kí li yé ubɛr nibonn kɛ bo.

29 Tɔ, maale mɛn kí liike binib bà cèreh bi siih bɛ Uwien ya ñunm bitɛnkpiib ya taal ni nnɔ ya gbɛr. Nĩ yé bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, nĩ li tore bɛ ba? Bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, bɛ bo nɛ bi cèreh bi siih bɛ Uwien ya ñunm bi'taal ni? 30 Nĩ yé bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, bɛ bo nɛ tinbi sɔnh itùon yà cèreh kinunbɔnk tuu ki bàareh tɛ? 31 N'yaabɛ, nĩ yé imɔ̀n nɛ, idaan kɛ mikuum kpàakeh nni nɛ. Nĩ liɛbe' ki ye imɔ̀n mɔ nɛ ki ye ninbi nɛ yé n'bo ijɛnjɛbn Yonbdaan *Yesu Kristo ya sɛn ni. 32 Nĩ yé n mɔ̀n' nin muwɛnbiimu Efɛs ya du bó inisaalyɛnmaale baba bo nɛ la, n kpɛle si ba? Nĩ yé bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, cère mɛn tí li jinh kí ñuh-a, kimɛ wenli ti li wun kpo-a!

33 La cère mɛn uba ń lɛre nɛ. «A tɔkeh nin unibiɛrɔ la, a'mɔ li tĩ gben kí saa nɛ.» 34 Cuo mɛn ni'ba ki la teh mɛn biɛre, kimɛ ni'ni biba ŋa bɛn Wien. N len' nà nɔ yé ni'fɛ nɛ.

Bà li mɛkre ya gbɛnɛnt li te ma bo

35 Ama uba li fre kí niire kí ye: «Bitɛnkpiib li mɛkre mila
bo? Bi mɛkre' la, bi'gbɛnɛnt li te mila bo?» 36 Ujɔr sin, a bule'
nibonbuonn nà kpo' la, na ń pɛ. 37 Nibonbuonn nà a bule' nɛ̀
nnɔ ŋa yé nǐ pɛn' nà nnɔ, nǐ yé nǐ lá li lùon nà nnɔ nɛ. Nba la,
a bule' iji nɛ, mitɔm la, tibontɔr. 38 Nɛ Uwien cèreh mibim kɛ
pɛh mipiɛm u yíe ma bo. Nɛ bim kɛ bim nin mipiɛm nɛ.

39 Bonn kɛ bonn nin ni'gbɛnɛnt nɛ. Binib ya gbɛnɛnt te tu'ba
nɛ, tiwɛnt mɔ yaar tu'ba, inuɔn mɔ yaar tu'ba, ijɛn mɔ yaar
tu'ba. 40 Kutaaku bo ya bont te tu'ba, nɛ kitink bo yaar mɔ te
tu'ba. Kutaaku bo yaar ya mɔnbe nin kitink bo yaar ya mɔnbe
ŋa tɛ. 41 Uwien ya wien te u'ba nɛ, uŋmaal mɔ yu u'ba, iŋmaabii
mɔ yu u'ba. Iŋmaabii mɔnɔn kɛ ya wien ŋa kpɛ.

42 Bitɛnkpiib lá mɛkre' la, nǐ li te nnɔ nɛ. Bi sube' bɛ nin
tigbɛnɛnt tà nnɔ li bùre nɛ, ama bi li mɛkre nin tà nnɔ tun ŋa ń
bùre. 43 Bi subeh nin tigbɛnɛnt tà nnɔ ŋa ŋmɔbe sel, bi li mɛkre
nin tà nnɔ, tun ŋmɔbe ukpiɛke nɛ. Bi subeh nin tigbɛnɛnt tà
nnɔ ŋa ŋmɔbe tuɔm, bi li mɛkre nin tà nnɔ, tun ŋmɔbe mituɔm
nɛ. 44 Bi subeh nin tigbɛnɛnt tà nnɔ, tù yé tinisaalgbɛnɛnt
nɛ. Bi li mɛkre nin tà nnɔ yé *Mifuoñaanm li de tà nɛ.
Tinisaalgbɛnɛnt te la, *Mifuoñaanm dienh tà mɔ te nɛ. 45 Nɛn
bo nɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Adamkpiɛk là yé
unisaal nɛ,» ama Adamfɔrkɛ† wɔn yé *Mifuoñaanm ya daan
nɛ ki dienh limiɛl. 46 Nà yé ti li kpiɛ kí li ŋmɔbe *Mifuoñaanm
dienh tigbɛnɛnt tà nnɔ nɛ. Ti li ŋmɔbe tinisaalgbɛnɛnt nɛ kí
yaan kí lá lɛ *Mifuoñaanm dienh tà nnɔ. 47 Uwien là taa' titɛnt
nɛ ki tien' unikpiɛk. U yé titɛnt nɛ. Unilie wɔn, wɔn ñɛn' paaki
bó nɛ ki jiire' ní. 48 Bi taa' titɛnt ki tien' unikpiɛk wà nnɔ te ma
bo nnɔ, bà yé kitink bo yaab mɔ te nnɔ nɛ. Wà ñɛn' paaki bó ki
jiire' ní te ma bo nnɔ, bà li yé paaki bó yaab nnɔ mɔ li te nnɔ
nɛ. 49 Ti naan unil wà bi taa' titɛnt ki tien' wɔ ma nnɔ, nnɔ nɛ ti
lá li naan wà ñɛn' paaki bó ki jiire' ní nnɔ mɔ.

50 N'yaabɛ, n ye ń tɔke nà sɔ: nà ŋmɔbe tigbɛnɛnt nin misèm
ŋa ń fre kí kɔ Uwien ya bɛl ni. Na li bùre nin nà ŋa ń bùre ŋa ń
fre kí taan.

51 Cenge mɛn ń tɔke nɛ tigbɛbɔlkaar tuba. Ti'kɛ ŋa ń kpo kí
gben ama ti'kɛ ya gbɛnɛnt li lèbre nɛ. 52 Tigbɛnɛnt ya lèbrm
nnɔ ŋa ń taande nǐ li tien tɛn bununbu ya kɛnbm nɛ uyo wà bi
li piebe linatunfɔrkaarl nnɔ. Bi piebe' linatunfɔrkaarl nnɔ uyo
wà la, bitɛnkpiib li mɛkre kí li ŋmɔbe tigbɛnɛnt tà ŋa ń bùre,
nɛ Uwien ń lèbre ti'mɔ ya gbɛnɛnt. 53 Kimɛ nǐ kpɛ tigbɛnɛnt tà
li bùre nnɔ ń kpɛnde tà ŋa ji li bùre nɛ, nɛ tà li kpo nnɔ mɔ ń
kpɛnde tà ŋa ji li kpo. 54 Tigbɛnɛnt tà li bùre nnɔ lá kpɛnde' tà

† **15:45** Bi ye Adamfɔrkɛ la, bi niireh Kristo.

ŋa ń bùre ŋɔ tigbɛnɛnt tà li kpo mɔ kpɛnde' tà ŋa ji kpo la, nɛn daali nɛ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ li tien. Nì kɛle' ki ye:
«Uwien faake' nin mikuum, ki gben' mi'gbɛr.
55 Mikuumɛ, a'faa ji te la?
Mikuumɛ, a'lɔbpĩen ji te la?» 56 Ibiɛre nɛ yé mikuum ya lɔbpĩen, nɛ yiko bo nɛ ibiɛre ŋmɔbe ti'bo mituɔm.
57 Nin nɛn kɛ tí faare mɛn Uwien, kimɛ wɔn nɛ dienh tɛ ufaa kí ñɛ Yonbdaan *Yesu Kristo bo.
58 Nɛn bo, n'yaab bà n yíe bɛ, tùɔre mɛn kí cuo kenken, kí cère ni'nun ń li món Yonbdaan ya tuonl bo, ní li tuu ki sɔnh lɛ̀ ki joh inun bó, kí li bɛn ki ye ni sɔnh ki dienh ti'Yonbdaan la, ni'tòntònku ŋa ń juore fɛnm.

16

Bi li taan ilike ma bo kí tore Kristo yaab bà te Yerusalɛm bó

1 Tɔ, mipum mà ni li taan mɛ̀ kí tore Uwien ya nib nnɔ ya gbɛr wɔn, tien mɛn tɛn n là tɔke' Kristo ya táan yaab bà te Galasi ki ye bɛ ń tien ma bo nnɔ. 2 Nawucu kɛ nawucu ya wenkpiɛke ya daali*, ni'ni wà kɛ ń li boreh u laa' nà bo ki blinh u'den niba saan u'tuɔm kpɛ ma bo. Ni la li gu ń baa ŋɔ kí yaan ní taan mipum nnɔ. 3 Ní gènde ni'ni biba, n lá baa' la, ń de bɛ tigbɔnt, kí sɔn bɛ, bɛ ń taa ni taan' mipum mà nnɔ kí tĩ de Kristo yaab bà te Yerusalɛm ni nnɔ. 4 Nì kpɛ n'mɔ ń jo ni'bó la, n li tɔke nin bɛ.

Pɔl bondeh isɛn ya jom

5 N maaleh ń ñɛ Maseduɔnn nɛ kí baa ni'saan, kimɛ n li cuon kí càare mi ya tinfɛnm nɛ. 6 Nba la, n li tien ni'saan iwenkàankɛ bii n li tien ni'saan kí tĩ gben tiwɔrciɛnt ya yo nɛ, ŋɔ ní tore nni n fre kí baa n joh nà bó. 7 Ma yíe miɛ bo n baa' ni'saan la, ń sere itàan bo ki gèbre', kimɛ Yonbdaan tuo' la, n yíe ń tien ni'saan iwien ile nɛ.
8 Ama n li juore Efɛs ya du ni, kí tĩ baa Pantekot ya nacenku ya yo nɛ, 9 kimɛ Uwien pɛkre' usɛn ki de' nni ń sɔn lituonciɛnl udu nnɔ ni nin binɛnnɛndb yɛbe ma kɛ nnɔ.
10 Timote baa' ni'saan la, ní ñikn kí teke wɔ mɔnmɔnm, kí cère u'yɛnm ń li dɔ, kimɛ u'mɔ sɔnh Yonbdaan ya tuonl tɛn min nɛ. 11 Nɛn bo, uba la liike wɔ fɛnm. Ní tore wɔ, ŋɔ wɔ ń liɛbe ní n'saan nin uyɛnduɔn, kimɛ n gu wɔn nin ti'ninjiɛb bitɔb ya liɛbm ní nɛ.
12 Ti'ninjɛ Apolos wɔn, n tùɔre' ki sure' wɔ wɔ ń pĩɛre ti'ninjiɛb ni'saan, ama wa yíe wɔ ń baa ni'saan fɛnfɛnnɔ wuɔ fiebu. U lá laa' usɛn la, u li baa ní.

Igbierfɔrkɛ nin ifuonde

* **16:2** Nawucu ya wenkpiɛke nɛ ji yé Kristo yaab ya fofuordaali.

13 La gɔh mɛn, kí li faa mitekjim ni, kí li ŋməbe lifɛ̀l, kí li faa.
14 Li teh mɛn tibont kɛ nin miyíem.
15 N'yaabɛ, n li liɛbe kí gbiere nɛ usɛn uba mə ni. Ni bɛn ki
ye Sitefanas nin u'den yaab nɛ kpiɛ' ki teke' Kristo ki jin' nin
Akayi ya tinfɛnm ya nib kɛ, nɛ ki taa' bi'ba ki de' Uwien ya nib
ya torm. 16 Nɛn bo, li boh mɛn bi ya nib nin bà kɛ taakeh nin
bɛ ki sɔnh itùon nin inunmɔ́n nnɔ.
17 Sitefanas nin Fotunatus nin Akayikus ya baam là sɔnge'
n'yɛnm. Na là te n'saan ma nnɔ, bɛn nɛ la lère' ni'lènl. 18 Kimɛ
bi là duɔn' n'yɛnm ki duɔn' ni'mə yaam. Li pɛ̀keh mɛn bi ya
nib. 19 Kristo ya táan yaab bà te niɛ saan Asi ya tinfɛnm ni
nnɔ fuondeh nɛ. Akilas nin Prisil nin Kristo ya taanl ya nib
bà taakeh bi'den nnɔ mə fuondeh nɛ mənməmm Yonbdaan
ya yel bo. 20 Ti'yaab kɛ fuondeh nɛ. Ni'mə ń li fuondeh təb
mənməmm. 21 Min Pəl nin n'yul nɛ kɛle' ifuonde yii nɔ.† 22 Unil
wà ŋa yíe Yonbdaan la, Uwien ń wiɛ wɔ miŋ̀um. Maranata!
Ni'tingi si: Yonbdaan, dɛn! 23 Yonbdaan *Yesu ń juoke nɛ.
24 *Yesu Kristo bo nɛ n yíe ni'kɛ.

† **16:21** Kí ñɛ Kugbɔnku kuu ya cinm kí lá baa 16:20 Pəl lienh nɛ uba kiɛh, ama wɔn nin u'yul nɛ kɛle' migbiirm 21 ki tí baa' 24.

Kugbɔnlieku kùa Pɔl kɛle' ki de' Korɛnt yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kɛle' kugbɔnkpiɛku kùa ki de' Korɛnt yaab nnɔ ya puoli bó nɛ wɔn nin u'yul jon' ni'bó. U tĭ baa' nɛ bi'yɛnm ŋa ŋmaake' u'bo. Bi'ni biba mɔnɔn yĭe ki ye wa yé Yesu ya tond. Pɔl mɔ ya yɛnm ŋa ŋmaake' bi'bo. Nɛn bo nɛ wa wuɔke' bi'saan, ki liɛbe' Efɛs ya du bó. U tĭ baa' nɛ ki kɛle' kugbɔntɔku nin tinunsiir ki de' Tit wɔ ń tĭ de bɛ. Ku ya gbɔnku bole' nɛ, nil ŋa bɛn nĭ tien' ma. Tit tuke kugbɔnku nnɔ uyo wà ki joh Korɛnt nnɔ, Pɔl ya yɛnm ŋa dɔ. Tit liɛbe' ní ki lá cende' Pɔl Maseduɔnn ya du ni nɛ, ki tɔke' wɔ ki ye Korɛnt yaab tuo' u'gbɛr ki lèbre' bi'tetem, nɛ u'yɛnm ji duɔn' nɛ u kɛle' kugbɔnku kuu kí de bɛ.

Kí cin liyul 1 kí tĭ baa iyul 7 Pɔl len' ki fie' u'ba, ki ye u yé Kristo ya tond nɛ, nɛ nĭ yé u'bo lituonl nɛ. Ijɛnd nin kinunbɔnk tu' wɔ u'tuonl ni ki yɛbe, ama u juun' ki teke' nɛn kɛ.

Kí cin iyul 8 kí tĭ baa 9 Pɔl sureh Kristo yaab bà te Korɛnt ya du ni nnɔ bɛ ń pu Kristo yaab bà te Yerusalɛm ni, ka ŋmɔbe niba nnɔ mipum nin tinimɔ̀nt.

Kí cin iyul 10 kí tĭ baa 13 Pɔl wuɔn' unil li ŋmɔbe mitetem mà, kí li yé Kristo ya tond nɛ. U ya bùol Kristo ya tond yé unil wà jiindeh u'ba tingi ki kpiendeh bitɔb nɛ.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ Uwien ya yíem bo. Min nin ti'ninjɛ Timote nɛ kiɛh kugbɔnku kuu tí de Uwien ya taanl yaab bà te Korɛnt ya du ni nnɔ nin bà mɔ kɛ yé u'yaab ki te Akayi ya tinfɛnm kɛ ni nnɔ. 2 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Ni'mɔ ń li duɔndeh ni'tɔb ya yɛnm

3 Tí pèke mɛn Uwien ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa. U yé ti'Baa wà muɔh binib micɛcɛkm ki gbiekeh nɛ, ki yé Uwien wà duɔndeh binib ya yɛnm isɛn kɛ ni. 4 U duɔndeh ti'yɛnm ijɛnd kɛ ni ŋɔ ti'mɔ ń li freh ki duɔndeh binib bà lɛnh ijɛnd kɛ ya bol ya yɛnm kí ñɛ tinbi mɔnɔn lɛnh uyɛnduɔn wà u'saan nnɔ bo nɛ. 5 Nnɔ nɛ Kristo bo, ti lɛnh ijɛnd ki gbiekeh ma nnɔ wɔn Kristo bo nɛ Uwien duɔndeh ti'yɛnm mɔ ki gbiekeh. 6 Ti te uyɛnsaa ni la, ti nuunh ninbi ya yɛnduɔn nin ni'ŋmɛrm nɛ. Uwien duɔn' ti'yɛnm ŋɔ ti'mɔ ń duɔn ni'yaam ní juun kí tuo ti jinh ijɛnd yà nnɔ nɛ. 7 Nɛn bo, ti cinbe ki du ni'bo ki gbien', kimɛ ti bɛn ki

ye tinbi nin ninbi taakeh ki jinh ijɛnd ma nnɔ, ti li taan kí li ŋmɔbe uyɛnduɔn mɔ nɛ.

8 Ti'yaabɛ, ta yíe ní li te ka bɛn ki ye ijɛnd là tu' tɛ Asi ya
tinfɛnm ni. Ijɛnd nnɔ ŋa là ŋmɔbe fuul. I là faake' nin tɛ cɛɛn
nɛ, nɛ ta ji là daan ki ye ti li lɛ limiɛl mɔnɔn. 9 Imɔ̀n, tinbi mɔnɔn
là maale' ki ye ti'kuum ya yo baa' nɛ. Nĩ là tien' nnɔ ŋɔ ti la ji ń
li du ti'ba bo, ama tí li du Uwien wà mɛkreh bitɛnkpiib nnɔ bo
nɛ. 10 Wɔn nɛ ñɛn' tɛ mi ya kubiɛrm ni, ki tí li ñɛn tɛ mi'ni mɔ.
Imɔ̀n, ti du wɔn bo nɛ ki ye u li ñɛn tɛ len. 11 Ni'mɔ toreh tɛ len
nɛ nin ni'kaare. Nnɔ nɛ Uwien dienh tɛ mimɔnm kí ñɛ linigol
ya kaare bo. Nɛ tinbi bo binib bà yɛbe mɔ li faare Uwien.

Nà cère' Pɔl pien' u'sɛn ya jom

12 Ti jɛbnh ti'ba nà bo si: ti bɛn ti'yɛnm ni, ki ye ti ŋmɔbe
mitetem mà nnɔ ñɛn' Uwien saan nɛ. Mĩ wien nɛ, ki cuube
uŋɛndun wuu ni, ni'kɛ tu nin ninbi bo. Uwien ya juokm nɛ
cère' ti te nnɔ, na yé nisaalyɛnfuom. 13 Ti kɛle' nɛ tigbɛr tà
ti'gbɔnt ni nnɔ, gbɛr tuba ŋa te len ŋɔ ní kàan ka ń fre kí bɛnde
tu'tingi. Nɛ n teke' ki jin' ki ye ni li fre kí bɛnde tu'kɛ ya tingi
14 tɛn ni cin' ki bɛndeh ma ki teh tinbi nɛ yé ni'jɛnjɛbn, nɛ ni'mɔ
li yé ti'yɛ lidaali là Yonbdaan *Yesu li baa ní nnɔ.

15 N là ŋmɔbe mi ya dum ya bol nɛ ki cèkre' n'yɛnm ń kpiɛ kí
baa ni'saan ŋɔ ní tí ń lɛ mimɔnm kí pukn. 16 N ñɛn' ni'saan la,
n li jo Maseduɔnn ya tinfɛnm bó nɛ, kí tí ń liɛbe ní ni'saan ŋɔ
ní de nni nà kɛ ciɛke nni ń fre kí jo Sude ya tinfɛnm bó. 17 N
cèkre' n'yɛnm ń tien nnɔ ma nnɔ, ma tùɔre' ki maale' nɛ-ɛɛ? Bii
n cèkre' n'yɛnm ń tien nà nnɔ yé unisaal ya yɛnmaale nɛ, ŋɔ ń
ye nɛn nɛ, kí liɛbe kí ye nɛn ŋa ñí? 18 Uwien yé umɛmɔ̀ndaan
nɛ. U bɛn ki ye ta tɔkeh nɛ ki teh nɛn nɛ, ki liɛbeh ki teh nɛn
ŋa ñí. 19 Kimɛ *Yesu Kristo Uwien ya Bijɛ wà min nin Silfɛn*
nin Timote là tɔke' nɛ u'gbɛr nnɔ ŋa teh nɛn nɛ, kí liɛbe kí ye
nɛn ŋa ñí. Ama u tuu ki cɛ ki teh nɛn nɛ. 20 Wɔn bo nɛ Uwien là
pùon' ki ye u li tien nà kɛ nnɔ tien'. Wɔn bo mɔ nɛ ti teh «Ami»
ki kpiɛkreh Uwien. 21 Wɔn Uwien nɛ cère' tinbi nin ninbi faa
mitekjim ni kí ñɛ Kristo bo. Wɔn nɛ gènde' tɛ ki tien' u'yaab,
22 ki tien' u'dĭɛku ti'bo, ki cère' *Mifuoñaanm te ti'fɛ̀l bo. Nɛn
nɛ wuɔn' ki ye ta ń lúo mimɔnm mà u bonde' mɛ̀ ki ble' tɛ nnɔ.

23 Min wɔn, n taa' Uwien nɛ ki tien' n'mɔ̀nkunl, n nɛn la, u
la dàan nni. Ma là yíe ń len tuba, tù ń saa ni'yɛnm nɛ. Nɛn
nɛ cère' ma liɛbe' ní Korɛnt ni. 24 Na yé ti nuunh tí wɔbn nɛ kí
wuɔn nɛ ni li teke Uwien kí ji ma bo nɛ, kimɛ ni co mitekjim
kenken nɛ. Ama ti nuunh tinbi nin ninbi ń taan kí sɔn ŋɔ ní li
ŋmɔbe uyɛnsɔnge nɛ.

---

* **1:19** Bi liɛbe' ki yih Silfɛn nɛ Silas. Liike Itùon 15:22, 40.

2

1 Min cɛ̀kre' nà sɔ n'yɛnm ni: nĭ yé n li liɛbe ní ni'saan,
ni'yɛnm ń saa la, ma we ní. 2 Kimɛ min nin yul saa' ni'yɛnm la,
ń ji li lɛ ŋmɛ wɔ ń de nni uyɛnsɔnge? Na yé n saa' ninbi bà ya
yɛnm nnɔ-ɔɔ? 3 Nɛn bo nɛ n tí là kɛle' nɛ kugbɔnku kuba, kimɛ
ma là yíe ń baa n'yɛnm ń saa ninbi bà bi li de nni uyɛnsɔnge
nnɔ bo. N bɛn ni'kɛ ya tetem. Nà li sɔnge n'yɛnm nnɔ li sɔnge
ni'kɛ mɔ yaam nɛ. 4 N là kiɛh nɛ kugbɔnku nnɔ ma nnɔ, n'yɛnm
ŋa là ŋmɛ fiimu nɔ, nĭ wi nni ki tĭ kɛnde' nɛ n muɔh brĭbrĭ. Nin
nɛn kɛ ŋɔ ma là kɛle' kugbɔnku bugbɛn ń saa ni'yɛnm, n la yíe
ní bɛnde n yíe nɛ ki tĭ kpɛ ma bo nɛ.

Wà bii' nnɔ, ní fère wɔ

5 Unil tien' uyɛnsaa ya bonn la, na yé u saa' min baba ya
yɛnm nɛ, u saa' ni'kɛ yaam nɛ. Ma yíe ń len kí tĭ kɛnde. Na
li yé ni'kɛ mɔnɔn la, u saa' ni'ni biba yaam. 6 U ya daan wɔn,
ni'ni bà yɛbe kɔn' nin wɔ ma, nĭ dɛ̀kre nɛ. 7 Nɛn bo, ni ji bi li
fère wɔ u'biil nɛ, kí duɔn u'yɛnm. Nnɔ ŋa ñí la, u'yɛnm ji li saa
kí tĭ kɛnde nɛ. 8 Nɛn bo nɛ n sureh nɛ ní wuɔn wɔ kí ye ni yíe
wɔ. 9 Kimɛ n kiɛh nɛ kugbɔnku kuu ma nɔ, n yíe ń diire kí liike
ni boh tibont isɛn kɛ ni bii na boh nɛ. 10 Ni fère' unil wà u'biil
la, n'mɔ fère wɔ nínɔ. N fère' wɔ u'biil ma nnɔ, na bi ciɛke min
ń fère wɔ, ninbi bo nɛ n fère' udaan Kristo ya nun bó, 11 ŋɔ ki
la de *Satan usɛn wɔ ń lɛre kí tuln tɛ, kimɛ ti bɛn u maaleh ti'bo
yà.

Pəl ya yɛnm saa' Trowas ya du ni

12 N là jon' Trowas ya du bó ń tĭ tɔke Kristo ya gbɛmɔnmɔnt
nɛ. Nin Yonbdaan de' nni usɛn ń sɔn lituonl bugbɛn ma kɛ nnɔ,
13 n'yɛnm ŋa là dɔ, kimɛ ma là laa' n'ninjɛ Tit. Nɛn bo nɛ n là
cɛ̀be' udu nnɔ yaab ki bure' Maseduɔnn ya tinfɛnm bó.

Yesu Kristo nɛ mɔ̀n' ki faake'

14 Tɔ, tí faare mɛn Uwien. Uyo kɛ u cèreh ti te binib bà
wɔngeh ki teh u mɔ̀n' ki faake' ya cɛkl ni nɛ kí ñɛ Kristo bo. Kí
ñɛ tinbi bo nɛ u cèreh binib bɛndeh Kristo ya gbɛr ni'kɛ saan.
U'gbɛr ya bɛndm nnɔ te tɛn lɛfina wà ya nu ŋmɛ ki joh ni'kɛ
saan nɛ. 15 Imɔ̀n, Uwien bo, ti yé Kristo ya lɛfina nɛ ki nu ki
ŋmɛ. Bà pɛ miŋmɛrm ya sɛn bo nin bà pɛ usɛn wà li cère bɛ ń
juore fɛnm kɛ ciih lɛfina nnɔ ya nu nɛ. 16 Lɛfina nnɔ yé biba
bo mikuum ya nu nɛ, ki tukeh mikuum ki bàareh bɛ, ki yé
bitɔb bo limiɛl ya nu, ki cèreh bi lɛnh limiɛl. Ŋmɛ li fre kí sɔn
li ya tuonl-i? 17 Tinbi ŋa taah Uwien ya gbɛr ya tɔkm ki teh
ukpenkpende tɛn binib bà yɛbe teh ma bo. Uwien nɛ sɔn' tɛ.
Kristo bo nɛ ti tɔkeh wɔn Uwien ya gbɛr u'nun bó, jɔknt ŋa te
ti'fɛ̀l bo.

3

Kujɔtiefɛ̀nku ya tuonl

1 Ni maaleh tí biɛ kí taa ti'ba kí wuɔn nɛ nɛ? Bii ni maaleh
tí de nɛ tigbɔnt kí wuɔn kí ye ti yé *Yesu ya tondb nɛ? Bii
ni maaleh ninbi nɛ ń de tɛ tigbɔnt kí wuɔn kí ye ti yé bɛ, tɛn
binib biba teh ma bo? 2 Ninbi nin ni'yul nɛ yé ti'bo kugbɔnku.
Kugbɔnku nnɔ kɛle' ti'fɛ̀l ni nɛ, nɛ unil kɛ bɛn kù, ki kaan'
kù mɔ. 3 Imɔ̀n, ni mɔnbe ki yé Kristo bo kugbɔnku nɛ kí ñɛ
ti'tuonl bo. Kua kɛle' nin sǐem, kù kɛle' nin Uwien wà fuobe
ya Fuoñaanm nɛ. Kua kɛle' tɛnpɛnpɛn bo, kù kɛle' binib ya fɛ̀l
ni nɛ.
4 Kristo bo, ti ŋmɔbe mi ya dum nɛ Uwien ya nun bó. 5 Ta
maale' ki ye ti li fre kí tien niba ti'tiɛma tuɔm bo, ama Uwien nɛ
cèreh ti freh ki teh, ti teh nà. 6 Wɔn nɛ de' tɛ mituɔm ki cère' ti
yé kujɔtiefɛ̀nku ya tonsɔnb. Kujɔtieku nnɔ ŋa ñɛn' Moyis kɛle'
*yiko wà nnɔ, kù ñɛn' *Mifuoñaanm nɛ. Kimɛ *yiko bàareh
nin mikuum nɛ, nɛ *Mifuoñaanm dienh limiɛl.
7 Yiko nnɔ là kɛle' itɛnpɛnpɛn bo nɛ, ki ŋmɔbe Uwien ya
kpiɛke, ki cère' Moyis ya nun bó windeh. Israyɛl yaab ŋa là
li fre kí liike u'nun bó kí ñɛ ukpiɛke nnɔ bo. Ama ukpiɛke nnɔ
ŋa wuɔkreh. Nǐ yé *yiko wà bàareh nin mikuum ya tuonl là
ŋmɔbe u ya kpiɛke la, 8 bɛ li tien *Mifuoñaanm ya tuonl ya
kpiɛke ŋa ń cɛn nnɔ? 9 Lituonl là bo Uwien li bu kí biin binib
ŋmɔbe ukpiɛke la, bɛ li tien lituonl là li cère wɔ ń bù binib
bigbɛmɔ̀ndɛnb ŋa ń li ŋmɔbe kí cɛn nnɔ? 10 Nɛn bo nɛ ukpiɛke
wà là windeh uyo bo nnɔ ŋa yé bonn fɛnfɛnnɔ ya kpiɛke wà ŋa
ŋmɔbe u ya tɔ nɔ bo. 11 Nǐ yé nà ŋa wuɔkreh ŋmɔbe ukpiɛke la,
bɛ li tien nà tuu ki te ŋa ń li ŋmɔbe ukpiɛke kí cɛn nɛn-i?
12 Ti du li ya dɛndɛnl bo nɛ ki ŋmɔbe lifɛ̀l. 13 Ta teh
tɛn Moyis là teh ma bo. U là pibndeh u'nun bó ŋɔ Israyɛl
yaab la lɛ ukpiɛke wà windeh ka ń wuɔke nnɔ ya gbenm nɛ.
14 Ama bi'yɛnm juore' ki liibe nɛ. Haali nin dinnɔ bi kàanh
Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku la, nà là lǐeke bi'nun bó nnɔ biɛ ki te
nɛ, na lèkre'. Kristo ŋa ñí la, uba ŋa ń fre kí lèkre nɛ̀. 15 Imɔ̀n,
haali nin dinnɔ bi kàanh Moyis ya gbɔnt la, nǐ te tɛn niba nɛ
cùube bi'yɛnm bo. 16 Ama unil pekre' ki paan' Yonbdaan bo
nɛ la, u'yɛnm li cǐbre. 17 Kimɛ Yonbdaan yé *Mifuoñaanm nɛ.
Nɛ Yonbdaan ya Fuoñaanm te nà saan la, liwiel nɛ te ni'saan.
18 Tinbi bà kɛ niba ŋa ji lǐeke ti'nun bó nnɔ, ti te tɛn kinunliik
nɛ bi likeh ki lɛnh Yonbdaan ya kpiɛke windeh ma bo. Nɛ wɔn
wà yé *Mifuoñaanm nnɔ lèbreh tɛ ki cèreh ti nɛngreh wɔ, ki
lɛnh ukpiɛke u yɛbreh ki joh.

4

Uwien taa' u'faal ki ŋukn' tinbi bà yé isɛncɛb nnɔ nɛ

1 Uwien ya nimɔ̀nt bo nɛ u taa' u'tuonl ki ŋukn' tɛ. Nɛn bo
nɛ ti'gbɛnɛnt ŋa ŋɛndeh. 2 Ama ti wiɛ' itùon yà yé libɔnbɔnl ni
ya tùon ki ŋmɔbe ifɛ nnɔ. Ta taah cekn ki lɛreh nib, ka lèbreh
Uwien ya gbɛr ye ma. Ama tinbi tɔkeh tigbɛmɔ̀nt baba nɛ nǐ
wien. Nnɔ nɛ unil kɛ li du ti'bo Uwien ya nun bó. 3 Nɛ nǐ yé ti
tɔkeh tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ ya tingi biɛ ki buɔ la, tu'tingi buɔ
bà juonh fɛnm nnɔ bo nɛ. 4 Bi yé binib bà ŋa teke' Kristo ki jin'
nɛ. *Satan wà yé uŋɛndun wuu ya wien nnɔ nɛ libe' bi'yɛnm
ki cère' ba lɛnh tigbɛmɔnmɔnt ya wenwenku. Kuwenwenku
nnɔ wɔngeh Kristo wà yé Uwien ya nɛnnɛnku nnɔ ya kpiɛke
nɛ.

5 Tɔ, ti tɔkeh nɛ tigbɛr tà nnɔ ŋa lienh tinbi bo, tù lienh *Yesu
Kristo bo nɛ ki teh wɔn nɛ yé Yonbdaan. Tinbi bɛn wɔn, ti tɔkeh
nɛ ki teh ti yé ni'tonsɔnb nɛ wɔn *Yesu bo. 6 Kimɛ Uwien wà là
ye: «Kuwenwenku ń wende licinñunl ni nnɔ», wɔn nɛ wende'
ti'fɛ̀l ni ŋɔ tí bɛnde u'kpiɛke wà windeh [Yesu] Kristo ya nun
bó nnɔ.

7 Tinbi bà yé isɛncɛb nnɔ, Uwien taa' u'gbɛmɔnmɔnt tà yé
lifaaciɛnl nnɔ ki ŋukn' tinbi nɛ. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye mituɔm mà
ŋa ŋmɔbe mǐ kpɛ nin bà nnɔ ñɛn' Uwien saan nɛ, ma ñɛn' tinbi
saan. 8 Bi pɛbeh tɛ isɛn kɛ ni nɛ, ama ba freh ki mɛreh tɛ. Ti te
iyɛnbɛn ni, ama ti tuu ki ŋmɔbe lidɛndɛnl nɛ. 9 Bi bùuh tɛ, ama
ba nèndeh tɛ. Bi gbɔ̀breh tɛ, ama ba freh ki gbendeh ti'gbɛr.
10 Uyo kɛ ti jinh *Yesu là jin' ijɛnd yà u'kuum ni nnɔ nɛ ti'gbɛn
ni, ŋɔ nɛ̀ ń wuɔn kí ye u'fuobm mɔ te ti'ni. 11 Imɔ̀n, *Yesu bo,
mikuum tuu ki kpàakeh tɛ nɛ ti'fuobm ni uyo kɛ ŋɔ nɛ̀ ń wuɔn
kí ye u'fuobm te ti'gbɛnɛnt tà li kpo nnɔ ni. 12 Nnɔ nɛ mikuum
benh nin tinbi, nɛ ninbi lɛnh mifuobm.

13 Tɔ, nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ ti'mɔ teke' nɛn nɛ ki
jin'. Nǐ kɛle' ki ye: «N teke' ki jin' ma nnɔ, nɛ ki len'.» Ti'mɔ
teke' ki jin' ma nnɔ, nɛ ki lienh. 14 Imɔ̀n, ti bɛn ki ye Uwien wà
mɛkre' Yonbdaan *Yesu nnɔ li mɛkre ti'mɔ tí li te nin *Yesu wɔ
ń taa tinbi nin ninbi kí jo u'ba saan. 15 Ninbi bo nɛ i ya jɛnd
kɛ tu' tɛ, ŋɔ Uwien ya mɔnm ń li yɛbreh ki joh, kí cère binib bà
yɛbe ń li tùɔreh ki faareh wɔ, ki kpiɛkreh wɔ.

Kí li fuobe mitekjim bo

16 Nɛn bo nɛ ti'gbɛnɛnt ŋa ŋɛndeh. Ti'gbɛnɛnt jǐinh ki joh
mɔnɔn la, ti'yɛnm ni wɔn, ti fèndeh nɛ daan kɛ daan. 17 Kimɛ
fɛnfɛnnɔ ya jɛnd ŋa yé bonn nà kpiɛke ti'bo, ka wuɔkreh mɔ.
Ama ǐ bondeh tɛ tí lɛ ukpiɛke wà yɛbe ka tǐ ŋmɔbe u kpɛ nin
bà, ki li tuu ki te mɔ nɛ. 18 Tinbi ŋa tɔnge bi lɛnh tibont tà, ama
ti tɔnge ba lɛnh tà nɛ. Kimɛ bi lɛnh tà nnɔ ŋa wuɔkreh, nɛ ba
lɛnh tà nnɔ, tun tuu ki te nɛ.

5

1 Tɔ, ti bɛn ki ye ti fuobe nin tigbɛnɛnt tà kitink kiɛ bo nɔ te tɛn lininbonl nɛ. Lininbonl nnɔ lá bere' la, ti ŋmɔbe iden yà li tuu ki te Uwien bonde' yì ki ble' tɛ paaki bó. Wɔn Uwien nɛ mɛn' iden bugbɛn, na yé nil nɛ mɛn' yǐ. 2 Ti laan te kitink kiɛ bo ma nɔ, ti jèndeh nɛ ki dunh, ti'nun món tí lɛ iden yà te paaki bó nnɔ kí kɔ. Iden nnɔ te tɛn liliɛrl nɛ tí taa kí gole. 3 Ti gole' liliɛrl nnɔ la, ta ji li te ñil. 4 Ti'gbɛnɛnt laan te tɛn lininbonl kitink kiɛ bo ma nɔ, ti dunh tɛn ti tuke litukl nɛ lì kpiɛke nin tɛ. Na yé ti yíe tí dàan ti ŋmɔbe tigbɛnɛnt tà kitink kiɛ bo nɔ nɛ, ama ti nuunh ti li lɛ tigbɛnɛnt tà paaki bó nnɔ nɛ ń pibn tu'bo ŋɔ mifuobm ń fuɔbe kí ñɛn nà li kpo tu'ni nnɔ. 5 Uwien nin u'yul nɛ bonde' tɛ nɛn kɛ. U de' tɛ *Mifuoñaanm ma nnɔ nɛ wuɔn' ki ye ta ń lúo mimɔnm mà u bonde' mɛ̀ ki ble' tɛ nnɔ.

6 Nɛn bo nɛ ti ŋmɔbe lifɛ̀l uyo kɛ. Ama ti bɛn ki ye ti laan ŋmɔbe ti'gbɛnɛnt tà kitink kiɛ bo nɔ, ti te kucènku nɛ, ka nɛke Yonbdaan den. 7 Kimɛ mitekjim nɛ pekreh tɛ, nà yé ti lɛnh nà nɛ pekreh tɛ. 8 Imòn, ti ŋmɔbe lifɛ̀l, ki bi yíe tí dàan tuu ya gbɛnɛnt nɛ kí jo kí li te Yonbdaan saan. 9 Ama ti juore' ki ŋmɔbe tigbɛnɛnt tuu nɔ bii ti dàan' tù la, ti'nun món nà bo si: tí sɔnge Yonbdaan ya yɛnm nɛ. 10 Kimɛ nǐ kpɛ ti'kɛ ń sere Kristo ya nun bó nɛ, wɔ ń bu tɛ tibuur kí cère unil kɛ ń lɛ u kpɛ nà kí ñɛ u tien' nà kitink kiɛ bo. Nǐ yé nà mɔn bii nà bre nɛ la.

Kristo nɛ taan' binib nin Uwien buñəbu

11 Ti bɛn Yonbdaan ya bom yé nibonn nà. Nɛn bo nɛ ti sureh binib bɛ ń tuo u'ñɔbu bó. Uwien bɛn tɛ mɔnmɔnm; n du ki ye ni'mɔ bɛn tɛ mɔnmɔnm ni'fɛ̀l ni. 12 Ta nuunh tí liɛbe kí taa ti'ba kí wuɔn nɛ, ama ti yíe ní lɛ ni li ñi nà bo, kí li jɛbnh ni'ba kí ñɛ tinbi bo nɛ. Nɛn bo, ni li fre kí jiin binib bà jɛbnh bi'ba upaan bo ya bont bo, ki dàandeh nà te lifɛ̀l ni nnɔ bo. 13 Nǐ yé ti sɔnh liwaartuonl nɛ la, ti sɔnh ki dienh Uwien nɛ. Ti tí sɔnh liyɛnfotuonl nɛ la, ti sɔnh ki dienh ninbi nɛ. 14 Kristo ya yíem nɛ sureh tɛ ki cère' ti ŋmɔbe yii ya yɛnmaale. Yin si: unibaab nɛ teke' binib kɛ ya kuum ki kpo'. Nɛn bo, unil kɛ taan' ki kpo' nin wɔ nɛ. 15 U teke' bi'kɛ ya kuum ki kpo' ŋɔ nɛ̀ ń wuɔn kí ye bà fuobe ŋa ji fuobe ki de' bi'ba, ama bi fuobe ki de' wɔn wà teke' bi'kɛ ya kuum ki kpo', ki mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ nɛ.

16 Nnɔ nɛ, ñɛ fɛnfɛnnɔ kí li joh ta ji li bùh nib unisaal bùh binib ma bo. Nǐ yé uyo uba ti là bùh Kristo unisaal bùh binib ma bo mɔnɔn la, ta ji bùh wɔ nnɔ. 17 Nɛn bo nɛ unil yé Kristo yɔ la, udaan ji yé unifaan nɛ. Nibonkpaann gben'-a! Nibonfènn nɛ ji te. 18 Nɛn kɛ ñɛn' Uwien saan nɛ. Wɔn nɛ cère' tinbi nin wɔn taan' buñɔbu kí ñɛ Kristo bo, ki de' tɛ lituonl ki ye tí tɔke binitɔb bi'mɔ ń taan wɔ buñɔbu. 19 Imòn, Kristo bo Uwien cère' uŋɛndun ya nib nin wɔn taan' buñɔbu. Wa ji tuuke binib ya

biil. U de' tɛ lituonl ki ye tí tɔke binitɔb bi'mɔ ń taan wɔ buñɔbu nɛ.
20 Ti se Kristo ya taal ni nɛ ki tɔkeh nɛ tigbɛr tuu, nɛ kí ñɛ tinbi
bo Uwien nin u'yul nɛ lienh nɛ. Ti gbáanh nɛ nɛ, Kristo ya yel
bo, taan mɛn nin Uwien buñɔbu. 21 Kristo ŋa là tien' biɛre iba
nin itɔ. Uwien là tun' wɔ ti ya biɛre nɛ, ŋɔ kí ñɛ wɔn bo, Uwien
ń bù tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb.

6

1 Ti tɛ ki sɔnh Uwien ya tuonl ma nnɔ bo nɛ ti sureh nɛ, ni la
cère ni laa' bupaabu bùa u'saan nnɔ ń juore fɛnm. 2 Kimɛ nǐ
kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Uyo wà nǐ kpɛ nnɔ
nɛ n teke' a'kaare.
Miŋmɛrm ya daali,
nɛ n tore' ŋɛ.»
Tɔ, nǐ ji kpaan' uyo sɔ, miŋmɛrm ya daali sɔ.
3 Ta yíe ti teh nà ń tuln uba Uwien ya sɛn ni ŋɔ uba ń
len ti'tuonl bo fɛnfɛnm nɛ. 4 Ama tibont kɛ ni, ti wɔngeh ki
teh ti yé Uwien ya tonsɔnb nɛ, ki ŋmɔbe kuminku ki gbien'
ijɛnd nin liwɔbl nin iyɛnbɛn ni. 5 Ti tuo' tipuɔr nin lipɛkl
nin binib kpreh ti'bo ma nin kujiinku kɛ ya bol, ki père'
migùɔnm, ki wɔln' mikònm. 6 Nin nɛn kɛ ŋɔ ti'tetem wien nɛ.
Ti ŋmɔbe mibɛnm Uwien ya sɛn bo, ki ŋmɔbe liyɛnguol, ki teh
tinimɔ̀nt. *Mifuoñaanm te nin tɛ, ti yíe binib imɔ̀nmɔ̀n, 7 ki
kpaandeh tigbɛr tà yé tigbɛmɔ̀nt, Uwien ya tuɔm te nin tɛ. Ti
taah tigbɛmɔ̀nt nɛ ki teh tijɛkɔnwɛnt, ki ñih ki guɔnh. 8 Biba
kpiɛkreh tɛ, nɛ bitɔb yuɔndeh tɛ. Biba sukreh tɛ, nɛ bitɔb pèkeh
tɛ. Bi yih tɛ bitonnɛndɛnb ama ti yé bigbɛmɔ̀ndɛnb nɛ. 9 Bi teh
tɛn ba bɛn tɛ nɛ, ama kí nín bɛn tɛ kɛin. Bi likeh tɛ tɛn ti kpo'
ŋɔ, ama ti nín fuobe nɛ. Bi ñih tɛ, ama ba kuuleh tɛ. 10 Bi saah
ti'yɛnm, ama ti'yɛnm tuu ki sɔnge nɛ. Bi maaleh ki teh ti yé
bijiinb nɛ, ama tinbi nɛ cèreh bà yɛbe lɛnh lifaal. Bi maaleh ki
teh ta ŋmɔbe niba nɛ, ama ti nín ŋmɔbe ni'kɛ.
11 Ninbi Korɛnt yaabɛ, ta ŋmìɛre' nɛ gbɛr tuba, ti yíe nɛ nin
ti'fɛ̀l kɛ nɛ. 12 Ti ya yɛnm pɛ ni'bo cɛɛn nɛ, ni ya yɛnm nɛ ŋa pɛ
ti'bo. 13 Ni'mɔ ń tien nnɔ kí jiin tɛ. Ni'mɔ ń cère ni'yɛnm ń li pɛ
ti'bo. Ni te tɛn n'tiɛma bumu ma nnɔ nɛ cère' n len' nɛ nnɔ.

La teh mɛn tɛn bà ŋa pɛ Wien bo

14 La taa mɛn ni'yul kí kpɛle bà ŋa teke' Uwien ki jin', kimɛ
ninbi nin bɛn ŋa ń fre kí li tɛ gbɛr. Nà cuube nin nà ŋa cuube
li fre kí taan-ii? Kuwenwenku nin licinñunl li fre kí taan-ii?
15 Kristo nin *Satan li fre kí kpaan buñɔbu-uu? Wà teke' Kristo
ki jin' nin wà ŋa teke' wɔ ki jin' tɛ tigbɛr-ii? 16 Uwien ya duku
nin ibule tɛ-ɛɛ? Nɛ tinbi nɛ yé Uwien wà fuobe ya duku. Wɔn
Uwien nɛ len' ki ye:

«N li te bi'siik ni nɛ ki cuonh nin bɛ,
ki li yé bi'Wien,
nɛ bɛ ń li yé n'nib.»
17 Nɛn bo nɛ Yonbdaan liɛbe' ki len' ki ye:
«Ñɛ mɛn bi'ni kí jɛnde bɛ.
La mɛ mɛn jɔknt ya bont,
ŋɔ ń teke nɛ.»
18 Wɔn Yonbdaan mituɔm kɛ ya daan tí len' ki ye:
«N li yé ni'Baa,
nɛ ní li yé n'bijiɛb nin n'bisiɛb.»

7

1 N'jɔtiebɛ, Uwien là pùon' tinbi nɛ tu ya bont kɛ. Nɛn bo cère mɛn tí ñɛn nà kɛ yé tijɔknt ti'gbɛnɛnt nin ti'fɛ̀l ni, kí cère Uwien ń tien tɛ u'yaab kí tĭ gben, tí li boh wɔ.

Pəl ya yɛnm sɔnge Kristo yaab bà te Korɛnt ni nnɔ bo

2 Li ñikndeh mɛn ni'yɛnm ń li pɛ ti'bo. Ta bii' uba, ka tuln' uba, ka lɛre' ki jin' uba ya bonn. 3 Na yé n nuunh ń biin nɛ, nɛ ki lienh nɔ. Kimɛ n kpiɛ' ki len' ŋɔ ki ye ti fuobe-ee, ti kpo'-oo; ti'yɛnm pɛ ni'bo nɛ. 4 N du ni'bo ki gbien'. Ninbi nɛ yé n'bo ijɛnjɛbn. N'yɛnm dɔ cɛɛn nɛ. Ti'jɛnd kɛ ni n'yɛnm sɔnge cɛɛn nɛ.

5 Tɔ, ti tĭ baa' Maseduɔnn ya tinfɛnm ni ma, ta laa' fuorl, ama ti jin' ijɛnd kɛ ya bol nɛ len. Ikɔ̀nkɔ̀n là jebe' tɛ ni'kɛ saan nɛ, nɛ bujɛwaanbu mɔ coh tɛ. 6 Ama Uwien wà dienh binib bà ya yɛnm saa' uyɛnduɔn nnɔ cère' Tit baa', nɛ ti'yɛnm duɔn'. 7 Na yé Tit ya baam baba nɛ duɔn' ti'yɛnm. U tɔke' tɛ ki ye u laa' uyɛnduɔn wà ni'saan nnɔ mɔ duɔn' ti'yɛnm nɛ. U tɔke' tɛ ki ye ni'nun món ní tí ń lɛ nni, nɛ ni kɛ tinunsiir bo, ki ye ni'nun món ní sere n'ciɛk bó. Nɛn kɛ nɛ cère' n'yɛnm tùɔre' ki sɔnge' ki gbien'.

8 Nĭ yé n là kɛle' nɛ kugbɔnku kùa nnɔ saa' ni'yɛnm mɔnɔn la, ma là gbiɛnde' ku'kɛlm bo. Ama n là gbiɛnde' kù saa' ni'yɛnm ma nnɔ bo nɛ. Imɔ̀n, n là gbiɛnde', kimɛ n là laa' kù saa' ni'yɛnm ama ni'yɛnsaa nnɔ ŋa wuɔke'. 9 Ama fɛnfɛnnɔ n'yɛnm sɔnge'. Na yé n'yɛnm sɔnge' kù cère' ni'yɛnm saa' ma nnɔ bo nɛ. Ama n'yɛnm sɔnge' ni'yɛnsaa nnɔ cère' ni lèbre' mitetem ma nnɔ bo nɛ. Uwien nɛ cère' ni'yɛnm saa'. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye ta tien' nɛ nà bre. 10 Kimɛ uyɛnsaa wà sɔnge Uwien ya yɛnm cèreh unil lèbreh mitetem nɛ ki lɛnh limiɛl. U ya yɛnsaa ŋa kpɛ wù ń li wi nil. Ama uyɛnsaa wà ŋa cèreh nil lèbreh mitetem bàareh nin mikuum nɛ. 11 Ni'yɛnsaa nnɔ sɔnge' Uwien ya yɛnm ma nnɔ, na laa' nĭ tĭ fɔre' ma bo-oo! Na laa' ni ji teh ni bi li tien nà tonm-ii! Na laa' ni'yɛnm ji saah ni'tùonbiɛrɛ bo, ni gbiɛndeh-ee! Na laa' ni ji fɛnge ibiɛre ya tienm-ii? Na laa'

ni'nun mɔ́n ní tí ń lɛ nni-ii? Na laa' ni'nun mɔ́n ní sere n'ciɛk bó-oo? Na laa' ni ji nuunh unil sɔn' itùonbiɛrɛ la, ní dɛre u'tub-ii? Ni teh nnɔ ma nnɔ, nǐ wuɔn' ki ye na te tigbɛr nnɔ ni nɛ.

12 N là kɛle' nɛ kugbɔnku ma nnɔ, na yé wà bii nnɔ bo, ka yé u bii' wà nnɔ mɔ bo nɛ n kɛle' kù. Ama n là yíe ń wuɔn ninbi bugbɛn Uwien ya nun bó, kí ye ni'nun mɔ́n ní li se ti'ciɛk bó nɛ. 13 Nɛn nɛ duɔn' ti'yɛnm.

Na yé nɛn baba nɛ duɔn' ti'yɛnm. Ni là cère' Tit ya yɛnm dɔ, u ŋmɔbe uyɛnsɔnge ma nnɔ nɛ cère' ti'yɛnm ti liɛbe' ki sɔnge' ki pukn'. 14 Nǐ yé ninbi bo n jɛbn' n'ba u'saan waamu la, na cuo' nni fɛ. Ti tuu ki tɔkeh nɛ tigbɛmɔ̀nt ma nnɔ, nɛn nɛ wuɔn' ki ye ninbi bo, ti jɛbn' ti'ba Tit saan ma nnɔ ti ŋmɔbe imɔ̀n nɛ. 15 U lá tiɛre' ni'kɛ là boh wɔ ma bo, ki teke' wɔ kucènku mɔnmɔnm, ki seln' wɔ ma bo la, u tùɔreh ki yíe nɛ ki pukndeh nɛ. 16 N'yɛnm sɔnge' ki gbien', kimɛ n du ni'bo isɛn kɛ ni nɛ.

8

Pɔl sureh Kristo ya táan yaab bɛ ń tore bi'tɔb bà te Yerusalɛm bó nnɔ

1 Ti'yaabɛ, ti yíe ní bɛnde Uwien tien' Kristo ya táan yaab bà te Maseduɔnn ya tinfɛnm ni mimɔnm mà nnɔ nɛ. 2 Ijɛnd tu' bɛ na ŋmɔbe fuul ama bi juore' ki te uyɛnsɔngciɛn ni nɛ. Nin bi'jiint yɛbe ma kɛ nnɔ, bi de' mipum nin tinimɔ̀nt nǐ yɛbe. 3 Bi de' bi'tuɔm kpɛ ma bo nɛ. N li fre kí kun imɔ̀n kí ye bi de' ki gɛ̀bre' bi'tuɔm ya biɛn mɔnɔn. Bi cɛ̀kre' bi'yɛnm nɛ ki de', 4 ki tuu ki cɛ ki teh tí cère bi'mɔ ya pum ń li te mipum mà li tore Uwien ya nib bà te Yerusalɛm bó nnɔ ni. 5 Bi tien' nǐ tǐ gɛ̀bre' ti là daan bɛ ma bo mɔnɔn. Bi kpiɛ' ki taa' bi'ba ki de' Yonbdaan nɛ, ki yaan ki taa' bi'ba ki de' ti'mɔ Uwien yíe ma bo. 6 Nɛn bo nɛ ti gbáan' Tit wɔ ń tùkre u là cin' mipum ya tuonl là ni'saan nnɔ kí tǐ gben lɛ̀. 7 Niba ŋa pɔre' nɛ isɛn kɛ ni, kimɛ ni ŋmɔbe mitekjim, ki bɛn ki lienh, ki ŋmɔbe mibɛnm, ki teh ni bi li tien nà kɛ ya bol tonm, ki ŋmɔbe miyíem mà ti là wɔkn' nɛ mɛ̀ nnɔ. Mipum ya sɛn ni mɔ, wuɔn mɛn kí ye ni ŋmɔbe tinimɔ̀nt.

8 N lienh ma nɔ, na yé n wɔbndeh nɛ nɛ, ama n yíe ní bɛnde Uwien ya nitɔb ya nun mɔ́n bɛ ń de mipum ma bo nɛ. N tien' nnɔ ŋɔ ń liike ni'mɔ ŋmɔbe miyíem imɔ̀nmɔ̀n bii na ŋmɔbe nɛ. 9 Kimɛ ni bɛn ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya nimɔ̀nt kpɛ ma bo. U là yé ufàadaan nɛ. Ninbi bo nɛ u tien' u'ba ujiin, ŋɔ u'jiint nnɔ ń cère ní tien bifàadɛnb. 10 N ŋmɔbe iyɛnmaale yà sɔ tigbɛr tuu bo. Iyɛnmaale nnɔ yé ni ya kpɛle nɛ. Yin si: na yé ni là kpiɛ' ki de' mipum baba nɛ, ninbi nɛ là kpiɛ' ki caan' mipum nnɔ ya gbɛr libinl là gɛ̀bre' nɔ. 11 Tɔ, fɛnfɛnnɔ, ñikn mɛn kí sɔn lituonl nnɔ kí tǐ gben lɛ̀ ni'tuɔm kpɛ ma bo. Ni là caan' uyo wà ki ye ni li sɔn lɛ̀ nnɔ, ni là cɛ̀kre' ni'yɛnm nɛ. Nɛn bo,

li ŋmɔbe mɛn i ya yɛnmaalbaabe kí sɔn lɛ̀ kí tĭ gben. 12 Kimɛ unil ŋmɔbe iyɛnmaalmɔnmɔn wɔ ń pu la, Uwien li teke u'pum nnɔ u'yɛnmaalmɔnmɔn nnɔ bo nɛ, wa ń tɔnge mĭ yɛbe biĭ ma yɛbe. 13 Na yé ní pipre ni'bonn kɛ kí de bitɔb ŋɔ kí li cɛknh nɛ. Nĭ mɔn ni'kɛ yaam ń li kpɛ nɛ. 14 Kimɛ fɛnfɛnnɔ ni ŋmɔbe ki gbien' ma nnɔ, nĭ mɔn ní tore bà ŋa ŋmɔbe nɛ. Ni'mɔ lá luo' la, bi'mɔ ŋmɔbe ki gbien' la, bɛ ń tore nɛ. Nnɔ nɛ ni'kɛ yaam li kpɛ. 15 Tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Wà là laa' nĭ yɛbe
ŋa là jin' ki gbɛle'.
Wà mɔ là laa' waamu
mɔ ŋa là jin' nĭ pɔre' wɔ.»

Bi sɔn' Tit nin u'tɔntɔknlieb Korɛnt ya du bó

16 Tɔ, tí faare mɛn Uwien nin u cère' Tit mɔ ya nun món ni'gbɛr bo ma nnɔ bo. 17 Ti tɔke' Tit wɔ ń jo ni'saan nɛ u tuo'. Na yé u tuo' baba nɛ, u'nun là món wɔ ń jo ni'saan nɛ, nɛ u cèkre' u'yɛnm wɔ ń jo. 18 Ti li cère ti'ninjɛ uba mɔ ń tɔke nin wɔ kí jo ni'saan. Kristo ya táan yaab kɛ pèkeh ti'ninjɛ nnɔ nɛ kí ñɛ u sɔn' lituonl là tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm bo nnɔ. 19 Na yé nɛn baba bo, Kristo ya táan yaab mɔnɔn gènde' wɔn nɛ wɔ ń tɔke nin tɛ tí taa bi taan' mipum mà nnɔ kí jon Yerusalɛm. Ti li sɔn lituonl bugbɛn kí kpiɛke Yonbdaan nɛ, kí wuɔn kí ye ti ŋmɔbe miyíem tí tore binib. 20 Bi taan' mipum mà ki ŋukn' tɛ nnɔ yé ilikcɛnciɛn nɛ. Ta yíe uba ń lá suke tɛ ilike nnɔ ya sɛn ni. 21 Kimɛ na yé ti nuunh tí li teh nà mɔn Yonbdaan ya nun bó baba nɛ, ti nuunh tí li teh nà mɔn binib ya nun bó mɔ nɛ.

22 Ti sɔn' ti'ninjɛ utɔ mɔ wɔ ń tɔke nin bà joh ni'saan nnɔ. Isɛn kɛ ni nin itùon kɛ ni, ti laa' u'nun món binib ya torm bo. Fɛnfɛnnɔ u du ni'bo ki gbien' ma nnɔ nɛ u'nun ji tùɔre' ki món wɔ ń jo ni'saan. 23 Tit wɔn yé n'tɔntɔknlie nɛ, ki yé n'tonsɔntɔ ni'saan. Ti'ninjiɛb bɛn yé Kristo ya táan ya tondb nɛ. Bi sɔnh bɛ ń kpiɛke Kristo nɛ. 24 Nɛn bo, wuɔn bɛ mɛn kí ye ni yíe bɛ, ŋɔ Kristo ya táan yaab kɛ ń bɛnde kí ye ti jɛbnh ni'bo usɛn wà bo nnɔ yé imɔ̀n nɛ.

9

Uwien yíe unil wà punh nin iyɛnmaalmɔnmɔn nɛ

1 Mitorm mà ni li tore Uwien ya nib nnɔ wɔn, na ji ciɛke ń kɛle nɛ gbɔnku. 2 Kimɛ n bɛn ni'nun món binib ya torm bo. N là jɛbn' n'ba ni'bo Maseduɔnn ya tinfɛnm yaab saan u ya sɛn ni nɛ, ki tɔke' bɛ ki ye Kristo yaab bà te Akayi ya tinfɛnm ni nnɔ là bonde' ŋɔ bɛ ń de mipum haali libinl là gèbre' nɔ. Ni'nun là món binib ya torm bo ma nnɔ nɛ saake' bà yɛbe ya gbɛnɛnt. 3 Nɛn bo nɛ n sɔn' ti'ninjiɛb biɛ ni'saan ŋɔ n jɛbn' ni'bo usɛn wà bo nnɔ la juore' fɛnm. Li yé mɛn binib bà mɔnbe ki bonde' ki

gben' tɛn n là len' ma bo. 4 Na tien' nnɔ, ki cère' Maseduɔnn ya tinfɛnm yaab tɔke nin nni ki baa' ni'saan ki laa' na bonde' ki gben' la, ti du ni'bo usɛn wà bo nnɔ li yé ti'bo ifɛ nɛ, ma yíe ń ye ì li yé ni'yi nɛ. 5 Nɛn bo nɛ n maale' ki ye nǐ kpɛ ń cèbe ti'ninjiɛb bɛ ń liere tɛ kí baa ni'saan kí tore nɛ, ní taan mipum mà ninbi nin ni'yul là pùon' ki ye ni li de mè nin tinimɔ̀nt nnɔ. Nnɔ nɛ bi li bɛnde kí ye ni cèkre' ni'yɛnm nɛ ki de', na yé fiem.

6 Bɛnde mɛn kí ye: wà bule' waamu la, u lá li ce waamu nɛ. Wà bule' nǐ yɛbe la, u lá li ce nǐ yɛbe nɛ. 7 Wà kɛ ń de u cèkre' u'yɛnm wɔ ń de ma bo. U la de nin uyɛnsaa, ki la cère nè ń li yé u'bo liwɔbl mɔ. Kimɛ Uwien yíe wà dienh nin lifèsɔngl nɛ. 8 Nɛ u ŋmɔbe mituɔm wɔ ń de nɛ mimɔnm kɛ ya bol kí gbien, ŋɔ ní tien nà kɛ ciɛke nɛ uyo kɛ isɛn kɛ ni, kí li biɛ ki ŋmɔbe ki gbien', kí fre kí tien tinimɔ̀nt kɛ ya bol. 9 Tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«U punh bijiinb nin tinimɔ̀nt nɛ,
nɛ u'nimɔ̀nt ŋa ŋmɔbe gbenm».

10 Uwien wà dienh ukpaal tibonbuor, ki dienh wɔ tijier nnɔ, wɔn nɛ li de ni'mɔ tibonbuor kí cère tù ń pòre, kí cère ni'nimɔ̀ntùon ń yɛbre kí gbien. 11 Uwien li cère ní li ŋmɔbe ki gbien' isɛn kɛ ni, kí li teh tinimɔ̀nt kɛ ya bol. Nnɔ nɛ ti taah ni'pum ki tǐ dienh binib bà nnɔ li faare Uwien. 12 Kimɛ ni sɔnh mitorm ya tuonl là nnɔ ŋa cèreh Uwien ya nib lɛnh nà pɔre' bɛ baba, lǐ cèreh binib faareh Uwien mɔ ki yɛbe nɛ. 13 Ni'tuonl nnɔ wuɔn' ki ye ni boh Kristo ya gbɛmɔnmɔnt tà ni tɔkeh tù binib kɛ ya nun bó nnɔ, ki taakeh ni ŋmɔbe tibont tà nin tinimɔ̀nt ki toreh bɛn nin binitɔb kɛ. Nɛn bo nɛ bi bɛnde' ki ye ni sɔnh lituonl là nnɔ ŋmɔbe kpɛle nɛ ki kpiɛkreh Uwien. 14 Bi kàareh ki dienh nɛ, ki wɔngeh ki teh bi yíe nɛ ki gbien' kí ñɛ Uwien juoke' nɛ ki gbien' ma nnɔ bo. 15 Tí faare mɛn Uwien u'paabu bùa ŋa ŋmɔbe bù kpɛ nin bà nnɔ bo.

10

Pəl kɔnh u'ba bo

1 Min Pɔl, n ye ń niire nɛ nɛ: ni'ni biba lienh ki teh n te ni'saan uyo wà la, ma kaabe, nɛ ma lá nɛke nɛ la, n ji yé ukaajɛ-a! Kristo ya yɛnguol nin u'nimɔ̀nt bo nɛ n tɔkeh nɛ ki teh: 2 N faare' nɛ nɛ, la cère mɛn n lá baa ni'saan la, ń wuɔn nɛ kí ye n yé ukaajɛ. Ama binib bà maaleh ki teh ti ŋmɔbe minisaaltetem nɛ ki sɔnh nnɔ, n li wuɔn bɛn kí ye n yé ukaajɛ. 3 Imɔ̀n, ti yé binib nɛ ama ta mɔ̀h nin nisaaltuɔm. 4 Kimɛ ti ŋmɔbe tijɛkɔnwɛnt tà nnɔ ŋa ñɛn' nisaal saan, tù ñɛn' Uwien saan nɛ ki ŋmɔbe mituɔm. Ti taah tu ya tuɔm nɛ ki gbendeh nà kɛ ŋmɔbe mituɔm ya gbɛr, ki cèreh bitonnɛndɛnb ya yɛnmaale juonh fɛnm, 5 ki gbendeh nà kɛ yé tigbengt ya bonn ki piendeh binib bi la

bɛnde Uwien nnɔ ya gbɛr, ki lèbreh unil kɛ ya yɛnmaale wɔ ń li boh Kristo. 6 Ni tĩ laa' uyo wà ni boh Kristo ki tĩ gben' la, ti li dɛre wà kɛ ŋa boh wɔ ya tub.

7 Li likeh mɛn tibont tu'donbó. Unil du u'ba bo ki ye u yé Kristo yɔ la, wɔ ń taa kí ble u'yul ni kí ye u yé Kristo yɔ la, ti'mɔ yé Kristo yaab nɛ. 8 Yonbdaan de' tɛ ticiɛnt tí cère ni'cɛkl ń kpére nɛ, wa ye tí bere lè. Nĩ yé n pèkeh n'ba ticiɛnt nnɔ bo nĩ tĩ kɛnde' waamu mɔnɔn la, na coh nni fɛ. 9 Ma yíe nè ń li naan tɛn n nuunh ń fènde nɛ nɛ kí ñɛ tigbɔnt tà n kiɛh nɛ tù nnɔ bo. 10 Kimɛ biba lienh ki teh n kiɛh mimaam mà tigbɔnt ni nnɔ faa nɛ ki cɔkreh binib, ama n ji lá te bi'ni la, n yé ujiin nɛ, ki lienh gbɛfɛnm. 11 Wà kɛ lienh nnɔ ń li bɛn kí ye ta nɛke ni'saan ki kɛle' tigbɔnt ni ki ye ma la, ti tí lá baa' mɔ la, ti li tien nnɔ nɛ.

12 Ta tuo' tí taa ti'ba kí nɛnge binib bà wɔngeh bi'ba nnɔ, ki niireh nin tí gèkn nin bɛ. Ba ŋmɔbe yɛnm. Bi taah bi'ba nɛ ki teh kunɛnnɛnku, ki liɛbe' ki taah bi'ba ki kpàandeh kù. 13 Tinbi bɛn wɔn, ta ń li jɛbnh ti'ba kí tĩ kɛnde. Ti li jɛbn ti'ba ki tĩ kpaan' Uwien sien' tɛ tí sɔn kí kpaan nà saan nnɔ nɛ. Wɔn nɛ cère' ti baa' ni'mɔ saan. 14 Ti là baa' ni'saan ma nnɔ ta gèbre' ti'biɛn. Ti là kpaan' Uwien sien' tɛ nà saan nɛ. Tinbi nɛ cinbe ki kpiɛ' ki baa' ni'saan ki tɔke' nɛ Kristo ya gbɛmɔnmɔnt. 15 Ta ń gèbre ti'tuonl ya biɛn kí tĩ ń li jɛbnh ti'ba bitɔb yaal bo. Ama ti daan ki ye ni li kpére mitekjim ni. Nnɔ nɛ ti li sɔn itùon ni'ni yè ń li yɛbe. Ama ta ń gèbre Uwien sien' ki ye tí sɔn kí kpaan nà saan. 16 Ti li joh idu yà tɔ ni'yu bo ni, ki tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt, ta ń jo bitɔb sɔn' nà saan, kí li jɛbnh ti'ba bi'tùon bo. 17 Nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Unil ye wɔ ń wuɔn u'ba la, wɔ ń wuɔn u'ba Yonbdaan bo.» 18 Na yé Yonbdaan ya yɛnm sɔnge unil wà pèkeh u'ba bo nɛ, wɔn Yonbdaan pèkeh wà la, u'yɛnm sɔnge wɔn bo nɛ.

11

Pɔl nin bà taah bi'ba ki teh Yesu ya tondb nnɔ ya gbɛr

1 Tɔ, ni bi tuo' la, ní cèbe nni ń len nin nɛ mijòrlenm waamu. Ñikn mɛn kí tuo. 2 N yíe nɛ cɛɛn nɛ, ka sè ni'bo tɛn Uwien ŋa sè ni'bo ma. Kimɛ ni te tɛn ujɛfaan nɛ ń taa nɛ kí pun ujɛ uba kpein, wɔn si Kristo. Wɔ ń teke nɛ tɛn ujɛfaan wà ŋa bɛn jɛ fiebu. 3 Ama n fɛnge nibonn niba nɛ. Nɛn si: uwɛ là taa' ucekn ki lɛre' Ɛfa ma nnɔ, bi la lá taa gbɛfɛnfɛnm uba kí lèbre ni'yɛnmaale kí saa ni'tetem mà cuube ni la ji ń li pɛ Kristo bo ni'donbó nɛ. 4 Bɛ tien' unitɔ baa' ki lá tɔke' nɛ *Yesu uba ya gbɛr wa yé ti là tɔke' nɛ wà ya gbɛr bii u tí wuɔn' nɛ nà ŋa tɛ nin ni là laa' *Mifuoñaanm ma nnɔ bii u tí tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà ŋa tɛ nin ti là tɔke' nɛ tà nnɔ la, ni tuonh-i? 5 Ma laa' bà yih

bi'ba *Yesu ya tondmɔ̀nb nnɔ cɛn' nni nà. 6 Nba la, milenm ni nɛ ma freh ki lienh mɔnmɔnm ama mibɛnm mɛn ni, na te nnɔ. Ti wuɔn' nɛ isɛn kɛ ni nin ti teh nà kɛ ni, ki ye ti bɛn.

7 N là jiin' n'ba tingi, ki kpien' nɛ, ki tɔke' nɛ Uwien ya gbɛmɔnmɔnt ka teke' ni'saan bonn ma nnɔ, n bii' nɛ-ɛɛ? 8 N là pende' Kristo ya táantɔ yaab nɛ ki fre' ki sɔn' ki tore' nɛ, kimɛ bɛn nɛ là pɛ̀h nni kupaaku. 9 Uyo wà n là te ni'saan nnɔ, n là ciɛke tibont ama ma là miɛh uba niba. Kimɛ ti'ninjiɛb bà ñɛn' ní Maseduɔnn ya tinfɛnm bó ní nnɔ de' nni nà kɛ là ciɛke nni. Ma là yíe ń li yé ni'ni uba bo tukl isɛn kɛ ni, ka lĭ li tien uba bo tukl mɔ. 10 Kí ñɛ Kristo ya gbɛmɔ̀nt tà n ŋmɔbe tù nnɔ bo nil ŋa te Akayi ya tinfɛnm ni kí pien nni n la jɛbn n'ba ni ya bonn bo. 11 Bɛ bo nɛ n len' nnɔ? Ma yíe nɛ nɛ-ɛɛ? Uwien wɔn bɛn ki ye n yíe nɛ.

12 N teh nà nɔ, n lĭ li teh nɛn nɛ, ŋɔ binib bà nuunh bi li dule nà bo kí wuɔn bi'ba kí ye tinbi nin bɛn kpɛ nnɔ, la lɛ bi li dule nà bo. 13 Bi ya nib nɛndeh nɛ ki teh bi yé Kristo ya tondb. Bi yé bitonsɔnb bà lɛreh binib nɛ, ki bɔndeh bi'nun bó ki teh bi yé Kristo ya tondb. 14 Bi teh nà nnɔ ŋa yé bonn nà coh yɔkm, kimɛ *Satan mɔnɔn bɔndeh binib ya nun bó nɛ ki teh u yé Uwien ya tond wà yé kuwenwenku. 15 Nɛ u'tonsɔnb mɔ bɔndeh binib ya nun bó ki teh bi teh nà cuube la, ni'mɔ ŋa yé bonn nà coh yɔkm. Bi tĭ li fɔre kí lɛ utudɛre wà bi'tùon kpɛ wù nɛ.

Pɔl jɛ̀nde' Yesu Kristo bo

16 N tí ye ń len nɛ kí lere nɛ. Ni la maaleh ki teh n yé ujɔr nɛ. Bii ni tí maale' ki ye n yé ujɔr nɛ la, ní tien sukle n'bo ŋɔ n'mɔ ń fre kí jɛbn n'ba waamu. 17 N lienh nà nɔ ŋa yé Yonbdaan yíe ń len ma bo. N lienh tɛn ujɔr nɛ, kimɛ n ŋmɔbe n li ñi nà bo kí jɛbn n'ba. 18 Binib bà yɛbe jɛbnh bi'ba minisaaltetem bo ma nnɔ, n'mɔ li fre kí jɛbn n'ba-a! 19 Ni yih ni'ba biyɛnfodɛnb nɛ. Bɛ tien' ni toh ki cengeh ijɔr ya gbɛr ki tuonh i'ñuɔn bó? 20 Kimɛ ni tuonh bi teh nɛ iyonbe, ki jinh ki pendeh nɛ, ki fienh ni ŋmɔbe nà kɛ, ki yindeh nɛ, ki kpɔ̀breh nɛ. 21 N len' nà nɔ, nĭ yé ifɛ nɛ. Ti gbɛle' ti'ba cɛɛn nɛ ki te nnɔ.

Unil mɛnge' lifɛ̀l ki jɛbn' u'ba nibonn bo la, n'mɔ li mɛnge lifɛ̀l kí jɛbn n'ba nɛ, haali n lĭ lienh mijɔ̀rlenm mɔnɔn la. 22 Binib bugbɛn yé Ebrembɛ nɛ-ɛɛ? N'mɔ yé wɔn nɛ. Bi yé Israyɛl yaab nɛ-ɛɛ? N'mɔ yé wɔn nɛ. Bi yé *Abraham ya yaabii nɛ-ɛɛ? N'mɔ yé lɛn nɛ. 23 N ji ye ń tùɔre kí len mijɔ̀rm sɔ. Bi yé Kristo ya tonsɔnb nɛ-ɛɛ? N yé Kristo ya tonsɔnl ki cɛn' bɛ, ki sɔn' ki cɛn' bɛ, bi pɛkn' nni ki cɛn' bɛ, ki ñi' nni ki cɛn' bɛ. N tuu ki lɛnh kinunbɔnk kà li fre kí baa nin nni mikuum. 24 Bolm miŋun, *Sufmbɛ ñi' nni inalɛbe ñinm pita nin miwɛ. 25 Bolm mita, Erom yaab mɔ ñi' nni ilɛnbɛn. Miba, bi yèke' nni itɛn. Bolm mita, buñɛrbu lin' nin nni. Miba mɔ n tien' miñunciɛnm bo

liwentunŋmɛnl nin kuñənŋmɛnku. 26 Uyo wà kɛ n joh isɛn
la, n lɛnh kinunbənk kɛ ya bol nɛ. N laa' kinunbənk ikpen
bo, ki laa' kinunbənk idukond saan, ki laa' kinunbənk n'yaab
*Sufmbɛ saan, ki laa' kinunbənk bà ŋa yé *Sufmbɛ saan, ki
laa' kinunbənk iducɛnciɛn ni, ki laa' kinunbənk nib ŋa kɔ nà
saan, ki laa' kinunbənk miñunciɛnm bo, ki laa' kinunbənk bà
nɛndeh ki teh bi yé Kristo yaab nnɔ saan. 27 N'gbɛnɛnt ben'
itùon ni, kujiinku kən' nni. N sɔbe ki pèreh migùənm. Mikònm
nin uñuñun kɛ cuo' nni, n gəh ki tɛkreh ka jinh. N ñuh tiwər
ka ŋməbe niba ń ŋɛkn n'ba bo. 28 Ma kaan' ki gben' nà kɛ tu'
nni. Ama n'nun món nà bo si: Kristo ya táan kɛ yaab ya gbɛr
nɛ ciɛke nni daan kɛ daan. 29 Ŋmɛ yé ujiin ŋɔ ma tien' n'ba tɛn
ujiin-i? Ŋmɛ tùre' Uwien ya sɛn ŋɔ na wire' nni ki gbien'-i?

30 Nì kpɛ ń jɛbn n'ba la, n li jɛbn n'ba n'jiint bo nɛ.
31 Yonbdaan *Yesu ya Baa Uwien wà si kupɛnpɛku uyo wà ŋa
ŋməbe gbenm nnɔ bɛn ki ye ma nɛndeh. 32 N là te Damas ya du
ni ubɛr Aletas ya yo nɛ. Udu nnɔ ya ciɛn là nuunh wɔ ń cuo nni,
nɛ ki cère' u'sojambɛ se udu nnɔ ya guon ya nañəbu saan ki gu.
33 Ama bi ñɛn' nni likɛndɛncɛnciɛnl ni nɛ udu nnɔ ya guonl là
guən' wù nnɔ ya dubonl liba, nɛ n ŋmɛre' u'nuɔ ni.

12

Uwien kpiire' tibont tà ki wuən' Pəl

1 Nì kpɛ ń li jɛbnh n'ba-aa? Na ŋməbe kpɛle. Ama n li len
tibont tà kɛ Yonbdaan kpiire' tù ki wuən' nni nnɔ bo. 2 N bɛn
ujɛ uba u yé Kristo yɔ.* Ibin piik nin inan sɔ, Uwien taa' wɔ
ki don' paaki ya paaki ya paaki bó. U don' nin u'gbɛnɛnt nɛ-
ɛɛ! Ma bɛn. Wa tí don' nin u'gbɛnɛnt-ii! Ma bɛn. Uwien nɛ
bɛn. 3 Udaan don' nin u'gbɛnɛnt bii wa don' nin u'gbɛnɛnt-ii!
Ma bɛn. Uwien nɛ bɛn. Ama n bɛn 4 ki ye Uwien taa' wɔ ki
don' paaki ki tĩ baa' wən Uwien den. Nɛn saan nɛ u cii' tigbɛr
tà nisaal ŋa ń lɛ u li taa iñəbon yà kí len kí tɛkn tù, ka ŋməbe
sɛn wɔ ń len tù mɔ. 5 U ya daan bo n li jɛbn n'ba. Ama min
bugbɛn bo wən n li jɛbn n'ba n'jiint bo nɛ. 6 N bi yíe ń jɛbn n'ba
la, n bi li fre kí jɛbn, nɛ na bi yé n'bo jɔ̀rm, kimɛ n bi li lienh
tigbɛmɔ̀nt baba nɛ. Ama ma jɛbnh n'ba, kimɛ ma yíe uba ń
li ŋməbe n'bo iyɛnmaale yà cɛn' u lɛnh n teh nà nin u ciih n
lienh nà. 7 Kimɛ Uwien kpiire' tibonmənmənt ki wuən' nni.
Uwien ŋa yíe ń li jɛbnh n'ba tibont bugbɛn bo ma nnɔ, nɛ ki
cère' *Satan sən' nibonn niba, nĩ lá kən' n'gbɛnɛnt ni, ki cəkreh
nni tɛn ukonkon nè ń pien nni n la li jɛbnh n'ba. 8 N gbáan'
Yonbdaan bol mita nɛ ki ye wɔ ń ñɛn nè n'gbɛnɛnt ni, 9 ama u
təke' nni ki ye: «N'juokm li dèkre ŋɛ. Kimɛ a yé ujiin uyo wà

* **12:2** Pəl ye ujɛ uba ma nnɔ, u niireh wən bugbɛn nɛ.

la, u ya yo nɛ n wɔngeh n'tuɔm.» Nɛn bo, n li tuo kí li jɛbnh n'ba n'jiin bo. Nnɔ nɛ Kristo ya tuɔm li te nni. 10 Nɛn bo, n lá te tijiint ni bii tisukr ni bii micɛcɛkm ni bii liwɔbl ni bii iyɛnbɛn ni Kristo bo la, n'yɛnm sɔnge nɛ. Kimɛ uyo wà mituɔm lá pɔre' nni la, u ya yo nɛ n tùɔreh ki lɛnh mituɔm.

Pɔl jieh Kristo yaab bà te Korɛnt ni nnɔ

11 Ni laa'-aa! Ninbi nɛ cère' n lienh mijòrm. Ninbi nɛ bi li wuɔn binib n yé udaan wà. Nin ma yé niba ma kɛ nnɔ, bà yih bi'ba *Yesu ya tondmònb nnɔ ŋa cɛn' nni niba. 12 N là te ni'saan ma nnɔ n là ŋmɔbe kuminku ki gbien', ki teh miyɔkm ya bont kɛ ya bol. Nɛn nɛ wɔngeh ki teh n yé *Yesu ya tond. 13 Kristo ya táantɔ yaab laa' bà ki cɛn' ninbi? Ma là yé ni'bo tukl ma nnɔ nɛ tien' n'biil-ii? Nǐ yé nɛn bo la, fère nni mɛn. 14 N bonde' ki gben' ń baa ni'saan bolmta sɔ. N baa' la, ma tí lǐ li yé ni'bo tukl, kimɛ n bàareh ninbi bo nɛ, ma bàareh ni'faal bo. Na yé mubumu nɛ nuunh lifaal ki blinh mu'baambɛ, bibaambɛ nɛ nuunh lifaal ki blinh bi'bumu. 15 Min li tuo kí taa n ŋmɔbe nà kɛ, kí sɔn lituonl kí tore nɛ, ki li tuo kí taa min bugbɛn mɔnɔn kí cèbe nɛ. N yíe nɛ ki gbien' la, ninbi yíe nni ma bo nnɔ li kùore nɛ-ɛɛ?

16 Imòn, ma là yé ni'bo tukl. Ama biba maaleh ki teh n là ŋmɔbe ununwien nɛ, ki taah ucekn ki lɛreh ki jinh nɛ. 17 Liike mɛn binib bà kɛ n sɔn' bɛ ni'saan nnɔ, n ñi' uba bo ki lɛre' ki jin' nɛ-ɛɛ? 18 N là sɔn' Tit ni'saan ma ki cère' ti'ninjɛ uba tɔke nin wɔ nnɔ, u la lɛre' ki jin' nɛ-ɛɛ? Min nin wɔn kɛ ŋa là ŋmɔbe iyɛnmaale iba nɛ ki kpe usɛn uba-aa?

19 Ni ñɛn' uyo ki maaleh ki teh ti lienh ki nuunh tí lɛ imòn nɛ ni'saan-a! Na te nnɔ. Ti yé Kristo yaab nɛ, ki te Uwien ya nun bó ki lienh. Ti'jɔtiebɛ, ti teh nɛn kɛ ki nuunh ni'tekjim nɛ ń kpére Uwien ya sɛn ni. 20 Kimɛ n fɛnge n la lá baa' ni'saan kí lɛ ni te ma bi yíe ní li te ma bo, ni'mɔ ń lɛ n te na bi yíe n li te ma bo nɛ. N fɛnge n la lá baa' kí lɛ ifinfinde nin iponponbe nin ubenpiebe nin kunaniɛrku nin itɛnfuon nin kuñɔkpɔbku nin tigbengt nin fɛnfɛnm nɛ te ni'ni nɛ. 21 N liɛbe' ki fɛnge n la lá baa' ni'saan Uwien cère' ń ji ifɛ ni'bo, kí muɔ binib bà yɛbe, ki tien' ibiɛre ka lèbre' bi'tetem, ki juore' ki teh tijɔknt ya bont, ki pɛ lisɔnsɔndl bo, ki teh fɛnfɛnm kɛ ya bol nnɔ bo nɛ.

13

Igbierfɔrkɛ nin micèbm

1 N ji we ní ni'saan bolmta sɔ. Nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Bi ye bɛ ń gben tigbɛr tà kɛ la, bi li cenge bimònkunb bile bii bita bó nɛ kí yaan kí gben tù.» 2 N là baa' ni'saan miliem ma nnɔ n là tɔke' binib bà kɛ là tien' ibiɛre nnɔ nin bitɔb kɛ ŋɔ. Fɛnfɛnnɔ ma te ni'saan, n tí juɔ' ki tɔkeh bɛn nɛ ki teh n lá baa'

la, ma ń dàan bi'ni uba kpein mənɔn. 3 Tɔ, ni nuunh kudĭɛku
kùa wɔngeh ki teh Kristo nɛ cèreh n lienh-a! Wɔn ŋa yé jiin
ni'bo, u yé utɔdaan nɛ ni'ni. 4 Imɔ̀n, u là tien' u'ba ujiin nɛ bi
kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo, ama fɛnfɛnnɔ Uwien ya tuɔm bo nɛ u
fuobe. Tinbi bà yé u'yaab nnɔ mɔ yé bijiinb nɛ. Ama ninbi bo
nɛ ti'mɔ li fuobe nin wɔ kí ñɛ Uwien ya tuɔm bo.

5 Liike mɛn ni'tetem te ma bo, kí fiin ni'ba kí liike ni'fuobm
kpe mitekjim ya sɛn-ii? Na bɛn ki ye *Yesu Kristo te ni'ni-
ii? Nba la, ní fiin ni'ba kí lɛ na te nnɔ ŋa ñí la. 6 N ŋməbe
lidɛndɛnl ki ye ni fiin' la, ni li bɛnde kí ye ti ya tuonl ŋa juore'
fɛnm. 7 Ti miɛh Uwien wɔ ń cère ni la li teh nà bre nɛ. Na
yé ti nuunh tí wuɔn nɛ kí ye ti ŋməbe imɔ̀n nɛ; ti nuunh ní li
teh nà mən nɛ. Nĭ ye nɛ̀ ń wuɔn kí ye ta ŋməbe mɔ̀n mənən la,
na bre. 8 Kimɛ ta ŋməbe tuɔm tí pien tigbɛmɔ̀nt ama ti ŋməbe
mituɔm tí sɔn ŋɔ tù ń li joh inun bó nɛ. 9 Ninbi faa ŋɔ tinbi
yé bijiinb la, ti'yɛnm sɔnge nɛ. Ti miɛh nà ti'kaare ni si: ní
tien binicekrkaab mitekjim ni nɛ. 10 Nɛn nɛ cère' ma laan baa'
ni'saan ma nnɔ n kɛle' kugbɔnku kuu ki de' nɛ. Ma yíe n lá
baa' la, ń lɛ nĭ kpɛ ń wuɔn nɛ kí ye n bre kí ñɛ Yonbdaan de'
nni ticiɛnt tà nnɔ bo. U de' nni tù ki ye ń cère ni'cɛkl ń kpére
nɛ, wa ye ń bere lɛ̀.

11 Tɔ, n'yaabɛ, li te mɛn uyɛnsɔnge ni, kí li nuunh ní li yé
binicekrkaab mitekjim ni. Li duɔndeh mɛn tɔb ya yɛnm, kí li
tɛ iyɛnmaale, kí li ŋmɛ nin tɔb ŋɔ Uwien miyíem nin uyɛnduɔn
ya daan ń li te nin nɛ. 12 Li fuondeh mɛn tɔb mənmənm. Uwien
ya nib kɛ fuondeh nɛ. 13 Yonbdaan *Yesu Kristo ya juokm nin
Uwien ya yíem nin Mifuoñaanm ya taanm ń li te nin ni'kɛ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de' Galasi yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu ki de' Kristo ya táan yà te Galasi ya tinfɛnm ni nnɔ nɛ. Udu nnɔ ya nib bà yé Sufmbɛ nin bà ŋa yé Sufmbɛ kɛ teke' Kristo ki jin' nɛ.

Sufmbɛ biba wɔkn' Kristo ya táan nnɔ ni, ki caan' ki ye bà ŋa yé Sufmbɛ ki teke' Kristo ki jin' nnɔ ń paan yiko bo, kí li teh Sufmbɛ teh ma bo.

Nɛn bo nɛ Pɔl kɛle' ki ye na yé yiko bo nɛ Uwien bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb, u bùh bɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb mitekjim bo nɛ.

Kí cin liyul 1 kí tĭ baa iyul 2, Pɔl lienh wɔn bugbɛn ya gbɛr nɛ. U ye u yé Suf nɛ, ki yé Yesu Kristo ya tond bà ŋa yé Sufmbɛ saan (2:11-21).

Kí cin iyul 3 kí tĭ baa iyul 4, Pɔl ñĭikeh Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku bo nɛ ki wɔngeh ki teh Kristo nɛ sɔn' Uwien ya puonl ya tuonl. U liɛbe' ki ye binib yé Kristo yaab la, bɛn nin Uwien taan' buñɔbu nɛ (3:28). Ki ye Kristo yaab ŋa ji ŋmɔbe wuɔ yé Suf, wuɔ ŋa yé Suf, wuɔ yé uyonb, wuɔ ŋa yé yonb, wuɔ yé ujɛ, wuɔ yé upii.

Kí cin iyul 5 kí tĭ baa iyul 6, Pɔl ye Kristo yaab ŋa ji yé yonbe.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ. Na yé nib nɛ gènde' nni, ka yé nisaal nɛ cère' n yé u'tond. Ti'Baa Uwien wà mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni nin *Yesu Kristo bugbɛn nɛ cère' n yé u'tond. 2 Min nɛ kiɛh kugbɔnku kuu ń de Kristo ya táan yà te Galasi ya tinfɛnm ni nnɔ. Min nin n'yaab bà kɛ te n'saan nnɔ fuondeh nɛ.

3 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn. 4 Ti'Baa Uwien ya yíem bo nɛ *Yesu Kristo tuo' ki kpo' ti'biɛre bo ŋɔ wɔ ń ñɛn tɛ idɛn yà bre ti te i'ni nɔ ni. 5 Wɔn Uwien nɛ si ukpiɛke uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ami.

Galasi yaab wiɛ' tigbɛmɔnmɔnt

6 Nĭ jin' nni nɛ nin ni wiɛnh Uwien wà yin' nɛ Kristo ya juokm bo ya gbɛr tontonm ma ki sikreh ki paakeh tigbɛtɔr bo nnɔ. 7 Na yé gbɛmɔnmɔntɔr te nɛ. Binib biba nɛ te, ki saah ni'yɛnm, ki nuunh bɛ ń lèbre Kristo ya gbɛmɔnmɔnt. 8 Ama, nĭ yé tinbi bii Uwien ya tond mɔnɔn nɛ ñɛn' paaki bó ní ki lá tɔke' nɛ tigbɛr tà bore' nin ti là tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ la, Uwien ń wiɛ wɔ miŋùum. 9 Ti là tɔke' nɛ ŋɔ, nɛ n tí liɛbe' ki tɔkeh

nɛ fɛnfɛnnɔ wuɔ ki teh: unil tɔke' nɛ tigbɛr, tù bore' nin ni là cii' tigbɛmɔnmɔnt tà ti'saan nnɔ la, Uwien ń wiɛ wɔ miŋùum.
10 Fɛnfɛnnɔ n nuunh binib nɛ ń li pèkeh nni bii Uwien-i? N nuunh binib ya yɛnm nɛ ń li sɔnge n'bo-oo? N bi biɛ ki nuunh binib ya yɛnm nɛ ń li sɔnge n'bo la, ma bi li yé Kristo ya tonsɔnl.

Nï tien' ma Pɔl tï yé Yesu Kristo ya tonsɔnl

11 N'yaabɛ, n yíe ní bɛnde kí ye n là tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ ŋa ñɛn' nil saan nɛ. 12 Kimɛ ma là cii' tù nil saan, nil ŋa wɔkn' nni tù, ama *Yesu Kristo nɛ kpiire' tù, ki cère' n bɛnde' tù.
13 Ninbi mɔnɔn cii' n'tetem là te ma uyo wà n là pɛ Uwien bo *Sufmbɛ yaam nnɔ. N là jèndeh Uwien ya taanl yaab nï tï kɛnde', nɛ n'nun món ń gben bɛ. 14 Tinbi *Sufmbɛ pɛ Uwien bo ma bo wɔn la, n là cɛn' n'gbɔnku yaab bi yɛbe, nɛ n'nun mɔ là món ti'yaajɛbok bo ki cɛn' bɛ. 15 Ama Uwien gènde' nni ki laa' ba laan maa' nni. U'nimònt bo nɛ u yin' nni. U'yíem bo nɛ 16 u cère' n bɛnde' u'Bijɛ yé udaan wà ŋɔ ń jo kí tï tɔke bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ u'gbɛr. I ya tàan bo ma gbïen' uba bo, 17 ka don' Yerusalɛm bó ń tï lɛ bà kpiɛ' ki yé nin nni *Yesu ya tondb nnɔ. Ama n bure' Arabi ya tinfɛnm bó nɛ, ki ñɛn' ni'bó ki liɛbe' ní Damas ya du ni.
18 Tɔ, ibin ita gèbre', nɛ n don' Yerusalɛm bó ń tï lɛ Piɛr*, ki tien' u'saan iwien piik nin iŋun. 19 Saak wà yé Yonbdaan ya ninjɛ nnɔ baba ŋa ñí la, ma là laa' *Yesu ya tond uba ki pukn'.
20 N kiɛh nà ń de nɛ nɔ, Uwien bɛn ki ye ma nɛndeh.
21 Tɔ, n ñɛn' nɛn bó ma nnɔ n jon' Siri nin Silisi ya tinfɛnm bó nɛ.
22 U ya yo ki laa' Kristo ya táan yaab bà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ ŋa laan bɛn nni. 23 Ama bi là cii' nà baba si: «Ujɛ wà là jèndeh tɛ nnɔ, ji cuonh ki tɔkeh binib mitekjim ya gbɛmɔnmɔnt tà u'nun là món wɔ ń gben tù nnɔ nɛ.» 24 Nɛn bo nɛ bi pèkeh Uwien n'bo.

2

Pɔl nin Yesu ya tondtɔb taan' ki kèle'

1 Ibin piik nin inan gèbre', nɛ n liɛbe' ki don' Yerusalɛm bó nin Banabas. N là tɔke nin Tit mɔ nɛ. 2 Uwien nɛ là ye ń liɛbe ni'bó, nɛ n jon'. Min nin Kristo yaab ya ciɛnb taan' ki kèle' ti'ba, nɛ n tùɔre' ki tɔke' bɛ tigbɛmɔnmɔnt tà n kpaandeh tù bà ŋa yé *Sufmbɛ saan nnɔ. Kimɛ ma là yíe n sɔn' nà bii n sɔnh nà nnɔ ń juore fɛnm nɛ.
3 Tɔ, Tit wà n là tɔke nin wɔ nnɔ là yé Grɛk nɛ. Ama Kristo yaab ya ciɛnb nnɔ ŋa là wɔbn' wɔ wɔ ń jiɛ u'punl. 4 Ama binib bà yih bi'ba *Kristo yaab, ka yé bɛ nnɔ nɛ là yíe wɔ ń jiɛ. Bi taa'

* **1:18** Liike Itùon 9:26.

miyɛnfuom nɛ ki kɔn' ti'cɛkl ni bɛ ń pinge kí liike *Yesu Kristo cère' ti teke' ti'yul ma nnɔ, ti biɛ ki pɛ yiko bo bii ta pɛ. Bi là maaleh bɛ ń liɛbe kí tien tɛ yiko ya yonbe nɛ. 5 Ama ta tuo' bi'ñɔbu bó fiebu, ŋɔ tigbɛmɔnmɔnt ya gbɛmɔ̀nt ń juore kí li te tù te ma bo ni'bùol nɛ.

6 Kristo yaab ya ciɛnb bɛn wɔn, bi yé biciɛnb bii ba yé la, na teh nni bonn, kimɛ Uwien ŋa ŋmɔbe gèngènde. Biciɛnb nnɔ mɔnɔn ŋa là wɔbn' nni ń tien bontɔnn kí pukn. 7 Ama bi bɛnde' ki ye Uwien gènde' min nɛ ń li tɔkeh bà ŋa yé *Sufmbɛ *Yesu ya gbɛmɔnmɔnt tɛn u gènde' Piɛr mɔ ma wɔ ń li tɔkeh tù Sufmbɛ. 8 Kimɛ wà de' Piɛr mituɔm wɔ ń li tɔkeh *Sufmbɛ tigbɛmɔnmɔnt nnɔ, wɔn nɛ de' n'mɔ mituɔm ń li tɔkeh tù bà ŋa yé Sufmbɛ nnɔ. 9 Nɛ Saak nin Piɛr* nin San, bà bi bɛn ki ye bi yé Kristo ya táan yaab ya sɛnlierb nnɔ bɛnde' ki ye Uwien de' nni bupaabu, nɛ ki yoke' min nin Banabas ya nuɔ ki wuɔn' ki ye ti kpaan' buñɔbu, tinbi ń jo bà ŋa yé *Sufmbɛ bó, bi'mɔ ń jo *Sufmbɛ bó. 10 Bi ye tí li tiɛn bijiinb bó baba nɛ. N'mɔ ya nun là mɔ́n nɛn bo nɛ.

Pɔl nin Piɛr finde' nin tɔb Antiyɔk ya du ni

11 Ama Piɛr là baa' Antiyɔk ya du ni uyo wà nnɔ, nɛ n kòle' ki len' nin wɔ, kimɛ wa là kpɪ̈en' sɛn nɛ. 12 Kí yaan binib ń ñɛ Saak saan kí baa ní nnɔ, ki laa' u taakeh ki jinh nin bà ŋa yé *Sufmbɛ nɛ. Ama binib nnɔ lá baa' uyo wà nnɔ, nɛ u dekre' ki tɪ̈ sere u'ba, kimɛ u là fɛnge' bà cɛ upunjiɛ bo nnɔ nɛ† 13 Nɛ Suftɔb mɔ kpɪ̈en' iñuɔn ilele ya sɛn tɛn Piɛr, ki cère' Banabas mɔ tùre' ki paan' bi'bo. 14 Ama n laa' ba pɛ tigbɛmɔnmɔnt ya gbɛmɔ̀nt bo ni'donbó ma nnɔ, nɛ n tɔke' Piɛr bi'kɛ ya nun bó ki ye: «Sin a yé Suf nɛ, ki teh tɛn wà ŋa yé Suf, ŋa teh tɛn Suf. Bɛ tien' a ji wɔbndeh bà ŋa yé *Sufmbɛ bɛ ń li teh tɛn Sufmbɛ?»

Mitekjim nɛ li cère Uwien ń bù binib bigbɛmɔ̀ndɛnb

15 Bi maa' tinbi ti yé *Sufmbɛ nɛ. Ta te tɛn bà ŋa yé Sufmbɛ, 16 nɛ ti bɛn ki ye na yé unil teh yiko ye ma bo nɛ la, Uwien li bù wɔ ugbɛmɔ̀ndaan, ama wà teke' *Yesu Kristo ki jin' la, Uwien bùh wɔn nɛ ugbɛmɔ̀ndaan. Ti'mɔ teke' *Yesu Kristo ki jin' ŋɔ Uwien ń bù tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb nɛ. Ti teke' *Yesu Kristo ki jin' ma nnɔ nɛ cère' Uwien bù' tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb. Na yé ti teh yiko ye ma bo nɛ la, Uwien li bù tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb, kimɛ Uwien ŋa bù nil gbɛmɔ̀ndaan kí ye u teh yiko ye ma bo.

17 Nì yé ti nuunh Kristo bo, Uwien ń bù tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb, nɛ bi ye ti'mɔ yé bibiɛrdɛnb la, nì ye nè ń ye Kristo sɔnh ki dienh ibiɛre nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu! 18 Kimɛ n là wiɛ' yiko wà nnɔ n liɛbe' ki paan' u'bo la, n wuɔn' ki ye min nin n'yul ŋa teh

---

* **2:9** Liike 1:18. † **2:12** Pɔl ye bà cɛ upunjiɛ bo ma nnɔ u niireh Sufmbɛ bà teke' Yesu Kristo ki jin' ŋɔ ki cɛ ki ye bà kɛ teke' Yesu Kristo ki jin' nnɔ n li jɛh ipun ki li pɛ bɛn Sufmbɛ ya yaajɛbok bo nnɔ nɛ.

ni'donbó nɛ. 19 Min wɔn *yiko bo, n te tɛn utɛnkpii nɛ. Wɔn nɛ cère' n te tɛn utɛnkpii; wa ji ŋmɔbe tuɔm n'bo. Nĩ te nnɔ ŋɔ ń fre kí li fuobe Uwien yíe ma bo nɛ. Bi taan' ki kpɛ' min nin Kristo udɔpɔnpɔn bo nɛ. 20 Nɛn bo, n fuobe la, na ji yé min nɛ fuobe, Kristo nɛ fuobe nni. Kimɛ n fuobe fɛnfɛnnɔ wuɔ ma nɔ, Uwien ya Bijɛ wà yíe nni ki teke' n'kuum ki kpo' nnɔ, n teke' wɔn nɛ ki jin', ki fuobe. 21 Nà yé n ye ń tien Uwien ya paabu fɛnm nɛ, kimɛ nĩ yé kí ñɛ *yiko bo nɛ Uwien bùh binib bigbɛmàndɛnb la, Kristo kpo' fɛnm nɛ.

3

Yiko nin mitekjim ya gbɛr

1 Galasi yaabɛ, ni jòre' nɛ-ɛɛ? Bɛ nɛ fùɔre' ni'yɛnm-i? N tùɔre' ki tɔke' nɛ bi kpɛ' *Yesu Kristo udɔpɔnpɔn bo ma bo ŋɔ! 2 N yíe ní jiin nni iniire yà sɔ baba. Ni teh yiko ye ma bo nɛ cère' Uwien de' nɛ Mifuoñanm bii ni cenge' tigbɛmɔnmɔnt ki teke' tù ki jin' ma nnɔ bo nɛ? 3 Nĩ tien' mila ni'yɛnm gben' ki tĩ kpɛ nɔ! Ni là cin' nin *Mifuoñaanm ya tuɔm nɛ, bɛ tien' ni ji nuunh ní tĩ fɔre nin minisaaltuɔm-i? 4 Ni laa' nà kɛ ni'fuobm ni nnɔ juore' fɛnm nɛ-ɛɛ? Na ń tuo kí juore fɛnm. 5 Uwien dienh nɛ *Mifuoñaanm ki teh miyɔkm ya bont ni'siik ni ma nnɔ, ni teh yiko ye ma bo nɛ cère' u teh nnɔ bii ni cenge' tigbɛmɔnmɔnt ki teke' tù ki jin' ma nnɔ bo nɛ?

Uwien bù' Abraham ugbɛmàndaan u'tekjim bo nɛ

6 Kimɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «*Abraham teke' Uwien ki jin', nɛn bo nɛ Uwien bù' wɔ ugbɛmàndaan.» 7 Nɛn bo, bɛnde mɛn kí ye binib bà teke' Uwien ki jin' nnɔ, bɛn nɛ yé *Abraham ya yaabii. 8 Uwien là juɔ' ki len' u'gbɔnku ni ki ye u li bù bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ bigbɛmàndɛnb bi'tekjim bo nɛ. Nɛn bo nɛ u là juɔ' ki tɔke' *Abraham tigbɛmɔnmɔnt tuu ki ye: «Sin bo nɛ n li tien inibol kɛ mimɔnm.» 9 *Abraham là teke' Uwien ki jin' nɛ u tien' wɔ mimɔnm. Nnɔ nɛ bà mɔ teke' Uwien ki jin' nnɔ, u tien' bi'mɔ mimɔnm tɛn *Abraham.

10 Tɔ, binib bà kɛ teh yiko ye ma bo, ki du nɛn bo nnɔ, bi te Uwien ya ŋùum ni nɛ. Kimɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Wà kɛ ŋa boh nà kɛ kɛle' *yiko ya gbɔnku ni nnɔ la, u te Uwien ya ŋùum ni nɛ.» 11 Nĩ yé imàn nɛ, Uwien ŋa ń bù nil gbɛmàndaan wɔn Uwien ya nun bó kí ñɛ u teh yiko ye ma nnɔ bo. Kimɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Ugbɛmàndaan li fuobe mitekjim bo nɛ.» 12 Ama *yiko ya bom nin mitekjim ŋa tɛ. Nĩ yé unil teh *yiko ye ma la, yiko nnɔ bo nɛ u li fuobe. 13 Kristo dɛ' tɛ ki wiɛ', ki ñɛn' tɛ *yiko ya ŋùum ni, ki teke' ti'sensien ki cère' mĩ lu' wɔn bo nɛ. Kimɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Bi ku' wà kɛ ki lɛkn' udɔ bo la, nĩ yé miŋùum nɛ u'bo». 14 Nĩ tien' nnɔ ŋɔ kí ñɛ *Yesu Kristo bo, bà ŋa yé

*Sufmbɛ mɔ ń lɛ Uwien là tien' *Abraham u'mɔnm mà nnɔ nɛ. Nnɔ nɛ mitekjim bo, ti'mɔ li lɛ Uwien là pùon' ki ye u li sɔn ní *Mifuoñaanm mà nnɔ.

Yiko ŋa ń pien Uwien ya puonl

15 N'yaabɛ, cère mɛn ń taa kunɛnnɛnku kuba binib ya fuobm ni kí wuɔn nɛ. Unil pole' ki kɛle' u'ñɔbonfɔrkaal la, uba ŋa ń fre kí lèbre lè, ka ń fre kí pukn niba mɔ li'bo. 16 Tɔ, Uwien là pùon' lipuonl ki de' *Abraham nin u'yaabil nɛ. Na kɛle' ki ye u'yaabii tɛn u niireh ligol nɛ, nĭ kɛle' ki ye u'yaabil nɛ. Lĭ te liba nɛ, lɛn si: Kristo. 17 N ye ń ye nà sɔ: Uwien là cuo' nin *Abraham kujɔtieku nɛ ki pùon' ki ye kua ń saa. Nĭ tien' ibin kobiinan nin ibin pita nɛ ki yaan u de' Moyis *yiko. Yiko nnɔ ŋa ń gben kujɔtieku nnɔ kí cère Uwien ya puonl ń juore fɛnm. 18 Kimɛ nĭ yé yiko bo nɛ binib li lɛ mimɔnm Uwien saan la, na ji yé puonl bo nɛ bi li lɛ mè. Ama lipuonl bo nín nɛ Uwien là juoke' *Abraham.

19 Nĭ te nnɔ la, bɛ bo nɛ Uwien de' *yiko bugbɛn-i? U là de' wɔ ki pukn' ŋɔ binib ń li bɛndeh bi'tùonbiɛrɛ nɛ, kí tĭ baa uyo wà *Abraham ya yaabil là u là pùon' lipuonl ki de' lè nnɔ ń baa ní. Uwien là cère' u'tondb nɛ taa' *yiko nnɔ ki de' ucɛndɛnduol*, nɛ u taa' ki de' binib. 20 Binib bile ya siik ni nɛ ucɛndɛnduol te. Ama Uwien bugbɛn nɛ là pùon' lipuonl nnɔ ki de' *Abraham, nil ŋa là te bi'siik ni.

21 Nĭ te nnɔ la, yiko niɛh nin Uwien là pùon' ipuon yà nnɔ nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu! Yiko nnɔ bi li fre kí cère unisaal ń lɛ limiɛl la, Uwien bi li ñi wɔn bo nɛ kí bù binib bigbɛmàndɛnb. 22 Ama *Uwien ya gbɔnku ye ibiɛre ya tuɔm co unɛndun ya nib kɛ tiyonbt nɛ. Nɛn bo, Uwien li tien u pùon' ki ye ma nnɔ kí de binib bà teke' *Yesu Kristo ki jin' nnɔ bi'tekjim bo nɛ.

23 Kí yaan Kristo ń baa binib ń teke wɔ kí ji nnɔ, yiko là co tɛ tiyonbt nɛ, ki gu uyo wà Uwien li wuɔn tɛ mitekjim ya sɛn. 24 Nnɔ nɛ *yiko nnɔ là likeh tɛ ki tĭ baa' uyo wà Kristo baa' ní, ŋɔ Uwien bù' tɛ bigbɛmàndɛnb ti'tekjim bo nnɔ. 25 Ama Kristo tĭ baa' ma, ti teke' wɔ ki jin' nnɔ yiko ŋa ji likeh tɛ.

26 Ninbi bà kɛ teke' *Yesu Kristo ki jin' nnɔ, ni yé Uwien ya bumu nɛ kí ñɛ ni'tekjim bo. 27 Ninbi bà kɛ bi sĭi' nɛ Uwien ya ñunm Kristo ya yel bo nnɔ, ni teke' Kristo ya tetem nɛ. 28 Ni yé *Yesu Kristo yaab ma nnɔ, borm ŋa ji te ni'ni. Ninbi *Sufmbɛ nin bà ŋa yé Sufmbɛ, ninbi iyonbe nin bà ŋa yé yonbe, ninbi bijɛb nin bipiib, ni'kɛ yé unibaab nɛ. 29 Ni yé Kristo yaab ma nnɔ, ni yé *Abraham ya yaabii nɛ, ki li lɛ mimɔnm mà Uwien là pùon' mè *Abraham nnɔ.

* **3:19** Bi ye ucɛndɛntuol wà nnɔ, bi niireh Moyis nɛ.

4

Kristo yaab ŋa ji yé yonbe

1 Tɔ, n ye ń ye nà si: kibuk kà li ji lifaal laan yé kibuwawaak
uyo wà la, ka cɛn' yonb nin kɛn si lifaal ma kɛ nnɔ. 2 Ama kĭ
laan yé kibuk ma nnɔ, kĭ li boh binib bà likeh kɛ̀ nin bà likeh
ki'faal nnɔ nɛ, kí tĭ baa uyo wà ki'baa sien' ki ye kĭ ji yé ucicɛn
nnɔ. 3 Ti'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Uyo wà ta laan là teke' Kristo
ki jin' nnɔ, ti là yé iyaajɛbok yà te uŋɛndun ni ya yonbe nɛ.*
4 Ama nĭ lá kpaan' uyo wà Uwien sien' nnɔ, nɛ u sɔn' ní u'Bijɛ,
ki cère' upii maa' wɔ, yiko ŋuuke wɔ, 5 ŋɔ wɔ ń dɛ binib bà
yiko ŋuuke bɛ nnɔ kí wiɛ. Nnɔ nɛ u tien' tɛ Uwien ya bumu.
6 Ni mɔnbe ki yé u'bumu nɛ. Nɛn bo nɛ u sɔn' ní u'Bijɛ ya
Fuoñaanm ti'fɛ̀l ni, mĭ cèreh ti yih Uwien ti'Baa. 7 Nɛn bo, ŋa ji
yé yonb, a ji yé u'buk nɛ. A yé u'buk ma nnɔ, a'mɔ li lɛ u'mɔnm
nɛ. Uwien nɛ cère' nĭ te nnɔ.

Pɔl ya yɛnm saa' Galasi yaab bo

8 Na laan là bɛn Uwien ma nnɔ, ni là pɛ ibule bo nɛ ĭ co
nɛ tiyonbt. Ibule nnɔ ŋa yé Wien. 9 Ama fɛnfɛnnɔ, ni bɛnde'
Uwien, wɔn Uwien nɛ cère' ni bɛnde wɔ. Bɛ tien' ni nuunh ní
liɛbe kí paan iyaajɛbok bo? Ya ŋmɔbe tuɔm, ka yé niba mɔ?
Bɛ tien' ni yíe ní liɛbe kí li yé i'yonbe? 10 Ni ŋmɔbe ibok nɛ ki
tùɔreh ki boh yɛ̀ ibin iba ni nin iŋmaale iba ni nin iwien iba nin
uyo uba. 11 N'yɛnm saa' ni'bo, kimɛ n likeh n sɔn' lituonl là nin
inunmɔ́n ki de' nɛ nnɔ la juore fɛnm nɛ.

12 N'yaabɛ, n gbáanh nɛ nɛ, li te mɛn tɛn min, kimɛ n tien'
n'ba tɛn ninbi bà yé *Sufmbɛ nɛ. Na bii' nni niba. 13 Ni bɛn
ki ye iwĭɛn yà là ŋmɔbe nni nnɔ bo nɛ n laa' usɛn ki tɔke' nɛ
tigbɛmɔnmɔnt mikpiɛkm. 14 Nin iwĭɛn nnɔ là cère' n'gbɛnɛnt
ŋa ŋmɔbe liikm ma kɛ nnɔ, na là senge' nni, ka liike' nni fɛnm.
Ama ni là teke' nni tɛn n yé Uwien ya tond bii n yé *Yesu Kristo
nin u'yul nɛ. 15 Ni là ŋmɔbe uyɛnsɔnge wà nnɔ ji te la? Kimɛ n li
fre kí kun nɛ imɔ̀n kí ye ni bi là li fre kí lòkre ni'nunbii mɔnɔn
kí de nni la, ni bi là lòkre' yɛ̀ ki de' nni nɛ. 16 Fɛnfɛnnɔ, n tɔkeh
nɛ tigbɛmɔ̀nt ma nnɔ nɛ cère' n kpɛnde' ni'nɛnnɛnd-ii?

17 Binib biba te bi'nun món bɛ ń li yíe ni'gbɛr ama bi ŋmɔbe
iyɛnmaale yà nnɔ ŋa mɔn. Bi nuunh bɛ ń bore min nin ninbi
nɛ kí taa nɛ kí mɔkn bi'ba. 18 Nĭ mɔn, ni'nun ń li món ní li tuu
ki teh nà mɔn uyo kɛ nɛ, na yé n lá te ni'saan uyo wà baba nɛ
la. 19 N'bumu, nĭ liɛbe' ki wi nni ni'bo tɛn imɛrwiɛn nɛ. Nĭ lĭ li
wi nni nnɔ nɛ kí tĭ baa uyo wà ni li ŋmɔbe Kristo ya tetem. 20 N
bi yíe ń li te ni'saan fɛnfɛnnɔ wuɔ nɛ, kí bɛnde n li len nɛ ma
bo, kimɛ n'yɛnm nɛ ñɛn' ni'ni.

---

* **4:3** Bi lɛbre' iñɔbon yà ki ye: ta laan là teke' Kristo ki jin' uyo wà nnɔ; ĭ kɛle'
Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: «Ti laan là yé mubumu uyo wà nnɔ nɛ.»

Sara nin Agaar ya gbɛr

21 Tɔke nni mɛn, ninbi bà yíe yiko ń li ŋuuke nɛ nnɔ, na ciih u
teh bà nɛ-ɛɛ? 22 Nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «*Abraham
là ŋmɔbe bijiɛb bile nɛ. Upiiyonb là maa' uba, nɛ u'po umɔ̀n
mɔ maa' utɔ. 23 Upiiyonb nnɔ maa' wà nnɔ u maa' wɔ unisaal
yíe ma bo nɛ. Ama u'po umɔ̀n maa' wà nnɔ, Uwien nɛ là pùon'
ki ye u li maa wɔ. 24 Tigbɛr tuu ya tingi ŋmɔbe imɛsɛn ile nɛ;
kimɛ bipiib bile biɛ te tɛn Uwien là cuo' nin binib kujɔtieku
kùa bolm mile nnɔ ya nɛnnɛnku nɛ. Kuba si: Uwien là cuo' kùa
nin u'nib Sinayi ya juɔl bo nnɔ nɛ. Agaar nɛ yé ku ya jɔtieku
ya nɛnnɛnku, nɛ u maa' mubumu mùa kɛ nnɔ yé iyonbe. 25 Bi
ye Agaar la, bi niireh Sinayi ya juɔl là te Arabi ya du ni nnɔ
nɛ. Fɛnfɛnnɔ ya Yerusalɛm te tɛn upiiyonb nnɔ nɛ, kimɛ u'nib
yé iyonbe nɛ. 26 Ama Yerusalɛm wà te paaki nnɔ, wun ŋa te
tɛn piiyonb. Wun nɛ yé ti'du ki te tɛn ti'naa. 27 Kimɛ nĩ kɛle'
*Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Upiiŋɔlɔ, li poknh,
sin wà ŋa bɛn mɛrwiɛn nnɔ,
li yiknh nin uyɛnsɔnge,
kimɛ upii wà bi wiɛ' wɔ ya bumu li yɛbe,
ki cɛn' wà ŋmɔbe cɛ yaamu.»

28 N'yaabɛ, ninbi bɛn wɔn, Uwien là pùon' lipuonl là nnɔ bo nɛ
ni yé u'bumu tɛn *Isaak. 29 Bi là maa' kibuk kà unisaal yíe ma
bo nnɔ là jɛ̀nde' uyo bo bi là maa' kà *Mifuoñaanm ya tuɔm bo
nnɔ. Fɛnfɛnnɔ mɔ nĩ biɛ ki te nnɔ nɛ. 30 Tɔ, nĩ kɛle' *Uwien ya
gbɔnku ki ye ba? Nĩ kɛle' ki ye: «Ŋɔre upiiyonb nnɔ nin u'bijɛ,
kimɛ upiiyonb nnɔ ya buk ŋa ŋmɔbe sɛn kɛn nin upiimɔ̀n ya
buk ń taan kí ji bi'baa ya faal» 31 Nɛn bo, n'yaabɛ, ta yé piiyonb
ya bumu ama ti yé upiimɔ̀n yaamu nɛ.

5

La liɛbe mɛn kɩ kɔ yonbt ni

1 *Kristo teke' tɛ ki wiɛ', ŋɔ ti la ji ń li te yonbt ni nɛ. Nɛn bo,
gore mɛn ki la cère niba ń liɛbe kí cuo nɛ yonbt.

2 Cenge mɛn, min Pɔl nɛ tɔkeh nɛ ki teh: «Ni tuo' bi jiɛ' ni'pun
la, Kristo ŋa ji yé niba ni'bo.» 3 N liɛbe' ki tɔkeh unil wà kɛ
tuo' bi jiɛ' u'punl nɛ ki teh nĩ yé liwɔbl nɛ ki de' udaan, wɔ ń
li boh yiko nnɔ kɛ kí tĩ gben. 4 Ninbi bà nuunh Uwien ń bù nɛ
bigbɛmɔ̀ndɛnb yiko bo nnɔ, ni bore' ni'ba Kristo saan ŋɔ, nɛ
ki mun' ni'ba Uwien ya paabu. 5 Tinbi bɛn wɔn, ti'dɛndɛnl si:
Uwien li bù tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb ti'tekjim bo nɛ. *Mifuoñaanm nɛ
cère' ti gu lidɛndɛnl nnɔ ń tien. 6 Kimɛ a yé *Yesu Kristo yɔ la,
a jiɛ' a'punl bii ŋa jiɛ' la, na ciɛke. Nà ciɛke si: á teke Kristo kí ji
ŋɔ a'tekjim ń cère á li yíe binitɔb nɛ.

7 Ni là cin' mənmənm nɛ, ŋmɛ nɛ pien' nɛ, ni la ji ń li
boh gbɛmɔ̀nt-i? 8 Mi ya pïenm ŋa ñɛn' Uwien wà yih nɛ
saan. 9 Kpɔnɔ ya ñɔke waamu mənən cèreh kpɔnɔ kɛ nuuleh
nɛ. 10 Min wɔn, Yonbdaan cère' n ŋməbe midum ni'bo ki ye
ni'yɛnmaale ŋa bore' nin n'yi. Ama wà taah fɛnfɛnm ki bàareh
ni'ni nnɔ yíe la, wɔ ń li yé udaan wà kɛ, u li lɛ utudɛre nɛ.
11 N'yaabɛ, n bi biɛ ki tɔkeh binib ki teh bɛ ń li jɛh ipun la, ba
ji bi jɛ̀ndeh nni. Kristo ya dɔpɔnpɔn ya gbɛr ŋa ji bi li cère uba
ya yɛnm ń saa. 12 Cère mɛn binib bà taah fɛnfɛnm ki bàareh
ni'ni nnɔ ń li jɛh bi'pun haali kí tï fàare bi'ba mənən!

Li toreh mɛn tɔb, kí cère Mifuoñaanm ń li pekreh nɛ

13 N'yaabɛ, ninbi wɔn, Uwien nɛ yin' nɛ ki dɛ' nɛ ki wiɛ'. Ni
la dule nɛn bo kí li teh ni'yɛnm yíe nà. Ama ní li yíe tɔb, kí li
toreh tɔb. 14 Kimɛ yiko kɛ taan' ki te yiko uba ni nɛ, wɔn si: «Li
yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba ma bo.» 15 Liike mɛn ni'yul bo! Ni te tɛn
muwɛnbiimu, ki coh tɔb la, ni joh migbenm nɛ.
16 N tɔkeh nɛ nɛ, cère mɛn Mifuoñaanm ń li pekreh nɛ. Nnɔ
nɛ na ji li teh ni'yɛnm yíe nà. 17 Kimɛ unisaal yíe nà bore' nin
*Mifuoñaanm yíe nà, nɛ *Mifuoñaanm yíe nà mɔ bore' nin
unisaal yíe nà. Unisaal yíe nà ŋa cendeh nin *Mifuoñaanm yíe
nà. Nɛn bo nɛ na ń fre kí li teh ni'yɛnm yíe nà. 18 *Mifuoñaanm
pekreh nɛ la, yiko ŋa ji ŋməbe tuɔm ni'bo.
19 Tɔ, unisaal ya yíem cèreh u sɔnh itùonbiɛrɛ yà nnɔ, ti
bɛn yɛ̀. Yɛn si: tijɔknt ya tùon nin linaŋmaal nin lisɔnsɔndl,
20 nin ibule bo ya paanm nin liñɔkjil nin kinɛnk nin likɔ̀nkɔ̀nl
nin iponponbe nin ubenpiebe nin kunaniɛrku nin ifinfinde
nin umaapàare 21 nin ununfɔke nin tidɛyibr nin unifɛnjin nin
itùontɔ yà bre tɛn yiɛ. N là tɔke' nɛ itùonbiɛrɛ nnɔ bó ŋɔ, ki
liɛbe' ki tɔkeh nɛ, binib bà kɛ teh tuu ya bont ŋa ń kɔ Uwien ya
bɛl ni.
22 Ama *Mifuoñaanm cère' binib yíe tɔb, ki ŋməbe
uyɛnsɔnge nin uyɛnduɔn nin kuminku, ki ŋməbe tinimɔ̀nt, ki
muɔh binib micɛcɛkm, ki ŋməbe midum, 23 ki ŋmɛ nin tɔb, ki
coh bi'ba. Yiko ŋa te kí biin binib bà teh tuu ya bont. 24 Binib
bà yé Kristo yaab nnɔ, wiɛ' bi'nisaaltetem tɛn bi kpɛ' mɛ̀ Kristo
ya dɔpɔnpɔn bo nɛ.
25 *Mifuoñaanm nɛ cère' ti fuobe ma nnɔ, cère mɛn mɛ̀ ń li
pekreh tɛ. 26 Cère mɛn ti la li ŋməbe nacenkpekuont, ki la li
dɛlkeh tɔb, ki la li ŋməbe ponponbe tɔb bo.

6

Li toreh mɛn tɔb

1 N'yaabɛ, nï yé bi pïln' unil u teh nà bre la, ninbi bà
*Mifuoñaanm pekreh nɛ nnɔ, ní tien suoo, kí tore wɔ wɔ ń
liɛbe kí kpïen usɛn wà mən. Ni'ni wà kɛ ń liike u'yul bo ki mɔ la

kɔ biikm ni. 2 Li toreh mɛn tɔb ijɛnd ni. Nnɔ nɛ ni li boh Kristo
ya yiko. 3 Unil maaleh ki teh u yé niba nɛ, ka yé la, u lɛreh u'ba
nɛ. 4 Wà kɛ ń fiin kí liike u'tuonl. U laa' lǐ mɔn la, wɔ ń li pèkeh
u'ba u'tuonl nnɔ bo ki la taa' lè ki kpàandeh bi'tɔb yè. 5 Kimɛ
wà kɛ teh nà la, nǐ likeh wɔn nɛ.
6 Bi wɔknh wà Uwien ya gbɛr ń li ñɛndeh u ŋmɔbe tibont tà
kɛ nnɔ ya niba bó ki dienh wà wɔknh wɔ.
7 La lɛreh mɛn ni'ba, ba lɛh Wien. Kimɛ unil bule' nà la, u
li ce nɛn nɛ. 8 Unil teh u'yɛnm yíe nà la, u li lɛ u'yɛnm yíe nà
ya suul nɛ. Ni'tingi si: mikuum. Ama unil teh *Mifuoñaanm
yíe nà la, u li lɛ *Mifuoñaanm ya suul nɛ. Ni'tingi si: limiɛl là
ŋa ŋmɔbe gbenm. 9 Cère mɛn tí li teh mimɔnm ki la ye ti jii'.
Kimɛ ti tuu ki teh mimɔnm la, uyo we ní tí lɛ lisuul. 10 Nɛn bo,
ti ŋmɔbe libònl ma nɔ, cère mɛn tí li sɔnh ki nuunh binib kɛ ya
mɔnm, ni'kɛ tu nin ti'yaab bà mɔ teke' Kristo ki jin' nnɔ.

Tigbɛfɔrkaar

11 Liike mɛn, min nin n'yul nɛ kɛle' nǐ gbenge ki de' nɛ.
12 Binib bà wɔbndeh nɛ ní li jɛh ipun nnɔ nuunh bɛ ń li teh
tibont binib ń li lɛnh bi'yɛnm ń li sɔnge bi'bo, ŋɔ bi la jènde
bɛ Kristo ya dɔpɔnpɔn ya gbɛr bo baba nɛ. 13 Kimɛ bɛn bà jɛh
ipun nnɔ bugbɛn ŋa boh yiko. Bi yíe ni li jɛh ipun ŋɔ bɛ ń li
jɛbnh bi'ba ki teh bɛn nɛ wɔbn' nɛ ni jiɛ' ipun nɛ. 14 Min wɔn,
ma lǐ li jɛbn n'ba niba bo ki kɛnde' ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya
dɔpɔnpɔn bo. Udɔpɔnpɔn nnɔ bo nɛ uŋɛndun wuu ya bont te
tɛn tikpir n'bo, nɛ n'yɛnm ŋa ji pɛ tu'bo. 15 Kimɛ unil jiɛ' lipunl
bii wa jiɛ' la, na ciɛke. Nà ciɛke si: Uwien ń tien tɛ binifènb nɛ.
16 Uwien ń de binib bà kɛ kpe u ya sɛn uyɛnduɔn, kí muɔ bɛ
micɛcɛkm. Wɔ ń tien nnɔ u'nib kɛ*.
17 Tɔ, kí ñɛ dinnɔ kí li joh uba la ji ŋmɔbe nni yɛnŋaabe, kimɛ
n jènde' *Yesu bo ma nnɔ ya gbǐɛn juore' ki te n'bo nɛ.
18 N'yaabɛ, ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ. Ami.

* **6:16** Migbiirm miɛ ni bi lɛbre' liñɔbonl là ki ye u'nib kɛ nnɔ nǐ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: Uwien ya nib Israyɛl yaab nɛ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de' Efɛs yaab nnɔ

Nà wɔngeh Kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu ki de' Kristo ya táan yà te Efɛs ya du ni nin i'tɔ yà te Asi ya tinfɛnm ni nnɔ nɛ. U là te lipɛkl ni nɛ ki kɛle' kugbɔnku nnɔ (3:1; 4:1). Pɔl taan' u wɔkn' itáan nnɔ miwɔknm mà kɛ nnɔ mijenjenm bo nɛ ki kɛle' kugbɔnku kuu ni. U kɛle' kù ki de' Kristo yaab bà ŋa yé Sufmbɛ nnɔ nɛ. Kugbɔnku kuu ya mɛsɛnkpiɛke si: Efɛs yaab ń bɛnde Uwien bonde' wɔ ń sɔn itùon yà nɛ. Nǐ yé tibont tà là buɔ, Yesu cère' binib bɛnde' tù nɛ. Uwien bonde' haali uyoyo ŋɔ wɔ ń taan nà kɛ te kitink bo nin kutaaku bo nɛ kí taa kí ŋukn Yesu Kristo.

Kí cin liyul 1 kí tǐ baa 3, Pɔl tɔke' bɛ ki ye: Yesu Kristo nɛ baa' ki kpo' udɔpɔnpɔn bo ki cère' bɛn nin Uwien taan' buñɔbu, ki gben' kinɛnk kà là te bà yé Sufmbɛ nin bà ŋa yé Sufmbɛ nnɔ ya sɛsiɛke. Nɛn bo, borm ŋa ji te bi'siik ni.

Kí cin iyul 4 kí tǐ baa 6, Pɔl tɔkeh Kristo yaab ki teh bɛ ń li ŋmɔbe mitekjim nin uyɛnduɔn wà Uwien de' bɛ wù nnɔ, kí li fuobe mifuobfɛ̀nm. Wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ tɔkeh piiciɛb ki teh bɛ ń bɛ ń li yíe bi'puob tɛn Kristo yíe u'táan yaab ma bo, ki kpo' bi'biɛre bo nnɔ nɛ.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ Uwien ya yíem bo. N kiɛh kugbɔnku kuu ń de bà yé Uwien yaab kí ñɛ *Yesu Kristo bo, ki du u'bo ki te [Efɛs ya du ni] nnɔ nɛ. 2 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Uwien tien' tɛ mimɔnm mà Yesu Kristo bo

3 Tí pɛ̀ke mɛn Uwien ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa. Ti yé wɔn Kristo yaab ma nnɔ nɛ Uwien tien' tɛ u'mɔnm kɛ ya bol. Mimɔnm nnɔ yé paaki bó yaam nɛ, ki yé *Mifuoñaanm yaam. 4 Tɔ, u là cère' ti yé Kristo yaab nɛ ki gènde' tɛ ki laa' wa laan ñɛn' uŋɛndun ŋɔ tí li yé u'yaab, ki la li ŋmɔbe biil u'nun bó. U yíe tɛ nɛ, 5 ki juɔ' ki gènde' tɛ ki tien' tɛ u'bumu *Yesu Kristo bo. U yíe nɛ ki cɛ̀kre' u'yɛnm ki tien' nnɔ, 6 ŋɔ tí li pɛ̀keh wɔ u ŋmɔbe ukpiɛke wà nnɔ bo nin u tien' tɛ tinimɔ̀nt tà kí ñɛ u'Bijɛ wà u yíe wɔ nnɔ bo.

7 Wɔn u'Bijɛ ya sɛ̀m bo nɛ u dɛ' tɛ ki wiɛ', ki fère' tɛ ti'biɛre, ki wuɔn' tɛ u ŋmɔbe tinimɔ̀nt tù yɛbe ki tǐ kpɛ ma bo. 8 U tien' tɛ tinimɔ̀nt nnɔ ki gbien', ki de' tɛ miyɛnfuom nin mibɛnm isɛn kɛ ni. 9 U cère' ti bɛnde' tibonbɔlkaar tà u'yíem bo, u là cɛ̀kre

u'yɛnm wɔ ń tien tù Kristo bo nnɔ. 10 Nĩ lá kpaan' uyo la, u li tien tibonbɔlkaar tà nnɔ si: u li taan nà kɛ te kutaaku bo nin nà kɛ te kitink bo nnɔ Kristo ń li yé ni'kɛ ya bɛr.

11 Uwien cère' ti yé wɔn Kristo yaab ma nnɔ nɛ ki là juɔ' ki gènde' tɛ tí li yé u'yaab. Uwien teh tibont kɛ u jɛke' ma bo nin u yíe ma bo, 12 ŋɔ tinbi bà kpiɛ' ki ŋmɔbe lidɛndɛnl Kristo bo nnɔ tí li pèkeh wɔn Uwien, u ŋmɔbe ukpiɛke wà nnɔ bo nɛ.

13 Wɔn Kristo bo nɛ ni'mɔ là cii' Uwien ya gbɛr. Tù yé tigbɛmɔ̀nt nɛ, ki yé tigbɛmɔnmɔnt tà cère' ni ŋmɛre'. Ni teke' wɔ ki jin', nɛ Uwien diɛke' nɛ. *Mifuoñaanm mà u là pùon' ki ye u li de nɛ mè nnɔ nɛ yé kudĭɛku nnɔ. 14 *Mifuoñaanm nnɔ bo, ti bɛn kɛin ki ye ti li lɛ Uwien bonde' lifaal là ki ble' u dɛ' bà ki wiɛ' bi yé yaab nnɔ. Nɛn bo, cère mɛn tí li pèkeh wɔ u ŋmɔbe ukpiɛke wà nnɔ bo.

Pɔl kàareh ki dienh Efɛs yaab

15 Nɛn bo nɛ n cii' ni tùɔre' ki teke' Yonbdaan *Yesu ki jin', ki tùɔre' ki yíe Uwien ya nib kɛ ma nnɔ, 16 nɛ n tuu ki faareh Uwien ni'bo, ki tiɛn ni'bó n'kaare ni, 17 ki miɛh ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Wien wà yé ti'Baa ki ŋmɔbe ukpiɛke nnɔ wɔ ń cère *Mifuoñaanm ń de nɛ miyɛnfuom kí wuɔn nɛ wɔ, ní tùɔre kí bɛnde wɔ. 18 N miɛh wɔ wɔ ń wende ni'nun bó, ní bɛnde lidɛndɛnl là bo u yih nɛ nnɔ; kí bɛnde u'faal là mɔn ki ŋmɔbe lisel, u li taa lè kí de binib bà yé u'yaab nnɔ; 19 kí bɛnde kí ye u'tuɔm yɛbe ka tĩ ŋmɔbe mĭ kpɛ nin bà. U taah mè ki toreh tinbi bà teke' wɔ ki jin' nnɔ. U wuɔn' mituɔm bugbɛn yɛbe ki kpɛ ma bo, 20 uyo wà u taa' mè ki mɛkre' Kristo bitɛnkpiib ni, ki taa' wɔ ki kàan' u'nɔjie bó paaki bó nnɔ nɛ. 21 Kristo te nɛn saan nɛ ki ŋmɔbe mituɔm ki cɛn' nà kɛ te kutaaku bo ki ŋmɔbe mituɔm kɛ ya bol nin nà kɛ ŋmɔbe ticiɛnt kɛ ya bol. U'yel cɛn' iyel yà kɛ te. Na yé fɛnfɛnnɔ ya yel baba, lĩ cɛn' uyo wà we ní nnɔ mɔ yɛ nɛ. 22 Uwien cère' Kristo nɛ tɛ' tibont kɛ bo litaal, ki tien' wɔ tibont kɛ ya ciɛn. Wɔn nɛ yé u'taanl ya yul, 23 nɛ u'taanl yé u'gbɛnɛnt. U te li'ni ki tĩ gben', nɛ Uwien mɔ te u'ni ki tĩ gben'.

2

Mifuobfènm nin Kristo

1 Uyo uba ni là teh ibiɛre nɛ ki biih Uwien, ki te tɛn bitɛnkpiib u'nun bó; 2 ki teh tɛn uŋɛndun yaab, ki boh wà yé isɛnpol ya ciɛn ki te kutaaku nin kitink ya sɛsiɛke nnɔ. Fɛnfɛnnɔ u ya ciɛn nɛ ŋuuke uŋɛndun ya nib bà ŋa tuo' Uwien ya ñɔbu bó nnɔ; ki cèreh bi teh u yíe nà. 3 Uyo uba ti'kɛ mɔ là te tɛn bi ya nib nɛ, ki pɛ minisaaltetem bo, ki teh ti'yɛnm yíe nà. Ti'nisaaltetem nnɔ bo, ti là kpɛ Uwien ń dɛre ti'tub tɛn binitɔb nɛ.

4 Ama Uwien nín muɔh binib micɛcɛkm nĩ tĩ kɛnde', ki yíe tɛ ki gbien'. Nɛn bo, 5 tinbi bà là te tɛn bitɛnkpiib Uwien ya nun

bó, ka boh wɔ nnɔ, u cère' ti liɛbe' ki fuobe nin Kristo. U'juokm bo nɛ ni ŋmɛre'. 6 Ti yé *Yesu Kristo yaab ma nnɔ nɛ Uwien taan' ki mɛkre' tinbi nin wɔn, ki cère' ti kɛ̀le' wɔn Kristo saan paaki bó. 7 Uwien tien' tɛ nnɔ u'juokm bo nɛ kí ñɛ *Yesu Kristo bo, ŋɔ kí ñɛ dinnɔ kí li joh wɔ ń wuɔn kí ye u'nimɔ̀nt yɛbe ka tì ŋmɔbe tù kpɛ nin bà nɛ. 8 Ni teke' *Yesu ki jin' ma nnɔ, nɛ cère' ni ŋmɛre' Uwien ya juokm bo. Na yé ni'tuɔm bo nɛ ni ŋmɛre', Uwien ya paabu bo nɛ ni ŋmɛre'. 9 Na yé ni'tùon bo nɛ ni ŋmɛre'. Nɛn bo, uba la li jɛbnh u'ba. 10 Kimɛ Uwien nɛ cère' ti ji yé ti yé bidɛnb bà nɔ. Ti yé *Yesu Kristo yaab ma nnɔ nɛ Uwien tien' tɛ binifɛ̀nb ŋɔ tí li sɔnh itùonmɔnmɔn yà u là juɔ' ki bonde' yɛ̀ ki ble' tɛ nnɔ.

Yesu Kristo bo nɛ ti'kɛ taan' ki tien' unibaab

11 Nɛn bo, tiɛre mɛn kí ye bi maa' nɛ ma na yé Sufmbɛ. U yo uba *Sufmbɛ là yih nɛ bà ŋa jiɛ' pun nɛ, ki yih bi'ba bà jiɛ' ipun. Unisaal nɛ jiɛ' bi'pun nɛ upunjiɛ ya dɪ̈ɛku te bi'bo. 12 Tiɛre mɛn kí ye uyo nnɔ, na là bɛn Kristo, ka là ŋmɔbe sɛn ní li yé Israyɛl yaab, ka là te kujɔtieku kùa Uwien cuo' kù nin u'nib mibolm mà yɛbe, ki pùon' lipuonl ki de' bɛ nnɔ ni. Na là ŋmɔbe dɛndɛnl, ka bɛn Wien ni'fuobm ni kitink kiɛ bo. 13 Ama ninbi bà là jɛnde' Uwien nnɔ, fɛnfɛnnɔ ni yé *Yesu Kristo yaab ma nnɔ, Uwien cère' ni nɛkn' wɔ kí ñɛ wɔn Kristo ya sɛ̀m bo nɛ.

14 Kimɛ wɔn Kristo nɛ cère' ti ŋmɔbe uñɔkpaan. U taan' *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ ki tien' linibol liba. U kpo' udɔpɔnpɔn bo, ki gben' kinɛnk kà là te tɛn liguonl ki bore' bɛ nnɔ. 15 U cère' *Sufmbɛ ya yiko nin u'wɔb nin u'tentienm ŋa ji ŋmɔbe tuɔm. U taan' *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ ki tien' linibofɛ̀nl bi tɛ nin wɔ. U tien' nnɔ nɛ ki cère' bi ŋmɔbe uñɔkpaan. 16 U kpo' udɔpɔnpɔn bo nɛ ki taan' bà yé Sufmbɛ nin bà ŋa yé Sufmbɛ ki tien' unibaab ki cère' bɛn nin Uwien taan' buñɔbu. U tien' nnɔ nɛ ki gben' kinɛnk kà là bore' bɛ nnɔ. 17 Kristo baa' ki lá tɔke' ninbi bà là jɛnde' Uwien nin bà là nɛke wɔ nnɔ uyɛnduɔn ya gbɛr nɛ. 18 Kristo bo nɛ Mifuoñaanbaabm cère' ti'kɛ laa' usɛn tí nɛkn Baa Uwien.

19 Nɛn bo, ninbi bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ, na ji yé cɛnb bii binib bà ñɛn' niba bó ní, ama ni ji yé Uwien ya nib ya biba nɛ, ki yé u'den yaab mɔ. 20 Ni te tɛn kuduku kùa bi mɛh kù ya bont nɛ. *Yesu ya tondb nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb nɛ yé kuduku nnɔ ya tɛnpuul, nɛ *Yesu Kristo bugbɛn yé litɛnl là co litɛnpuul nnɔ. 21 Wɔn bo nɛ kuduku nnɔ ya bont kɛ tɔ tu'tɔr bo ki kpienh, ki tì tien' kuduku kùa yé Yonbdaan yaaku. 22 Ni yé wɔn Kristo yaab ma nnɔ, ni'mɔ yé kuduku nnɔ ya bont ya tuba nɛ, ki taan' ki tien' libùol là Uwien te kí ñɛ *Mifuoñaanm bo.

3

Pəl təke' bà ŋa yé Sufmbɛ tigbɛmənmənt

1 *Yesu Kristo ya tuonl bo nɛ min Pəl te lipɛkl ni ninbi bà ŋa yé *Sufmbɛ nnə bo. 2 Ni cii' Uwien ya nimɔ̀nt bo, u de' nni lituonl là ń sɔn kí de nɛ nnə bó. 3 U là cĩbre' n'nun bó ki cère' n bɛnde' u'gbɛbəlkaar nɛ ki kɛle' tù mikpiɛkm kugbənku kuu ni waamu. 4 Ni kaan' tù la, ni li fre kí bɛnde kí ye n ŋməbe mibɛnm tigbɛbəlkaar nnə bo. Tù wəngeh Uwien lá li tien nà kí ñɛ Kristo bo nɛ. 5 Uwien ŋa là cère' uyo bo yaab bɛnde' tigbɛbəlkaar nnə, ama fɛnfɛnnə wuə Mifuoñaanm cère' u'yaab *Yesu ya tondb nin u'ñəbonsəknb bɛnde' tù. 6 Tigbɛbəlkaar nnə si: kí ñɛ u'gbɛmənmənt bo, bà ŋa yé *Sufmbɛ li taan nin *Sufmbɛ kí ji Uwien ya faal, kí taan kí tien unibaab, kí taan kí li te Uwien là pùon' lipuonl là nnə ni, kimɛ bi'kɛ yé *Yesu Kristo yaab nɛ.

7 Uwien ya nimɔ̀nt nin u'paabu bo nɛ u cère' n yé u'tonsənl, ki təkeh binib u'gbɛmənmənt nnə. 8 Min wà yé Uwien ya nib ya gbaarkɛ nnə, Uwien tien' nni tinimɔ̀nt ki ye ń təke bà ŋa yé *Sufmbɛ nnə kí ye Kristo yé lifaal là mən ki tĩ kɛnde' nɛ; 9 kí wuən binib kɛ bɛ ń tùəre kí bɛnde Uwien teh ma bo nibonn nà u là bobn' nɛ̀ lididikl bo nnə. Wən Uwien wà ñɛn' tibont kɛ nnə nɛ là bəle' nɛ̀ u'ba saan haali uyo bo. 10 U tien' nnə ŋə kí ñɛ u'taanl bo, nà ŋməbe mituəm kɛ ya bol nin nà ŋməbe ticiɛnt kɛ ya bol ki te paaki bó nnə ń bɛnde Uwien ŋməbe miyɛnfuom isɛn kɛ ni ma bo nɛ. 11 Nnə nɛ Uwien là bobn' wə ń tien nà haali uyo bo nnə, u ji tien' nɛn nɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo. 12 Ti teke' Kristo ki jin' ma ki yé u'yaab nnə bo nɛ ti ŋməbe usɛn tí nɛkn Uwien nin midum. 13 Nɛn bo nɛ n gbáanh nɛ, ni la cère ni'gbɛnɛnt ń yɔ̀re n jinh ijɛnd yà ni'bo nnə bo. Ama cère mɛn n'jɛnd nnə ń li yé ni'bo ukpiɛke.

Kristo yie tɛ

14 Nɛn bo nɛ n gbaandeh Baa Uwien ya nun bó. 15 Wən nɛ yé kutaaku bo yaab nin kitink bo yaab kɛ ya Baa. 16 N miɛh wə u'kpiɛke yɛbe ki tĩ kɛnde' ma nnə bo wə ń cère *u'Fuoñaanm ń de nɛ mituəm, ní li yé binib bà ya fɛ̀l co nɛ. 17 N liɛbe' ki miɛh wə, wə ń cère Kristo ń li te ni'fɛ̀l ni kí tĩ gben nɛ. Ni teke' wə ki jin' ma nnə bo, n miɛh wə wə ń cère ní li faa miyíem ni, kí li se mənmənm, 18 ŋə ninbi nin u'nitəb kɛ ń fre kí bɛnde Kristo ya yíem yɛbe ka ŋməbe biɛn isɛn kɛ ni ma bo; 19 kí bɛnde kí ye u'yíem yɛbe ki tĩ gɛ̀bre' unisaal ya bɛnm; kí li ŋməbe Uwien ya tetem kɛ ki tĩ gben'. 20 Uwien nɛ li fre kí tien tɛ nɛ̀ ń li yɛbe kí cɛn ti maaleh nà nin ti miɛh wə nà, kí ñɛ u'tuəm mà te ti'ni ki sənh itùon nnə bo. 21 Wən si ukpiɛke u'taanl yaab ni *Yesu Kristo bo yo kɛ yo haali nin uyo wà ŋməbe gbenm. Ami.

4

Uwien cère' Kristo yaab kɛ taan' ki tien unibaab

1 Tɔ, min Pɔl wà te lipɛkl ni Yonbdaan bo nnɔ sureh nɛ;
ní cère ni'tetem ń li selndeh Uwien wà yin' nɛ nnɔ; 2 kí li
jiindeh ni'ba tingi isɛn kɛ ni, kí li ŋmɛ nin unil kɛ, kí li ŋməbe
liyɛnguol, kí li yíe təb, kí li ŋməbe sukle təb bo. 3 *Mifuoñaanm
taan' nɛ ki tien' unibaab ma nnɔ, ñikn mɛn kí li tɛ kí ñɛ
uñɔkpaan bo. 4 Uwien cère' ti'kɛ taan' ki tien' tigbɛnɛnt tuba
nɛ. *Mifuoñaanm mɔ te miba nɛ. Nɛ Uwien yin' tɛ lidɛndɛnl
là bo nnɔ mɔ te liba nɛ. 5 Yonbdaan te uba nɛ. Mitekjim mɔ te
miba nɛ. Uwien ya ñunsii mɔ te uba nɛ. 6 Uwien te uba nɛ, ki
yé unil kɛ ya Baa. Wɔn nɛ cɛn' nà kɛ te, ki te unil kɛ ya fɛ̀l ni, ki
taah unil kɛ u sɔnh u'tùon.

7 Ama ti'ni wà kɛ laa' bupaabu Kristo de' wɔ ki kpaan' ma bo
nɛ. 8 Nɛn bo nɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«U doh paaki uyo wà nnɔ,
u tuke u cuo' bà tiyonbt nnɔ nɛ,
ki de' binib bupaabu.»

9 Tɔ, u don' paaki ya tingi si ba? Ni yé nɛ̀ ń wuɔn kí ye u kpiɛ'
ki jiire' dɛntingi nɛ. 10 Wà jiire' dɛntingi nnɔ, wɔn nɛ don' paaki
mɔ ki gɛ̀bre' kutaaku ŋɔ wɔ ń li te ni'kɛ saan. 11 Wɔn nɛ de' unil
kɛ bupaabu. U cère' biba yé bitondb, bitəb yé u'ñəbonsəknb,
bitəb mə kpaandeh tigbɛmənmənt, bitəb yé bà likeh u'táan
yaab*, bitəb mə yé Uwien ya gbɛr ya wənwəknb. 12 U de'
bupaabu nnɔ ŋɔ wɔ ń bonde Uwien ya nib bɛ ń li sɔnh u'tuonl,
kí cère u'taanl là yé u'gbɛnɛnt nnɔ ń kpére mitekjim ya sɛn ni
nɛ. 13 Nnɔ nɛ ti'kɛ li ŋməŋməbe kí tĭ tien unibaab mitekjim ya
sɛn ni, kí bɛnde wɔn Uwien ya Bijɛ mənmənm, kí li yé binib bà
kpére' mitekjim ya sɛn ni, kí li te tɛn Kristo kí tĭ gben. 14 Nnɔ
nɛ ta ji li te tɛn bumu. Ta ji li te tɛn buñɛrbu bùa iñungbegbel
tureh bù ki joh ikɛle kɛ. Binib ya wɔknm mà tulndeh binib ŋa
ji ŋməbe tɛ ki pekreh tɛn kutafaaku nɛ tuke tɛ. Nib ŋa ji li lɛre
kí tuln tɛ nin bi'tonnɛnku. 15 Ama tí li yíe təb, kí li təkeh təb
tigbɛmɔ̀nt. Nnɔ nɛ ti li kpére isɛn kɛ ni, kí li te tɛn Kristo. Wɔn
nɛ yé u'taanl ya yul. 16 Wɔn nɛ taan' u'nib kɛ ki cère' bi tien'
unibaab tɛn tigbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl tutuuke i'tɔ bo ki tùɔre' ki
co ma bo. Tigbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl kɛ sɔnh i'tùon mənmənm la,
tigbɛnɛnt nnɔ kɛ kpienh nɛ. Kristo ya taanl yaab mɔ yaam te
nnɔ nɛ. Bi yíe təb la, litaanl nnɔ kpienh mənmənm nɛ mitekjim
ya sɛn ni.

Mitetekpaam nin mitetefɛnm ya gbɛr

* **4:11** Bi lɛbre' iñəbon yà ki ye bitəb yé bà likeh u'tàan yaab nnɔ; ĭ kɛle' Grɛkmbɛ
ya lenm ni ki ye biwɛnkpaab nɛ.

17 Nɛn bo nɛ n ñiikeh ki tɔkeh nɛ tigbɛr tuu nɔ Yonbdaan
ya yel bo ki teh: Ni la ji ń li fuobe tɛn binib bà ŋa pɛ Wien
bo. Bi'yɛnmaale kɛ pɛ bonfɛnm bo nɛ. 18 Bi'nun ŋa wien.
Bi'yufaa nɛ cère' ba bɛn niba. Nɛn bo nɛ ba ń lɛ Uwien de' u'nib
mifuobfɛ̀nm mà nnɔ. 19 Ba ji bɛn nà mɔn, ka bɛn nà bre, nɛ ki
taa' bi'ba ki de' lisɔnsɔndl, ki ŋaake ki teh tijɔknt ya bonn kɛ ya
bol.
20 Ninbi wɔn, na yé ni bɛnge' nɛn nɛ Kristo bo. 21 Ni là cii'
Kristo ya gbɛr nɛ, nɛ bi là wɔkn' nɛ tun nɛ kí ñɛ wɔn *Yesu
Kristo ŋmɔbe tigbɛmɔ̀nt tà nnɔ bo, bii ba? 22 Nɛn bo, dàan
mɛn ni'tetekpaam, mĭ yé minisaaltetem mà là saah nɛ ki cèreh
ni'nun fɔke tibont tà lɛreh binib nnɔ bo nɛ. 23 Cère mɛn Uwien
ń lèbre ni'tetem nin ni'yɛnm, 24 ŋɔ ní li ŋmɔbe mitetefɛ̀nm mà
Uwien tien' mè u yíe ma bo nnɔ. Tigbɛmɔ̀nt nɛ cère' mitetem
nnɔ mɔn, ki cuube.
25 Nɛn bo, dàan mɛn kutonnɛnku. Wà kɛ ń li tɔkeh u'tɔ
tigbɛmɔ̀nt, kimɛ ti taan' ki tien' tigbɛnɛnt tuba nɛ. 26 Ni'benku
ni ben' la, ní cuo ni'ba ki la tien biɛre, ki la cère ni'benpiebe
nnɔ ń lu uwien. 27 La de mɛn sɛnpol sɛn uba nin utɔ. 28 Wà suh
la, wɔ ń dàan bunasubu, kí li yé unimɔ̀n, kí li sɔnh itùon nin
inunmón, kí lɛ u yíe nà u'nɔjɛ bo, ŋɔ kí pu bijiinb mɔ. 29 Ni la
cère iñɔbonbil ń li ñɛh ni'ñuɔn ni. Ama ni ye ní li len la, ní cère
nɛ̀ ń li yé iñɔbon yà mɔn, kí fre kí tore binib nĭ wiɛbe bɛ ma bo
bɛ ń kpére mitekjim ya sɛn ni, kí cère bà cenge ni'bó nnɔ ń lɛ
mimɔnm. 30 La cère mɛn *Uwien ya Fuoñaanm ya yɛnm ń saa,
kimɛ Uwien taa' mɛn nɛ ki diɛke' nɛ, ki gu lidaali là u li dɛ nɛ
kí wiɛ. 31 Ni la cère ni'benku ni ń li to tɔb bo, ki la ŋuuh tɔb bo,
ki la li ŋmɔbe benpiebe, ki la kɔnh nin tɔb jɛr, ki la sukreh tɔb,
ki la cère biɛrm miba nin mitɔm ń ji ń li te ni'ni. 32 Li yé mɛn
binimɔ̀nb, kí li muɔh tɔb micɛcɛkm, kí li fèreh tɔb tɛn Uwien
fère' nɛ Kristo bo ma bo.

5

1 Ni yé Uwien ya bumu u yíe nɛ ma nnɔ, li te mɛn tɛn wɔn.
2 Li ŋmɔbe mɛn miyíem ni'fuobm ni, tɛn Kristo yíe tɛ ma ki taa'
u'ba ki tien' bupaabu nin kitɔtuɔrwɛnk nnɔ. Lituɔrl nnɔ te tɛn
lɛfina nɛ ki nu ki ŋmɛ, ki sɔnge Uwien ya yɛnm.
3 Ni yé Uwien ya nib ma nnɔ, na ji kpɛ bɛ ń li tàakeh
lisɔnsɔndl nin tijɔknt ya tùon kɛ ya bol nin ununfɔke ya yel
ni'ni mɔnɔn. 4 Na ji kpɛ ni li lienh ñɔbonbil nin jɔ̀rlenm, ki
la lienh tibont tà ŋmɔbe tijɔknt bo. Nà kpɛ ní li teh nɛ̀ si: ní
li faareh Uwien nɛ. 5 Tùɔre mɛn kí bɛnde kí ye wà kɛ teh
lisɔnsɔndl nin wà kɛ sɔnh tijɔknt ya tùon nin wà kɛ ŋmɔbe
ununfɔke lifaaciɛnl ŋa ŋmɔbe gbiin Kristo nin Uwien ya bɛl ni.
Wà kɛ ŋmɔbe ununfɔke lifaaciɛnl bo la, lifaaciɛnl yé u'bo ibule
nɛ.

6 La cère mɛn uba ń taa gbɛfɛnm uba kí lɛre nɛ. Uwien ya
benku ni beh bi ya nib bo nɛ, kimɛ ba ciih u'ñɔbu bó. 7 Ni la
cère ninbi nin ni ya nibol ń li tɛ gbɛr.
8 Uyo uba ni'mɔ là te licinñunl ni nɛ. Fɛnfɛnnɔ, ni yé
Yonbdaan yaab ma nnɔ, ni ji te kuwenwenku ni nɛ. Nɛn bo,
li fuobe mɛn tɛn kuwenwenku ni yaab. 9 Kimɛ kuwenwenku
cèreh ti teh tinimònt kɛ ya bol nɛ, ki teh nà cuube, ki pɛ
tigbɛmònt ya sɛn bo. 10 Sekn mɛn kí bɛnde nà sɔnge Yonbdaan
ya yɛnm. 11 La taa mɛn ni'ba kí kuɔn binib bà te licinñunl ni ya
tùonfɛnfɛnm ni. Ama li ñɛndeh mɛn bi'gbɛr upaan bo. 12 A ye
á tɔke bi buɔh ki sɔnh itùon yà nnɔ ya gbɛr mɔnɔn la, nǐ ŋmɔbe
ifɛ nɛ. 13 Ama bi buɔh ki teh nà kɛ nnɔ ñɛn' upaan bo la, na ji
buɔ, nǐ ji te kuwenwenku ni nɛ. 14 Kimɛ nà kɛ ñɛn' upaan bo
la, nǐ ji yé kuwenwenku ni yaann nɛ. Nɛn bo nɛ bi ye:
«Sin wà gɔh la, á finde,
fii kí ñɛ bitɛnkpiib ni,
Kristo li wende ŋɛ.»
15 Nɛn bo, li bɛn mɛn, ni li fuobe ma bo, ki la ji ń li te tɛn ijɔr,
ama wuɔn mɛn kí ye ni ŋmɔbe miyɛnfuom. 16 Uyo wà ni laa'
libònl ní tien nà mɔn la, tien nɛ̀ mɛn, kimɛ ti te idɛn yà nɔ bre
nɛ. 17 Nɛn bo, ji la yé mɛn jɔr, ama bɛnde mɛn Yonbdaan yíe
nà. 18 La ñuh mɛn daam ki yibeh, kimɛ tidɛyibr cèreh binib
teh fɛnfɛnm nɛ. Ama cère mɛn *Mifuoñaanm ń li te ni'ni kí
tǐ gben. 19 Li dondeh mɛn Yonbdaan, kí li gɛh iyuon kɛ ya bol
ki ñɛngeh wɔ nin ni'fɛ̀l kɛ, kí li saakreh tɔb ya gbɛnɛnt, 20 kí
li faareh Baa Uwien uyo kɛ nibonn kɛ bo ti'Yonbdaan *Yesu
Kristo ya yel bo.

Upii nin u'cɛ li fuobe ma bi'dencɛnl ni

21 Ni boh Kristo ma nnɔ, li blinh mɛn ni'yul ni'tɔb ya nun
bó. 22 Bipiibɛ, li blinh mɛn ni'yul ni'ciɛb ya nun bó tɛn ni blinh
ma ni'yul Yonbdaan ya nun bó nnɔ; 23 kimɛ ujɛ yé u'po ya ciɛn
tɛn Kristo yé u'taanl yaab ya ciɛn ma nɛ. Kristo ya taanl yé
u'gbɛnɛnt nɛ, nɛ u yé u'taanl nnɔ ya Ŋmiɛnl. 24 Nɛn bo, bipiib
ń li blinh bi'yul bi'ciɛb ya nun bó isɛn kɛ ni tɛn Kristo ya taanl
yaab blinh bi'yul u'nun bó ma bo. 25 Bijɛbɛ, wà kɛ ń li yíe u'po
tɛn Kristo yíe u'taanl ma, ki teke' li'kuum ki kpo' nnɔ. 26 U tien'
nnɔ ŋɔ lɛ̀ ń li yé Uwien yaal nɛ, nɛ ki taa' miñunm nin u'gbɛr
ki lùore' li'nib. 27 U yíe bɛ ń baa u'saan, kí li mɔn ki windeh,
ki la ŋmɔbe jɔknt, ki la ŋmɔbe miin, ki la gbè niba saan, ama
bɛ ń li yé biñaanb, ki la ŋmɔbe biil nɛ. 28 Nnɔ nɛ nǐ kpɛ ujɛ ń
li yíe u'po tɛn u yíe u'ba ma bo. Ujɛ wà kɛ yíe u'po la, u yíe
u'ba nɛ. 29 Kimɛ nil ŋa kpele ki senge' u'ba. U jinh nɛ, ki likeh
u'ba mɔnmɔnm tɛn Kristo jindeh u'taanl yaab ma, ki likeh bɛ
mɔnmɔnm nnɔ. 30 Tinbi Kristo yaab yé u'gbɛnɛnt nɛ. 31 Nì kɛle'
*Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Nɛn nɛ cère' ujɛ kuɔn' upii la, u

li dàan u'naa nin u'baa, wɔn nin u'po ń taan, nɛ bɛn bile nnɔ ń taan kí tien unibaab.» 32 Nibonbɔlkaann nnɔ yé nibonciɛnn nɛ. Min bo, nǐ likeh Kristo nin u'taanl nɛ. 33 Ama tigbɛr bugbɛn likeh ni'mɔ nɛ. Ujɛ kɛ ń li yíe u'po tɛn u yíe u'ba ma bo. Upii kɛ mɔ ń li boh u'cɛ.

6

Mubumu li fuobe ma bo lidencɛnl ni

1 Mubumu, ni yé Yonbdaan yaamu nɛ, li boh mɛn ni'naambɛ nin ni'baambɛ, kimɛ nǐ kpɛ ní li teh nɛn nɛ. 2 «Li boh a'naa nin a'baa» yé liwɔbkpiɛkl là Uwien de' lɛ̀ ki pole' lipol ki kpɔbn' lɛ̀ nɛ. 3 A pɛ li'bo la, «A li te liwiel ni nɛ, kí li ŋmɔbe limɛfɔkl uŋɛndun wuu ni.»

4 Bibaambɛ, la cère mɛn ni'bumu ya yɛnm ń li ñɛh ni'ni. Ama ní li wubeh mù, kí li pekreh mù, kí li gbiereh mù Yonbdaan yíe ma bo.

Iyonbe nin i'cɛnbaambɛ li te ma bo

5 Iyonbe, li boh mɛn ni'cɛnbaambɛ uŋɛndun wuu ni, kí li fɛnge bɛ imɔ̀nmɔ̀n, kí li sɔnh bi'tùon nin ni'fɛ̀l kɛ tɛn ni te ma bo nin Kristo. 6 Ni la li boh bɛ bi'nun ni baba tɛn ni nuunh binib nɛ ń li pɛ̀keh nɛ, ama ní li teh tɛn ni yé Kristo ya yonbe nɛ, ki nuunh ní li teh Uwien yíe nà nin ni'fɛ̀l kɛ. 7 Li sɔnh mɛn itùon nin uyɛnŋmaa, tɛn ni sɔnh ki dienh Yonbdaan nɛ, na sɔnh ki dienh nib. 8 Ní li bɛn kí ye wà kɛ teh nà mɔn, yé uyonb bii wa yé yonb la, mimɔnm nnɔ bo nɛ Yonbdaan li suu wɔ. 9 Iyonbe ya cɛnbaambɛ, ni'mɔ ń li teh ni'yonbe mɔnmɔnm, kí dàan liwɔbl, kí li bɛn kí ye ninbi nin bɛn kɛ tɛ Cɛnbaa uba nɛ paaki bó. Wɔn ŋa yíe uba ki cɛn' utɔ.

Uwien de' Kristo yaab tijɛkɔnwɛnt tà

10 N li len nà kí fɔre si: li nuunh mɛn ni'tuɔm Yonbdaan saan ŋɔ u'tɔciɛnm ń cère ní li faa. 11 Taa mɛn Uwien dienh tijɛkɔnwɛnt tà kɛ nnɔ ŋɔ kí li faa kí fre kí tuobe usɛnpol nin u'cekn ya sɛn kɛ. 12 Na yé ti li tɔ nin unisaal nɛ lituɔl. Ama ti li tɔ lituɔl nin nà ŋmɔbe ufaa kɛ ya bol nin nà ŋmɔbe ticiɛnt kɛ ya bol nin nà ŋmɔbe mituɔm kɛ ya bol ki ŋuuke licinñunl ya ŋɛndun wuu nɔ nin isɛnpol yà te paaki bó nnɔ nɛ. 13 Nɛn bo, taa mɛn Uwien dienh tijɛkɔnwɛnt tà kɛ nnɔ, ŋɔ uwenbiɛre ya daali ní fre kí tɔ mɔnmɔnm kí ñɛ len, kí juore kí li se ki faa. 14 Nɛn bo, bonde mɛn kí sere, kí li pɛ tigbɛmɔ̀nt bo. Tù yé ni'bo liningbɛnl nɛ ki co ni'ciɛk ni, kí li pɛ imɔ̀n bo. I yé ni'bo tijɛkɔnwɛnt tà lèkndeh ni'fɛ̀l bo nɛ. 15 Taa mɛn tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm kí tien tɛn ni'tacaan, kí cère ni'gbɛnɛnt ń li ñaanh tu'tɔkm bo. Tun nɛ cèreh unil ya yɛnm dɔ. 16 Li taah mɛn mitekjim ki teh tɛn lipikl uyo kɛ. Ni li taa lɛn nɛ kí fre kí kpiin usɛnpol ubiɛrɔ ya pien yà teknh umu nnɔ, 17 kí cère ni'ŋmɛrm ń li yé ni'bo tikur ya

kɛnpinl, kí li ŋuuke *Mifuoñaanm ya jusiek, ni'tingi si: Uwien ya gbɛr. 18 Li kàareh mɛn uyo kɛ, kí cère *Mifuoñaanm ń li toreh nɛ ni'kaare nin ni'miɛbu ni isɛn kɛ ni. Nɛn bo, la gɔh mɛn, kí li tuu ki kàareh ki dienh Uwien ya nib kɛ. 19 Li kàareh wɔ mɛn ki dienh n'mɔ, ŋɔ wɔ ń cère ń lá yàare n'ñɔbu la, ń bɛnde n li len ma bo, kí de nni lifɛ̀l ń tɔke binib tigbɛmɔnmɔnt tuu ya bonbɔlkaar ki la bɔle tù. 20 N tɔkeh tun nɛ ki te lipɛkl ni. Nɛn bo, ní li kàareh, Uwien ń de nni lifɛ̀l, ń tɔke binib tigbɛmɔnmɔnt nnɔ ya bonbɔlkaar, n bi li tɔke bɛ tù ma bo ki la bɔle tù.

Ifuondfɔrkɛ

21 N yíe ni'mɔ ń bɛnde n te ma bo nin n teh nà nɛ. Ti'ninjɛ Ticik wà n yíe wɔ u sɔnh Yonbdaan ya tuonl mɔnmɔnm nnɔ li tɔke nɛ n'gbɛr kɛ. 22 N sɔnh wɔ ni'saan nà bo si: wɔ ń lá tɔke nɛ ti'gbɛr, kí saake ni'gbɛnɛnt nɛ.

23 Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń de ninbi ti'yaab uyɛnduɔn, kí cère ní li yíe tɔb, kí li ŋmɔbe mitekjim. 24 Uwien ń juoke binib bà kɛ yíe ti'Yonbdaan *Yesu Kristo miyíem mà ŋa ŋmɔbe biɛn nnɔ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de' Filip yaab nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Filip yé Maseduɔnn ya tinfɛnm ya du nɛ. Pɔl joh u'sɛn nle bo nɛ ki tɔke' Filip yaab tigbɛmɔnmɔnt.

Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu ki wuɔn' ki wɔn nin Filip yaab yíe tɔb ki gbien'. Nĭ tete nɛ bi lá cuo' Pɔl ki pɛkn' Yonbdaan ya tuonl bo. U te lipɛkl ni ka ń fre kí tore Filip yaab ma nnɔ nɛ nĭ wi wɔ cɛɛn, kimɛ u cii' binib biba nuunh bɛ ń tuln bɛ nɛ (1:15-17; 2:21; 3:2, 18). Pɔl sɔn' uba ni'bó wɔ ń tĭ tore bɛ kí cenge tigbɛr nnɔ (2:19-30).

Pɔl faare' Filip yaab bi'pum bo, ki sure' bɛ, bɛ ń li ŋuuke tigbɛmɔnmɔnt nnɔ tinɔjɛr tule, ki la cère uba ń tuln bɛ.

Yesu dàan' u là ŋmɔbe nà kɛ, nɛ Uwien taa' tibont kɛ ki ŋukn' wɔ. Nnɔ nɛ Pɔl mɔ dàan' nà kɛ là yé u'bo lifaal nnɔ (3:3-10), ki tuo' ki jèndeh Yesu Kristo bo, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye bi'mɔ ń tɛkn u'taal ni (3:17; 4:9), kí li ŋmɔbe uyɛnsɔnge uyo kɛ, kí li kpɛ buñɔbu.

Ifuonde

1 Min Pɔl nin Timote yé *Yesu Kristo ya tonsɔnb nɛ. Ti kiɛh kugbɔnku kuu tí de bà kɛ yé Uwien ya nib kí ñɛ *Yesu Kristo bo, ki te Filip ya du ni nnɔ nin bà likeh Kristo ya taanl nin bi'totorb nɛ. 2 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl kàareh ki dienh Filip yaab

3 Uyo wà kɛ n tiɛre' ni'bó la, n faareh n'Wien ni'bo nɛ. 4 N kàareh ki dienh ni'kɛ uyo wà kɛ la, n kàareh nin uyɛnsɔnge nɛ. 5 Kimɛ kí ñɛ lidaali là n baa' ni'saan kí lá tu dinnɔ, ni toreh nni nɛ n tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt. 6 N du ki ye Uwien cin' lituonmɔnmɔnl là ni'ni nnɔ u li sɔn kí tĭ gben lè lidaali là *Yesu Kristo li baa ní nnɔ nɛ.

7 Nĭ kpɛ ń li ŋmɔbe i ya yɛnmaale ni'kɛ bo, kimɛ n'yɛnm pɛ ni'bo nɛ. Uwien juoke' min nin ninbi kɛ ma nnɔ nɛ cère' ni tore' nni fɛnfɛnnɔ wà n te lipɛkl ni nɔ nin uyo wà n là mɔ̀h tigbɛmɔnmɔnt bo, ki nuunh binib ń tùɔre kí teke tù kí ji nnɔ. 8 Imɔ̀n, Uwien nɛ yé umɔ̀nkunl ki ye n yíe ni'kɛ nin n'fɛ̀l kɛ. Kimɛ n yíe nɛ tɛn *Yesu Kristo yíe nɛ ma bo nɛ.

9 N kàareh nà bo si: Uwien ń cère ni'yíem ń li yɛbreh ki joh ŋɔ ni'nun bó ń li wendeh ní li bɛndeh tibont kɛ ya tingi mɔnmɔnm, 10 ŋɔ kí sekn kí gènde nà mɔn. Nnɔ nɛ na ń li

ŋmɔbe jɔknt, ka ń li ŋmɔbe biil mɔ lidaali là Kristo li baa ní nnɔ. 11 *Yesu Kristo li cère ní li tuu ki teh nà cuube ŋɔ Uwien ń li ŋmɔbe ukpiɛke nin kupɛnpɛku.

Pɔl mɔ̀h tigbɛmɔnmɔnt bo

12 N'yaabɛ, n yíe ní bɛnde kí ye nà tu' nni nɔ bo binib cii' tigbɛmɔnmɔnt ki yɛbe nɛ. 13 Nɛn bo, sojambɛ bà gu ubɛrciɛn den nin binitɔb kɛ bɛn ki ye Kristo bo nɛ n te lipɛkl ni. 14 N te lipɛkl ni ma nnɔ cère' Kristo yaab bà yɛbe du Yonbdaan bo ki gbien', ki laa' lifɛ̀l cɛɛn, ki tɔkeh binib Uwien ya gbɛr ka fɛnge.

15 Imɔ̀n, bi'ni biba ŋmɔbe n'bo iponponbe nɛ ki tɔkeh Kristo ya gbɛr, ki nuunh bɛ ń li niɛh nin nni. Ama bitɔb mɔ tɔkeh Kristo ya gbɛr nin iyɛnmaalmɔnmɔn nɛ. 16 Bɛn wɔn, bi ŋmɔbe miyíem nɛ ki teh nnɔ, kimɛ bi bɛn ki ye n te lipɛkl ni ń mɔ̀ tigbɛmɔnmɔnt bo nɛ. 17 Bitɔb nnɔ bɛn wɔn, bi nuunh bɛ ń wuɔn kí ye bi cɛn' nni nɛ ki tɔkeh Kristo ya gbɛr. Bi'yɛnmaale ŋa mɔn. Bi teh nnɔ ki nuunh n'jɛnd nɛ ń yɛbre lipɛkl ni. 18 Bi tɔkeh Kristo ya gbɛr nin iyɛnmaalbiɛre bii bi tɔkeh tù nin iyɛnmaalmɔnmɔn nɛ la, n'baka ŋa kpe len. Nin nɛn kɛ ŋɔ bi'kɛ tɔkeh Kristo ya gbɛr nɛ. Nɛn nɛ cère' n poknh, ki li tuu ki poknh. 19 Kimɛ n bɛn ki ye nɛn nɛ li cère ń ñɛ len kí ñɛ ni kàareh ki dienh nni ma nnɔ nin *Yesu Kristo ya Fuoñaanm bo. 20 N gu nɛn nɛ nin inunmɔ́n, ki daan nɛ̀ ń lì ń tien. N li tien nà kpɛ ń tien nɛ̀ nɛ, kí li ŋmɔbe lifɛ̀l uyo wuu nɔ tɛn n là ŋmɔbe lɛ̀ ma bo uyo kɛ, kí cère n li kpo bii n li fuobe la, binib ń li kpiɛkreh Kristo n'bo. 21 Kimɛ min wɔn, n fuobe la, Kristo nɛ yé nibonmɔ̀nn, n tí kpo' la, nǐ yé kpɛle nɛ n'bo. 22 Ama n li biɛ ki fuobe nɛ kí sɔn Uwien ya tuonl lɛ̀ ń tore binib la, ma ji bɛn n li gènde nà. 23 Nǐ fike' nni nɛ. N bi yíe ń kpo kí li te nin Kristo nɛ. Nɛn nɛ tu. 24 Ama ninbi bo, n juore' ki fuobe nɛ la, nǐ mɔn. 25 Nɛn bo, n bɛn ki ye ma ń kpo, nǐ yé imɔ̀n nɛ. N li juore kí li te nin ni'kɛ nɛ, kí li toreh nɛ ni'tekjim ń li joh inun bó, ní li ŋmɔbe uyɛnsɔnge, 26 ŋɔ n tí liɛbe' ní ni'saan la, ní li jɛbnh ni'ba kí ñɛ *Yesu Kristo cère' n sɔn' itùon yà ki de' nɛ nnɔ bo.

Li tuu ki cɛ mɛn limuɔl Kristo ya gbɛmɔnmɔnt bo

27 Nǐ te ma kɛ la, li fuobe mɛn binib ni Kristo ya gbɛmɔnmɔnt wɔkn' nɛ ma bo. Nǐ yé n fre' la, n li baa ni'saan. Ma tí baa la, ń cii ni'gbɛr kí ye ni pɛ mitekjim ya sɛn bo mɔnmɔnm, ki kpɛ buñɔbu, ki ŋmɔbe iyɛnmaale iba, ki mɔ̀h limuɔl liba mitekjim mà kpe tigbɛmɔnmɔnt ya sɛn nnɔ bo. 28 La sɛn mɛn ni'nɛnnɛndb jɛwaanbu. Nɛn nɛ li wuɔn bɛ kí ye bi joh mibolm nɛ, kí wuɔn ni'mɔ kí ye ni li ŋmɛre. Nǐ yé Uwien yaam nɛ. 29 Kimɛ Uwien ŋa juoke' nɛ ní teke Kristo kí ji baba nɛ, ama u juoke' nɛ ní jènde u'bo mɔ nɛ, 30 kí li mɔ̀h limuɔl là ni là laa' n mɔn' lɛ̀ u'bo, ki cii' n biɛ ki mɔ̀h lɛ̀ fɛnfɛnnɔ nnɔ.

2

Li jiindeh mɛn ni'ba tingi tɛn Kristo

1 Kristo bo, ni ŋməbe ugbɛnɛnsaake, u'yíem cèreh ni
faakreh, *u'Fuoñaanm cèreh ni kpɛ buñəbu, ki ŋməbe
tinimɔ̀nt, ki muəh təb micɛcɛkm ma nnə, 2 ní li kpɛ buñəbu,
kí li yíe təb, kí li tɛ iyɛnmaale, kí li pɛ usɛn uba bo ŋɔ ń li ŋməbe
uyɛnsənge kí tĭ gben. 3 La li ŋməbe mɛn naniɛrku təb bo, ki la
li wəngeh ni'ba. Na ŋməbe kpɛle. Ama ní li jiindeh ni'ba tingi,
kí li bùh binitəb tɛn bɛn nɛ cɛn' nɛ. 4 Uba la li nuunh u'tiɛma
mənm, ama wə ń li nuunh bitəb yaam. 5 Li ŋməbe mɛn mi ya
tetem nin ni'təb tɛn *Yesu Kristo.

6 Wən wà nin Uwien kɛ te miba nnə,
wa cɛ ki ye wən nin Uwien ń li kpɛ.
7 Ama u'yɛnm ni nɛ u dàan' tibont kɛ,
ki ŋməbe utonsənl ya tetem,
ki tien' u'ba unisaal,
unil kɛ laa' u yé unisaal.
8 U jiin' u'ba tingi,
ki tuo' Uwien ya ñəbu bó,
haali ki tĭ kpo'.
U kpo' udəpənpən bo nɛ.
9 Nɛn bo nɛ Uwien kpien' wə ki tĭ gbien',
ki de' wə liyel là cɛn' iyel kɛ,
10 ŋə bà te paaki bó nin bà te kitink bo nin bà te dɛntingi nnə
kɛ cii' *Yesu ya yel la,
bɛ ń gbaan kí kpiɛke wə,
11 ŋə inibol kɛ ń len kí ye *Yesu Kristo
nɛ yé tibont kɛ ya Yonbdaan,
kí kpiɛke ti'Baa Uwien.

Li yé mɛn kuwenwenku uŋɛndun wuu ni

12 Nɛn bo, n'jətiebɛ, ni yé binib bà tuu ki ŋməbe mibom nɛ.
Ni la ŋməbe bom uyo wà n te ni'saan baba, ama fɛnfɛnnə ma te
ni'saan ma nə, li ŋməbe mɛn mibom ki cɛn' uyo wà n te ni'saan.
Tùəre mɛn kí li boh Uwien, kí li sənh itùon yà wəngeh ki teh
ni ŋmɛre' nnə kí tĭ gben. 13 Kimɛ wən Uwien nɛ sənh ni'ni, ki
cèreh ni yíe u yíe nà, ki liɛbe' ki cèreh ni teh nɛ̀ mə.

14 Li teh mɛn tibont kɛ ki la ŋulnh, ki la findeh nin təb mə,
15 ŋə kí li yé binib bà ŋa ŋməbe biil, ka ŋməbe jəknt, kí li yé
Uwien ya bumu mùa mən ki tĭ gben' binib bà ŋa cuube, ka kpe
sɛn ya siik ni, ki li te tɛn kuwenwenku kí wendeh uŋɛndun,
16 kí li təkeh bɛ tigbɛr tà dienh limiɛl. Nnə nɛ ninbi bo n li jɛbn
n'ba lidaali là Kristo li baa ní nnə, kimɛ n sən' lituonl là nin
inunmón nnə ŋa juore' fɛnm.

17 Ni'tekjim yé lituərl nɛ ki de' Uwien. Nba la, bi li ku nni.
Bi ku' nni la, n'sèm mə li tien lituərl nɛ kí pukn ni'yaal bó. Nĭ

te nnɔ la, n ŋmɔbe uyɛnsɔnge nɛ ki poknh nin ni'kɛ. 18 Nɛn bo,
ni'mɔ ń li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí li poknh nin nni.

Pɔl yíe wɔ ń sɔn Timote nin Epafrodit

19 N daan ki ye Yonbdaan *Yesu de' usɛn la, n li sɔn Timote
ni'saan itàan yiɛ bo, wɔ ń tĭ cenge ni'gbɛr, kí lá tɔke nni ŋɔ
n'yɛnm ń duɔn. 20 Kimɛ wɔn ŋa ñí la, ma ŋmɔbe min nin
wà maaleh ni'bó. Nil ŋa te ki cinbe ki tɔnge ni'gbɛr. 21 Bitɔb
kɛ nuunh bi'tiɛma mɔnm nɛ, ba tɔnge *Yesu Kristo ya tuonl.
22 Ama Timote wɔn, ni bɛn wɔ, ki laa' u sɔn' ma bo. U sɔnh nin
nni tigbɛmɔnmɔnt ya sɛn ni tɛn kibuk sɔnh nin ki'baa ma bo
nɛ. 23 Nɛn bo, n tĭ laa' n'gbɛr ya donbó la, n daan ń pɔk kí sɔn
wɔn nɛ ni'saan. 24 N du Yonbdaan bo ki ye min nin n'yul li
baa ni'saan na ń taande. 25 Ama n maale' ki ye nĭ kpɛ ń cère
ti'ninjɛ Epafrodit ń liɛbe ni'saan nɛ. U yé min nin wà tɛ ki sɔnh,
ki tɛ ki mɔ̀h limuɔl liba nɛ, ki yé unil wà ni sɔn' wɔ, wɔ ń lá de
nni nà pɔre' nni. 26 U'nun món wɔ ń tí ń lɛ ni'kɛ ama u'yɛnm
saa' nĭ tĭ kɛnde', kimɛ ni cii' u'wĭɛn bó. 27 Imɔ̀n, u bunge' ki
tĭ benh wɔ ń kpo nɛ, ama Uwien muɔ' wɔ micɛcɛkm. Na yé
u muɔ' wɔn baba nɛ micɛcɛkm, u muɔ' n'mɔ nɛ ŋɔ n'yɛnsaa la
yɛbre kí pukn. 28 Nɛn bo nɛ n teh tontonm ń cère wɔ ń liɛbe
ni'saan, ní tí ń tĭ lɛ wɔ ni'yɛnm ń sɔnge ŋɔ n'bugbɛn ya yɛnm ń
duɔn waamu. 29 Nɛn bo, teke wɔ mɛn nin uyɛnsɔngciɛn, kimɛ
u yé Yonbdaan yɔ nɛ. Li selndeh mɛn binib bà kɛ te tɛn wɔn.
30 Kimɛ Kristo ya tuonl bo nɛ u là sĭen' waamu wɔ ń kpo. Wa
là jie u'miɛl, nɛ ki sɔn' nni lituonl là ninbi nin ni'yul ŋa bi li fre
kí sɔn nni lɛ̀ nnɔ.

3

Nà li cère unil ń li cuube Uwien ya nun bó

1 Tɔ, n'yaabɛ, li poknh mɛn Yonbdaan bo. Nĭ yé ń liɛbe kí kɛle
nɛ n là kpiɛ' ki kɛle' nɛ nà nnɔ nɛ la, na ŋaabeh n'yɛnm, kimɛ
nɛn nɛ li cère ní ñɛ kinunbɔnk ni. 2 Liike mɛn ni'yul bo nin
bitonsɔnbiɛrb; i ya sɛngbɛle jɛh ki bungreh i'ba nɛ ki yih nɛ̀
upunjiɛ. 3 Tinbi ya punjiɛ nɛ yé upunjiɛmɔ̀n, kimɛ *Uwien ya
Fuoñaanm nɛ cèreh ti pukeh wɔ, ki jɛbnh ti'ba *Yesu Kristo bo,
ka du ti'tiɛma tuɔm bo. 4 Nin nɛn kɛ ŋɔ min ŋmɔbe usɛn ń li du
n'tiɛma tuɔm bo. Unil ye u ŋmɔbe usɛn wɔ ń li du u'tiɛma tuɔm
bo la, n ŋmɔbe usɛn ki cɛn' wɔ. 5 Bi maa' nni, wienniin daali nɛ
bi jiɛ' n'punl. N yé Israyɛl ya bol ya nil nɛ, ki yé Bɛnsamɛn ya
yaabil. N'baambɛ kɛ yé Ebrembɛ nɛ. Yiko ya sɛn ni wɔn, n yé
*Farisiɛnmbɛ ya cɛkl yɔ nɛ ki pɛ u'bo mɔnmɔnm. 6 N'tùon ya
sɔnm ni, n'nun là món ń jènde Kristo ya taanl yaab nɛ. Yiko ya
sɛn ni mɔ la, ma là ŋmɔbe biil yiko uba bo.

7 N là maaleh ki teh nɛn kɛ yé n'bo kpɛle nɛ. Ama Kristo bo
n laa' nĭ yé fɛnm nɛ. 8 Imɔ̀n nɛ, n yin' nibonn kɛ fɛnm kimɛ n

bɛnde' *Yesu Kristo n'Yonbdaan ma nnɔ, nɛn nɛ cɛn' nibonn kɛ. Wɔn bo nɛ n dàan' nibonn kɛ, ki ye ni'kɛ yé tibint ŋɔ ń li yé wɔn Kristo yɔ nɛ, 9 kí li tɛ nin wɔ kí tĩ gben. Na yé n pɛ *yiko bo ma nnɔ nɛ ki yé ugbɛmɔ̀ndaan. N teke' Kristo ki jin' ma nnɔ, nɛ ki yé ugbɛmɔ̀ndaan. Uwien bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb kí ñɛ mitekjim bo nɛ. 10 N yíe nibonbaabn nà si: ń li bɛn Kristo nɛ, kí li bɛn u mɛkrm ya tuɔm, kí taan nin wɔ u'jɛnd ni, kí tĩ kpo tɛn wɔn, 11 ŋɔ kí li daan ki ye n'mɔ li mɛkre bitɛnkpiib ni.

Pəl tiinh kí cuube lisuul ya bùol

12 Na yé n ye n baa' lisuul nnɔ ya bùol ŋɔ nɛ, ka yé n ye n yé wà niba ŋa ji pɔre' wɔ nɛ. Ama n mɔ̀ndeh ki tiinh ń nɛ̀nde lɛ̀ nɛ, kimɛ *Yesu Kristo nɛ cuo' nni ki tien' u'yɔ. 13 N'yaabɛ, ma ye min nɛ̀nde' lisuul nnɔ ŋɔ nɛ. N'nun mɔ́n nibonn nà bo si: ń sunde nà tien' n'puoli bó nɛ, kí li bɔ minɔnm bo ki joh inun bó. 14 N tiinh ki cuube lisuul ya bùol nɛ, ŋɔ *Yesu Kristo bo ń lɛ Uwien yin' tɛ wɔ ń de tɛ lisuul là paaki bó nnɔ. 15 Tinbi bà kɛ tien' binicekrkaab mitekjim ya sɛn ni nnɔ, cère mɛn tí li maaleh nnɔ. Ni tí ŋmɔbe iyɛnmaale i'ba ĩ bore' nin yii la, Uwien li wuɔn nɛ i'tingi. 16 Nĩ te ma kɛ la, cère mɛn tí li tuu ki kpe usɛn wà ti lĩ là kpe wù ki lá baa' fɛnfɛnnɔ nɔ.

17 N'yaabɛ, ni'kɛ ń tɛkn n'taal ni, kí li tùɔreh ki sekndeh binib bà teh ti là wuɔn' nɛ ki ye ní li teh ma bo nnɔ. 18 Kimɛ n là kpiɛ' ki tɔke' nɛ ŋɔ, ki tí tɔkeh nɛ fɛnfɛnnɔ wuɔ nin tinunsiir ki teh binib bà yɛbe nɛ ŋmɔbe mitetem mà cère' bi yih Kristo ya kuum udɔpɔnpɔn bo fɛnm. 19 Bi li tĩ fɔre kí juore fɛnm nɛ. Bi'bent nɛ yé bi'Wien. Bi jɛbnh bi'ba bi'fɛ ya tùon bo nɛ. Bi'yɛnmaale kɛ pɛ uŋɛndun ya bont bo nɛ. 20 Tinbi wɔn, ti yé paaki bó yaab nɛ. Nɛn bo nɛ ti gu nin inunmón lidaali là Yonbdaan *Yesu Kristo ti'Ŋmiɛnl li ñɛ ni'bó kí baa ní, 21 kí lèbre ti'gbɛnɛnt tà ŋa ŋmɔbe sel nnɔ kí nɛnge u'yaar tà ŋmɔbe ukpiɛke nnɔ, kimɛ u ŋmɔbe mituɔm wɔ ń cère tibont kɛ ń tuo u'ñɔbu bó.

4

1 Nɛn bo, n'yaabɛ, n yíe nɛ nɛ, ki dɔkn' nɛ cɛɛn. Ninbi nɛ yé n'bo n'yɛnsɔnge, ki yé n'bo lisuul là bi dienh lɛ̀ wà mɔ̀n' ki faake'. Tùɔre mɛn kí li pɛ Yonbdaan ya sɛn bo nnɔ.

Igbiere

2 Efodi nin Sɛntik, n sureh nɛ nibonn nà bo si: Yonbdaan bo ní li lienh ki ciih tɔb bó. 3 Sin n'tonsɔntɔ, umɛmɔ̀ndaan, n gbáanh ŋɛ nɛ, á tore bɛ kimɛ bi yé bipiib bà nin Kleman nin n'tonsɔntɔb là mɔ̀nde' ki tore' nni tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm ni nɛ. Uwien kɛle' bi'yel limiɛl ya gbɔnku ni ŋɔ.

4 Yonbdaan bo, li poknh mɛn uyo kɛ. N liɛbe' ki tɔkeh nɛ nɛ, li poknh mɛn. 5 Li ŋmɛ mɛn nin binib kɛ. Yonbdaan ya

babaadaali nɛkn' ní ŋɔ. 6 La cère mɛn iyɛnmaale ń li wiɛbe
nɛ niba bo, ama ní li kàareh isɛn kɛ ni, kí li gbáanh Uwien,
kí li faareh wɔ, kí li miɛh wɔ nà pɔre' nɛ. 7 Nnɔ nɛ Uwien ya
yɛnduɔn wà cɛn' unisaal ya bɛnm kɛ nnɔ, li de nɛ lifèsɔngl, kí
cère ni'yɛnm ń li dɔ kí ñɛ *Yesu Kristo bo.
8 Tɔ, n'yaabɛ, cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n nà kɛ yé nibonmànn
nin nà kɛ kpɛ bɛ ń li boh nɛ nin nà kɛ cuube nin nà kɛ ŋa ŋmɔbe
jɔknt nin nà kɛ kpɛ bɛ ń li yíe nè nin nà kɛ ŋmɔbe lisel nin nà
mɔn ki tĭ gben' ki ŋmɔbe kupɛnpɛku bo. 9 Li teh mɛn ni bɛnge'
nà n'saan, ki cii' nè, ki teke' nè, ki laa' n teh nè nnɔ, ŋɔ Uwien
uyɛnduɔn ya daan ń li te nin nɛ.

Pəl faareh Filip yaab bi'pum bo

10 N ŋmɔbe uyɛnsɔnge Yonbdaan bo ki gbien', kimɛ ni ji fre'
ki wuɔn' ki ye ni tiɛn n'bó. Ni lĭ là tiɛn n'bó nɛ, ama na là laa'
sɛn nɛ ní wuɔn kí ye ni tiɛn n'bó. 11 Nà yé n te tijiint ni nɛ cère'
n lienh nnɔ, kimɛ n bɛnge' n li fuobe ma bo isɛn kɛ ni. 12 N
bɛn n li fuobe ma bo tijiint ni bii ligbɛl ni. N bɛnge' uyo kɛ, n
li fuobe ma bo isɛn kɛ ni. N jinh ki gbuokeh bii n te mikònm
la, n ŋmɔbe ki gbien' bii n ŋmɔbe waamu la, n bɛn ń li tien ma.
13 Kí ñɛ Kristo wà dienh nni mituɔm nnɔ bo nɛ n li fre kí tien
ni'kɛ.
14 Nin nɛn kɛ, ni tore' nni n'jɛnd ni ma nnɔ, ni tien' nĭ mɔn
nɛ. 15 Ninbi Filip yaab mɔnɔn bɛn ki ye uyo wà n là siereh
Maseduɔnn ya tinfɛnm ni nnɔ, ninbi baba ŋa ñí la, Kristo ya
taanl liba mɔnɔn ŋa là ñɛn' ni'ba ki tore' nni. N là cin' u ya yo
nɛ ki tɔkeh binib Kristo ya gbɛmɔnmɔnt mitinfɛnm nnɔ ni. 16 N
là te Tesalonik ya du ni uyo wà nnɔ, ni là nèkn' nni nà pɔre' nni
nĭ gèbre' bolm miba. 17 Na yé n nuunh mipum baba nɛ; ama
n nuunh ni'pum nnɔ bo, Uwien ń cère ní lɛ mimɔnm kí gbien
nɛ.
18 Ni de' nni nà nnɔ, ni'kɛ kɔn' n'nuɔ ni. Nĭ yɛbe ki cɛn' n
là ciɛke nà mɔnɔn. Ni sɔn' Epafrodit wɔ ń lá de nni nà nnɔ,
n laa' nè, nɛ ki ji ŋmɔbe ki gbien'. Ni'pum nnɔ te tɛn lituɔrl là
mɔn li'nu ŋmɛ, Uwien teke' lè, u'yɛnm sɔnge li'bo nɛ. 19 N'Wien
ŋmɔbe ukpiɛke, ki ŋmɔbe lifaal ki gbien' ma nnɔ, *Yesu Kristo
bo, u li de nɛ nà kɛ pɔre' nɛ. 20 Cère mɛn tí kpiɛke ti'Baa Uwien
uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ami.

Ifuondfərkɛ

21 Ní fuonde binib bà kɛ yé Uwien yaab kí ñɛ *Yesu Kristo bo
nnɔ jɛjɛ kí de nni. Kristo yaab bà te n'saan nnɔ mɔ fuondeh nɛ.
22 Uwien ya nib kɛ fuondeh nɛ. Ubɛrciɛn Sesa ya tonsɔnb bà
yé Uwien ya nib nnɔ tùɔreh ki fuondeh nɛ. 23 Yonbdaan *Yesu
Kristo ń juoke nɛ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de' Kolɔs yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kolɔs yé Asi ya tinfɛnm ya duciɛn uba nɛ. Nĩ naan Pɔl nin u'yul ŋa jon' ni'bó. U'tonsɔntɔ Epafas nɛ cin' ki tɔke' ni'bó Yesu ya gbɛr (1:7; 4:12).

Pɔl cii' bitonnɛndɛnb biba wɔknh Kolɔs yaab miwɔknm mà ŋa kpe sɛn ki tɔkeh bɛ ki teh bi li paan iyaajɛbok bo nɛ kí ŋmɛre. U te lipɛkl ni ka ń fre kí jo ni'bó ma nnɔ nɛ ki kɛle' kugbɔnku kuu nɔ ki de' bɛ.

Kí cin liyul 1:1 kí tĩ baa 2:5 Pɔl wuɔn' ki ye Yesu Kristo nɛ ŋmɔbe mituɔm tibont kɛ bo, ki yé u'taanl ya yul. Wɔn nɛ kpɛ bɛ ń li pukeh wɔ.

Kí cin iyul 2:6 kí tĩ baa iyul 2:23 Pɔl tɔkeh Kolɔs yaab ki teh bɛ ń liike bi'yul bo, ki la li cengeh binib bà wɔknh miwɔknm mà ŋa kpe sɛn nnɔ ya gbɛr, ama bɛ ń li co bi ŋmɔbe mitekjim mà nnɔ kenken.

Kí cin iyul 3 kí tĩ baa 4:6 Pɔl tɔkeh bɛ bi li fuobe ma bo itáan ni nin idencɛn ni nin binitɔb nɛ. U tĩ fɔre' kugbɔnku kuu nɔ nin ifuonde nɛ (4:7-18).

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ Uwien ya yíem bo. Min nin ti'ninjɛ Timote nɛ kiɛh kugbɔnku kuu tí de 2 ninbi ti'yaab bà te Kolɔs ya du ni ki yé Uwien yaab ki du Kristo bo nnɔ. Ti'Baa Uwien ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl faareh Uwien Kolɔs yaab bo

3 Uyo wà kɛ ti kàareh ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa Uwien ki dienh nɛ la, ti tuu ki faareh wɔ ni'bo nɛ; 4 kimɛ ti cii' ni tùɔre' ki teke' *Yesu Kristo ki jin', ki tùɔre' ki yíe Uwien ya nib kɛ 5 kí ñɛ lidɛndɛnl là Uwien ble' lɛ̀ paaki bó ki gu nɛ nnɔ bo. Ni cii' lidɛndɛnl nnɔ bó lidaali là bi cinde' ki tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà yé tigbɛmɔ̀nt nnɔ nɛ. 6 Bi tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt nnɔ ma bo nnɔ, bi tɔke' tù nnɔ nɛ uŋɛndun ni ni'kɛ saan, tù cèreh binib teknh *Yesu ki jinh ki yɛbreh ki joh, ki teh nà mɔn. Tù là tien' ni'mɔ nnɔ nɛ, lidaali là ni cinde' ki cii' Uwien ya juokm ya gbɛr ki bɛnde' tù mɔnmɔnm nnɔ. 7 Ti'jɔ nin ti'tonsɔntɔ Epafa nɛ wɔkn' nɛ. U yé ni'bo Kristo ya tonsɔnl wà ti du u'bo nɛ. 8 U tɔke' tɛ *Mifuoñaanm cèreh ni yíe tɔb ma bo.

9 Nɛn bo nɛ haali nin lidaali là ti tĩ cii' ni'gbɛr nnɔ, ti kàareh ki dienh nɛ ka pieh, ki gbáanh Uwien wɔ ń cère u'Fuoñaanm ń

de nɛ miyɛnfuom nin mibɛnm isɛn kɛ ni, ŋɔ ní bɛnde u yíe nà kí tĩ gben. 10 Nnɔ nɛ ni li ŋmɔbe mitetem mà selndeh Yonbdaan,
ki li teh nà kɛ sɔnge u'yɛnm, ki li sɔnh itùonmɔnmɔn kɛ ya bol,
ki li tùɔreh ki bɛndeh Uwien mɔ ki pukndeh. 11 Ti gbáanh wɔ
ki teh u'tuɔm mà ŋmɔbe ukpiɛke nnɔ ń cère ni'mɔ ń lɛ mituɔm
kí li faa isɛn kɛ ni, kí li ñikndeh, kí li ŋmɔbe kuminku mibiikm
mà kɛ li tu nɛ ni. 12 Li faareh mɛn Baa Uwien nin uyɛnsɔnge,
kimɛ u tien' nɛ binib bà kpɛ bɛ ń lɛ bi ya bó u bonde' mimɔnm
mà u'bɛl là yé kuwenwenku ni ki ble' bà yé u'yaab nnɔ. 13 Wɔn
nɛ fie' tɛ licinñunl ya tuɔm saan, ki nɛbre' tɛ ki jon' u'Bijɛ wà u
yíe wɔ ya bɛl ni. 14 U'Bijɛ nnɔ nɛ dɛ' tɛ ki wiɛ', ki cère' u fère' tɛ
ti'biɛre.

Iyuon yà dondeh Kristo

15 U yé Uwien wà ba lɛnh wɔ ya nɛnnɛnku nɛ,
ki te ki laa' uŋɛndun ŋa laan te,
16 Uwien cère' wɔn nɛ ñɛn' tibont kɛ,
kutaaku bo yaar nin kitink bo yaar,
bi lɛnh tà nin ba lɛnh tà,
Tibont tà kɛ te kutaaku bo ki ŋmɔbe mituɔm kɛ ya bol,
nin tà kɛ ŋmɔbe ticiɛnt kɛ ya bol,
Uwien cère' wɔn nɛ ñɛn' tu'kɛ,
nɛ tu'kɛ mɔ yé u'yaar nɛ.
17 U te ki laa' tibont kɛ ŋa laan te,
wɔn nɛ cère' tibont kɛ te tu'bùol.
18 Wɔn nɛ yé u'taanl ya yul,
nɛ u'taanl yé u'gbɛnɛnt,
Wɔn nɛ yé micincinm,
ki yé wà kpiɛ' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni,
ŋɔ wɔ ń li yé usɛnlier isɛn kɛ ni.
19 Kimɛ Uwien ya yíem bo nɛ wɔn nin u'yul te u'Bijɛ ni ki tĩ
gben',
20 ki cère' u'Bijɛ bugbɛn bo,
wɔn nin uŋɛndun taan' buñɔbu,
ŋɔ ni'kɛ ń li yé u'Bijɛ yann,
u'Bijɛ ya sèm mà ñɛn' ki wule' udɔpɔnpɔn bo nnɔ bo nɛ,
u cère' uñɔkpaan te kitink nin kutaaku bo.
21 Uyo uba ni'mɔ là yé binib bà jɛnde' Uwien nɛ, ki yé
u'nɛnnɛndb kí ñɛ ni là ŋmɔbe iyɛnmaale yà ĩ cèreh ni teh nà
bre nnɔ bo. 22 Ama fɛnfɛnnɔ Uwien cère' ninbi nin wɔn taan'
buñɔbu kí ñɛ u'Bijɛ tien' u'ba unisaal ma ki tuo' ki kpo' nnɔ bo.
Uwien tien' nnɔ ŋɔ ní fre kí sere u'nun bó, kí li yé u'yaab, ki la
ŋmɔbe jɔknt, ki la li ŋmɔbe biil mɔ nɛ. 23 Ama ní li faa mitekjim
ni, kí li co kenken. Ni là cii' tigbɛmɔnmɔnt ma nnɔ, tù cère'
ni ŋmɔbe lidɛndɛnl nɛ. Ni la wiɛ lidɛndɛnl nnɔ. Bi kpaande'
tù utingbɛn bo ya nib kɛ saan nɛ. Nɛ min Pɔl ya tuonl si: ń
kpaande tu ya gbɛmɔnmɔnt nɛ.

Pəl mɔ̀h ki toreh Kristo ya taanl

24 Fɛnfɛnnɔ n jinh ijɛnd yà ni'bo nɔ n'yɛnm sɔnge nɛ; kimɛ Kristo là jin' ijɛnd yà nnɔ, n'mɔ tùkre' i ya jɛnd nɛ ki jèndeh u'taanl là yé u'gbɛnɛnt nnɔ bo. 25 N yé litaanl nnɔ ya tonsɔnl ŋɔ ninbi bo, Uwien de' nni lituonl là nnɔ ń sɔn lɛ̀ nɛ. Lɛn si: ń tɔke nɛ Uwien ya gbɛr kí tĭ fɔre. 26 Tù yé tigbɛbɔlkaar tà Uwien là bɔle' tù uyo bo yaab nɛ. Nɛ fɛnfɛnnɔ u kpiire' tù ki tɔke' u'yaab. 27 U yíe bɛ ń bɛnde tigbɛbɔlkaar nnɔ yé lifaal ki tĭ kpɛ ma bo nɛ, ki ŋmɔbe ukpiɛke bà ŋa yé *Sufmbɛ ni. Ni'tingi si: Kristo te ni'siik ni ma nnɔ, ni ŋmɔbe lidɛndɛnl ki ye ni li lɛ Uwien ya kpiɛke. 28 Ti tɔkeh wɔn Kristo ya gbɛr nɛ, ki gbiereh unil kɛ, ki taah miyɛnfuom kɛ ya bol ki wɔknh unil kɛ ŋɔ unil kɛ ń li mɔn Kristo ya sɛn ni kí tĭ gben. 29 Nɛn bo nɛ n sɔnh lituonl. Kristo ya tuɔm mà te n'gbɛn ni ki ñaanh nnɔ nɛ cèreh n mɔ̀h lituonl bugbɛn bo nin inunmɔ́n.

2

1 Imɔ̀n, n yíe ní bɛnde n mɔ̀h limuɔl là ya tunbu nin inunmɔ́n ninbi nin Lawodise yaab nin binitɔb bà kɛ ŋa laan laa' nni nin bi'nunbu bo nɛ. 2 N teh nnɔ ŋɔ bi'fɛ̀l ń li co, bɛ ń li kpɛ buñɔbu, kí li yíe tɔb, kí li ŋmɔbe mibɛnm kí tĭ gben nɛ. Mibɛnm nnɔ nɛ li cère bɛ ń bɛnde Uwien ya bonbɔlkaann. Nɛn si: Kristo bugbɛn. 3 Miyɛnfuom nin mibɛnm ŋmɔbe lifaal là kɛ nnɔ buɔ wɔn saan nɛ.

4 N tɔkeh nɛ nɛn ŋɔ uba la taa ñɔŋmaagbɛr tuba kí lɛre nɛ nɛ. 5 Kimɛ nin ma te ni'ni ma kɛ nnɔ, n tuu ki maaleh ni'bó nɛ. N'yɛnm sɔnge ni'bo, kimɛ n laa' tibont kɛ te tu'donbó nɛ ni'bùol, ki laa' ni du Kristo bo nin ni'fɛ̀l kɛ.

Kristo nɛ dienh limiɛl

6 Ni teke' ki ye *Yesu Kristo nɛ yé Yonbdaan ma nnɔ, li pɛ mɛn u'sɛn bo. 7 Tùɔre mɛn kí tɛbn wɔ, kí cère ni'miɛl ń li juɔn u'bo. Li faa mɛn mitekjim ni tɛn bi là wɔkn' nɛ ma bo, kí li faareh Uwien yo kɛ yo. 8 Li bɛn mɛn, ki la cère uba ń dɛle kí cuo nɛ nin tinisaalyɛnfogbɛr. Tù yé gbɛfɛnm nɛ, ki yé kutonnɛnku mɔ, ki ñɛn' unisaal ya yaajɛbok nin isɛnpol yà ŋuuke uŋɛndun wuu nɔ saan, ta ñɛn' Kristo saan. 9 Kimɛ Uwien nin u'yul te wɔn Kristo ni nɛ ki tĭ gben'. 10 Ninbi nin wɔn Kristo taan' ki tien' unibaab ma nnɔ nɛ ni laa' mimɔnm kɛ ki tĭ gben'. Wɔn nɛ cɛn' nà kɛ ŋmɔbe mituɔm nin ticiɛnt kɛ ya bol.

11 Ninbi nin wɔn taan' ki tien' unibaab ma nnɔ, nĭ te tɛn ni jiɛ' ni'pun nɛ. Upunjiɛ nnɔ ŋa yé nisaal jɛh ipun ma bo, ama u ñɛn' Kristo saan nɛ ki gbendeh minisaaltetem mà cèreh unil teh ibiɛre nnɔ ya gbɛr. 12 Bi sĭi' nɛ Uwien ya ñunm ma nnɔ nĭ wuɔn' ki ye bi taan' ki sube' ninbi nin Kristo nɛ, nɛ ninbi nin wɔn taan' ki mɛkre' mɔ, kimɛ ni teke' Uwien ya tuɔm mà cère' u mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ ki jin'. 13 Ni là te tɛn bitɛnkpiib nɛ

Uwien ya nun bó, kimɛ ni là teh ibiɛre nɛ, ka yé u'nib* mɔ. Ama u cère' ni liɛbe' ki fuobe nin Kristo, ki fère' tɛ ti'biɛre kɛ.
14 U ŋmire' tigbɛr tà bi là kɛle' tù kugbɔnku ni tù biindeh tɛ, ka cendeh nin ti'fuobm kí ñɛ tù ble' iwɔb yà nnɔ bo; ki gben' kugbɔnku nnɔ ya gbɛr Kristo ya dɔpɔnpɔn bo.
15 Kristo fie' nà kɛ ŋmɔbe mituɔm nin ticiɛnt kɛ ya bol ya jɛkɔnwɛnt, ki jin' nɛ̀ ifɛ binib kɛ ya nun bó, ki tuke ni'kɛ ki lindeh wɔ ń wuɔn kí ye udɔpɔnpɔn nɛ cère' u mɔ̀n' ki faake'.
16 Nɛn bo, la cère mɛn uba ń kùɔn nɛ kí ye ni la ji niɛ, ki la ñu niɛ, ki la cère uba ń wɔbn nɛ libinl ya nacent nin uŋmaafaan ya nacenku nin *Saba ya daali ya gbɛr bo. 17 Tu ya bont yé nà li baa ní ya jinjinku nɛ, ama Kristo bugbɛn nɛ yé nibonmɔ̀nn. 18 La cère mɛn bà bɔndeh binib ya nun bó ki teh bi yé binib bà dinge, ki pukeh Uwien ya tondb nnɔ ń juon nɛ puoli. Bi lienh ki teh bi lɛnh tibont tidɛknt yaam, nɛ ki ŋmɔbe inisaalyɛnmaale, ki teh tinacenkpenkuont. 19 Ba tuuke Kristo bo. Ama u'mɔ nɛ yé liyul. Liyul nɛ jindeh tigbɛnɛnt kɛ, ki cèreh tigbɛnɛnt ya bont tuuke tu'tɔr bo ijire coco tù, nɛ Uwien cèreh tù kpienh u yíe ma bo.
20 Ni taan' ki kpo' nin Kristo nɛ ki ñɛn' isɛnpol yà ŋuuke uŋɛndun wuu ya nuɔ ni. Nɛn bo, bɛ tien' ni biɛ ki cèreh bi wɔbndeh ki dienh nɛ i ya kùɔn tɛn uŋɛndun nɛ cère' ni fuobe? 21 Bɛ tien' ni cèreh bi kùɔndeh nɛ ki teh: la taa mɛn niɛ, ki la lèn niɛ, ki la mɛ niɛ. 22 Nɛn kɛ yé iwɔb yà te ki de' tibont tà binib jin' tù ki tĩ gben' la, ta ji ŋmɔbe kpɛle nɛ. Unisaal nɛ ñɛn' i ya wɔb ki wɔknh yɛ̀ binib. 23 Iwɔb bugbɛn ya gbɛr te tɛn miyɛnfuom nɛ ka ji yé yɛnfuom. I tɔkeh unil ya yɛnm yíe wɔ ń li pukeh nà ya gbɛr nɛ, ki cèreh binib teh tɛn bi jiindeh bi'ba tingi, ki jɛ̀ndeh bi'ba. Iwɔb nnɔ ŋa yé bonn, ĩ toreh unisaal wɔ ń li teh u'yɛnm yíe nà baba nɛ.

3

Li nuunh mɛn tibont tà yé Uwien yaar

1 Ni taan' ki mɛkre' nin Kristo ma nnɔ, li nuunh mɛn paaki bó ya bont Kristo kɛ nà saan Uwien ya jie bó nnɔ. 2 Cère mɛn ni'yɛnmaale ń li pɛ tibont tà te paaki bó bo, ki la tɔnge tingi ni yaar. 3 Kimɛ ni kpo' nɛ ni'miɛl buɔ Kristo saan, nɛ Kristo mɔ buɔ Uwien saan. 4 Kristo nɛ yé ni'miɛl. U lá li ñɛn u'ba upaan bo uyo wà nnɔ ni'mɔ li taan nin wɔ kí ñɛ upaan bo, kí lɛ u'kpiɛke.

Mitetekpaam nin miteteɛ̀nm ya gbɛr

5 Sii ki subn mɛn tibont tà te ni'fuobm ni ki yé kitink bo yaar nnɔ. Tun si: lisɔnsɔndl nin linaŋmaal nin ujɛnniɛke nin iyɛnmaalbiɛre nin ununfɔke lifaaciɛnl bo. Lifaaciɛnl yé unil

* **2:13** Bi lɛbre' liñɔbonl là ki ye ka yé u'nib nnɔ; lĩ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: Ni là yé binib bà ŋa jiɛ' pun nɛ.

bo ibule nɛ. 6 Nɛn nɛ cèreh Uwien ya benku ni beh bà ŋa ciih u'ñɔbu bó nnɔ bo. 7 Uyo wà ni là teh i ya biɛre nnɔ, ni'mɔ là ŋmɔbe mi ya tetem nɛ. 8 Ama fɛnfɛnnɔ, ni'mɔ ń wiɛ tibont tuu kɛ. Tun si: ubenpiebe nin tijɛr nin mibiɛrm nin isuk nin iñɔbonbil yà ñɛh ni'ñuɔn ni nnɔ. 9 La tɔkeh mɛn tɔb tonnɛngbɛr. Ni gben' ni'tetekpaam nin mǐ là cèreh ni teh tibont tà kɛ nnɔ ya gbɛr, 10 nɛ ki taa' mitetefènm, ki ji yé binifènb. Uwien nɛ cèreh ni tuu ki fèndeh ki joh, ki nɛngreh wɔn wà ñɛn' nɛ nnɔ. Nnɔ nɛ ni li tùɔre kí bɛnde wɔ. 11 Nɛn bo, na ji ŋmɔbe wuɔ yé Suf nɛ wuɔ ŋa yé Suf, ka ji ŋmɔbe wuɔ yé wà jiɛ' u'punl nɛ wuɔ yé wà ŋa jiɛ' u'punl, ka ji ŋmɔbe wuɔ yé ucaan nɛ wuɔ yé wà ya nun ŋa wien, ka ji ŋmɔbe wuɔ yé uyonb nɛ wuɔ ŋa yé yonb. Ama Kristo nɛ yé ni'bo nibonn kɛ ki te unil kɛ ni.

12 Uwien nɛ gènde' nɛ ki tien' nɛ u'yaab, ki yíe nɛ. Nɛn bo, cère mɛn ni'nun ń li món tinimɔnt bo, kí li muɔh tɔb micɛcɛkm, kí li jiindeh ni'ba tingi, kí li ŋmɛ nin tɔb, kí li ŋmɔbe liyɛnguol, 13 kí li ŋmɔbe sukle tɔb bo. Uba kɔnh nin u'tɔ nibonn niba bo la, bɛ ń li fèreh tɔb. Yonbdaan fère' nɛ ma nnɔ ni'mɔ ń li fèreh tɔb. 14 Ni li tùɔreh ki teh nà si: ní li yíe tɔb nɛ, kimɛ miyíem nɛ cèreh binib tùɔreh ki te uñɔkpaan ni. 15 Kristo ya yɛnduɔn ń li te ni'fèl ni ki pekreh nɛ. U ya yɛnduɔn bo nɛ Uwien yin' nɛ ní taan kí li yé unibaab. Nɛn bo, li tuu ki faareh wɔ mɛn.

16 Cère mɛn Kristo ya gbɛr ń tùɔre kí kpɛ iñaan ni'fèl ni. Li wɔknh mɛn tɔb, kí li taah miyɛnfuom kɛ ya bol ki gbiereh tɔb. Li dondeh mɛn Uwien, kí li gɛh iyuon kɛ ya bol nin ni'fèl kɛ ki faareh wɔ. 17 Ni lienh nà kɛ bii ni teh nà kɛ la, cère mɛn ni'kɛ ń li yé Yonbdaan *Yesu ya yel bo, kí li faareh Baa Uwien wɔn bo.

Kristo yaab li fuobe ma bo bi'dencɛn ni

18 Bipiibɛ, li blinh mɛn ni'yul ni'ciɛb ya nun bó. Nǐ kpɛ bipiib bà pɛ Yonbdaan bo ń li teh nnɔ nɛ. 19 Bijɛbɛ, wà kɛ ń li yíe u'po, ki la cère u'benku ni ń li pendeh u'bo. 20 Mubumu, li boh mɛn ni'naambɛ nin ni'baambɛ isɛn kɛ ni, kimɛ nɛn nɛ sɔnge Yonbdaan ya yɛnm. 21 Bibaambɛ, la cèreh mɛn ni'bumu ya yɛnm ń li ñɛh ni'ni. Ni teh nnɔ la, mu'yɛnm li saa nɛ.

22 Iyonbe, li boh mɛn ni'cɛnbaambɛ uŋɛndun wuu ni isɛn kɛ ni. Ni la li boh bɛ bi'nun ni baba tɛn ni nuunh binib nɛ ń li pèkeh nɛ, ama ní li boh bɛ nin ni'fèl kɛ kí ñɛ ni boh Yonbdaan ma nnɔ bo. 23 Ni teh nà kɛ la, ní li teh nè nin ni'fèl kɛ tɛn ni teh ki dienh Yonbdaan nɛ, na teh ki dienh nib, 24 kí li bɛn ki ye Yonbdaan Uwien li su nɛ nin u bonde' mimɔnm mà ki ble' bà yé u'yaab nnɔ. Ni teh ki dienh Kristo nɛ, wɔn nɛ cinbe ki yé ni'cɛnbaa. 25 Wà teh nà bre la, Uwien li dɛre udaan ya tub u teh nà nnɔ bo nɛ, kimɛ Uwien ŋa ŋmɔbe gèngènde.

4

1 Iyonbe ya cɛnbaambɛ, li teh mɛn ni'yonbe nà cuube, ki la
li yíe uba ki cɛn' u'tɔ; kí li bɛn kí ye ni'mɔ ŋmɔbe Cɛnbaa paaki
bó.

Igbiere

2 Li kàareh mɛn ki la pieh. Ni'kaare ń cère ní la gɔh kí
li faareh Uwien. 3 Ní yekn kí li kàareh ki dienh ti'mɔ ŋɔ
Uwien ń de tɛ usɛn tí wɔkn binib u'gbɛr, kí tɔke bɛ Kristo ya
gbɛbɔlkaar tà bo n te lipɛkl ni nɔ. 4 Ní kàare wɔ ŋɔ ń tùɔre kí
ñɛn tigbɛbɔlkaar nnɔ upaan bo kí tɔke tù, n bi li tɔke tù ma bo.
5 Li ŋmɔbe mɛn miyɛnfuom, kí li te mɔnmɔnm nin bà ŋa yé
Kristo yaab. Uyo wà ni laa' libònl ní tien nà mɔn la, tien nɛ̀
mɛn. 6 Cère mɛn ni'gbɛr ń li tuu ki ŋmɛ kí suɔke, ní li jiindeh
wà kɛ nĭ kpɛ ní jiin wɔ ma bo.

Ifuondfɔrkɛ

7 Ti'ninjɛ Ticik wà n yíe wɔ, u yé n'tonsɔntɔ Yonbdaan ya
tuonl ni, ki sɔnh lɛ̀ mɔnmɔnm nnɔ, li tɔke nɛ n'gbɛr kɛ. 8 N sɔnh
wɔ ni'saan nà bo si: wɔ ń tĭ tɔke nɛ ti'gbɛr, kí saake ni'gbɛnɛnt
nɛ. 9 N li cère wɔn nin Onesim nɛ ń tɔke. Onesim yé ti'ninjɛ wà
kpɛ ti li du u'bo nɛ, nɛ n yíe wɔ. U yé ni'yɔ nɛ. Bi baa' ni'saan
la, bi li tɔke nɛ tigbɛr tà kɛ te ti'bùol.

10 Min nin Aristak wà te lipɛkl ni nnɔ fuondeh nɛ. Banabas
ya ninjɛ Mark mɔ fuondeh nɛ. N là tɔke' nɛ u'bó ŋɔ, u lá baa
ni'saan la, ní teke wɔ tinɔjɛr tule. 11 *Yesu wà bi baan' wɔ
Yustus nnɔ mɔ fuondeh nɛ. *Sufmbɛ bà yé Kristo yaab nnɔ ni,
bɛn baba nɛ sɔnh nin nni Uwien ya bɛl ya tuonl. Bi yé binib bà
saake' n'gbɛnɛnt nɛ. 12 Ni'yɔ Epefa mɔ fuondeh nɛ. U yé [Yesu]
Kristo ya tonsɔnl nɛ, ki kàareh uyo kɛ nin inunmón ki dienh
nɛ ŋɔ ní li ŋuuke mitekjim mɔnmɔnm, kí kpére mi'ni kí tĭ gben,
kí li yé binib bà bonde' bɛ ń li teh Uwien yíe nà kɛ. 13 Imòn, n
yé u'mɔ̀nkunl ki ye u'nun món ninbi nin Lawodise yaab nin
Herapolis yaab bo cɛɛn nɛ. 14 Ti'jɔ Luk wà yé dɔktiɛ nnɔ nin
Demas mɔ fuondeh nɛ.

15 Ní fuonde Kristo yaab bà te Lawodise ya du ni nnɔ, kí
fuonde Ninfa nin Kristo yaab bà taakeh u'den nnɔ mɔ. 16 Ni
kaan' kugbɔnku kuu la, ní cère bɛ ń kàan kù Kristo ya taanl
là te Lawodise ya du ni nnɔ mɔ ni. Ni'mɔ ń kàan kùa li ñɛ
Lawodise ya du ni kí baa ni'saan nnɔ. 17 Ní tɔke Akip kí ye
wɔ ń tùɔre kí liike Yonbdaan de' wɔ lituonl là nnɔ, kí li sɔnh lɛ̀
mɔnmɔnm. 18 Iñɔbonfɔrkɛ yiɛ nɔ, min Pɔl nin n'yul nɛ ji kiɛh yɛ̀
ki fuondeh nɛ*. La sunde mɛn n jèndeh ijɛnd yà lipɛkl ni nnɔ
bó.

Uwien ń juoke nɛ.

---

* **4:18** Kí ñɛ kugbɔnku kuu ya cinm kí lá baa 4:17 Pɔl lienh nɛ uba kiɛh, ama wɔn nin u'yul nɛ kɛle' migbiirm 18.

Kugbɔnkpiɛku kùa Pɔl kɛle' ki de' Tesalonik yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Tesalonik yé Maseduɔnn ya tinfɛnm ya ducɛnciɛn nɛ. Pɔl là joh usɛn nle bo ma nnɔ nɛ ki tɔke' ni'bó yaab Kristo ya gbɛr. Wɔn nin Silfɛn nin Timote nɛ là tɔke. Tesalonik yaab bà yɛbe ŋa là yé Sufmbɛ.

Sufmbɛ bà là te udu nnɔ ni nnɔ ya biba ŋa tuo' Pɔl ya gbɛr, ki sure' bɛ bi kpre' ni'kɛ saan Pɔl nin u'tɔb bo.

Kí cin liyul 1 kí tĭ baa iyul 3, Pɔl tɔkeh ki teh wɔn nin Tesalonik yaab ya yɛnm sɔnge tɔb bo. Bi du Kristo bo, ki yíe tɔb ma nnɔ nɛ u faare' Uwien bi'bo, ki tiɛre' bɛ wɔn nin u'tɔb là te bi'saan uyo wà nnɔ bi là ŋmɔbe mitetem mà.

Kí cin iyul 4 kí tĭ baa iyul 5, Pɔl laa' Tesalonik yaab biba ŋa bɛn Yesu ya baam ya gbɛr mɔnmɔnm; nɛ u tùɔre' ki tɔke' bɛ tù ni'donbó. Biba laa' bi'yaab biba kpuokeh Kristo ŋa laan biɛ ki baa'. Bi maaleh bà kpuokeh nnɔ li fɔre ma bo ma nnɔ, nɛ Pɔl tɔke' bɛ ki ye bà kpo' nin bà fuobe kɛ tɛ nin Yesu Kristo nɛ, ki lá li mɛkre lidaali liba.

Ifuonde

1 Min Pɔl nin Silfɛn* nin Timote nɛ kiɛh kugbɔnku kuu tí de Kristo ya taanl là te Tesalonik ya du ni, ki yé Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo yaal nnɔ. Uwien ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl faareh Uwien Tesalonik yaab ya tekjim bo

2 Ti tuu ki faareh Uwien ni'kɛ bo nɛ, ki tiɛn ni'bó ti'kaare ni. 3 Ti tuu ki tiɛn ni'bó ti'Baa Uwien ya nun bó kí ñɛ ni'tekjim cèreh ni sɔnh itùon yà nin ni ŋmɔbe miyíem ki sɔnh yà nnɔ nin ni ŋmɔbe lidɛndɛnl ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo nĭ tĭ kɛnde' ma nnɔ bo nɛ.

4 Ti'yaab bà Uwien yíe bɛ, ti bɛn ki ye Uwien nɛ gènde' nɛ ní li yé u'yaab. 5 Kimɛ ti là tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ ŋa là yé ñɔbon baba, *Mifuoñaanm nɛ là cère' tù ŋmɔbe mituɔm, ki cère' ti du ki ye tù yé tigbɛmɔ̀nt. Nɛ ni bɛn ti là te ni'saan uyo wà nnɔ, ti'tetem là te ma bo. Ti là te nnɔ ŋɔ nɛ̀ ń li mɔn ni'bo nɛ.

6 Ninbi tɛkn' tinbi nin Yonbdaan ya taal ni nɛ. Nin ni teke' u'gbɛr ijɛndciɛn ni ma kɛ nnɔ, ni ŋmɔbe uyɛnsɔnge wà *Mifuoñaanm dienh wù nnɔ. 7 Nnɔ nɛ Maseduɔnn ya tinfɛnm ya dutɔ yaab nin Akayi yaab bà kɛ teke' *Yesu ki jin' nnɔ mɔ li

* **1:1** Liike Itùon 17:4, 5.

tɛkn ni ya taal ni. 8 Kimɛ Yonbdaan ya gbɛr ñɛn' ni ya bùol nɛ ki yɛre' Maseduɔnn ya tinfɛnm ya dutɔ nin Akayi ya tinfɛnm ya du kɛ ni. Na yé i ya du ni baba, binib cii' ni'kɛ saan ni teke' Uwien ki jin' ma bo. Nɛn bo, ta ji ŋmɔbe tuba tí tɔke. 9 Kimɛ ni'bó ya nib lienh ti là baa' ni'bùol ni teke' tɛ ma bo ya gbɛr nin ni wiɛ' ibule, ki pekre' ki paan' Uwien limiɛl ya daan, wà tuu ki te nnɔ bo ma bo, 10 ki gu u'Bijɛ *Yesu ń ñɛ paaki bó kí baa ní. U là cère' wɔn nɛ mɛkre' bitɛnkpiib ni. Wɔn nɛ ŋmiɛndeh tɛ Uwien ya benpiebe ni, ki li ŋmiɛn tɛ lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ.

2

Pəl lienh u sɔn' itùon Tesalonik ya du ni ma bo

1 Ti'yaabɛ, ninbi mənən bɛn ki ye ti là baa' ni'bùol ni teke' tɛ ma nnɔ ŋa juore' fɛnm. 2 Ni bɛn ki ye bi là jènde' tɛ, ki suke' tɛ Filip ya du ni. Ama nin binib là ñɛn' ti'bo kinunbɔnk ma kɛ nnɔ, ti'Wien de' tɛ lifɛ̀l ti tɔke' nɛ u'gbɛmɔnmɔnt. 3 Ti là sureh nɛ ní cenge Uwien ya gbɛr ma nnɔ ta là nuunh tí tuln nil, ka ŋmɔbe yɛnmaalbiɛre, ka nuunh tí lɛre kí ji mɔ. 4 Ama Uwien bikn' tɛ ki laa' ti kpɛ tí tɔke binib u'gbɛmɔnmɔnt nɛ ki taa' tù ki ŋukn' tɛ. Nɛn bo nɛ ta nuunh ti tɔkeh tù la, binib ya yɛnm ń li sɔnge ti'bo, ti nuunh Uwien wà bɛn ti'fɛ̀l ni te ma bo nnɔ ya yɛnm nɛ ń li sɔnge ti'bo.

5 Ni bɛn ki ye ta kpele ki len' ñɔŋmaagbɛr tí lɛre nil, ka kpele ki nuun' tí ñi nil bo kí lɛ like. Uwien nɛ yé ti'mànkunl. 6 Ta kpele ki nuun' ninbi bii nitɔb ń pèke tɛ, kimɛ ta nuunh pɛnpɛku nisaal saan. 7 Ti yé *Kristo ya tondb ma nnɔ, ti bi li fre kí wuɔn nɛ kí ye ti ŋmɔbe ukpiɛke, ama ta tien' nnɔ. Ti là te ni'saan ma nnɔ, ti là duɔn' ti'yɛnm ni'bo tɛn upii ŋaandeh ma u'bumu, u'yɛnm sɔnge mu'bo u likeh mù nɛ. 8 Ti yíe nɛ nĩ tĩ kɛnde' ma nnɔ, na yé ti'nun món tí tɔke nɛ Uwien ya gbɛmɔnmɔnt baba nɛ. Ninbi bo, ti li tuo kí kpo mənən, kimɛ ni yé binib bà ta gɔh ni'bo nɛ.

9 Ti'yaabɛ, ni tiɛn ti'tùon nin ti'jiinku bó. Ti là tɔkeh nɛ Uwien ya gbɛmɔnmɔnt ma nnɔ, ti là sɔnh itùon nin inunmón nɛ ñɔnku nin wien ni ŋɔ ti la li yé uba bo tukl. 10 Ninbi bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ nin Uwien nɛ yé bimànkunb ki ye ti là te ni'saan ma nnɔ ti'tetem là cuube nɛ ka ŋmɔbe jɔknt. Ta là ŋmɔbe bi li biin tɛ nà bo. 11 Ni bɛn kɛin ki ye ti là teh ni'ni wà kɛ tɛn bibaa teh u'bumu ma bo nɛ, 12 ki sureh nɛ, ki saakreh ni'gbɛnɛnt, ki ñiikeh ki tɔkeh nɛ ki teh ní li ŋmɔbe mitetem mà selndeh Uwien. Wɔn nɛ yin' nɛ ní kɔ u'bɛl ni kí lɛ u'kpiɛke.

Pəl pèkeh Tesalonik yaab bi'tekjim bo

13 Ti tuu ki faareh Uwien ni'bo uyo kɛ nibonn nà bo nnɔ si: ti là tɔke' nɛ Uwien ya gbɛr, nɛ ni teke' tù, ki tuo' ki ye ta yé

nib yaar tù mɔnbe ki yé Uwien yaar nɛ, ki cèreh ninbi bà teke' Uwien ki jin' nnɔ teh Uwien yíe nà. 14 Ti'yaabɛ, ni tɛkn' Uwien ya táan yaab bà te Sude ya tinfɛnm ni, ki liɛbe' ki yé *Yesu Kristo yaab nnɔ ya taal ni nɛ. Kimɛ ni'du yaab jènde' nɛ ijɛnd yà nnɔ *Sufmbɛ mɔ là jènde' bɛ i ya jɛnd nɛ. 15 Bɛn *Sufmbɛ nnɔ nɛ là ku' *Uwien ya ñɔbonsɔknb, ki ku' Yonbdaan Yesu, ki jènde' ti'mɔ cɛɛn. Uwien ya yɛnm ŋa sɔnge bi'bo. Bi yé binib kɛ ya nɛnnɛndb nɛ. 16 Bi piendeh tɛ ti la tɔke bà ŋa yé *Sufmbɛ tigbɛr tà li cère bɛ ń ŋmɛre nɛ. Bi teh nnɔ nɛ bi'biɛre yɛbreh ki joh, nɛ Uwien ya benku ni tĭ gben' ki ben' bi'bo.

Pɔl yie wɔ ń tĭ ń lɛ Tesalonik yaab

17 Ti'yaabɛ, tinbi nin ninbi dàan' tɔb nĭ tien' idɛn ile ma nnɔ, ti dɔkn' nɛ cɛɛn nɛ. Ti jɛnde' tɔb nɛ, ama ti tiɛn ni'bó ti'yɛnmaale ni. Nɛn nɛ cère' ti ñikn' tí tí ń lɛ nɛ. 18 Nɛn bo nɛ ti yíe tí liɛbe kí baa ni'saan. Min Pɔl mɔnɔn bikn' nlen, ki bikn' nle, nɛ *Satan pien' tɛ. 19 Imàn, ninbi bo nɛ ti ŋmɔbe lidɛndɛnl nin uyɛnsɔnge. Yonbdaan *Yesu li baa lidaali là nnɔ, ninbi nɛ li yé ti'bo lisuul, nɛ ti'yɛnm li sɔnge ni'bo u'nun bó. 20 Imàn, ninbi nɛ yé ti'kpiɛke nin ti'yɛnsɔnge.

3

1 Nɛn bo ta ń fre kí cuo ti'ba. Nɛn nɛ cère' ti bobn' ki ye tinbi baba ń juore Atɛnn ya du ni, 2 nɛ ki sɔn' ti'ninjɛ Timote ni'saan. Timote yé ti'tonsɔnlie nɛ Uwien ya tuonl ni, ki tɔkeh binib *Kristo ya gbɛmɔnmɔnt. Ti sɔn' wɔ ni'saan wɔ ń saake ni'gbɛnɛnt nɛ, kí cère ni'tekjim ń faake 3 ŋɔ, idɛn yiɛ ya jɛnd la cère uba ń lu mitekjim ya sɛn ni. Kimɛ ninbi mɔnɔn bɛn ki ye Uwien sien' tɛ nnɔ nɛ. 4 Ti là te ni'saan uyo wà nnɔ, ti là juɔ' ki tɔke' nɛ ki ye ti li ji ijɛnd. Nɛn nɛ tien' nɔ, ninbi mɔnɔn bɛn. 5 Ma là li fre kí cuo n'ba ma nnɔ, nɛn bo nɛ n sɔn' Timote ni'saan, wɔ ń liike ni biɛ ki pɛ mitekjim ya sɛn bo bii na ji pɛ, kimɛ n là fɛnge nba la *usɛnpol unibiikl la tuln' nɛ ki cère' ti'tuonl juore' fɛnm nɛ.

6 Fɛnfɛnnɔ nɛ Timote ñɛn' ni'donbó ki liɛbe' ní ki lá tɔke' tɛ tigbɛmɔnmɔnt, ki ye ni biɛ ki pɛ mitekjim ya sɛn bo, ki ŋmɔbe miyíem. U tɔke' tɛ ki ye ni'yɛnm tuu ki pɛ ti'bo nɛ, nɛ ni ciɛke ní lɛ tɛ tɛn ti'mɔ ciɛke tí lɛ nɛ ma. 7 Ti'yaabɛ, nnɔ nɛ ni'tekjim cère' ti ŋmɔbe ugbɛnɛnsaake ti'yɛnsaaciɛn nin ti'jɛnd ni. 8 Fɛnfɛnnɔ, ti ji fuore' ki jiin', kimɛ ni pɛ Yonbdaan bo mɔnmɔnm. 9 Nɛn bo, ta bɛn ti li faare Uwien ni'bo kí tĭ kpaan ma bo. Kí ñɛ ninbi bo nɛ ti ŋmɔbe uyɛnsɔngciɛn ki poknh ti'Wien ya nun bó. 10 Ti miɛh wɔ ñɔnku nin wien ni nin inunmón ki teh wɔ ń cère tí tí ń lɛ nɛ, kí wɔkn nɛ kí tonde nà pɔre' nɛ ni'tekjim ni.

11 Ti'Baa Uwien nin u'yul nin Yonbdaan *Yesu ń ŋère tɛ usɛn tí fre kí baa ni'saan. 12 Yonbdaan ń cère ni ŋmɔbe miyíem mà nnɔ ń yɛbre kí gbien; ní li yíe tɔb nin binib kɛ tɛn ti yíe nɛ ma

bo. 13 Nnɔ nɛ u li de nɛ mituɔm, ní li yé u'yaab, ki la li ŋməbe
biil ti'Baa Uwien ya nun bó, lidaali là ti'Yonbdaan *Yesu li baa
ní nin u'nib kɛ nnɔ.

4

Mitetem mà sɔnge Uwien ya yɛnm

1 Tɔ, ti'yaabɛ, ti là wɔkn' nɛ ni li fuobe ma bo ŋɔ Uwien ya
yɛnm ń li sɔnge ni'bo. Nɛ ni fuobe nnɔ nɛ. Ti gbiereh nɛ, ki
sureh nɛ Yonbdaan *Yesu bo, ní li tùɔreh ki teh nnɔ ki joh inun
bó. 2 Kimɛ ni bɛn ti là wɔkn' nɛ Yonbdaan *Yesu ya wɔknm ma
nnɔ. 3 Uwien yíe nà si: ní li ŋməbe mitetem mà mɔn nɛ, ki la li
teh sɔnsɔndl. 4 Ni'ni wà kɛ ń bɛnde u li tien ma kí li coh u'ba,
ki la li kuɔndeh u'ba jɔknt, kí li yé unil wà bi boh wɔ, 5 ki la li
ŋməbe sɔnsɔndyɛnmaale tɛn binib bà ŋa bɛn Wien. 6 Uba la lì ń
bii u'tɔ, ki la lɛre wɔ tu ya gbɛr bo, kimɛ Yonbdaan diɛh binib ya
tub i ya biɛre kɛ bo nɛ. Ti là tɔke' nɛ ŋɔ, ki liɛbe' ki lere'. 7 Kimɛ
Uwien ŋa yin' tɛ, tí li teh nà kuɔndeh tɛ jɔknt, u yin' tɛ tí li ŋməbe
mitetem mà mɔn nɛ. 8 Nɛn bo, wà kɛ yĭe' tigbɛr tuu la, na yé u
yĭe' binib ya gbɛr nɛ, u yĭe' Uwien wà dienh nɛ *Mifuoñaanm
nnɔ ya gbɛr nɛ.

9 Ni li yíe tɔb Kristo bo ma bo wɔn, na ji ciɛke nil ń kɛle
kugbɔnku kí tɔke nɛ ni li teh ma bo, kimɛ Uwien cère' ninbi
nin ni'yul bɛnde' ni li yíe tɔb ma bo ŋɔ. 10 Ti'yaabɛ, ni teh nnɔ
nɛ nin ti'yaab bà kɛ te Maseduɔnn ya tinfɛnm ni nnɔ. Ti'yaabɛ,
ti sureh nɛ ní li tùɔreh ki teh nnɔ ki joh inun bó nɛ. 11 Cère mɛn
ni'nun ń li món ní li te suoo. Ni'kɛ ń li likeh ni'yul bo ya gbɛr,
kí li jinh ni'nɔjɛ bo tɛn ti là tɔke' nɛ ma bo, 12 ŋɔ bà ŋa yé Kristo
yaab ń li boh nɛ; nɛ na ji li jinh itɔnuɔ bo.

Yonbdaan ya baam ya gbɛr

13 Ti'yaabɛ, ti yíe ní bɛnde binib bà kpo' ya gbɛr ŋɔ ki la li
te uyɛnsaa ni tɛn binitɔb nɛ, kimɛ bɛn ŋa ŋməbe dɛndɛnl. 14 Ti
teke' ki jin' ki ye *Yesu kpo', ki mɛkre' bitɛnkpiib ni ma nnɔ,
nnɔ nɛ bà teke' wɔ ki jin' ki yaan ki kpo' nnɔ, Uwien li mɛkre
bi'mɔ kí taan bɛn nin wɔn Yesu. 15 Imàn, ti tɔkeh nɛ tigbɛr
tà nɔ yé Yonbdaan ya ñɔbon iba nɛ. Yɛn si: Yonbdaan li baa
lidaali là nnɔ, tinbi bà li biɛ ki fuobe nnɔ ŋa lì li liere bà kpo'
usɛn. 16 Kimɛ Uwien lá de usɛn la, ti li cii Uwien ya tondb ya
ciɛn ya niɛke bó nin Uwien ya natunl ya muɔ bó. U ya yo nɛ
Yonbdaan nin u'yul li ñɛ paaki bó kí li jiinh ní. Nɛn saan nɛ
Kristo yaab bà kpo' nnɔ li kpiɛ kí mɛkre. 17 Ni ya puoli bó
nɛ Uwien li yuure tinbi bà biɛ ki fuobe nnɔ nin bɛn tí tuobe
Yonbdaan titɛwɔlgbɔnt ni paaki bó. Nnɔ nɛ ti li tuu ki te nin
Yonbdaan uyo kɛ. 18 Nɛn bo, li taah mɛn tigbɛr tuu ki saakreh
tɔb ya gbɛnɛnt.

5

La gɔh mɛn kí li gu Yonbdaan ya baam

1 Ti'yaabɛ, Yonbdaan li baa uyo wà ya gbɛr wɔn, na ciɛke
nil ń kɛle gbɔnku kí tɔke nɛ, 2 kimɛ ninbi mɔnɔn bɛn kɛin ki ye
Yonbdaan ya babaadaali li te tɛn unasu bàareh kuñɔnku ma
bo nɛ. 3 Uyo wà binib li lienh ki teh bi te uyɛnduɔn ni, niba ŋa
ń tien bɛ nnɔ, u ya yo nɛ ijɛndciɛn li ci bɛ. Nĭ li te tɛn imɛrwiɛn
ciikeh utɛnpunb ma bo nɛ, nɛ ba ń fre kí ñɛ len.

4 Ti'yaabɛ, ninbi ŋa te cinñunl ni ma nnɔ Yonbdaan ya
babaadaali ŋa ń ci nɛ tɛn unasu ciikeh binib ma bo. 5 Kimɛ
ni'kɛ yé kuwenwenku yaab nɛ, ki yé uwien ni yaab. Ta yé
ñɔnku yaab, ka yé cinñunl yaab mɔ. 6 Nɛn bo, la cère mɛn ti
li gɔh tɛn binitɔb. Cère mɛn tí li like, kí li co ti'ba. 7 Kimɛ bà gɔh
nnɔ, bi gɔh kuñɔnku nɛ, bà ñuh ki yibeh nnɔ, bi yibeh kuñɔnku
nɛ. 8 Ama tinbi bɛn wɔn, ti yé uwien ni yaab nɛ. Nɛn bo, cère
mɛn tí li co ti'ba. Cère mɛn ti'tekjim nin ti'yíem ń li yé ti'bo
tijɛkɔnwɛnt tà lèkndeh ti'fèl bo; ti'ŋmɛrm ya dɛndɛnl mɔ ń li te
ti'bo tɛn tikur ya kɛnpinl*.

9 Uwien ŋa gènde' tɛ wɔ ń ŋuu ti'bo, ama u gènde' tɛ tí ŋmɛre
ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo nɛ. 10 Tinbi bo nɛ u kpo', ŋɔ ti
fuobe bii ti kpo' la, tinbi nin wɔn ń li tɛ ki te. 11 Nɛn bo,
li saakreh mɛn tɔb ya gbɛnɛnt, kí li toreh tɔb, ni'tekjim ń li
faakreh tɛn ni teh ma fɛnfɛnnɔ nɔ.

Igbierfərkɛ nin ifuonde

12 Ti'yaabɛ, ti tɔkeh nɛ ki teh ní li bùh binib bà sɔnh Uwien
ya tuonl ni'ni nin inunmɔ́n, ki likeh nɛ Yonbdaan ya sɛn ni, ki
gbiereh nɛ nnɔ. 13 Ní li boh bɛ ki gbiekeh, kí li yíe bɛ bi'tuonl
bo. Cère mɛn ni'kɛ ya yɛnm ń li dɔ tɔb bo.

14 Ti'yaabɛ, ti gbiereh nɛ ní li tɔkeh bà yé ikpaayuon† nnɔ ki
teh bɛ ń liike bi'yul bo, kí li biendeh bijɛwaandɛnb ya fèl, kí li
toreh bà yé bijiinb, kí li ŋmɔbe kuminku binib kɛ bo. 15 Liike
mɛn ni'yul bo, ki la cère unil tien' u'tɔ ibiɛre la, wɔ ń tu wɔ fènl.
Ama li nuunh mɛn uyo kɛ ní li teh ni'tɔb nin binitɔb kɛ nà mɔn.

16 Cère mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge uyo kɛ, 17 ní li tuu ki kàareh,
18 kí li faareh Uwien isɛn kɛ ni, kimɛ Uwien yíe *Yesu Kristo bo
ní li teh nnɔ nɛ.

19 La piendeh mɛn *Fuoñaanm ya tuonl, 20 ki la yih bi
sɔkndeh Uwien ya gbɛr tà nnɔ fɛnm. 21 Li tùɔreh mɛn ki fiinh
tibont kɛ, tà mɔn la, ní li ŋuuke tun. 22 Wiɛ mɛn ibiɛre kɛ ya bol.

---

* **5:8** Pɔl ya bùol unisaal ya yɛnmaale te u'yul ni nɛ. Nɛ miŋmiɛnm te tɛn tikur ya kɛnpinl ki lĭeke iyɛnmaale bo ŋɔ usɛnpol la fre yĭ. † **5:14** Bi li fre kí lɛbre bà yé ikpaayuonkí ye bà fuobe fɛnfɛnm mɔ.

23 Uwien, uyɛnduɔn ya daan nin u'yul ń cère ní li yé u'yaab
kí tĭ gben. Wɔ ń guure ni'kɛ mɔnmɔnm‡ ŋɔ ti'Yonbdaan *Yesu
Kristo ya babaadaali ni la li ŋmɔbe biil. 24 Wà yin' nɛ nnɔ yé
umɛmɔ̀ndaan nɛ, u li tien nɛn kɛ.
25 Ti'yaabɛ, li kàareh mɛn ki dienh tɛ. 26 Ní fuonde ti'yaab kɛ
mɔnmɔnm. 27 N tɔkeh nɛ Yonbdaan ya yel bo nɛ ki teh ní kàan
kugbɔnku kuu nɔ ti'yaab kɛ ya nun bó.
28 Ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ.

‡ **5:23** Bi lɛbre' iñɔbon yà ki ye ni'kɛ mɔnmɔnm nnɔ; ĩ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: Wɔ ń guure ni'yɛnm nin ni'naank nin ni'gbɛnɛnt nɛ.

Kugbɔnlieku kùa Pɔl kɛle' ki de' Tesalonik yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kugbɔnku kuu ya cincinm bi tɔke' ki ye binib bita nɛ kɛle' kù, ama Pɔl nɛ yé kugbɔnku bugbɛn ya kɛlm ya sɛnlier. Bi kɛle' kugbɔnkpiɛku ki de' Tesalonik yaab ma nnɔ, ni ya puoli bó nɛ Pɔl cii' ni'bó ya nib biba lienh ki teh Yonbdaan Yesu liɛbe' ní ŋɔ. Tigbɛr nnɔ saa' Tesalonik yaab ya yɛnm cɛɛn. Nɛ ba ji bɛn bi li tien ma. Biba dàan' ka ji sɔnh tùon. Nɛn nɛ cère' Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu wɔ ń saake bi'gbɛnɛnt bɛ ń li co bi ŋməbe mitekjim mà nnɔ kenken, ki li sɔnh itùon mɔ.

Liyul 1 ni, Pɔl cin' ki faareh Uwien Tesalonik yaab ya yíem nin bi'tekjim bo nɛ, ki tɔke' ki ye Uwien li dɛre bà jɛ̀ndeh bɛ nnɔ ya tub kí tu lifɛ̀nl, kí jɛ̀nde bà ŋa boh Yesu Kristo ya gbɛmɔnmɔnt nnɔ lidaali là u li baa ní nnɔ.

Iyul 2 ni, Pɔl tɔkeh nà li liere Yonbdaan ya baam usɛn ya gbɛr nɛ. U ye wà li yíe Uwien ya ñɔbu bó li ñɛn u'ba upaan bo, kí tuln binib pelpel nɛ kí yaan Yonbdaan ń baa ní. U tɔke' bɛ ki ye bɛ ń li se mitekjim ni nǐ faa.

Iyul 3 ni, Pɔl tɔkeh bà yé ikpaayuon nnɔ ki teh bɛ ń liike bi'yul bo, kí li sɔnh ki jinh bi'nɔjɛ bo.

Pɔl tǐ fɔre' kugbɔnku kuu nɔ nin micɛ̀bm nɛ.

Ifuonde

1 Min Pɔl nin Silfɛn* nin Timote nɛ kiɛh kugbɔnku kuu tí de Kristo ya taanl là te Tesalonik ya du ni ki yé ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo yaal nnɔ. 2 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Yonbdaan li baa ní kí bu binib tibuur

3 Ti'yaabɛ, nǐ kpɛ tí li faareh Uwien ni'bo uyo kɛ nɛ, nǐ yé nibonn nà cuube nɛ, kimɛ ni tùɔreh ki teknh *Yesu ki jinh mɔnmɔnm, nɛ ki tùɔreh ki yíe tɔb mɔ mɔnmɔnm. 4 Nɛn bo nɛ ti tɔkeh Uwien ya táantɔ ni, ti'yɛnm sɔnge ni'bo ki tǐ kpɛ ma bo, kimɛ nin bi teh nɛ nà bre, ki jɛ̀ndeh nɛ ma kɛ nnɔ ni tùɔreh ki mɔ̀h mitekjim ni ki joh inun bó nɛ.

5 Nɛn nɛ wɔngeh ki teh Uwien buh tibuur tu'donbó, kimɛ ijɛnd nnɔ nɛ li cère Uwien ń ye ni kpɛ ní kɔ u'bɛl là ni jɛ̀ndeh li'bo nnɔ ni. 6 Imɔ̀n, Uwien li tien nà cuube nɛ. Binib bà jɛ̀ndeh nɛ nnɔ, u'mɔ li jɛ̀nde bɛ nɛ kí tu ni'fɛ̀nl, 7 kí de ninbi bà jɛ̀ndeh nnɔ nin tinbi lifuorl lidaali là Yonbdaan Yesu li puɔ paaki bó

* **1:1** Liike 1 Tesalonik 1:1.

ní nnɔ. U li puɔ ni'bó ní nin Uwien ya tondtɔdɛnb nɛ, 8 kí li te
umupien ni ki we ní. U li dɛre bà ŋa yíe Uwien ya gbɛr nnɔ
nin bà ŋa boh ti'Yonbdaan Yesu ya gbɛmɔnmɔnt nnɔ ya tub.
9 Bi'tudɛre nnɔ si: u li cère bɛ ń kɔ ijɛndciɛn ni kí li tuu ki te
len. U li ŋɔre bɛ kí jɛnde u'nun bó, ba ji li lɛ u'tuɔm nin u'kpiɛke.
10 Nĭ li tien nnɔ lidaali là Yonbdaan li baa ní ŋɔ bɛ ń pɛ̀ke wɔ,
kí ñuɔre wɔ kí ñɛ bà kɛ teke' wɔ ki jin', ki yé u'yaab nnɔ bo nɛ.
Ni'mɔ te len, kimɛ ti tɔke' nɛ u'gbɛr ma nnɔ ni teke' tù ki jin'.
11 Nɛn bo nɛ ti kàareh ki dienh nɛ uyo kɛ ŋɔ ti'Wien ń ye ni
kpɛ u'yin, kí li toreh nɛ nin u'tuɔm ní li teh ni nuunh ní tien
mimɔnm mà kɛ nnɔ, kí cère ní li sɔnh itùon yà wɔngeh ki teh
ni ŋmɔbe mitekjim. 12 Ni teh nnɔ la, ninbi bo nɛ bi li kpiɛke
Yonbdaan Yesu, nɛ u'mɔ ń kpiɛke nɛ, kí ñɛ ti'Wien nin wɔn
Yonbdaan *Yesu Kristo ya juokm bo.

2

Nà li liere Yonbdaan ya baam usɛn

1 Ti'yaabɛ, Yonbdaan *Yesu Kristo ya baam nin ti'taanm
u'saan ya gbɛr bo nɛ ti tɔkeh nɛ ki teh: 2 bi tɔke' nɛ ki ye
Yonbdaan ya babaadaali baa' la, ni la cère nɛ̀ ń pɔk kí ŋaabe
ni'yɛnm, ki la cère nɛ̀ ń sén ni'fɛ̀l. Nba la, bi li tɔke kí ye
*Mifuoñaanm nɛ cère' bi len' tigbɛr nnɔ, mitɔm la, bi li ye tù
ñɛn' tinbi saan nɛ bii tinbi nɛ kɛle' kugbɔnku ki ye nnɔ.

3 La lĭ ń cère mɛn uba ń ñɛ isɛn iba kí lɛre nɛ. Kí yaan
Yonbdaan ya babaadaali ń baa nnɔ binib li yĭe Uwien ya ñɔbu
bó ki yɛbe, nɛ wà li yĭe Uwien ya ñɔbu bó, ki juore fɛnm Uwien
li dɛre u'tub nnɔ mɔ li ñɛn u'ba upaan bo. 4 U li yé unɛnnɛnd
nɛ, kí ye u cɛn' Uwien nin binib pukeh tibont tà kɛ nnɔ. U li
kɛ̀le Uwien ya duku ni mɔnɔn kí yin u'ba Uwien. 5 Na tiɛn ki
ye n laan là te ni'saan ma nnɔ, n là tɔke' nɛ tigbɛr tuu nɔ-ɔɔ?
6 Ni bɛn nà co wɔ fɛnfɛnnɔ. U'yo lá baa' la, u li ñɛn u'ba upaan
bo. 7 Kimɛ wà li yĭe Uwien ya ñɔbu bó nnɔ ya tuɔm mà buɔ nnɔ
ya tùon cin'-a! Nĭ ji sìen' wà piendeh mɛ̀ nnɔ nɛ ń dàan mɛ̀. 8 U
ya yo nɛ u li ñɛ upaan bo, nɛ Yonbdaan ń piebe u'bo, wɔ ń kpo.
Yonbdaan li baa ki li windeh ma nnɔ nɛ li cère ubiɛrɔ bugbɛn
ya gbɛr ń gben. 9 Wà li yĭe Uwien ya ñɔbu bó nnɔ lá baa' la, u
li ŋmɔbe *Satan ya tuɔm nɛ, kí li teh micincilnm nin miyɔkm
ya bont kɛ ya bol ki lɛreh binib. 10 U li tien mibiɛrm kɛ ya bol,
kí tuln binib bà buoh, kimɛ ba tuo' bɛ ń li yíe tigbɛmɔ̀nt tà li
cère bɛ ń ŋmɛre ma nnɔ nɛ cère' bi buoh. 11 Nɛn bo nɛ Uwien
dienh bɛ mituɔm mà tulndeh bɛ, ki cèreh bi teknh kutonnɛnku
ki jinh. 12 Nnɔ nɛ Uwien li biin bà ŋa teke' gbɛmɔ̀nt ki jin', ki fɛ
nà bre ya tienm nnɔ.

Uwien nɛ gɛ̀nde' nɛ, cère mɛn ni'tekjim ń li faa

13 Ti'yaab bà Yonbdaan yíe bɛ, tinbi bɛn wɔn, nǐ kpɛ tí li faareh Uwien ni'bo uyo kɛ nɛ, kimɛ Uwien là gènde' nɛ haali ucincinyo ní ŋmɛre nɛ, kí ñɛ *Mifuoñaanm mà teh nɛ u'yaab nnɔ nin ni teke' tigbɛmɔ̀nt ki jin' ma nnɔ bo. 14 Nɛn bo nɛ u yin' nɛ ní kɔ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya kpiɛke ni, kí ñɛ ti tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ bo. 15 Nɛn bo, ti'yaabɛ, gore mɛn kí li se mitekjim ya sɛn ni mɔnmɔnm, kí li ŋuuke ti là wɔkn' nɛ miwɔknm mà, buñɔbu ni bii ti kɛle' nà kugbɔnku ni ki de' nɛ nnɔ. 16 Ti'Yonbdaan *Yesu Kristo nin u'yul nin ti'Baa Uwien wà yíe tɛ, ki tuu ki saakreh ti'gbɛnɛnt, ki cère' ti ŋmɔbe lidɛndɛnl là mɔn, kí ñɛ u'juokm bo nnɔ 17 ń saake ni'gbɛnɛnt, kí de nɛ ufaa ní li tuu ki teh nà mɔn ni'tùon ni nin ni'lenm ni kɛ.

3

Li kàareh mɛn ki dienh tɛ

1 Tɔ, ti'yaabɛ, li kàareh mɛn ki dienh tɛ ŋɔ Yonbdaan ya gbɛr ń li yɛreh ni'kɛ saan tontonm, kí li ŋmɔbe ukpiɛke tɛn tù ŋmɔbe ukpiɛke ni'du ni ma bo. 2 Li kàareh mɛn, Uwien ń ñɛn tɛ binib bà bre nǐ tǐ kɛnde' nnɔ ya nuɔ ni, kimɛ na yé binib kɛ nɛ teke' ki jin'. 3 Yonbdaan yé umɛmɔ̀ndaan ma nnɔ u li de nɛ ufaa, kí lèkn ni'bo, usɛnpol ubiɛrɔ la fre nɛ. 4 Kí ñɛ Yonbdaan bo nɛ ti du ni'bo ki ye ti tɔke' nɛ nà nnɔ, ni teh nɛn nɛ, ki li tuu ki teh nè. 5 Yonbdaan ń pekre ni'yɛnm ní bɛnde Uwien ya yíem, kí li ŋmɔbe Kristo ya minku.

Unil kɛ ya nun ń li mɔ́n itùon bo

6 Ti'yaabɛ, ti tɔkeh nɛ Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo nɛ ki teh: ni'yɔ wà kɛ ŋa yíe tuonl ya gbɛr*, ka pɛ ti là wɔkn' nɛ miwɔknm mà nnɔ bo la, ní wiɛ u'gbɛr. 7 Kimɛ ninbi nin ni'yul bɛn ki ye nǐ kpɛ ní tɛkn ti'taal ni nɛ. Ti là te ni'saan uyo wà nnɔ, ta là yé kpaayuon† 8 ka miɛh uba jier ki jinh. Ti là sɔnh itùon nin inunmɔ́n nɛ ñɔnku nin wien ni ŋɔ ti la li yé uba bo tukl. 9 Na yé ta là ŋmɔbe sɛn tí ji ni'nuɔ ni nɛ, ti là yíe tinbi nin ti'yul ń wuɔn nɛ miseknm ŋɔ ní tɛkn ti'taal ni nɛ. 10 Kimɛ ti là te ni'saan uyo wà nnɔ, ti là tɔke' nɛ ki ye wà kɛ ŋa yíe tuonl ya gbɛr la, u la ji mɔ. 11 Nin nɛn kɛ ti cii' bi ye ni'ni biba yé ikpaayuon nɛ, ka sɔnh niba nin nitɔnn, ki cuonh ki kɔh bitɔb ya gbɛr ni. 12 Ti tɔkeh bi ya nib nɛ Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo, ki teh bɛ ń liike bi'yul bo, kí li te suoo, kí li sɔnh ki jinh bi'nɔjɛ bo. 13 Ti'yaabɛ, ninbi bɛn wɔn, la ŋende mɛn ni'gbɛnɛnt mimɔnm ya tienm ni.

14 Ni'ni wà ŋa boh ti kɛle' tigbɛr tà kugbɔnku kuu ni la, ní sekn udaan, kí wiɛ u'gbɛr ŋɔ ifɛ ń cuo wɔ. 15 Ni la taa' wɔ kí

* **3:6** Liike 1 Tesalonik 5:14. † **3:7** Liike 1 Tesalonik 5:14.

tien tɛn u yé ni'nɛnnɛnd nɛ ama ní li sureh wɔ, kimɛ u'mɔ yé ni'yɔ nɛ.

Ifuondfɔrkɛ

16 Yonbdaan uyɛnduɔn ya daan nin u'yul ń li dienh nɛ uyɛnduɔn uyo kɛ isɛn kɛ ni. Yonbdaan ń li te nin ni'kɛ.
17 Min Pɔl nin n'yul nɛ kɛle' ifuonde yii nɔ. N'gbɔnt kɛ ni n kiɛh n'yel ma sɔ‡.
18 Ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke ni'kɛ.

‡ **3:17** Kí ñɛ Kugbɔnku kuu ya cinm kí lá baa 3:16 Pɔl lienh nɛ uba kiɛh, ama wɔn nin u'yul nɛ kɛle' migbiirm 17.

Kugbɔnkpiɛku kùa Pɔl kɛle' ki de' Timote nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kɛle' Timote tigbɔnt tule nɛ. U kɛle' tù ki laa' u caan' Kristo ya táan ŋɔ nĭ ji sĭen' bi li liike yɛ̀ ma bo ŋɔ Kristo yaab ń faake mitekjim ni nɛ. Timote ya naa yé Suf nɛ ki pɛ Kristo ya sɛn bo, nɛ u'baa yé grɛk ka pɛ Kristo ya sɛn bo. Timote là tɛ ki sɔnh nin Pɔl nɛ ki pĭɛre' wɔ isɛn yà yɛbe ya jom.

Kugbɔnkpiɛku kuu ni, Pɔl tɔkeh Timote u li tien ma kí liike Kristo ya táan nnɔ nɛ. U tɔke' wɔ ki ye binib biba te itáan nnɔ ni ki wɔknh miwɔknm mà ŋa kpe sɛn (1:3-7; 4:1-4; 6:3-5), ki teh tibont tà te unɛndun wuu ni nnɔ ya tuba ŋa mɔn, ki teh binib ń dàan upiikuɔn, ki la jinh tijier tubambɛ. Nɛn bo nɛ Pɔl tɔke' Timote ki ye wɔ ń tiɛre Kristo yaab kí ye: Uwien ñɛn' nà kɛ nnɔ mɔn nɛ.

U wuɔn' wɔ u li tien ma kí gènde itáan nnɔ ya ciɛnb, ki gbiere' binib bɛ ń li pukeh Uwien, kí li kàareh wɔ (iyul 2), ki tɔke' itáan nnɔ ya ciɛnb li fuobe ma bo (iyul 3).

Pɔl tɔke' Timote ki ye wɔ ń li likeh itáan nnɔ kɛ mɔnmɔnm (iyul 4-6).

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ. Uwien ti'Ŋmiɛnl nin Yonbdaan *Yesu Kristo wà yé ti'dɛndɛnl nnɔ nɛ ye ń li yé u'tond. 2 Timote, n kiɛh kugbɔnku kuu ń de sin nɛ. A yé n'bumɔ̀nk kí ñɛ ti ŋmɔbe mitekjim mà nnɔ bo nɛ. Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke ŋɛ, kí muɔ ŋɛ micɛcɛkm, kí de ŋɛ uyɛnduɔn.

Liike a'yul bo nin biwɔnwɔknb bà tulndeh binib nnɔ

3 N là joh Maseduɔnn ya tinfɛnm bó ma nnɔ, n là sure' ŋɛ á juore Efɛs ya du ni, kí pien binib bà te len ki wɔknh miwɔknm mà ŋa kpe sɛn nnɔ nɛ. 4 Bi la ji ń li tuuke gbɛyiɛnkaar nin bi'yaajɛb ya yel yà bi findeh i'bo ka gbendeh nnɔ bo. Nɛn nɛ cèreh miniɛm bàareh. Na cèreh binib bɛndeh Uwien bonde' ma bo wɔ ń ŋmiɛn binib kí ñɛ mitekjim bo. 5 N là sure' ŋɛ á pien bɛ ŋɔ bɛ ń li yé binib bà ya fèl bo ŋa ŋmɔbe jɔknt, kí li yíe tɔb, kí li ŋmɔbe iyɛnmaalmɔnmɔn, kí li ŋmɔbe mitekjimɔ̀nm. 6 Binib biba te, ka ji pɛ u ya sɛn bo, bi tùre' nɛ, ki lienh gbɛfɛnfɛnm, 7 ki yih bi'ba *Yiko ya wɔnwɔknb, ka bɛn bi lienh nà nnɔ ya tingi, ki niireh nin bi cɛ nà bo nnɔ.

8 Ti bɛn ki ye *yiko mɔn nɛ, nĭ yé unil taah wɔ ki sɔnh itùon ni'donbó la. 9 Tùɔre mɛn kí cii kí ye yiko ŋa te ki de' nimɔ̀n,

ama u te ki de' bà ŋa boh wɔ nin bà yïe' Uwien ya ñɔbu bó nin
bà ŋa pɛ Uwien bo nin bibiɛrdɛnb nin bà yindeh Uwien nin
u'bont kɛ nin bà kuuleh bi'naambɛ nin bi'baambɛ nin bà kɛ
yé binikub nin 10 isɔnsɔnd nin bà dàan' bipiib ki duɔndeh nin
bi'jɛtɔb nin bà kuɔreh iyonbe nin bitonnɛndɛnb nin bà poleh
itonnɛnpòl nin bà kɛ yïe' miwɔknm mà kpe usɛn nnɔ nɛ. 11 Mi
ya wɔknm nɛ pɛ tigbɛmɔnmɔnt tà wɔngeh Uwien ya kpiɛke
nnɔ bo. Uwien uyɛnduɔnciɛn ya daan nɛ taa' tù ki ŋukn' nni.

Pɔl faareh Yesu Kristo

12 Yonbdaan *Yesu Kristo nɛ de' nni mituɔm. Nɛn bo nɛ n
faareh wɔ. U du n'bo nɛ ki gènde' nni ń sɔn u'tuonl. 13 Uyo uba
n là lienh u'bo fɛnfɛnm nɛ, ki jèndeh u'nib, ki bre ka muɔh bɛ
cɛcɛkm, ama u muɔ' nni micɛcɛkm, kimɛ ma là bɛn n teh bà, ka
laan là teke' wɔ ki jin' mɔ. 14 Yonbdaan *Yesu Kristo ya juokm
yɛbe ki gbien' ma nnɔ nɛ u cère' n teke' wɔ ki jin', ki yíe wɔn
nin u'nib kɛ. 15 Tigbɛr tuu te nɛ, ki kpɛ binib ń tuo tu'kɛ. Tun si:
*Yesu Kristo baa' uŋɛndun wuu ni, wɔ ń lá ŋmiɛn bibiɛrdɛnb
nɛ, nɛ min nɛ yé ubiɛrdaan ki cɛn' bi'kɛ. 16 *Yesu Kristo muɔ'
nni micɛcɛkm, ŋɔ min wà yé ubiɛrdaan ki cɛn' binib kɛ nnɔ
bo wɔ ń wuɔn u ŋmɔbe sukle ki gbien' ma bo nɛ. Nɛn nɛ li yé
kudĭɛku binib bà li teke wɔ, kí ji kí lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm
nnɔ bo. 17 Binib kɛ ń li pèkeh Uwien, kí li kpiɛkreh wɔ uyo kɛ.
Wɔn nɛ yé Uwenbaabe, nil ŋa lɛnh wɔ, u yé Ubɛrciɛn wà tuu ki
te uyo kɛ nɛ. Ami.

18 N'buk Timote, n ye ń tɔke ŋɛ tigbɛr tà sɔ kí ñɛ bi là sɔkn'
Uwien ya ñɔbon yà a'bo nnɔ. Ñi yɛn bo kí mɔ̀ limuɔl là mɔn,
19 kí li ŋmɔbe mitekjim nin iyɛnmaalmɔnmɔn. Binib biba
dàan' i ya yɛnmaale nɛ ka ji ŋmɔbe tekjim. 20 Bi'ni bile si:
Himene nin Alɛksand. Nɛ n taa' bɛ ki ŋukn' Satan, ŋɔ bɛ ń bɛnde
kí ye na mɔn bɛ ń ji ń suke Uwien.

2

Li kàareh mɛn ki dienh binib kɛ

1 Nɛn bo, tigbɛr tà yé tigbɛkpiɛkt n li tɔke nɛ si: ní li kàareh ki
miɛh Uwien, ki gbáanh wɔ, ki faareh wɔ ki dienh binib kɛ 2 nin
bibɛrb nin udu ya ciɛnb kɛ ŋɔ tí li te uyɛnduɔn ni, niba la ŋaabe
ti'yɛnm, kí li pɛ Uwien ya sɛn bo, kí li yé binib bà ya tetem kpɛ
bɛ ń li boh bɛ. 3 Nɛn nɛ mɔn Uwien ti'Ŋmiɛnl ya nun bó ki sɔnge
u'yɛnm. 4 U yíe binib kɛ ń ŋmɛre nɛ, kí bɛnde kí ye u'gbɛr yé
tigbɛmɔ̀nt. 5 Kimɛ Uwien te uba nɛ. Ucɛndɛnduol mɔ te uba nɛ
binib nin Uwien ya siik ni. Wɔn si: *Yesu Kristo wà tien' u'ba
unisaal, 6 ki tuo' ki teke' binib kɛ ya kuum ki kpo', ŋɔ wɔ ń dɛ
bɛ kí wiɛ nnɔ. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye Uwien yíe wɔ ń ŋmiɛn binib
u ya yo nɛ. 7 Nɛn bo nɛ Uwien gènde' nni ń li yé *Yesu Kristo ya
tond, kí li kpaandeh u'gbɛr, kí li wɔknh tù bà ŋa yé Sufmbɛ ŋɔ

bɛ ń teke wɔ kí ji, kí bɛnde kí ye tù yé tigbɛmɔ̀nt nɛ. Ma nɛndeh n tɔkeh tigbɛmɔ̀nt nɛ. 8 Tɔ, n yíe Kristo yaab te nà saan kɛ la, bijɛb ń li kàareh, ki findeh inuɔ, ki la cère yì ń li yé binib bà ya fɛ̀l bo ŋmɔbe tijɔknt ya nuɔ, ki la li ŋmɔbe benpiebe, ki la li findeh nin tɔb.

Bipiib li ŋmɔbe mitetem mà

9 Bipiib bɛn wɔn, n yíe bɛ ń li guoh nĩ kpɛ upii ń li guoh ma bo nɛ, ki la cère bi guo la, bɛ ń li lɛnh bi'fɛ, ki la wɔngeh bi'ba, ki la li lùoh yulòle wà faa, ki la tungeh ñɔ̀km ya kɛnjɔnga wà ya daaku faa, ki la bɛ̀leh ilaan yà ya daaku faa, ki la guoh wɛngolkaar tà ya daaku faa. 10 Ama bɛ ń li sɔnh itùonmɔnmɔn. Nɛn nɛ mɔn ki de' bipiib bà kɛ lienh ki teh bi pɛ Uwien ya sɛn bo. 11 Bi wɔknh bɛ uyo wà la, bɛ ń li te suoo, kí li cengeh nin mibom. 12 Ma ń de bɛ sɛn bɛ ń wɔkn jɛb, ka ń de bɛ ciɛnt jɛb bo. Bɛ ń li te suoo. 13 Kimɛ Uwien là kpiɛ' ki ñɛn' Adam nɛ, ki tuɔn' Ɛfa. 14 Na yé uwɛ* là lɛre' Adam nɛ, u là lɛre' Ɛfa nɛ u saa' likuɔl ki bii' Uwien. 15 Ama upii juore' ki ŋmɔbe mitekjim nin miyíem, ki pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm, ka wɔngeh u'ba la, timɛr ŋa ń cère Uwien la ŋmiɛn wɔ.

3

Kristo ya tɑ́an yaab ya sɛnlierl li te ma bo

1 N ye ń tɔke tigbɛr tà nɔ tù te nɛ. Unil yíe wɔ ń li likeh Kristo ya taanl la, u gènde' lituonmɔnmɔnl nɛ. 2 Nĩ kpɛ Kristo ya taanl yaab ya sɛnlierl ń li yé unil wà ŋa ŋmɔbe biil nɛ, kí li ŋmɔbe upii uba, kí li coh u'ba tibont kɛ ni, kí li ŋmɔbe miyɛnm, kí li yé unil wà bi boh wɔ, kí li teknh bicɛnb, kí li yé unil wà li fre kí wɔkn binib Uwien ya gbɛr mɔnmɔnm, 3 ki la taa' u'ba kí de daam, ki la ŋmɔbe jɛr. Wɔ ń li ŋmɛ nin binib kɛ, ki la findeh nin nib, ki la cère u'nun ń li mɔ́n ilike bo, 4 kí li likeh u'dencɛnl mɔnmɔnm, kí cère u'bumu ń li ciih litubl, ki ŋmɔbe mibom nĩ kpɛ kibuk ń li ŋmɔbe mibom ma bo. 5 Kimɛ unil ŋa ń fre kí liike u'dencɛnl mɔnmɔnm la, u li tien mila kí liike Uwien ya taanl yaab-i? 6 U la li yé wà ŋa wuɔke' Uwien ya sɛn ni. U yé unil wà ŋa wuɔke' Uwien ya sɛn ni la, nba la, u li ŋmɔbe tigbengt, nɛ kí lɛ utudɛre tɛn usɛnpol. 7 Nĩ kpɛ bà ŋa yé Kristo yaab ń li pèkeh wɔ nɛ. U te nnɔ la, nil ŋa ń len u'bo fɛnfɛnm, nɛ sɛnpol ya diɛku mɔ ŋa ń cuo wɔ.

Kristo ya taanl ya totorb li te ma bo

8 Kristo ya taanl ya totorb mɔ li yé binib bà bi boh bɛ nɛ, ki la li yé iñuɔn ilele ya nib, ki la taa bi'ba kí de daam, ki la jinh pònt. 9 Kí cère jɔknt la li te bi'fɛ̀l bo ŋɔ bɛ ń li pɛ tigbɛmɔ̀nt tà Uwien kpiire' tù nnɔ bo. 10 Bɛ ń kpiɛ kí fiin bɛ kí liike bi'tetem

* **2:14** Bi ye uwɛ la, bi niireh Satan nɛ. Liike 2 Korɛnt 11:3.

te ma bo kí yaan. Bi laa' ba ŋməbe biil la, bi li fre kí li sənh
bitotorb ya tùon. 11 Bipiib bà yé bitotorb mə li yé binib bà bi
boh bɛ nɛ, ki la lienh təb bo fɛnfɛnm, kí li coh bi'ba tibont kɛ
ni, kí li yé bipiib bà bi du bi'bo isɛn kɛ ni. 12 Kristo ya taanl
ya totorb li ŋməbe upii uba uba nɛ, kí li likeh bi'bumu nin
bi'dencɛn mənmənm. 13 Kimɛ binib bà sənh bitotorb ya tùon
mənmənm nnə ya yel li kpienh nɛ. Bi ŋməbe midum ki gbien'
bi teke' *Yesu Kristo ki jin' ma nnə bo.

Nà cère' Pəl kɛle' kugbənku kuu nə

14 N kiɛh ŋɛ kugbənku kuu nə ki daan n li baa a'saan na ń
wuəke nɛ. 15 Ma lĭ baa' tonm mənən la, kugbənku kuu li cère
á bɛnde a li ŋməbe mitetem mà Uwien ya nib ni. Binib nnə yé
Uwien limiɛl ya daan ya taanl nɛ. Lĭ te tɛn likpɛnkpɛnl nɛ ki co
tigbɛmə̀nt ki dienh tù mituəm.

Uwien kpiire' tigbɛbəlkaar ki wuən' binib

16 Imə̀n, Uwien bo ya paanm ya gbɛr tà buə u kpiire' tù nnə
yé tigbɛciɛnt nɛ.
Kristo nɛ yé tigbɛr tà buə nnə,
ki tien' u'ba unisaal,
ki ñɛn' u'ba upaan bo
*Mifuoñaanm nɛ wuən' ki ye u yé ugbɛmə̀ndaan,
u cère' Uwien ya tondb laa' wə,
bi kpaande' u'gbɛr bà ŋa yé *Sufmbɛ ni,
nɛ binib teke' wə uŋɛndun ni ki jin',
Uwien taa' wə u'kpiɛke ni ki don' paaki bó.*

4

Miwəknm mà ŋa kpe sɛn ya gbɛr

1 *Mifuoñaanm len' nĭ wien ki ye ufəfəryo binib biba li wiɛ
mitekjim ya gbɛr, kí paan isɛnpol tulndeh binib ki cèreh bi
wəknh miwəknm mà nnə bo. 2 Bi li cère binib bà yé iñuən ilele
ya nib, ki yé bitonnɛndɛnb, ibiɛre tɛbe' bi'yɛnm tɛn kudĭɛku
kùa ŋa ŋməbe ŋmirm nnə, ń tuln bɛ. 3 Binib bugbɛn kùəndeh
upiikuən nin tijier tubambɛ ya jim nɛ. Uwien nɛ ñɛn' tijier nnə
ŋə binib bà teke' wə ki jin' ki bɛn tigbɛmə̀nt nnə ń li jinh tù, ki
faareh wə tu'bo. 4 Uwien ñɛn' tibont tà kɛ nnə, tù mən nɛ. Ti la
sèngeh tuba, ti jinh tà kɛ la, tí li faareh wə tu'bo. 5 Kimɛ Uwien
ya gbɛr nin ikaare nɛ məngreh nibonn kɛ.

Pəl təke' Timote u li te ma bo u'tuonl ni

6 A wəknh Kristo yaab tigbɛr tuu nə la, a li yé wən *Yesu
Kristo ya tonsənl wà mən, kí cère Uwien ya gbɛr tà a teke' tù ki
jin' nnə nin miwəknmənmənm mà a tùəre' ki paan' mi'bo nnə

* **3:16** Bi li fre kí lɛbre Uwien taa' wə u'kpiɛke ni ki don' paaki bó kí ye Uwien cère' u'kpiɛke yɛbe mə.

ń li yé a'bo tijier. 7 La tuuke gbɛyiɛnkaar, kimɛ ta kpe Wien ya sɛn. Ñikn kí li pɛ Uwien ya sɛn bo mənməm. 8 Unil ñikndeh ki tiinh u'gbɛnɛnt ń jaare la, nĭ mən nɛ ama nĭ li tore wɔ waamu nɛ. Unil ñikndeh ki pɛ Uwien ya sɛn bo mənməm la, nɛn nɛ li tore wɔ isɛn kɛ ni, kimɛ Uwien ye nɛn nɛ li cère binib ń li fuobe fɛnfɛnnɔ wuɔ nin uyo wà we ní nnɔ. 9 Tigbɛr tuu te nɛ, ki kpɛ binib ń tuo tu'kɛ. 10 Ti sənh itùon nin inunmón, ki màh limuəl, kimɛ ti ŋməbe lidɛndɛnl Uwien limiɛl ya daan bo nɛ. Wən nɛ yé binib kɛ ya Ŋmiɛnl. U cinbe ki yé bà teke' wɔ ki jin' ya Ŋmiɛnl nɛ. 11 Wɔkn binib tigbɛr tuu, kí tɔke bɛ kí ye bɛ ń li teh nnɔ. 12 La cère uba ń yinde ŋɛ a yé kinacenfènbuk ma nnɔ bo. Ama li yé wà cuube u'lenm ni, ki ŋməbe mitekjim nin miteteməmənəm, ki yíe binib, ka ŋməbe biil ŋɔ bà teke' Uwien ki jin' nnɔ ń tɛkn a'taal ni. 13 Taa a'ba kí de *Uwien ya gbənku ya kàanm Kristo yaab ni, kí li sureh bɛ, kí li wɔknh bɛ haali nin n'baam. 14 La dàan *Mifuoñaanm ya paabu bùa te a'ni nnɔ. A laa' bù kí ñɛ bi là sɔkn' Uwien ya ñɔbon yà a'bo nin Kristo ya taanl ya ciɛnb là taa' bi'nuɔ ki paan' a'bo ma nnɔ bo nɛ. 15 Taa a'ba kí de nɛn kɛ, kí sɔn lituonl nnɔ tinɔjɛr tule. Nnɔ nɛ binib kɛ li lɛ a'tùon cuonh ma bo. 16 Liike a'tetem, kí li bɛn a wɔknh binib ma bo, kí li ñikndeh isɛn kɛ ni. A teh nnɔ la, sin bugbɛn li ŋmɛre, nɛ bà cengeh a'bó nnɔ mɔ li ŋmɛre.

5

A li te ma bo nin Kristo yaab

1 La gbiereh jɛciɛn nin jɛr, ama li gbiereh wɔ tɛn a'baa, kí li gbiereh binacenfènb tɛn a'ninjiɛb, 2 kí li gbiereh ipiiciɛn tɛn a'naambɛ, kí li gbiereh bijɛfènb tɛn a'ninsiɛb, kí la kuɔn a'ba jɔknt nin bɛ. 3 Li toreh bikpopiib bà ŋa ŋməbe bà likeh bɛ. 4 Ukpopii ŋməbe mubumu bii iyaabii la, nĭ mən bɛn nɛ ń kpiɛ kí li toreh bi'den yaab, kí wuɔn kí ye bi boh bɛ. Bi teh nnɔ la, bi jiindeh bi'naambɛ nin bi'baambɛ bi là wube' bɛ ma nnɔ bo nɛ, kimɛ Uwien ya yɛnm sɔnge nɛn bo nɛ. 5 Ukpopii wà ŋa ŋməbe wà li likeh wɔ, ki juore' ki te u'ba kpein la, u du Uwien bo nɛ, ki tuu ki kàareh ki miɛh wɔ ñɔnku nin wien ni. 6 Ama ukpopii pɛ lisɔnsɔndl bo, ki teh u'yɛnm yíe nà la, nin u fuobe ma kɛ nnɔ, Uwien ya sɛn bo wən, u kpo' ŋɔ. 7 Tɔke bikpopiib tigbɛr tuu nɔ ŋɔ nib la lɛ bi li dule nà bo kí biin bɛ. 8 Wà ŋa toreh u'yaab, ni'kɛ tu nin wa toreh u'tiɛma dencɛnl ni yaab la, u wiɛ' mitekjim ya sɛn nɛ, ki bre ki cɛn' wà ŋa teke' Kristo ki jin'.

9 A li kɛle ukpopii wà ya yel bikpopiib ya yel ya gbɔnku si: wà tĭ fii' ma, u kun' ticɛr miba kpein nɛ, ki ŋməbe ibin piluob. 10 U li yé upii wà sənh itùonməmən binib kɛ pèkeh wɔ i'bo nɛ. Yɛn si: u wube' u'bumu mənməmənm, ki teke' bicɛnb, ki sɔkre'

Uwien ya nib ya tàan, ki tore' bijiinb, u'nun mɔ́n wɔ ń li sɔnh itùonmɔnmɔn.

11 Bikpopiib bà fàan bɛn wɔn, dàan bɛ, kimɛ bijɛb ya mɛnku
lá cuo' bɛ la, bi li wiɛ Kristo ya gbɛr nɛ, kí li nuunh bɛ ń liɛbe
kí kun ticɛr, 12 ka ń sɔn bi là len' ki ye bi li sɔn Kristo ya tuonl
là nnɔ. Nɛn bo nɛ bi li ŋmɔbe libiil. 13 Ba ŋmɔbe tùon ma nnɔ,
bi li cuonh ki lindeh iñiɛn nɛ. Na yé ba ŋmɔbe tùon baba nɛ,
bi li yé biñɔkpɔbdɛnb nɛ, kí li kɔh binib ya gbɛr ni, kí li lienh
gbɛfɛnfɛnm. 14 N yíe bikpopiib bà fàan nnɔ ń liɛbe kí kun
ticɛr nɛ, kí maa mubumu, kí li likeh bi'den mɔnmɔnm, ki la
cère' unɛnnɛnd ń lɛ u li dule nà bo kí len ti'bo fɛnfɛnm, 15 kimɛ
bikpopiib biba wiɛ' Kristo ya sɛn nɛ ki paan' *Satan bo.

16 Upii wà teke' Kristo ki jin' ki ŋmɔbe bikpopiib u'den la, wɔ
ń li toreh bɛ, ki la cère bɛ ń li yé Kristo ya taanl bo tukl, ŋɔ lɛ̀ ń
fre kí li toreh bikpopiib bà ŋa ŋmɔbe bà likeh bɛ nnɔ.

17 Kristo ya taanl ya ciɛnb likeh Kristo yaab mɔnmɔnm la,
bi kpɛ bɛ ń li boh bɛ, kí li pɛ̀h bɛ mɔnmɔnm nɛ. Ni'kɛ tu nin
bà kpaandeh Uwien ya gbɛr, ki wɔknh tù nin inunmɔ́n nnɔ;
18 kimɛ nɩ̀ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «A taa' unɛ u taanh
iji la, ŋa ń lòle u'ñɔbu», ki liɛbe' ki ye: «Wà sɔnh lituonl la, u kpɛ
bɛ ń pɛ̀ wɔ u'paaku nɛ.»

19 Bi biin' Kristo yaab ya ciɛn la, na yé mɔ̀nkunb bile bii bita
nɛ biin' wɔ la, la cenge tù. 20 Kristo yaab ya ciɛnb ya uba tien'
ibiɛre la, kɔnh nin wɔ binib kɛ ya nun bó ŋɔ bà sɩ̀en' nnɔ ń
fɛnge.

21 N sureh ŋɛ Uwien nin *Yesu Kristo nin Uwien ya tondb bà
cii' u'ñɔbu bó nnɔ ya nun bó nɛ, li pɛ n wuɔn' ŋɛ isɛn yà nɔ bo,
ki la ŋmɔbe a'ñɔbu gbè nà bó, ki la ŋmɔbe gèngènde mɔ. 22 A
ye á de unil lituonl Kristo ya taanl ni la, la yíe tonm kí pɔk kí
yuon a'nuɔ u'bo kí kàare kí de wɔ. La kɔ tɔb ya biɛre ni. Cère
sin bugbɛn ya tetem ń li wien.

23 A tuu ki bungreh ma nnɔ, la li ñuh ñunm baba, li lengeh
midaam mɔ waamu, ŋɔ nɛ̀ ń li toreh a'benku. 24 Bi lɛnh binib
biba ya biɛre upaan bo nɛ kí yaan kí bu bɛ tibuur. Bitɔb mɔ yi
ŋa kpiireh tonm. 25 Itùonmɔnmɔn mɔ te upaan bo nɛ. Iba lɩ̀
buɔ mɔnɔn la, ya ń juore kí li buɔ.

6

Iyonbe nin i'cɛnbaambɛ ya gbɛr

1 Binib bà kɛ yé iyonbe nnɔ bɛ ń li boh bi'cɛnbaambɛ
mɔnmɔnm, nɩ̀ kpɛ bɛ ń li boh bɛ ma bo, ŋɔ uba la lɛ u li dule
nà bo kí len Uwien nin ti'wɔknm bo fɛnfɛnm. 2 Iyonbe yà ya
cɛnbaambɛ teke' Kristo ki jin' nnɔ, ɩ̀ la likeh i'cɛnbaambɛ nnɔ
fɛnm, kí ye bi yé i'ninjiɛb ma nnɔ bo. Ama yɩ̀ ń li tùɔreh ki

sɔnh lituonl ki dienh bɛ, kimɛ bɛn bà jondeh i'tùon bo nnɔ yé bà teke' Kristo ki jin' Uwien yíe bɛ nɛ.

Miwɔknm mà ŋa kpe sɛn ya gbɛr

A li wɔknh binib nà sɔ, ki sureh bɛ bɛ ń li teh nnɔ. 3 Unil wɔknh miwɔknm mà bore' miba, ka pɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya gbɛmɔnmɔnt bo, ka pɛ miwɔknm mà kpe Uwien ya sɛn bo la, 4 tigbengt nɛ yɛbre' nin udaan nɛ wa bɛn niba, ki fɛ miniɛm, ki findeh iñɔbon bo. Nɛn nɛ cère' ibinbinbe nin ikɔ̀nkɔ̀n nin isuk nin itɛnfuonbiɛre te, 5 ki cèreh binib niɛh miniɛm ka gbendeh, kimɛ bi'yɛnmaale ŋa kpe sɛn, nɛ ba bɛn gbɛmɔ̀nt. Bi maaleh ki teh bi paan' Uwien ya sɛn bo la, bi li lɛ lifaal nɛ. 6 Imɔ̀n, unil ya yɛnm sɔnge u ŋmɔbe nà bo, ki pɛ Uwien ya sɛn bo la, nɛn nɛ yé lifaaciɛnl ki de' udaan. 7 Kimɛ ta tuke' niba ki baa' uŋɛndun wuu ni, ka ń tuke niba kí ñɛ u'ni mɔ. 8 Nɛn bo, ti ŋmɔbe tijier nin tiwɛngolkaar la, cère mɛn ti'yɛnm ń li sɔnge tu'bo. 9 Ama binib bà ya nun món lifaal bo nnɔ luh mibiikm ni nɛ. Tijɔ̀rbont tà yɛbe, ki bre ya mɛnku li cuo bɛ tɛn kudiɛku, kí cère bɛ ń kɔ mikuum ni kí juore fɛnm. 10 Kimɛ ilike ya yíem yé ibiɛre kɛ ya ñaan ya uba nɛ. Binib biba taa' bi'ba ki de' ilike ma nnɔ nɛ ki tùre', ka ji pɛ tekjim ya sɛn bo, nɛ ki nuun' bi'ba bo ijɛndciɛn.

11 Sin Uwien ya nilɔ, la paan nɛn kɛ bo, kí li yé unil wà cuube, kí li pɛ Uwien ya sɛn bo, kí li ŋmɔbe mitekjim, kí li ŋmɔbe miyíem nin kuminku, kí li ŋmɛ nin unil kɛ. 12 Mɔ̀ mitekjim ya muɔl mɔnmɔnm, kí li nuunh limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Uwien yin' ŋɛ li ya miɛl bo nɛ, kí ñɛ lidaali là a len' mɔnmɔnm bimɔ̀nkunb bà yɛbe ya nun bó ki ye a teke' wɔ ki jin' nnɔ. 13 N sureh ŋɛ Uwien wà dienh tibont kɛ limiɛl nin *Yesu Kristo wà là kun' imɔ̀n mɔnmɔnm Pɔns Pilat saan nnɔ ya nun bó nɛ. 14 Li boh n tɔke' ŋɛ nà kɛ nnɔ, kí li wien, kí la li ŋmɔbe biil kí tĭ baa uyo wà Yonbdaan *Yesu Kristo li baa ní nnɔ. 15 Uwien sien' uyo wà nnɔ lá baa' la, u li cère wɔ ń baa ní. Uwien nɛ yé uyɛnduɔn ya daan. Wɔn baba nɛ yé tibont kɛ ya Cɛnbaa, ki yé bibɛrb kɛ ya bɛr, ki yé yonbdɛnb kɛ ya Yonbdaan. 16 Wɔn baba nɛ ŋa ń kpo, ki te kuwenwenku kùa ni uba ŋa ń fre kí kɔ ku'ni. Uba ŋa kpele ki laa' wɔ, ka lĭ li fre kí lɛ wɔ mɔ. Wɔn si kupɛnpɛku nin mituɔm uyo kɛ. Ami.

17 Tɔke binib bà yé bifàadɛnb uŋɛndun wuu ni nnɔ kí ye bi la li ŋmɔbe gbengt, ki la li du lifaal nnɔ bo, kimɛ lĭ yé mitafaam nɛ. Ama bɛ ń li du Uwien bo, kimɛ wɔn nɛ dienh tɛ tibont kɛ ki gbiekeh ŋɔ tí li jondeh tu'bo. 18 Tɔke bifàadɛnb nnɔ kí ye bɛ ń li teh mimɔnm, kí li sɔnh itùon yà mɔn ki gbien', kí li punh ki la cuɔleh, kí li gbiinh bi'bont nin binitɔb. 19 Bi teh nnɔ la, bi taakeh lifaal là mɔn ka ń saa nɛ ki blinh bi'ba wenli bo bɛ ń wun lɛ limɛmɔ̀nl.

Tigbɛfɔrkaar

20 N'yɔ Timote, li likeh Uwien guun' ŋɛ nà nnɔ mɔnmɔnm.
La paan gbɛfɛnfɛnm bo, kimɛ tà kpe Wien ya sɛn, ki la paan
bi niɛh miniɛm mà ki maaleh ki teh bi ŋmɔbe mibɛnm nnɔ mɔ
bo. 21 Binib biba lienh ki teh bi ŋmɔbe mi ya bɛnm nɛ ki tùre',
ka ji pɛ tekjim ya sɛn bo. Uwien ń juoke nɛ.

Kugbɔnlieku kùa Pɔl kɛle' ki de' Timote nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kɛle' kugbɔnlieku kuu ki de' Timote igbierfɔrkɛ nɛ. U kɛle' kugbɔnku kuu uyo wà u te lipɛkl ni nnɔ nɛ (2:9). Binib bà yɛbe là wiɛ' wɔ nɛ (1:15; 4:10-16). U là bɛn ki ye u'kuum ya yo baa'-a (4:6), nɛ u cèbreh u'tonsɔnlie Timote wà u yíe wɔ tɛn u'buk nnɔ.

Kugbɔnku kuu tiɛreh Pɔl ya fuobm bó nɛ. U là sɔn' Yesu ya tond ya tùon ki wɔkn' binib, ki jin' ijɛnd tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm bo. Pɔl gbiere' Timote ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tuo kí ji ijɛnd Kristo ya tùon bo (2:1-13), ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń li wɔknh Uwien ya gbɛr mɔnmɔnm (2:14–4:15). Nɛn bo, wɔ ń dàan iñɔbon bo ya finfinde, kí búle bà teh tibont tà ŋa kpe sɛn nnɔ ibuɔn, kí tɛkn wɔn Pɔl ya taal ni, kí tùɔre kí li pɛ Pɔl nin biwɔnwɔkntɔb wɔkn' nà nnɔ bo.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ Uwien ya yíem bo, ki tɔkeh binib Uwien pùon' lipuonl ki ye u li de bɛ limiɛl là *Yesu Kristo bo nnɔ ya gbɛr. 2 Timote, n kiɛh kugbɔnku kuu ń de sin nɛ. A yé n'buk kà n yíe kɛ̀ nɛ. Baa Uwien nin ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke ŋɛ, kí muɔ ŋɛ micɛcɛkm, kí de ŋɛ uyɛnduɔn.

Pɔl saakreh Timote ya gbɛnɛnt

3 N faareh Uwien wà n pukeh wɔ nin lifɛ̀l là ŋa ŋmɔbe jɔknt tɛn n'yaajɛb là teh ma bo nɛ. N tuu ki tiɛn a'bó n'kaare ni ñɔnku nin wien ni nɛ. 4 N tiɛre' a'muɔ bó la, nǐ naan ń pɔk kí lɛ ŋɛ nɛ, ŋɔ n'yɛnm ń sɔnge kí gbien. 5 Ma sunde' a ŋmɔbe mitekjimɔ̀nm mà nnɔ bó. A'yɛ Loyis nin a'naa Enis nɛ kpiɛ' ki laa' mitekjim nnɔ. Nɛ n du ki ye a'mɔ ŋmɔbe mi ya tekjim nɛ.

6 Nɛn bo nɛ n tiɛreh ŋɛ, á fikre Uwien là de' ŋɛ *u'Fuoñaanm ya paabu bùa nnɔ ya tuɔm uyo wà n là yuon' n'nuɔ a'bo, ki kàare' ki de' ŋɛ nnɔ. 7 Kimɛ Uwien de' tɛ *Mifuoñaanm mà nnɔ ŋa cèreh ti tiinh jɛwaanbu, ama mǐ dienh tɛ mituɔm nɛ, ki cèreh ti yíe binib, ki coh ti'ba. 8 Nɛn bo, li kundeh Yonbdaan bo imɔ̀n ki la tiinh fɛ, ki la cère fɛ ń li ŋmɔbe ŋɛ min wà te lipɛkl ni u'bo nnɔ bo. Ama Uwien ya tuɔm bo, cère min nin sin ń li jèndeh tigbɛmɔnmɔnt bo. 9 Wɔn nɛ ŋmiɛn' tɛ, ki yin' tɛ, ki tien' tɛ u'yaab. Na yé ti'tùon bo nɛ u tien' nnɔ, ama u cèkre' u'yɛnm nɛ ki tien' nnɔ. *Yesu Kristo bo nɛ u tien' tɛ tinimɔ̀nt ki laa' wa laan ñɛn' uŋɛndun. 10 Fɛnfɛnnɔ wuɔ, ti'Ŋmiɛnl *Yesu Kristo baa' ki wuɔn' tɛ tinimɔ̀nt nnɔ. Wɔn nɛ gben' mikuum ya tuɔm,

ki ñɛn' limiɛl là ŋa ŋməbe gbenm upaan bo kí ñɛ u'gbɛmənmənt bo. 11 Tigbɛmənmənt nnə bo nɛ Uwien gènde' nni ń li yé *Yesu ya tond, kí li təkeh tù binib, kí li wəknh bɛ tù. 12 Nɛn bo nɛ n jèndeh yiɛ ya jɛnd. Ama na ŋməbe nni fɛ, kimɛ n bɛn n teke' udaan wà ki jin', ki du ki ye u li fre kí guure u ŋukn' nni nà nnə kí tĭ baa lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnə.

13 Li ŋuuke n là təke' ŋɛ tigbɛmànt tà nnə nin mitekjim nin miyíem mà ñɛn' *Yesu Kristo saan nnə. Cère tigbɛr nnə ń li pekreh ŋɛ. 14 *Mifuoñaanm mà te ti'ni nnə ya tuəm bo, li ŋuuke a cii' miwəknm mà nnə mənməm.

15 A bɛn ki ye bà kɛ yé Asi ya tinfɛnm ya nib nnə kɛ wiɛ' n'gbɛr ŋə. Bi'ni biba si: Fijɛl nin Hemojɛnn. 16 Yonbdaan ń muə Onesifər nin u'den yaab micɛcɛkm, kimɛ u səbe ki saakreh n'gbɛnɛnt nɛ. Nin n te lipɛkl ni ma kɛ nnə, fɛ ŋa cuo' wə n'bo. 17 U baa' Erom ya du ni ma nnə, u cuon' ki nuun' nni nin inunmón nɛ ki tĭ laa' nni. 18 A bɛn u là tore' nni Efɛs ya du ni ma bo ki cɛn' unil kɛ. Yonbdaan *Yesu ń muə wə micɛcɛkm lidaali là Yonbdaan Uwien li bu binib tibuur nnə.

2

Tuo kí li jèndeh Yesu Kristo bo

1 Sin n'bukɛ, cère *Yesu Kristo ya juokm ń li dienh ŋɛ mituəm Uwien ya sɛn ni. 2 A là cii' tigbɛr tà n'saan bimànkunb ligol ya nun bó nnə, á taa tù kí təke binib bà bi du bi'bo, bi'mə li fre kí wəkn tù binitəb. 3 A yé *Yesu Kristo ya sojamàn nɛ, a'mə ń li jèndeh u'bo. 4 Soja sənh sojatuonl ki yíe wà gènde' wə ya yɛnm ń li sənge u'bo la, wa ji li pɛ bà ŋa yé sojambɛ ya tùon bo. 5 Unil jon' minənsɛnniɛm ka paan' minənm ya kùən bo la, wa ń lɛ minənm nnə ya suul. 6 Ukpaal wà sənh bukpàabu ni nin inunmón la, wən nɛ li kpiɛ kí ji bukpàabu nnə ya jier. 7 Cii n təke' ŋɛ nà nə ya tingi Yonbdaan nɛ li cère á cii ni'kɛ. 8 Tiɛre *Yesu Kristo ya gbɛr, u yé *Dafid ya yaabil nɛ. U kpo', nɛ ki mɛkre' bitɛnkpiib ni. N təkeh binib tigbɛmənmənt tà nnə nínə. 9 Tun bo nɛ bi jèndeh nni haali ki tĭ lòle' nni tikudəkr tɛn n yé udukond nɛ. Ama Uwien ya gbɛr tun ŋa lùo. 10 Nɛn bo nɛ n ŋməbe kuminku ijɛnd kɛ ni, ŋə Uwien gènde' binib bà nnə bo, *Yesu Kristo bo, bi'mə ń ŋmɛre, kí lɛ ukpiɛke wà ŋa ŋməbe gbenm nɛ.

11 Tigbɛr tuu te nɛ:
«Ti kpo' nin Kristo la,
ti li fuobe nin wə mə nɛ,
12 Ti mĭnde' kí pɛ u'bo la,
ti li ji libɛl mə u'saan nɛ,
ti ye ta bɛn wə la,
u'mə li ye wa bɛn tɛ nɛ.
13 Ta yé gbɛmàndɛnb la,

wɔn tuu ki yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ,
kimɛ wa ń fre kí yĭe u'tiɛma tetem.»

Li pɛ tigbɛmɔ̀nt ya sɛn bo

14 Tiɛre binib tigbɛr tuu nɔ, kí tɔke bɛ Uwien ya nun bó, kí
ye bi la li findeh ñɔbon bo, kimɛ ifinfinde nnɔ ŋa pukndeh
niba, ĭ tulndeh bà cengeh yĭ nnɔ nɛ. 15 Ñikn kí li yé unil wà
ya tùon mɔn Uwien ya nun bó. Li yé u'tonsɔnl wà fɛ ŋa ŋmɔbe
wɔ u'tuonl bo; kí li tɔkeh binib tigbɛmɔ̀nt mɔnmɔnm. 16 La
paan gbɛfɛnfɛnm bo, ta kpe Wien ya sɛn, kimɛ bà pɛ tu'bo nnɔ
tùreh Uwien ya sɛn ki joh nɛ. 17 Bi wɔknh miwɔknm mà nnɔ
bre tɛn linatuɔnɛl nɛ ki bukeh ki joh. Bi ya biba si: Himene
nin Filetɔs. 18 Bi tùre' nɛ ka ji pɛ gbɛmɔ̀nt ya sɛn bo, ki lienh
ki teh Uwien mɛkre' bitɛnkpiib ŋɔ. Bi lienh nnɔ ma nnɔ nɛ
cèreh binib biba wiɛnh bi'tekjim. 19 Nin nɛn kɛ ŋɔ, Uwien pu'
litɛnpuul là nnɔ faa nɛ. Bi kɛle' tigbɛr tà sɔ li'bo: «Uwien bɛn
binib bà yé u'yaab», ki liɛbe' ki kɛle' ki ye: «Wà kɛ yé Uwien yɔ
la, wɔ ń dàan nà bre ya tienm.» 20 Na yé ñɔ̀km nin likkur ya
jietienwɛnt baba nɛ te idencɛnciɛn ni, idɔ nin tiyɔkr yaar mɔ
te nɛ. Bi taah tuba ki sɔnh itùonmɔnmɔn nɛ, ki taah tutɔr ki
sɔnh tibr ya tùon. 21 Unil dàan' miwɔknm mà ŋa kpe sɛn la, u
li naan itùonmɔnmɔn ya jietienwɛnku nɛ. U li yé Yonbdaan yɔ
nɛ, kí li ŋmɔbe u'bo lituonl, kí li yé wà bonde' wɔ ń li tuu ki teh
nà mɔn.
22 La paan bifɛ̀nb fɛ tibonbiɛrt tà nnɔ bo. Li nuunh á li teh nà
cuube, kí li ŋmɔbe mitekjim nin miyíem, kí li kpe uyɛnduɔn ya
sɛn. Li te nnɔ nin bà muɔh ki yih Yonbdaan bi'fɛ̀l bo ŋa ŋmɔbe
jɔknt nnɔ. 23 Dàan mijɔ̀rniɛm, kimɛ ma ŋmɔbe kpɛle. A bɛn
ki ye mɛn nɛ bàareh nin ikɔ̀nkɔ̀n, 24 nɛ na kpɛ Yonbdaan ya
tonsɔnl ń li kɔnh jɛr. U li yé unimɔ̀n nɛ unil kɛ bo, kí li freh
ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr, kí li ŋmɔbe kuminku isɛn kɛ ni,
25 kí li pekreh binib bà niɛh nin wɔ nin lifɛ̀sɔngl. Nba la, Uwien
li cère bɛ ń lèbre bi'tetem kí bɛnde nà yé tigbɛmɔ̀nt, 26 kí liɛbe
kí li maaleh mɔnmɔnm, kí ñɛ usɛnpol wà dɛle' ki cuo' bɛ bɛ ń li
teh u'yíem nnɔ ya nuɔ ni.

3

Idɛnfɔrkɛ ya gbɛr

1 Li bɛn kí ye idɛnfɔrkɛ li yé uyo wà faa nɛ. 2 Kimɛ binib
li yé ifɔnfuɔb nɛ, bi'nun ń li món ilike baba bo, kí li teh
tinacenkpekuont, kí li yíe tigbengt, kí li sukreh Uwien, ka ń li
boh bi'naambɛ nin bi'baambɛ, ka ń li faareh bà toreh bɛ, ka ń
li boh tibont tà yé Uwien yaar, 3 kí li yé binibiɛrb, ka ń li muɔh
nib cɛcɛkm, kí li lienh tɔb bo fɛnfɛnm, kí li teh fɛnfɛnm, kí li
bre ki gbien', kí li nɛn nà mɔn, 4 kí li yé binikuɔrb, kí li ŋmɔbe
lifɛ̀tònl. Tigbengt li cère bɛ ń li te tɛn ijùɔn, kí li fɛ uŋɛndun

wuu ni ya bont ki cɛn' Uwien. 5 Bi li teh tɛn bi pɛ Uwien ya
sɛn bo nɛ, ama ka ji tuuke nà yé mitekjim ya tuɔm. A la nɛkn
bi ya nib ya bol. 6 Kimɛ bi'ni biba teh miyɛnfuom nɛ ki kɔh
idencɛn ni, ki lɛreh ki coh mupiiliinmu. Ibiɛre nɛ gbe mu'fɛ̀l
bo, nɛ mu'yɛnmaale cère' mù pɛ mù fɛ unŋɛndun ya bont tà kɛ
nnɔ bo. 7 Mù tuu ki bɛngeh nɛ, ama mua ń fre kí bɛnde nà yé
gbɛmɔ̀nt fiebu. 8 Yanɛs nin Yanbɛrɛ là yïe' Moyis ya ñɔbu bó
ma bo nnɔ, binib nnɔ mɔ yïenh tigbɛmɔ̀nt nnɔ nɛ. Bi ŋmɔbe
iyɛnmaalbiɛre, nɛ bi'tekjim juore' fɛnm. 9 Ama bi teh nà nnɔ
ŋa ń wuɔke, kimɛ binib kɛ li bɛnde kí ye bi yé ijɔr nɛ tɛn bi là
bɛnde' ma ki ye Yanɛs nin Yanbɛrɛ yé ijɔr nnɔ.

Pɔl gbiereh Timote

10 Ama sin wɔn, a paan' n'bo ki bɛn n wɔknh ma bo, ki bɛn
n'tetem te ma bo, ki bɛn n yíe ń sɔn yà, ki bɛn n teke' *Yesu ki
jin' ma bo, ki bɛn n ŋmɔbe kuminku nin miyíem nin miñiknm
ma bo, 11 ki bɛn binib jɛ̀nde' nni ma bo nin n jin' ijɛnd yà
Antiyɔk ya du ni nin Ikoniyɔm ya du ni nin Lista ya du ni nnɔ. I
lɛ jɛnd ba nɛ ma jin' yɛ̀! Ama Yonbdaan ñɛn' nni i'kɛ ni. 12 Imɔ̀n,
binib bà kɛ yíe bɛ ń li pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm *Yesu
Kristo bo nnɔ, bi li jɛ̀nde bɛ nɛ. 13 Binibiɛrb nin bitonnɛndɛnb
bɛn wɔn, bi li tùɔreh ki sɔnh itùonbiɛrɛ nɛ, kí li tulndeh binib,
kí tĭ tonde kí tuln bi'ba mɔ. 14 Sin wɔn, taa a'ba kí de bi wɔkn'
ŋɛ nà kɛ a teke' nɛ̀ ki jin' nnɔ. A bɛn bà wɔkn' ŋɛ nnɔ yé bidɛnb
bà.

15 A bɛn *Uwien ya gbɔnku ya gbɛr haali a'buwaam ni nɛ.
Tigbɛr nnɔ li fre kí de ŋɛ miyɛnfuom mà li cère á teke *Yesu
Kristo kí ji ŋɔ kí ŋmɛre. 16 Tigbɛr tà kɛ te *Uwien ya gbɔnku
ni nnɔ, Uwien nɛ cère' bi kɛle' tù. Tù mɔn nɛ, ki wɔngeh binib
Uwien ya sɛn, ki pekreh bɛ, ki tùɔreh bi'tetem, ki wɔknh bɛ
mifuobm mà cuube, 17 ŋɔ Uwien ya nil ń li yé unil wà bonde'
ki tĭ gben', ki ŋmɔbe nà li cère wɔ ń li sɔnh itùon yà kɛ mɔn.

4

1 N tɔkeh ŋɛ Uwien nin *Yesu Kristo wà li baa ní kí li yé ubɛr,
kí bu binifuob nin bitɛnkpiib tibuur nnɔ ya nun bó nɛ ki teh:
2 li kpaandeh Uwien ya gbɛr, nĭ ton bii nĭ sɔnge la, li ñiikeh,
la tuo, li kɔnh nin binib ki pekreh bɛ, kí li ŋmɔbe kuminku ki
wɔknh bɛ. 3 Kimɛ uyo uba we ní, binib ŋa ji li yíe miwɔknm
mà kpe usɛn ya gbɛr, bi li pɛ bi'yɛnm yíe nà bo nɛ, ki taakeh
biwɔnwɔknb bi'ba saan bɛ ń li tɔkeh bɛ, bi yíe bɛ ń li cengeh
tigbɛr tà. 4 Bi li yïe ka ji li cengeh gbɛmɔ̀nt, kí pekre kí li cengeh
tigbɛyiɛnkaar. 5 Ama sin wɔn, li coh a'ba tibont kɛ ni, kí li
ŋmɔbe kuminku ijɛnd ni, kí li sɔnh a'tuonl. Lɛn si: Kristo ya
gbɛmɔnmɔnt ya tɔkm. Sɔn a'tuonl nnɔ kí tĭ gben.

6 Min wɔn, bi taa' nni ki tien' lituɔrl ŋɔ, n'daali baa' ki gben' nɛ. 7 N mɔ̀n' limuɔl là mɔn, ki sɛn' ki baa' n cuube nà saan, ki juore' ki ŋmɔbe mitekjim. 8 Fɛnfɛnnɔ n'nɔm ya suul ji dɔ nɛ ki gu nni. Lɨ yé binib bà cuube ya suul nɛ. Yonbdaan wà buh binib tibuur tu'donbó nnɔ li de nni lɛ̀ lidaali là u li bu binib tibuur nnɔ nɛ. Na yé u li de min baba nɛ, u li de binib bà kɛ yíe wɔ ki gu u'baam nnɔ mɔ nɛ.

Pəl ya ñəbonfərkɛ

9 Ñikn kí baa n'saan tonm; 10 kimɛ Demas fɛ unɛndun ya bont ma nnɔ u wiɛ' n'gbɛr ŋɔ ki bure' Tesalonik bó. Krɛnskɛns mɔ bure' Galasi bó, nɛ Tit mɔ bure' Dalmas bó. 11 Luk baba nɛ te n'saan. A we ní la, sin nin Mark ń li tɔke ní, kimɛ u li tore nni Uwien ya tuonl ni.

12 N sɔn' Ticik Efɛs bó ŋɔ. 13 A we ní la, á li tuke n'liɛrku kùa n là dàan' kù Trowas ni, Karpos den nnɔ, kí li tuke tigbɔnt mɔ ní. A cinbe kí li tiɛn bi taa' tiwɛnt ya gbɔnt ki tien' tà nnɔ bó. 14 Alɛksand uŋmaan tien' nni nà bre cɛɛn. Yonbdaan nɛ li tu wɔ lifɛ̀nl.

15 A'mɔ ń li bɛn u'bó, kimɛ u yɨe' ti'wɔknm pelpel nɛ. 16 N là nuunh ń len' kí fie n'ba bà buh nni tibuur ya nun bó mikpiɛkm ma nnɔ, uba ŋa là sere' n'ciɛk bó, bi'kɛ là wiɛ' n'gbɛr nɛ. Uwien la tɔnge bi'biil bugbɛn. 17 Ama Yonbdaan wɔn là sere' n'ciɛk bó, ki de' nni mituɔm ń wɔkn u'gbɛr kí tɨ̄ gben, ŋɔ bà kɛ ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ ń cii tù. Yonbdaan ŋmiɛn' nni, ki cère' tibuur ya dɛnb ŋa taa' nni ki wiɛ' icind. 18 Yonbdaan li ñɛn nni nà kɛ bre ni, kí ŋmiɛn nni kí cère ń kɔ u'bɛl ni paaki bó. Wɔn nɛ si ukpiɛke uyo kɛ. Ami.

Micɛ̀bm

19 A fuonde Prisil nin Akilas nin Onesifɔr den yaab kí de nni. 20 Erat biɛ ki te Korɛnt ni. Trofim bun nɛ. Nɛn bo nɛ n cère' u juore' Milɛ ni. 21 Ñikn kí baa n'saan kí yaan tiwɔrciɛnt ya yo ń baa. Ebule nin Pudɛns nin Linus nin Klodiya nin Kristo yaab kɛ fuondeh ŋɛ. 22 Yonbdaan ń li te nin ŋɛ. Wɔ ń juoke nɛ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de'
Tit
nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Tit yé Pɔl ya tonsɔnlie nɛ. Tit ŋa yé Suf. U teke' Yesu ki jin' nɛ ki paan' Pɔl bo. U yé unil wà freh ki tùɔreh mimaam nɛ. Nɛn bo nɛ Pɔl cère' Tit te Krɛt ya du ni ŋɔ wɔ ń gènde Kristo ya taanl là te len nnɔ ya ciɛnb bɛ ń li likeh litaanl nnɔ ya nib.

U kɛle' Kristo ya taanl ya ciɛnb li fuobe ma bo (1:5-16) nin bi li likeh litaanl nnɔ ma bo nin bi li wɔknh bijɛb nin bipiib nin binacenfɛ̀nb nin ijɛciɛn nin iyonbe bi li fuobe ma bo (2:1-15).

Ni ya puoli bó nɛ u tɔke' Kristo yɔ li fuobe ma bo nin u li tien ma kí lɔke bà wɔknh miwɔknm mà ŋa kpe sɛn nnɔ. Yesu Kristo kpo' ŋɔ wɔ ń ñɛn nisaal kɛ nisaal ibiɛre ni nɛ (2:14).

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé Uwien ya tonsɔnl nɛ, ki yé *Yesu Kristo ya tond. Uwien nɛ ye ń tore u gènde' binib bà nnɔ bɛ ń tùɔre kí teke wɔ kí ji, kí cère bɛ ń bɛnde tigbɛmònt tà te Uwien ya sɛn ni, 2 kí li ŋmɔbe lidɛndɛnl kí ye bi li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Uwien wà ŋa nɛndeh nɛ là pùon' haali uyo bo ki ye u li tien nnɔ. 3 Ti'Ŋmiɛnl Uwien là sien' uyo wà nnɔ nɛ ki cère' binib bɛnde' u'gbɛr kí ñɛ n tɔkeh tigbɛr tà nnɔ bo. Wɔn nɛ de' nni usɛn n tɔkeh tigbɛr nnɔ. 4 Tit, n kiɛh kugbɔnku kuu nɔ ń de sin nɛ. A yé n'bumònk kí ñɛ ti ŋmɔbe mitekjibaabm mà nnɔ bo nɛ. Baa Uwien nin ti'Ŋmiɛnl *Yesu Kristo ń juoke ŋɛ, kí de ŋɛ uyɛnduɔn.

Pɔl ye Tit ń gènde Kristo ya táan ya ciɛnb

5 N dàan' ŋɛ Krɛt ya dekl bo ŋɔ á sɔn kí tonde lituonl là sǐen' nɛ, kí gènde binib bà li yé Kristo ya táan ya ciɛnb idu yà kɛ te lidekl nnɔ bo ni tɛn n là tɔke' ŋɛ ma bo nnɔ. 6 Kristo ya taanl ya ciɛn li yé unil wà ŋa ŋmɔbe biil nɛ, kí li ŋmɔbe upii uba, u'bumu ń li yé mubumu mùa ŋmɔbe mitekjim, ka yé sɔnsɔnd, ka yé yufaadɛnb ŋɔ nil la lɛ u li dule nà bo kí biin bɛ. 7 Kristo ya taanl yaab ya sɛnlierl sɔnh Uwien ya tuonl ma nnɔ nǐ kpɛ u la li ŋmɔbe biil nɛ, ki la li ŋmɔbe gbengt, ki la li yé benpiebdaan, ki la taa' u'ba ki de' daam, ki la li ŋmɔbe jɛr, ki la jinh pònt. 8 Ama wɔ ń li yé wà teknh bicɛnb, kí li yíe mimɔnm ya tienm, kí li ŋmɔbe miyɛnm, kí li cuube, kí li teh nà sɔngreh Uwien ya yɛnm, kí li coh u'ba, 9 kí li pɛ tigbɛr tà kpɛ bɛ ń teke tù kí ji nnɔ bo mɔnmɔnm tɛn bi wɔknh wɔ tù ma bo. Nnɔ nɛ u li freh kí li sureh binib kí ñɛ miwɔknm mà cuube nnɔ bo, kí fre kí wuɔn bà niɛh nin wɔ nnɔ bi tùre' ma bo. 10 Binib bà yɛbe nɛ

yé biyufaadɛnb, ki lienh gbɛfɛnfɛnm, ki lɛreh binib. Binib bà teh nnɔ sɔbe ki yé Sufmbɛ nɛ. 11 Á pien binib bugbɛn, kimɛ bi wɔknh miwɔknm mà ŋa kpɛ bɛ ń li wɔknh mɛ̀ nɛ, ki tulndeh idencɛn iba ya nib kɛ. Tipɔ̀nt ya jim bo nɛ bi teh nnɔ.
12 Bi'du ya yɛnfodaan uba mɔnɔn là len' bi'bo ki ye:
«Krɛt yaab tuu ki nɛndeh nɛ,
ki bre tɛn muwɛnbiimu,
ki yé ikpaayuon,
ki maaleh ujin baba bo.»
13 U là len' nà nnɔ yé imɔ̀n nɛ. Nɛn bo, mónde bi'bo inun ŋɔ bɛ ń li ŋmɔbe mitekjimɔ̀nm, 14 ki la tuuke *Sufmbɛ ya gbɛyiɛnkaar bo, ki la tuuke binib bà wiɛ' tigbɛmɔ̀nt ya sɛn blinh iwɔb yà nnɔ bo. 15 Jier tuba ŋa yé kuɔl binib bà ya fɛ̀l bo ŋa ŋmɔbe jɔknt bo. Ama binib bà ya fɛ̀l bo ŋmɔbe tijɔknt, ba teke' Uwien ki jin' nnɔ, tijier tubambɛ yé bi'bo likuɔl nɛ. Bi'yɛnmaale ŋa mɔn nɛ ba ń fre kí bɛnde nà mɔn mɔ. 16 Bi lienh ki teh bi bɛn Uwien nɛ, ama bi teh nà nnɔ wɔngeh ki teh ba bɛn wɔ. Bi ŋmɔbe isensen nɛ, ka tuo' Wien ya ñɔbu bó, ka ń fre kí tien nà mɔn.

2

Ijɛciɛn nin ipiiciɛn nin bifɛ̀nb nin iyonbe bi li te ma bo

1 Sin wɔn, li wɔknh miwɔknm mà cuube tɛn bi wɔkn' ŋɛ ma bo. 2 Tɔke ijɛciɛn kí ye yɛ̀ ń li coh i'ba tibont kɛ ni, kí li yé binib bà bi boh bɛ, kí li ŋmɔbe miyɛnm, kí li ŋmɔbe mitekjimɔ̀nm nin miyíem nin kuminku. 3 Tɔke ipiiciɛn mɔ kí ye yɛ̀ ń li ŋmɔbe binib bà pɛ Uwien ya sɛn bo ya tetem, ki la li lienh tɔb bo fɛnfɛnm, ki la taa' bi'ba ki de' daam, kí li ŋmɔbe igbiermɔnmɔn. 4 Nnɔ nɛ ì li freh ki gbiereh bipiijɛfɛ̀nb bɛ ń li yíe bi'ciɛb, kí li yíe bi'bumu, 5 kí li ŋmɔbe miyɛnm, ki la teh sɔnsɔndl, kí li likeh uluo bo ya tùon mɔnmɔnm, kí li yé bipiinimɔ̀nb, kí li boh bi'ciɛb, ŋɔ uba la lɛ u li dule nà bo kí len Uwien ya gbɛr bo fɛnfɛnm. 6 Li gbiereh binacenfɛ̀nb mɔ bɛ ń li ŋmɔbe miyɛnfuom 7 tibont kɛ ni. Sin bugbɛn ń li teh nà mɔn ŋɔ bitɔb mɔ ń paan a teh ma bo. Li wɔknh binib Uwien ya gbɛr ni'donbó ŋɔ binib kɛ ń li boh miwɔknm nnɔ. 8 Li lienh milenm mà cuube ŋɔ bi la niɛh nin ŋɛ, ŋɔ ifɛ ń cuo bà ŋa yíe ti'gbɛr, kimɛ ba ń lɛ bi li dule nà bo kí len ti'bo fɛnfɛnm. 9 Tɔke iyonbe kí ye yǐ ń li tuonh i'cɛnbaambɛ ya ñuɔn bó tibont kɛ ni, kí cère i'cɛnbaambɛ ya yɛnm ń li sɔnge i'bo, ki la yǐenh bi ye bà, 10 ki la suh bi'bont, kí li yé binimɔ̀nb uyo kɛ ŋɔ kí li selndeh ti wɔknh miwɔknm mà Uwien ti'Ŋmiɛnl ya sɛn bo nnɔ.

Uwien ya juokm bo nɛ u ŋmiɛndeh binib

11 Uwien cère' ti laa' u'juokm mà bo u ŋmiɛndeh binib kɛ nnɔ. 12 Mijuokm nnɔ nɛ cèreh ti wiɛnh nà kɛ piendeh tɛ Uwien

bo ya paanm, ki cèreh ti'mɛnku ŋa kɔh uŋɛndun ya nib fɛ tibont tà nnɔ ni, ki cèreh ti coh ti'ba uŋɛndun wuu ni, ki teh nà cuube, ki pɛ Uwien bo mɔnmɔnm, 13 ki gu lidɛndɛnl là li de tɛ uyɛnsɔnge nnɔ ya daali. Nɛn daali nɛ ti'Wenciɛn, *Yesu Kristo, ti'Ŋmiɛnl li ñɛn u'kpiɛke upaan bo. 14 Tinbi bo nɛ u kpo' ŋɔ wɔ ń ñɛn tɛ itùonbiɛrɛ kɛ ni, kí tien tɛ linibol là ŋa ŋmɔbe jɔknt, ki yé u'yaal, li'nun món lè ń li tuu ki teh nà mɔn. 15 Kí ñɛ a'ciɛnt bo, a li len nnɔ nɛ, kí sure binib, kí gbiere bɛ, ki la cère uba ń yinde ŋɛ.

3

Kristo yɔ li te ma bo

1 Tiɛre Kristo yaab kí ye bɛ ń li tuonh gobina nin tibuur ya ciɛnb ya ñuɔn bó, kí li boh bɛ, kí li yé binib bà bonde' bɛ ń li teh nà mɔn, 2 ki la lienh nib bo fɛnfɛnm, ki la kɔnh jɛr, kí li teh tinimɔ̀nt, kí li ŋmɛ nin binib kɛ. 3 Kimɛ uyo uba tinbi mɔnɔn là yé ijɔr nɛ, ka boh Wien, ki yé binib bà tùre', ki taa' ti'ba ki de' tibont tà ti fɛ tù, ti'mɛnku kɔh tu'ni nnɔ. Ti là teh mibiɛrm nɛ, ki ponbeh tɔb, ki yé binib bà ba yíe ti'nu, nɛ ti'mɔ ŋa yíe tɔb ya nu. 4 Ama Uwien ti'Ŋmiɛnl wuɔn' tɛ u'nimɔ̀nt nin u'yíem uyo wà nnɔ 5 nɛ ki ŋmiɛn' tɛ. Na yé ti'tùonmɔnmɔn bo nɛ u ŋmiɛn' tɛ, u muɔ' tɛ micɛcɛkm nɛ ki ŋmiɛn' tɛ, kí ñɛ u'ñunsii wà lèbre' tɛ nnɔ nin *Mifuoñaanm tien' tɛ binifènb ma nnɔ bo. 6 Ti'Ŋmiɛnl *Yesu Kristo bo nɛ Uwien de' tɛ *Mifuoñaanm ki tĭ gben', 7 ŋɔ u'juokm bo u bù' tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb ma nnɔ, ti daan ki ye ti li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. 8 Tigbɛr tuu te nɛ, nɛn bo nɛ n yíe á li tùɔreh ki tɔkeh tù binib, ŋɔ bà teke' Uwien ki jin' nnɔ ya nun ń li món bɛ ń li teh nà mɔn. Nɛn nɛ mɔn, ki toreh binib. 9 Ama a la niɛh jɔ̀rniɛm, ki la niɛh nin nib iyaajɛyel bo, ki la kɔnh jɛr, ki la findeh *yiko bo. Nɛn kɛ yé fɛnm nɛ, ka ŋmɔbe torm. 10 Unil cèreh Kristo yaab boreh tɔb la, á gbiere wɔ nba. U yìe la, á gbiere wɔ nle. U tí yĭe la, á wiɛ u'gbɛr, 11 kí li bɛn kí ye ni ya nitunbu tùre' nɛ, ki teh ibiɛre, ki nuunh u'ba bo utudɛre.

Tigbɛfɔrkaar

12 N lá sɔn Atemas bii Ticik a'saan la, á ñikn kí cende nni Nikopolis ya du ni, kimɛ n maale' ki ye n li te nɛn saan nɛ tiwɔrciɛnt ya yo. 13 Ñikn kí tore Senas wà bɛn *yiko mɔnmɔnm nnɔ nin Apolos bi'sɛn ya jom ni, ki la cère niba ń pɔre bɛ. 14 Nĭ mɔn ti'tɔb Kristo yaab ń bɛnde kí ye nĭ kpɛ bi'nun ń li món bɛ ń li teh nà mɔn nɛ, kí li toreh uyo wà nĭ kpɛ bɛ ń tore, ŋɔ ki la li te fɛnm. 15 Binib bà kɛ te n'saan nnɔ fuondeh ŋɛ. A fuonde tinbi nin bà kɛ ŋmɔbe mitekjibaabm bi yíe tɛ nnɔ.

Uwien ń juoke ni'kɛ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de' Filemɔn nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Filemɔn yé Pɔl ya jɔ nɛ. Pɔl tɔke' wɔ tigbɛmɔnmɔnt nɛ u kpɛnde' Kristo yɔ. Nï naan u là yé ufàadaan nɛ ki ŋmɔbe iyonbe. Uba ya yel si Onesim. Onesim Siere' Filemɔn saan nɛ ki tï cende' Pɔl lipɛkl ni ki mɔ kpɛnde' Kristo yɔ. Pɔl jiin' Onesim u'cɛnbaa Filemɔn saan, ki de' wɔ kugbɔnku.

Pɔl kɛle' kugbɔnku kùa ki de' Filemɔn nnɔ te ki de' binib bà taakeh u'den nnɔ mɔ nɛ (migbiirm 2).

Uyo nnɔ, iyonbe nɛ là cèreh Erom yaab lɛnh lifaal là yɛbe. Bi gbiire' Erom yaab bolm mile la, miba li yé iyonbe nɛ. Bɛn nɛ sɔnh itùon kɛ, nɛ bi'cɛnbaambɛ ŋmɔbe mituɔm bi'bo. Uyo nnɔ uyonb siere' u'cɛnbaa saan ki lá liɛbe' ní la, u'cɛnbaa li fre kí tien wɔ nà bre bii kí ku wɔ mɔnɔn.

Nɛn nɛ cère' Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu ki de' Onesim wɔ ń tï de u'cɛnbaa Filemɔn ki ye u la ji ń liike Onesim tɛn u yé uyonb, ama wɔ ń teke wɔ tɛn Kristo yaab teknh tɔb ma bo. Ama Pɔl ŋa de' Filemɔn wɔbl, u yíe wɔn nin u'yul ń cɛ̀kre u'yɛnm kí liike u li tien ma bo nɛ. Kristo yaab bikpiɛkb nnɔ ŋa là li fre kí ci kí lèbre binib fuobe ma bo. Ama unil teke' Yesu Kristo ki jin' la, mitekjim nnɔ lèbreh u li fuobe ma bo binib ni nɛ.

Ifuonde

1 Min Pɔl, wà te lipɛkl ni *Yesu Kristo bo nnɔ nin ti'ninjɛ Timote nɛ kiɛh kugbɔnku kuu tí de sin Filemɔn wà yé ti'jɔ, ki liɛbe' ki yé ti'tonsɔntɔ nnɔ, 2 kí de ti'ninsɛ Afiya nin Akip wà tinbi nin wɔn mɔ̀h limɔbaabl nnɔ nin Kristo yaab bà taakeh sin Filemɔn den nnɔ. 3 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl faareh Uwien Filemɔn bo

4 Uyo wà kɛ n kàareh la, n tiɛn a'bó nɛ, ki tuu ki faareh Uwien a'bo. 5 Kimɛ n cii' bi lienh ki teh a du Yonbdaan *Yesu bo ki yíe u'nib kɛ. 6 Tinbi nin sin kpɛ buñɔbu mitekjibaabm bo nɛ. Nɛn bo nɛ n kàareh ŋɔ Uwien ń cère a'tekjim nnɔ ń li faa ŋɔ á tore binib bɛ ń bɛnde Kristo bo, ti li teh mimɔnm mà kɛ nnɔ. 7 N'ninjɛ, a ŋmɔbe miyíem ma nnɔ cère' n ŋmɔbe uyɛnsɔnge ki gbien' nɛ n'gbɛnɛnt saake, kimɛ a cère' Uwien ya nib ya yɛnm dɔ.

Pɔl gbáanh Filemɔn ki dienh Onesim

8 Tɔ, nin Kristo bo n ŋmɔbe usɛn ń tɔke ŋɛ nà kpɛ á li teh nè ma kɛ nnɔ, 9 kí ñɛ miyíem bo nɛ n yíe n gbáan ŋɛ nibonn

niba bo. Imòn, min Pəl n yé ujɛciɛn nɛ, nɛ ki liɛbe' ki te lipɛkl ni fɛnfɛnnə *Yesu Kristo bo. 10 N gbáanh ŋɛ ki dienh n'buk Onesim nɛ. U yé n'buk, kimɛ n te lipɛkl liɛ ni nɛ ki cère' u paan' Kristo ya sɛn bo. 11 Wən wà ŋa là ŋməbe pukm uyo uba a'saan nnə, fɛnfɛnnə u ji li ŋməbe mipukm a'bo tɛn u ŋməbe mipukm n'bo ma nɛ. 12 N li cère wən wà yé n'yɛnm ni ya nil nnə ń liɛbe a'saan. 13 Min bi yíe ń cère wə ń juore n'bùol nɛ kí sere a'taal ni, kí li toreh nni n te lipɛkl ni tigbɛmənmənt bo ma nnə. 14 Ama ma yíe ń tien niba ŋə ŋa bɛn. Ma yíe ń wəbn ŋɛ á tien mimənm. N yíe á cèkre a'yɛnm nɛ kí tien. 15 Nba la, Onesim siere' a'saan wə ń tien idɛn ile ŋə kí liɛbe ní kí ji li tuu ki te a'saan nɛ. 16 Ama wa ji li te tɛn yonb, fɛnfɛnnə u tu nin u'yonb. U yé ti'ninjɛ wà ti yíe wə nɛ. Min yíe wə cɛɛn nɛ ama sin li yíe wə ki cɛn' nnə, kimɛ u yé a'yonb nɛ, ki yé a'ninjɛ mə Yonbdaan ya sɛn ni.

17 Nɛn bo, a tuo' ki ye min nin sin kpɛ buñəbu mitekjim bo la, teke wə tɛn a bi li teke nni ma bo. 18 Nì yé u bii' ŋɛ bii u tí ŋməbe a'fènl nɛ la, cère lè ń li yé n'yaal. 19 Min Pəl nin n'yul nɛ kɛle' ki ye n li pè ŋɛ. Ama ma nín yíe ń təke ŋɛ kí ye a'mə ŋməbe n'fènl wən! Lɛn si: a laa' limiɛl là min bo nnə bii ba? 20 Nɛn bo, n'ninjɛ, Yonbdaan bo, tien nnə kí de nni. Wən Kristo bo, cère n'yɛnm ń li də. 21 N du ki ye a li tuo n'ñəbu bó nɛ cère' n kiɛh ŋɛ kugbənku kuu nə. N bɛn ki ye a li tien kí cɛn n ye ma bo. 22 A yekn kí bonde nni gəgəbùol mə, kimɛ n daan ki ye kí ñɛ ni'kaare bo Uwien li cère bɛ ń wiɛ nni ń liɛbe ní ni'saan.

Ifuondfərkɛ

23 Min nin Epefa wà te lipɛkl ni *Yesu Kristo bo nnə fuondeh ŋɛ. 24 N'tonsəntəb Mark nin Aristak nin Demas nin Luk mə fuondeh ŋɛ. 25 Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ.

Kugbɔnku kùa bi kɛle' ki de' Ebrembɛ nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ ŋa kɛle' u'yel ku'ni niba saan, nɛ nil mɔ ŋa cinbe ki bɛn u kɛle' kù ki de' bidɛnb bà. Ama wà kɛle' kù nnɔ bɛn Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ya gbɛr mɔnmɔnm.

U kɛle' ki de' bà nnɔ lii yé Sufmbɛ nɛ, ki pɛ Kristo ya sɛn bo. Bi'gbɛnɛnt cin' ki ŋɛndeh, ba ji se usɛn nnɔ ni mɔnmɔnm. Nɛn nɛ cère' wà kɛle' kù nnɔ tùɔre' ki tɔke' bɛ bi kpiɛ' ki cii' miwɔknm mà nnɔ.

Kristo bo nɛ Uwien nin binib liɛbe' ki taan' buñɔbu (1:1-2:18). Wɔn bo nɛ bà teke' ki jin' li fre kí nɛkn Uwien kí lɛ limiɛl (3:1-5:10).

Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn baba nɛ là ŋmɔbe usɛn wɔ ń kɔ Uwien ya ninbonl ya dubenku bó, kí tien lituɔrl binib ya biɛre bo. Kristo baba nɛ yé bitɔtuɔciɛnb ya ciɛn wà ŋa ŋmɔbe tɔ, ki kɔn' ki càare' Uwien ya ninbonl là te paaki nnɔ.

Bitɔtuɔrkaab là te ligol nɛ, ki tuu ki taah tiwɛnt ki tùɔreh ki lereh. Kristo wɔn taa' u'ba nɛ ki tien' lituɔrl miba kpein ki dɛ' unil kɛ ki wiɛ', ki pɛkre' usɛnfaan ki de' u'yaab.

Wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ saakreh u kɛle' ki de' bà nnɔ ya gbɛnɛnt nɛ, ki sureh bɛ, bɛ ń tɛkn bà là te uyo bo, ki teke' Uwien ki jin' nnɔ ya taal ni (11:1-12:13). U liɛbe' ki wɔngeh Kristo yaab li fuobe ma bo Uwien ya nun bó nɛ (12:14-13:1-25).

Uwien cère' u'Bijɛ nɛ len' nin tɛ

1 Uyo bo Uwien là ñɛn' isɛn yà yɛbe nɛ ki cère' u'ñɔbonsɔknb
len' nin ti'yaajɛb nà luo' bolm miŋɛ. 2 Ama idɛnfɔrkɛ yiɛ nɔ, u ji
cère' u'Bijɛ nɛ len' nin tɛ. U cère' wɔn nɛ ñɛn' nà kɛ te, ki gènde'
wɔ ki tien' tibont kɛ ya daan. 3 U'Bijɛ bugbɛn nɛ yé u'kpiɛke
ya wenwenku, ki naan nin wɔ ki tĭ gben', ki cère' u'gbɛr ya
tuɔm co tibont kɛ tù se tu'bùol, ki sɔkre' ki ñɛn' binib ya biɛre
ki gben', nɛ ki don' paaki bó ki tĭ kèle' Uwien uyɛbm kɛ ya daan
ya jie bó.

Uwien ya Bijɛ cɛn' Uwien ya tondb

4 Uwien ya Bijɛ cɛn' Uwien ya tondb. Nɛn bo nɛ Uwien yin'
wɔ liyel là ŋmɔbe lisel ki cɛn' bi'yɛ. 5 Uwien kpele ki tɔke' u lɛ
tond ba ki ye:
«Sin nɛ yé n'Bijɛ,
dinnɔ nɛ n wuɔn' ki ye n yé a'Baa?»
Bii u tí kpele ki tɔke' u lɛ ba ki ye:
«Min li yé u'Baa,

nɛ wɔ ń li yé n'Bijɛ?»
6 Ama uyo wà Uwien yíe u'Bijɛ wà yé kibukpiɛk nnɔ ń baa
uŋɛndun ni nnɔ, u len' ki ye: «U'tondb kɛ ń gbaan kí puke
u'Bijɛ.»
7 Uwien len' u'tondb bɛn bo ki ye:
«U cèreh bi te tɛn mitafaam nɛ,
ki liɛbe' ki cèreh bi te tɛn umupien.»
8 Ama u len' u'Bijɛ wɔn bo ki ye:
«Uwien, a yé ubɛr nɛ ki kɛ a'bɛrbiɛk bo,
nɛ a'bɛl ŋa ŋmɔbe gbenm.
A likeh a'nib nin mitetem mà cuube nɛ.
9 A yíe nà cuube nɛ ki nɛn nà bre.
Nɛn bo nɛ sin wà yé Uwien nnɔ,
a'Wien wule' a'yul bo mikpɔm,
ki wuɔn' ki ye u gènde' ŋɛ,
ki cère' a'yɛnm sɔnge,
ki de' ŋɛ lisel ki cɛn' a'tɔb kɛ.»
10 Uwien tí len' ki ye:
«Micincinm, sin Yonbdaan nɛ ñɛn' kitink,
nɛ kutaaku mɔ yé a'nuɔ ya tuonl nɛ.
11 Nɛn kɛ li gben,
ama sin li tuu ki te nɛ,
nɛn kɛ li cɛre tɛn tikpɛlcɛr nɛ.
12 A li gongonde nɛn kɛ tɛn lilierl nɛ.
Imòn, a li lèbre tù tɛn bi lèbreh liliɛrl ma bo nɛ,
ama sin ŋa ń lèbre, a li tuu ki fuobe nɛ.»
13 Uwien kpele ki tɔke' u lɛ tond ba ki ye:
«Kèle n'nɔjie bó,
kí tĭ baa uyo wà n li cère á tɛ a'nɛnnɛndb bo litaal-i?»
14 Uwien ya tondb bɛn wɔn, bi'kɛ yé u'tonsɔnb nɛ, nisaal ŋa ń
fre kí lɛ bɛ nin nunbu. U sɔnh bɛn nɛ bi lá toreh binib bà u li
ŋmiɛn bɛ nnɔ.

2

Liike mɛn ni'yul bo nin ni ciih miŋmiɛnm ya gbɛr tà nɔ

1 Nɛn bo, nĭ kpɛ tí tùɔre kí liike ti'yul bo nɛ nin ti ciih tigbɛr tà
nɔ, nnɔ ŋa ńí la, ti li tùre usɛn. 2 Uwien ya tondb là tɔke' tigbɛr
tà uyo bo nnɔ kpɛ bɛ ń li du tu'bo nɛ. Nɛ wà ŋa là tuo' tù, ka bon'
wɔ, laa' utudɛre wà u kpɛ wù la, 3 ti'mɔ ŋa tɔnge' miŋmiɛnm ya
gbɛr tà mɔn tɛn niba nnɔ la, tinbi bɛn li tien mila kí ñɛ utudɛre
ni? Yonbdaan nin u'yul nɛ là kpiɛ' ki tɔke' binib tigbɛr bugbɛn,
nɛ binib bà cii' tù nnɔ mɔ tɔke' tinbi ki ye tù kpɛ bɛ ń li du tu'bo
nɛ. 4 Nɛ Uwien wuɔn' ki ye bi tɔkeh tigbɛr tà nnɔ kpɛ bɛ ń li du
tu'bo nɛ, ki cère' bi teh miyɔkm ya bont kɛ ya bol, ki teh nisaal
ŋa ń fre kí tien nà, ki cère' Mifuoñaanm de' bi'kɛ bupaabu jɛjɛ
u yíe ma bo.

Yesu tien' u'ba unisaal ki tien' tɛ Uwien yaab

5 Tɔ, ti tɔkeh uŋɛndun wà we ní nnɔ ya gbɛr nɛ. Uwien ŋa
cère' u'tondb ŋmɔbe u'bo tuɔm. 6 Nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni
niba saan ki ye:
«Unil yé ba a tiɛn u'bó?
Bii unisaal yé ba a tɔnge wɔ?
7 A jiin' wɔ tingi,
ki cère' a'tondb cɛn' wɔ na wuɔke'.
Nɛ ki ji kpiɛke' wɔ, ki seln' wɔ,
8 ki de' wɔ mituɔm tibont kɛ bo.»

Uwien de' wɔ mituɔm tibont kɛ bo ma nnɔ, niba ŋa sĩen' ŋɔ
wa ŋmɔbe tuɔm ni'bo. Fɛnfɛnnɔ tinbi nɛ ŋa laan lɛnh u ŋmɔbe
mituɔm tibont kɛ bo ma bo. 9 Ama ti lɛnh *Yesu wà Uwien jiin'
wɔ tingi, ki cère' u'tondb cɛn' wɔ na wuɔke' nnɔ laa' ukpiɛke
nin lisel kí ñɛ bi jènde' wɔ ma u tĩ kpo' nnɔ bo. Uwien ya nimònt
bo nɛ u teke' binib kɛ ya kuum ki kpo'.

10 Imòn, Uwien nɛ ñɛn' tibont kɛ, nɛ wɔn bo tu'kɛ te. U yíe
u'bumu mùa yɛbe ń li ŋmɔbe ukpiɛke wà u ŋmɔbe wù nnɔ nɛ.
Nɛn bo nɛ ni mɔn wɔ ń cère *Yesu ń ji ijɛnd ŋɔ kí li yé wà kpɛ wɔ
ń sɔn u'tuonl kí tĩ gben. Wɔn *Yesu nɛ pɛkre' miŋmiɛnm ya sɛn
ki de' Uwien ya bumu. 11 Wɔn nɛ teh binib Uwien yaab. Wɔn
wà teh binib Uwien yaab nin u teh bà Uwien yaab nnɔ kɛ ya
baa si Uwien nɛ. Nɛn bo nɛ u yin' bɛ u'ninjiɛb nin u'ninsiɛb la,
na coh wɔ fɛ. 12 Ki liɛbe' ki ye:
«N li cère n'ninjiɛb nin n'ninsiɛb ń bɛnde a yé udaan wà,
kí li gɛh iyuon ki pèkeh ŋɛ bi'táan ni.»
13 Ki tí ye:
«Min li du u'bo kí tĩ gben nɛ.»
Nɛ ki tí ye:
«Min nin Uwien de' nni u'bumu mùa nnɔ sɔ.»

14 Mubumu nnɔ yé binib ma nnɔ nɛ u'mɔ tien' uba unisaal
ŋɔ kí ñɛ u'kuum bo wɔ ń gben usɛnpol wà ŋmɔbe mikuum ya
tuɔm nnɔ ya gbɛr, 15 kí ñɛn binib bà fɛnge mikuum ki te tɛn
iyonbe bi'fuobm kɛ ni nnɔ tiyonbt ni. 16 Nĩ yé imòn nɛ, wa
baa' wɔ ń tore Uwien ya tondb, u baa' wɔ ń tore *Abraham
ya yaabii nɛ. 17 Nɛn bo nɛ nĩ kpɛ wɔ ń li naan u'ninjiɛb nin
u'ninsiɛb kí tĩ gben, kí li yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn wà muɔh
micɛcɛkm, ki sɔnh Uwien ya tùon ni'donbó ŋɔ kí ñɛ wɔn bo
Uwien ń fère binib bi'biɛre. 18 *Yesu mɔnɔn nin u'yul jènde'
mibiikm ni ma nnɔ, nɛn bo nɛ u li fre kí juɔn binib bà te
mibiikm ni.

3

Yesu cɛn' Moyis

1 Tɔ, n'ninjiɛb nin n'ninsiɛbɛ, ninbi bà Uwien yin' nɛ ni taan'
ki yé u'yaab nnɔ, cère mɛn ni'nun ń li cɛ *Yesu bo. Uwien sɔn'

wɔn nɛ u yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn. Ti teke' nɛn nɛ ki jin' ki tɔkeh nɛ̀ binib ya nun bó. 2 U gɛ̀nde' wɔn nɛ wɔ ń sɔn lituonl, nɛ u sɔn' lɛ̀ ni'donbó tɛn Moyis là sɔn' ni'donbó ma bo Uwien den ni ni'kɛ saan nnɔ. 3 Ama *Yesu kpɛ wɔ ń li ŋmɔbe ukpiɛke ki cɛn' Moyis, kimɛ bi pɛ̀keh wà mɛn' iden nɛ ki cɛn' iden bugbɛn. 4 Imɔ̀n, iden kɛ ŋmɔbe wà mɛn' yĭ nɛ, ama Uwien nɛ naan' tibont kɛ. 5 Moyis là yé utonsɔnl wà sɔn' itùon Uwien den ni ni'kɛ saan ni'donbó nɛ, ki yé Uwien li tɔke u'nib tigbɛr tà nnɔ ya mɔ̀nkunl. 6 Ama Kristo wɔn yé Uwien ya Bijɛ nɛ, ki sɔn' Uwien den ni'donbó. Wɔn nɛ ŋmɔbe ticiɛnt Uwien den. Ti co mitekjim kenken, ti'yɛnm sɔnge ti ŋmɔbe lidɛndɛnl là nnɔ bo la, ti yé iden nnɔ yaab nɛ.

Binib bà teke' Uwien ki jin' nɛ li lɛ lifuorl u'saan

7 Nɛn bo nɛ *Mifuoñaanm ye:
«Dinnɔ ni cii' Uwien ya niɛke bó la,
8 ni la ñɛle ni'tub,
tɛn ni'yaajɛb là tien' ma,
uyo wà bi là yĭe' Uwien ya ñɔbu bó
ki dɛle' wɔ kupenpelku ni nnɔ.
9 Uwien ye:
‹Ni'yaajɛb là dɛle' nni kupenpelku ni
bɛ ń liike n li tien ma,
nin bi laa' n tien' nà,
10 ki tĭ dukn' ibin pinan ma kɛ nnɔ.
Nɛn bo nɛ n'benku ni piebe' bi'bo,
nɛ n len' ki ye: bi tuu ki tùreh usɛn nɛ,
ka toh bɛ ń kpĭen n yíe bɛ ń kpĭen usɛn wà.›
11 Nɛ n'benpiebe ni n pole' ki ye:
‹ba ń baa n bonde' bɛ nà saan bɛ ń fuore nnɔ fiebu.› »

12 N'yaabɛ, liike mɛn ni'yul bo, ni'ni uba la li ŋmɔbe iyɛnmaalbiɛre u'fɛ̀l bo yĭ ń pien wɔ u la teke kí ji ŋɔ kí wiɛ Uwien limiɛl ya daan ya sɛn. 13 Ama li saakreh mɛn tɔb ya gbɛnɛnt daan kɛ daan, ŋɔ ni'ni uba la cère ibiɛre ń lɛre wɔ, wɔ ń tien uyufaa kí yĭe Uwien ya ñɔbu bó. Kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye dinnɔ la, nĭ yé dinnɔ nɛ ti'mɔ bo. 14 Imɔ̀n, ti juore' ki co kenken ti là co ma bo mitekjim ki tĭ fɔre' la, ti yé Kristo ya tɔntɔknlieb nɛ imɔ̀nmɔ̀n.

15 Nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Dinnɔ ni cii' Uwien ya niɛke bó la,
ni la ñɛle ni'tub,
tɛn ni'yaajɛb là tien' ma,
uyo wà bi là yĭe' Uwien ya ñɔbu bó nnɔ.»
16 Tɔ, bi lɛ ba nɛ là cii' Uwien ya niɛke bó, ki yĭe' u'ñɔbu bó? Na yé binib bà kɛ Moyis là ñɛn' bɛ Esipt ni nnɔ-ɔɔ? 17 Uwien ya benku ni là piebe' bi lɛ bo ki tĭ dukn' ibin pinan-i? Na yé binib

bà là tien' ibiɛre ki kpokpo' kupenpelku ni nnɔ-ɔɔ? 18 U là pole' ki ye bi lɛ ba ŋa ń kɔ u bonde' bɛ lifuorl udu wà ni nnɔ fiebu? Bà là yĭe' u'ñɔbu bó nnɔ ŋa ñí-ii? 19 Imàn, ti laa' ba kɔn' udu wà ni Uwien bonde' bɛ lifuorl nnɔ ni, kimɛ ba teke' wɔ ki jin'.

4

1 Uwien bonde' lifuorl niba saan, ki pùon' ki ye u'nib li baa ni'saan kí fuore. Lipuonl nnɔ biɛ ki te nɛ. Nɛn bo, liike mɛn ni'yul bo, ni'ni uba la taandeh ŋɔ ki la lúo lifuorl nnɔ. 2 Kimɛ ti cii' tigbɛŋmɛŋmaakt tɛn ti'yaajɛb là cii' tù ma kupenpelku ni nnɔ nɛ. Ama tigbɛr nnɔ ŋa là tore' bɛ. Kimɛ bi cii' tù ma nnɔ ba tuo' ki teke' tù ki jin'*. 3 Ama tinbi teke' tù ki jin'. Nɛn bo nɛ ti li lɛ lifuorl Uwien saan. U là len' lifuorl nnɔ bo ki ye:

«N'benpiebe ni n pole' ki ye:
‹Ba ń kɔ n bonde' bɛ lifuorl udu wà ni nnɔ ni fiebu.› »
Ama Uwien nín sɔn' ki gben' u'tuonl haali uŋɛndun ya cinm nɛ. 4 Kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni niba saan wienlole bo ki ye: «Uwien sɔn' ki gben' u'tuonl kɛ ma nnɔ u taa' wienlole daali nɛ ki fuore'.» 5 Nĭ liɛbe' ki kɛle' ni'saan ki ye: «Ba ń kɔ n bonde' bɛ lifuorl udu wà ni nnɔ ni fiebu.»

6 Bà kpiɛ' ki cii' tigbɛŋmɛŋmaakt nnɔ ŋa bon' tù, nɛ ka kɔn' Uwien bonde' bɛ lifuorl udu wà ni nnɔ ni mɔnɔn la, binitɔb li biɛ kí fre kí kɔ len. 7 Nɛn bo nɛ Uwien liɛbe' ki sien' lidaali liba ki yin' ni'daali «dinnɔ». Nĭ là tete ki tĭ wuɔke' nɛ u lá cère' *Dafid len' ni'daali ya gbɛr tɛn nĭ kpiɛ' ki kɛle' ma kugbɔnku kuu ni ki ye:

«Dinnɔ ni cii' Uwien ya niɛke bó la, ni la ñɛle ni'tub.»
8 Tɔ, nĭ yé Sosuwe bi là cère' bi laa' lifuorl la, Uwien ŋa bi li liɛbe kí len lidɛtɔl liba ya gbɛr. 9 Nɛn nɛ wuɔn' ki ye Uwien ya nib biɛ ki ŋmɔbe lifuorl tɛn Uwien là fuore' ma wienlole daali nnɔ. 10 Kimɛ wà kɛ laa' lifuorl Uwien saan la, u sɔn' u'tuonl ki gben' nɛ ki fuoreh tɛn Uwien là sɔn' u'tuonl ki gben' ki fuore' ma nnɔ. 11 Nɛn bo, cère mɛn tí li benh ki nuunh tí lɛ lifuorl nnɔ ŋɔ uba la tɛkn ti'yaajɛb ya taanl ni kí yĭe Uwien ya ñɔbu bó kí tùre.

12 Tɔ, Uwien ya gbɛr ŋmɔbe limiɛl nɛ, ki ŋmɔbe mituɔm mɔ, ki ŋmɛ ki cɛn' jusiek kɛ jusiek kà ŋmɛ ikɛle kɛ ile. Tù kɔh unil ni nɛ haali ki tĭ bàareh u'fèl nin u'naank ni, haali ki tĭ bàareh u'kpɔtutuk nin u'suɔrm ni, ki fiinh ki bɛndeh nà kɛ buɔ u'fèl ni. 13 Uwien ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ, bonn niba ŋa buɔ u'nun bó, u likeh ki lɛnh tu'kɛ nɛ, nɛ ki bɛn nà kɛ te ma bo. Ti li tɔke wɔn nɛ ti sɔnsɔn' ma bo.

Yesu nɛ yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn

* **4:2** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nĭ kɛle' ki ye: «Kimɛ ba tuo' ki paan' bà teke' tù ki jin' nnɔ bo nɛ.»

14 Ti ŋməbe bitətuərciɛnb ya ciɛn uba nɛ. U ya tə ŋa te. Wən
si Yesu, Uwien ya Bijɛ. Wən nɛ don' ki tĩ baa' Uwien saan paaki
bó. Nɛn bo, cère mɛn tí tùəre kí li ŋuuke ti teke' nà ki jin' nnə
kenken. 15 Ti ŋməbe bitətuərciɛnb ya ciɛn wà nnə ŋa yé wà ŋa ń
fre kí muə tɛ ti'jiint ni ka. Mibiikm tu' u'mə isɛn kɛ ni tɛn tinbi,
ama wən ŋa tien' biɛre kɛ biɛre. 16 Nɛn bo, cère mɛn tí nɛkn
Uwien, mijuokm ya daan, ya bɛrbiɛk saan nin midum. Nnə nɛ
Uwien li muə tɛ micɛcɛkm, kí juoke tɛ, kí tore tɛ uyo wà nĩ ciɛke
tɛ.

5

1 Bi gèndeh tətuərciɛn kɛ tətuərciɛn binib ni nɛ ki kaandeh
wə wə ń li se bi'taal ni ki sənh Uwien ya tùon, ki taah mipum
ki dienh Uwien, ki teh ituərɛ ibiɛre bo. 2 U li freh ki duəndeh
u'yɛnm bà ŋa bɛn niba, ki tùreh nnə bo, kimɛ wən nin u'yul
yé unisaal nɛ ki ŋməbe ibiɛre. 3 Nɛn bo nɛ nĩ kpɛ wə ń tien
lituərl ibiɛre bo. Na yé u li tien binitəb ya biɛre baba bo nɛ,
u li tien u'tiɛma biɛre mə bo nɛ. 4 Nil ŋa ń fre kí ñĩ u'fèl kí ye
u yé bitətuərciɛnb ya ciɛn. Ama Uwien nɛ yih unil ki teh wə
bitətuərciɛnb ya ciɛn tɛn u là tien' Arən ma bo.

5 Nnə nɛ Kristo mə ŋa ñi' u'fèl ki ye u yé bitətuərciɛnb ya ciɛn.
Uwien nɛ tien' wə bitətuərciɛnb ya ciɛn ki təke' wə ki ye:
«Sin nɛ yé n'Bijɛ,
dinnə nɛ n wuən' ki ye n yé a'Baa.»
6 U tí len' ki ye:
«A yé utətuərkɛ nɛ uyo wà ŋa ŋməbe gbenm
tɛn Uwien là ñɛn' isɛn yà ki tien' Mɛlkisedɛk utətuərkɛ nnə.»
7 Uyo wà *Yesu là te kitink kiɛ bo nnə u là kàare' Uwien ki muə'
cɛɛn, ki gbáan' wə nin tinunsiir, kimɛ wən nɛ li fre kí ñɛn wə
mikuum ni. U là jiin' u'ba tingi Uwien ya nun bó ma nnə nɛ u
cenge' u'kaare bó. 8 Nin u yé Uwien ya Bijɛ ma kɛ nnə u'jɛnd ni
nɛ u bɛnde' mibom. 9 Uwien cère' u sən' u'tuonl ni'donbó ki tĩ
gben'. Nɛn bo nɛ kí ñɛ wən bo, binib bà kɛ boh wə nnə li lɛ limiɛl
là ŋa ŋməbe gbenm. 10 Kimɛ Uwien nɛ tien' wə bitətuərciɛnb
ya ciɛn tɛn u là ñɛn' isɛn yà ki tien' Mɛlkisedɛk bitətuərciɛnb ya
ciɛn nnə.

La biɛ ki te mɛn tɛn mubumu mitekjim ya sɛn ni

11 I ya sɛn ni, ti ŋməbe tigbɛr tù yɛbe tí len ama na ciih
tontonm ma nnə, tu'tingi ya təkm faa nɛ. 12 Ni ji bi kpɛ ní li
yé biwənwəknb nɛ, ama ni biɛ ki nuunh bɛ ń li wəknh nɛ bi
cinh ki wəknh binib Uwien ya gbɛr tà, tu'ciim ŋa faa nnə nɛ.
Ni ji bi kpɛ tijier tà kpiɛke nɛ, ama ni biɛ ki ciɛke mibiim nɛ.
13 Wà kɛ biɛ ki ŋaanh la, u yé kicɛnfɛndk nɛ, ka ń fre kí bɛnde
nà mən nin nà bre. 14 Binicekrkaab bɛn wən, bi jinh tijier tà
kpiɛke nɛ. Bi lɛnh miyɛnfuom nɛ daan kɛ daan ya tùon ni, ki
bɛn nà mən nin nà bre.

6

1 Nɛn bo, la cère mɛn tí juore bi cinh ki wɔknh binib Kristo
ya gbɛr tà, tu'ciim ŋa faa nnɔ bo. Ama cère mɛn tí li teh
binicekrkaab mitekjim ya sɛn ni ki joh inun bó, ki la liɛbe
ní tiboncindkaar bo. Tun si: kí wiɛ mitetem mà bàareh nin
mikuum nin kí teke Uwien kí ji ya gbɛr, 2 nin tigbɛnɛnt ya
sɔkrm kí paan iyaajɛbok ye ma bo ya gbɛr nin kí taa inuɔ
kí paan unil bo kí kàare kí de wɔ ya gbɛr nin bitɛnkpiib ya
mɛkrm ya gbɛr nin Uwien lá li bu binib tibuur ufɔfɔryo ma bo
ya gbɛr. 3 Uwien tuo' la, ti li joh inun bó nɛ nin binicekrkaab
ya wɔknm.

4 Tɔ, binib laa' Uwien ya wenwenku, ki laa' u'paabu, ki
laa' *Mifuoñaanm, 5 ki cii' Uwien ya gbɛr ya ŋmaa, ki bɛnde'
uŋɛndun wà we ní nnɔ ya tuɔm ŋɔ 6 ki wiɛ' Uwien ya sɛn la, nĭ
faa nin unil ń fre kí liɛbe kí lèbre bi ya nib ya tetem, kimɛ bɛn
nin bi'yul liɛbe' ki kpaakeh Uwien ya Bijɛ nɛ udɔpɔnpɔn bo, ki
dienh binitɔb usɛn bɛ ń suke wɔ.

7 Tɔ, utaa tuu ki niih, kitink ŋa luoreh sɔngl la, kĭ lùonh
tibonmɔnmɔnt nɛ ki dienh bà koh kɛ̀, nɛ Uwien teh kɛ̀ u'mɔnm.
8 Ama kĭ pɛh ikonkon nin ipɔn la, kĭ li juore fɛnm nɛ, Uwien ń
tĭ gben kí wiɛ kɛ̀ miŋùum, nɛ bɛ ń fɔre kí wĭn kɛ̀.

9 Ti'jɔtiebɛ, ti lienh nnɔ mɔnɔn la, ti bɛn ki ye ninbi kpe usɛn
wà mɔn nɛ, wun nɛ yé miŋmiɛnm ya sɛn. 10 Kimɛ Uwien pɛ
tigbɛmɔ̀nt bo nɛ. Wa ń sunde ni'tùon bó, ka ń sunde ni yíe wɔ
ma, ki tore' u'nib, ki biɛ ki toreh bɛ ma nnɔ bó. 11 Ti yíe ni'ni wà
kɛ ya nun ń li mɔ́n wɔ ń li teh nnɔ kí tĭ fɔre nɛ, ŋɔ kí lɛ ni daan
nà nnɔ kí tĭ gben. 12 Ta yíe kpaayuonl ń cuo nɛ ama ti yíe ní
tɛkn binib bà kí ñɛ bi'minku nin bi'tekjim bo, bi lɛnh mimɔnm
mà Uwien là pùon' bɛ mɛ̀ nnɔ ya taal ni nɛ.

Uwien ya puonl ŋa ń lèbre

13 Uwien là pùon' *Abraham lipuonl ma nnɔ u là pole' wɔn
bugbɛn nɛ, kimɛ uba ŋa te ki cɛn' wɔ ŋɔ wɔ ń pole udaan. 14 U
là pùon' wɔ ki ye:

«Imɔ̀n, n li tien ŋɛ mimɔnm kí gbien,
kí cère á pɔ̀re kí gbien.»

15 *Abraham mĭnde' ki guure' nɛ ki laa' Uwien là pùon' wɔ nà
nnɔ. 16 Binib tĭ ń pole nɛ kí wuɔn kí ye bi len' tigbɛr tà nnɔ te
nɛ. Bi poleh wà cɛn' bɛ ŋɔ lipol nnɔ bo uba la ji ń fre kí niɛ tu'bo
nɛ. 17 Nnɔ nɛ Uwien là yíe wɔ ń tùɔre kí wuɔn bà li lɛ u'puonl
ya mɔnm nnɔ kí ye u jɛ̀ke' wɔ ń tien nà nnɔ ŋa ŋmɔbe lèbrm
nɛ. Nɛn bo nɛ u là pùon' ki liɛbe' ki pole' ki kpɔbn'. 18 Uwien ya
puonl nin u'pòl yé tibont tule nɛ, ka ŋmɔbe lèbrm, nɛ wa ń nɛn
tibont nnɔ ni fiebu. Nɛn nɛ saakreh tinbi bà sɛn' ki bɔle' u'saan
nnɔ ya gbɛnɛnt ki gbiekeh, ki cèreh ti tùɔreh ki coh lidɛndɛnl
là ti ŋmɔbe lè u'saan nnɔ kenken. 19 Lidɛndɛnl nnɔ nɛ cèreh ti

se nĭ faa tɛn bi wiɛnh likuluɔnl miñunm ni, lĭ coh buñɛrciɛnbu bua ŋmìɛkeh ma bo. Ti daan wà nnɔ nɛ kɔn' Uwien ya duku ni paaki bó, ki tĭ càare' kukpɛlciɛku kùa bore' kù bolm mile nnɔ, ki kɔn' haali dubenku bó Uwien ya bùol. 20 Tinbi bo nɛ *Yesu liere' ki kɔn' ku'ni, nɛ Uwien tien' wɔ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm tɛn u là ñɛn' isɛn yà ki tien' Mɛlkisedɛk bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nnɔ.

7

Mɛlkisedɛk yé ubɛr nɛ, ki liɛbe' ki yé utɔtuɔrkɛ mɔ

1 Tɔ, Mɛlkisedɛk bugbɛn yé Salɛm ya bɛr nɛ ki liɛbe' ki yé Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya tɔtuɔrkɛ. *Abraham là tɔn' nin bibɛrtɔb lituɔl ki faake' nin bɛ ki liɛbe' ki kunh ní ma nnɔ wɔn Mɛlkisedɛk nɛ là tuobe' wɔ, ki tien' wɔ Uwien ya mɔnm. 2 *Abraham là de' wɔn nɛ u tɔn' lituɔl ki faake' ki fie' tibont tà kɛ nnɔ ya gbiirm piik ya miba. Mikpiɛkm liyel Mɛlkisedɛk ya tingi si: Ubɛrgbɛmàndaan nɛ. Nle bo u yé Salɛm ya bɛr nɛ. Salɛm ya tingi si: Uyɛnduɔn ya bɛr nɛ. 3 Ba bɛn u'naa, ka bɛn u'baa, ka bɛn u'yaajɛb mɔ. Wa ŋmɔbe u'fuobm cin' uyo wà, ka ŋmɔbe mĭ li tĭ gben uyo wà mɔ, u te tɛn Uwien ya Bijɛ nɛ, ki tuu ki yé utɔtuɔrkɛ.

4 Ni laa' Mɛlkisedɛk yé unikpɛkpiɛk ma bo-a! Ti'yaajɛ *Abraham mɔnɔn là taa' u tɔn' lituɔl ki faake' ki fie' tibont tà nnɔ ya gbiirm piik ya miba ki de' wɔn nɛ. 5 Tɔ, kí ñɛ Moyis ya yiko bo, Lefi ya yaabii yà yé bitɔtuɔrkaab nnɔ nɛ ŋmɔbe usɛn bɛ ń li teknh Israyɛl yaab ya bont ya gbiirm piik ya miba nin bi yé bi'ninjiɛb, ki yé *Abraham ya yaabii ma kɛ nnɔ. 6 Mɛlkisedɛk wɔn ŋa yé bi'lontunku ya nil, nin nɛn kɛ u teke' *Abraham tɔn' lituɔl ki fie' tibont tà nnɔ ya gbiirm piik ya miba, nɛ ki tien' wɔn *Abraham wà Uwien pùon' wɔ lipuonl nnɔ Uwien ya mɔnm. 7 Na ŋmɔbe niɛm, wà yé uciɛn nɛ teh uwaal Uwien ya mɔnm. 8 Lefi ya yaabii yà teknh Israyɛl yaab saan tibont ya gbiirm piik ya miba nnɔ yé binib nɛ, kí li kpo lidaali liba. Ama Mɛlkisedɛk wà teke' *Abraham saan tibont ya gbiirm piik ya miba nnɔ *Uwien ya gbɔnku ye wɔn tuu ki fuobe nɛ. 9 Lefi ya yaabii nɛ teknh tibont ya gbiirm piik ya miba Israyɛl yaab saan. *Abraham là gbiire' tibont bolm piik ki taa' miba ki de' Mɛlkisedɛk ma nnɔ ti li fre kí ye Lefi mɔ là de' nɛ kí ñɛ u'yaajɛ *Abraham bo. 10 Kimɛ Mɛlkisedɛk là tuobe' *Abraham uyo wà nnɔ, ki laa' Lefi laan te u'yaajɛ *Abraham ya sèm ni nɛ, wa laan là maa' wɔ.

11 Uwien là de' Israyɛl yaab yiko nɛ. Nɛ u ya yiko nɛ wɔngeh ki teh Lefi ya yaabii nɛ li yé bitɔtuɔrkaab. Nĭ yé bitɔtuɔrkaab nnɔ ya tùon bi cère' binib mɔn Uwien ya nun bó ki tĭ gben' la, tɔtuɔrkɛ kɛ tɔtuɔrkɛ bi li te tɛn Arɔn nɛ. Ba ji bi li nuunh utɔtuɔrkɛtɔ tɛn Mɛlkisedɛk. Bi'tùon ŋa ń fre kí cère binib

ń li mɔn Uwien ya nun bó kí tĩ gben. Nɛn nɛ cère' nĩ kpɛ utɔtuɔrkɛtɔ ń baa kí li te tɛn Mɛlkisedɛk. 12 Kimɛ bi lèbre' bi teh binib bitɔtuɔrkaab ma bo la, nĩ kpɛ bɛ ń lèbre yiko mɔ nɛ. 13 Tigbɛr tuu lienh unil wà bo nnɔ yé udensɛntɔ ya nil nɛ. Udensɛn nnɔ ya nil uba mɔnɔn ŋa kpele ki sɔn' Uwien ya ponpuol bo tuonl. 14 Unil kɛ bɛn ki ye ti'Yonbdaan yé Suda ya densɛn ya nil nɛ. Nɛ Moyis ya gbɔnt ni nà saan kɛ u len' bitɔtuɔrkaab ya gbɛr nnɔ wa len' niba udensɛn nnɔ bo.

Yesu yé utɔtuɔrkɛ tɛn Mɛlkisedɛk

15 Liike mɛn; nà tùɔre' ki wende' ti'nun bó tigbɛr nnɔ bo si: utɔtuɔrkɛ uba mɔ ñɛn' ki te tɛn Mɛlkisedɛk. 16 Wa yé tɔtuɔrkɛ, kí ñɛ u yé udensɛn uba ya nil *yiko ye ma nnɔ bo, u yé utɔtuɔrkɛ kí ñɛ u'miɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm ya tuɔm bo nɛ. 17 Kimɛ nĩ kɛle' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«A yé utɔtuɔrkɛ nɛ uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm
tɛn Uwien là ñɛn' isɛn yà ki tien' Mɛlkisedɛk utɔtuɔrkɛ nnɔ.»

18 Nɛn bo nɛ bi gben' yikokpiɛk nnɔ, kimɛ wa ŋmɔbe tuɔm, ka toreh mɔ. 19 Kimɛ Moyis ya yiko ŋa fre' ki cère' bonn mɔn ki tĩ gben' Uwien ya nun bó. Ama Uwien yùɔn' ki de' tɛ lidɛndɛnl là mɔn ki cɛn' ni'kɛ. Lɛn nɛ li cère tí nɛkn Uwien.

20 Nà pukn' si: Uwien liɛbe' ki pole' ki pùon' mɔ nɛ. Bitɔtuɔrkɛtɔb nnɔ Uwien ŋa pole' ki pùon' bɛn bo. 21 Ama *Yesu wɔn, Uwien pole' ki pùon' nɛ ki tɔke' wɔ ki ye:

«Min Yonbdaan nɛ pole' ki pùon',
ma ń jiin n'ñɔbon:
‹A yé utɔtuɔrkɛ nɛ uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.› »

22 Nɛn bo, *Yesu nɛ sere' ki cère' Uwien cuo' nin tɛ kujɔtieku kùa mɔn ki cɛn' ni'kɛ.

23 Nibontɔnn mɔ si: bitɔtuɔrkɛtɔb nnɔ là te ligol nɛ, kimɛ mikuum bo ba ń fre kí li tuu kí te ki sɔnh bi'tuonl. 24 Ama *Yesu wɔn tuu ki fuobe ma nnɔ u li yé utɔtuɔrkɛ nɛ yo kɛ yo. 25 Nɛn bo nɛ u li fre kí ŋmiɛn binib bà nɛkndeh Uwien kí ñɛ wɔn bo uyo wà kɛ te, kimɛ u tuu ki fuobe nɛ ki kàareh ki miɛh Uwien ki dienh bɛ.

26 *Yesu nɛ yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn wà kpɛ tí li ŋmɔbe wɔ. U yé uñaan nɛ, ka te iba ni, ka ŋmɔbe biil, Uwien bore' wɔ nin bibiɛrdɛnb, ki duon' wɔ paaki ya paaki ki de' wɔ ukànkàan. 27 Wɔn ŋa ciɛke wɔ ń li teh idaan kɛ ituɔrɛ u'tiɛma biɛre bo ŋɔ kí yaan kí tien ituɔrɛ udu ya nib yi bo tɛn bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛntɔb teh ma bo. U taa' u'bugbɛn nɛ ki tien' lituɔrl bolm miba kpein. 28 Moyis ya yiko là cère' bi teh binib bà bitɔtuɔrciɛnb nnɔ mɔ la teh ibiɛre tɛn binitɔb nɛ. Yiko nnɔ ya puoli bó nɛ Uwien pole' ki pùon', ki tien' u'Bijɛ bitɔtuɔciɛnb kɛ ya ciɛn. Wɔn nɛ ŋa tien' biɛre fiebu ki li fre kí sɔn lituonl ni'donbó.

8

Yesu nɛ yé bitɔtuɔciɛnb ya ciɛn imànmàn

1 Umɛsɛn wà sɔ yé umɛsɛnjɛ ti tɔkeh tigbɛr tà nɔ ni: ti ŋmɔbe
u ya tɔtuɔrciɛnb kɛ ya ciɛn ya bol nɛ, u kɛ Uwien uyɛbm kɛ ya
daan, ya jie bó paaki bó, 2 ki sɔnh u'tuonl Uwien te lininbonl
là ni nnɔ. Nɛn saan nɛ yé Uwien ya ninbonmànl. Na yé nisaal
nɛ tien' lɛ̀, Uwien nin u'yul nɛ tien' lɛ̀.
3 Bi teh unil kɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn wɔ ń li taah tibont nɛ ki
dienh Uwien, kí li teh ituɔrɛ mɔ ki dienh wɔ. Nnɔ nɛ nĭ kpɛ
ti'mɔ ya tɔtuɔrciɛnb ya ciɛn mɔ ń li ŋmɔbe u li taa nà kí de
Uwien. 4 U bi te kitink bo la, wa bi li yé tɔtuɔrkɛ mɔnɔn, kimɛ
bitɔtuɔrkaab te ki taah tibont ki dienh Uwien, Moyis ya yiko
ye ma bo nɛ. 5 Bi sɔnh itùon yà nnɔ yé tibonmànt tà te paaki bó
nnɔ ya nɛnnɛnku nin tu'jinjint nɛ. Nnɔ nɛ Moyis là ye wɔ ń tien
Uwien ya ninbonl uyo wà nnɔ, Uwien tɔke' wɔ ki ye: «Tùɔre kí
cenge, á tien lɛ̀, lɛ̀ ń tùɔre kí li naan n wuɔn' ŋɛ lininbonl là
ya nɛnnɛnku lijuɔl bo nnɔ.» 6 Ama fɛnfɛnnɔ, Uwien de' *Yesu
utɔtuɔrkɛ ya tuonl là nnɔ cɛn' tɔtuɔrkɛ kɛ tɔtuɔrkɛ yaal. Wɔn nɛ
se Uwien cuo' nin binib kujɔtieku kùa nnɔ ni, nɛ kujɔtieku nnɔ
mɔn ki cɛn' mikpiɛkm yaaku, kimɛ Uwien pùon' lipuonl là nnɔ
mɔn ki cɛn' mikpiɛkm yaal.

Kujɔtiefɛnku ya gbɛr

7 Tɔ, nĭ yé kujɔtiekpiɛku kùa là te nnɔ ŋa bi ŋmɔbe gbɛr tuba
la, Uwien ŋa bi li liɛbe kí cuo nin nib jɔtietɔku. 8 Imɔ̀n, Uwien
laa' u'nib ya biil nɛ ki len' ki ye:
«Min Yonbdaan nɛ lienh,
uyo uba we ní
ń liɛbe kí cuo nin Israyɛl yaab
nin Suda yaab kɛ kujɔtiefɛ̀nku.
9 Kujɔtieku nnɔ ŋa ń li naan nin
n là kpiɛ' ki cuo' kùa nin bi'yaajɛb,
uyo wà n dère',
ki ñɛn' bɛ Esipt ni nnɔ.
Ba paan' kujɔtieku nnɔ bo ma nnɔ,
nɛ n'mɔ sɛln' ki dàan' bɛ.
Min Yonbdaan nɛ len' nnɔ.
10 Yonbdaan liɛbe' ki ye:
‹Idɛn yiɛ gèbre' la,
n li cuo nin Israyɛl yaab kujɔtieku kùa sɔ.
N li kuɔn n'yikombɛ bi'yɛnm ni,
kí kɛle bɛ bi'fɛ̀l bo.
N li yé bi'Wien,
nɛ bɛ ń li yé n'nib.›
11 Bi'ni uba ŋa ji li wɔkn u'tɔ,
uba ŋa ji li wɔkn u'ninjɛ kí tɔke wɔ kí ye:

‹wɔ ń bɛnde Yonbdaan.›
Kimɛ bi'kɛ li bɛnde nni nɛ.
Kí cin ibaan kí tĩ baa binikpɛkpiɛkb.
12 N li fère bɛ bi'biil,
ma ji li tiɛre bi'biɛre bó fiebu.»
13 Uwien lienh kujɔtiefènku bó la, nĩ wuɔn' ki ye kukpiɛku nnɔ kpaare' nínɔ. Kimɛ nibonkpaann kɛ tĩ pore' la, nĩ joh nè ń gben nɛ.

9

Kujɔtiekpiɛku ya tuɔrɛ

1 Uwien là kpiɛ' ki cuo' nin binib kujɔtieku kùa nnɔ u là wuɔn' bɛ bi li paan isɛn yà bo kí li pukeh wɔ nɛ, nɛ ki cère' bi ŋmɔbe bi li pukeh wɔ nà saan kitink bo. 2 Imɔ̀n, bi là tien' lininbonl liba nɛ lĩ ŋmɔbe tidubent tule. Lininbonl nnɔ ya puke ni frŋɔknbùol là te nin litebl là bi paakeh li'bo kpɔnɔ wà bi taah ki punh Uwien nnɔ. Bi yih nɛn saan nɛ libòñaanl. 3 Kukpɛlcɛcɛnciɛnku kuba nɛ là bore' upuke nin kudubenku nnɔ. Kukpɛlciɛku nnɔ ya puoli bó nɛ yé kudubenku. Bi yih nɛn bó nɛ libùol là ñaan ki tĩ gbien'. 4 Bi taa' miñɔ̀km ki duore' liponpuol là ki siɛnh li'bo liŋubl nnɔ te nɛn bó nɛ. Kujɔtieku ya lɛkl là bi taa' miñɔ̀km ki duore' li'gbɛnɛnt kɛ bo nnɔ mɔ te nɛn bó nɛ. Tijier tà bi yih tù *mann nnɔ te miñɔ̀km ya sɛnl liba ni ki taake lilɛkl nnɔ ni. Arɔn ya kpɛdɔn wà là bunde' ki puun' nin bi là kɛle' *yiko itɛnpɛnpɛn yà bo nnɔ mɔ te lilɛkl nnɔ ni nɛ. 5 Uwien ya tondb bà bi yih bɛ seribɛn nnɔ bile ya nɛnnɛnt te lilɛkl nnɔ ya paaki, ki ŋmɔbe ifiɛbe, ki wɔngeh ki teh Uwien te ni'saan. Bitondb nnɔ ya fiɛbe ya sɔnge lĩeke lilɛkl nnɔ bo bi gbiɛnh nà saan misèm ŋɔ Uwien ń fère binib bi'biɛre nnɔ. Bònl ŋa te tí len nè ń li yɛbe tibont nnɔ kɛ bo fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ.

6 Bi bonde' tibont kɛ ki sensien' nnɔ nɛ. Bitɔtuɔrkaab kɛ kɔh upuke ni nɛ idaan kɛ ki tĩ sɔnh bi'tuonl. 7 Ama kudubenku bó wɔn, bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn baba nɛ kɔh ni'bó bolm miba libinl ni. Wa kɔh ni'bó ŋɔ ka tuke wɛnt ya sèm wɔ ń tĩ de Uwien wɔn bugbɛn ya biil nin udu ya nib tùre' ki bii' libiil là nnɔ bo. 8 Nnɔ nɛ *Mifuoñaanm wuɔn' ki ye lininbonkpiɛkl laan biɛ ki te ma nnɔ, usɛn wà joh lininbonmɔ̀nl là te paaki bó nnɔ biɛ ki paake nɛ. 9 Nĩ yé kunɛnnɛnku nɛ uyo wuu. Ni'tingi si: bi punh Uwien tibont tà nnɔ nin bi teh ituɔrɛ yà ki dienh wɔ nnɔ ŋa ń fre kí cère wa teh tu ya bont ya fɛ̀l bo ń li wien kí tĩ gben. 10 Ni'kɛ yé inisaalbok nɛ, ki likeh tijier ya jim nin midaam ya ñum nin tigbɛnɛnt ya sɔkrm ki paan' iyaajɛbok ye ma bo. Binib li boh i ya bok nɛ kí tĩ baa uyo wà Uwien li lèbre nibonfènn.

Kristo wɔn taa' u'bugbɛn nɛ ki tien' lituɔrl

11 Kristo wɔn baa' ki yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ŋɔ wɔ ń cère tí lɛ ti laa' mimɔnm mà nɔ nɛ*. U kɔn' lininbonl là ya tɔl ŋa te, ki mɔn ki tĭ gben' ni nɛ. Nisaal ŋa tien' li ya ninbonl, nɛ la yé kitink kiɛ bo yaal mɔ. 12 Kristo kɔn' lininbonl nnɔ ni bolm miba kpein nɛ. Wa tuke iwɔjɛ nin inajɛfanfaan ya sèm nɛ ki kɔn' wɔ ń tĭ tien lituɔrl, u taa' u'tiɛma sèm nɛ ki tien' lituɔrl, ki dɛ' tɛ ki wiɛ' uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. 13 Nĭ yé bi là taah iwɔjɛ nin inajɛ ya sèm ki gbiɛnh binib bà bii' bo, ki wĭndeh unasɛl ki taah u'fɛntɛm ki pukeh bi'bo, kimɛ bi saa' likuɔl ŋɔ bɛ ń ñɛn bi'bo tijɔknt la, 14 nĭ li tien mila Kristo ya sèm ŋa ń li ŋmɔbe tuɔm kí cɛn nɛn kɛ. Mifuoñaanm mà ŋa ŋmɔbe gbenm cère' Kristo taa' u'ba ki tien' lituɔrl tɛn kitɔtuɔrwɛnk kà ya niba saan ŋa gbè, ki de' Uwien ŋɔ u'sèm ń gben itùonbiɛrɛ yà te ti'fèl bo ya gbɛr, kí cère ti'fèl ń li wien kí tĭ gben ŋɔ tí li sɔnh ki dienh Uwien wà fuobe nɛ.

15 Nɛn bo nɛ Kristo sere' Uwien cuo' nin binib kujɔtiefènku kùa nnɔ ni, ŋɔ wɔn Uwien yin' bà nnɔ ń lɛ u pùon' ki ye u li tien bɛ mimɔnm mà, mè ń li tuu ki te nnɔ. Nnɔ nɛ Kristo kpo' wɔ ń dɛ bà là te kujɔtiekpiɛku ni ki saa' kù nnɔ, bi'biɛre ni kí wiɛ. 16 Imòn, unil kɛle' u lá kpo' la, bi li tien u'faal ma bo ki ble' la, nĭ kpɛ u'kuum ya puoli bó, bɛ ń wuɔn kí ye u kpo' nɛ, kí yaan kí tien, u kɛle' ki ye bɛ ń tien u'faal ma bo. 17 Udaan ŋa laan kpo' la, u kɛle' nà nnɔ ŋa ŋmɔbe tuonl fiebu. U tĭ kpo' nɛ la, u kɛle' nà nnɔ ji ŋmɔbe lituonl. 18 Nɛn bo, Uwien là cuo' nin binib kujɔtiekpiɛku kùa nnɔ mɔnɔn ya cinm, bi là kòre' kiwɛnk ki wule' misèm nɛ, ki yaan kù cin'. 19 Tɔ, Moyis là kaan' wɔbl kɛ wɔbl *yiko ya gbɔnku ni udu ya nib kɛ ya nun bó, nɛ ki taa' inajɛfanfaan nin iwɔjɛ ya sèm ki cùuke' miñunm, ki taa' kufaaku kuba bi yih kù isɔp nin kukpɛlciɛku kuba kù dinge suɔɔ ki món ki cùun' len ki gbɛgbɛ' *yiko ya gbɔnku nnɔ nin udu ya nib bo. 20 Nɛ ki ye: «Misèm miɛ wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin nɛ kujɔtieku nɛ ki ye ní li ŋuuke kù.» 21 Nɛ ki taa' misèm nnɔ ki gbɛgbɛ' Uwien ya ninbonl nin bi taah tiwɛnt tà kɛ ki pukeh Uwien nnɔ mɔ kɛ bo. 22 Kí ñɛ *yiko ye ma bo, misèm nɛ ñɛndeh tibont tà yɛbe ya jɔknt ki cèreh tù mɔn. Sèm ŋa ñɛn' la, Uwien ŋa ń fère nib bi'biɛre.

Yesu taa' u'ba ki tien' lituɔrl bolm miba kpein nɛ ki gben' ibiɛre

23 Bi teh i ya tuɔrɛ ki ñɛndeh tibont tà yé paaki bó yaar ya nɛnnɛnku ya jɔknt la, nĭ wuɔn' ki ye paaki bó yaar tà yé tibonmònt nnɔ mɔ kpɛ bɛ ń tien tù ituɔrɛ yà mɔn ki cɛn' yɛn nɛ. 24 Kimɛ Kristo ŋa kɔn' lininbonl là binib tien' lè, lĭ yé paaki bó ya ninbonmònl ya nɛnnɛnku nnɔ ni. Ama u kɔn' paaki bó yaal bugbɛn ni nɛ ki ji se ti'ciɛk bó fɛnfɛnnɔ Uwien ya nun

* **9:11** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nĭ kɛle' ki ye: Wɔ ń cère tí lɛ mimɔnm mà we ní nnɔ nɛ.

bó. 25 Nà yé u kɔn' len wɔ ń li tuu ki taah u'ba ki teh lituɔrl tɛn bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tuu ki taah ma tiwɛnt ya sèm ki kɔh Uwien ya ninbonl ya dubenku ni binl kɛ binl ma bo. 26 U bi tien' nnɔ la, u bi jin' ijɛnd mibolm mà yɛbe ŋɔ kí cin haali uŋɛndun ya cincinyo. Ama fɛnfɛnnɔ, idɛnfɔrkɛ yiɛ nɔ u taa' u'ba ki wuɔn' binib bolm miba kpein nɛ, ki taa' u'ba ki tien' lituɔrl ki gben' ibiɛre ya tuɔm. 27 Uwien sien' ki ye unil kɛ li kpo bolm miba nɛ, nɛ ni ya puoli bó wɔ ń bu binib tibuur. 28 Nnɔ nɛ Kristo taa' u'ba ki tien' lituɔrl bolm miba kpein ŋɔ wɔ ń ñɛn binib bà yɛbe ibiɛre ni. U li liɛbe kí taa u'ba kí wuɔn nle bo. Na ji yé wɔ ń ñɛn binib ibiɛre ni, nĭ ji yé wɔ ń ŋmiɛn bà gu u'baam nnɔ nɛ.

10

1 Moyis ya yiko yé tibonmɔ̀nt tà we ní nnɔ ya jinjinku nɛ. Wa cinbe ki yé tibont bugbɛn ki tĭ gben'. Nɛn bo nɛ *yiko nin u cèreh bi tuu ki teh ituɔrbaab yà binl kɛ binl ka ŋmɔbe biɛn nnɔ, ŋa lĭ li fre kí cère binib bà nɛkndeh Uwien nnɔ ń li mɔn kí tĭ gben. 2 I bi freh ki cèreh bà teh yè nnɔ mɔn ki tĭ gben' Uwien ya nun bó la, bi bi dàan' yè ŋɔ, kimɛ bi bi li tien yè bolm miba kpein nɛ, ka ji li ŋmɔbe biil ya yɛnmaale bi'fèl bo. 3 Ama ituɔrɛ nnɔ tuu ki tiɛreh bɛ bi'biɛre bó nɛ binl kɛ binl. 4 Kimɛ inajɛ nin iwɔjɛ ya sèm ŋa ń fre kí gben biɛre. 5 Nɛn bo nɛ Kristo ye wɔ ń baa uŋɛndun wuu ni uyo wà nnɔ u tɔke' Uwien ki ye:

«ŋa yíe tuɔrɛ,
ka yíe bɛ ń li punh ŋɛ bont mɔ,
ama a tien' nni tigbɛnɛnt.
6 Bi wĭndeh ituɔrɛ yà ya wɛnt iponpob bo ki dienh ŋɛ nnɔ,
a'yɛnm ŋa sɔnge' i'bo,
bi teh yà ibiɛre ya fèrm bo nnɔ,
a'yɛnm ŋa sɔnge' i'mɔ bo.
7 Nɛn bo nɛ n tɔke' ŋɛ ki ye:
‹N'Wien, min sɔ,
n we ní ń tien a'yíem nɛ,
tɛn nĭ kɛle' n'bo a'gbɔnku ni ma bo.› »
8 Kristo kpiɛ' ki len' ki ye:
«ŋa yíe tuɔrɛ,
ka yíe bɛ ń li punh ŋɛ bont,
ka yíe bi wĭndeh ituɔrɛ yà ya wɛnt iponpob bo ki dienh ŋɛ nnɔ,
ka yíe bi teh yà ibiɛre ya fèrm bo nnɔ mɔ,
Nɛn kɛ ŋa sɔnge' a'yɛnm.»

Ama *yiko nɛ nín ye bɛ ń li teh i ya tuɔrɛ kɛ. 9 Nɛ ki liɛbe' ki len' ki ye:

Min sɔ, n we ní ń tien a'yíem nɛ.

Nnɔ nɛ u gben' ituɔrkpiɛk nnɔ ki taa' u ya tuɔrl ki lèbe'.
10 *Yesu Kristo tien' Uwien ya yíem, ki taa' u'ba ki tien' lituɔrl
bolm miba kpein, ki cère' ti mɔn ki tĭ gben' Uwien ya nun bó.
11 Tɔtuɔrkɛ kɛ tɔtuɔrkɛ tuu ki sieh idaan kɛ nɛ ki sɔnh u'tùon,
ki tuu ki teh ituɔrbaab, ya lĭ li fre kí ñɛn nib ya biɛre. 12 Ama
Kristo wɔn tien' lituɔrl bolm miba nɛ ibiɛre bo, nɛ ki kɛ uyo kɛ
Uwien ya jie bó, 13 ki gu haali nin uyo wà Uwien li cère wɔ ń
tɛ u'nɛnnɛndb bo litaal. 14 Kimɛ u tien' lituɔrl bolm miba nɛ ki
cère' u ñɛn' bà ibiɛre ni nnɔ mɔn Uwien ya nun bó ki tĭ gben'
uyo kɛ.
15 *Mifuoñaanm mɔ tɔkeh tɛ ki teh nnɔ nɛ. Mĭ kpiɛ' ki len' ki
ye:
16 «Yonbdaan ye: ‹Idɛn yiɛ gèbre' la,
n li cuo nin bɛ kujɔtieku kùa sɔ:
N li kɛle n'yikombɛ bi'fèl bo,
kí kuɔn bɛ bi'yɛnm ni.› »
17 Nɛ ki liɛbe' ki ye:
«Ma ji li tiɛre bi'biɛre nin bi'biil bó.»
18 Uwien fère' binib bi'biɛre la, ba ji li nuunh bɛ ń tien lituɔrl
ibiɛre nnɔ ya fèrm bo.

Yesu bo ti laa' usɛn tĭ nɛkn Uwien

19 N'yaabɛ, nɛn bo, ti du ki ye *Yesu ya sèm bo, ti ŋmɔbe
usɛn tí kɔ Uwien ya ninbonl ya dubenku ni. 20 *Yesu pɛkre'
usɛnfaan wà dienh limiɛl, kí ñɛ u taa' u'ba ma ki tien' lituɔrl
ki cère' kukpɛlcɛcɛnciɛnku kùa bore' Uwien ya ninbonl bolm
mile nnɔ kɛre' nɛ ti ji laa' usɛn tí kɔ lininbonl nnɔ ya dubenku
ni. 21 Ti ŋmɔbe bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn uba, wɔn nɛ ŋmɔbe ticiɛnt
Uwien den. 22 Nɛn bo, cère mɛn tí nɛkn Uwien, kí li ŋmɔbe
iyɛnmaale yà cuube, kí li ŋmɔbe mitekjim kí tĭ gben. Yesu bo,
ti'fèl bo wien nɛ, ka ji ŋmɔbe biil liba nin litɔl. Nĭ te tɛn bi
taa' miñunm mà ŋa ŋmɔbe jɔknt nɛ ki sĭi' tɛ. 23 Cère mɛn tí li
lienh binib ya nun bó ti'dɛndɛnl bó, kí li co lè kenken, ki la li
ŋɛndeh ti'gbɛnɛnt, kimɛ Uwien wà pùon' nnɔ yé umɛmàndaan
nɛ. 24 Cère mɛn ti la gɔh tɔb bo, kí li saakreh tɔb ya gbɛnɛnt
ŋɔ kí fre kí li yíe tɔb, kí li sɔnh itùon yà mɔn. 25 La cère mɛn
tí dàan ti'táan ya baam tɛn biba dàan' ma ka ji bàareh, ama
tí li cinbe ki saakreh tɔb ya gbɛnɛnt, kimɛ ninbi mɔnɔn bɛn
ki ye Yonbdaan ya wengbiin nɛkn ní ŋɔ. 26 Ti bɛnde' nà yé
tigbɛmònt ŋɔ ki cèkre' ti'yɛnm ki liɛbe' ki teh ibiɛre la, tuɔrl ŋa ji
te kí fre kí ñɛn i ya biɛre. 27 Nà sĭen' si: tí li gu nin bujɛwaanbu
nɛ lidaali là Uwien li bu binib tibuur, kí cère umucɛnciɛn ń wi
bà yĭe' u'ñɔbu bó nnɔ. 28 Ni bɛn ki ye unil saa' Moyis ya yiko ŋɔ
binib bile bii bita kun' imòn ki ye u mɔnbe ki saa' wɔ la, ba ń
muɔ udaan cɛcɛkm, bi li ku wɔ nɛ. 29 Nĭ li tien mila ŋɔ unil wà
yin' Uwien ya Bijɛ fɛnm, ki ye misèm mà bo Uwien liɛbe' ki cuo'

nin binib kujɔtieku, ki ñɛn' wɔ ibiɛre ni ŋa yé bonn, ki suke'
*Mifuoñaanm mà bo Uwien tien' wɔ mimɔnm nnɔ ya tudɛre
ŋa ń li bre kí gbien-i? 30 Imɔ̀n, ti bɛn wà len' ki ye:
«Min nɛ li tu lifɛ̀nl,
min nɛ li jiin unil kɛ u'tùon kpɛ ma bo,»
ki liɛbe' ki ye:
«Min Yonbdaan nɛ li bu n'nib tibuur.»
31 Unil lu' Uwien, limiɛl ya daan ya nuɔ ni la, nǐ bre udaan bo
cɛɛn nɛ.
32 Tiɛre mɛn ni là cin' idɛn yà ki laa' Uwien ya wenwenku
nnɔ ni ya puoli bó nà là tien'. Ni là jin' ijɛnd ki gbien', ki juun'
ki mɔ̀n' limuɔl là faa cɛɛn. 33 Uyo uba bi là suke' nɛ, ki jɛ̀nde'
nɛ binib kɛ ya nun bó, ama uyo uba mɔ ni là sere' bi jɛ̀ndeh
binitɔb bà nnɔ mɔ ya ciɛk bó. 34 Nǐ yé imɔ̀n nɛ, ni là ŋmire'
binib bà te lipɛkl ni nnɔ ya nunsiir. Binib fie' ni'bont nɛ ni tuo'
nin uyɛnsɔnge, kimɛ ninbi nin ni'yul bɛn ki ye ni ŋmɔbe lifaal
là mɔn cɛɛn, ki li tuu ki te. 35 N'yaabɛ, nɛn bo, la ŋɛnde mɛn
ni'gbɛnɛnt ni ŋmɔbe midum mà nnɔ bo, kimɛ mǐ li cère ní lɛ
lisuul là yɛbe. 36 Nǐ kpɛ ní li ŋmɔbe kuminku nɛ kí fre kí tien
Uwien yíe nà ŋɔ kí lɛ u pùon' nà nnɔ. 37 Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien
ya gbɔnku ni ki ye:
«Nì sǐen' waamu nɛ,
uyo wà sǐen' nnɔ ŋa ji yé bonn,
wà we ní nnɔ
li baa ní wa ń taande.
38 Wa yé ugbɛmɔ̀ndaan n'nun bó,
li fuobe u'tekjim bo nɛ,
ama u liɛbe' puoli la,
n'yɛnm ŋa ń li sɔnge u'bo.»
39 Tinbi bɛn wɔn, ta yé binib bà li liɛbe puoli kí juore fɛnm,
ama ti yé bà teke' Uwien ki jin' bɛ ń ŋmɛre nɛ.

11

Mitekjim ya gbɛr

1 Tɔ, mitekjim yé kí li du ki ye a daan a li lɛ nibonn nà nnɔ, a
mɔnbe ki laa' nɛ̀ ŋɔ, kí li du ki ye ŋa lɛnh tibont tà nin a'nunbu
nnɔ mɔnbe ki te nɛ. 2 Uyo bo yaab ya tekjim bo nɛ Uwien là
len' bi'bo nà mɔn.
3 Ti teke' Uwien ki jin', nɛ ki bɛnde' ki ye wɔn nɛ ñɛn' nà kɛ te
nɔ nin u'ñɔmaam. Nnɔ nɛ Uwien ñi' ta lɛnh tibont tà bo ki tien'
ti lɛnh tà.
4 Abɛl là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tien' lituɔrl là mɔn ki
cɛn' Kayɛn yaal, ki de' wɔn Uwien. Nɛn bo nɛ Uwien bù'
Abɛl ugbɛmɔ̀ndaan ki tuo' u'paabu. Nin Abɛl kpo' ma kɛ nnɔ,
mitekjim nnɔ bo nɛ u biɛ ki lienh.
5 Enɔk là teke' Uwien ki jin', nɛ wɔn Uwien taa' wɔ ki don'
paaki bó, kuum ŋa jin' wɔ. Uba ŋa ji laa' wɔ, kimɛ Uwien taa'

wɔ ki don' u'ba saan ŋɔ. Nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: Uwien ya yɛnm là sɔnge' Enɔk bo nɛ ki yaan u taa' wɔ ki don' paaki bó. 6 Unil ŋa ŋmɔbe tekjim la, wa ń fre kí sɔnge Uwien ya yɛnm, kimɛ nǐ kpɛ wà kɛ nɛkndeh Uwien ń teke kí ji kí ye Uwien te nɛ, nɛ Uwien li su bà kɛ nuunh wɔ.

7 Nowe là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tien' buñɛrcɛnciɛnbu ki ŋmiɛn' wɔn nin u'den yaab. Uwien là juɔ' ki tɔke' wɔ tibont tà ba laan lɛnh tù, tù lá li tien nnɔ bó nɛ u teke' tù tunɔjɛr tule. Nnɔ nɛ Nowe wuɔn' ki ye uŋɛndun ya nib ŋmɔbe libiil Uwien saan. U'tekjim bo nɛ Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan.

8 Abraham là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tuo' u'yin, ki bure' Uwien ye u li de wɔ udu wà wun li yé u'faal nnɔ bó, ki joh ka bɛn u joh nà bó. 9 U là teke' Uwien ki jin', nɛ ki fii' ki tǐ kɔn' udu wà Uwien là pùon' ki ye u li de wɔ wù nnɔ ni, ki yé ucaan ni'bó. U là pɔn' ininbon nɛ ki kɔh len. *Isaak nin Sakɔb bà yé lipuonl nnɔ mɔ ya faajib tɛn wɔn nnɔ mɔ là kɔh ininbon nɛ. 10 *Abraham tien' nnɔ ki gu wɔ ń la kɔ udu wà ya dur ya tɛnpuun faa ta ŋmɔbe lum ni nɛ. Uwien nin u'yul nɛ kpankpaan' u li mɛ udu nnɔ ya dur ma bo, nɛ ki mɛn' tù.

11 Nin Abraham là pore' ki gèbre' wɔ ń maa kibuk ma kɛ, u'po mɔ tonde' ki yé uŋɔl nnɔ, u teke' Uwien ki jin' ma nnɔ nɛ Uwien cère' u maa' kibuk, kimɛ u bɛn ki ye wɔn Uwien wà pùon' lipuonl nnɔ kpɛ bɛ ń li du u'bo nɛ.* 12 Nɛn bo nɛ wɔn ujɛbaab *Abraham, wà là nɛke mikuum nnɔ laa' iyaabii ǐ yɛbe ka ŋmɔbe kɛnku tɛn iŋmaabii nin likpentɛngbil.

13 Binib nnɔ kɛ là ŋmɔbe mitekjim nɛ ki tǐ baa' bi'kuum daali ka teke' Uwien là pùon' bɛ nà nnɔ. Ama bi'tekjim bo nɛ bi juɔ' ki laa' Uwien pùon' nà nnɔ nǐ te fɔnfɔkm, nɛ bi'yɛnm sɔnge' ni'bo, nɛ bi len' binib ya nun bó ki ye bi yé bicɛnb nɛ uŋɛndun wuu ni ki gèbreh. 14 Binib bà lienh nnɔ wɔngeh nǐ wien nɛ ki teh bi nuunh udu wà yé bi'yu nɛ. 15 Bi bi maaleh bi ñɛn' udu wà ni bó nɛ la, bi bi laa' libònl ki liɛbe' ni'bó ŋɔ. 16 Ama imɔ̀n, bi'nun món bɛ ń kɔ udu wà mɔn ki gbien' ni nɛ, wun si Uwien den. Nɛn bo nɛ bi yin' Uwien bi'Wien la, na coh wɔ fɛ, kimɛ u bonde' bɛ udu wà bi li kɔ u'ni.

17 Abraham là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tuo' ki taa' u'bijɛbaab *Isaak wɔ ń tien lituɔrl uyo wà Uwien bikn' wɔ wɔ ń liike u'tekjim nnɔ nin Uwien là pùon' wɔ lipuonl ma kɛ 18 ki ye: «*Isaak bo nɛ a'lontunku li nɔbe» nnɔ. 19 Abraham là bɛn u'yɛnm ni ki ye unil kpo' mɔnɔn la, Uwien li fre kí mɛkre wɔ.

---

* **11:11** Migbiirm miɛ ya ciim te bolm mile bo nɛ: Nin Abraham là pore' ki gèbre' wɔ ń maa kibuk ma kɛ, u'po mɔ tonde' ki yé uŋɔl nnɔ, u teke' Uwien ki jin' ma nnɔ nɛ Uwien cère' u maa' kibuk, kimɛ u bɛn ki ye wɔn Uwien wà pùon' lipuonl nnɔ kpɛ bɛ ń li du u'bo nɛ bii nin Sara là pore' ma kɛ ki tonde' ki yé uŋɔl nnɔ, u teke' Uwien ki jin' ma nnɔ nɛ Uwien cère' u maa' kibuk, kimɛ u bɛn ki ye wɔn Uwien wà pùon' lipuonl nnɔ kpɛ bɛ ń li du u'bo nɛ.

Nɛn bo nɛ Uwien jiin' u'bijɛ *Isaak ki de' wɔ. Nĩ yé mimɛkrm ya nɛnnɛnku nɛ.
20 *Isaak là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tien' *Sakɔb nin Esawu Uwien ya mɔnm ki de' bi'wenl bo.
21 Sakɔb là teke' Uwien ki jin', nɛ uyo wà u benh wɔ ń kpo nnɔ, u tien' Yosɛf ya buk kɛ buk Uwien ya mɔnm, ki ñi' ukpɛndɔ bo ki puke' Uwien.
22 Yosɛf là teke' Uwien ki jin', nɛ u tĩ nɛke mikuum ma nnɔ u tɔke' uyo wà Israyɛl yaab lá li siere kí ñɛ Esipt ni, nɛ ki tɔke' bɛ bi lá li tien ma u'kpɔb.
23 Moyis ya baambɛ là teke' Uwien ki jin', nɛ ki maa' wɔ ki bɔle' wɔ iŋmaale ita, kimɛ bi là laa' u mɔn, nɛ ba fɛnge ubɛr ble' likuɔl là nnɔ. 24 Moyis là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tĩ kpére' ma nnɔ u yĩe' ki ye bi la li yih wɔ Farahɔn ya bisɛ ya buk, 25 ki cèkre' u'yɛnm ki ye bi jèndeh wɔn nin Uwien ya nib la, nĩ mɔn ki cɛn' wɔ ń li te ibiɛre ni ki jinh uŋmaa wà ŋa ń wuɔke. 26 U là bɛn ki ye bi yuɔndeh wɔ Uwien ya Nigɛndkɛ bo la, nĩ mɔn ki cɛn' nin wɔ ń lɛ Esipt ya faal kɛ, kimɛ u'nun là cɛ, u lá li lɛ lisuul là nnɔ bo nɛ. 27 U là teke' Uwien ki jin', nɛ ki siere' Esipt ni ka fɛnge' ubɛr ya benpiebe, u'fèl ŋa wòre', kimɛ u te tɛn unil wà laa' Uwien wà ba lɛnh wɔ nɛ. 28 U teke' Uwien ki jin', nɛ ki cère' Israyɛl yaab tien' Pak ya nacenku, nɛ ki taa' misèm ki fanfaan' inañuɔn bo, ŋɔ Uwien ya tond wà kuuleh nnɔ la mɛ Israyɛl yaab ya bujɛbukpiɛkmu.
29 Israyɛl yaab là teke' Uwien ki jin', nɛ ki puore' miñunciɛnmónmónm tɛn bi cuonh liwɛl bo nɛ. Ama Esipt yaab bɛn bikn' nɛ ki luo'. 30 Israyɛl yaab là teke' Uwien ki jin', nɛ ki taa' iwien ilole ki cuon' ki linde' Seriko ya du, nɛ liguonjɛl là guɔn' wù nnɔ lu'. 31 Ujɛnkpend Lahab là teke' Uwien ki jin', nɛ ba ku' ki yekn' wɔn nin binib bà yĩe' Uwien ya ñɔbu bó, kimɛ u là teke' Israyɛl yaab ya pinpingb kucènku mɔnmɔnm.
32 N li biɛ kí len kí ye ba kí pukn-i? N ye ń tùɔre kí len Gedeyɔn nin Barak nin Samsɔn nin Jɛfte nin *Dafid nin Samiɛl nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gbɛr la, uyo li pɔre nni. 33 Bi'ni biba là teke' Uwien ki jin', nɛ ki faake' nin bibɛrb ki fie' bi'du ki tien' bi'yi, bitɔb cère' binib kpĩen' tigbɛmònt ya sɛn, bitɔb laa' Uwien là pùon' nà nnɔ, bitɔb pi' icind ya ñuɔn ya fre' ki tien' bɛ niba, 34 bitɔb kpiin' umufaa, bitɔb ŋmɛre' ba fre' ki ku' bɛ nin jusiek, bitɔb ŋa là ŋmɔbe tuɔm, ki ji tien' bitɔdɛnb, ki ŋmɔbe lifèl butɔbu ni, ki sɛn' ki gbɛle' idutɔ ya sojambɛ. 35 Bipiib biba mɔ là teke' Uwien ki jin', nɛ Uwien cère' bi mɛkre' bi'yaab bà kpo' nnɔ ki jiin' ki de' bɛ. Bi jènde' binib biba mɔ, ki nuunh bɛ ń wiɛ Uwien ya sɛn ŋɔ kí ŋmɛre nɛ, nɛ ba tuo', kimɛ bi là nuunh bɛ ń lá mɛkre bitɛnkpiib ni ŋɔ kí lɛ mifuobm mà mɔn ki cɛn' fɛnfɛnnɔ yaam nɛ. 36 Binib biba mɔ tuo' isuk, bi ñi' bɛ inalɛbe,

ki lòle' bɛ tikudəkr ki pɛkn' bɛ. 37 Bi yèke' bitəb itɛn ki ku' bɛ,
ki jiɛ' ki yɛkre' bitəb nin kanpintajuk, ki ku' bitəb nin kijusiek,
bitəb ŋa ŋməbe bonn, ki cuonh ki lindeh ki guo tipegbənt bii
tiwəgbənt, bi jèndeh bɛ cɛɛn, nɛ ki teh bɛ nà bre. 38 Bɛn bo
uŋɛndun ŋa kpɛ bɛ ń li yé u'nib. Nɛ bi cuonh ki lindeh, ki joh
ijuən nin kupenpelku bó, ki kəh tijəlulnt nin ifɛle ni. 39 Nin
Uwien len' binib nnə kɛ bo nà mən bi'tekjim bo ma kɛ nnə, ba
laa' u là pùon' ki ye u li de bɛ nà nnə. 40 Kimɛ Uwien là juə' ki
bonde' tɛ tibont tà mən ki cɛn' tibont kɛ. Nɛn bo nɛ wa ń cère
bɛ ń kpiɛ kí li yé u sien' bɛ, bɛ ń li yé bidɛnd bà kí dàan tɛ.

12

Tí li ŋməbe kuminku ijɛnd ni

1 Tə, bi ya nib kɛ yé bimànkunb nɛ ki guən' ki linde' tɛ ki
yɛbe cɛɛn. Nɛn bo, cère mɛn tí wiɛ nà kɛ yé ti'bo litukl nin
ibiɛre yà jebeh tɛ ikɛle kɛ na faa nnə, kí li ŋməbe kuminku, ki
bə minənm bo ki cuube Uwien sien' tɛ tí sɛn kí baa nà saan.
2 Cère mɛn ti'nun ń li cɛ *Yesu bo. Wən nɛ pɛkre' mitekjim ya
sɛn, nɛ ki cèreh mĭ kpienh ni'donbó ki joh. U tuo' udəpənpən
bo ya kuum ka sɛn' fɛ, kimɛ u là bɛn ki ye u lá li lɛ uyɛnsənge.
Fɛnfɛnnə u kɛ Uwien ya bɛrbiɛk ya jie bó nɛ. 3 Imàn, maale mɛn
Yesu bo, kí liike bibiɛrdɛnb là nɛnde' wə ki jènde' wə ma bo u
tuo' ni'kɛ, ŋə ki la cère uyɛnsaa ń ŋɛnde ni'gbɛnɛnt. 4 Ni màh
ni la li teh ibiɛre ma, na laan màn' ki tĭ baa' nĭ yé mikuum la,
ní kpo. 5 La sunde mɛn Uwien təke' nɛ nà ki de' nɛ lifèl nnə bó
tɛn bibaa gbiereh u'bumu ma bo. U ye:
«N'bukɛ, la yìe Yonbdaan ya tudɛre.
U kənh nin ŋɛ la,
la cère a'yɛnm ń saa.
6 Kimɛ Yonbdaan yíe wà la,
u diɛh u ya tub nɛ.
U bɛn wà kɛ yé u'buk nnə
u ñih wən nɛ.»
7 Tuo mɛn kí ji ijɛnd, kimɛ ĭ cekndeh nɛ nɛ. Ni yé Uwien ya
bumu ma nnə nɛ u diɛh ni'tub. Ki lɛ buk te ŋə ki'baa ŋa diɛh
ki'tub-i? 8 Uwien ŋa dɛre' ni'tub tɛn u diɛh u'butəmu ya tub
ma bo la, na yé u'bumu, ni yé ikpiɛb nɛ. 9 Nĭ yé ti'baambɛ bà
yé binib nnə diɛh ti'tub ki cekndeh tɛ ti boh bɛ la, nĭ li tien
mila ŋə ta ji li tuo Baa wà te paaki bó ya tudɛre, kí lɛ limiɛl-
i? 10 Imàn, ti'baambɛ taa' uyo wà ki diɛh ti'tub bɛ ń cekn tɛ bi
yíe ma bo nnə ŋa fəke, ama Uwien wən diɛh ti'tub ti'mənm bo
nɛ, ŋə ti la ŋməbe jəknt tɛn wən Uwien ŋa ŋməbe jəknt ma bo
nɛ. 11 Bi dɛre' unil ya tubl itàan yà bo la, u'yɛnm ŋa sənge, nĭ
yé uyɛnsaa nɛ u'bo. Ama ni ya puoli bó, nĭ ji yé bà tuo' bi dɛre'
bi'tub ki gbiere' bɛ nnə bo uyɛnduən nɛ, ki cèreh bi teh nibonn
nà cuube.

12 Nɛn bo, tùɔre mɛn kí sere, kí li co nǐ faa. 13 Tùɔre mɛn kí
cubn ni li kpĭen isɛn yà, ŋɔ idiɛn la sikre i'tɛngbiɛmu ama yè ń
faake.

Kristo yɔ li fuobe ma bo

14 Li nuunh mɛn ní li ŋmɛ nin unil kɛ, kí li pɛ Uwien ya sɛn
bo nin ni'fɛ̀l kɛ. Nnɔ ŋa ñí la, uba mɔnɔn ŋa ń lɛ wɔ. 15 Li bɛn
mɛn, ki la cère uba ń lúo Uwien ya juokm, ki la cère ni'ni uba
ń li te tɛn tisitontont, ki kpienh ŋɔ kí tuke fɛnfɛnm kí baa bà
yɛbe bo kí tuln bɛ. 16 Li bɛn mɛn, ki la li teh sɔnsɔndl, ki la li
likeh Uwien ya bont fɛnm tɛn Esawu là tien' ma ki kuɔre' u
ŋmɔbe kibuciɛnk ya kpɛle wà nnɔ, ki teke' tijier ki jin' nɛn saan.
17 Ni bɛn ki ye ni ya puoli bó nɛ u ji là lá nuunh u'baa ń tien wɔ
Uwien ya mɔnm nɛ wa cenge' u'bó. Nin u muɔ' ki gbáan' ma
kɛ nnɔ u'baa ŋa lèbre' yɛnmaale*.

18 Ni nɛkn' Uwien saan ma nnɔ, na yé ni laa' bii ni cii' Israyɛl
yaab là laa' nà nin bi cii' nà Sinayi ya juɔl ya ñiɛl nnɔ nɛ. Bi
là laa' umufafaa uba teknh li'bo piɛbu piɛbu, ki laa' nǐ bĭike'
cinm, ki laa' kutafaabiiku, 19 ki cii' linatunl liba ya muɔ bó, ki
cii' uniɛke uba bó. Bi cii' uniɛke nnɔ bó ma nnɔ nɛ ki gbáan' ki
ye ba ji yíe bɛ ń liɛbe kí cii ñɔbonl liba kí pukn. 20 Kimɛ uniɛke
nnɔ ye nà nnɔ faa bi'bo nɛ. U ye:
«Wà kɛ mɛ' lijuɔl nnɔ la,
ba nǐ yé kiwɛnk mɔnɔn la,
bɛ ń yèke itɛn kí ku.»
21 Nà là tien' nnɔ là ŋmɔbe bujɛwaanbu cɛɛn, nɛ Moyis len' ki
ye: «Bujɛwaanbu ŋmɔbe nni haali n'gbɛnɛnt kɛ tĭ ŋɔh.»

22 Ama ninbi wɔn, ni nɛkn' lijuɔl là bi yih lɛ̀ Siyɔn ya juɔl nnɔ,
ki nɛkn' Uwien limiɛl ya daan ya du. Wun si: Yerusalɛm wà
te paaki bó. Uwien ya tondb turbɛnm te wun ni nɛ ki jeleh
kunacenku. 23 Ninbi baa' licɛkl là ni nnɔ ya nib yé Uwien ya
bukpiɛkmu mùa ya yel kɛle' u'saan paaki bó nnɔ nɛ. Ni baa'
Uwien wà buh uŋɛndun ya nib kɛ tibuur nnɔ saan nɛ. Ni baa'
binib bà cuube, u cère' bi yé u yíe bɛ ń li yé bidɛnd bà nnɔ saan
nɛ. 24 Ni baa' *Yesu saan nɛ. Wɔn nɛ sere' Uwien cuo' nin binib
kujɔtiefɛ̀nku kùa nnɔ ni. U ya sèm nɛ puube' ki tien' tɛ binib
bà ŋa ŋmɔbe jɔknt. U'sèm nnɔ ya gbɛr ŋmɛ ki cɛn' Abɛl yaam ya
gbɛr.

25 Liike mɛn ni'yul bo, ki la yĭe ka ń cenge wà lienh nɛ nnɔ
bó. Moyis là tɔke' binib Uwien ya gbɛr kitink bo, ba cenge' u'bó
nɛ ka ñɛn' utudɛre ni. Nǐ li tien mila ŋɔ tinbi bà Uwien lienh tɛ
haali paaki bó nnɔ ta tɔnge' u'gbɛr la, ti li ñɛ utudɛre ni? 26 Wɔn
wà ya niɛke là jènge' kitink uyo bo nnɔ, tí len' fɛnfɛnnɔ ki ye:

* **12:17** Migbiirm miɛ ya ciim te bolm mile bo nɛ: Nin u muɔ' ki gbáan' ma kɛ nnɔ u'baa ŋa lèbre' yɛnmaale bii nin u muɔ' ki lèbre' u'tetem ma kɛ nnɔ, wa fre' ki lèbre' niba, kimɛ uyo nnɔ gèbre' ŋɔ.

«ɴ li liɛbe kí cère kitink ń jènge; na yé kitink baba, kutaaku mɔ ji li jènge nɛ.» 27 U len' nà ki ye: «Kí liɛbe kí cère nnɔ» ya tingi si: u ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ li jènge nɛ wɔ ń taa tù kí ble ukɛle bo, kí dàan tà ŋa ń jènge tun ń li tuu ki te. 28 Nɛn bo, tí faare mɛn Uwien kimɛ u de' tɛ udu wà ŋa ń jènge ki yé ti'yu nɛ. Cère mɛn tí li pukeh wɔ u yíe ma bo, kí li tuonh u'ñɔbu bó, kí li boh wɔ. 29 Imɔ̀n, ti'Wien te tɛn umu nɛ ki wih ki ŋèreh tibont kɛ.

13

Kristo yɔ li tien ma kí li sɔnge Uwien ya yɛnm

1 Li tuu kí yíe mɛn tɔb tɛn ninjiɛb yíe tɔb ma bo. 2 La sunde mɛn kucènku ya tekm bó, kimɛ biba teknh binib kucènku nɛ ki tĭ teke' biba kucènku ka bɛn ki ye bi yé Uwien ya tondb nɛ. 3 Li tiɛn mɛn lipɛkl ya nib bó tɛn ni'mɔ te lipɛkl ni nɛ, kí li tiɛn bi jèndeh binib bà nnɔ bó tɛn bi jèndeh ninbi nɛ.

4 Unil kɛ ń li boh upiikuɔn. Unil nin u'po la lindeh tɔb ya puoli bó, kimɛ Uwien li bu binib bà kɛ teh lisɔnsɔndl nin linaŋmaal nnɔ tibuur.

5 La taa mɛn ni'yul kí kpɛle ilike. Cère mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge ni ŋmɔbe nà bo. Kimɛ Uwien mɔnɔn len' ki ye: «Imɔ̀n, ma ń sunde a'bó, ka ń wiɛ ŋɛ mɔ.» 6 Nɛn bo nɛ ti'ni unil kɛ li fre kí ñĭ lifèl kí len kí ye:

«ɴ'Yonbdaan nɛ se n'ciɛk bó,
ma fɛnge bonn.
Unisaal li fre kí tien nni ba?»

7 Li tiɛn mɛn ni'ciɛnb bà wɔkn' nɛ Uwien ya gbɛr nnɔ bó, kí liike bi'fuobm là tĭ fɔre' ma bo, kí tɛkn bi'taanl ni mitekjim ya sɛn ni. 8 *Yesu Kristo ŋa lèbreh. U là te ma bo nnɔ u biɛ ki te nnɔ nɛ dinnɔ ki li tuu ki te nnɔ nɛ. 9 La cère mɛn binib ń taa miwɔknm mà kɛ ya bol ŋa kpe sɛn kí lɛre nɛ. Uwien ya juokm nɛ dienh tɛ mituɔm la, nĭ mɔn. Nĭ cère' tijier ya kùɔn yɛn wɔn la, ya li toreh binib bà pɛ i'bo fiebu. 10 Ti ŋmɔbe liponpuol liba, nɛ *Sufmbɛ bà yé bitɔtuɔrkaab Uwien ya ninbonl ni nnɔ ŋa ŋmɔbe sɛn bɛ ń ji li'bo ya jier, 11 kimɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tukeh tiwɛnt tà ya sèm, ki kɔh Uwien ya ninbonl ya dubenku bó ki teh ibiɛre ya fèrm ya tuɔrl nnɔ bi ñɛndeh tù udu ya gbɛ nɛ ki tĭ wĭndeh. 12 Nɛn bo nɛ bi là ñɛn' Yesu udu ya gbɛ ki tĭ ku', ŋɔ u'sèm ń ñɛn udu ya nib ya biɛre. 13 Nɛn bo, cère mɛn tí ñɛ kí cende wɔ udu ya gbɛ ki mɔ ń tuo bi suke wɔ isuk yà nnɔ. 14 Kimɛ ti kɔh udu wà ni kitink kiɛ bo nɔ ŋa ń li tuu ki te. Ama ti'nun món ti lá li kɔ udu wà ni wenli bo nnɔ bo nɛ. 15 Wɔn *Yesu bo, cère mɛn tí li pèkeh Uwien uyo kɛ, kí li gɛh iyuon ki tɔkeh binib ki teh u yé Yonbdaan. Nɛn nɛ yé lituɔrl là ti teh lè ki dienh wɔn Uwien. 16 La sunde mɛn tɔb ya mɔnm ya tienm bó, kí li gbiinh ni'bont nin tɔb. Nɛn nɛ te tɛn lituɔrl ki sɔnge Uwien ya yɛnm.

17 Li boh mɛn ni'ciɛnb, kí li tuonh bi'ñuɔn bó, kimɛ bɛn nɛ likeh nɛ, ki lá li tɔke' Uwien bi liliike' nɛ ma bo. Ni boh bɛ la, bi li sɔn bi'tùon nin uyɛnduɔn nɛ. Nnɔ ŋa ñí la, bi li sɔnh ki dunh nɛ, nɛ na ń tore nɛ.
18 Li kàareh mɛn ki dienh tɛ. Ti bɛn ti'yɛnm ni, ki ye ta ŋmɔbe biil, kimɛ ti nuunh tí li teh nà mɔn nɛ isɛn kɛ ni. 19 N lì tùɔreh ki gbáanh nɛ nɛ, ní li kàareh ki dienh nni ŋɔ Uwien ń de usɛn ń liɛbe ní ni'saan tonm.

Ikaarfɔrkɛ

20 Uwien nɛ yé uyɛnduɔn ya daan. U cère' ti'Yonbdaan *Yesu wà yé upekpaaciɛn nnɔ mɛkre' bitɛnkpiib ni. U ya sèm bo nɛ Uwien cuo' nin binib kujɔtieku kùa ŋa ŋmɔbe gbenm. 21 Uwien bugbɛn ń cère ní li freh kí teh mimɔnm isɛn kɛ ni, kí li teh u yíe nà. Wɔ ń cère *Yesu Kristo bo, tí li teh nà sɔnge u'yɛnm. Wɔn *Yesu Kristo nɛ si ukpiɛke uyo kɛ. Ami.

Tigbɛfɔrkaar

22 N'yaabɛ, n gbáanh nɛ nɛ, ñikn mɛn kí cenge n kɛle' tigbɛr tà ń saake ni'gbɛnɛnt nɔ; ma lì kɛle' nǐ fɔke mɔnɔn. 23 Ní li bɛn kí ye bi wiɛ' ti'ninjɛ Timote ŋɔ. Nì yé u baa' n'saan tonm la, min nin wɔn li tɔke kí baa kí lɛ nɛ. 24 Fuonde mɛn ni'ciɛnb nin Uwien ya nib kɛ. Itali yaab fuondeh nɛ. 25 Uwien ń juoke ni'kɛ.

Kugbɔnku kùa
Saak
kɛle' kù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Tigbɛr tà te Saak ya gbɔnku ni yé miwɔknm nɛ ki saakreh Kristo ya táan yà te uŋɛndun ni ni'kɛ saan nnɔ ya nib ya gbɛnɛnt. Saak kɛle' tù ki de' binib bà nnɔ lii yé Sufmbɛ bà teke' Kristo ki jin' nɛ.

Kugbɔnku kuu wɔngeh Kristo yaab miyɛnfuom mà li tore bɛ, bɛ ń li fuobe mitekjim ye ma bo nɛ. Unil teke' Uwien ki jin' la, u li sɔnh mitekjim ya tùon nɛ. U'tùon nnɔ wɔngeh ki teh u fuobe mɔnmɔnm Uwien ya nun bó (2:14-26).

Kugbɔnku kuu ni Saak tɔkeh bà ya nun món bɛ ń lɛ lifaal nɛ ki teh bi la li likeh bijiinb fɛnm. U tɔkeh bifàadɛnb mɔ ki teh bi taah bi'faal ki teh nà nnɔ nɛ cèreh bi'faal nnɔ ŋa mɔn (5:1-6).

Kugbɔnku kuu ya fɔrm tɔkeh Kristo yaab ki teh bɛ ń li toreh tɔb, kí li kàareh ki dienh tɔb, kí li toreh bà wiɛ' tigbɛmònt ya sɛn bɛ ń liɛbe kí paan usɛn nnɔ bo (5:7-20).

Ifuonde

1 Min Saak, n yé Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ya
tonsɔnl nɛ. N kiɛh kugbɔnku kuu ki fuondeh ninbi Israyɛl
yaab ya baamul piik nin ile ya nib* bà yɛre' ki te uŋɛndun kɛ
ni nnɔ nɛ.

Li ŋməbe mɛn kuminku mibiikm ni

2 N'yaabɛ, *mibiikm mà kɛ ya bol lá tu' nɛ la, cère mɛn ni'kɛ ń
li yé ni'bo uyɛnŋmaaciɛn. 3 Kimɛ ni bɛn ki ye mibiikm lu' ni'bo
ŋɔ na wiɛ' ni'tekjim la, mǐ faakreh nɛ ki dienh nɛ kuminku.
4 Cère mɛn ni'minku nnɔ ń tǐ fɔre ŋɔ ní li yé binib bà mɔn ki
tǐ gben' ka pɔre' niba. 5 Ni'ni miyɛnfuom pɔre' wà la, wɔ ń miɛ
mè Uwien wà ŋməbe tinimònt ki dienh binib kɛ faala, ka tiigeh
uba nnɔ, nɛ u li de wɔ mè. 6 Ama wɔ ń miɛ nin mitekjim, ki
la li ŋməbe yɛnmaale ilele, kimɛ unil ŋməbe iyɛnmaale ilele
la, u naan tɛn iñungbegbel yà kutafaaku joh ki fǐndeh yè nɛ.
7 Udaan la li maaleh ki teh u li lɛ niba ti'Yonbdaan saan nɛ. 8 U
ŋməbe iyɛnmaale ilele nɛ, ka bɛn u li cinbe kí tukn yà u'tùon
kɛ ni.

Tijiint nin lifaal ya gbɛr

9 Kristo yɔ wà yé ujiin la, wɔ ń li poknh, kimɛ Uwien kpiɛke'
wɔ ŋɔ. 10 Wà mɔ yé ufàadaan la, u'mɔ ń li poknh, kimɛ Uwien

* **1:1** Israyɛl yaab ya baamul piik nin ile ya nib nnɔ li fre kí li yé Uwien ya nib kɛ mɔ.

jiin' wɔ tingi ŋɔ. Ufàadaan li gèbre tɛn mimɔpuum sokreh ma bo nɛ. 11 Uwien puɔ' ki ben' ki sɛ' timuɔr la, tĭ yuɔnh nɛ, nɛ tu'puum ń sokre, ka ji ŋmɔbe ñuɔrku. Nnɔ nɛ ufàadaan nin u'tùon kɛ li juore fɛnm.

Mibiikm ya gbɛr

12 Unil wà *mibiikm tu' wɔ ŋɔ u ñikn' ka lu' mi'ni la, Uwien ya mɔnm te u'bo, kimɛ u ñikn' *mibiikm ni ki tĭ gben' la, u li lɛ limiɛl. Li ya suul nɛ Uwien pùon' ki ye u li de lè binib bà yíe wɔ nnɔ. 13 *Mibiikm tu' wà la, u la ye Uwien nɛ biike' wɔ, kimɛ niba ŋa ń fre kí sure Uwien wɔ ń tien nà bre, nɛ u'mɔ ŋa ń sure nil wɔ ń tien nà bre. 14 Ama unil kɛ ya nunfɔke nɛ díɛh wɔ ticuɔr ki coh wɔ. 15 Unil ŋmɔbe ununfɔke ki gbien' la, u cèreh u teh ibiɛre nɛ. Ibiɛre nnɔ mɔ tĭ yɛbre' ki gbien' la, ĭ tukeh wɔ ki joh mikuum ni nɛ.

16 N'yaab bà n yíe bɛ, la li lɛreh mɛn ni'ba tuu ya bont ni: 17 Mipum mà kɛ mɔn ki tĭ gben', ñɛh paaki bó nɛ. Mĭ ñɛh Uwien wà ñɛn' tiwenwent tà te paaki nnɔ saan nɛ. Wɔn nɛ ŋa lèbreh, ka jèngeh, ka ŋmɔbe cinñunl mɔ. 18 U yíe tɛ, ki cère' ti tien' u'yaab kí ñɛ u'gbɛr tà yé tigbɛmònt nnɔ bo, ŋɔ tí li yé u ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ ya sɛnlierb nɛ.

Li cengeh mɛn kĭ li teh ni ciih nà nnɔ

19 N'yaab bà n yíe bɛ, bɛnde mɛn kí ye nĭ mɔn unil kɛ ń pele itub kí li cengeh nɛ, ama wɔ ń cuo u'lɛnl, ki la cère u'benku ni mɔ ń li beh tontonm, 20 kimɛ unil ya benku ni ben' la, wa ji teh nà cuube Uwien ya nun bó. 21 Nɛn bo, wiɛ mɛn nà kɛ li kuɔn nɛ tijɔknt nin mibiɛrciɛnm ya tùon kɛ. Teke mɛn tigbɛr tà Uwien tien' tù ni'ni nnɔ nin lifèsɔngl, tun nɛ li fre kí ŋmiɛn nɛ.

22 La cèreh mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge Uwien ya gbɛr ya cengm baba bo, li teh mɛn tù ye ma bo nnɔ mɔ. Na teh nnɔ la, ni lɛreh ni'ba nɛ. 23 Unil cenge' Uwien ya gbɛr, ka teh tù ye nà nnɔ la, u te tɛn wà liike' u'ba kinunliik ni nɛ. 24 U liike' ki siere' la, i ya tàan bo, u pɔk kí sunde u bi laa' u'ba len ma bo nɛ. 25 Ama unil sekn' yiko ki bɛnde' u yé yikomɔnmɔn, ki yé yiko wà li ñɛn wɔ ibiɛre ya yonbt ni, ki pɛ u'bo, ka yé yɛnsundm ya nil, ki teh u ye ma bo la, Uwien ya mɔnm li te udaan bo u'tùon kɛ ni nɛ.

26 Unil ye u pɛ Uwien ya sɛn bo, ka coh u'lɛnl la, u lɛreh u'ba nɛ. Nɛ u'Wien ya sɛn bo ya paanm nnɔ mɔ yé fɛnm nɛ. 27 Uwien ya sɛn bo ya paanm mà mɔn ki ñaan wɔn ti'Baa Uwien ya nun bó si: kí li toreh mutɛnkpiibumu nin bikpopiib bi'jènd ni, kí li coh a'ba, ki la cèreh uŋɛndun ya jɔknt kɔh ŋɛ.

2

La bùh mɛn uba ki cɛn' utɔ

1 N'yaabɛ, ninbi bà teke' ti'Yonbdaan *Yesu Kristo wà ŋməbe
ukpiɛke ki jin' nnɔ, ji la ŋməbe mɛn gèngènde. 2 Kí lɛ uba baa'
ki lá kɔn' ni'taanl ya duku ni, ki pii miñɔ̀km ya gbiɛk, ki guo
tikpɛlcɛmɔnmɔnt; nɛ utɔ mɔ baa' ki yé ujiin, ki guo ikpɛlcɛyɔyɔl
la, 3 ni selndeh wà guo tikpɛlcɛmɔnmɔnt nnɔ cɛɛn nɛ, kí tɔke wɔ
kí ye: «Sin, kèle niɛ saan kibiɛk kà mɔn bo,» kí tɔke ujiin nnɔ
mɔ kí ye: «Sin, sere niɛ bó» bii «Kèle tink ni n'tàan bó.» 4 Nɛn
nɛ wɔngeh ki teh ni ŋməbe igèngènde ni'ni, ki buh tɔb tibuur
nin iyɛnmaalbiɛre.
5 N'yaab bà n yíe bɛ, cenge mɛn, Uwien gènde' binib bà yé
bijiinb uŋɛndun wuu ni ŋɔ bɛ ń li yé bifàadɛnb mitekjim bo,
kí li yé Uwien ya bɛl ya faajib. U là pùon' ki ye u li de lè binib
bà yíe wɔ nnɔ nɛ. 6 Ama ninbi yih bijiinb fɛnm nɛ, ki boh
bifàadɛnb. Bi lɛ ba wɔbndeh nɛ ki taah nɛ ki jondeh tibuur-
i? Na yé bɛn bifàadɛnb-ii? 7 Bɛn nɛ ŋa saah *Yesu ya yel-ii? Li
ya yeñaanl nɛ ŋa cère' ni yé Uwien yaab-ii?*
8 Tɔ, yiko wà te *Uwien ya gbɔnku ni ki cɛn' u'tɔ nnɔ ye: «Li
yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba ma bo.» Ni boh wɔ mɔnmɔnm la, ni teh
nà mɔn nɛ. 9 Ama ni ŋməbe igèngènde ni'ni la, ni teh ibiɛre nɛ.
Nɛ yiko nnɔ li cère bɛ ń biin nɛ, kimɛ na bon' wɔ. 10 Wà kɛ boh
yiko ya gbɛr kɛ, ka lá bon' tuba mɔnɔn la, wa bon' yiko kɛ nɛ.
11 Kimɛ wà len' ki ye: «La teh naŋmaal nnɔ», wɔn nɛ liɛbe' ki len'
ki ye: «La ku nil mɔ.» Ŋa tien' naŋmaal ama ki nín ku' unil la,
ŋa bon' yiko nnɔ kɛ nɛ. 12 Li lienh mɛn, kí li sɔnh tɛn binib bà
Uwien li bu bɛ tibuur yiko wà cèreh binib ñɛh ibiɛre ya yonbt
ni nnɔ bo. 13 Kimɛ wà ŋa muɔh cɛcɛkm la, Uwien mɔ li bu wɔ
tibuur, ka ń muɔ wɔ cɛcɛkm. Ama wà muɔh micɛcɛkm ŋa jie
buur ya daali.

Mitekjim mà ŋa ŋməbe tùon ya gbɛr

14 N'yaabɛ, unil len' ki ye u ŋməbe mitekjim, ka sɔnh mi'tùon
la, u ŋməbe kpɛle-ee? U'tekjim nnɔ li fre kí ŋmiɛn wɔ-ɔɔ? 15 Tɔ,
kí lɛ ni'ninjɛ uba bii ni'ninsɛ uba ń li te ka ŋməbe wɛngolkaar,
ka ŋməbe daali kɛ daali ya jier, 16 nɛ ni'ni uba ń ji ń tɔke bɛ kí
ye: «Ni'yaam ń li ŋmɛ, tĩ gole mɛn, kí ji kí gbo,» ka de' bɛ nà
pɔre' bɛ la, nĩ ŋməbe kpɛle-ee? 17 Nnɔ nɛ mitekjim mà mɔ ŋa
sɔnh tuonl la, mĩ yé fɛnm nɛ.
18 Tɔ, uba li ye: «Uba ŋməbe mitekjim, nɛ utɔ sɔnh itùon.»
N'mɔ li jiin' udaan kí ye: «Laan wuɔn nni a'tekjim mà ŋa sɔnh
tùon nnɔ, ŋɔ min ya tùon ń wuɔn ŋɛ kí ye n ŋməbe mitekjim.»
19 A teke' ki jin' ki ye Uwien te uba nɛ. A tien' nĩ mɔn nɛ. A nín
li bɛn kí ye isɛnpol mɔ teke' ki jin', nɛ ki te bujɛwaanciɛnbu ni.
20 Ujɔr sin, a yíe ń wuɔn ŋɛ kí ye mitekjim mà ŋa sɔnh tùon la,

* **2:7** Migbiirm miɛ ya ciim te bolm mile bo nɛ: Bɛn nɛ ŋa saah *Yesu ya yel-ii? Bii
bɛn nɛ ŋa saah liyeñaanl là Uwien de' nɛ lè nnɔ-ɔɔ?

mǐ yé fɛnm nɛ-ɛɛ? 21 Ti'yaajɛ *Abraham ya tùon bo nɛ Uwien
là ye u yé ugbɛmɔ̀ndaan ki cuube u'saan, kimɛ u là tuo' Uwien
ya ñɔbu bó nɛ ki taa' u'bijɛ *Isaak wɔ ń tien lituɔrl liponpuol
bo. 22 A laa'-aa! U là ŋmɔbe mitekjim nɛ ki sɔnh mi'tùon mɔ.
U'tùon nnɔ nɛ wuɔn' ki ye u teke' Uwien ki jin' imɔ̀n. 23 Nǐ tien'
tɛn nà là kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nǐ kɛle' ki ye: «*Abraham
teke' Uwien ki jin', nɛn bo nɛ Uwien là bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan,»
ki yin' wɔ u'jɔ. 24 Ni laa'-aa! Itùon bo nɛ Uwien bùh unisaal
ugbɛmɔ̀ndaan, na yé mitekjim baba bo nɛ.

25 Nnɔ nɛ Lahab wà là yé ujɛnkpend nnɔ teke' Sosuwe ya
tondb kucènku, ki tɔke' bɛ ki ye bɛ ń taa usɛnpaankɛ kí liɛbe
kí kun. Nɛn bo nɛ Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan.

26 Tɔ, tigbɛnɛnt ŋa ŋmɔbe fuorku la, tù kpo' ma nnɔ, nnɔ nɛ
mitekjim mà mɔ ŋa ŋmɔbe tùon la, mi'mɔ kpo' nɛ.

3

Li coh mɛn ni'lɛn

1 N'yaabɛ, la li nuunh mɛn ni'kɛ ń li yé biwɔnwɔknb, kimɛ ni
bɛn ki ye Uwien li bu tinbi bà wɔknh nnɔ tibuur nɛ̀ ń li faa kí
cɛn binitɔb kɛ. 2 Kimɛ ti'kɛ biih isɛn yà yɛbe ni nɛ. Unil lienh
ka tùreh ki biih la, wɔn nɛ mɔn ki tǐ gben', ki li fre kí cuo u'ba.
3 Ti kuɔndeh itaan ya ñuɔn ni mugbiɛmu, yǐ ń li ciih ti'ñuɔn
bó ŋɔ tí li freh ki pekreh yǐ nɛ. 4 Liike mɛn, iñɛrciɛn yɛbe ki
kpɛ ma bo. Ama kutafaabiiku fii' ki tureh yǐ la, biñɛrkurb
taah tiñɛkurlɛnbɛnt tà ki kùreh yǐ, ki cèreh ǐ joh bi yíe nà bó
nnɔ waa nɛ. 5 Nnɔ nɛ lilɛnl mɔ yé nibonwawaann tigbɛnɛnt
bo, ama lǐ nín wɔngeh li'ba ki gbiekeh tibont tà yɛbe ni nɛ.
Liike mɛn, kimukuɔnk li fre kí cère lifuɔciɛnl ń teke umu. 6 Tɔ,
lilɛnl mɔ te tɛn umu nɛ, ki yé mibiɛrm kɛ ñɛh nà saan ki te
ti'gbɛnɛnt bo. Lǐ kuɔndeh ti'gbɛnɛnt kɛ tijɔknt, nɛ ki wǐndeh
ti'fuobm kɛ. Lilɛnl ya mu nnɔ naan umu wà ŋa ń kpiin nnɔ ya
mu nɛ. 7 Unisaal freh ki lɛreh ki coh kumuɔku ni ya wɛnt kɛ
ya bol nin inuɔn kɛ ya bol nin tiwɛnt tà fuunh kubenku bo kɛ
ya bol nin ijɛn kɛ ya bol ki dieh. 8 Ama lilɛnl lɛn, uba ŋa ń fre
kí cuo lɛ̀, lǐ lɛbreh ni'kɛ bó nɛ, ki bre tɛn tilɔbr, ki kuuleh. 9 Ti
taah lilɛnl nɛ ki pɛ̀keh Baa Yonbdaan, ki liɛbe' ki taah lɛn nɛ
ki wiɛnh binib bà wɔn Yonbdaan Uwien ñɛn' bɛ, bi naan wɔ
nnɔ miŋùum. 10 Buñɔbaabu bùa pɛ̀keh wɔn Yonbdaan Uwien
nnɔ, bun nɛ liɛbe' ki wiɛnh binib mɔ miŋùum. N'yaabɛ, na mɔn
nɛ̀ ń li te nnɔ. 11 Liñunbunl liba li fre kí bunge uñunbúnnun
uba ni miñunm mà ŋmɛ nin mà lɛlke nba bo-oo? 12 N'yaabɛ,
bukɛnkɛnbu li fre kí lùon isàan-ii*? Bii isiin yà bi taah i'bii ki

* **3:12** Bi lɛbre' liñɔbonl là ki ye isàan nnɔ; lǐ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki Olifi ya bii nɛ.

ŋɛh fɛn nnɔ li fre kí lùon ikɛnkɛn-ii? Nnɔ nɛ liñunbunl liba mɔ ŋa ń fre kí bunge miñunm mà lɛlke nin mà ŋmɛ nba bo.

Miyɛnfuom mà ñɛn' paaki bó

13 Unil te ni'ni ki ŋmɔbe miyɛnfuom nin mibɛnm la, wɔ ń cère u'tetemɔnmɔnm ń wuɔn kí ye u ŋmɔbe mè, kí li ŋmɔbe lifèsɔngl, kí li ŋmɔbe miyɛnfuom u'tùon kɛ ni. 14 Ama iponponbbiɛre yɛbe ni'fèl ni, nɛ ni ŋmɔbe kunaniɛrku tɔb bo la, la pèkeh mɛn ni'ba ki nɛndeh ki teh ni yé bigbɛmɔ̀ndɛnb. 15 Mi ya yɛnfuom ya bol ŋa ñɛn' paaki bó, ama mǐ yé uŋɛndun nin unisaal ya yɛnfuom nɛ, ki tonde' ki yé usɛnpol yaam. 16 Kimɛ iponponbe nin kunaniɛrku te nà saan la, fɛnfɛnm nin itùonbiɛrɛ kɛ ya bol mɔ te nɛn nɛ. 17 Ama miyɛnfuom mà ñɛn' paaki bó nnɔ, ŋa ŋmɔbe jɔknt, nɛ ki dienh uyɛnduɔn, ki cèreh kuñɔtaaku te, ki cèreh unil muɔh u'tɔ micɛcɛkm, ki sɔnh itùonmɔnmɔn. Mi ya yɛnfuom ŋa ŋmɔbe gèngènde, ka cèreh nil yé ñuɔn ilele ya nil mɔ. 18 Bà nuunh binib ya yɛnm ń li dɔ nnɔ, bi sɔnh uyɛnduɔn ya tùon nɛ, nɛ bi'tùon nnɔ cèreh binib teh nà cuube Uwien ya nun bó.

4

Uŋɛndun ya jɔ yé Uwien ya nɛnnɛnd nɛ

1 Ifinfinde nin ikɔ̀nkɔ̀n ñɛn' la ni'ni? I ñɛn' iyɛnmaalbiɛre yà te ni'fèl ni ki jèndeh nɛ nnɔ ni nɛ. 2 Ni'nun món tibont bo, ama na ń fre kí lɛ tù. Ni ŋmɔbe iponponbe ki kuuleh ni'tɔb; nin nɛn kɛ na lɛnh niba. Nɛn nɛ cère' ni findeh, ki kɔnh tijɛr. Na ŋmɔbe niba, kimɛ na miɛh Wien. 3 Ni miɛh mɔnɔn la, na lɛnh, kimɛ ni'yɛnmaale ŋa mɔn. Ni miɛh ki nuunh ní li teh ni'yɛnm yíe nà nɛ. 4 Ni yé binib bà ŋa cuube Uwien saan nɛ. Na bɛn ki ye unil yíe uŋɛndun la, u yé Uwien ya nɛnnɛnd nɛ-ɛɛ? Wà nuunh wɔ ń jɔre nin uŋɛndun la, u kpɛndeh Uwien ya nɛnnɛnd nɛ. 5 Bii ni maaleh ki teh nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Uwien ŋa sè u'Fuoñaanm mà te ti'ni nnɔ bo nnɔ» yé fɛnm nɛ-ɛɛ? 6 Ama Uwien juoke' tɛ ki tǐ gbien', kimɛ nǐ kɛle' u'gbɔnku ni ki ye:

«Uwien nɛn bà ŋmɔbe tigbengt,
ama u teh bà jiindeh bi'ba tingi tinimɔ̀nt.»

7 Li boh mɛn Uwien, kí tuobe usɛnpol nin tijɛr ŋɔ wɔ ń sɛn kí jɛnde ni'saan. 8 Nɛkn mɛn Uwien, u'mɔ li nɛkn nɛ. Bibiɛrdɛnbɛ, tùɔre mɛn ni'ba. Ninbi iñuɔn ilele ya nibɛ, wende mɛn ni'fèl. 9 Bɛnde mɛn kí ye ni te micɛcɛkm ni, kí li muɔh ikumuɔ. Cère mɛn ni'laar ń kpɛnde imuɔ, kí cère ni'yɛnsɔnge mɔ ń kpɛnde uyɛnsaa. 10 Jiin mɛn ni'ba tingi Yonbdaan Uwien ya nun bó, ŋɔ wɔ ń kpiɛke nɛ.

La buh mɛn tɔb buur

11 N'yaabɛ, la lienh mɛn tɔb bo fɛnfɛnm. Unil lienh u'tɔ bo
fɛnfɛnm bii u biindeh wɔ la, u lienh yiko bo nɛ fɛnfɛnm ki teh
wa mɔn. Unil ye yiko ŋa mɔn la, wa ji boh wɔ, ama u nuunh wɔ
ń lèbre wɔ kí tien wɔn yíe ma bo nɛ. 12 Uwien baba nɛ dienh
*yiko, ki yé wà buh tibuur. Wɔn nɛ li fre kí ŋmiɛn unil, kí liɛbe
kí fre kí ku wɔ mɔ. Sin, unilɔ, a yé ŋmɛ nɛ ki biindeh a'tɔ?

La ŋmɔbe mɛn gbengt

13 Cenge mɛn fɛnfɛnnɔ, ninbi bà lienh ki teh: «Dinnɔ bii
wenli, ti li jo wuu ya du ni, kí tĩ tien libinl liba, kí tien
ukpenkpende kí lɛ kpɛle nnɔ,» 14 na bɛn nà li wun tu nɛ?
Ni'miɛl yé ba? Ni naan ligunl nɛ. Lĩ lu' la, na ń wuɔke nɛ lè
ń pɔk kí gben. 15 Ni bi li lienh ki teh: «Yonbdaan Uwien yíe ki
cère' ti fuobe la, ti li tien niɛ nin niɛ nɔ nɛ.» 16 Ama fɛnfɛnnɔ
ni ŋmɔbe tigbengt nɛ ki wɔngeh ni'ba. Tu ya gbengt ya bol ŋa
mɔn. 17 Nɛn bo, unil bɛn mimɔnm ya tienm, ka teh mè la, u
tien' ibiɛre nɛ.

5

Nĩ bre bifàadɛnb bo

1 Cenge mɛn fɛnfɛnnɔ, ninbi bifàadɛnbɛ: muɔ mɛn kí
kpiɛnde micɛcɛkm mà lá li tu nɛ nnɔ bo. 2 Ni'faal yon'-a!
Likuotuul mɔ mɔn' ni'kpɛlcɛr-a! 3 Ni'ñɔ̀km nin ni'like ya kur
kɔn' itɛnmɔ́n ŋɔ. I ya tɛnmɔ́n nɛ li cère bɛ ń biin nɛ. I li ŋmɔn nɛ
tɛn umu nɛ. Uŋɛndun benh wù ń gben nɛ, nin nɛn kɛ ni kùleh
lifaal ki cokndeh. 4 Liike mɛn, bitonsɔnb bà taan' ni'kpàan ni
ya jier, ŋɔ ni yĩe' ka pèn' bɛ bi'paaku kɛ nnɔ muɔh ku'bo. Nɛ
bi'muɔ nnɔ lu' Yonbdaan Uwien, mituɔm kɛ ya daan ya tubl ni.
5 Ni te liwiel ni nɛ uŋɛndun wuu ni, ki teh nà sɔnge ni'yɛnm,
ki jinh ki gbengreh tɛn bi jindeh tiwɛnt tà tù ń gbenge bɛ ń kù.
6 Ni biin' binib bà ŋa bii' niba ki ku' bɛ, ba kɔn' bi'ba bo.

Kuminku nin ikaare ya gbɛr

7 N'yaabɛ, li ŋmɔbe mɛn kuminku kí tĩ baa Yonbdaan ya
baam. Liike mɛn, ukpaal ŋmɔbe kuminku kùa ya bol. U tĩ ń gu
uyo wà u'kpàabu ya jier li tien mɔnmɔnm nɛ kí cin utɛkpiɛk kí
tĩ baa utɛfɔrkɛ. 8 Ni'mɔ ń taa mɛn kuminku, kí li faakreh ni'ba,
kimɛ uyo wà Yonbdaan li baa ní nnɔ nɛkn' ní ŋɔ!

9 N'yaabɛ, la po mɛn tɔb bo, ŋɔ Uwien la lá bu nɛ buur. Liike
mɛn, wà li bu tibuur nnɔ baa' ki gben'-a! 10 N'yaabɛ, li tòkreh
mɛn Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là len' Yonbdaan ya yel bo nnɔ
ya jɛnd nin bi'minku. 11 Ti lienh binib bà ŋmɔbe kuminku
ijɛnd ni ki tĩ gben' nnɔ bo nɛ ki teh Yonbdaan ya mɔnm te bi'bo.
Ni cii' Sɔb là ŋmɔbe kuminku kùa ya bol, ki bɛn Yonbdaan là
tien' nà ki de' wɔ ijɛnd nnɔ ya gbenm. Kimɛ Yonbdaan ŋmɔbe
lifèsɔngl ki gbien', ki muɔh binib micɛcɛkm.

12 N'yaabɛ, nibonn kɛ ni, la pole mɛn taaku, ki niireh nin
tink, ki la pole bonn niba nin nitɔnn. Nɛn bo, ni len' ki ye: «Nì
te nnɔ la, nɛ́ ń li te nnɔ,» ni tí ye: «Na te nnɔ la, nǐ la li te nnɔ»,
ŋɔ ni la lu Uwien ya buur ni.

Li kàareh mɛn ki dienh biwiɛnb

13 Ni'ni uba te ijɛnd ni la, wɔ ń li kàareh. Ni'ni uba ŋmɔbe
uyɛnsɔnge la, wɔ ń li gɛh iyuon ki dondeh Uwien. 14 Ni'ni uba
bun la, wɔ ń yin Kristo ya taanl ya ciɛnb, bɛ ń kàare kí de wɔ,
kí taa mikpɔm kí fanfaan wɔ Yonbdaan ya yel bo. 15 Bi kàare'
nin mitekjim la, Yonbdaan li cère uwiɛn nnɔ ń faake, kí cère
wɔ ń fii. U tien' ibiɛre mɔnɔn la, u li fère wɔ yǐ. 16 Nɛn bo, li
tɔkeh mɛn tɔb ni'tùonbiɛrɛ, kí li kàareh ki dienh tɔb, ŋɔ Uwien
ń de nɛ laanfiɛ, kimɛ ugbɛmɔ̀ndaan ya kaare ŋmɔbe mituɔm ki
gbien'. 17 *Eli là yé unisaal tɛn tinbi nɛ, ki kàare' nin inunmɔ́n
ki ye taa la nii. Nɛ taa ŋa tuore' tink bo haali ibin ita nin iŋmaale
iluob. 18 U tí liɛbe' ki kàare', nɛ Uwien cère utaa nii', kitink
sɔnge' nɛ tijier tien'.

19 N'yaabɛ, ni'ni uba tùre' tigbɛmɔ̀nt ya sɛn ŋɔ utɔ jiin' wɔ
ní la, 20 udaan ń li bɛn kí ye: «Unil jiin' ubiɛrdaan wà tùre'
tigbɛmɔ̀nt ya sɛn la, u ŋmiɛn' udaan nɛ, ki li cère Uwien ń fère
ibiɛre ǐ yɛbe.»

Kugbɔnkpiɛku kùa
Piɛr
kɛle' kù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Piɛr yé Yesu Kristo ya tond nɛ. U kɛle' kugbɔnku kuu ki de' Kristo yaab bà te Asi ya tinfɛnm ni nnɔ. Bi jènde' bɛ ki gbien' kimɛ bi teke' Kristo ki jin' (1:1; 2:11). Nɛn bo nɛ Piɛr kɛle' kugbɔnku kuu wɔ ń saake bi'gbɛnɛnt kí tore bɛ bi'tekjim nin bi'dɛndɛnl ni.

U ye Yesu Kristo ya mɛkrm bitɛnkpiib ni nnɔ nɛ yé lidɛndɛnl nnɔ. Lɛn nɛ cèreh binib tuonh isuk nin bi teh bɛ fɛnfɛnm wà nnɔ tɛn Yesu. U tɔke' bɛ ki ye bɛ ń tɛkn Yesu Kristo ya taal ni.

Iyonbe yà ya cɛnbaambɛ ŋa yé Kristo yaab nin bipiib bà ya ciɛb ŋa yé Kristo yaab bɛn wɔn, bi'tetem nɛ li cère binitɔb ń bɛnde mitekjim yé nibonn nà. Mi ya tetem nɛ wɔngeh bà ŋa yé Kristo yaab ki teh Kristo yaab ŋa ŋmɔbe biil.

Ifuonde

1 Min Piɛr, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ. N kiɛh kugbɔnku kuu ń de ninbi bà Uwien gènde' nɛ ni yɛre' ki te Pɔnt nin Galasi nin Kapadosi nin Asi nin Bitini ya tinfɛnm ni, ki yé bicɛnb ni'bó nnɔ nɛ. 2 Baa Uwien là bobn' ki gènde' nɛ haali uyoyo ní li yé u'yaab *Mifuoñaanm bo, kí li boh *Yesu Kristo ŋɔ u'sèm ń sɔkre kí lùore nɛ nɛ. Uwien ń juoke nɛ kí gbien, kí de nɛ uyɛnduɔn mɔ kí gbien.

Uwien muɔ' tɛ micɛcɛkm ki ŋmiɛn' tɛ

3 Tí pèke mɛn Uwien ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa. U'nimɔ̀nciɛnt bo nɛ u cère' ti maa' ki lere' kí ñɛ *Yesu Kristo ya mɛkrm bitɛnkpiib ni bo, ŋɔ tí li ŋmɔbe lidɛndɛnl là ŋa ŋmɔbe juorm, 4 kí lɛ lifaal là mɔn, ka ń saa, jɔknt mɔ ŋa ń kɔ lè. U bonde' lifaal nnɔ ki ble' nɛ paaki bó nɛ. 5 Nɛ kí ñɛ mitekjim bo Uwien gu nɛ nin u'tuɔm, ki gu ufɔfɔryo, uyo wà u li wuɔn upaan bo kí ye ni ŋmɛre'.

6 Nɛn bo nɛ ni poknh. Nǐ yé mibiikm kɛ ya bol saah ni'yɛnm fɛnfɛnnɔ mɔnɔn la, mibiikm nnɔ ŋa ń wuɔke. 7 Mɛn nɛ wɔngeh ki teh ni ŋmɔbe mitekjim mɔnmɔnm bii na ŋmɔbe. Miñɔ̀km yé nibonn nà ŋa ń li tuu ki te nɛ. Ama bi dondeh mè nɛ kí bɛnde mǐ mɔn bii ma mɔn-i. Ni'tekjim nnɔ cɛn' miñɔ̀km. Ni'tekjim nnɔ bo nɛ, lidaali là *Yesu Kristo li ñɛn u'ba upaan bo nnɔ, ni li ŋmɔbe kupɛnpɛku nin ukpiɛke nin lisel. 8 Wɔn wà na laa' wɔ, ki yíe wɔ, ki teke' wɔ ki jin' ka laan lǐ biɛ ki laa' wɔ. Nɛn bo nɛ ni te uyɛnsɔngciɛn wà ta bɛn ti li taa iñɔbon yà kí tɔke u'gbɛr nnɔ

ni ki poknh. 9 Nnɔ nɛ ni laa' nà bo ni teke' *Yesu ki jin'. Nɛn si:
ni'ŋmiɛnm.
10 *Uwien ya ñɔbonsɔknb là tùɔre' ki fiin' miŋmiɛnm bugbɛn
ya gbɛr, nɛ ki sɔkn' nɛ Uwien bonde' wɔ ń de nɛ bupaabu bùa
nnɔ ya gbɛr. 11 Bi là fiin' bɛ ń bɛnde Kristo ya Fuoñaanm te
bi'ni ki tɔke' bɛ nà kɛ nnɔ li tien uyo wà nin nĭ li tien ma bo
nɛ. Mĭ là juɔ' ki tɔke' bɛ Kristo lá li ji ijɛnd yà nin ni ya puoli
bó u li lɛ ukpiɛke wà nnɔ ya gbɛr nɛ. 12 Uwien là kpiire' ki tɔke'
biñɔbonsɔknb nnɔ ki ye tigbɛr nnɔ ŋa yé bɛn nin bi'yul yaar,
tù yé bi sɔkndeh tù ninbi bà nnɔ yaar nɛ. Fɛnfɛnnɔ bà tɔkeh
tigbɛmɔnmɔnt nnɔ nɛ tɔke' nɛ tigbɛr nnɔ kí ñɛ *Mifuoñaanm
ya tuɔm bo. Uwien nɛ cère' *Mifuoñaanm nnɔ ñɛn' paaki bó
ki jiire' ní. U'tondb mɔnɔn ya nun mɔ́n bɛ ń bɛnde tigbɛr nnɔ
ya tingi nɛ.

Li ŋmɔbe mɛn mitetemɔnmɔnm

13 Nɛn bo, bonde mɛn kí li gu, kí li co ni'ba, kí li ŋmɔbe
lidɛndɛnl kí tĭ gben kí ye ni li lɛ bupaabu lidaali là *Yesu Kristo
li ñɛn u'ba upaan bo nnɔ. 14 Ni yé binib bà boh Uwien ma nnɔ,
ji ń dàan mɛn na laan là bɛn Wien ŋɔ ki teh tibont tà ni'yɛnm
yíe ma bo nnɔ. 15 Ama ni la li ŋmɔbe jɔknt ni'tetem kɛ ni kimɛ
Uwien wà yin' nɛ nnɔ ŋa ŋmɔbe jɔknt, 16 kimɛ nĭ kɛle' *Uwien
ya gbɔnku ni ki ye: «Li yé mɛn biñaanb, kimɛ u yé uñaan nɛ.»
17 Ni'kaare ni, ni yih Uwien wà ŋa gèndeh, ki bùh unil kɛ
u'tùon kpɛ ma bo ni'Baa ma nnɔ, li ŋmɔbe mɛn mitetem mà
wɔngeh ki teh ni boh Uwien uyo wà ni laan te kitink kiɛ bo
nɔ. 18 Ní li bɛn kí ye Uwien ŋa taa' tibont tà ŋa li tuu ki te
tɛn ilike ya kur bii miñɔkm nɛ ki dɛ' nɛ ki wiɛ', ki ñɛn' nɛ ni là
guɔre' ni'yaajɛb ya fuobm mà, ma ŋmɔbe mĭ kunh nà bó nnɔ
ni. 19 Ama u taa' Kristo ya sèm mà mɔn ki cɛn' nibonn kɛ tɛn
kipebuk kà ya niba saan ŋa gbè, ka ŋmɔbe jɔknt nɛ ki dɛ' nɛ ki
wiɛ'. 20 Uwien là gènde' wɔ ki laa' wà laan ñɛn' uŋɛndun, nɛ ki
cère' ninbi bo, u taa' u'ba ki wuɔn' idɛnfɔrkɛ yiɛ nɔ. 21 Wɔn bo
nɛ ni teke' Uwien wà mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni, ki kpiɛke' wɔ nnɔ
ki jin'. Nɛn bo nɛ ni teke' Uwien ki jin', ki ŋmɔbe u'bo lidɛndɛnl.
22 Ni pɛ tigbɛmɔ̀nt bo ma nnɔ nɛ cère' na ŋmɔbe jɔknt. Nɛn
bo, ní li yíe tɔb imɔ̀nmɔ̀n tɛn ninjiɛb yíe tɔb ma bo. Tùɔre mɛn
kí li yíe tɔb nin ni'fɛ̀l kɛ. 23 Uwien ya gbɛr nɛ cère' ni maa' ki
lere'. Tigbɛr nnɔ ŋa te tɛn nibonn nà li saa, tù tuu ki te nɛ ki
dienh limiɛl. 24 Nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Nisaal kɛ nisaal te tɛn timuɔr nɛ,
nɛ nà kɛ yé u'bo ukpiɛke nnɔ
te tɛn mimɔpuum.
Timuɔr kuoreh nɛ tu'puum sokreh.
25 Ama Yonbdaan ya gbɛr tun tuu ki te uyo kɛ nɛ. Tigbɛr nnɔ
tun si: bi tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ.»

2

1 Nɛn bo, dàan mɛn mibiɛrm kɛ ya bol nin milɛrkjim kɛ ya
bol, ki la ŋməbe ñuɔn ilele, ki la ŋməbe nunfɔke, ki la lienh
ki saah tɔb. 2 Li febnh mɛn Uwien ya gbɛr bo tɛn kicɛnfɛndk
febnh ma libiil bo. Uwien ya gbɛr te tɛn mibiim mà mɔn nɛ, kí
li cère ní kpére kí lɛ limiɛl Uwien saan, 3 kimɛ ni laa' Yonbdaan
ŋməbe tinimɔ̀nt ma bo.

Kristo te tɛn litɛnl nɛ ki co Uwien ya duku

4 Nɛkn mɛn Yonbdaan saan. U te tɛn litɛnl là fuobe nɛ. Binib
wiɛ' lɛ̀, nɛ Uwien gènde' lɛ̀, lɪ̀ yé u'bo nibonmɔ̀nn. 5 Ni'mɔ te
tɛn itɛn yà fuobe nɛ. Nɛn bo, cère mɛn Uwien ń taa nɛ kí mɛ
*Mifuoñaanm ya duku. Ní li yé licɛkl là Uwien gènde' lɛ̀ ki tien'
bitɔtuɔrkaab, kí li teh ituɔrɛ ki dienh wɔ tɛn *Mifuoñaanm ye
ma bo, nɛ *Yesu Kristo bo, u li tuo ituɔrɛ nnɔ. 6 Kimɛ nɪ̌ kɛle'
*Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Liike mɛn, n gènde' litɛnl là yé n'bo nibonmɔ̀nn,
ki tien' litɛnl là co kuduku,
ki ble' Siyɔn ya du ni,
wà kɛ du li'bo la, fɛ ŋa ń ji wɔ.»
7 Ninbi bà teke' ki jin' nnɔ,
litɛnl nnɔ yé ni'bo nibonmɔ̀nn nɛ.
Ama bà ŋa teke' ki jin' nnɔ bo nɛ nɪ̌ kɛle' ki ye:
«Litɛnl là bidumɛb wiɛ' lɛ̀ nnɔ,
lɛn lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku,
8 ki yé litɛnl là binib li lɛkeh li'bo,
ki yé litɛnl là li gbɔ̀breh binib mɔ.»
Bi li lɛkeh li'bo, kimɛ ba tuo' Uwien ya gbɛr,
nɛ Uwien sien' bɛ nnɔ.
9 Ama ninbi yé libol là Uwien gènde' lɛ̀ nɛ,
ki yé wɔn ubɛrciɛn ya tɔtuɔrkaab,
ki yé linibol là te ki de' wɔn baba,
ki yé u'nib.
U gènde' nɛ, ní li kpaandeh u sɔn' itùonciɛn yà nnɔ nɛ.
Wɔn nɛ ñɛn' nɛ licinñunl ni,
ki kuɔn' nɛ u'wenwenku kùa ŋməbe kuñuɔrku nnɔ ni.
10 Uyo uba na là yé Uwien ya nib,
ama fɛnfɛnnɔ ni ji yé u'yaab nɛ,
na là yé u muɔ' binib bà micɛcɛkm nnɔ,
ama fɛnfɛnnɔ ni ji yé u muɔ' binib bà micɛcɛkm nɛ.

Li ŋməbe mɛn mitetem mà wɔngeh ki teh ni yé Uwien ya nib

11 N'jɔtiebɛ, ni yé bicɛnb nɛ kitink kiɛ bo ki gɛ̀breh. Nɛn bo
nɛ n sureh nɛ ní li coh ni'ba unisaal ya yɛnm pɛ tibont tà bo,
tù piendeh wɔ u la tien' Uwien yíe nà nnɔ bo. 12 Ní li ŋməbe
mitetemɔnmɔnm bà ŋa pɛ Wien bo ya nun bó, ŋɔ nɪ̌ yé bi lienh

ki saah nɛ isɛn iba ni ki teh ni teh nà bre mɔnɔn la, bɛ ń lɛ ni'tùonmɔnmɔn kí pèke Uwien u li baa lidaali là.

13 Yonbdaan bo, ní li blinh ni'yul udu ya ciɛnb kɛ ciɛnb ya nun bó. Bɛn si: ubɛrciɛn, wɔn nɛ ŋmɔbe ticiɛnt u'du ya nib kɛ bo, 14 nin u kàan' binib bà idu ni bɛ ń li likeh yĭ, kí li diɛh bà teh ibiɛre ya tub, kí li pèkeh bà teh nà mɔn nnɔ.

15 Uwien yíe nà si: ní li teh nà mɔn, ŋɔ nɛn bo, bà yé ijɔr, ka bɛn niba nnɔ la fre kí yàare ñɔbu. 16 Li yé mɛn binib bà si bi'ba. Ni la dule nɛn bo kí li teh nà bre. Ama ní li fuobe nĭ kpɛ Uwien ya tonsɔnb ń li fuobe ma bo. 17 Li dienh mɛn unil kɛ lisel, kí li yíe ni'tɔb bà teke' Kristo ki jin', kí li boh Uwien, kí li dienh ubɛrciɛn lisel.

Tɛkn mɛn Yesu Kristo ya taal ni

18 Bitonsɔnbɛ, ní li blinh ni'yul ni'cɛnbaambɛ ya nun bó, kí tùɔre kí li fɛnge bɛ. Na yé ní li teh nnɔ cɛnbaambɛ bà yé binimànb, ki dinge baba nɛ, ní li teh nnɔ bà mɔ ya gbɛr faa. 19 Kimɛ unil ŋa bii' niba ŋɔ bi jèndeh wɔ, u jin' kuminku Uwien bo, ki tuo' ijɛnd nnɔ la, nĭ yé nibonn nà mɔn nɛ. 20 Ni tien' nà bre ŋɔ bi jèndeh nɛ, ni tuo' ijɛnd nnɔ la, ni ŋmɔbe ku lɛ pɛnpɛku-u? Ama ni tien' nà mɔn ŋɔ bi jèndeh nɛ ni mĭnde' ki tuo' ijɛnd nnɔ la, nɛn nɛ yé nà mɔn Uwien ya nun bó, 21 kimɛ Uwien yin' nɛ ní sɔn nà nínɔ. Kristo mɔ jènde' ni'bo nnɔ nɛ. U tien' nnɔ ŋɔ ni'mɔ ń tɛkn u'taal ni nɛ. 22 Wɔn ŋa tien' biɛre, tonnɛnku mɔ ŋa ñɛn' u'ñɔbu ni fiebu. 23 Bi suke' wɔ, wa jiin', ki jènde' wɔ, wa taa' jɛr, ama u taa' u'ba ki ŋukn' wà buh tibuur tu'donbó ya nuɔ ni nɛ. 24 Wɔn bugbɛn nɛ taa' u'tiɛma gbɛnɛnt ki teke' ti'biɛre udɔpɔnpɔn bo, ŋɔ ibiɛre ji la ŋmɔbe ti'bo tuɔm, ŋɔ tí lɛ mifuobm mà cuube. U ya jɛnd ya gbĭɛn nɛ cère' ni laa' laanfiɛ.

25 Imàn, ni là te tɛn ipe yà cuon' ki yebre' nɛ, ama fɛnfɛnnɔ ni liɛbe' ní wà kpaah nɛ, ki gu nɛ nnɔ saan.

3

Bijɛb nin bi'puob li fuobe ma bo bi'dencɛn ni

1 Bipiibɛ, ni'mɔ ń li blinh ni'yul ni'ciɛb ya nun bó, ŋɔ bi'ni biba ŋa teke' Uwien ya gbɛr ki jin' mɔnɔn la, kí ñɛ bi'puob ya tetem bo, bɛ ń teke tù kí ji, kí lɛ ba tɔke' bɛ gbɛr, 2 kimɛ bi li lɛ ni'tetem wien ma bo, ki ŋmɔbe mibom. 3 Ni la tuuke gbɛnɛnt ya mɔnbe bo, ki findeh tiyur ki gbiekeh, ki fèndeh ni'ba nin miñɔkm ya jɛfènbont, ki guoh tikpɛlcɛr tà ŋmɔbe kuñuɔrku. 4 Ama cère mɛn ni'mɔnbe ń li te ni'fèl bo, ní li ŋmɔbe liyɛnguol, kí li te suoo. Nɛn nɛ yé umɔnbe wà ŋa ń winde, ki mɔn Uwien ya nun bó cɛɛn. 5 Nnɔ nɛ uyo bo ya piib bà là yé Uwien ya nib, ki du u'bo nnɔ, là ŋmɔbe u ya mɔnbe nɛ, kimɛ bi là blinh bi'yul bi'ciɛb ya nun bó nɛ 6 tɛn Sara. Sara là boh *Abraham nɛ, ki yih

wɔ u'cɛnbaa. Ni teh nà mɔn ka cèreh niba coh nɛ jɛwaanbu la, ni yé wɔn Sara ya bumu nɛ.

7 Piiciɛbɛ, ni'mɔ ń li fuobe nin ni'puob nin miyɛnfuom, kí li bɛn ki ye ba ŋmɔbe tuɔm. Li selndeh bɛ mɛn, kimɛ ninbi nin bɛn kɛ li taan' kí lɛ Uwien ya paabu nɛ. Bun si: limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Ni teh nnɔ la, niba ŋa ń pien ni'kaare.

Li teh mɛn nà mɔn

8 N li len nà kí fɔre si: ni'kɛ ń li ŋmɔbe iyɛnmaalbaabe, kí li muɔh tɔb micɛcɛkm, kí li yíe tɔb tɛn ninjiɛb yíe tɔb ma bo, kí li ŋmɔbe tinimɔ̀nt tɔb bo, kí li jiindeh ni'ba tingi. 9 Ni la tien biɛrm kí tu wà tien' nɛ mibiɛrm lifɛ̀nl, kí la suke kí jiin wà suke' nɛ. Ni li teh nà si: ní li miɛh Uwien ya mɔnm ki dienh udaan, kimɛ Uwien yin' nɛ ní li teh nɛn nɛ, ŋɔ ninbi nin ni'yul ń lɛ Uwien ya mɔnm.

10 Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Wà yíe wɔ ń li fuobe kí li te liwiel ni idaan kɛ la,
wɔ ń li coh u'lɛnl,
ki la cère tonnɛnku ń li ñɛh u'ñɔbu ni,
11 kí dàan nà bre,
kí li teh nà mɔn,
kí li nuunh uñɔkpaan nin inunmɔ́n.
12 Kimɛ Yonbdaan ya nun cɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb bo,
nɛ u gbè itub ki cengeh bi'kaare bó.
Ama bà teh nà bre nnɔ wɔn,
u bulnh bɛn ibuɔn nɛ.»

13 Ni'nun mɔ́n ní li teh nà mɔn la, ŋmɛ li tien nɛ nà bre? 14 Nǐ tǐ baa' bɛ ń jènde nɛ, ni teh nà mɔn ma nnɔ bo mɔnɔn la, li te mɛn uyɛnsɔnge ni. La fɛnge mɛn nib, ki la cère ni'yɛnm ń saa. 15 Ama li dienh mɛn Kristo lisel ni'fɛ̀l ni, kimɛ wɔn nɛ yé Yonbdaan. Li bondeh mɛn ni'ba uyo kɛ unil niire' nɛ ni'dɛndɛnl ya tingi la, ní fre kí jiin udaan. 16 Ama ní li jiindeh nin liyɛnguol nin mibom. Li ŋmɔbe mɛn iyɛnmaalmɔnmɔn, ŋɔ bà lienh ki saah nɛ isɛn iba ni, kí ñɛ ni yé Kristo yaab, ki ŋmɔbe miteteməmɔnm mà nnɔ bo nnɔ ń ji ifɛ.

17 Nǐ yé Uwien ya yíem bo nɛ ni jinh ijɛnd, kimɛ ni teh nà mɔn nɛ la, nǐ mɔn ki cɛn' nin ní li teh nà bre ki jinh ijɛnd.

Kristo faake' nin mikuum

18 Kristo nin u'yul kpo' bolm miba kpein nɛ binib ya biɛre bo. Wɔn wà ŋa tien' nà bre nnɔ tuo' ki teke' bà teh nà bre ya kuum ki kpo' ŋɔ wɔ ń taa nɛ kí baa Uwien saan. Bi ku' u'nisaalgbɛnɛnt ama *Mifuoñaanm cère' u mɛkre' ki fuobe.

19 Mǐ cère' u jon' ki tǐ tɔke' bitɛnkpiib bà lùo ki te lipɛkl ni nnɔ mɔnɔn tigbɛmɔnmɔnt. 20 Bɛn si: binib bà là yíe' Uwien ya ñɔbu bó uyo bo nnɔ, uyo wà Uwien là duɔn' u'yɛnm ki cère' nǐ wuɔke' nnɔ nɛ. U là duɔn' u'yɛnm uyo wà Nowe là te ki teh

buñɛrciɛnbu nnɔ nɛ. Binikàankaab nɛ là kɔn' buñɛrbu nnɔ ki ŋmɛre' kí ñɛ miñunm bo. Bi'kɛ là te biniin nɛ.
21 Miñunm nnɔ yé uñunsii wà ŋmiɛndeh nɛ fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ ya nɛnnɛnku nɛ. Na yé ñunsii wà ñɛndeh tigbɛnɛnt ya jɔknt, nĭ yé unil ń taa u'ba kí de Uwien nin iyɛnmaalmɔnmɔn nɛ. U ya ñunsii nɛ ŋmiɛndeh kí ñɛ Yesu Kristo ya mɛkrm bitɛnkpiib ni bo. 22 U don' kutaaku bo ki tĭ kɛ̀le' Uwien ya nɔjie bó ki ŋmɔbe mituɔm Uwien ya tondb nin nà kɛ ŋmɔbe ti'ciɛnt nin mituɔm kɛ ya bol nnɔ bo.

4

Ijɛnd yà li tu Kristo yaab

1 Tɔ, Kristo là tuo' ki jin' ijɛnd u'gbɛn ni. Nɛn bo, ni'mɔ ń li ŋmɔbe lifɛ̀l ki tuo' kí ji ijɛnd tɛn wɔn, kimɛ wà tuo' ki jin' ijɛnd u'gbɛn ni la, wɔn nin ibiɛre gbiire' nɛ, 2 ŋɔ uyo wà sĭen' wɔ ń li fuobe uŋɛndun wuu ni nnɔ, wɔ ń li teh Uwien yíe nà, kí dàan unisaal fɛ nà. 3 Uyo uba, ni là teh bà ŋa pɛ Wien bo yíe nà, nɛ nĭ tĭ wuɔke'. Ni là teh lisɔnsɔndl nɛ, ki teh unisaal fɛ tibont tà, ki ñuh ki yibeh, ki jinh unifɛnjin, ki taakeh ki kaah, ki jinh ki ñuh ki yibeh, ki pɛ ibule bo. Ibule bo ya paanm yé ijuɔke ya bonn nɛ Uwien ya nun bó. 4 Fɛnfɛnnɔ, bi laa' na ji tuuke bi'sɔnsɔndkɛndkaal nnɔ bo ma nnɔ, nɛ nĭ jin' bɛ, bi ji sukreh nɛ. 5 Ama bi li tɔke wà bonde' wɔ ń bu binifuob nin bitɛnkpiib kɛ tibuur nnɔ, bi sɔn' nà kɛ. 6 Nɛn bo nɛ bi tɔke' bitɛnkpiib mɔnɔn tigbɛmɔnmɔnt. Bi là kpo' binib kɛ kpuokeh ma bo nɛ. Bi tɔke' bɛ tigbɛmɔnmɔnt nnɔ ŋɔ Mifuoñaanm bo bɛ ń li fuobe tɛn Uwien nɛ.

Kristo yaab li fuobe ma nin bi'tɔb

7 Tibont kɛ ya gbenm nɛkn' ní ŋɔ! Nɛn bo, li ŋmɔbe mɛn miyɛnfuom, kí li coh ni'ba ŋɔ kí li freh ki kàareh. 8 Ni li kpiɛ kí li teh nà si: li yíe mɛn tɔb nin ni'fɛ̀l kɛ, kimɛ miyíem cèreh binib fèreh tɔb ibiɛre yà yɛbe nɛ.
9 Li teknh mɛn tɔb kucènku ki la ŋulnh. 10 Uwien de' unil kɛ bupaabu jɛjɛ nɛ. Wà kɛ ń li yé utonsɔnmɔnmɔn wà taah u laa' bupaabu bùa nnɔ ki toreh bitɔb. 11 Wà kɛ ye wɔ ń len la, wɔ ń len Uwien ya gbɛr. Wà toreh binib la, wɔ ń li toreh nin Uwien de' wɔ mituɔm mà nnɔ. Nɛn nɛ li cère *Yesu Kristo bo bɛ ń pɛ̀ke Uwien isɛn kɛ ni. Wɔn nɛ si ukpiɛke nin mituɔm uyo kɛ. Ami.

Bà jɛ̀ndeh Kristo bo nnɔ, Uwien ya mɔnm te bi'bo

12 N'jɔtiebɛ, la cère mɛn ni te ijɛndciɛn yà ni ĭ siɛnh tɛn umu nnɔ ń cuo nɛ yɔkm. I tu' nɛ ŋɔ nɛ̀ ń wuɔn kí ye ni ŋmɔbe mitekjim mɔnmɔnm bii na ŋmɔbe nɛ? Nɛn bo, ni la li maaleh ki teh nĭ yé nibonlurkaann nɛ. 13 Ama li poknh mɛn, kimɛ ninbi nin Kristo nɛ taan' ki jèndeh, ŋɔ lidaali là u li ñɛn u'kpiɛke upaan bo nnɔ ní li te uyɛnsɔngciɛn ni ki poknh. 14 Bi

sukreh nɛ, kimɛ ni yé Kristo yaab la, Uwien ya mɔnm te ni'bo, kimɛ *Uwien ya Fuoñaanm mà ŋmɔbe ukpiɛke nnɔ te ni'bo.
15 Ni'ni uba là cère bɛ ń li jèndeh wɔ kí ye u ku' unil, bii u sun', bii u tien' niba nǐ bre, bii u kɔn' uba ya gbɛr ni. 16 Ama u yé Kristo yɔ ma nnɔ nɛ bi jèndeh wɔ la, u la cère' fɛ ń cuo wɔ, wɔ ń li kpiɛkreh Uwien bi yih wɔ Kristo yɔ ma nnɔ bo. 17 Tibuur ya yo baa' ŋɔ, nɛ Uwien li kpiɛ kí bu u'yaab nɛ. Tɔ, nǐ yé u cin' nin tinbi bà yé u'yaab la, bà yĭe' ka teke' u'gbɛmɔnmɔnt nnɔ yaam li tĭ fɔre mila bo?
18 Nǐ yé:
«Ugbɛmòndaan ya ŋmɛrm li faake la,
nǐ ji li te mila wà ŋa kpe Wien ya sɛn, ki yé ubiɛrdaan bo?»
19 Nɛn bo, bi jèndeh bà Uwien ya yíem bo nnɔ, bɛ ń li tuu ki teh nà mɔn, kí taa bi'ba kí ŋukn wɔn wà ñɛn' tibont kɛ, kí yé umɛmòndaan nnɔ ya nuɔ ni.

5

Kristo yaab ya ciɛnb li teh ma bo

1 Fɛnfɛnnɔ, n sureh bà yé Kristo yaab ya ciɛnb ni'ni nnɔ nɛ. Min mɔnɔn yé Kristo yaab ya ciɛn nɛ tɛn bɛn, ki yé umònkunl Kristo jin' ijɛnd yà kɛ nnɔ bo, ki li lɛ Kristo li ñɛn u'kpiɛke wà upaan bo nnɔ. N sureh bɛn nɛ ki teh: 2 «Li kpaah mɛn Uwien ŋukn' nɛ binib bà nnɔ, kí li likeh bɛ, ki la cère nɛn li te tɛn nǐ yé liwɔbl nɛ ni'bo, ama nè ń li yé ni'yɛnm ni, tɛn Uwien yíe ma bo. Ni la sɔnh ki nuunh like, ama cère mɛn ni'yɛnm ń li pɛ lituonl nnɔ bo. 3 Uwien nɛ taa' bɛ ki ŋukn' ni'nuɔ ni. Ni la ŋuuke bɛ tɛn ni yé bi'yonbdɛnb nɛ, ama ní cère ni'tetem ń li wɔngeh bɛ, bi li teh ma bo.» 4 Nnɔ nɛ Kristo wà yé bà kpaah u'nib ya ciɛn nnɔ li ñɛn u'ba upaan bo uyo wà nnɔ, ni li lɛ lisuul là ŋmɔbe kuñuɔrku kùa ŋa ń gben nnɔ.

Kristo yaab kɛ li teh ma bo

5 Ninbi bifènbɛ ni'mɔ ń li blinh ni'yul biciɛnb ya nun bó.
Kristo yɔ kɛ Kristo yɔ ń li jiindeh u'ba tingi bitɔb ya nun bó, kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Uwien nɛn bà ŋmɔbe tigbengt,
ama u teh bà jiindeh bi'ba tingi tinimònt.»
6 Nɛn bo, li jiindeh mɛn ni'ba tingi Uwien, mituɔm kɛ ya daan, ya nun bó ŋɔ wɔ ń kpiɛke nɛ u sien' uyo wà wɔ ń kpiɛke nɛ nnɔ. 7 Li taah mɛn nà kɛ ciɛke nɛ ki ŋukndeh wɔ, kimɛ wɔn nɛ likeh nɛ.
8 Li coh mɛn ni'ba, ki la gɔh, kimɛ ni'nɛnnɛnd usɛnpol te tɛn uyɛnbɔl nɛ, ki gbokeh ki lindeh ni'kɛ saan ki nuunh unil wɔ ń cuo. 9 La cèbe wɔ mɛn ni'ba, tùɔre mɛn kí li du Uwien bo, kí li bɛn kí ye ni'yaab Kristo yaab bà kɛ mɔ te uŋɛndun wuu ni nnɔ mɔ jèndeh tɛn ninbi nɛ. 10 Ni li jènde, ama na ń wuɔke

kí gbien. Ni yé Kristo yaab ma nnɔ nɛ Uwien, tinimɔ̀nt kɛ ya daan, yin' nɛ ní lɛ u'kpiɛke wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Wɔn nin u'yul nɛ li mɔnge nɛ kí tì gben, kí de nɛ mituɔm, kí cère ni'tekjim ń faake, kí cère niba la fre kí jènge nɛ u'sɛn ni. 11 Uwien nɛ si mituɔm uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ami.

Micèbm

12 Ti'ninjɛ Silfɛn* wà n du u'bo nnɔ nɛ tore' nni n kɛle' iñɔbonkàankɛ yiɛ ń sure nɛ, kí tɔke nɛ kí ye Uwien ya paabu yé imɔ̀n nɛ. Tùɔre mɛn kí li ŋuuke bù.

13 Ni'tɔb bà Uwien gènde' bɛ, bi te Babilonn ni nnɔ fuondeh nɛ. N'buk Mark mɔ fuondeh nɛ. 14 Ní fuonde tɔb mɔnmɔnm tɛn ninjiɛb nin ninsiɛb fuondeh tɔb ma bo.

Uwien ń de ninbi Kristo yaab kɛ uyɛnduɔn.

* **5:12** Liike Itùon 15:22, 40.

Kugbɔnlieku kùa
Piɛr
kɛle' kù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kugbɔnku kuu te ki de' Kristo yaab kɛ nɛ, nɛ ki yé micèbm ya gbɛr. Piɛr wà kɛle' kù nnɔ ye u'kuum ya yo baa'-a! (1:13) U kɛle' kù ŋɔ Kristo yaab ń tiɛre u'wɔknm bó nɛ. U tɔke' bɛ ki ye bɛ ń li ŋməbe bi là ŋməbe mitetem mà kí ñɛ bi'tekjim bo nnɔ, kí li pɛ bi wɔkn' bɛ nà nnɔ bo (liyul 1). Kugbɔnku kuu ya gbɛr mɔ̀h nin bitonnɛnñɔbonsɔknb ya tonnɛnku nin bi'tetefɛnfɛnm nɛ (iyul 2), ki tɔkeh Yonbdaan Yesu li baa ní lidaali là ya gbɛr (iyul 2).

Tɔ, Kristo yaab ya nikpiɛkb kpo' ŋɔ Yesu ŋa biɛ ki baa' ní, nɛ nǐ bɛke' binib bà yɛbe, ba ji bɛn nǐ ñɛn' bà. Ama Kristo yaab gu wɔ ma, nɛn nɛ wɔngeh Uwien ya minku, kimɛ u yíe nisaal kɛ nisaal ń lèbre u'tetem nɛ.

Piɛr saakreh Kristo yaab ya gbɛnɛnt bɛ ń li ŋməbe kuminku mitekjim ni, kí li gu lidaali là Yesu Kristo li baa ní. U tɔkeh bɛ ki teh bi la gɔh, kimɛ nil ŋa bɛn lidaali là u li baa ní.

Piɛr wà kɛle' kugbɔnlieku kuu nnɔ ye wɔ ń kɛle kù uyo wà nnɔ ki laa' bi bɛnde' Pɔl ya gbɔnt tuba bó ŋɔ (3:15). Nil la nuunh wɔ ń cii bi kɛle' tigbɛr tà ya tingi u'tiɛma tuɔm bo (1:20), Mifuoñaanm ya torm nɛ yé nibonn nà ciɛke.

Ifuonde

1 Min Simən Piɛr, n yé *Yesu Kristo ya tonsɔnl nɛ, ki yé u'tond mɔ. N kiɛh kugbɔnku kuu ń de ninbi bà teke' *Yesu Kristo wà yé ti'Wien nin ti'Ŋmiɛnl ki jin' mənmənm tɛn tinbi nnɔ nɛ. Wən *Yesu Kristo nɛ cère' ni teke' wɔ ki jin', kimɛ u yé wà cuube nɛ. 2 Uwien ń juoke nɛ kí gbien, kí cère ní li ŋməbe uyɛnduɔnciɛn kí ñɛ ni bɛn wɔ, ki liɛbe' ki bɛn Yonbdaan *Yesu ma nnɔ bo.

Kristo yɔ li ŋməbe mitetem mà

3 U'tuɔm bo nɛ u de' tɛ nà kɛ li tore tɛ tí li fuobe, kí li pɛ u'sɛn bo mənmənm, ki cère' ti bɛnde' wà yin' tɛ kí ñɛ u'tiɛma kpiɛke nin u'tiɛma nimànt bo nnɔ. 4 Tu ya bont bo nɛ u de' tɛ u là pùon' ki ye u li de tɛ tibont tà, tù yé tibonciɛnt ki mən ki gbien' nnɔ. Tu ya bont nɛ li cère tibonbiɛrt tà te uŋɛndun wuu ni binib ya nun fɔke tu'bo nnɔ ji la coh nɛ mɛnku. Nnɔ nɛ ni li ŋməbe Uwien ya tetem.

5 Nɛn bo, tùɔre mɛn kí ñikn kí li ŋməbe mitetemənmənm kí pukn ni'tekjim bó, kí li ŋməbe mibɛnm kí pukn ni'tetemənmənm bó, 6 kí li co ni'ba kí pukn ni'bɛnm bó, kí li ŋməbe kuminku kí pukn ni coh ni'ba ma nnɔ bo, kí li pɛ

Uwien ya sɛn bo mənməm, kí pukn kuminku bó. 7 Ni pɛ
Uwien ya sɛn bo mənməm la, ní li yíe təb tɛn ninjiɛb yíe təb
ma bo. Ni yíe təb tɛn ninjiɛb yíe təb ma bo la, ní li yíe binib kɛ
mə. 8 Kimɛ ni ŋmə́be mi ya tetem ki pɛ mi'bo ki joh inun bó la,
mĩ li cèreh ní li sənh itùon, nɛ itùon nnə ŋa ń juore fɛnm. Mĩ
li cère ní tùərе kí bɛnde ti'Yonbdaan *Yesu Kristo mə. 9 Ama
wà ŋa ŋmə́be mitetem nnə la, u lɛnh dəmudəmu nɛ, ki te tɛn
ujuən. U sunde' ŋə ki ye Uwien səkre' ki ñɛn' u là teh ibiɛre yà
nnə ŋə.

10 N'yaabɛ, Uwien nɛ yin' nɛ ki gènde' nɛ. Nɛn bo, cère mɛn
ni'nun ń li mə́n ní li teh nà wəngeh ki teh wən nɛ yin' nɛ ki
gènde' nɛ. Ni teh nnə la, na ń tùre kí kə biil ni fiebu. 11 Nnə nɛ
Uwien li teke nɛ tinəjɛr tule, kí cère ní kə ti'Yonbdaan *Yesu
Kristo ti'Ŋmiɛnl ya bɛl là ŋa ŋmə́be gbenm nnə ni.

Li pɛ mɛn Yesu ya tondb ya wəknm bo

12 Nɛn bo nɛ n li tuu ki tiɛreh nɛ tibont bugbɛn bó nin ni bɛn
tù ma kɛ, ki pɛ bi təke' nɛ tigbɛmə̀nt tà nnə bo mənməm nnə.
13 N laan biɛ ki fuobe ma n maale' ki ye nĩ mən ń li tiɛn nɛ tibont
bugbɛn bó ŋə ni la gəh tu'bo nɛ. 14 Kimɛ n bɛn ki ye uyo wà sïen'
n li fuobe ŋa ji yɛbe tɛn ti'Yonbdaan *Yesu Kristo nin u'yul là
təke' nni ma bo. 15 Ama n li ñikn kí cère n tĩ taa' n'yaam ki
bure' mənən la, ní li tuu ki tiɛn tibont bugbɛn bó nɛ.

16 Tɔ, na yé ti taa' unisaal ya yɛnfuom ya gbɛyiɛnkaar nɛ ki
təke' nɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya baam nin u'tuəm ya gbɛr,
ama ti'nunbu nɛ laa' u'yɛbn. 17 Imə̀n, u laa' lisel nin ukpiɛke
Baa Uwien saan, uyo wà wən Uwien wà ŋmə́be ukpiɛke u yɛbe
ka tĩ ŋmə́be u kpɛ nin bà nnə là len' ki ye: «Wà sɔ yé n'Bijɛ, n yíe
wɔ cɛɛn nɛ n'yɛnm sɔnge u'bo ki gbien'.» 18 Nɛ tinbi mənən là
cii' uniɛke nnə bó paaki bó uyo wà tinbi nin wən là te Uwien
ya juəl bo nnə.

19 Nnə nɛ ti tùərе' ki du ki ye *Uwien ya ñəbonsəknb là təke'
tigbɛr tà nnə tù te. Nĩ mən ní tùərе kí pele itub nɛ kí cenge
tù. Tù te tɛn lifrl nɛ wendeh nà saan biike ki gu nɛ̀ ń faa ŋə
litɛnŋɛŋmaasɛl* ń wende ni'fɛ̀l ni. 20 Kpiɛ mɛn kí bɛnde kí ye
*Uwien ya ñəbonsəknb ya gbɛr tà kɛle' *Uwien ya gbənku ni
nnə, uba ŋa ń fre kí səkn tù nin u'tiɛma yɛnfuom, 21 kimɛ nil
ŋa kpele ki taa' u'tiɛma yíem ki səkn' Uwien ya ñəbon, ama
*Mifuoñaanm nɛ là cère' binib səkn' Uwien ya ñəbon.

2

Bà wəknh kutonnɛnku ya gbɛr

1 Uyo bo binib là te Uwien ya nib ni ki yih bi'ba *Uwien ya
ñəbonsəknb, ki səkndeh kutonnɛnku tɛn binib te ni'mə ni ma

* **1:19** Migbiirm miɛ ni bi ye litɛnŋɛŋmaasɛl la, bi niireh Kristo nɛ.

ki yih bi'ba biwɔnwɔknb, ki wɔknh kutonnɛnku nɔ. Bi li taa ucekn kí taa miwɔknm mà yé kutonnɛnku kí kuɔn ni'ni kí tuln binib, haali kí tĭ niɛ mɔnɔn kí ye ba bɛn bi'Cɛnbaa wà dɛ' bɛ ki wiɛ'. Bi li tien nnɔ nɛ ki nuunh bi'tiɛma tudɛre nɛ Uwien ń gben bi'gbɛr na ń taande. 2 Binib li paan bi'sɔnsɔndl bo ki yɛbe. Bɛn bo nɛ binib li len tigbɛmɔ̀nt ya sɛn bo fɛnfɛnm. 3 Bi li yé binib bà ŋa gbuokeh like nɛ, kí taa tiñɔŋmaagbɛr kí lɛre kí ji nɛ. Ama bi bonde' haali uyoyo bɛ ń bu bɛ tibuur tà nnɔ ŋa ŋmɔbe pèrm; bi'tudɛre mɔ ŋa ŋmɔbe juorm. 4 Kimɛ Uwien ŋa dàan' u'tondb bà bii' nnɔ ya tub ya dɛrm. Ama u taa' bɛ ki wiɛ' kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn, ki biike ni nɛ, ki cère' bi lùo tikurdɔkr ki te len, ki gu tibuur ya daali. 5 Wa dàan' binib bà là te uŋɛndun wuu ni haali uyoyo bo ya tub ya dɛrm. Ama u là cère' miwuɔm kun' nin bà ŋa boh wɔ ma nnɔ, u là ŋmiɛn' Nowe nɛ nin binib bilole ki pukn'. Wɔn Nowe nɛ là tɔkeh binib tigbɛmɔ̀nt. 6 Uwien là dɛre' Sodɔm nin Gomər yaab ya tub ki cère' idu bugbɛn teke' umu ki wĭn' ki ŋmaare' ŋɔ wenli bo nɛ̀ ń li yé kudĭɛku bà ŋa li boh wɔ nnɔ bo nɛ. 7 U là ŋmiɛn' Lɔt, ugbɛmɔ̀ndaan wà ya yɛnm là saa' idu nnɔ ya nib ya tetem bo ki gbien' nnɔ nɛ. Bi là pɛ lisɔnsɔndl bo nɛ ki teh bi'yɛnm yíe nà. 8 Lɔt nin bɛn nɛ là kɔ, nɛ idaan kɛ u lɛnh, ki ciih bi teh nà kɛ, nɛ nĭ wi wɔ bi'tùonfɛnfɛnm nnɔ bo cɛɛn, kimɛ u yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ. 9 Nɛn nɛ wuɔn' ki ye Uwien bɛn u li tien ma kí ñɛn binib bà pɛ u'bo mibiikm ni, kí guure tibuur ya daali kí dɛre bà ŋa cuube ya tub. 10 U li tùɔre kí dɛre bà pɛ tigbɛnɛnt yíe tibonbiɛrt tà bo, ki fɛ tijɔknt ya bont ya tienm, ki yindeh Uwien ya yonbdɛnt nnɔ ya tub nɛ.

Biwɔnwɔknb bà wɔknh kutonnɛnku nnɔ, ba fɛnge bonn, ki ŋmɔbe tigbengt, ki mɛngreh lifèl ki sukreh nà kɛ ŋmɔbe ukpiɛke paaki bó. 11 Uwien ya tondb bà ŋmɔbe mituɔm nin ufaa ki cɛn' bɛ nnɔ mɔnɔn ŋa sukreh ki biindeh nà kɛ ŋmɔbe ukpiɛke paaki bó nnɔ Yonbdaan ya nun bó. 12 Ama binib nnɔ yé ijɔr nɛ, ki te tɛn ipiɛ, ki te ki de' bɛ ń li coh yĭ ki kuuleh. Bi sukreh bà bɛn nà nɛ, ki li kpo tɛn tiwɛnt, 13 ki li lɛ utudɛre, wun nɛ yé bi'tùonbiɛrɛ nnɔ ya paaku. Bi'yɛnm sɔnge bɛ ń li sɔnh isɔnsɔndtùon kuwensiiku nɛ. Ninbi nin bɛn taan' ki jinh la, bi'yɛnm sɔnge bɛ ń li lɛreh nɛ nɛ. Bi yé tijɔknt nɛ, ki ŋmɔbe ifɛ. 14 Bi'yɛnmaale kɛ pɛ bipiib bo nɛ. Bi teh ibiɛre nɛ ka jiireh, ki lɛreh ki coh bà ya tekjim ŋa faa. Ba gbuokeh bont nɛ bi'yɛnmaale kɛ pɛ tu'bo, ki yé binib bà te miŋùum ni. 15 Bi wiɛ' usɛnmɔnmɔn nɛ ki tùre' ki paan' Bosɔr ya bijɛ Balam ya sɛn bo. Wɔn Balam nɛ là yíe ilike ki gbien' ki tuo' bi pèn' wɔ u tien' nà bre. 16 Ama Uwien cère' uŋuun len' minilm ki biin' Balam ki pien' wɔn Balam *Uwien ya ñɔbonsɔknl ya jàrtùon.

17 Biwɔnwɔknb bà wɔknh kutonnɛnku nnɔ te tɛn iñunbunkuon nɛ, ki te tɛn titɛwɔlgbɔnt tà kutafaaku tuke

tù. Uwien bonde' bɛ mifɛnm nà saan biike cĭnm ŋɔ. 18 Bi lienh
tigbengt ya lenm nɛ ma ŋmɔbe tingi, ki sɔnh isɔnsɔndtùon yà
bi'mɛnku pɛ i'bo nnɔ, ki lɛreh ki coh binib bà wiɛ' bà tùre' ya
sɛn na laan wuɔke' nnɔ. 19 Ki tɔkeh bɛ ki teh bi pɛ bi'bo la, bi
li lɛ liwiel nɛ bɛn bugbɛn ji yé tibont tà teh bɛ fɛnm nnɔ ya
yonbe, kimɛ unil teh nà nĭ tĭ mɛn' wɔ ki gbien' wa ji li fre kí
wiɛ nɛ̀ la, u yé ni'yonb nɛ. 20 Binib bà bɛnde' *Yesu Kristo wà
yé Yonbdaan ki yé Uŋmiɛnl nnɔ ñɛn' bi'ba uŋɛndun wuu ya
jɔknt ya bont ni ŋɔ. Bi liɛbe' ki kɔn' tu'ni, ki cère' tù mɛn' bɛ
ki tĭ gbien' ba ji li fre kí wiɛ tù la, bi li tien fɛnm kí cɛn bi là te
mikpiɛkm ma bo. 21 Kimɛ ba bi bɛnde' tigbɛmànt ya sɛn la, nĭ
bi tu nin bɛ ń bɛnde wù ŋɔ kí wiɛ Uwien ya gbɛr tà bi là wɔkn'
bɛ tù nnɔ. 22 Nà li tu bɛ nnɔ li wuɔn kí ye mikpɛnjɛnm miɛ yé
imàn nɛ. Mɛn si: «Usɛngbɛnl liɛbe' ki jin' u'siint», nɛ «Bi sĭi'
fanga ki gben', u liɛbe' ki tĭ binbinde' liwɔbl ni.»

3

Yonbdaan lĭ li baa nɛ

1 N'jɔtiebɛ, n kiɛh kugbɔnlieku sɔ ń de nɛ. Tu'kɛ tule ni ń
tiɛreh nɛ ni'kɛ ŋɔ ń tore nɛ ní li ŋmɔbe iyɛnmaalmɔnmɔn nɛ.
2 Li tiɛn mɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknb là juɔ' ki tɔke' nɛ tigbɛr
tà nnɔ, kí li tiɛn Yonbdaan, Uŋmiɛnl là sɔn' u'tondb ni'saan bi
tɔke' nɛ u'gbɛr tà nnɔ mɔ. 3 Ni li kpiɛ kí bɛnde nà si: idɛnfɔrkɛ ya
yo binib li te nɛ, kí li yé binib bà lɛh ki séreh binitɔb, kí li fuobe
bi'yɛnm yíe ma bo, 4 ki lienh ki teh: «*Yesu pùon' ki ye u li baa
ní-a! U nín ji juore' la? Kimɛ ti'baambɛ kpo' haali uyoyo ŋɔ
ama ni'kɛ juore' ki te tɛn uŋɛndun ya cincinyo nɛ.» 5 Bi lienh
nnɔ ma nnɔ bi sunde' ŋɔ ki ye Uwien là len' nɛ kutaaku nin
kitink ñɛn' haali uyoyo. U taan' miñunm bùol liba ki cère'
kitink ñɛn' upaan bo. 6 U là liɛbe' ki cère' miñunm yebre' ki
kun' nin uŋɛndun ya nib nin nà kɛ là fuobe uyo bo. 7 Ama
Uwien len' ki ye kutaaku kuu nin kitink kiɛ nɔ li te nɛ ki gu
lidaali là u li bu binib tibuur, kí gben bà ŋa boh wɔ nnɔ ya gbɛr.
Nɛn daali nɛ umu li wi kutaaku nin kitink kɛ.

8 Ama n'jɔtiebɛ, na bi li sunde nibonn niba bó nɛ. Nɛn si:
uwien uba te tɛn ibin liturl nɛ Yonbdaan bo, nɛ ibin liturl mɔ te
tɛn uwien uba. 9 Yonbdaan ŋa ń taande u pùon' ki ye u li tien
nà nnɔ bo tɛn binib biba maaleh ma bo. U ŋmɔbe kuminku
ni'bo, kimɛ wa yíe uba ń kpo kí juore fɛnm, ama u yíe unil kɛ
ń lèbre u'tetem nɛ. 10 Yonbdaan li baa ní lidaali là li ci binib
tɛn unasu nɛ. Nɛn daali nɛ kutaaku li gben kí tien kuwaaku
kí gbien, nɛ tibont tà kɛ te ku'bo nnɔ ń wi. Kitink nin tibont
tà kɛ te ki'bo nnɔ mɔ li wi. 11 Tibont nnɔ kɛ li wi ma nnɔ, nĭ
mɔn, ní li yé bɛ ya nitunbu? Nĭ kpɛ ní li fuobe Uwien yíe ma
bo nɛ, kí li boh wɔ, 12 ki gu lidaali là Uwien li bu binib tibuur
nnɔ ń baa tonm. Nɛn daali nɛ umu li wi kutaaku nɛ limuuwɔl

ń donde tibont tà kɛ te ku'bo. 13 Ama Uwien là pùon' ki ye u li
tien kutɛfɛ̀nku nin kitinfɛ̀nk, kí cère tigbɛmɔ̀nt ń li te tu'bo. Ti
gu nɛn nɛ.
14 Nɛn bo, n'jɔtiebɛ, ni gu ni'daali ma nɔ, li ñikndeh mɛn ŋɔ
u lá baa' la, wɔ ń lɛ ni te uyɛnduɔn ni, ka ŋmɔbe jɔknt, ka gbè
niba saan. 15 Ní li bɛn kí ye ti'Yonbdaan mǐnde' ki wuɔke' ma
nnɔ, nǐ yé ni ya ŋmɛrm nɛ. U ya sɛn bo nɛ ti'ninjɛ Pɔl wà ti yíe
wɔ nnɔ kɛle' nɛ kugbɔnku kí ñɛ Uwien de' wɔ miyɛnfuom mà
nnɔ bo. 16 U'gbɔnt kɛ ni, u ye wɔ ń len tuu ya gbɛr bo la, u lienh
nnɔ nɛ. Nibɛmbɛ saan ya ciim faa nɛ, nɛ binib bà ŋa bɛn niba,
ka tukn' wɔknm miba bo coh tu'tingi ki lèbreh tɛn bi lèbreh
*Uwien ya gbɔnku ni ya gbɛtɔr ya tingi ma bo, ki tulndeh bi'ba.
17 Nɛn bo, n'jɔtiebɛ, n juɔ' ki tɔke' nɛ sɔ. Li bɛn mɛn, ki la cère
bà ŋa boh Uwien, ki tùre' nnɔ ń lɛre nɛ ní paan bi'bo, kí lúo
ni se usensien wà ki faa nnɔ. 18 Ama tùɔre mɛn kí li bɛndeh
ti'Yonbdaan nin ti'Ŋmiɛnl *Yesu Kristo ki joh inun bó, kí cère
u'juokm ń li yɛbreh ni'saan. Wɔn si ukpiɛke fɛnfɛnnɔ nin uyo
wà ŋa ŋmɔbe gbenm. [Ami].

Tigbɔnt tà
San
kɛle' tù nnɔ
Nà wɔngeh tigbɔnt tuu te ma bo

San nɛ kɛle' tigbɔnt tuta tuu nɔ. Wa kɛle' u'yel tu'ni niba saan.

Kukpiɛku kuu ni ni'ba saan ŋa wɔngeh u kɛle' kù ki de' wà. U lii kɛle' ki de' Kristo yaab biba nɛ, bi paan' binib biba bo bi'wɔknm ŋa kpe sɛn bo. Nɛn bo nɛ San kɛle' kugbɔnku kuu ki tɔke' bà li kàanh kù ki ye bɛ ń liike bi'yul bo nin mi ya wɔknm.

Kugbɔnlieku ni, San yih u'ba «uciɛn nɛ.» U kɛle' kù ki de' upii uba nin u'bumu nɛ. Upii uba nin u'bumu nnɔ yé Kristo ya taanl liba nin li'nib nɛ.

U saakreh bà li kàan kù nnɔ ya gbɛnɛnt bɛ ń li yíe tɔb, kí li pɛ Yesu ya wɔknm bo mɔnmɔnm nɛ.

Wɔn unibaab nɛ kɛle' kugbɔntaaku ki de' ujɛ uba, ki pèke' wɔ, kimɛ u pɛ tigbɛmònt ya sɛn bo, ki toreh Kristo yaab. U liɛbe' ki lienh ujɛtɔ mɔ bó. U yìe' «uciɛn» ya ñɔbu bó, ka teknh cɛnb mɔ (migbiirm 9-10). U tí liɛbe' ki lienh ujɛtɔ uba mɔ ya gbɛr, u teke' Yesu ki jin' (migbiirm 11-12). U saakreh ukpiɛk nnɔ ya gbɛnɛnt wɔ ń li pɛ u ya jɛ ya tetem bo nɛ.

Mifuobm ya gbɛr

1 Ti tɔkeh nɛ ti cii' nà, ti'nunbu laa' nè, ti ñuɔre' nè, ti'nuɔ mɛ' nè nnɔ ya gbɛr nɛ. Tigbɛr bugbɛn là te haali tibont kɛ ya cincinyo nɛ, ki yé limiɛl ya gbɛr. 2 Mifuobm nnɔ ya daan taa' u'ba ki wuɔn' tɛ, ti laa' wɔ nɛ ki kundeh imòn, ki tɔkeh nɛ *limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm ya gbɛr. Wà yé limiɛl ya daan nnɔ là te nin Baa Uwien nɛ, ki taa' u'ba ki wuɔn' tɛ. 3 Ti cii' nà, ki laa' nè nnɔ, ti tɔkeh ni'mɔ ni ya gbɛr nɛ, ŋɔ tinbi nin ninbi ń li te uñɔkpaan ni. Ti'ñɔkpaan nnɔ yé uñɔkpaan wà tinbi nin ti'Baa Uwien nin u'Bijɛ *Yesu Kristo ŋmɔbe wù nnɔ nɛ. 4 Ti yíe tí li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí tì gben nɛ. Nɛn bo nɛ ti kɛle' tigbɛr tuu nɔ ki de' nɛ.

Nɛ mɛn licinñunl ni kɩ kɔ kuwenwenku ni

5 Ti cii' tigbɛr tà *Yesu saan nnɔ, ti tɔkeh nɛ tun sɔ: Uwien yé kuwenwenku nɛ, cinñunl ŋa te u'ni. 6 Ti lienh ki teh tinbi nin Uwien ŋmɔbe uñɔkpaan, ki liɛbe' ki te licinñunl ni la, ti yé bitonnɛndɛnb nɛ, ta ŋmɔbe gbɛmònt. 7 Ama ti te kuwenwenku ni tɛn Uwien te kuwenwenku ni ma la, ti ŋmɔbe uñɔkpaan nin tɔb nɛ. Nɛ u'Bijɛ *Yesu ya sèm sɔkreh ti'biɛre kɛ.

8 Ti len' ki ye ta ŋmɔbe biɛre la, ti tulndeh ti'ba nɛ, gbɛmònt ŋa te ti'fèl ni. 9 Ti kpiire' ti'biɛre ki tɔke' Uwien la, u li fère

tɛ, kí sɔkre ti'fɛ̀l kí ñɛn nà kɛ bre, kimɛ u cuube nɛ ki yé ugbɛmɔ̀ndaan. 10 Ti len' ki ye ta teh biɛre la, ti yin' Uwien utonnɛndaan nɛ, nɛ u'gbɛr ŋa te ti'fɛ̀l ni.

2

Kristo nɛ yé ucɛndɛnduol

1 N'bumu, ma yíe ní li teh biɛre. Nɛn bo nɛ n kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ. Ama unil tien' ibiɛre mɔnɔn la, ti ŋmɔbe *ucɛndɛnduol uba ti'Baa Uwien saan. Wɔn si: *Yesu Kristo ugbɛmɔ̀ndaan. 2 U taa' u'ba ki tien' lituɔrl ki de' Uwien ŋɔ Uwien ń fère tɛ ti'biɛre nɛ. Na yé ti'yi baba, u li fère uŋɛndun ya nib kɛ mɔ yi nɛ.

3 Ti tuo' Uwien ye nà la, nɛn nɛ wɔngeh tɛ ki teh ti mɔnbe ki bɛn Uwien. 4 Wà kɛ ye u bɛn Uwien, ka tuo' u ye nà la, u yé utonnɛndaan nɛ, nɛ gbɛmɔ̀nt ŋa te u'fɛ̀l ni. 5 Ama wà kɛ boh Uwien ya gbɛr la, wɔn nɛ cinbe ki yíe Uwien ki tĩ gben'. Nnɔ nɛ ti mɔnbe ki bɛn ki ye tinbi nin Uwien tɛ. 6 Wà kɛ ye wɔn nin Uwien tɛ la, wɔ ń li fuobe tɛn *Yesu Kristo là fuobe ma bo.

Li yíe mɛn tɔb
(San 13:34-35)

7 N'jɔtiebɛ, na yé wɔbfɛ̀nl nɛ n kiɛh ki dienh nɛ, ama nĩ yé liwɔbkpaal nɛ. Ni là cin' ki paan' *Yesu Kristo ya sɛn bo ma nnɔ, nɛ ki cii' lɛ̀. Liwɔbkpaal bugbɛn yé tigbɛr tà ni là cii' tù nnɔ nɛ. 8 Nin nɛn kɛ ŋɔ, n kɛle' liwɔbl là ki de' nɛ nnɔ yé lifɛ̀nl nɛ. Ninbi nin *Yesu Kristo ya tetem nɛ wɔngeh ki teh liwɔbl nnɔ mɔn. Kimɛ licinñunl benh ki gbendeh nɛ, nɛ kuwenwenmɔ̀nku cin' ki wendeh.

9 Wà kɛ ye u te kuwenwenku ni, ki nɛn u'tɔ la, u biɛ ki te licinñunl ni nɛ. 10 Wà kɛ yíe u'tɔ la, u te kuwenwenku ni nɛ. Bonn ŋa te u'fɛ̀l bo kí fre kí cère wɔ ń tien nà bre. 11 Ama wà kɛ nɛn u'tɔ la, u te licinñunl ni nɛ, ki cuonh ka bɛn u joh nà bó. Kimɛ licinñunl nnɔ juɔn' wɔ ŋɔ.

Ni'nun la li mɔ́n uŋɛndun nin u'bont bo

12 N'bumu, n kiɛh tigbɛr tuu ń de nɛ, kimɛ Uwien fère' nɛ ni'biɛre *Yesu Kristo ya yel bo ŋɔ.
13 N'baambɛ, n kiɛh tigbɛr tuu ń de nɛ,
kimɛ ni bɛn wà te haali tibont kɛ ya cincinyo.
Bifɛ̀nbɛ, n kiɛh tigbɛr tuu ń de nɛ,
kimɛ ni faake' nin usɛnpol ubiɛrɔ ŋɔ.
14 N'bumu, n kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ,
kimɛ ni bɛn Baa Uwien.
N'baambɛ, n kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ,
kimɛ ni bɛn wà te haali tibont kɛ ya cincinyo.
Bifɛ̀nbɛ, n kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ,
kimɛ ni ŋmɔbe mituɔm,

Uwien ya gbɛr te ni'fɛ̀l ni,
nɛ ni faake' nin usɛnpol ubiɛrɔ.
15 La yíe mɛn uŋɛndun wuu, ki niireh nin tibont tà te u'ni.
Wà kɛ yíe uŋɛndun wuu la,
wa ŋmɔbe Baa Uwien ya yíem.
16 Kimɛ iyɛnmaalbiɛre yà te unisaal ya fɛ̀l bo nnɔ
nin u ŋmɔbe ununfɔke wà u lɛnh tibont tà bo nnɔ
nin u ŋmɔbe tigbengt tà u'faal bo nnɔ
ŋa ñɛn' Baa Uwien saan,
tu'kɛ ñɛn' uŋɛndun wuu ni nɛ,
ki yé uŋɛndun yaar.
17 *Uŋɛndun wuu nin tibont tà binib ya nun fɔke tu'bo nnɔ kɛ
li gben, ama wà kɛ teh Uwien yíe nà la, udaan li tuu ki
te nɛ.

Nà li tore nɛ ní bɛnde Kristo ya nɛnnɛnd

18 N'bumu, nǐ sǐen' waamu nɛ ugbengbenyo ń baa. Ni là
cii' bi ye Kristo ya nɛnnɛnd li baa ní. Fɛnfɛnnɔ wuɔ Kristo ya
nɛnnɛndb baa' ki yɛbe. Nɛn bo nɛ ti bɛnde' ki ye nǐ sǐen' waamu
nɛ ugbengbenyo ń baa. 19 Bi là te ti'cɛkl ni, nɛ ki siere' ti'saan.
Ba lǐ là yé ti'yaab. Bi bi là yé ti'yaab la, bi bi biɛ ki te ti'ni nɛ. Bi
siere' ti'saan ma nnɔ, nɛn nɛ wuɔn' tɛ nǐ wien ki ye bi'kɛ ŋa lǐ
mɔnbe ki yé ti'yaab.

20 Ninbi bɛn wɔn, Kristo de' nɛ *Mifuoñaanm ŋɔ. Nɛn bo nɛ
ni'kɛ bɛn nà yé tigbɛmɔ̀nt. 21 Na yé na bɛn gbɛmɔ̀nt nɛ cère' n
kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ. Ni bɛn tigbɛmɔ̀nt ma nnɔ nɛ cère' n
kɛle' tù ki de' nɛ. Ni bɛn ki ye tonnɛnku ŋa te gbɛmɔ̀nt ni.

22 Ŋmɛ yé utonnɛndaan-i? Na yé wà niɛh ki teh *Yesu ŋa
yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo-oo? U ya daan nɛ yé *Kristo ya
nɛnnɛnd, ki niɛh ki teh wa bɛn Baa Uwien nin u'Bijɛ. 23 Wà
kɛ niɛ' ki ye wa bɛn Uwien ya Bijɛ la, u niɛ' ki ye wa bɛn Baa
Uwien mɔ nɛ. Wà kɛ ye u bɛn Uwien ya Bijɛ la, wɔn nin Baa
Uwien kpɛ buñɔbu nɛ.

24 Ninbi wɔn, cère mɛn ni là cii' tigbɛr tà haali micincinm
nnɔ ń li te ni'fɛ̀l ni. Tigbɛr tà ni là cii' tù micincinm nnɔ te ni'fɛ̀l
ni la, ni tɛ nin Baa Uwien nin u'Bijɛ nɛ. 25 U pùon' ki ye u li de
tɛ nibonn nà nnɔ, nɛn si: *limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ.

26 N kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ ń tɔke nɛ binib bà nuunh bɛ ń
tuln nɛ nnɔ bó nɛ. 27 Ninbi bɛn wɔn, Kristo de' nɛ *u'Fuoñaanm
nɛ mǐ tuu ki te ni'bo, nɛ na ji nuunh nil ń wɔkn nɛ u'gbɛr.
*U'Fuoñaanm nnɔ nɛ wɔknh nɛ ni'kɛ. Mǐ wɔknh nɛ nà nnɔ yé
tigbɛmɔ̀nt nɛ, ma nɛndeh. Li tɛ mɛn nin Kristo, *u'Fuoñaanm
wɔkn' nɛ ma bo.

28 N'bumu, li tɛ mɛn nin Kristo fɛnfɛnnɔ ŋɔ lidaali là u li baa
ní, kí ñɛn u'ba upaan bo binib kɛ ń lɛ wɔ nnɔ tí li ŋmɔbe midum
ŋɔ fɛ la cuo tɛ u'nun bó.

Uwien ya bumu ŋa ji li teh biɛre

29 Ni bɛn ki ye Kristo yé ugbɛmàndaan ma nnɔ, bɛnde mɛn
kí ye unil wà kɛ teh nà cuube la, u yé Uwien ya buk nɛ.

3

1 Liike mɛn Baa Uwien yíe tɛ nǐ tǐ kpɛ ma. U yíe tɛ ki gbien'
haali ki tǐ yin' tɛ u'bumu. Ti mɔnbe ki yé u'bumu nɛ. *Uŋɛndun
ya nib ŋa bɛn tɛ, kimɛ ba bɛn Uwien yé udaan wà. 2 N'jɔtiebɛ,
fɛnfɛnnɔ wuɔ ti yé Uwien ya bumu nɛ. Ama ta laan bɛn ti lá li
te ma bo. Ti nín bɛn ki ye Kristo lá li ñɛn u'ba upaan bo uyo
wà nnɔ, ti li naan wɔn nɛ, kimɛ ti li lɛ wɔ, u te tɛn u lǐ te ma bo
nɛ. 3 Wà kɛ ŋmɔbe Kristo bo li ya dɛndɛnl la, wa ji ŋmɔbe jɔknt
tɛn Kristo ŋa ŋmɔbe jɔknt ma.

4 Wà kɛ teh ibiɛre la, u wiɛ' yiko nɛ, kimɛ yiko ya wiɛm yé
ibiɛre nɛ. 5 Ni bɛn ki ye Kristo baa' uŋɛndun wuu ni wɔ ń̀ gben
ibiɛre nɛ. Nɛ biɛre iba mɔnɔn ŋa te u'ni. 6 Wà kɛ tɛ nin wɔ la,
wa ji teh biɛre. Wà kɛ teh ibiɛre la, wa laa' wɔ, ka bɛn wɔ mɔ.

7 N'bumu, la cère mɛn uba ń̀ tuln nɛ. Wà kɛ teh nà cuube la,
u yé ugbɛmàndaan tɛn Kristo yé ugbɛmàndaan ma nɛ. 8 Wà kɛ
teh ibiɛre yé usɛnpol yɔ nɛ, kimɛ usɛnpol yé ubiɛrdaan nɛ haali
tibont kɛ ya cincinyo. Nɛn bo nɛ Uwien ya Bijɛ baa' uŋɛndun
wuu ni wɔ ń̀ gben usɛnpol ya tùon.

9 Wà kɛ yé Uwien ya buk ŋa ji li teh biɛre, kimɛ Uwien ya
tetem te u'ni. U yé Uwien ya buk ma nnɔ, wa ń̀ fre kí tien biɛre.
10 Wà kɛ teh nà ŋa cuube, ka yíe u'tɔ la, wa yé Wien ya buk. Nɛn
nɛ cèreh bi bɛndeh bà yé Uwien ya bumu nin bà yé usɛnpol
yaamu.

Li yíe mɛn tɔb

11 Ni là cii' tigbɛr tà haali micincinm nnɔ tun si: «Tí li yíe tɔb
nɛ.» 12 La cère mɛn tí li te tɛn Kayɛn. U là yé usɛnpol ubiɛrɔ yɔ
nɛ, ki ku' u'ninjɛ. Bɛ bo nɛ u ku' wɔ? U là ku' wɔ, kimɛ u ya tùon
là bre nɛ, nɛ u'ninjɛ yɛ cuube.

13 N'yaabɛ, *uŋɛndun ya nib nɛn nɛ la, la cère mɛn nè ń̀ cuo
nɛ yɔkm. 14 Tinbi yíe ti'tɔb Kristo yaab ma nnɔ nɛ cère' ti bɛnde'
ki ye ti ñɛn' mikuum ni ki kɔn' mifuobm ni. Wà kɛ ŋa yíe u'tɔ
la, u biɛ ki te mikuum ni nɛ. 15 Wà kɛ nɛn u'tɔ la, u yé unikul
nɛ. Nɛ ni bɛn ki ye limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm ŋa te nikul ni.
16 Nà sɔ cère' ti bɛnde' miyíem ya tingi: Kristo teke' tinbi ya
kuum nɛ ki kpo'. Nǐ mɔn ti'mɔ ń̀ teke ti'tɔb ya kuum nɛ kí kpo.
17 Unil ŋmɔbe lifaal uŋɛndun wuu ni, ki laa' nǐ pɔre' u'tɔ, nɛ wa
tuo' wɔ ń̀ ŋukre kí tore wɔ la, u ŋmɔbe Uwien ya yíem mila bo?
18 N'bumu, la cère mɛn tí li yíe tɔb buñɔbu ni, cère mɛn tí li
sɔnh itùon yà wɔngeh ki teh ti mɔnbe ki yíe tɔb.

19-20 Nɛn nɛ li cère tí bɛnde kí ye ti pɛ tigbɛmànt bo. Nǐ yé
ti'yɛnmaale mɔnɔn nɛ biindeh tɛ la, ti'yɛnm dɔ Uwien saan

nɛ, kimɛ Uwien cɛn' ti'yɛnmaale, ki bɛn tibont kɛ. 21 N'jɔtiebɛ, ti'yɛnmaale ŋa biindeh tɛ la, ti ŋmɔbe midum Uwien saan. 22 Nɛ ti miɛ' wɔ nà kɛ la, u dienh tɛ nɛ̀ nɛ, kimɛ ti boh u'wɔbl nɛ ki sɔngreh u'yɛnm. 23 U de' tɛ liwɔbl là nnɔ si: tí teke u'Bijɛ *Yesu Kristo kí ji, kí li yíe tɔb, tɛn wɔn *Yesu Kristo tɔke' tɛ ma bo. 24 Wà kɛ boh Uwien ya wɔbl la, u tɛ nin Uwien, nɛ Uwien mɔ tɛ nin wɔ. U de' tɛ Mifuoñaanm ma nnɔ nɛ cère' ti bɛn ki ye u tɛ nin tɛ.

4

Ni li tien ma kí bɛnde Mifuoñaanm te bà bo

1 N'jɔtiebɛ, la li teknh mɛn binib bà kɛ lienh ki teh bi ŋmɔbe *Mifuoñaanm nnɔ ki jinh, ama ní sekn kí bɛnde kí ye *Mifuoñaanm nɛ cère' bi lienh kí yaan kí teke bɛ kí ji. Kimɛ bitonnɛnñɔbonsɔknb ji gbe nɛ uŋɛndun ni. 2 Nà sɔ li cère ní bɛnde binib bà ŋmɔbe *Uwien ya Fuoñaanm: wà kɛ lienh ki teh *Yesu Kristo mɔnbe ki baa' uŋɛndun wuu ni nin tinisaalgbɛnɛnt la, wɔn nɛ yé Uwien yɔ. 3 Wà kɛ lienh ki teh Kristo ŋa baa' nin nisaalgbɛnɛnt la, wa yé Wien yɔ, u yé Kristo ya nɛnnɛnd yɔ nɛ. Ni cii' bi ye Kristo ya nɛnnɛnd li baa ní. Fɛnfɛnnɔ wuɔ u baa' uŋɛndun ni ŋɔ.

4 Ninbi n'bumu, ni yé Uwien yaab nɛ, nɛ ki faake' nin *bitonnɛnñɔbonsɔknb nnɔ, kimɛ *Uwien ya Fuoñaanm mà te ni'ni nnɔ faa ki cɛn' Kristo ya nɛnnɛnd wà te uŋɛndun ni nnɔ. 5 Bɛn yé uŋɛndun yaab nɛ. Nɛn bo nɛ bi lienh uŋɛndun ya lenm, nɛ uŋɛndun ya nib cengeh bi'bó. 6 Tinbi bɛn wɔn, ti yé Uwien yaab nɛ. Wà kɛ bɛn Uwien nɛ cengeh ti'bó. Wà kɛ ŋa yé Wien yɔ ŋa cengeh ti'bó. Nɛn nɛ cère' ti bɛnde' *Mifuoñaanm, mɛn mà yé tigbɛmɔ̀nt nnɔ te binib bà ni, ki cère' ti bɛnde' usɛnpol utonnɛndaan mɔ te binib bà ni.

Miyíem ñɛh Uwien saan nɛ

7 N'jɔtiebɛ, cère mɛn tí li yíe tɔb, kimɛ miyíem ñɛn' Uwien saan nɛ. Wà kɛ ŋmɔbe miyíem la, u yé Uwien ya buk nɛ, ki bɛn Uwien. 8 Wà ŋa ŋmɔbe yíem la, wa bɛn Wien, kimɛ Uwien yé miyíem ya daan nɛ. 9 Uwien wuɔn' tɛ u'yíem ma bo sɔ: u sɔn' ní u'Bijɛbaab uŋɛndun wuu ni ŋɔ wɔn bo tí li fuobe nɛ. 10 Miyíem nnɔ si nà sɔ: na yé tinbi nɛ yíe Uwien, Uwien nɛ yíe tɛ, ki sɔn' ní u'Bijɛ uŋɛndun ni, wɔ ń lá taa u'ba kí tien lituɔrl kí de Uwien ŋɔ wɔ ń fère tɛ ti'biɛre.

11 N'jɔtiebɛ, Uwien yíe tɛ nnɔ ma nnɔ, nĭ kpɛ ti'mɔ ń li yíe tɔb nɛ. 12 Uba ŋa kpele ki laa' Wien. Ti yíe tɔb la, Uwien tɛ nin tɛ nɛ, nɛ u'yíem te ti'ni ki tĭ gben'.

13 Nà cère' ti bɛn ki ye ti tɛ nin Uwien nɛ Uwien mɔ tɛ nin tɛ nnɔ si: u de' tɛ *u'Fuoñaanm. 14 Tinbi laa' Uwien ya Bijɛ, nɛ ki kundeh imɔ̀n ki teh u'Baa nɛ sɔn' wɔ ní uŋɛndun wuu ni,

wɔ ń lá li yé uŋɛndun ya nib ya Ŋmiɛnl. 15 Wà kɛ lienh ki teh
*Yesu yé Uwien ya Bijɛ la, Uwien tɛ nin udaan nɛ, nɛ u'mɔ tɛ
nin Uwien. 16 Tinbi bɛn Uwien yíe tɛ ma bo, nɛ ki teke' ki jin'.
Uwien yé miyíem ya daan nɛ. Wà kɛ ŋmɔbe miyíem la, u tɛ
nin Uwien nɛ, nɛ Uwien mɔ tɛ nin wɔ. 17 Nà cère' miyíem te
ti'ni ki tĭ gben' ŋɔ tí li ŋmɔbe midum Uwien li bu binib tibuur
lidaali là nnɔ si: Kristo te ma bo nnɔ, ti'mɔ te nnɔ nɛ uŋɛndun
wuu ni. 18 Jɛwaanbu ŋa te yíem ni. Miyíem mà mɔn ki tĭ gben'
gbendeh bujɛwaanbu nɛ. Utudɛre bo nɛ binib fɛnge. Unil wà
fɛnge ŋa laan ŋmɔbe yíem mà mɔn ki tĭ gben'.
19 Tinbi yíe Uwien, kimɛ wɔn nɛ kpiɛ' ki yíe' tɛ. 20 Unil lienh
ki teh u yíe Uwien, ka yíe u'tɔ la, u yé utonnɛndaan nɛ. Kimɛ
nil ŋa yíe u'tɔ wà u lɛnh wɔ la, wa ń fre kí ye u yíe Uwien wà
wa lɛnh wɔ. 21 *Yesu Kristo de' tɛ liwɔbl là sɔ: unil yíe Uwien
la, wɔ ń li yíe u'tɔ mɔ.

5

Teke mɛn Uwien ya bijɛ ki ji, ki faake nin uŋɛndun

1 Wà kɛ teke' ki jin' ki ye *Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo
la, udaan yé Uwien ya buk nɛ. Wà kɛ yíe kibuk ya baa la, u yíe
u'buk mɔ nɛ. 2 Ti yíe Uwien ki boh u'wɔb la, nɛn nɛ wɔngeh ki
teh ti yíe u'bumu. 3 Kimɛ Uwien ya yíem si: tí li boh u'wɔb nɛ.
Nɛ u'wɔb nnɔ ŋa faa. 4 Wà kɛ yé Uwien ya buk nɛ faakreh nin
uŋɛndun. Ti'tekjim nɛ cèreh ti faakreh nin uŋɛndun. 5 Ŋmɛ yé
unil wà faakreh nin uŋɛndun-i? Wɔn si: wà teke' ki jin' ki ye
*Yesu yé Uwien ya Bijɛ.

Yesu Kristo ya mɔ̀nkunb

6 Wɔn *Yesu Kristo nɛ baa' ní nin miñunm nin misɛ̀m*. Na
yé u baa' nin miñunm baba nɛ, u baa' nin miñunm nin misɛ̀m
nɛ. *Mifuoñaanm kundeh imɔ̀n, kimɛ mĭ yé imɔ̀n nɛ. 7 Bi te
bimɔ̀nkunb bita nɛ. 8 Bɛn si: Mifuoñaanm nin miñunm nin
misɛ̀m. Bɛn bita nnɔ kɛ kpɛ buñɔbu nɛ. 9 Ti teknh binib ya
mɔ̀nkun la, tí li bɛn kí ye Uwien ya mɔ̀nkun cɛn' binib yu.
Uwien ya mɔ̀nkun nnɔ si: u kun' imɔ̀n ki ye *Yesu mɔnbe ki
yé u'Bijɛ nɛ. 10 Wà teke' Uwien ya Bijɛ ki jin' la, u tuo' Uwien
kun' imɔ̀n yà nnɔ nɛ. Ama wà ŋa teke' Uwien ki jin' la, u yih wɔ
utonnɛndaan nɛ, kimɛ wa teke' Uwien kun' u'Bijɛ bo imɔ̀n yà
nnɔ nɛ ki jin'. 11 Uwien ya mɔ̀nkun nnɔ si: u de' tɛ limiɛl là ŋa
ŋmɔbe gbenm, nɛ u'Bijɛ nɛ yé limiɛl nnɔ ya daan. 12 Wà tɛ nin
Uwien ya Bijɛ nɛ ŋmɔbe limiɛl nnɔ. Wà ŋa tɛ nin Uwien ya Bijɛ
ŋa ŋmɔbe lɛ̀.

Tigbɛfɔrkaar

---

* **5:6** Yesu Kristo nɛ baa' ní nin miñunm nin misɛ̀m ya tingi si: Bi sĭi' wɔ Uwien ya ñunm nin u'kuum nɛ.

13 N kɛle' tigbɛr tuu kɛ ki de' nɛ ŋɔ ní bɛnde kí ye ninbi bà
teke' Uwien ya Bijɛ ki jin' nnɔ, ni ŋmɔbe limiɛl là ŋa ŋmɔbe
gbenm nɛ. 14 Ti ŋmɔbe midum mà Uwien saan si: ti miɛ' wɔ
nà kɛ u'yíem bo la, u cengeh ti'bó nɛ. 15 Ti bɛn u cengeh ti'bó
ma nnɔ, ti miɛ' wɔ nà kɛ la, ti du ki ye ti laa' nɛ̀ ŋɔ.
16 Unil laa' u'tɔ teh ibiɛre yà ŋa kuuleh la, wɔ ń̀ kàare kí de wɔ
ŋɔ Uwien ń̀ tùɔre u'fuobm, nǐ yé ibiɛre nnɔ ŋa mɔnbe ki kuuleh
nɛ la. Kimɛ ibiɛre iba te ki kuuleh, ma niireh bɛ ń̀ kàare kí de
binib bà teh i ya biɛre. 17 Itùon yà kɛ ŋa cuube yé ibiɛre nɛ.
Ama nà yé ibiɛre kɛ nɛ kuuleh.
18 Ti bɛn ki ye wà kɛ yé Uwien ya buk ŋa ji teh biɛre, kimɛ
Uwien ya Bijɛ gu wɔ, nɛ usɛnpol ubiɛrɔ ŋa ń̀ fre kí tien wɔ
niba. 19 Ti bɛn ki ye tinbi yé Uwien ya bumu nɛ, ki bɛn mɔ
ki ye uŋɛndun ya nib kɛ te usɛnpol ubiɛrɔ ya wɔbl ni nɛ. 20 Ti
bɛn ki ye Uwien ya Bijɛ baa' ki wuɔn' tɛ ti li tien ma kí bɛnde
Uwenmɔ̀n nɛ. Ti tɛ nin Uwenmɔ̀n nɛ, kí ñ̀ɛ u'Bijɛ *Yesu Kristo
bo. Wɔn nɛ yé Uwenmɔ̀n, ki yé limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm ya
daan.
21 N'bumu, liike mɛn ni'yul bo nin ibule ya gbɛr.

Kugbɔnlieku kùa San kɛle' kù nnɔ

Ifuonde

1 Min uciɛn, n fuondeh sin ti'naa wà Uwien gènde' ŋɛ nin
a'bumu*. N yíe nɛ imànmàn nɛ. Na yé min baba nɛ yíe nɛ,
binib bà kɛ bɛn tigbɛmànt nnɔ mɔ yíe nɛ nɛ, 2 kí ñɛ tigbɛmànt
tà te ti'fèl ni, ki li tuu ki te ti'ni nnɔ bo.
3 Baa Uwien nin u'Bijɛ *Yesu Kristo ń juoke tɛ, kí muɔ tɛ
micɛcɛkm, kí de tɛ uyɛnduɔn ŋɔ tí li pɛ tigbɛmànt bo, kí li fuobe
miyíem ni.

Li ŋmɔbe mɛn tigbɛmànt, kí li yíe tɔb

4 N laa' a'bumu muba pɛ tigbɛmànt bo tɛn Baa Uwien de'
tɛ liwɔbl ma bo nnɔ, nɛ n'yɛnm sɔnge' ki gbien'. 5 Sin ti'naa,
fɛnfɛnnɔ n gbáanh ŋɛ nɛ, cère mɛn tí li yíe tɔb. Na yé wɔbfèn l
nɛ ń kɛle' ki de' ŋɛ, nǐ yé ti là cii' là haali ucincinyo nnɔ nɛ.
6 Miyíem ya tingi si: tí li fuobe Uwien ya wɔbl ye ma bo nɛ.
Li ya wɔbl nɛ ni là cii' lè haali ucincinyo nnɔ: «Li fuobe mɛn lǐ
ye ma bo».
7 Binib bà tulndeh bi'tɔb yɛbre' uŋɛndun wuu ni, ki lienh ki
teh *Yesu Kristo ŋa baa' nin nisaalgbɛnɛnt. Unil teh nnɔ la, u
yé wà tulndeh binib nɛ, ki yé *Kristo ya nɛnnɛnd. 8 Liike mɛn
ni'yul bo ŋɔ ti'tuonl la juore fɛnm. La juore' fɛnm la, ni li lɛ
lisuul kí tǐ gben.
9 Wà kɛ taah tibontɔr ki pukndeh Kristo ya wɔknm bó, ka
fuobe mǐ ye ma bo la, wa tɛ nin Uwien. Wà fuobe Kristo ya
wɔknm ye ma bo la, u tɛ nin Baa Uwien nin u'Bijɛ nɛ. 10 Wà
baa' ní ni'saan ka tuke mi ya wɔknm la, la teke wɔ mɛn, ki la
fuonde wɔ mɔnɔn. 11 Kimɛ wà fuonde' wɔ la, udaan nin wɔn
kpaan' iyɛ ki sɔn' u sɔnh itùonbiɛrɛ yà nnɔ nínɔ.

Micèbm

12 N ŋmɔbe tigbɛr tù yɛbe ń tɔke nɛ ama ma yíe ń kɛle tù
gbɔnku ni. N daan ń baa ni'saan, kí lɛ nɛ, tí tɔke tigbɛr ŋɔ kí
li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí tǐ gben nɛ.
13 Ti'naa, a'ninsɛ wà Uwien gènde' wɔ nnɔ ya bumu mɔ
fuondeh ŋɛ.

---

* **1:1** Ti'naa nin u'bumu li fre kí ye Kristo ya taanl liba nin li'nib.

Kugbɔntaaku kùa San kɛle' kù nnɔ

Ifuonde

1 N'jɔ Gayus, min uciɛn fuondeh ŋɛ. N yíe ŋɛ imànmàn nɛ.
2 N'jɔ, n kàareh ki teh nè ń li mɔn a'bo isɛn kɛ ni nɛ; á li ŋmɔbe
ugbɛnɛnsɔnge mɔnmɔnm, tɛn a'fuobm mɔn Uwien saan ma
bo.
3 Ti'tɔb Kristo yaab biba baa', ki lá tɔke' nni a pɛ tigbɛmànt
bo ma bo nin a fuobe tigbɛmànt ni ma bo, nɛ n'yɛnm sɔnge' ki
gbien'. 4 Nà li cère n'yɛnm ń sɔnge kí tĭ kɛnde si: ń cii n'bumu
pɛ tigbɛmànt ya sɛn bo nɛ.

Bi pèkeh Gayus

5 N'jɔ, a pɛ Kristo ya sɛn bo mɔnmɔnm ki teh u'nib nà mɔn
nin bi yé bicɛnb ma kɛ nnɔ. 6 Bi'mɔ len' Kristo ya taanl yaab
saan a yíe binib ma bo. N gbáanh ŋɛ nɛ, li toreh bɛ bi'sɛncenl
ni Uwien yíe ma bo. 7 Kimɛ bi cuonh ki sɔnh Kristo ya tuonl
nɛ ka teknh niba bà ŋa pɛ Wien bo saan. 8 Nɛn bo, nĭ kpɛ tinbi
nɛ ń li toreh bi ya nib, ŋɔ tinbi nin bɛn ń taan kí li tɔkeh binib
tigbɛmànt.

Diotrɛf nin Demetriyus ya gbɛr

9 N là kɛle' tigbɛr tuba ki de' Kristo ya taanl yaab. Ama
Diotrɛf wà yíe wɔ ń li yé ni'kɛ ya sɛnlier nnɔ ŋa tɔnge ti'gbɛr.
10 Nɛn bo nɛ n baa' ní la, n li tɔke u teh nà kɛ nnɔ. Nɛn si: u
lienh ti'bo tigbɛbiɛrt tà kɛ nnɔ. U tien' nɛn kɛ ki ye nà sɔnge'
u'yɛnm. Ti'tɔb Kristo yaab baa' la, wa teknh bɛ, nɛ bà mɔ yíe
bɛ ń teke bɛ la, u piendeh bɛ, ki ŋuɔh bɛ Kristo ya taanl ni.
11 N'jɔ Gayus, la tòkre bà teh nà bre; ama bà teh nà mɔn,
kimɛ wà kɛ teh nà mɔn yé Uwien yɔ nɛ. Wà mɔ kɛ teh nà bre
ŋa bɛn Wien.
12 Demetriyus wɔn, binib kɛ pèkeh wɔ nɛ. U pɛ tigbɛmànt tà
bo nnɔ mɔ wɔngeh ki teh u yé unil nɛ. Ti'mɔ pèkeh wɔ nɛ, nɛ a
bɛn ki ye ti pèkeh wɔ ma nnɔ nĭ yé imàn nɛ.

Micèbm

13 N ŋmɔbe tigbɛr tù yɛbe ń tɔke ŋɛ ama ma yíe ń kɛle tù
gbɔnku ni. 14 N daan ki ye nĭ pukn' waamu la, n li lɛ ŋɛ, tí tɔke
tigbɛr.
15 Uwien ń de ŋɛ uyɛnduɔn.
A'jɔtieb fuondeh ŋɛ. A'mɔ ń fuonde ti'yaab kɛ jɛjɛ kí de tɛ.

Kugbɔnku kùa
Sud
kɛle' kù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kugbɔnku kuu te ki de' Kristo yaab kɛ nɛ. Ku'maam nɛke Piɛr kɛle' kulieku kùa nnɔ nɛ. Kugbɔnku kuu ya gbɛr màh nin bitonnɛnñɔbonsɔknb ya tonnɛnku nin bi'tetefɛnfɛnm nɛ (migbiirm 6-13; 2 Pi iyul 2).

Wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ taah Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ya gbɛr nɛ, ki ñɛndeh miwɔknm len ki wɔknh u'yo ya nib. U liɛbe' ki taah Sufmbɛ ya gbɔnt tuba mɔ ya gbɛr ki kiɛh u'gbɔnku ni. Ama tigbɔnt nnɔ tun ŋa te Uwien ya gbɔnku ni (migbiirm 9, 14, 15).

U taah iñɔbon yà cɔkreh nɛ ki tɔkeh Uwien li dɛre bà yie' u'yíem ya gbɛr ya tub ma bo (migbiirm 3-13). Ama u liɛbe' ki tɔke' mɔ ki ye nǐ kpɛ bɛ ń muɔ bɛ micɛcɛkm nɛ kí tore bɛ ŋɔ bɛ ń ñɛ Uwien li dɛre binib ya tub ma nnɔ ni (migbiirm 22-23). Sud kɛle' u'gbɔnku ni ubenpiebe ya gbɛr la, u yíe wɔ ń pien nà bre nin kinunbɔnk nɛ. U ya benpiebe ŋa bereh ama u ŋmiɛndeh nɛ.

Ifuonde

1 Min Sud, n yé *Yesu Kristo ya tonsɔnl nɛ, ki yé Saak ya ninjɛ. Min nɛ kiɛh kugbɔnku kuu ń de ninbi bà Baa Uwien yin' nɛ, ki yíe nɛ, ki cère' *Yesu Kristo gu nɛ nnɔ. 2 Uwien ń li tuu ki muɔh nɛ micɛcɛkm, kí de nɛ uyɛnduɔn kí gbien, kí li yíe nɛ cɛɛn.

Uwien li dɛre bà wɔknh nà ŋa kpe sɛn ya tub

3 N'jɔtiebɛ, n'fɛ̀nm là ton ń kɛle kugbɔnku kí tɔke nɛ miŋmiɛnm mà yé ti'kɛ yaam nnɔ ya gbɛr nɛ. Ama fɛnfɛnnɔ n laa' nǐ yé n'bo liwɔbl nɛ ń kɛle kí de nɛ kí cère ni'fɛ̀l ń li co ŋɔ ní mɔ̀ Uwien tɔke' u'yaab mitekjim ya gbɛr tà bolm miba kpein nnɔ bo. 4 Kimɛ binib biba lɔnbe' ki kɔn' ni'ni, ki yé bibiɛrdɛnb, ki sikreh ti'Wien ya juokm ya gbɛr ya tingi ŋɔ bɛ ń fre kí li teh bi'sɔnsɔndl nɛ. Bi wiɛ' *Yesu Kristo wà yé ti'Wɔnwɔknbaab, ki yé ti'Yonbdaan nnɔ ya gbɛr. Nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni haali uyo ŋɔ ki ye Uwien li dɛre bi'tub.

5 Ni bɛn n li tɔke nɛ nà kɛ nnɔ mɔnmɔnm. Nin ni bɛn ma kɛ nnɔ n yíe ń tiɛre nɛ kí ye Yonbdaan là ŋmiɛn' Israyɛl yaab Esipt ni nɛ. Ni ya puoli bó nɛ u gben' bi'ni bà ŋa teke' wɔ ki jin' nnɔ ya gbɛr.

6 Tiɛre mɛn Uwien ya tondb bà là dàan' Uwien sien' bɛ nà saan, ki siere' ki dàan' bi'kɔnkuɔn nnɔ ya gbɛr. Uwien lòle' bɛ

nɛ, bɛ ń li tuu ki lùo, kí li te kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn, ki biike ni, ki gu tibuur ya wengbiin ya daali. 7 Liɛbe kí tiɛre mɛn Sodɔm nin Gomɔr ya du nin idutɔ yà kpieke yĭ nnɔ ya nib là tien' lisɔnsɔndl tɛn bitondb nnɔ ma nnɔ ya gbɛr. Bi tien' lisɔnsɔndl nĭ tĭ kɛnde' haali ki ji tĭ nuunh bɛ ń li duɔndeh nin tibont tà nin nisaal ŋa tɛ*. Uwien là dɛre' bi'tub, ki kuɔn' bɛ umu wà ŋa ń kpiin ni. Nɛn nɛ wɔngeh nà lá li tu bibiɛrdɛnb.

8 Bibiɛrdɛnb nnɔ mɔ teh tɛn bɛn nɛ. Bi pɛ bi'dɛknt bo nɛ ki sɔnh itùon yà kuɔndeh bi'tiɛma gbɛnɛnt tijɔknt, ki yindeh Uwien ya yonbdɛnt, ki sukreh nà kɛ ŋmɔbe ukpiɛke paaki bó. 9 Uwien ya tondb ya ciɛn Misɛl mɔnɔn nin *usɛnpol là kɔnh uyo wà Moyis ya gbɛnɛnt bo nnɔ wa là tuo' ki suke' ki biin' wɔ ama u là tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan ń dɛre a'tub» baba nɛ. 10 Ama bibiɛrdɛnb nnɔ bɛn wɔn, bi sukreh ba bɛn nà nɛ, ki te tɛn ipiɛ, ki maaleh ki teh bi bɛn nà nnɔ mɔnɔn tulndeh bɛ ki joh nɛ. 11 Nĭ bre bi'bo, kimɛ bi kpĭen' Kayɛn là kpĭen' usɛn wà nnɔ nɛ. Bi taa' bi'ba ki de' ilike ya nuunm nɛ ki tùre' tɛn Balam, ki yĭe' Uwien ya ñɔbu bó tɛn Kore là yĭe' ma bo, nɛ ki kpo'. 12 Ninbi Kristo yaab taan' ní ji tijier la, bi saake ni'ni tɛn tijɔknt nɛ ki saah ni'jiejin, ki jinh fuɔlfuɔl, fɛ ŋa ŋmɔbe bɛ, ki maaleh bɛn baba bó. Bi te tɛn utaa wà yin' ki bɔnde' ki juore' nin kutafaaku ka nii' nɛ; ki te tɛn isiin yà ŋa lùonh haali i'lònlùonyo mɔnɔn, ki kpĭkre' ki lu', ki kpo' kɛkɛ nɛ. 13 Bi sɔnh ifɛ ya tùon nɛ ki joh tɛn miñunciɛnm ya ñungbegbel teh kujujuku miñunm ya gbɛ ma bo, ki te tɛn iŋmaabii yà cuonh ka ŋmɔbe ĭ joh nà bó. Uwien bonde' mifɛnm ki ble' bɛ licinñunl ni bɛ ń li te len uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.

14 Enɔk, wà là yé ti'yaajɛ nlole bo kí cin Adam ya bùol nnɔ, là sɔkn' Uwien li tien bibiɛrdɛnb nnɔ ma bo ki ye: «Li cengeh mɛn, Yonbdaan nin u'tondb turbɛnm li baa 15 kí lá bu binib kɛ tibuur; tibuur ń cuo bibiɛrdɛnb kɛ, bi sɔn' itùonbiɛrɛ yà kɛ nnɔ nin bi len' u'bo imɛbil yà kɛ nnɔ bo.»

16 Bi yé binib bà ŋulnh uyo kɛ nɛ, nɛ bonn kɛ bonn ŋa dèkreh bɛn. Bi pɛ bi'yɛnm yíe nà bo nɛ, ki lienh nin tigbengt, ki tɔkeh binib tiñɔŋmaagbɛr, ki nuunh bɛ ń jonde bi'bo.

Igbiere

17 N'jɔtiebɛ, ninbi bɛn wɔn, tiɛre mɛn ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya tondb là juɔ' ki tɔke' nɛ tigbɛr tà nnɔ. 18 Bi là tɔke' nɛ ki ye: ufɔfɔryo binib lá li lè nɛ, kí li pɛ bi'yɛnm yíe nà bo, ka ń li boh Wien. 19 Bɛn nɛ boreh binib, ki pɛ unisaal yíe nà bo, ka ŋmɔbe *Fuoñaanm.

20 N'jɔtiebɛ, ninbi bɛn wɔn, ni teke' Uwien ya gbɛñaant tà nnɔ, ñi mɛn tun bo kí li joh inun bó, kí li kàareh wɔ

* **1:7** Tibont tà nin nisaal ŋa tɛ ya tingi te bolm mile bo nɛ: Uwien ya tondb bii tiwɛnt.

*Mifuoñaanm ya tuɔm bo, 21 kí li tuu ki te Uwien ya yíem ni, ki
gu ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ń de nɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm
u'nimɔ̀nt bo.
22 Binib bà maaleh milele nnɔ, muɔ mɛn bɛ micɛcɛkm.
23 Bitɔb mɔ te ní ñɛn bɛ umu ni bɛ ń ŋmɛre. Ní muɔ bitɔb mɔ
micɛcɛkm ama kí li dèkreh ni'ba, ki la miɛkeh bi'wɛngolkaar
mɔnɔn, kimɛ bi'tùon nnɔ kuɔn' tu'mɔ tijɔknt ŋɔ.

Li pèkeh mɛn Uwien

24 Uwien nɛ yé wà li fre kí li gu nɛ ni la lu' sɛn kɛ sɛn ni, ki
li cère ní sere wɔn wà ŋmɔbe ukpiɛke ya nun bó, kí li tuu ki
ŋmɔbe uyɛnsɔnge, ki la ŋmɔbe biil. 25 Wɔn wà yé Uwenbaabe,
ki yé ti'Ŋmiɛnl kí ñɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo nnɔ si ukpiɛke
nin uyɛbn nin mituɔm nin ufaa tibont kɛ bo uyo wà gèbre' nin
fɛnfɛnnɔ wuɔ nin uyo kɛ. Ami.

Mikpiirm
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Bi kɛle' kugbɔnku kuu nɔ uyo wà bi là jèndeh Kristo yaab ki gbiekeh nɛ. Erom ya bɛrb là yíe bɛ ń li pukeh bɛ tɛn bi yé iwien nɛ. Kristo yaab biba là tuo' ki jènde' bi'tekjim bo, ama bitɔb ŋa là laa' fèl ki jènde' bi'tekjim bo.

Tinɛnnɛnt nin tijinjint nɛ yɛbe kugbɔnku ku'ni. Tà yɛbe ñɛn' ní Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ni nɛ. Inɔnbɛ nin misìem mɔ te ku'ni, ama nà kɛ ŋmɔbe nǐ ye nè ń ye bà nɛ. Nà teh nà bre kɛ taan' ki te miñunciɛnm ni nɛ, nɛ utunwiɛn nɛ yé nà kɛ bre ya nɛnnɛnku.

Kugbɔnku kuu gbiire' ibɔkcɛnciɛn ile nɛ nin kugbɔnku bugbɛn ya tondm ya gbɛr.

Libɔkkpiɛkl ni (1:1–3:22) bi lienh Kristo ya táan ilole yà te Asi ya tinfɛnm ni nnɔ ya gbɛr nɛ.

Libɔkliel ni (iyul 4–20) wà kɛle' kù nnɔ laa' tibont nnɔ kɛ tidɛknt yaam nɛ. U wuɔn' ki ye Yesu Kristo nɛ yé Uwien ya Pebuk ki yé limiɛl ya daan ki ŋmɔbe mituɔm tibont kɛ bo.

Iyul 21–22 tɔkeh Uwien yíe wɔ ń ñɛn tibonfènt tà nnɔ ya gbɛr nɛ.

1 Tigbɛr tà te kugbɔnku kuu ni nɔ yé tigbɛbɔlkaar tà Uwien tɔke' *Yesu Kristo wɔ ń kpiire tù kí tɔke u'tonsɔnb tibont tà li tien na ń taande* nɛ. Nɛ *Yesu sɔn' Uwien ya tond wɔ ń tǐ tɔke u'tonsɔnl San tigbɛr nnɔ. 2 San laa' tibont tà kɛ nnɔ u kun' imɔ̀n ki ye *Yesu Kristo nɛ wuɔn' wɔ tù, nɛ tù yé Uwien ya gbɛr nɛ. 3 Tigbɛr tà te kugbɔnku kuu ni nɔ ñɛn' Uwien saan nɛ. Unil wà kàanh tù binib ya nun bó nin bà cengeh tù ki boh tù nnɔ, Uwien ya mɔnm te bi'bo, kimɛ uyo wà ni'kɛ li tien nnɔ nɛkn' ní ŋɔ.

San fuondeh Kristo ya táan ilole yà te Asi ya tinfɛnm ni

4 Min San nɛ kɛle' kugbɔnku kuu ki de' *Kristo ya táan ilole yà te Asi ya tinfɛnm ni nnɔ. Uwien wà là te, ki biɛ ki te, ki we ní nnɔ nin u'Fuoñaanm† mà te u'bɛrbiɛk saan nnɔ ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn. 5 *Yesu Kristo wà yé umɔ̀nkunmɔ̀n, ki kpiɛ' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni, ki yé uŋɛndun wuu ya bɛrb ya ciɛn nnɔ mɔ ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

U yíe tɛ, nɛ ki taa' u'ba ki tien' lituɔrl,
ki ñɛn' tɛ ti'biɛre ni,

---

* **1:1** Na ń taande ya ciim te bolm mile bo nɛ: Nà li tien itàan yiɛ bo bii nà ŋa ŋmɔbe pèrm. † **1:4** Bi lɛbre' iñɔbon yà ki ye u'Fuoñaanm nnɔ; ĭ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: Tibont tulole tà te Uwien ya bɛrbiɛk saan nnɔ nɛ.

6 ki tien' tɛ bibɛrb Uwien ya bɛl ni, ki cère' ti yé u'Baa Uwien ya
tɔtuɔrkaab. Wɔn si ukpiɛke nin mituɔm uyo kɛ. Ami.
7 Liike mɛn, u te titɛwɔlgbɔnt ni ki we ní.
Unil kɛ ya nun li lɛ wɔ,
bà là cɔke' wɔ likpaanl nnɔ mɔnɔn li lɛ wɔ,
wɔn bo nɛ inibol yà kɛ te utingbɛn bo nɔ
li muɔh ki kpĭɛndeh.
Nĭ yé imɔ̀n nɛ. Ami.
8 Yonbdaan Uwien ye:
«Min nɛ yé micincinm nin migbenm.»
Wɔn nɛ yé wà là te, ki biɛ ki te, ki we ní,
ki yé mituɔm kɛ ya daan.

San laa' Yesu tidɛknt yaam

9 Min San n yé ni'ninjɛ nɛ. Min nin ninbi taan' ki jin' ijɛnd,
ki ŋmɔbe kuminku *Yesu bo, ki taan' ki yé bibɛrb Uwien ya bɛl
ni. Uwien ya gbɛr nin n kundeh imɔ̀n *Yesu bo ma nnɔ, nɛ bi
là taa' nni ki jon' lidekl là bi yih lɛ̀ Patmos nnɔ bo. 10 Yonbdaan
ya daali, *Mifuoñaanm taa' nni, nɛ n cii' uniɛke uba bó u
giere' ufaa bo n'puoli bó tɛn linatunl 11 ki ye: «Kɛle a laa' nà
kugbɔnku ni, kí taa kù kí sɔn kí tĭ de *Kristo ya táan ilole yà te
Asi ya tinfɛnm ya du ilole ni nnɔ. Idu nnɔ si: Efɛs nin Siminn
nin Pegam nin Tiyatiir nin Sadɛs nin Filadɛlfi nin Lawodise.»
12 N jiɛbe' ń liike udaan wà lienh nni. N jiɛbe' ma nnɔ
nɛ ki laa' miñɔ̀km ya fr ilole, 13 ki laa' niba ifr nnɔ ya siik
ni nĭ naan unisaal, ki guo liliɛrfɔfɔkrl, ki buobe miñɔ̀km ya
ningbɛnl u'siik ni. 14 U'yur pĭen kponkpon tɛn tikunkunt, nɛ
u'nun muɔreh tɛn umupien. 15 U'tàan windeh tɛn kukurku
kùa faa bi pule' kù umu ni kù mɔ́nde', nɛ u'niɛke mɔ tuoreh
tɛn miñunciɛnm nɛ fuh. 16 U ŋuuke iŋmaabii ilole u'nɔjie bó,
nɛ kijusiek kà fenbe ki ŋmɛ ikɛle kɛ ile nɔreh ki ñɛh u'ñɔbu ni.
U'nun bó muɔreh tɛn liwenyul ya wien nɛ. 17 N laa' wɔ uyo wà
nnɔ, nɛ ki lu' u'nintuɔli ki naan utɛnkpii. Nɛ u taa' u'nɔjie ki mɛ'
nni, ki tɔke' nni ki ye: «La sɛn jɛwaanbu. Min nɛ yé ukpiɛk nin
ufɔrkɛ, 18 ki yé wà fuobe. N là kpo' nɛ, ama fɛnfɛnnɔ n fuobe
nɛ uyo kɛ, ki ŋmɔbe mituɔm mikuum nin kutɛnkpiiku kɛ bo.
19 Nɛn bo, kɛle a laa' nà, nɛn si: nà teh fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ nin nà lá
li tien. 20 A laa' iŋmaabii ilole yà n'nɔjie bó nnɔ nin miñɔ̀km ya
fr ilole yà nnɔ yé tibont tà ya tingi buɔ nɛ. Tu'tingi si: iŋmaabii
ilole nnɔ yé Uwien ya tondb bà gu Kristo ya táan ilole nnɔ nɛ‡.
Ifr ilole nnɔ mɔ yé Kristo ya táan ilole nnɔ nɛ.»

‡ **1:20** Bi li fre kí lɛbre Uwien ya tondb bà gu Kristo ya táan ilole nnɔ kí ye Kristo ya táan ilole nnɔ ya ciɛnb mɔ.

2

Kɛle kugbənku kí de Kristo ya taanl là te Efɛs ya du ni nnə

1 «Kɛle kugbənku kí de Kristo ya taanl là te Efɛs ya du ni
nnə ya ciɛn kí ye wà ŋuuke iŋmaabii ilole u'nəjie bó, ki cuonh
miñəkm ya fr ilole ya siik ni nnə, nɛ len' ki ye: 2 ‹N bɛn a sənh
itùon yà, ki bɛn a ñikndeh ma bo, ki ŋməbe kuminku, ki bɛn
ki ye ŋa toh bibiɛrdɛnb ya ñəbu bó. N bɛn ki ye a sekn' binib
bà yih bi'ba n'tondb ŋə ka yé bɛ nnə, ki bɛnde' ki ye bi yé
bitonnɛndɛnb nɛ. 3 A ŋməbe kuminku, ki jin' ijɛnd n'bo, a'fɛ̀l ŋa
wòre', 4 ama n li kən nin ŋɛ nibonn niba bo nɛ, kimɛ ŋa ji yíe nni
tɛn a là cin' ki yíe nni ma bo. 5 Tiɛre a là cin' ki ŋməbe miyíem
mà ki yaan ki lu' nnə bó. Lèbre a'tetem kí liɛbe kí li sənh a
là cin' ki sənh itùon yà nnə, nnə ŋa ńí la, n li baa a'saan kí lá
yuure a'frl li'sensienbùol. 6 Ama a ŋməbe kupɛnpɛku nibonn
niba bo nɛ, kimɛ a nɛn Nikola ya cɛkl ya nib* ya tùon tɛn n'mə
nɛn yɛ̀ ma bo nɛ.

7 ‹Wà ŋməbe litubl la, wə ń cii *Mifuoñaanm təkeh Kristo ya
táan ki teh bà. Wà kɛ mòn' ki faake' la, n li cɛ̀be wə, wə ń mə
busubu bùa te Uwien den ki dienh limiɛl nnə ya bi.› »

Kɛle kugbənku kí de Kristo ya taanl là te Siminn ya du ni nnə

8 «Kɛle kugbənku kí de Kristo ya taanl là te Siminn ya du ni
nnə ya ciɛn kí ye wà yé ukpiɛk nin ufərkɛ, ki là kpo' ki mɛkre'
bitɛnkpiib ni nnə nɛ len' ki ye: 9 ‹N bɛn bi jèndeh nɛ ijɛnd yà nin
ni'jiint, ama ni nín yé bifàadɛnb nɛ. N bɛn binib bà yih bi'ba
*Sufmbɛ ka nín ji kpe bɛn *Sufmbɛ ya sɛn nnə sukreh nɛ isuk
yà. Bi yé *Satan ya taanl yaab nɛ. 10 La fɛnge mɛn ni li ji ijɛnd
yà. Ni bɛn-ii! Usɛnpol li biike nɛ kí cère bɛ ń pɛkn ni'ni biba.
Bi li jènde nɛ kí tĩ baa iwien piik. Bi li ku nɛ mənən la, li pɛ mɛn
n'bo. N li su nɛ limiɛl là ŋa ŋməbe gbenm.

11 ‹Wà ŋməbe litubl la, wə ń cii *Mifuoñaanm təkeh Kristo
ya táan ki teh bà. Wà kɛ mòn' ki faake' la, wa ń kpo kí lere†.› »

Kɛle kugbənku kí de Kristo ya taanl là te Pegam ya du ni nnə

12 «Kɛle kugbənku kí de Kristo ya taanl là te Pegam ya du ni
nnə ya ciɛn kí ye wà ŋməbe kijusiek kĩ fenbe ki ŋmɛ ikɛle kɛ ile
nnə nɛ len' ki ye: 13 ‹N bɛn a kə nà saan nnə, *Satan ya bɛrbiɛk
mə te nɛn saan nɛ. Bi là ku' n'mònkunmòn Antipas ni'du ni
nɛ. *Satan kə wun ni nɛ. Haali u ya yo mənən ŋa wiɛ' a'tekjim,
a juore' ki pɛ n'bo nɛ. 14 Ama n li kən nin ŋɛ nibonwawaann
niba bo nɛ, kimɛ ni'ni biba pɛ Balam ya wəknm bo nɛ. Wən nɛ
là gbiere' Balak u li tien ma kí tuln Israyɛl *yaab bɛ ń ŋmən

---

* **2:6** Kugbənku kuu baba nɛ lienh Nikola ya cɛkl ya nib bó. Licɛkl nnə là wəknh miwəknm mà ŋa kpe sɛn nɛ. Nil ŋa cinbe ki bɛn miwəknm nnə ya tingi. † **2:11** Kí kpo kí lere ya tingi si: kí li tuu ki te umu wà ŋa ń kpiin ni ki lɛbreh nɛ. Liike 21:8.

titɔtuɔrnɔnt, kí tien lisɔnsɔndl. 15 Nikola ya cɛkl ya nib mɔ wɔknh mi ya wɔknbaabm nɛ, nɛ ni'ni bi'ba pɛ mi'bo. 16 Nɛn bo, lèbre a'tetem, nnɔ ŋa ñí la, n li baa a'saan nà ń taande, kí taa kijusiek kà te n'ñɔbu ni nnɔ kí tɔ nin binib nnɔ butɔbu.

17 ‹Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà.

‹Wà kɛ mɔ̀n' ki faake' la, n li de wɔ tijier tà buɔ bi yih tù *mann‡ nnɔ, kí de wɔ litɛnpenpienl liba bi kɛle' li'bo liyefɛ̀nl. Wà teke' litɛnl nnɔ baba ŋa ñí la, uba ŋa bɛn liyel nnɔ.› »

Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Tiyatiir ya du ni nnɔ

18 «Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Tiyatiir ya du ni nnɔ ya ciɛn kí ye Uwien ya Bijɛ wà ya nun muɔreh tɛn umupien, u'tàan windeh tɛn kukurku kùa faa bi pule' kù umu ni kù mónde' nnɔ, nɛ len' ki ye: 19 ‹N bɛn a sɔnh itùon yà nin a ŋmɔbe miyíem mà, ki bɛn a ŋmɔbe mitekjim mà, ki bɛn a toreh binib ma bo nin a ŋmɔbe kuminku kùa. Fɛnfɛnnɔ a sɔnh itùon yà yɛbe ki cɛn' mikpiɛkm yɛ. 20 Ama n li kɔn nin ŋɛ nibonn niba bo nɛ, kimɛ a cère' Sesabɛl§, upii wà yih u'ba *Uwien ya ñɔbonsɔknl nnɔ tulndeh n'tonsɔnb ki wɔknh bɛ bɛ ń li teh lisɔnsɔndl, ki li ŋmɔnh titɔtuɔrnɔnt. 21 N de' wɔ libònl wɔ ń lèbre u'tetem, ama wa yíe wɔ ń lèbre u'tetem kí wiɛ u'sɔnsɔndl nnɔ. 22 Nɛn bo, wɔn nin binib bà pɛ u'bo ki teh lisɔnsɔndl nnɔ ŋa lèbre' bi'tetem ki dàan' itùon nnɔ la, n li cère bɛ ń ji ijɛnd kí gbien, 23 kí cère bà pɛ u'bo nnɔ ń kpo ŋɔ Kristo ya táan kɛ ń bɛnde kí ye min nɛ bɛn nà te unisaal ya fɛ̀l ni. N li jiin ni'ni wà kɛ u'tùon kpɛ ma bo nɛ.

24 ‹Ninbi bà te Tiyatiir ya du ni, ka pɛ Sesabɛl ya wɔknm bo, ka bɛn bi nɛndeh ki yih nà «*Satan ya bonbɔlkaar nnɔ», n tɔkeh ninbi nɛ ki teh ma ń wɔbn nɛ kí de nɛ tuktɔl kí pukn. 25 Ama li ŋuuke mɛn ni ŋmɔbe nà nnɔ mɔnmɔnm kí tĭ baa lidaali là n li baa ní. 26 Wà mɔ̀n' ki faake', ki pɛ n'tùon bo ki tĭ fɔre' la, n li de wɔ ticiɛnt inibol kɛ bo, 27 wɔ ń li ŋuuke bɛ nin ufaa, ki la ŋmɔbe nunsɔnge bi'bo, kí niin bɛ bɛ ń tĭ we tɛn isɛ̀n. 28 N'Baa de' nni mituɔm ma nnɔ n'mɔ li cère wà mɔ̀n' ki faake' ń li windeh tɛn litɛnŋɛŋmaasɛl nɛ*.

29 ‹Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà.› »

3

Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Sadɛs ya du ni nnɔ

‡ **2:17** Mann yé tijier tà Uwien là de' tù Israyɛl yaab kupenpelku ni nnɔ nɛ. Mann wà buɔ li fre kí li yé tijier tà Uwien dienh tù binib kí ñɛ Yesu Kristo bo. Liike San 6:49-51. § **2:20** Niɛ saan bi ye Sesabɛl ma nnɔ, bi niireh unil wà yíe Uwien ya ñɔbu bó nɛ. * **2:28** Bi ye litɛnŋɛŋmaasɛl la, bi niireh Yesu Kristo nɛ. Liike 2 Piɛr 1:19.

1 «Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Sadɛs ya du ni nnɔ
ya ciɛn kí ye wà likeh Uwien ya Fuoñaanm*, ki ŋuuke iŋmaabii
ilole nnɔ nɛ len' ki ye: ‹N bɛn a sɔnh itùon yà. Binib lienh ki teh
a fuobe nɛ ama a kpo' ŋɔ. 2 La gɔh, gore ŋɔ bà ya tekjim benh
mè ń gben nnɔ la tonde, kimɛ n laa' a'tùon ŋa mɔn ki gben'
n'Wien ya nun bó. 3 Nɛn bo, tiɛre bi là wɔkn' ŋɛ miwɔknm mà
nnɔ bó nin a là cii' mè ma bo. Li ŋuuke mè, kí lèbre a'tetem ki la
gɔh. A gɔh la, n li baa a'saan tɛn unasu nɛ, ŋa ń bɛnde uyo wà
n li baa ní. 4 Ama a'nib biba te Sadɛs ya du ni, ka kuɔn' bi'ba
jɔknt. Bɛn nɛ li tɔke nin nni kí li guo tikpɛlcɛpenpient, kimɛ bi
kpɛ nnɔ nɛ. 5 Nnɔ nɛ wà mɔn' ki faake' li gole tikpɛlcɛpenpient.
Ma ń ŋmire u'yel limiɛl ya gbɔnku ni fiebu. N li len n'Baa
Uwien nin u'tondb ya nun bó kí ye u yé n'yɔ nɛ.

6 ‹Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo ya
táan ki teh bà.› »

Kɛle kugbɔnku ki de Kristo ya taanl là te Filadɛlfi ya du ni nnɔ

7 «Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Filadɛlfi ya du ni
nnɔ ya ciɛn
kí ye wà yé uñaan,
ki yé ugbɛmɔ̀ndaan,
ki ŋmɔbe *Dafid ya dupien,
ki pi̱ire' bunañɔbu la,
uba ŋa ń fre kí pi̱in bù,
u tí pi̱in' mɔ la,
uba ŋa ń fre kí pi̱ire nnɔ,
nɛ len' ki ye:

8 ‹N bɛn a sɔnh itùon yà, ki bɛn ki ye a'tuɔm ŋa yɛbe. Nin
nɛn kɛ a ŋuuke n'gbɛr, ka ye ŋa bɛn nni. Nɛn bo nɛ n pi̱ire' ŋɛ
bunañɔbu ki yaan', uba ŋa ń fre kí pi̱in bù. 9 Liike-a! N li cɛ̀be
ŋɛ *Satan ya taanl yaab. Bi nɛndeh ki teh bi yé *Sufmbɛ nɛ ka
yé. N li wɔbn bɛ bɛ ń baa kí lá gbaan a'nintuɔli, kí bɛnde kí ye n
yíe ŋɛ. 10 A juore' ki ŋmɔbe kuminku kùa n là ye á li ŋmɔbe kù
nnɔ ma nnɔ, n'mɔ li lèkn a'bo ijɛnd yà li baa utingbɛn ya nib
kɛ bo kí biike bɛ nnɔ ya yo. 11 N li baa ní na ń taande. Li ŋuuke
a ŋmɔbe nà nnɔ kenken ŋɔ uba la lá teke a'suul. 12 Wà kɛ mɔ̀n'
ki faake' la, n li cère wɔ ń li yé unikpɛkpiɛk n'Wien ya duku ni.
Wa ji li ñɛ len fiebu. N li cère wɔ ń li yé n'Wien yɔ, kí lɛ n'kpiɛke,
kí li ŋmɔbe n'yefɛ̀nl, kí li yé n'Wien ya du Yerusalɛmfaan wà li
ñɛ u'saan paaki bó kí jiire ní nnɔ ya nil.

13 ‹Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo
ya táan ki teh bà.› »

Kɛle kugbɔnku ki de Kristo ya taanl là te Lawodise ya du ni nnɔ

---

* **3:1** Liike 1:4.

14 «Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Lawodise ya
du ni nnɔ ya ciɛn kí ye bi yih wà ‹Ami›, u yé umɔ̀nkunmɔ̀n,
ki yé ugbɛmɔ̀ndaan, ki yé Uwien cère' wà ñɛn' tibont kɛ nnɔ,
nɛ len' ki ye: 15 ‹N bɛn a sɔnh itùon yà, ki bɛn ki ye ŋa sɔnge,
ka ton mɔ; a bi li fre kí li sɔnge bii kí li ton. 16 Ama ŋa ton,
ka sɔnge mɔ, a te mɛlmɛl nɛ. Nɛn bo nɛ n li sii ŋɛ. 17 A
lienh ki teh a yé ufàadaan nɛ, ki laa' lifaal li yɛbe, bonn ŋa
pɔre' ŋɛ, ka bɛn ki ye a yé ucɛcɛkdaan, ki yé unɛndaan, ki yé
ujuɔn, ki se licɛnkpɛnlonlonl. 18 Nɛn bo nɛ n gbiereh ŋɛ á dɛ
n'saan miñɔ̀km mà bi donde' mè umu ni mĭ windeh ŋɔ kí li yé
ufàadaan, kí dɛ n'saan tikpɛlcɛpient kí gole ŋɔ bi la lɛ a'fɛ. Kí
dɛ n'saan minunkpɔm kí tien a'nun kí likre. 19 N yíe bà kɛ nnɔ,
n gbiereh bɛ nɛ ki diɛh bi'tub. Nɛn bo, cère' a'nun ń li món á
lèbre a'tetem. 20 Liike mɛn, n se bunañɔbu ni nɛ ki bàandeh.
Wà kɛ cii' n'bó ki pĭire' la, n li kɔ u'den min nin wɔ ń taan kí ji.
21 Wà kɛ mɔ̀n' ki faake' la, n li de wɔ usɛn, wɔn ń kèle kibɛrbiɛk
bo n'yaak saan, tɛn n'mɔ mɔ̀n' ki faake' ma, ki kèle' kibɛrbiɛk
bo n'Baa Uwien yaak saan nnɔ.
22 ‹Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo
ya táan ki teh bà.› »

4

San laa' Uwien ya bɛrbiɛk tidɛknt yaam

1 Ni ya puoli bó nɛ n laa' tidɛknt yaam bunañɔbu buba yɛ
paaki bó, nɛ n bi cii' udaan wà ya niɛke bó mikpiɛkm nnɔ
giere' ufaa bo tɛn linatunl ki ye: «Dùo ní ń wuɔn ŋɛ nà we
ní nè ń tien.» 2 I ya tàan bo nɛ *Mifuoñaanm taa' nni, nɛ n
laa' kibɛrbiɛk kiba se paaki bó, uba kɛ ki'bo. 3 Wà kɛ ki'bo
nnɔ windeh tɛn itɛn yà bi yih yè jaspi nin saduwann i'daaku
faa* nnɔ nɛ. Kugɔnguɔku kuba guɔn' ki linde' kibɛrbiɛk nnɔ
ki windeh tɛn litɛnl là bi yih lè emolod † nnɔ. 4 Mubɛrbiɛmu
pile nin munan mɔ se ki guɔn' kè. Biciɛnb pile nin binan mɔ
kɛ mubɛrbiɛmu nnɔ bo, ki guo tiwɛnpenpient, ki kpiɛ miñɔ̀km
ya yukpiɛkpiɛ. 5 Kibɛrbiɛk nnɔ ya bùol muɔreh piɛbpiɛb tɛn
utɛmɛknde. Kuwaaku mɔ ñɛh ki'saan tɛn utaa nɛ tɛngeh.
Timucincint tulole te ki'nun bó tùoo. Timucincint nnɔ yé
Uwien ya Fuoñaanm‡ nɛ. 6 Kibɛrbiɛk nnɔ ya nun bó ní naan
miñunciɛnm nɛ, ki wien tein ki likeh ki càareh tɛn lidingl.

Tiwɛnfuobt tunan nɛ guɔn' kibɛrbiɛk nnɔ siik ni. Tu'nun bó
nin tu'puoli kɛ yé inunbii nɛ ñɛin. 7 Kiwɛnkpiɛk naan ucind
nɛ, kiliek naan unajɛ, kitaak ya nun bó naan unil ya nun bó,
nnan naan ukaab nɛ laanh. 8 Tiwɛnfuobt tunan nnɔ kɛ ŋmɔbe

---

* **4:3** Jaspi nin saduwann yé itɛn ya yel nɛ Jaspi yé litɛnl là windeh nɛ, nɛ saduwann yé litɛnl là món. † **4:3** Emolod yé litɛnl là bɔn tɛn tifɛr nɛ. ‡ **4:5** Liike 1:4.

ifiɛbe iloluob nɛ, ki ŋməbe inun ifiɛbe nnɔ bo ñɛin, paaki nin tingi kɛ. Ɲənku nin wien ni tù tuu ki gɛh iyuon nɛ ki teh:
«Uñaan, uñaan, uñaan,
Yonbdaan Uwien mituɔm kɛ ya daan nɛ yé uñaan.
Wɔn nɛ là te, ki biɛ ki te, ki we ní mɔ.»
9 Uyo kɛ tiwɛnt nnɔ gɛh iyuon nɛ ki kpiɛkreh wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ, ki ñɛngeh wɔ, ki faareh wɔn wà fuobe uyo kɛ nnɔ. Tù gɛh uyo wà la, 10 biciɛnb pile nin binan nnɔ gbaandeh wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ ya nun bó ki pukeh wɔ, ki kpiɛkreh wɔn wà fuobe uyo kɛ nnɔ, ki kpèreh bi'yukpɛkpiɛ ki blinh kibɛrbiɛk nnɔ ya nun bó ki teh:
11 «Yonbdaan Uwien,
sin nɛ kpɛ bɛ ń kpiɛke ŋɛ, kí ñɛnge ŋɛ, a ŋməbe mituɔm,
kimɛ sin nɛ ñɛn' tibont kɛ,
a yíe tù ń li te nɛ,
ki ñɛn' tù.»

5

Bi konkonde' kugbɔnku kùa nin Uwien ya Pebuk nnɔ ya gbɛr

1 N tí laa' wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ ŋuuke kugbɔnku u'nɔjie ni, kù konkonde'. Bi kɛle' kugbɔnku nnɔ ya kɛle kɛ ile bo nɛ, nɛ ki taa' isiwɛl ki tɛntɛbn' ki tĩ dukn' bolm milole. 2 Nɛ n laa' Uwien ya tondtɔdaan uba, u kpaandeh ufaa bo ki teh: «Ŋmɛ kpɛ wɔ ń tɛbre isiwɛl nnɔ kí père kugbɔnku kuu nɔ?» 3 Ama nil ŋa te taaku bo bii tink bo bii dɛntingi, kí fre kí père kugbɔnku nɔ kí liike ku'ni. 4 Nɛ n muɔ' cɛɛn, kimɛ nil ŋa te ki kpɛ wɔ ń père kugbɔnku nnɔ kí liike ku'ni. 5 Nɛn saan nɛ biciɛnb nnɔ ya uba tɔke' nni ki ye: «La muɔh. Liike, wà yé Suda ya bol ya cind, ki yé *Dafid ya yaabil nnɔ màn' ki faake'. Wɔn nɛ li tɛbre isiwɛl ilole nnɔ, kí père kugbɔnku nnɔ.»

6 Nɛ n laa' Kipebuk kiba se ki nɛke kibɛrbiɛk nnɔ, tiwɛnfuobt tunan nnɔ nin biciɛnb nnɔ ya siik ni. Kipebuk nnɔ ŋməbe igbĭɛn yà wɔngeh ki teh bi ku' kè nɛ. Kĭ ŋməbe iyin ilole nin inun ilole nɛ. I yé *Uwien ya Fuoñaanm mà u sɔn' mè utingbɛn bo ni'kɛ saan nnɔ nɛ. 7 Kĭ jon' wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ saan, ki teke' kugbɔnku nnɔ u'nɔjie ni. 8 Kĭ teke' kugbɔnku nnɔ uyo wà nnɔ, nɛ tiwɛnfuobt tunan nin biciɛnb pile nin binan nnɔ gbaan' ki'nintuɔli. Wà kɛ ŋuuke kubĭɛku nin miñɔ̀km ya sèn nɛ, ĭ gbe lɛfina. Isèn nnɔ yé Uwien ya nib ya kaare nɛ. 9 Bi gɛh iyuonfaan ki teh:
«Sin nɛ kpɛ á teke kugbɔnku kuu nɔ,
kí tɛbre isiwɛl nnɔ,
kimɛ bi ku' ŋɛ, nɛ a'sèm bo a dɛ'
inibol yà kɛ te utingbɛn bo ki lienh ilenbol kɛ nnɔ
ki de' Uwien.
10 A tien' bɛ bibɛrb Uwien ya bɛl ni,

ki cère' bi yé ti'Wien ya tɔtuɔrkaab,
ki li likeh binib bà kɛ te utingbɛn bo nɔ.»
11 N biɛ ki likeh ma nnɔ, nɛ ki cii' Uwien ya tondb ya ñɔfaam
bó. Bi te itur itur ka ŋmɔbe kàanm, ki se ki guɔn' kibɛrbiɛk nnɔ
nin tiwɛnfuobt nnɔ nin biciɛnb nnɔ, 12 ki gɛh iyuon ufaa bo ki
teh:
«Kipebuk kà bi ku' kɛ̀ nnɔ nɛ kpɛ kɛ̀ ń li ŋmɔbe mituɔm nin lifaal
nin miyɛnfuom nin ufaa.
Kɛn nɛ kpɛ bɛ ń ñɛnge kɛ̀,
kí kpiɛke kɛ̀,
kí pɛ̀ke kɛ̀.»
13 Nɛ n tí cii' Uwien ñɛn' tibont tà kɛ tù te kutaaku bo nin tà
te kitink bo nin tà te dɛntingi nin tà te miñunciɛnm ni nnɔ kɛ
gɛh iyuon ki teh:
«Wà kɛ kibɛrbiɛk bo nin Kipebuk nnɔ,
bɛn nɛ si kupɛnpɛku nin miñɛgm nin ukpiɛke
nin ufaa uyo kɛ.»
14 Nɛ tiwɛnfuobt tunan nnɔ tuonh ki teh: «Ami.» Nɛ biciɛnb
nnɔ mɔ gbaandeh ki pukeh wà kɛ kibɛrbiɛk bo nin Kipebuk
nnɔ.

6

Uwien ya Pebuk nnɔ tɛbre' kugbɔnku nnɔ ya siwɛl iluob

1 N biɛ ki likeh tidɛknt yaam, uyo wà Uwien ya Pebuk nnɔ
tɛbre' isiwɛl ilole nnɔ ya kpiɛkl nnɔ, nɛ n cii' tiwɛnfuobt tunan
nnɔ ya kiba wuure' utɛtiɛn yaam ki ye: «Dɛn!» 2 Nɛ n liike' ki
laa' utɛnpien uba. Wà jɛke wɔ nnɔ ŋuuke butɔnbu. Bi de' wɔ wà
mɔ̀n' ki faake' ya yukpɛkpiɛ. Wɔn nɛ mɔ̀n' ki faake' nɛ u bure'
wɔ ń tí ń tĩ mɔ̀ kí faake.
3 Kipebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛliel uyo wà nnɔ, nɛ n cii'
kiwɛnfuobk nle len' ki ye: «Dɛn!» 4 Nɛn saan nɛ utɛnmɔ́n
tohin ñɛn'. Bi de' wà jɛke wɔ nnɔ usɛn wɔ ń cère butɔbu ń tien
utingbɛn bo ŋɔ binib ń li kuuleh tɔb, ki de' wɔ kijusiecɛnciɛnk
kiba.
5 Kipebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛl nta uyo wà nnɔ, nɛ n cii'
kiwɛnfuobk nta len' ki ye: «Dɛn!» Nɛ n liike' ki laa' utɛnbɔn.
Wà jɛke wɔ nnɔ ŋuuke kilo u'nuɔ ni. 6 Nɛ n cii' niba len' tɛn
unil tiwɛnfuobt tunan nnɔ ya siik ni ki ye: «Tijier ŋa ń li sɔbe,
nɛ bi li taa liwentunŋmɛnl ya paaku nɛ kí dɛ imuu kilo uba,
kí taa liwentunŋmɛnl ya paaku kí dɛ iji kilo uta. Ama a la mɛ
mikpɔm nin midaam.»
7 Kipebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛl nnan uyo wà nnɔ, nɛ n cii'
kiwɛnfuobk nnan len' ki ye: «Dɛn!» 8 Nɛ n liike' ki laa'
utɛnnagbok, bi yih wà jɛke wɔ nnɔ mikuum. Kutɛnkpiiku
cuonh ki pɛ u'bo. Bi de' bɛ ufaa kitink ya gbiirm minan bo bɛ

ń li kuuleh binib nin kijusiek, kí cère mikònm nin iwiɛnbiɛre yà puonh nin kumuɔku ni ya wɛnbr mɔ ń li kuuleh binib.
9 Kipebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛl nŋun uyo wà nnɔ, nɛ n laa' binib bà là tuo' Uwien ya gbɛr, ki kun' tu'bo imòn ŋɔ bi ku' bɛ nnɔ ya naanmu liponpuol ya tingi. 10 Nɛ binib nnɔ wuureh ufaa bo ki teh: «Cɛnbaa, sin wà yé uñaan, ki yé ugbɛmòndaan nnɔ, nĭ li wuɔke kí tĭ kpaan mila bo kí yaan á bu utingbɛn bo ya nib bà ku' tɛ nnɔ tibuur, kí teke ti'bo kí dɛre bi'tub-i?» 11 Nɛ bi de' bi'kɛ tiliɛrpenpient, ki tɔke' bɛ ki ye bɛn biɛ kí li fuoreh ŋɔ nè ń pukn waamu, kimɛ bi li ku kí tonde bi'ninjiɛb bi'tonsɔnlieb bà bi bi li ku bɛ tɛn bɛn nnɔ nɛ kí yaan.
12 Kipebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛl nluob, nɛ kitink jènge' ki gbien', uwien bɔnde' dikdiki, uŋmaal mónde' u'kɛkɛ tɛn misèm. 13 Iŋmaabii cienh paaki bó ki lá luh kitink bo tɛn kutafaabiiku nɛ yòkreh ikɛnkɛnkaab. 14 Kutaaku gbendeh ki joh tɛn bi kondeh kugbɔnku nɛ, ijuɔn nin idek kɛ lèlèbre' isensien. 15 Nɛ utingbɛn bo ya bɛrb nin biciɛnb nin sojambɛ ya ciɛnb nin bifàadɛnb nin bifɛfaab nin iyonbe nin bà ŋa yé yonbe kɛ bɔle' tijɔlulnt nin ijɔtɛn ni, 16 ki tɔkeh ijuɔn nin itɛn ki teh:
«Lu mɛn ti'bo ki bɔle' tɛ,
ŋɔ wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ la likeh tɛ,
Kipebuk nnɔ mɔ ya benpiebe la tu tɛ.
17 Kimɛ bi'benpiebciɛn ya daali baa' ní ŋɔ!
Ŋmɛ li fre kí sere bi'nun bó?»

7

Uwien cère' bi diɛke' u gènde' binib bà nnɔ

1 Ni ya puoli bó nɛ n tí laa' tidɛknt yaam Uwien ya tondb binan se kitink ya kɛle kɛ inan, ki co ikɛle inan nnɔ ya tafaam ŋɔ tafaam la ji ń jo tink nin ñunciɛnm nin subu bo. 2 N liɛbe' ki laa' utondtɔ ñɛn' liwenpurl bó ní, ki ŋuuke Uwien limiɛl ya daan taah nà ki diɛkeh u'nib nnɔ. U yin' Uwien ya tondb binan bà Uwien de' bɛ ufaa bɛ ń tien kitink nin miñunciɛnm nà bre nnɔ ufaa bo 3 ki tɔke' bɛ ki ye: «Cuo mɛn ni'ba, laan la tien mɛn tink nin ñunciɛnm nin subu nà bre. Cère mɛn tí tien ti'Wien ya dìɛku u'nib ya yutun bo kí yaan.» 4 Nɛ n cii' bi tien' Uwien ya dìɛku binib bà bo nnɔ ya ñɔbu. Bi te binib itur kobk nin pinan nin inan nɛ, ki ñɛn' Israyɛl yaab ya baamul kɛ ni ní. 5 Bi diɛke' bà nnɔ bɛn si:
Suda ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Lubɛnn ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Gaad ya baamul ni binib itur piik nin ile,
6 Asɛr ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Nɛftali ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Manase ya baamul ni binib itur piik nin ile,
7 Simeyɔn ya baamul ni binib itur piik nin ile,

Lefi ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Isaka ya baamul ni binib itur piik nin ile,
8 Sabulɔn ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Yosɛf ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Bɛnsamɛn ya baamul ni binib itur piik nin ile.

Inibol kɛ ya nib taan' Uwien nin Kipebuk ya nun bó

9 Ni ya puoli bó nɛ n tí liike' ki laa' kuniwulku kuba; nil ŋa ń fre kí kàan kí cuo bi'ñɔbu. Bi ñɛn' inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni, ki lienh ilenbol kɛ nnɔ ni nɛ, ki se kibɛrbiɛk nin Kipebuk nnɔ ya nun bó, ki guo tiliɛrpenpient, ki ŋuuke mubiɛbisiimu ya fɛr, 10 ki wuureh ufaa bo ki teh: «Ti'Wien wà kɛ kibɛrbiɛk bo nin Kipebuk nɛ ŋmiɛndeh tɛ.» 11 Nɛ Uwien ya tondb kɛ se ki guɔn' kibɛrbiɛk nin biciɛnb nin tiwɛnfuobt tunan nnɔ, nɛ ki gbaan' ki dondeh Uwien, 12 ki teh: «Imɔ̀n, ti'Wien ŋmɔbe mituɔm nin miyɛnfuom nin ufaa. Nɛn bo tí li pɛ̀keh wɔ, kí li kpiɛkreh wɔ, kí li faareh wɔ, kí li ñɛngeh wɔ uyo kɛ. Ami.»

13 Nɛ biciɛnb nnɔ ya uba niire' nni ki ye: «Binib bà guo tiliɛrpenpient nɔ, bi yé ŋmɛmbɛ? Bi ñɛn' la?» 14 Nɛ n jiin' wɔ ki ye: «N'Yonbdaan, sin nɛ bɛn.» Nɛ u ye: «Bi yé binib bà bi jɛ̀nde' bɛ ki gbien' nɛ. Bi sɔkre' bi'liɛrt Kipebuk nnɔ ya sɛ̀m ni nɛ tù pende'.

15 Nɛn bo nɛ bi se
Uwien ya bɛrbiɛk ya nun bó,
ki sɔnh itùon ki dienh wɔ u'duku ni ñɔnku nin wien ni.
Nɛ wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ li lèkn bi'bo.
16 Kònm ŋa ji li cuo bɛ,
ñuñun ŋa ji li cuo bɛ,
kuwienku ya wɔl mɔnɔn ŋa ji li sɛ bɛ.
17 Kimɛ Kipebuk kà te kibɛrbiɛk saan nnɔ
nɛ li liike bɛ kí taa bɛ
kí jo liñunbunl là ya ñunm dienh limiɛl saan.
Nɛ Uwien li ŋmire bi'nunsiir kɛ.»

8

Uwien ya Pebuk tɛbre' kugbɔnku nnɔ ya siwɛl nlole

1 Uwien ya Pebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛl nlole uyo wà nnɔ, nɛ paaki ya bont kɛ ŋmile' cim nǐ wuɔke' ki tǐ kpaan' tɛn miire pita.
2 Nɛ n laa' Uwien ya tondb bilole bà te u'nun bó ki sɔnh u'tùon nnɔ, bi de' bɛ inatun ilole.

3 Nɛ utondtɔ mɔ baa' kí lá sere liponpuol saan ki ŋuuke bi siɛnh liŋubl miñɔ̀km ya sèn yà ni nnɔ ya liba. Bi de' wɔ liŋubl lǐ yɛbe wɔ ń sɛ, kí taan nɛn nin Uwien ya nib ya kaare kí de Uwien miñɔ̀km ya ponpuol là te u'bɛrbiɛk ya nun bó nnɔ bo.
4 Liŋubl nnɔ ya muñii nin Uwien ya nib ya kaare ñɛh utond nnɔ ya nuɔ ni, ki fih paaki bó Uwien ya nun bó. 5 Nɛ Uwien ya

tond nnɔ taa' liŋubsɛnl nnɔ, ki pɛre' umu liponpuol nnɔ bo, ki gbien' lɛ̀, ki taa' ki wiɛ' kitink bo. Nɛ utaa mɛkndeh, ki tɛngeh, kuwaaku te cɛɛn, nɛ kitink mɔ jènge'.

Inatunkpiɛk inan ya piebm

6 Uwien ya tondb bilole bà ŋuuke inatun ilole nnɔ bonde' bɛ ń piebe.

7 Ukpiɛk piebe' u'natunl, nɛ bi taa' itɛtɛn ki taan' nin umu nin misèm ki wiɛ' kitink bo.
Nɛ kitink ya gbiirm mita ya miba wĩn',
isiin mɔ ya gbiirm mita ya miba wĩn',
nɛ timɔsɔngt kɛ mɔ wĩn'.

8 Ulie mɔ piebe' u'natunl, nɛ bi taa' nibonn niba ki wiɛ' miñunciɛnm ni nĩ yɛbe tɛn lijuɔl ki teknh umu. Miñunm nnɔ ya gbiirm mita ya miba kpɛnde' misèm. 9 Nɛ tibont tà fuobe mi'ni nnɔ ya gbiirm mita ya miba kpo'. Iñɛrde ya gbiirm mita ya miba mɔ wewe'.

10 Nta mɔ piebe' u'natunl, nɛ liŋmaabicɛnciɛnl liba teknh umu ki te tɛn kumucincinku ki ñɛn' paaki bó ní ki lá lu' ikpen nin iñunbun ni. 11 Bi yih liŋmaabil nnɔ «Tilɔbr» nɛ. Lĩ lu' miñunm mà ni nnɔ ya gbiirm mita ya miba kpɛnde' tilɔbr. Nɛ binib bà yɛbe ñun' ki kpo', kimɛ mĩ ji yé tilɔbr nɛ.

12 Nnan mɔ piebe' u'natunl, nɛ uwien nin uŋmaal ya gbiirm mita ya miba saa' nɛ ni'bó bĩike'. Iŋmaabii ya gbiirm mita ya miba mɔ saa' nɛ ni'mɔ bó biike'. Nnɔ nɛ uwien ni ya gbiirm mita ya miba ŋa ji wien, kuñɔnku mɔ ya gbiirm mita ya miba mɔ ŋa ji wien.

13 Nɛ n laa' ubɛnwien uba laanh mitɛwɔlkpɔm, ki cii' u wuureh ufaa bo ki teh: «Nì li bre binib bo, nĩ li bre binib bo, uyo wà Uwien ya tondb bita bà sĩen' nnɔ li piebe bi'natun nnɔ, nĩ li bre binib bo.»

Linatunl nŋun ya piebm

9

1 Uwien ya tond nŋun mɔ piebe' u'natunl, nɛ n laa' liŋmaabil liba cere' kutaaku bo ní ki lá lu' kitink bo. Nɛ bi de' lɛ̀ kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn* nnɔ ya nañɔbu ya pien. 2 Lĩ pĩire' kubùoku nnɔ ya nañɔbu, nɛ imuñii iba ñɛn', ki naan tɛn bi puuh timaar nɛ, ki biike' uwien, nɛ ni'kɛ saan biike' cĩnm. 3 Nɛ inacutuɔn ñɛn' imuñii nnɔ ni ki gbe utingbɛn bo. Bi de' yĩ mituɔm yĩ ń li jundeh nĩ wi tɛn inɛn. 4 Nɛ ki pien' yĩ, ĩ la mɛ muɔr, ki la mɛ sisɔnkt, ki la mɛ subu buba nin butɔbu, ama yĩ ń li jundeh binib bà ŋa ŋmɔbe Uwien ya dĩɛku bi'yutun bo nnɔ baba. 5 Ba de' yĩ sɛn yĩ ń li kuuleh binib nnɔ ama yĩ ń li jèndeh bɛ kí tĩ baa iŋmaale iŋun. Ijɛnd nnɔ wi tɛn unɛn ya luol nɛ. 6 I ya

* **9:1** Liike Luk 8:31.

dɛn, binib li nuunh mikuum, ka ń lɛ mɛ̀. Bi li nuunh bɛ ń kpo
ama mikuum li tiinh bɛ nɛ.
7 A laa' inacu nnɔ la, a li ye itaan yà bi bonde' yĭ bɛ ń taa kí
jo lituɔl nɛ. I'yul bo te tɛn bi kpɛle' yĭ miñɔ̀km ya yukpɛkpiɛ
nɛ, i'nun bó mɔ te tɛn unisaal ya nun bó. 8 Tiyur te i'yul bo ki
naan tipiiyur, nɛ i'ñin mɔ naan ucind yɛ. 9 Nibonn niba lïeke
i'fɛ̀l bo ki naan tikur. I'fiɛbe ŋmɔbe kuwaaku tɛn itaan nɛ tuke
titɛnlolt ki tiinh ki joh lituɔl. 10 I'juun mɔ naan inɛn ya juun nɛ,
ki tĭ fɔre' nin mupĭenmu. Liluol là ĭ li taah ki jèndeh binib kí tĭ
baa iŋmaale iŋun nnɔ te yɛn ni nɛ. 11 Kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe
biɛn nnɔ ya tond nɛ yé i'bɛr. *Sufmbɛ ya lenm ni, bi yih utond
nnɔ Abadɔn nɛ, ki yih wɔ Apoliyɔn† Grɛkmbɛ ya lenm ni.
12 Ijɛndkpiɛk gɛ̀bre' sɔ. Iyuɔn mɔ we ní.

Linatunl nluob ya piebm

13 Uwien ya tond nluob mɔ piebe' u'natunl, nɛ n cii' uniɛke
uba bó, u ñɛn' miñɔ̀km ya ponpuol‡ là te Uwien ya nun bó
nnɔ ya kɛle inan bó ní, 14 ki tɔkeh Uwien ya tond nluob wà
ŋuuke linatunl nnɔ ki teh: «Lore bitondb binan bà lùo Efrat ya
kpenciɛnl ya gbɛ nnɔ kí wiɛ.» 15 Nɛ u lore' bitondb binan nnɔ
ki wiɛ'. Bi là bonde' ki ye bi li lore bɛ li ya binl nin u ya ŋmaal
nin u ya wien nin u ya yo nɛ, bɛ ń ku binib ya gbiirm mita ya
miba. 16 N cii' sojambɛ bà jɛke itaan nnɔ ya ñɔbu, bi là te itur
itur ya turbɛnm nɛ.
17 N laa' itaan nnɔ nin bà jɛke yĭ nnɔ te ma bo.
Tikur tuba lïeke bi'fɛ̀l bo.
Tu'sïem miba mɔ́n tɛn umu,
mitɔm bɔn wiee,
mitɔm mɔ naan mitɛnñɔkjiɛm.
Itaan nnɔ ya yul naan ucind ya yul nɛ.
Umu nin imuñii nin mitɛnñɔkjiɛm ñɛh i'ñuɔn ni.
18 Umu nin imuñii nin mitɛnñɔkjiɛm nnɔ yé ijɛndciɛn nɛ ki
ñɛh itaan nnɔ ya ñuɔn ni. Tibont tuta nnɔ ku' binib ya gbiirm
mita ya miba, 19 kimɛ itaan nnɔ ya tuɔm te i'ñuɔn nin i'juun
ni nɛ. I'juun nnɔ naan iwɛ nɛ ki ŋmɔbe iyul. I taah yɛn nɛ ki
jèndeh binib.
20 Binib bà ŋa kpo' ijɛnd nnɔ ni nnɔ ŋa lèbre' bi'tetem. Bi biɛ
ki gbaandeh ki pukeh isɛnpol nin ibule yà bɛn nin bi'yul tien'
yĭ nnɔ nɛ. Bi taa' miñɔ̀km nin ilike ya kurku nin kukurku kùa
bi yih kù blɔnsi nnɔ nin itɛn nin idɔ nɛ ki tien' yĭ. Ibule nnɔ ŋa
lɛnh, ka ciih, ka cuonh mɔ. 21 Binib nnɔ ŋa biɛ ki dàan' bi'nikul
nin bi'ñɔkjil nin bi'sɔnsɔndl nin bi'nasubu.

† **9:11** Apoliyɔn ya tingi si: «Uduber nɛ.» ‡ **9:13** Liponpuol nnɔ ya kɛle kɛ ya gbɛ naan iyin nɛ.

10

Uwien ya tond nin kigbɔnwawaak kiba ya gbɛr

1 N tí laa' Uwien ya tondtɔdaan uba, u ñɛn' kutaaku bó
ki jiinh ní kutɛwɔlgbɔnku piibe u'bo; gbɛngbɛnjɛpolkɛ guɔn'
u'yul tɛn uyukpɛkpiɛ. U'nun bó muɔreh tɛn uwien, nɛ u'tàan
mɔ naan umu nɛ teknh còlcòl. 2 U ŋuuke kigbɔnwawaak
kiba u'nuɔ ni kǐ pibre'. U'nɔjietaal te miñunciɛnm bo, nɛ
u'nɔgɛntaal mɔ te liwɛl bo. 3 U wuure' ufaa bo tɛn ucind. U
wuure' uyo wà nnɔ, nɛ utaa tiɛn' bolm milole bo. 4 N ye ń kɛle
itɛtiɛn nnɔ ye bà kugbɔnku ni, nɛ ki cii' uniɛke uba bó u len'
paaki bó ki ye: «Bɔle itɛtiɛn nnɔ ye bà, la kɛle tù.»

5 Uwien ya tond wà n bi laa' u se miñunciɛnm nin liwɛl bo
nnɔ yuon' u'nɔjie paaki bó 6 ki pole' wà tuu ki te uyo kɛ,
ki ñɛn' kutaaku nin tibont tà kɛ te ku'bo,
ki ñɛn' kitink nin tibont tà kɛ te ki'bo,
ki tien' miñunciɛnm nin tibont tà kɛ te mi'ni nnɔ,
ki ye: «Na ji li taande.»

7 Ama uyo wà Uwien ya tond nlole li cin kí piebe u'natunl
nnɔ, u ya yo nɛ Uwien ya gbɛbɔlkaar tà u là tɔke' tù u'tonsɔnb
biñɔbonsɔknb nnɔ li tien.

8 N bi cii' uniɛke wà bó paaki bó nnɔ tí ye: «Li joh kí tǐ teke
kigbɔnk kà Uwien ya tond wà se miñunciɛnm nin liwɛl bo
ŋuuke kɛ̀, kǐ pibre' nɔ.»

9 Nɛ n bure' Uwien ya tond nnɔ saan ki tǐ tɔke' wɔ ki ye wɔ
ń de nni kigbɔnk nnɔ. Nɛ u tɔke' nni ki ye: «Teke kɛ̀ kí ŋmɔn.
Kǐ li ŋmɛ a'ñɔbu ni tɛn tisiir nɛ, nɛ ki li to a'benku ni.» 10 Nɛ n
teke' kɛ̀ utond nnɔ ya nuɔ ni ki ŋmɔn'. N ŋmɔnh kɛ̀ uyo wà nnɔ
kǐ ŋmɛ n'ñɔbu ni tɛn tisiir nɛ. Ama n tǐ nɛle' kɛ̀ ma nnɔ n'benku
ni kɛ ji to nɛ kɛrkɛri. 11 Nɛn saan nɛ bi tɔke' nni ki ye: «A li biɛ
kí tɔke inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni, ki lienh ilenbol kɛ nin
bibɛrb nà lá li tu bɛ ya gbɛr.»

11

Bimɔ̀nkunb bile ya gbɛr

1 Nɛn saan nɛ bi de' nni iŋmɛle ya lɛnbɛnl liba li naan
ukpɛndɔ, ki tɔke' nni ki ye: «Fii kí kpaan Uwien ya duku nin
liponpuol, kí kàan binib bà gbaandeh ki pukeh Uwien len nnɔ.
2 Ama á dàan ki la kpaan kuduku nnɔ ya luo, kimɛ Uwien taa'
wù ki de' bà ŋa yé u'yaab nɛ. Bi li faake nin Uwien ya du kí
wɔbn u'nib kí tǐ baa iŋmaale pinan nin ile. 3 Nɛ Uwien li cère
u'mɔ̀nkunb bile ń li sɔkndeh u'gbɛr kí tǐ baa iwien liturl nin
kobiile nin piluob, kí li guo tikpɛlcɛr* tuba tù naan tibɔtɔr.»

* **11:3** Bi là kɛ mikuum bii bi te uyɛnsaa ni bii bi bɛnde' ki ye bi bii' Uwien nɛ la, bi guoh ni ya kpɛlcɛtunb. Liike Matie 11:21.

4 Bimɔ̀nkunb bile nnɔ yé Olifi ya siin ile nin ifr ile nɛ ki se
uŋɛndun ya Yonbdaan ya nun bó. 5 Bi'nɛnnɛndb nuunh bɛ ń
jɛ̀nde bɛ la, umu uba nɛ li ñɛ bi'ñuɔn ni kí ku bɛ. Wà kɛ nuunh
wɔ ń jɛ̀nde bɛ la, udaan li kpo nnɔ nɛ. 6 Bi ŋmɔbe mituɔm bɛ
ń cuo utaa uyo wà bi te ki sɔkndeh Uwien ya gbɛr, ki ŋmɔbe
mituɔm bɛ ń cère miñunm ń kpɛnde misɛ̀m, ki ŋmɔbe mituɔm
bɛ ń cère ijɛnd kɛ ya bol ń lu utingbɛn bo uyo wà kɛ bi yíe.

7 Bi tĩ kun' imɔ̀n Uwien ya gbɛr bo ki gben' la, kiwɛnbiik
kà li ñɛ ní kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn ni nnɔ li jɛ̀ke bɛ
butɔbu kí faake nin bɛ, kí ku bɛ. 8 Nɛ bi'gbɛnɛnt ń juore kí li
dɔ upaan bo uduciɛn wà ni bi là kpɛ' bi'Yonbdaan udɔpɔnpɔn
bo nnɔ ni. Bi yih udu nnɔ ki nɛngreh Sodɔm nin Esipt nɛ.
9 Nɛ inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni ki lienh ilenbol kɛ nnɔ li
baa kí lá liike bi'gbɛnɛnt nnɔ kí tĩ baa iwien ita nin kujenku,
ka ń tuo bɛ ń sube bɛ. 10 Bi'kuum li sɔnge utingbɛn ya nib
ya yɛnm, bɛ ń li poknh, kí li punh tɔb tibont, kimɛ Uwien ya
ñɔbonsɔknb bile nnɔ là jɛ̀nde' bɛ ki gbien'. 11 Ama iwien ita
nin kujenku nnɔ gɛ̀bre', nɛ Uwien cère' kufuorku kɔn' bi'ni, bi
fii' ki sere', nɛ bujɛwaanciɛnbu cuo' binib bà bi likeh bɛ nnɔ.
12 Nɛ biñɔbonsɔknb bile nnɔ cii' uniɛke uba bó u len' paaki bó
ufaa bo ki ye: «Dùo ní mɛn.» Nɛ bi don' paaki kutɛwɔlgbɔnku
ni bi'nɛnnɛndb ya nun bó. 13 U ya yo nɛ kitink jènge' cɛɛn, nɛ
uduciɛn nnɔ ya dur ya gbiirm piik ya miba lu'. Kitink ya jèngm
nnɔ ku' binib itur ilole. Bà sĩen' ka kpo' nnɔ ya fɛ̀l sɛn' ki tĩ
kɛnde', nɛ bi kpiɛke' Uwien wà te paaki bó.

14 Ijɛnd nle bo gɛ̀bre' sɔ. Nta mɔ ya baam ŋa ń taande.

Linatunl nlole ya piebm

15 Uwien ya tond nlole mɔ piebe' u'natunl, nɛ bidɛnb biba
len' paaki bó ufaa bo ki ye:

«Yonbdaan Uwien nin u'NigɛndkɛKristo nɛ ji si uŋɛndun wuu
ya bɛl.
Libɛl nnɔ li tuu ki te uyo kɛ nɛ.»

16 Nɛ biciɛnb pile nin binan bà kɛ bi'bɛrbiɛmu bo Uwien ya
nun bó nnɔ
gbaan' ki pukeh Uwien 17 ki teh:

«Yonbdaan Uwien, mituɔm kɛ ya daan.
Sin wà là te, ki biɛ ki te nnɔ, ti faareh ŋɛ,
kimɛ a taa' a'tɔciɛnm nɛ ki jin' a'bɛl.
18 Binib bà ŋa yé a'yaab ya benku ni là ben' a'bo,
nɛ fɛnfɛnnɔ a'mɔ ya mutuol ji fii' bi'bo.
Uyo wà sɔ a li bu bitɛnkpiib tibuur,
kí su a'tonsɔnb biñɔbonsɔknb,
kí su a'nib bà kɛ boh ŋɛ,

biwaab nin biciɛnb kɛ†,
kí gben bà bereh uŋɛndun nnɔ ya gbɛr.»
19 Uwien ya duku kùa te paaki bó nnɔ pïire', kujɔtieku ya
lɛkl se ku'ni. Nɛn saan nɛ utaa mɛkndeh ki tɛngeh ki ŋməbe
kuwaaku cɛɛn, kitink jènge', nɛ utaa nii' itɛtɛn lu' ki yɛbe cɛɛn.

12

Upiitɛnpunb nin utunwiɛn ya gbɛr

1 Ni ya puoli bó nɛ micincilnciɛnm miba tien' kutaaku bo. N
laa' upii uba nɛ uwien piibe u'bo tɛn liliɛrl, uŋmaal te u'tàan ya
tingi, iŋmaabii piik nin ile te u'yul bo tɛn uyukpɛkpiɛ. 2 Upii nnɔ
là punbe' nɛ, u'mamaayo baa', u benh wɔ ń maa, nɛ ki wɔlnh
nin imɛrwiɛn.
3 Micincilntɔm tí tien' kutaaku bo. N laa' utunwiɛn*
uba, u món tohin ki ŋməbe iyul ilole nin iyin piik, ki kpiɛ
ubɛryukpɛkpiɛ yul kɛ yul bo. 4 Utunwiɛn nnɔ taah u'juul ki
preh iŋmaabii ya gbiirm mita ya miba, ki wiɛnh kitink bo. U
baa' ki lá sere' upii nnɔ ya nun bó ŋɔ kibuk nnɔ tï ñɛn' uyo wà
la, wɔ ń pɔk kí guɔre kí nɛle nɛ.
5 Upii nnɔ maa' kibujɛbuk. Kɛn nɛ lá li ŋuuke inibol kɛ nin
ufaa ki la ŋməbe nunsɔnge bi'bo. Uwien yuure' kibuk nnɔ ki
don' u'ba saan, u'bɛrbiɛk ya bùol. 6 Nɛn saan nɛ upii nnɔ sɛn'
ki jon' kupenpelku ni, Uwien là bonde' wɔ mifɛnm nɛn bó nɛ.
Bi tï li likeh wɔ nɛn bó nɛ kí tï baa iwien liturl nin kobiile nin
piluob.
7 Butɔbu buba tien' kutaaku bo. Uwien ya tondciɛnb ya
uba bi yih wà Misɛl; wɔn nin u'tondb tɔn' nin utunwiɛn nnɔ
nin u'mɔ ya tondb butɔbu, 8 ki faake' nin bɛ, nɛ utunwiɛn
nin u'tondb ŋa ji ŋməbe sɛn bɛ ń li te paaki bó. 9 Nɛ bi ŋɔre'
kutunwiɛnku nnɔ. Kù yé uyo bo ya wɛ nnɔ nɛ. Bi yih kun nɛ
usɛnpol, ki liɛbe' ki yih kù *Satan. Kun nɛ tulndeh uŋɛndun ya
nib kɛ. Bi ture' kun nin ku'tondb kɛ nɛ ki wiɛ' kitink bo.
10 Nɛ n cii' uniɛke uba bó u len' ufaa bo kutaaku bo ki ye:
«Uyo wà sɔ yé uŋmɛŋmɛryo,
ki yé uyo wà ti'Wien wuɔn' u'tuɔm,
ki wuɔn' ki ye u yé ubɛr,
ki wuɔn' ki ye u'Nigɛndkɛ Kristo ŋməbe ticiɛnt,
kimɛ bi ŋɔre' wà biindeh ti'yaab Uwien ya nun bó ñɔnku nin
wien ni nnɔ ŋɔ.
11 Ti'yaab nnɔ faake' nin wɔ ŋɔ. Kipebuk ya sèm nin tigbɛr tà
bi kundeh imòn tu'bo nnɔ,
nɛ cère' bi faake' nin wɔ.
Ba tɔnge' bi'miɛl haali ki tï kpo'.
12 Kutaaku nin tibont tà kɛ te ku'bo ń li poknh,

† **11:18** Biwaab nin biciɛnb li fre kí li yé ibaan nin binikpɛkpiɛkb mɔ. * **12:3** Utunwiɛn yé ibiɛre ya daan ya nɛnnɛnku nɛ.

kimɛ bi ŋɔre' usɛnpol nnɔ ŋɔ.
Ama nǐ bre kitink nin miñunciɛnm bo,
kimɛ usɛnpol jiire' ni'bó
nin u'benpiebe,
ki bɛn ki ye nǐ sǐen' wɔ iwenkàankɛ nɛ.»
13 Utunwiɛn nnɔ laa' bi ture' wɔ ki wiɛ' kitink bo ma nnɔ nɛ
u sɛn' ki paan' upii wà maa' kibujɛbuk nnɔ bo. 14 Nɛ Uwien
de' upii nnɔ ifiɛbe ile ǐ yɛbe tɛn umiɛkaab yi ŋɔ wɔ ń laan kí
jo kupenpelku bó, Uwien là bonde' wɔ mifɛnm nà saan nnɔ
ŋɔ utunwiɛn nnɔ la nènde wɔ. Bi tǐ li likeh wɔ nɛn saan nɛ
kí tǐ baa ibin ita nin kujenku. 15 Nɛn saan nɛ utunwiɛn nnɔ
siin' miñunm mǐ yɛbe tɛn likpenl upii nnɔ ya puoli bó ŋɔ mè ń
puube kí tǐ tuke wɔ kí bure. 16 Nɛ kitink tore' upii nnɔ, ki yàare'
nɛ utunwiɛn nnɔ siin' miñunm mà nnɔ kɔn'. 17 Utunwiɛn nnɔ
ya benku ni ben' upii nnɔ bo ki tǐ kɛnde', nɛ u bure' ki tǐ tɔn'
nin upii nnɔ ya yaabii yà sǐen' nnɔ butɔbu. Bi yé binib bà boh
Uwien ya wɔb, ki pɛ *Yesu ya gbɛr bo mɔnmɔnm nɛ. 18 Nɛ
utunwiɛn nnɔ jon' ki tǐ sere' miñunciɛnm ya gbɛ litɛngbil bo†.

13

Kiwɛnk kà ñɛn' miñunciɛnm ni nin utunwiɛn nnɔ ya gbɛr

1 N tí laa' kiwɛnk kiba, kǐ ñɛn' miñunciɛnm ni, ki ŋmɔbe
iyul ilole nin iyin piik, ki kpiɛ ubɛryukpɛkpiɛ yinl kɛ yinl bo.
Nɛ bi kɛle' yul kɛ yul bo liyel, lǐ sukreh Uwien. 2 Kiwɛnk nnɔ
naan unamuun nɛ, ki'tàan yɛbe ki ŋmɔbe titɛbiñiint tù fenbe
cɛɛn, ki'ñɔkpon naan ucind yu. Utunwiɛn nnɔ taa' u'faa nin
u'bɛrbiɛk nin u'tɔciɛnm ki de' kè.
3 Kiwɛnk nnɔ ya yul nnɔ ya liba ŋmɔbe kugbǐɛku tɛn la ń ŋmɛre
nɛ.
Ama kugbǐɛku nnɔ bukre'.
Nǐ cuo' utingbɛn ya nib kɛ miyɔkm nɛ bi ji ñuɔreh kè.
4 Bi gbaan' ki pukeh utunwiɛn nnɔ, kimɛ wɔn nɛ de' kiwɛnk
nnɔ mituɔm. Bi là gbaan' ki pukeh kiwɛnk nnɔ mɔ ki teh: «Ŋmɛ
te tɛn kiwɛnk kiɛ nɔ? Ŋmɛ li fre kí tɔ nin kè butɔbu?»
5 Bi là de' kiwɛnk nnɔ usɛn kè ń li lienh tigbengt ya lenm, kí li
sukreh Uwien, ki de' kè mituɔm kè ń li teh tibont haali iŋmaale
pinan nin ile. 6 Nɛ kǐ cin' ki sukreh Uwien ki saah u'yel, ki yih
u te nà saan fɛnm, ki sukreh bà te u'saan paaki bó nnɔ. 7 Bi de'
kè usɛn kè ń tɔ nin Uwien ya nib butɔbu kí faake nin bɛ. Nɛ ki
de' kè mituɔm kè ń li ŋuuke inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni ki
lienh ilenbol kɛ nnɔ. 8 Utingbɛn bo ya nib bà kɛ ba kɛle' bi'yel
limiɛl ya gbɔnku ni haali uŋɛndun ya cincinm nnɔ li gbaan kí
puke kiwɛnk nnɔ. Bi là ku' Uwien ya Pebuk kà nnɔ nɛ si limiɛl
ya gbɔnku nnɔ.

† **12:18** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba nǐ kɛle' ki ye: «N jon' ki tǐ sere'
miñunciɛnm ya gbɛ litɛngbil bo nɛ.»

9 «Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.
10 Uwien ye bi li cuo wà tiyonbt la,
bi li mɔnbe kí cuo wɔ tiyonbt nɛ.
U ye bi li ku wà nin kijusiek la,
bi li mɔnbe kí ku wɔ nin kijusiek nɛ.
Nɛn bo, Uwien ya nib ń li ŋmɔbe kuminku,
kí li pɛ Uwien bo mɔnmɔnm.»

Kiwɛnk kà puɔ' kitink ni ya gbɛr

11 Nɛ n tí laa' kiwɛntɔk kiba puɔ' kitink ni, ki ŋmɔbe iyin ile ĭ naan kipebuk yè, nɛ ki ji lienh tɛn utunwiɛn nnɔ. 12 Kĭ là ŋmɔbe kiwɛnk kà ñɛn' miñunciɛnm ni nnɔ ya tuɔm kɛ, nɛ ki taah mè ki sɔnh ki dienh kè. Kiwɛnk kà puɔ' kitink ni nnɔ wɔbndeh utingbɛn bo ya nib bɛ ń li gbaandeh ki pukeh kà là ñɛn' miñunciɛnm ni, ki ŋmɔbe kugbĭɛku, kù bukre' nnɔ. 13 Kiwɛnk kà puɔ' kitink ni nnɔ teh micincilnm cɛɛn, haali ki tĭ cèreh umu ñɛh paaki ki jiinh ní tingi, binib kɛ ya nun bó. 14 Bi de' kè mituɔm kĭ teh micincilnm ki dienh kiwɛnk kà ñɛn' miñunciɛnm ni nnɔ, ki tulndeh utingbɛn ya nib kɛ, ki tɔkeh bɛ ki teh bɛ ń mɛ kiwɛnk kà bi bunge' kè nin kijusiek ŋɔ kĭ faake' nnɔ ya nɛnnɛnku. 15 Bi de' kiwɛnk kà puɔ' kitink ni nnɔ mituɔm kè ń kuɔn kufuorku kà ñɛn' miñunciɛnm ni nnɔ ya nɛnnɛnku ni ŋɔ kù ń li lienh, ki cèreh bi kuuleh binib bà kɛ ŋa gbaandeh ki pukeh kù nnɔ. 16 Kĭ wɔbn' binib kɛ, biwaab nin biciɛnb nin bifàadɛnb nin bijiinb nin iyonbe nin bà ŋa yé yonbe bi tien' kudĭɛku bi'nɔjie bo bii bi'yutun bo. 17 Kudĭɛku nnɔ yé kiwɛnk kà ñɛn' miñunciɛnm ni nnɔ ya yel bii ki'yel ya nɔnbl nɛ. Unil wà ŋa ŋmɔbe kudĭɛku nnɔ la, ba ń cère wɔ ń dɛ bonn, ka ń cère wɔ ń kuɔre mɔ.

18 Fɛnfɛnnɔ miyɛnfuom nɛ li cère binib ń bɛnde tibont tuu ya tingi. Unil wà ŋmɔbe miyɛnfuom nɛ li bɛnde kiwɛnk nnɔ ya nɔnbl ya tingi. Linɔnbl nnɔ yé unil ya yel ya nɔnbl nɛ. Lĭ te kobiiluob nin piluob nin miluob* nɛ.

14

Kipebuk nin kĭ teke' binib bà ki wiɛ'

1 N tí liike' ki laa' Kipebuk nnɔ se Siyɔn ya juɔl bo. Binib itur kobk nin pinan nin inan bà ya yutun bo ŋmɔbe kɛn nin ki'Baa ya yel nnɔ te ki'saan. 2 Nɛ n cii' kuwaaku kuba bó paaki bó nĭ tuoreh tɛn miñunciɛnm nɛ fuh bii utaa nɛ tɛngeh ufaa bo. N ciih kuwaaku kùa bó nnɔ ŋmɛ mɔ tɛn bibiɛñib nɛ ñih tibèr. 3 Binib nnɔ te Uwien ya bɛrbiɛk nin tiwɛnfuobt tunan nin biciɛnb nnɔ ya nun bó nɛ ki gɛh iyuonfaan. Binib itur kobk

* **13:18** Biba maaleh ki teh linɔnbl kobiiluob nin piluob nin miluob yé Erom ya bɛrciɛn ya yel nɛ. Bitɔb maaleh ki teh linɔnbl nnɔ wɔngeh unisaal ya bonn nɛ.

nin pinan nin inan bà Uwien dɛ' bɛ kitink bo ki wiɛ' nnɔ baba ŋa ńí la, uba ŋa ń fre kí bɛnge iyuon nnɔ. 4 Ba kuɔn' bi'ba jɔknt, bi te tɛn ujɛfaan wà ŋa bɛn jɛ nɛ, kimɛ ba paan' niba bo, bi pɛ Kipebuk nnɔ baba bo nɛ, ki joh kì joh nà kɛ saan. Uwien dɛ' bɛn nɛ binib ni ki wiɛ', bɛ ń li yé wɔn nin Kipebuk ya nikpiɛkb. 5 Ba bɛn tonnɛnku, nɛ ka ŋmɔbe biil mɔ.

Uwien ya tondb bita tɔke' Uwien ya buur bó

6 N tí laa' Uwien ya tond uba, u laanh mitɛwɔlkpɔm, ki tuke tigbɛmɔnmɔnt tà ŋa ŋmɔbe gbenm, wɔ ń lá tɔke utingbɛn ya nib kɛ: inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni ki lienh ilenbol kɛ nnɔ. 7 Utond nnɔ len' ufaa bo ki ye: «Li boh mɛn Uwien, kí li kpiɛkreh wɔ, kimɛ u li bu binib tibuur uyo wà nnɔ baa'-a! Li gbaandeh mɛn ki pukeh Uwien, wɔn nɛ ñɛn' kutaaku nin kitink nin miñunciɛnm nin iñunbun kɛ ya bol.»

8 Utondlie mɔ paan' ukpiɛk nnɔ bo, ki lienh ki teh: «U lu' ŋɔ, u lu' ŋɔ, uduciɛn Babilonn lu' ŋɔ. Wun nɛ taa' u'sɔnsɔndl ki puon' inibol kɛ, ki cère' ì kɔn' Uwien ya tudɛre ni.»

9 Utond nta mɔ paan' bikpiɛkb bile nnɔ bo, ki lienh ufaa bo ki teh: «Binib bà kɛ gbaandeh ki pukeh kiwɛnk nnɔ nin ki'nɛnnɛnku, ki ŋmɔbe ki'dïɛku bi'yutun bo bii bi'nuɔ bo la, 10 Uwien ya benku ni li be bi'bo kí gbien, wɔ ń dɛre bi'tub ka ń muɔ bɛ cɛcɛkm, kí cère bɛ ń li te u'tondb nin Kipebuk ya nun bó ki jèndeh ki lɛbreh mitɛnñɔkjiɛm mà teknh umu ni. 11 Umu wà bi te u'ni ki jèndeh ki lɛbreh nnɔ ya muñii li tuu ki dukeh nɛ uyo kɛ. Binib bà ŋmɔbe kiwɛnk nnɔ ya yel ya dïɛku, ki gbaandeh ki pukeh kɛn nin ki'nɛnnɛnku nnɔ li jèndeh nɛ ñɔnku nin wien ni ka ń li ŋmɔbe fuorl.»

12 Nɛn bo, nï yé uyo wà Uwien ya nib bà boh u'wɔb, ki teke' *Yesu ki jin' nnɔ ń li ŋmɔbe kuminku nɛ.

13 Nɛ n cii' uniɛke uba bó u len' paaki bó ki ye: «Kɛle kí ye: Binib bà ji kpuokeh fɛnfɛnnɔ Yonbdaan bo nnɔ, Uwien ya mɔnm te bi'bo.» Nɛ *Mifuoñaanm ye: «Imɔ̀n, bɛ ń li fuoreh kí ñɛn bi'jiinku, kimɛ Uwien ŋa ń sunde bi'bó bi sɔn' itùon yà nnɔ bo.»

Uwien li bu uŋɛndun ya nib tibuur

14 Nɛ n tí liike' ki laa' kutɛwɔlgbɔnpenpienku kuba, niba kɛ ku'bo ki naan unisaal, ki kpiɛ miñɔ̀km ya yukpɛkpiɛ, ki ŋuuke puokŋmaŋmaa uba. 15 Nɛ Uwien ya tond uba ñɛn' ní Uwien ya duku ni, ki yin' wà kɛ kutɛwɔlgbɔnku bo nnɔ ufaa bo ki ye: «Taa a'puoko nnɔ kí cin kí li ceh tijier, tijier ya ceceyo baa' ŋɔ, kimɛ utingbɛn bo ya jier ben'-a.» 16 Nɛn saan nɛ wà kɛ kutɛwɔlgbɔnku bo nnɔ taa' u'puoko ki cen' utingbɛn ya jier kɛ.

17 N tí laa' utondtɔ paaki bó, u ñɛn' ní Uwien ya duku ni, ki mɔ ŋuuke puokŋmaŋmaa.

18 Nɛ utondtɔ mɔ ñɛn' liponpuol saan. Wɔn nɛ ŋmɔbe
mituɔm umu bo. U yin' utond wà ŋuuke puokŋmaŋmaa nnɔ
ufaa bo ki ye: «Taa a'puokŋmaŋmaa nnɔ kí cecere utingbɛn bo
ya sibii yà bi taah yè ki ŋɛh fɛn nnɔ, kimɛ ĩ ben'-a.» 19-20 Nɛ
utond nnɔ taa' u'puoko ki cecere' utingbɛn bo ya sibii nnɔ, ki
taa' ki kuore' kubòciɛnku kùa bi ŋmɛngeh isibii ku'ni nnɔ ni.
Bi ŋmiɛn' isibii nnɔ dugbaal nɛ. Bi ŋmiɛn' yè ma nnɔ misèm nɛ
ñɛn' kubùoku nnɔ ni ki puube' ki tĩ baa' kɔnsini kobiita. Utaan
se mi'ni la, mĩ li baa u'lɛnbu. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye Uwien ya
benku ni ben' binib bo cɛɛn.

15

Ijɛndfɔrkɛ ya gbɛr

1 Nɛ n tí laa' micincilntɔm kutaaku bo. Nĩ yé nibonciɛnn
nɛ ki ŋmɔbe kuñaanku cɛɛn. N laa' Uwien ya tondb bilole,
bɛn nɛ li cère ijɛnd ń tu uŋɛndun ya nib kí tĩ dukn bolm
milole. Ijɛndfɔrkɛ nínɔ, kimɛ yɛn bo nɛ Uwien li tùɔre kí wuɔn
u'benpiebe.

2 Nɛ n laa' nibonn niba nĩ naan miñunciɛnm umu te ni'bo,
nĩ wien tein ki likeh ki càareh tɛn lidingl, ki laa' binib bà mɔ̀n'
ki faake' nin kiwɛnk nnɔ nin ki'nɛnnɛnku nin ki'yel ya nɔnbl
nnɔ se nibonn nnɔ saan, ki ŋuuke Uwien de' bɛ tibɛ̀r tà nnɔ. 3 Ki
gɛh Uwien ya tonsɔnl Moyis nin Kipebuk nnɔ ya yuon ki teh:

«Yonbdaan Uwien mituɔm kɛ ya daan,
a'tùon yé itùonciɛn nɛ ki ŋmɔbe kuñaanku.
A teh nà nnɔ nĩ cuube nɛ ki yé imɔ̀n.
Sin nɛ yé inibol kɛ ya bɛr.
4 Yonbdaan, ŋmɛ li mɛnge lifɛ̀l ki la boh ŋɛ? Ŋmɛ te kí ye wa ń
li pɛ̀keh ŋɛ?
Sin baba nɛ yé uñaan.
Inibol kɛ li baa kí lá gbaan a'nun bó kí puke ŋɛ,
kimɛ binib kɛ laa' a teh nà nnɔ nĩ cuube nɛ.»

5 Ni ya puoli bó nɛ n laa' Uwien ya duku kùa te paaki bó
nnɔ pĩire', kun si: kujɔtieku ya lɛkl te lininbonl là ni nnɔ.
6 Nɛ Uwien ya tondb bilole bà li cère uŋɛndun ya nib ń jɛ̀nde
kí tĩ dukn bolm milole nnɔ ñɛn' ní kuduku nnɔ ni, ki guo
tikpɛlcɛpenpient tù windeh, ki buobe miñɔ̀km ya nĩngbɛn
bi'siik ni. 7 Nɛ tiwɛnfuobt tunan nnɔ ya kiba taa' miñɔ̀km ya
sèn ilole ki de' Uwien ya tondb bilole nnɔ. Uwien wà tuu ki te
uyo kɛ nnɔ ya mutuol nɛ gbe isèn nnɔ. 8 Nɛ Uwien ya kpiɛke nin
u'tuɔm cère' imuñii fii' ki gbe kuduku nnɔ. Uba ŋa ń fre kí kɔ
ku'ni kí tĩ baa ijɛnd yà Uwien ya tondb bilole li cère uŋɛndun
ń jɛ̀nde yè kí tĩ dukn bolm milole nnɔ ya gbenm.

16

Uwien ya benpiebe te isèn yà ni ya gbɛr

1 N cii' uniɛke uba bó u len' Uwien ya duku ni ufaa bo, ki tɔke'
Uwien ya tondb bilole nnɔ ki ye: «Li joh mɛn kí tĩ taa Uwien ya
benpiebe wà te isèn ilole ni nnɔ kí wule kitink bo.»
2 Ukpiɛk bure' ki tĩ taa' nà te u'sɛnl ni nnɔ ki wule' kitink bo.
Nɛ inɛl yà bre ki wi ki gbien' yèyèke' binib bà ŋmɔbe kiwɛnk
nnɔ ya dĩɛku ki gbaandeh ki pukeh ki'nɛnnɛnku nnɔ.
3 Ulie mɔ taa' nà te u'yaal ni ki tĩ wule' miñunciɛnm ni. Nɛ
mĩ kpɛnde' kusɛbubulku ki naan libonkpil ya sèm. Nɛ tibont
tà kɛ te mi'ni nnɔ kpo'.
4 Nta mɔ taa' nà te u'mɔ yaal ni ki tĩ wule' ikpen nin iñunbun
ni. Nɛ i'ñunm kpɛnde' misèm.
5 Nɛ n cii' Uwien ya tond wà ŋmɔbe mituɔm miñunm bo nnɔ
len' ki ye:
«Uwien, a cuube nɛ,
sin nɛ là te, ki biɛ ki te, ki yé uñaan.
A tien' nà nɔ nɛ wuɔn' ki ye a'buur cuube.
6 Kimɛ bi ku' a'nib nin a'ñɔbonsɔknb nɛ a'mɔ de' bɛ misèm bɛ ń
ñu. Bi kpɛ nɛn nɛ.» 7 Nɛ n cii' uniɛke uba bó liponpuol saan u
teh: «Yonbdaan Uwien mituɔm kɛ ya daan, a'buur yé imòn nɛ,
ki cuube.»
8 Nnan mɔ taa' nà te u'mɔ yaal ni ki wule' uwien wà puɔreh
nɔ bo, nɛ u laa' mituɔm wù ń li siɛnh binib tɛn umu. 9 Kuwɔlku
funfunde' binib, nɛ bi suke' Uwien wà ŋmɔbe ufaa ki cère' bi
jèndeh nnɔ, ka tuo' bɛ ń lèbre bi'tetem ŋɔ kí kpiɛke wɔ.
10 Nŋun mɔ taa' nà te u'mɔ ya sɛnl ni ki tĩ wule' kiwɛnk nnɔ
ya bɛrbiɛk bo. Ki'bɛl ya tinfɛnm kɛ biike', nɛ binib jèndeh ki
gbiekeh ki ŋmɔnh bi'lɛn. 11 Ijɛnd nnɔ nin inɛl nnɔ bo nɛ bi suke'
Uwien wà te paaki bó; ka tuo' ki wiɛ' bi'tùonbiɛrɛ nnɔ.
12 Nluob mɔ taa' nà te u'mɔ ya sɛnl ni, ki tĩ wule' likpenciɛnl
Efrat ni, nɛ lĩ fuɔre', ki cère' bibɛrb bà ñɛn' liwenpurl bó ní
nnɔ laa' ñɛñɛbùol. 13 Nɛ n laa' isɛnpol ita; uba ñɛn' *utunwiɛn
nnɔ ya ñɔbu ni, utɔ ñɛn' kiwɛnk nnɔ yaabu ni, utɔ mɔ ñɛn'
utonnɛnñɔbonsɔknl yaabu ni. Isɛnpol nnɔ naan itɛtiɛ nɛ.
14 *Satan nɛ sɔn' yè, ĩ teh micincilnm, ki joh utingbɛn kɛ bo ya
bɛrb saan, yè ń taan bɛ ŋɔ bɛ ń tɔ butɔbu Uwien mituɔm kɛ ya
daan ya wengbiin ya daali.
15 Yonbdaan ye: «Li cengeh mɛn, n li baa tɛn unasu nɛ. Wà
ŋa gɔh, ki bonde' u'wɛngolkaar mɔ la, Uwien ya mɔnm te u'bo,
kimɛ wa ń cuon cɛnkpɛnlonlonl bɛ ń lɛ u'fɛ.»
16 Isɛnpol nnɔ taan' bibɛrb nnɔ libùol liba nɛ bi yih ni'saan
*Sufmbɛ ya lenm ni ki teh Amagedɔnn.
17 Nlole mɔ taa' nà te u'mɔ ya sɛnl ni, ki tĩ wule' kitink bó ní,
nɛ uniɛke uba len' ufaa bo Uwien ya duku ni u'bɛrbiɛk saan

ki ye: «Nì gben' nínɔ.» 18 Utaa mɛkndeh, ki tɛngeh, kuwaaku te cɛɛn, nɛ kitink jènge' na ŋmɔbe fuul. Haali Uwien tĭ ñɛn' binib kitink bo ma, ka laan jènge' mi ya jèngm. 19 Kĭ jènge' ma nnɔ nɛ uduciɛn Babilonn yɛkre' bolm mita. Idu kɛ ya dur mɔ lulu'. Uwien nɛ tiɛre' uduciɛn Babilonn ya nib bó. U'benku ni ben' bi'bo ki gbien' nɛ u dɛre' bi'tub cɛɛn, ka muɔ' bɛ cɛcɛkm. 20 Idek nin ijuɔn kɛ fefele'. 21 Utaa nii' nɛ itɛtɛn lulu' binib bo ki kpiɛke cɛɛn, nɛ bi suke' Uwien itɛtɛn nnɔ bo, kimɛ ijɛnd nnɔ là bre bi'bo cɛɛn nɛ.

17

Uwien li bu ujɛnkpendgaar tibuur

1 Nɛ Uwien ya tondb bilole bà ŋuuke isèn ilole nnɔ ya uba baa' ki lá tɔke' nni ki ye: «Dɛn ń wuɔn ŋɛ Uwien lá li bu ujɛnkpendgaar nnɔ tibuur kí dɛre u'tub ma bo. Ujɛnkpendgaar nnɔ yé udu nɛ ki te ikpengol ya gbɛ. 2 Utingbɛn bo ya bɛrb tien' lisɔnsɔndl nin wɔn nɛ, nɛ binib guɔre' lè utingbɛn kɛ bo ki kɔn' Uwien ya tudɛre ni.»

3 *Mifuoñaanm cère' n laa' nà tidɛknt yaam nnɔ ni, nɛ utond nnɔ taa' nni ki jon' kupenpelku ni, n tĭ laa' upii uba jɛke kiwɛnmónmónk kiba, kĭ ŋmɔbe iyul ilole nin iyin piik, ki'gbɛnɛnt kɛ gbe iyel yà sukreh Uwien. 4 Upii nnɔ guo tiwɛnmɔnmɔnt tuba tù món, ki taa' miñɔkm nin itɛn yà ŋmɔbe kudaaku nin ilaan yà ŋmɔbe kudaaku ki fènde' u'ba. U ŋuuke miñɔkm ya sɛnl, lĭ gbe u'sɔnsɔndtùon. Yɛn si: u'juɔke nin u'jɔknt ya bont nnɔ. 5 Bi kɛle' liyel là binib ŋa bɛn li'tingi u'yutunl bo. Liyel nnɔ ya tingi si: «Uduciɛn Babilonn: lijɛnkpendl nin ijuɔke yà te kitink bo ya naa.» 6 Nɛ n laa' upii nnɔ ñun' Uwien ya nib ya sèm nin binib bà bi ku' bɛ *Yesu bo nnɔ ya sèm ki yibe' tɛn u ñun' midaam nɛ.

N laa' wɔ ma nnɔ nɛ nĭ cuo' nni miyɔkm cɛɛn. 7 Nɛ Uwien ya tond nnɔ tɔke' nni ki ye: «Bɛ tien' nĭ cuo' ŋɛ miyɔkm-i? N li kpiire' upii nnɔ nin u jɛke kiwɛnk kà, kĭ ŋmɔbe iyul ilole nin iyin piik nnɔ ya gbɛr, kí tɔke ŋɛ. 8 A laa' kiwɛnk kà nɔ, kĭ là te nɛ ka ji te. Kĭ li ñɛ ní kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn nnɔ ni nɛ, kí bure bɛ ń tĭ ku kè. Binib bà Uwien ŋa kɛle' bi'yel limiɛl ya gbɔnku ni haali uŋɛndun ya cincinm nnɔ laa' kè la, nĭ li ji bɛ, kimɛ kĭ là te nɛ, ka ji te ama kĭ li liɛbe ní.

9 «Fɛnfɛnnɔ miyɛnfuom nin mibɛnm nɛ li cère binib ń bɛnde nibonn niɛ ya tingi. Kiwɛnk nnɔ ya yul ilole nnɔ yé ijuɔn ilole yà upii nnɔ te i'bo nnɔ nɛ. I yé bibɛrb bilole mɔ nɛ. 10 Bibɛrb bilole nnɔ ni, biŋun ya bɛl gèbre' ŋɔ, nluob nɛ kɛ fɛnfɛnnɔ wuɔ, nlole ŋa laan kèle'. U lá kèle' la, wa ń wuɔke. 11 Kiwɛnk kà là te, ka ji te nnɔ yé bɛrniin nɛ, ki ñɛn' bibɛrb bilole nnɔ ni, nɛ ki joh bɛ ń tĭ ku kè. 12 A laa' iyin piik yà nnɔ, yé binib piik bà lá li

ji libɛl nɛ. Bi lá jin' libɛl la, bɛn nin kiwɛnk nnɔ li taan libɛl nnɔ nɛ, ama la ń wuɔke. 13 Bibɛrb nnɔ kɛ kpaan' buñɔbu nɛ, bɛ ń taa bi'tuɔm nin bi'faa kɛ kí sɔn kí de kiwɛnk nnɔ. 14 Bi li tɔ nin Kipebuk butɔbu, nɛ kɛ̀ ń faake nin bɛ, kimɛ kĩ yé yonbdɛnb kɛ ya Yonbdaan nɛ, ki yé bibɛrb kɛ ya bɛrciɛn. Wɔn nin binib bà Uwien yin' bɛ ki gɛ̀nde' bɛ bi yé u'yaab ki pɛ u'bo mɔnmɔnm nnɔ nɛ li faake.»

15 Nɛ utond nnɔ tí tɔke' nni ki ye: «A laa' miñunm mà ujɛnkpend nnɔ te mi'saan nnɔ yé inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni ki lienh ilenbol kɛ nnɔ nɛ. 16 A laa' iyin piik yà, ĩ yé bibɛrb nnɔ, nin kiwɛnk nnɔ li sikre ujɛnkpend nnɔ bo, kí fie u'wɛnt kɛ, kí cère wɔ ń li te limufunl, kí ŋmɔnŋmɔn wɔ, kí taa umu kí sɛ nà bó sĩen', 17 kimɛ Uwien nɛ de' bibɛrb piik nnɔ iyɛnmaale bɛ ń tien u yíe nà. U yíe nà si: bibɛrb piik nnɔ ń kpaan buñɔbu kí taa bi'bɛl kí cɛ̀be kiwɛnk nnɔ kí tĩ baa uyo wà u là len' nà nnɔ ń tien.

18 «A laa' upii wà nnɔ yé uduciɛn wà likeh utingbɛn bo ya bɛrb kɛ nɛ.»

18

Babilonn ya berm

1 Ni ya puoli bó nɛ n tí laa' tidɛknt yaam Uwien ya tond uba ñɛn' paaki bó ki jiinh ní, ki ŋmɔbe mituɔm ki gbien', nɛ u'wenwenku wende' utingbɛn kɛ bo,

2 nɛ u lienh ufaa bo ki teh:

«U lu' ŋɔ, u lu' ŋɔ, uduciɛn Babilonn lu' ŋɔ.
U ji kpɛnde' isɛnpol kɛ ya bol ya kɔnkuɔn nɛ.
Inuɔn nin tiwɛnt tà yé tijɔnkt ya bont ki ŋmɔbe isensen kɛ ji kɔ wun ni nɛ.
3 Kimɛ udu nnɔ nɛ taa' u'sɔnsɔndl ki puon' inibol kɛ, ki cère' ĩ kɔn' Uwien ya tudɛre ni.
Utingbɛn bo ya bɛrb tien' lisɔnsɔndl nin wù,
nɛ ikpenkpend laa' lifaal li yɛbe u'wiel bo.»

4 Nɛ n tí cii' uniɛke uba bó paaki bó u lienh ki teh:

«N'nibɛ, ñɛ mɛn Babilonn ni,
ki la li te u'nib ya tùonbiɛrɛ ya gbɛr ni,
ŋɔ ki la ji ijɛnd yà bi li ji yɛ̀ nnɔ,
5 kimɛ udu nnɔ ya nib sɔn' itùonbiɛrɛ yà nnɔ yɛbre' ki gbien' ki tĩ kpiɛ kutaaku
nɛ, Uwien ŋa sunde' bi'tùonbiɛrɛ nnɔ bó,
6 Tien bɛ mɛn bi tien' nɛ ma bo nnɔ,
bi tien' nɛ ibiɛre yà nnɔ, jiin bɛ mɛn nnɔ bolm mile bo,
bi là cère' ni jin' ijɛnd ma bo nnɔ,
jiin bɛ mɛn nnɔ bolm mile bo.
7 Bɛn bà là yíe tigbengt, ki yíe bɛ ń li te liwiel ni, nĩ tĩ kɛnde' nnɔ,
cère mɛn bɛ ń ji ijɛnd mɔ kí li kaa mikuum kí tĩ baa nnɔ,

kimɛ udu nnɔ ya nib maaleh bi'fɛ̀l ni,
ki teh bi'du gbɛre' nɛ, ka te tɛn kpopii,
ka lǐ li kɛ̀le kuum mɔ fiebu.
8 Nɛn bo, ijɛnd li taan kí lu udu nnɔ ya nib bo uwien uba nɛ.
Yɛn si:
mikuum nin ikumuɔ nin mikònm.
Umu li wi udu nnɔ,
kimɛ Yonbdaan Uwien wà bun' tibuur nnɔ ŋmɔbe mituɔm ki
gbien'.»
9 Utingbɛn bo ya bɛrb bà kɛ tien' lisɔnsɔndl nin udu nnɔ, bɛn
nin wun jin' liwiel nnɔ, li muɔ kí kpiɛnde u'bo, kimɛ u teknh
umu, imuñii dukeh. 10 Bi li juore kí li se fɔnfɔkm nɛ, kimɛ bi
fɛnge bi la tǐ jɛ̀nde udu nnɔ ni nɛ. Bi li lienh ki teh:
«Nì brike' a'bo ŋɔ, nǐ brike' a'bo ŋɔ
uduciɛn Babilonn, sin wà là ŋmɔbe ufaa nnɔ, nǐ brike' a'bo ŋɔ,
Uwien pɔk ki bun' a'buur ki gben' na taande'.»
11 Utingbɛn bo ya kpenkpend mɔ li muɔh ki kpǐɛndeh udu
nnɔ bo, kimɛ uba ŋa ji daanh bi'wɛnt. 12 Tun si: miñɔ̀km
nin ilike ya kur nin itɛn yà ŋmɔbe kudaaku nin ilaan nin
tikpɛlcɛpenpient nin ikpɛlmónmón nin tikpɛlcɛr tà dinge suɔɔ
ki windeh nin ikpɛlde kɛ ya bol yà ya daaku faa nin isiin yà
ya dɔ ya daaku faa nin bi taah iluobñin ki teh tibont tà nin
bi kpeh tibont tà kɛ ya bol nin kukurku kùa bi yih kù blɔnsi
nin tikutɔr nin itɛn yà ya daaku faa bi yih yè maarb 13 nin
lɛfina kɛ ya bol nin tisir tà nu ki ŋmɛ kɛ ya bol nin midaam
kɛ nin mikpɔm nin miyom nin iji nin inɛ nin ipe nin itaan nin
titɛnlolt nin iyonbe nin binib bà bi coh bɛ butɔbu ni. 14 Bi li len
ki ye:
«Sin Babilonn, a là fɛ tibont tà nnɔ gben' ŋɔ.
A'nacenkpebont tà mɔn ki ŋmɔbe kuñuɔrku nnɔ gben' ŋɔ,
nil ŋa ji li lɛ tù fiebu.»
15 Binib bà tien' ukpenkpende udu nnɔ ni, ki laa' lifaal nnɔ,
li juore kí li se fɔnfɔkm nɛ ki muɔh ki kpǐɛndeh,
kimɛ bi fɛnge bi la tǐ jɛ̀nde ni'bó nɛ. 16 Bi li lienh ki teh:
«Nì brike' a'bo ŋɔ, nǐ brike' a'bo ŋɔ uduciɛn Babilonn, nǐ brike'
a'bo ŋɔ,
sin wà là te tɛn upii wà guo tikpɛlcɛpenpient
nin ikpɛlmónmón nin yà kɛ ya bol ya daaku faa
ki fɛ̀nde' a'ba nin bi taah miñɔ̀km nin itɛn yà ya daaku faa
ki teh tijɛfɛ̀nbont tà nnɔ nin ilaan nnɔ.
17 Li ya faal kɛ nɛ pɔk ki gben' na taande' nɔ-ɔɔ?»
Biñɛrkurb nin bi'ciɛnb nin bikpentuɔnb nin bà kɛ sɔnh
miñunciɛnm bo ki jinh se fɔnfɔkm nɛ, 18 ki likeh udu wà teknh
nnɔ ya muñii, ki wuureh ki teh: «U lɛ udu ba te ki baa' uduciɛn
wuu nɔ?» 19 Nɛ ki yiih titɛnt ki pukeh bi'yul bo, ki muɔh ki
kpǐɛndeh ki wuureh ki teh:

«Nì brike' a'bo ŋɔ, nǐ brike' a'bo ŋɔ,
uduciɛn Babilonn nǐ brike' a'bo ŋɔ,
biñɛrdɛnb kɛ ñi' a ya faal bo nɛ ki faake'.
Nɛn kɛ nɛ pɔk ki lá gben' na taande' nɔ-ɔɔ?»
20 Tibont tà kɛ te kutaaku bo ń li poknh,
Uwien ya nib nin *Yesu ya tondb nin
*Uwien ya ñɔbonsɔknbɛ ni'mɔ ń li poknh,
uduciɛn nnɔ ya berm bo,
kimɛ Uwien bun' udu nnɔ ya nib tibuur
bi tien' nɛ mibiɛrm mà nnɔ bo ki kun' nɛ imɔ̀n.
21 Nɛ Uwien ya tondtɔdaan uba yuure' litɛnl liba li yɛbe tɛn
linɛ̀ciɛnl ki wiɛ' miñunciɛnm ni, nɛ ki ye:
«Bi li bere uduciɛn Babilonn ufaa bó ma sɔ.
Nil ŋa ji li lɛ wù fiebu.
22 Ba ji li cii biɛñib nin yonyuonb
nin wopieb nin natunpieb bó udu nnɔ ni.
Utonsɔnl uba mɔnɔn nin utɔ ŋa ji li te u'ni.
Ba ji li cii naal bó u'ni.
23 Frl ŋa ji li wende u'ni,
ba ji li cii ujɛ nin upii bà kuɔn' tɔb,
na laan wuɔke' ya yuon bó u'ni,
udu nnɔ ya kpenkpend nɛ là cɛn' binib kɛ utingbɛn bo.
U'nib là taa' iñɔke nɛ ki lɛre' inibol kɛ.»
24 Liɛbe' ki ní, *Uwien ya ñɔbonsɔknb nin u'nib bà kɛ bi ku'
bɛ utingbɛn bo nnɔ u ya du nɛ si bi'kuum.

19

Bà mɔ̀n' ki faake' ya yuon nin Uwien ya Pebuk ya piikuɔn

1 Ni ya puoli bó nɛ n cii' uniɛke uba bó paaki bó tɛn kuni-
wulku ya niɛke, u teh:
«Aleluya,
ti'Wien nɛ ŋmiɛndeh binib.
Wɔn nɛ si ukpiɛke nin mituɔm,
2 kimɛ u'buur yé imɔ̀n nɛ, ki cuube.
U bun' ujɛnkpendgaar wà taa' u'sɔnsɔndl
ki puon' binib kɛ utingbɛn bo nnɔ tibuur,
ki tu' u là ku' u'tonsɔnb bà nnɔ ya fɛ̀nl».
3 Nɛ kuniwulku nnɔ tí ye:
«Aleluya,
Babilonn ya muñii li tuu ki dukeh nɛ uyo kɛ.»
4 Nɛ biciɛnb pile nin binan nnɔ nin tiwɛnfuobt tunan nnɔ
gbaan' ki pukeh Uwien wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ, ki teh:
«Ami! Aleluya!»
5 Nɛn saan nɛ uniɛke uba len' kibɛrbiɛk nnɔ saan ki ye:
«Ninbi, biwaab nin biciɛnb bà yé ti'Wien ya tonsɔnb ki boh
wɔ nnɔ ni'kɛ ń li pɛ̀keh wɔ mɛn. 6 Nɛ n tí cii' uniɛke uba bó

tɛn kuniwulku ya niɛke, a li ye miñunciɛnm nɛ fuh bii utaa nɛ tɛngeh. Uniɛke nnɔ teh:
‹Aleluya,
Yonbdaan Uwien mituɔm kɛ ya daan caan' u'bɛl ŋɔ.
7 Cère mɛn tí li poknh, kí li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí gbien,
kí li kpiɛkreh wɔ,
kimɛ Kipebuk nnɔ ya piikuɔnyo baa' ŋɔ.
Nɛ ki'po bonde' u'ba ŋɔ.› »
8 Uwien de' wɔ usɛn wɔ ń gole tikpɛlcɛr tà mɔn ki pïen ki windeh.
Tikpɛlcɛr nnɔ wuɔn' ki ye Uwien bù' u'nib bigbɛmàndɛnb nɛ.
9 Nɛ uba tɔke' nni ki ye: «Kɛle kí ye: ‹Uwien ya mɔnm te u yin' binib bà bɛ ń ji Kipebuk ya piikuɔnjier nnɔ bo,› nɛ ki tí ye: ‹Tigbɛr tuu cinbe ki ñɛn' Uwien saan nɛ.› » 10 Nɛn saan nɛ n gbaan' udaan nnɔ ya nun bó ń puke wɔ, nɛ u tɔke' nni ki ye n la tien nnɔ, kimɛ u'mɔ yé min nin n'tɔb bà yé *Yesu ya mànkunb nnɔ ya tonsɔntɔ nɛ. A li puke Uwien baba nɛ. *Yesu kpiire' tigbɛmànt tà nnɔ yé Uwien là cère' *u'Fuoñaanm tore' u'ñɔbonsɔknb bi sɔkn' tigbɛr tà nnɔ nɛ.

Unil wà jɛke utɛnpien ya gbɛr

11 Nɛ n tí liike' ki laa' kutaaku yɛ, utɛnpien uba puɔ' ní, wà jɛke wɔ nnɔ bi yih wɔ umɛmàndaan nin unimàn nɛ. U buh binib tibuur, ki tɔh butɔbu ni'donbó nɛ. 12 U'nun muɔreh tɛn umupien nɛ. U kpiɛ ibɛryukpɛkpiɛ ligol. Liyel liba te u'bo, wɔn baba ŋa ñí la, uba ŋa bɛn li'tingi. 13 U guo kuliɛrku kuba nɛ ku'kɛkɛ yé misèm, bi yih wɔ Uwien ya ñɔbonl. 14 Nɛ Uwien ya sojambɛ pɛ u'puoli, ki jɛke itɛnpien, ki guo tiliɛrt tù pïen ki windeh. 15 Nɛ kijusiek kà ŋmɛ penpen nɔreh ki ñɛh utɛnjɛkl nnɔ ya ñɔbu ni. U li taa kɛn nɛ kí ku inibol. U li ŋuuke bɛ nin ufaa ki la ŋmɔbe nunsɔnge bi'bo, kí niin bɛ tɛn bi taanh ki mɛreh isibii ki ñɛndeh i'ñunm ma bo, kimɛ Uwien mituɔm kɛ ya daan ya mutuol fii' bi'bo ki gbien'-a! 16 Liyel liba te u'liɛrku nin u'pɛnl bo. Lɛn si: «Bibɛrb kɛ ya bɛrciɛn nin yonbdɛnb kɛ ya Yonbdaan.»
17 Nɛ n laa' utond uba se uwien bo, ki wuureh ufaa bo ki yih inuɔn yà kɛ ya bol jinh tunɔnt yï ń baa kí ji Uwien bonde' ujinciɛn wà nnɔ. 18 Yï ń baa kí ji bibɛrb nin sojaciɛnb nin bifɛfaab nin itaan nin bà jɛke yï nin binib kɛ, bà yé iyonbe nin bà ŋa yé yonbe nin biwaab nin biciɛnb kɛ ya nɔnt.
19 Nɛ n tí laa' kiwɛnk nnɔ nin utingbɛn bo ya bɛrb nin bi'sojambɛ taan', bɛ ń tɔ utɛnjɛkl nnɔ nin u'sojambɛ butɔbu. 20 Nɛ bi cuo' kiwɛnk nnɔ nin utonnɛnñɔbonsɔknl nnɔ mɔ. Wɔn nɛ là tien' micincilnm ki de' kiwɛnk, ki lɛre' binib bà kiwɛnk nnɔ ya dïɛku te bi'bo bi gbaandeh ki pukeh ki'nɛnnɛnku nnɔ. Bi taa' bi'kɛ bile bi fuobe nɛ ki tï wiɛ' kumubùoku kuba ni mitɛnñɔkjiɛm te len ki teknh. 21 Bà sïen' nnɔ wɔn, utɛnjɛkl nnɔ

taa' kijusiek kà nɔreh ki ñɛh u'ñɔbu ni nnɔ nɛ ki ku' bɛ, nɛ inuɔn kɛ baa' ki jin' bɛ ki tĭ gbo'.

20

Ibin liturl ya gbɛr

1 Nɛ n tí laa' Uwien ya tond uba ñɛn' kutaaku bó ki jiinh
ní ki ŋuuke kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn nnɔ ya pien nin
tikudɔkcɛnciɛnt u'nuɔ ni, 2 ki baa' ki cuo' utunwiɛn nnɔ. U yé
uyo bo ya wɛ nnɔ nɛ. Bi yih wɔn nɛ usɛnpol, ki liɛbe' ki yih wɔ
*Satan. U taa' tikudɔkr nnɔ ki lòle' wɔ, wɔ ń li lùo kí tĭ baa ibin
liturl, 3 ki taa' wɔ ki wiɛ' kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn nnɔ ni,
ki bĭin', ki pĭin' ipĭen, ki pɔle' ŋɔ utunwiɛn nnɔ ji la lɛre nib kí
tĭ baa ibin liturl nnɔ ya gbenm. Ibin nnɔ gèbre' la, bi li wiɛ wɔ
nɛ, wɔ ń tien iwenkàankɛ.

4 Nɛ n laa' mubɛrbiɛmu muba, bà bàareh ki kaah mu'bo
nnɔ, Uwien de' bɛ usɛn bɛ ń bu binib tibuur, ki laa' binib bà
là kun' imɔ̀n *Yesu bo, ki kpaande' Uwien ya gbɛr ŋɔ bi ku'
bɛ nnɔ ya naanmu. Bi mɛkre' nɛ ki jin' libɛl nin Kristo ibin
liturl. Bɛn ŋa gbaan' ki puke' kiwɛnk nnɔ bii ki'nɛnnɛnku,
ka ŋmɔbe ki'dĭɛku bi'yutun bo bii bi'nuɔ bo. 5 Uwien mɛkre'
bɛn nɛ mikpiɛkm. Bitɛnkpiitɔb bà sĭen' nnɔ ibin liturl nnɔ ŋa
gèbre' la, ba ń mɛkre. 6 Binib bà kpiɛ' ki mɛkre' bitɛnkpiib
ni nnɔ Uwien ya mɔnm te bi'bo, kimɛ Uwien nɛ bore' bɛ ki
tien' u'yaab. Ba ń kpo kí lere. Bi li yé Uwien nin *Kristo ya
tɔtuɔrkaab nɛ, ki li yé bibɛrb nin *Kristo ibin liturl.

Satan ya lum

7 Ibin liturl nnɔ gèbre' la, Uwien li cère bɛ ń ñɛn *Satan lipɛkl
ni kí wiɛ, 8 wɔ ń jo kí tĭ lɛre inibol yà kɛ te utingbɛn kɛ bo, kí tĭ
taan yè, yè ń tɔ butɔbu. Inibol nnɔ ya yel si Gɔg nin Magɔg* nɛ.
Bi yɛbe tɛn likpentɛngbil nɛ. 9 Bi gbe utingbɛn bo ni'kɛ saan,
ki jebe' udu wà Uwien yíe wù, u'nib te u'ni nnɔ, nɛ umu ñɛn'
paaki bó ní ki lá wĭn' bi'kɛ. 10 Nɛ Uwien cère' bi cuo' usɛnpol
wà lɛre' bɛ nnɔ, ki wiɛ' kumubùoku kùa mitɛnñɔkjiɛm te len ki
teknh nnɔ ni, kiwɛnk nnɔ nin utonnɛnñɔbonsɔknl te nà saan
nnɔ. Bi li tuu ki te nɛn saan nɛ uyo kɛ ki jèndeh ki lɛbreh ñɔnku
nin wien ni.

Lidaali là Uwien li bu binib kɛ tibuur

11 N laa' kibɛrbɛcɛnciɛnk kiba kĭ pĭen, ki laa' wà kɛ ki'bo nnɔ.
Kitink nin kutaaku gben' u'nun bó kpɛkpɛl ka sĭen' bonn. 12 Nɛ
n laa' bitɛnkpiib, biciɛnb nin biwaab kɛ se kibɛrbiɛk nnɔ ya
nun bó. Nɛ bi pibre' tigbɔnt, ki liɛbe' ki pibre' kutɔku limiɛl
ya gbɔnku nínɔ. Bi bun' bitɛnkpiib tibuur, wà kɛ là sɔn' ma
bo. Bi bun' bɛ tɛn nĭ kɛle' ma bo tigbɔnt nnɔ ni nɛ. 13 Miñunm

* **20:8** Uwien ya ñɔbonsɔknl Esekiɛl là yih Uwien ya nɛnnɛndb nɛ Gɔg nin Magɔg.

là jin' binib bà kɛ nnɔ, mǐ ñɛn' bɛ ní. Mikuum là jin' bà bi te kutɛnkpiiku ni nnɔ mɔ ñɛn' ní, nɛ Uwien bun' bɛ tibuur wà kɛ là sɔn' ma bo. 14 Nɛn saan nɛ bi taa' mikuum nin kutɛnkpiiku ki wiɛ' kumubùoku ni. Kumubùoku nnɔ nɛ yé mikuliem. 15 Nɛ bi taa' binib bà kɛ ya yel ŋa kɛle' limiɛl ya gbɔnku ni nnɔ mɔ ki wiɛ' kumubùoku nnɔ ni.

21

Kutɛfɛ̀nku nin kitinfɛ̀nk ya gbɛr

1 N laa' kutɛfɛ̀nku nin kitinfɛ̀nk, kimɛ kutɛkpaaku nin kitinkpaak nnɔ ŋa ji te. Miñunciɛnm mɔ ŋa ji te. 2 N laa' Uwien ya du Yerusalɛmfaan ñɛn' u'saan paaki bó ní ki mɔn tɛn ujɛfaan wà bi dùun' wɔ ki tuke ki joh u'cɛ bó. 3 Nɛ n cii' uniɛke uba bó, u len' ufaa bo kibɛrbiɛk nnɔ saan ki ye: «Liike mɛn, Uwien ya kɔnkuɔn ji te binib ni nɛ. U li kɔh nin bɛ, nɛ bɛ ń li yé u'yaab, nɛ wɔn bugbɛn ń li yé bi'Wien. 4 U li ŋmire bi'nunsiir kɛ, kuum nin kumuɔ nin jɛnd nin kpiɛnde ŋa ji li te, kimɛ tibonkpaar nnɔ kɛ gben'-a.»

5 Nɛn saan nɛ wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ len' ki ye: «Fɛnfɛnnɔ n teh tibont kɛ tifɛ̀nt nɛ.» Nɛ ki tí len' ki ye: «Kɛle tigbɛr tuu, kimɛ tù te nɛ, ki kpɛ bɛ ń li du tu'bo.» 6 Nɛ ki tɔke' nni ki ye: «Ni'kɛ tien' ki gben'-a! Min nɛ yé micincinm nin migbenm. Uñuñun ŋmɔbe wà kɛ la, n li de wɔ liñunbunl là ya ñunm dienh limiɛl wa ń pɛ̀ niba. 7 Wà kɛ mɔ̀n' ki faake' nɛ li si tu ya bont kɛ. N li yé u'Wien nɛ u'mɔ li yé n'buk. 8 Bà sɛn' bujɛwaanbu nin bà ŋa fɔre' Kristo ya sɛn ni nin bà teh ijuɔke ya bont nin binikub nin isɔnsɔnd nin biñɔkdɛnb nin bà pɛ ibule bo. Bi'kɛ ya tùon nin bi'lenm ŋa kpe gbɛmɔ̀nt ya sɛn. Bi'bùol si kumubùoku kùa ni mitɛnñɔkjiɛm te len ki teknh nnɔ nɛ. Nɛn nɛ yé mikuliem.»

Yerusalɛmfaan ya gbɛr

9 Uwien ya tondb bilole bà ŋuuke ijɛndfɔrkɛ isɛ̀n ilole ni nnɔ ya uba baa' ki lá tɔke' nni ki ye: «Dɛn, ń wuɔn ŋɛ ujɛfaan wà Kipebuk li kuɔn wɔ nnɔ.» 10 *Mifuoñaanm cère' n laa' nà tidɛknt yaam nnɔ ni nɛ utond nnɔ taa' nni ki don' lijɔfɔfɔkrl liba bo, ki wuɔn' nni Uwien ya du Yerusalɛm u ñɛn' u'saan paaki bó ki jiinh ní. 11 Uwien ya wenwenku wendeh wù ki cère' u windeh tɛn litɛnl là ya daaku faa, ki windeh tɛn litɛnl là bɔn tɛn lidingl ki likeh ki càareh. 12 Liguoncɛnciɛnl liba nɛ là guɔn' udu nnɔ, ki ŋmɔbe inañuɔn piik nin ile. Uwien ya tondb piik nin bile se inañuɔn nnɔ kɛ saan. Israyɛl yaab ya baamul piik nin ile ya yel kɛle' inañuɔn piik nin ile nnɔ kɛ bo. 13 Inañuɔn ita te lɛnpuoli bó, ita te nintuɔli bó, ita te ugɛn bó, ita mɔ te ujie bó. 14 Liguoncɛnciɛnl nnɔ se itɛn piik nin ile bo nɛ. Kipebuk ya tondb piik nin bile ya yel kɛle' itɛn nnɔ kɛ bo.

15 Uwien ya tond wà lienh nni nnɔ ŋuuke miñɔ̀km ya kpɛndɔ
wɔ ń kpaan udu nnɔ nin u'nañuɔn nin u'guoncɛnciɛnl nnɔ.
16 Udu nnɔ là te tɛn kangbɔnga nɛ, u'kɛle kɛ inan ya pi̍ɛn kpɛ.
Nɛ u taa' ukpɛndɔ nnɔ ki kpaan' udu nnɔ, ki laa' ikɛle inan nnɔ,
wà kɛ ya fɔkn te mikpàanm itur piik nin ile nɛ. U'paaki ya fɔkn
mɔ kpɛ nnɔ nɛ. 17 U kpaan' * liguonl nnɔ ki laa' nǐ te kobk nin
pinan nin minan nɛ. U kpaan' binib kpàandeh tibont ma bo
nɛ. 18 Bi là taa' itɛn yà bi yih yɛ̀ jaspi nnɔ nɛ ki mɛn' liguonl
nnɔ. Udu nnɔ kɛ là yé miñɔ̀km mà wien, ki windeh ki likeh ki
càareh tɛn lidingl nɛ. 19 Bi là taa' itɛn yà ya daaku faa kɛ ya bol
nɛ ki mɔnge' liguonl nnɔ ya tɛnpuul.
Likpiɛkl yé litɛnl là bi yih lɛ̀ jaspi nnɔ nɛ,
liliel yé litɛnl là bi yih lɛ̀ safir nnɔ nɛ,
litaal yé litɛnl là bi yih lɛ̀ agati nnɔ nɛ,
nnan yé litɛnl là bi yih lɛ̀ emolod nnɔ nɛ,
20 nŋun yé litɛnl là bi yih lɛ̀ sadoniks nnɔ nɛ,
nluob yé litɛnl là bi yih lɛ̀ kaneliyann nnɔ nɛ,
nlole yé litɛnl là bi yih lɛ̀ krisolate nnɔ nɛ,
nniiin yé litɛnl là bi yih lɛ̀ belil nnɔ nɛ,
nwɛ yé litɛnl là bi yih lɛ̀ topasi nnɔ nɛ,
piik yé litɛnl là bi yih lɛ̀ kalsedoni nnɔ nɛ,
piiknba yé litɛnl là bi yih lɛ̀ yasɛnte nnɔ nɛ,
piiknle yé litɛnl là bi yih lɛ̀ ametisi nnɔ nɛ.
21 Bi là taa' litɛnl là ya daaku faa bi yih lɛ̀ pɛrl nnɔ piik nin
ile nɛ ki tien' udu nnɔ ya nañuɔn piik nin ile nnɔ. Nañɔbu
kɛ nañɔbu là jin' litɛnl liba nɛ. Ki taa' miñɔ̀km mà windeh ki
likeh ki càareh tɛn lidingl nnɔ ki cɨe' mifɛnm mà dɔ udu nnɔ
ya benku ni nnɔ.
22 Ma laa' udu nnɔ ni bi pɛ̀keh Uwien kuduku kùa ni, kimɛ
Yonbdaan Uwien mituɔm kɛ ya daan nin Kipebuk nnɔ te udu
nnɔ ni, nɛ binib pɛ̀keh bɛ. 23 Udu nnɔ ya nib ŋa nuunh wien nin
ŋmaal ń li wendeh u'ni, kimɛ Uwien ya wenwenku nɛ wendeh
wù, nɛ Kipebuk nnɔ yé u'frl. 24 Inibol kɛ li cuon u'wenwenku
ni, nɛ utingbɛn bo ya bɛrb li tuke bi'bont tà dienh bɛ ukpiɛke
kí baa u'ni. 25 Udu nnɔ ya nañuɔn li tuu ki yɛ uyo kɛ nɛ, nɛ na
ji li biire u'ni. 26 Bi li taa tibont tà dienh inibol kɛ ukpiɛke nin
lifaal kí baa u'ni. 27 Nibonn nà kɛ yé tijɔknt ya bonn ŋa ń kɔ
u'ni. Binib bà teh ijuɔke ya bont nin bà ya tùon nin bi'lenm ŋa
kpe gbɛmɔ̀nt ya sɛn nnɔ mɔ ŋa ń kɔ u'ni. Binib bà ya yel kɛle'
limiɛl ya gbɔnku ni nnɔ baba nɛ li kɔ u'ni. Kugbɔnku nnɔ yé
Uwien ya Pebuk nnɔ yaaku nɛ.

* **21:17** Mikpàanm nnɔ ya fɔkn kpɛ kí cin kunɔkpɛndunku kí tĭ fɔre inɔbii nɛ.

22

1 Uwien ya tond nnɔ wuɔn' nni miñunm mà dienh limiɛl ya
kpen u windeh tɛn lidingl ki likeh ki càareh. Mì ñɛh Uwien nin
Kipebuk nnɔ ya bɛrbiɛk saan nɛ. 2 Limiɛl ya subu se mifɛnm
mà dɔ udu nnɔ ya benku ni nnɔ ya siik ni nɛ, ki te ukpen nnɔ
ya kɛle kɛ ile, ki lùonh bolm piik nin mile libinl ni. Bù lùonh
ŋmaal kɛ ŋmaal nɛ. Bu'fɛr yé kuŋàaku nɛ ki buuh inibol kɛ.
3 Uwien wiɛ' nà kɛ miŋùum ŋa ji li te udu nnɔ ni. Uwien nin
Kipebuk ya bɛrbiɛk li te udu nnɔ ni nɛ, nɛ Uwien ya tonsɔnb ń
li pukeh wɔ. 4 Bi li lɛ u'nun bó, nɛ bi li kɛle u'yel bi'yutun bo.
5 Na ji li biire u'ni, nɛ binib nnɔ ŋa ji li nuunh frl, ka ji li nuunh
wien ń wende bɛ, kimɛ Yonbdaan Uwien nɛ li wendeh bɛ. Bi li
yé bibɛrb nɛ uyo kɛ.

Yesu ya baam ya gbɛr

6 Uwien ya tond nnɔ tɔke' nni ki ye: «Tigbɛr tuu te nɛ, ki kpɛ
bɛ ń li du tu'bo. Yonbdaan Uwien wà là cère' u'ñɔbonsɔknb
sɔkn' u'gbɛr nnɔ, nɛ sɔn' ní u'tond wɔ ń lá wuɔn u'tonsɔnb
tibont tà li tien' na ń taande.»

7 *Yesu len' ki ye: «Li cengeh mɛn, n we ní na ń taande.» Wà
kɛ tùɔre' ki ŋuuke Uwien ya gbɛr tà te kugbɔnku kuu ni nɔ ki
tɔkeh nà laan teh nin nà lá li tien nnɔ ya gbɛr la, Uwien ya
mɔnm te u'bo.

8 Min San nɛ cii' tibont tuu bó ki laa' tù mɔ. N cii' tu'bó, ki
laa' tù ma nnɔ, nɛ n gbaan' utond wà wuɔn' nni tù nnɔ ya nun
bó ń puke wɔ. 9 Nɛ u tɔke' nni ki ye n la tien nnɔ, kimɛ u'mɔ
yé min nin n'tɔb bà yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb nin bà tùɔre' ki
ŋuuke kugbɔnku kuu ya gbɛr ya tonsɔntɔ nɛ. A li puke Uwien
baba nɛ. 10 Nɛ ki tí tɔke' nni ki ye: «La bɔle Uwien ya gbɛr tà
te kugbɔnku kuu ni nɔ, kimɛ tù li tien uyo wà nnɔ nɛkn' ní ŋɔ.
11 Wà bre la, wɔ ń li teh nà bre ki joh. Wà yíe tijɔknt ya tùon
la, wɔ ń li kuɔndeh u'ba tijɔknt ki joh. Wà yé unimɔ̀n la, wɔ ń
li teh tinimɔ̀nt ki joh. Wà yé Uwien yɔ la, wɔ ń juore kí li yé
Uwien yɔ.»

12 *Yesu tí ye: «Li cengeh mɛn, n we ní na ń taande, kí li tuke
lisuul ń lá su unil kɛ u'tuonl kpɛ ma bo. 13 Min nɛ yé micincinm
nin migbenm, ukpiɛk nin ufɔrkɛ.» 14 Binib bà sɔkreh bi'liɛrt
nnɔ Uwien ya mɔnm te bi'bo. Bɛn nɛ ŋmɔbe usɛn bɛ ń mɔ limiɛl
ya subu ya bii, kí ñɛ bunañɔbu kí kɔ udu nnɔ ni*. 15 Ama bà teh
ijuɔke ya bont nin biñɔkdɛnb nin isɔnsɔnd nin binikub nin bà
pɛ ibule bo nnɔ, bi'kɛ fɛ itùon nin tigbɛr tà ŋa kpe gbɛmɔ̀nt ya
sɛn nɛ, nɛ ki pɛ tu'bo. Bɛn li juore saali nɛ.

16 «Min *Yesu nɛ sɔn' ní n'tond wɔ ń lá tɔke nɛ tigbɛr tuu
n'táan ni. N yé Dafid ya yaabil nɛ, ki wien tɛn litɛnŋɛŋmaasɛl.»

---

* **22:14** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nì kɛle' ki ye: «Binib bà boh ti'gbɛr tà te kugbɔnku kuu ni nnɔ Uwien ya mɔnm te bi'bo nɛ.»

17 *Mifuoñaanm nin Uwien ya Pebuk ya jɛkpen ye: «Dɛn.»
Wà kɛ cii' la, u'mə ń ye: «Dɛn.»
Uñuñun ŋməbe wà kɛ la, wə ń dɛn,
wà yíe miñunm mà dienh limiɛl la,
wə ń dɛn kí ñu, ki la pè niba.

Tigbɛfərkaar

18 N gbiereh wà kɛ ciih tigbɛr tà te kugbənku kuu ni, ki təkeh
nà laan teh nin nà lá li tien nnə ya gbɛr nnə nɛ. Wà kɛ taa'
tigbɛtər ki pukn' tigbɛr nnə bó la, Uwien li cère ijɛnd yà bi len'
i'bó kugbənku kuu ni nnə ń lu u'bo. 19 Wà kɛ kùore' kugbənku
kuu ya gbɛr la, Uwien ŋa ń cèbe wə, wə ń mə bi len' limiɛl ya
subu bùa bó kugbənku kuu ni nnə ya bii, ka ń cère wə ń kɔ
u'du wà bi len' u'bó kugbənku kuu ni nə ni mə.

20 Wà təke' tigbɛr tuu kɛ nnə ye: «Imɔ̀n nɛ n we ní na ń
taande.»
Imɔ̀n, Yonbdaan Yesu, dɛn.

21 Yonbdaan *Yesu ń juoke binib kɛ.